GIUSEPPE RICCIOTTI

KRISTAUS GYVENIMAS

SU KRITINIU ĮVADU

Išvertė kun. P. Dauknys, M.I.C.

MARIJONAI

LONDONAS 1962

NIHIL OBSTAT

Sac. Casimirus Rėklaitis, M.I.C.
Sac. Stephanus Matulis, M.I.C.
Censores deputati

IMPRIMI POTEST

Sac. Franciscus Brazys, M.I.C.
Vicarius Generalis,
Romae, die 17 Octobris 1961.

IMPRIMATUR

† **Georgius L. Craven**
Eppiscopus Sebastopolis
Vicarius Generalis,
Westmonasterii, die 2 Novembris 1961.

COPYRIGHT 1961 by Pranas Dauknys

Printed by NIDA PRESS in Great Britain

Sukrauta pas Marijonus, Lithuanian R.C. Church of St. Casimir, 21, The Oval, Hackney Road, London, E.2. Gt. Britain.

Rinko ir spausdino NIDA PRESS, Lithuanian House, 1, Ladbroke Gardens, London, W.11. Great Britain.

VERTĖJO ŽODIS

Šis mokslinis Kristaus Gyvenimo veikalas yra susilaukęs plataus atgarsio pasaulyje. Jo autorius — Giuseppe Ricciotti, Laterano Kanauninkų abatas, Rytų senųjų kalbų profesorius. Pasaulinio karo metu buvo kapelionu Italijos armijoje ir už narsumą apdovanotas ordinu. Vėliau keliavo po Artimuosius Rytus, rinkdamas istorinę medžiagą. Parašė daugiau kaip 20 knygų iš Rytų istorijos ir literatūros sričių.

Kai autorių paprašiau leidimo šį veikalą išversti į lietuvių kalbą, tai jis ne tik mielai leido, bet, atsižvelgdamas į persekiojamąją Lietuvą, dar atsisakė ir autoriui priklausančių piniginių teisių. Už tai jam priklauso nuoširdi padėka. Šis jo pagrindinis veikalas jau išverstas į 23 kalbas. Vertimą atlikau iš italų kalbos 14 laidos originalo. Laikiausi prof. J. Balčikonio Dabartinės Lietuvių Kalbos Žodyno rašybos.

Jei ši knyga pasirodo lietuviškai, tai visų pirma dėkoju Lietuvių Šv. Kazimiero bažnyčios Londone Rektoriui kun. Antanui Kazlauskui, MIC, suteikusiam darbui sąlygas. Kazimieras Barėnas patalkino išlyginti vertimo stilių. Lietuvių parapijos komiteto pirmininkas Stasys Kasparas iš anksto paskelbė knygos platinimo vajų, kurį toliau tęsė Albinas Pranskūnas, „Europos Lietuvio" administratorius. Ruošiantis išleisti, atsiliepė daugelis tautiečių. Tai Garbės Leidėjai ir Prenumeratoriai, be kurių paramos knyga iš viso nebūtų galėjusi pasirodyti. Jų sąrašas išspausdintas knygos gale. Jiems ir visiems, prisidėjusiems prie knygos išleidimo, nuoširdžiai dėkoju.

Kun. P. Dauknys, MIC

KRISTAUS KARALIAUS GARBEI

VERTĖJAS

PRATARMĖ

Pati pirmoji neaiški mintis, paskatinusi rašyti šią knygą, kilo man prieš daugelį metų ypatingomis aplinkybėmis. Buvau nugabentas į nedidelę karo lauko ligoninę, įrengtą eglyno pamiškėje viename Alpių slėnyje. Kurį laiką svyravau ten tarp gyvenimo ir mirties, vis arčiau mirties negu gyvenimo. Dieną ir naktį slėnis aidėjo granatų sprogimais, aplink mane dejavo sužeistieji ir gargaliavo mirštantieji. Dvokė gangrena, užteršdama orą. Atrodė lyg kapų prieangis. Laukdamas savo likimo, galvojau, kad štai, jei išlikčiau gyvas, tai galėčiau parašyti Jėzaus Kristaus Gyvenimą. Iš tikrųjų ant mano šiaudų maišo buvo Evangelija, ir jos puslapius dengė kraujo dėmės, lyg raudonos skiltys prie graikiškų raidžių. Man tai atrodė tartum gyvenimo ir mirties simbolinis susipynimas.

Pagijęs grįžau į normalų gyvenimą, ir ana Jėzaus Kristaus Gyvenimo idėja, užuot traukusi, gąsdino mane, ir kiekvieną kartą, kai pagalvodavau apie ją, vis daugiau baiminaus. Bet ji, užuot palikusi mane, darėsi tikra mano dvasios būtinybė. Kaip kad instinktyviai elgiamasi su baime keliančiu reikalu, pradėjau sukti aplink ją, beveik apgaudinėdamas save. Spaudai paruošęs atidaviau hebrajų ir sirų tekstų studijas, net Izraelio Istoriją, vėliau dar Flavijaus Juozapo Žydų Karą, o tikroji tvirtovė tebestovėjo nepaliesta, pačiame mano tų aplink vaikščiojimų vidu-

ryje. Draugų raginimas ir autoritetingų asmenų skatinimas maža ką tejaudino mane: eilę metų nepalenkiamas vis atsakydavau, kad mano jėgos neatlaikys, berašant Jėzaus Kristaus Gyvenimą.

Vėliau, nebepaisydamas jokių pramatymų, nusileidau. Bet tai atsitiko kaip tik dėl to,kad po daugelio metų atsinaujino mažosios karo lauko ligoninės agonija ir dar blogesnėmis aplinkybėmis. Kai pamačiau naujo karo audros artėjimą žmonijai, buvo lengva pramatyti, kad Europa iš naujo patvins krauju. Tada man atrodė, jog ne mano asmuo, o lyg visa žmonija, kuri turi civilizuotosios vardą, gulėtų mirštanti ant savo šiaudų maišo su krauju sutepta evangelija.

Šis vaizdas man pasidarė toks įsakantis, kad buvau priverstas paklausyti: kraujui grįžtant į pasaulį, reikėjo, kad grįžtų ir evangelija. Ir taip ši knyga buvo parašyta, kada Europą laikė apėmęs karas, kuris yra visiškas evangelijos paneigimas.

* * *

Jei šias paslaptis atidengiau skaitytojui, tai ne dėl savo nereikšmingo asmens, bet, priešingai, norėdamas atkreipti dėmesį, kokiame dvasios stovyje buvo parašyta ši knyga. Ši pastaba, mano manymu, labai svarbi apsprendžiant kiekvieną Jėzaus biografiją. Skaitytojas, turįs kantrybės peržvelgti paskutinįjį Įvado skyrių, lengvai įsitikins, kad Jėzaus biografijos, parašytos Strausso, Renano, Loisy ir daugelio kitų, gaudavo savo ypatingą atspalvį dėl autoriaus dvasinio nusiteikimo. Ne kitaip atsitiko ir man, ir garbingai išpažįstu tai, nes dvasinis nusiteikimas, kuriame būdamas rašiau, buvo tasai pasitraukimas iš dabarties ir susikaupimas praeityje, pasitraukimas nuo kraujo ir susikaupimas evangelijoje.

Kaip tik tokios prasmės veikalą ir norėjau parašyti, pabrėždamas dokumentais pagrįstą istorišku-

mą: tyrinėjau senovės įvykį, o ne moderniąją teoriją tyrinėjau dokumento tvirtumą, bet nebandžiau lukštenti savo pakiliais aiškinimais, net drįsau sekti evangelistų „nejautrumu", kurie nesušunka iš džiaugsmo Jėzui gimus, nei dejuoja, kai jis miršta. Taigi man rūpėjo parašyti kritinį veikalą.

Labai gerai žinau, kad už šį „kritinį" žodį, kuris yra ir knygos antraštėj, mane teis tie, kuriems mokslinė kritika turi vien tik griaunamąją prasmę ir kuriems galutinė išvada turi būti „Ne", tai jie sakys, kad aš neturiu teisės šio žodžio vartoti; bet jokiu būdu nėra įrodyta, kad šitie šaunūs vyrai būtų teisingi, o juo labiau, kad jų pasiryžimas griauti būtų pasirodęs sėkmingai pritaikomas jų pasiskirtiems studijuoti dokumentams. Šiuo atveju bešališką ir neutralų skaitytoją labiau įtikins paskutinysis šios knygos Įvado skyrius. Be to, tokie griovėjai yra jau beveik praeitis. Žinoma, daugelį metų viešpatavę, jie vengia atsisakyti savo metodų ir lieka atkakliai prisirišę prie jų. Kaip jau yra atsitikę Senojo Testamento atveju, taip ir Naujojo, griaunamoji kritika nuosekliai nyksta ir neužilgo ji liks tik nepavydėtina „senųjų" privilegija. Šiandieną tiek naujai rastųjų dokumentų, tiek daugelio kitų prasmių šviesoje išmintinga kritika, atrodo, yra kuriamoji ir nori, kad jos galutinė išvada būtų „Taip". Tai, be abejo, yra sunkus uždavinys, ir jei aš iš pradžių nejaučiau ryžto šiai knygai rašyti, tai dėl to ypatingo sunkumo būti tuo pačiu metu kritiku ir kūrėju.

Aiškumo sumetimais ir tam, kad skaitytojui nereikėtų siūlyti ieškotis kitų knygų, Įvade buvau priverstas paimti kai kurias dalis iš antrojo tomo savo „Izraelio istorijos". Ten esu nagrinėjęs tuos dalykus, kuriuos taip pat ir čia buvau verčiamas svarstyti. Šioje knygoje tenebūnie ieškoma dar kurių nors kitų dalykų, nes jai, ir taip jau plačiai, nebeprivalu ir nebėra kaip viską aprėpti. Toks noras, pavyzdžiui, galėtų bū-

ti turėti bibliografiją, kuri Naujojo Testamento atveju sudaro beveik atskirą savąjį mokslą ir kuriam reikėtų atskiros knygos. Tik kai kur išimties atvejais cituoju kai kuriuos ypatingus veikalus, o bendram vaizdui susidaryti tinka tie autoriai — o jų dar ir perdaug, — kurie cituojami Įvado paskutiniajame skyriuje.

GIUSEPPE RICCIOTTI

Roma, Universitetas.

IVADAS

JĖZAUS ŠALIS

1. Kraštas, kur gyveno Jėzus, yra tasai Viduržemio jūros pakraščio ruožas, kuris jungia pietinę Siriją su Egiptu. Šimtmečiais tas kraštas buvo įvairiaip vadinamas ir yra turėjęs skirtingas sienas. Šiandieną, kaip ir Herodoto laikais, jis vadinamas Palestina. Jo sienos dalinai gamtinės, dalinai sutartimis nustatytos.

Iš dviejų pusių Palestina turi natūralias sienas: vakaruose Viduržemio jūrą, rytuose — sirų arabų dykumą. Šiaurėje ir pietuose gamtinės sienos nėra tokios tikslios. Tačiau pakankamai ryškią sieną šiaurėje sudaro Libano kalnagubris, kuris eina paraleliai su Viduržemio jūra, o krašto viduj prieš jį yra nusitiesęs Antilibano kalnynas, nuo kurio atsišakoja Hermono viršukalnė. Tarpeklį tarp Hermono ir Libano galima laikyti šiaurine Palestinos siena. Pietuose geografine siena paprastai laikoma Idumėja ir ta dykumų sritis, kuri prasideda žemiau Bersabėjos ir Mirties jūros. Šiaurės ir pietų sienos dažnai minimos Senojo Testamento išsireiškimu „nuo Dano iki Bersabėjos", turint galvoje žydų gyvenamąją Palestiną.

Ši Viduržemio jūros pakrantės juosta yra tarp 31-32, 20 šiaurės paralelės laipsnių ir tarp 34, 20-36 laipsnių Grinvičo meridiano. Jos ilgis nuo Libano kalnagubrio (Nahr el-Qasimijje) iki Bersabėjos yra maždaug 230 km; plotis nuo Viduržemio jūros iki Jordano upės, matuojant šiaurėje, pačioje siauriausioje vietoje, yra 37 km, pačioje plačiausioje vietoje, žemiau Mirties jūros, maždaug 150 km. Šios dalies plotas (Cisjordania) — 15.643 kvadratiniai km, kitapus Jordano (Transjordania) — 25.124 kv. km. Aki-

vaizdus materialinis mažumas, neproporcingas su moraliniu svarbumu, buvo ta priežastis, kuri šv. Jeronimui leido išsireikšti: „Pudet dicere latitudinem terrae repromissionis, ne ethnicis occasionem blasphemandi dedisse videamur[1]) — Gėdinuos nusakyti pažadėtosios žemės didumą, kad pagonims neduočiau progos piktžodžiauti".

2. Visas kraštas, kaip jau sakyta, padalytas į dvi dalis gilaus slėnio, kuriuo teka Jordanas. Tas tarpeklis yra vienintelis toks reiškinys visame žemės rutulyje. Prasidėjęs Tauro kalno pietuose tarp Libano ir Antilibano kalnynų, vis labiau ir labiau gilėja pasiekęs Palestiną, ties Mirties jūra pasiekdamas didžiausio gilumo, o paskui, tęsdamasis Sinajaus pusiasalio rytuose, pasiekia Raudonąją jūrą. Virš Dano šis slėnis dar yra 550 m aukščiau Vidužemio jūros lygio, bet už dešimties km, el-Hule ežere, vandens lygis yra tik 2 m aukščiau jūros lygio. Už 10 km dar labiau į pietus, Tiberijados ežere, vandens lygis jau 208 m žemiau jūros lygio, ir paties ežero gilumas 45 m. Pagaliau Jordanas įteka į Mirties jūrą, kurios vandens lygis yra 394 m žemiau Vidužemio jūros. Mirties jūros dugnas yra 793 m žemiau Vidužemio jūros vandens lygio. Tai yra giliausias ligi šiol žinomas sausumos įdubimas mūsų planetoje.

Šiuo ypatingu slėniu teka svarbiausioji Palestinos upė Jordanas. Jis išteka iš Hermono kalno šaltinių ir, sudaręs el-Hule ir Tiberijados ežerus, įteka į Mirties jūrą ir ten pradingsta, nebeprasimušdamas į jūrą. Tai ir Tacitas savo trumpasakiu stilium išreiškė: „Nec Jordanes pelago accipitur, sed unum atque alterum lacum (el-Hule ir Tiberijados) integer perfluit, tertio retinetur"[2]). Nuo savo versmių iki el-Hule ežero Jordanas prateka per 40 km. El-Hule eže-

1) Epist., 129, 4

2) Histor., V,6

ro gylis yra nuo 3 iki 5 m, jo plotis — 6 km. Išėjęs iš šio ežero, Jordanas, srauniai patekėjęs 17 km, sudaro Tiberijados, seniau vadintąjį Genezareto ežerą. Šis ežeras yra beveik apvalaus pavidalo, plačiausioje vietoje turįs 12 km, o jo ilgumas yra 21 km. Nuo Tiberijados ežero iki Mirties jūros Jordanas nukeliauja 109 km, bet iš tikro jis čia yra dvigubai ilgesnis dėl savo vagos vingiuotumo. Aukštupyje Jordanas yra apie 25 m platumo, 2-3 m gilumo. Jo krantai padengti vešlia miškų augmenija, bet apie 10 km prieš Mirties jūrą augmenija pradeda nykti, vanduo sūrėja, srovė nebe tokia gili, tačiau platesnė (75 m).

3. Vidužemio jūros pakrantė nuo pietinio Libano papėdės iki Karmelio priekinio kalnyno yra 2-6 km pločio, o į rytų pusę kyla krašto aukštumos. Ši pakrantė, išskyrus Tirą šiaurėje, kuris senovėje buvo sala, teturi tik du vidutiniškus gamtinius uostus žemiau Karmelio, tai Akka (Tolemaide) ir Haifa (Caifa). Pastarasis uostas neseniai anglų buvo praplėstas. Jūros pakrantė nuo Karmelio iki Gazos yra vienoda ir tiesi, o pietinėje dalyje taip pat pasiekia 20 km pločio ir yra padengta Nilo smėliu. Ši pakrantė senovėj buvo „litus importuosum", beuostė pakrantė, kadangi teturi mažos vertės Jafos uostą. Tiktai Erodo Didžiojo užsispyrimas ir turtingumas leido čia pastatyti puikų Cezarea Marittima uostą, plačiai aprašytą Flavijaus Juozapo[3]). Iš to uosto šiandieną yra belikusi tik didelė griuvėsių krūva. Pakrantė nuo Karmelio iki Jafos buvo vadinama Sarono lyguma, šv. Rašte giriama dėl savo jaukumo. Rėžis žemyn nuo Jafos buvo ta tikroji Pilistėja, arba Pelisthim (Pilistimų) kraštas, kurio vardą vėliau gavo visa Palestina.

Cisjordanija geologiškai padalyta į dvi dalis Esdrelono slėnio, kuris, prasidėjęs prie Karmelio kalno,

3) Žydų karas, 1, 408-415

nuožulniai tęsiasi į pietų rytus. Šiaurinėje šio slėnio dalyje yra Galilėja, kuri šiaurėje kiek daugiau, o pietuose mažiau kalnuota. Galilėja buvo Jėzaus tėvynė ir krikščionybės pirmasis lopšys, bet senovės žydų istorijoje maža tereiškė, nes ten žydai buvo praskiesti kitų gyventojų ir perdaug nutolę nuo svarbiųjų tautinio gyvenimo centrų, buvusių pietuose. Esdrelono slėniu žemyn tęsiasi Samarija, o paskui Judėja. Jos abi kalnuotos ir nutolsta į rytus dykumų rėžiais. Visi trys kraštai: Galilėja, Samarija ir Judėja, yra aprašyti Flavijaus Juozapo[4]), kaip tik tokie, kokie jie buvo maždaug Kristaus laikais.

4. Anuo metu, kai Judėja su savo sostine Jeruzale sudarė tikrą judaizmo tvirtovę, šiauriau esančioji Samarija tautiškai ir religiškai sudarė aiškų priešingumą. Samariečiai iš tikro buvo kilę iš azijatų kolonistų, kuriuos čia VIII amž. prieš Kristų pabaigoje atgabeno asirai ir kurie ten ilgainiui susimaišė su likusiais izraelitų kaimiečiais. Jų stabmeldiškoji religija, atmiešta judaizmu, ilgainiui atsisakė stabų garbinimo, o baigiantis IV amž. prieš Kr. Garizimo kalne jie turėjo jau savo šventyklą. Žinoma, samariečiams Garizimas buvo teisėtoji Dievo Jahvės kulto vieta, kaip priešingybė Jeruzalės žydų šventyklai. Šie pastarieji laikė save tikraisiais senovės žydų patriarkų palikuonimis ir jų religinio tikėjimo paveldėtojais. Dėl to samariečių ir žydų santykius temdė nuolatiniai ir smarkūs vaidai, pakurstomi vis tos padėties, kad šiauriau esančiai Galilėjai susisiekti su pietine Judėja galima buvo tik per Samariją. Tie nesutikimai, kuriuos plačiai liudija senovės dokumentai, nėra pasibaigę net ir šiandien tarp vargingų samariečių palikuonių, tebegyvenančių Garizimo papėdėje.

4) Žydų karas, III, 35,58

Transjordanija, apskritai kalnuota ir senovėje turtinga miškais ir užtekusi vandens, niekada nebuvo apgyventa vien tik žydų. Prieš užeinant graikams, ten buvo gausu aramajų sodybų, ypač šiaurinėje dalyje. Helenistinės kolonizacijos metu ten stipriai įsikūrė graikų, kuriuos Jėzaus laikais daugiausia atstovavo vadinamasis Dekapolis. Tai buvo helenų ar helenizuotų miestų grupė (helenai — senovėje Epire ir pietinėje Tesalijoje gyvenusi graikų giminė, kurios vardu vėliau pradėta vadinti visa graikų tauta), galimas dalykas, kad savo tarpe jungiama kokios nors konfederacijos, bet tas gyvenimas sukosi apie dešimtį miestų. Iš čia ir grupės vardas — Dekapolis. Iš tų miestų vien tik Scitopolis (senovėje Bethsham, šiandien Beisan) buvo šiapus Jordano. Visi kiti jų miestai buvo Transjordanijoje, o tarp jų patys garsiausieji Tiberijados ežero krante: Gadara, Geraza, Pella, Filadelfija ir kt. Kai kuriuos šių miestų buvo užkariavęs asmonietis Aleksandras Janeus, bet Pompėjus Didysis apie 63 m. prieš Kr. buvo juos iš naujo išlaisvinęs. Kiekvienas tų miestų aplink turėjo didesnę ar mažesnę autonominę teritoriją, tačiau šias helenų saleles supo žemė, kurios gyventojų didžiumą sudarė žydai ir kuri buvo valdoma žydų monarchų.

5. Palestina yra subtropinė sritis ir praktiškai teturi tik du metų laikotarpius: lietingąjį periodą, arba žiemą, kuri tęsiasi nuo lapkričio iki balandžio mėn., ir sausros laikotarpį, arba vasarą, nuo gegužės iki spalio mėn. Vasarą lietūs yra labai reti. Žiemos liūtys beveik visur prašoka 600 milimetrų.

Temperatūra keičiasi pagal vietovę. Uždarame ir žemame Jordano slėnyje temperatūra būna aukštesnė negu kitose srityse ir kartais pakyla iki 50 laipsnių C. Vidužemio jūros pakraščiuose žiemos vidutinė temperatūra apie 12 laipsn. C, pavasarį — 18 laipsn. C, vasarą — 25 laipsn. C, rudenį — 22 laipsn. C. Kal-

nuotose krašto vidurio srityse temperatūra būna šiek tiek žemesnė.

Jeruzalė yra maždaug 740 m virš jūros lygio. Jos vidutiniška metinė temperatūra maždaug 16 laipsn. C, sausio mėn. — 10 laipsn. C, rugpiūčio — 26 laipsn. C. Aukščiausia temperatūra retai tepasiekia 40 laipsn. C, bet žiemos metu neretai temperatūra nukrinta žemiau nulio.

Nazaretas yra apie 300 m virš jūros lygio. Jo metinė temperatūra apie 18 laispn. C, sausio mėn. vidutinė temperatūra apie 11 laipsn. C, rugpiūčio mėn. apie 27 laipsn. C. Aukščiausioji temperatūra dažnai prašoka 40 laipsn. C, bet čia retai kada ji nukrinta žemiau nulio.

Sniegas visuomet retas dalykas, ir jo maža, o jei kada nors sninga, tai tik sausio mėn. Taip pat retai būna nakties šalnos.

Pavasarį ir rudenį dažni karšti vėjai, rytų vėjas Sherqijje ir pietų vėjas Khamsin, ypač žalingi žemdirbystei, taip pat ir gyventojų sveikatai. Asirams tie vėjai būdavo klaikios pabaisos.

Didelių klimato skirtumų tarp senosios ir šiandieninės Palestinos, atrodo, nėra. Betgi dideli skirtumai ir kaip tik blogąja prasme yra žemės derlingumo srityje. Šio smukimo priežastys yra žemdirbystės apleidimas ir netekimas miškų, kurie visu įnirtimu ir sistemingai buvo naikinami ilgo mahometonų viešpatavimo metais. Tačiau kai kur dar išliko to senojo derlingumo žymių, pavyzdžiui, Kaparnaumo apylinkėse ir Tiberijados ežero šiaurės vakarų pakrantėje— srityje, apie kurią su pelnytu pasigėrėjimu rašė Juozapas Flavijus[5]). Taip pat ir kitose vietose, kur tik protingai imta rūpintis ūkininkavimu ir atželdinti miškus, vėl pradeda reikštis senųjų laikų Pažadėtosios Žemės derlingumas, apie kurį lyriškai buvo rašyta, kad jisai teka pienu ir medum.

5) Žydų karas, III, 516-521

ERODAS DIDYSIS

6. Jėzus, miręs pakaltintas tuo, jog pasiskelbęs žydų karaliumi, gimė viešpataujant tokiam žydų karaliui, kuris savo krauju nebuvo nei karalius, nei žydas.

Erodas Didysis[1]), kurio valdinys pasidarė gimęs Jėzus, nebuvo žydiško kraujo: jo motina Kypros buvo arabė, o tėvas Antipatras idumietis, ir nė vienas jų nebuvo karališkos kilmės. Tokių gimdytojų sunus Erodas vieno savo bendralaikio teisingai buvo pavadintas „privačiu asmeniu ir idumiečiu, tai yra pusžydžiu"[2]). Tas truputis žydiškumo, kurio turėjo Erodas, tebuvo greičiau tik išorinis, jo protėviams prievarta primestas. Iš tikro idumėjai, gyvenę į pietus nuo Judėjos, buvo pagonys iki 110 m. prieš Kristų, kada Jonas Irkanas sužydino juos, jėga privertęs prisiimti apipiaustymą. Nors tuo oficialiai įjungti į žydų tautą, idumėjai buvo laikomi tikrųjų žydų pavainikiais ir niekinami kaip „nerami ir maištinga rasė, visad palinkusi į sukilimus ir besidžiaugianti perversmais"[3]). Taigi ir idumiečių elgimasis su Jeruzalės gyventojais karo prieš Romą metu[4]) buvo tokio žiaurumo, kokio niekas kitas negalėjo sužadinti, kaip tik įsisenėjusi neapykanta.

1) Beveik visos žinios apie Erodą mums ateina iš Flavijaus Juozapo, kuris iš savo pusės žinias semiasi iš Erodo ministerio Mykolo Damaskiečio raštų. Pagal „Žydų senovę", XV, 174, Erodas parašė savo Memuarus, bet labai netikras dalykas, kad Flavijus Juozapas juos būtų pats skaitęs.

2) Žydų senovė, XIV, 403

3) Žydų karas, IV, 231

4) plg. Žydų karas, IV, 224-352

Pats Erodo vardas (graikiškai Eroides — „didvyrių palikuonis") rodo, kiek maža žydiškos dvasios turėjo jo tėvas, kai savo apipiaustytam sūnui parinko šį graikų mitologišką vardą. O sūnus iš tikro ne vienu budu įvykdė tėvo linkėjimus, išreikštus šiuo jam duotuoju vardu. Erodas buvo tikras didvyris savo darbštumu ir atkaklumu, prabanga ir puikybe ir visų labiausiai žiaurumu ir nuožmumu. Bet visi tie jo didvyriškumai savo šaknis suleido į neribotą garbės troškimą, į besaikį troškimą valdyti, nes tai ir buvo pagrindiniai jo veiksmų jaudai.

7. Atėjęs be nieko ir susidūręs su milžiniškais sunkumais, jis sugebėjo susikurti Jeruzalėje sau sostą, padėjęs jo pagrindu griuvėsius kito sosto, kurį Makabėjai, žydų religijos ir tautos didvyriai, buvo sukurę savo palikuonims asmonietiams. Bet šis žydų sostas, jau aplaužytas idumėjo Antipatro intrigų, galutinai buvo sunaikintas Erodo sūnaus suktumo ir energijos. Jei Erodui vėliau pasisekė laimėti asmonietius, žydų tautą, Kleopatrą ir nugalėti kitas kliūtis, kurias jam sudarydavo jo kilmė ir likimas, tai tik dėl to, kad jis moraliai ir materialiai buvo palaikomas Romos.

Erodas visuomet buvo Romos šalininkas, nes ji taip pat ir Rytuose buvo stipriausioji jėga, o tarp Romos atstovų jis buvo pats stipriausias jos šalininkas. Jo realistinė politika nesivaikė atitrauktinių ideologijų, bet žiūrėjo tik praktiškos naudos, kuriai atstovavo stipriausioji valstybė ir tos valstybės stipriausieji vyrai. Nebūdamas cezaristu, pradžioje jis dėjosi Juliaus Cezario šalininku. Tikra tiesa, kad nužudžius šį diktatorių, jis pasisakė už Cezario žudiką Kasijų, pats nebūdamas respublikonu. Nuo Kasijaus perėjo į priešo pusę — pas Antonijų, o pastarajam pralaimėjus persimetė į jo varžovo pusę — pas Oktavijoną. Nuo Oktavijono tačiau jau nebesiskyrė, nes tasai pasidarė galinguoju Augustu, taigi galingosios Romos

nepajudinamu atstovu. Erodo romanofiliškoji politika ir jo triumfo šitokia yra prasmė: Roma jam reiškė Jeruzalės sostą, ir Erodas visuomet eina su Roma ir su pačiais stipriausiais romėnais, nes jam iš tiesų svarbu ne Roma, bet jo paties sostas.

Antonijaus ir Oktavijono noru, konsulaujant Domicijui Kalvinijui ir Asinijui Pollijone, jis nors iš vardo buvo paskelbtas karalium. Šitai paskelbus pirmasis jo veiksmas buvo Antonijaus ir Oktavijono lydimam užkopti į Kapitolių ir ten atlikti ritualinę padėkos auką Jupiteriui. Šis veiksmas išduoda idumiečio žydų karaliaus požiūrį į religiją ir beveik aptemdo jo ilgo karaliavimo politinę ir religinę veiklą. Romoje jis turėjo kopti į Jupiterio šventyklą tų pačių jausmų vedamas, kaip vėliau į Jeruzalės Jahvės šventyklą, nes jam asmeniškai vienas Dievas buvo lygus kitam: vidujinis skeptikas (visa kuo abejojąs, nepasitikįs), religiją laikė ne kuo nors daugiau, kaip socialiniu reiškiniu, su kuriuo teko skaitytis politikoje.

8. Kaip buklus politikas, jis beveik niekada neužkliudė žydų religinių jausmų, priešingai, jis daug jiems nusipelnė, pilnai atstatydamas Jeruzalės šventyklą, padarydamas ją vienu garsiausiųjų Romos imperijos pastatų (§46). Šis jo užsimojimas tačiau buvo remiamas arba troškimo šiek tiek apraminti savo valdinių nusiteikimą prieš jį, arba didelių ir ištaigingų trobesių statymo aistros, kuri visuomet buvo bendra galingųjų Imperijos asmenų aistra. Bet žydų religijos tikrasis jausmas jam buvo iš viso svetimas dalykas, ir tai matyti iš to fakto: vykdydamas Jeruzalės šventyklos statymą, kartu statė ir pagoniškas šventyklas dievaitės Romos ir dieviškojo Augusto garbei Samarijoje, Cezarėjoje, Panijone ir kitur. Nerodė jis didesnės pagarbos nė žydų religijos žymiesiems asmenims: pats pasirinkdavo vyriausiuosius kunigus ir šalindavo juos su tokiu pat skubumu, lygiai kaip įsakinėdavo nukapoti galvas autoritetin-

giems sinedristams, fariziejams ir įstatymo mokytojams, kai imdavo aiškėti, kad tos galvos ne taip protauja, kaip despotiškasis monarchas.

Į grynai religinius žydų klausimus Erodas nesikišdavo ir nenorėdavo kištis, bet iš šalies atidžiai sekė juos dėl galimos įtakos politikai, o kartais iš paprasto prietaringumo, kuris tada buvo bendras visos Romos Imperijos bruožas, juo labiau, kad jis buvo išauklėtas judaizmo pakraštyje. Tokiu būdu su tipišku skeptiko nuolaidumu, prisitaikančiu prie socialinių reikalavimų, jis nevengė prisilaikyti tam tikrų religinės prigimties nuostatų, kurie nebuvo jam per sunkūs, pavyzdžiui: šventyklą statant tiksliai saugojo sudėtingas žydų įstatymo normas ir niekad nebuvo įžengęs į patį pastato vidurį, nors ir statyta jo lėšomis, nes nebuvo kunigas ir neturėjo ten įeiti leidimo. Be to, beveik visos jo įsakymu pagamintosios monetos neturėjo gyvų būtybių atvaizdų, ir tuo buvo pagerbtos žydų normos, kurios draudė tai. Net nepritarė savo sesers Salomės moterystei su arabu Silleo, kuris atsisakė ta proga būti apipiaustytas.

Tos ir kitos žydų religingumui pagerbti parodytosios smulkmenos buvo daugiau tiktai praktiškas prisitaikymo parodymas, bet ne vidiniai jausmai. Erodo dvaras Jeruzalėje iš tikro buvo pagoniškas dvaras, kuris sugedimu ir nepadorumu žymiai pralenkė daugelį kitų Oriento dvarų. To jo dvaro prabanga, be kita ko, buvo palaikoma turtais iš Dovydo kapo Jeruzalėje, į kurį Erodas slaptai nusileido naktį, pats asmeniškai vadovaudamas apiplėšimui. Tokia menka buvo jo pagarba žymiausiajam Jeruzalės karalystės įsteigėjui.

Žydų tauta, kuri didžiąja dalimi buvo tradicionalistų fariziejų įtakoje, jokiu būdu negalėjo susigyventi su tokiu valdovu — idumiečiu pagal kilmę ir pagonim pagal gyvenimo būdą, o juo labiau dar, kad

jo ranka labai sunkiai slėgė mokesčiais, kurie buvo reikalingi apmokėti skandalinga puikybe paremtoms jo statyboms ir jo pasileidusio dvaro prabangai. Erodas gerai žinojo, kad valdiniai nekentė jo ir pradžiugdavo dėl kiekvienos jo dvarą ištikusios nesėkmės. Valdinių prieraišumo stoką jam atstodavo savo paties jėgos pajutimas, ir į kiekvieną liaudies pagiežos prasiveržimą jis atsakydavo vis aštriau galandamu kardu.

9. Čia ir išryškėja tikrasis Erodo būdas kaip žmogaus ir kaip monarcho. Jo beprotiškas palinkimas viešpatauti, kaip jau sakėme, buvo visų jo veiksmų akintojas, palydimas vis negirdėtu žiaurumu, kuriuo jis ypač pasiekė savo vardu nusakytojo „didvyriškumo". Labai tikslus yra Flavijaus Juozapo apibūdinimas, pagal kurį Erodas vadinamas „į nieką neatsižvelgiančiu, pykčio apimtu žiauriu žmogumi"[5]). Nesunku įsivaizduoti, kaip toksai žmogus gali prasiveržti bet kokiomis žiaurumo apraiškomis, nuolat vis apsėstas minties dėl galimų sukilimų ir pasikėsinimo į jo sostą grėsmės. Neperdedant galima tvirtinti, kad Erodas yra vienas tų kruviniausių žmonių, kuriuos istorija pažįsta, ir tokią išvadą bus galima susidaryti iš nepilno net jo darbų sąrašo.

37 m. prieš Kr., vos tik romėnų legionų pagalba užkariavęs Jeruzalę, Erodas pasmerkė mirti 45 savo varžovo asmoniečio Antigono šalininkus ir daugelį Sinedriumo narių.

35 m. prieš Kr. Jeriko tvenkinyje liepė paskandinti savo svainį Aristobulą, kurį jis pats neseniai buvo paskyręs vyriausiuoju kunigu — nors tas tebuvo tik šešiolikametis jaunuolis — ir kuris buvo jo mylimosios žmonos Mariamos brolis.

34 m. įsakė nužudyti Juozapą, savo dėdę ir kartu svainį, nes tasai buvo vedęs Erodo seserį Salomę.

29 m. atliko tragiškiausią savo nusikaltimą, ku-

5) Žydų senovė, XVII, 19

ris įvairiais atžvilgiais primena Otelo žmonos nužudymą. Tais metais Erodas dėl dvare kilusių paprastų šmeižtų nužudė savo žmoną asmonietę Mariamą, kurią be galo mylėjo. Nužudęs ją ir gailėdamasis, Erodas duksta skausmu ir savo tarnams įsako mirusiąją garsiai šaukti vardu, lyg žmona būtų dar gyva. Po kelių mėnesių įsako nužudyti savo uošvę Aleksandrą, mirusios Mariamos motiną.

Apie 25 m. įsako nužudyti savo svainį Kostobarą, savo sesers Salomės naująjį vyrą, ir keletą asmoniečių.

Iš mylimosios žmonos Mariamos Erodui buvo gimę keletas vaikų, kuriuos jis mylėjo prisimindamas jų motiną. Du jų — Aleksandrą ir Aristobulą — išsiuntė auklėti į Romą, ir jie palankiai buvo priimti Augusto karališkame dvare. O kai jie grįžo į Jeruzalę, Erodas ir juos nužudė, nors imperatorius Augustas iš Romos visaip stengėsi išgelbėti juos. Greičiausia, ta proga sąmojingas Romos imperatorius graikiškai šitaip išreiškė savo nuomonę[6]): „Geriau būti Erodo kiaule (gr. hius), negu jo vaiku (gr. hios)“. Erodas, kaip perėjęs į žydus, negalėjo valgyti kiaulienos, todėl kiaulių neskersdavo, o tuo tarpu žudydavo savo vaikus[7]).

Kartu su Aleksandru ir Aristobulu Erodas įsakė

6) Užrašyta Makrobijaus „Saturnal.“ II,4,11

7) Labai gali būti, kad šis Augusto pasakymas yra autentiškas ir nemenkas įrodymas jo žodžių ir prasmės sąmojingumo. Tačiau Makrobijus, užrašydamas tai V amž., klaidingai susiejo jį su nekaltųjų vaikelių žudynėmis (§258), kurių metu, kaip jis teigia, žuvo ir 2 m. amžiaus Erodo kūdikis. Tasai sūnus turėtų būti Antipatras, paties tėvo užmuštas, bet jau kiek laiko praslinkus nuo nekaltų vaikelių žudynių. Štai Makrobijaus žodžiai: „Augustas, išgirdęs, kad žydų karaliaus Erodo įsakymu Sirijoje nužudytųjų iki dviejų metų amžiaus vaikų tarpe buvo nužudytas ir paties Erodo sūnus, tarė: Geriau būti Erodo kiaule, negu jo vaiku“.

masiškai iššudyti 300 tarnautojų, apkaltintų užstojus tuos du jaunuolius.

4 m. prieš Kr. ir tik per 5 dienas prieš savo mirtį jis įsakė nužudyti savo pirmgimį sūnų Antipatrą, kurį jau buvo numatęs savo sosto paveldėtoju. Jo nužudymu buvo toks patenkintas, kad, nors beviltiškai sirgo, atrodė net pagerėjęs.

10. Kai atėjo mirtis, jis panorėjo savo gyvenimą užbaigti veiksmu, tinkamai apvainikuojančiu viską. jis įsakė nužudyti savo pirmgimį sūnų Antipatrą, džiaugsmą, o troško, kad į kapą būtų palydėtas su ašaromis. Atrodo, kad tais sumetimais iš visų karalystės dalių sušaukė daug žymių žydų į Jeriką, kur jis sirgdamas gulėjo, ir atvykusius uždarė hipodrome (raitųjų lenktynių aikštėje), priprašęs savo artimuosius, kad tuojau po jo mirties visi uždarytieji būtų iššudyti. Tuo būdu jo laidotuvėms būtų patikrintos trokštamosios ašaros, bent nužudytųjų šeimų. Iš tiesų kai kurie naujųjų laikų tyrinėtojai suabejojo šios žinios tikrumu, bet jos teisingumas sutinka su įprastiniu žiauriu „didvyriškumu", kurį šis žmogus rodė savo visą gyvenimą, ir su tuo ypatingu „didvyriškumu" prie mirties slenksčio.

Be to, prieš kiek laiko kaip tik tas pats Erodas artimose Betliejaus apylinkėse iššudė keletą dešimčių vaikų iki 2 m. amžiaus, kuriuose jis įžiūrėjo įprastąją grėsmę savo sostui (§256). Šis įvykis, kuris taip pat tobulai derinasi su Erodo būdu, yra atpasakotas tik Mato (2,6), nors Erodo biografas Flavijus Juozapas visiškai nemini jo. Bet tasai nutylėjimas nesunkiai išaiškinamas. Jei tasai biografas ir būtų suradęs dokumentuose kokią žinią apie Betliejaus žudynes (o tas dalykas nėra tikras), ar būtų čia jam reikalo terliotis su kažkokiomis neaiškiomis aukomis, neturtingų piemenų kūdikiais, kai jo aprašomojo asmens visas gyvenimas nuklotas krūvomis lavonų daug žymesnių aukų? Iš tikro Matas ir Flavijus Juozapas

vienas kitą tik papildo atskirų įvykių nupasakojimu.

11. Pagaliau tenka pasvarstyti tikrąją Erodo politinę padėtį iš Romos požiūrio, o dar tiksliau — iš Augusto požiūrio, nes po Aziaus mūšio (31 m. prieš Kr. rugsėjo mėn. 2 d.) Roma ir Imperija esmėje buvo Augusto asmuo. Teisiškai kalbant, Romai Erodas buvo „draugiškas ir sąjunginis" karalius, o praktiškai jis nesinaudojo tokia padėtimi. Augustui jis buvo tik žemesnysis valdinys ir paklusnus klientas. Šiaip jau jo laikysena atitiko būdą Augusto — smulkmeniško administratoriaus, kuris vertino kitų bendradarbių atsidavimą. Ta jo laikysena buvo gerai apmokėta, nes metų bėgyje Erodui buvo ne kartą padidinta teritorija ir suteikta kitokių imperijos malonių.

Erodo karalija buvo laisva nuo mokesčių imperijai ir nuo pareigos išlaikyti romėnų įgulas. Karalius savo žemėse turėjo pilnas teises tvarkyti finansus ir teisingumą, turėjo taip pat ir savą kariuomenę, sudarytą daugiausia iš samdomųjų nežydų — iš siriečių, trakų, germanų ir galų. Tačiau šia kariuomene visuomet galėjo pasinaudoti imperatorius, jei tik būtų kilęs reikalas. Savo santykiams su kitomis valstybėmis už imperijos ribų Erodas buvo įpareigotas laikytis Romos nurodymų, o ypač be imperatoriaus leidimo niekam negalėjo skelbti karo. Jo dinastinė galia taip pat buvo aprėžta: keliems mėnesiams praslinkus po Aziaus pergalės Augustas suteikė jam tik „ad personam"—asmeniškai jam karaliaus sostą, kurio jis be aiškaus imperatoriaus sutikimo negalėjo pervesti jokiam savo palikuoniui. Taip apribotas, Erodas esmėje tebuvo patikėtinis „ad nutum" Augusto, kuris galėjo bet kada ir bet kuriuo būdu įsikišti į jo karalystės reikalus. Iš tikro užtinkame, kad apie 7-6 m. prieš Kr. Erodas prašė savo valdinius prisiekti ištikimybę Romos imperatoriui. Šis prašymas tikriausiai buvo atliktas pagal Romos įsakymą, nes apie tuos metus taip buvo daroma ir kitose imperijos provincijose.

Erodas ir pataikavo savajam Romos šeimininkui įvairiais būdais, čia jo ar giminių vardu pavadindamas ištisus miestus, statytus anais aistros statyti metais, kaip Cezarėją (§21), Sebastę, Agrippeioną ir t.t., čia pranešinėdamas jam net pačius smulkiausius savo šeimos reikalus, laukdamas net jo leidimo nužudyti savo vaikus (Aleksandrą, Aristobulą, Antipatrą). Iš savo pusės Augustas, apskritai paėmus, su Erodu elgėsi gerai, bet visuomet žiūrėdamas iš aukšto ir nesižavėdamas jo pataikavimu, o politinėje srityje imperatorius visados būdavo nenuolaidus, ir toliau pasakojamasis įvykis įrodo tą neribotą šeimininkavimą, kuriuo jis buvo numatęs tvarkyti Erodą ir jo karalystę.

Apie 18 m. prieš Kr. Erodas, neturėdamas ramybės dėl pasienyje plėšikaujančių beduinų, suruošė žygį prieš nabatėjus, kurie rėmė plėšikus. Šį žygį atlikti Erodui leido Romos legatas Sirijoje Sencijus Saturninas, bet nepranešęs į Romą Augustui ir be jo sutikimo, kuris Erodui — kaip jau matėme — buvo reikalingas pradedant karą. Tasai ginklo panaudojimas čia iš tikro buvo visai mažareikšmis, bet ir jo užteko, kad užsiliepsnotų smarkus Augusto pyktis. Sužinojęs tai, parašė Erodui griežtą laišką, tarp kitko sakydamas, kad „praeityje su juo elgęsis kaip su draugu, o dabar elgsiąsis kaip su valdiniu“[8]). Tai nebuvo greit praeinantis pyktis, nes kai Erodas netrukus nusiuntė į Romą pasiuntinius atsiprašyti, tai jie nebuvo net įsileisti į Palatiną. Tik daug vėliau, kai jau buvo jo siųsti kiti pasiuntiniai ir kai Erodas jautėsi jau pražuvęs, dėkingų aplinkybių dėka vėl atgavo Augusto malonę ir vėl galėjo ramiai išsitiesti savo soste.

12. Po ligos, kuri, baisiais skausmais kankindama, tęsėsi keletą mėnesių, Erodas Didysis mirė Jeri-

8) Žydų senovė, XVI, 290

ke, turėdamas maždaug 70 m. amžiaus ir 37 m. praėjus, kai jis Romoje buvo paskelbtas karalium. Tai buvo 750 m. nuo Romos įkūrimo, 4 m. prieš Kr., tiksli diena nenustatyta, bet tai įvyko baigiantis kovui ar balandžio mėn. pradžioj. Jo kūno palaikai su didelėmis iškilmėmis iš Jeriko buvo nugabenti į Herodiumo kalvą, šiandieninę Gebel Fureidis („Rojaus kalną"), kur Erodas jau iš anksto buvo pasiruošęs sau kapą.

Nuo tos kalvos į šiaurės vakarus, mažiau kaip už 6 km, buvo matyti Betliejaus miestelis, kuriame prieš porą metų buvo gimęs Jėzus.

ERODO ĮPĖDINIAI

ARKELAJUS, ANTIPA, PILYPAS

13. Erodui mirus, reikėjo įvykdyti paskutinįjį iš jo trijų testamentų, kuriuo jis buvo pramatęs savo sosto paveldėtojus paskirstyti šitaip: Erodo ir samarietės Malthakės sūnus Arkelajus buvo numatytas sosto įpėdiniu, pavedant jam valdyti Judėją, Samariją ir Idumėją. Kitas sūnus, Antipa, Arkelajaus brolis ir iš motinos pusės, buvo paskirtas Galilėjos ir Perėjos tetrarku. Pagaliau Pilypas, Erodo ir jeruzalietės Kleopatros sūnus, buvo paskirtas šiaurės sričių tetrarku: Trakonitidės, Gaulanitidės, Batanėjos, Hauranitidės (ir Iturėjos).

Šis testamentas be Augusto tvirtinimo negalėjo būti vykdomas. Kita vertus, jo vykdymui priešinosi įvairūs asmenys, pirmoje eilėje Antipa, kuris ankstesniu testamentu buvo numatytas ne tetrarku, bet sosto paveldėtoju. Taip pat priešinosi ir daugelis įžymių

žydų, kuriems buvo įgrįsęs Erodo siautėjimas ir kurie jo giminės įpėdiniuose įžiūrėjo dar didesnių blogumų, todėl verčiau norėjo priklausyti tiesiogiai nuo Romos valdžios.

Savo reikalų dėstyti į Romą pirmiausiai išvyko Arkelajus, o kiek vėliau ir jo varžovas brolis Antipa. Jie abu, ypač pirmasis, tikėjosi gauti reikalingąjį Augusto patvirtinimą ir iš tolimosios Romos grįžti su karališka galia. Atrodo, kad apibūdinti šiai karalystei įsigyti kelionei taikomas Evangelijos prilyginimas: „Vienas aukštos kilmės žmogus iškeliavo į tolimą šalį gauti sau karalystės ir paskui vėl sugrįžti" (Luko 19, 12). Bet ir žydai, apskritai nusistatę prieš erodaičių dinastiją, nelaukė sudėję rankas, jie taip pat išsiuntė į Romą 50 asmenų delegaciją, prašydami pašalinti erodaičių dinastiją ir jų teritoriją įjungti Sirijos provincijon, kad jie Romos globojami galėtų gyventi ramiai ir pagal savo žydiškus papročius. Evangelijos prilyginimas, atrodo, taikomas ir tai priešingus tikslus turėjusiai delegacijai, kai toliau jame sakoma: „Bet jo piliečiai nekentė jo; jie siuntė paskui jį pasiuntinius, sakydami: „Mes nenorime, kad šitas mums karaliautų" (ten pat, 19,14).

Susidūręs su besivaidijančiais, gudrusis Augustas, derindamas didžiųjų varžovų troškimus, priėjo tokį sprendimą, kuris atrodytų lyg ir einąs prieš tiesioginę Romos naudą. Be abejo, jisai atmetė 50 žydų delegacijos prašymą prisijungti prie Imperijos. Arkelajui patvirtino jam tėvo pavestųjų žemių valdžią, nesuteikdamas karaliaus titulo. Tuo tarpu pavadino jį tik etnarku, duodamas vilties, kad vėliau paskelbs karalium, jei šis bus vertas. Kitiems dviems testamento paveldėtojams: Antipai ir Pilypui, patvirtino tėvo testamentu jiems pavestąsias sritis tetrarko titulu. Visa tai įvyko tais pačiais Erodo mirties metais — 4 m. prieš Kr.

Augusto sprendimas blogiausias buvo žydų dele-

gatams, nors jie prašė kaip tik praplėsti imperiją. Bet Augustas buvo politikos žmogus, kuris mokėjo pramatyti ir palaukti. Erodo testamentą jis esmėje patvirtino, atmesdamas delegatų prašymą, nes tuos tris savo mirusiojo tarno įpėdinius jis norėjo išbandyti: ar jie pasirodys tinkami valdyti ir visų pirma ar bus paklusnūs Romai, kaip jų tėvas. Tada Augustas praktiškai galėtų ir toliau valdyti Palestiną, kaip ir anksčiau; o jei šie pasielgtų kitaip, tada Roma atsikratytų jais ir maloniai priimtų žydų siūlymą įjungti Palestiną imperijon.

14. Tolimesnieji įvykiai parodė, kad Augustas teisingai pramatė ir akylai sprendė. Arkelajus nekaip pasirodė: dėl savo žiaurios ir tironiškos valdžios, užuot susilaukęs karaliaus titulo, buvo visiškai pašalintas. 6 m. po Kr. į Romą nuvyko, šį kartą sudaryta iš žydų ir samariečių, nauja delegacija, pateikti imperatoriui savo kaltinimų prieš etnarką. Augustas iškvietė apkaltintąjį, norėdamas išgirsti pasiteisinimą, bet atsakymai nepatenkino jo, ir jis pritaikė savo senąjį planą: Arkelajų ištrėmė į Vieną Galijon, o jo žemes įjungė imperijon.

15. Tetrarkas Antipa, arba kitaip — Erodas Antipa, valdė žymiai ilgiau, bet vis tiek susilaukė savo brolio Arkelajaus galo. Perėmęs valdžią 4 m. prieš Kr., galėjo turėti septyniolika metų amžiaus, o išvaldė iki 40 m. po Kr. Galimas dalykas, kad jis buvo Romoje auklėtas, ir iš Erodo sūnų tai buvo tasai, kuriame ryškiai atsispindėjo tėvo būdas įsakinėti ir pamėgimas prabangos, tačiau jis nepasireiškė darbštumu nei gyva energija. Kaip ir tėvas, pataikavo imperatoriui, jo ir jo šeimos narių vardais pavadindamas savo žemėse naujus statinius: pietinėje Perėjoje, priešais Jeriką, visiškai atstatė senąjį miestą, pavadindamas jį Augusto žmonos Livijos vardu (vėliau ji buvo vadinama Julija, o pagal ją ir miestas); Galilėjoje, parin-

kęs sveiką gyventi vietą, vakariniame Genezareto ežero krante pastatė kitą miestą ir pavadino jį naujojo imperatoriaus vardu — Tiberijada. Taip pat Sefforis Galilėjoje, arti Nazareto, jo atstatytas ir pagražintas, romėnų imperatoriams paminėti gavo Cezarėjos vardą, kuris vėliau pavadintas Diocezarėja.

Antipa maža ką telaimėjo iš Augusto, bet už tai daug ką iš Tiberijaus, nes suprato, kur yra silpnoji nepasitikinčio ir įtaraus naujojo imperatoriaus vieta. Atrodo, kad Antipa išvirto į jo šnipus, rinkdamas ir siųsdamas į Romą žinias apie magistrato valdininkus Rytuose. Suprantama, valdininkai nekentė šnipo (§§26, 583), bet skundėjui arčiau širdies buvo tolimasis Tiberijus, negu ši ar ta artimoji magistratūra. Reikalas galėjo būti tęsiamas tol, kol viešpatavo Tiberijus, o jo galas reiškė galą ir Antipai.

16. Kas iš tikrųjų Antipai iškasė duobę, tai moteris, garsioji Erodijada. Šiek tiek prieš 28 m. Antipa nuvyko į Romą, gal būt, savo slaptosios žinių teikimo tarnybos reikalais, ir ten apsistojo pas savo brolį (iš tėvo pusės), kuris Flavijaus Juozapo vadinamas Erodu, o Morkus (6,7) vadina jį Pilypu. Šisai Erodas-Pilypas gyveno Romoje kaip privatus pilietis ir buvo vedęs Erodijadą, savo pusseserę, dukterį Erodo Didžiojo sūnaus Aristobulo, kuris savo tėvo buvo nužudytas. Moteris ji buvo labai trokštanti garbės ir nepajėgė pasitenkinti privačiu savo vyro Erodo Pilypo gyvenimu. Antipo atvykimas pasisvečiuoti davė pagrindo ankstyvesniems planams įgyvendinti, nes autoritetingasis Tiberijaus patikėtinis rodė jai palankumo. Tiesą pasakius, pastoviai susijungti buvo keletas rimtų kliūčių. Visų pirma, svečias nebebuvo koks nors jaunuolis, nes jau turėjo apie penkiasdešimt metų amžiaus, be to, turėjo teisėtą žmoną arabų Nabatėjų karaliaus Areto IV dukterį. O pati Erodijada buvo ištekėjusi — gerai tai buvo ar blogai, bet pagal

žydų įstatymus — už savo dėdės, ir joks aiškinimas negalėjo leisti jai pereiti pas kitą dėdę, kol gyvas jos pirmasis vyras. Bet jo parodytoji aistra ir jos garbėtroška nugalėjo visas kliūtis: jie susitarė, kad sugrįžęs į savo kraštą jisai pavarys savo žmoną, o Erodijada, palikusi senąjį vyrą Romoje, atbėgs pas naująjį, kuris tikėjosi karaliaus sosto. Antipo teisėtoji žmona Palestinoje, sužinojusi, kas darosi Romoje, vengdama pažeminimo, pasitraukė nuo savo vyro į ištaigingą Macherontо tvirtovę, esančią jos vyro ir jos tėvo žemių pasienyje, o iš ten pabėgo pas savo tėvą. Šiai kliūčiai išnykus, iš Romos atvyko Erodijada, atsiveždama kartu ir savo dukterį Salomę, kurią turėjo iš savo pirmojo vyro; tai buvo kelerių metų mergaitė, bet Romoje jau buvo išmokusi labai gerai šokti.

17. Įvykus šiai nedorybei, karalius Aretas tegalvojo tik kaip atkeršyti už dukters įžeidimą, o Antipo nepatenkinti valdiniai murmėjo dėl to, kad tai begėdiškai nusižengta tautiniam ir religiniam įstatymui. Nors murmėjimas buvo nuoširdus ir plačiai pasklidęs, tačiau jis vyko slaptai, nes niekas neišdrįso atvirai pasipriešinti monarcho įžūlumui, o ypač jo svetimoterės ir konkubinos šėlimui. Tiktai vienas asmuo turėjo tokios drąsos. Tai buvo Jonas Krikštytojas, „visoje tautoje aukščiausio autoriteto vyras“[1]), kurį ir Antipa prietaringai gerbė. Jonas buvo įmestas į Macherontо kalėjimą. Įkalintas jis buvo arba dėl to, kad viešai peikė papiktinantį dvaro elgesį, kaip tai patiriame iš evangelijos, arba dėl savo populiarumo žmonėse, kuris dvarui buvo įtartinas, kaip mes patiriame iš Flavijaus Juozapo. Galimas dalykas, kad prie suėmimo prisidėjo ir pavydulingi fariziejai (§ 292).

Jonas kalėjime išbuvo apie 10 mėnesių. Toks ilgas kalinimas nepatiko Erodijadai, kuri būtų norėju-

1) Žydų senovė, XVIII, 116 ir sek.

si tuojau susitvarkyti su griežtu ir nepalenkiamu doros teisėju. Tačiau Antipa, turėdams jį grandinėse, nebuvo linkęs susitepti dar jo krauju iš pagarbios baimės, kurią jautė jam arba bijodamas, kad nesukiltų tauta, sužinojusi, jog negarbingai ir niekšiškai yra nužudytas tasai garbingasis vyras. Erodijada tačiau vis laukė progos savo troškimui įvykdyti. Tokia proga pasitaikė: jos šokėja duktė gavo nukirstą kalinio galvą, o kai svetimoterė motina užčiuopė ir palietė tą galvą, ji pasijuto atkeršijusi ir laimėjusi (§ 355).

Priešingai, nuo tada prasidėjo jos nesėkmės, nes ir karalius Aretas laukė progos atsikeršyti. 36 m. abiejų monarchų žemių pasienyje įvykęs susirėmimas persimetė į karą, kuriame Antipa visiškai pralaimėjo. Tada išdidusis tetrarkas nuolankiai maldavo pagalbos tolimąjį Tiberijų. Imperatorius, didžiai vertindamas savo šnipą iš Galilėjos, įsakė Sirijos legatui Vitelijui žygiuoti prieš Aretą ir tą drąsųjį arabą patį „surakintą gyvą atsiųsti į Romą ar jo nukirstą galvą"[2]). Bet Aretas nebuvo Jonas, o Vitelijus nebuvo pasiruošęs elgtis kaip ana šokėja duktė. Vitelijus, jau seniai jausdamas pagiežą Antipai už skundus Romai, ilgam nudelsė žygį. Laimė padėjo jam, nes kai jis su kariuomene atvyko Jeruzalėn, pasiekė jį žinia, kad Tiberijus mirė (37 m. kovo 16). Žinoma, žygis tuo ir pasibaigė. Areto niekas nebeužkabinėjo, o Antipo pralaimėjimas taip ir liko nebeatkeršytas.

18. Tetrarkas galutinai buvo nuverstas po dvejų metų, ir tiesioginė priežastis čia buvo Erodijada. Įnoringa moteris pašėlo apmaudingai pavydėti, kai 38 m. Palestinoje pasirodė jos brolis Erodas Agrippa I. Prieš keletą mėnesių jis buvo tik prasiskolinęs avantiūristas, išmėginęs ir kalėjimo grandines. Jo draugas Kajus Kaligula, išrinktas imperatorium, sudarė jam nuostabią karjerą: apipylė jį visokios rūšies

2) Žydų senovė, XVIII, 115

malonėmis ir paskelbė karalium, duodamas valdyti tas žemes, kurios šiaurėje siekė Antipo sienas. Dabar naujojo imperatoriaus galingasis draugas atvyko perimti savo valdžion jam paskirtųjų sričių. Erodijada, matydama jį taip aukštai iškilusį, ėmė svarstyti, kad štai jos Antipa, tiek metų vergiškai dirbęs tolimajai Romai, tebėra vis paprastu tetrarku ir tiek mažai teįvertinamas, jog priešai gali sau mušti jį, o Roma neateina į pagalbą. Be abejo, norint laimėti taip, kaip Agrippa, reikėjo ir jam prisistatyti imperijos sostinėje ir ten pačiam siekti ir rūpintis. Priėjusi tokio įsitikinimo, nirštanti moteris tol kalbėjo vis nenusileidžiančiam Antipai, kol pagaliau tas nusprendė vykti į Romą ir ten įsigyti karaliaus titulą ir kitokių galimų malonių.

Erodijados lydimas, Antipa Bajoje prisistatė Kaligulai. Bet Agrippa, įtardamas abu keleivius, išsiuntė paskui juos savo pasiuntinį, nešantį, kaip atrodo, Antipą kaltinantį laišką. Antipa, nesitikėtai atsidūręs prieš kaltinimą išdavimu, užuot susilaukęs paskelbimo karalium, nebepajėgė aiškiai pasiteisinti. Už tai Kaligula pripažino jį kaltu, išmetė iš pareigų ir ištrėmė į Lijoną Galijoje. Erodijada, dėl savo garbėtroškos sudariusi pagrindą šiai pražūčiai, savo valia išėjo paskui nuverstąjį tetrarką į tremtį, nors Kaligula jai, kaip savo draugo Agrippo seseriai, paliko plačią laisvę ir leido pilnai naudotis turtais.

Tai atsitiko tarp 30 ir 40 m. po Kr.

19. Trečiasis Erodo Didžiojo įpėdinis tetrarka Pilypas tiesiogiai nefigūruoja Jėzaus istorijoje. Jam skirtąsias žemes jis valdė iki pat savo mirties - 34 m. po Kr., ir atrodė, kad jis buvo teisingas ir ramus valdovas, bet vienu metu taip pat ir jam suminkštėjo smegenys. Jau būdamas subrendusio amžiaus, jis vedė Erodijados dukterį šokėją Salomę, kuri jam buvo dukraitė ir jaunesnė už jį mažiausiai bent 30 metų.

Panijone, šalia Jordano ištakos versmių, jis visiškai atstatydino senąjį miestą ir Augusto garbei pavadino jį Cezarėja, bet įprasta buvo vadinti jį Pilypo Cezarėja, kad tuo išsiskirtų nuo pajūrio Cezarėjos, pastatydintos Erodo Didžiojo. Senovinis Panijono vardas (šiandien vadinamas Banias) kilo iš pavadinimo uolos, skirtos dievaičiui Panui. Visiškai atstatydindamas miestą, Augustui skirtąją puikią marmuro šventyklą pastatė prie grotos, tuo vainikuodamas didingą uolos viršukalnę. Tai buvo daiktas, kuris pirmiausiai traukė keleivio žvilgsnį, besiartinant į miestą (§ 396).

Genezareto ežero šiaurinėje pakrantėje, kiek į rytus nuo tos vietos, kur Jordanas įteka į ežerą, Pilypas visiškai atstatydino ir Betsaidos miestelį ir jį pavadino Julija Augusto dukters garbei.

ROMOS PROKURATORIAI: PONCIJUS PILOTAS

20. Kai tetrarkas Arkelajus buvo nušalintas ir ištremtas, jo valdytąsias žemes Augustas įjungė į imperiją. Tai buvo Judėja, Samarija ir Idumėja. Tokiu būdu, pasitaikius gerai progai, Augustas patenkino anos žydų delegacijos troškimą, kuri tuo tikslu prieš 10 metų buvo atvykusi į Romą, prašydama Palestiną prijungti prie imperijos (§ 13).

Kai kuris nors kraštas pereidavo į tiesioginę Romos administraciją, jis būdavo arba paverčiamas provincija, arba prijungiamas prie esamųjų provincijų. 27 m. prieš Kr. Augustas pasidalijo provincijas su senatu: pasienio provincijas, mažiau saugias, turinčias stiprias įgulas, pasilaikė sau, o tas imperijos viduje, ramias ir mažas įgulas teturinčias, pavedė senatui. Iš čia ir kilo senatorinių ir imperijinių provincijų pavadinimai. Senatorinės, kaip ir senovėje, buvo valdo-

mos prokonsulų (konsulo legatų), paprastai kasmet renkamų; imperijinės, priešingai, visos priklausė vienam prokonsului - pačiam Augustui, kuris valdė jas per savo pasirinktuosius legatus - propretorius. Provincijos legatu (gr. hegemon) visuomet būdavo žemesnis asmuo kaip senatorius. Į kai kurias provincijas, kurios buvo reikalingos ypatingo valdžios jautrumo (pavyzdžiui, Egiptas), Augustas siųsdavo ne legatą, o prefektą. Taip būdavo daroma su naujai į imperiją įjungtomis sritimis, o kur iškildavo ypatingesnių sunkumų, ten siųsdavo prokuratorių, bet jau iš riterių luomo. Prokuratoriaus (gr. epitropos) tarnyba pradžioje būdavo tik finansinių reikalų tvarkymas; tokios tarnybos buvo taip pat ir senatorinėse provincijose. Praktiškai, ypač po Augusto mirties, prokuratoriaus titulas naujai prijungtose srityse (išskyrus Egiptą) buvo pakeistas į prefekto.

Arkelajaus žemės buvo prijungtos prie šiauriau esančios Sirijos. Ta provincija buvo imperijinė ir viena svarbausiųjų dėl savo geografinės padėties. Tačiau Palestina nebuvo pilnai ir visiškai įjungta į imperiją, greičiau tik pajungta. Į naująsias provincijos žemes buvo nusiųstas riterių luomo prokuratorius, kurio pareiga buvo tiesiog, be jokių tarpininkų valdyti kraštą. Tačiau tarnybiškai jis buvo Sirijos provincijos legato priežiūroje. Pastarasis svarbesniais atvejais turėjo galią įsikišti į prokuratoriaus valdomąsias žemes. Dėl to, kad žydus ypač sunku buvo valdyti, išmintingasis Augustas nustatė šitokią valdymo tvarką, kad artimasis aukštesnės galios legatas prireikus galėtų padėti tiesiogiai valdančiajam prokuratoriui ar pataisyti, kas negera.

21. Romos prokuratorius Judėjai paprastai gyveno neseniai Erodo Didžiojo puikiai atstatytoje pajūrio Cezarėjoje. Tai buvo vienintelis uostamiestis, kurį Tacitas politiškai teisingai vadina „Judėjos sos-

tine“ (Histor., II, 79). Prokuratorius vis dėlto dažnai būdavo ir Jeruzalėje — tautinėje ir religinėje sostinėje ,ypač švenčių metu (pvz., Velykų), ten turėdamas geresnį sekimo centrą. Cezarėjoje ir Jeruzalėje atitinkamuose Erodo rūmuose buvo „pretoriumas“ — teismas. Jeruzalėje reikalams tvarkyti jis taip pat naudodavosi ir stipria ir patogia Antonijos tvirtove, esančia į šiaurę nuo šventyklos (§49). Antonijoje ir Jeruzalės karinė įgula turėjo savo būstinę.

Prokuratorius, kaip krašto karo komendantas, savo žinioje turėjo ne romėnų legionus, kurie buvo sudaryti iš „cives romani“ (Romos piliečių) ir stovėjo Sirijos provincijoje, bet pagalbinius dalinius, sudarytus paprastai iš samariečių, sirų ir graikų. Žydai pagal senąją privilegiją buvo laisvi nuo karinės tarnybos. Šiuos dalinius paprastai sudarydavo pėstininkų „kohortos“ ir kavalerijos „sparnai“. Judėjos dalinys, kaip atrodo, turėjo penkias „kohortas“ ir vieną „sparną“. Apskritai paėmus, tai buvo daugiau kaip 3.000 vyrų pajėgos. Viena „kohorta“ nuolat stovėjo pačioje Jeruzalėje.

Prokuratorius, kaip administracijos viršininkas, prižiūrėjo mokesčių rinkimą ir prekių apmuitinimą. Krašto privalomoji duoklė Augustui buvo pagalvės, žemės ūkio, asmeniški ir įplaukų mokesčiai. Šie mokesčiai buvo įnešami į fiscus — imperijinę kasą, o senatorinėse provincijose tokie mokesčiai būdavo įnešami į aerarium—senato kasą. Tiems mokesčiams išrinkti prokuratorius turėjo valstybės tarnautojus, kuriems padėdavo vietinė valdžia. Muitai apimdavo įvairius dalykus: kasdienio vartojimo prekes, kelius, tiltus, viešąsias įstaigas, turgavietes ir kitus panašius dalykus. Teisę išreikalauti juos, kaip ir visoje imperijoje, būdavo išnuomojama turtingiems rangovams — muitininkams (gr. telonai). Jie prokuratoriui sumokėdavo tam tikrą sumą, kurią paskui susirinkdavo

iš nustatytųjų muitų. Tokių muitininkų tarnautojai vadinosi exactores arba portitores.

Nebereikia nė sakyti tai, kaip tauta nekentė tokių muitininkų ir koks smurtas ir prievarta pasireikšdavo ypač tais atvejais, jei muitininkai pernuomodavo savo teisę kitiems, o tai dažnai pasitaikydavo. Tą visą sudėtingo pasipelnymo naštą turėjo pakelti mokesčių mokėtojas.

Prokuratorius, kaip teisingumą tvarkąs administratorius, turėjo savo teismą, kuriam buvo pavesta teisė skelbti „ius gladii" —mirties bausmę. Kas turėjo Romos pilietybę, per prokuratorių galėjo kreiptis į Romos imperatoriaus teismą. Paprastoms byloms spręsti Judėjoje buvo leidžiama veikti vietiniams tautiniams teismams, tarp jų aukščiausias buvo Jeruzalės Sinedriumas (Taryba; §57). Sinedriumas savo tautos nariams turėjo ir įstatymų leidžiamąją galią religinėje srityje, o dalinai civilinėje ir mokesčių. Tačiau Sinedriumui buvo atimta teisė skelbti mirties sprendimus (§59).

Prokuratoriams valdant žydų tautinė santvarka esmėje buvo išlaikyta. Tikroji tautos galva visuomet buvo vyriausiasis kunigas. Iš tikro jo rinkimas ir pašalinimas priklausė prokuratoriui ir Sirijos legatui, bet jie dėl to pasitardavo su didesnį autoritetą turinčiomis kunigų šeimomis, o nuo 50 m. šią teisę pavedė erodaičių dinastijos valdovams. Kraštui įsijungus į imperiją, šalia vyriausiojo kunigo ėjo prokuratorius, kaip politinis prižiūrėtojas ir imperijinio iždo atstovas.

Religinėje srityje romėnų valdžia, laikydamasi senovinių savo tradicijų, nenukrypdama žiūrėjo, kad būtų teikiama visuotinė pagarba ne tik tautinėms reikšmingoms įstaigoms, bet dažnai ir prietarams ir keistenybėms. Tikras dalykas, kad kartais paskirtieji magistratai šią pagarbos normą daugiau ar mažiau

perdėdavo. Bet toks išsišokimas greitai būdavo atitaisomas. Tam tikrais atsitikimais būdavo stengiamasi prisitaikyti prie esamųjų papročių, rodant jiems ir pagarbą ir prielankumą. Kartą, pavyzdžiui, buvo atsiųsta Romos imperatoriaus šeimos auka Jeruzalės šventyklai, ir pats Augustas norėjo, kad ten kasdieną būtų aukojama po jautį ir po du avinėliu „už imperatorių ir romėnų tautą"[1]), o lėšos tam reikalui, kiek mums žinoma, buvo duodamos paties imperatoriaus[2]).

23. Žydų tautai Roma suteikė ar įteisino daug privilegijų prokuratoriams valdant. Reiškiant pagarbą subatos poilsiui, žydai buvo laisvi nuo karinės prievolės ir tą dieną negalėjo būti teisiami. Atsižvelgiant į žydų įstatymą, kuris draudė gyvų asmenų atvaizdus, Jeruzalės įgulos romėnų kariams buvo įsakyta nesinešti su savim tų vėliavų, kuriose buvo atvaizduotas imperatorius. Tais sumetimais Judėjoje kaldintieji romėnų pinigai — paprastai tik bronziniai buvo — neturėjo imperatoriaus atvaizdo, o tik jo vardą su judaizmui priimtinais simboliais. Judėjoje buvo ir aukso bei sidabro pinigų su imperatoriaus atvaizdu, bet jie buvo kitur kaldinti (§514).

Imperatoriaus garbinimas Judėjai nebuvo privalomas, nors kitose imperijos provincijose jis sudarė pagrindinį valdžios reikalavimą. Vienintelę šiai privilegijai išimtį bandė sudaryti Kaligula 40 m., kai tasai nenuorama imperatorius prieš Jeruzalės šventyklą sugalvojo pastatyti savo statulą, bet bandymas nepasisekė dėl žydų atsparumo ir Sirijos legato Petronijaus išminties.

Taigi romėnų prokuratorių valdomoji Judėja jokiu būdu nebuvo atsidūrusi blogesnėse sąlygose, negu kai ją valdė Erodas Didysis ar prieš jį asmonie-

1) Žydų karas, II, 197

2) Plg. Filono, Legat. ad Caium, 23,40

čiai. Žinoma, daug čia kas priklausė nuo atskirų prokuratorių išminties ir teisingumo, o čia, tiesą pasakius, buvo daug ir didelių trūkumų, ypač paskutiniais 70 m. prieš karą ir katastrofą, kai vis labiau bruzdančios ir šėlstančios tautos valdyti būdavo atsiunčiami lengviau paperkami ir žiauresni prokuratoriai.

24. Apie pirmuosius Judėjos prokuratorius, kurie būtų turėję tiesioginio ryšio su Jėzumi, težinome maža arba nieko. Pirmasis jų buvo Kaponijus, kuris prokuratoriaus pareigas pradėjo eiti 6 m. po Kr., tai yra vos nušalinus Arkelajų. Atvykęs kartu su Sirijos legatu Sulpicijum Kvirinu, naujai prijungtose srityse pravedė gyventojų surašymą (§183), nes pagal romėnų tvarką geras žmonių ir turto surašymas yra būtinas valdymo pagrindas. Nežiūrint didelių sunkumų, surašymas buvo pravestas iki galo. Kaponijus ėjo pareigas 3 m. (nuo 6 iki 9 m. po Kr.), kaip lygiai ir jo įpėdiniai Markus Ambivijus (arba Ambibulus) 9-12 m. ir Annius Rufus 12-15 m., kuris buvo paskutinis Augusto parinktasis prokuratorius.

Pirmasis Tiberijaus pasirinktasis prokuratorius buvo Valerijus Gratus 15-26 m. Šis iš pat pradžios turėjo sunkumų, ieškodamas tokio vyriausiojo kunigo, su kuriuo galėtų rasti bendrą kalbą, nes pradėjęs eiti pareigas tuojau pašalino Ananą (Anną) ir per ketveris metus davė keturis vyriausiuosius kunigus: Izmaelį, Elazarą, Simoną ir Juozapą, vadinamąjį Qajapha (Kajipa); atrodo, kad su pastaruoju sutarė. 26 m. Valerijų Gratų pakeitę Poncijus Pilotas.

25. Apie Pilotą, be evangelijų, kalba taip pat ir Filonas[3]) ir Flavijus Juozapas. Ką šie trys šaltiniai nurodo, tai, būtent, bent tiek, kad Pilotas greit įsižeisdavo ir buvo užsispyręs. Karalius Erodas Agrippa I, daug dalykų žinojęs iš savo asmeniško patyrimo, apibūdina jį kaip paperkamą asmenį, smurtininką,

3) Legat. ad Caium, 38

plėšiką, priespaudos naudotoją ir tironą[4]). Gal būt, šio žydų karaliaus kaltinimai yra perdėti, bet visiškai tikra, kad Pilotas, kaip prokuratorius, blogai elgėsi net ir ten, kur buvo susiję su pačios Romos geru. Savo valdinius atvirai niekino, nieko nedarė jiems sau laimėti, priešingai, ieškojo bet kurios progos jiems pajuokti ir įžeisti; žydų ne tik nekentė, bet dar jautė reikalo jiems šią savo neapykantą parodyti. Jei nuo jo būtų priklausę, visus žydus jis mielai būtų nusiuntęs į kalėjimą ar kasyklas „ad metalla" dirbti, bet čia jam pastodavo kelią Romos imperatorius ir Sirijos legatas, kuris stebėjo jo elgesį ir pranešinėjo imperatoriui. Todėl riteris Poncijus Pilotas privalėjo sulaikyti savo pykčio prasiveržimus.

Net ir vergiška imperatoriaus baimė jame prasiveržda vo savaip. Tiberijus, 19 m. po Kr. išvijęs žydus iš Romos, atrodo, lyg ir buvo apskritai pradėjęs eiti prieš žydus. Tuo metu kaip tik ir Pilotas buvo pasiųstas valdyti Judėjos. Pilotas, ypač pirmaisiais savo valdymo metais, galėjo manyti, kad jo nusistatymas prieš žydus yra rodymas pataikavimo, nes pavyzdys ėjo iš Romos.

26. Greičiausia, kad pradėdamas eiti prokuratoriaus pareigas Pilotas, derindamas savo pataikavimą imperatoriui su žydų niekinimo jausmu, davė įsakymą kareiviams, einantiems iš Cezarėjos į Jeruzalę sargybon, pirmą kartą ten įsinešti ir vėliavas su imperatoriaus atvaizdu; tačiau tai padarė klastingai nakties metu, kad nesukeltų pasipriešinimo ir kad miestas pamatytų jau atliktą veiksmą. Kitą dieną daugelis žydų, pasibaisėję tokiu išniekinimu, nubėgo į Cezarėją ir ten ištisas 5 dienas ir 5 naktis meldė prokuratorių, kad iš šventojo miesto išneštų vėliavas. Pilotas nenusileido; priešingai, šeštąją dieną, išvargintas nepaliaujamų prašymų, savo kariuomenės ap-

4) Filonas, ten pat

suptas viešame priėmime pagrasino užmušiąs juos, jei tuojau negrįš namo. Bet žydai, tie šaunūs tradicijų saugotojai, puolė ant žemės, apsinuogino kaklus ir pasisakė esą pasiruošę sutikti mirtį, bet jokiu būdu neatsisakysią savų principų. Pilotas, nesitikėjęs, kad reikalas taip pasuks, nusileido ir pašalino vėliavas.

Vėliau kilo vandentiekio klausimas. Atvesti į Jeruzalę vandeniui, kurio labai reikėjo ir šventyklos tarnybai, Pilotas nusprendė pastatyti vandentiekį, kuris naudotų Betliejaus pietryčiuose esančių didelių rezervų vandenį (šiandien tai yra vadinamieji „Saliamono baseinai"), tą darbą ruošdamasis apmokėti iš kai kurių šventyklos fondo turtų. Žydai dėl šventųjų pinigų panaudojimo sukėlė demonstracijas ir riaušes. Tada Pilotas tarp maištaujančiųjų įmaišė daug savo kareivių, persirengusių žydais. Nustatytu metu persirengusieji išsitraukė paslėptas lazdas ir pradėjo daužyti minią, palikdami gatvėje daug užmuštų ir sužeistų.

Paskui peštukas prokuratorius pabandė dar kažką panašaus į tą įvykį su karinėmis vėliavomis: prie Erodo rūmų Jeruzalėje pakabino paauksuotus skydus su imperatoriaus vardu. Buvo galvojama, kad šis naujasis bandymas — apie kurį žinome vien tik iš Filono — gali būti maišomas su vėliavų istorija, tačiau abejojimas, atrodo, neturi pagrindo ir nesiderina nei su Piloto lengvai užgaunamu būdu, nei su laiku, nes šis naujasis bandymas turėjo vykti daug vėliau negu pirmasis. Šį kartą delegaciją pas Pilotą sudarė Erodo Didžiojo sūnūs, bet nebuvo gautas leidimas pašalinti skydus. Tada žydai kreipėsi į patį Tiberijų, ir imperatorius įsakė ginčą keliančius skydus perkelti į Augusto šventyklą Cezarėjoje. Toksai Tiberijaus nuolaidumas verstų manyti, kad tas įvykis buvo jau po Sejono mirties (31 m. po Kr.), kuris buvo galingas Tiberijaus tarnautojas ir didelis žydų priešas.

Visiškai atsitiktinai žinia yra iš evangelinio šalti-

nio (Lukas 13,1), pagal kurią Pilotas nužudęs kai kuriuos galilėjiečius — Erodo Antipo valdinius, beaukojančius Jeruzalės šventykloje. Bet dėl to dalyko neturime smulkesnių žinių, tačiau jame galime įžvelgti tarp Piloto ir Antipo buvusį priešiškumą, iškeliamą evangeliniame šaltinyje[5]), ir tai būtų dalinis pagrindas, kad Antipos valdiniai buvo žudomi. Kitas galimas pagrindas būtų tai, kad Antipas šnipinėjo Tiberijui romėnų magistratą (§15).

27. Pagaliau Pilotas krito kaip savo paties valdymo būdų auka. 35 m. netikras pranašas, įsigijęs Samarijoje didelį vardą, pažadėjo savo pasekėjams parodyti Mozės laikų šventuosius drabužius, kurie, kaip buvo tikima, esą paslėpti Garizimo kalne netoli Samarijos. Nustatytąją dieną Pilotas įsakė kariams užimti to kalno viršūnę. Iš tikro jis tenorėjo sukliudyti žmonių susibūrimą ne dėl to, kad skirtų kokią nors reikšmę netikrojo pranašo tuščiam pažadui, bet žinodamas, kad samariečiams įgriso prokuratoriaus priespauda, ir įtardamas juos pasiryžimu sukilti. Samariečiams gausiai susirinkus, kareiviai užpuolė juos. Daug samariečių buvo nužudyta, daug suimta, o pačius žymiausius jų po kelių mėnesių Pilotas pribaigė. Dėl tų beprotiškų žudynių samariečių bendruomenė įteikė Vitelijui formalų kaltinimą prieš Pilotą. Vitelijus buvo Sirijos legatas, turėjęs visišką galią Rytuose. Kaltinimas atidžiai apsvarstytas, nes samariečiai buvo žinomi savo ištikimybe Romai. Vitelijus tuojau atstatė Pilotą iš pareigų ir išsiuntė jį į Romą pasiaiškinti už savo darbus imperatoriui. Tai buvo 36 m.

Kai Pilotas pasiekė Romą, Tiberijų rado jau mirusį (37 m. kovo 16 d.). Kokio galo susilaukė Jėzaus pasmerkėjas, istorijai nėra žinoma. Legendos apie jį pasakoja nuostabių dalykų iš šio ir ano pasaulio, kartais paskiria jį į pragaro dugną, kartais iškelia į dangų, kaip tikrą šventąjį.

5) Luko 23, 12

SADUKĖJAI, FARIZIEJAI, RAŠTO ŽINOVAI IR KITOS ŽYDŲ GRUPĖS

28. Jėzaus laikais sadukėjai ir fariziejai sudarė dvi pagrindines žydų tautos grupes. Tai nebuvo „sektos" ta griežtąja žodžio prasme, nes jie nebuvo kuo nors išsiskyrę iš tautos moralinės struktūros; nebuvo tai nė religinės brolijos, kaip esėnai (§44), nors jų susigrupavimo pagrindus sudarė religija. Nebuvo tai nė kokia nors išskirtinė politinės laikysenos žymė, kaip erodaičių atveju (§45), nors jie buvo labai reikšmingi tiek politinėje, tiek socialinėje srityse. Tai greičiau buvo dvi srovės ar kryptys, abi priešingos viena kitai, bet abi pagrindu sau ėmusios šventuosius žydų tautos dėsnius. Abi kartu nagrinėjant, jų priešingumai kaip tik padeda tiksliau aptarti jas.

Apskritai vyrauja įsitikinimas, kad fariziejai atstovavo konservatoriams, o sadukėjai — liberalams, daugiau naujovininkams. Tai galėtų būti teisinga žiūrint iš praktinės pusės, bet iš teisiškai religinės pusės išeitų visiškai priešingai, nes sadukėjai skelbėsi tikraisiais judaizmo moralinio paveldėjimo saugotojais ir atmetė fariziejų specialiąsias doktrinas, kaip naujoves. Iš tikro abi srovės kilo dėl skirtingos įvairių tautos sluoksnių laikysenos helenizmo atžvilgiu, kai šisai pradėjo vaidus su judaizmu Makabėjų laikais (160 m. prieš Kr.) ir vėliau.

29. Makabėjų sukilimą, nukreiptą prieš helenistinę seleucidų monarchų politiką, ypač palaikė žemieji tautos sluoksniai, kurie atvirai buvo nusistatę prieš visas svetimas institucijas, nešiojančias asidų (hebraiškai Hasidim — pamaldžiųjų) vardą. Kita vertus, tautoje buvo nemaža žydų, palankių helenizmui, apakintų svetimos civilizacijos spindėjimo, ir tai daugiausia buvo kunigija ir valdantieji. Tautiškai religiniam sukilimui laimėjus, žydų aristokratai, he-

lenizmo šalininkai, dingo arba nutilo. Tačiau po kiek laiko karaliaujant Makabėjų palikuonių asmonėjų tautinei dinastijai, abi srovės vėl išėjo į viešumą, nors šiek tiek ir pasikeitusios. Atsitiko taip, kad tie asmonėjai valdovai, kurių sostas priklausė asidų genties vaikams, su jais nesidėjo, o, priešingai, rėmėsi kunigų ir aristokratų klase.

Šio pasikeitimo prasmė yra aiški. Helenizmas taip sunkiai slėgė atstatytąją žydų valstybę, kad valdovai asmonėjai praktiškai negalėjo išvengti politinių santykių su juo nei sutrukdyti tos pagoniškosios civilizacijos didžiulio veržimosi į savo žemes, nors tie santykiai ir tasai veržimasis reiškė politinį pralaimėjimą ir, svarbiausia, asidus vedė į religinį nuopuolį, ir tie, kurie anksčiau rodė asmonėjams palankumą, dabar iš lėto tolo nuo jų ir darėsi jų priešais.

Pereidami į opoziciją, jie vadinosi „atsiskyrusiais", hebraiškai Perushim, aramaiškai Perishaja, o iš čia Fariziejai. Jų priešai, didžiąja dalimi kunigų luomo žmonės, vadinosi sadukėjais iš Sadoq, pagal senosios kunigų giminės vardą.

30. Bet nuo ko ir kuo fariziejai tarėsi „atsiskyrę"? Jų atsiskyrimo pagrindinė žymė buvo tautiškai religinė, ir tik iš to kildinama civilinė ir politinė laikysena. Jie šalinosi visko, kas nežydiška ir ta prasme nereligiška ir netyra, nes judaizme religijos ir įstatymiško tyrumo, bendruoju supratimu remiantis, nebuvo galima išskirti. Tai čia ir kilo jų nesutarimai su sadukėjais, vedusieji į mokslinę plotmę: koks yra tikrasis judaizmo pagrindas? Kokia aukščiausioji ir neginčytina teisė privalo tvarkyti išrinktąją tautą?

Sadukėjai atsakydavo, kad Torah, tikrąja žodžio prasme rašytinis „įstatymas", Mozės duotas tautai, kaip vienintelė ir pagrindinė teisinė norma. Fariziejai, priešingai, sakydavo, kad Torah—„rašytinis Įstatymas" tebuvo tik dalis tautiškai religinio statuto ir

tai net ne pati pagrindinė, o kartu su juo ir platesnis „žodžiu perduodamasis įstatymas“, sudarytas iš nesuskaičiuojamų tradicinių nuostatų.

Šis žodinis Įstatymas buvo sudarytas iš gausios medžiagos: be pasakojamųjų dalykų, jis apėmė taip pat praktiškų nurodymų rinkinį, kuris aprėpė pačius įvairiausius civilinio ir religinio gyvenimo veiksmus, nuo sudėtingų kulto aukų normų iki indų plovimo prieš valgį, nuo smulkiausių viešojo teismo formalumų iki nustatymo, ar leidžiama valgyti subatos poilsio metu nuo medžio nukritusį vaisių. Visa ta tikėjimo ir tradicinių papročių gausybė neturėjo beveik jokio aiškesnio ryšio su rašytąja Torah, bet fariziejai patys nurodinėdavo tokį ryšį, sauvališkai aiškindami Torah tekstą. O kai jiems neatrodydavo tikslinga šitaip aiškintis, jų akys krypdavo į pagrindinį šaltinį— rašytinę Torah, sudarytą iš 613 įsakymų, kuriuos Dievas davė Mozei Sinajaus kalne, o taip pat ir į tą iš lūpų į lūpas einantį Įstatymą, perduodamąjį žodžiu, žymiai platesnį ir nemažiau privalomą.

31. Priešingai, tasai žodžiu perduodamasis Įstatymas buvo ypač privalomas. Užtinkame žinių, kad laiko bėgyje Įstatymo mokytojai ir Rašto žinovai susistemino tą gausybę tradicinės medžiagos, ir ji, jei ne teoriškai, tai praktiškai pasidarė svarbesnė, reikšmingesnė už rašytinę Torah. Talmude, kuris yra tasai pagrindinių žydiškų papročių rinkinys, esama šitokių išsireiškimų: „Rašto žinovų žodžiai turi didesnės galios negu Torah žodžiai, todėl blogesnis dalykas yra priešintis Rašto žinovų žodžiams, negu Torah žodžiams“[1]). Iš tikrųjų „Torah žodžiai nusako draudžiamuosius ir leidžiamuosius dalykus, svarbesniuosius ir mažiau svarbius atvejus, o Rašto žinovų žodžiai visi yra svarbūs“[2]).

1) Sanhedrin, XI,3

2) Berakoth pal., I 3 b

Aišku, kad, nusistatę tokį pagrindinį dėsnį, fariziejai buvo apsidraudę ir galėjo skelbti tiek įsakymų, kiek tik norėjo, sprendimus jiems imdamiesi iš nerašytojo Įstatymo. Bet šį dėsnį kaip tik atmetė sadukėjai, kurie nieko kito nepripažino, kaip tik rašytąjį Įstatymą - Torah, nepriimdami nerašytojo Įstatymo ir fariziejų „tradicijos". Šie dalykai — sakydavo sadukėjai — yra visiškai išgalvoti ir iškraipo senąją ir įprastinę žydų dvasią. Jie, sadukėjai, buvo anos dvasios ištikimieji saugotojai, tikri „konservatoriai" ir todėl priešinosi sauvališkiems ir savanaudiškiems modernistų fariziejų išvedžiojimams.

Be abejo, sadukėjų atsikirtimas buvo gudrus, juo labiau, kad tuo savo tariamuoju konservatyvizmu jie teisėtai išvengdavo „sunkios ir nepakeliamos naštos"[3]), fariziejų uždedamos, ir tuo turėjo atviras duris bendrauti su helenizmu ir graikų - romėnų civilizacija. Dėl to sadukėjai rėmėsi kilmingųjų ir valdančiųjų sluoksniais, kuriems būtinai tekdavo palaikyti santykius su svetima civilizacija. Fariziejai, atvirkščiai, rėmėsi liaudimi, kuri buvo priešiškai nusistačiusi viskam, kas svetima, ir labai susigyvenusi su tais tradiciniais papročiais, iš kurių fariziejai sėmėsi sau medžiagą žodiniam Įstatymui. Iš čia ir tasai keistumas: sadukėjai buvo konservatyvūs savo požiūriu į Įstatymą, bet praktiškai tai abejingi. Fariziejai, priešingai, pasirodė kaip naujovininkai, reformatoriai savo požiūriu į rašytinę Torah, o tuo tarpu savo reformomis siekė apsaugoti ir išlaikyti kas sena.

32. Abi — fariziejų ir sadukėjų — srovės iškilo jau kaip išryškėjusios ir priešingos pirmojo asmonėjų karaliaus Jono Irkano laikais (134 - 104 m. prieš Kr.), kuris buvo kaip tik paskutinysis iš Makabėjų Simono sūnus. Kaip toks, jis buvo atvirai priešingas fariziejams. Aleksandro Janeo metu (103 - 76 m. prieš

3) Mato 23,4

Kr.) priešingumai tiesiog vedė į nebenumalšinamą susikirtimą ir persimetė į karą tarp monarcho ir fariziejų, kurs truko šešeris metus ir pareikalavo penkiasdešimt tūkstančių aukų[4]). Bet Aleksandros Salomės valdymo metais (76 - 67 m. prieš Kr.) fariziejai turėjo savo aukso laikotarpį, nes „karalienė leido fariziejams daryti viską ir įsakė, kad ir liaudis jų klausytų. Ji nešiojo tik karalienės vardą, o fariziejai turėjo pilną galią"[5]). Žinoma, pergalė davė progos pasireikšti ir įžūlumui. Pralaimėjusieji sadukėjai, iki tol didžiajame Sinedriume (Taryboje) turėję daugumą, išvirto į bereikšmę mažumą. Senieji fariziejų priešai buvo arba nužudyti, arba ištremti. Priėjo iki to, kad „visas kraštas buvo ramus, išskyrus fariziejus"[6]). Kaip tik nuo tada judaizmas pradėjo įsigyti vis daugiau ir daugiau fariziejų mokslo žymių.

Tam tikra sadukėjų reakcija pasireiškė valdant Aristobului II, kuris palaikė juos, bet jo varžovas brolis Irkanas II rėmė fariziejus. Nuo to laiko tautos masė beveik visiškai buvo fariziejų įtakoje, kurie šiek tiek pasekėjų turėjo ir tarp žemojo sluoksnio kunigų, taigi paskutiniuoju laiku prieš 70 m. sadukėjai savo autoritetu apsiribojo tik šventykla, aukštaisiais kunigais ir apie juos susibūrusiomis žymesniųjų žmonių šeimomis.

33. Su 70 m. įvykusiąja katastrofa sadukėjai dingo iš istorijos ir, žinoma, vėlesnysis judaizmas, būdamas visiškoje fariziejų įtakoje, paliko labai blogą sadukėjų prisiminimą. Baigiantis I šimtmečiui po Kr. štai kokia buvo nuomonė apie didžiąsias kunigų gimines, kurios paskutiniaisiais prieš katastrofą metais buvo pačios garsiausios:

4) Žydų senovė, XIII, 376

5) ten pat, 408

6) ten pat, 410

—Vargas man dėl Boeto namų,
vargas man nuo jų rykščių!
Vargas man dėl Cantharos namų,
vargas man nuo calamos[7])!
Vargas man dėl Anno namų,
vargas man nuo jų šnypštimo!
Vargas man nuo Fiabų sūnaus Ismaėlio namų,
vargas man nuo jų kumšties!
Jie yra vyriausieji kunigai,
iždininkai jų vaikai,
Šventyklos tarybininkai yra uošviai jų,
ir jų tarnai ateina lazdomis kulti mus!

Šis dokumentas[8]) nėra vienintelis toks rabinų raštuose. Aukštųjų kunigų vykdytąją prievartą ir piešimus, kuriuos patirdavo žemesnysis kleras, yra paminėjęs ir Flavijus Juozapas[9]).

34. Kai dėl abiejų srovių mokslo, tai štai kaip jį aptaria seniausias jų istorikas Flavijus Juozapas: „Fariziejai pagarsėjo rūpestingu įstatymų aiškinimu ir sudaro pagrindinę sektą: kiekvieną dalyką jie priskiria Likimui ir Dievui, laikydami, kad teisingai ar neteisingai elgtis didžiąja dalimi priklauso nuo paties žmogaus, bet kiekvieną veiksmą lydi ir Likimas; siela yra negendanti, o piktadarių sielos baudžiamos amžina bausme. Sadukėjai, antroji grupė, priešingai, visiškai nepripažįsta Likimo ir įsitikinę, kad Dievas ne tik negali daryti blogo, bet ir pastebėti tai darant; jie sako, kad žmogaus galioje yra pasirinkti gėrį ar blogį ir nuo to pasirinkimo priklauso tolimesnis sielos gyvenimas: bausmė ar apdovanojimas anapus - amžinybėje. Fariziejai draugiškai tarpusavy sugyvena ir sudaro darnią bendruomenę; sadukėjai pa-

7) Calamo — švendrinė lazdelė, kuria rašomi neteisingi įsakymai; kita reikšmė — gyvatės šnypštimas.
8) Tosefta „Menahoth", XIII, 21; „Pesahim", 57 a, Bar.
9) Žydų senovė, XX, 179-181

prastai yra šiurkštūs tarpusavy ir santykiuose su savaisiais tokie pat atšiaurūs, kaip su svetimais“[10]).

Esminės sadukėjus ir fariziejus skiriančiosios žymės aiškiai matyti iš jų mokslo. Pirmieji pripažino rašytąjį Įstatymą, o kadangi jame nerado aiškiai nusakyto dėsnio apie prisikėlimą ir gyvenimą anapus kapo, tai tuos dalykus neigė. Apaštalų darbų tvirtinimu (23,8), jie nepripažino nei angelų, nei dvasių buvimo. Kai dėl Likimo (gr. heimarmene), tai, pagal Flavijų Juozapą, sadukėjai jį neigė, suprasdami jį greičiau kaip Apvaizdą ar dieviškąją Malonę. Savo esme sadukėjai filosofiškai buvo panašūs į epikuriečius, o teologiškai į pelagijonus. Šiurkštumas, kurį istorikas jiems priskiria, bus turėjęs kilti iš jų aristokratiško išdidumo. Taip pat sakoma, kad teismo sprendimus skelbdami jie būdavo labai griežti[11]), tuo tarpu kai fariziejai linkę į švelnumą.

35. Fariziejai savo mokslą sėmėsi iš „tradicijos“, kurią sadukėjai atmetė. Kadangi nagrinėjimas Įstatymo, ypač žodžiu perduodamojo Įstatymo kiekvienam žydui buvo griežčiausia pareiga ir kilniausias darbas, tai fariziejai visiškai atsidėdavo tokioms studijoms. Tarp kita ko buvo pasakyta, kad „svarbiau Torah studijuoti, negu šventyklą pastatyti[12]), net didesnė pagarba jai, negu tėvui ir motinai, ir — žmogus negali pasitraukti iš Torah'ai studijuoti namų net nė mirties valandą[13]); Torah yra daugiau negu kunigystė ar karališkumas, nes karalium būti reikalinga 30 savybių, kunigu - 24, o Torah įveikiama tik turint 48 savybes“, o toliau suminimos tos 48 savybės[14]). Nėra pagrindo tikėti, kad tie reikalavimai būtų buvusi tik

10) Žydų karas, II, 162-166
11) Žydų senovė, XX, 199; plg. XII, 294, 299
12) Megillah, 16 b
13) Shabbath, 83 b
14) Pirqe Aboth, VI, 5-6

negyva raidė, nes yra daug pavyzdžių, kad fariziejai visą savo gyvenimą skirdavo Įstatymui studijuoti, atsisakydami kitų verslų, išskyrus gal kasdieninį kelių valandų rankų darbą pragyvenimui pasirūpinti. Tokie Įstatymo tyrinėtojai žinojo savo vertę: Įstatymas iš tikro buvo ginklų sandėlys, iš kurio reikėjo imtis kiekvieną normą viešajam, privačiam, religiniam ir civiliniam gyvenimui. Jie - šio ginklų sandėlio saugotojai — buvo daugiau negu kunigystė ir karališkumas. Tautoje, kurios masė visiškai priėmė teokratinę idėją, toks protavimas buvo tikslingas. Todėl fariziejai jautė, kad jų jėga yra ne aristokratijoj ir tarp aukštųjų kunigų ar karaliaus dvare, o kaip tik tautos masėje.

36. Fariziejiškosios Įstatymo studijos apėmė tris pagrindinius dalykus: subatos poilsį (§70), dešimtinės mokėjimą ir ritualinį tyrumą (§72). Be šitų, buvo dar eilė ir kitų dalykų ilgiems tyrinėjimams. Studijų metodas buvo — imti kurį žinomą posakį, turintį gilią filosofinę arba moralinę prasmę, ir paskui pritaikyti jį reikalui ir išnagrinėti. Talmudo turinį, kuriame surašyta, ką per šimtmečius mokyti Įstatymo mokytojai perdavė iš atminties, kaip tik didžiąja dalimi sudaro tokių posakių rinkinys (§87).

Tokiame dėstymo būde buvo aiškaus pavojaus nukrypti nuo turinio į formą, susipainioti gudrybėse, perkrautose smulkmenose nebejusti dvasios, ir fariziejai apskritai neišvengė tokio pavojaus. Kas pažvelgia į anų laikų istorinę aplinką, nelabai stebisi, jei Talmude užtinka skyrių, pavadintą Paukščių lizdai, ar Puodai, ar Vaisių kotai ir dar kitokių mažiau padorių ir ne tokių švarių (§72); tasai greičiau paklaus, kas sudarė dvasinį pagrindą tos didžiulės teisenos, kuri atrodo, lyg kabanti ore.

Pagrindas iš tikro buvo: jį sudarė visokios nuosėdos, susidariusios tautos dvasioje nuo senovės laikų

pranašams mokant aukščiausios dorovės ir nuoširdaus religingumo, kuris praėjusiais šimtmečiais nuskambėjo per tautą ir tada surado atgarsį sinagogose skaitomajame Šv. Rašte. Bet ten labai maža težiūrėta to mokymo dvasinės vertės ir daug laiko leista niekais jį pritaikant. Dieviškojo įkvėpimo tvanas baigdavosi žmogiškosios painiavos prarūgusioje baloje: „Gyvojo vandens šaltinių vietoje pasidarė suaižėjusias cisternas, kurios nesulaiko vandens!", šaukė Jeremijas (2,13), toliau dar šaukdamas šitaip (8,8):

—Kaip jūs galite sakyti: „Esame išmintingi,
ir Jahvės Įstatymas yra su mumis"?
Iš tikro melagė Rašto žinovų plunksna
pavertė jį neteisybe.

37. Būtų netikslu ir neteisinga sakyti, kad visas fariziejų atliktasis Įstatymo tvarkymo darbas būtų ištisai neteisybė; bet ten esama gana daug niekų. Nereikšmingų ir smulkmeniškų dalykų jūroj buvo ir tikrai brangių perlų, bet santykio nelygumas per didelis tarp plačiosios jūros ir retų perlų, tarp gausybės teisinių pucšmenų ir retų dvasinių pagrindų, dėl to prasmingumą užslopino ta didžioji daugybė beprasmiškų dalykų. Pavyzdžiui, neabejotinai kilnus yra išsireiškimas iš keleto metų prieš Kristų, priskiriamas garsiajam Hillel, kuris, vieno pagonio paprašytas išmokyti visą Įstatymą per tokį trumpą laiką, jog klausydamasis galėtų ant vienos kojos pastovėti, — atsakė: „Tai, ko sau nelinki, nedaryk savo artimui. Tai yra visas Įstatymas; visa kita yra tik aiškinimas. Eik ir mokykis"[15]). Bet tikra teisybė, kad tasai aiškinimas, čia teisingai nukeltas į antrąją vietą, praktiškai užimdavo pirmąją vietą ir leisdavo užmiršti patį Įstatymą[16]).

15) Shabbath, 31 2

16) Šio skirtumo reikšmę yra patvirtinusios įvairios Talmudo ištraukos, kurias neseniai paskelbė mokyti modernūs

Būdavo net dar blogiau, aiškinimas kartais prieštaraudavo Įstatymui. Žinome, kad vienu atveju Jėzus barė fariziejus: „Kodėl jūs peržengiate Dievo įsakymą dėl savo papročio?“[17]); o paskui, iš atskiro atvejo pereidamas į bendrybes, pridėjo: „Tolygių dalykų jūs daug darote“[18]). Tokių peržengimo įrodymų lengvai galima užtikti senuosiuose rabinų raštuose. Bet svarbu iškelti, kaip buvo žiūrima į Įstatymo studijavimą: „Pagonis, kuris studijuoja Torah, yra vertas mirties“[19]). Tai nesiderino nei su Įstatymo raide, nei su jo dvasia, o buvo vien tik fariziejų tautinis pavydas, kaip dalis jų „tradicijos“.

38. Žiūrint net ir fariziejų praktinės laikysenos, nebūtų galima surasti visiems jiems galiojančio bend-

---

izraelitai. Visos šios ištraukos ar santraukos yra labai tikslios, be jokių klaidų citatose ar vertime, bet, istoriškai kalbant, jos neteisingos, nes jokiu atveju neduoda visumos vaizdo. Tas paskelbtasis Talmudas yra XX amžiaus Talmudas, atrinktas, persijotas, beveik 90 kartų sumažintas. Bet tos praleistosios dalys pristato Talmudą esmiškesnį ir tikrai istorinį. Jei šiandien tik 10 dalių bėra branginamos, kadangi jos morališkai yra kilniausios ir visuotinai žmoniškiausios, tai galima tikėti, kad branginti tai kokiu įtakos nors būdu padarė ir krikščionybė. Bet jokiu būdu negalima tvirtinti, kad tuo metu, kai Talmudas buvo tvarkomas, tos 10 dalių būtų buvusios visų judaizmo sluoksnių labiausiai branginamos, turint galvoje ir tas likusias 90 dalių, kurios yra tipiškesnės ir būdingesnės. Dar lengviau galėtų būti buvęs apjuodintas Talmudas, jei kas būtų turėjęs tokių apgailėtinų norų ir paėmęs ištraukas iš tų 90 dalių, kurios šiandien aplenkiamos; bet ir tuo atveju ištraukos literatūriškai būtų tikros, bet istoriškai neteisingos.

17) Mato 15,3; Morkaus 7,9

18) Morkaus, 7,13

19) Sanhedrin, 59 a

ro aptarimo. Šalia tikrai garsių mokytojų, kaip Hillelis, Senasis Gamaliėlis[20]), kuris mokė šv. Povilą[21]), ir kitų, nemaža garbingų ir nuoširdžių buvo ir tarp tų mažiau mokytų. Žiūrėdami iš krikščioniškosios pusės, matome Jėzų buvus draugiškuose santykiuose su fariziejais: Simonu, Nikodemu, Juozapu iš Arimatėjos. Net šv. Povilas, skelbdamas žydų Įstatymo panaikinimą, tvirtina esąs „žydiškiausias žydas, remiantis Įstatymu - fariziejus"[22]). Tačiau Jėzaus griežčiausi kaltinimai taikomi kaip tik fariziejams, o ne sadukėjams, nes fariziejai atkakliausiai priešinosi jo pasiuntinybei. Mato antrasis perskyrimas, 23 eilutė, yra kaip tik Jėzaus formalus fariziejų kaltinimas, tiksliai nurodant faktus ir smulkiai išdėstant juos (§518).

Bet jei nėra jokia staigmena, kad Jėzus taip kalbėjo, tai istoriškai žiūrint svarbu, kad ir rabinai panašiai kaltino fariziejus. Talmudas išvardija septynis skirtingus fariziejų tipus, aptardamas juos šitokiais aiškiais vardais: „Fariziejus sichem"[23]) - tai yra materialinės naudos siekiąs fariziejus. „Fariziejus niqpi" — lėtasis, kuris, savo eisena išduodamas suvargusį, vaizduodavo jausmingai nuolankų. „Fariziejus - kraujo leidėjas", kuris dažnai susikruvina galvą, daužydamas ją į sieną, kad nežiūrėtų į moterį. „Fariziejus grūdeklis", kuris taip susilenkęs vaikščioja, kad atrodo, lyg grūdeklis grūstuvėje. „Fariziejus - pareigos ieškotojas", tai yra toks, kuris vaizduoja pasiruošusį atlikti visas savo pareigas, nors sakosi, kad kitokių pareigų nebegalįs atlikti, būdamas jau ir taip užimtas. „Meilės fariziejus", kuris dirba iš atlyginimo meilės, bet ne iš Dievo meilės. „Baimės fariziejus",

20) Plg. Apaštalų darb. 5,34 ir sek.

21) ten pat, 22,3

22) Pilem. 3,5

23) Netiesioginis nurodymas į Sichemo įvykį, atpasakotą Pradžios knygoje, 34

kuris dirba dėl Dievo baimės, tai yra iš tikro religinio jausmo[24]). Iš šių septynių tipų tiktai paskutinysis nusipelno pagyrimo, o kiekvienam tipui atstovavo tikrai gausus asmenų kiekiai.

Šis sąrašas, nors šiek tiek sarkastiškas, nėra tačiau užgaulus. Betgi jau apie 10 m. po Kr., tai yra dar prieš Jėzui paskelbiant kaltinimus fariziejams, nežinomo fariziejaus bus parašytas šitoks aptarimas, kurio žodžiai tikrai nemažiau smarkūs, negu Jėzaus pasakytieji: „Tarp izraelitų iškils sugedę ir bedieviški žmonės, kurie skelbsis esą teisūs. Jie sukels savo draugų panieką, nes bus melagiai, gyvenantieji vien tik savo pačių malonumui, apsimetėliai, bet kurią dienos valandą pasiryžę puotauti, pragerdami vargšų dalį, plėšiantieji turtus, sakydamies veikią iš užuojautos, atstumią, priekabūs, apgavikai, besislapstantieji ir neleidžantieji pažinti savęs, bedieviai, pilni nusikaltimų ir sugedimo, nuo ryto iki vakaro kartojantieji: „Norime lėbauti ir ištaigingai gyventi, valgyti ir gerti, bajoriškai užsilaikyti!“ Rankos ir kojos pažins nešvarumus, o jų burnos išdidžiai kalbės ir sakys: „Neliesk manęs, nes sutepsi mane!“[25]). Labai galimas dalykas, kad nusivylęs fariziejus piešė šį paveikslą ko tamsiausiais dažais, bet apkartusi dvasia, kuri pasirinko šiuos dažus, turėjo būti paskatinta tikrų faktų.

Kaip ten bebūtų, Jėzaus griežti kaltinimai buvo taikomi daugiau praktiškam fariziejų elgesiui, o ne jų mokslui apskritai. Ta prasme jo žodžiai aiškūs: „Rašto žinovai ir fariziejai susėdo Mozės mokomojoje kėdėje. Taigi visa, ką tik jie sako jums, laikykite ir darykite, bet nesielgkite taip, kaip jie elgiasi“[26]).

39. Fariziejų skaičius, remiantis viena Flavijaus

24) Sotah, 22 b, Bar

25) Mozės paėmimas, VII, 3-10

26) Mato 23,2-3

Juozapo ištrauka[27]), atrodo, sukosi apie 8.000 karaliaus Aleksandro Jonneo laikais; maždaug po šimtmečio, Erodo Didžiojo laikais, kalbama apie daugiau kaip 6.000[28]), o tai turėtų būti visi ano meto fariziejai. Bet, gal būt, tie skaičiai nėra visai tikslūs, kaip dažnai atsitinka Flavijui Juozapui, ir būtų šiek tiek padidinti.

Fariziejai, kilę iš įvairių socialinių klasių, o maža dalis net iš žemesniojo laipsnio kunigų, savo tarpe turėjo gerokai stiprius ryšius, žiūrėdami didžiojo tikslo — kad būtų laikomasi įstatymiško tyrumo ir patys laikydamies „atsiskyrę" (§29) nuo visa, kas nešvaru. Tarpusavy jie vadinosi haberim, pagal žodžio kilmę tai yra „susivienijęs", o jų sąjunga buvo vadinama haberath — „susivienijimas". Turtingi ar vargšai, jie privalėjo smulkmeniškai griežtai laikytis trijų grupės įsakymų: subatos poilsio, įstatymiškų švarumo dėsnių ir kulto įsakymų (dešimtinės ir t.t.). Kas turėjo pakankamai išsilavinimo svarstyti įstatyminius klausimus, buvo vadinamas hakam, tai yra „mokytas", o kas tai neturėjo, buvo tik eilinis pilietis, vadinamas hedjot (iš graikų k. — idiotes).

40. Visi kiti žydai, kurie nepriklausė fariziejų „susivienijimui", jų buvo vadinami „kaimiečiais" (am ha'ares). Toks vardas turėjo niekinančios prasmės, bet dar daugiau paniekos buvo fariziejų laikysenoje savo tautiečių atžvilgiu.

Šiuo atveju sutaria tiek krikščioniškieji, tiek žydų liudijimai. Jono evangelijoje 7,49 fariziejai sušunka: „Prakeikta (gr. eparatai) ta minia, kuri nežino Įstatymo". Čia ne fariziejus reiškia ta minia, kuri nežino Įstatymo, bet fariziejų prakeiktus „kaimiečius". Žydų dokumentai patvirtina tą prakeikimą. Yra kaip tik išlikęs didžiojo Hillelio posakis, kad „toks

27) Žydų senovė, XIII, 383

28) ten pat, XVII, 42

suskis („bur“) nebijo nuodėmės, ir krašto liaudis nėra gailestinga“[29]), o čia suskis yra krašto liaudies — kaimiečio sinonimas. Todėl tikras fariziejus negalėjo turėti jokio ryšio su „kaimiečiu“, bet rodytis jo atžvilgiu farizieju „atsiskyrusiu“. Todėl vienas rabinas skelbė: „Dalyvavimas kaimiečių susirinkime veda į mirtį“[30]). Garsusis Judas Šventasis skundėsi: „Vargas man! Daviau duonos vienam kaimiečių atstovui!“[31]). O mokytojas Eleazaras nustatė: „Leidžiama sumušti vieną krašto liaudies asmenų net ir Kippuro dieną, jei tai būtų ir subata“[32]). Daugelyje kitų posakių draudžiama fariziejui parduoti vaisių kokiam nors krašto liaudies atstovui, ar priimti tokį į viešnagę, ar susigiminiuoti su tokiu moteryste ir pan.[33]). Nereikia nė kalbėti, kad fariziejų akims „suskis“ ir „kaimietis“ galėjo būti taip pat ir žydas aristokratas, pasiturįs ar aukštojo kunigų luomo narys; sprendžiama buvo pagal tai, ar asmuo žino Įstatymą ir laikosi praktikos pagal fariziejų dėsnius.

Ne fariziejai į tokią šios kastos panieką retai kada priešiškai atsakydavo. Liaudis, ypač miestuose ir visų pirma moterys, visada nuoširdžiai palaikė fariziejus ir nepaprastai juos gerbė. Buvo prisigyventa iki to, kad jau sakyta, jog fariziejai „turėjo tokios galios daugumai, jog jei pasakydavo ką nors prieš karalių ar prieš vyriausiąjį kunigą, tuojau visi tuo patikėdavo“[34]). Toksai visuotinis pritarimas buvo tikroji šių dogmatinių aristokratų jėga.

41. Tenka dar išsiaiškinti Rašto žinovų tikslią padėtį ir jų santykius su fariziejais. Evangelijos la-

29) Pirqe Aboth, II,5
30) ten pat, III,10
31) Baba Bathra, 8 a
32) Pesahim, 49 b
33) Demai, II, 3
34) Žydų senovė, XIII, 288

bai dažnai Rašto žinovus stato lygiomis su fariziejais, o tai ir teisinga pagal ano meto tikrovę, bet teoriškai ne visi Rašto žinovai buvo fariziejai, kaip praktiškai ne kiekvienas fariziejus buvo Rašto žinovas, kadangi galėjo neturėti reikalingo mokslo ar nebūti „hakam" (§39).

Rašto žinovas tikrąja to žodžio prasme buvo Įstatymą pažįstąs vyras, vis tiek, ar jis būtų kunigas ar pasaulietis, sadukėjas ar fariziejus, bet iš tiesų Jėzaus laikais tik nedaugelis Rašto žinovų buvo kunigai ir sadukėjai; pačią didžiąją jų dalį sudarė pasauliečiai, prisilaiką fariziejiškų įsitikinimų.

Kai Babilono tremtyje žydų tautai trūko visokių materialinių ir moralinių gėrybių, išskyrus tik Įstatymą (Torah), jau tada — dar prieš sadukėjų ir fariziejų srovėms iškylant — buvo vyrų, kurie visas savo jėgas ir gyvenimą paskirdavo tam vieninteliam likusiam turtui — Įstatymui, rūpestingai išlaikydami jį, tiksliai perduodami, nagrinėdami ir pritaikydami pačiu skrupulingiausiu būdu. Toksai vyras buvo tikrąja prasme knygos žmogus (sepher) — plačiausia prasme mokytojas. Jis buvo Įstatymo žinovas, ir jis naudojosi garbingu Rab, Rabbi („didis", „didysis") vardu.

Rašto žinovai didžiausio autoriteto turėjo apie 200 m. prieš Kr., kaip rodo lyrinė Siracidos panegirika[35]); bet vėliau tas autoritetas dar kilo, kol pasiekė tokios garbės aukštybių, kaip kunigystė. Jėzaus laikais iš tikrųjų kunigai, nors laikėsi savo liturginių pareigų ir savo padėties judaizmo teokratinėj santvarkoj, buvo beveik visiškai netekę įtakos sėkmingai veikti masių dvasią. Tikrass tautos „dvasinis tėvas", jos katechetas, jos moralinis vadas buvo jau nebe kunigas, bet Rašto žinovas. Tuo pat metu, kai kunigai pradėjo nesidomėti Įstatymu, pasauliečiai užėmė jų vietą dvasiškai vadovauti judaizmui; tuo pat metu,

35) Ekleziastik, sk. 38-39

kai kunigai susiliejo su sadukėjų srove, pasauliečiai Rašto žinovai darėsi vis labiau fariziejiškesni, dėl to vienu metu kunigams beliko tik šventykloj atliekamoji liturgija ir politinės intrigos, o pasauliečiai Rašto žinovai Įstatymo mokykloj ėmėsi mokytojų darbo. Kaip Mozės atstovai, jie sakė sinagogoje pamokslus ir kaip šventumo pavyzdžiai maišėsi gatvėse ir tautiečių namuose.

Rašto žinovu galėjo būti bet kuris Abraomo palikuonis, bet kelias tikslui pasiekti buvo ilgas. Dažnai būdavo pradedama vaikystėje, mokantis, kaip darė šv. Povilas[36]), „prie kojų" kurio nors autoritetingo mokytojo (kuris mokė sėdėdamas, o mokiniai ritėjo prie jo kojų). Mokinio tasai kelias sunkiai būdavo praeinamas, ir pats pradėti kitus mokyti galėdavo ne anksčiau kaip sulaukęs keturiasdešimt metų amžiaus. Kol mokydavosi, beveik visuomet jis būdavo vargšas, pragyvenimą užsidirbąs kaip amatininkas (§167). Bet kai žmogui įeidavo į širdį tokia Įstatymo pažinimo meilė, jis nebepaisydavo jokių nepriteklių, nemiegotų naktų, sunkių bandymų, varginančių pratybų, kad tik išmoktų Įstatymą. Kas turėjo tokį turtą, tai buvo jau turtingesnis už bet kokį turtuolį, garbingesnis už karalių ar vyriausiąjį kunigą, kaip jau esame pastebėję kalbėdami apie fariziejus (§35).

42. Fariziejų srovėje, kaip galima tikėti, bus buvusios dvi šakos: uolieji ir sikarai — pasalūnai.

Flavijus Juozapas, labai linkęs žydų pasaulį sugretinti su graikų - romėnų, uoliuosius pristato kaip ketvirtąją filosofiją[37]) po esėnų, fariziejų ir sadukėjų. Bet iš tikro uolieji nei atstovavo filosofijai, nei sudarė ketvirtąją srovę, nes esmėje jie buvo fariziejai. Be to, pats Flavijus Juozapas toliau patvirtina, kad uolieji „visais kitais atvejais sutinka su fariziejų nuo-

36) Apaštalų darb., 22,3

37) Žydų senovė, XVIII, 9

mone, išskyrus tai, kad karštai myli laisvę ir vieninteliu vadu ir viešpačiu laiko Dievą, nepripažindami jokio žmogaus valdžios, nebijo nei žiauriausios mirties, nei tai, kad baudžiami giminės ir draugai"[38]). Šitokia laikysena yra aiškus įrodymas prisirišimo prie tautinio - teokratinio dėsnio, kuris judaizmui buvo esminis dalykas. Skirtumą sudarė tai, kad paprasti fariziejai šio dėsnio netaikydavo politiniam gyvenimui, o uolieji prisilaikydavo jo iki kraštutinumo.

Dėl to jie būdavo vadinami „uoliaisiais", tokiais, kurie uoliai vykdo tautinį-religinį Įstatymą. Šį pavadinimą jau yra pavartojęs Makabėjų tėvas Matatijas, kuris mirties valandą pasakė savo sūnums: „Sūnūs, būkite uolūs Įstatymo saugotojai ir savo gyvenimą skirkite savo tėvų pažadams vykdyti"[39]). Iš tikrųjų visi penki jo sūnūs žuvo už tautą ir religiją. Pergalės davė pradžią asidams, iš kurių vėliau kilo fariziejai (§29). Tada uolieji visiškai persiėmė Makabėjų tėvo pamokymu, visur norėjo būti pilnutiniais fariziejais, net ir politikoje.

43. Iš tikro tai politika iškėlė uoliuosius. Kai 6 m. po Kr. Sulpicijus Kvirinas pradėjo neseniai prie Romos imperijos prijungtoje Judėjoje vykdyti surašymą (§24), liaudis čia įžiūrėjo aiškų įrodymą, kad Dievo Jahvės išrinktoji tauta štai nešvarių užsieniečių šventvagiškai pavergiama. Vis tiek didžioji dauguma, net žymiųjų kunigų įkalbinėjama, nusileido ir ėjo užsirašyti, o kartu ir didžioji fariziejų dalis. Pasipriešino Judas iš Gamalos, vadinamas galilėjiečiu, kuris su žymiuoju farizieju Sadduc „sujudino kaimiečius sukilti, tepripažindami tik vieną Dievą valdovu"[40]). Romėnai sukilimą numalšino, o po 30 m. fariziejus Gamaliėlis prisiminė jį kaip žymų įvykį[41]).

38) ten pat, 23

39) I Makab. 2,50

40) Žydų karas, II, 118

41) Apaštalų darb., 5,37

Tačiau šis pirmasis nepasisekimas neišnaikino uoliųjų. Išsklaidyti ir slapstydamiesi nuo romėnų valdžios, jie palaikė dvasios gyvybę, nenumalšinamą politinį priešinimąsi svetimiesiems, kuris vėliau atvirai suliepsnojo lemiamuoju sukilimu. Tuo jie visuomet skyrėsi nuo paprastų fariziejų, kurie romėnams buvo nuolaidūs ir neparodė veiklumo.

Vėliau uolieji dar bandė prieiti iki veiksmingo sukilimo. Kai patyrimas parodė, kad joks net ir masinis sukilimas negali įveikti romėnų, tada uolieji atsisakė tikrųjų sumanymų ir pradėjo veikti prieš paskirus asmenis, netikėtai užpuldami nustatytąją vietą, numatydami pašalinti bent atskirus svetimųjų atstovus, jei negalima įveikti viso režimo. Tokiems uždaviniams daugiausia vartojamas ginklas buvo trumpas durklas, kurį romėnai vadino „sica“; dėl to tokie uolieji ir buvo vadinami „sikarais“ — pasalūnais.

Jei uolieji buvo nenuolaidūs fariziejai net ir politikoje, tai sikarus būtų galima pavadinti slaptais smogiamaisiais daliniais, vykdančiais uoliųjų numatytuosius užpuolimus. Jei kaip centrą įsivaizduosime paprastąją žydų masę, tai jos dešinėj matysim susibūrusius tradicininkus fariziejus, toliau nuolaidžius uoliuosius ir pagaliau karinguosius sikarus. Už 66-70 m. sukilimą pagrindinę atsakomybę nešė uolieji ir sikarai, bet jie buvo taip pat ir sukilimo aukos ir dingo iš istorijos, kai romėnai sunaikino paskutiniuosius sukilimo židinius, ypač kai krito Masado tvirtovė, kurios tragiškasis galas didžiausiu archeologiniu tikslumu yra aprašytas Flavijaus Juozapo[42]). Fariziejai, jų dvasiniai tėvai, pakėlė tą didįjį bandymą. Po to išlikęs judaizmas buvo pertvarkytas pagal rabinų mokymo dėsnius ir išvirto į tikrą mokytų fariziejų darbą ir toks išliko iki pat šių dienų.

Iš Jėzaus mokinių apaštalas Simonas vadinamas

42) Žydų karas, VII. 252

Uoliuoju[43]), arba Kananiečiu[44]). Tas antrasis vardas nekildintinas iš senųjų Palestinos gyventojų pavadinimo, bet yra aramaiškas žodis „qan'ana", sugraikintas į „Kananaios" ir reiškia Uolų arba Uolųjį.

Sikarai Naujajame Testamente tik atsitiktinai paminėti Apaštalų darbuose 21,38[45]).

44. Nei Naujajame, nei Senajame Testamente niekur nėra minimi esėnai, apie kuriuos kalba Flavijus Juozapas[46]), Filonas, Plinijus ir kiti. Esėnai sudarė tikrą religinę bendruomenę, kuri įvairiose Palestinos vietose gyvavo jau apie II šimtmečio prieš Kristų vidurį, bet jos pagrindinis centras buvo En-gaddi oazėje, Mirties jūros vakariniame krante. Iš viso jų buvo apie keturis tūkstančius.

Šios bendruomenės tvarkymosi pagrindiniai dėsniai buvo labai panašūs į krikščioniškųjų vienuolių ordinų. Kas norėjo būti priimtas, privalėjo atlikti metus trunkantį naujokyną, kurį baigiant būdavo teikiamas krikštas. Paskui dar praeidavo dveji bandymo metai, kuriems pasibaigus po iškilmingos priesaikos būdavo galutinai priimama į narius. Tarp narių ir naujokų buvo didelis tiek garbingumo, tiek įstatymiško švarumo skirtumas. Jei naujokas atsitiktinai paliesdavo narį, pastarasis būdavo jau susitepęs ir turėdavo apsivalyti.

Materialiniai turtai buvo valdomi tobulo komunizmo pagrindu ir tvarkomi tam reikalui rinktų valdininkų. Visi dirbdavo, ypač žemės ūkyje, o pelnas eidavo į bendrą fondą. Buvo draudžiama prekiauti, gaminti ginklus, turėti vergų. Celibatas buvo normali padėtis. Vien tik Flavijus Juozapas mini ypatingą esėnų grupę, kuri išimtinėmis sąlygomis sudarydavo

43) Luko 6,15; Apašt. darb. 1,13

44) Mato 10,4; Morkaus 3,18

45) Plg. Žydų karas, II, 261-263; Žydų senovė, XX, 169-172

46) Žydų karas, II, 119-161

moterystę[47]), bet tai nėra visiškai tikra, ir jei taip buvo, tai tik ribota išimtis iš bendrosios taisyklės. Pagal Plinijų, esėnai yra „gens in qua nemo nascitur"[48]). Kadangi bendruomenėje nebuvo gimimų, tai iš šalies priimdavo taip pat ir vaikus, kaip galimus perkrikštus ir kandidatus į bendruomenę.

Diena buvo paskirstoma darbui ir maldai. Rytmečio bendroji malda buvo skiriama Saulei. Bendras valgymas turėjo šventų apeigų pobūdį, nes bendrai valgyti būdavo sueinama tam tyčia paskirton vieton, apsiplovus ir apsivilkus šventus drabužius. Valgį pradėdavo ir baigdavo ypatingomis maldomis. Maistas būdavo pats paprasčiausias, o gamindavo jį kunigai pagal ypatingas taisykles. Visą dieną būdavo prisilaikoma tylos.

Ypač griežtai būdavo prisilaikoma subatos, taip griežtai, kad būdavo vengiama tądien atlikti ką nors, kas tenkintų kūną, o tai reiškė padidėjusį laikymąsi švaros (§70). Didelę pagarbą reiškė Mozei, o kas jo vardu piktžodžiavo, tokį bausdavo mirtim. Subatoje buvo bendruomenei viešai skaitomas ir aiškinamas Įstatymas, o šalia Mozės knygų bendruomenė turėjo dar ir kitų, slaptų knygų, kurios taip pat būdavo aiškinamos subatos dieną. Kita vertus, ne visų Mozės skelbtųjų nuostatų buvo laikomasi, nes į Jeruzalės šventyklą esėnai siųsdavo įvairių rūšių aukų, išskyrus kruvinąsias gyvulių aukas. Griežtai draudžiamos buvo bet kokios priesaikos, išskyrus tą, kuri duodamą priimant narių. Buvo sakoma: „Kievienas esėno tartasis žodis daugiau reiškia negu priesaika, bet priesaikos jis neduoda, laikydamas ją blogesne už melagingą priesaiką, todėl, sako, kad jau yra pasmerktas tas, kas netiki nesišaukęs Dievo"[49]).

47) Žydų karas, II, 160-161

48) In Natur. histor., V,17

49) Žydų karas, II, 135

Galimas dalykas, kad į esėnų papročius ir mokslą, kurių pagrindas tikriausiai paimtas iš žydų bendrojo palikimo, buvo įsiskverbę ir svetimų sudėtinių dalių. Toks, pavyzdžiui, jų mokslas apie sielos ankstyvesnįjį buvimą žydams visai nepažįstamas, o celibato laikymosi žydai niekada nevertino. Iš kur tie nežydiški dalykai atėjo, nepaisant visokių spėliojimų, taip ir lieka mįslė.

Atrodo, kad esėnai labai maža teturėjo įtakos savo meto judaizmui, nuo kurio jie savotišku gyvenimo būdu buvo dar ir fiziškai atsiskyrę. Jie bus turėję atrodyti lyg koks hortus conclusus — uždaras sodas, kuriuo visi greit ima gėrėtis, bet tik iš lauko. Be tų, kurie pastoviai įsijungdavo į jų bendruomenę, būdavo ir tokių, kurie, pagauti troškimo pabūti asketais, laikinai pagyvendavo kaip ir jie, o taip savo ankstyvojoje jaunystėje padaręs ir Flavijus Juozapas, kaip jis pats pasakojasi[50]).

Politiniais dalykais esėnai paprastai nesidomėdavo ir buvo paklusnūs esamajai valdžiai. Tačiau didžiojo sukilimo prieš Romą metu kai kurie jų pasidavė entuziazmui ir griebėsi ginklo. Minimas Jonas Esėnas, kuris vadovavo sukilusiems žydams[51]). Romėnams laimėjus, esėnai labai nukentėjo[52]), bet savo bendruomenės priesaikai nenusižengė. Po didžiojo sukilimo esėnai dingo iš istorijos.

45. Evangelijose yra minimi Erodo šalininkai[53]). Jie tačiau nesudarė kokios nors atskiros ir tikros politinės partijos, o juo labiau atskiros bendruomenės ar religinės srovės. Tai galėjo būti žydai, atvirai palaikiusieji Erodo dinastiją ir ypač anuometinį žymiausiąjį jos atstovą — tetrarką Erodą Antipą (§15).

50) „Gyvenimas", 10-12

51) Žydų karas, II, 567; III, 11 ir 19

52) ten pat, II, 152-153

53) Morkaus 3,6; 12,13; Mato 22,16

Jie, tiksliai kalbant, nebuvo dvaro žmonės. Erodo šalininkai negalėjo būti gaušūs nei turėti pasisekimo tautoje.

ŠVENTYKLA IR KUNIGYSTĖ

46. Judaizmas, išlaikydamas savo teokratiškai tautinę santvarką, taip pat ir Romai valdant dvasinį centrą tebeturėjo Jeruzalėje. Ten buvo vienintelė teisėta šventykla Jahvei, tautos Dievui, ir toje šventykloje tarnybą ėjo kunigiškoji hierarchija, kuri buvo teokratinės santvarkos viršūnėje.

Žydų tautybė reikalavo žydų religijos; ši religija buvo reikalinga Jeruzalės šventyklos, o pastarajai reikėjo kunigų. Ne tik iš visos Palestinos, bet taip pat iš kitų artimų ir tolimų sričių, kur tik gyveno išsisklaidę Jahvės tautos žmonės, buvo žvelgiama į Jeruzalę ir į vyriausiąjį kunigą, kaip į švenčiausiąją vietą ir į žmogų, esantį arčiausiai prie Dievo.

Jėzaus lankytoji šventykla buvo perstatyta Erodo Didžiojo. Tai buvo jau trečioji šventykla. Pirmąją, Saliamono statytąją, sunaikino Nabuchodonosoras, užkariavęs Jeruzalę 586 m. prieš Kristų. Antroji, atstatyta grįžusiųjų iš Babilono tremties ir pašventinta 515 m. prieš Kr., išstovėjo iki Erodo, kuris ją visiškai nugriovė ir pastatė trečiąją. Tačiau rabinai Erodo statytąją vadindavo „antrąja šventykla“, nes tremtinių atstatytąją morališkais sumetimais tebelaikė tebestovinčia.

Šventyklos darbus Erodas pradėjo aštuonioliktaisiais savo valdymo metais, t.y. 20-19 m. prieš Kr. Jau iš pat pradžios rodydamas tautai rimtus savo užsimojimus, suvežė begalinį kiekį medžiagos. Išorinių sienų statyti sušaukė 10.000 darbininkų, 1000 kunigų įsakė išmokti statybos meno, kad galėtų išpuošti šventyklos vidines dalis, nes pagal hebrajų įstatymą pasauliečiai ten neturėjo teisės įžengti. Vidaus dar-

bai, sudariusieji pagrindą „šventyklai“, tęsėsi pusantrų metų. Išorinių sienų ir plačių atriumų statyba užsitęsė aštuoneris metus. Vykstant darbams, liturginė tarnyba niekada nebuvo nutraukta, nes kai tik išgriaudavo kurią nors vidaus pastato dalį, tuojau ją ir atstatydavo. Nuo darbų pradžios praslinkus devyneriems ir pusei metų, Erodas suruošė perstatytosios šventyklos šventinimą, kartu minėdamas savo karaliavimo metines. Tačiau, kaip paprastai atsitinka didelio užsimojimo statybose, baigiamieji darbai nusitęsė dar daugelį metų[1]). Jie buvo baigti tik prokuratoriaus Albino laikais (62-64 m.), tai yra keleta metų anksčiau, negu romėnai ją sunaikino.

47. Erodo statydintosios šventyklos viduje „šventoji vieta“ buvo tokia pat, kaip ir Saliamono, tik kiek aukščiau iškelta, bet išoriniai pastatai, supusieji „šventąją vietą“, buvo žymiai praplėsti. Senovinė šventykla buvo pastatydinta rytinėj miesto kalvoj, todėl, jos šonuose pridėjus naujus pastatus, viršūnė beveik dvigubai padidėjo. Taip sudarytame plote buvo vietos trims naujiems portikams arba atriumams, kurie buvo vienas už kitą aukštesni, — žemiausias kraštinis, o arčiau „šventosios vietos“ tie dar vienas už kitą aukštesni. Į pirmąjį, arba kraštinį, portiką galėjo bet kas įeiti, todėl jis buvo vadinamas „pagonių atriumu“, į kurį galėdavo patekti ir pagonys. Einant toliau į vidų, tam tikroje vietoje šis atriumas buvo uždarytas akmens baliustrada — kolonada, už kurios pagonims nevalia buvo eiti. Baliustradoje graikų ir lotynų kalbomis įrašai priminė pagonims, kad ėjimas toliau reiškia mirties bausmę (vienas tų įrašų — graikiškasis — buvo rastas 1871 m.). Praėjus baliustradą ir palipėjus keletą laiptų aukštyn, buvo įžengiama į „vidurinįjį atriumą“, apsaugotą didžiuliais mūrais ir padalytą į dvi dalis: išorinė dalis vadinama „moterų atriumu“, nes į jį galėdavo patekti izraelitų moterys;

1) Plg. Jono 2,20

vidinė dalis buvo vadinama „Izraelitų atriumu“, į kurį tik vien vyrai galėdavo įeiti. Toliau, kopiant aukštyn, buvo „kunigų atriumas“, kuriame po atviru dangum stovėjo aukų altorius, ir pagaliau už keleto laiptų buvo pati tikroji „šventoji vieta“.

„Šventoji vieta“ priekyje turėjo prieangį, ir jos vidus buvo padalytas į dvi dalis. Priekinė dalis buvo vadinama „šventąja“ — joje buvo aukso altorius kvepalams, stalas neraugintai duonai ir septynšakė aukso žvakidė. Tolimesnė dalis buvo vadinama „šventų šventąja“, nes ji buvo laikoma Izraelio Dievo būstine ir todėl pačia švenčiausiąja visos žemės vieta. Ten, Saliamono šventykloje, buvo laikoma Sandoros Skrynia, o kai ji buvo sunaikinta, tai naujosios šventyklos „šventų šventoji“ vieta tebuvo tik paslaptingai tamsus ir tuščias kambarys. Tokią ją rado Pompėjus Didysis, kuris į ją pateko 63 m. prieš Kr.[2]). Į „šventų šventąją“ įeidavo tik vyriausiasis kunigas kartą į metus Kippuro, arba Atsiteisimo, dieną (§77); pagal rabinišką tradiciją[3]), vyriausiasis kunigas įėjęs padėdavo smilkytuvą ant trijų pirštų aukščio akmens, kuris priminė anksčiau stovėjusios Skrynios vietą.

48. Pagonių atriumo rytuose ir pietuose stovėjo du garsūs portikai. Rytinis, į Kedrono upelio pusę, paprastai buvo vadinamas „Saliamono portiku“, nors ir be jokio archeologinio ryšio su tuo vardu[4]). Pietinis, vadinamasis „karališkuoju portiku“, ėjo nuo Kedrono slėnio rytuose iki Tyropeono slėnio vakaruose. Šis „karališkasis portikas“ buvo tikrai žymus, vertas pastatyti šalia garsiausiųjų Atėnų ir Romos pastatų, bet jis buvo visiškai graikiško stiliaus ir nieko neturėjo hebraiško. Jį sudarė 162 didelės kolonos su puikiausiais korintiečių stiliaus kapiteliais, sustatytos keturguba eile ir sudarančios trigubą navą.

2) Tacitas, Histor., V, 9

3) Joma, V, 2

4) Jono 10 23; Apaštalų darb. 3,11; 5,12

„Pagonių atriumas“ buvo Jeruzalės gyventojų ir į ją atkeliaujančiųjų svarbiausioji vieta susirinkti. Pagonys į jį ateidavo aptarti reikalų, kaip buvo pratę savo miestų forumuose. Žydai ten rinkdavosi pasiklausyti garsių Įstatymo mokytojų, kurie, apsupti savo mokinių, mokė arba aiškindavosi tarpusavy, bet, apskritai paėmus, juos čia traukdavo ta labiausiai lankomoji vieta tūkstančiais smalsių dalykų.

Hebrajų didžiųjų švenčių metu pagonių atriumas išvirsdavo tiesiog į viešąjį turgų. Pirkliai portikuose ir atvirose aikštėse siūlydavo jaučius, avis ir viską, kas tik būdavo reikalinga liturginėms aukoms, kurių pageidaudavo iš Palestinos ir iš užsienio atvykę piligrimai. Pinigų mainikautojai laikydavo ant staliukų išsidėlioję įvairių Palestinos pinigų, pasiruošę iš užsienio atvykusiems piligrimams keisti svetimą valiutą. Tik praėjus tą triukšmo ir smarvės pragarą buvo pasiekiama skaistykla, kurioje vien tik izraelitui būdavo leidžiama tyliai ir besimeldžiant Dievui apsivalyti nuo savo nuodėmių.

49. Šventyklos šiaurės vakariniame kampe ir sujungta su ja stovėjo Antonijos tvirtovė, kuri taip pat Erodo buvo statyta tame sklype buvusio bokšto vietoje. Šio pastato didelė jėga praktiškai paaiškėjo karo prieš Romą metu. Dėl jos Titui kilo milžiniškų sunkumų užimti šventyklai ir miestui. Smulkmeniškai aprašydamas ją, Flavijus Juozapas baigia šitokiom archeologinėm žiniom: „Tame kampe, kur tvirtovė jungėsi su šventyklos portikais, abiejose pusėse buvo platūs laiptai, kuriais naudodavosi sargybos, nes tvirtovėje visuomet būdavo būrys romėnų ir iškilmių metu ginkluoti pasiskirstydavo budėti išilgai portikų, kad liaudis nesudarytų kokių nors staigmenų. Iš tiesų miestą saugojo šventykla, o šventyklą — Antonijos tvirtovė, kurioje buvo visų trijų vietų įgulos: miesto, šventyklos ir Antonijos“[5]).

5) Žydų karas, V, 243-245

Praktiškais sumetimais, kaip ir dėl to, kad šventykla buvo arti, Antonija Romos prokuratoriams dažnai pasitarnavo — tai jau esame pabrėžę (§21) — atlikti valdžios reikalus, ypač jei tekdavo tiesiogiai susidurti su liaudies mase. Tokiais atvejais Erodo karališkieji rūmai, esantieji toliau nuo šventyklos ir aristokratiškesni, ne taip gerai tiko.

50. Šventykloje viešpatavo levitiškieji kunigai, kurių priekyje buvo vyriausiasis kunigas. Pagal teokratinę santvarką, vyriausiasis kunigas buvo kartu ir žydų tautos vadas, apjungiąs aukščiausią religinę ir civilinę valdžią. Taip buvo teorijoje, bet praktiškai, ypač Jėzaus laikais, vyriausiojo kunigo galia buvo daug mažesnė.

Makabėjų palikuonys asmoniečiai būdavo tuo pat metu ir vyriausieji kunigai ir karaliai, iš naujo įgyvendinusieji senąjį Izraelio idealą, nors jie buvo kilę ir ne iš Dovydo giminės. O kai asmoniečiai neteko sosto, vyriausiais kunigais būdavo renkami asmenys beveik visuomet iš tų kunigiškų šeimų, kurios turėdavo ypatingos įtakos ir kunigų luome sudarydavo privilegijuotą aristokratinę kastą. Vyriausiasis kunigas būdavo renkamas iki gyvos galvos. Senaisiais laikais tik išimtinais atvejais jis būdavo pašalinamas. Ta išimtis Erodo Didžiojo laikais išvirto į taisyklę, ir tik gana retai vyriausiasis kunigas mirdavo eidamas pareigas. Nuo Erodo Didžiojo valdymo pradžios iki Jėzaus mirties, maždaug 65 m. laikotarpyje, yra buvę 15 vyr. kunigų, kurių daugelis tas pareigas ėjo tik metus ar trumpiau. Pašalintieji drauge su savo privilegijuotųjų šeimų nariais sudarė tą klasę, kurią evangelijos ir Flavijus Juozapas vadina „vyriausiais kunigais".

Jei šis nepastovumas labai kenkė vyriausiojo kunigo garbei, tai dar labiau jis kenkė jo tarnybai, nes šią tarnybą, kaip ir kitas pelningąsias šventyklos tarnybas, minėtosios šeimos įsigydavo už pinigus. Rinkimų proga, atrodo, paprastai veikdavo pinigai, ir vieno

rabino išsireiškimas tiesiogiai rodo tokios tarnybos nepastovumą dėl papirkinėjimų: „Kai vyriausieji kunigai pirkdavo savo vietas, tai ir jų dienos neilgos būdavo“[6]).

51. Išrinktasis vyriausiasis kunigas buvo pirmasis kulto tarnas ir visų šventyklos apeigų vadovas. Jam pačiam asmeniškai reikėdavo laikyti pamaldas tik Kippuro, arba Atsiteisimo, dieną (§77), bet kartais jis atlaikydavo ir kitas didesnių švenčių pamaldas, pvz., Velykų.

Civiliame gyvenime vyr. kunigas buvo kartu ir Sinedriumo (Tarybos) galva, jam ten priklausė pirmininko teisė. Bet čia jo tiesioginė galia ypač sumažėjo išnykus asmoniečiams. Jų įpėdinis Erodas Didysis savo kardu nurodydavo tą kelią, kuriuo turėdavo eiti Sinedriumo galva. Romos prokuratoriai nebuvo tokie žiaurūs, bet jie atidžiai stebėdavo jo elgesį ir peržiūrėdavo svarbesniuosius jo sprendimus, duodami suprasti, kad jei jis dar ir tebenešioja pontifikalinę mitrą, bet jau nebeturi karališko vainiko. Net ir patys vyriausiojo kunigo pontifikaliniai drabužiai, Erodui Didžiajam patvarkius, būdavo saugojami Antonijos tvirtovėje. Tą nuostatą pasilaikė ir vėlesnieji prokuratoriai. Iš ten būdavo pasiimama didžiųjų iškilmių proga ir po to tuojau pat reikėdavo vėl grąžinti. Tačiau 36 m., pašalinus Poncijų Pilotą, romėnai atsisakė tos teisės, kuri prieštaravo žydų religiniam jautrumui.

Vyriausiųjų kunigų moralinis autoritetas, jau neminint oficialaus, Jėzaus laikais buvo labai sumenkęs dar ir dėl to, kad jie visuomet būdavo iš sadukėjų. Ši aristokratų srovė ne tik buvo nekenčiama liaudies, bet ir jos mokslinės pažiūros buvo aiškiai puolamos populiariųjų fariziejų ir Rašto žinovų, kurių daugumas priklausė fariziejams. Taigi Mozės kėdėje būtų turėjęs sėdėti vyriausiasis kunigas, kaip vyriausiasis

6) Levit. Rabba, 120 c; plg. Joma pal., I, 38 c

mokytojas ir teokratinio įstatymo aiškintojas. Šią normą aiškiai patvirtino ir pagonis Julius Cezaris[7]). Bet iš tikro „Rašto žinovai ir fariziejai atsisėdo Mozės kėdėn"[8]). Kitais žodžiais tariant, jie pasigamino Mozės kėdę, priešingą negu vyriausiojo kunigo, ir tuo atitraukė liaudies mases, jam palikdami tiktai juo besidominčius sadukėjus.

52. Vyriausieji kunigai, kurie tiesiogiai įeina į Jėzaus istoriją, yra du: Annas ir Kajipas.

Anno vardas, Flavijaus Juozapo sugraikintas į Ananą, buvo hebraiško Hananjah sutrumpinimas, arba Anania. Flavijus Juozapas[9]) šį žmogų pristato kaip laimingiausią dviem sumetimais: jis pats ilgą laiką išbuvo vyriausiuoju kunigu, o jo garbingais įpėdiniais buvo penki jo sūnūs; be tų savo sūnų, įpėdiniu jis dar turėjo savo žentą Juozapą, vadinamą Kajipu. Tai ir buvo įtakingųjų šeimų praktiškas pasinaudojimas vyriausiojo kunigo pareigų manopoliu, kaip jau aukščiau esame pažymėję (§33, 50). Pagal Flavijų Juozapą, Anną Kvirinas paskyrė tuojau, kai tik etnarkas Arkelajus buvo pašalintas, t.y. 6 m. po Kr. Bet nėra negalima, kad šis žydų istorikas bus apsirikęs (kaip kitur dažnai atsitinka) ir Annas vyr. kunigu tapo anksčiau, nes prokuratorius Valerijus Gratas tikrai jį pašalino 15 m. prieš Kr., o tai reikštų, kad jis tas pareigas ėjo tik 9 metus, ir tai nėra „labai ilgas laikas", kaip sako Flavijus. Kaip ten bebūtų buvę, Annas ir pašalintas dar tebeturėjo gana didelį autoritetą, nes jis slaptai ar šiek tiek prisislėpęs visuomet tvarkė savo įpėdinius — penkis sūnus ir žentą. Sūnūs vyriausiaisiais kunigais buvo toliau nurodytaisiais metais, tik nežinoma, ar pats Annas dar tebegyveno jauniausiojo sūnaus Eleazaro pontifikato metais 16-17 m. Jonatanas vyr. kunigu buvo 36-37 m., Teofilas — 37-41

7) Žydų senovė, XIV, 195

8) Mato 23,2

9) Žydų senovė, XX, 198

m., Matijas — 42-43 m., Ananas (Anas) — 61 m. Šis paskutinysis buvo nužudytas 67 m. — prieš Romą karo metu.

Anno sūnaus Jonatano tiesioginis pirmatakas buvo jo paties žentas Juozapas, vadinamas Qajapha (Kajipas). Jo antrojo vardo reikšmė nežinoma. Tasai Kajipas buvo Valerijaus Grato paskirtas 18 m. Tai tas pats prokuratorius, kuris nušalino tas pareigas ėjusį jo uošvį. Kajipas išbuvo tose pareigose ligi 36 m. Tai buvo vyriausiasis kunigas, kurio kunigavimo metu Jėzus buvo pasmerktas ir prikaltas ant kryžiaus, nors iš tikro tokia proga valdžia bus daugiau galėjęs pasinaudoti jo uošvis, negu jis.

53. Vyriausiajam kunigui tvarkant, šventykloje tarnavo Levio giminė, iš seno pasiskirsčiusi į kunigus ir paprastus levitus. Kunigai atlikdavo eilines liturgines apeigas, tiek viešąsias pagal kulto reikalavimus, tiek ir tas, kurias atlaikyti prisiprašydavo maldingi tikintieji. Paprastieji levitai padėdavo kunigams pasiruošti pamaldoms ir atlikti jas ir apskritai būdavo įpareigoti atlikti atraeilius patarnavimus šventykloj.

Levitai, tie ne kunigai, buvo žemoji dvasiškija ir už šventyklos ribų tautos socialiniame ir kultūriniame gyvenime neturėjo jokios ypatingos reikšmės. Jų ekonominė padėtis, kuri pagal senovinius nuostatus rėmėsi dešimtinėmis, nebuvo pavydėtina, nes dešimtinės dažnai būdavo atsitiktinės, ir levitams ėjo tik ta jų dalis, kurią kunigai jiems teikdavosi palikti, o be nusukimų nebūdavo išsiverčiama, kaip jau esame minėję (§35).

54. Kunigai buvo suskirstyti į 24 klases arba grupes, kurios, kas savaitę pasikeisdamos, ėjo šventykloj tarnybą. Kiekvienai klasei vadovavo kunigas, kurio vardu vadinosi visa klasė, ir jos nariai burtų keliu pasiskirstydavo tarnybines pareigas[10]). Daugumas kunigų gyvendavo pačioje Jeruzalėje arba arti-

10) Plg. Luko, 1,5-9

mose jos apylinkėse. Bet kai kurie gyvendavo ir atokiose vietose, į kurias grįždavo atlikę šventykloje tarnybą. Lygiai taip pat darydavo ir paprastieji levitai[11]).

Kunigų tiesioginė tarnyba buvo atlikti liturgines apeigas. Tiksliai žinoti aukojamiesiems gyvuliams nustatytuosius reikalavimus, normas, tam tikrų aukų paruošiamąsias ir vykdomąsias apeigas ir apskritai visų rašytų ar tradicijos perduodamųjų liturginių apeigų nuostatai sudarė mokslą, kurio žinojimu didžiavosi kunigai. Teokratinėje bendruomenėje jisai buvo tas, kuris visu tikslumu paskersdavo aukojamuosius gyvulius, šlakstydavo krauju, degindavo smilkalus, kaip paties Dievo buvo nustatyta ir pageidauta. Tai būdavo kunigo tarnyba, ir bendruomenėje jis būdavo laikomas turinčiu daugiau nuopelnų už bet kurį kitą asmenį, nes tais kraujo ir smilkalų aukojimais jis permaldaudavo Dievą ir bendruomenei patikrindavo globą. Senovės pranašai reikalavo, kad apeigose pasireikštų ir dvasia ,bet iš tikro hebrajų kunigo „profesijoje" tai maža terado atgarsio.

Rašto žinovų ir fariziejų diskusijose didžioji kunigų dalis laikėsi nuošaliai. Šventajam „amatininkui" egzistavo vien rašytasis Įstatymas, kuriame buvo garantuotos jo šventosios privilegijos. Ieškoti ten ko daugiau jam būtų buvę tik laiko gaišinimas. Jei kuris nors retas kunigas dalyvaudavo tokiose diskusijose, tai tik priešindamasis tam, ką tie fariziejų pavargėliai ir plebėjai tvirtindavo, ir atmesdamas tai, bet kartu jausdamas jiems išdidžią panieką. Tokia išdidžia aristokratiška laikysena reikšdavosi ypač tie kunigai, kurie šalia vyriausiojo kunigo turėjo užėmę aukštesniąsias šventyklos tarnybas, kaip šventyklos viršininko[12]), iždininko ir kitas garbingas ir pelningas vietas. Jau iš rabiniškųjų šaltinių patyrėme, kad

11) Plg. Luko 1,23; 10,31-32

12) Gr. strategos; plg. Apaštalų darb. 4,1; 5,24-26

tokias vietas paprastai nusipirkdavo „vyriausiųjų kunigų šeimos“ (§§33,50) .

55. Būtų tikrai klaidinga manyti, kad viršūnėje susidariusi tokia giminių klika būtų buvusi verta atstovauti visiems tiems, kurie sociališkai buvo žemesni, arba taip pat, kad Levio palikuonys visi be skirtumo būtų buvę visiškai apkvaišę liturginiai verslininkai, netekę tikro religingumo. Priešingai, ypač tarp žemosios dvasiškijos, kurią sudarė levitai, ir ne tokios žymios, mažiau sumiesčionėjusios kunigų šeimos, turėjo būti gausu ir giliai religingos dvasios asmenų, kurie tyliai apmąstydavo Dievo geradarybes Izraeliui senovėje ir išsiilgę laukdami tų pažadų išsipildymo ateityje. Štai tik vienas provincijos kunigų šeimos pavyzdys: 166 m. prieš Kr. prasidėjo Makabėjų tautinis atgimimas, kuris judaizmą pažadino naujam gyvenimui pagal tautiškai religinius principus. Kiekvienu atveju ši sveikoji ir geroji levitų dalis, kaip ir visuomet būna, mažiau krito į akis ir ne tokia triukšminga, mažiau buvo pajėgi pasisakyti apie save paprastais socialinio gyvenimo reikalais. Tautos akį traukė kaip tik tie ištaigūs ir išdidūs kunigai, kurie šeimininkavo šventykloje ir viešųjų reikalų tvarkymą dalijosi su Romos prokuratorium, pakankamai gerai su pastaruoju sugyvendami. Tokie — jei ne religijos, tai finansų ir politikos didieji tūzai — liaudies akyse ir buvo tie tikrieji kunigai, tikrieji Levio ir Elio palikuonys.

56. Dėl to natūralu, kad liaudis jų nemylėjo. Vienas rabiniškasis pasakojimas liudija, kad kartą įniršusi liaudis šventyklos atriume šaukusi: „Elio vaikai, eikite šalin iš čia, eikite šalin iš čia! Suteršėte mūsų Dievo namus!“[13]). Elio vaikai buvo teisėti Dievo Jahvės kunigai, kurių tauta betgi nemylėjo, bet ar pats Dievas Jahvė bus mylėjęs juos?

Šiuo klausimu yra žinomas vienas ypatingas at-

13) Sukkah, pal., IV,54 d

sitikimas, kuris vertas paminėti ir dėl savo ypatingo istorinio meto, kada įvyko, ir dėl to, kad šią žinią vienodai perduoda žydas Flavijus Juozapas ir pagonis Kornelijus Tacitas. Žydų istorikas pasakoja, kad vienais paskutiniųjų metų prieš tautą ištikusią katastrofą ir prieš šventyklos gaisrą „Sekminių šventėje kunigai, įėję į šventyklos vidų, kaip būdavo pagal liturginį apeigų paprotį, tvirtino, kad jie pastebėję žemės sukrėtimą ir smūgį, o po to tartum daugelio tariamą balsą: „Mes iš čia išeiname“[14]). Tas, kuris Jeruzalės šventykloje nuolat gyveno ir tuo akimirksniu iškeliavo, buvo Jahvė, Izraelio Dievas, kuris kalba daugiskaitos pirmuoju asmeniu[15]). Ta pačia prasme šį įvykį supranta ir pagonis istorikas, patvirtindamas istoriką žydą: „Netikėtai atsidarius šventyklos vartams, pasigirdo balsas: „Išeina Dievai“, o taip pat ir išeinančiųjų didžiulis sušlamėjimas“[16]).

Šį įvykį priimant už tikrą, reikėtų pasidaryti išvadą, kad jei Elio vaikai nepaliko šventyklos įtūžusiai miniai šaukiant išeiti, tai pats Dievas apleido ją, palikdamas šventyklą kunigams tuščią, be Dievo.

Ir tada ta šventykla sugriuvo amžinai.

DIDŽIOJI TARYBA

57. Jėzaus laikais aukščiausioji judaizmo tautinė ir religinė institucija po vyriausiojo kunigo buvo Didžioji Taryba (Didysis Sinedriumas).

Nors rabiniškoji tradicija jos įsteigimą priskiria Mozei, tačiau tikroji jos kilmė nesiekia toliau II šimt. prieš Kr. Tada Seleukaičių karaliai valdė Palestiną ir Jeruzalėje patvirtino tokią vietinės valdžios formą, kuri jau veikė daugelyje graikų miestų. Viešuosius

14) Žydų karas, VI,299

15) Plg. Pradž. kn., I,26, kada kuria žmogų.

16) Histor. V,13

miesto reikalus tvarkančiajai senių tarybai buvo pripažinta įstatymų leidžiamoji galia civiliniuose ir religiniuose dalykuose, pripažįstant karaliaus valdžią. Tokiu būdu tos tarybos, kaip judaizmo centro, nutarimai turėjo vadovaujančios reikšmės ir kitiems žydų centrams, nors jie ir būtų turėję savąsias vietines tarybas, vadinamąsias „sinedriumais“[1]).

Didžioji Taryba iškilo kaip autonominės valdžios forma. Ją buvo suteikę svetimi karaliai, todėl buvo neišvengiama, kad jos tiesioginė valdžia mažėtų, kylant tautinei monarchijai ar vidaus despotinei galiai. Šitaip kaip tik pirmiausiai ir atsitiko valdant saviesiems Makabėjams ir asmoniečiams. Didžioji Taryba naudodavosi visa galia tais laikotarpiais, kai silpnėdavo monarchija, o vėliau, valdant despotiškajam Erodui, iš Didžiosios Tarybos teliko tik valdžios šešėlis.

Valdant Romos prokuratoriams, Didžiosios Tarybos valdžia labai iškilo. Romėnai ir Palestinai pritaikė savo įprastines normas, pagal kurias užkariautuose kraštuose būdavo duodama visiška religinė laisvė, o vidaus civilinius reikalus administruoti prokuratorius kartais pavesdavo Didžiajai Tarybai. Pati Didžioji Taryba buvo sudaryta daugiausia iš aristokratų, kurie romėnams provincijose buvo labiau priimtinesni, negu liaudies atstovai.

58. Didžioji Taryba buvo sudaryta iš 71 nario, įskaitant ir pirmininką, kurio pareigas eidavo vyriausiasis kunigas. Nariai dalijosi į tris grupes. Pirmoji grupė buvo sudaryta iš „vyriausiųjų kunigų“, kurie jau buvo ėję tas pareigas, ir iš žymiųjų šeimų narių, iš kurių būdavo renkami vyr. kunigai. Tai buvo dvasiškijos aristokratinė grupė, sadukėjų principų pasekėjai, ir ji buvo pati galingiausioji Jėzaus laikais.

Antroji grupė buvo sudaryta iš Senųjų („presbyteroi“) — pasauliečių aristokratų atstovų. Tai buvo

1) Plg. Mato 10,17; Morkaus 13,9

piliečiai, kurie dėl savo turto ar dėl ko kita viešajame gyvenime turėjo įsigiję žymų autoritetą ir dėl to galėjo sėkmingai prisidėti prie reikalų tvarkymo. Taip pat ir jie priklausė sadukėjų srovei.

Trečioji grupė buvo Rašto žinovai, arba Įstatymo mokytojai, ir ji didžiąja dalimi buvo sudaryta iš pasauliečių ir fariziejų (§41), tačiau joje buvo ir šiek tiek sadukėjų ir kunigų. Tai buvo populiari ir tikrai dinamiška grupė, palyginti su kitom dviem aristokratiškom ir statiškom (esančiom pusiausvyroje). 70 m. katastrofos metu pirmosios abi grupės liaudies sukilimo buvo nuverstos ir pranyko, ir nuo tada Didžioji Taryba būdavo sudaroma vien tik iš Rašto žinovų.

Didžiosios Tarybos jurisdikcija teoretiškai apėmė viso pasaulio judaizmą, o praktiškai Jėzaus laikais jos nuolatinė ir įprastinė valdžia tegaliojo tik Palestinai. Už Palestinos ribų gyvenančioms žydų bendruomenėms jos valdžia buvo vien išimtinė, ir juo ta bendruomenė mažesnė ar tolimesnė, juo ta įtaka jai menkesnė. Toli gyveną žydai į Didžiąją Tarybą kreipdavosi tik išimtinais atvejais, paprastai tada, kai negalėdavo rasti teisybės savo vietiniuose susirinkimuose ar tarybose.

59. Bet kokia religinė ar civilinė byla, turinti ryšio su žydų Įstatymu, galėjo būti sprendžiama Didžiosios Tarybos, bet praktiškai įvairiais laikotarpiais jos galia būdavo susiaurinama, kaip jau esame pažymėję. Romos prokuratorių laikais Didžiosios Tarybos sprendimai, be abejo, turėjo ir galėjo būti vykdomi žydų ar romėnų policijai padedant. Tiktai vieną atvejį romėnai išjungė iš Didžiosios Tarybos vykdomosios galios — tai mirties sprendimą, nors ir tai galėjo skelbti, bet jos vykdymas kiekvieną kartą turėjo būti patvirtintas Romos valdžios atstovo[2]).

Buvo iškilminga teisenos norma: kiek galima

2) Vienas naujųjų laikų tyrinėtojas mini, kad prokuratorių laikais Didž. Taryba galėjusi vykdyti savo paskelbtąjį

vengti mirties sprendimų, ir atrodo, kad iš tiesų šios normos būdavo paisoma, nes mirties sprendimai būdavo labai reti. Rabinai yra sakę, kad Didž. Taryba perdaug griežta ir smarki, jei mirties sprendimą paskelbia kartą per 7 metus. Pagal rabiną Eleazarą, Azaro sūnų, mirties sprendimas skelbiamas kartą per 70 metų, o rabinai Tarphon ir Aqiba yra šitaip išsireiškę: „Jei mes būtume Didžiosios Tarybos nariais, niekas nebūtų pasmerktas mirties bausme“[3]).

Tarybą šaukdavo vyriausiasis kunigas, ir ji posėdžiaudavo vadinamojoje „akmenimis grįstoje salėje“ (liskath haggazith), kuri buvo šventyklos viduje, prie pietvakarių kampo, įeinama vien tik izraelitų (§47). Iš tos salės apie 30 m. po Kr. posėdžiai buvo perkelti į „taverną“ (hanuth), bet nežinom, kur jos būta, o gal ir pati žinia nėra tiksli. Ypatingais skubos atvejais Taryba galėjo būti šaukiama ir jos pirmininko — vyr. kunigo bute. Subatomis ir šventėmis posėdžių nebūdavo.

60. Štai keletas žinių, kurias rabinų raštai pateikia apie posėdžių eigą ir byloms svarstyti tvarką:

— Taryba sėdėjo susėdusi puslankiu tokiu būdu, kad jos nariai galėtų vienas kitą matyti. Pirmininkas sėdėjo viduryje, o senieji (pagal amžių) jo dešinėj ir kairėj[4]).

— Du teisėjų sekretoriai sėdėdavo prieš juos, vienas iš kairės, kitas iš dešinės, ir surinkdavo balsus tų, kurie skelbdavo išteisinimą ar pasmerkimą. Rabinas Juda sakė, kad buvo trys sekretoriai ir tik tas trečiasis rinkdavo balsus[5]).

---

mirties sprendimą, bet duoti argumentai maža ką teįtikino. Tam prieštarauja ir tokią galią Didž. Tarybai neigia ir Talmudas (Sanhedrin pal., I,18 a; VII,24 b; bet kitose vietose, atrodo, teigia).

3) Makkoth, I, 10

4) Tosefta, Sanhedrin, VIII,1

5) Tosefta, Sanhedrin, IV,3

— Akmenimis grįstosios salės teisme, turėjusiame 71 narį, negalėdavo sueiti mažiau kaip 23. Jei kas turėdavo išeiti, pirmiausia apsidairydavo: jei be jo buvo 23 — galėdavo išeiti, o kitaip turėdavo likti, kol kas nors ateis ir užpildys mažiausiam skaičiui reikalingąją 23-čiąją vietą. Jie sėdėdavo nuo rytmečio „amžinosios aukos" meto iki vakarinės „amžinosios aukos" meto, nes šventykloje būdavo aukojama apie 9 val. ryto ir 4 val. p.p.[6]).

— Civilinės bylos galėjo būti pradedamos gynimu ar kaltinimu. Baudžiamosios bylos pradedamos vien tik gynimu. Civilinėse bylose pakanka vieno balso daugumos nuspręsti tiek už kaltinamąjį, tiek už kaltintoją. Baudžiamosiose bylose vieno balso dauguma išteisina, bet pasmerkti reikalinga dviejų balsų dauguma. Civilinėse bylose teisėjai gali peržiūrėti sprendimą kaltintojo ar kaltinamojo naudai. Baudžiamosiose bylose galima peržiūrėti sprendimą tik jei numatoma išteisinti, bet ne pasmerkti. Civilinėse bylose visi teisėjai sutartinai gali pasisakyti kaltintojo ar kaltinamojo naudai; baudžiamosiose bylose sutartinai gali prašyti tik išteisinti, bet ne pasmerkti[7]). Civilinėse bylose teisėjas, kuris kaltina, gali ir teisinti, ir atvirkščiai. Baudžiamosiose bylose teisėjas, kuris kaltino, gali ir teisinti, bet tas, kuris pasisakė už išteisinimą, nebegali prieštarauti sau ir smerkti. Civilinės bylos svarstomos dieną, o sprendimas skelbiamas naktį. Baudžiamosios bylos svarstomos dieną, ir jų sprendimai skelbiami dieną. Civilinės bylos gali būti baigiamos tą pačią dieną, nusprendžiant išteisinti ar pripažinti kaltu. Baudžiamosios bylos gali būti baigiamos tą pačią dieną, jeigu sprendimas nėra pasmerkti; jeigu pasmerkti — tik kitą dieną. Dėl to baudžiamosios bylos nenagrinėjamos subatos ir švenčių išvakarėse. Civilinėse bylose ir ritualinio švarumo ar susitepimo klausimais teisėjai pasisako prade-

6) Tosefta, Sanhedrin, VII,1

dant pačiu seniausiuoju; baudžiamosiose bylose — pradedant iš šalių, kur sėdėdavo patys jauniausieji, kad senieji jiems nedarytų įtakos (Sanhedrin, IV, 1 ir sek.).

— Liudininkams būdavo statomi septyni klausimai: kuriuo subatos ciklu tai įvyko? kuriais metais? kurį mėnesį? kurią mėnesio dieną? kurią savaitės dieną? kurią valandą? kur? ar atpažįsti tą žmogų? Ar jį sudraudei? — Teisėjai, ištardę įvairius liudininkus, išklauso ir kaltinamąjį, kuris gali teisintis, jeigu turi kuo teisintis. Jei teisėjai pripažįsta jį nekaltu — paleidžia į laisvę, priešingai — sprendimą atideda vienai dienai. Tada teisėjai susirenka po du, visą dieną maža ką valgo, visai negeria vyno, visą naktį svarsto bylą. Kitą rytą grįžta į teismą. Kas teisina, sako: buvau už išteisinimą ir lieku tos pačios nuomonės. Kas yra už pasmerkimą, sako: pasmerkiu ir lieku tos pačios nuomonės. Teisėjas, kuris buvo už tai, kad kaltinamasis pasmerktinas, dabar gali palaikyti jo nekaltumą, bet ne priešingai. Jei reikšdamas nuomonę buvo suklydęs (tvirtindamas tai, ką anksčiau neigė), abu teisėjų sekretoriai pertaiso. Jei pripažįsta išteisintu — paleidžia; antraip balsuojama. Jei 12 išteisina, o 11 pasmerkia, tai kaltinamasis skelbiamas nekaltu. Jei 12 pasmerkia, o 11 išteisina, arba kai 11 išteisina, 11 pasmerkia, o vienas susilaiko, ar 22 išteisina ar pasmerkia, o vienas susilaiko, tada papildomas teisėjų skaičius[8]). Iki kokio skaičiaus? Iki 71 (pilnos Did. Tarybos skaičiaus). Jeigu 36 išteisina, o 35 pasmerkia, kaltinamasis skelbiamas išteisintu; jei

7) Vadinas, neleidžiama vienbalsiai pasmerkti, reikia, kad nors vienas teisėjas kalbėtų už kaltinamąjį.

8) Prasmė čia yra ta pati, kaip aukščiau pasakyta, mažiausias teisėjų skaičius turėjo būti 23. Tokiais atvejais trūksta teisėjo, nes vienas susilaiko.

36 pasmerkia, o 35 išteisina, svarstoma tol, kol vienas linkusiųjų pasmerkti pakeičia savo sprendimą[9]).

Šitos ir daugelis kitų normų galiojo teoretiškai, o buvo surašytos jos tik žymiai vėliau, po Jėzaus laikų. Galima tikėti, kad Jėzaus laikais praktiškai bylos buvo sprendžiamos kitaip, ypačiai sąmyšių metu, o taip pat net ir normaliais laikais, kai teisėjai veikdavo įvairių aistrų įtakoje. Iš sąmyšio laikų turime pavyzdį pasityčiojamosios rūšies bylos, iškeltos 67 m. po Kr. gale prieš Bariso (Barucho) sūnų Zakariją, kurią sprendė 70 narių teismas, susirinkęs šventykloje. Kaltinamasis, nors paskelbtas nekaltu, pačioje šventykloje buvo užmuštas[10]). Tokį pavyzdį iš normalių laikų turime Jėzaus teismą.

61. Be Didžiosios Tarybos Jeruzalėje, veikė dar atskiros tarybos įvairiose žydų bendruomenėse Palestinoje ir užsienyje. Kiekviena gerai susitvarkiusi bendruomenė privalėjo turėti tarybą, ir ją sudarydavo vietos žymieji žydai, o pirmininkaudavo arkisinagogas.

Ši vietinė taryba rūpinosi savo bendruomenės ypatingų viešųjų reikalų administravimu, tačiau prisiderindama prie bendrųjų normų, nustatytų Jeruzalės Didžiosios Tarybos. Ji taip pat galėjo sudaryti teismą svarstyti savo jurisdikcijos srities mažesnės reikšmės byloms. Ji galėjo skelbti sprendimus, bausdama pinigine bauda, o taip pat ir kūno bausmėmis— nuplakti iki 39 kirčių[11]). Kas nesutikdavo su vietinės tarybos sprendimu, būdavo ilgesniam ar trumpesniam laikui išmetamas iš bendruomenės. Visiškai išmesti iš tikro labai retai tepasitaikydavo, kai pasmerktasis būdavo prakeikiamas ir išmetamas iš judaizmo.

9) Tosefta, Sanhedrin, V,1-5

10) Žydų karas, IV, 335-344

11) Plg. II Korint. 11,24

SINAGOGA

62. Pastatas, kuris šiandien vadinamas „sinagoga", buvo pagrindinė maldos ir religinio mokymo vieta. Teisingai pagonys šį pastatą, kuris Jėzaus laikais buvo pradėjęs paplisti jų kraštuose, vadindavo „oratorijos" vardu (gr. proseuche).

Sinagogos paskirtis judaizmo istorijoje turėjo nepaprastai didelės reikšmės. Jos paskirtis buvo ne vien tik pakeisti žydų šventyklą, bet sustiprinti ir išplėsti šventyklos veiksmingumui, kai ji turėta, ir dalinai pakeisti ją, kai ji buvo sunaikinta. Taigi sinagoga buvo ne su šventykla varžęsis altorius, bet lyg jos dvasinis prieškambaris ir pagalbinė koplyčia.

Aukojimo apeigos Izraelio Dievui teisėtai tegalėjo būti atliekamos tik Jeruzalės šventykloje, ir šis dėsnis izraelitams ortodoksams visuomet išliko nepakeičiamas. Iš tikro tai ši vienintelė šventykla daugeliui net pačios Palestinos izraelitų buvo per toli ir dar tolimesnė ir sunkiau pasiekiama pasidarė, kai žydų tauta pradėjo būriais keliauti iš Palestinos ir kurtis įvairiuose svetimuose kraštuose — diasporoje. Tie toli gyvenantieji tikintieji dažnai bus galėję jausmingas savo mintis ir brangias aukas pasiųsti į tą vienintelę šventyklą, bet retai kada tegalėjo patys aplankyti ją ir tiesiogiai pajusti dvasinį sustiprinimą. Todėl kilo reikalas vis labiau plėsti tą stiprinimą tiek Palestinos ir diasporos žydų tarpe ir rasti kokių nors papildomų priemonių, kurios būtų suderinamos su griežtai nusistovėjusiais dėsniais. Tai ir sudarė pagrindą sinagogai.

Jos pirmosios kilmės pėdsakai iš tikrųjų jau užtinkami Babilonijos tremties žydų tarpe, kai nebebuvo Jeruzalės šventyklos ,tada jau sugriautos. Anais laikais dar negalėjo būti tikros ir tinkamos sinagogos (kaip norėtų rabiniškoji tradicija), tačiau įvairūs su-

sirinkimai, kuriuos tremtiniai ruošdavo pas Ezechielį ir kitus žymius asmenis, jau leidžia įžiūrėti būsimosios sinagogos užuomazgą. Bet ir vėliau, atstačius šventyklą, tiek Palestinos, tiek už jos ribų gyvenantieji žydai vis dažniau rinkdavosi į tam tikras nustatytas vietas ar į maldai ir religiniam mokymui skirtuosius pastatus, kam buvo neįmanoma pasiekti toli esančios šventyklos ir jei nebuvo tinkamos tokiems susirinkimams šaukti šiaip kitos bendros vietos. Taip gimė ir įsigijo savo pobūdį sinagoga.

Jau iš trečiojo amžiaus prieš Kristų yra neabejotinų archeologinių duomenų, liudijančių pastatų sinagogoms buvimą, o sekančiais šimtmečiais duomenys gausėja ir pačioje Palestinoje ir už jos ribų. Jėzaus laikais, tikras dalykas, nebuvo nė vieno gyvenamojo centro, kad ir mažareikšmio, kuris būtų buvęs neaprūpintas sinagoga. Paskui kaip legenda ėjo rabiniškas pasakojimas, kad vien tik Jeruzalė turėjusi 480 sinagogų, kurių viena buvusi pačios šventyklos ribose. Toje legendoje yra gera dozė teisybės. Už Palestinos ribų, įvairiuose Romos imperijos kraštuose, buvo žinoma apie 150 gyvenamųjų centrų su sinagogomis. Vien Romoje I šimt. po Kr. buvo trylika atskirų žydų bendruomenių, kurių kiekviena tikriausiai turėjo nors po vieną sinagogą, bet apskritai tos bendruomenės turėjo būti gausesnės negu šiandien užtinkamieji duomenys rodo.

63. Sinagogos pastato patį pagrindą sudarydavo viena salė, paprastai stačiakampė, taip statyta, kad susirinkusieji būtų veidu atsisukę į Jeruzalę ir jos šventyklą. Jėzaus krašte — Galilėjoje beveik visos sinagogos, kurių tebėra išlikę griuvėsiai, įėjimą turi pietiniame šone, tai yra iš Jeruzalės pusės, ir todėl susirinkusieji būdavo veidu atsisukę į įėjimą. Salė galėdavo būti kolonomis padalyta į navas, o virš jų gale galėjo būti įtaisytos viškos, skirtos, gal būt, moterims (matroneo). Kartais prieš įėjimą į salę bū-

davo įrengti mažesni kambariai vaikų mokyklai ir piligrimams apsistoti. Salė būdavo puošiama piešiniais ir mozaika. Seniausiųjų ornamentinių motyvų būta ir bedvasinių būtybių (palmės, liktoriai su septyniomis šakomis, penkiakampės ar septynkampės žvaigždės ir kt.), bet vėliau imta vaizduoti gyvulius ir žmones (Mozė, Danielius ir t.t.), nepaisant plačiai žinomo draudimo, galiojusio Jėzaus laikais.

Salės viduje svarbiausias dalykas buvo šventoji indauja, arba skrynia (gr. 'aron), kurioje saugoti Šventojo Rašto ritiniai. Ji buvo laikoma savos rūšies koplytėlėje, apdengtoje veliumu, ir atrodo, kad prieš ją degdavo vienas ar daugiau žiburių. Salėje buvo ir sakykla, kilnojamoji ar pastovi, į kurią pirmiausiai įlipdavo Šv. Rašto skaitytojas, o paskui — pamokslininkas. Likusioje salės dalyje buvo išdėlioti suolai, kurių pirmoji eilė apskritai buvo visų trokštama ir laikoma ypač garbinga. Ypatingais atvejais kėdės kartais būdavo sustatomos tarp šventosios indaujos ir sakyklos ir skiriamos žymiesiems asmenims.

64. Sinagogos pastatas tvarkyti būdavo pavedamas vietinės bendruomenės vyresniųjų iš savo tarpo išrinktajam arkisinagogui. Jis sinagogoje tvarkydavo susirinkimų eigą, sau padėti turėdavo „ministrą" (hazzan), panašų į mūsiškį zakristijoną, kuris atlikdavo įvairius patarnavimus, trimituodavo pradedant ir baigiant subatą, iš indaujos paduodavo Šv. Rašto rietimus, nuplakdavo kokį kaltininką, vietinės tarybos nubaustą (§61), ir pan. Kartais tasai zakristijonas mokydavo vaikus, kurie rinkdavosi į šalimą kambarį.

65. Susirinkimai sinagogoje vykdavo kiekvienos subatos rytą ir po pietų, o taip pat ir kitų švenčių dienomis. Be šių nustatytųjų susirinkimų galėjo būti dar ir papildomieji pirmadieniais ir ketvirtadieniais ir kitomis ypatingomis progomis. Sinagoga iš tikro palaipsniui darėsi vis stipresne tautos dvasine tvirtove:

joje nuolat būdavo gyvi tie tautiškai religiniai principai, kurie Izraelį turėjo skirti iš kitų tautų; prisimenamos tos tradicijos, kalbamos tos maldos, kurios yra išlikusios dar ir šiandieną, kaip pagrindinis moralinis judaizmo paveldas. Sinagoga cementavo atskiros žydų bendruomenės vienybę, o taip pat įvairių kraštų bendruomenių, kartu ir viso pasaulio žydų bendruomenių. Toji vienybė buvo pati didžiausioji judaizmo jėga, ypač po 70 m. katastrofos.

Kad susirinkimas būtų teisėtas, jame turėjo dalyvauti bent 10 vyrų. Tokiam skaičiui užtikrinti jau žymiai vėlesniais laikais būdavo šelpiama 10 bendruomenės žydų, kad jie ne tik subatomis ir šventadieniais būtų laisvi nuo kitokio darbo ir galėtų atvykti į susirinkimus.

66. Susirinkimas būdavo pradedamas Rašto ištraukos skaitymu, pavadintu „Shema" (klausyk) nuo pirmojo žodžio. Ištraukos būdavo imamos iš trijų Pentateucho vietų, kurių pirmojoje[1]) kalbama apie Dievo meilę, antrojoje[2]) — apie Dievo Įsakymų užlaikymą ir trečiojoje[3]) nurodoma, kad net drabužių kutai kampuose privalo priminti Dievo Įsakymus. Šios Rašto ištraukos buvo pirmasis ir pagrindinis izraelito religinis aktas, tikėjimo aktas, kuriuo jis iškilmingai patvirtindavo savo tikėjimą į vienintelį Dievą ir jo meilę. Ne kitaip ir Jėzus atsakė į Rašto žinovo klausimą, koks yra pirmasis įsakymas, kaip tik cituodamas pirmuosius „Shema" žodžius[4]).

Po „Shema" būdavo skaitoma „Shemone esre" („Aštuoniolika"), tai yra eilė trumpų maldų, kuriose garbinamas Izraelio Dievas, reiškiamas atsidavimas jam ir viltis. Labai galimas dalykas, kad šios maldos būdavo giedamos sinagogose ir Jėzaus laikais, bet tuo

1) Deuteronomio 6, 4-9
2) Deuter. 11, 13-21
3) Skaičių kn., 15, 37-41
4) Morkaus 12,29

atveju ta eilė maldų turėjo būti kiek kitokia ir trumpesnė už babiloniškąją redakciją, šiandieną oficialiai naudojamą, kurią iš tikro sudaro 19 maldų ir kuri yra daug vėlesnė už 70 m. katastrofą, ten nusakomą netiesiogiai. Daug senesnė yra palestiniškoji redakcija, surasta prieš kelias dešimtis metų, bet ir ji negali siekti Jėzaus laikų, nes dvyliktoji malda šiais žodžiais prakeikia krikščionis: „Apostatams nėra vilties, ir tu dar mūsų dienomis veikiai išnaikink išdidžiąją karaliją (tikriausiai Romos imperiją)! Nazarėnai (krikščionys) ir heretikai tepražūna šį akimirksnį. Tebūnie jie ištrinti iš gyvenimo knygos ir tenebūnie įrašyti kartu su teisiaisiais. Pagarbintas Tu, Jahve, kuris tramdai išdidžiuosius!" Šis aiškus krikščionių keikimas išnyko iš vėlesnės redakcijos (babiloniškosios), kurioje tai buvo pakeista apskritai į išdidžiųjų ir bedievių prakeikimą. Tačiau krikščionių prakeikimo formulę dar IV šimt. liudija šv. Jeronimas[5]). Gal būt, ta formulė buvo įterpta Rabino Gamalielio II laikais, apie 100 m.[6]), bet matyti, kad Jėzaus laikais pilno teksto aiškiai dar nebuvo.

67. Po „Shemone esre" būdavo skaitomas Šv. Raštas. Pradėdavo Įstatymu (Pentateuchu), kuris buvo padalytas į 154 skyrius (išimtinu atveju dar ir į daugiau). Tokiu būdu ištisai perskaityti jį užtrukdavo trejis metus. Po to skyriaus būdavo skaitomos Pranašų knygos — pagal hebrajų kanoną eina nuo Jozuės iki mažųjų pranašų. Čia būta tam tikros laisvės, ką ir kiek pasirinkti skaityti.

Tekstas būdavo skaitomas originaline hebrajų kalba, o kadangi Jėzaus laikais šnekamoji kalba buvo aramaiškoji ir maža kas besuprasdavo hebraiškai, paskiros ištraukos kartu būdavo verčiamos aramaiškai. Šie vertimai jau Jėzaus laikais buvo gavę tipišką tradicinę formą, o vėliau buvo užrašyti ir sudarė bib-

5) In Isaiam 5, 18-19; 49,7

6) Plg. Berahoth 28 b

linius „Targum“. Baigus tokį dvigubą skaitymą su vertimu, būdavo sakoma pamokomoji kalba, susijusi su kuriuo nors perskaitytuoju dalyku, aiškinant jį ir pritaikant kasdienybei. Tą kalbą galėjo pasakyti bet kuris dalyvių. Paprastai arkisinagogas šiai užduočiai atlikti pakviesdavo kurį nors dalyvį, jo manymu, tinkamiausią, bet kas norėjo, galėjo pats savanoriškai pasisiūlyti. Iš tikro tokie kalbėtojai būdavo jau gerai susipažinę su Šv. Raštu ir tradicija, tai buvo Rašto žinovai ir fariziejai.

Susirinkimas baigdavosi kunigišku palaiminimu pagal Skaičių knygos 6,22. Jei tarp dalyvių būdavo kunigas, tai jis skaitydavo palaiminimą, o visi kiti atsakydavo „amen“; kitu atveju palaiminimą kalbėdavo visi dalyviai.

JUDAIZMO PRAKTIKA IR TIKĖJIMAS

68. Visų žydų religijos išorinių nuostatų tarpe Jėzaus laikais buvo du pagrindiniai: apipiaustymo apeigos ir subatos užlaikymas. Ypačiai prieš šiuos du judaizmo stulpus Antiochas IV Epifanas nukreipė visą savo smurtą, pradėjęs persekiojimus Palestinoje 167 m. prieš Kr. Tačiau tie stulpai, nors ir kaip verčiami, vis dėlto atlaikė. Sulaukus religinės ramybės ir tautinės autonomijos, abu tie stulpai buvo ne tik dar labiau sustiprinti, bet dėl savaime kylančio pasipriešinimo persekiojimui iškelti iki dangaus. Prieš pat 100 m. prieš Kr. vienas labai uolus Palestinos žydas, gal būt, fariziejus, „Jubiliejų Knygos“ autorius, turėjo progos paskelbti, kad dangaus angelai laikosi tų abiejų judaizmo nuostatų, nes yra apipiaustyti (XV, 27) ir švenčia subatą (II, 19,29). Vėlesnioji rabiniškoji tradicija ėjo tuo pat keliu. Ji tvirtino, kad aname pasaulyje Abraomas sėdės prie pragaro vartų ir neleis, kad ten patektų kuris nors ne-

apipiaustytas izraelitas; tačiau jei Abraomui prisistatytų izraelitas, kuris gyvenime būtų buvęs žymus sukčius, tasai hebrajų patriarchas tokiam pirmiausiai stebuklingu būdu pašalintų apipiaustymo pėdsakus ir tik po to nuvytų jį į pragarą[1]). Iš viso apipiaustytas neidavo į pragarą, o taip pat, atrodo, ir tas, kuris užlaiko subatą. Šitaip tikėjo, aišku, ne visi, tiek tarp mokytų, tiek tarp paprastų žmonių buvo daugiau ar mažiau ir tokių, kurie nesilaikė tokios pažiūros, bet visokiu atveju tai yra svarbios dvasinio nusistatymo žymės.

69. Apipiaustymas buvo ženklas, kad priklausai Dievo Jahvės pamiltajai tautai, liudijimas, kad dvasiškai esi Abraomo palikuonis ir kad turi teisę dalytis jo su Dievu sudarytosios sandoros nuopelnais[2]). Dėl to didžiausioji pagonių gėda, izraelito akimis žiūrint, yra būti neapipiaustytam, ir šiuo žodžiu būdavo aptariami pagonys, kada tik būdavo norima labiausiai pažeminti juos. Kūdikis būdavo apipiaustomas aštuntąją dieną po gimimo. Operaciją galėjo atlikti bet kuris žydas, geriausiai pats kūdikio tėvas, ir paprastai tai būdavo atliekama namie. Ta proga kūdikiui oficialiai būdavo duodamas vardas.

70. Subatai užlaikyti rabinai duodavo smulkmeniškiausių nurodymų. Nemaža supratimo apie tai duoda daugelis Talmudo vietų, ypačiai du jo skyriai „Shabbath" ir „Erubin", kurie beveik ištisai yra skirti šiam reikalui.

Subatos nuostatai, pritaikyti visu savo griežtumu, draudė bet kurios rūšies darbą, net ir savo gyvybę ginti, kai grasinama ginklu, kaip nesigynė daugelis žydų Antiocho IV Epifano persekiojimų metu[3]); be to, liepė susilaikyti nuo visko, kas būtina kūno rei-

1) Genesi Rabba, XLVII,8

2) Pradž. kn., 17,10

3) I Makab. 2,31-38

kalams tenkinti, kaip susilaikydavo esėnai[4]). Aišku, toks griežtumas negali derintis su socialinio gyvenimo reikalavimais. Dėl to buvo daug rabiniškų potvarkių, kuriais ieškota kiek tik begalima geriau išlaikyti teorinį principą, neatmetant praktiškų reikalavimų.

Yra surašytos 39 grupės veiksmų, kurie, pagal rabinus, pažeidžia subatą[5]). Tokie veiksmai yra: ♪ sumegzti ar atrišti virvės mazgą, užgesinti lempą, atlikti bent porą siuvimo dygsnių adata, parašyti bent dvi raides ir t.t. Tačiau patys rabinai, pasinaudodami kazuistika, dažnai sušvelnindavo bendrųjų normų griežtumą. Tai pavyzdys draudimo atrišti kupranugario apinasrį. Rabinas Meir nustatė, kad atrišant viena ranka nepažeidžiama subata. Panašiai buvo uždrausta rišti virvę prie kibiro vandeniui iš šulinio pasisemti, bet buvo nustatyta, kad nebus subatos pažeidimo, jei vanduo bus semiamas ne virve rišant kibirą, bet kokia nors medžiagos atraiža.

Palankūs aiškinimai nepaprastai gausėjo. Tam reikalui buvo net specialiai skirtas „Erubin" veikalas, pagal kurį buvo leistina nešti kokį nors daiktą iš savo namų ar lauko, nors iš tikro buvo uždrausta net sausą figą pakelti nuo žemės[6]). Tas pats veikalas numato galimybę leisti subatos dieną ir vaikščioti daugiau, negu nusako norma, kuri paprastai ribojo vaikščiojimą iki 2.000 mastų, tai yra apie 900 metrų.

71. Žydų subata pagal hebrajišką kalendorių prasidėdavo su mūsiškio penktadienio saulės laida ir tęsdavosi iki mūsiškio šeštadienio saulės laidos. Penktadienio popietis būdavo vadinamas „subatos vigilija", arba „parasceve" (gr. paraskeue), tai yra „pasiruošimas". Šio pastarojo pavadinimo kilmė yra ta, kad tą popietį buvo pasiruošiama viskas, kas reikalin-

4) Žydų karas, II,147; ir 44

5) Shabbath, VII,2

6) Shabbath, VII,3

ga subatos poilsiui, pradedant valgiu, nes tarp 39 draudžiamųjų subatos veiksmų buvo ir ugnies kūrimas.

Subatos poilsio griežtumas galėjo nusileisti aukštesnės prigimties reikalavimams, bet ir čia buvo tik smulkmeniška rabinų kazuistika. Tačiau subatos dieną buvo leidžiamas apipiaustymas, tačiau ribojami su tuo susiję šalutiniai veiksmai. Buvo leidžiama ruošti Velykų auką, bet atsisakant tai, kas nebūtina. Šventykloj tarnybos pareigas einąs kunigas galėjo atlikti liturgijos nustatytuosius rankų darbo reikalingus veiksmus, o jeigu jis susižeisdavo pirštą, galėjo apsirišti pačioje šventykloje, bet ne už jos ribų. Kai dėl medicininės pagalbos, tai buvo nustatyta, kad gyvybei pavojus yra aukščiau už subatos poilsį[7]). Bet, kaip paprastai, norma būdavo palydima įvairių patikslinimų. Dantims skaudant, Talmudas leidžia plauti juos actu, bet po to reikia nuryti jį, kaip maistą, neleidžiama išspiauti jo, nes tada jis būtų laikomas vaistais[8]). Panašiai leidžiama išsinarintą ranką ar koją vilgyti šaltu vandeniu (kaip kasdien plaunant), bet negalima skaudančio sąnario judinti vandenyje, būtų mediciniškas plovimas[9]).

Nežiūrint tų varžančių nuostatų, subata žydams buvo džiaugsmo ir dvasingumo diena. Pats Talmudas tai dienai liepia pasigaminti geresnių valgių, bet ruoštis juos subatos išvakarėse; taip pat tai buvo diena papuošalams ir šventiniams drabužiams dėvėti. Gerą laiko dalį užimdavo religinės apeigos sinagogoje ar namie ar šventiems dalykams skaityti, nes tam geras sąlygas sudarė ir priverstinis šventimas.

72. Jei apipiaustymas žydą paliesdavo tik kartą gyvenime, o subata — tik kartą savaitėje, tai dar buvo krūva įsakymų, kurie jo niekada nepalikdavo

7) Joma, VIII,6

8) Tosefta Shabbath, XII,9

9) Tosefta Shabbath, XXII,6

vieno: lydėdavo kiekvieną jo veiksmą ir kiekvieną jo dienos ir nakties valandą. Tai buvo nuostatai, susiję su švarumu ir susitepimu.

Žydui nuodėmės padarytoji moralinė dėmė nebūna pati viena be fizinės dėmės, kaip, kita vertus, fizinis ryšys su tam tikrais dalykais, kurie buvo nuodėmės pasėka ar kokiu nors būdu atspindėjo nuodėmę, tokio daikto palietimas palikdavo ir moralinės rūšies dėmę, dvasinį sumenkėjimą. Tokios rūšies atsitikimų buvo nesuskaičiuojamai daug, ir jie, labiau negu subatos poilsis, davė ypač daug neišsenkamos medžiagos potvarkius nustatinėjantiems rabinams.

Tam reikalui iš šešių „nuostatų", arba šešių didelių skyrių, į kuriuos yra padalyta Mishna, — pagrindinė Talmudo dalis, nes visa kita yra aiškinimai, — vienas visas skyrius Tahoroth („švarumas"), kurį sudaro 12 skirsnių, skirtas vien tam reikalui. Bendram turinio vaizdui susidaryti pakanka pacituoti skirsnių pavadinimus. Kelim — „indai", apie indus ir kitus namų apyvokos daiktus ir jų švarumą. Ohaloth — „pastogė", apie gyvenamųjų patalpų švarą, ypač žmogui mirus. Negaim — „žaizdos", apie raupsų žymes. Parah — „karvė", apie žalą karvę[10]). Tohoroth — „švarumas", kuris pasibaigia saulei nusileidus. Miqwa'oth — „maudyklės", reikalavimai vandens indams. Niddah — „menstruacijos". Zabin — „nutekėjimas", apie seksualines poliucijas. Tebul jom — „pasinėrimas dieną", apie tuos, kurie neria dieną į vandenį apsiplauti, bet nėra švarūs iki saulėlydžio. Jadajim — „ranka", apie rankų švarą. Uqsin —„kauliukai", — apie tai, kaip vaisių kauliukai yra nešvaros priežastis. Kiekvienas šių skirsnių turi nuo 3 iki 30 skyrių, nueina iki tokio reikalų ir nuostatų susmulkinimo, kad nebeįmanoma jų suglaustai apibūdinti.

Taip pat neįtikėtina, kad tokia gausybė nuostatų būtų buvusi sutelkta higieniškais sumetimais ar kad į

10) Plg. Skaičių kn. 19 sk.

tai būtų buvę lengvai žiūrėta. Priešingai, juos diktavusi dvasia buvo griežtai religinė, ir dėl to kas jų nesilaikytų — nusižengtų šventiems įsakymams. Iš tikro užtinkame tokios rūšies rabiniškų posakių: „Kas valgo duoną nenusiplovęs rankų, yra kaip ir tas, kuris vaikščioja pas paleistuvę, — kas užleidžia rankų plovimą—bus pašalintas iš pasaulio[11]). Kitur klausiama, ką reikia laikyti „kaimiečiu", tai yra tokiu, kuris, pagal didįjį Hillelį, nebijo nuodėmės ir ne pamaldus (§40), ir atsakoma, kad tokį, „kuris valgo nepašvęstą maistą, nėra apsišvarinęs", t.y. nėra plovęsis rankų[12]). Kiti posakiai skelbia ekskomuniką tiems, kurie užleidžia rankų plovimą prieš valgį[13]).

Tokie nuostatai ir atitinkamas jų parėmimas aprėpia dalykus nuo rankų plovimo iki įvairios rūšies švarių ir nešvarių valgių ir tūkstančių kitų kasdieninio gyvenimo veiksmų, kurie surašyti aukščiau paminėtuose 12 skirsnių. Iš to bus galima susidaryti griežto uždarumo apytikrį vaizdą, kurį rabiniškoji kazuistika religinio principo jėga uždėjo socialiniam gyvenimui. Tų visų posakių viršūnėje, kaip rožių lovoj, ilsėjosi teisininkai fariziejai, kviesdami pamaldų izraelitą lygiai taip ir daryti, jeigu jis iš tikrųjų norėjo laikytis Dievo Jahvės įsakymų; bet pamaldusis izraelitas, kuris bandė tikrai prisitaikyti, jautėsi kaip erškėčių lovoj, kuri kiekvieną akimirksnį draskė jo baimingą sąžinę, neduodami jokio iš širdies plaukiančio religinio atsigaivinimo.

73. Tikrai taip buvo su daugeliu, kurie nežvelgė giliau pro tą gryną formalizmą. Tačiau netrūko ir rinktinių sielų, siekusių giliau ir pasiekdavusių dvasinio religingumo, kurį turėdavo gaivinti ir tasai laikymasis švaros dėsnių, nustatytų Senajame Testamente. Ta prasme šiek tiek vėlesniais po Jėzaus me-

11) Sotah, 4 b

12) Berakhoth, 47 b

13) Berakhoth, 19 a; Edujjoth, V,6

tais gyvenęs mokytojas Johanan ben Zakkai, miręs apie 80 m. po Kr., galėjo įspėti savo mokinius: „Ne miręs žmogus sutepa jūsų gyvenimą, ir ne vanduo nuplauna jus, o karalių Karaliaus nuostatas tvarko tai, nes Dievas yra pasakęs: „Aš nustačiau tvarką, aš daviau nuostatus; joks žmogus neturi teisės peržengti mano nuostatų"[14]). Deja, tokie perlai yra nepaprastai reti rabiniškosios kazuistikos okeane.

74. Be subatos — savaitinės šventės, judaizmas turėjo dar ir kitų, metinių, švenčių, kurių svarbiausios buvo Velykos, Sekminės ir Tabernakulių šventės. Šios trys buvo vadinamos „kelionių į šventąsias vietas šventėmis", nes jų metu kiekvienas vyriškosios giminės izraelitas, sulaukęs tam tikro amžiaus (dėl amžiaus rabinų nuomonės skyrėsi), buvo įpareigotas atvykti į Jeruzalės šventyklą.

Velykų šventės būdavo švenčiamos Nisan mėnesį, kuris išpuldavo tam tarpe maždaug tarp mūsiškio kovo vidurio ir balandžio vidurio. Velykos prasidėdavo to mėnesio 14 d. vakare ir turėdavo tiesioginio ryšio su „neraugintos duonos šventė", kuri būdavo švenčiama septynias sekančias dienas (Nisano 15-21 d.d.). Dėl to šios aštuonios dienos (14-21) būdavo vadinamos Velykomis arba Neraugintos duonos šventėmis. Nisano mėnesio 14 d. nuo 10 valandos iki 11 valandos rauginta duona iki mažiausio trupinėlio turėjo dingti iš visų žydų namų, nes buvo griežtas nuostatas, pagal kurį likusią tos dienos dalį ir dar sekančias septynias dienas leidžiama naudoti tik neraugintą duona. Tos pačios 14 dienos popiečiu buvo aukojama velykinė auka — avinėlis. Aukojimas būdavo atliekamas vidiniame šventyklos atriume, ir atlikdavo tai avinėlį atsinešusios šeimos ar grupės galva. Aukos kraujas būdavo atiduodamas kunigams, kurie iššlakstydavo jį prie aukų altoriaus. Tuojau po aukojimo tame pat šventyklos atriume gyvulys būdavo iš-

14) Pesiqta, 40 b

darinėjamas, išskiriamos kai kurios jo dalys, ir šitaip paruoštas aukos avinėlis būdavo grąžinamas šeimai ar grupei, kuriai jis priklausė.

Tą Nisano 14 dienos popietį šventyklos atriumai pavirsdavo į kruviną skerdyklą. Suplaukdavo daugybė žydų iš Palestinos ir diasporos. Atėjusius avinėlio piauti šventyklos atriumas ne visus iš karto pajėgdavo sutalpinti. Buvo nustatyta, kad maždaug nuo 2 val. po pietų bus įleidžiamos atskirai trys grupės pamainomis, o nuo vienos iki kitos pamainos uždaromi įeinamieji vartai. Flavijui Juozapui pasisekė pateikti tikslių duomenų, surinktų romėnų valdžios Nerono laikais. Tai, kaip atrodo, buvo, tur būt, 65 m. — vien tik tų metų velykiniu popiečiu buvo papiauta 255.600 aukų[15]). Tokios, tegu ir avinėlių, kaimenės pakanka sudaryti ežerui kraujo, kuriuo raudonavo šventyklos visos grindys ir sienos.

75. Paaukotasis avinėlis, parneštas namo, būdavo tą patį vakarą kepamas velykinei puotai. Ji prasidėdavo saulei nusileidus ir paprastai tęsdavosi iki vidurnakčio, o kartais ir po jo. Prie kiekvieno stalo sėsdavosi ne mažiau kaip dešimt asmenų ir ne daugiau kaip dvidešimt. Susėdama būdavo ant žemėje patiestų kilimų aplinkui valgių stalą. Būdavo nustatyta, kad aplinkui apeitų nors po keturias taures ritualinio vyno, tačiau prieš trečiąją, tik ne po trečiosios prieš ketvirtąją taurę ritualinio, galėdavo būti geriamas ir neritualinis vynas. Nėra tikrų žinių, ar visi gerdavo iš tos pačios didelės taurės, ar kiekvienas turėjo sau atskirą. Gal būt, abu būdai būdavo leidžiami.

Valgis būdavo pradedamas pripilant pirmąją ritualinio vyno taurę ir sukalbant maldą, kuria pirmoje vietoje palaiminama šventė, o paskui ir vynas (arba, pagal kitą rabinų mokyklą, atvirkščiai). Stalan patiekiama nerauginta duona, laukinės žolės ir spe-

15) Žydų karas VI,424

cialus padažas (haroseth), į kurį būdavo pasidažoma. Po to valgomas keptas avinėlis.

Kai įpilama antroji taurė, šeimos galva, paprastai pagal paprotį sūnui paprašius, pasakydavo trumpą kalbą, išaiškindamas šventės prasmę, primindamas Dievo Jahvės geradarystes mylimajai tautai ir jos išlaisvinimą iš Egipto. Tą iškeptąjį avinėlį valgydavo kartu su laukinėm žolėm, kol aplink eidavo antroji taurė. Po to būdavo giedama I Hallel dalis — iš hebraiškų psalmių 113-118 sudarytas himnas (vulgatoje ps. 112-117). Paskui skaitomas palaiminimas, kuris reiškė tikrosios puotos pradžią, panaudojant įvairius valgius, žinoma, pagal paprotį nusiplovus rankas. Tada pilama trečioji taurė ir sukalbama padėkos malda. Giedama Hallel antroji dalis, ir pagaliau leidžiama aplink ketvirtoji taurė.

Tokios yra žydų Velykų apeigos, kaip jas nusako rabiniškosios tradicijos, žinoma, su kai kuriais netikslumais[16]). Galima sakyti, kad, nors ir bendrais bruožais, tai pavaizduoja tas velykines apeigas, kurių Jėzaus laikais prisilaikė fariziejai, o taip pat ir didžioji liaudies dalis, nes ji sekė fariziejus.

76. Po Velykų buvo švenčiama vadinamoji Septynių Savaičių šventė, arba Sekminės — Pentecoste, pastarasis pavadinimas yra graikiškas („penkiasdešimtoji diena") ir pažymi tą tarpą, kuris Sekmines skyrė nuo Velykų. Šventė buvo tik vienos dienos. Šventykloje aukota tik ką nuimtojo derliaus šviežia duona kartu su kitomis ypatingomis aukomis. Ta šventė nebuvo labai populiari, tačiau pakankamai žydų atvykdavo iš įvairių net ir tolimų diasporos kraštų, nes šventės metas būdavo patogus plaukti jūra ir leistis tolimon kelionėn.

Maždaug šeši mėnesiai po Velykų išpuldavo vadinamoji Tabernakulių, arba Padangčių, šventė, kuri būdavo Tishri mėn. 15 d., tai yra tarp rugsėjo galo ir

16) Pesahim, X, 1 ir sek.

spalio pradžios. Ji tęsėsi aštuonias dienas. Tai buvo linksma ir labai populiari šventė, nes jos metu prisimenamas senovės hebrajų gyvenimas tyruose ir kartu švenčiamos derliaus nuėmimo ir vynuogių rašky-mo pabaigtuvės. Aikštėse ir balkonuose liaudis pastatydavo žalių šakų padangtes, panašias į tabernakulius, ir buvodavo jose, ir iš čia kilo ir pats šventės vardas. Be to, būdavo einama į šventyklą, dešinėje rankoje laikant ryšelį palmių, mirtos ir gluosnių (Lulab arba Lolab, kuris dažnai vaizduojamas žydų katakombose), o kairėje — kedro vaisių. Pirmąją šventės naktį šventykla buvo puošniai apšviesta, ir pirmųjų septynių dienų rytmečiais kunigas šlakstydavo altorių vandeniu, semtu iš Siloės šaltinio, prisilaikant tam tikrų apeigų.

77. To paties Tishri mėnesio 10 d. būdavo Atsiteisimo, arba Kippur, šventė. Ji buvo poilsio ir visiško pasninko diena. Tą šventės dieną pamaldas laikydavo pats vyriausiasis kunigas ir įeidavo jis — tik tą vieninteli kartą per metus — į šventyklos „šventų švenčiausiąją" vietą (§47), ten atlikdamas simbolinę atpirkimo ožio apeigas[17]).

Taip pat dar ir kitos dvi šventės buvo populiaraus pobūdžio. Tai Encenie, arba Pašventinimo, šventė, kuri išpuldavo Kislewo (gruodžio gale) mėn. 25 d. ir tęsdavosi aštuonias dienas; ji buvo skirta paminėti šventyklos pašventinimui, atliktam Judo Makabiejaus 164 m. prieš Kr. Ji taip pat buvo vadinama ir „šviesų švente" dėl tų daugybės žiburių, kuriuos tada degdavo šventykloje ir kurie reikšdavo tautinį pergalingą pasididžiavimą. „Purim" (burtų dienos) šventė išpuldavo Adar mėnesio (vasario-kovo) 14 ir 15 d.d. ir primindavo žydų išlaisvinimą burtų traukimu Esterės laikais.

Nors tik Kippuro šventės metu kiekvienas žydas buvo įpareigojamas užlaikyti pasninką, bet buvo ir

17) Levitik. 16; Žyd. 9,7

kitų viešų ir privačių pasninkų. Daugelis savanoriškai pasninkaudavo nuslinkusių nelaimių metines minėdami, pavyzdžiui, 586 m. prieš Kr. sukaktį, kai Nabuchodonosoras sugriovė Jeruzalės šventyklą. Viešus pasninkus galėdavo paskelbti ir Didžioji Taryba nelaimių metu ar kylant epidemijoms, sausrai ir pan. Dažni pasninkai būdavo ir grynai atskirų asmenų pamaldumo ženklas, ypač fariziejai griežtai prisilaikydavo pirmadienio ir ketvirtadienio pasninkų.

78. Pastaraisiais metais imta plačiai ir rūpestingai studijuoti Jėzaus laikų žydų religija. Tam reikalui teisingai panaudojami įvairūs apokrifiniai ir rabinų raštai, į kuriuos seniau nebūdavo kreipiamas dėmesys. Dėl to aiškėja, kad senovės hebrajų religiniai pagrindai, apskritai paėmus, yra išlaikyti, bet dažnai keitėsi formos, kitais žodžiais tariant, jie plėtojosi ir tobulėjo, bet to vyksmo pėdsakų neužtinkama senoviniuose hebrajų raštuose. Tad trumpai panagrinėkime kai kuriuos dėsnius, kurie turi artimesnį ryšį su Jėzaus gyvenimu.

Jo laikais tikėjimas į dvasių pasaulį jau buvo žymiai patobulėjęs, negu artimaisiais Babilonijos tremties metais ir juo labiau negu prieš tą tremtį. To tobulėjimo priežastis buvo ryšiai su persais tremties metais ir po jos. Persų mazdeizmas (senovės persų religija, sukurta mitologinio pranašo Zaratustros) turėjo plačią angelologiją — mokslą apie angelus. Tačiau žydų tikėjimas į dvasias visuomet išliko griežto monoteizmo ortodoksijoje, nes nekreipia dėmesio į mazdeizmo dualistinį dėsnį, visas dvasias laiko priklausomomis Dievui ir dvasioms neteikia Dievui priklausančio kulto.

Begalinį skaičių dvasių sudaro dvi rūšys: gerosios ir blogosios. Pirmosios yra ypatingi Dievo tarnai ir žmogaus draugai, antrosios, nors priklausančios nuo dieviškosios jėgos, yra priešiškos jai, o kartu ir žmogaus priešai. Vienos ir kitos, nors ir dvasios, nėra

visiškai nemedžiaginės, — jos sudarytos lyg iš eterinės tekančios lengvos medžiagos, šviesios ar nepermatomos pagal tai, ar dvasia turi gerąsias, ar blogąsias ypatybes.

Apokrifiniai raštai, kurie dažnai atspindi labiausiai pasklidusius ir plačiausiai žinomus įsitikinimus, ypač labai daug pateikia žinių apie dvasių pasaulį. Iš tų gerųjų dvasių kai kurios vadinamos „Akivaizdos angelais", nes jos amžinai yra Dievo akivaizdoje; kitos vadinamos „Tarnybos angelais", nes yra siunčiamos žmonėms tarnauti. Tarp tų pastarųjų vieni paskirta žvaigždėms ir žemei tvarkyti, kiti — įvairioms žmonių gentims ir tautoms, o taip pat ir atskiriems žmonėms padėti. Kai kurie angelai tvarko mirusiųjų sielas pomirtiniame gyvenime, o kai kurie paskirti gąsdinti velniams.

Gerosios dvasios turi ir savo hierarchiją. Be senovėje jau hebrajams žinomųjų Seraphim ir Kerubim iškyla dar Ophanim, kuris niekada nemiega ir eina sargybą prie dieviškojo majestoto sosto[18]). Septynios išskirtinos dvasios visuomet laikosi Dievo akivaizdoje, ir keturios jų yra Michaelis, Rafaelis, Gabrielis ir Urielis, šis paskutinysis dažnai sumaišomas su Fanueliu[19]). Paprastai Michaelis yra Dievo garbės gynėjas; Rafaelis — kūno ligoms gydyti angelas; Gabrielis — ypatingų apreiškimų angelas ir Urielis — slaptų dalykų žinovas.

Ano meto hebrajai nebuvo tikri, kuriai iš tų šešių kūrimo dienų priskirti angelų sukūrimą. Kai kurie priskirdavo pirmajai dienai, kiti — antrajai, treti — penktajai. Taip pat nebuvo aiški ir piktųjų dvasių kilmė. Pagal vienus — jos buvo „galiūnų" dvasios, gimusios iš kai kurių angelų, suvedžiojusių žmonių dukras[20]). Labiau tikra yra kita nuomonė, pagal ku-

18) Henoch. 71,7

19) Plg. Henoch 9,1; 20,1-8; 40,9-10; ir t.t.

20) Plg. Pradž. kn. 6,1

rią piktosios dvasios yra senovėj buvę angelai, nupuolę iš savo garbingosios padėties. Jų vadas pradžioj buvo vadinamas „satan", tai yra „kaltintojas", „priešininkas". Vėliau šis vardas išvirto į bendrinį. Kiti jo vardai dar yra Belial (Beliar), Beelzebul (Beelzebub), Asmodeo, Mastema ir dar keletas kitų įvairios kilmės.

Piktosios dvasios klajoja apatiniuose oro sluoksniuose ir gyvena dykumų vietovėse, griuvėsiuose, kapinių duobėse, nešvariose vietose, o kai kada ir žmonių gyvenamuosiuose pastatuose. Dažnai jos apsigyvena net paties žmogaus kūne, imdamos valdyti jį. Jos klajoja tiek savo būstuose, tiek ir už jų, ypač nakties metu, visuomet kenkdamos žmonėms ir kėsindamosios į juos. Fizinis ir moralinis blogis buvo jų veikimo padariniai, jos sukeldavo ligas, atnešdavo nelaimes, buvo kaltos už pamišimą, papiktinimą, nesantaiką, karus. Jos gundo teisiuosius, vadovauja bedieviams, platina stabų garbinimą, moko magijos ir iš viso sistemingai prieštarauja Izraelio Dievo Įstatymui.

79. Nemažiau už angelologiją Jėzaus laikais buvo išsirutuliojęs tikėjimas į pomirtinį gyvenimą. Gilios senovės hebraizmas šiuo klausimu, — bent sprendžiant pagal dokumentus, kurie yra išlikę iki mūsų dienų, — neturėjo sąvokų tikslumo, nors kai kurie atskiri prasitarimai leidžia spėti, kad vis dėlto pomirtinio gyvenimo supratimo būta žymiai ryškesnio, negu iki šiandien išlikę duomenys rodo. Vis dėlto ir ankstyvaisiais laikais būta tokių pagrindinių to tikėjimo bruožų. Štai tos sąvokos.

Mirusiųjų buveinė buvo vadinama „Sheol" (moteriškos giminės) ir įsivaizduota kaip begalinė bedugnė pasaulio požemyje. Ten nuėjusieji „Repha im" (netekę jėgų, užslopę) klajoję kaip šešėliai „po tamsią ir mirties rūku apdengtą žemę, po nelaimės ir tamsybių žemę"[21]). Ir kitur kalbama apie šešėlius,

21) Jobo 10,21

neturinčius nė ten ramybės[22]), galinčius pasimatyti net su gyvaisiais, žyniams iššaukus juos[23]). Kas kartą nužengė į Sheol, niekas nebegali grįžti[24]). Seniausiuose dokumentuose gana aiškiu būdu ir nedviprasmišku tikslumu nėra paliudyta jokia moralinė bausmė ar atlyginimas Sheol gyventojams, kaip pasekmė už žemiškojo gyvenimo elgesį.

80. Tokie paskiri ir neaiškūs nusakymai išliko dar ilgai ir po Babilono tremties, ir juos dar užtinkame išreikštus mokyto Rašto žinovo, kaip Siracidas, II šimt. prieš Kr. pradžioje[25]). Tačiau jau tremtyje buvo pasklidę naujos sėklos daigai, kurie iš lėto turėjo keisti reikalo išvaizdą ir sprendimus priderinti, kad jie geriau tiktų naujiesiems laikams.

Ezechielis (18,1 ir sek.) gynė dėsnį, kad individas gauna atpildą už savo elgesį, o tai buvo priešingybė tikėjimui į kolektyvinį - tautinį atsakingumą, kuris tvarkė giliosios senovės hebraizmą. Tasai naujasis dėsnis būtinai turėjo paveikti taip pat požiūrį ir į pomirtinį gyvenimą. Nežinomas ir vienišas aukšto intelekto asmuo per visą Jobo knygą kankinosi dėl moralinio gerumo ir žemiškos laimės klausimo, bet jo prieita nuomonės, kad tarp tų dviejų dalykų ne visuomet būtinas neklaidingas santykis, ir baigė išpažindamas tikėjimą begaliniu Dievo teisingumu. Tačiau naujosios mielės ramiai veikė ir ėmė vis labiau ir labiau moralinio atpildo klausimą jungti su pomirtiniu gyvenimu. Prašėsi sprendžiamas klausimas, ar po dabartinio neteisybe dangstomojo gyvenimo neateis kitas, kupinas šviesaus teisingumo. Kitais žodžiais tariant, ar neišeis jie kada nors iš Sheol, iš naujo prisikeldami, idant pamatytų, kad visos šio pasaulio neteisybės išlygintos?

22) Izaijo 14,9

23) I Karal. 28,8

24) Jobo 7,9

25) Ekleziastik, graikiškame tekste 17,22-28; 41,4-7

Aleksandrijos judaizmas, kuris buvo artimuose santykiuose su platoniškąja graikų filosofija, mažiau tesirūpino mirusiųjų prisikėlimu. Šiame gyvenime pražūtingas kūnas buvo lyg kokia sunki našta, slegianti sielą[26]), todėl su mirtimi teisiojo siela išlaisvinama iš kalėjimo ir grįžta pas Dievą, kuris atiduoda užsitarnautąjį atlyginimą[27]). Palestinos judaizmas, nepažindamas platonizmo ir, priešingai, įpratęs žmogaus sudėtyje įžiūrėti quid unum (ką vieno), buvo reikalingas sprendimo, kuris pilniausiai atitiktų tokį žmogiškojo individo vieningumą ir apimtų kartu jo sielą ir kūną. Jau ir praeityje buvo tvirtinta, kad mirusieji prisikelia, bet tai reikšta daugiau poetišku[28]) ar simboliškų būdu[29]); vėliau tai jau buvo aiškiai patvirtinta[30]). Dar vėliau fariziejai, ginčydamiesi su sadukėjais, tvirtino, kad šventa ir išganinga yra melstis už mirusiuosius, tikrai tikint jų prisikėlimu[31]). Jėzaus laikais tikėjimas prisikėlimu Palestinos judaizme buvo jau visuotinis, išskyrus vien tik sadukėjus(§34). Tai aiškiai liudija įvairūs apokrifai iš II šimt. pr. Kr. ir vėlesni, o taip pat ir rabiniškieji raštai. Tačiau dėl kai kurių dalykų būta skirtingų nuomonių; pvz., atrodo, kad daugumas neigė tai, jog kada nors beprisikeltų bedieviai, kurie, priešingai, turėtų būti sunaikinti.

Tuose pat apokrifiniuose raštuose užtinkame ir gausesnių skirtybių, kai neribotu smulkmeniškumu aprašoma pomirtinio gyvenimo topografija ir medžiaginiai įrengimai, kai kalbama apie teisingiesiems ir bedieviams skirtąsias vietas — ištisų kartų vaizduotės sukurti ištisi fantastiniai labirintai. Nuo pa-

26) Išmint. 9,15

27) Ten pat 3,1

28) Izaijo 26, 19

29) Ezechiel. 37,1-4

30) Daniel. 12,1-3

31) II Makab. 12,43-46; plg. 7,9

čios senovės kosmologinis supratimas darė savo pastovios įtakos tam aprašymui, ir daugelis dalykų išliko, kol buvo įjungti ir į Dantės Dieviškąją Komediją.

81. Palestinos judaizmas mokė, kad prieš prisikėlimą pomirtiniam gyvenimui turės įvykti du dideli dalykai: Mesijo atėjimas ir pasaulio pabaigos drama. Abu tie dalykai, nors atrodo skirtingi, būdavo siejami draugėn, ir tai teikė neišsemiamos medžiagos apokaliptiniams raštams, anais laikais išgyvenusiems savo žydėjimo metą.

Didysis Išrinktasis (hebraiškai Mashiah, „pateptasis"; graikiškai Christos — „pateptasis"), senovės pranašų pažadėtasis Izraelio išlaisvintojas ir išaukštintojas, su nekantrumu buvo laukiamas pirmaisiais dviem šimtmečiais prieš Jėzų ir dar šimtmetį po jo. Jo atėjimas buvo siejamas su ano meto tautos išgyvenamosiomis sąlygomis. Tasai Mesijas turėjo atnešti Izraeliui laimės laikus. Tai būtų buvęs teisingas atlyginimas už daugelį iki tol iškentėtųjų pažeminimų. Dievas Jahvė, per Mesiją išlaisvindamas savo pamiltąją tautą ir leisdamas jai triumfuoti prieš visus savo priešus, būtų ir pats pasiekęs triumfo. Izraelio viešpatavimas visoms tautoms būtų buvęs ir tikrojo Dievo viešpatavimas visiems žmogaus vaikams. Tai būtų buvusi Dievo karalystė žemėje. Todėl visų žvilgsniai buvo nukreipti į didįjį Ateisiantįjį. Buvo skaičiuojamas jo atėjimo laikas, aptariamas jo veikimo būdas, jo darbai pagonių tautose, o taip pat ir santykiai, kuriuos mesijinė karalystė turės su tuometiniu pasauliu, o taip pat įstatymai, kuriais jis bus valdomas.

Jėzaus laikais visų buvo sutariama, kad Mesijas kils iš Dovydo giminės, kaip tvirtino ir senoji tradicija; dažnai jis vadinamas ir „žmogaus sūnumi", kaip pažymėta Danieliaus knygoje(7,13). Praeityje keturios didelės karalystės iškilo ir žlugo viena po kitos,

bet penktoji — Mesijo karalystė išliks amžinai[32]). Nors praeityje keturi didelių žvėrių pavidalą turintieji valdovai kilo iš jūros, o ketvirtojo žvėries ragas (Antiochas IV Epifanas) yra žudęs Aukščiausiojo šventuosius, visas šias Dievui priešiškąsias jėgas sunaikins Vienintelis, kuris yra „kaip žmogaus sūnus" danguje, semdamasis ten iš „dienų Senojo" visas jėgas, ir nužengęs žemėn jis pergalingai įkurs savo amžinąją karalystę, kurioje viešpataus Aukščiausiojo šventieji, ir visos imperijos su pagarba ir paklusnumu nusilenks jiems[33]). Šiomis pagrindinėmis biblinėmis temomis pagražinami įvairūs apokrifiniai raštai, įpinantieji ir kitų elementų.

82. Ypač reikšminga yra ta Henocho knygos dalis, kuri turi „Palyginimų knygos" vardą (skirsniai 37-71). Ji buvo parašyta, greičiausia, maždaug apie 80 m. prieš Kr. Mesijas yra Dievo išrinktasis ir pas Dievą gyvena. Dvasios prieš Viešpatį pavadino jį „Žmogaus Sūnumi" (tai yra, Mesijas yra ir gyvena pas Dievą,) anksčiau, negu buvo sutvertos žvaigždės ir saulė. Jis bus teisiųjų ramstis, tautų šviesa; jam nusilenks visos tautos(48,2). „Jame gyvena išminties dvasia, šviesos dvasia, mokslo ir stiprybės dvsia ir dvasia tų, kurie užmigo Viešpaties teisingume"[34]). Jis teis visas tautas, nubausdamas už teisiųjų priespaudą, ir su jo atėjimu vėl kelsis mirusieji[35]), pasikeis dangus ir žemė, ir su juo prisikels teisieji, pasidarydami dangaus angelais, ir amžiams apsigyvens su juo.

Už Henocho knygą kiek vėlesnės yra vadinamosios Saliamono Psalmės, kurios Mesiją vaizduoja truputį mažiau dangišką ir truputį daugiau žemišką. Tosios psalmės, ypač XVII ir XVIII, maldauja Dievą atsiųsti Izraeliui „Karalių, Dovydo Sūnų", kuris ka-

32) Daniel. 2

33) Daniel. 7

34) 49,3; plg. Izaijo 11,2

35) 51,1; 62

raliaudamas sumuštų neteisingus valdovus, išvalytų Jeruzalę nuo pagonių ir nuo kurio bėgtų išsigandusios tautos, o po to jis savo valdžion surinktų Izraelį ir valdytų teisingai ir taikiai. Tada ir iš tolimiausių žemės pakraščių sueitų visi pagonys pasižiūrėti Jeruzalės garbės. Jis yra „laisvas nuo nuodėmės", ir „Dievas padarys jį galingą per Šventąją Dvasią".

Panašūs svarstymai užtinkami Dvylikos Patriarchų Testamente — Ezdros IV knygoje[36]), Barucho Apreiškime[37]) ir t.t.

83. Šiuose rūpestinguose darbuose aptinkamos tradicinės mesijinės pranašų temos, bet pritaikytos aplinkybėms ir dvasiniams palinkimams. Mąstytojas Henochas naudojasi jomis savo mistinei eschatologijai sudaryti. Fariziejus Saliamono Psalmių autorius, rašęs jas paskutiniųjų Asmoniečių laikais—valstybinio pakrikimo metais ir tada, kai ir Pompėjus 63 m. prieš Kr. užėmė Jeruzalę — mesijinėse pranašų temose suranda įkvėpimo tautiškai religiniam atgimimui. Iš tikrųjų nuo anų laikų vis daugiau buvo galvojama apie Mesiją, kaip tautinį keršytoją ir politinį užkariautoją. Kai „Uolieji" 66-70 m. skatino neviltingą sukilimą prieš Romą ir vadovavo jam, eidami net prieš visuomenės nuomonę, tai juos stiprino ne tiek žmogiškoji viltis, kiek tikėjimas į nenugalimąjį vadą, kuris turėtų staiga pasirodyti, išblaškyti romėnus ir garbingai atsisėsti į Jeruzalės sostą. Atrodo, kažką panašaus galvojo ir dviejų Jėzaus mokinių motina, kai ji norėjo savo vaikams užtikrinti abi geriausias vietas jo karalystėje, vienam jo dešinėje, o kitam jo kairėje[38]). Pats aleksandrietis Filonas[39]), atrodo, nors dalinai rėmėsi Mesijo kaip politinio užkariautojo supratimu, tačiau nenukrypdamas taip toli kaip Flavi-

36) Skirsn. 13

37) 39,7; 70,2

38) Mato 20,21

39) De praemiis et poenis, 15-20

jus Juozapas. Pastarasis, pataikaudamas romėnams, tvirtino, kad Šv. Raštas, kalbėdamas apie būsimą Mesiją, bus numatęs jame imperatorių Vespasijoną[40]).

Nebetenka nė sakyti, kad visuotinis karštligiškas laukimas Jėzaus laikais ir po jo davė progos pasireikšti ir daugeliui sukčių, kuriuos protarpiais mini Flavijus Juozapas, skelbiančių tautai, kad jie esą Dievo siųstieji. Žinoma, jų bandymai baigdavosi tragiškai arba nuo romėnų kardo, arba pačių savo tautiečių jie būdavo išjuokiami. Vis dėlto daugelis labai pasitikėdavo jais, ir štai net tada, kai į Jeruzalę įsiveržė romėnai ir šventykla jau skendo liepsnose, tokie klaidingi mesijiniai pranašai dar rado pasekėjų, tikinčių, jog tuojau į reikalus stebuklingai įsikiš Dievas[41]).

Tasai nacionalistinis mesijanizmas, vis labiau plisdamas, ilgainiui įsiveržė ir į eschatologinę sritį, daugiau ar mažiau susipindamas su tikėjimu į pasaulio pabaigą ir teikdamas gausios medžiagos savo meto apokaliptinei literatūrai.

84. Apokaliptiniai raštai yra ypatinga literatūros rūšis, kaip patsai jos vardas sako (gr. apokalipto, dieviškų „slaptų dalykų" atskleidimas) — nusakanti būsimuosius įvykius, ypačiai visos žmonijos ir Izraelio galutinį likimą. Dėl to apokaliptiniai raštai turi daug panašumo į pranašų raštus, bet reikia pasakyti, kad yra ir žymių skirtybių. Iš tikro juose buvo sekama pranašų raštais, bet jais taip pat siekta užtikrinti žmonėms, jog galutiniam sprendime gėris nugalės blogį ir Izraelis užvaldys pagonių tautas. Bet apokaliptiniai raštai kilo kitokiomis istorinėmis aplinkybėmis, ir kitokios mintys išugdė juos.

Senovės pranašų raštai rūpinosi taisyti esamąsias sąlygas ir ruošti kelią ateičiai. Apokaliptika, priešingai, buvo griežtesnė ir iš esmės žymiai pesimistiškesnė, skelbdama šio pasaulio žuvimą, kuris turėjo

40) Žydų karas VI,312-313

41) Plg. Žydų karas VI,285-288

būti atnaujintas „ab imis" — iš pačių pagrindų, ir per atgimimą turėjo kilti naujas dangus ir nauja žemė, kurioje galų gale galėtų triumfuoti gėris ir Izraelis. Pranašai, nors kreipė akis į mesijinį amžių, darė tai daugiau rūpindamiesi savo gyvenamojo meto negerumų taisymu, kaip sąlyga atpildui gauti. Apokaliptika, priešingai, kalbėjo besąlygiškai, matydama Dievo aiškiai nustatytąją tvarką, o svarbiausia — į pasaulio galą žiūrėjo kaip į visiškai nepriklausomą dalyką nuo dabartinės Izraelio elgsenos. Tokia laikysena — nusivylimas dabartimi ir didelis susirūpinimas ateitim — buvo pasėka politinių nelaimių, kurios Seleucidų laikais ir vėliau nuolat ištikdavo tautą, o taip pat prisidėjo ir vidinis nuosmukis, kuriam pagrindą sudarė helenizmo antplūdis.

Aišku, pasaulis, arba, kaip tada sakydavo, „amžius", taip perdėm sugedęs, negalėjo ilgai išsilaikyti, turėjo greitai ateiti „rūstybės,sielvarto ir priespaudos diena"[42]), kada ugnies bus sunaikinta visa žemė, o tasai kosminis suliepsnojimas ir būtų buvęs lauktasis atgimimas. O kai dėl tos laukiamos dienos, tai apokaliptiniai raštai matė ją tolimoje ir aiškiau nenusakytoje ateityje, nors buvo paplitusi nuomonė, kad ji turi ateiti greit. Dėl to vėl būta pagrindo pesimizmui, kurį ugdė esamosios sąlygos, bet kurį kartu lydėjo ir viltis, kad senieji pažadai išsipildys.

85. Apokaliptiniai raštai nebuvo kažkas visiškai nauja, bet tiktai patobulinta forma iškėlimas tų dalykų, kuriuos iki tam tikros ribos užtinkame minint ankstyvesniuose raštuose[43]). Beveik visi apreiškimai priskiriami garbingiesiems senovės asmenims: Henochui, Mozei, Elijui ir kt. ir per juos pranašiškai skelbiami tariamieji būsimieji įvykiai, kurie apokalipsės

42) Sofonio 1,15

43) Kai kas apokaliptinėmis laiko šias Sen. Testamento vietas: Izaijo, skirsn. 24-27 ir 34; Ezechielio 38-39; Joelio 3, 9-17; Zacharijo 12-14, jau neminint Danieliaus knygos.

autoriui rašant jau buvo atsitikę praeityje. Tai buvo savotiškas įvertinimas anų darbo, gražinimas iki tam tikros ribos autoritetiškumo, kuris buvo pasibaigęs jau kartu su pranašais. Gana dažnai apokaliptinė literatūra yra vizijos ir simboliai. Dažnai parodoma, kad kalbantysis nesupranta jų reikšmės (Zachar.,4 — angelas aiškina simbolius). Tačiau autoriaus laikų žmonėms yra tai aiškios buvusiųjų įvykių alegorijos. Eschatologiniai aprašymai yra smulkmeniški, ir „būsimieji laikai" aptariami iki kraštutinių smulkmenų. Labai išvystyta angelologija, ir dvasios pristatomos kaip Dievo bendradarbiai arba priešai galutinėje kovoje prieš blogį. Mesijinių įvykių eigoje dažnos temos yra pagoniškų imperijų kova prieš Dievą ir Izraelį, susiėjimas dvylikos išsisklaidžiusių giminių, visuotinis kataklizmas žemėj, teisiųjų triumfas Mesijo karalystėje, mirusiųjų prisikėlimas, visos žmonių giminės teismas ir teisiųjų ir bedievių galutinis stovis.

86. Norint susidaryti aiškesnį apokalipsės supratimą, pateikiame čia santrauką plačiausio ir seniausio apokrifinio apokalipsinio rašto — jau dažnai minėtosios Henocho knygos. Tai nėra savarankiškai parašyta knyga, o rinkinys įvairių Palestinos hebrajų ir aramajų kalbomis rašytų darbų iš II ir I šimt. prieš Kr. Ištisas tasai rinkinys vėliau buvo išversta graikiškai, o apie V šimt. iš graikų į etiopų kalbą. Ji buvo aruodas vėlesniesiems apokalipsių rašytojams[44]). Ją su pagarba minėjo Bažnyčios Tėvai, ir ji yra artimai gimininga su viena Naujojo Testamento ištrauka[45]). Štai pati santrauka.

Skirsn. 1-5: eina įvadu. Vyriausiasis veikėjas Henochas aprašo būsimąjį teismą pagal tas žinias, kurias jis gavo iš angelų pranešti žmonėms. Teisme ski-

44) Jubiliejų knyga, Dvylikos Patriarchų Testamentas ir kt.

45) Plg. Jud. 14,15 su Henoch. 1,9

riamos bausmės nupuolusiems angelams ir bedieviams žmonėms, o teisieji gauna atlyginimą.

Skirsn. 6-16: Du šimtai angelų nusižengė santykiaudami su žmonių dukterimis ir joms atskleisdami didelę daugybę magiškų, medicininių ir kt. paslapčių; dėl to jie nubaudžiami. 17-36: Vadovas angelas aiškina jam paslaptingus dalykus. Tarp kita ko aukštybėse jis pamato įvairių meteorų sandėlius, žvaigždžių kambarius ir t.t. Aplanko žemiškąjį rojų ir pasmerktųjų vietą. Sužino septynių archangelų vardus ir jų pareigas, septynių žvaigždžių nuodėmę, kurios būna prirakintos jau 10.000 amžių, ir t.t. Skirsn. 37-71 yra „Palyginimų knyga". Pirmajame palyginime vaizduojama kova tarp aukštesniojo ir žemesniojo pasaulio; pastarasis teismo dieną bus nugalėtas, ir tada ateis šventųjų karalystė. Antrajame vaizduojamas „žmogaus sūnaus" triumfas ir mesijiškoji pergalė prieš bedievius. Trečiajame nusakoma būsimoji mesijinė karalystė ir išrinktųjų laimė. Pagaliau (skirsn. 70-71) Henochas paimamas į dangų pasigėrėti jo nuostabumu. Skirsn. 72-82 yra vadinamoji „Astronomijos knyga", aiškinanti žvaigždžių judėjimą, įvairius kosminius ir fizinius įstatymus ir t.t. Skirsn. 83-90 — sapne matytieji regėjimai. Viename nusakytas visuotinis tvanas, kitame pristatomi žydų istoriniai asmenys nuo Adomo iki Judo Makabėjo, kurie yra išreikšti gyvulių simboliais. Mesijas simbolizuojamas baltu jaučiu dideliais ragais — tai galybės pavaizdavimas. Skirsn. 91-105: dešimties savaičių regėjimas, atitinkąs pasaulio istorijos dešimtį periodų. Pagaliau suteikiama visa eilė Henocho pamokymų ir grasinimų savo vaikams.

ŠALTINIAI

87. Apie Jėzų kalba gausūs senovės raštai. Jie savaimingai paskirstomi į dvi grupes: į nekrikščionių ir krikščionių raštus. Šio paskirstymo moralinis mastas turi aiškią mokslinę reikšmę, vertinant atitinkamą liudijimų bešališkumą; tačiau tai negali būti vienintelis mastas, nes šalia jo kartu reikės pritaikyti ir chronologinį mastą, nusakantį įvykių laiko eilę, pagal kurį liudijimas paprastai yra vertingesnis ir brangesnis, jei jis senesnis ir artimesnis liudijamiesiems įvykiams. Mūsų atveju praktiškam reikalui labiau pravartus moralinis mastas, kuris nekelia daug ginčų, kai tuo tarpu įvairių raštų chronologijos nustatymas paprastai išjudina daug ir labai ginčytinų klausimų. Žinoma, tokius dalykus teks turėti galvoje, sekant taip pat nekrikščioniškų ir krikščioniškų raštų paskirstymą.

NEKRIKŠČIONIŠKIEJI ŠALTINIAI

Jėzaus laikų Palestinos žydai turėtų pateikti mums pirmuosius liudijimus, bet, deja, taip nėra. Nors žydiškieji šaltiniai nepraeina visai tylom pro Jėzų, tačiau jie maža ką pasako ir šykštūs pateikti patikimų žinių, beveik taip pat, kaip ir pagoniškieji šaltiniai.

OFICIALUSIS JUDAIZMAS

Mūsų eros 70 m., tai yra keturiasdešimt metų po Jėzaus mirties sunaikinus Jeruzalę ir žydų valstybę, vadovavimas Palestinos judaizmo dvasiniam gyvenimui atiteko be išimties fariziejų srovei. Jie, išti-

kimai laikydamiesi savo principų, visiškai atsidėjo žodžiu skelbiamajai tradicijai perduoti ir tęsti, o tai drauge su Biblija dabar sudarė jau vieninteli judaizmo dvasinį paveldėjimą. Fariziejai mokslininkai, atsidėję šiam darbui I-III šimtmečiais, buvo vadinami tanaistais, o jų darbą parėmė amorėjai, kurie reiškėsi iki V šimt. galo. Tanaistų darbas yra Mišnos kodeksas, amorėjų — Mišnos aiškinimai. Iš Mišnos kodekso ir jo aiškinimų sudarytas Talmudas, Palestinos ir Babilonijos redakcijos. Talmudas, nors jame apjungiama tokios medžiagos, kuri yra kilusi iš anų laikų prieš Jeruzalės sunaikinimą, surašytas buvo tik tarp V ir VI šimt. Jo turinys iki tol būdavo perduodamas žodžiu, patikimas įvairių mokytojų atminčiai, bet laikėsis pažodinio tikslumo.

Kartą jau sutvarkytas, Talmudas pasidarė judaizmo dvasine tvirtove ir kartu su Biblija įsigijo oficialias teises. Šalia Talmudo anuomet buvo surinkta ir kitos medžiagos, iki tol kartų kartoms perduodamos vien tik žodžiu ir surašytos tik dabar, po ilgų laikų. Šios medžiagos ankstyvieji pradmenys siekia Talmudo laikus. Tie raštai, tarp kurių pirmoji vieta ir dėl didumo priklauso Midrashim, neįsigijo oficialaus charakterio kaip Talmudas, bet liko jojo priedas.

88. Iš šių oficialių judaizmo raštų matyti, kad Jėzaus asmuo ir darbai jiems yra tikrai žinomi, nors dažnai tai aptariama netiesiogiai ir prisiėptu būdu, visiškai neminint jo vardo. Surinkus visas tas su juo susijusias žinias, kiek tik jų įmanoma užtikti, mums aiškėja, kad nieko panašaus neužeiname kituose senuosiuose raštuose, o visa tai perkračius sudaromas šitoks Jėzaus gyvenimo aprašymas, toli gražu ne be prieštaravimų ir netrūkstąs vienas su kitu nesiderinančių dalykų.

Jėzus Nosri (Nazarėnas) gimė iš kirpėjos, vardu Marijos. Šios moters vyras kartais vadinamas Pappos, Judo sūnumi, kartais — Stada, nors ir pati moteris

kartais vadinama Stados vardu. Tikrasis Jėzaus tėvas buvo tūlas Pantera[1]), todėl Jėzus vadinamas tiek Pantero, tiek Stado sūnumi. Nuvykęs į Egiptą, Jėzus mokėsi magijos pas Parachio sūnų Jozuę. — Kai dėl chronologijos, tai reikia pažymėti, kad tas Jozuė gyveno apie 100 metų prieš mūsų erą, o tas minėtasis Pappos — apie 230 m. vėliau. — Jėzus, grįžęs į tėviškę ir savo mokytojo pašalintas, vertėsi magija, klaidindamas tautą. Dėl to buvo teisiamas ir pasmerktas mirti. Prieš bausmę įvykdant 40 dienų šauklys kvietė žmones pateikti kokį nors įrodymą pasmerktajam pateisinti. Kadangi niekas nieko nepateikė, pasmerktasis buvo akmenimis užmuštas ir paskui Lydoje Velykų ruošos dieną pakabintas kartuvėse. Dabar jis yra pragare, panardintas verdančiame purve.

Tuose nupasakojimuose, tokiuose vis neaiškiuose, kaip jie čia pateikiami, Jėzus vadinamas tūlu, arba Balaamu[2]), arba kvailio, mergos vaiko ir kitais dar negražesniais vardais[3]).

1) Šio keisto vardo, kuris išsiskiria dar ir varijantais — Panteri, Pantori, Pandera, duodamas toks aiškinimas. Krikščionybei galutinai atsiskyrus nuo judaizmo, žydai girdėdavo, kaip krikščionys graikų kalba Jėzų vadindavo „parthenon" sūnumi, o tai reiškia „mergelės" sūnų. Iš čia tas bendrinis vardas žydų buvo paimtas už tikrinį, ir motinos pravardė buvo perimta kaip neteisėto tėvo pavardė. Šis aiškinimas yra panašus į tiesą ir rodytų tik, kad judaizmas Jėzaus klausimu neturėjo pats surinktų žinių, o viskas, ką jis žinojo, buvo perimta iš krikščionybės ir ginčytinais sumetimais dar iškraipyta.

2) Senovės magas, Skaičių kn. 22 perskyrimas.

3) Pačių pasakojimų ir pravardžiavimų žiūrėk Strack und Billerbeck, Kommentar zum Neuen Testament und Midrash, 4 tom., Muenchen, 1922-1928; tom. 1, p. 36 ir sek. ir IV tome p. 1240, stulpelis I. Paskutinysis iš aukščiau minėtųjų pravardžiavimų suminėtas I tome, p. 42-43 ir p. 1040.

89. Čia pasakojamasis anekdotas gali parodyti, kaip neminint Jėzaus vardo daromos užuominos į jo veiksmus ir mokslą, bet tos užuominos dėl to nenustoja buvusios taiklios. Kažkokie mokslo vyrai Romoje paklausė Rabbi Jezuę, Ananio sūnų, kuris garsėjo apie 90 mūsų eros metus: „Papasakok mums ką nors pasakiško! Jis tarė: Kartą senų senovėje buvo mulė, kuri turėjo muliuką. Ir jame buvo įrašyta, kad iš savo tėvų paveldėsiąs 100.000 „zuz" (pinigų pavadinimas). Tai jie atsakė: Ar gali mulė vesti vaikus? Tas jiems sakė: Bet čia yra pasaka! Paskui jį paklausė: Jei druska netenka sūrumo, tai kuo ją tada pasūdyti? Tas atsakė: Mulės placenta! Jam sako: Argi mulė (būdama bergždžia) turi placentą? Tas atsakė: Argi druska gali netekti sūrumo?"[4]).

Šitame anekdote yra aiški užuomina į Jėzaus pasakymą: „Jei druska neteks sūrumo, kuo ji bus sūdoma" (Mato 5,13). Šiuo anekdotu norėta nusakyti kvailumas, ir taip pat aišku, kad šie abu galvijai yra vien priedanga pajuokti Marijai ir Jėzui. Patsai anekdotas nori parodyti, jog judaizmas yra tikroji druska, kuri niekada nenustos sūrumo, ir jog Jėzus, mažiau negu kas nors kitas, jokiu būdu negalėtų judaizmui suteikti natūralaus skonio.

Taip pat ir nežydų raštai iš dalies liudija šios medžiagos žydišką kilmę. Antrojo šimtmečio viduryje palestinietis krikinys Justinas savo „Dialoge su žydu Trifonu" ne kartą pabrėždamas kaltina žydų mokytojus, kad jie apie Jėzų visur skleidžia šmeižtus ir piktžodžiauja. Dar ryškiau tie patys dalykai nusakomi pagonies Celso „Tiesos kalboje", parašytoje truputį prieš 180 m., apie kurią bus vėliau kalbama (§195). Atrodo visiškai tikra, kad Celsas tuos dalykus ėmėsi iš rašytinio šaltinio. Pagaliau, vis daugėdami, tokie raštai sudarė knygutę, vardu Toledoth Jeshu

4) Bekoroth, 8 b; plg. Strack und Billerbeck, op.cit., vol. I, p. 236.

(tai yra Jėzaus Istoriją), kuri net keliomis laidomis plito VIII-X šimt., ir judaizmui ji buvo kaip ir oficiali Jėzaus biografija iki pat dabarties — iki prieš kelis dešimtmečius.

Taigi tie visi pasisakymai galėtų parodyti dvasinį nusiteikimą, kuriuo gyveno judaizmas Jėzaus atžvilgiu pirmaisiais krikščionybės amžiais. Nebūtų nei moksliškai rimta, nei morališkai vertinga, jei juos nagrinėtume, kaip Jėzaus biografijos autoritetingus dokumentus. Toks ginčas šiandieną būtų nenaudingas: patys mokyti ir sąžiningi izraelitai tuos dalykus laiko iš viso legendomis, taip elgiasi ir racionalistai mokslininkai, kurie dar paprastai prie savo nuomonės prideda ir griežtus pasisakymus, kaip, pavyzdžiui, Renanas, pavadinęs tuos pasakojimus „nerimta ir nešvankia legenda".

FLAVIJUS JUOZAPAS

90. Juozapas, Jeruzalės kunigas, Matijo sūnus, gimė mūsų eroj tarp 37 ir 38 m. Kai jo tėvynėj 66 m. prasiveržė sukilimas prieš Romą, jis buvo vadas tų sukilėlių dalinių, kurie Galilėjoje pirmieji susigrūmė su romėnais. Po kelių nepavykusių susirėmimų jis pasidavė priešų generolui, būsimajam imperatoriui Vespasijonui, kurio vėliau pasidarė ištikimu tarnu. Po jo akių sunaikinus Jeruzalę, Juozapas atvyko į Romą kartu su nugalėtoju Titu, Vespasijono sūnumi, ir tenai, kaip libertinas, prie savo vardo prisijungė tos imperatorių giminės — Flavijų vardą ir tarnavo imperatoriaus rūmuose kaip istorikas.

Tarp 75 ir 79 m. Juozapas išleido „Žydų karą", nupasakojančiame įvykius prieš sukilimą ir visą karo eigą, kurioj jis buvo ir veikėjas ir žiūrovas. Šis veikalas, nors jame esama daug ir didelių klaidų, yra nepakeičiamas ir ypatingos vertės Jėzaus laikų istorijos pagrindui pažinti. Tarp 93 ir 94 m. Juozapas išleido

„Žydų senovę“, kurioj nupasakoja žydų tautos istoriją nuo pat pradžios iki karo prieš Romą, šičia susiedamas įvykius su ankstesniuoju veikalu. Truputį vėliau — 95 m. išleido „Prieš Apijoną“ — poleminį veikalą, ginantį judaizmą,o dar po 5 m. išleido „Gyvenimą“ — savo politinės laikysenos gynimą.

Visuose šiuose raštuose Juozapas, nors daugiausia kalba kaip tik apie žydų ar romėnų pasaulio žmones, minimus taip pat ir evangelijose, Jėzų ir krikščionis betgi sumini tik trejetą kartų. Vienu atveju jis su didele pagarba mini Joną Krikštytoją ir jo mirtį[5]); kitu atveju su tokia pat pagarba mini žiaurų nužudymą Jokūbo, Kristum vadinamo Jėzaus brolio. Dėl šių abiejų vietų tikrumo nėra pagrįstos abejonės, nežiūrint tai, kad dėl to nesutampa poros šių laikų tyrinėtojų nuomonės.

91. Kitaip dalykai atrodo dėl trečiosios vietos, kurios raidiškas vertimas yra šitoks: „Taigi apie tą laiką buvo tūlas Jėzus, išmintingas žmogus, jei iš tiesų jis vadintinas žmogumi, ir jis darė iš tikrųjų neparastus darbus, buvo mokytojas žmonių, kurie su džiaugsmu priima tiesą. Į save patraukė daugelį žydų, o taip pat ir daugelį graikų. Tai buvo Kristus. Pilotas, įskundus žymiesiems iš mūsų tarpo žmonėms, nubaudė jį kryžiaus mirtimi, bet nenurimo tie, kurie jį nuo pat pradžios buvo mylėję. Trečiąją dieną jis iš tiesų dar kartą pasirodė jiems gyvas. Dieviškieji pranašai jau buvo išpranašavę tai ir dar tūkstančius nuostabių dalykų, kuriuos jis padarė. Ir dabar dar nemažėja ta padermė, kuri pagal jį vadinama krikščionimis[6]).

Ši vieta apskritai yra žinoma kaip „testimonium flavianum“ — Flavijaus liudijimas, ir ji užtinkama visuose Žydų senovės rankraščiuose ir IV šimt. jau buvo žinoma Euzebijui, kuris ją cituoja net keletą

5) Žydų senovė, XVIII, 116-119

6) Žydų senovė, XVIII, 63-64

kartų[7]). Iki XVI šimt. joks tyrinėtojas niekada neabejojo tos vietos tikrumu. Tuomet iškilo pirmosios abejonės, bet paremtos tik grynai vidine prasme, tai yra, kad Juozapas, kaip žydas ir fariziejus, negalėjęs su tokia pagarba kalbėti apie Jėzų. Iš to buvo daroma išvada, kad ta vieta buvusi įrašyta nežinomo krikščionies ranka. Tas klausimas tebeginčijamas iki mūsų dienų, ir šiandieną dar visose stovyklose yra to tikrumo šalininkų ir priešininkų. Pavyzdžiui, racionalistas Harnackas gynė tikrumą, o katalikas Lagrange laikė tai įterpimu.

Neginčytino sprendimo, gal būt, niekada nebus prieita, trūkstant dokumentų arba dėl to, kad prieš tikrumą pasisakančiųjų argumentai yra tiktai teoriniai ir todėl juos galima visaip svarstyti. Iš naujo nebepradėdami tirti čia tų įvairių argumentų, skaitytojui paliekam spręsti, kaip ir kitur esame jau padarę, čia pasitenkindami pakartojimu paskutiniojo sakinio: „Darydamiesi išvadą, manome, kad šis liudijimas, kaip jis šiandieną atrodo, galėjo būti įrašytas ir krikščionies ranka, nors jo esmė yra tikra; tačiau, kita vertus, yra galima ir antroji prielaida ir dar net labiau tikėtina, kad ir ta nuomonė teisinga, jog viskas tikra ir Juozapo plunksna parašyta kaip tik taip, kaip šiandieną turime“[8]).

ROMĖNAI IR KITI RAŠYTOJAI

92. Antrojo šimtmečio antruoju dešimtmečiu trys romėnai rašytojai kalba apie Kristų ir krikščionis.

Garsusis Jaunojo Plinijaus laiškas, rašytas apie 112 m. imperatoriui Trajanui[9]), nieko nesako apie Jėzaus asmenį, bet liudija tiktai, kad Plinijaus valdo-

7) Histor. eccles., I,11; Demonstr. evangel., III,3

8) Flavio Giuseppe tradotto e commentato, vol I, p. 185

9) Epistol. X, 96

moje Bitinijoje buvo labai paplitę krikščionys, kurie „pratę aušros metu rinktis ir giesmėmis Kristų garbinti kaip Dievą".

Iš šiek tiek ankstesnio laiko, prieš 117 m., turime Tacito „Metraščius", kurie ne tokie šykštūs mūsų klausimu. Rašydamas apie Neroną ir 64 m. įvykusį Romos gaisrą, jis sako, kad imperatorius, sklaidydamas gandus, jog gaisras buvo jo įsakytas, „pateikė kaip kaltininkus krikščionis ir baudė juos rinktiniais kankinimais. Prokuratorius Poncijus Pilotas imperatoriaus Tiberijo laikais šį taip vadinamąjį asmenį — Kristų pasmerkė mirti ant kryžiaus. Tam kartui apmalšinti, paslaptingieji prietarai iš naujo prasiveržė vėl ne tik Judėjoje, to blogio kilmės vietoje, bet taip pat ir Romoje, į kurią iš visur suplaukia ir būna aukštinami visokie biaurūs ir gėdingi dalykai"[10]; paskui pateikiamas aprašymas kankinimų, kuriuos Nerono persekiojimų laikais turėjo pakelti krikščionys. Savaime aišku, kad šis pagonies iš tolimosios Romos liudijimas patvirtina apie Jėzaus gyvenimą kai kurias pagrindines žinias, kurios Palestinoje sklido jau ankstesniame šimtmetyje.

Po kelerių metų, apie 120 m., Svetonijus patvirtina bendrinę žinią, kad Nerono laikais buvo kankinami krikščionys — „naujų ir žalingų prietarų besilaikanti žmonių giminė"[11]; bet kai kalba apie anksčiau valdžiusįjį Klaudijų, tai pateikia naują žinią, kad tasai imperatorius „išvarė iš Romos žydus, kurie, piktindamiesi Krestumi, dažnai keldavo riaušes"[12]. Šį žydų išvarymą, įvykusį tarp 49 ir 50 m., patvirtina ir „Apaštalų darbai", 18,2. Nėra rimtesnės abejonės, kad Svetonijaus minimasis Krestus vardas yra sulotynintas graikiškasis „Christos", o tai savo ruožtu yra paraidinis hebrajų „Messia" vertimas (§81), juo labiau,

10) Annales, XV,44

11) Nero, 16

12) Claudius, 25

kad ir aukščiau cituotoje Tacito ištraukoje šis žodis lygiai taip pat išverstas: krikščionys vadinami krekščionimis[13]). Galima darytis išvadą, kad maždaug dvidešimt metų po Jėzaus mirties Romoje gyvenantieji žydai nuolat ir triukšmingai ginčydavosi dėl Kristaus, arba Mesijo, įasmeninto Jėzuje, kuris vienų buvo aiškiai pripažįstamas, o kitų neigiamas. Tie pirmieji, be abejo, buvo krikščionys, ypač tie atsivertusieji iš judaizmo. Svetonijus, rašęs apie įvykius, kurie buvo prieš 70 metų, ir gana maža teturėjęs žinių apie krikščionybę, įsivaizduoja, kad Krestus esąs buvęs Romoje ir ten pats kėlęs riaušes.

Turime imperatoriaus Hadrijono vieną laišką, rašytą apie 125 m. Azijos prokonsului Minucijui Fundanui ir mums išlaikytą Euzebijaus[14]). Tame laiške nustatomos tiktai bylų krikščionims tvarkos taisyklės. Tam pačiam imperatoriui priskiriamas dar kitas laiškas, rašytas apie 133 m. konsului Servijonui[15]), kuriame atsitiktinai yra paminėti Kristus ir krikščionys.

Reikia pažymėti, kad tie romėnų rašytojai niekada nemini Jėzus vardu, bet tik Kristus (Krestus).

93. Pirmaisiais dviem šimtmečiais iš neromėnų rašytojų maža ką gauname.

Sarkastiškasis Lucijonas, sugraikėjęs žydas, dažnai išjuokia krikščionis, bet retai daro kokias užuominas apie Jėzų. Ypatingos reikšmės žinių užtinkama „Peregrine" (11 ir 13), rašytame apie 170 m., kuriame jis pažymi, jog krikščionių mokslui pagrindus padėjęs sofistas ir žynys buvo Palestinoje nukryžiuotas.

Iš kito semito, Serapijono sūnaus Maro, turime išlikusį laišką sirų kalba, adresuotą savo sūnui, taip

13) Tertulijono, Apolog., 3

14) Histor. eccles. IV,9

15) Flavio Vopisco, Quadrigae tyrannorum, 8, in Script. Histor. Aug.

pat Serapijonui, kuriame kalbama apie Jėzų[16]). Šalia Sokrato ir Pitagoro pagarbiai paminėtas „žydų išmintingas karalius, savo tautos pasmerktas mirti, bet užtai tauta buvo Dievo nubausta, jos sostinė sugriauta, gyventojai ištremti". Aiškiai matyti, kad laiškas rašytas po įvykių Palestinoje 70 m., bet tikslios laiško datos neįmanoma nustatyti, jis galėtų būti ir iš antrojo šimtmečio galo; taip pat nėra pakankamai aišku, ar to laiško autorius buvo slaptas krikščionis, ar pagonis stoikas, susižavėjęs krikščionybe.

KRIKŠČIONIŠKIEJI ŠALTINIAI

ŠALIA NAUJOJO TESTAMENTO ESANTIEJI DOKUMENTAI

94. Apie Jėzų yra daug krikščionių raštų, rašytų pirmaisiais šimtmečiais ir neįeinančių į Naująjį Testamentą. Savo forma jie kartais primena įvairias Naujojo Testamento dalis. Pavyzdžiui, yra Evangelijos, Apaštalų Darbai, Laiškai, Apokalipsės, sudarantieji vadinamąsias apokrifines knygas. Kartais jie turi bažnytinių raštų formas, kaip konstitucijos, kanonai ir t.t., ir sudaro vadinamąsias pseudoepigrafines knygas. Pagaliau tokius raštus kartais sudaro trumpi išsireiškimai ar aprašymai darbų, priskiriamų Jėzui, kurie neturi atitikmenų Naujajame Testamente, užtinkami atskirai ar senovės Bažnyčios Tėvų veikaluose, ar kai kuriuose išimtiniuose Naujojo Testamento kodeksuose, ar net neseniai surastuose senovės papirusų fragmentuose, ir tokios mažos raštų ištraukos vadinamos Agrafa arba Logia.

Pastarųjų laikų tyrinėtojai labai domisi tokios rūšies raštais, o pereitame šimtmetyje į juos maža tebuvo kreipiama dėmesio. Šie naujieji tyrinėjimai, be

16) In Cureton, Spicilegium syriacum, p. 43

abejonės, padėjo geriau pažinti įvairias krikščionių grupes, pagaminusias šiuos raštus, bet kartu dar aiškiau parodo istorinio pagrindo trūkumą apokrifiniuose raštuose ir, kita vertus, patvirtino Naujojo Testamento pagrindų didelį tvirtumą. Tarp tų abiejų dalykų iš tikro esama prarajos bedugnės, kaip savo metu būtų galėjęs pasakyti Renanas, kuris, palyginęs juos grynai istoriniu atžvilgiu, surado, kad „apokrifinės evangelijos neturi jokios vertės, yra storžieviškas ir vaikiškas kanoniškųjų evangelijų nuorašas". Pastarųjų metų studijos nieko esmiškai naujo nebepridėjo prie šio seno sprendimo.

95. Apskritai, apokrifinės evangelijos kilo arba trokštant pateikti kokį nors pamokymą, paremtą paties Jėzaus mokslu ir gyvenimu, arba norint praplėsti kanoninių evangelijų duodamąsias Jėzaus biografijos žinias, kai krikščionims atrodydavo, kad perdaug šykščiai jų tėra. Pirmuoju atveju turime heretiškosios kilmės raštus, arba bent ginčytinus, ir tokių yra daugiausia. Antruoju atveju susiduriame su populiariais pasakojimais, kuriems būdingi nuostabūs ir stebuklingi dalykai. Dažnai šie abu atvejai susilieja į krūvą, ir šiandien tiksliai nebeįmanoma jau atskirti jų.

Tokiems fantastiniams kūriniams pagrindo davė pačiose kanoniškose evangelijose esąs priminimas, kad daugelis dar kitų Jėzaus darbų nėra paminėta jose[1]) ir jiems surašyti reikėtų labai daug knygų[2]); o taip pat ir tas dalykas, kad šv. Povilas vienoje savo kalboje cituoja Jėzaus žodžius, neužrašytus kanoniškoje evangelijoje[3]).

Šis platus vaizduotės audinys, pradėtas pinti jau II šimt., augo ir didėjo iki pat viduramžių, bet iki mūsų dienų išliko tik maža dalis, ir dažnai sunku nusta-

1) Jono 20,30

2) Ten pat, 21,25

3) Apaštalų darb. 20,35

tyti tų raštų kilmę, juos paskatinusias priežastis ar tikslų jų rašymo laiką. Beprasmiška būtų leistis į atskiras smulkmenas, todėl pasitenkinsime trumpai apžvelgę tik pačius seniausius tos rūšies kūrinius.

96. Žydų Evangeliją mini įvairūs senoviniai raštai, perduodami kai kurias jos ištraukas, bet jų ypač maža, ir vėlesniais laikais jos dar sukėlė visokių abejonių, taigi sunku susidaryti nors ir apytikrį to rašto vaizdą. Tikriausia, kad buvo rašyta aramaiškai ir žinoma jau pirmajame šimtmetyje. Atrodo, kad būta artimo panašumo su kanoniškąja Mato evangelija, jei iš tikro tai ir nebuvo ta pati evangelija, įvairiaip perdirbta, sutrumpinta ir su neaiškios kilmės priedais. Vienas tokių priedų, pavyzdžiui, sako, kad Jėzus savo motinos, kuri buvo Šv. Dvasia, už plauko buvo užneštas į Taboro kalno viršūnę. Iš tikro aramaiškai žodis „dvasia" yra moteriškosios giminės, kaip teisingai primena šv. Jeronimas[4]), kuris pakartoja tą pastabą iš Origeno[5]). Nėra kuo pasiremti tvirtinti, kad Nazariečių arba Nazarėjų Evangelija buvo atskiras apie Bereą (Alepą) susibūrusios žydų krikščionių bendruomenės pasidarytasis šio apokrifo nuorašas arba kad tai buvo visiškai skirtingas kūrinys.

Ebijonitų Evangelija priklausė to paties vardo sektai ir skelbė jos idėjas ir taisykles, kaip, sakysim, vegetarizmą. Ji buvo parašyta II šimt. Jos mus pasiekė tik keletas fragmentų Epifanio citatose. Ebijonitai ją vadino Žydų Evangelija, bet atrodo, kad nuo pastarosios jie gerokai skyrėsi. Kiekvienu atveju ir ji, tikriausia, yra kanoniškosios Mato evangelijos ginčytinas perdirbimas.

Egiptiečių Evangelija naudojosi heretikai enkratitai, valentinianai, naasėnai ir sabelionai. Ji buvo sudaryta Egipte apie II šimt. vidurį. Iš labai maža te-

4) In Michaeam, VII,6

5) In Joannem, II,12

išlikusių fragmentų aiškėja, kad moterystė, remiantis enkratitų dėsniais, buvo smerkiama.

Petro Evangelija žinoma senovės rašytojams, ir 1887 m. buvo surastas ištisas jos skyrius apie Jėzaus mirtį ir prisikėlimą. Atrodo, surašyta Sirijoje apie 130 m. ar kiek vėliau. Autorius naudojasi grynai kanoniškomis evangelijomis, ir tikrai neatrodo, kad bandytų skelbti heretiškas mintis, tačiau patenka į stambias istorines klaidas (pavyzdžiui, Erodas pasmerkia Jėzų ir nugabena prie kryžiaus ir prideda aiškiai fantastinių dalykų).

97. Labai svarbi ir iš ortodoksinės aplinkos kilusi yra Jokūbo Proevangelė. Ji siekia maždaug II šimt. vidurį. Pateikiama smulkmenų apie Mariją ir Jėzaus kūdikystę. Bažnyčios liturginiame cikle dar ir šiandieną atsispindi kai kurie šios evangelijos pasakojamieji faktai, kaip Marijos prisistatymas šventykloje, kurie kanoniškosios evangelijos neužsimenami. Šios Proevangelės pasakojimų pagrindą sudaro kanoniškoji evangelija, bet praplėsta ypatinga stebuklų gausybe, visai beprasmių ir dažnai nepadorių; pavyzdžiui, teigiama, kad Marijos amžinoji mergystė, kurią ortodoksas autorius labiausiai nori iškelti, buvo patikrinta, bet nepritinkančiu būdu (sk. 20). Šis apokrifinis raštas buvo labai paplitęs senovės Bažnyčioje, o vėlesniais laikais susilaukė įvairių pakeitimų, kaip štai, VI šimt. iš jos kilo Mato pseudoevangelija ir IX šimt. Marijos gimimo knyga.

Senovės rašytojai kalba apie Tomo Evangeliją, priskirdami ją heretikams gnostikams. Ji sudaryta apie II šimt. vidurį, bet to rašto du nuorašai, pasiekusieji mūsų laikus, — vienas jų pilnesnis, — nerodo jokių gnostikų idėjų; jų turinį sudaro vien tik daugybė stebuklų, beveik visi vaikiški, iš tikro daugumas jų susiję su Jėzaus vaikyste nuo penktųjų jo amžiaus metų.

Vėlesni, bet mažiau patikimi yra kiti apokrifai,

netokie žinomi, kuriuos pakaks tik paminėti: Pilypo evangelija iš III šimt., Baltramiejaus evangelija iš IV šimt., Piloto Darbai, kurių dalis kilusi prieš IV šimt. ir kurie tariasi apžvelgią Jėzaus teismą ir prisikėlimą; Edesos karaliaus Abgaro ir Jėzaus Laiškai[6]) ir Adajų Doktrina, siriškos kilmės, iš IV šimt.; kiti pasakojimai siekia V-tąjį ir vėlesnius šimtmečius. Daugelis apokrifinių raštų, vadinamų Darbais, Laiškais, Apreiškimais, arba Konstitucijomis, Kanonais, Didaskalijomis, tiesiogiai kalba daugiau apie įvairius apaštalus, o ne apie patį Jėzų; bet apie jį daug kalba vadinamasis Apaštalų Laiškas, kurį sudaro Jėzaus pasikalbėjimas su apaštalais. Jie rašyti graikiškai II šimt., ir mus pasiekė vienas koptiškas ir kitas etiopiškas nuorašas (pastarasis yra įjungtas į apokrifinį „Mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Testamentą").

Senovės laikų Bažnyčia, vien žiūrint tik istorijos mokslo, atliko didelį darbą, išskirdama šią apokrifinių ir pseudoepigrafinių raštų masę iš Šv. Rašto kanono. Jei juose kada ir neiškyla aiškiai heretiški ir tendencingi aptarimai, tai vis tiek jie yra, kaip šv. Jeronimas pavadino, vien tik apokrifiniai sapnai.

98. Viena ypatinga jų rūšis prašytųsi ypatingo dėmesio, tai iš gana trumpų rašinių sudarytoji jau mūsų minėtoji Agrafa ar Logia. Tikslumo dėlei reikia daryti skirtumą. Laikantis pažodinės reikšmės, Agrafa yra „ne rašiniai", bet trumpi išsireiškimai, arba aforizmai, priskiriami Jėzui, išsilaikę šalia Šventojo Rašto (Grafe), arba, kitaip tariant, šalia keturių kanoniškųjų evangelijų. Logia reiškia „posakius", taigi taip pat trumpus pasakymus, priskiriamus Jėzui ir apjungiamus Agrafoje, nors šiandieną šis terminas pagal susitarimą skiriamas žymėti tiems posakiams, kurie per pastaruosius keturiasdešimt metų užtinkami neišsemiamuose Egipto senovinių papirusų fragmentuose. Agrafa mūsų prasme yra posakiai iš kitų

6) In Eusebio, Histor, eccles., I,13

senovės dokumentų, taip pat iš apokrifinės literatūros, iš kai kurių Bažnyčios Tėvų veikalų ir iš kai kurių retesnių Naujojo Testamento rankraščių.

Kai patsai šv. Povilas pakartojo evangelijoms nežinomus Jėzaus žodžius: „Didesnė laimė yra duoti, negu imti“[7], tai teoriškai nėra neįmanoma, kad ir kiti tokie trumpi posakiai Bažnyčios senovėje buvo perduodami tik žodžiu, o vėliau užrašyti. Iš tiesų tokios rūšies vienas į kitą panašių posakių užtinkame raštuose, kuriuos smarkiai skiria vieta ir laikas. Štai I šimt. romėnas Klementas Jėzui priskiria šitokį išsireiškimą: „Kaip jūs darysite, taip ir jums bus padaryta; kaip jūs duosite, taip ir jums bus atiduota; kaip teisite, taip ir jūs būsite teisiami“[8]. Palestinietis Justinas Kentėtojas iš II šimt. Jėzui priskiria šį posakį: „Ką ateidamas pamatysiu jus darant, pagal tai ir teisiu jus“[9]. Aleksandrietis Origenas iš III šimt. Jėzui priskiria išsireiškimą: „Kas yra arti manęs, tas yra arti ugnies; kas toli nuo manęs, yra toli nuo karalystės“[10]. Tą išsireiškimą kitame šimtmetyje vėl užtinkame pas akląjį Didimą, taip pat aleksandrietį[11]. Taip pat IV šimt. sirietis Afraate — „Išmintingasis Persas“, kaip Jėzaus žodžius, pristato šitokį išsireiškimą: „Nebūkite mažatikiai, nes nuskęsite pasaulyje, kaip ėmęs dvejoti Simonas pradėjo skęsti jūroje“[12]. Posakių, kurie kartais turi ir kokią nors Jėzaus gyvenimo smulkmeną, užtinkame ir vėlyvesniais laikais, o taip pat ir kituose kraštuose. Tai ką gi mums tenka galvoti apie tąją senovės krikščionių rašytojų Agrafą?

7) Apaštalų darb., 20,35

8) I Korint. 13

9) Dialog. cum Tryph., 47

10) In Jerem. XX,3

11) In Pslm. 88,8

12) Demonstr., I,17

99. Bendro aptarimo negalima duoti, reikia atsižvelgti į atskirus atvejus. Labai dažnai tai yra kanoniškųjų evangelijų ištraukos, nors pažodžiui ir ne grynai tokios, kaip šiandien lauktumėm, bet plačiau nupasakotos, žiūrint daugiau turinio esmės, o ne tiek žodinio tikslumo. Kartais atrodo, kad ištrauka, ypač jei ji turi kokių biografinių duomenų, yra paimta iš kokio nors auklėjamojo asmeniško rašto ar iš kurio nors dingusio apokrifo. Kitais atvejais tokia ištrauka, gal būt, yra kilusi iš žodžiu perduodamosios tradicijos, ir apie ją šiandien nebegalima pasakyti, ar jos kilmė iš tiesų siekia pirmosios krikščionybės laikus, ar yra tiktai dievobaimingųjų perdirbinėtojų darbo vaisius. Apskritai kalbant, visiškai galimas dalykas, kad kai kurie Agrafa yra tikri, bet nepaprastai sunku kiekvienam atvejui surasti aiškesnių įrodymų.

Toksai pat nepasitikėjimu apgaubtas požiūris pateisinamas ir tada, kai eina kalba apie tam tikras trumpas ištraukas, kurios užtinkamos tik kai kuriuose Naujojo Testamento rankraščiuose, bet jų nėra kituose ankstyvesniuose dokumentuose. Pavyzdžiui, kodeksas „D", vadinamas Bezos kodeksu, kilęs iš VI šimt., turi tokį priedinį posakį prie Luko 6,4: „tą pačią dieną Jėzus, pamatęs žmogų, dirbantį subatoje, tarė jam: „Žmogau, jei žinai, ką darai, tai esi palaimintas, o jei nežinai, tai esi prakeiktas ir Įstatymo laužytojas". Čia išreikštoji mintis yra tokia pat būdinga, kaip ir patsai posakis, vienatinis toks, kokio nėra visuose kituose kodeksuose. Kitas toks garsus įterpimas, taip pat toks būdingas ir vienatinis, užtinkamas W (Freer) rankraštyje po Morkaus 16,14. Dėl tų jau suminėtųjų priežasčių teoriškai tokios atskirų rankraščių ypatingos pastraipos gali būti tikros, bet nepaprastai sunki prievolė būtų įrodyti, kad iš tiesų taip yra.

100. Logia taip pat yra davusi gražų derlių, kuriuo naudojamasi jau keturiasdešimt metų, ir kar-

tais tie posakiai yra gana ilgi. Pirmieji jų surasti Bancheze — senoviniame Ossirinco — (juos paskelbė Grenfel ir Hund „Oxyrhynchus Papyri", 1897 m.), o vėliau ir Egiptas dosniai praturtino senaisiais papirusais (Chester Beatty), kartu su labai senais N. Testamento rankraščiais, pateikdamas trumpų ir ilgų sąryšį turinčių posakių. Paskutinysis jų yra Egertono papirusas, kurį 1935 m. paskelbė Idris Bell ir Skeat kaip „Nežinomosios Evangelijos Fragmentus", ir tai yra ypač senas dalykas, ne vėlesnis kaip iš II šimt. vidurio, o gal ir iš ankstesnio meto. Kiti Logia paprastai yra iš II ir III šimt., juos sudaro atskiri trumpi posakiai, dažniausiai prasidedantieji žodžiais: „Jėzus sako...".

Kaikas yra darę prielaidas, kad Egertono „Nežinomosios Evangelijos" papirusas yra dalis apokrifinės „Egiptiečių Evangelijos" (§96); ši nuomonė ginčijama, bet visiškai tikra, kad jų turiniui daugiau ar mažiau tiesioginį pagrindą yra davusios kanoniškosios evangelijos, o ypač Jono evangelija. Daugumas Logia raštų yra užtikti tarp sudužusio laivo liekanų, ir tai apima ankstyvuosius Jėzaus pasakymų rinkinius. Pirmųjų šimtmečių krikščionys tokius rinkinius susidarydavo savo pačių reikalui, naudodamiesi įvairių šaltinių medžiaga, net ir apokrifinėmis evangelijomis, prisitaikydami ir pasikeisdami tai pagal savo asmeninius palinkimus ir tikslus.

Kai buvo pradėta užtikti tokių pirmųjų Logia, kai kurie mokslininkai palaikė juos senovinių rinkinių liekanomis, ankstyvesnėmis net už kanoniškąsias evangelijas, kurios iš tikro bus turėjusios sudaryti jiems pagrindą. Buvo net manyta, kad surasta dalis Mato evangelijos, ar Logios, kurią yra minėjęs Papijas (§114), ar kažkas iš tų daugelio raštų, kurie pagal Luko žodžius (1,1-4) ar prieš jį buvo mėginti surašyti, iš apie Jėzų pasakojančių įvykių. Tačiau tas spėjimas ir jį lydėjęs džiaugsmas nepasiteisino. Šiandieną,

kai jau žymiai daugiau yra surastosios medžiagos ir lengviau sprendimus daryti, prieita beveik vieningos nuomonės, kad Logia yra vėlyvesnė ir yra kilusi iš kanoniškųjų evangelijų, o taip pat ir iš kitų šaltinių.

101. Kaip pavyzdį pateikiame 1897 m. paskelbtojo papiruso pirmąją nuotrupą[13]), šalia jų paduodami ir kanoniškųjų evangelijų tas vietas, iš kurių tie posakiai yra kilę.

—Jėzus sako: ... tada tu gerai žinosi, kaip ištraukti krislą iš savo brolio akies[14]).

—Jėzus sako: Jei neužsidarysite nuo pasaulio, nerasite Dievo karalystės; jei nešvęsite šventos dienos, nematysite Tėvo. Apibūdinimas „užsidaryti nuo pasaulio" užtinkamas ir pas aleksandrietį Klementą „Stromata" III,15,99; užuominą apie dvasinę šventę daro Justinas, „Dialog cum Tryph".,12.

—Jėzus sako: Stovėjau pasaulio viduryje ir apsireiškiau jiems kūne; ir radau ten visus girtus ir nė vieno tarp jų trokštančio; ir mano siela liūdi dėl žmonių vaikų, nes savo širdyje jie yra akli ir nemato.

—Jėzus sako: Kur jau yra du, ten netrūksta Dievo, o kur tėra tiktai vienas, sakau jums, aš esu su juo. Pakelk akmenį, ir ten rasi mane, skelk medį, ir aš ten būsiu[15]).

—Jėzus sako: Nė vienas pranašas nepriimamas savo krašte, ir nėra gydytojo, kuris gydo pažįstamus[16]).

—Jėzus sako: Aukšto kalno viršūnėje pastatytas stiprus miestas negali nei griūti, nei likti nepastebėtas[17]).

—Jėzus sako: Tu klausyk viena savo ausimi, o kitą laikyk užkimštą.

13) In Oxyrhynchus Papyri, I, n. 1

14) Plg. Mato 7,5; Luko 6,42

15) Plg. Mato 18,20

16) Plg. Mato 13,57; Morkaus 6,4; Luko 4,23-24; Jono 4,44

17) Plg. Mato 5,14

Išvadoje pasakytina, kad tie krikščioniškieji šaltiniai šalia Naujojo Testamento, ar tai apokrifiniai raštai, ar Agrafa, ar Logia, beveik didžioji dauguma trūksta istorinio autoriteto, kiek tai susiję su Jėzaus biografija. Kai kuriais retais atvejais gal ir būtų galima jais šiek tiek patikėti, bet tokie atvejai yra ypač reti, o įrodyti jų autoritetingumą tiek sunku, kad praktiškai nėra jokios apčiuopiamos naudos. Tokia nauda geriausiu atveju būtų lygi tai, jei stiklinę vandens įpiltum į ežerą, kitaip sakant, jei ir pripažintum, kad keletas pastraipų gali būti priimtos kaip neabejotinai tikros, tai susidarytų koks dešimt eilučių, kurias galėtum prijungti kaip priedą prie kanoniškųjų evangelijų, bet tas mažytis priedelis nieko nepakeistų ir išskirtinai neprisidėtų prie mūsų paveldėtojo Jėzaus mokslo ar biografinės medžiagos.

NAUJOJO TESTAMENTO NEEVANGELINIAI DOKUMENTAI

102. Kai imame svarstyti Naujojo Testamento neevangelinę dalį, praplatėja mums akiračiai, bet net ir čia aiškėja, kad negalime užtikti kokių papildomų žinių, išskyrus keletą su Kristaus mokslu susijusių nuostatų. Tuose raštuose nėra aiškiai biografinės medžiagos apie Jėzų, ir jie patvirtina tik keletą faktų, nors ir reikšmingų, pažymėtų jau ir evangelijoje, taigi nebe naujų. Bet toks patvirtinimas yra labai brangus, ypač jei kyla iš tokio šaltinio, kuris yra ankstyvesnis už mūsų kanoniškąsias evangelijas ir nepriklausomas nuo jų. Toks atvejis yra šv. Povilo darbai.

Šv. Povilo laiškai pradeda rodytis šiek tiek vėliau kaip 20 metų po Jėzaus mirties ir tęsiasi ištisą 15 m., maždaug apimdami laikotarpį nuo 51 m. iki 66 m., tai yra mūsų sinoptinių evangelijų paruošimo ir paskelbimo laiką. Tie Laiškai yra dokumentai, kurie, be abe-

jonės, yra rašyti nepriklausomai nuo sinoptinių evangelijų ir didžiąja dalimi anksčiau už jas. Be kita ko, tie Laiškai yra rašyti prisiderinant prie esamojo laiko sąlygų, šv. Povilas rašo juos įvairiems asmenims savo apaštališkosios tarnybos reikalais, bet jis niekuomet jokiu atveju nebando pasakoti Jėzaus biografijos, nei pilnos, nei dalinės, nes kalba krikščionims ir žino, kad jie jau yra susipažinę su Jėzaus gyvenimu. Tik atsitiktinai jis pažymi Jėzaus žodžius ar gyvenimo faktus, jei toks priminimas pasitarnauja jo aptariamajam reikalui; pavyzdžiui, jis rašo apie Eucharistijos įstatymą[18]), nes tuo metu jis bandė sutvarkyti tikinčiųjų religinius susirinkimus. Renkant tokias atsitiktines išsklaidytas žinias, nemaža jų susidarytų. Net Renanas pripažino, kad iš šv. Povilo laiškų romėnams, korintiečiams, galatams ir žydams būtų galima sudaryti mažą Jėzaus Gyvenimo aprašymą.

Vieną kitą žinią galima užtikti ir kituose N. Testamento raštuose, ypač Apaštalų darbuose, kurių autorius yra sinoptikas evangelistas Lukas.

103. Santraukiniu būdu apžvelgdami tą šalia evangelijų esančią medžiagą, susidarome tokį „Jėzaus Gyvenimą".

Jėzus buvo ne koks nors dangiškas sutvėrimas, bet „žmogus"[19]), gimęs iš moters[20]), Abraomo palikuonis[21]), kilęs iš Judo giminės[22]) ir iš Dovydo namų[23]). Jo motinos vardas Marija[24]); jis buvo vadinamas Nazarėnu[25]) arba Jėzum iš Nazareto[26]), turėjo

18) I Korint., II
19) Romėn. 5,15
20) Galatams 4,4
21) Galatams 3,16
22) Žyd. 7,14
23) Rom. 1,3
24) Apaštalų darb. 1,14
25) Apaštalų darb. 2,24
26) Apaštalų darb. 10,38

„brolių“[27]), kurių vienas vadinosi Jokubas[28]). Buvo beturtis[29]), romus ir švelnus[30]). Apkrikštytas buvo Jono[31]). Rinko mokinius, su kuriais visą laiką draugiškai gyveno[32]); dvylika jų buvo pavadinti „apaštalais“, ir tai grupei tarp kitų priklausė Petras ir Jonas[33]). Savo gyvenime padarė daug stebuklų[34]) ir ėjo darydamas gera[35]). Kartą savo mokiniams pasirodė garbingai persikeitęs[36]). Judo buvo išduotas[37]). Naktį, kai buvo išduotas, įsteigė Eucharistiją[38]). Su dideliu skausmu ir ašaromis aukojo prašymus ir maldavimus[39]), buvo niekinamas[40]), palaikytas blogesniu už galvažudį[41]), kentėjo nuo Erodo ir Poncijaus Piloto[42]). Buvo prikaltas prie kryžiaus[43]) už miesto vartų[44]); buvo palaidotas[45]). Trečiąją dieną prisikėlė iš

27) I Korint. 9,5
28) Galat. 1,19
29) II Korint. 8,9
30) II Korint. 10,1
31) Apaštalų darb. 1,22
32) Apaštalų darb. 1,21-22
33) I Korint. 9,5; 15,5-7; Apaštalų darb. 1,13 ir 26
34) Apaštalų darb. 2 22
35) Apaštalų darb. 10,38
36) II Petro 1,16-18
37) Apaštalų darb. 1,16-19
38) I Korint. 11, 23-25
39) Žyd. 5,7
40) Rom. 15,3
41) Apaštalų darb. 3,14
42) I Timot. 6,13
43) Galat. 3,1; I Korint 1,13 ir 23; 2,2; Apašt. darb. 2,36; 4,10
44) Žyd. 13,12
45) I Korint. 15,4; Apašt. darb. 2,29; 13,29

mirusiųjų[46]); tada daugeliui pasirodė[47]) ir įžengė į dangų[48]).

104. Lygindami šią trumpą ne iš evangelijų sudarytą Jėzaus biografiją su ta plačia, kurią pateikia evangelijos, tai pastebime tik kiekybinį skirtumą, o ne esminį. Trumpojoje biografijoje jau yra rėmai tos plačiosios, pagrindiniai apmatai, kurie evangelijose praturtinami ir nuspalvinami medžiagos įvairumo; bet abiems atvejais ji sudaryta pagal vieną projektą, padalytą į tas pačias lygias sudėtines dalis.

Kitais žodžiais tariant, pirmųjų kartų krikščionybė neturėjo skirtingų Jėzaus biogafijų, o tik vieną; ir tai yra juo svarbiau, kad tų pirmųjų gentkarčių liudijimai surinkti į Naująjį Testamentą, yra kilę iš tokių asmenų, kurie laiko ir vietos atžvilgiu buvo tolimi vienas kitam ir kurie didžiąja dalimi nepriklausė vienas nuo kito turimųjų žinių.

EVANGELIJOS

105. Žodžio „evangelija" pirmykštė prasmė buvo atlyginti pasiuntiniui, atnešančiam gerą naujieną, arba apskritai naujiena. Krikščionybė nuo pat pirmųjų savo dienų šį žodį panaudojo pažymėti svarbiausiai ir brangiausiai „gerajai naujienai", kai Jėzus atėjo į Galilėją, skelbdamas Dievo Evangeliją ir sakydamas: „Laikas pasidarė pilnas, ir Dievo karalystė priartėjo; darykite atgailą ir tikėkite Evangelijai"[1]). Taigi pačioje pradžioje Jėzaus paskelbtosios „gerosios naujienos" esmė buvo ši: prisiartino Dievo karalystė.

Paskelbęs šią pirmąją „gerąją naujieną", Jėzus savo mokymu, gyvenimu ir atperkamąja mirtimi iš-

46) I Korint. 15,4; Apašt. darb. 10,40

47) I Korint. 15,5-8; Apašt. darb. 1,3; 10,41; 13,31

48) Rom. 8,34; Apašt. darb. 1,2 ir 9-10; 2,33-34

1) Morkaus 1,14-15

plėtė ją ir atskleidė jos turinį. Taigi visų tų dalykų visumai, kurią sudarė Jėzaus suteiktasis žmonių giminei išganymas, vėliau buvo pritaikytas „gerosios naujienos" pavadinimas, suprastas kaip išganymą skelbiančioji ir jau įgyvendintoji žinia. Ta prasme šv. Povilas prisistato kaip „Gerosios naujienos" tarnas[2]), panašiai išsireikšdamas kaip ir jo mokinys Lukas, kuris kalba apie tarnus[3]); šita pat prasme mes turime suprasti ir vienos kanoniškųjų evangelijų pirmąsias eilutes: Jėzaus Kristaus, Dievo Sūnaus Evangelijos pradžia[4]).

106. Šis pastarasis pavyzdys pirmą kartą jau nusako vėlesniąją šio žodžio prasmę. Dar keletą metų po Jėzaus mirties „geroji naujiena" buvo skelbiama vien tik žodžiu. Tai buvo būdas, vartotas juk paties Jėzaus, kuris vien tik kalbėjo, nepalikdamas nieko rašyta, ir tai atitiko taip pat ano meto žydų Rašto žinovų metodus, kurių nuomonės ilgą laiką vis dar būdavo perdavinėjamos žodžiu, iki pagaliau buvo surašytos Talmude (§87). Krikščionys šį metodą vadino „katecheze", arba „atskambiu (graikiškai „katecheo" —atskambėti), kadangi mokytojo žodžiai atskambėdavo mokinių akivaizdoje. Tokiu būdu išmokytasis būdavo vadinamas „katechizuotu"[5]).

Greitas ir platus „gerosios naujienos" sklidimas praktiškais sumetimais nebeleido patikėti jos skelbimo ilgiau jau tik gyvu žodžiu. Kad ji pateko į graikų ir romėnų pasaulio akademijas ir kitokias mokyklas, kad pagaliau ji per keletą metų pergalingai pasiekė visa tai, teko tuojau pat skelbiamąjį gyvą žodį papildyti raštu, idant lengviau ir sėkmingiau būtų galima siekti naujų taikinių. Iš tikro žinoma, kad I šimt. šeš-

2) Kolos. 1,23

3) Luko 1,2

4) Morkaus 1,1

tajame dešimtmetyje plito jau raštai su „gerosiomis naujienomis“, ir tokių raštų buvo jau daug[6]). Ta naujoji parama krikščionybei plisti buvo lyg koks lygiagretus antrasis kelias šalia pirmojo. Nuo to laiko „geroji naujiena“ žygiavo priekin abiem keliais — žodžiu perduodamąja ir rašytine katecheze.

Šitai kaip tik paaiškina vėlesniąją evangelijos žodžio prasmę. Nuo to laiko „geroji naujiena“ buvo jau nebe tiktai žmonijos išganymo skelbimas, bet taip pat ir raštas, kuris apėmė tąjį skelbimą. Tasai raštas buvo pavadintas pagal jo turinį — „evangelija“. Jei „geroji naujiena“, skelbtoji žodžiu, nebeteko savo turėtojo skambumo, kai išvirto į rašytinę evangeliją, tai vis dėlto ir viena ir kita išlaikė savo katechezės pagrindą. Panašiai kaip Cicerono kalbos — „Orationes“, iš tiesų sakomos žodžiu, liko Orationes ir tada, kai buvo surašytos.

107. Dėl to ypač svarbu pažymėti, kad rašytinė „geroji naujiena“ niekada nesiekė nustelbti ar pakeisti žodžiu skelbiamąją, nes, be kitų dalykų, pastaroji buvo žymiai turtingesnė ir apėmė daug daugiau medžiagos, negu užrašytoji. Tuo klausimu turime brangų liudijimą Papijo iš Hieropolio, kuris, rašęs apie 120 m., tvirtina, kad esąs rūpestingai išklausęs, ką gyvu žodžiu mokė apaštalai ir kiti tiesioginiai Jėzaus mokiniai, jo suminimi vardais, ir gale prieina tokios išvados: „Nusprendžiau, kad iš tikrųjų dalykai, surašyti knygose, man tiek nepadėjo, kiek girdėtieji gyvu ir išliekančiu žodžiu“[7]). Kalbėdamas apie knygas ir žodį, jis, be abejo, netiesiogiai užsimena apie Jėzaus gyvenimo ir mokslo šaltinius, nes po to rašo vien tiktai apie Morkaus ir Mato evangelijas.

Antrojo šimtmečio krikščionims rašytojams „evangelijos“ žodžio prasmė dar nėra nusistovėjusi.

5) Galat. 6 6; Luko 1,4; Apaštalų darb. 18,25

6) Luko 1,1-4

7) In Eusebio, Histor. eccles. III, 39,4

Retkarčiais jie tebesinaudoja senąja to žodžio prasme ir rašo „geroji naujiena“, kai kalba apie Jėzaus atliktąjį žmonijos išgelbėjimą. Irenėjus dažnai vartoja tą žodį šia prasme[8]) ;bet tas pats Irenėjus[9]), o taip pat ir dar prieš jį rašęs Justinas[10]) tą žodį naudoja ir „evangelijai“ nusakyti. Net ir heretikas Marcijonas apie 140 m. pridėjo „evangelijos“ žodį prie savo rašto, kurį jis susidarė pagal trečiąją kanoninę evangeliją ir perdirbo ją savo reikalui[11]).

108. Kokia buvo pati pirmoji ir pagrindinė rašytinės ir žodinės katechezės tema? Dėl to nekyla jokios abejonės. Jei krikščionių tikėjimas buvo paremtas Jėzaus asmenim, tai pirmasis žingsnis šio tikėjimo kelyje turėjo būti pažinti Jėzaus darbus. Yra aiškiai ir tiesiogiai paliudyta, kad katechezė būdavo pradedama rūpestingai mokant apie Jėzų[12]), taip pat atsitiktinai suminimi trumpi katechezės metmenys, kuriuose kalbama apie Jėzaus darbus[13]). Iš tikro krikščionis nebūtų buvęs krikščionim, jei jis nebūtų žinojęs, ką padarė Jėzus Kristus, ko jis mokė, kokias pastovias apeigas įkūrė, kokie įrodymai patvirtino jo pasiuntinybės tikrumą, trumpai tariant, jei jis nebūtų bent trumpai pažinęs Jėzaus gyvenimo. Be tų žinių „geroji naujiena“ nebūtų galėjusi plisti, nes kaip gi žmonės šauksis to, į kurį netikėtų? Kaip gi klausysis, jei nebus skelbiančiojo?[14]).

109. Tarp „gerosios naujienos“ skelbėjų buvo speciali grupė, kuriai, atrodo, buvo duotas ypatingas pavedimas skelbti ir liudyti Jėzaus darbus. Dėl to tie ypatingieji skelbėjai savaime gavo „gerosios naujie-

8) Adv. Haeres. IV,37,4

9) Ten pat III, 11,8

10) Apolog. I,66

11) Tertulijono Adversus Marcion. IV,2

12) Apaštalų darb. 18,25 plg. 28,31

13) Apaštalų darb. 1,22; 2,22 ir sek.

14) Rom. 10,14

nos“ skelbėjų, arba „evangelistų“ vardą[15]). Be abejonės, katechezė, apskritai siekusi tikinčiuosius dvasiškai sustiprinti ir suformuoti, būdavo lydima charizmų — nepaprastų antgamtinių dovanų, apie kurias kalba šv. Povilas, iškeldamas jų įspūdingą veikimą. Taigi „evangelistui“, taip pat ir „apaštalui“ charizma buvo pirmos eilės dalykas, kuris atverdavo kelią kitoms charizmoms, kaip tik dėl to, nes tikėjimui į Jėzų pirmoji sėkla buvo jo gyvenimo pasakojimas.

Štai kaip Euzebijus nupasakoja „evangelistų“ misiją: „Po apaštalų jie buvo pirmieji. Būdami nuostabūs apaštalų mokiniai, jie toliau jau statė bažnyčią ant tų pamatų, kurie visur jau buvo pačių apaštalų padėti, toliau vis plėsdami Jėzaus mokslą visoje žemėje ir sėdami dangaus karalystės išganingąją sėklą. Išėję iš tėvynės, jie dirbo evangelistų darbą, su užsidegimu skelbdami mokslą tiems, kurie dar iš viso nieko nebuvo girdėję apie tikėjimo žodį, surašytąjį šventosiose evangelijose. Padėję kur svetur tikėjimo pagrindus, jie paskirdavo savo vietoje ganytojus, pavesdami jiems globoti tuos, kuriems ką tik būdavo įskiepytas tikėjimas, o patys tada vėl keliaudavo į kitus kraštus ir tautas, lydimi Dievo malonės ir Jo padedami“[16]). Šis aprašymas yra pritaikytas atitinkamai progai, suminint Pilypą, kuris yra vienintelis evangelistas, minimas Naujajame Testamente, ir kuris iš tiesų skelbė evangeliją Samarijoje[17]) ir kituose kraštuose[18]).

110. Šitaip mes patenkame į tą kasyklą, iš kurios daugelis rašytojų sėmėsi sau medžiagą, kaip jau aukščiau pažymėjome (§106), sudarinėdami Jėzaus darbų aprašymus jau pirmojo šimtmečio šeštajame dešimtmetyje, ir kurių veikalai buvo iš to paties lai-

15) Efez. 4,11; II Timot. 4,5; Apaštalų darb. 21,8

16) Histor. eccles. III,37

17) Apaštalų darb. 8,5

18) Apaštalų darb. 8,40

kotarpio kaip kanoniškosios evangelijos ar iš dalies ir dar ankstyvesni. Ta bendrinė didžioji kasykla vadinama „katecheze". Be abejo, ta katechezė apskritai buvo viena, nors galėjo būti pristatoma šiek tiek skirtinga forma, kuria pasinaudojo tie gausūs ir patikimi „gerosios naujienos" skelbėjai.

Kita vertus, ankstyboji Bažnyčia iš viso nesidomėjo visais tais gausiais raštais, pasirodžiusiais I šimtmetyje, pati rūpindamasi vien tik keturiomis evangelijomis. Kai kitų tų raštų ji nevertino, tai jie ir dingo, o tie keturi išrinktieji pasidarė kaip keturios pagrindinės tikėjimo kolonos. Tik jiems vieniems Bažnyčia priskyrė oficialiąją istorinę vertę ir dėl to įjungė juos į Šv. Raštą, vadinamąjį Kanonu. Tai yra kaip tik tos keturios kanoniškosios evangelijos, arba Naujojo Testamento keturios „Gerosios naujienos". Bažnyčia tačiau niekada neišleido iš akių keturių savo evangelijų vieningos kilmės. Nors jos yra keturios, bet šaltinis buvo vienas, tai yra ketechezė. Dėl to tobulu istoriniu tikslumu II šimt. Irenėjus kalba apie vieną keturių formų evangeliją[19]), kaip sekančiame šimtmetyje Origenas patvirtina, kad „kas keturių parašyta, yra tik viena Evangelija[20]); prie jų balso IV šimt. prisideda šv. Augustinas, kalbėdamas apie „keturias vienos Evangelijos knygas"[21]).

111. Šitą ankstybosios Bažnyčios nustatymą keturių evangelijų kilme laikyti bendrą šaltinį liudija ir jų pavadinimai, kuriais jos pasiekė mūsų laikus. Tie pavadinimai graikiškai skamba šitaip: kata Matas, kata Morkus, kata Lukas, kata Jonas, ir tie išsireiškimai antrojo šimt. rašytojų paraidžiui buvo perkelti į lotynų kalbą, kaip matyti iš Ciprijono ir kitų senųjų lotynų kodeksų, išlaikant kilminę prasmę pagal Matą, pagal Morkų ir t.t. Tie tituliniai pavadini-

19) Adversus haeres. III, 11,8

20) In Joan. 5,7

21) In Joan. 36,1

mai nenusako jų autorių, bet pažymi tik tuos vardus, kurie pagal tradiciją buvo laikomi evangelijų autoriais. Senuosiuose kodeksuose visais atvejais Evangelijų pavadinimas yra minimas tik visų keturių evangelijų rinkinio viršuje, o kiekvienos atskiros evangelijos pradžioje buvo įrašai pagal Matą, pagal Morkų ir t.t. Ši praktinė norma nustatyta remiantis mintim, kad iš tikro Evangelija buvo tik viena — tik katechezės ištrauka, nors ta vienybė pristatoma keturiomis formomis — pagal Matą, pagal Morkų ir t.t.

Aukščiau sudarytasis vaizdas yra nepaprastai svarbus, kad suprastume, ką krikščionys laikė tuo tikruoju pagrindu, kuriuo rėmėsi evangelijų istorinis patvirtinimas. Tas pagrindas buvo Bažnyčios tikrumas, iš kurio kilo katechezė ir tiesioginė vieninga keturių formų evangelija. Paskiri keturių formų evangelijos autoriai tiek reiškė, kiek jie atstovavo Bažnyčiai, kurios autoritetas supo juos. Krikščionis, tikėdamas į keturis autorius, iš tikro tikėjo į vienintelę Bažnyčią; jei krikščionis per tuos keturis autorius nebūtų siekęs Bažnyčios, tai nebūtų tikėjęs nė į jų evangeliją. Visa tai aiškiai išreiškė šv. Augustinas savo garsiuoju aforizmu: „Ego vero evangelio non crederem, nisi me catholicae Ecclesiae commoveret auctoritas" — iš tikro evangelija netikėčiau, jei manęs neverstų katalikų Bažnyčios autoritetas[22]).

Išvada — evangelijų kilmės istorinis vyksmas buvo šitoks: žodžiu skelbiamoji „Geroji naujiena" buvo senesnė ir platesnė už rašytinę; viena ir kita buvo Bažnyčios darbas ir jos autoriteto supama. Tai reiškia, kad rašytinė evangelija reikalinga Bažnyčios ir ja remiasi.

112. Šita išvada yra visiškai priešinga tam supratimui, kurį Liuterio reformacija turėjo susidariusi apie kanoniškąsias evangelijas, ir kai kas galėtų įtarti, kad tokia išvada yra kilusi greičiau iš anų gin-

22) Contra epistol. Manich. 5,6

čų, negu iš tyros istorinės dokumentacijos. Tačiau tos pačios kaip mūsų išvados neseniai yra priėję net ir tie tyrinėtojai, kurie ne tik kad neturi nieko bendra su katalikų apologetika, bet, priešingai, yra kaip tik evangelijos kritikos atžvilgiu pasekėjai kraštutinių griaunamųjų metodų. Pakaks pakartoti vieno jų nuomonę: „Dėl to, kad Naujojo Testamento kanonas sudarytas II šimt. gale, pamirštama, jog mūsų evangelijos turi labai reikšmingą proistorę ir jog joms reikia skirti vietą ne pradžioje, bet gale to ilgo vyksmo, kuris atvedė į jas. Dėl to katalikybė, laikydamasi savo tradicijos, visuomet saugosi perdėti ar rodyti išimtinio dėmesio parašytajai raidei. Reformacija suklastojo mūsiškį evangelijų kilmės supratimą. Reformacija pasidarė kraštutines išvadas iš Naujojo Testamento kanonizavimo, pasidarydama savo pagrindine dogma žodinį įkvėpimą. Tuo tarpu katalikybė niekada visiškai nepamiršo, kad tradicija yra pirmesnė už Raštą. Reformacijos išaugintieji teologai nebesiskaitė jau su tuo, kad tą laikotarpį, kada gyveno Jėzus, nuo to, kada evangelijos buvo surašytos, skiria bent trisdešimt metų, kai dar nebuvo rašytinio „Jėzaus gyvenimo". Keista iškelti tai, kad kaip tik liberališkesnieji 19 šimt. antrosios pusės teologai nesąmoningai pasidavė žodinio įkvėpimo teorijai, bet težiūrėdami tik į parašytąją raidę, o ne atsižvelgdami į tą svarbų laikotarpį, kada Evangelija teturėjo tik gyvojo žodžio formą"[23]).

113. Negalime tikrai pasakyti, kokios apimties, o taip pat ir kokio pobūdžio buvo tie dingusieji raštai, kurių daug plito I šimtmečio šeštajame dešimtmetyje. Visiškai galimas dalykas, kad didžioji jų dalis buvo labai nedidelės apimties, mažesnė už Morkaus evangeliją, kuri yra pati trumpiausioji mūsų evangelijų.

23) O. Cullmann, Les recentes etudes sur la formation de la tradition evangelique; in Revue d'histoire et de philosophie relig., 1925, p. 450-460.

Kai dėl jų savybių, tai jų turėjo būti įvairaus tipo, nes vieni, rašydami apie Jėzaus gyvenimą, galėjo ypač kreipti dėmesį į jo darbus, kiti į jo mokymą ir žodžius. Tarp raštų, kurie kalba apie jo veiksmus, vieni galėjo sustoti daugiau ties jo mokymo metais Galilėjoje, kiti ties mokymu Judėjoje, dar kiti ties jo kančia ir mirtim, o dar kai kurie kiti ties jo kūdikyste ir ties įvykiais prieš jam išeinant į viešumą. Kai dėl raštų apie jo mokymą, tai vienas galėjo būti pasirinkęs palyginimus, kitas — Naujojo Įstatymo pagrindinius įsakymus (kurie užtinkami Kalno pamoksle), dar kitas — Jeruzalės sunaikinimo ir pasaulio galo pranašystes, ir taip toliau.

Mums aiškėja, kad visi tie išsklaidytieji elementai sueina į krūvą mūsų pirmosiose trijose evangelijose, vadinamose sinoptinėmis (šiuo atžvilgiu Jonas stovi nuošaliai). Mums aiškėja, kad sinoptikai savo ruožtu turi vieną bendrą ir pastovų planą. To panašumo pagrindiniai bruožai: Jono Krikštytojo veikla ir Jėzaus krikštas, Jėzaus veikla Galilėjoje ir Judėjoje, kančia, mirtis ir prisikėlimas. Šalia tų bendrųjų bruožų gali būti siauriau ar plačiau nupasakoti vaikystės įvykiai, kas padaryta Mato ir Luko. Toks pasakojimas eina lyg įžanga prieš bendruosius dalykus, nes tikrasis pasakojimo „corpus"-kamienas, pradedamas Jono Krikštytojo veikla, apimančia laikotarpį „Kaip Viešpats Jėzus būdavo su mumis, pradedant nuo Jono krikšto iki dienai, kurią jis nuo mūsų buvo paimtas"[24]). Tuos žodžius ištardamas, Petras, atrodo, nusakė bendrai planą. Jis pats, atrodo, laikėsi to plano, nes vienoje savo kalboje trumpai paliečia visų keturių šaltinių pateikiamąjį vaizdą, pradėdamas: „Jūs žinote dalyką, įvykusį visoje Judėjoje, prasidėjusį nuo Galilėjos po krikšto, kurį skelbė Jonas", ir baigdamas prisikėlusio Jėzaus pasirodymu[25]). Toks suta-

24) Apaštalų darb. 1,21-22

25) Apaštalų darb. 10,37-41

pimas tarp Petro nusakytojo plano ir jo mokymo[26]), o, be to, jo vieta tarp pačių pirmųjų „gerosios naujienos" skelbėjų pateisina prielaidą, kad kaip tik Petras yra atsakingas už katechezės planą, kurios pagrindinės linijos išryškėja pirmosiose trijose evangelijose, kuriomis bus turėję naudotis daugelis dingusiųjų raštų.

Kas buvo tų dingusiųjų raštų autoriai, mes iš viso nežinome. Jie, labai galimas dalykas, galėjo būti iš tų, kurie buvo gavę „evangelisto" charizmą. Kai kurie jų galėjo būti ir mokiniai Jėzaus, mirusio prieš 20 metų, ir dėl to mačiusieji pasakojamuosius įvykius. Tačiau, palyginus Luko1,1 su 1,2, atrodytų, kad autorių ir liudininkų būta ne tų pačių ir kad pirmųjų priklausyta nuo antrųjų ir bent daugumos jų nebūta liudininkais.

Kai dėl kanoniškųjų evangelijų autorių ir dėl katechezės tipų, kuriais jie rėmėsi rašydami, tai mums tenka ieškoti tradicijos liudijimo, pradedant tuo metu, kai imta ruoštis, iki tol, kol iš tiesų keturios evangelijos buvo parašytos.

MATAS

114. Pastovioji tradicija, siekianti II šimt. pradžią, pirmąją evangeliją priskiria Matui, kuris buvo dar vadinamas ir Leviu, o dar anksčiau — muitininku. Jau minėtasis Papijas iš Hieropolio apie 120 m. pats parašė penkias knygas, pavadintas „Viešpaties Žodžių Aiškinimu" (Logion kyriakon exegeseis), kuriose tvirtinama, kad „Matas sustatė žodžius (ta logia) hebrajų kalba; paskui kiekvienas juos vertėsi kaip sugebėdamas"[1]). Kiti liudijimai, kaip Irenėjo[2]),

26) Plg. Apaštalų darb. 2,22-24

1) In Eusebio, Histor, eccles. III,16

2) Adversus haeres. III,1,1

Tertulijono[3]), Klemenso Aleksandriečio[4]) ir t.t., daugiau ar mažiau įsakmiu būdu patvirtina Papijo liudijimą. Taip pat tikras dalykas, kad visa krikščioniškoji senovė didžia daugybe liudijimų, kurių čia nėra reikalo išvardinti, Matui priskiria pirmąją kanoniškąją evangeliją ir jokių kitų raštų.

Tad ką iš tiesų Papijas sako apie Mato rašymą? Jis sako, kad Matas sutvarkė Jėzaus žodžius ne bet kaip, o pagal duotąją eilę. Senovės literatūroje būdavo kreipiama ypatingo dėmesio į „tvarką", pagal kurią rašytojas pirmiausiai turėjo ištirti tą dalyką, apie kurį jis rašys, ir tam dalykui nustatyti „eilės tvarką", kuri ne visuomet būdavo chronologinė. Net ir patys istorikai dažnai laikėsi loginės tvarkos, remdamiesi tam tikra dėstomųjų dalykų analogija, arba priežasties ir išdavos ryšiu, arba vietos ir asmens sutapimu ir panašiai. Kad Papijas tokią literatūrinę tvarką turi galvoj, rodo tai, kad jis prieš tai yra išsitaręs (tą ištrauką cituosime §128), jog „Morkus rašė teisingai, bet ne pagal eilės tvarką"; priešingai, Mato rašte jis su pasitenkinimu suranda šią „eilės tvarką".

115. Dabar — ką reiškia tie „Viešpaties žodžiai" (ta logia kyriaka) Mato rašte? Etimologiškai, pagal žodžių kilmės mokslą, „Logion" reiškė posakį, ištarmę. Bet žydų ir krikščionių rašytojų tas žodis buvo naudojamas ypač nusakyti Šv. Rašto ištraukoms, tiek atskiriems posakiams, tiek epizodams. Pats Papijas „logion" visur vartoja plačiąja prasme. Jau minėtoj ištraukoj apie Morkaus evangeliją jis sako, kad ten surašyti Jėzaus pasakytieji žodžiai ar atliktieji darbai. Be to, pats Papijas, kuris savo veikalą buvo pavadinęs „Viešpaties žodžių aiškinimu", kaip matyti iš jo veikalo nuotrupų ir Euzebijaus liudijimo, aiškino jame ne tik Viešpaties žodžius, bet ir jo, o taip pat ir apaštalų darbus. Dėl to ne vien tik krikščioniško-

3) Adversus Marcion. IV,2

4) Stromata, I,21

sios senovės, bet ir visi tyrinėtojai iki 19 šimt. pabaigos tvirtino, kad tie Papijo suminėtieji Mato žodžiai nusako mūsų pirmąją kanoniškąją evangeliją, juo labiau, kad nėra visiškai jokių įrodymų ir jokių pėdsakų nuo pat senovės laikų apie kokį nors šv. Mato ar kurio nors kito apaštalo darbą, kuriame surinkti vien tik Jėzaus „posakiai".

Jei dabar palyginsime turimuosius ribotus šaltinius su mūsų pirmosios evangelijos turiniu, matome, kad jai tinka Papijo iškeltosios dvi žymės: žodžiai ir literatūrinė eilės tvarka.

116. Pirmiausia — Matas daugiau vietos skiria Jėzaus žodžiams, negu kitos sinoptinės evangelijos, ir tai užima maždaug tris penktadalius viso jo rašto. Todėl būta išskirtinio pagrindo pavadinti tai žodžių rinkiniu, nors mes tą aptarimą imame įprastąja platesne prasme, įskaitydami į jį ir įvykių aprašymus.

Be to, Mato surašytasis Jėzaus kalbų rinkinys yra padalytas į penkias dalis, remiantis ta literatūrine „tvarka", kuri Papijui buvo taip arti širdies. Pirmoji dalis apima tai, kas galėtų būti pavadinta Jėzaus įsteigtosios karalystės statutu, tai yra Kalno pamokslas[5]); antroji dalis apima nurodymus apaštalams karalystei plėsti[6]); trečioji — karalystės palyginimai[7]); ketvirtoji — moraliniai reikalavimai būti karalystėje[8]); penktoji — karalystės tobulinimas ir paskutinieji įvykiai[9]). Pažymėtina, kad kiekviena dalis pradedama keliais įžangos žodžiais, o taip pat ir užbaigos žodžiu, kuris visais penkiais atvejais su menkais pakeitimais yra šitoks: „Jėzui pabaigus šituos žodžius" ir t.t.[10]). Verta pažymėti, kad toksai

5) Mato 5-7 skyriai
6) skyrius 10
7) sk. 13
8) sk. 18
9) sk. 23-25
10) Mato 7,28; 11,1; 13,53; 19,1; 26,1

paskirstymas į penkias dalis, tikriausiai ne atsitiktinis, skaičiumi sutampa su penkiomis knygomis, į kurias Papijas padalijo savo veikalą „Viešpaties žodžių aiškinimus". Nors negalima tikrai pasakyti, bet yra pagrindo spėti, kad Papijas savo veikale bus sekęs ta „tvarka", kurią jis pastebėjo Mato rašte, nors jam terūpėjo vien tik Jėzaus kalbos.

117. Kai buvęs muitininkas Matas pradėjo rašyti savo veikalą, tikras dalykas, kad jis iš seno jau buvo įpratęs rašyti, nes bus turėjęs ir praeityje daryti tai kasdien, norėdamas suvesti gautųjų mokėjimų sąskaitas. Priešingai, kitiems apaštalams, nors jie ir nebuvo visiški beraščiai, labiau įprasti dalykai bus buvę irklai ir tinklai, negu raštininkų pergamentas ir plunksnos (išskyrus, gal būt, abu Zebediejaus pasiturinčius sūnus), o ypač tuojau po Jėzaus mirties, kai jie tik pradėjo savo misiją. Visi be išimties buvo Jėzaus darbų liudininkai, bet įpratimas rašyti Matui suteikė techniškų pirmenybių prieš kitus apaštalus. Dėl to jam galėjo būti pavesta surašyti pačių apaštalų žodžiu skelbiamąją katechezę.

Kai Matas atsidėjo šiam darbui, labai galimas dalykas, nors tai ir nėra įrodyta, kad apyvartoje jau buvo kokių nors raštų apie Jėzaus žodžius ir darbus. Bet jei tai ir būtų galima įrodyti, tai tokie raštai tikriausiai bus buvę negausūs ir trumpi, rašyti privačia iniciatyva ir neturį jokio oficialaus pobūdžio. Priešingai, Matui duotasis uždavinys atitiko reikalą, kad apaštalų žodinė katechezė plačiai ir oficialiai ataidėtų surašytajame dokumente, teikdama praktišką pagalbą, kuri, kaip jau matėme aukščiau §106, buvo reikalinga gerajai naujienai vis labiau plintant. Katechezė, kurią ryžtasi surašyti, galėjo būti ne kokia nors kita, o kaip tiktai ta, kuri Bažnyčios buvo jau praktiškai patvirtinta ir kurios planas buvo sudarytas aukščiausiąją vietą turėjusiojo tarp gerosios naujienos skelbėjų. Taigi tai buvo katechezė, kurią su-

planavo Petras (§113), neišjungiant iš jos ir tų dalykų, kurie buvo gauti iš kitų apaštališkų šaltinių, nebuvusių numatytų Petro plane. Apskritai šnekant, Mato raštas, sudarytas pagal Petro katechezės pagrindinį planą, apėmė kartu ir visos apaštališkosios kolegijos mokymą.

118. Tokiam kaip Mato dokumentui, kuris buvo sudarytas įvykius mačiusio asmens, kitų liudininkų papildytas ir patvirtintas, parašytas pagal oficialiai priimtojo plano nurodymus, apimtimi pilnesnis negu kuris nors kitas pagal tą patį planą parašytasis darbas, — neišvengiamai turėjo būti skirta ypatinga reikšmė. Iš tikrųjų Mato evangelija, pati pirmoji laiko atžvilgiu, kaip liudijimai tvirtina nuo pat senovės, buvo taip pat ir labiausiai naudojamoji nuo pat ankstybųjų laikų. Pakanka prisiminti, kad kankinys Justinas II šimt. viduryje mūsų Matą cituoja ne mažiau kaip 170 kartų, o dar prieš jį senieji heretikai ebionistai, kaip mums tvirtina Irenėjus[11]), naudojosi tiktai Mato evangelija, bet, veikiausia, perdirbta, kaip jau aukščiau esame minėję (§96).

119. Nuo pat pradžios Mato raštu naudotis ir plačiai jam pasklisti iškilo didelė kliūtis dėl kalbos, kuria jis buvo parašytas. Papijas sako, kad Matas rašė hebrajų kalba, ir tai patvirtina ir kiti senieji autoriai, kaip Irenėjus, Origenas, Euzebijus, Jeronimas, kurie taip pat šneka apie hebrajų arba gimtąją kalbą. Beveik tikra, kad žodžiu hebrajų čia nusakoma aramajų kalba[12]), nes Mato laikais Palestinoje visuotinai buvo kalbama aramaiškai. Bet kuriuo atveju, kuri tai bebūtų semitų kalba, hebraiškoji ar aramaiškoji, nežydiškos kilmės krikščionims ji buvo nesuprantama ,o taip pat ir daugeliui žydų diasporoje — išsiskirstyme, kurie nemokėjo kitos kalbos kaip tik

11) Adv. haeres. III,11,7

12) Kaip ir tuo metu rašiusio Flavijaus Juozapo veikale „Žydų karas", VI,96; plg. V,272, 361 ir t.t.

graikų. Geram ar blogam, ta kliūtis buvo nugalėta tuo budu, kurį mini Papijas: originalaus semitiško teksto žodžius ėmė įvairūs skaitytojai ir katechizatoriai ir kiekvienas kaip sugebėdamas aiškinosi juos.

Toksai tvirtinimas nusako, kaip smarkiai buvo imta aiškintis tokį svarbų ir autoritetingą tekstą. Dėl to kai kurie katechetai bus improvizuodami žodžiu išsivertę tik paskiras vietas, kurių tam kartui reikėdavo, kiti, gal būt, vertėsi raštiškai kai kurias dalis ar labai retu atveju ir visą darbą. Bus buvę dar ir tokių darbų, kaip Papijo Aiškinimai, kurie buvo ne paprastas vertimas, o vaizdingas aiškinimasis. Bet Papijo pastaba, kad kiekvienas vertėsi kaip sugebėdamas, leidžia manyti, jog tame darbe apskritai gera valia ne visuomet būdavo lydima atitinkamo žinojimo pirmiausiai kalbos, iš kurios būdavo verčiama, arba net ir tos, į kurią būdavo verčiama[13]).

Visiškai taip pat galimas dalykas, kad daugelis tų, kurie I šimt. šeštajame dešimtmetyje rašė apie Jėzų (§110), plačiai naudojosi Mato raštu, pridėdami prie jo kitų dalykų iš liudininkų pasakojimų ar jo mokinių liudijimų.

120. Bet Bažnyčia, savo autoritetu apgaubusi Mato semitiškai rašytąją katechezę, privalėjo iki tam tikro taško budėti ir dėl to originalo vertimų, kad oficialus autoritetas nebūtų suteiktas netinkamam vertimui. Kaip iš tikro atsitiko—mums nežinoma, bet pasėkos yra aiškios ir iškalbingos. Grynai žodžiu atliktieji ir atsitiktiniai vertimai turėjo mažėti kartu su semitiškąjį originalą suprantančiųjų katechetų skaičiaus mažėjimu. Rašytiniai vertimai, daliniai ir pilni, liko daugiau ar mažiau šešėlyje, privačiai tik naudotis, jiems buvo skirta anksčiau ar vėliau išnykti. Tik vienui vienas vertimas nedingo ir pasiekė mus ir kaip tik dėl to, kad buvo Bažnyčios oficialiai priimtas, pa-

13) Šv. Augustinas pateikia panašią pastabą dėl Šv. Rašto vertimo iš graikų LXX į lotynų kalbą: „Kurie Raštą ver-

keisdamas perdaug sunkų semitiškąjį originalųjį tekstą, — tai yra mūsų kanoniškasis Mato tekstas graikų kalba.

Kas atliko tą vertimą — mes nežinome, kaip savo laiku sakė nežinąs ir šv. Jeronimas. Tikriausiai tai buvo atlikta praėjus keliems dešimtmečiams, kai pasirodė Mato raštas ir kai krikščionybė nuolat vis labiau ėmė plisti už Palestinos ribų, o originalusis semitiškas tekstas palaipsniui vis mažiau bebuvo naudojamas. Rūpestingai palyginę tekstus, matome, kad vertimas atliktas tada, kai jau buvo pasirodžiusios kitos dvi sinoptinės evangelijos, nes jame jaučiama įtaka anų dviejų literatūrinio būdo išreikšti. Tačiau vertėjas nesitenkino paprastu pažodiniu vertimu iš vienos kalbos į kitą, vis ieškodamas miklaus literatūrinio išsireiškimo ir dėl to vergiškai nesekdamas raidės, bet tuo pačiu metu neišleisdamas iš akių praktiškosios katechezės reikalavimų. Tuo metu jau buvo pasirodžiusios Morkaus ir Luko evangelijos, rašytos graikiškai ir daugiau tiesiogiai perduodančios Petro ir Povilo katechezę. Vertėjas dirbdamas turėjo jas po ranka ir versdamas semitiškąjį tekstą rinkdavosi išsireiškimus, kurių užtikdavo atitinkamuose anų dviejų naujųjų graikų kalba rašytųjų evangelijų vietose. Tuo jis sąmoningai suteikė tam tikro išraiškos vienodumo visiems tiems trims dokumentams, kurių kiekvienas pristatė vieną pagrindinių katechezių.

121. Tas katechetinis tikslas ir kitais atvejais turėjo įtakos vertimui. Mato raštas, išverstas graikiš-

---

tė iš hebrajų į graikų kalbą, galima juos suskaičiuoti, bet jokiu būdu ne lotynų vertėjus. Kai pirmaisiais krikščionybės laikais po ranka pasitaikydavo graikų kalba kodeksas, tai bent šiek tiek mokąs abi — graikų ir lotynų, kalbas, drįsdavo aiškinti" (De doctr. christ. II,11).

kai, nepaprastai praplėtė savo veikimo dirvą ir galėjo pasiekti nežydus skaitytojus, tai yra žmones, nepratusius prie tipiškai semitinių idėjų ir išsireiškimų. Iš kitos pusės, Mato semitiškasis tekstas bus turėjęs (taip matyti palyginus su kitais dviem sinoptikais) tokių išsireiškimų, kuriuos naujieji skaitytojai galėjo blogai suprasti arba juos tai būtų galėję stebinti. Todėl vertėjas, stengdamasis tą raštą labiau pritaikyti prie naujojo katechezės lauko, pašalino tokias galimybes suklysti ar pagrindą stebėtis, sušvelnindamas kai kuriuos išsireiškimus, bet nepakeisdamas esminės prasmės[14]). Taip pat atrodo visiškai galima, kad vertėjas kai kurias originalo vietas sukeitė, kitaip jas sugrupuodamas, labiau prisiderindamas prie Morkaus ir Luko; nes toks pertvarkymas, kaip jis bus galvojęs, katechetiškais sumetimais žymiai praktiškesnis.

Toks laisvas pasielgimas nė kiek neprieštaravo tam „vertimo" supratimui, kurį turėjo žydai, kaip aiškiai rodo įvairūs atvejai su Sen. Testamentu. Imant pavyzdžiu kad ir Ekleziastiką, matyti, jog ankstyvieji šios knygos vertimai yra atlikti tiesiog iš originaliojo hebraiško teksto (tas ar kuris kitas buvo surastas prieš 40 metų) visiškai laisvai. Mato vertėjas žymiai labiau patikimas. Jis buvo varžomas žymiai griežtesnių taisyklių, negu dabar mes, ir jos davė jam tik tiek laisvės, kiek jos buvo reikalinga pačiam svarbiausiajam katechezės tikslui.

Bet tasai faktas, kad Bažnyčia patvirtino ir priėmė jo atliktąjį vertimą, kuriuo ir senieji bažnytiniai rašytojai naudojosi, kaip kanoniškosios evangelijos tekstu, — rodo, jog tas vertimas „iš esmės pasiekė tapatybę" semitinio originalo. Bažnyčia per-

14) Pakaks suminėti porą pavyzdžių. Morkaus 6,5 pasakyta, kad „Jėzus negalėjo padaryti tenai jokio stebuklo, tik išgydė keletą sergančiųjų", ir t.t. Mato 13,58 tas išsireiškimas sušvelnintas ir skamba šitaip: „Ir jis ten nedaug

daug rūpestingai budėjo, kad savo oficialaus mokymo seniausiąjį ir autoritetingiausiąjį raštą su didingu jo vardu leistų panaudoti tokiam vertimui, kuris iš ano rašto padarytų tik nublukusį paveikslą. Bažnyčia vėliau parodė griežtumo apokrifiniams rašytojams, kurie taip pat slėpdavosi po garbingais vardais ir kurių raštai iš tiesų būdavo laisvas kanoniškųjų evangelijų perdirbinėjimas, taigi šitai ir patvirtina nuolatinį budrumą ir yra laidas Mato graikiškam vertimui.

122. Tai, kad Mato vertimas nėra vergiškai pažodinis, taip pat pasitarnauja išryškinti pačiam svarbiausiajam dėsniui, kaip apskritai buvo žiūrima į evangelijų pasakojimus. Tai rodo, kad patys evangelistai yra taip pat laisvi vergiškai nesilaikyti žodis žodin to paties savo pasakojimuose; dėl to jie ir skiriasi vienas nuo kito savo žodynu net ir tais atvejais, kai užrašomasis tekstas aiškiai apibrėžtais išskirtiniais žodžiais ar jų ištarimo tvarka turi ypatingos doktrininės vertės. Pavyzdžiui, lentelė, kurią Pilotas buvo įsakęs prikalti prie Jėzaus kryžiaus, be abejo, turėjo griežtai aiškų tekstą. Betgi tasai tekstas perduodamas su šitokiais skirtingumais: Jėzus Nazarėnas, Žydų Karalius[15]); Tai yra Jėzus, Žydų Karalius[16]); Tai

stebuklų tepadarė dėl jų netikėjimo". Žymiai sudėtingesnis yra turtingo jaunuolio pasikalbėjimas su Jėzumi. Morkaus 10,17-18 (plg. Luko 18,18-19) jaunuolis sako: „Gerasis Mokytojau, kas man daryti, kad laimėčiau amžinąjį gyvenimą? Jėzus jam tarė: Kam tu vadini mane geru? Niekas nėra geras, tik vienas Dievas". Mato 19,16-17 graikiškame tekste pasikalbėjimas sušvelnintas tokiu būdu: „Gerasis Mokytojau, ką gera aš turiu daryti, kad laimėčiau amžinąjį gyvenimą? Jis tarė jam: Kam klausi mane, kas geras? Vienas tik Dievas yra geras".

15) Jono 19,19

16) Mato 27,37

yra Žydų Karalius[17]); Žydų Karalius[18]). Dar žymiai svarbesnis yra pavyzdys, susijęs su Eucharistija, kurią Jėzus įsteigė vienui vieną kartą ir labai apibrėžtais žodžiais. Betgi net ir čia aiškiai matyti išsireiškimų skirtumas, kuris yra perduodamas trijų sinoptikų ir šv. Povilo[19]).

Taigi visa tai rodo, kad pirmieji krikščionys, o taip pat ir kanoniškieji evangelistai, kurie rėmėsi ta katecheze, rūpinosi ištikimai perduoti ne tiek pačius išsireiškimus, kiek esmę. Jie stengėsi griežtai prisilaikyti ne tiek raidės, kiek esminės prasmės. Paraidinio aiškinimo kultas iškilo apie 16 šimtmečių vėliau, kai protestantiškoji reformacija užmiršo, kad evangelijos yra kilusios iš ankstyvosios katechezės, ir kai nusprendė jų turinį remti vien tik raide ir niekuo daugiau. Bet patys evangelistai, nekreipdami dėmesio į raidinį tikslumą, pateikia oficialų istorinį paneigimą reformacijos iškeltosios nuomonės; o Mato į graikų kalbą vertėjas tą paneigimą sustiprina, pasekdamas jų turėtąja laisve pasirinkti žodžius[20]).

123. Mes turime tik vienui vieną argumentą nustatyti laikui, kada Matas parašė semitiškąją evangeliją; visi kiti, kuriuos galėtume iškelti, yra vien tik galimybės. Kad Matas buvo pirmasis evangelistas, chronologiškai kalbant, vieningai ir nuolat tai liudija senieji dokumentai. Taigi jo evangelija yra ankstesnė už Luko, kuri buvo parašyta ne vėliau kaip

17) Luko 23,38

18) Morkaus 15,26

19) I Korint. 11

20) Jau šv. Augustinas įprastu savo proto aštrumu buvo atkreipęs dėmesį į tą labai svarbų kriterijų: „Iš evangelistų tokių posakių, skirtingų, bet ne priešingų, mes patiriame tiesą apie labai reikšmingą ir svarbų dalyką: kad bet kieno žodžiuose turime paisyti ne ko kita, o vien tik intencijos („voluntatem"), kuriai žodžiai yra skiriami, ir tasai nemeluoja, kuris nusako tai ne tais pačiais

62 metais, o taip pat ir už Morkaus, parašytąją šiek tiek anksčiau už Luko. Šalia to turime vien tik prielaidas: jei buvo daug tokių, kurie rašė apie Jėzaus darbus šeštajame to amžiaus dešimtmetyje, tai jie nemaža medžiagos sėmėsi iš Mato veikalo, kaip jau mes anksčiau esame prileidę (§119), taigi tas autoritetingasis šaltinis tenka nukelti į ano dešimtmečio pradžią, tai yra maždaug į 50-55 metus.

Atrodo, kad tokiai išvadai priešinga yra žinomoji Irenėjaus ištrauka[21]), kurios graikiškasis tekstas[22]) pažodžiui skamba taip: „Žydams Matas parašė evangeliją jų kalba, kai Petras ir Povilas skelbė evangeliją Romoje ir kūrė bažnyčią; tada, kai jie iškeliavo, Morkus, Petro mokinys ir vertėjas, taip pat pateikė mums raštu, ką Petras skelbė" ir t.t. Šitas išskirtinis Mato paminėjimas rodytų, kad semitiškasis jo darbo tekstas buvo paskelbtas tuo pat metu, kai Petras ir Povilas skelbė evangeliją Romoje, ir aiškiai leistų spėti, kad tų abiejų įvykių laikas supuolė. Jeigu tai tiesa, tai Matas bus rašęs po 61, tais metais, kai, kaip žinome iš Apaštalų darbų (28,14), Povilas atvyko į Romą. Buvo bandyta tą ištrauką aiškinti, darant prielaidą, kad Irenėjus ten nesirūpina įvykių chronologija, bet daugiau lygina Mato veiklą Palestinoje, tiek rašymą, tiek ir skelbimą evangelijos, su Petro ir Povilo grynai žodžiu skelbiamuoju mokslu Romoje. Tačiau tas aiškinimas neįtikina, ypačiai dėl to chronologinio pažymėjimo kai jie iškeliavo. Kita

---

žodžiais, kaip ir kitas. Todėl tenebūnie tokių, kurie vaikosi žodžių, tikėdami, kad tiesa esanti kokiu nors būdu užslėpta raidžių vingiuose, kai iš tikrųjų vien tik prasmė („animus") yra tai, ko reikia ieškoti, kuri iškyla tiek žodžiuose, tiek ir visuose kituose žmogaus dvasios pasireiškimuose" („De consensu evangelist". II,28).

21) Adversus haeres. III,1,1

22) In Eusebio, Histor. eccles. V,8,2

vertus, Irenėjus, kuris buvo labai gerai susipažinęs su Naujuoju Testamentu ir jo šaltiniais, negalėjo nežinoti, kad jau prieš Povilui atvykstant į Romą, Bažnyčia ten jau buvo sužydusi, kaip patiriame iš Apaštalų darbų ir iš anksčiau rašytojo Povilo laiško romiečiams. Todėl Povilo suminėjimas Romoje ryšium su Bažnyčios įkūrimu negali būti pažodžiui aiškinamas, griežtai chronologiškai jungiant tuos abu įvykius.

O tai, veikiausia, ir yra pagrindas išsiaiškinti. Irenėjus, kuris Romos Bažnyčios steigėjais laikė Petro ir Povilo darbu, šitaip ir kalba mūsų aptariamoje ištraukoje, nepaisant tai, kad vienas jų buvo pirmesnis už kitą. Vienok tai, apskritai paėmus, reiškia Romos Bažnyčios įkūrimą, kurį jis pristato, kaip su Mato evangelijos parašymu supuolantį įvykį. Šitoks aiškinimas sutampa su mūsų jau nustatytuoju Mato rašymui laiku, būtent, tarp 50 ir 55 metų, nes tai ir yra metai, kada Romos Bažnyčia buvo visiškai įkurta ir išplėsta.

124. Mato rašto gilesnis tyrinėjimas patvirtina ir išaiškina tradicijos perduotąsias žinias. Pastaruoju metu vykdomieji ilgi, atsargūs, bet smulkmeniški lyginimai, kuriuos čia ne vieta būtų kartoti, iškėlė aikštėn daugelį būdingų tiek stiliaus, tiek žodyno semitiškų dalykų, kurie iš originalo perėjo į graikiškąjį vertimą. Pagrindinis dalykas tarp jų visų yra išsireiškimas dangaus karalystė, kuri užtinkama tik Mato evangelijoje ir kuris tikriausiai perduoda pažodinį Jėzaus vartotąjį išsireiškimą — „malkuta dishemajja", hebraiškai—„malkut shamajim". Tas išsireiškimas bus kilęs dėl rabinų rūpesčio netarti Dievo vardo, taigi čia ir bus tasai pakaitalas Dievo karalystei, kurį tik vien ir tenaudojo kiti evangelistai[23]).

23) „Dievo karalystė" Morkus pavartoja 14 ar 15 kartų, Lukas — 33 kartus; bet tik 4 ar 5 kartus užtinkame jį Mato evangelijoje, kuri ir yra vienintelė evangelija, var-

125. Iš kreipimosi pobūdžio aišku, kad Matas kalba žydiškos kilmės krikščionims. Be abejo, jo tikslas yra istorinis — užrašyti Jėzaus mokslą ir darbus, bet jis atlieka tai tokiu būdu, kuris jam atrodo pats įspūdingiausias ir tinkamiausias skaitytojams, jau tikėjusiems į Mozę. Mato evangelijoje daugiau negu kurioje nors kitoje, Jėzus pasirodo kaip Senojo Testamento pažadėtasis Mesijas, Tasai, kurs savo atėjimu tikrai išpildė mesijines pranašystes. Dėl to evangelistas ypač rūpestingai baigia daugelį pasakojimų įspėjimu, kad visa tai atsitiko, kas pranašų buvo pasakyta, ir t.t., sujungdamas su kuria nors Senojo Testamento ištrauka[24]).

Jėzaus mokslas taip pat pristatomas ypač atkreipiant dėmesį į jo santykius su Senuoju Testamentu ir su pirmaujančių fariziejų mokslu ir laikysena. Naujasis mokslas ne panaikina Senąjį Testamentą, bet patobulina ir papildo jį. Vien tik Matas pažymi Jėzaus tvirtinimą, kad jis atėjęs ne panaikinti Įstatymo ar Pranašų, bet įvykdyti jų; kad nė vienas taškelis ar bruoželis neišnyks iš Įstatymo, kol jis bus įvykdytas (Mato 5,17-18). Kai dėl fariziejų, tai Jėzaus mokslas yra visiška priešingybė. Ne vien tik grasinimas „Vargas jums, Rašto žinovai ir fariziejai!", pakartotas gerus septynis kartus viename 23 skyriuje[25], bet ir visoje jo evangelijoje ta bedugnė, kuri skiria Jėzaus mokslą nuo fariziejų, yra labiau pabrėžta, negu kitų sinoptikų.

Panašiai vien tik Matas pažymi, kad Jėzaus asmeninė misija buvo tiesiogiai nukreipta tiktai į Izra-

---

tojanti „dangaus karalystės" išsireiškimą (32 ar 33 kartus). Šios kelios išimtys iš nuolatinės vartosenos, gal būt, bus įvykdytos vertėjo į graikų kalbą.

24) Plg. Mato 1,22-23; 2,15; 2,17; 2,23; ir t.t.

25) 23, 14 eilutė yra paimta iš kitos vietos.

elio tautą[26]), lygiai kaip ir apaštalų paruošiamoji misija skiriama vienam tik Izraeliui, išskiriant pagonis ir samariečius[27]). Net Senojo Testamento žodis „gojim", ta įsisenėjusi panieka, kurią judaizmas reiškė nežydams, buvo pasibaisėtino „muitininko" sinonimas, jaučiamas ir Mato išsireiškimuose[28]). Pagonies santykis su žydu buvo toks pats, kaip namų šuns su šeimininko sūnumi[29]). Tokie išsireiškimai arba sušvelnėjo, arba dingo vėlesniuose sinoptikuose, kurie išimtinai kreipėsi į pagoniškosios kilmės krikščionis.

Tačiau po žydiškąja žieve Mato evangelija reiškiasi griežtu viuotinumu: „ji reikšmingesnė negu kuri nors kita Bažnyčios Evangelija", kaip atrodė Renanui. Žodį „Bažnyčia" iš evangelistų vartojo vienas tik Matas (16,18; 18,17), ir ši Jėzaus įsteigtoji Bažnyčia yra skirta ne vien tik žydams, bet atvira visoms tautoms, kurios gausiai sueis į ją iš Rytų ir Vakarų ir dangaus karalystėje sėsis prie stalo su Abraomu, Izaoku ir Jokūbu[30]), ir tos karalystės ribos bus paties pasaulio ribos[31]), net pagonių tautos praktiškai pakeis izraelitus Dievo karalystėje[32]).

126. Matas savo darbe prisilaikė tokios tvarkos, kuri, kaip jau žinome, Papijui buvo miela (§114). Kadangi jis rašė judaizme išauklėtiems skaitytojams ir, be kita ko, turėjo aiškiai apibrėžtą tikslą kalbėti jiems, tai dažnai dėl tos „eilės tvarkos" atsisako chronologinio įvykių pasakojimo ir pradeda naudotis literatūrinėmis priemonėmis, kurios buvo įprastos rabinų mokyklose, kurių praktiškas tikslas buvo

26) Mato 15,24
27) Mato 10,5-6
28) Mato 5,46-47; 18,17
29) Mato 15,24-27
30) Mato 8,11
31) Mato 13,38
32) Mato 21,43

pasinaudoti asociacijomis. Kai jis Jėzaus žodžius suskirsto į 5 didesnes grupes, (§116), taip ir atskirus išsireiškimus ar įvykius sugrupuoja po 5 ar 7 ar po 10 grupių, bet visų pirmiausia į 3 skyrius.

Dažnai jis pasinaudoja „paralelizmu", pagrindine hebrajų poezijos priemone, o ypač priešingu palyginimu; vadinasi, po duotojo teigimo eina jam priešingas neiginys, nusakytas teigimu. Visas Kalno pamokslas (sk. 5-7), tai yra pirmoji grupė tų „žodžių" iš penkių, yra kaip tik tokių literatūrinių išsireiškimų pavyzdys.

MORKUS

127. Antroji evangelija yra priskiriama Morkui. Apaštalų darbai ne kartą kalba apie Joną, vadinamąjį Morkumi[1]), kurio motina buvo vardu Marija ir Jeruzalėje turėjo namus; kitur kalbama apie Joną[2]) ir apie Morkų[3]). Visais šiais atvejais turima reikalo su tuo pačiu asmeniu, nes ano laiko žydams šalia savųjų buvo įprasta vartoti graikiškus ir romėniškus vardus. Taip pat tikras dalykas, kad krikščioniškoji senovė tam Jonui-Morkui ir priskyrė antrąją evangeliją.

Morkaus motinos namai Jeruzalėje buvo miesto krikščionių susirinkimo vieta. Ten taip pat prisiglaudė Simonas Petras, kai 44 m. buvo stebuklingai išvestas iš kalėjimo. Morkus buvo žymiojo Barnabo pusbrolis, kuris kartu su juo ir su Povilu vyko į Antiochiją. Bet nuo jų abiejų Morkus Pamfilijos Pergėje atsiskyrė pirmosios Povilo apaštališkos kelionės metu ir grįžo į Jeruzalę. Tas atsiskyrimas nepatiko Povilui, ir savo antrosios kelionės metu jis atsisakė paimti Morkų, nors jo pusbrolis Barnabas norėjo, kad ir Morkus

1) Apaštalų darbai 12,12; 12,25; 15,37.

2) Apaštalų darb. 13,5; 13,13.

3) Apaštalų darb. 15,39; Kolos. 4,10; Filem.24; I Petro 5,13.

drauge keliautų. Dėl to Barnabas savo ruožtu atsiskyrė nuo Povilo ir drauge su Morkum nuvyko į Kipro salą — savo tėvynę. Povilo griežtumas tačiau neatitolino nuo jo Morkaus. Maždaug po dešimties metų, apie 61-62 m., Morkus vėl buvo su juo, šįkart Romoje, padėdamas apaštalui ir guosdamas jį, laukiantį Nerono teismo[4]). Tarp 63-64 m. Morkus buvo Romoje su Petru, kuris iš Babilono (Romos) perdavė savo „sūnaus" Morkaus sveikinimus[5]). 66 m. Morkus buvo Mažojoje Azijoje, nes Povilas, rašydamas Timotiejui į Efezą, ragino jį: „Pasiimk Morkų ir atsivesk jį su savimi, nes jis man naudingas dvasinei tarnybai"[6]).

Šie Naujojo Testamento pateikiamieji duomenys apie Morkaus ryšius su Povilu rodo, kad jų būta gausesnių ir svarbesnių negu su Petru. Tačiau kita tradicija vieningai ir labiau pabrėždama iškelia Morkaus santykius su Petru, tuo parodydama, kad jos žinios nepriklauso nuo tų atsitiktinių, kurios pateikiamos Naujajame Testamente. Iš tikro jei Petras Morkų vadina savo „sūnumi", tai visiškai galimas dalykas, kad jis bus apkrikštijęs jį. Taip pat labai galimas dalykas, kad Petras mėgo Morkaus šeimą, nes dar tebebūdamas priblokštas po stebuklingo išvedimo iš kalėjimo tiesiog nuėjo į jo namus. Naujasis Testamentas nieko nesako apie Morkų, kad jis būtų dalyvavęs Petro apaštališkuose darbuose, bet tai stipriai liudija vėlesnioji tradicija, ypač kiek tai yra susiję su evangelijos surašymu.

128. Čia, kaip ir Mato evangelijos atveju, patį seniausią ir autoritetingiausią liudijimą pateikia Papijas (§114), kuris rašo: „Šitai sakė ir Presbiteris: Morkus, pradėjęs eiti Petro vertėjo pareigas, ką tik į atmintį buvo įsidėjęs, kruopščiai surašė Viešpaties

4) Kolos. 4,10-11; Filem. 24.

5) I Petro 5,13.

6) II Timot. 4,11.

žodžius ir darbus, tačiau ne pagal eilės tvarką. Jis pats nebuvo girdėjęs Viešpaties, nebuvo nei tarp artimųjų jo mokinių. Bet paskui, kaip sakiau, jis bendravo su Petru, kuris skelbė evangeliją, taikydamasis prie klausytojų, o ne taip, kad Viešpaties žodžių istoriją sudarytų. Tad Morkus nė kiek nenusižengė, jei jis surašė tik tuos dalykus, kuriuos ir kaip atsiminė. Jis rūpinosi tik tuo, kad nepraleistų nieko, ką buvo girdėjęs, ir nieko neteisinga neparašytų"[7]). Šis liudijimas yra senesnis net už patį Papiją, nes jis mūsų minimosios ištraukos pačioje pradžioje mini Presbiterio Jono tvirtinimą. Ar tasai Jonas buvo apaštalas ir evangelistas, ar visiškai kitas asmuo, tai antraeilis klausimas (§158), nes mūsų atveju pakanka tiek, jei užsitikrinsime, kad tasai liudijimas siekia pirmąjį šimtmetį. Vargu ar bėra reikalo minėti tai, kad Papijo pastabos dėl Mato evangelijos (§114) eilės tvarkos, žodžių ir sugrupavimo ir čia visiškai palieka galioti.

Kuria prasme Morkus „vertėjavo" Petrui? Patsai tas žodis („hermeneutes") gali reikšti žodžių aiškintoją, vertėją, ar minčių aiškintoją, raštininką arba sekretorių. Abi šios reikšmės yra priimtinos ir iš tikrųjų buvo priimtos. Be to, galimas dalykas, kad jis abiem atvejais tiko Petrui, kuris panašiais savo apaštalavimo už Palestinos ribų metais menkai temokėjo graikiškai ir dar menkiau lotyniškai, tai jis Morkų galėjo panaudoti pradžioje kaip vertėją ta šiandieninė žodžio prasme, o vėliau kaip raštininką ir sekretorių.

Pagal Presbiterį ir Papiją, Morkaus raštas yra „kruopštus" Petro žodžių skelbtosios katechezės atpasakojimas, dėl to jam trūksta tvarkos eilės, nes Petras mokė taip, kaip tiko progai, kaip buvo reikalinga atitinkamai grupei klausytojų, nesistengdamas tvarkingai, sistemingai ar pilnai nupasakoti Jėzaus darbų istoriją.

7) In Eusebio Hist. eccl. III,39,15.

129. Visas tas žinias patvirtina mūsiškė Morkaus evangelija. Ji neišeina iš tų rėmų, kurie, kaip jau matėme, yra būdingi Petro katechezei (§113), kadangi pradedama Jėzaus krikštu, atliktu Jono Krikštytojo, ir baigiama prisikėlusio Jėzaus pasirodymu[8]). Be to, tai yra raštas, kuriam trūksta „eilės tvarkos", kaip pastebėjo Presbiteris, o jam pritarė Papijas. Jei Presbiteris yra evangelistas Jonas, tai galėtumėm sutikti, kad ko trūksta, tai chronologinės „tvarkos", nes Jono Evangelija tiksliausiai iš visų keturių sužymi Jėzaus darbų chronologiją (§163), o tuo tarpu Morkus kartais šiek tiek prisilaiko jos, o kartais iš viso nekreipia į ją dėmesio. Kokia bebūtų Presbiterio nuomonė, bet Papijas galėjo galvoti tik apie loginę „eilės tvarką", nes jam, kaip jau esame pastebėję, Matas labiau patinka už Morkų, nors Matas mažiau rūpinasi chronologine tvarka už Morkų. Reikalas yra tas, kad dėl to aiškinimą pateikia pats Papijas. Morkus rašydamas sekė Petro pamokslais. Petras, derindamas savo žodžius prie atitinkamos progos, pasirinkdavo atitinkamą temą iš įprastinės savo katechezės, o kadangi jis kreipdavosi į pagonis, tai labiau taikydavo pasirinkti Jėzaus gyvenimo įvykius, kurie geriau tikdavo tai klausytojų rūšiai, negu pamokslams. Iš tikrųjų Morkus gera dalimi teikia biografinių žinių rinkinio vaizdą, o tai atitiktų tuos autoriaus atsimenamuosius „kai kuriuos dalykus", kaip apibūdina Papijas, ir čia nėra visų tų pamokslų, kuriuos užtinkame Mato evangelijoje, nors ir ši apibūdinama kaip rinkinys, tik kurį rašant neprisilaikyta „eilės tvarkos".

130. Vėlesnieji liudijimai patvirtina ir patikslina Presbiterį ir Papiją. Antrojo šimtmečio viduryje Justinas Kankinys, kartodamas vieną įvykį, kuris tėra minimas tik šioje evangelijoje[9]), sako, kad tai iš

8) Plg. Apaštalų darb. 10,37-41.

9) Morkaus 3,17.

„Petro atsiminimų“[10]). Toksai pasakymas neperša minties, kad Justinas čia turėtų galvoje kokį nors apokrifinį raštą, nes tokio rašto buvimui įrodyti nėra jokių duomenų, o greičiau patvirtina tai, kad jis Petro vertėją laiko tikru jo mokymo pakartojimu.

Apie 180 m. Irenėjus jau mūsų minėtoje ištraukoje (§123) liudija, kad Morkus buvo Petro vertėjas („hermeneutes“) ir rašė, kas Petro buvo skelbiama.

Apie 200 m. Klemensas Aleksandrietis duoda keletą svarbių smulkmenų apie šios evangelijos parašymo aplinkybes ir vietą. Kalbėdamas apie Petro apašta lavimą Romoje, Euzebijus sako: „Petro klausytojai buvo tokio pamaldumo apimti, kad jau nebesitenkino vien tik klausydami Dievo žodžių, bet labai prašė Morkų, kad jis, kaip ilgą laiką lydėjęs Petrą ir jo žodžius laikęs atmintyje, surašytų tai, kas jiems buvo skelbiama, ir tol nesiliovė prašę, kol Morkus neparašė evangelijos. Apaštalas Petras vėliau patyręs tai, — kaip sakoma — Dvasios apreiškimu, džiaugėsi klausytojų uolumu ir leido tą knygą vartoti bažnyčiose. Klemensas tą įvykį pažymi šeštojoje Hypotyposės knygoje. Lygiai taip pat liudija Hieropolio vyskupas Papijas“[11]). Tasai pats įvykis Klemenso yra pakartotas ir kitame rašte[12]), ir čia jis dar prideda, kad tie, kurie Romoje skatino Morkų rašyti, buvo „imperatoriaus raiteliai“. Trečiąją santrauką iš tos pačios „Hypotyposės“ pateikia Euzebijus: „Toliau tose pačiose knygose Klemensas rašo apie senųjų presbiterių tradiciją, ryšium su evangelijų sudarymu. Jis sako, kad pirmiausiai parašytos evangelijos, kuriose nurodyta geneologija[13]). O Morkaus evangelija turi tokią kilmę. Kai Petras Romos mieste viešai skelbė žodį ir

10) Dialog. cum Tryph. 106.

11) Histor. eccl. III,15,1-2.

12) Hypotyp. ad I Petri 5,14.

13) Tai yra Mato ir Luko; bet nepalaikoma ta nuomonė, kad Lukas pirmiau parašė už Morkų.

Dvasios įkvėptas dėstė evangeliją, daugelis klausytojų prašė Morkų, kuris ilgą laiką buvo lydėjęs Petrą ir atsiminė, ką tas buvo sakęs, kad surašytų, kas buvo skelbiama. Jis tai atliko ir įteikė evangeliją tiems, kurie buvo prašę. Tai sužinojęs, Petras nei draudė nei skatino naudotis ja"[14]). Kaip matome, visi trys Klemenso pateikiamieji liudijimai sutinka esminiame taške, būtent, jog Morkus Romoje parašė Evangeliją tiesiog iš Petro katechezės.

Daugelis kitų vėlesnių liudijimų tvirtina tą pat, bet galima sakyti, kad jų net perdaug[15]). Ypatingos reikšmės ir visai nelaukta yra žinia, kad Morkus buvęs „kolobodaktilos", tai yra „trumpais pirštais". Šiuo graikišku žodžiu jį apibūdina Hipolitas[16]) ir senoji lotyniška Įžanga prie jo evangelijos, kartu su įprastiniu nurodymu („iš kūno žymių turėjęs mažesnius pirštus"), kad Morkus buvo Petro vertėjas ir parašė savo evangeliją Italijoje. Ta labai keista žinelė, pasirodo, yra visiškai tikra. Iš tikrųjų nebuvo jokio reikalo išgalvoti tokios rūšies fizinę smulkmeną, kuri iš viso neturi jokios moralinės vertės. Tačiau toji žinia, visiškai sutikdama su tikrove, bus turėjusi kilti iš Romos krikščionių sluoksnių, kuriems priklausė ir pats Hipolitas. Tas atsitiktinis nurodymas vietos, kur buvo rašyta, nors ir smulkmeniškas, kartu yra ir iškalbingas.

131. Kai dėl laiko, kada Morkus parašė savo evangeliją, tai tikru įrodymu čia eina beveik visuotinis jau iš pat senovės liudijimas, pagal kurį Morkus chronologiškai yra antrasis evangelistas ir dėl to ankstesnis už Luką. Tai patvirtina ir šiandienė kritika, kuri sutartinai taip pat prileidžia, kad Lukas Morkaus evangeliją žinojo ir naudojosi ja. Taigi an-

14) Hist. eccl. VI,14,5-7.

15) Tertulijonas, Adv. Marc. IV,5; Origenas in Eusebio, Histor. eccl. VI,25; ir t.t.

16) Refut. VII,30,1.

troji evangelija turėjo būti parašyta po 55 metų. Tą datą nurodėme, kaip galimąjį vėliausią Mato evangelijos parašymo laiką (§123), bet dar prieš 62 m., nes tai maždaug yra Luko evangelijos parašymo data (§139). Taigi tarp 55-65 m. Morkus turėjo būti Romoje drauge su Petru. Tą Morkaus buvimą Romoje, mažiausiai bent paskutiniaisiais metais, patvirtina jau cituotieji Povilo laiškai Kolosiečiams ir Filemonui, jei tie laiškai buvo rašyti kaip tik Romoje, o tai yra labai galima, apie 61-63 m.

Morkaus evangeliją priskirti tam laikotarpiui, atrodo, trukdytų jau cituotoji Irenėjo ištrauka (§123), kurioje sakoma: „Jiems iškeliavus (tai yra Petrui ir Povilui), Morkus, Petro mokinys ir vertėjas, pateikė net ir raštu mums tuos dalykus, kuriuos skelbė Petras". Šioje ištraukoje „iškeliavimas" neabejotinai reiškia mirtį, o ne iškeliavimą kur nors, kaip šiais laikais daromos prielaidos. Tada Morkaus evangelijos parašymo datą reikėtų nukelti po 67 m. (arba po 64 m.). Bet liktų dar išsiaiškinti žodžius „pateikė mums", kurie tarytum reikštų, kad Morkus tik po Petro ir Povilo mirties „paskelbė" ir „platino" savo jau anksčiau parašytąjį raštą. Tai nesutiktų su įvairiais senovės liudijimais, ypač su Klemenso Aleksandriečio, kurio teigimas savaime būna aiškus, kai laikomės minties, kad Morkaus raštas tuoj buvo paleistas į apyvartą, kai tik buvo baigtas rašyti. Jei tačiau nebūtų norima prileisti, kad Irenėjus kalba tiktai bendrybėmis, nesirūpindamas griežtai chronologine įvykių eiga, kaip jau pastebėjome Mato atveju, tai tada reikėtų atmesti jo parodymą (nors jis yra išlikęs rankraštyje), kaip aiškiai prieštaraujantį senovės istoriniams liudijimams ir moderniosios kritikos suradimams.

132. Morkaus rašto vidinis tyrinėjimas atskleidžia žymių ir jo kilmės pėdsakų. Tai yra pati trumpiausioji evangelija, kurios turinio tik viena dešimto-

ji dalis yra nuosava, o kitos devynios dešimtosios užtinkamos abiejuose kituose sinoptikuose. Tas trumpas pasakojimas iškelia daugelį Jėzaus stebuklų, duoda keletą palyginimų ir keletą Jėzaus kalbų. Morkaus evangelijoje yra aprašyti visi stebuklai, išskyrus keletą, kuriuos užtinkame ir kituose dviejuose sinoptikuose, bet jis įjungia dar keletą kitų, kurių nėra sinoptikuose. Kita vertus, Morkus neduoda pagrindinės reikšmės Jėzaus kalbų, kaip Kalno pamokslo, o taip pat nesirūpina iškelti tokių dalykų, kad Jėzuje išsipildė senosios mesijinės pranašystės, kaip tai visur uoliai pažymi Matas.

Įvykius Morkus aprašo gana gyvai ir tiesioginiu būdu, pateikdamas nelauktų smulkmenų, kokių dažnai trūksta abiems kitiems sinoptikams. Jo graikų kalba yra neturtinga ir nepuošni, išsireiškimai paprasti ir nelankstūs, stiliaus priemonės nesudėtingos ir vienodos. Atrodo, lyg mes skaitytumėm prasitrynusio kaimiečio laišką, kuriame jis pasakoja savo matytuosius nuostabius dalykus. Tokio rašytojo pasakojimas bus juo gyvesnis ir labiau tiesioginis, juo gilesnis jame yra išgyventojo įvykio įspūdis ir juo paprastesnės yra jo panaudojamosios literatūrinės priemonės.

133. Šie bruožai visiškai atitinka tą paveikslą, kurį mums perdavė tradicija. Jei Petrui reikėjo Morkaus kaip vertėjo, tai tasai savo ruožtu turėjo būti ne kas kitas, kaip prityręs svetimų kalbų žinovas, o ne rašto žmogus su tokiu rašytojišku patyrimu, kaip Lukas ar kaip Povilas ar toks, kaip Laiško Žydams stilistas. Petras, skelbdamas savo mokslą, kalbėdavo paprastai, bet su įspūdinga įvykius mačiusiojo liudininko jėga. Jo vertejas surašė tai paprastai, be pagražinimų, taip kaip jis mokėjo.

Petras kalbėjo Romoje daugiausia pagonims nepažįstantiems žydų mokslo ir tradicijos. Kaip tik dėl to matome, kad Morkaus evangelijoje Jėzus pristato-

mas ne tiek kaip žydų lauktasis Mesijas, bet kaip Dievo Sūnus, turįs visišką galią daryti stebuklus ir valdyti piktąsias dvasias. Praleidžiami tokie doktriniai klausimai, kuriais ypač būtų domėjęsi žydai klausytojai, kaip įstatymo užlaikymas, fariziejų dvasia ir panašiai. Morkus beveik su ypatinga pagarba tiksliai perduoda aramaiškai Jėzaus pasakytuosius žodžius, kaip „Boanerges"[17]), „Telita qumi"[18]), „Ephetah"[19]) ir t.t., bet juos tuojau pat išverčia graikiškai, kaip būtinai ir reikėjo Romos klausytojams ir skaitytojams. Tais pačiais sumetimais paaiškinami ir kai kurie žydų papročiai, pvz.: „fariziejai ir visi žydai, laikydamies vyresniųjų tradicijos, nevalgo kitaip, kaip tik dažnai mazgodamies rankas"[20]).

Akylai nagrinėdami Morkaus evangeliją, matome, kad autorius yra artimas lotyniškai kalbantiems žmonėms. Dažniau negu abiejų kitų sinoptikų raštuose čia vartojami lotyniški žodžiai (rašomi graikiškai), pvz., „centurio"[21]) - šimtininkas, „spiculator"[22]) - budelis, ir kiti. Kartais lotyniški išsireiškimai tiesiog verčiami į graikų kalbą. Jei tai nebūtų skiriama skaitytojams, vartojantiems lotynų kalbą, tai būtų nepateisinami nė tokie patikslinimai: „ir įmetė du smulkius pinigėlius (gr. „lepta"), tai yra skatiką (lot. „quadrante")", o pastarasis yra pavadinimas romėnų pinigo, kuris atitiko du graikiškus[23]); arba: „kareiviai nusivedė jį į teismo rūmų kiemą, tai yra į pretoriumą". Čia tikslus romėnų karinis terminas paaiškintas graikiškai[24]).

17) Morkaus 3,17.
18) Morkaus 5,41.
19) Morkaus 7,34.
20) Morkaus 7,3-4.
21) Morkaus 15,39.
22) Morkaus 6,27.
23) Morkaus 12,42.
24) Morkaus 15,16.

Tokia lotyniška vieta užtinkama ir pasakojime, kai Simonas Kirenietis padėjo Jėzui nešti kryžių. Tą atsitikimą pasakoja ir kiti du sinoptikai, bet vien tik Morkus prideda, kad „Simonas buvo Aleksandro ir Rufo tėvas“[25]). Kodėl tas nelauktas nurodymas, jei tie du sūnūs nėra daugiau paminėti jokioje kitoje evangelijoje? Atrodo, šiokį tokį paaiškinimą duoda Povilo laiško „Romiečiams“ pabaiga, kurioje apaštalas prašo pasveikinti, tikriausiai Romoje, „išrinktąjį Viešpatyje Rufą, taip pat jo ir mano motiną“[26]). Aišku, kad tas Rufas yra žymus asmuo Romos krikščionių tarpe, o taip pat ir jo motina, kurią Povilas labai gerbia, pavadindamas net savo motina. Jeigu ir Morkus paminėjo Rufą, tai kitaip neišaiškinama, kaip tik nebent būtų buvęs labai žinomas asmuo, ir todėl savaime prileidžiama, kad abiejose vietose paminėtasis Rufas yra vienas ir tas pats asmuo, o ypač dar, kad Rufo vardas turėjo būti gana retas Jeruzalėje, iš kurios tas asmuo kilęs (§604).

134. Pagaliau Morkaus raštas ypatingu būdu laikosi Petro atžvilgiu. Jei kuriame nors įvykyje yra su Petro asmeniu susijusių dalykų, kaip jo uošvės pagydymas[27]), tai vis dėlto nėra nė vienos vietos, kur jis būtų iškeliamas, ar tokių vietų, kurios jam sudarytų didelės garbės, kaip jo vaikščiojimas vandenimis, pinigo suradimas žuvies žiotyse, net ir primato suteikimas jam praleistas, nors visi tie dalykai yra įtraukti kitų sinoptikų. Tokia laikysena, tradicijos liudijimu, paaiškinama Petro nuolankumu: žodžiu skelbiamojoje katechezėje jis nemėgo pasakoti save aukštinančių įvykių. Jo vertėjas savo rašte ištikimai perdavė šitą Petro kuklumą.

Ar nėra šioje evangelijoje kokios nors užuominos dėl paties Morkaus asmens? Senoji tradicija sutinka

25) Morkaus 15,21.

26) Rom. 16,13.

27) Morkaus 1,29-31.

su Papiju jau mūsų skaitytoje ištraukoje (§128), kad Morkus nebuvo Jėzaus mokinys. Porą priešingų tvirtinimų[28]) yra išimtys ir nėra patikimi. Tačiau tradicija neatmeta galimybės, kad Morkus, dar būdamas jaunuoliu, galėjo kokį kartą būti matęs Jėzų, net ir nebūdamas jo mokiniu. Tai, kad Morkaus motinos namai buvo Jeruzalės krikščionių susirinkimų vieta ir ten 44 metais prisiglaudė vos iš kalėjimo išėjęs Petras (§127), rodytų seną pažintį, kuri galėjo siekti laikus gerai prieš Jėzaus mirtį. Tą galimybę priėmę, mes susidursime su vienintelių atsitikimu iš Jėzaus kančios, kurį pasakoja vien tik Morkus ir kuris yra pažymėtinas ypatingu savo paslaptingumu.

Gabriele d'Annuncio parašė: „Ar niekada nepagalvojote, kas galėtų būti anas jaunikaitis — apsisiautęs paklode nuogą kūną — apie kurį kalba Morkaus evangelija? Palikę jį, visi pabėgo. Vienas tiktai tas jaunikaitis sekė jį, apsisiautęs paklode nuogą kūną; jie sugavo jį. Bet jis, pametęs paklodę, nuogas pabėgo nuo jų. Kas buvo anas tryliktasis apaštalas, kuris išgąsčio ir didelio sielvarto valandą užėmė Judo vietą?.. Jis buvo lengvai apsirengęs. Pabėgo nuogas „reiecta sindone, nudus profugit ab eis". Apie jį daugiau nieko nebuvo žinoma pasaulyje"[29]).

Šitas įvykis[30]) istorijoj yra lyg mįslė: neturi jokio ryšio su kitais kančios pasakojimais, o jį praleidus, kančios istorija dėl jo nesikeistų. Ir vis dėlto pasakotojas turi apie jį žinių. Jis žino, kad tas jaunikaitis, pabudęs dėl naktinio bildesio, neturėjo laiko nė apsiausto užsimesti ir tik paklode apsisiautęs nusekė. Pagaliau sugautas paklodę palieka jį suėmusiųjų rankose, išsineria ir nuogas pabėga (§561). Evangelistas jau buvo truputį anksčiau sakęs, kad Jėzaus mokiniai jau buvo visi pabėgę, ir Petras, svarbiausias žinių tei-

28) Pvz. Epifanijus, Haeres. XX,4.

29) „Contemplazione della morte", cap. XV, aprile MCMXII.

30) Morkaus 14,51-52.

kėjas Morkui, buvo taip pat pabėgęs ir nebebuvo ten. Tad kas yra tas jaunikaitis, vienintelis draugiškas Jėzui nusiteikęs žiūrovas tarp daugybės priešų? Kodėl Morkus, viską apie jį žinodamas, nepasako jo vardo, pristatydamas jį paslapties šydo pridengtu veidu?

Gali būti, kad tas jaunikaitis buvo patsai Morkus, kaip galvoja daugelis dabarties tyrinėtojų. Kaip Petras pamoksluose praleisdavo jį patį iškeliančius įvykius, taip ir Morkus galėjo norėti čia prisidengti veidą, tačiau iš viso nesiryždamas praleisti to įvykio, kuris jo evangelijoje galėjo reikšti kaip simbolinis ženklas antspaudė.

LUKAS

135. Trečioji evangelija priskiriama Lukui. Pats vardas, gal būt, yra sutrumpintas iš Lukano. Krikščionybės pirmojoje kartoje Lukas iškyla kaip Povilo žvaigždės palydovas, kuris jį vadina „mylimiausiu gydytoju“[1]). Kilęs iš Antiochijos, ne žydas, bet graikas kilme ir auklėjimu. Lukas krikščioniu tapo gerokai prieš 50 m., nors tikrai nėra buvęs Jėzaus mokinys ir nėra matęs jo. Netrukus po 50 m. jis būna su Povilu šio antrojoje apaštališkoje kelionėje[2]), greičiausia, taip pat teikdamas apaštalui medicinišką pagalbą, nes Povilas buvo ką tik po ligos[3]). Nuo to laiko Lukas būna beveik visose Povilo kelionėse, lyg koks jo šešėlis, išskyrus tą gal ilgiausiąjį atsiskyrimą po bendro gyvenimo Pilypuose[4]). Iš naujo susitikęs Povilą Pilypuose trečiosios apaštalo kelionės metu apie 57 m.,

1) Kolos. 4,14
2) Apaštalų darb. 16,10
3) Plg. Galat. 4,13 su Apašt. darb. 16,6
4) Plg. Apaštalų darb. 16,40 su 20,5

lydėjo jį toliau kelionėje net iki Jeruzalės[5]). Kai 58-60 m. Povilas buvo Cezarėjos kalėjime, Lukas, kaip atrodo, negalėjo būti arti apaštalo, bet vėl pasiaukodamas lydėjo jį į Romą, kartu su juo dalydamasis laimingais ir nelaimingais kelionės įvykiais laive[6]). Kai apaštalas Romoje pirmą kartą buvo uždarytas kalėjiman, Lukas laikėsi arti jo, o vėliau, ištikimas net iki mirties, buvo šalia jo ir antrosios Povilo nelaisvės metu Romoje, nusipelnydamas viename laiške, kuris yra beveik lyg ir testamentas, jau silpstančio apaštalo šitokį jaudinantį įvertinimą: „Su manim tėra vien tik Lukas"[7]).

Rašydamas korintiečiams 57 ar 58 m., Povilas, neminėdamas vardo, vadina jį „broliu, kuris dėl Evangelijos giriamas visose bažnyčiose"[8]). Kartu su kitais senaisiais rašytojais šv. Jeronimas buvo įsitikinęs, kad tasai bevardis brolis yra ne kas kitas, o Lukas[9]), ir prideda dar kitų nuomonę, kad „kiekvieną kartą, kai tik Povilas savo laiškuose sako „pagal mano evangeliją", jis turi galvoje Luko parašytąją". Jei pastarasis tvirtinimas perdėm nėra pagrįstas, tai ir pirmuoju nebegalima pasikliauti, kai jis nurodo Luko evangeliją, nes visiškai neįmanomas dalykas, kad ta evangelija jau būtų buvusi parašyta, kai Povilas rašė savo minimąjį laišką. Juo labiau, kad Povilas savo laiškuose „evangelijos" žodžiu niekur neaptaria tam tikro rašto, o tik apskritai „gerosios naujienos" skelbimą (§105). Kita vertus, iki tam tikro laipsnio yra galima, kad to nežinomojo „brolio" ir Luko esama to paties asmens, jei „evangelija" imama ne tam tikro rašto prasme, o kaip „evangelisto" darbas tuo pirminiu supratimu (§109), vadinas, kaip „gerosios nau-

5) Apaštalų darb. 21,15

6) Apaštalų darb. 27,1

7) II Timot. 4,11

8) II Korint. 8,18

9) „De viris ill.", 7

jienos“ skelbėją. Jei taip suprasime, tai Lukas, dar prieš pradėdamas rašyti, Povilo apaštalaujamose bažnyčiose jau žodžiu skelbė nustatytąją katechezę, kurią pats jis jau buvo „rūpestingai ištyręs“[10]), praturtindamas nauja medžiaga ir sutvarkydamas „iš eilės“[11]), kol pagaliau nusprendė, kad atėjo jau laikas surašyti.

Šis aiškinimas atrodo visų panašiausias į tiesą, nes paskutiniųjų laikų studijos patvirtina tą galimybę, kad patsai Povilas laikėsi tam tikro katechezės plano ne tik žodžiu skelbdamas, bet dalinai ir parašyta naudodamasis. Dėl to ištikimasis Lukas po Povilo, labai galimas dalykas, buvo pats žymiausias tos katechezės atstovas, taip pat jis būtų ir tas brolis, kuris yra giriamas dėl „gerosios naujienos“ visose Povilo įsteigtose bažnyčiose.

136. Vis tiek, kaip bebūtų aiškinamas tasai spėjimas, Lukui yra priskiriama trečioji evangelija, kuri rodo aiškią giminystę su Povilo raštais ir Apaštalų darbų knyga, kurioje didžiąja dalimi aprašomi Povilo darbai ir daugelyje vietų pasakotojas kalba daugiskaitos asmeniu, tuo pasirodydamas, kad ir jis pats dalyvauja pasakojamuose įvykiuose. Ne tik senieji rašytojai sutartinai abu šiuos darbus priskiria Lukui, —o jo reikalą paremia dar ir tai, kad abiejų darbų[12]) įžangos rodo esančios kilusios iš po tos pačios plunksnos, — bet taip pat ir daugumas dabarties autoritetų, o tai jau yra ypač retas reiškinys.

Liudijimai tačiau šiuo atveju yra vėlyvesni negu Mato ir Morkaus klausimu, nesiekiantieji toliau kaip antrojo šimtmečio galą. Vadinamasis Muratoriaus Fragmentas, Romos Bažnyčios priimtasis šventųjų knygų sąrašas, sudarytasis apie 180 m. ir Ludviko A. Muratoriaus surastasis Milano Ambroziejaus Biblio-

10) Plg. Luko 1,3

11) Plg. „anataksastai“: in Luca 1,1

12) Plg. Luko 1,1-4

tekoje, taip sako savo gruboka lotynų kalba[13]): „Trečioji evangelijos knyga pagal Luką. Po Kristaus įžengimo gydytojas Lukas, kurį Povilas beveik kaip sau lygiu bendradarbiu buvo pasiėmęs, savo vardu parašė. Tačiau Viešpaties gyvo nematė jis. Kiek galėjo surinkęs žinių pradėjo rašyti nuo Jono gimimo". Maždaug tuo pat laiku Irenėjus pažymi: „Taip pat ir Lukas, Povilo palydovas, sudarė knygą iš jo skelbtosios evangelijos"[14]). Antrojo šimtmečio pabaigą siekia įvairūs trečiosios evangelijos Įvadai graikų ir lotynų kalbomis. Slenkant šimtmečiams, vis daugėja žinių, kurios esmėje sutaria dėl trečiosios evangelijos. Pavyzdžiu galėtume pacituoti vadinamąjį Monarchijano Įvadą, kuriame sakoma: „Lukas, kilme sirijietis iš Antiochijos, gydytojas iš profesijos, Apaštalų mokinys, paskui lydėjęs Povilą iki jo išpažinimo (kankinystės), Dievui tarnavęs be priekaišto. Niekada neturėjęs nei žmonos, nei vaikų, sulaukęs 74 m. amžiaus (kiti sako, kad 84 m.) mirė Bitinijoje (kiti — Boeze) pilnas Šv. Dvasios. Kai jau buvo parašytos evangelijos Mato Judėjoje ir Morkaus Italijoje, įkvėptas Šv. Dvasios ir jis parašė šitą evangeliją, pradžioje pasakydamas, kad ir kiti jau mėgino", ir t.t.

Vėlesnieji liudijimai tik patvirtina tuos pagrindinius dalykus[15]). Citavimo vertas Euzebijus, kaip pateikiąs tradicijos santrauką: „Lukas, kilme iš Antiochijos, gydytojas iš profesijos, ilgiausiai išbuvo su Povilu, bet bendravo ir su kitais apaštalais daugiau negu vien tik atsitiktinai. Iš jų išmokęs gydyti sielas, jis mums paliko kaip įrodymą dvi dieviškumo įkvėptas knygas: pirmiausiai evangeliją, kurią jis sakosi sudaręs remdamasis jam perteiktomis žiniomis die-

13) Čia šiek tiek gramatiškai ištaisyta.

14) Adversus haeres. III,1,1; plg. III,14

15) Tertulijonas, „Adversus Marc. IV,5; Klemensas Aleks. „Stromata" I,21,145; Origenas in Mat. tom. I, Migne „Patrolog. Gr." 13,830; ir t.t.

viškojo žodžio tarnų, kurie nuo pat pradžios buvo savo akimis matę[16]). Antroji knyga — Apaštalų darbai, kuriuos parašė pats būdamas tų įvykių dalyvis"[17]).

Taip pat reikšmingi yra liudijimai Irenėjaus[18]) ir Tertulijono[19]), pagal kurį heretikas Marcijonas apie 140 m. vien tik Luko evangeliją priėmė kaip kanoniškąją, nors ir tą iškraipė, prisitaikydamas savo paties mokslui.

137. Luko savybės, kaip helenisto, gydytojo, Povilo mokinio, pakankamai aiškiai atsispindi jo evangelijoje (taip pat ir Apaštalų darbuose, kurių čia tačiau nenagrinėsime). Graikų kultūros žmogus iškyla su pačiomis pirmosiomis savo knygos eilutėmis, kaip priešingybė kitų Naujojo Testamento knygų stiliui, tik pagal graikiškąją vartoseną, ir jose yra gerai apdirbtas įvadas. Be kita ko, tasai įvadas savo planu ir išsireiškimais nuostabiai primena Pedanijaus Dioskuridės knygos Apie mediciną įvadą. Tai buvo ne tik Luko profesinis draugas ir bendralaikis, bet iš tos pačios Tarso apylinkės, kaip ir Povilas[20]). Luko graikų kalba nėra Atikos klasikinė kalba, tačiau ji yra tokio grynumo, kuris nėra įprastas helenistui rašytojui: žodynas turtingas ir dažnai literatūrinis, sakiniai paprastai išdailinti ir iškilmingi, dėl to šių laikų filologai, skelbdami, kad jo stilius yra pranašesnis už kitų evangelistų, esmėje sutinka su šv. Jeronimu, kuriam Lukas „kaip gydytojas, visų evangelistų tarpe buvo labiausiai išsilavinęs". Vis dėlto pačioje sandaroje ir žodyne netrūksta semitizmų, kurie ypač gausūs pirmuosiuose dviejuose skyriuose, nupasakojančiuose Jėzaus kūdikystę, o tai rodytų, kad pasakoto-

16) Plg. Luk. 1,1-4

17) „Histor. eccl." III,4,6

18) Adversus haer. II,11; plg. 1,27

19) Adv. Marc. IV,3

20) Štai Pedanijaus Dioskuridės įvadas: „Kadangi daug kas ne tik senovėje, bet ir dabar yra bandę rašyti („syn-

jas čia labai priklausė nuo atitinkamų semitiškų dokumentų.

Vien iš rašto negalima būtų tikrai įrodyti, kad trečiosios evangelijos autorius buvo gydytojas, bet keletas smulkių prasitarimų puikiausiai patvirtina tradiciją, laikančią jį gydytoju. Paskutiniaisiais laikais nuodugnūs tyrinėjimai iškėlė aikštėn visą eilę Luko panaudotųjų techniškų išsireiškimų, kurie užtinkami Dioskuridės, Galėno ir kitų graikų gydytojų raštuose[21]). Teisybė, tokių išsireiškimų galima užtikti ir ne medikų raštuose, kurie prie progos parodo šiokio tokio nusimanymo medicinoje (pavyzdžiui, Lucianas), bet Luko atvejis yra kitoks, nes jam nebūtų buvę jokio ypatingo reikalo įvesti tą techniškąją terminologiją į bendrus su kitais sinoptikais pasakojimus, jeigu jis pats nebūtų buvęs gydytojas.

Taip pat galima pastebėti, kad „gydytojo akis" veda pasakotoją per aprašymus, ypač kai palyginame su panašiomis Morkaus vietomis. Tokie reiškiniai matyti, kai kreipiamas ypatingas dėmesys, kaip buvo pagydyta drugio krečiamoji Petro uošvė[22]), Gadarėnų šalies velnio apsėstasis[23]), moteriškė, serganti kraujoplūdžiu[24]), velnio apsėstasis jaunuolis[25]), su-

---

taksamenon") apie vaistų paruošimą ir veikimą ir bandymus, tai, puikusis Areau, pabandysiu ir aš parodyti tau, kad šituo reikalu ir mano pastangos nėra tuščios ar nepagrįstos". Plg. Luko įvadą 1,1-4; §140.

21) Tuo klausimu visų išsamiausias veikalas yra V. K. Hobart, „The medical language of st. Luke", Dubline, 1882; po jo keletas tyrinėtojų grįžo prie to paties klausimo, kai kurie nepritardami jo išvadoms, bet nė vienas nesiekdami toliau, negu jo pateikiamoji medžiaga.

22) 4,38-39

23) 8,27 ir sek.

24) 8,43 ir sek.

25) 9,38 ir sek.

linkusi moteriškė[26]). Ir vien tik Lukas pasakoja apie kenčiančio Jėzaus kruviną prakaitą Alyvų kalne[27]).

Pasakodamas apie kraujoplūdžiu sergančios moteriškės pagydymą, Lukas pro domo sua — savo kaip gydytojo profesijos sumetimais — tai švelniai tik užsimena, o tuo tarpu Morkus[28]) stačiai pasako, kad ta moteris „jau dvylika metų sirgo, buvo nemaža iškentėjusi nuo daugelio gydytojų, netekusi visko, ką turėjo, ir nė kiek nepasitaisiusi, greičiau dar ėjusi blogyn". Lukas, priešingai (8,43 graikiškame tekste), praleidžia tas žinias, kurios negalėjo būti malonios jo profesiniams kolegoms, ir pasitenkina tik pasakydamas, kad „moteriškė sirgo dvylika metų kraujoplūdžiu, ir niekas negalėjo jos pagydyti".

138. Pagaliau Lukas labiau negu kuris nors kitas evangelistas mėgsta vaizduoti Jėzų, kaip aukščiausiąjį kūno ir sielos gydytoją. Vien tik Lukas paminėjo, kad nazaretiečiai iššaukiamai Jėzų pavadino gydytoju, bet tuojau pat, tartum atsakydamas į tą iššūkį, primena, kad „iš jo ėjo galia ir visus gydė"[29]). Dvasiškai Luko atvaizduotasis Jėzus yra gailestingas vargstančios žmonijos rūpintojas, nuliūdusiųjų paguoda, atlaidus suklydusiems. Todėl Dantė Alighieri istoriškai visiškai tikrai Luką vadina „scriba mansuetudinis Christi" — Kristaus maloningumo rašytoju[30]).

Lukas rašte su nemažesniu aiškumu iškyla ir kaip Povilo mokinys. Tam tikra dvasinė giminystė jo raštą sieja su Povilo laiškais: daug panašių žodžių, apie šimtą, yra tokių, kurie iš viso Naujojo Testamento užtinkami tiktai Luko ir Povilo darbuose. Ne-

26) 13,11 ir sek.

27) 22,44

28) 5,25-26

29) 6,19 plg. ir 5,17

30) „De monarch." 1,16

retai užtinkama tipiškų sakinių, būdingų abiems autoriams. Už literaturinę formą dar artimesnė jaučiama turinio giminystė, kuri remiasi Povilo katechezės didžiaisiais dėsniais: Jėzaus išganymo visuotinumas, gerumas ir maloningumas[31]), neturto ir nusižeminimo vertė, maldos jėga, tikintiesiems būdingas dvasinis džiaugsmas ir kt. Šie dėsniai nėra reiškiami Povilo žodžiais, nes Lukas jam nebuvo toks „vertėjas", kaip Morkus Petrui, tačiau jam tai būva šviesūs švyturiai, rodžiusieji kryptį, Tertulijono įvaizdžiu kalbant: „Lukas — Povilo apšviestas"[32]).

139. Kada Lukas parašė savo evangeliją? Be abejo, vėliau negu kiti du sinoptikai, kaip beveik visuotinai patvirtina senoji tradicija, Lukui priskirdama trečiąją vietą chronologinėje evangelijų eilėje. Taigi ji eina po Morkaus evangelijos, kuri rašyta ne vėliau kaip 61 m. Kita vertus, savo evangeliją Lukas parašė pirmiau negu Apaštalų darbus, kurių įvade aiškiai užsimena evangeliją[33]). Savo ruožtu Apaštalų darbai, kaip rodo visos galimybės ir šių laikų tyrinėtojų vyraujanti nuomonė, parašyti besibaigiant pirmajai Povilo nelaisvei Romoje[34]), taigi tuo pačiu dar prieš Nerono didįjį persekiojimą 64 m. Viską apsvarsčius, išeitų tarp 63 ir 64 m., o Luko evangelija turėtų būti šiek tiek ankstesnė už Apaštalų darbus.

Galimas dalykas, kad evangelija galutinai buvo baigta ir pasaulio šviesą išvydo Romoje, o ne Akajoje, Egipte ar kur kitur, kaip norėtų matyti kai kurios nepastovios senovinės tradicijos. Tačiau atrodo tikra, kad Lukas jau žinojo Morkaus evangeliją ir pasinaudojo ja, kuri Romoje pasirodė prieš ten atvykstant Lukui su įkalintuoju Povilu[35]). Kita vertus, Luko

31) Tito, 3,4

32) „Adversus Marcion." IV,2

33) Apaštalų darb. 1,1

34) Plg. Apaštalų darb. 28,30

35) Plg. Kolos. 4,14; Filem. 24

įvadas rodo, kad jo seniai buvo ruoštasi rašyti evangeliją ir jai rinkta medžiaga. Ne trumpiau kaip dvejis metus trukęs jo rūpinimasis garbinguoju kaliniu ir pažintis su Morkaus raštu, kuris Romos krikščionių nuoširdžiai buvo sutiktas, neabejotinai buvo jam tie du gražūs akstinai įgyvendinti senajam savo sumanymui ir gal paskatino jį išleisti savo evangeliją, kaip tik pačioje Romoje.

140. Lukas savo evangeliją skiria tam tikram asmeniui, Teofiliui, kuriam vėliau jis skiria taip pat ir Apaštalų darbus. Dedikuoti kuriam žymiam žmogui savo raštą buvo pagarbos pareiškimo mostas. Apie 30 metų vėliau tuo pačiu papročiu pasekė taip pat Romoje ir Juozapas Flavijus, savo „Judėjos senovę" ir „Prieš Apijoną" dedikuodamas Epafroditui[36]). Luko Teofilis, pavadintas „kratiste" (graikiškai — geriausias, prakilniausias, ekscelencija), reikštų įžymios padėties žmogų. Daugiau apie tą Teofilį nieko nežinome, nepaisant daugelio spėliojimų senovėje ir mūsų laikais. Kaip ten bebūtų, nors raštas dedikuotas Teofiliui, bet Lukas už jo mato daug kitų skaitytojų, kuriems taip pat skiriami jo žodžiai.

Trumpa pratarmė, skirta Teofiliui, duodanti Lukui progos iškelti savo rašto sąlygas, tikslą ir metodą, kartu yra aukščiausios istorinės vertės. Ją galima teisingai pavadinti pačiu svarbiausiuoju dokumentu, kuris tiesiogiai nusako sinoptinių evangelijų sudarymo metą. Todėl naudinga duoti čia ištisą jos vertimą, kiek galima ir etimologiškai tikslesnį[37]).

„Kadangi jau daugelis mėgino išdėstyti (gr. — „anataksastai") pasakojimą tų dalykų, kurie vyko mūsų tarpe, pagal tai, kaip mums yra juos pateikę tie, kurie nuo pat pradžios patys viską matė ir buvo žodžio skelbėjai, tai ir aš, rūpestingai ištyręs viską nuo pat pradžios (arba — už ilgą laiką; gr. — „ano-

36) „Contra Apionem", I,1; II,1

37) Luko 1,1-4

ten"), panorau iš eilės („katekses") surašyti tau, geriausiasis Teofili, kad tu pažintumei tikrumą tų dalykų, kurių esi išmokytas („katechetes").

Nekalbėsime apie tas žinias, kurias jau esame gavę iš šios ištraukos, įskaitant tai, kad jau prieš Luką daugelis yra rašę apie Jėzaus darbus. Tokie rastai sudaryti remiantis tais, kurie patys savo akimis matė, tą žodį skelbė, arba pirmykštės Bažnyčios katechezės pagrindais (§106). Čia kaip nauji dalykai yra tai, kad Teofilis jau buvo tos katechezės mokytas ir, gal būt, net visiškai išėjęs ją (kaip graikų kalboje rodo aoristo laikas). Dėl to galimas dalykas, kad jis jau buvo pakrikštytas. Be to, Lukas, dedikuodamas savo raštą, kaip visų tų dalykų rūpestingo tyrinėjimo vaisių nuo pat įvykių pradžios, patvirtina Teofiliui tuos žodžius, kurių jis buvo išmokytas, ir įgalina jį giliau pažinti juos. Pagaliau įvykių pasakojimas sutvarkytas „pagal eilę".

Tasai daugelis, kurie rašė anksčiau už Luką, negalėjo būti tiktai mums žinomieji Matas ir Morkus. Išsireiškimas daugelis iš viso galėtų įtaigoti, kad būta apie dešimt raštų, tarp kurių, žinoma, galėtų būti įskaityti tie du mums žinomieji. Bet Lukas galvoja, kad net ir tarp tų daugelio naujas darbas galės būti naudingas. Pats jis nebuvo matęs įvykių, bet jo atliktieji rūpestingi ir ilgi tyrinėjimai suvedė jį su pagrindiniu žinių šaltiniu, būtent, su tais, kurie savo akimis matė, su to žodžio skelbėjais, ir tai leido jam tikėti, kad jo naujasis darbas padės kitiems pagilinti žodžiu skelbiamųjų dalykų tikrumą.

Lukas, kaip jau žinome, prisilaikė Povilo katechezės. Betgi jis prie įprastinio vaizdo prisidės šį tą ir iš Petro mokymo, kuris pradedamas Jono Krikštytojo atliktuoju Jėzaus krikštu. Kadangi jis, kaip yra užsimojęs, seka savo pasakojimą nuo pradžios, tai suprantama, kad ir pradeda nuo Jėzaus kūdikystės, kaip siauresniu mastu tai yra atlikęs Matas. Visa jo rašto

santvarka turi eiti eilės tvarka, o tuo — taip atrodo — jis nori išreikšti paskirų įvykių choronologinį ryšį su pasaulietiškosios istorijos žymiausiais įvykais, taip pat ir loginį ryšį tarp panašių klausimų priežasčių ir pasėkų. Kiek mes šiandieną galime spręsti pagal dabartinį galvojimą ir turimuosius menkus duomenis, Lukas iš tiesų ir laikėsi susidarytojo plano.

141. Jis yra vienintelis evangelistas, kuris rūpinasi sieti savo pasakojimą su savo meto pagrindiniais pasaulinės istorijos įvykiais[38]), krikščionybės paveikslą įjungti į visos žmonijos rėmus. Tuo jis pasirodo plataus žvilgsnio istorikas, kuris gyvai nujaučia, kad krikščionybė atveria žmonijai naują laikotarpį. Panašiai prieš du šimtmečiu Polibijus savo Istorijos pradžioje[39]) pažymėjo, jog Romos viešpatavimas pasaulinės civilizacijos istorijoje reiškęs naują laikotarpį. O tuo pat metu Lukas ir vėl prisistato kaip Povilo mokinys, kuris yra patyręs apie paplitimą tarp visų tautų gerosios naujienos, atidengiančios „paslaptį, kuri buvo pridengta amžiais ir kartų kartoms, o dabar yra apreikšta jo šventiesiems"[40]).

Kai dėl chronologinės įvykių eigos, tai Lukas čia seka Morkų tiek, jog ta trumpoji evangelija pasitarnauja jam kaip bendrieji rėmai. Iš tikro apie trys penktadaliai Morkaus evangelijos medžiagos yra įjungta ir į Luko evangeliją. Tačiau Lukas, nors naudojosi Morkaus dėstymo tvarka, kai kuriuos dalykus praleidžia, kitus pakeičia, o ypač daug duoda papildymų. Maždaug pusė Luko evangelijos yra nuosava, neužtinkama dviejų kitų pirmųjų evangelijose. Tuos papildymus sudaro septyni stebuklai ir apie dvidešimt palyginimų kartu su pasakojimu apie Jėzaus gimimą ir kūdikystę, kurių aprašymas nepanašus į Mato.

38) Plg. 2,1-2; 3,1-2

39) I,1 ir sek.

40) Kolos. 1,26

Aišku, šie nauji dalykai yra vaisius rūpestingų tyrinėjimų, apie kuriuos Lukas primena įvade. Bet iš kur jis ištraukė tas žinias?

142. Pats jo įvadas nurodo tradiciją kaip šaltinį, tačiau smulkiau niekas neišvardijama. Nesunku betgi pastebėti, kad savo akimis viską mačiusiųjų liudininkų ir žodžio skelbėjų tarpe pirmąją vietą užima garbingasis mokytojas Povilas, o paskui ir kiti įžymūs žmonės, su kuriais Lukas, keliaudamas kartu su Povilu, galėjo susitikti Antiochijoje, Mažojoje Azijoje, Makedonijoje, Jeruzalėje, Cezarėjoje ir Romoje. Nelabai didelė rizika būtų prileisti, kad tarp atsakingųjų žinių teikėjų jam įskaitytini apaštalas Petras, o gal ir Jokūbas[41]), be to, „evangelistas Pilypas", su kuriuo Cezarėjoje jis gyveno[42]), ir kiti, bet maža tereikštų leistis į naujus spėliojimus.

Išskirtinai pažymėtinos kai kurios moterys: Jėzų sekė „kai kurios moterys, kurios buvo pagydytos nuo piktųjų dvasių ir ligų: Marija, vadinamoji Magdalena, iš kurios buvo išėję septyni velniai, Erodo užvaizdos Kuso žmona Joana ir Zuzana ir daug kitų, kurios jam tarnavo savo lobiu"[43]). Nei Zuzana, nei Joana kitų evangelistų neminimos. Jos galėjo būti aukštos socialinės padėties ir turtingos. Gal būt, Lukas, paminėdamas jas, nori taktiškai užsiminti dar vieną savo žinių šaltinį.

Nemažiau jautriai, bet daug tiksliau jo nurodoma į nepalyginamo garbingumo ir svarbumo moterį — Jėzaus motiną. Daugelį šioj evangelijoj pasakojamųjų dalykų apie Jėzaus pradėjimą, gimimą ir kūdikystę galėjo paliudyti ir duoti žinių apie tai tiktai jo motina Marija. Ir štai Lukas tuose savo pasakojimuose atkreipia dėmesį, kad „Marija gi dėmėjosi sau visus šituos dalykus ir svarstė juos savo širdyje" (2,

41) Plg. Apaštalų darb. 21,18

42) Plg. Apaštalų darb. 21,8

43) Luko 2,3; plg. 24,10

19), o kiek toliau „Jo motina laikė visus šituos dalykus savo širdyje“ (2,51). Tas nuolatinis minties ir išsireiškimo kartojimas yra iškalbus savo apgalvotų santūrumu. Ar Lukas pažinojo Mariją, ar ne — mes nežinome. Jeigu jis nebūtų su ja ir kalbėjęsis, tai tikslių žinių galėjo ateiti per jos įsūnytąjį apaštalą Joną, kurį mirštantis Jėzus pavedė Marijai ir kurio namuose ji gyveno po savo tikrojo sūnaus mirties[44]). Viena vėlyvųjų tradicijų, pirmą kartą užrašyta Teodoro Lettore (IV šimt.), Luką pristato kaip Marijos paveikslo tapytoją, ir vėlesniosios legendos buvo plačiai paskleidusios tai. Bet iš tikro Jėzaus motinos paveikslas buvo nupieštas ne teptuku, o Luko plunksna, aprašinėjusia Jėzaus kūdikystę, prabėgusią po jo motinos akimis, ir tie aprašymai ilgainiui krikščionių dailininkams išvirto klasinėmis temomis.

Labai taip pat galimas dalykas, kad Lukas, rašydamas kūdikystės istoriją, kurioje yra šiek tiek ir eiliuotų pastraipų, pasinaudojo hebraiškais ir aramaiškais dokumentais. Toks tiesioginis priklausomumas nuo tų dokumentų kaip tik išaiškintų šioje dalyje ypač gausius semitizmus graikiškajame tekste. Apie tų dokumentų pobūdį ir kilmę nieko tikra jau nebegalima pridėti prie to, ką pats Lukas pasakė savo įvade. Nė mūsų laikų įvairūs mokslininkų spėliojimai negali atstoti tai, ko trūksta iš senovės.

143. Lukas rašo ne vien tik Teofiliui, bet ir kitiems krikščionims, kurie yra maždaug panašiose dvasinėse sąlygose, kaip Teofilis. Tai yra Povilo įsteigtųjų bažnyčių krikščionys, didžiąja dalimi atverstieji pagonys. Jau Origenas buvo pastebėjęs, kad Luko evangelija yra skirta „krikščionims iš pagonių“[45]).

Lukas įjungia tam tikrų paaiškinimų, kurie būtų buvę nereikalingi žydams, pavyzdžiui, „artėjo Nerau-

44) Jono 19,26-27

45) Eusebijaus Histor. eccles. VI,25,6

gintos duonos šventė, kuri vadinama Velykomis“ (22, 1), ir praleidžia tokias vietas, kurios atsivertusių pagonių galėtų būti blogai suprastos, tokios, kaip Jėzaus įsakymas Apaštalams neiti į pagonių kelią[46]) (to įsakymo nepakartoja nei Morkus, nei tais pat sumetimais Lukas). Kartais jis vėl sušvelnina išsireiškimus, kurie galėtų atstumti pagonis. Jis nesako, kaip Matas: „Jei jūs sveikinate tik savo brolius, ką jūs viršaus darote? Argi ir „pagonys“ nedaro tai?[47]), bet juk ir „nusidėjėliai“ daro tai“[48]). Tais pačiais takto sumetimais jis surenka tuos dalykus, kurie yra palankūs pagonims, pavyzdžiui, kaip Jonas Krikštytojas gerai priėmė kareivius[49]), Kafarnaumo šimtininko dosnumas žydams[50]) ir net kaip žydų niekinamieji samariečiai rodo gerą širdį ir dėkingumą[51]).

Priedo — Luko raštas nori būti gerumo ir gailestingumo „geroji naujiena“. Povilo mokinys, kuris kreipiasi į Povilo atverstuosius, piešia Jėzų ne tik kaip nedarantį skirtumo visų žmonių išgelbėtoją, bet ir kaip ypatingą draugą labiausiai suklydusiųjų, nuolankiųjų ir nieko nepaveldinčųjų žemėje. Jei šis pristatymas Jėzaus, kaip aukščiausiojo dvasinio gydytojo, įkvėpė Dantę pavadinti Luką „Kristaus maloningumo rašytoju“ (§138), tai jis įkvėpė ir Renaną apibūdinti šią evangeliją kaip „gražiausiąją knygą, kokia tik būti gali“. O šis prancūzų rašytojui įprastas perdėjimas čia mažesnės teturi vertės, negu kitais jo nuomonių atvejais. Sūnaus palaidūno palyginimas — literatūrinis psichologinio įžvalgumo šedevras — perduotas yra vien tik Luko. Tik Luko evangelijoje ganytojas ant savo pečių užsideda prapuolusią avelę ir

46) Mato 10,5

47) Mato 5,47

48) Luko 6,33

49) 3,14

50) 7,4-5

51) 10,33-35; 7,15-18

parėjęs namo suruošia didelę šventę su draugais. Vėl vien tik Lukas kalba apie moteriškę, kuri, radusi pamestąją drachmą, džiaugiasi su savo kaimynėmis, kaip „džiaugiamasi Dievo angelų dėl vieno atgailą darančiojo nusidėjėlio“[52]). Ne kas kitas, o vien tik Lukas perduoda mirštančiojo Jėzaus žodžius „Tėve, atleisk jiems, nes nežino, ką daro!“ ir tuojau po to besigailinčiam ir šalia mirštančiam latrui duoda rojaus pažadą[53]).

144. Dar yra ir kitas požiūris, kuris padeda nusakyti tikrąją Luko rašto prigimtį. Reikia pažvelgti istoriškai į tą visuomenę, kurioje gyveno šios evangelijos skaitytojai.

Luko bendralaikis, taip pat gyvenęs Romoje, Seneka ramiausiai tvirtino, kad moteris „impudens animal est et... ferum cupiditatum incontinens“ — begėdiškas gyvulys yra ir... laukinių aistrų nesuvaldanti[54]). Kitas to laikotarpio Romos gyventojas Petronijus Arbitro, „Satiricon“ knygos autorius, nors jo ta knyga yra pati ciniškiausia savo nešvankumu, kokia tik iš klasiškosios Romos pasiekė mūsų laikus, bet kartu tai tikras veidrodis rytietiškosios prabangos kuria Romoje naudojosi tas truputėlis tarp nesuskaitomos proletarų ir vergų minios. Netrūko ir išimčių bet tokių negalėjo būti daug, ir bet kuriuo atveju jos buvo tik teorijoje, o ne praktikoje. Tasai pats moralistas Seneka, puikiai rašęs apie pilietines ir žmogiškąsias dorybes, moterį tačiau vadino pagal aukščiau pažymėtąjį aptarimą; nors yra parašęs krikščioniško atspalvio posakį: „Parem autem deo pecunia non fa-

52) Luko 15,8-10

53) 23,34-43

54) Žodis „impudens“ — begėdiškas, yra visuose rinkiniuose, ir jį patvirtina toliau išvardijamosios ypatybės; tačiau tūlas leidėjas viename kodekse iš pasigailėjimo tą žodį pakeitė į „imprudens“ — neprotingas. Žr. „De constantia sapientis“, XIV,1.

ciet; deus nihil habet... nudus est" — pinigai nedaro žmogaus panašaus į Dievą; Dievas neturi jų... jis yra nuogas[55]), bet Neronui prisipažino, kad valdąs „immensam pecuniam" (neribotus turtus) ir verčiąsis lupikavimu[56]), pasirodydamas neturįs jokio noro likti nuogas, kaip kad jo Dievas. Tai buvo visuomenė, kurią visai tiksliai apibūdino Klaudijus Antrasis, savo antkapyje parašydamas: „Balnea vina venus corrumpunt corpora nostra, sed vitam faciunt balnea vina venus" — maudyklės, vynas ir venera sunaikina mūsų kūną, bet gyvenimą sudaro maudyklės, vynas ir venera"[57]). Tai buvo visuomenė, kurią beveik visiškai valdė du žodžiai: „luxus et luxuria" — prabanga ir ištvirkimas.

Tokios visuomenės priešingybė yra pati Luko evangelijos prigimtis. Tai moters iškėlimo evangelija, himnas neturtui, paprasto ir nuolankaus gyvenimo džiaugsmo giesmė. Tai raštas, apie kurį galima pasakyti dviem žodžiais: „skaistybė ir neturtas", dar įjungiant giedrą ir džiaugsmingą dvasios nuotaiką, kuri būtų tipiška Pranciškui Asyžiečiui, jei jau anksčiau nebūtų buvusi tipiška Lukui.

Jei Luko evangelijos moterys gali būti jam žinių šaltinis, tai jos tikrai nepasireiškia jo pasakojime kaip garbingos veikėjos. Šalia tų pirmojo laipsnio, kaip Jėzaus motina Marija ir Jono Krikštytojo motina Elzbieta, matome ir kitų moterų, kurias pristatė vien tik Lukas, — pranašė Ona[58], Naimo našlė[59], nežinomo vardo nusidėjėlė[60]), sulinkusioji moteris[61]), dar kita moteris, kuri Jėzaus motiną pavadino

55) Epistol. 31,10

56) Tacitus, Annales, XIV,53

57) Corpus Insc. Lat. VI,3 Nr. 15258

58) 2,36-38

59) 7,11 ir sek.

60) 7,37 ir sek.

61) 13,10 ir sek.

palaimintąja[62]), šeimininkė Morta[63]) ir Kryžiaus kelio moterys[64]). Moterų portretų pagausės Apaštalų darbuose, kurios sudaro ten visą galeriją paveikslų, pristatančių moterį visiškai kitokioje šviesoje, negu to laiko pagoniškoji visuomenė.

145. Kartu su skaistybe Luko evangelija iškelia neturtą. Kai Kalno pamoksle Mato evangelijoje devynis kartus pakartojamas „Palaimintas!", tai Lukas pateikia jį tik keturis kartus, bet atsilygindamas keturis kartus prideda prakeikimą „Vargas jums!", kuris visus keturis kartus nukreiptas į turtinguosius ir besidžiaugiančius šiuo gyvenimu[65]). Mato pirmasis palaiminimas yra „beturčiams dvasioje", o Luko paprastai „beturčiams".

Taigi su visa tuo visiškai dera, kad vien tik Lukas (1,48) aiškiai pažymi Jėzaus motinos nusižeminimą (gr. „pareinosin") ir jos neturtingąją auką šventykloje (2,24), Jėzaus gimtosios vietos visiškus nepriteklius Betliejuje ir pirmųjų jį pagarbinusių piemenėlių vargingumą. Vien tik Lukas praneša, kad Jėzus, kalbėdamas Nazareto sinagogoje, prisitaikė sau Izaijo žodžius: „Viešpaties dvasia yra ties manim, todėl jis patepė mane ir siuntė skelbti evangelijos beturčiams" (4,18). Jeigu Lukas su Matu kartoja Jėzaus žodžius: „Lapės turi urvus... o žmogaus Sūnus neturi kur galvos priglausti" (9,58), bet tik vien Lukas mums pasako, kad kai kurios turtingos moterys jam padėjo „savo lobiu" (8,3). Iš tiesų čia taip dažnai iškeliamas neturtas, kad tūli mūsų laikų tyrinėtojai galvoja, jog jie bus užtikę įtaką senosios ebionitų (vargšų) sektos, kilusios iš į krikščionybę perėjusių žydų. Bet tokios kilmės įtaką pakaktų atmesti jau vien dėl to, kad jo evangelija yra visiškai svetima ju-

62) 11,27-28

63) 10, 38 ir sek.

64) 23,27 ir sek.

65) 6,20-26

daizmo dvasiai ir kaip tik yra įkvėpta visuotinumo. Turtų paneigimas yra visiškai paaiškinamas kaip priešveiksmis prieš patį anuometinį pagoniškosios visuomenės pobūdį.

Giedri, beveik poetiškai džiaugsminga dvasia, kuria alsuoja Luko evangelija, yra, kaip atrodo, natūrali išdava jo palinkimo į skaistybę ir neturtą. Jau šv. Povilas patarė tikintiesiems: „Visados džiaukitės Viešpatyje; vėl sakau — džiaukitės"[66]). Ir kitur tais pačiais žodžiais patarė: „Visados džiaukitės!"[67]). To džiaugsmo prasmė buvo ta, kad „Dievo karalystė... yra teisybė, ramybė ir džiaugsmas šventojoje Dvasioje"[68], ir „Dvasios vaisius yra meilė, džiaugsmas, ramybė"[69]), ir t.t. Tuose dalykuose mokinys taip pat seka savo mokytoju. Luko evangelijos pirmuosiuose dviejuose skyriuose yra keturi eiliuoti poezijos kūriniai (Mano siela garbina Viešpatį — Magnificat, Pagirtas teesie Viešpats — Benedictus, Garbė Dievui aukštybėje ir žemėje ramybė geros valios žmonėms— Gloria in altissimis, Dabar, Viešpatie, atleidi savo tarną — Nunc dimittis), kurie yra vienatiniai savo dvasinio džiaugsmo išsireiškimu ir neužtinkami kitose evangelijose. Pagaliau visą raštą baigia pasakojimas, kad Apaštalai, akimis palydėję į dangų žengiantį Jėzų, „su dideliu džiaugsmu grįžo į Jeruzalę. Čia jie nuolat lankydavo šventyklą, girdami ir šlovindami Dievą" (24,52-53).

Tokiu būdu Kristaus maloningumo rašytojas patampa tobulo Dievo džiaugsmo giesmininku.

66) Pilyp. 4,4

67) I Tesal. 5,16; plg. Romieč. 12,12; ir t.t.

68) Rom. 14,17

69) Galat. 5,22

SINOPTIKŲ KLAUSIMAS

146. Jau apžvelgtosios Mato, Morkaus ir Luko evangelijos nuo 18 šimt. pradžios yra pavadintos sinoptiškomis. Jeigu jų tekstas išdėstomas į tris stulpelius greta vienas kito, tai bendras žvilgsnis (gr. „sinopsis") tuojau rodo, kad jų tarpe esama didelio panašumo, nors tekstas nėra tas pats. Šalia panašumų yra taip pat ir skirtumų, tačiau šie nepajėgia panaikinti esmės vienodumo įspūdžio, taigi visumoje greičiau išeina „concordia discors" - santarvė nesutinkanti.

Sinoptikų sutartinumas iškyla tiek pasiimtuosiuose aprašyti dalykuose, tiek aprašymų eigoje, tiek ir išsireiškimuose. Bendrasis visų sinoptikų turinys yra pristatymas Jėzaus viešojo gyvenimo, jo darbų pirmiausiai Galilėjoje, daugiausia apie Kaparnaumą, o paskui Judėjoje, ir jo gyvenimo paskutinės savaitės įvykių, įskaitant mirtį ir prisikėlimą (§136). Matas ir Lukas prie šios bendrosios medžiagos prideda Jėzaus kūdikystės įvykius, kuriuos Morkus iš viso nutyli.

Taip pat ir eiga, pagal kurią aprašomi atskiri dalykai, tam tikra prasme yra ta pati, atitinkamuose skyriuose dėstomi tie patys įvykiai, ypač tai žymu Morkaus ir Luko atveju; Matas dažnai į krūvą jungia įvykius ir pasakojimus, o kiti du atskirai.

Pagaliau yra dažnai vietų, kuriose visų trijų tekstai pradedami tais pačiais žodžiais, taigi vieną jų perskaičius jau ir kiti du kaip perskaityti. Taip pasitaiko net ir tada, kai išsireiškiama retais žodžiais[1]), arba kai pavartojamas žodis turi išskirtinę prasmę[2]),

1) „diskolos" — Mt. 19,23; Mork. 10,23; Luk.18,24

2) „epiblema" — gr. lopas — Mt.9,16; Mork.2,21; Luk.5,36.

arba kai pasinaudojama svetimybėmis[3]), arba kai šiaip nepaprastai kas nors pasakoma. Kartais visi trys kartoja tais pačiais žodžiais kurią nors Senojo Testamento ištrauką, bet tokia forma, kuri skiriasi ir nuo hebraiško teksto ir nuo graikiškosios Septuagintos teksto[4]).

147. Su šiuo esminiu sutartinumu tuo pat metu maišosi ir geras skaičius nesutarimų. Palikę nuošaly

3) jaunikio bičiuliai — tai yra vestuvininkai — Mato 9,15; Morkaus 2,19; Luko 5,34.

4) plg. Mato 3,3; Morkaus 1,3; Luko 3,4; su Izaijo. 40,3 hebraišku ir Septuagintos tekstais.

Trijų sinoptikų gimininguma skaičiuojamas įvairiais matematiniais būdais, kurių pats praktiškiausias yra įprastųjų skyrių padalijimas eilutėmis (nors tai gal nėra pats tiksliausias būdas, nes eilutės nevienodo ilgio). Štai tas apskaičiavimas pagal eilutes, turint galvoje, kad paskiri skaičiai visumoje šiek tiek svyruoja, ypačiai dėl kodeksų skirtumo.

Mato yra 1070 eilučių, kurių 330 yra nuosavos, 170 — bendra tik su Morkum, 230 — bendra tik su Luku, 340 — bendra su Morkum ir Luku. Dėl kitų dviejų sinoptikų pakanka priminti, kad Morkaus yra 667 eilutės, iš kurių 68 yra nuosavos. Luko yra 1151 eilutės, iš kurių 541 yra nuosavos. Taigi išeina, kad Mato tik trečdalis yra jo paties nuosava, Morkaus dešimtadalis, o Luko apie pusė.

Kitas skaičiavimas remiamas ne eilučių skaičium, o teksto vienetais, ir jis rodo, kad iš 100 bendrųjų dalių 53 dalys yra bendros visiems trims sinoptikams, 20 dalių yra bendra tik Matui su Morkum, 21 dalis bendra tik Matui ir Lukui ir 6 dalys yra bendros Morkui su Luku.

Taip pat buvo skaičiuojama ir pagal žodžius, ir proporcija buvo gauta šitokia: iš 100 žodžių, kurie panaudoti Mato, beveik 17 žodžių užtinkami ir kituose; Morkus rodo maždaug tą patį procentą, o Lukas iš anų 100 žodžių turi tik 10. Visiems trims sinoptikams bendrų žodžių yra apie 70.

tas vietas, kurios užtinkamos tik vienoje kurioje nors sinoptinėje evangelijoje, kartais betgi matome, kad du evangelistai kitaip rašo apie tą patį dalyką, pavyzdžiui, apie Jėzaus kūdikystę[5]) ir Jėzaus giminystę[6]). Tas pats Kalno pamokslas labai ilgas užrašytas Mato[7]), o labai trumpas Luko[8]), skirtumai matyti jau iš pat pradžios, nes nevienodas palaiminimų skaičius. Taip pat ir pasakojimų tvarka, lyginant įvykių ir išsireiškimų sugrupavimą, iškelia sunkiai išaiškinamus skirtumus. Pavyzdžiui, beveik vienodi yra kančios atpasakojimai, bet tuojau jie išsiskiria dėl prisikėlusiojo Jėzaus pasirodymų eilės.

Dažnai skirtingumai iškyla kaip tik tose pastraipose, kurios šiaip yra lygiagretės. Tie skirtingumai gali būti tik išsireiškimų, kai kuris nors pasakojimas visų trijų pradedamas visiškai taip pat, bet vienas jų praleidžia vieną ar keletą žodžių, arba prideda jų, arba pakeičia kitais, beveik vienareikšmiais. Kaip pavyzdys, štai giminių apsilankymas pas Jėzų[9]).

5) Mato 1,18 iki 2,23; Luko 1,5 iki 2,52.

6) Mato 1,1-17; Luko 3,23-38.

7) Mato skyr. 5-7.

8) Luko 6,20-49.

9) Mato 12,46; Morkaus 3,31; Luko 8,19

eilutė 46

Jam tebekalbant minioms, štai jo motina ir broliai stovėjo lauke ir norėjo pasikalbėti su juo.

47

Kažkas tarė jam: Štai tavo motina ir tavo broliai stovi lauke ir ieško tavęs.

48

Jėzus atsakydamas tam, kuris kalbėjo tarė: Kas yra mano motina ir kas mano broliai?

49

Ir, ištiesęs ranką į savo mokinius, tarė: Štai mano motina ir mano broliai!

50

Kartais skirtumai reiškiasi ne tik žodžiuose, bet ir mintyse. Mato (10,10) ir Luko (9,3) evangelijose Jėzus draudžia apaštalams bet ką imtis į kelionę, net ir lazdą, bet Morkaus (6,8) evangelijoje Jėzus įsako jiems nieko nesiimti su savim į kelią, „tiktai lazdą". Pagal Matą[10]) Gerazėnų šalyje buvo pagydyti du vel-

---

Juk kas tik vykdo valią mano Tėvo, esančio danguje, tas yra mano brolis, ir sesuo, ir motina.

Morkaus, sk. 3,
eilutė 31

Tuo tarpu atėjo jo motina ir broliai. Stovėdami lauke, jie siuntė jo ir šaukė jį.

32

Aplink jį sėdėjo minia, ir jie tarė jam: Štai tavo motina ir tavo broliai yra lauke ir ieško tavęs.

33

Jiems atsakydamas, jis tarė: Kas yra mano motina ir kas mano broliai?

34

Pažvelgęs į tuos, kurie sėdėjo aplink jį, jis tarė: Štai mano motina ir mano broliai!

35

Juk kas tik vykdo Dievo valią, tas mano brolis, ir mano sesuo, ir mano motina.

Luko, sk. 8,
eilutė 19

Tuo tarpu atėjo pas jį jo motina ir broliai, bet per minią negalėjo prieiti prie jo.

20

Jam buvo pasakyta: Tavo motina ir tavo broliai stovi lauke ir nori su tavim pasimatyti.

21

Atsakydamas jis tarė jiems: Mano motina ir mano broliai yra tie, kurie klauso Dievo žodžio ir vykdo jį.

10) Mato 8,28-34

nio apsėstieji ,pagal Morkų[11]) ir Luką[12]) — tiktai vienas. Lygiai taip pat pagal Matą[13]) išeinant iš Jeriko buvo pagydyti du aklu, o pagal Morkų[14]) ir Luką[15]) — tiktai vienas. Prie tų skirtingumą rodančių pavyzdžių būtų galima pridėti dar ir daugelį kitų.

Štai tas klausimas, kurį reikia išaiškinti: kaip čia atsitiko, kad visos trys evangelijos, nepaisant vieno kito nesiderinančio sąskambio, dera tarpusavyje, o ypač kai palyginame dar su ta nesinoptine Jono evangelija, kuri yra visiškai skirtingos prigimties ir apimties.

148. Tai klausimas, dėl kurio smarkiai ginčijamasi, ir galima sakyti, kad daugiau kaip prieš šimtmetį tai buvo pagrindinis klausimas, kuris rūpėjo Naujojo Testamento tyrinėtojams. Tie tyrinėjimai pasiūlė įvairių sprendimų, spėliojimų ir prielaidų. Jiems visiems apsvarstyti reikėtų ilgų specialių studijų, bet tos studijos, praktiškai imant, teturėtų tik istorinės vertės, nes didžioji dalis tų teorijų šiandieną jau yra atmesta.

Net prieš keletą metų pats mėgstamiausias ir tiesiog aksioma laikomas buvo vadinamosios liberalinės mokyklos (§203) aiškinimas, jog tie trys sinoptikai yra kilę iš dviejų rašytinių dokumentų: vienas jų — tai Jėzaus pasakymų ar pamokslų rinkinys, iš tiesų ne kuris kitas rinkinys, o tas pats, kurį Papijas vadina „Logia" ir priskiria apaštalui Matui (§114); antrasis dokumentas būtų Morkaus evangelija, arba pirmykštė savo forma, arba ta, kuri pasiekė mūsų laikus, kurioje daugiausia aprašomi Jėzaus stebuklai ir kiti darbai. Pagal tą aiškinimą prileidžiama, kad Morkaus evangelija yra kilusi nepriklausomai nuo tų

11) Morkaus 5,1-20

12) Luko 8,26-39

13) Mato 20,29-34

14) Morkaus 10,46-52

15) Luko 18,35-43

dokumentų, o Mato (tuo atveju tai būtų jau ne apaštalo darbas) ir Luko evangelijų kilmė paaiškinama kaip du atskiri didžiosios „Logia“ atspindžiai, apjungiantieji ir kai kuriuos Morkaus papasakotus įvykius. Tokia prielaida neišjungia galimybės, kad kai kurie Mato ir Luko evangelijų dalykai yra paimti ir iš kitų šaltinių ir kad evangelistai, atsirinkdami medžiagą, kiekvienas turėjo prieš akis ypatingą tikslą.

Nors toksai aiškinimas dar ir šiandien turi nemaža šalininkų, bet jau nebėra toks nenuginčijamas kaip anksčiau. Naujoji kryptis, gavusi istorijos formų metodo vardą (§217), kurios nuopelnas yra tai, kad ji atkreipė dėmesį į kanoniškųjų evangelijų paruošiamojo laikotarpio reikšmę (§110), nurodo, jog būtų perdaug paprastas ir primityvus toksai aiškinimas, nes vien tik dviejų dokumentų nepakanka, kąd, būtent, jie atstovautų ano meto gausiems darbams. Taip pat reikia sutikti, kad šalia visos eilės rašytinių dokumentų evangelija kartu buvo skelbiama ir gyvu žodžiu.

149. Iš tikrųjų beveik visi tie įvairūs aiškinimai yra remiami ne tiek senovinių dokumentų tyru ir aiškiu liudijimu, kiek moderniuoju aprioriniu dėsniu, o tai išduoda pastangas liudijimus prievarta priderinti prie nusistatymo.

Pavyzdžiui, sakoma, kad Papijo minėtoji „Logia“ - Viešpaties žodžiai, buvo visiškai ne mūsiškė Mato evangelija. Kai dėl teorijos, kurios pagrindą sudaro dviejų dokumentų buvimas, tai jos ne tik niekados nepatvirtino istoriniai įrodymai, bet jai prieštarauja visi senovės liudijimai, kurie visuomet „Logia“ - Viešpaties žodžius, laikė mūsiške Mato evangelija. Tai buvo tikima iki 1832 m. spalio mėnesio, kada Schleiermacheris pirmą kartą paneigė tai, tačiau remdamasis ne naujai surastais istoriniais įrodymais, o vien tik savo filosofiniais dėsniais!

Minėtosios teorijos kitas pagrindinis kriterijus

yra tai, kad ta visų trumpiausioji Morkaus evangelija privalėtų būti pati pirmoji ir seniausioji, nes religiniai pasakojimai linkę vis plėstis ir didėti, o ne mažėti. Bet ir tai yra tik prielaida, kurią aiškiai paneigia žydiškos kilmės dokumentai (nebeminint jau kitų dokumentų). Kodėl Morkaus evangelija negalėjo būti santrauka kito rašto — kaip atrodė šv. Augustinui[16]), — jeigu hebrajų Kronikos buvo santrauka ankstesniųjų Karaliaus Saliamono knygų ir kitų dokumentų, o Makabėjų II knyga buvo Kirenos Jozuės penkių knygų santrauka? O kad ir to paties Naujojo Testamento srityje, ar ne tiesa, kad Lukas, paskutinysis sinoptikas, nors daug ką prideda, bet taip pat nemaža duoda ir santraukų? Pagaliau jei pirmųjų dviejų šimtmečių krikščionys savo privačiam reikalui buvo pratę pasirinkti tokių evangelijos posakių, kaip kad tie, kurių nuotrupos pasiekia mus Egipto papirusuose (§100), ar negalėjo ir Morkus pasidaryti kokią platesnę ištrauką, kurią jis palaikė būsiant reikalinga ir tinkama tūlai krikščionių grupei?

Todėl, vengdami leistis į ginčus dėl pavojingų spėliojimų ir dirbtinių išvedžiojimų, trumpai pažvelkime, kiek šviesos šiuo didžiai įdomiu klausimu duoda senieji liudijimai ir šių laikų stebėjimai.

150. Istorijos duomenys jau parodė mums, kad chronologiškai pirmasis sinoptikų raštas yra semitiškoji Mato evangelija, kuri esmėje yra ta pati, kaip mūsų graikiškoji Mato evangelija, o antroji evangelija yra Morkaus ir trečioji Luko. Taip pat esame pastebėję, kad tie trys raštai turi savo proistorę, maždaug 25 m. laikotarpį, kada katechezė buvo skelbiama žodžiu, ir tie trys raštai yra vieno paveikslo skirtingi atspindžiai (§110).

Taip pat esame pažymėję, kad paskutinysis sinoptikas turėjo prieš akis daug kitų raštų apie tą patį dalyką, kuriais ir jis pasinaudojo, šį tą pridėda-

16) De consensu evangel. I,2,4

mas(§140). Iš tiesų buvo dar ir kitų tos pat rūšies dokumentų, nes tik po poros dešimtmečių, kai jau buvo pasirodę tie trys sinoptikai ir „daugelis“ kitų anoniminių raštų, tada tik buvo sudaryta Jono evangelija, kuri pateikia gana daug naujų žinių. Be to, kaip gi čia atsitiko, kad iš tos gausybės faktų, kurie mūsų maža ir ištirti tebėra, visi trys sinoptikai atsirinko vis beveik tuos pačius, o ne kitus perlus, net ir sutvarkydami juos beveik visuomet pagal tą patį pavyzdį. Kitais žodžiais tariant, iš kur kilo tų trijų raštų toks ryškus „sutartinumas“?

Semitams atminties lavinimas apskritai, o religinio mokymo atveju ir ypač buvo pati svarbiausioji auklėjimo dalis. Jai vienintelei ilgą laiką būdavo patikima plati didaktinė medžiaga, kuri tik vėliau būdavo užrašoma. Iš daugelio pavyzdžių, kuriuos būtų čia galima išvardinti, pakanka prisiminti tą vieną, kuris nėra hebraiškas, bet klasinis semitinės literatūros pavyzdys ir vėlyvesnis už evangelijas. Tai Koranas. Mahometas neparašė jo; maždaug vienos kartos laikotarpiu jo turinys išliko jo mokinių atmintyje, bet išliko žodis žodin. Taigi yra teorija, kad kažkas panašaus atsitiko ir su sinoptikais. Visų trijų jų esama kilusių iš žodžiu skelbtojo mokymo, būtent, iš apaštalų katechezės, kurią kiekvienas jų užrašė skirtingai, pilniau ar ne tiek pilnai, bet tikslliai prisilaikydami žodžio, maždaug tuo pat būdu, kaip buvo surašytas Talmudas (§87;§106).

Nors apskritai negalima paneigti atminties reikšmės tarp semitų ir ankstyvųjų krikščionių katechezės atveju, tačiau toksai aiškinimas atrodo perdaug suprastintas ir mechaniškas. Pagal jį tektų prileisti, naudojantis šių laikų palyginimais, kad esama, štai, visos eilės įsivaizduojamų gramafono plokštelių, kurių kiekviena atitiktų tam tikrą katechezės vietą ir kartas nuo karto būtų kartojama mechaniškų tikslumu. Kas tad būtų sudaręs tokių įsivaizduojamųjų

plokštelių rinkinį? Tikriausiai apaštalų kolegija. Kuria kalba? Tikriausiai aramajų, kuri tada vyravo Palestinoje. Bet ar tai galima įrodyti?

151. Kokia bebūtų teorinė galimybė, jei žvilgterėsime į tikruosius faktus, tai yra į dokumentus, patirsime, kad tokios rūšies rinkinys iš tikro buvo apaštalų kolegijos paruoštas. Tai nebuvo koks nors neapčiuopiamas rinkinys; tai buvo tikras raštas — Mato evangelija (§117). Šis oficialus dokumentas tikrai neaprėpė visos žodžiu skelbiamosios katechezės, kuri ir toliau išliko šalia rašto, ir joje didelį vaidmenį ir esminį pagrindą turėjo atmintis. Bet neturime jokio įrodymo, kad žodžiu skelbiamoji katechezė būtų išlaikiusi tikslią žodinę formą, kuri taip tiksliai pasikartotų, kaip rašte. Iš tikro mes esame verčiami galvoti kaip tik priešingai, turėdami galvoje įrodymus, kaip laisvai buvo pasielgta su Mato evangelijos semitiškuoju tekstu, ir tuos skirtingus išsireiškimus, kuriuos esame iškėlę evangelijose graikų kalba (§§121-122). Jei tačiau snoptikai panašūs, nes yra kilę iš tais pačiais žodžiais išreikštosios katechezės, tai pastaroji turėjo būti rašytinė, o ne žodinė.

Tokią išvadą siūlo ir sinoptikų žodyno ir dėstymo lyginimai (§146). Be abejonės, pati pirmoji, žodžiu skelbtoji apaštalų katechezė buvo aramajų kalba. Bet tada kaip gi ten atsitiko, kad Morkus ir Lukas, kurie rašė graikiškai, išvertė tą žodinį paveldėjimą tokiais vienodais žodžiais ir išsireiškimais ir tokiomis pat gramatikos formomis, sutardami net ir pačiose smulkmenose? O kita vertus, kaip ten atsitiko, kad jie pasirodo tokie nelauktai skirtingi ypač svarbiais atvejais, kaip Eucharistijos įsteigimo aptarimas ar mirties ištarmės žodžiai lentelėje, kuri buvo prikalta prie Jėzaus kryžiaus (§122)? Taigi bent tie du sinoptikai bus turėję rašytą tekstą, kurio dalį panaudojo, o dalį paliko. O tasai rašytasis tekstas, kartojame, ne-

gali būti koks nors kitas, tiktai Mato evangelija, arba visa, arba tik ištraukos ar skirtingos laidos.

152. Šiuos dalykus užsitikrinus iš senovės dokumentų, dabar pažvelkime, kaip jie dera su kitomis tradicijos mums perduotomis žiniomis apie Morkaus ir Luko evangelijų kilmę.

Paskelbtasis Mato evangelijos semitiškasis tekstas naudojosi aukščiausiuoju autoritetu, nes jo kilmė buvo apaštališka ir buvo oficialaus pobūdžio. Gerajai naujienai kas kartą vis labiau plintant tautose, kurios nesuprato semitų kalbų, ilgainiui vis siaurėjo galimybės tiesiogiai pasinaudoti juo. Tačiau tuo tekstu vis dar galėjo pasinaudoti daugelis „evangelistų" ir pamokslininkų, o, be to, greit pasirodė pilni ar daliniai vertimai, kuriuos netiesioginiai mini Papijas (§119). Priklausomybė nuo Mato darbo atrodo labiausiai natūrali, turint galvoje jo turimąjį visuotinį autoritetą. Rašytinės gerosios naujienos srityje Matas buvo pirmasis, ir tai negalėjo išleisti iš akių nė vienas vėliau rašiusiųjų. Šalia to, kad dar prieš Luką „daug" kas rašė, nors apie juos nieko tikra nežinome, galime tik spėlioti, mums vis dėlto yra žinoma, kad Morkus rašė pagal Petro katechezę, o Lukas — pagal Povilo. Kokios reikšmės yra toji ankstyva žinia ryšium su Mato semitiškuoju dokumentu? Ar abu vėlesnieji sinoptikai žinojo tą dokumentą ir panaudojo jį?

Mūsų laikų tyrinėtojai didžiąja dalimi atsako neigiamai. Tie, kuriems semitiškas Mato raštas yra tasai Papijo minėtasis „Logia" - Viešpaties žodžiai, o ne graikiškasis Mato vertimas, yra tos nuomonės, kad Morkus nežinojo Papijo minėtųjų „Viešpaties žodžių", tik Lukas buvo su jais susipažinęs. Kai dėl Morkaus ir Luko santykių, tai apskritai tvirtinama, kad pastarasis pasinaudojęs pirmuoju. Bet tie, kurie laiko, kad nėra jokio istorinio pagrindo prielaidai dėl esminių skirtumų tarp semitiškojo Mato ir grai-

kiškojo Mato, dar gali įžiūrėti skirtumą tarp semitiškojo to rašto originalo ir jo graikiškojo vertimo, dėl vertėjo atliktųjų pakeitimų, kuriuos jau esame pažymėję(§120). Iš tikrųjų visiškai galimas dalykas, kad jei semitiškąjį originalą kokiu nors būdu panaudojo Morkus ir Lukas, tai juos abu savo ruožtu panaudojo vertėjas, kuris Mato originalą išvertė į graikų kalbą.

Mūsų laikų tyrinėtojai yra surinkę ypač retų ir rinktinių įrodymų savo tezėms patvirtinti. Įdėdami kantrybės reikalaujančio didelio darbo, verto nuoširdžios pagarbos, jie yra patvirtinę, kad jei Morkus būtų pasinaudojęs Matu, tai nebūtų sumaišęs Matui tokios būdingos „eilės tvarkos", nebūtų praleidęs šio ar to pasakojimo, išsireiškimo ar žodžio. Taip pat jei Lukas būtų pasinaudojęs Matu, tai nebūtų taip skirtingai pasakojęs apie Jėzaus kūdikystę, prisikėlimą, kalno palaiminimus ir nebūtų pasirinkęs Morkaus pasakojamųjų įvykių tvarkos. Daug dar ir kitų įžvalgių pagrindų surasta tekstų palyginime.

153. Bet, nelaimei, tų tekstų maža, tiktai trys. Žinoma, kad senovėje tokių tekstų buvo „daug" ir dar net prieš Luką. Taigi arba iš tiesų tekstų tebuvo tiktai du (§140), tiksliau pasakius, nebuvo nė pilnų dviejų, nes mūsiškis Mato tekstas nėra visiškas semitiškojo teksto atitikmuo. Štai didelė spraga, kurios nereikia pamiršti lyginant sinoptikus, spraga tų „daugelio" tekstų, kurių mes neturime.

Jeigu mes turėsime galvoje, kad tie „daugelis", kaip jau esame prileidę, didžiąja dalimi priklausė nuo Mato semitiškojo rašto, nors nevienodo didumo, galėjo būti papildyti ir tokiomis žiniomis, kurių trūko Mato semitiškajame rašte. Juk šalia rašytinės „gerosios naujienos" tuo pačiu metu „evangelistai" ir toliau žodžiu skelbė tą „gerąją naujieną", nupasakodami tos rašytinės turinį. Todėl lengvai suprantama, koks sudėtingas yra mūsų si-

noptikų literatūrinės kilmės klausimas ir kaip nepakanka šiandien turimųjų tekstų palyginimo, nes tų tekstų maža tėra, arba gal greičiau dėl to, kad didžiumos tų senųjų tekstų mes neturime.

154. Sutraukdami galime atsekti šitokią sinoptikų geneologiją, turėdami prieš akis šių laikų tyrinėtojų aikštėn iškeltuosius tekstinius dalykus, o taip pat naudodamiesi ir iš senovės pateikiamaisiais įrodymais.

Pats pirmasis raštas buvo Mato tas semitiškas, apimąs Jėzaus kalbas ir darbus. Tai buvo pagrindinis šaltinis, jei ne vienintelis, „daugelio" upelių, kurie prasiveržė Luko laikais.

Morkus buvo paskatintas rašyti Romoje mūsų jau apžvelgtaisiais sumetimais. Raštu jis perdavė Petro žodžiu skelbtąją katechezę, kuri tačiau nebuvo nei tolima nei svetima Mato raštui, nes didžiąja dalimi sudarė jo pagrindą. Dėl to Morkus, imdamasis rašyti, suprato, kad jo užsimotasis darbas ne tik bus lengvesnis, bet taip pat turės tam tikrą garantiją, jeigu jis vadovu pasiims tokį dokumentą, kuris tam tikra prasme turėjo ryšio ir su pačiu Petru. Kuria forma šis dokumentas pateko Morkui į rankas? Ar visas pilnas originalas, ar tik dalinė ištrauka? Ar vienas tų vertimų, kuriuos mini Papijas? Jei į jo rankas pateko vertimas, tai kas per vertimas ir kokio pilnumo? Kiek tas vertimas buvo panašus į šiandieninį Mato raštą graikų kalba? Štai klausimai, į kuriuos negalime atsakyti.

Tačiau sakykime, kad tasai dokumentas, kurio mes nepajėgiame aptarti, yra buvęs Morkaus žinioje, tai tada lengva jo darbą aiškinti kaip dviejų šaltinių mišinį, būtent, atminties ir dokumento. Kai abiejų šaltinių medžiaga sutapdavo — jis pasinaudodavo dokumentu; jeigu iškildavo skirtumai — jis užrašydavo atmintyje išsaugotąją Petro katechezę. Šis aiškinimas, atrodo, tinka abiejų atvejais — kai abu pir-

mieji sinoptikai sutaria ir kai nesutaria, o taip pat patvirtina bendrinį iš senovės ateinantį liudijimą, kad Morkus buvo Petro „vertėjas".

Luko atvejis yra sudėtingesnis ne vien dėl to, kad prieš jį jau buvo Mato ,Morkaus ir daugelio kitų jo rūpestingai ištirti raštai, bet taip pat ir dėl to, kad jis perduoda Povilo katechezę. Taigi jo šaltiniai yra gausesni, ir mums šiandieną jie yra jau dingę praeities miglose. Ar Lukas pasinaudojo Mato semitiškuoju raštu? Visuotinai sakoma, kad tai negalima visu tikrumu patvirtinti vien lyginant prieinamus tekstus. Nesigilinant į šį klausimą, vis dėlto atrodo, kad Lukas bus pasinaudojęs kai kuriais dokumentais, ir tai galėjo būti Mato semitiško rašto plati ištrauka, gal būt, net graikiškas vertimas, kuris, tikriausia, įskaičiuotinas į tą „daugelį". Šiuo atveju abejonėms nebelieka vietos, nes mūsų Lukas ir Matas turi labai daug lygiai tokių pat ir panašių pastraipų.

Taip pat visuotinai pripažinta, kaip jau esame pažymėję, kad Lukas bus pasinaudojęs Morkum, ypač jo pasakojimų chronologine tvarka. O jeigu priimama hipotezė, kad Lukas savo evangeliją rašė Romoje, tai galime pasidaryti išvadą, kad jis pasinaudojo Morkaus evangelija, kaip tam tikros rūšies apmatais. Tokius apmatus turėdamas, jis ilgai dirbo ir parašė dvigubai tiek, papildydamas tomis žiniomis, kurias uoliai rinko iš tų daugelio prieš jį rašiusiųjų, iš žodžiu perduodamosios tradicijos ir ypač iš savo mokytojo Povilo.

Trečiąja, nors ir ne turinio, o formos atžvilgiu eina Mato evangelija graikų kalba, kuri iš esmės yra ta pati, kaip ir semitiškoji Mato evangelija. Bet jos graikiškasis vertimas iki tam tikro laipsnio ir dėl mūsų jau nurodytųjų priežasčių turėjo įtakos Morkui ir Lukui.

Šioje sinoptikų geneologijoje „sutarimas" kyla dėl bendrojo visiems trims šaltinio, kuris tiesiogiai

ar netiesiogiai yra Mato originalas, tai yra apaštalų, o ypač Petro, katechezė. Jų „sutarimas" išsiskiria, kai paskiri autoriai, turėdami savų sumetimų, trumpina, pertvarko tam tikrą medžiagos dalį arba prideda naujų dalykų, daugiausia vis iš to, ką skelbė apaštalai, nors skirtingais keliais gavę tai.

JONAS

155. Trys tos sinoptinės evangelijos neturi jokio tiesioginio autorių nurodymo. Vienintele nesinoptinė evangelija tokį nurodymą turi, nors ir prislėptu būdu, nes jos gale sakoma: „Tai yra tas mokinys, kuris šituos dalykus liudija ir surašė juos"[1]). Čia įvardis „tas" nurodo į mokinį, „kurį Jėzus mylėjo" ir kuris truputį prieš tą pasakymą buvo suminėtas.

Šis baigiamasis visos knygos pasisakymas, jeigu ir nėra autoriaus parašas, tai yra bent jo netiesioginis savo rūšies lyg ir slapyvardis. Kaip išaiškinti tai? Kas yra tas neišvardintasis „mokinys, kurį Jėzus mylėjo"?

Tokių pat meilių pasisakymų užtinkame ir kitose vietose[2]), bet tik bebaigiant pasakoti Jėzaus gyvenimą, įžengiant į tragiškiausią ir labiausiai jaudinantį metą, nuo paskutinės vakarienės iki galo[3]). Iki to laikotarpio tokie dalykai neužtinkami, bet užtat pastebima, kad yra minimas taip pat vardu nevadinamas vienas Jėzaus mokinys, kuris yra tarp pirmųjų Jėzų pradėjusiųjų sekti, anksčiau buvęs Jono Krikštytojo sekėjas kartu su Betsaidos Andriejum, Simono Petro broliu[4]). Net ir Jėzaus teisme pasirodo tas var-

1) Jono 21,24

2) Jono 13,23; 19,26; 20,2; 21,7

3) Jono 13,23

4) Jono 1,35-44

du nevadinamas mokinys, kuris buvo pažįstamas su vyriausiuoju kunigu ir ta pažintimi pasinaudodamas į vyriausiojo kunigo kiemą įsivedė Simoną Petrą[5]).

Taigi tas bevardis mokinys ir tasai „mokinys, kurį Jėzus mylėjo", iš tikro yra vienas ir tas pats asmuo. Iš sinoptikų žinom, kad Jėzaus ypač mylimi mokiniai buvo apaštalai Petras, Jokūbas ir Jonas. Tad, nuosakiai galvojant, tarp tų trijų privalo būti tas „mokinys, kurį Jėzus mylėjo". Bet tai tikriausiai nėra Petras, nes tasai keletą kartų aiškiai suminėtas kaip visiškai ne tas, kurio mes ieškome[6]); taip pat tai nėra ir Jokūbas, kaip matysime toliau.

Aptariamasis Jokūbas yra Jokūbas Vyresnysis, Zebediejaus ir Salomės sūnus, dėl to apaštalo Jono brolis. Kadangi abu tie broliai kilę iš Betsaidos, tai nesunku suprasti jų draugystę su kitais dviem broliais —Andriejum ir Simonu Petru, kurie buvo iš to paties miestelio[7]). Bet Erodas Agripa I tą Jokūbą gana greitai nužudė — 44 m.[8]), kada dar nebuvo parašyta nė viena mūsų evangelija. Mūsų aiškinamasis mylimasis mokinys turi būti jo brolis apaštalas Jonas, Zebediejaus sūnus.

Įvairūs kiti dalykai patvirtina šią išvadą. Ypatinga draugystė, kuri buvo tarp iš tos pačios vietovės kilusiųjų Simono Petro ir Zebediejaus Jono, buvo taip pat ir tarp Simono Petro ir to „mokinio, kurį Jėzus mylėjo"[9]). Be to, kai Simonas Petras Jono evangelijoje paminėtas net keturiasdešimt kartų, taip pat dažnai minimi ir kiti apaštalai, tiktai broliai Jokūbas ir Jonas ten niekada vardu nepaminimi, ir tiktai vieną išsireiškimą užtinkame apie Zebediejaus sū-

5) Jono 18,15-16

6) Jono 13,23-24; 18,15; 20,2; ir t.t.

7) Jono 1,35-44; plg. Mork. 1,6-20

8) Apaštalų darb. 12,2

9) Jono 13,24-26; 18,15-16; 20,2; 21,7

nus[10]). Jokiu būdu negalima sutikti, kad jie būtų buvę nežinomi evangelijos autoriui, ypač kad jau ir iš Apaštalų darbų patiriame, jog Jonas buvo didelio autoriteto asmuo, ir patsai Povilas sumini jį tuojau po Petro kaip vieną Bažnyčios šulų[11]). Taigi tai yra sąmoningas praleidimas, padiktuotas kuklumo, susilaikymas, panašus į tą Morkaus, Petro „vertėjo", kuris sąmoningai nutyli Petrą iškeliančius įvykius (§134).

Netrukus pamatysime, kad ketvirtosios evangelijos būdingiausios žymės atliepia mūsų išsiaiškintojo autoriaus žymes. O pirmiausiai žvilgterėkime, ką apie jį sako senovinė tradicija.

156. Jonas stovėjo kryžiaus papėdėje kartu su Marija, Jėzaus motina, ir nuo tos valandos mokinys paėmė ją pas save į namus[12]). Po Sekminių Jonas šalia Petro pasirodo Jeruzalėje[13]), o vėliau Samarijoje[14]). Kai Povilas 49 m. nuvyksta į Jeruzalę dalyvauti apaštalų susirinkime, ten randa Joną[15]). Po to Jėzaus motinos globėjo jau nebeužtinkame Palestinoje. Veikiausiai jis bus išvykęs apie 57 m., nes Povilas grįžta į Jeruzalę, tai jis nebeužsimena apie Joną[16]). Vėlesnioji tradicija nurodo Joną buvus Mažojoje Azijoje, Efezo mieste, baigiantis pirmajam šimtmečiui. Kai Domicijonas paskutiniaisiais savo viešpatavimo metais (81-96) pradėjo persekioti žydus ir krikščionis, Jonas buvo ištremtas į Patmos salą, kurioje jis parašė Apreiškimą. Mirus Domicijonui, sugrįžo į Efezą. Ten pragyveno visą imperatoriaus Nervos (96-98) viešpatavimo metą, o taip pat ir dalį imperatoriaus Trajano. Mirė natūralia mirtimi sulaukęs žilos se-

10) Jono 21,2

11) Galat. 2,9

12) Jono 19,27

13) Apaštalų darb. 3,1 ir sek.

14) Apaštalų darb. 8,4

15) Galat. 2,9; plg. Apašt. darb. 15,1 ir sek.

16) Apaštalų darb. 21,15 ir sek.

natvės, greičiausia, septintaisiais Trajano viešpatavimo metais, tai yra 104 m. Jo kapas Efeze buvo gerbiamas.

Tasai pastovusis tradicijos pagrindas netrukus buvo pradėtas puošti legendomis ir papildomomis smulkmenomis, be abejo, skatinant tam nuostabiam dvelkimui, kuris bus turėjęs supti jau gilios senatvės sulaukusį, kuris buvo Jėzaus mylimiausias draugas ir jo dvasinis biografas. Tokių legendų pėdsakai užtinkami ir pačios evangelijos gale, kur yra parašyta: „Todėl šitas pasakymas pasklido tarp brolių, kad anas mokinys nemirsiąs. Tačiau Jėzus nesakė jam: Jis nemirs, bet: Jei aš noriu, kad jis pasiliktų, iki ateisiu, tai kas tau?“[17]). Taigi tarp šio senelio gerbėjų buvo tokių, kurie tikėjo, kad jis mirties nepaliestas išliks kaip vienintelis Jėzaus mokinys, kol Jėzus iš naujo garbingai sugrįš — tai buvo dievobaimingas ir jausmingas tikėjimas, bet pats evangelijos rašytojas stengiasi tai išsklaidyti.

Iš nesenų laikų turime betgi visai priešingų bandymų: aiškų suokalbį numarinti Joną prieš laiką. Iš tikrųjų kai kurie tyrinėtojai kėlė prielaidą, kad jis buvo nužudytas 44 m. kartu su savo broliu Jokūbu ar bent šiek tiek vėliau. Šis išsiskiriąs spėjimas, vargu vertas tyčia dar svarstyti, įrodymu imasi sauvališkai išsiaiškintą vieną evangelijos ištrauką ir porą vėlesnio laiko ir visiškai abejotinų dokumentų, o lengva širdimi atmeta ištisą gausybę aiškiausių senovės liudijimų. Bet tie dokumentai yra tik aiški priekabė, o tikrasis pagrindas iškelti tokiam spėliojimui buvo noras įrodyti, kad ne apaštalas Jonas parašė ketvirtąją evangeliją[18]).

17) Jono 21,23

18) Tam spėliojimui duodami tokie įrodymai. Kalbėdamas abiems Zebediejaus sūnums, Jėzus tarė: „Iš taurės, iš kurios aš gersiu, gersite ir jūs, ir krikštu, kuriuo aš esu krikštijamas, būsite ir jūs pakrikštyti“, ir t.t. (Morkaus 10,39; plg. Mato 20,23). Iš

čia daroma išvada, kad abu broliai išgėrė kankinio taurę. Bet tai yra be saiko išpūsta, nes taurė ir krikštas yra metaforos, kurioms nebūtina reikšti kraujo kankinystę, jos gali taip pat simbolizuoti tiktai moralinę kankinystę; mūsų atveju tai juo labiau tikra, nes žodžiai skiriami abiems broliams kartu (vienas jų iš tikro buvo nužudytas), ir tai įgalina mus plačiau juos suprasti. Iš tikro senovėje ėjo tam tikras gandas, kad Jonas tikrąja žodžio prasme buvo kankinys: Romoje buvęs įmestas į verdančio aliejaus katilą, bet išlikęs nepaliestas. Tas gandas kilęs iš Tertulijono (De praescriptione, 36), ir jis Jeronimo buvo pakartotas (Adv. Jovin. 1,26), bet nėra pakankamai pagrįstas. Be to, keliantieji tokius spėliojimus, kalbamuosius žodžius priskiria ne Jėzui, kaip pranašystę, bet evangelistui, kuris juos priskyręs Jėzui jau po įvykių, tai yra kai jau Jokūbas buvo nužudytas ir Jonas tariamai miręs 44 m. Bet jeigu tas dvigubas nužudymo veiksmas taip jau plačiai žinomas, tad kodėl Apaštalų darbai 12,2 užsimena vien tik apie Jokūbo nužudymą, nors ten pat paminėtas ir jo brolis Jonas? Užuot sakius, kad karalius Erodas Agripas „nužudė kalaviju Jono brolį Jokūbą", būtų buvę tiek pat paprasta ir daug tiksliau pasakyti, kad nužudė kalaviju Jokūbą ir jo brolį Joną. Apaštalų darbų autorius aiškiai nepasakė tai vien dėl to, kad tai nebūtų derinęsi su tiesa. O jeigu Jonas jau būtų miręs 44 m., tad kokiu būdu Povilas su juo susitiko Jeruzalėje 49 m., kaip galima daryti visiškai tikslią išvadą palyginus Laišką Galatams 2,9 su Apaštalų darbų 15,1 ir tolimesnėmis eilutėmis? Jeigu net ir taip sauviliškai prileistume, kad Jonas buvo nužudytas po savo brolio, vadinas, po 44 m., tai jo mirtis turėjo būti gerai žinoma, idant užkirstų kelią gandui, jog „Tas mokinys nemiršta".

Įrodymu imamos dar dvi citatos, kurios priskiriamos Papijui. Tik vienam kodekse yra pastraipa Pilypo Sedetės V šimt. parašytosios dingusios „Krikščionybės Istorijos", kurioje jis nurodo: „Papijas antrojoje knygoje sako, kad teologas Jonas ir jo brolis Jokūbas buvo žydų nužudyti". Kita pastraipa, užtinkama „Kronikoje", parašytoje Jurgio Hamartolos IX šimt., tesanti taip pat tik viename kodekse (priešinga visiems kitiems kodeksams, kurie neturi tos pastraipos), tvirtina, kaip ir tradicija, kad Jonas evangelijos autorius ir sugrįžo į Efezą imperatoriaus Nervos laikais,

157. Štai čia tie patys seniausieji Jono buvimo ir jo evangelijos liudijimai.

Šiuo atveju chronologine eile pirmasis irgi yra Papijas (§114). Jo liudijimas šį kartą yra daugiau netiesioginis, negu paprastai, ir tiktai santraukomis pasiekęs mus. Senasis lotyniškas Prologas, kuris tikrai yra blogas graikiškojo originalo vertimas, šitaip sako: „Jono evangelija buvo paskelbta ir duota bažnyčioms naudotis (kai kuriuose kodeksuose pridedama: „Azijoje") paties Jono, kol jis dar buvo gyvas, kaip Papijas iš Hieropolio, numylėtasis Jono mokinys, kaip tai patvirtina „Exoterica" (gal būt, tai bus „Exegetica", „Aiškinimai", kaip aukščiau nurodėme), taigi paskutinėse penkiose savo knygose; jis (Papijas?), Jono diktuojamas, surašė tikrąją evangeliją"[19]. Tas pats senasis Prologas, rašydamas apie Luką, prideda: „Paskui apaštalas Jonas Patmoje parašė Apreiškimą ir po to Azijoje evangeliją". Tie Prologai, kaip jau sakėme (§136), yra iš II šimt. pabaigos, ir dėl to nesunku sutikti, kad ši žinia, priskiria-

---

bet paskui prideda, jog Papijas sako, kad „Jonas buvo žydų nužudytas". Kai dėl Pilypo Sedetės nuotrupos, tai aišku, kad Papijas nebūtų galėjęs Jono pavadinti teologu, nes toks pavadinimas yra žymiai vėlesnis, bizantiškas apibūdinimas, kilęs ne anksčiau kaip IV šimt. Tai, kas ten pasakyta, nėra pažodžiui paimta iš Papijo, o duota tik klaidinanti santrauka, nes Jonas Krikštytojas sumaišytas su Jonu Evangelistu. Tą pat galima pasakyti ir apie ištrauką iš Jurgio Hamartolos, kuri, greičiausia, tėra tik vėlyvesnis įterpimas, taip pat sumaišius asmenis.

Ištyrę tuos pasigailėjimo vertus nurodymus, negalime išsilaikyti nepaklausę, kodėl jiems teikiama tokios didelės reikšmės, paneigiant didingą priešingų įrodymų autoritetą? Aiškus atsakymas būtų tas, kad šiuo atveju pirmenybė teikiama spėliojimui ir atsiejant jį nuo istorinių įrodymų.

19) Čia šiek tiek gramatiškai išlyginta.

moji Papijui, iš tiesų buvo paimta iš penkių jo veikalo knygų (exegetica), rašytų maždaug prieš 80 m.[20]).

Žinia, kad Jonas paskelbė evangeliją „adhuc in corpore constituto", — dar gyvam tebesant, kaip tik paneigia jam mirus kilusią legendą apie jo nemirtingumą ir tuo pažymi, kad raštas buvo paskelbtas ne po jo mirties, kaip gal norėtų kai kas pasidaryti klaidingą išvadą iš evangelijos pabaigos[21]).

Apie 180 m. Irenėjus, pakalbėjęs apie tris pirmąsias evangelijas, prideda: „Taigi ir Jonas, Viešpaties mokinys, kuris ir prie jo krūtinės buvo prisišliejęs, taip pat ir jis išleido evangeliją, gyvendamas Azijos Efeze"[22]). Negali būti pagrįstos abejonės dėl to, kad Irenėjui Jonas, Viešpaties mokinys, nebūtų apaštalas, kuris paskutinės vakarienės metu buvo prisišliejęs prie Jėzaus krūtinės[23]). Irenėjaus liudijimui šiuo klausimu ypatingos reikšmės teikia ta aplinkybė, kad jis savo jaunystės metais Mažojoje Azijoje buvo mokinys Smirnos Polikarpo[24]), kuris mirė sulaukęs beveik devyniasdešimt metų amžiaus, tai yra 155 m., ir savo ruožtu girdėjo Joną. Tuo būdu Irenėjaus liudijimas siekia iki pat Jono tik per vieną tarpininką — Polikarpą.

158. Bet čia mums iškyla išgarsėjęs klausimas, pakišamas vienos Papijo rašto pastraipos ir paaiškinimo, kurį ten prideda Euzebijus, kartodamas tą vie-

20) Tuojau pastebimas skirtumas tarp šio nurodymo į Papiją, atlikto tame pačiame jo gyventajame šimtmetyje, ir tarp nurodymo į Pilypą Sedetę ir Jurgį Hamartolą, dėl kurių pačių jau kyla abejonių ir kurie yra keliais šimtmečiais vėlesni.

21) Jono 21, 23-24

22) Adversus haeres. III,1,1; grakiškas tekstas pas Euzebijų, Histor. eccl. V,8,4

23) Jono 13,23

24) Tai nusakė pats Irenėjus laiške Florinui; Euzebijaus Histor. eccl. V,20,4-8; plg. taip pat ir IV,3

tą, būtent, ar Irenėjus nesumaišė apaštalo Jono su kitu to paties vardo asmeniu.

Taigi Papijas, savo rašto pradžioje norėdamas nusakyti savo mokymosi kilmę, šitaip išsireiškia: „Jei pasitaikydavo kas nors, kas sakėsi buvęs presbiterių pasekėjas (arba „senųjų", graikiškai — „presbiterois"), aš, būdavo, išklausinėju tokį, ką skelbė presbiteriai, ką kalbėjo Andriejus, o ką Petras, o ką Pilypas, o ką Tomas, o ką Jokūbas, o ką Jonas ir Matas ir kiti Viešpaties mokiniai, ir tuos dalykus, ką sakė Aristijonas ir presbiteris Jonas, Viešpaties mokiniai". Prie šios Papijo citatos (kuri čia išversta smulkmeniškų tikslumu) Euzebijus prideda tokį aiškinimą: „Čia taip pat dera pažymėti, kad jis du kartus išvardija Joną. Pirmasis Jonas išvardintas kartu su Petru ir Jokūbu, ir Matu, ir kitais apaštalais, aiškiai nurodant evangelistą. Priešingai, antrąjį Joną, pertraukęs savo pasakojimo giją, jis įrašo tarp kitų ne apaštalų, prieš jį žymėdamas Aristijoną ir aiškiai apibūdindamas jį presbiteriu. Taigi šitie dalykai kaip tik patvirtina žinias tų, kurie yra sakę, kad Azijoje buvo du tuo pačiu vardu Jonai ir Efeze du kapai. Taigi reikalinga atkreipti dėmesį į tuos dalykus, nes kai kurie priėdžia, kad tebuvo tik pirmasis. Panašu į tiesą, kad buvo ir antras, kuris matė Apreiškimą parašytą Jono vardu[25])". Čia Euzebijus daro išvadą, kad Irenėjus, tvirtindamas, jog Papijas buvo Jono klausytojas ir Polikarpo palydovas, bus sumaišęs Presbiterį Joną su apaštalu Jonu[26]).

Dėl šių dviejų tekstų buvo be galo daug diskusijų, o visų pirmiausiai dėl to, kaip tiksliai jie pasiekė mūsų laikus. Iki Euzebijaus, kaip aiškėja, niekas negalvojo apie dviejų Jonų buvimą, išskyrus Aleksandrijos Dionizijų III šimt. viduryje, bet jis evangeliją priskiria apaštalui, o ne Presbiteriui[27]), kaip ir Euzebijus.

25) Histor. eccl. III,39,4-6

26) ten pat 1,2

27) ten pat VII,25,7-16

Imant vien tik Papijo tvirtinimą, susidaro įspūdis, kad būta dviejų Jonų. Bet toks pirmasis įspūdis dėl įvairių priežasčių galėtų būti klaidingas, tik čia ne vieta tai aptarinėti. Kiekvienu atveju, net sutinkant, kad būta dviejų Jonų, evangelijos priskyrimas apaštalui Jonui nėra šališkas sprendimas, kaip jau rodo mums nuomonės Dionizijaus ir Euzebijaus, kurių pastarasis prieš akis turėjo ištisą Papijo raštą. Jeigu ir sutiktumėm su tuo, kad Irenėjus sumaišė du skirtingus Jonus, tai šito iš tikro nebūtų galima pasakyti apie Polikarpą, nes jis turėjo asmeniškų ryšių su Jonu. Kita vertus, visiškai nepaisant kito Jono buvimo, apaštalui Jonui yra priskiriama evangelija, liudijant kitoms Azijos ir Vakarų bažnyčioms, kurios—vis tiek, kaip šiandien bebūtų spėliojama—jokiu būdu nebuvo Irenėjaus įtakoje.

159. Polikrato liudijimas taip pat nėra jokioj Irenėjaus įtakoj. Jis buvo ne tik Efezo vyskupas, rašęs kitų Azijos vyskupų vardu: jis buvo aštuntasis iš eilės vyskupas savo šeimoj, dėl to paveldėjęs senovės tradicijas. Rašydamas popiežiui Viktorui į Romą (189 -199 m.), jisai primena „Joną, kuris glūdėjo prie Jėzaus krūtinės, buvo kunigas, nešiojęs „petalon", ir kankinys ir mokytojas, užmigęs Efeze"[28]). „Petalon" yra liturginis drabužis, pagal Senąjį Testamentą dėvimas tik aukšto kunigo, o čia suminėtas perkeltine prasme[29]). Visa kita yra aišku, net ir pavadinimas kankiniu, čia pavartotas plačia prasme, kaip jau esame pastebėję ir kaip patvirtina tolimesnis išsireiškimas „užmigo". Iš tikrųjų tvirtinama, kad taip pat ir Polikratas būsiąs sumaišęs du Jonus, bet tokia prielaida nėra niekuo paremta.

Vakaruose Romos Bažnyčios tradicijai atstovauja ypač Muratorijaus Fragmentas (§136), kuris daugiau turi ką pasakyti apie ketvirtąją evangeliją, ne-

28) Euzebijaus, Histor. eccl. V,24,3

29) Plg. Išėjimo knygoje 28,36; 39,30

gu apie kurį nors kitą raštą. Štai ta ištrauka, tik šį kartą joje ištaisytos stambiausios lotynų kalbos klaidos[30]): „Ketvirtoji evangelija Jono, vieno iš mokinių. Skatinamas savo draugų, mokinių ir vyskupų, jis tarė: „Papasninkaukite su manim tas tris dienas, ir tada pasipasakosime vieni kitiems, kas kuriam buvo apreikšta". Tą pačią naktį Andriejui, vienam apaštalų, buvo apreikšta, kad Jonas, visų kitų padedamas, turi viską surašyti savo vardu. Ir dėl to, nors keletas kitų evangelijos knygų kitus dalykus iškelia, tai nieko bloga tikinčiajam, nes visa, kas yra kiekvienoje evangelijoje, buvo nustatyta vienos ir tos pačios tvarkančiosios Dvasios... Dėl to ko tada stebėtis, jei Jonas tiek savo laiškų atskirose pastraipose, tiek ir žodžiu sakė vis pats apie save: „Ką mes savo akimis matėme, ką savo ausimis girdėjome ir ką mūsų rankos yra jutusios, tai mes ir surašėme jums". Taigi jis tuo pačiu pareiškia buvęs ne tik tas, kurs matė ir girdėjo, bet taip pat ir surašinėtojas visų nuostabiųjų Viešpaties darbų".

Šiame liudijime yra ir tikrai legendariškų dalykų — kaip susitarimas tarp Jono ir mokinių, apsireiškimas Andriejui, — vaizduotės dalykai, gal būt, net paremti Jono evangelijos (21,24). Bet tame Muratorijaus Fragmente yra taip pat aiškių duomenų noro leistis į ginčą, o tai rodo neįprasto didumo pastraipa dėl ketvirtosios evangelijos (ją mes pateikėme sutrumpintą). Be abejo, tuo buvo norima atsakyti keliems dar likusiems Romos kunigo Kajaus mokyklos pasekėjams. Priešindamasis montanistams, stipriai besiremiantiems IV evangelija, jis visiškai atmetė ją. Dėl to Kajaus pasekėjai gavo „Alogi" pavadinimą, vadinas, tokie, kurie yra be „logos", nes IV evangelija yra dieviškojo Logos — Žodžio — evangelija, tik tasai „Alogi" vardas turi ir ne teologinę prasmę, vadinas, neišmintingi, be žmogiškojo logos.

30) Fragmentum Muratorianum

160. Egiptui atstovauja Klemensas Aleksandrietis. Tuojau po tos pastraipos, kurią pateikėme kalbėdami apie Morkaus evangeliją (§130), jis prideda: „Paskutinysis tačiau yra Jonas, kuris, matydamas, kad ankstesnėse evangelijose paduodama tai, kas susiję su Kristaus kūnu, ragindamas savo artimųjų ir veikiamas Dievo Dvasios, parašė dvasinę evangeliją“[31]). Čia Klemensas kalba taip pat ne tiek pats nuo savęs, kiek remdamasis senųjų presbiterių tradicija, kuriuos jis ir nurodo. Kita vertus, bent apskritai paėmus, jis sutaria su Muratorijaus Fragmentu, kad Jonas rašė kitų raginamas. Nėra jokios abejonės, kad Klemenso minimasis Jonas yra apaštalas, kaip tai aiškiai rodo ir įtarpinis pasakojimas apie atkritusį jaunikaitį, kurį vėliau Jonas atvertė. Klemensas tai pasakoja knygoje „Quis dives salvetur“, o Euzebijus pakartoja savo Bažnyčios istorijoje[32]). Evangelijos pavadinimas dvasine, kaip priešingybės kūniškajai, yra atspindys to antropologinio skirtumo (kūnas, siela, dvasia), kuris buvo įprastas helenistiniam galvojimui, bet jis taip pat taikliai nusako ketvirtosios evangelijos esmę ir dėl to plačiai prigijo.

Šitie tai yra pagrindiniai, tačiau ne vieninteliai dviejų pirmųjų šimtmečių liudijimai. Nenaudinga būtų minėti čia dar trečiojo šimtmečio paminklus, nes niekas nepaneigia tai, kad jau antrojo šimtmečio gale apaštalas Jonas visuotinai buvo pripažįstamas IV evangelijos autorium. Šiandien būtų taip pat nereikalinga išvardinėti įvairius šios evangelijos buvimo pėdsakus, kurie užtinkami jau II šimt. pirmojoje pusėje tiek tikrajam tikėjimui atstovaujančių rašytojų darbuose: Ignaco Antiochiečio, Justino Kankinio ir kt., ir įvairių gnosticizmo mokytojų: Valentino, Herakleono ir t.t., o taip pat ir paties Marcijono. Mums nebėra ko tai aptarinėti, nes turime saulės šviesos aiš-

31) Euzebijaus, Histor. eccl. VI,14,7

32) Histor. eccl. III,23,6 ir sek.

kumo įrodymų, kad IV evangelija sklido Egipte jau apie 150 metus.

Šalia Egertono papiruso, kurį jau esame minėję (§100) ir kuris rodo aiškią priklausomybę nuo IV evangelijos, 1935 m. buvo paskelbta papiruso nuotrupa su šios evangelijos ištrauka[33]). Toji nuotrupa yra labai maža, tik apie 8 centimetrų ilgumo, ir joje yra tik keletas eilučių iš Jėzaus pasikalbėjimo su Pilotu[34]), bet nepalyginama vertė glūdi jos senume. Patys geriausieji pasaulio specialistai, kurie buvo paprašyti pareikšti nuomonę, vieningai sutarė, kad toji nuotrupa priskirtina II šimt. pirmajai pusei ir greičiau pirmiesiems, o ne vėlesniesiems dešimtmečiams. O 130 metai imtini kaip aukso vidurys. Reikia pastebėti, kad nuotrupa yra dalis ištiso kodekso (ne tomo ar ritinio), ir neabejotina jos kilmė yra Egiptas, nors ir nežinome, kuri, būtent, jo vieta. Taigi maždaug apie 130 m. Egiptui jau buvo žinomas šis raštas, rašytas Mažojoje Azijoje. Jei iš to 130 skaičiaus atskaičiuosime atitinkamą metų kiekį, reikalingą Azijoje rašytajam darbui pasiekti Egiptą ir ten dar padauginti ir paskleisti jam, tai ir turėsime tą laiką, kurį tradicija nurodo kaip IV evangelijos kilimo laiką, būtent, pirmojo šimtmečio pabaigą.

Pakako tos vargingos papiruso skiautelės išblaškyti nepagrįstiems tvirtinimams tų tyrinėtojų, kurie buvo nusprendę, jog IV evangelija negalinti būti parašyta anksčiau kaip 130 m. ar 150 ar net 170 m. O tokių buvo ne vien tik tarp praeitojo šimtmečio mokslininkų. Net 1933 m., kai tasai papirusas jau buvo Europoje, nors dar nepaskelbtas, Loisy[35]) tebetvirtino, kad IV evangelija turėjusi dvi redakcijas: pirmoji — seniausioji iš 135-140 m. ir antroji iš 150-160 m.

33) C.H. Roberts, „An unpublished fragment of the Fourth Gospel in the John Rylands Library", Manchester 1935.

34) Jono 18,31-33 ir 37-38

35) Loisy „La naissance du christianisme" p. 59.

161. Esama dar ir kito ypačiai reikšmingo dalyko, kuris per naujuosius suradimus sudaro pagrindą paneigti netikriems sprendimams, nelaisviems nuo blogos valios pasireiškimų. Daugeliui mokslininkų net ir mūsų dienomis ketvirtoji evangelija tėra teologinė įrodytina tiesa, kuri vargu iš viso yra istorijos reiškinys (Loisy), taigi tai esąs tik alegorinis ir simbolinis raštas, kurio veiksmas vyksta atitrauktinių dalykų mistiniame pasaulyje, ir daugelyje jos scenų rodomas grynai sugalvotas geografinis gamtovaizdis, aiškiai prieštaraująs tikrajai topografijai, kuri turėtų būti pristatoma. Kaip taisyklė šitokį smerkiamąjį sprendimą paskatina dažniausiai iš anksto susidarytasis filosofinis nusistatymas, priedo dar tie, kurie tokias ištarmes skelbia, būna vis knyginiai tyrinėtojai. Tik nedaugelis jų rūpestingiau ar bent prabėgom yra pakeliavę po Palestiną, o tuo tarpu visi jie maža dėmesio teteikia archeologijai ir istorinei geografijai. Jų išminties paviršutiniškumas apskritai yra rimtas dalykas, ypač kad net ir toks Renanas, pirmasis Jėzaus gyvenimui rašyti patyrinėjęs geografinius dalykus vietoje (nors ir savu būdu), galėjo rašyti: „Ketvirtosios evangelijos istoriniai rėmai, mano požiūriu, yra Jėzaus gyvenimas, koks jis buvo žinomas apie Joną susibūrusiai grupei. Iš tikrųjų, kaip aš galvoju, šitai mokyklai geriau buvo žinomos steigėjo įvairios išorinio gyvenimo aplinkybės, negu tai grupei, kurios prisiminimais remiantis sudarytos sinoptinės evangelijos". Bet, nepaisant to įtarimui pagrindo nesudarančio priminimo, kai kas toliau teigia, kad IV evangelijos autorius tiek nepažinęs Palestinos topografijos, jog neturėjęs net aiškaus supratimo apie Jeruzalės miesto padėtį (šis pastarasis tvirtinimas yra vieno mėgėjiško tyrinėtojo italo, kurio vardo neverta nė minėti).

Tiesa yra kaip tik griežtai priešinga. IV evangelijos autorius parodo, kad jis turėjo žymiai tikslesnį

topografijos pažinimą už sinoptikus, ir jis tiesiog džiugina, pateikdamas daugelį nuostabių smulkmenų, kurias būtų galėjęs visiškai praleisti, niekuo nepakenkdamas pasakojimui. Jei jis nepraleido jų, tai tik dėl to, kad visiškai pasitikėjo savimi. Turime bent dešimt Palestinos vietovių pavadinimų, kurie yra išvardinti tik IV evangelijoje. Nėra įrodyta, kad bent vienas jų būtų klaidingas, o, priešingai, nustatyta, kad keletas jų yra aiškiai tikslūs ir tikri ir prašoka mūsų lūkesčius. Pavyzdžiu paimkime porą atvejų.

162. Jono evangelijos 1,28 minima „Betanija anapus Jordano" kitiems šaltiniams nežinoma. Kita vertus, iš 11,18 patiriame, kad Betanija yra tiktai apie 15 varsnų, arba 2.800 metrų, nuo Jeruzalės, o nuo Jeruzalės iki Jordano apie 40 km. Bet buvo dvi Betanijos (kaip buvo du Betliejai ir du Beth-ho-ronai, ir t.t.). Jordano Betanija buvo arti vienos brastos, kuri, greičiausia, bus ir tą vardą davusi („beth-onijjah" — „laivo namai", prieplauka). Ši vietovė tais pačiais sumetimais buvo vadinama dar ir Beth-abarah („pervažos namai"), kaip šioje ištraukoje išsiverčia Origenas. Čia neseniai buvo surasti senovės įrengimai.

Graikiškojo teksto 5,2 sakoma, kad Jeruzalėje, prie Avių Vartų, yra tvenkinys, Betsaida arba Bezeta vardu, gal būt, pagal tos miesto dalies pavadinimą, bet pridedama, kad tasai tvenkinys turėjo penkis prieangius. Tad ar tai reikštų penkiakampį prieangį? Tokia forma būtų labai keista, ir dėl to mūsų tyrinėtojai nevengė daryti prielaidų, kad visas šis vaizdas būsiąs alegorinis vaizdas, tvenkinys simbolizuojąs judaizmo dvasinį šaltinį, o penki prieangiai — penkias Įstatymo knygas. Bet ir čia naujausios iškasenos sugriovė gražią alegorinės fantazijos pilį. Surasta, kad tvenkinys įprastiniu būdu buvo apsuptas 4 prieangių, sudarydamas 120 m ilgio ir 60 m pločio keturkampį, o penktasis prieangis buvo viduryje, padalydamas viską pusiau (§384).

19,13 pasakojama, kad Pilotas teismo metu „išvedė Jėzų laukan, o pats atsisėdo teisminėje kėdėje, Litostrotos vietovėje, hebraiškai Gabata". Kur buvo toji du vardus turėjusioji vieta, apie kurią daugiau nieko nežinome? Tikslių žinių kaip tik suteikė prieš kelis metus surastosios iškasenos. Tie abu vardai nėra vienas kito vertimas, bet tos pačios vietos lygiateisiai pavadinimai. Toji vieta, esanti Antonijos tvirtovėje, neseniai kaip tik buvo surasta. Ji turi visas būdingas archeologines savybes Erodo Didžiojo laikų, kuris statydino Antoniją (§578).

163. Tokį pat rūpestingą tikslumą užtinkame ir Jono pasakojimo chronologijoje, tarytum tik tam, kad būtų patvirtintas žinomasis dėsnis, jog tikroji istorija turi dvi akis — geografiją ir chronologiją.

Kai palyginame sinoptikų pateikiamuosius laikui nusakyti duomenis su tuo, ką užtinkame ketvirtojoje evangelijoje, tai susidarome įspūdį, kad Jonas susirūpinęs vis aptarti ir nustatyti, kas anų liko nenusakyta.Sprendžiant vien tik pagal sinoptikus, Kristaus viešąjį gyvenimą galima būtų sutraukti į vienerius metus ar net trumpesnį laiką. Jonas, priešingai, aiškiai mini trejas atskiras Velykas ir tuo būdu tą veikimo laiką išdėsto į bent dvejis metus ir keletą mėnesių (§177).

Jono 2,11 aiškiai pažymėta, kad Jėzus „stebuklus pradėjo Kanos vestuvėse", tai yra dalykas, kurio sinoptikai nepapasakojo. Tuojau po to[36]) jis pateikia beveik tokio pat iškilmingumo ir autoritetingumo Jėzaus viešojo gyvenimo veiksmą kaip ir tas pirmasis — prekiautojų išvijimą iš šventyklos. Tuo tarpu sinoptikai tą įvykį pažymi tiktai keletą dienų prieš Jėzaus mirtį.

Kuriais metais įvyko tasai prekiautojų išvijimas iš šventyklos, jeigu skaičiuotumėm nuo kurio nors iškilmingo Palestinos atsitikimo? Tai įvyko 46 m. po to,

36) Jono 2,13 ir sek.

kai buvo pradėta atstatyti šventykla. Bet šiuo atveju vėl vien tik Jonas mums pasako tai[37]).

Pagaliau iš sinoptikų pateikiamojo kančios nupasakojimo prieinama išvados, kad Jėzus su savo mokiniais hebraiškąjį Velykų pokylį atšventė savo mirties išvakarėse. Tas pokylis pagal įstatymą turėjo būti švenčiamas Nisano mėnesio 14 d. vakarą. Tada Jėzus turėtų būti miręs Nisano 15 d. Jonas, priešingai, pasirūpina pažymėti, kad tos pat dienos rytą, kai Jėzus buvo nukryžiuotas, žydai, kurie prieš Pilotą minioje kaltino Jėzų, dar nebuvo valgę Velykų avinėlio. Iš tikrųjų „jie patys nėjo į teismo rūmus, kad nesusiteptų ir galėtų valgyti Velykų avinėlį"[38]). Susitepę jie nebegalėtų tą vakarą valgyti Velykų pokylyje. O jei taip, tai Jėzus mirė Nisano 14 d., ir išvakarėse valgytoji vakarienė nebuvo hebrajų įstatymo numatytas velyki nis pokylis. Kol kas mums nėra reikalo pradėti spręsti garsųjį klausimą, idant galėtumėm parodyti, kad ir sinoptikai ir Jonas gali būti teisingi (§536 ir sek.), bet tai dar kartą padeda išryškinti tą nuolatinį ir rūpestingą atidumą, kurio Jonas laikosi žymėdamas ir nustatinėdamas tai, ką anksčiau rašiusieji evangelistai paliko neaiškaus.

164. Pagaliau tai yra tik kelios pastraipos, kurios tobulai iškelia tai, kad pasakotojas rašė tiesiogiai ir asmeniškai žinodamas tuos įvykius, ir mes lengvai galėtumėm tokius gausius įrodymus tęsti toliau.

Jonas gerai žino, ką yra rašę sinoptikai, bet jis sąmoningai pasirenka kitą kelią. Nesiekdamas viską aprašyti[39]), jis stengiasi bent dalinai papildyti tai, ką sinoptikai praleido. Apskaičiavimai rodo, kad jie nepanaudojo 92 procentų jo evangelijos dalykų. Kartais, žinoma, pasakojamieji dalykai privalo būti tie

37) Jono 2,20

38) Jono 18,28

39) Jono 21,25

patys. Bet ir tais atvejais Jonas dažnai prisistato kaip liudininkas, kuris rūpinasi tiksliau nusakyti ir papildyti pasakojimą. Tai labiausiai aišku kančios nupasakojime.

Sinoptikai nepasakė, kas buvo tasai mokinys, kuris vyriausiojo kunigo tarnui kardu nukirto ausį, nei pateikia to tarno vardą. Jonas patikslina, kad tasai mokinys buvo Simonas Petras, o tarnas buvo vardu Malkus[40]). Pagal sinoptikus atrodytų, kad suimtas Jėzus buvo tiesiog nuvestas į vyriausiojo kunigo Kaifo namus. Jonas nori atitaisyti tą klaidingą įspūdį ir pasako mums, kad pirma jie nuvedė jį pas Anną[41]), tuojau pat nurodydamas, kodėl taip buvo. Pagal sinoptikus Petras seka paskui suimtąjį ir įeina į vyr. kunigo kiemą. Pagal Joną, priešingai, Petras seka iš paskos kartu „su kitu mokiniu", bet sustoja prie kiemo, o tuo tarpu tas kitas mokinys įeina, o Petras įeina vėliau, ano mokinio užtartas[42]). Vien tik iš Jono, o ne iš sinoptikų sužinome, kad Pilotas klausinėjo Jėzų teismo rūmuose, o žydai buvo lauke. Taip pat vien Jonas aprašo „Štai žmogus" sceną ir perduoda ginčą tarp Piloto ir žydų, kurio metu tasai bando išlaisvinti Jėzų, net ir nuplaktą jau, o žydai vis šūkauja, kad esą ištikimi Cezario valdiniai[43]). Tiktai iš Jono patiriame, kad mirusiam Jėzui romėnų kariai nelaužė blauzdų, kaip pagal įsigalėjusį paprotį būdavo daroma, bet užtat ietimi pervėrė jam šoną[44]). Po pastarosios žinios prideda: „O tasai, kurs matė, paliudijo tai, ir jo liudijimas yra tikras"[45]). Tasai savo akimis matęs liudininkas yra ne kas kitas, o tik mylimasis Jėzaus mokinys, kurio buvimas kryžiaus papėdėj kartu

40) Jono 18,10

41) Jono 18,13

42) Jono 18, 15-16

43) Jono 18,33 ir sek.

44) Jono 19,31-34

45) Jono 19,35

su Jėzaus motina yra kiek aukščiau užrašytas taip pat tik Jono[46]).

Nė viena šių smulkmenų, nežymių ir realistinių, kokios jos ir yra, jokių atveju neišduoda visų tų alegorinių prasmių, kurias kai kurie tyrinėtojai sauvališkai primeta.

165. Visas turinys rodo, kad Jonas eina skirtingu negu sinoptikų keliu. Sinoptikai atsideda aprašyti Jėzaus veikimui Galilėjoje, o Jonas — Judėjoje ir Jeruzalėje. Jonas mini tik septynis Jėzaus stebuklus, bet iš jų penki neužtinkami pas sinoptikus. Jis daugiau vietos skiria Jėzaus skelbiamosioms tiesoms aiškinti, ypač jo ginčams su žydais, vadais, o ne jo darbams. Tuose pasikalbėjimuose, kaip ir visoje evangelijoje, dažnai užtinkami tokie būdingi išsireiškimai, kurie sinoptikuose gana reti arba iš viso nežinomi, pavyzdžiui, simboliški žodžiai: Šviesa, Tamsybė, Vanduo, Pasaulis, Kūnas, arba atitrauktiniai žodžiai: Gyvenimas, Mirtis, Tiesa, Teisingumas, Nuodėmė.

Bet Jonas nors ir neseka sinoptikų tradicija, vis tiek neišleidžia jos iš akių. Teisingai sakė Renanas, kad Jonas „turėjo savo tradiciją, lygiagretę su sinoptikais, kad jo padėtis yra lyg to autoriaus, kurs nepraleidžia nepastebėjęs tai, kad jau buvo rašyta apie tą patį dalyką, kuris patvirtina daugelį jau pasakytųjų dalykų, bet tikisi turįs geresnių žinių, kurias jis ir pateikia, nesirūpindamas kitais".

Tačiau čia dar ne viskas. Net ir Jono nepasisakymas yra netiesioginis naudojimasis sinoptikų tradicija, kiek jis prileidžia, kad skaitytojams tai jau žinoma; kita vertus, sinoptikuose yra nemaža užuominų, kurios visiškai pilnai paaiškėja tiktai Jono tradicijoje. Galėtumėm pasakyti, kad abi tradicijos iš eilės nusilenkia viena kitai su žodžiais: Nec tecum, nec sine te — nei su tavim, nei be tavęs.

Jonas nieko nepasakoja nei apie Jėzaus gimimą,

46) Jono 19,25-27

nei apie jo asmeninį gyvenimą. Jis kalba apie jo motiną, bet niekada jos nepavadina vardu, nors vardais sumini kitas Marijas. Du kartus jis pasinaudoja išsireiškimu „Jėzus, Juozapo sūnus“[47]), bet negalvodamas, kad būtų reikalo paaiškinti tokį dvireikšmį pasakymą. Jis sakosi rašąs, kad būtų tikima, jog „Jėzus yra Kristus, Dievo Sūnus“[48]), o visiškai nemini Taboro kalno persikeitimo scenos, kuri labai tiktų šiam reikalui. Jis perduoda sinoptikų nutylėtą ilgą Jėzaus kalbą apie dangaus mistinę duoną[49]), o nė žodžio nepasako apie Eucharistijos įsteigimą paskutinės vakarienės metu. Tačiau šie maži praleidimai nėra jokie praleidimai, o nenuoseklumai yra ko nuosekliausi dėl tos paprastos priežasties, kad Jonas nenori jau kartoti tai, kas jo skaitytojams jau buvo gerai žinoma, ir dėl to jis remiasi tuo iš sinoptikų įsigytuoju jų žinojimu.

Bet savo ruožtu ir sinoptikų tradicija reikalinga Jono. Sinoptikai, o ypač abu pirmieji, maža ką tepasako apie Jėzaus mokymą Jeruzalėje. Tačiau abu jie perduoda Jėzaus raudą: „Jeruzale, Jeruzale, kuri žudai pranašus ir užmuši akmenimis tuos, kurie tau siųsti, kiek kartų aš norėjau surinkti tavo vaikus, o tu nenorėjai!“[50]). Vien tik iš sinoptikų pasakojimo nepasisektų išaiškinti to „Kiek kartų norėjau..!“, o Jėzaus kelionės į Jeruzalę, tą šauksmą padaro visiškai suprantamą. Todėl ir sinoptikai tylom reikalingi yra Jono tradicijos.

166. Iš stiliaus ir išsireiškimo būdų aišku, kad ketvirtosios evangelijos autorius buvo žydų kilmės, dėl to kai kurie šių laikų tyrinėtojai bandė, net šiek tiek perdėdami, daryt prielaidas, kad iš tiesų jis rašęs aramaiškai. Iš tikro jis naudojasi ne tik tokiais semi-

47) Jono 1,45; 6,42

48) Jono 20,31

49) Jono 6,25 ir sek.

50) Mato 23,37; Luko 13,34

tiškais išsireiškimais, kaip „džiaugte džiaugiasi“[51], „prapulties sūnus“[52] ir t.t., bet ir semitiškais žodžiais, tačiau juos tvarkingai išverčia į graikų kalbą savo skaitytojų patogumui, kaip „Rabbi, tai reiškia: Mokytoją“[53], „Mesiją, tai reiškia Kristų“[54], „Kefas, tai reiškia Petrą - Uolą“[55], „Siloes, išvertus tai reiškia Siųstasis“[56] ir t.t. Taip pat ir jo sudėtiniai sakiniai graikų kalba yra paprasti, nesudėtingi, neturį tiek tų šalutinių sakinių ir sudėtingos santvarkos, kuriais didžiuojasi graikų kalba. Kita vertus, jo stilius rodo pabrėžtiną palinkimą į paralelizmą, kuris yra būdinga hebrajų poezijos ypatybė. Pavyzdžiui:

„Tarnas nėra didesnis už savo valdovą,
nei pasiuntinys nėra didesnis už tą, kurs jį siuntė...
Kas priima, ką aš siunčiu, tas priima mane,
o kas mane priima, tas priima tą, kurs yra siuntęs mane“.[57]).

„Moteriškė gimdydama liūdi,
nes jos valanda atėjo.
O pagimdžiusi kūdikį jau nebeatsimena suspaudimo dėl džiaugsmo,
kad gimė pasauliui žmogus“[58]).

Tasai laisvas, ištęstas dėstymas dažnai sunkina sekti būtiną minties eigą, bet tartum atsilyginti tasai eilučių iškilmingumas ir vaizdingumas suteikia visai kalbai paslaptingumo ir didingumo, kurie iš pat pradžių paveikia skaitytoją:

— Pradžioje buvo Žodis.
Tas Žodis buvo pas Dievą,

51) Jono 3,29
52) Jono 17,12
53) Jono 1,38; 20,16
54) Jono 1,41
55) Jono 1,42
56) Jono 9,7
57) Jono 13,16...20
58) Jono 16,21

ir Žodis buvo Dievas.
Jis pradžioje buvo pas Dievą.
Visa per jį padaryta,
kas padaryta,
ir be jo nepadaryta nieko.
Jame buvo gyvybė,
ir ta gyvybė buvo žmonių šviesa.
Šviesa šviečia tamsybėje,
bet tamsybė jos neapėmė.
— Buvo tikroji šviesa,
kuri apšviečia kiekvieną žmogų,
ateinantį į šį pasaulį.
Jis buvo pasaulyje;
pasaulis per jį padarytas,
bet pasaulis jo nepažino.
— Tas Žodis įsikūnijo
ir gyveno tarp mūsų[59]).

167. Bet kaip tik šis iškilmingasis įvadas buvo taip pat pradžia daugelio sunkumų. Kaip galėjo nemokytas Betsaidos žvejas pakilti iki tokios sąvokų aukštybės? Kaip galėjo jis, vienintelis iš visų N.T. rašytojų, skelbti Jėzų kaip žmogų esant ne tik hebrajų Mesiju, bet net amžinuoju, dieviškuoju Logos? Kaip čia atsitiko, kad jis iš buklaus žvejo pakilo iki gilaus mąstytojo, svarstančio paslaptingąjį Logos supratimą, anuomet taip mėgtąjį svarstyti graikų filosofijos ir anuometinės aleksandriečių filosofijos? Kodėl jo aprašomasis Jėzus yra toks skirtingas nuo sinoptikų, toks antgamtinis ir dieviškas? Iš kur jis gavo tas Jėzaus kalbas, tokias turtingas atitrauktiniais išvedžiojimais ir perkeltinės prasmės palyginimais? Kur jis surado tuos puikius pasikalbėjimus, kuriuose Jėzaus klausytojai - pokalbių dalyviai jaučiasi lyg viščiukai, erelio naguose nukelti už debesų, nuostabos pritrenkti, pajėgiantieji vien tik vėpliškai ir negrabiai

59) Jono 1,1...14

atsakinėti, kaip Nikodemas ir Samarietė, ir dažnai taip vyksta net su pačiais mokiniais?

Iš šių ir daugelio kitų dalykų buvo daroma išvada, kad tasai visas raštas negalįs būti Betsaidos žvejo darbas. Visa, kas čia, galima prileisti, tai kad šis darbas yra mistiniai svarstymai kažkurio vienišo filosofo, kuris istorinį Jėzų stengėsi paversti religiniu idealu, padedamas Aleksandrijos platoniškojo judaizmo, arba helenistinio sinkretizmo, arba misterijomis besiremiančių religijų, arba mandeizmo.

Daugiau negu aišku, kad priskirti šią evangeliją kuriam nors nežinomam rašytojui prieštarautų visiems seniesiems istorijos liudijimams. Bet tai nė kiek nekliudo tiems, kurie kelia šią ypatingą teoriją. Jie neskiria didesnio dėmesio liudijimams, jeigu šie kalba ne už juos, kaip tariamuoju Jono kankinystės atveju. Tokiais atvejais šie visais dokumentais abejojantieji sustoja ties kuriuo nors mažiausiai ko nors vertu tekstu ir perdėdami priskiria jam ypatingos reikšmės. Bet kuriuo čia atveju mes galėtumėm paklausti, kodėl gi to nepažįstamo vienišo filosofo ypatybėse negalėtų būti įžiūrimas kaip tik Jonas iš Betsaidos.

Tikrai jis buvo žvejas. Iš kai kurių evangelijose užtinkamų užuominų atrodo, kad jo tėvas Zebediejus buvo pasiturįs laivų savininkas ir todėl savo vaikui galėjo suteikti tam tikrą metodišką mokymą. Kaip ten bebūtų, bet tai visiškai dera su Palestinoj buvusiu papročiu mokytis ir tuo pačiu metu verstis kuriuo nors verslu. Šv. Povilas dirbo rankų darbą. Anksčiau ir po jo laikų dirbo garsusis Hillel, kuris per dieną užsidirbdavo tik pusę denaro, Rabbi Aqiba buvo malkų piovėjas, Rabbi Joshua medžio anglių degėjas, Rabbi Meir - raštvedys, Rabbi Johanan - batsiuvys, ir tokių buvo dauguma Talmudo mokytojų tarpe, o tik mažumą tesudarė turtingieji, kuriems nebuvo reikalo verstis amatu.

Jei guvusis Jonas, tikras „griausmo vaikas“[60], dar visiškai jaunas metėsi sekti pirmiausiai Joną Krikštytoją, o paskui Jėzų, tai šio pastarojo mokytojo galėjo netekti turėdamas truputį per 20 m. amžiaus. Tada jis, ištikimas savo krašto papročiams, atsidėjo mokytis Įstatymo, tik ne ano meto rabinų mokykloje, bet jau naujojo tobulo ir meile paremto Įstatymo, kuris buvo paskelbtas jo paskutiniojo mokytojo ir kurio prisiminimai — nors jei ir nieko nebūtų rašęs — šviesūs ir aiškūs išliko jo dvasioje.

Atminties archyvuose, o tai buvo vienintelis archyvas net ir ano meto rabinų mokyklose (§106,150), Jonas per tuos ilgus metus galėjo su meile permąstyti paliktuosius dvasinius turtus to savo mokytojo, kuris buvo ypač mylėjęs savo jauniausiąjį mokinį, taip pat bus parodęs ir ypatingą pasitikėjimą ir perdavęs išskirtinų žinių. Iš to permąstymo ir tvarkymo mintyje kilo Jono ketechezė, skirtinga nuo Petro ir sinoptikų, bet ne priešinga, iš dalies papildanti, ko anoms trūksta, iš dalies paaiškinanti anas, o svarbiausia — labiau atitinkanti naująsias išorines krikščionybės sąlygas.

168. Jono katechezė, prieš rašant perdėm išmąstyta, keletą dešimtmečių bus gyvavusi žodžiu skelbiama. Kol mokinys dar tebepermąstinėjo prisiminimus apie savo mokytoją, jis kartu ir skelbė tai jo globai pavestiesiems tikintiesiems iš pradžių Palestinoje, paskui Sirijoje ir Mažojoje Azijoje.

Dirbdamas pastaruosiuose veikimo baruose, Jonas, jau senstąs ir, palaipsniui išmirštant kitiems apaštalams, įsigyjąs vis daugiau autoriteto, susidūrė su naujos rūšies kliūtimis. Pasipriešinimas ėjo jau nebe iš senųjų žydiškos kilmės krikščioniškų susibūrimų, kurie taip vargindavo Povilą, bet iš įvairių gnostikų srovių, iš dalies susidariusių dar prieškrikščioniškais laikais, kurios pirmajam šimtmečiui bai-

60) Morkaus 3,17

giantis pradėjo įsilieti į krikščioniškąją vagą. Iškilo reikalas pradėti kovoti su tomis srovėmis, ir Jonas tada ėmėsi iš savo atmintyje esančių turtų pačią šviežiausią medžiagą, darydamas savo katechezę ypač veiksmingą prieš naująją grėsmę.

Tam tikru metu — kaip galima spėti ir kaip iš tikro liudija Muratorijaus Fragmentas ir Klemensas Aleksandrietis (§§159,160) senelio apaštalo mokiniai prikalbėjo jį parašyti svarbiausias savo katechezės dalis. Jonas padiktavo, o pačiame rašto gale, lyg koks antspaudas, yra pareiškimas to, kas parašė, ir tų, kas rašyti prašė: „Tai tas mokinys, kuris liudija šituos dalykus ir parašė tai; o mes žinome, kad jo liudijimas yra tikras“[61]).

169. Tas žvilgsnis į praeitį išaiškina Jono rašymo ypatingąją prigimtį, kuri tikrąja žodžio prasme vadinama dvasine evangelija. Visais įmanomais būdais Jonas iškelia Jėzaus Kristaus antgamtiškumą ir dieviškumą, nes tai buvo jo pats svarbiausias tikslas[62]) kovoje prieš pagoniškosios kilmės gnozį. Tai ir sudarė tą ypatingąjį evangelijos pobūdį.

Bet tasai pats uždavinys užtinkamas ir sinoptikuose, tik ne tiek pilnai išryškintas ar vien bendrais bruožais teiškeliamas, ypač Morkaus evangelijoje, pačioje trumpiausioje iš visų. Tai jau kuris laikas pripažįsta patys griežčiausieji kritikai (jie tačiau Morkaus evangeliją išsklaido į kelis įvairius sluoksnius, atmesdami „antgamtines“ ir „dogmatines‘ jos dalis). Jonas aiškiai išplėtė jas, bet nieko nesugalvojo. Iš tos daugybės dalykų, kuriuos būtų galėjęs pasakyti apie Jėzų (plg.21,25), jis kruopščiai atsirinko tam tikrus atvejus, kurie iki tol nebuvo papasakoti, bet kuriems papasakoti buvo pats patogiausias laikas; jis nesugalvojo jų ir sujungė juos su kitomis bendrosiomis ir plačiai paskleidusiomis žiniomis. Jėzus iškyla aiškiau

61) Jono 21,24

62) Jono 20,31

nušviestas dieviškosios šviesos, bet tai atsitiko dėl Jono pasirinktosios medžiagos, kaip sinoptikų Jėzus yra daugiau žmogiškoji figūra taip pat pagal jų pasirinktąją medžiagą. Kiekvienas biografas pavaizdavo Jėzų iš savo ypatingo matymo taško, ir kiekvienas yra davęs visą nors ir nepilną paveikslą, bet nė vienas nesisakė norįs pristatyti visą tą daugybę Kristaus asmenybės bruožų.

Jei Jėzaus pamokslai ir pasikalbėjimai IV evangelijoje yra ypač kilnūs, tai dėl to jie nėra mažiau istoriški už sinoptikų. Būtų neistoriška prileisti, kad Jėzus visuomet ir kiekvienu atveju kalbėjo vis tuo pačiu būdu, ar jis būtų kreipęsis į Galilėjos kalniečius, su kuriais kalbantis jį užtinkame sinoptikuose, ar kai ginčijosi su priekabiais Jeruzalės ginčų mėgėjais, su kuriais kalbantį jį mums pristato Jonas. Išskyrus tų ginčų kilmingumą, patys pasikalbėjimų su Rašto žinovais ir fariziejais metodai yra daug kuo panašūs į anų laikų rabinų ginčų metodus. Mūsų laikų žydai mokslininkai, ypač gerai pažįstantieji Talmudą, yra iškėlę tokius panašumus, laikydami juos IV evangelijos pamokslų kolektyviniu istoriškumo patvirtinimu[63]). Taip pat ir į savo mokinius kreipdamasis Jėzus įvairiais atvejais turėjo skirtingai kalbėti; mes galime ir laukti, kad iš pradžių jo žodžiai buvo paprasti, kai tie tik pradėjo sekti jį, o vėliau žymiai sunkesni, kol atsisveikinimo kalboje paskutinės vakarienės metu jis iškėlė juos iki tol nežinomų aukštumų.

Be to, ir pačių mokinių tarpe jis bus turėjęs savo pasirinktuosius ir žymiai artimesnius draugus, kuriems patikėjo tai, ko nebuvo sakęs kitiems[64]). O pats

63) Šiuo klausimu taip pat labai gausių dokumentų surinkta Strack und Billerbeck, „Kommentar zum N. Test. aus Talmud und Midrash", vol. II, 1934. Visas šis tomas yra skirtas Jono evangelijai.

64) Plg. Jono 13,21-28

artimiausias tarp šių, kaip jau žinome, buvo Jonas, kuris dėl to net ir grynai istoriniu požiūriu yra pats svarbiausias liudininkas tarp visų kitų.

170. Tasai išskirtinis liudininkas savo raštą pradeda tvirtinimu, kad Jėzus yra dieviškasis Logos, tapęs žmogumi. Net ir šiuo tvirtinimu jis parodo aiškų istorijos pajautimą, nors jo priėjimas prie reikalo ir teologinis: tas Logos, kuris nuo amžių buvo Dievuje, prieš keletą metų tapo žmogumi, ir „mes matėme jo garbę, garbę vienatinio Sūnaus, gimusio iš Tėvo, pilno malonės ir tiesos"[65]). Tačiau tasai mūsų patikimas liudininkas, istoriškai rūpestingas ir sąžiningas, niekados netvirtina, kad Jėzus vadintų save Logos. Tą vardą jam duoda Jonas savo evangelijos įvade, ir laiške, kuris galėtų būti pavadintas evangelijos lydraščiu[66]), ir Apreiškime[67]). Iš viso Naujajame Testamente Logos žodis teminimas tik tose trijose vietose. Todėl galima daryti išvadą, kad tas žodis nebuvo naudotas tose katechezėse, kurios kildinamos iš Petro ir Povilo. O Jono katechezei šis žodis bus turėjęs būti įprastas, jei jis panaudojamas jau pačiose pirmosiose eilutėse, visiškai nieko dėl to nepaaiškinant, prileidžiant, kad skaitytojai jau žino, ką jis reiškia.

Patsai žodis graikų filosofijai buvo žinomas jau nuo Heraklio laikų, bet tasai žodis įvairiais amžiais turėjo skirtingą prasmę sofistams, Sokrato sekėjams ar stoikams. Didelį vaidmenį jis turėjo Aleksandrijos žydo Filono svarstymuose, bet jo Logos sąvoka yra kitokia negu graikų ir gimininges nė Senojo Testamento „Išminties" sąvokai. Su šia pastarąja prasme artimos yra ir „Memra" bei „Dibburna" žodžių sąvokos, turinčios Žodžio (Dievo) prasmę, kurie dažnai užtinkami žydų „Targumine", tik ne Talmude. Samarijoje Jonas turėjo ryšį su mums jau žinomuoju pir-

65) Jono 1,14

66) I Jono 1,1

67) Apreiškimas 19,13

muoju krikščionim gnostiku - Simonu Žyniu[68]), kuris savo sistemoje — jei priimamas Hipolito pateiktasis jos aprašymas[69]) — vietoje Logos pavartojo Logismos, kuris sudraė eonų (eonai - gnostikų filosofijoje tarpiniai pradai tarp Dievo ir žmogaus) dalį trečiosios poros, kilusios iš Aukščiausiojo Principo.

171. Dar prieš keletą metų su pasitikėjimu buvo tvirtinama, kad Jonas savojo Logos sąvoką paėmė iš aukščiau minėtųjų teorijų ar tiesiog iš Filono. Iš tikro Jono Logos esmėje dieviška ir nesukurta esybė, visiškai kitoks negu Filono Logos, kuris pasirodo lyg kokia tarpinė būtis tarp asmenybės ir dieviškumo, lyg tarpininkas tarp dvasinio Dievo ir medžiaginio pasaulio. Bet kuriuo atveju būtų visiškai nenaudinga į tai gilintis, nes skirtumas tarp tų abiejų Logos sąvokų neseniai buvo pripažintas pačių griežčiausiųjų mokslininkų. Loisy, kuris savo IV evangelijos aiškinimų pirmojoje laidoje[70]) sakėsi negalįs paneigti dalinės filonistų idėjų įtakos Jonui, antrojoje laidoje[71]) nusprendė, kad literatūrinė priklausomybė nuo Filono neįtikima, tvirtindamas, kad Jono Logos „greičiau yra Senojo Testamento Išminties įkūnijimas". O tai kaip tik yra tai, ką jau prieš šimtmečius sakė senieji scholastikai.

Taip pat nėra reikalo kalbėti apie galimybę, kad Jono Logos kildintinas iš mandeizmo. Ši teorija buvo šiaudų ugnis, kuri prieš keletą metų trumpai sulieps-nojo, bet jos šiandieną teliko tik šalti pelenai (§214).

Taigi mums tenka daryti išvadą, kad Jono Logos sąvoka yra išimtinai jo paties, jokio atitikmens neturinti ankstyvesnėse sąvokose. O kai dėl paties žodžio, tai atrodo, kad Jonas pavartojo jį išreikšti savo sąvokai, nes jis tiko jo minčiai ir jau buvo paplitęs

68) Apaštalų darb. 8,9

69) Hipolito „Ħefut." VI,7 ir sek.

70) 1903 m. laida, p. 121-122

71) 1921 m. laida, p.88

graikų - romėnų pasaulyje, prie kurio norėjo priartėti bent per žodyną, siekdamas laimėti jį Jėzaus Žodžiui. Taigi jis tarp graikų buvo graikas, kaip Povilas tarp visų buvo viskas, dirbdamas tarp žydų ir nežydų laimėti visiems jiems gerosios naujienos reikalui[72].

Pasakojama, kad Kristupas Kolumbas, kai jūrų kelionės metu būdavo audros užkluptas, prieidavęs prie laivo krašto ir, stovėdamas prieš šniokščiančias bangas, balsiai kartodavęs Jono evangelijos pradžią: „Pradžioje buvo Žodis. Tas Žodis buvo pas Dievą... Visa per jį padaryta, kas padaryta, ir be jo nepadaryta nieko..." Šniokščiančios kūrinijos viršum aidėjo Logos Kūrėjo giesmė; pasaulio tyrinėtojas savu būdu minėjo Dievo tyrinėtoją,

„pradėdamas
iškilmingąją giesmę, kuri skelbia žemei
dangaus paslaptis, esančias virš visa ko".
Dantė, „Dangus", XXVI, 43-45.

JĖZAUS GYVENIMO CHRONOLOGIJA

172. Visa Jėzaus gyvenimo chronologija yra pridengta neaiškumo šydu, ir ne vien tik patys tie įvykiai, bet ir jų santykis su anuometine istorija. Neturime visiškai tikrų žinių nei dėl Jėzaus gimimo dienos, nei dėl metų, nei kada jis pradėjo viešąjį veikimą, nei kiek laiko tai tęsėsi, nei dėl jo mirties dienos ar metų.

Kuris nors viduramžių mistikas, gal būt, čia įžiūrėtų slaptingąją lemtį, o tą vieninteli kartą, kai oficialusis krikščioniškasis pasaulis bandė prasiskverbti pro tą neaiškumo šydą, jis padarė rimtą klaidą, tartum lyg užsitraukdamas bausmę už tą bepro-

72) I Korint. 9,19-23

tišką drąsumą. Kai VI šimt. skitas vienuolis Dionizas Mažasis nustatė, kad Jėzus gimė 754 m. nuo Romos įkūrimo, tai jis suklydo bent 4 metus paimdamas per vėlai, ir šiandien krikščioniškasis pasaulis, laikydamasis Dionizo to apskaičiavimo, tą klaidą įamžina.

Iš tikro tie mūsų neaiškumai kyla ne dėl kurių nors mistinių priežasčių, o dėl žemo anuomet istorijos supratimo, kuris yra visiškai paprastas ir aiškus. Jau matėme, kad viskas, ką žinome apie Jėzaus gyvenimą, yra pasiekę mus per ankstyvosios Bažnyčios katechezę, iš kurios kilo evangelijos (§106). Bet nei katechezė, nei evangelijos nesirūpino pateikti Jėzaus „gyvenimo" šiandieniniu šio žodžio supratimu. Mums šiandieną biografija be tikslios vidinės ir išorinės chronologijos yra kūnas be griaučių, ir pirmasis dalykas, kuriuo šiandien rūpinamasi, yra datos. Gali būti, kad tokį pat biografijos supratimą turėjo ir evangelistai, bet jie nekreipė dėmesio į tikslius chronologinius duomenis, nes jų siekimas buvo ne biografiją rašyti. Iš tikro tie du evangelistai, kurie savo pasakojimuose yra arčiausiai biografijos (nors jų metodai ir tikslai skirtingi), yra Lukas ir Jonas, tai tie du, kurie nepašykšti chronologinių datų, pirmasis — kiek tai susiję su ano meto istorija, antrasis — dėl pačių įvykių eigos.

Evangelijos, o juo labiau katechezė, kurią jos atspindi, buvo skirta pamokyti ir dvasiškai stiprinti tikintiesiems, o ne istorijos mokyti. Tasai dvasinis tikslas, be abejo, reikalavo iš evangelistų pasakoti Jėzaus darbus ir mokslą, bet visiškai nebuvo reikalinga savo pasakojimams duoti apibrėžtus chronologinius rėmus ar susieti tai su ano meto kitais įvykiais. Jėzus buvo pirmojo krikščionybės šimtmečio Tėvas. Netekęs Tėvo, vaikas tiksliai prisimena jo darbus ir pamokymus, nors gali ir neminėti tos tikrosios dienos, kada tam tikras įvykis buvo arba kada tėvas dėl ko nors įspėjo ar ką nors patarė. Tikrasis dvasinis tė-

vo palikimas savo sūnui yra jo darbai ir pamokymai, o nuosekli jų eilės tvarka galėtų būti, daugių daugiausia, tik mokslinis priedas. Todėl pirmykštė katechezė kreipė dėmesį į esmę, o ne į mokslinę pusę, rinko atskirus atsitikimus ir pamokymus, kurie stiprina dvasią, nesirūpindama dienomis ir metais, kurie tenkintų smalsumą.

Lukas ir Jonas kreipia šiek tiek dėmesio ir į chronologinę įvykių eigą kaip tik dėl to, kad jie yra paskutinieji iš keturių ir šalia bendrųjų katechezės tikslų siekia dar išskirtinai savų. Lukas parodo rūpesčio visuotinei istorijai (§141) ir duoda vienintelę apibrėžtą datą, kuri evangelinius pasakojimus sieja su pasauline istorija[1]). Jonas nesidomi pasauline istorija, bet nori patikslinti daugelį dalykų, kuriuos ankstesnieji evangelistai paliko tik užsiminę. Tačiau jis yra tikslus savo pasakojimo įvykių eigoje ir duoda keletą smulkių dalykų, kuriuos jau esame paminėję (§163). Tik iš tų dviejų evangelistų gauname kiek datų šiandieninei Jėzaus biografijai.

Jei geografija ir chronologija yra istorijos akys, tai reikia taip uoliai surinkti tas turimąsias datas, kaip rūpestingai ieškome tų geografinių liudijimų. Tų datų yra perdaug maža, ir dažnai jos neturi to tikslumo, kurio šiandieną būtų trokštama. Tačiau ir tose galimybių ribose keliais atvejais galima apytikriai nustatyti.

JĖZAUS GIMIMAS

173. Dėl Jėzaus gimimo yra vienas visiškai tikras dalykas, būtent, kad jis gimė prieš Erodo Didžiojo mirtį, vadinas, baigiantis kovui ar prasidedant balandžui, 750 metais nuo Romos įkūrimo, arba, pagal mūsų skaičiavimą, 4 m. prieš Kristų, nes tikra yra tai, kad tuo metu mirė Erodas (§12). Bet kada gi prieš

1) Luko 3,1-2

Erodo mirtį gimė Jėzus? Įvairūs svarstymai padeda mums susiaurinti tą galimybių lauką į laiką prieš 750 m. nuo Romos įkūrimo.

Vienas jų yra Erodo įsakymas nužudyti visus kūdikius, turinčius „dvejus metus ir jaunesnius", gimusius Betliejuje[2]), nes tai verčia darytis išvadą, kad tarp jų tikrai buvo Jėzus. Tai mums leidžia aiškintis, kad Jėzus gimė žymiai vėliau negu toji dvejų metų riba, nes apskritai visiškai nuoseklu manyti, kad Erodas leido gerai padidinti metų ribą, norėdamas tikrai pataikyti auką. Bet tas dvejų metų laikas nėra nuo Erodo mirties, o nuo atkeliavimo Išminčių, kurie Erodui davė pagrindo daryti apskaičiavimams. Kita vertus, atvykę Išminčiai Erodą dar teberado Jeruzalėje[3]), o mes žinome, kad senasis karalius, jau sirgdamas ir silpnėjant jo sveikatai, prieš mirtį persikėlė į šiltesnį Jeriko klimatą. Galime taip pat apytikriai nustatyti, kad tas kėlimasis įvyko pasirodžius pirmiesiems 749 m. žiemos šalčiams, arba per 4 mėnesius prieš Erodo mirtį.

Tai mums pateikia šitokių įvykių eilę: Jėzaus gimimas; Išminčių atvykimas į Jeruzalę; įsakymas nužudyti kūdikius iki 2 m. amžiaus; Erodo išvykimas į Jeriką; Erodo mirtis. Norėdami apspręsti laiko santykį tap abiejų kraštutinių įvykių — Jėzaus gimimo ir Erodo mirties, — privalome turėti galvoje tuos 2 metus, nustatytus Erodo įsakyme, prisimindami, kad tasai laikotarpis yra labai perdėtas, o taip pat privalome skaitytis ir su tais 4 mėnesiais, kuriuos jau esame minėję. Be to, praėjo dar kiek laiko tarp Išminčių atvykimo ir Erodo išsikėlimo į Jeriką, bet apie tai nieko tikslaus nežinome. O trečia — yra dar metas tarp Jėzaus gimimo ir Išminčių atvykimo. Apie tai žinome tik tiek, kad tas laikas negalėjo būti trumpesnis kaip 40 dienų — iki Jėzaus paaukojimo šventyk-

2) Mato 2,16

3) Mato 2,1

loje[4]), nes Juozapas tikriausiai nebūtų kūdikio Jėzaus išstatęs dideliam pavojui, nešdamas jį į Jeruzalę, jeigu jau butų buvęs išleistas įsakymas nužudyti naujagimį. Kita vertus, tasai laikotarpis galėjo būti žymiai ilgesnis už 40 dienų. Darydamiesi išvadą, skaičiuodami laiką atgal nuo Erodo mirties, galime prileisti, kad tasai Erodo įsakyme nustatytasis iš dvejų metų laiko prailginimas išlygina tuos 4 mėnesius ir tuos mūsų ką tik paminėtuosius tarpus, ir lieka tik menkas laiko priedas. Taigi Jėzus yra gimęs prieš nepilnus dvejus metus prieš Erodo mirtį, tai yra 748 m. nuo Romos įkūrimo pradžioje (6 m. prieš Kristų).

174. Kitas Jėzaus gimimo laikui nustatyti tinkamas dalykas yra Kvirino paskelbtasis gyventojų surašymas, kuris davė progos Juozapui ir Marijai nukeliauti į Betliejų. Bet šis klausimas yra toks sudėtingas, kad mums tenka išsiaiškinti jį (§183).

Daugelis tyrinėtojų ieškojo įrodymų astronomijoje, taigi mėgino išsiaiškinti, kuri žvaigždė pasirodė Išminčiams, dar su kažkokiu ypatingu meteoru. Jau garsusis Kepleris tikėjo, kad Išminčių žvaigždė buvusi Jupiterio ir Saturno suartėjimas, įvykęs 747 m. nuo Romos įkūrimo (7 m. prieš Kristų). Po jo kiti iki pat mūsų dienų tą Išminčių žvaigždę laikė Halley kometa ar kuriuo nors kitu meteoru, pasirodžiusiu apie tą laiką. Šiuose bandymuose nieko pažymėtina neišliko, nebent tik gera valia, nes buvo pasirinktas klaidingas kelias. Pakanka tik sustoti prie evangelijos pasakojimo smulkmenų[5]), kad suprastume, jog tas reiškinys pristatomas kaip visiškai stebuklingas, ir dėl to negalima jo pajungti gamtiniams, tegu ir reto meteoro, dėsniams.

Taip pat buvo gausių bandymų nustatyti, jei ne dieną, tai bent metų laiką, kada gimė Jėzus, bet ir tie visi bandymai buvo bergždi. Ta aplinkybė, kad tą

4) Luko 2,22

5) Mato 2,2... 9.10

naktį, kai gimė Jėzus, piemenys prie Betliejaus ganė laukuose savo kaimenes[6]), dar nerodo, kad buvo šiltas metų laikotarpis, gal būt, pavasaris, kaip kai kas yra daręs išvadas. Žinome, kad ypač pietų Palestinoj, kurioje yra Betliejus, kaimenės būdavo laikomos lauke be jokios bėdos ir žiemos naktį.

JONO KRIKŠTYTOJO VEIKIMO PRADŽIA

175. Jėzaus gimimo laiką nustatyti padeda ir evangelistai, rašydami apie jo viešojo gyvenimo pradžią. Visų pirma, turime Luko klasiškąjį tekstą[7]), susijusį su Jono Krikštytojo pasirodymu viešumoje: „Penkioliktaisiais Cezario Tiberijaus viešpatavimo metais, Poncijui Pilotui valdant Judėją, o Erodui esant Galilėjos tetrarku, o jo broliui Pilypui Iturėjos ir Trakonitės sričių tetrarku, o Lizanijui Abilenės tetrarku, vyriausiais kunigais esant Annui ir Kajipui, Viešpaties žodis pasigirdo Zakarijo sūnui Jonui tyruose".

Beveik su visais šiais asmenimis susijusi chronologinė medžiaga yra perdaug plati, kaip jau esame matę (§52), norint nustatyti tekste minimus tikruosius metus. O apie Lizanijų težinome perdaug maža, būtent, kad jis baigė valdęs 37 m. Tiktai su Tiberijum susijusi data gana tiksli, bet, deja, ji tiksli daugiau autoriaus galvoje, negu šiandieninių skaitytojų.

Kas tai per metai buvo tie „penkioliktieji imperatoriaus Tiberijaus viešpatavimo metai"? Prieš Tiberijų buvęs Augustas mirė 767 m. nuo Romos įkūrimo (14 m. po Kr.) rugpiūčio 19 d. Pirmieji Tiberijaus viešpatavimo metai, atrodo, turėtų tęstis nuo nurodytosios dienos iki 768 m. rugpiūčio 18 d. (15 m. po Kr.). Tokiu būdu penkioliktieji jo viešpatavimo metai būtų

6) Luko 2,8

7) Luko 3, 1-2

nuo 781 m. (28 m. po Kr.) rugpiūčio 19 d. iki 782 m. (29 m. po Kr.) rugpiūčio 18 d. Su tokiu apskaičiavimu sutiko daugelis mokslininkų.

Taciau neseniai pastebėta, kad Rytuose buvo paprotys skaičiuoti naujojo valdovo viešpatavimo metus ne nuo jo pirmatako mirties, bet tik sulaukus sekančių civilinių metų pradžios. Tokiu būdu, sulaukus naujų civilinių metų pradžios, įpėdinis jau viešpatavo antruosius metus. Romėnų metai prasidėdavo sausio pirmąją, žydų Tishrio (spalio) mėn. pirmąją, o retais atvejais ir Nisano (kovo) mėn., kada prasideda žydų religiniai metai. Jei naudojamės tuo skaičiavimu, tai pirmieji Tiberijaus viešpatavimo metai, remiantis romėnų kalendorium, būtų 14 m. po Kr. nuo rugpiūčio 19 d. iki gruodžio 31 d., antrieji metai būtų visi 15-tieji po Kr. ir penkioliktieji — 28 m. po Kr. Pagal žydų kalendorių pirmieji Tiberijaus viešpatavimo metai butų 14 m. po Kr. rugpiūčio 19 d. iki rugsėjo 30 d. (arba 15 m. po Kr. iki kovo 1 d. išvakarių), o penkioliktieji — nuo spalio 1 d. 27 m. po Kr. iki rugsėjo 30 d. 28 m. po Kr. (arba nuo 28 m. po Kr. kovo 1 d. iki 29 m. kovo 1 d. vigilijos).

Tarytum dar negana būtų, tai iškyla žymiai didesnių abejojimų. Kai Lukas rašė „penkioliktaisiais Tiberijaus viešpatavimo metais“, ar iš tikrųjų jis pradėjo skaičiuoti nuo Augusto mirties? Reikia atsiminti, kad Augustas per porą metų prieš savo mirtį (765 m. nuo Romos įkūrimo, 12 m. po Kr.) Tiberijų padarė savo dalininku imperijai valdyti, tribūno valdžios dalininku[8]), ir dar aiškiau — provincijų administratorium — Augusto bendrininku, o taip pat ir gyventojų surašymui kartu vykdyti[9]). Kadangi Tiberijui provincijose tai davė tokią pat galią, kaip Augustui, tai kai kas galvojo, kad Lukas, provincijos gyventojas, „Tiberijaus viešpatavimo penkioliktuosius

8) Tacitas, „Annales“, I,3

9) Svetonijus, „Tiberius“, 21

metus“ pradėjo skaičiuoti nuo jo dalyvavimo vyriausybėje pradžios, o ne nuo Augusto mirties. Tuo atveju „penkioliktieji metai“ būtų 26 m. po Kristaus.

Šiam aiškinimui paremti buvo iškelti kai kurie panašūs atsitikimai, pavyzdžiui, Tito atvejis. Kaip imperatorius jis valdė tik truputį ilgiau kaip porą metų, bet po mirties jo viešpatavimui buvo priskirta 11 metų, pradedant skaičiuoti laiką nuo tada, kai jo tėvas Vespasijonas įjungė jį į imperijos valdymą ir suteikė jam tribūno valdžią. Bet, nepaisant tos analogijos, neatrodo tikra, kad Lukas skaičiuoti pradėtų nuo Tiberijaus ir Augusto bendrojo valdymo. Joks senovės rašytojas ir joks senovės archeologinis dokumentas, kurie pasiekė mus, nesinaudoja tokiu skaičiavimu. Tiberijaus viešpatavimo pradžia visuomet buvo pradedama nuo Augusto mirties.

176. Iš to paties Luko gauname dar porą kitų chronologinių nurodymų. Pirmasis yra tas, kad Jonas Krikštytojas savo veikimą pradėjo prieš pat Jėzaus krikštą ir jo viešąjį gyvenimą, kaip matome lygindami Luko 3,1-2 su 3,12 arba Apaštalų darbus 1,22 ir 10,37-38. Antrasis nurodymas — Jėzus, savo krikšto metu pradėdamas viešąjį gyvenimą, „buvo apie trisdešimt metų“[10]).

Išsireiškimas „apie trisdešimt metų“ yra lankstus dėl to prielinksnio „apie“. Mums šiandieną tai galėtų reikšti vienerius ar porą metų daugiau ar mažiau: „apie trisdešimt metų“ žmogus galėtų būti trisdešimt dvejų ar dvidešimt aštuonerių. Senovės žydų tokiam išsireiškimui teikta dar net didesnio lankstumo, kaip galima spręsti iš įvairių nurodymų, ypač kai reikalas sukosi apie apskrito skaičiaus padidinimą. Vadinas, toks išsireiškimas leistų prie duotojo skaičiaus pridėti tris ar keturis vienetus. Trisdešimt ketverių metų žmogus galėtų dar vis būti „apie trisdešimt“. Taigi tasai lankstumas šį chronologinį nuro-

10) Luko 3,23

dymą daro mažiau vertą, negu iš pirmo žvilgsnio galėtų atrodyti.

Peržvelgdami Luko pateikiamąsias datas, gaunam štai ką: 1 — Jonas Krikštytojas savo veikimą pradėjo penkioliktaisiais Tiberijaus viešpatavimo metais, tai yra tarp 27 m. po Kr. spalio 1 d. ir 29 m. po Kr. rugsėjo 18 d., ir tai sutampa su daugelio aiškinimais. 2 — Truputį vėliau Jėzus priėmė krikštą ir pradėjo savo viešąjį gyvenimą, būdamas apie trisdešimt metų amžiaus ar gal truputį vyresnis.

Tuojau pat matyti, kad tos žinios yra perdaug neapibrėžtos ir neduoda tvirto išeities taško tikrai matematiškai apskaičiuoti.

Vieną labai svarbų nurodymą visai atsitiktinai suteikia žydai, kai jie, ginčydamiesi su Jėzumi, sušunka dėl Jeruzalės šventyklos: „Šita šventykla statyta keturias dešimtis šešerius metus, o ar tu nori per tris dienas ją pastatyti“[11]). Evangelistas, kaip rūpestingas chronologas, paaiškina, kad tasai sakinys buvo ištartas Velykų metu, pirmaisiais jo viešojo gyvenimo metais[12]). Kadangi visiškai tikrai galima nustatyti, jog Erodas Didysis šventyklą atstatydinti pradėjo 20-19 m. prieš Kristų, taigi po keturiasdešimt šešerių metų išeina 27-28 m. po Kr., kaip pirmieji Jėzaus viešojo gyvenimo metai.

Pastebėtina, kad tai visiškai tiksliai sutampa su Tiberijaus viešpatavimo penkioliktaisiais metais. Prileidžiant, kad žydai kalba apie visiškai suėjusius 46 metus, tai tuo daugiau ar mažiau patvirtinami visi skirtingi aiškinimai, kurie Tiberijaus penkioliktuosius metus įterpia tarp 27 m. po Kr. spalio 1 d. ir 29 m. po Kr. rugpiūčio 18 d.

Kita vertus, jokios aiškesnės pagalbos nesusilaukiame iš žydų tų žodžių, kuriais jie po keleto mėnesių kreipėsi į Jėzų: „Dar nė penkių dešimtų metų nesu-

11) Jono 2,20

12) Jono 2,3...23

laukei, o matei Abraomą“[13]), nepaisant nė Irenėjaus rodomojo tam posakiui pasitikėjimo ir tuo pat metu nurodinėjimo į tradiciją[14]). Žydai, greičiausia, pasirinko čia penkiasdešimt dėl to, kad šis skaičius reiškia žymiai ilgesnį laiko tarpą, negu Jėzus iš tikro turėjo metų, o gal ir dėl to, kad tai buvo žydų jubiliejams būdingas skaičius. Bet, kiek jie beperdėtų, vis tiek mes nesužinome, ir jų žodžiai nepasako mums, kokio tuo metu tikrai Jėzus buvo amžiaus.

JĖZAUS VIEŠOJO GYVENIMO ILGUMAS

177. Kiek laiko praėjo nuo Jėzaus krikšto, kurį praktiškais sumetimais galima laikyti jo viešojo gyvenimo pradžia, iki jo mirties? Kitais žodžiais, kiek ilgai Jėzus mokė?

Šiuo klausimu geriausias vadas ir iš tikrųjų vienintelis yra Jonas dėl mūsų jau §163 nurodytųjų priežasčių. Jo evangelija, tokia, kokia yra, be jokių sauviškų pataisymų (tokie per dažnai daromi), sumini trejas žydų Velykų šventes: pirmosios Jėzui pradedant viešąjį gyvenimą, tuojau po to, kai Kanos vestuvėse buvo padarytas stebuklas[15]); antrosios maždaug įpusėjus jam viešąjį gyvenimą[16]); trečiosios jo mirties metu[17]). Šalia tų trejų Velykų Jonas mini dar ir kitas žydų šventes: po antrųjų Velykų jis mini Padangčių[18]) ir šventyklos pašventinimo šventes[19]), kurios būtų buvusios tarp antrųjų ir trečiųjų Velykų. Jeigu pasitenkintume tais nurodymais, rei-

13) Jono 8,57

14) Iraeneus, „Adv. haer.“, II, 22,4-6

15) Jono 2,13

16) Jono 6,4

17) Jono 11,55; 12,1; ir t.t.

18) Jono 7,2

19) Jono 10,22

kėtų pasidaryti išvadą, kad Jėzaus viešasis gyvenimas tęsėsi dvejus metus, tarp pirmųjų ir trečiųjų Velykų, atmetant keletą mėnesių, kurie atkrito tarp Jėzaus krikšto iki tų pirmųjų Velykų.

Bet čia ir vėl esama tam tikro pagrindo netikrumui. Tas pats Jonas (5,1) tarp pirmųjų ir antrųjų suminėtųjų Velykų įterpė tokią žinią, kuri paraidžiui šitaip skamba: „Po to buvo žydų šventė, ir Jėzus nuėjo į Jeruzalę". Kas ten tokia per bevardė šventė? Kai kurie patikimi graikiški kodeksai prideda pažyminį ir rašo „buvo ta žydų šventė"; bet daugumas kitų kodeksų ir beveik visos mūsų dienų kritinės laidos praleidžia tą pažyminį, ir atrodo, kad tai teisinga. Kiekvienu atveju, tebūnie skaitoma, kaip norima, bet nėra pagrindo daryti prielaidai, kad „šventė" ar „ta šventė" žydams Jėzaus laikais reikštų Velykas ir nieko kita. Tuo neaiškiu šventės paminėjimu galima turėti galvoje Sekmines ar Padangčių šventę (§78), kuri yra dar ir „kelionių šventė" (§74), ar ir šventyklos pašventinimo, kuri buvo daug iškilmingesnė ir sutraukdavo gausiau dalyvių, o taip pat galėjo būti ir kuri nors kita šventė (§77). Be to, net ir seniausiais laikais buvo beįsigalinti nuomonė, kad Jono evangelijos 5 skyriuje pasakojamieji įvykiai chronologiškai turėtų būti perkelti po šeštojo skyriaus. Tokiu atveju bevardė šventė[20]) būtų kaip tik suminėtoji antroji Velykų šventė[21]), arba, dar įtikimiau, Sekminės. Ta vietomis sukeitimo nuomonė turi didelio pritarimo (pavyzdžiui, 7,21-23 minimi 5,8-16 įvykiai, kaip neseniai buvę), tačiau toks sukeitimas nėra būtinai priimtinas, o mūsų reikalo tai jokiu atveju nepaliestų.

Taigi iš Jono evangelijos negalima daryti išvados, kad Jėzaus viešojo gyvenimo metu būtų švęstos daugiau negu trejos Velykos[22]).

20) Jono 5,1

21) Jono 6,4

22) Rimtesniam priekaištui galėtų sudaryti pagrindo „Jo-

178. Iš sinoptikų nesusilaukiame jokios pagalbos laikui nustatyti, kaip jau esame minėję. Tačiau vienur kitur pasitaikanti neaiški užuomina netiesiogiai patvirtina laiko eigą, skelbiamąją Jono. Palyginime apie nevaisingą figos medį Jėzus į savo viešojo gyvenimo galą sako: „Štai jau treji metai, kai ateinu ir ieškau vaisių šitame figos medyje ir nerandu nė vieno“[23]). Tai galėtų būti netiesioginis nurodymas į laiko ilgį, kurį Jėzus buvo mokęs ir, vaizdingai šnekant, veltui bergždžiame medyje ieškojęs vaisių. Jeigu prileistume, kad tasai skaičius trys suprastinas raidiškai, tai čia mums patvirtinama, kad tie metai yra tretieji Jėzaus viešojo gyvenimo metai, kaip tai patiriame iš Jono evangelijos.

Kitą netiesioginį patvirtinimą randame Morkaus

---

evangelijoje 6,39, kuris sako, kad duonos ir žuvies pano“ 4,35. Jėzus grįžta į Galilėją iš Jeruzalės, kurioje padarė daug stebuklų, ir jų garsas prieš jam ateinant pasklido Galilėjoje (ten pat, 4,45); kol jis eina per Samariją, įvyksta pasikalbėjimas su samariete, ir ten apsistojęs Jėzus sako savo mokiniams: „Ar jūs nesakote: dar keturi mėnesiai, ir ateina piūtis?“ Iš tų žodžių padaryta išvada, kad tai turėjo atsitikti maždaug apie sausio mėnesį, nes Palestinoje piūtis prasideda nuo to laiko po ketverto mėnesių. Todėl Jėzus, į Jeruzalę išvykęs po Kanos vestuvių, pirmųjų Velykų proga (Jono 2,12 ir sek.), būtų išbuvęs Jeruzalėje gerus devynius mėnesius, į Galilėją grįždamas sausio mėnesį. Bet, priešingai, Jono pasakojimas sudaro įspūdį, kad Jėzaus buvimas Judėjoje šįkart truko gana trumpai (Jono 3,22; 4,3; plg. Mato 4,12; Morkaus 1,14), o kelionė per Samariją vyko ne sausio mėn., bet šiltesniu metų laiku (Jono 4,6-8). Todėl atrodo teisingesnis aiškinimas kitų komentatorių, būtent, tų, kurie aptariamuose žodžiuose įžiūri ūkininkų priežodį, Jėzaus čia pritaikytą dvasinei piūčiai, apie kurią jis po to tuojau netrukus ir kalba. Tuo būdu Samariją jis perkeliavo kelios savaitės po pirmųjų Velykų, greičiausia gegužės mėnesį (§§294,297).

23) Luko 13,7

dauginimo metu žmonės „susėdo žalioje žolėje“. Taigi Palestinoje buvo pavasaris, gal būt, kovo mėnuo, kaip tik prieš Velykas. Čia kaip tik Jonas aiškiai pasako (6,4), suminėdamas ryšium su tuo pasakojimu antrąsias Jėzaus viešojo gyvenimo Velykas.

Varpų skynimo įvykis subatos dieną[24]) reiškia, kad jau buvo prinokęs derlius ir dėl to laikas tuojau po pirmųjų ar antrųjų Velykų, kurias mini Jonas (apie trečiąsias jau nebegali būti kalbama), nes nėra pagrindo prileisti, kad būtų buvusios dar vienos. Jeigu pasekame Morkaus ir Luko pateikiamąją laiko eigą, tai aiškiai tenka darytis išvadą, kad tos kažkurios Velykos buvo ne kurios nors kitos, o tos Jono minimosios pirmosios. Luko 6,1 anos subatos pavadinimas „antrą kartą pirmąją subatą“, labai galimas dalykas, nėra kas nors tikra, ir apskritai mes visiškai nežinome, ką tai reiškia, nepaisant tam pasakymui skirtųjų gausių spėliojimų.

JĖZAUS MIRTIES DATA

179. Visos keturios evangelijos vieningai ir aiškiai pasako Jėzaus mirties dieną — Velykų proga — penktadienį[25]). Iš Jono dar sužinome, kad tai buvo trečiosios Jėzaus viešojo gyvenimo Velykos.

Nisano mėnuo, kada Velykos būdavo švenčiamos, prasidėjo mėnulio jaunatimi, kaip ir kiti žydų pagal mėnulio atmainas tvarkomojo kalendoriaus mėnesiai. O Velykos, švenčiamos Nisano mėnesio 14 d. popietį, supuolė su mėnulio pilnatim. Štai gražus laukas astronomams nustatyti, kurie mūsų eros metai geriausiai atitinka visas iškeltąsias sąlygas.

Pirmoji sąlyga yra istorinė. Jeigu Jėzus pradėjo savo viešąjį gyvenimą maždaug tarp 27 m. po Kr.

24) Mato 12,1-8

25) Mato 27,62; Morkaus 15,42; Luko 23,54; Jono 19,31

spalio 1 d. ir 29 m. po Kr. rugpiūčio 18 d. (§175) ir tęsė jį dvejus metus ir keletą mėnesių, tai mirti jis negalėjo anksčiau kaip 29 mūsų eros metais. Kita vertus, Jėzus negalėjo mirti vėliau kaip trisdešimt septintaisiais savo amžiaus metais. Savo viešąjį gyvenimą jis pradėjo turėdamas apie trisdešimt metų, o gal truputį daugiau, ir tas viešasis gyvenimas tęsėsi maždaug pustrečių metų. Taigi jeigu imtume net kraštutinį didžiausią skaičių tam „apie trisdešimt" amžiui nusakyti, savo viešojo gyvenimo gale Jėzus negalėjo turėti daugiau kaip trisdešimt septynerius metus ($34 + 2\frac{1}{2} = 36\frac{1}{2}$, arba apvaliu skaičiumi—37). Kiekvienu atveju astronominiais tyrinėjimais bus galima plačiau atskleisti metus nuo 28 iki 34 m. po Kr., kurių tarpe turi būti Jėzaus mirties metai.

Antroji sąlyga remiama tariamuoju nesutarimu (§163) tarp sinoptikų ir Jono dėl Jėzaus mirties dienos, nes ji pagal pirmuosius atrodo įvykusi Nisano mėnesio 15 d., tuo tarpu pagal Joną — Nisano 14 d. Taigi astronomiškai skaičiuojant tenka skaitytis su abiem tomis dienomis.

Paskutinioji sąlyga yra ta, kad Jėzaus mirties diena turi būti penktadienis, vis tiek, ar tai būtų Nisano 14 ar 15 dieną. Naudodamiesi labiausiai įtakingų šių dienų astronomų apskaičiavimais[26]), gauname tokius duomenis:

28 m. po Kr.: Nisano 14 d. buvo antradienį, kovo 30 d., o Nisano 15 d. buvo trečiadienį, kovo 31 d.; arba

26) J.K. Fotheringham, „Astronomical evidence for the date of the Crucifixion", in Journal of Theol. Studies, 12 (1910-1911), p. 120-127; D.R. Fotheringham, „The date of Easter", London, 1928; K. Schoch, „Christi Kreuzigung am 14 Nisan", in Biblica, 1928, p. 48 ir sek., 466 p. ir sek.; J.B. Schaumberger, „Der 14 Nisan als Kreuzigungstag und die Synoptiker", in Biblica, 1928, p. 55-57. Kiti duomenys minimi visuose šiuose raštuose, o daugiausia bendrybių yra U. Holzmeister, „Chronologia vitae Christi", Roma, 1933, p. 191 ir sek.

Nisano 14 d. buvo trečiadienį, balandžio 28 d., arba taip pat ketvirtadienį, balandžio 29 d., o Nisano 15 d. — ketvirtadienį, balandžio 29 d., arba penktadienį, balandžio 30 d.

29 m. po Kr.: Nisano 14 d. buvo subatoje, kovo 19 d., o Nisano 15 d. buvo sekmadienį, kovo 20 d.; arba taip pat: Nisano 14 d. buvo pirmadienį, balandžio 18 d., o Nisano 15 d. buvo antradienį, balandžio 19 d.

30 m. po Kr.: Nisano 14 d. buvo penktadienį, balandžio 7 d., o Nisano 15 d. buvo subatoje, balandžio 8 d.; arba: Nisano 14 d. buvo subatoje, gegužės 6 d., o Nisano 15 d. buvo sekmadienį, gegužės 7 d.

31 m. po Kr.: Nisano 14 d. buvo antradienį, kovo 27 d., o Nisano 15 d. buvo trečiadienį, kovo 28 d.; arba Nisano 14 d. buvo trečiadienį, balandžio 25 d., o Nisano 15 d. buvo ketvirtadienį, balandžio 26 d.

32 m. po Kr.: Nisano 14 d. buvo pirmadienį, balandžio 14 d., o Nisano 15 d. buvo antradienį, balandžio 15 d.; arba Nisano 14 d. buvo antradienį, gegužės 13 d., o Nisano 15 d. buvo trečiadienį, gegužės 14 d.

33 m. po Kr.: Nisano 14 d. buvo penktadienį, balandžio 3 d., o Nisano 15 d. buvo subatoje, balandžio 4 d.; arba Nisano 14 d. buvo sekmadienį, gegužės 3 d., o Nisano 15 d. buvo pirmadienį, gegužės 4 d.

34 m. po Kr.: Nisano 14 d. buvo trečiadienį, kovo 24 d., o Nisano 15 d. buvo ketvirtadienį, kovo 25 d.; arba Nisano 14 d. buvo ketvirtadienį, balandžio 22 d., o Nisano 15 d. buvo penktadienį, balandžio 23 d.

Kadangi Jėzus mirė penktadienį, tai tuojau atpuola 29, 31 ir 32 metai, kuriais nei Nisano 14, nei 15 d. neišpuola penktadienį.

28 m. po Kr., nors turi galimą penktadienį balandžio 30 d. (Nisano 15 d.), taip pat atmestini, nes jie yra ankstyvesni, negu jau nurodytosios istorinės sąlygos leistų.

34 m. taip pat turi galimąjį penktadienį balandžio 23 d. (Nisano 15 d.), bet taip pat atmestini, kaip

perdaug vėlyvi. Jei Jėzus būtų tais metais miręs, tai būtų turėjęs tarp 38½ ir 39½ m., o jis buvo gimęs maždaug per porą metų prieš Erodo mirtį (§173) ir dėl to savo viešojo gyvenimo pradžioje būtų turėjęs tarp 36 m. - 37 m. amžiaus, o tai nelabai kaip sutinka su nurodymu, kad tada jis buvo „apie trisdešimt metų" (§176). Be to, jeigu viešasis gyvenimas prasidėjo 29 m. po Kr. ir tęsėsi maždaug 2½ m., tai mirtis turėjo įvykti prieš 34 mūsų eros metus.

33 m. labai gerai atitinka astronomines sąlygas, bet juos atmetame tais pačiais istoriniais sumetimais, kaip ir 34 m. Nors pagal juos Jėzus būtų vieneriais metais jaunesnis, bet vis tiek nelabai atrodo galima, kad 35-36 m. amžiaus žmogus būtų laikomas „apie trisdešimt metų", ir juo mažiau tikra, kad viešasis gyvenimas būtų tęsęsis nuo 29 iki 33 m. po Kr.

Vieninteliai metai, kurie belieka, yra 30 m. po Kr. Jie taip pat patenkina visus astronominius reikalavimus ir, be kita ko, sutinka su kitomis iki šiol surinktomis datomis. Jeigu Jėzus gimė maždaug porą metų prieš Erodo mirtį, jis iš tikrųjų buvo „apie trisdešimt metų" savo viešojo gyvenimo pradžioje, turėdamas pagal tą skaičiavimą tarp 32 ir 33 m. amžiaus. Pagaliau mirė jis penktadienį.

180. Visa tai yra aišku, bet reikia sąžiningai prisipažinti, kad viskas nėra taip jau tikra. O to tikrumo trūksta kaip tik dėl to, kad reikia remtis daugiau astronominiais apskaičiavimais, o ne istoriniais duomenimis ir datomis. Mūsų pateiktieji astronomų apskaičiavimai yra kiek tik begalima tikri, nes jie yra atlikti šių dienų žymiųjų astronomų. Visas blogumas yra tas, kad to pat negalima pasakyti apie tuos apskaičiavimus, kuriais žydai Jėzaus laikais rėmė savo kalendorių.

Atrodo, kad tikras dalykas yra tai, jog anų laikų žydai dar nebus turėję pastovaus kalendoriaus, o svarbiausias sau datas nustatydavo tiesiogiai stebė-

dami įvairius reiškinius. Tos svarbiosios datos buvo ypač metų ir mėnesių pirmosios dienos. Po tam tikro mėnesių skaičiaus pridėdavo po dieną ir po kiekvienų trejų metų pridėdavo vieną mėnesį, kad mėnulio metai daugiau ar mažiau atitiktų saulės metus. Taisyklės toms datoms nustatyti yra išdėstytos Mišnos traktate, pavadintame „Rosh hashanah" („Naujieji Metai"). Tos normos yra paremtos daugiausia bandymais. Svarbiausias dalykas, į kurį kreipiamas dėmesys, buvo, žinoma, mėnulio jaunatis. Pats paprasčiausias ir lengviausias atvejis, kai tik mėnulio jaunatį pastebėdavo iš pačios Jeruzalės. Tada šį reikalą tvarkantieji kunigai gretimojo Alyvų kalno viršukalnėje uždegdavo ženklui duoti šviesas, tuo pranešdami aplinkiniams kaimams, o per juos ir tolimiausioms sritims, kad sekančią dieną prasideda naujas mėnuo. Bet dažnai dėl klimatinių ir astronominių sąlygų mėnulio jaunaties pačioje Jeruzalėje nebuvo galima tuojau pat pastebėti. Jiems tada tekdavo laukti pasiuntinių iš įvairių sričių, kurie sostinės valdžiai pranešdavo, kad pastebėta mėnulio jaunatis, jeigu pas juos matomumo sąlygos buvo geresnės, negu sostinėj. Toks žinios apie mėnulio jaunatį nešimas buvo laikomas gana skubiu dalyku ir atleisdavo nuo prievolės laikytis subatos poilsio, kad tik būtų ko skubiausiai susisiekiama su Jeruzale. Jeigu pasiuntinys neatvykdavo, tokia laukiamoji diena būdavo priskiriama prie senojo mėnesio, kaip priedinė diena, o naujasis mėnuo prasidėdavo sekančią dieną.

Dar sunkiau būdavo nustatyti Naujuosius Metus, kurie, pagal religinį žydų kalendorių, sutapdavo su Nisano mėnesio pradžia. Iš tikrųjų, kaip jau matėme, reikėdavo kas treti metai pridėti tryliktą mėnesį. Tryliktasis mėnuo būdavo nustatinėjamas pagal žemės ūkio augalų tam tikrą išaugimo laipsnį. Velykoms (Nisano 14 d.) turėjo būti pribrendusios pirmosios naujojo derliaus varpos, nes vieną švenčių dieną

(Nisano 16 d.) reikėjo šventykloje aukoti pėdą javų.

Aišku, kad tokiomis kalendoriaus normomis vadovaujantis iš tikro galėjo būti gana aiškių skirtumų nuo astronominės tikrovės, juo labiau, kad kartais, kaip liudija Talmudas, atsitikdavo ir taip, jog žmonės, turėdami sumetimų ką nors laimėti tuo, melagingai pranešdavo, kad yra matę mėnulį, nors iš tiesų nebuvo jo matę.

Grįžtant prie aukščiau pateiktųjų astronomų apskaičiavimų, galėtų kilti rimtas klausimas, ar 29 m. po Kr. duomenys sutinka su senovės žydų gamtinio kalendoriaus duomenimis. Tų metų istorinis pagrindas turi beveik tokias pat palankias sąlygas, kaip ir 30 m. Jeigu 29 metais mėnulio jaunatis buvo per klaidą atžymėta vieną dieną anksčiau, tai Nisano 14 d. išpultų penktadienį — kovo 18 d., o Nisano 15 — subatoje, kovo 19 d., ir tokia paklaida puikiausiai atitiktų Jėzaus mirties evangelinį laiką.

181. Turint prieš akis tiek daug su laiku susijusio lankstumo ir tiek netikrumo apskaičiavime, visiškai nėra ko stebėtis, kad mokslininkai net ir pastaraisiais dešimtmečiais, nustatinėdami Jėzaus gyvenimo metus, smarkiai prieštarauja vieni kitiems.

Gimimo laikas priskirinėjamas beveik visiems metams tarp 12 m. prieš Kr. iki 1 m. po Kr., bet mėgstamiausi metai yra tarp 7 ir 5 m. prieš Kr.

Jono Krikštytojo veikimo pradžią keletas jų laiko 26 m. po Kr. pradžią, būtent, penkioliktuosius Tiberijaus viešpatavimo metus, bet daugumas jų renkasi didžiąją dalį 28 m., būdami betgi tos nuomonės, kad tie metai prasidėjo arba 27 m. spalio 1 d., arba kurią kitą vėlesnę datą, kaip jau matėme §175. Tie patys metai apskritai yra laikomi ir Jėzaus krikšto metais, tikint, kad tai atsitiko po keleto savaičių Jonui pradėjus savo veiklą, ir siejant tai su Jėzaus viešojo gyvenimo pradžia, praslinkus 40 dienų po krikšto.

Keletas mokslininkų (kurie, laikydamiesi akivaizdžių užgaidų, randa reikalo taisyti Jono tekstus, stengdamiesi atsikratyti aiškaus liudijimo apie trejas Velykas) yra nurodinėję, kad Jėzaus viešasis gyvenimas truko tik vienerius metus. Kiti teigia, kad tai tęsėsi dvejus metus ir keletą mėnesių, ar trejus metus ir keletą mėnesių. Abiem atvejais tiksliai nenusakomieji mėnesiai yra tie tarp Jėzaus krikšto ir pirmųjų jo viešojo gyvenimo Velykų. Dvejų metų teorijos gynėjai yra daugiau šių laikų mokslininkai, bet jų kažkaip ne tiek gausu, kaip tų, kurie yra už trejus metus.

Jėzaus mirčiai taip pat pat skiriama didžiausia įvairybė dienų. Be tų keleto, kurių skaičiavimai yra aiškiai keisti, — pavyzdžiui, R. Eisler, kuris nukelia ją į 21 m. po Kr., — labai maža mokslininkų kelia ją į 28, 31, 32, 34 m.; visi kiti yra už 29, arba 30, arba 33 m. Tarp šių pastarųjų daugumas palaiko 29 m. kovo 18 d. (§179), tiek pat jų sustoja ties 33 m. balandžio 3 d. penktadieniu. Bet dar daugiau yra tokių, kurie pasirenka 30 metų balandžio 7 d., penktadienį. Visus tuos trejus metus pasirenkantieji vėl nesutaria dėl to, kurią, būtent, hebrajų kalendoriaus dieną mirė Jėzus, vieni laikydamiesi nuomonės, kad tai atsitiko Nisano mėnesio 14 d., o kiti — kad 15 d. (§536).

182. Pagaliau bus matoma, kad suminėtosios išvados daromos ištyrus keturių evangelijų pateikiamuosius duomenis ir palyginus tai su pasaulietiškais šaltiniais, visiškai išleidžiant iš akių bažnytinę tradiciją. Iš tiesų tokios „tradicijos" tikrąja to žodžio prasme nė nėra. Yra tiktai įvairių senovės rašytojų asmeninės nuomonės, kurios dažnai yra tikra nesąmonė, dažnai prieštarauja vienos kitoms, neretai jos yra visiškai nepagrįstos ir tik retais atvejais, kaip atrodo, atspindi patikimus senovės dalykus.

Jose Jėzaus gimimo laikas labai dažnai nukeliamas į vėlesnius metus negu 4 m. po Kr. (Erodo mir-

ties metai), o tai yra aiški nesąmonė. Jėzaus gyvenimo ilgumas įvairiai nurodomas. Įtakingasis Irenėjus jau mūsų minėtoje ištraukoje (§176) tvirtina, kad Jėzus iš tikro pasiekė 50 m. amžių. Viešasis jo gyvenimas paprastai ištęsiamas nuo vienerių iki trejų metų (kartais tasai pats autorius laikosi nevienos nuomonės), tačiau netrūksta teigimų, kad net dar ilgiau. Mirties data nusėja visus tuos metus nuo 21 iki 58 m. po Kr.

Galime betgi pasidomėti ta nuomone, kuri Jėzaus mirtį skiria į L. Rubellijo Gemino ir C. Fufijo Gemino konsulavimo laiką — 782 m. nuo Romos įkūrimo ir 29 m. po Kr. Šią žinią, kuri užtinkama jau pas Tertulijoną[27], ir gal būt, pas Hipolitą[28]), vėliau kartoja daugelis dokumentų, kurie Jėzaus mirtį skiria „dviejų konsulų Geminų laikui". Tačiau toji žinia neišlieka be prieštaravimų, o svarbiausia, kad daugelis kitų senovės rašytojų arba nutyli ją, arba aiškiai prieštarauja jai, dėl to praktiškais sumetimais ji beveik neturi jokios vertės.

Pabaigai siūloma tokia santraukinė lentelė, kurios istorinis pateisinimas pateikiamas ankstyvesniuose skyriuose. Tačiau aiškiai buvo parodyta, kad negalima visos lentelės priimti už tikra (išskyrus tas datas, kurios išjungtos kaip negalimos); tai yra tik galimybės, o ir tos galimybės įvairuoja pagal skirtingas datas.

JĖZAUS GYVENIMO CHRONOLOGINĖ LENTELĖ

JĖZAUS GIMIMAS: baigiantis 748 m. nuo Romos įkūrimo, 6 m. prieš Kristų.

JONO KRIKŠTYTOJO VEIKLOS PRADŽIA: 28 m. po Kr. pradžioje (arba taip pat 27 m. tarp spalio ir gruodžio).

27) „Adversus Judaeos", 8

28) In Danielem, IV,23,3

JĖZAUS KRIKŠTAS IR JO VIEŠOJO GYVENIMO PRADŽIA: tuojau po aukščiau pažymėtosios datos; Jėzus yra 32 ar 33 metų amžiaus.

JĖZAUS VIEŠOJO GYVENIMO PIRMOSIOS VELYKOS: 28 m. kovas - balandis. Jėzaus amžius: 32½ - 33½.

ANTROSIOS VELYKOS: 29 m. kovas - balandis. Jėzaus amžius: 33½ - 34½.

TREČIOSIOS VELYKOS IR JĖZAUS MIRTIS: 30 m. balandžio 7 d., Nisano 14 d. Jėzaus amžius: 34½ - 35½.

KVIRINO SURAŠYMAS

183. Vien tik evangelistas Lukas kreipia dėmesio į pasaulinę istoriją (§141), Jėzaus gimimą Betliejuje susiedamas su romėnų valdžios nustatytuoju gyventojų surašymu Palestinoje. Tas surašymas Juozapui ir Marijai sudarė progą nukeliauti į Betliejų ir Jėzui gimti tame miestelyje. Štai Luko tekstas:

„Anomis dienomis atsitiko, kad išėjo Cezario Augusto paliepimas surašyti visą pasaulį. Tas pirmasis surašymas buvo atliktas Sirijos valdovo Kvirino. Ir visi ėjo įsirašyti, kiekvienas į savo miestą. Tai ir Juozapas ėjo iš Galilėjos, iš Nazareto miesto, į Judėją, Dovydo miestą, kuris vadinamas Betliejum, nes jis buvo iš Dovydo namų ir šeimos, įsirašyti drauge su pažadėtąja sau moterimi Marija, kuri buvo nėščia. Atsitiko, kad, juodviem tenai esant, atėjo jai laikas gimdyti; ir ji pagimdė", ir t.t.[29]).

Tam pasakojimui buvo mesti trys esminiai priekaištai: vienas susijęs su pačiu surašymu; vienas ginčija to atsitikimo galimybę iš politinio taško; trečias susijęs su tuo, kaip surašymas buvo atliktas.

Kai dėl paties surašymo, tai kai kas prikiša, jog

29) Luko 2, 1-7

mes turime žinių apie Kvirino įvykdytąjį surašymą Judėjoje, bet jis buvo 6-7 m. po Kr., kai Jėzus jau buvo daugiau kaip 11 metų amžiaus. Joks istorinis dokumentas nerodo, kad Kvirinas būtų vykdęs surašymą anksčiau, Jėzaus gimimo metu, tai yra prieš Erodo mirtį ir jo teritorijoje.

Kai dėl svarstymų, ar teisiškai galėjo būti toks surašymas, tai tvirtina, kad tol, kol gyvas buvo Erodas, jo žemės buvo laikomos „Romos draugo ir sąjungininko karaliaus žemėmis" (§11) ir kad Roma nebūtų turėjusi teisės ten vykdyti surašymą. Kitas reikalas buvo 6-7 m. po Kr. surašymas, nes tuo metu Augustas pašalino Erodo sūnų Archelajų, ir jo žemės perėjo į tiesioginę Romos valdžią.

Trečias priekaištas yra tas, kad pagal Luką išeina, jog surašymas buvo vykdomas žydų įpročiu, pagal kurį surašomieji gyventojai eidavo įsirašyti į savo kilmės vietas (§240). Laikoma negalimu dalyku, kad romėnų valdžia, įsakiusi tą surašymą, pasinaudotų tokiu neįprastu būdu, užuot atlikusi tai romėniška tvarka, kuri renkant pagalvės ir žemės mokesčius, reikalavo registruoti asmenį ten, kur jis gyvena ir turi turto.

Kiek pagrindo turi tie priekaištai? Trumpai panagrinėkime šį seną klausimą vien tiktai istorinių dokumentų šviesoje, o ypač pirmąjį ir svarbiausiąjį priekaištą, kad prieš Erodo mirtį surašymo nebuvo.

184. Tikra tiesa, kad vien tik Lukas aiškiai mini surašymą, Augusto paliepimu turėjusį įvykti visame pasaulyje arba, praktiškai kalbant, Romos imperijoje. Bet jeigu kiti dokumentai aiškiai nepasako tai, ką Lukas pažymi, tai Lukas dėl to nekaltas. Nutylėjimas, kaip visi žino, yra pats silpniausias ir labiausiai nepatikimas argumentas istorijos srityje. Tarp gausybės pavyzdžių pakanka suminėti tą susijusį su mūsų reikalu, tai Kvirino vykdytąjį surašymą Judėjoje 6-7 m. po Kr. Tą surašymą liudija vienas tik Flavijus

Juozapas, ir nors tai prasilenkia su kai kuriais logikos ir chronologijos reikalavimais, patsai tokio dalyko buvimas paprastai neginčijamas.

Be to, ta tyla, kuri turėtų tiek daug pasakyti, nėra pagaliau tokia pilna, nes turime daug ženklų, kurie prileidžia kažkokį visuotinio surašymo planą. Augustas, puikus organizatorius ir administratorius, savo asmeniniam reikalui vedė užrašus, kurie rodė beveik pilną imperijos pajėgumo vaizdą žmonėmis ir finansais. Jo mirties metu, pagal Tacitą, buvo rastas „Breviarium Imperii", rašytas ištisai jo paties ranka, ir jame buvo nurodytos visos viešosios įplaukos, Romos piliečiai ir sąjungininkai, kurie tarnavo armijoje, skaičius ir stovis laivyno, sąjunginių karalysčių padėtis, provincijos, mokesčiai, duoklės, nepritekliai ir apdovanojimai[30]). Taigi kaip būtų galėjęs Augustas sužinoti šias visas brangias žinias, jei nebūtų buvę surašymų, apskaičiavimų, aiškinimosi ir panašių priemonių?

O iš tikro mes turime žinių, kad būta tokių priemonių. Pats Augustas garsioje savo „Monumentum Ancyranum" tvirtina, kad jis pravedęs tris Romos piliečių surašymus, tai yra 28 m. prieš Kr., 8 m. prieš Kr. ir 14 m. po Kr. Iš įvairių šaltinių turime žinių, kad 28 m. prieš Kr. buvo surašyta Galija, ir labai galimas dalykas, kad beveik tuo pačiu laiku buvo surašyta Ispanija. Be to, iš neseniai surastų papirusų sužinome, kad Egipte buvo vykdomi periodiniai surašymai kas 14 metų, ir pats seniausias jų, beveik tikrai patvirtintas, buvo įvykdytas 5-6 m. prieš Kr., o paskui kiti 19-20 m., 33-34 m., 47-48 m., ir taip vyko iki III šimt. galo. Visa tai rodo, kad Augustas turėjo visuotinių surašymų planus, nors jie būdavo vykdomi ne iš karto visoje imperijoje, ir baigė juos palaipsniui įgyvendinti kažkada jau Jėzui gimus.

30) Tacitas, „Annales", I,11

185. Senatorius P. Sulpicijus Kvirinas mums žinomas taip pat ir iš romėnų istorikų. Gimęs Lanuvyje, netoli Tuscolo miesto, per savo intelektualinį išsilavinimą ir darbus iškilo į aukštas imperijoj pareigas: valdė Kretą ir Kireną, ir „jo kaip kario energija ir uolumas vykdant įvairius pavedimus nupelnė jam konsulo vietą dieviškojo Augusto valdžioje; paskui, paėmęs Kilikijoje homonadėnų tvirtoves, buvo apdovanotas pergalės ženklais ir paskirtas Kajaus Cezario patarėju, kai pastarasis valdė Armeniją“[31]). Jo konsulavimas skiriamas į 12 m. prieš Kr., o jaunuoju Kajum Juliu Cezariu, Augusto brolvaikiu, rūpinosi nuo 1 m. prieš Kr. iki 3 m. po Kr. Konsulo pareigos atvėrė jam kelią į imperijinės provincijos legatus (§20); iš tiesų Kviriną užtinkame, kaip legatą, valdant Siriją 6-7 m. po Kr., o kai buvo pašalintas Archelajus, jis atvyko į Judėją su prokuratorium Kaponijum pravesti jau minėtojo surašymo (§24,43).

Tačiau šis Kvirino buvimas legatu Sirijoje neturi jokio ryšio su Jėzaus gimimu, nes jis tą vietą užėmė ne anksčiau kaip 6 m. po Kr., kai Jėzus buvo maždaug vienuolikametis. Be to, tas pats Lukas rodo, kad jis gerai pažinojo 6-7 m. po Kr. įvykusį surašymą ir jo kruvinas pasekmes[32]), ir dėl to jis tikrai nemaišo jo su tuo surašymu, kuris vyko Jėzaus gimimo metu. Pagaliau ar buvo vykdomas kitas surašymas prieš 6-7 m. po Kr.? Ar tas ankstyvesnysis buvo pravestas Kvirino?

Kai kurie tyrinėtojai, tiek protestantai, tiek ir katalikai, yra atsakę į tuos klausimus savotiškai išversdami Luko 2,2 ištrauką: „Tas surašymas buvo atliktas prieš Kvirinui valdant Siriją“. Mes §183 išvertėme: „Tas pirmasis surašymas buvo atliktas Sirijos valdovo Kvirino“, ir tai yra visų naudojamasis vertimas. Anas kai kurių tyrinėtojų pateikiamasis verti-

31) Tacitas, „Annales“, III,48

32) Plg. Apaštalų darb. 5,37

mas neišsprendžia klausimo. Jėzaus gimimo metu įvykęs surašymas yra kitas ir ankstesnis už Kvirino atliktąjį 6-7 m. po Kr., nors ir nepasakoma, kiek laiko anksčiau tai įvyko. Toks būdas išversti graikų kalbos būdvardį „prote", jam suteikiant ankstesnio, prieš tai buvusio prasmę, iš tikrųjų galimas, ir tokių pavyzdžių užtinkame pačiose evangelijose[33]), papirusuose ir kitur. Tačiau negalima paneigti, kad tai yra neįprastas vertimas ir paskatintas troškimo išvengti tos ištraukos sudaromųjų istoriškai chronologinio pobūdžio sunkumų. Kita vertus, jeigu priimtume natūralųjį įprastinį vertimą ir susidurtumėm su aiškiais sunkumais, ar galėtumėm surasti kokį nors kitą būdą išspręsti reikalui?

Kad Kvirinas Jėzaus gimimo metu vykdytų gyventojų surašymą, reikia, jog jis tuo metu jau būtų legatas Sirijoje ar jam bent būtų pavesta ten kokia nors ypač svarbi misija, vadinas, koks nors specialus pavedimas. Tuo reikalu yra labai reikšmingų įrodymų.

186. Vieno fragmento įrašas, surastas Tivolyje 1764 m. (šiandieną Laterano muziejuje, Romoje), palygintas su Emilijaus Antrojo įrašu, surastu Venecijoje 1880 m., duoda pakankamo pagrindo pasidaryti išvadai, kad Kvirinas jau buvo kartą buvęs legatu Sirijoje kažkuriuo nenustatytu laiku, bet tikriausiai per keletą metų prieš mūsų eros pradžią. Jeigu jis iš tikrųjų buvo konsulu 12 m. prieš Kr., tai kaip legato tarnybą tenka nukelti po tų metų. Bet per kiek metų po tų?

Vienas įrašas, surastas 1912 m. Pizidijos Antiochijoje, sako mums, kad Kvirinas buvo tos romėnų kolonijos garbės „duumvirate"[34]), ir tai leistų mums tikėti, kad jis valdė Siriją, kai tas įrašas buvo paga-

33) Plg. Jono 1,15,30; 15,18

34) Duumviratas — senovės Romos valdymosi forma, kai visa valdžia būna dviejų asmenų rankose.

mintas. Tačiau negalima tiksliai nustatyti to įrašo datos. Kita vertus, reikia turėti galvoje tris asmenis, kuriuos Flavijus Juozapas mini, kad jie buvo Sirijoje legatais tarp 9-1 m. prieš Kr., nors ir nepasakydamas tiksliai, kaip ilgai jie ten išbuvo. Tai yra M. Ticijus, suminėtas tarp 9 ar 8 m. prieš Kr.; Sencijus Saturninas nuo 8 iki 6 m. prieš Kr.; Kvintilijus Varo nuo 6 iki 5 m. prieš Kr. Paskutiniaisiais metais prieš Kristų Sirijos legatu buvo Kajus Cezaris, Augusto brolvaikis. Dėl kitų paskutiniojo dešimtmečio prieš mūsų erą metų neturime aiškių žinių. Trūksta žinių taip pat, kiek ilgai konsulu išbuvo ir M. Ticijus. Taigi pirmoji Kvirino kaip legato tarnyba Sirijoje galėjo būti viename tų tuščių tarpų, arba 3-2 m. prieš Kr., arba tuojau pat prieš ar po legato Ticijaus, tai yra po 12 m. prieš Kr., kuriais Kvirinas buvo konsulu, bet prieš 8 m., kada Sirijos legatu buvo Saturninas.

Jei prileidžiama, kad Kvirinas buvo legatu 3-2 m. prieš Kr., surašymo klausimas dar neišsprendžiamas, nes Jėzus gimė dar prieš 4 m. prieš Kr. Tai lieka metai tarp 12 ir 8 m. prieš Kr., ir tai tenka laikyti kaip galimybę.

Bet Kvirino reikalu turime dar kitą žinią, kuri galėtų suteikti visai kitokį to reikalo sprendimą. Žygis prieš homonadėnus, kurį Tacitas sumini tik prabėgomis, daug plačiau išdėstomas Strabonės (XII,6,5), kuris papasakoja mums, kad Kvirinas tą žygį pradėjo keršydamas Kilikijos plėšikams homonadėnams už karaliaus Aminto nužudymą. Kadangi Kilikija priklausė Sirijos provincijai, tai mes iš naujo prieiname išvados, kad Kvirinas, vadovaudamas tam žygiui, buvo arba Sirijos legatu, arba turėjo ypatingą pavedimą tuo reikalu. Bet kada buvo tas žygis? Į tą klausimą neturime visiškai tikro atsakymo. Tam tikro laipsnio galimybė, jei ne tikra tiesa, yra tai, kad tas žygis įvyko tarp 10 ir 6 m. prieš Kr.

Dar šiek tiek parodymų, nors ir neigiamų, bet la-

bai svarbių, pateikia Tertulijonas. Tasai puikus teisininkas, turėjęs progos tiesiogiai prieiti prie romėnų vykdytųjų surašymų ritinių, pateikia mums patikimų žinių dėl surašymo, kurį Sencijus Saturninas Augusto laikais atliko Judėjoje Jėzaus gimimo metu: „Bet taip pat tikras dalykas, kad tuo metu Judėjoje, Augustui valdant, Sencijus Saturninas atliko gyventojų surašymą, pagal kurio duomenis jie galėjo nustatyti jo kilmę“[35]). Čia Saturnino suminėjimas vietoje Kvirino yra visiškai nelauktas, ir tai savaime rodo, kad Tertulijonas ne Luką kartoja, o duomenis imasi iš imperijos dokumentų, gal būt, iš oficialių užrašų. Šios, nors ir neigiamos, žinios vertė yra labai didelė, nes, kaip jau pastebėjome, Saturninas buvo Sirijos legatu prieš Kviriną arba tuojau pat po jo.

187. Išnagrinėję visus prieinamus duomenis, matome, kad susidarytų dvi galimybės. Galime prileisti, kad Kvirinas pirmą kartą Sirijos legatu buvo tarp 10-8 m. prieš Kr. Į savo tarnybos galą jis paskelbė surašymą, o kadangi tai buvo „pirmasis“ surašymas, tai Judėjoje susidurta su sunkumais, ir reikalas užsitęsė tiek ilgai, kad baigė jį jau jo įpėdinis Sencijus Saturninas. Žydams, kurie to surašymo buvo nepaprastai paveikti, jis įėjo istorijon Kvirino vardu, kurs pradėjo jį, o Lukas pasiėmė žydų nurodymą. Romėnams tas pats surašymas ėjo Saturnino vardu, nes tas baigė jį. Tertulijonas naudojosi romėniškais duomenimis. Galimas dalykas, kad Saturninas buvo net Kvirino padėjėjas vykdant surašymą. Vėliau, 6-7 m. po Kr. surašyme, prokuratorius Koponijus buvo taip pat Kvirino padėjėjas (§24), ir Emilijaus Antrojo paminklo įraše (§186) skaitome, kad jisai vykdė Apameo miesto surašymą to paties Kvirino įsakymu, tikriausiai tada, kai jis pirmą kartą buvo legatu. Tada Saturninas perėmė iš Kvirino legato pareigas ir jau pats baigė surašymą.

35) Adv. Marcion., IV,19

Panašių, bet mažiau įtikimų išvadų galima prieiti sukeitus eilės tvarką, tai yra Saturnino buvimą legatu atkėlus į 8-6 m. prieš Kr., o Kviriną nukėlus į 3-2 m. prieš Kr. Tuo atveju galima daryti prielaidą, kad Jėzus iš tiesų gimė Saturninui vykdant surašymą, tik visas surašymo darbas buvo pavestas Kvirinui, kuris ir baigė jį.

Kitas atsakymas remiamas tuo, kad kartais toje pačioje Romos provincijoje drauge su imperijos legatu būdavo ir kitų aukštų valdininkų, turinčių specialias pareigas, o legatas ir tokie valdininkai be jokio skirtumo būdavo vadinami „gubernatoriais", graikiškai — „hegemonais". Ta pati Sirija pateikia įrodymų, kad toksai paprotys buvo. Flavijus Juozapas daugiau negu kartą sumini mūsiškį Senecijų Saturniną ir tuo pat metu tūlą prokuratorių Volumnijų, abu juos vadindamas Cezario arba Sirijos gubernatoriais, arba Sirijos prefektais[36]). Apie 63 m. Neronas Sirijos legatūrą perdavė Cicijui ar Cincijui (gal būt, Cestijui), bet toje provincijoje paliko anksčiau buvusį legatą Korbuloną karo vadu su ypatinga galia, nes jis buvo patyręs strategas, kaip jau kovojęs su partais[37]). Panašiai paskutiniojo karo prieš Jeruzalę metu Sirijoj legatu buvo Mucijonas, bet karinę vadovybę Neronas perdavė Vespasijonui. Afrikoje 75 m. po Kr. mylios atstumui žymėti akmenyje minimi du Augusto legatai, pabrėžiant, kad vienam buvo pavesti surašymo reikalai, o kitam vadovavimas kariuomenei.

Kadangi jau tikras dalykas, kad provincijoje tuo pat metu galėjo būti ir po du ar daugiau „gubernatorius — hegemonus", tenka atkreipti dėmesį į Luką, kuris sako, jog surašymas buvo įvykdytas Sirijos valdovo Kvirino. Betgi jis nesako, kad Kvirinas tiesiogiai buvo atsakingas už tai, kaip atrodytų iš Vulgatos teksto: „Surašymas buvo atliktas Sirijos valdovo Kvi-

36) „Žydų senovė", XVI,277

37) Tacitas „Annales", XV,25 plg. 1

rino“. Be to, Lukas neišvardija, kokias pareigas ėjo tas valdytojas Kvirinas, ar jis buvo civilinis - karinis gubernatorius, ar vien tik karinis. Dėl to galimas dalykas, kad Jėzaus gimimo metu įprastiniu Sirijos legatu buvo Saturninas, o Kvirinas — karo vadas, vedęs karą prieš homonadėnus. Šiam karui vesti suteiktoji Kvirinui galia leido jam įvykdyti ir surašymą toje provincijoje, kurioje jis kovojo, ir jam pavestose srityse[38]). Tertulijonas tą surašymą priskiria Saturninui, eiliniam legatui, o Lukas — Kvirinui arba dėl to, kad tasai praktiškai įsakinėjo, remdamasis savo karine galia, arba dėl to, kad Kvirinas pagarsėjo savo antruoju surašymu, kuris atžymėjo galutinį Judėjos pavergimą.

188. Šie sprendimai turi tam tikrą laipsnį panašumo į tiesą, bet nėra nei aiškūs, nei tikslūs. Kad ir kaip būtų apmaudu, bet kai trūksta dokumentų, tai jie labiausiai neaiškūs chronologijoj, kuri būtų pats svarbiausias dalykas, kiek tai yra susiję su Jėzaus gimimu.

Kvirino žygis prieš homonadėnus yra toks pat tikras dalykas, kaip beveik visiškai tikru galima laikyti jo pirmąjį legatavimą Sirijoje prieš mūsiškę erą. Bet kuriais tiksliai metais tai buvo? Kaip jau matėme, į tokį klausimą yra įvairių ir tik apytikrių atsakymų ir jie neduoda mums tvirto pagrindo Jėzaus gimimo ir gyvenimo laikui nustatyti.

Dar yra kiti priekaištai Lukui (§183), tačiau jie yra mažiau svarbūs.

Ar galėjo Romos atstovas vykdyti surašymą karaliaus Erodo teritorijoje, kuris buvo „Romos draugas ir sąjungininkas“? Kaip beatrodytų tasai klausimas

38) Truputį vėliau, apie 30 m. po Kr., Sirijos legatas Vitelijus paskyrė M. Trebelijų legatu žygiui prieš Tauro tautos klitus, Kapadokijos karalystės valdinius, Romos sąjungininkus, nes šie atsisakė dalyvauti romėnų būdu vykdomajame surašyme (Tacitas, „Annales“, VI,41).

žiūrint grynai teisiškai, praktiškai toks dalykas buvo visiškai galimas ir įmanomas, žinant tai, kad Erodą su Augustu jungė neribota valdinystė. Turint galvoje vergišką Erodo laikyseną prieš imperatorių, ypač paskutiniaisiais jo gyvenimo metais (§11), nėra ko nė pagalvoti, kad jis dar būtų drįsęs pasipriešinti visagaliui Romos Palatino valdovui, nusprendusiam bendrosios politikos sumetimais įvykdyti surašymą savo nuolankiausiojo tarno žemėse.

Tai, kad buvo surašinėjama pagal žydų, o ne pagal romėnų tvarką, gali būti ne koks nors priekaištas Lukui, o kaip tik jo istorinio pasakojimo patvirtinimas. Romėnai, tikras dalykas, turėjo savo tvarką surašinėti, bet jie taip pat buvo patyrę politikai ir dėl to labai gerai žinojo, kaip išvengti nereikalingų sunkumų ir be reikalo nekiršinti nugalėtųjų tautų. Roma puikiausiai žinojo, kad svetur vykdyti surašymą, ypač dar „pirmą" kartą, buvo pavojingas užsimojimas, nes jis turėjo viešai parodyti, kad ta tauta yra nugalėta. Pakanka prisiminti surašymą Galijoje (dabartinėj Prancūzijoj), Augusto įsakymu pradėtąjį 28 m. prieš Kr., kuris davė pagrindo tokiam rimtam sukilimui, jog laikinai turėjo būti sustabdytas, ir vėliau jis buvo dar du kartus bandytas įvykdyti, kartą Drusaus ir vėliau Germanikaus. Taigi Roma, gal būt, pramatė galimą smarkų nepasitenkinimą ir pasipiktinimą, kurį sukeltų tas surašymas žyduose, dėl religinių ir patriotinių priežasčių atkakliai prisilaikiusių savųjų papročių. Tokioms sąlygoms esant būtų buvę neprotinga dar didinti sunkumus, vykdant surašymą romėniškąja tvarka. Roma nesispyrė dėl tuščių formalumų. Kad surašymas pavyktų, nesvarbu buvo, ar jis vyks romėniška, ar žydiška tvarka, o elementarinis apdairumas galėjo siūlyti tik žydiškąją tvarką, ypač tam „pirmajam" surašymui.

Mes, be to, nežinome, ar antrasis surašymas, kurį atliko Kvirinas 6-7 m. po Kr., buvo vykdomas romė-

niškąja tvarka; gali būti, kad ir taip, bet lygiai galima galvoti, kad buvo pasinaudota žydiška tvarka. Be kita ko, iš papirusų patiriame, kad Egipte romėnai įsakydavo tiems piliečiams, kurie būdavo išvykę už rajono ribų, surašymo metu grįžti į savo kilmės vietas. Tai kalbėtų už Luką.

JĖZAUS IŠVAIZDA

189. Patikimi šaltiniai mums visiškai nieko nesako apie Jėzaus išvaizdą. Kai kas nurodo į netiesioginę užuominą pasakojime apie muitininkų viršininką Zakiejų, kuris tada, kai Jėzus atkeliavo į Jeriką, „norėjo pamatyti Jėzų, kas jis toks yra, bet per minią negalėjo, nes buvo mažo ūgio. Taigi jis užbėgo priekin ir įsilipo į šilkmedį pamatyti jo, nes jis turėjo tuo keliu praeiti“[1]). Tie žodžiai leido pasidaryti išvadą, kad Jėzus buvęs mažo ūgio. Toks išsiaiškinimas, iškeltas prieš trejetą šimtmečių, yra gryna nesąmonė ir visiškai nepagrįstas, nors R. Eisleris (§181) neseniai vėl atgaivino jį. Iš tikro aišku, kad viso to pasakojimo veikėjas yra ne Jėzus, o Zakiejus, taigi tai jis buvo tasai „mažo ūgio“ ir dėl to įsilipo į medį. Pagaliau jo pasilipimas ne ką tebūtų jam padėjęs, jei jis būtų norėjęs pamatyti minios apsuptą žemo ūgio žmogų.

190. Tačiau vėlesniais krikščionybės laikais nei menas, nei literatūra nesusitaikė su tuo žinių nebuvimu. Kai dėl meno, tai tikram ir istoriniam Jėzaus portretui pagaminti labai rimta kliūtis yra ta, kad jis gimė, gyveno ir mirė Palestinoje, kurioje žydų ortodoksija draudė gaminti gyvų asmenų paveikslus, bijodama, kad jie nebūtų pradedami garbinti. Didžioji pirmosios krikščionių kartos dauguma buvo žydiškos kilmės, taigi neturėjo nei noro, nei akstino perduoti savo palikuonims Jėzaus atvaizdą. Priešingai, jei Jėzus būtų gyvenęs ne Palestinoje ir jei didžioji dalis

1) Luko 19, 3-4

pirmųjų krikščionių būtų buvę graikai ar romėnai, tai galimas dalykas, kad iš ankstyvųjų laikų būtų buvusios išlaikytos fizinės Jėzaus išvaizdos kokios nors apybraižos. Seniausi ligi šiol išlikę Jėzaus atvaizdai Vakaruose yra katakombose (II-III šimt.), o Rytuose bizantiniškoji tapyba (IV šimt.); tačiau jie parodo ne jo tikruosius bruožus, kokie buvo, o vien tik aiškiai įsivaizduotuosius ir suidealintuosius.

Literatūroje patys seniausieji Jėzaus išvaizdos aprašymai taip pat yra suidealinti, ir jų esama dviejų visiškai skirtingų grupių. Abiem atvejais apibūdinimas remiamas Senojo Testamento pastraipomis apie Mesiją, kuris, deja, pristatomas skirtingos išvaizdos. Vienoje Viešpaties tarno pranašystėje tvirtinama: „Nėra jame gražybės nei meilumo; matėme jį, bet nebuvo nieko, kas trauktų akį žiūrėti"[2]). Kita vertus, mesijinėje giesmėje, savo forma primenančioje vestuvinę dainą, sušunkama: „Tu esi dailesnis už žmonių sūnus; pro tavo lūpas veržiasi grakštumas"[3]).

Neabejotina, kad tokios rūšies tekstai nesirūpino būsimojo Mesijo fiziniais veido bruožais; tai paprastai alegoriniai išsireiškimai, kurių pirmasis pranašauja skausmus, o antrasis pergales. Tačiau netrūko krikščionių rašytojų, kurie tai ėmė raidiškai ir tvirtino, kad tuo yra nusakoma Kristaus išvaizda. Taigi laikytasi įsitikinimo, kad jis buvęs gražus ar negražus, priklausomai nuo to, kuris sakinys pasirenkamas.

191. Tie, kurie palaiko nuomonę, kad Jėzus buvo negražus, daugiausia yra senieji rašytojai, bet jie aiškiai ir be jokių sąlygų išvadas darosi iš jau minėtosios Izaijo ištraukos, labiau pabrėždami Mesijo kentėjimus, o ne Jėzaus išvaizdą, ir dėl to ne visados galima net nustatyti, ką jie iš tikro galvoja. Šv. Justinui

2) Izaijo 53,2

3) Psalmė 44,3

Kankiniui Jėzus buvo negražus[4]). Klemensui Aleksandriečiui — paprastas[5]). Pagal Tertulijoną, jis neturėjo kūno grožybės[6]). Šv. Efremas Sirijietis sako, kad jis buvo trijų kubitų aukščio, tai yra apie 1,35 m[7]). Origenas kartoja pagonies Celso prieštaringus tvirtinimus (§195), kad Jėzus buvo mažo ūgio, negrabus ir negražus[8]), ir nematyti, kad Origenas šiuo atveju nesutartų su savo priešininku. Be to, jis taip pat perduoda įdomią kai kurių krikščionių nuomonę, kad Jėzus bedieviams atrodydavo negražus, o teisiesiems — gražus, ir pripažįsta, kad tai jam neatrodo neįtikima[9]).

Daug gausesni, tik jau vėlyvesni yra tie kalbą už Jėzaus gražumą, tai Gregorijus Nisenas, Jonas Krizostomas, Teodoretas, Jeronimas ir t.t. Bet ir jų nuomonės pagrindą paprastai sudaro ta mūsų jau minėtoji ištrauka, taigi aptarimas yra daugiau idealistinis, o ne istorinis.

Iki tol įvairūs pasisakymai būdavo vis migloti, skelbiantieji: arba tik negražus, arba gražus. Smulkiau nusakyti pradedama tik vėliau, ir tada jau Jėzus aptariamas kaip tobulai gražus.

192. Anoniminis, bevardis Piacencos piligrimas, kuris apie 570 m. aplankė Palestiną, Jeruzalėje aptiko akmenį, ant kurio buvo stovėjęs Jėzus, „kai jis buvo atvestas pas Pilotą išklausyti pasmerkimo. Jame yra likę jo kojų atspaudai, pėda taisyklinga, neilga ir grakšti, nes jis vaizduojamas vidutinio aukš-

4) „Dial. cum Tryph.", 88; plg. 100,85

5) „Paedag.", III,1

6) „De carne Christi", 9; plg. Adv. Marcion. III,17; Adv. Judaeos 14; ir t.t.

7) In Lamy, S. Ephrem syri hymni et sermones, tomas IV, col. 631

8) Contra Celsum VI,75

9) In Matth. series 100; in M-gne, Patr. Gr. 13,1750

čio, malonių bruožų, šiek tiek garbanotais plaukais, grakščių ilgais pirštais rankų, toks, koks gyvas buvo piešiamas ir kokio jo paveikslas padėtas net pretoriume“[10]).

Apie 710 m. Kretos metropolitas Andriejus kalba apie Jėzaus atvaizdą, kuris, kaip tradicija sako, buvęs pieštas Luko, ir prideda: „O ir žydas Juozapas pasakoja, kad Viešpats atrodė toksai: antakiai susisiekia, akys gražios, veidas pailgas, šiek tiek sulinkęs, gana aukštas, kaip tikrai atrodė gyvendamas tarp žmonių. Panašiai aprašo ir Dievo Motinos išvaizdą, kaip šiandieną matome ją paveiksle, kai kieno vadinamame Romėne“[11]).

Tikriausiai tas aprašymas paimtas ne iš žydo Juozapo Flavijaus, bet iš ankstyvosios bizantiškosios tradicijos, ir atrodo, kad čia turi šiokio tokio atspindžio ir ta nuomonė, kad Jėzus buvęs negražus (tasai pažymėjimas„šiek tiek sulinkęs“, kuris čia palankia prasme išaiškintas). Apskritai, pagrindiniai šio aprašymo bruožai kartojami ir vėlyvesniosios tradicijos, įjungiant dar ir kitų smulkmenų, paimtų iš nežinomų šaltinių ar tiesiog grynai vaizduotės sukurtų.

Vienuolis Epifanijus apie 800 m. Konstantinopolyje jautėsi galįs tvirtinti, kad Jėzus „buvo apie 6 pėdų aukščio (apie 1,80 m.), šviesiais, šiek tiek garbanotais plaukais, tamsiais antakiais nevisai išlenktais, akys pilksvai žalsvos, šiek tiek panarinta galva, taigi visa išvaizda nesudarė visiškai tiesaus asmens įspūdžio, jo veidas ne apvalus, bet šiek tiek pailgas, kaip jo motinos, į kurią jis viskuo buvo panašus“[12]).

Pagal 839 m Rytų Vyskupų Sinodo Laišką ir be-

10) Geyer, Itinera Hierosol. p.175

11) Fragmentas i Migne, Patr. Gr., 97,1304

12) „Vita Deiparae“, kritinis tekstas — Dobschuetz, „Christusbilder“, in „Texte und Untersuch.“, N.F.III, tom. 18, p. 302

vardžio bizantiečio pamokslą dėl Dievo Motinos paveikslo, Jėzus buvo tik 3 kubitų aukščio (truputį daugiau kaip 135 cm). Šie dokumentai palaiko pažiūrą, kad Jėzus buvo gražus, nors jie kartoja kituose, jau mūsų minėtuose aprašymuose iškeliamąsias smulkmenas.

193. Dar vėliau tie aprašymai pasiekė Vakarus ir, be kita ko, XIII šimt. buvo panaudoti Jokūbo iš Varakos (arba Varaginės) „Aukso legendose". Apie tą patį laiką buvo parašytas ir vadinamasis „Lentulo laiškas", kuris turėjo didelį pasisekimą Vakaruose XIV ir XV šimt. Jį rašęs pasakiškas Piloto pirmtakūnas Lentulas. To laiško pradžia aškiausiai paimta iš garsiojo „testimonium flavianum"(§91), o į pabaigą yra šitos ankstyvesniuosius aprašymus primenąs aptarimas: „Apie tą laiką pasirodė ten ir dabar dar tebegyvena žmogus (jeigu teisinga būtų jį vadinti žmogum), įžymaus būdo, vardu Jėzus Kristus, kurį žmonės vadina tiesiog pranašu, o jo mokiniai vadina jį Dievo Sūnum, jis prikelia mirusiuosius ir gydo visas ligas, yra jis vidutiniško ūgio, geros išvaizdos ir bruožais, keliančiais pagarbą, ir iš pažiūros jis gali būti mylimas arba bijomasi jo, o jo plaukai turi ankstyvųjų riešutų spalvą, krinta iki ausų tiesiai, o nuo ausų sukdamiesi garbanomis, tamsoki ir turintieji blizgesio, palaidai nubanguojantieji iki pečių ir ties viduriu nazareniečių papročiu perskirti, kakta jo lygi ir rami, veidas be dėmių ar raukšlių, spindi rausvu žėrėjimu; jo nosis ir burna neturi jokių ydų, barzda tiršta ir tokios pat kaip plaukai spalvos, ne per ilga, ties smakru truputi persiskyrusi; žvilgsnis jo atviras ir reiškia susimąstymą, jo akys šviesios, gyvos ir pilkšvai mėlynos spalvos; siaubingas, kai ką peikia, malonus ir patrauklus, kai moko, tuo pat metu džiaugsmingas ir rimtas, kad jis yra verkęs, bet niekados nėra juokęsis; aukštas ir tiesus iš pažiūros, rankas turi malonias pažiūrėti; iš kalbos rimtas, santūrus ir uždaras,

yra toks, pagal pranašo žodžius: „Gražiausias tarp žmogaus sūnų“[13]).

Paskutinysis aptarimas yra aiškiai pamokomas, nors rašytas, kaip teigiama, pagonies Lentulo, bet iš tiesų remiantis ta pačia psalme, kurią jau anksčiau citavome, kaip pagrindinį šaltinį tos krikščioniškosios srovės, kuri stojo už Jėzaus fizinį grožį.

Tuo pačiu visi krikščioniškieji viduramžiai buvo įsitikinę, jog tokiuose literatūriniuose aprašymuose ir panašiai tapytuose paveiksluose jų turimas tikras Jėzaus vaizdas, pavadintas iš dalies bizantišku tikrosios ikonos vardu, kurį liaudis įasmenino „Veronikoje“:

— Tarytum tas, kurs gal net iš Kroatijos
Ateina pasižiūrėti mūsų Veronikos.
Senovės garsu nepasitenkindamas,
Mintyje klausia, kad pasirodytų:
O Jėzau Kristau, Dievo teisingasis, mano Viešpatie,
Ar tokia buvo tavo išvaizda?

Dantė, „Dangus“, XXXI,103-108

Pakilo senelis žilas ir baltas
Iš tos mielosios vietos, kurioje leido amžių,
Šeimynėlė sumišusi
Žiūri, kur tas senelis.
O, jis, prisiminęs ankstesnę stiprybę,
Savo paskutinėmis gyvenimo dienomis
Kiek dar gali gerų norų padedamas,
Palūžęs nuo amžiaus, pavargęs nuo kelio,
Ateina į Romą, sekdamas troškimą
Pasidžiaugti išvaizda to,
Kurį danguje tikisi pamatyti.

Petrarka, „Giesmės“, XVI

13) In Dobschuetz, op. cit. p. 319

RACIONALISTINIAI KRISTAUS GYVENIMO AIŠKINIMAI

194. Jėzaus gyvenimo šaltiniai - apskritai kalbant, evangelijos - įgyja nepalyginamos istorinės reikšmės dėl to dalyko, kurį svarsto, ir dėl būdo, kuriuo svarsto jį. Jų svarstomasis dalykas yra didžiausios religinės srovės kilmė, o tuo pačiu ir kraštutiniausioji naujovė, kokia tik kada nors iš viso buvo iškilusi žmogaus dvasios istorijoje, būtent, krikščionybė. Jų dėstymo būdas nėra ginčo pobūdžio ir be jokio noro parodyti didelį žinojimą; tai yra tik paprastas ir aiškus išdėstymas šiek tiek žinių iš krikščionybės Steigėjo gyvenimo ir dar šiek tiek žinių, susijusių su jo mokslo esme.

Bet nors tos evangelijose sukauptosios žinios nėra gausios, tačiau jos yra tokios rūšies, jog aiškiai skiriasi nuo tų žinių, kurios pasiekė mus apie kitus didelių religijų kūrėjus. Kai kurie jų, kaip Buda, o ypač Zaratustra, šiandien yra vien tik neaiškios ir miglotos figūros, kurių bruožai blanksta tolumos miglose. Turimosios su jais susijusios tikros datos pasiekia mus iš tokių vietų ir laikų, kurie yra itin atitolę nuo jų mokslo; jeigu galime pasakyti, kad istoriškai tikrai tokie atitinkami asmenys yra buvę ir galime nustatyti apytikrį laikotarpį, kada jie gyveno, bet maža ką daugiau ir tegalime gauti, kaip tik tuos bendrinius rėmus. Tikrieji jų bruožai šiandien yra užslėpti už tiršto ar skystesnio šydo. Priešingai, visiškai nesiekdamos viską perteikti, evangelijos duoda mums žinių, susijusių su Jėzaus gyvenimu ir mokslu, ir jos yra tikslios, dažnai smulkios ir nusakančios aplinkybes. Visų svarbiausia — jos ateina arba tiesiog iš pačių Jėzaus mokinių, kurie ilgą laiką su juo buvo ir

gerai pažinojo aprašomuosius žmones ir reikalus, arba bent iš truputį vėlesnių žinių teikėjų, kurie artimai bendravo su tais pat mokiniais.

Be to, evangeliniai šaltiniai, svarstydami Jėzaus gyvenimą ir mokslą, daro ne ką kita, o tik iškelia stebuklingus įvykius, kuriuose jis yra veikėjas. Tikras dalykas, kad ir kitų didelių moralinių srovių pradžioje užtinkame nuostabių visokiausių įvykių ir neginčijamos istorinės tikrovės, kaip paslaptingasis „daimonion", paslaptingai verčiąs Sokratą atnaujinti graikų filosofiją, arba vos įtikimi Aleksandro Didžiojo darbai, davę pradžią žavingajam helenizmui. Bet tokios rūšies įvykiai, nors ir nuostabūs, nėra stebuklingi. Nei Sokrato psichologinis reiškinys nepakyla aukščiau vadinamojo fizinio lauko, nei Aleksandro žygiai, nors ir žymiai prašoka eilinio žmogaus drąsą, neprieštarauja fiziniams gamtos dėsniams. Jeigu mes net apsiribojame ir grynai religine sritim, tai matome, kad yra būta galingų religijų kūrėjų, kaip Mani ir Mahometas, kurie nėra padarę jokių stebuklų, kaip rodo patys patikimiausi dokumentai, ir iš viso į stebuklus net nepretendavo. Evangelijos, priešingai, aprašydamos Jėzų, kaip tokį, kuriam visiškai svetimi buvo kariniai ar politiniai žygdarbiai, priskiria jam visokios rūšies fizinius stebuklus, vykusius nuo pat jo prasidėjimo ir tęstus net jam mirus, stebuklus, darytus tiek sau, tiek ir kitiems žmonėms, tiek gyvosioms būtybėms, tiek ir su negyvąja gamta. Be to, evangelijos tuos stebuklus artimai sieja su naujosios religijos kūrėjo misija, iš tiesų kaip tos misijos patvirtinimą.

Iš to visko kyla savo tarpe neišskiriamai susipynusios trys išvados. Iš evangelinių šaltinių, pirmiausia, mes sužinome apie Jėzų, jo darbus ir žodžius, skelbiamus mums tų, kurie buvo jo bendralaikiai ir jam artimi, bet visuomet labai gerai informuoti. Antra, tie, kurie mums teikia žinias, liudija griežtai

stebuklingus įvykius. Trečia, tie stebuklai buvo padaryti Jėzaus religinės misijos įrodymui.

Perėjimas nuo vieno į kitą šių trijų taškų yra natūralus. Kas evangelijas skaitydamas priima pirmąjį, neišvengiamai pereina į antrąjį, o iš jo taip pat neišvengiamai į trečiąjį, išskyrus tą atvejį, jei skaitytojas randa būdą nutraukti jungčiai tarp tų trijų grandžių. Jeigu ši grandinė nepertraukiama, tai skaitytojas privalo logiškai priimti ir savo religija padaryti tą, kurią skelbia Jėzus. Tai yra pagaliau vienos evangelijos atvirai pasakytasis tikslas: „Taigi parašyta, kad tikėtumėte, jog Jėzus yra Kristus, Dievo Sūnus, ir kad tikėdami turėtumėte jo vardu amžinąjį gyvenimą“ (Jono 20,31).

195. Amžius vykdytųjų Jėzaus gyvenimo tyrinėjimų istorija esmėje yra istorija tų bandymų, kuriais buvo mėginamas kiekvienos tų trijų grandies jungčių stiprumas. Ar tikrai evangelijose žinių teikėjai yra autoritetingi, kiek tai susiję su vieta ir laiku? Ar jų pasakojamieji nepaprastieji įvykiai yra teisingai ir bešališkai paliudyti ir ar yra jie stebuklingo pobūdžio? Ar tie įvykiai patvirtina Jėzaus religinės misijos tikrumą?

Žinoma, įvairiu metu, priklausomai nuo jų ypatingo pobūdžio, buvo kreipiamas dėmesys daugiau į vieną ar kitą tų trijų punktų, bet iš jų nebuvo išeita ir nebūtų net buvę galima išeiti. Trečiasis ir paskutinysis punktas buvo mažiau aptariamas, nes jis yra daugiau filosofinio negu istorinio pobūdžio, o, be to, jei jau kartą pirmieji du punktai priimami, tai beveik nebeišvengiamai priimtinas ir jis, kaip tiesioginė jų išvada. Todėl didžiausi ginčai tiek praėjusiais šimtmečiais, tiek ir mūsų laikais sukosi vis apie abu pirmuosius punktus. Šiandieną, vyraujant istoriniam kritiniam metodui, labiausiai aptarinėjamasis punktas yra pirmasis, būtent, tai, kokia istorinė vertė evangelijos žinių teikėjų.

Ankstyvieji krikščionys rašytojai evangelijas priimdavo kaip šventas ir įkvėptas knygas ir nejautė jokio reikalo kaip nors įrodynėti jų istorinį autoritetingumą, nebent jos būdavo puolamos nekrikščionių rašytojų. Evangelijos jiems paprastai būdavo teologinio mąstymo ar nuotaiką keliančios ir tikėjimą stiprinančios knygos. Būdavo atsitikimų, kai reikalas ginti tikėjimą versdavo atkreipti dėmesį į grynai istorinę evangelijų vertę. Dar prieš šv. Augustinui 400 m. parašant „Evangelistų sutarimą", Celsas puolė evangelinių pasakojimų tikėtinumą. Jam atsakė Origėnas. Vėliau Porfirijaus puolimus atrėmė daugelis krikščionių rašytojų. Deja, tų abiejų pagonių filosofų raštai nepasiekė mūsų dienų, bet iš turimųjų žinių galima susidaryti apytikrį supratimą.

Truputį prieš 180 m. Celsas paskelbė savo „Tiesos kalbą", kurioje daugiausia puola krikščionis ir kiek mažiau Jėzų. Celsas atkreipia dėmesį, kad jis gerai pažįstąs dalyką, nes jis pasitikėdamas nuolat kartoja krikščionims: „Aš viską žinau apie jus!" Iš tikrųjų jis yra skaitęs evangelijas ir cituoja jas savo rašte, kaip taisyklė, priskirdamas jas Jėzaus mokiniams. Nepaisant tai, iš evangelijų jis pasiima tik tuos dalykus, kurie tinka jo ginčo reikalui, kaip štai Jėzaus žmogiškos prigimties silpnumus, alkį, jo skundą paskutinės agonijos metu, jo mirtį ant kryžiaus ir panašius, kurie jam atrodo visiškai netinką Dievui. Kita vertus, kai kuriuos Jėzaus biografijos duomenis jis pakeičia nešvariais antikrikščioniškais šmeižtais, kurie tada buvo žydų paskleisti. Dažnai jis iškraipo pasakojimą, kartais citatų žodžius ir apskritai, gausiai naudodamasis pajuoka, pritemdo reikalą, kurio jis nekenčia, tokiu būdu, primena Voltero vartotąjį. Bet jo istoriniai įrodinėjimai iš tikro yra tik antraeiliai, o tikrasis pagrindinis yra filosofinis. Celsas stengiasi paremti Romos imperijos politinę vienybę prieš barbarų grėsmę, ir

jam žmogum tapusio Dievo idėja yra neginčijama nesąmonė ir dėl to evangelijų pasakojimas klaidingas. Todėl krikščionys, jei nori būti protingi, privalo atsisakyti tokios nesąmonės ir sugrįžti prie tradicinių imperijos dievų.

Neoplatoniko Plotino mokinys Porfirijus yra daug rimtesnis už Celsą. Jo tose 15 knygų „Prieš krikščionis", kurios pasirodė III šimt. gale, tonas, kiek galima spręsti iš jo knygos fragmentų, yra nuosaikesnis, ir stengiasi iškelti grynai prieštaravimus ar istorinius neįtikimus dalykus, kuriuos užtinka evangelijose. Bet ir jis, kaip ir Celsas, stipriausius priekaištus daro iš filosofinio požiūrio: „Ar gali Dievas kentėti? Ar gali miręs prisikelti?" Neigiami atsakymai, kurių, pagal Porfirijų, aiškiai reikalauja tokie klausimai, nulemia ir viską, kas dar tuo reikalu būtų neatsakyta. Bet koks evangelijų aiškinimas būtų įmanomas, jeigu prileidžiama, kad Dievas kentėjo arba miręs prisikėlė.

Kai Romos imperija oficialiai pasidarė krikščioniška, ne tik kad nebepasirodė naujų raštų, skirtų nuginčyti evangelijų istoriniam autoritetingumui, bet pradingo ir jau paskelbtieji. Pavyzdžiui, Porfirijaus knygos „Prieš krikščionis" oficialiai buvo uždraustos 448 m. Bizantijos imperatoriaus įsakymu. Tačiau apyvartoje liko hebrajų kalba raštu ar žodžiu skleidžiamieji nepadorūs šmeižtai, kuriais buvo pasinaudojęs Celsas ir kurie vėliau buvo surinkti į knygutę „Toledoth Jeshu" (§89).

196. Protestantiškoji reformacija tiesiogiai nepalietė vieningo krikščionybės nusistatymo dėl istorinio evangelijų autoritetingumo. Atrodė, kad net sustiprino jį. Atmesdama visą Bažnyčios tradiciją ir Bažnyčios mokymo autoritetą ir nepriimdama jokio apreiškimo, kaip tik rašytinį, juo mažiau būtų galėjusi abejoti to vienintelio apreiškimo šaltinio istoriniu autoritetingumu. Bet ši protestantiškoji apsauga

stipri tik iš paviršiaus, o iš tiesų pasirodė, kad ji yra klaidinanti ir pražūtinga. Patys protestantai pirmieji pradėjo pulti evangelijas ir nuolat tuos puolimus atnaujina iki pat šiandien, dažnai keisdami kovos pozicijas, bet visada tiksliai pritaikydami pagrindinį reformacijos dėsnį, būtent, kiekvienam laisvai aiškintis.

Bet kaip ir ankstyvaisiais laikais pagonims kritikams, kurių laikysena iš tikrųjų nesąmoningai pasinaudojama ir šiais laikais, taip ir protestantams padėčiai pasikeisti lemiamos reikšmės turėjo įvairios filosofinės srovės. Pirmieji, kurie atitrūko nuo ortodoksinio protestantizmo, buvo anglų deizmo pasekėjai, kurie, be kita ko, antgamtinį apreiškimą sutapatino su natūraliu aiškinimu. Šiuo pagrindu remiantis kai kurie bandymai, ypač norint išjungti iš evangelijų antgamtinį stebuklų klausimą (Woolston, 1730: Annet, 1744), nesulaukė platesnio atgarsio, bet vis tiek sudarė gemalą vėliau pasireikšti kritikams.

Prancūzų filosofizmas iki tam tikro laipsnio ėjo tuo pat keliu. Enciklopedistas Volteras kedeno evangelijas ir, kaip paprastai, stengėsi atlikti tai žeminančiais sarkazmais ir įmantriais iškraipymais. Daugelyje savo raštų, o ypač „Pagaliau išaiškintu Šventraščiu“ (1776) ir „Krikščionybės įkūrimo istorija“ (1777), Jėzų jis laiko tuščiu apgavikų, o šv. Povilą tokiu pakvaišusiu, kaip velnio apsėstasis; jis atgaivino senuosius „Toledoth Jeshu“ šmeižtus ir, maišydamas juos su apokrifinių evangelijų legendomis, panaudoja taip, kad tai prieštarautų kanoniškosioms evangelijoms.

197. Bet anglų deizmo ir prancūzų filosofizmo apgailėtinus rezultatus žymiai prašoka vokiečių Apšvieta („Aufklaerung“). Ji buvo ne mažiau priešiška už anas abi mokyklas bet kokiai antgamtiškumo idėjai, ir sužydo ji, be kita ko, toje pačioje žemėje, kuri

pagimdė reformaciją ir dėsnį, kad kiekvienas gali sau aiškintis evangelijas. Tuo metu, kai Prancūzijoje Volteras eikvojo laiką šiurkštiems ir sąryšio neturintiems juokams, vokiečių tyrinėtojai ruošėsi organiškesniems ir sudėtingesniems bandymams.

Hamburge rytų kalbų profesorius Hermanas Samuelis Reimarus truputį prieš savo mirtį (+1768) baigė rašyti „Racionaliųjų Dievo garbintojų apologiją", sudarančią ištisus 4000 puslapių, tik pats neišdrįso atiduoti spaudai. Septynias plačias ištraukas paskelbė Lessingas (1774, 1777 ir 1778 m.), Wolfenbuettelio bibliotekos vedėjas. Ištraukos paskelbtos „Bevardžio fragmentų" vardu, o dvi paskutiniosios dar buvo pavadintos „Prisikėlimo istorija" ir „Jėzaus ir jo mokinių tikslas". Šiose ištraukose Reimarus visų pirma puola bet kokią antgamtiškumo idėją, paskui Senojo Testamento apreiškimą ir pagaliau visą evangelijų istoriją. Jėzus jam buvo karštas politinis agitatorius, norėjęs sukelti liaudį prieš Palestiną valdžiusius romėnus. Kai su Jėzaus nukryžiavimu sužlugo sukilimas, mokiniai prislėpė jo tikrąjį tikslą ir pristatė jį kaip grynai dvasinį ir religinį vadą. Dėl to pavogė jo kūną, sakydami, kad jis prisikėlęs ir jo mirtis pasitarnavusi žmonijai atpirkti. Keturios kanoniškosios evangelijos esančios ne kas kita, kaip tik visa eilė šventais paverstų nusivylimų ir apgavysčių, nes krikščionys esą „tik papūgos, kartojančios, ką girdėjo".

Bet ir pačiame Apšvietos krašte tokios rūšies aiškinimas, nežiūrint net ir jo atviro antikrikščioniško fanatizmo, buvo ar atrodė perdaug vaikiškai paprastas, kad galėtų susirasti didesnio pritarimo. Iš tikro, išjungdamas iš evangelijos „neracionaliąją" stebuklų sudėtinę dalį, jis vietoje to pristato lygiai taip pat neracionalų santykį tarp priežasties ir išdavos, visą krikščionybės kilmę išvesdamas iš gausių vaizduotės kliedėjimų ir šarlatanybių. Tai

savaime jau sudarytų „stebuklą“, žiūrint iš paprasčiausio istorijos dėsnio, ir tai nebūtų sunkiau priimti, kaip ir evangelijų stebuklus. Taigi ir Wolfenbuettelio „Bevardžiai Fragmentai“ padarė tik tiek, kad pramynė taką klaidingiems aiškinimams prieš evangelijos antgamtiškumą ir susilaukė keleto protestantų užsipuolimų.

Tarp tokių pažymėtinas J.S. Semler (+1779). Jis žinomas savo filologiniais darbais iš Šv. Rašto, o ypač evangelijoms taikomuoju „istorinio kriticizmo“ metodu. Tasai metodas, taip pat anglų deizmo įkvėptas, leido nustatyti evangelijose įvairių dvasinių srovių sintezę. Jėzaus kalbose rasta daug „pritaikymų“, kuriuos jis nenoromis priderinęs prie savo bendralaikių prietarų, o, be to, leidžiamasi į smulkmeniškus fiziškai galimų evangelinių stebuklų aiškinimus.

198. Šitokiu pat keliu ėjo ir H.E. Gottlobas Paulus, Heidelbergo profesorius (+1851). Nepasisekus Reimaro bandymui visiškai atmesti evangelijos stebuklus, Paulus priėmė juos ištisai, bet natūralistiniu aiškinimu bandė iš jų išjungti antgamtiškumą. Vadinas, evangelijos pasakojimuose jis skyrė pasakojamąjį įvykį ir apie jį pateiktąjį paties evangelisto sprendimą. Patsai faktas, bent esmėje, esąs tikras, o evangelisto nuomonė klaidinga, ir ją reikia pataisyti.

Taigi, imdamas, pavyzdžiui, pasakojimą, kaip Jėzus vaikščioja vandeniu, Paulus galvoja, kad iš tikro ėjo krantu ar, daugių daugiausia, įbrido per kokią pėdą į vandenį ar ką, kad būtų arčiau savo mokinių laivelio. Kai dėl duonos ir žuvies padauginimo, tai Jėzus ir jo mokiniai, kurie turėjo maisto, tikrai dalijosi juo su neturinčiais, o jų pavyzdys buvo pakankamai paveikus paskatinti ir kitą minios dalį taip pasielgti. Aklojo ir kurčiojo išgydymas įvykęs dėl to, kad Jėzus žinojęs tam tikrų vaistažolių ir miltelių veikimo galią. Lozoriaus ir paties Jėzaus prisikėlimas tebuvęs tiktai pabudimas, nes jie buvo ne mirę, o tik patekę į

letargą, iš kurio pabudę kape, ir t.t. Iš viso Jėzaus stebuklai tebūtų tik jautrus atsiliepimas į kitų vargus, mediciniškas pagydymas arba atsitiktinumas, o visokiu atveju tik natūralūs įvykiai.

Šis Paulaus metodas, išdėstytas jo „Trijų pirmųjų evangelijų aiškinime“ (1800-1804) ir „Egzegetikos vadovėlyje“ (1830), o praktiškai pritaikytas jo „Jėzaus Gyvenime“ (1828), buvo skirtas evangelijos įvykiams „racionaliai“ išaiškinti. Iš čia ir tasai metodui duotasis „racionalizmo“ vardas. Jo tikrasis pradininkas buvo jau minėtasis Semler, o Paulus tebuvo tik to metodo skleidėjas. Taip pat ir šiandieną daugelis antgamtišumą neigiančių mokslininkų tą metodą vadina „racionalizmu“, nors būtų žymiai tiksliau duoti jam „natūralizmo“ vardą, nes tai atitiktų paties metodo pritaikymą. Katalikų mokslininkų „racionalizmas“ suprantamas daugiau bendrine prasme kaip metodas, kuris neigia antgamtę.

Pažymėtina, kad Paulus visiškai pasitenkino evangelijų kilmės nurodymu, jas be svyravimų priskirdamas tradicijos nurodytiesiems autoriams. Tas jo nuolaidumas šiuo atveju, be kita ko, lengvai išaiškinamas. Jam buvo svarbu turėti „faktus“, paliudytus pačių ankstyvųjų autorių. Tada jis jau stengėsi atsijoti juos nuo senųjų „nuomonių“, perleisdamas pro savo ypatingąjį košimo metodą.

199. Paulaus metodas pataikė ne savo išradingumu, bet savo vaikiškumu, o tasai didžiulis toks vaikiškumas tuojau pat sukėlė pasipriešinimą.

1832 m. Schleiermacheris skaitė universitete savo paskaitas, iš kurių buvo paimtas ir po jo mirties paskelbtas „Jėzaus gyvenimas“. Šis darbas yra daugiau filosofinis negu istorinis (1864). Jis atstovavo tam tarpui tarp protestantų ortodoksijos ir neigiamos pažiūros į antgamtiškumą. Tuo pačiu metu Dovydas Fridrikas Staussas (†1874) dirbo visiškai pagal priešingą sistemą negu Paulus, nors ir jo tikslas buvo

išjungti iš evangelijų antgamtiškumą. Straussas šiuo atžvilgiu yra nepaprastai nuoširdus ir atviras ir nesivaržydamas pasisako, kad jei evangelijos yra visiškai istoriški šaltiniai, tai stebuklingi dalykai iš Jėzaus gyvenimo negali būti išjungti; o jeigu, kita vertus, tai, kas stebuklinga, ir tai, kas istoriška, yra nesuderinama, tai tada negalima evangelijų laikyti istoriškomis. Straussui atrodė, kad išjungti iš evangelijų antgamtiškus dalykus Paulaus tuo racionalistiniu - natūralistiniu metodu būtų nepatogu ir kvaila, ir jo kritiškumas buvo toks aštrus ir išmanus, kad tai reiškė mirties sprendimą pačiam metodui. Jis galvojo, kad tų pačių išdavų galima pasiekti idealistiškai racionalistiniu metodu, tai yra, jis pasuko į „mito" teoriją, įkvėptą Hegelio filosofijos, kurią jis pritaikė savo „Jėzaus gyvenime" (I laida, 1835-36 m.).

Pagal Straussą, mitas yra grynai idealistinė sąvoka, kuri gauna istorinio fakto išraišką susietą su Jėzaus gyvenimu. Todėl mito vertė yra ne pasakojamame „fakte", bet „idėjoje", įkūnytoje tame matomame fakte, užslėpta jame senovės vaizdingo simbolizmo priemonėmis. Bet Straussas ta mito teorija nesinaudoja nesaikingai, nes jis visiškai nekelia klausimo dėl Jėzaus istoriško buvimo ir dėl pagrindinių jo gyvenimo duomenų. Strausso galvojimu, evangelijų mitinis elementas susidaręs Senojo Testamento mesijinių idėjų įtakoje, sumišęs su istoriniais dalykais, ir kritiško mokslininko pareiga esanti tuos dalykus išskirti. Tam išskyrimui jis nustato šitokias normas. Pirmoje vietoje — kaip ir galima buvo laukti — visa, kas yra stebuklų pobūdžio ar priešinga istorinės evoliucijos dėsniams, laikytina mitais kartu su visais tais įvykiais, kurių vaizdavimas atitinka iš anksto nustatytąsias religines sąvokas (tai yra, įvykius, kurie, kaip tvirtinama, yra išsipildžiusios pranašystės ar mesijiniai laukimai ir t.t.). Poetiškosios ištraukos ir pažymėtinai išplėsti pokalbiai taip pat atspindi mi-

tus, kaip ir tos vietos, kurios skiriasi nuo kitų to paties dalyko nupasakojimų. Jeigu visas tas ir kitas antraeiles normas pritaikome, tada aiškėja, kad maža kas belieka ar net ir nieko iš evangelijų, kaip Jėzaus gyvenimo istorinių dokumentų. Iš tikro Strausso „Jėzaus gyvenimo" išdavos yra beveik perdėm neigiamos, išskyrus tai, kad apskritai jis pripažįsta tokio asmens istorinį buvimą ir sutinka su keletu išskirtinių ištraukų. O kai dėl visa kita, tai evangelijų Jėzus yra ne istorinis Jėzus, o idealus Kristus, pirmosios krikščionių kartos kolektyvinės vaizduotės pastangomis sukurtas remiantis keletu istorinių faktų, iš kurių jis netyčiomis ir nesąmoningai buvo perkurtas į šią mitinę figūrą.

Evangelijų kilmės Straussas smulkiau netyrinėjo, priimdamas savo meto paplitusią protestantiškųjų kritikų pažiūrų visumą, būtent, tai, kad trys sinoptikai, tarp kurių pats seniausias yra Matas, atstovauja tradicijai, kuri yra priešinga ketvirtajai evangelijai, o ši pastaroji negali būti naudojama kaip istorinis Jėzaus biografijos šaltinis. Tačiau pati Strausso teorija reikalavo, kad tarp Jėzaus mirties ir evangelijų surašymo praeitų pakankamai laiko, kuris reikalingas mitams susidaryti. Tik per keletą metų mitai tikrai negali būti sukuriami. Darydamasis nuoseklią išvadą pagal savo teoriją, Straussas evangelijų rašymo laiką nukelia į antrojo šimtmečio pabaigą. Tą laiką jis pasirenka remdamasis ne istorija ar kritiniais literatūriniais įrodymais, bet dėl to, kad jo teorija reikalauja tai, ir jis visai garbingai prisipažįsta, kad šioji visiškai niekais pavirstų, jei evangelijos būtų buvusios rašytos I-jame šimtmetyje.

Savo veikalo vėlesnėje laidoje Straussas šiek tiek švelnino kai kuriuos neigimus, bet pagaliau vėl grįžo prie ankstesniojo nusistatymo. Jo naujasis darbas „Jėzaus gyvenimas vokiečiams", išleistas po 30 m.

(1864 m.), nebebuvo jau toks kraštutinis ir vaizdavo Jėzų arčiau liberališkojo protestantų supratimo.

200. Strausso teorija, nors ir susilaukusi triukšmingų protestų, dėl Kristaus idealizavimo darė lyg ir ilgam išliksiančios įspūdį. Tai buvo principas, kurio kritinis protestantizmas niekados vėliau nebeatsisakė. Tačiau jei tą teoriją smulkiau iš arčiau išnagrinėjame, tai tuojau pat matyti, kad ji yra remiama daugiau iš anksto susidarytąja filosofija ir per maža istorine tikrove.

Ar visas tas stropusis ir nesąmoningasis tikrovės keitimasis į mitą, kolektyviai vykęs pirmosios krikščionių kartos sąmonėje, sutampa su tuo, ką mes patiriame iš tos kartos mus pasiekusių ankstyvųjų dokumentų? O jeigu evangelijos kilusios iš tų pirmųjų kartų vaizduotės, tai ar nebūtų verta pirma apsvarstyti jų galvojimo būdą, kad teisingai galėtumėm spręsti apie iš jų kilusių evangelijų istorinę vertę? Argi kas nors nepaprasta pirma pažinti 1300 m. Florenciją, jos politinį ir kultūrinį foną, pagrindą, tą švelnų naująjį stilių ir Dantės Alighieri asmeninio gyvenimo pasikeitimus, o tiktai šitų dalykų šviesoje aiškintis Dieviškąją komediją ir daryti dėl jos sprendimus? O Straussas visiškai išleido iš akių visą tokį paruošiamąjį darbą; taip išeina, kad jis atitraukė keturias kanoniškąsias evangelijas nuo to dvasinio pasaulio, kuriame jos gimė, ir užsidarė jose, apsiginklavęs vien tiktai savo filosofinėmis teorijomis.

Kalbamuoju metu su Straussu nesutiko Ferdinandas Kristijonas Bauras (1792-1860), buv. jo mokytojas ir Tiubingeno naujosios mokyklos steigėjas (skirtinga nuo senosios, kuri gynė ortodoksinio protestantizmo pozicijas prieš deistus). Jis nuo 1825 m. pradėjo skelbti bendrinio filosofiškai religinio pobūdžio studijas, remdamasis Schleiermacherio teorijomis. Nuo 1835 m. jis atsidėjo tyrinėti I šimt. krikščionybei, tačiau pilnai neapimdamas Jėzaus gyveni-

mo. Savo suradimus jis paskelbė daugelyje raštų, o ypač 1845 m. paskelbtame veikale, pavadintame „Jėzaus Kristaus apaštalas Povilas". Atsisakęs Schleiermacherio ir apie 1830 m. pasidaręs ne mažiau už Straussą karštu Hegelio filosofijos sekėju, jis nuo tada naudojosi Hegeliu pagyvinti istorijai, kuri — kaip jis atvirai prisipažino — jam be filosofijos buvo „amžinai mirusi ir bežadė". Iš Hegelio jis pasiskolino „trigubo vyksmo" dėsnį, sudarytą iš tezės - antitezės - sintezės, ir tą dėsnį griežtai taikė apaštališkosios krikščionybės istorijai.

Tezei jam atstovavo Petro grupė, gavusi kilmę iš Petro, paremta Jokūbu ir Jonu ir išreiškusi separatistinių žydiškųjų krikščionių palinkimus. Antitezei jam atstovavo Povilo grupė, kurios pagrindą sudarė Povilas ir kuri reiškė grakiškųjų krikščionių palinkimus į visuotinumą. Iš tezės ir antitezės priešingybės kilo sintezė, atstovaujanti Katalikų Bažnyčiai, kuri suderino tų abiejų grupių palinkimus, iš dalies suimdama į save abi jas. Petro srovė laikėsi judaistinės Mesijo sąvokos ir reikalavo smulkmeniškai prisilaikyti žydiško įstatymo nuostatų. Paulinizmas gynė išganymo visuotinumą ir reikalą tikėti. Katalikų Bažnyčia, iškilus gnosticizmui ir kitoms antrojo šimtmečio herezijoms, apjungė šias abi sroves, ilgainiui sulydydama jas.

201. Ši „palinkimų" teorija, ne mažiau kaip ir Strausso mitų teorija, turėjo būti reikalinga ilgo laiko nesutariančioms srovėms išaugti ir pasigaminti tokių rašto darbų, kurie išreikštų jas. Kadangi tarp ankstyvųjų krikščionybės dokumentų turime daug tokių, kurie nepatvirtina tokios teorijos, taigi pirma reikia turėti pagrindo, kaip išaiškinti tai. O Bauras vis dėlto yra nuoseklus, evangelijų parašymą jis nukelia į vėlesnį laiką, o tuos raštus, su kuriais neįveikia susidoroti, jisai atmeta, kaip nepatikimus.

Pagal jo spėliojimus, Mato evangelija buvo para-

šyta ne anksčiau kaip 130 m., ir jai pagrindą sudarąs raštas, palankus Petro srovei, būtent, Žydų evangelija (§96), bet šiek tiek pakeista, prisiderinant prie Povilo grupės. Luko evangelijai, kurios parašymo laikas negali būti senesnis kaip 150m., priešingai, pagrindą sudarė Povilo grupės raštas — Marcijono evangelija (§136), taip pat pakeista, žinoma, prisiderinant prie Povilo pasekėjų. Morkaus evangelija kilusi iš abiejų šių ir yra vėlesnė ir nešališka, skolindamasi iš šių ankstyvesnių evangelijų, ji praleidžia atitinkamas prieštaraujančias vietas. Ketvirtoji evangelija kilusi yra tuo metu, kai aprimo ginčai tarp tų abiejų srovių, taigi apie 170 m., ir dėl to laisva atsidėti teologiniam mąstymui. Apaštalų darbai, parašyti apie 150 m., pavaizduotų petrinizmo ir paulinizmo srovių susitaikymą.

Iš 14 Povilo laiškų 10 netikri, svarbiausia, dėl to, kad jie neparodo prieštaravimų tarp abiejų krypčių. Tikri tėra tiktai laiškai galatams ir romėnams ir du korintiečiams.

Tiesą sakant, Bauro teorija pakeitė tyrinėjimų sritį ir iškėlė jiems naujus dėsnius. Daugelis tyrinėtojų susibūrė apie savo mokytoją ir apie 15 m. uoliai naudojosi tuo metodu Teologijos Metraščiuose („Theologische Jahrbuecher", 1842-1857). Tarp tų išskirtini Zeller, Schwegler, Koestlin, kurių visus Bauras pats buvo mokęs, be to, Hilgenfeld, Volkmar ir daugelis kitų. Tačiau jie neišvengė smarkaus pasipriešinimo. Jis kilo net ne iš vieno protestantiškojo centro ir buvo skatinamas politinės valdžios. Iš tikro ilgainiui mokiniai pritrūko drąsos ir pradėjo trauktis nuo savo mokytojo. Bauro mirties metu 1860 m. Tiubingeno mokykla praktiškai buvo išblaškyta.

202. Daugiausia puolimų Bauro teorija, žinoma, susilaukė iš konservatyviųjų protestantų, vadovaujamų Hengsterbergo, kurie apkaltino Baurą žalingu ra-

dikalizmu. Bet patį įdomiausią puolimą, ypač besidomintiems minčių loginiu vyksmu, pradėjo beveik jo vienpavardis Bruno Baueris (1809-1882), su juo į draugę suėjo kai kurie olandų tyrinėtojai. Pastarieji iš tiesų pakaltino Baurą ne radikalizmu, bet per dideliu konservatyvizmu ir nelogišku sustojimu pusiaukelėje.

Baueris, taip pat Hegelio pasekėjas, priėmė daugelį Bauro prielaidų, kaip ir Strausso nuomonę, kad ketvirtoji evangelija neturi pagrindo istorijoje ir atstovauja misticizmui. Bet jis ėjo dar toliau ir kėlė klausimą, ar toksai pat sprendimas neturėtų būti pritaikytas ir trims sinoptikams, kuriuos Straussas dalinai išgelbėjo. Prieš pat tą laiką (1838 m.) Weisse ir Wilke patys vieni nepriklausomai priėjo išvados, kad Morkus yra ankstyvesnis už Matą ir Luką, o tuo tarpu Straussas, kaip ir Bauras, buvo priėmę senąją nuomonę, kad Morkus yra šių abiejų santrauka. Baueris sutiko su tuo, kad Morkus yra seniausiasis tarp sinoptikų, laikydamas jį kaip šaltinį kitų tų dviejų, ir dėl to jų liudijimą pripažino tiek, kiek jis remiasi vien šia evangelija. Šitaip nustatęs, jisai neigė tai, kad būtų koks nors esminis skirtumas tarp ketvirtosios evangelijos ir to vienintelio nepriklausomojo sinoptiko (Morkaus), kaip istorinių dokumentų. Abu jie turi daugiau ar mažiau apsčiai duomenų, šiek tiek išskiriančių atspalvių, bet tik iš paviršiaus istoriškai atrodančių. Vis tiek, kaip kiti betikėtų tuo, kad ar pirmoji krikščionių karta nesąmoningai kūrė mitą, kaip Straussas žiūrėjo, ar kad jie sąmoningai išaugo į įvairias palinkimų sroves, kaip Bauras tvirtino, — Baueris tiki, kad tai yra vien tik pirmojo sinoptiko evangelijos darbas, kuris kitų trijų buvo praplėstas. Baueris, sudaręs tos savo teorijos bendruosius bruožus, nors ir su kai kuriais netikrumais ir sąlygomis, pirmiausiai iškėlė, o pagaliau ir paneigė istoriškąjį Jėzaus buvimą. Taigi

jis atbulai apvertė Strausso vyksmą, laikydamasis nuomonės, kad ne krikščionių bendruomenė sukūrė mitus, bet mitai sukūrė krikščionių bendruomenę.

1842 m., po to, kai Baueris paskelbė savo raštus apie ketvirtąją evangeliją (1840) ir sinoptikus (1842), jam buvo uždrausta dėstyti. Tai apkartino jį, ir iš pradžių jis atsidėjo politikos istorijai, bet tik tam, kad dar radikalesnis grįžtų prie savo ankstyvesniosios temos. Jis paneigė visų šv. Povilo Laiškų tikrumą, įskaitant ir tuos keturis, kuriuos buvo išsaugojęs Bauras, ir baigė tuo, kad fantastiškai atgamino ankstybąją krikščionybę ,kurią jis pristatė kaip stoicizmo ir helenistinio judaizmo lydinį.

Baueris nesukūrė ir, praktiškai kalbant, negalėjo sukurti mokyklos, bet tai maža teturi reikšmės. Bet labai svarbus klausimas yra tas, ar jo teorija logiškai derinasi su tais dėsniais, kuriais jis paremia ją. Taigi, davus bendruosius filosofinius ir kritinius dėsnius, kaip buvo reikalaujama Strausso ir Tiubingeno mokyklos, o taip pat ir Bauerio, mes galėtumėm paklausti, ar pastarasis iš tikro nėra pats logiškiausias Strausso pasekėjas ir labiausiai tinkąs tarp tiubingeniečių?

203. Po savo patyrimo su Straussu ir Tiubingeno mokykla, kurie iš tikro buvo naujas išeities taškas Kristaus gyvenimo studijoms, protestantiškasis kriticizmas perėjo į laikotarpį, kada ilgai vis buvo rūpinamasi iš dalies tik derinti nuomones, o iš dalies ieškoti sutarimo. Kai tų dviejų mokyklų sukeltoji audra šiek tiek aprimo, ortodoksinis protestantizmas iš principo pradėjo nebepasitikėti jokia nauja ir originalia teorija, nes patyrimas ką tik buvo parodęs, kad tokios teorijos griauna pačius protestantiškojo tikėjimo pagrindus, kurie rėmėsi vien tik rašytuoju Dievo žodžiu. Iš kitos pusės protestantų teologai tikrai nebuvo pasiruošę pasitraukti į senąsias liuteroniškąsias pozicijas ir tiek susivaržyti, kad, papras-

čiausiai, Naująjį Testamentą laikytų Dievo įkvėptąja knyga ir pačia pirmąja tarp teologinių veikalų. Šita senoji padėtis jau buvo supurtyta ir praktiškai jau nebeįmanoma atitaisyti ne tiek dėl Reimaraus, Paulaus, Strausso ir tiubingeniečių darbų, kiek dėl iliuminizmo, Kanto ir Hegelio ir kitų folosofų įtakos, kuri vis didėjo Liuterio tėvynėje.

Prie to pridėtina dar ir tai, kad kartu su Tiubingeno mokyklos sunykimu kritinis evangelijų kilmės tyrinėjimas įžengė į naują laikotarpį. Jei ne teoriškai, tai bent praktiškai ketvirtoji evangelija kaip istoriškasis šaltinis buvo atmesta, kaip buvo daręs Straussas ir Tiubingeno mokykla. Bet kai pastarieji Morkų laiko eilėje buvo nukėlę paskutiniuoju, tai dabar tyrinėtojai pradėjo vėl šį trumpiausiąjį sinoptiką skirti pirmuoju iš trijų (kaip darė Baueris), laikydami jį kartu su Papijo Logia kitų dviejų šaltiniu (§148). Daugelis kritikų darė prielaidą, kad būta Morkaus proevangelės ir net Jono proevangelės, bet nesusilaukė pritarimo.

Šis naujasis požiūris į sinoptikų kilmę nustūmė vėl ir galimąsias jų parašymo datas. Nebebuvo jau kalbos apie antrojo šimtmečio pabaigą, kaip jų parašymo laiką (kaip Straussas ir Tiubingeno mokykla buvo nustatę). Visos datos grąžintos į pirmąjį šimtmetį, o kai kurie raštai net į 60 m. po Kr. Šitaip nustatę, protestantiškieji kritikai susidarė stiprų pagrindą susikurti istorinei Jėzaus biografijai, ne perdaug drumsdami liuteroniškuosius ortodoksus. Kai sinoptikų rašymo datos buvo nukeltos atgal, Strausso ir Bauro teorijos visiškai sužlugo (kaip tie autoriai pagaliau buvo spėję). Trys ar keturios dešimtys metų po Jėzaus mirties iki pirmųjų sinoptikų raštų buvo tikriausiai per trumpas laikotarpis susidaryti „mitams“ ir „palinkimams“, kuriais rėmėsi tos dvi teorijos. Pagaliau nauji ir smulkiai atlikti atitinkami sinoptikų būdingų savybių tyrinėjimai įgalino apginti

nuomonę, kad jie didžiąja dalimi yra kilę iš tiesioginių liudininkų pasakojimų ir kad jie, kiekvienas turėdamas skirtingą tikslą ir atspalvį, jokiu atveju neatspindi tų sudėtingų ir prieštaringų „palinkimų", kurie buvo primesti jiems. Tokios išvados, paremtos vidiniu liudijimu, taip pat pasitarnavo stiprinti tiems naujiesiems protestantizmo pasidėtiesiems pagrindams, ant kurių kuriama istorinė Jėzaus biografija.

Bet tos pačios išvados kartais yra buvusios panašios į bumerangą. Be abejo, jos buvo priimtinos ortodoksams protestantams, bet ar jos gi dar labiau nepasunkina „racionaliai" aiškinti evangelijoms?

Vis tiek, ar tai buvo pripažinta, ar ne, bet pagrindinis visų tų teorijų tikslas, pradedant Reimaru, — paliekant nuošalyje senuosius Celsų ir Porfirijų,— buvo išjungti iš evangelijų visa, kas tik antgamtiška ir stebuklinga. O, priešingai, tos paskutiniosios išvados suteikė evangelijoms naujo prestižo, atsižvelgiant į joms medžiagą teikusiųjų asmenų nešališkumą ir tai, kad jie gyveno senovėje, o tai savo ruožtu buvo lyg koks ramstis apginti antgamtiškumui. Nėra mums reikalo galvoti, kad Kanto ir Hegelio krašto protestantiškieji teologai apskritai pasidarė palankesni antgamtiškumui, kai subankrutavo visokios teorijos nuo Reimaraus iki Tiubingeno mokyklos. Buvo tyrinėtojų, kurie nebuvo nedraugiškai nusiteikę prieš antgamtiškumą, tai tiesa, bet jų raštai daugiau įtakos turėjo tikintiesiems ir jų pastoriams, negu kritikams ir universitetams, kai dauguma stengėsi pasiekti kompromiso tarp kritikų surastųjų tų dalykų, kurie artimiausi tradicijai, ir tarp vyraujančios filosofijos pasaulietiškojo dogmatizmo.

Išdava buvo teologiškai istorinė kryptis, kuri pasireiškė eilėje studijų, besiskiriančių tik pagal jas rašiusiųjų būdus, bet visos turėjo žymę liberalinės mokyklos, pavadintos pagal anuomet madingą politinį terminą.

204. Liberalinė mokykla turi visas pereinamųjų laikotarpių ir kompromisų būdingąsias žymes. Ji atsisako aiškių ir tikslių pozicijų, kaip Reimarus ar Paulus, o, praktiškai kalbant, priima įvairias jų išvadas. Ji atmeta Bruno Bauerio logines išvadas, bet pasiskolina daugelį jo principų. Ji paprastai vengia skelbti kokius nors pagrindinius dėsnius, o paskui tyliai pritaiko juos. Kai susiduria su aiškiai spręstinais klausimais, iškylančiais bedėstant kuriuos nors išskirtinius dalykus, tai bevelijama apeiti tai, neaptariant tų dalykų, o griebiantis nuomonių, pasakytų senovėje. Ji nukelia savo laikų idėjas ir jausmus į praeitį ir pasako daugelį tokių dalykų, kurie istorikams atrodo visiškai nereikalingi; tai vėl trūksta aptarimų tokiems dalykams, kurie aiškiai nusakomi istoriniuose dokumentuose, o čia iškraipomi dėl tos paprastos priežasties, kad jie prieštarauja jų laiko idėjoms ir nusiteikimams. Liberalinei mokyklai tikrai netrūksta erudicijos, bet teisėtai galėtumėm paklausti, ar jai netrūksta tiesumo. 1906 m. protestantų radikalas Schweitzer, kuris yra parašęs šių studijų istoriją, pareiškė gailesčio, kad šiuolaikinė teologija nėra „visiškai nuoširdi" („ganz ehrlich", darbe Von Reimarus zu Wrede, p. 249).

Jėzaus biografijų, o ypač kritinių studijų apie evangelijas, tuo metu išvydusių šviesą, buvo gausu ir įvairiausių. Konservatyviajai dešinei atstovauja Zahn iš dalies Bernard Weiss; H.J. Holtzmann yra aiškiai vidurio žmogus, o radikalioje kairėje Schenkel, Beyschlag, Weizsaecker, Wellhausen ir t.t. Priėjimas tose biografijose (Keim, 3 tomai, 1867 - 1872; Bernard Weiss, 2 tomai, 1882; Beyschlag, 2 tomai, 1885 - 1886) ar įvairiose literatūrinėse kritikos studijose yra daugiausia psichologinis; Jėzus ten vaizduojamas kaip mokytojas, kuris mokė ne ką kita, o tik naujo moralinio mokslo, paremto išimtinai Dievo karalystės pajutimu. Jo skelbtoji Dievo karalystė buvo

grynai dvasinis ir vidaus dalykas, arba, daugių daugiausia, jis turėjo sunkiai aptariamos eschatologinės reikšmės (eschatologija—mokslas apie galutinius atskiro žmogaus ir visos žmonijos gyvenimo dalykus). Ne tokie konservatyvūs —noriai švelnino ar net visiškai atmetė Jėzaus tvirtinimus dėl Mesijo. Aptarimas „Žmogaus Sūnus" dažnai aiškinamas kaip minėjimas žmogiškosios prigimties atitrauktine prasme arba kaip kalbėtojo ypatingas būdas suminėti save. Kitas pavadinimas, „Dievo Sūnus", gali turėti tik vaizdinę prasmę, kildinimą iš sąvokos apie visuotinį Dievo tėviškumą. Antgamtinės Jėzaus savybės, apie kurias jis kalba, kaip ir stebuklai, kuriuos jis, pagal evangelijas, yra padaręs, visiškai apeinami.

Tokios tai idėjos buvo pačios bendriausios protestantų liberalams, nors kartais turėjusios gausių ir aštrių nesutarimų. Jiems Renanas, kuris negali būti įtariamas esąs vienas iš jų, paskelbė šitokį sprendimą (jis taiko dviems iš jų, bet jo nuomonę lengvai galima pritaikyti ir kitiems): „Jie, žinoma, pripažįsta tikrą ir istorinį Jėzų, bet jų istorinis Jėzus nėra Mesijas, ar pranašas, ar žydas. Jie nežino, ko jis norėjo; jie nesupranta nei jo gyvenimo, nei jo mirties. Jų Jėzus yra savos rūšies žibtelėjimas, neapčiuopiama, neaiški būtybė. Grynoji istorija nežino tokios būtybės".

205. Liberalinėje mokykloje žymiausioji vieta priklauso Adolfui von Harnack (1851-1930). Jis paskelbė daug raštų apie Naująjį Testamentą ir apie senąją krikščioniškąją literatūrą, kurių gera dalis turi pastovios vertės. Jis tvirtina, kad Logia, iš kurios yra kildintinos Mato ir Luko evangelijos, yra apaštalo Mato darbas ir buvo parašyta apie 50 m. ar net anksčiau. Morkaus evangeliją jis laiko šiek tiek vėlesnės kilmės; Luko evangelija, o taip pat ir Apaštalų darbai buvo parašyti šv. Povilo mokinio gydytojo Luko ne vėliau kaip 63 m. po Kr. Ketvirtoji evangelija

yra darbas Jono Presbyterio (§158), kuris šiame rašte prisilaikė apaštalo Jono tradicijos.

Savo plačiai paplitusioje knygoje „Krikščionybės esmė“ (1900 m.) Harnackas davė santrauką savo pažiūrų į Jėzaus gyvenimą ir mokslą, daugiausia sutikdamas su liberaline mokykla. Jėzaus mokslo esmėje būtų idėja, kad Dievas pasireiškia, kaip Tėvas, o šito išdavoje Jėzus įsisąmoninęs, kad jis esąs Dievo sūnus ir tuo pačiu Mesijas. Betgi „kaip jis įsisąmonino savo jėga, pareiga ir misija, kaip tos jėgos išdavą, yra paslaptis, ir į tai nėra jokio psichologinio atsakymo“. Jėzaus stebuklus Harnackas paskirstė į penkias grupes, nusistatęs panaikinti juos tokiais metodais, kurie primena Paulų ir Straussą. Tai 1. stebuklai, kurie yra tik padidinti tikri įvykiai, 2. stebuklai, kurie yra daugiau tik pakeitimas priesakų, alegorinių pasakojimų ar visokių psichologinių vyksmų, 3. stebuklai, kurie yra įsivaizdavimas, kad pildosi Senojo Įstatymo pranašystės, 4. stebuklai, padaryti Jėzaus dvasine galia, ir 5. stebuklai, kurie netinka į nė vieną šių rūšių ir negali būti išaiškinti. Bet kuriuo atveju tikrasis Jėzaus religinis mokslas, perdėm be jokios dogmos, buvo išlaikytas grynas ir tikras tiktai apaštalų laikais. Vėliau jis pateko tiesioginėn helenistinės filosofijos įtakon, o tai davė dogmas ir atitrauktinių protavimų struktūras.

206. Ernestas Renanas (1823-1892), kurio garsas yra ypač didelis lotynų katalikiškajame pasaulyje, bet mažesnis vokiečių protestantiškuose sluoksniuose, nepriklauso liberalinei mokyklai; jis sakosi esąs net priešingas jai. Jo garsus „Jėzaus Gyvenimas“, sudaręs dalį „Krikščionybės kilmės istorijos“, pasirodė 1863 m. Tryliktoji laida, pasirodžiusi 1867 m. su kai kuriais pakeitimais, patapo galutine, pagal kurią vėliau leistos gausios naujos laidos ir atlikti vertimai.

Šaltinių klausimu Renanas buvo gana konservatyvus: Morkaus evangelija jam atstovauja „pirmi-

niam sinoptikų tradicijos tipui ir autoritetingiausiajam tekstui", kadangi ji yra kilusi iš Petro skelbtojo mokslo, nors šiuolaikinis tekstas, kurį mes turime, neatitinka originalo. Mato evangelija jam yra kilusi iš apaštalo Mato tikrosios Logia, prie kurios buvo pridėtas Jėzaus biografinių žinių rinkinys. Trečioji evangelija ir Apaštalų darbai yra rašyti Luko kažin kada jau Jeruzalę sugriovus 70 m. Kai dėl ketvirtosios evangelijos, tai Renanas nutolsta nuo vokiečių kritikos ir šiek tiek pakeičia savo idėjas. Pirmojoje savo veikalo laidoje jis priskyrė tai apaštalui Jonui, o tryliktoje laidoje jis svarsto, kad autorius bus buvęs Jono mokinys; abiem atvejais betgi jis skiria šiai evangelijai ypatingos istorinės reikšmės (visiškai priešingai negu vokiečių kritikai), nors jis nemano, kad ten esantieji pokalbiai yra tikri.

Nepaisant tai, kad Renano kriticizmas yra, palyginti, nuosaikus, praktiškos išvados yra net labiau neigiamos, negu liberalų mokyklos, ir beveik tokios pat kaip Strausso. Iš tikro apie Jėzų mes nieko tikra nežinome, išskyrus tai, kad „jis gyveno. Kad jis buvo iš Nazareto Galilėjoje. Kad jis tam tikrą laiką mokė ir savo mokinių atmintyje paliko tam tikrų aforizmų, kurie giliai paveikė juos. Pagrindiniai du jo mokiniai buvo Petras ir Zebediejaus sūnus Jonas. Jis sukėlė ortodoksų žydų neapykantą, kuriems pasisekė pasmerkti jį mirti per Poncijų Pilotą, tada Judėjos prokuratorių. Už miesto vartų jis buvo prikaltas ant kryžiaus. Po to buvo tikima, kad jis prisikėlęs... O už to jau kyla abejonės". Tos abejonės, be kita ko, keliamos ir dėl tokių pagrindinių klausimų, kaip štai: „Ar jis pats tikėjo, kad yra Mesijas?.. Ar jis įsivaizdavo, kad darė stebuklus?.. Ar kurie nors jų buvo priskirti jam, kol buvo gyvas?.. Koks buvo jo moralinis charakteris?.."

Šitas esminis abejojimas betgi nekliudė Renanui parašyti pakankamai didelę biografiją, pasinaudo-

jant įvairiais medžiagos šaltiniais. Priešingai negu vokiškosios biografijos, kurios būdavo rašomos bibliotekose tyrinėtojų, niekad nemačiusių vietų ir papročių, susijusių su Jėzum, Renano Jėzaus Gyvenimas rašytas, atlikus jam kelionę į Fenikiją 1860-61m., kuri jam davė progos aplankyt ir Palestiną. Šios kelionės metu evangelijos pasakojimas „kuris iš tolo atrodo pridengtas nerealaus pasaulio debesimis, gavo tokią formą ir pastovumą, kad aš buvau nustebintas. Stulbinantis sutapimas tarp teksto ir vietų, nuostabus darnumas tarp evangelijos idealo ir gamtovaizdžio, kuris įrėmina tai, ir man tai buvo apreiškimas. Prieš akis aš turėjau penktąją evangeliją".

Iš tikro Renanas nekiek tepasinaudojo ta „penktąja evangelija", kiek tai susiję su istorine geografija, ir žymiai dar, kiek susiję su archeologija (pastaroji, pagaliau, tada buvo tik pradžią gavusi), o kai jis naudojosi tuo, tai neišvengė rimtų klaidų. Kiekvienu atveju, aplankius Palestiną jau po to, vadinas, kai jau buvo atlikta daug ir reikšmingų kasinėjimų ir tai, be kita ko, ilgiau už jį ir lengviau bei patogiau, negu tai buvo įmanoma Renano laikais, galima, iš tikro, pastebėti daug visokiausių dalykų, bet ne „penktąją evangeliją", ypač dar jei lankytojo vaizduotė yra visai rami. Tikras dalykas, kad Renanas į Jėzaus kraštą žiūrėjo greičiau menininko, o ne istoriko akimi ir sumaišė savo mintis ir jausmus su tikrais dalykais. Taigi kai jis sušunka: „Suprasti visa tam reikia pabūti Rytuose!", tai jis iš tiesų naudojasi tokiu argumentu, dėl kurio daugumas jo laikų mokslininkų nebuvo pajėgūs ginčytis, kai tuo tarpu jis pats beveik visada atsišaukdavo į Rytuose surastąjį idealą.

207. Pagaliau jo elgesys su „penktąja evangelija" yra panašus į tą būdą, kaip jis elgėsi su kitomis keturiomis. Kadangi, pagal jo nuomonę, vieninteliai tikri duomenys, susiję su Jėzaus gyvenimu, yra tos

itin trumpos žinios, kurias esame suminėję, tai nieko kita nelieka, kaip atkurti psichologinį Jėzaus paveikslą. Šitai suteikė Renanui žymiai daugiau medžiagos, kuri labai tiko toms savybėms, kuriomis jis apgaubia savo dėstomąjį dalyką.

Iš tikro „vieni norėtų iš Jėzaus padaryti išminčių, kiti filosofą, kiti patriotą, kiti geros širdies žmogų, kiti moralistą, kiti šventąjį. Jis toks iš viso nebuvo. Jis tebuvo žavėtojas (charmeur)". Šis „žavėtojas" tačiau sukūrė religiją: „iš tikro ne bet kokią religiją, bet tikrą religiją. Jėzus sukūrė žmonijai religiją, kaip Sokratas filosofiją... Jėzus sukūrė grynąją religiją, nieko nenustatydamas, tiktai jausmą". Aptardami smulkiau, matome, kad „grynasis kultas, religija be kunigų ir be išorinių apeigų, paremta ištisai širdies jausmu, Dievo sekimu, tiesioginiu santykiavimu tarp sąžinės ir dangiškojo Tėvo, buvo tų principų išvados", tai yra principų, kuriuos skelbė Jėzus. Kaip kiekvienas gali matyti, ką mes čia turime, tai esmė to paties Jėzaus paveikslo, kokį piešė liberalinė mokykla, kurią Renanas pasmerkė. Po kelių dešimtmečių Harnackas pristatys mažai kuo skirtingą Jėzų nuo pastarojo (§205).

Renanas galvoja, kad Jėzui priskiriamosios mintys apie save patį ir pagrindinius savo misijos punktus žymiai paremia šią teoriją: „Jėzus niekada nepratarė šventvagiškos minties, kad jis esąs Dievas... Jis yra Dievo sūnus, bet visi žmonės yra ar gali tokiais pasidaryti, tik įvairiame laipsnyje. Visi žmonės kasdieną turi Dievą vadinti savo Tėvu... „Dievo Sūnaus" vardas ar paprastai „Sūnaus" Jėzui patapo tokiu vardu, kaip „Žmogaus sūnus", o, kaip ir pastarasis, tos pačios prasmės, kaip Mesijas. Vardas, kurį jis bevelijo turėti, buvo „Žmogaus sūnus"; tasai vardas aiškiai pilnas nusižeminimo, bet jis buvo siejamas su mesijanistinėmis viltimis. Tai yra vardas, kurį jis pavartodavo kalbėdamas apie save; taigi jo lū-

pose žodžiai „Žmogaus sūnus“ reiškė tą patį, ką ir įvardis „Aš“, kurio jis nenorėjo vartoti“.

Kai dėl antgamtiškųjų ir stebuklingųjų dalykų evangelijose, tai Renanas iš pat pradžių aiškiai paskelbė savo priėjimo būdą: „Kas šiuos dokumentus studijuoja, neprivalo būti pasiruošęs ką nors mokyti, kelti pasipiktinimą, ginti ar atmesti dogmas“. Tačiau tuojau po tokio savo pareiškimo jis nustato šitokią aksiomą, kuriai suteikia visą pasaulietiškosios dogmos galią: „Aiškus dalykas, kad evangelijos iš dalies yra legendos, nes jos yra pilnos stebuklų ir antgamtiškų dalykų“. Kita vertus, jis tvirtina, kad „reikštų neturėti gero istorinio metodo, jeigu, kreipdami per daug dėmesio į savo antipatijas, ...bandytume prislopinti tuos faktus, kurie ano meto žmonėms atrodė labai žymūs“, tai yra stebuklai. Toliau net tvirtina, kad iš tikro nieko nėra nepaprasta, jei tokiam religijos naujovininkui, kaip Jėzus, būtų priskiriami stebuklai; „didžiausias stebuklas būtų buvęs, jeigu jis nebūtų padaręs nė vieno“. Vis dėlto Renano Jėzus, aplinkybių verčiamas, „pasidarė stebukladariu tik gana vėlai ir labai nenoriai, ...visiškai galima patikėti, kad jis neturėjo stebukladario vardo, bet jam tai buvo primesta; jeigu jis labai nesipriešino priimti tai, tačiau neparodė ir jokio palankumo“.

Praktiška Renano darbo išvada yra atmesti visus stebuklus. Jis naudojasi visais ankstesniaisiais metodais, kurie tik buvo jam parankūs, vis tiek, ar tai būtų Strausso, ar Paulaus, kartais ir Reimaraus, kuriuos jis pritaiko kartu su savąja taisykle, kad „būtina tekstą švelniai padailinti“. Pirmiausia „iš kiekvieno šimto antgamtinių įvykių bent 80 yra perdėm liaudies vaizduotės sukurta“. Likusius 20 jis išbraukia, paprastai nurodydamas, kad Jėzaus didelis švelnumas veikė kaip puikiausias vaistas, nes „buvimas pranašesnio žmogaus, kuris elgiasi su ligoniu švelniai ir kokiu nors matomu ženklu patikrina, kad jis

pasveiks, dažnai yra aiški gydomoji priemonė". Tokie atsitikimai, kaip Lozoriaus prikėlimas iš numirusių, aišku, negali būti priskiriamas tokio „vaisto" veiksmingumui, tam dalykui paaiškinti Renanas perša spėliojimą, kad Lozorius bus sirgęs alpimais, o paskui, kad jo seserys kaltintinos apgavyste, ir galų gale iškelia teoriją, kad tai iš viso esąs kažkoks nesusipratimas. Apskritai, kai dėl evangelinių stebuklų, tai Renanas yra arčiau jo paties peikiamosios liberalinės mokyklos, negu jis galvojo.

Nepalyginamas Renano stiliaus patrauklumas leido jo „Gyvenimui" plačiai pasklisti pasaulyje, ko nė iš tolo niekad negalėjo pasiekti didžiuliai ir sunkiai parašytieji vokiečių „Gyvenimai". Tačiau mokytoji Vokietija, kuri prieš 1870 m. Renanui atrodė kaip „šventovė, kurioje viskas tyra, kilnu, dora, gražu ir jaudinama", daugiau ar mažiau buvo nedėkinga savo gerbėjui iš anapus Reino; ji iš viso nežiūrėjo rimtai į jo šedevrą ir ramiai keliavo sau toliau savuoju keliu.

208. 1901 m. W. Wredė savo evangelijų studija „Mesijinė paslaptis" sudavė rimtą smūgį viešpataujančiajai liberalinei mokyklai.

Tos mokyklos aiškinimai buvo daugiausia remiami Morkaus evangelija, kuri buvo laikoma seniausia ir labiausiai paprasta ir dėl to patikimiausiai pristatančia istorinį Jėzų. Ja remiantis tvirtinta, kad jis skelbęs perdėm vidaus ir asmeninę religiją, bet nesirūpinęs, kaip kitos evangelijos ypač pabrėžtinai stengiasi iškelti, steigti pastovią išorinę bendruomenę; jis nelaukė matomosios Dievo karalystės ir dar mažiau ką nors bendra teturėjo su kokia nors antgamtine kilme. Wredė įrodinėjo, kad jeigu Morkaus pavaizduotasis Jėzus tam tikrais atžvilgiais yra istorinis, tai, iš kito taško žiūrint, jis yra ne mažiau „antgamtinis", negu kitų evangelijų vaizduojamasis Jėzus, nes jis čia taip pat turi dieviškąją misiją ir jau iš pat pradžių yra aiškiai įsisąmoninęs savo mesianiškumu.

Taigi Wredė daro prielaidą, kad Morkaus evangelijoje dogmatinis Jėzus yra jau didenis už istorinį, o šių dviejų prieštaraujančių asmenybių sulydinimas buvo pasiektas dirbtine „paslaptim", kad Jėzus kurį laiką nebuvęs pasisakęs apie savo mesianizmą.

Toksai dalinis grįžimas prie neigiamųjų Bruno Bauerio išvadų šiek tiek grėsė tam nešališkam pagrindui, pagal kurį liberalinė mokykla dar tebepripažino istorinį Jėzų ir tuo pat metu tai laikė labai rimtu dalyku. Bet tai mokyklai tuo pat metu sunku buvo gintis nuo to naujo puolimo, nes Wredės darbui (ne taip, kaip Bauerio) tikrai netrūko logikos ir nuoseklumo ir jis didžiąja dalimi pradėjo tais pačiais filosofiniais dėsniais ir naudojosi tais pačiais kriticizmo metodais, kaip liberalinė mokykla.

209. Kai pasirodė Wredės studija, jau buvo gerai apspręsta ir smarkiai plito dar viena srovė, kuri turėjo į keblią padėtį pastatyti liberalinę mokyklą.

1892 m. Jonas Weiss — liberalinio konservatoriaus Bernardo Weisso sūnus (§204) — išleido trumpą studiją, pavadintą „Jėzaus skelbiamoji Dievo karalystė" (ji žymiai praplėsta pasirodė 1900 m.). Joje didžiausia reikšmė priskirta eschatologiniam elementui, kuris ligšiolinėse Jėzaus biografijose ir ankstyvosios krikščionybės tyrinėjimuose buvo tik atsitiktinis ir paviršutiniškai paliestas. Žydų eschatologiją šiek tiek jau buvo tyrinėjęs Hilgenfeld (1857), Colani (1864), Weiffenbach (1873), Volkmar (1882), Baldensperger (1888-1892, 1903), ir visi jie, išskyrus pirmąjį, įvairiais būdais stengėsi išspręsti klausimą, kokia yra giminystė tarp Jėzaus mokymo ir ano meto apokaliptinės literatūros. Jonas Weiss taip pat ėmėsi šio klausimo ir išsprendė jį, tvirtindamas, kad Jėzaus mokslo esmė užtinkama jo meto žydų apokaliptinių raštų eschatologinėse sąvokose.

Weisso tvirtinimo esmė yra ta, kad istorinis Jėzus nebuvo koks nors protestantų pastorius, apšvies-

tas iliuminizmo ir pamaitintas Kano filosofija, kaip jį sau vaizdavosi liberalinė mokykla. Jis buvo savo laikų vaikas, dalijosi su kitais savo pažiūromis ir viltimis ir net skolinosi išsireiškimus, kilusius iš tų vilčių. O Jėzaus laikais žydiškasis pasaulis karštligiškai laukė, kad didingai įsikištų Dievas, kuris vienu smūgiu sunaikintų blogio karalystę, įsikūrusią žemėje, ir ją pakeistų pastoviu teisingumo, taikos ir laimės laikotarpiu. Tą Dievo karalystę turėjo įkurti „Žmogaus Sūnus". Pastarasis pavadinimas jau buvo užsimintas kanoniškoje Danieliaus knygoje ir dar aiškiau nusakytas vėliau apokaliptinės savybes turinčiose apokrifinėse knygose. Apskritai, tai būtų ta pati karalystė, kurią ir Jėzus skelbė, bet jis nebūtų galėjęs nei norėjęs kurti tokios „Dievo karalystės". Jis būtų skelbęs tik jos būtinumą, kaip netrukus ateisiančio didingo atgimimo. Tačiau matydamas, kad ano meto žydai atmeta jo mokslą, jis būtų priėjęs įsitikinimo, kad jo mirtis pagreitintų tos karalystės atėjimą ir būtų lyg ir tiltas jam į mesianistinę garbę, o jis pats, kaip „Žmogaus Sūnus" ir Mesijas, dangiškuose debesyse grįžtų žemėn teisti nedorųjų ir teisiųjų ir pastariesiems iškilmingai įkurti amžinosios karalystės.

Kupinas tokių vilčių ir tvirtai persiėmęs jomis, Jėzus taip pat būtų skelbęs ir moralines tiesas. Bet tai tebuvo tik parengiamoji moralė, visiškai paremta netrukus ateisiančiuoju atgimimu ir panaši į tą laikinąjį tvarkymąsi, kuris pritaikomas skęstančiame laive ar degančiuose namuose. Pagal Jėzų iš tikro skendo ir degė visas pasaulis. Tikroji ir pastovioji moralė, kokios jis iš tikro neskelbė, turėjo būti toji būsimosios karalystės.

210. Weisso knygutė padarė didelio įspūdžio mokslo žmonėms. Tačiau jo pasėtoji sėkla sudygo tiktai po keleto metų, gal būt, pirmiausiai dėl to, kad trūko drąsos iš taip sudarytos hipotezės išvesti paskutiniąsias išvadas. Ši hipotezė iš tikro, jei visiškai

niekais ir pavertė skelbiančio dorovę dvasinio Jėzaus paveikslą, kokį buvo nupiešusi liberalinė mokykla, tai pakeitė jį kitu, vaizduojančiu egzaltuotą, liguisto gyvumo Jėzų, arba, kaip tada buvo sakoma, apšviestąjį, iliuminuotąjį.

Tais pačiais metais, kada pasirodė aukščiau minėtoji Wredės studija, išėjo ir A. Schweitzerio „Jėzaus gyvenimo apybraiža". Jos autorius pradėjo savo tyrinėjimus Jėzaus santūrumu sakytis apie savo mesijinę misiją ir būsimąją kančią, iš dalies prieštaraudamas Wredės teigimams, o iš dalies išryškindamas jo teigimus ir sutardamas su juo. Vėliau (1906 m.) Schweitzeris perdirbo ir žymiai padidino tą Apybraižos pagrindine mintimi paremtą darbą Kristaus tyrinėjimus istorijoje, pavadintoje „Nuo Reimaraus iki Wredės", kurios nauja laida pasirodė 1913 m. Pastarajame darbe autorius, griežtai ir moksliškai perkratęs ankstyvesniąsias teorijas, pats gina eschatologinę hipotezę.

Kai Weissas eschatologinę mintį buvo suradęs tik Jėzaus moksle, tai Schweitzeris ją parodo kaip Jėzaus viso gyvenimo ir elgesio pagrindą. Jis galvoja, kad tai paaiškina dvejopą ir prieštaraujantį Jėzaus pristatymą, kokį Wredė pastebėjo Morkaus evangelijoje ir koks atitiktų Jėzų, skelbiantį eschatologiją ir jį kaip eschatologinį vekėją. Jėzus, kaip eschatologinis vekėjas, (kuris atitiktų tą Morkaus „antgamtinį" Jėzų), yra įsitikinęs savo mesijiškumu, bet pradžioje linkęs tai pridengti „paslaptimi", nes, pagal paskliusią nuomonę, laukiamasis Mesijas turėjo savo žemiškąjį kelią praeiti nežinomas ir niekinamas. Dėl to jis skelbia savo mokslą palyginimais, iškeldamas tiesą tokiu būdu, kad ji nebūtų visai aiškiai suprasta. Tačiau karalystė artėja pamažu; ji neįsikūnija net tada, kai Jėzus išsiunčia apaštalus į misijinę kelionę per Izraelio miestus (Mato 10,23). Tada jis įsitikina, kad Dievo reikalaujamasis aukščiausiasis „bandymas"

karalystei atsiųsti yra skirtas ne visai žmonijai, bet jam vienam, ir to įsitikinimo vedamas jis išsiruošia į Jeruzalę, kad čia sutiktų mirtį, būdamas tikras, kad ji atneš išganymą, iššaukdama karalystės atėjimą. Prieš savo paskutiniuosius teisėjus Jėzus iš tikro atvirai atskleidžia tą paslaptį, patvirtindamas, kad yra Mesijas, ir už tai jis pasmerktas mirti.

Šios teorijos esmę jau 1903 m. vienas mokslininkas, tada dar katalikas, taip smarkiai gynė, kaip būtiną sąlygą (conditio sine qua non) patvirtinti Jėzaus istoriškumui: „Jeigu tikra yra visa tai, kas Evangelijoje išreikšta ar daroma prielaida dėl Dievo Teismo artumo, jei nesiremtų Išganytoju, tai beveik visą sinoptinę tradiciją reikėtų atmesti. Kristaus mokslas pirmosiose trijose evangelijose yra ne kas kita, kaip perspėjimas pasiruošti būsimajam visuotiniam Teismui ir ateisiančiai karalystei... Evangelija buvo Evangelija, „Geroji naujiena", nes ji skelbė šį atėjimą. Aš einu dar toliau ir be baimės tvirtinu, kad Jėzus vien tik dėl to buvo pasmerktas mirti. Jei jis būtų pranašavęs vien tik Meilės karalystę, Pilotas nebūtų susidūręs su rimtesniais sunkumais. Bet Mesijinės karalystės mintis, kiek ji bebūtų sudvasinta Jėzaus Evangelijoj, galėjo reikšti ne ką nors kita, o vien tik žmogiškąją revoliuciją artimoje ateityje, o taip pat ir Mesijo karalystę. Atimkite iš Evangelijos tą didžiojo įvykio mintį ir Kristų Karalių, ir aš netikiu, kad jums pasiseks įrodyti Išganytojo istorinį buvimą, nes būtų atimta visa jo gyvenimo ir mirties istorinė prasmė" (A.Loisy, „Autour d'un petit livre, p. 69-70).

Schweitzerio teorija, visiškai paremta tuo, kad Jėzaus mokslas ir darbai derinasi tarp savęs („eschatologizmo išvada"), apvertė aukštyn kojomis visa tai, ko iki tol laikėsi kritikai, ir dalis jų priėmė tai, kaip pagaliau ilgai lauktąjį tikrą Jėzaus klausimo sprendimą. Ramioje ir konservatyvioje Anglijoje ši teorija

buvo sutikta šiltai ir su nelauktu pritarimu. Katalikų kraštuose ji plačiai paplito tarp modernistų, kurie nuoširdžiai priėmė ją. Pats Loisy — pagrindinis šios srovės atstovas, nors nepriėmė šios teorijos ištisai (dėl to Schweitzeris priekaištavo jam), pasiskolino bent daugelį jos bruožų, ypačiai tuos, kurie susiję su Jėzaus mokymu, ir pasinaudojo jais paneigti Harnacko išvadžiojimams garsiajame savo traktate „Evangelija ir Bažnyčia“ (1902), kurį jis vėliau gynė savo darbe „Aplink knygutę“ (1903). Tuos pačius dėsnius jis metodiškai pritaikė ir savo rašytuose ketvirtosios evangelijos aiškinimuose (1903), kuriai jis nuginčijo bet kokią istorinę vertę, ir sinoptinių evangelijų aiškinimuose (1907-8). Jo veikalai buvo labiau paplitę lotynų kraštuose, negu Vokietijoje.

211. Praėjus pirmajam entuziazmo pakilimui, pradėjo rodytis kritiškų pastabų ir dėl šios naujosios teorijos.

Pirmiausiai buvo pasisakyta prieš tą metodą, pagal kurį naujoji teorija buvo pritaikoma evangelijos šaltiniams, prieš metodą, kuris panašus į liberalinės mokyklos vartotąjį, nors šis laikėsi kitokių normų. Liberalai vikriai apsidirbo su visu tuo, ką skelbė evangelijos, ne vien tik su Jėzaus stebuklais, bet ir su jo mesijiškumu, antgamtiškumu, dieviškąja sūnyste ir t.t. Visa tai reikėjo aiškinti, kaip kažką nekenksminga, praeinamos prasmės, arba elgtis, kaip su vėlesniųjų krikščionių Jėzaus asmeniui primestomis puošmenomis, kurios būtų nuplėštinos ir išmestinos. Taigi eschatologai taip ir elgėsi, tiktai skirtumo būta to, kad jie plėšė ir metė šalin beveik visa tai, ką liberalai saugojo, ir karštai palaikė tai, ką liberalai buvo atmetę. Taigi kelias buvo tas pats, tik ėjo jie priešinga kryptim.

Iš tikro, jei evangelijos tvirtina, kad Jėzus skelbia ateisiančią Dievo karalystę, tai jos tuo pat metu ir lygiai taip pat pabrėžtinai priskiria jam siekimą

sukurti nustatytąją religiją, sudaryti pastovią matomąją bendruomenę, jos priekyje pastatyti asmenis, kuriuos jis pats pasirinko, nurodyti jai aiškias apibrėžtas religines apeigas, kurių ateityje rūpestingai turi būti laikomasi, pateikti tai bendruomenei visiškai naują moralinį kodeksą, perdėm skirtingą nuo bet kurio kito, paruošimą mokinių, tiksliai siekiant neribotai išplėsti savąją bendruomenę, trumpai tariant, atliko ir dar daugelį kitų dalykų, kurie neišvengiamai veda į pastovią matomą bendruomenę. Betgi aišku, kad toks asmuo, kaip eschatologų Jėzus, kuris diena ir dienos ir valanda iš valandos laukia viso pasaulio sunaikinimo, neturi nei laiko, nei noro žvelgti toli į ateitį ir rūpintis, kas atsitiks būsimosioms kartoms, nei steigti joms bendruomenę; nei tos būsimosios kartos, nei ta bendruomenė nebegali rūpėti, nes rytoj jau subyrės pasaulis.

Tą tokią paprastą išvadą atvirai pripažino ir patys eschatologai, tačiau, laikydamiesi savo priimtųjų dėsnių, jie atmetė visus sau nenaudingus evangelijos tvirtinimus. Juose, girdi, nėra nieko, kas galėtų tikti istoriškajam Jėzui; ankstyvoji krikščionybė pati sukūrė juos ir neteisingai priskyrė jam. Tasai apkarpymo veiksmas nesiribojo vien tik Jėzui priskiriamaisiais išsireiškimais ir atskirais posakiais. Taip pat keltas triukšmas dėl palyginimų, kuriais Jėzus dažnai naudodavosi mokydamas ir kurie daugiau ar mažiau išryškindavo jo steigiamosios bendruomenės pastovumo mintį. Taigi palyginimai buvo suvesti į metodišką išsireiškimo būdą, ypač radikalaus liberalo Juelicher, kuriuo pasekė Loisy. Savo pasitenkinimui išjungęs iš kiekvieno palyginimo Jėzui priskiriamąją mintį, jis atmetė jau suminėtąsias pastovumo pranašystes, kaip dirbtinai vėlesniosios tradicijos prilipdytas.

Išvadoje eschatologai, kaip ir liberalai, iš evangelijų susidarė sau ypatingą Jėzaus paveikslą ir at-

metė visus tokius bruožus, kuriems nebėra vietos tame paveiksle, nors evangelijos nurodo juos. O kas gali patvirtinti, kad toji eschatologų atliktoji atranka yra mažiau ginčytina ir mažiau nešališka negu liberalų?

212. Prie šio metodo pirmosios kritikos tuojau prisidėjo ir kita, žymiai svarbesnė — istorinės argumentacijos kritika. Eschatologinės teorijos atramos taškas buvo Jėzaus laikais vyravusios apokaliptinės idėjos. Šios idėjos dabar pasidarė naujų ir rūpestingų studijų objektu. Buvo tyrinėjama, ar iš tikrųjų judaizmas Jėzaus laikais buvo gyvas netrukus įvyksiančio pasaulio galo laukimu ir visuotiniu atgimimu. Jei tas idėjas kur nekur liudija surastieji apokrifai, tai ar jie atstovavo labai paplitusiam ir vyraujančiam nusiteikimui, o gal buvo tik negausi ir dvasiškai silpna mažuma. Jei tos idėjos galėjo atstovauti kraštutinei kairei, tad ar nebuvo kitų idėjų, priskirtinų viduriui ir dešiniajam sparnui.

Eschatologai savo tyrinėjimus apribojo tik apokaliptiniais apokrifais (§84), beveik visiškai praleisdami didžiulę daugybę rabiniškosios tradicijos, kurios ankstyviausioji pradžia yra vienalaikė su krikščionybe ar net ankstyvesnė už ją. Toks jų tyrinėjimo nepilnumas buvo labai nuostolingas, ypač dėl to, kad naujosios studijos vis labiau įveikė iškelti aikštėn panašumą tarp Jėzaus didaktinio metodo ir jo meto rabinų. Toms mintims pažinti buvo pradėta gilintis į ištisą rabinų raštų jūrą. Visus šios srities tyrinėjimus pralenkė Strack ir Billerbeck daugiatomiai Naujojo Testamento komentarai (tomai I-IV; 1-2; 1922-1928). Ten iškeliamos paskiros Naujojo Testamento ištraukos, giminingos su Talmudo, Midrashim ir kitų rabiniškųjų raštų tekstais, ir nagrinėjami patys svarbiausieji klausimai. Nesunku suprasti, kodėl eschatologai tuos komentarus sutiko labai šaltai, beveik priešiškai nusistatę.

Tas naujasis įnašas parodė, kad eschatologinė teorija perdaug prastino ir bendrino. Tikra tiesa, kad kai kurie apokrifai, pavyzdžiui, Mozės paėmime (apie 10 m. po Kr.), nedarė kokių nors skirtumų tarp Dievo karalystės, mesianizmo ir eschatologijos ir laukė tų dalykų įvykstant visuotinės katastrofos metu. Bet tokios vizijos buvo nuosavybė ir paguoda žmonių, kurių dvasinis gyvenimas buvo kupinas painiavos, kurie buvo nebetekę vilties, kad įvyks koks nors politinis atoslūgis, ir kurie nenumatė, kad kaip nors kitaip būtų galima išsivaduoti iš liūdnų anuometinio judaizmo sąlygų, o ne visuotiniu sunaikinimu, po kurio ateitų atgimimas. Bet tokių vilčių labai griežtas pobūdis leidžia mums darytis prielaidą, kad tai neatstovauja bendrinei vyraujančiai pažiūrai. Vyraujanti pažiūra iš tikro atsispindi kituose apokrifuose, o ypač Talmudo ir Midrashim aforizmuose. Daugumas laikėsi tos pažiūros, kad dabartinį pasaulį arba „amžių", tokį sugedusį ir apgailėtiną, iš tikro ateityje pakeis teisingas ir laimingas, hebraiškai vadinamas „ateinančiu amžiumi". Bet tas būsimasis amžius tai ne Mesijo epocha, kaip Izraelis buvo tikėjęs praeityje ir kaip tikėjosi patys karščiausieji politiniai mesijininkai. Tai pomirtinio asmeninio atpildo karalystė - garbingoji dangaus karalystė, į kurią būtų paimti ištikimieji izraelitai, kai jie prisikels ir sulauks paskutiniojo teismo.

Mesijo laikotarpis — Izraelio garbės ir džiūgavimo metas, būtų tarytum lyg koks pereinamasis tiltas tarp abiejų tų prieštaringų „amžių", tarp dabarties ir ateities. Toks mesijinis triumfas būtų visiškai kitoks, negu būsimasis „amžius", ir jis griežtai priklauso dabarties „amžiui", sudarydamas jame ypatingą „Mesijo dienų" laikotarpį. Nuomonės dėl to laikotarpio ilgumo buvo skirtingos, pradedant Rabbiu Aquiba, kuris ribojo jį 40 metų, ir baigiant Rabbiu Abbahu, kuris ištęsė jį iki 7.000 metų, o bendrinis įsitikini-

mas buvo, kad jis tęsis 2000 metų. Mesijinis laikotarpis visada buvo laikomas griežtai istoriniu ir žemišku, o ne amžinoju ir pomirtiniu, nors izraelitams, kurie susilauks jo, jis sudarys savotišką išsilaisvinimą iš dabarties sugedusio amžiaus ir įžangą į būsimąjį palaimintąjį amžių.

213. Jei būdavo palyginama toji rabinų mesijinė sąvoka — o ji buvo vyraujanti Jėzaus laikais — su Jėzaus pamokslais evangelijose, būdavo randama jau ne vien morališkai religinio mokymo panašumas, bet ir atitikimas laiko padalinime. Jėzus taip pat iškelia priešingumus tarp dabarties blogybių amžiaus ir būsimojo garbės amžiaus, kai išrinktieji, prisikėlę iš mirusiųjų, dalyvaus dangaus karalystėje, paruoštoje jiems Tėvo. Bet jis aiškiai skiria tą būsimąjį amžių nuo mesijinio laikotarpio; pastarasis priklauso dabarties amžiui; jisai pasibaigs šioje žemėje ir čia tęsis nenusakytą laiką. Nors ir neapibrėžtas, tasai laikotarpis tikrai bus ilgas, nes savo mesijinei bendruomenei teikdamas pastovumo Jėzus, kaip esame minėję, sudaro normas, kurių turės būti laikomasi visu neapibrėžtos ateities laikotarpiu.

Ne kitokios nuomonės, atrodo, laikėsi ir liaudis, nes iškilminga Jėzaus mesijinės veiklos proga ji šaukė jam, įeinančiam į Jeruzalę: „Osanna. Palaimintas, kurs ateina Viešpaties vardu! Palaiminta ateinanti mūsų tėvo Dovydo karalystė! Osanna aukštybėse!“ (Morkaus 11,9-10). Šitie džiaugsmingi šauksmai rodo, kad gyventojai iš Jėzaus laukė ir politinės karalystės (plg. Jono 6,15), — o tai buvo gana toli nuo Jėzaus minties, — tačiau visada reikalas sukosi ne apie nematomąją būsimojo amžiaus dangaus karalystę, bet apie matomąją žemiškąją esamojo amžiaus karalystę. Be abejonės, ši liaudies viešoji nuomonė darniai sutiko su Rašto žinovų ir fariziejų, jos pripažintų mokytojų nuomonėmis, o ne su kraštutiniais apokaliptikais ir uoliaisiais (§83), kurie visiškai nu-

sivylę savuoju amžiumi, laukė atgimimo per stebuklingą dangiškosios karalystės atėjimą.

Šių ir daugelio kitų istorinių dokumentų atidengimai, kurių ieškoti davė progos eschatologinės teorijos šalininkai, iškėlė aikštėn daugelį atsiliepimų ir diskusijų ir šiek tiek atvėsino pirmąjį entuziazmą, kuriuo buvo sutikta eschatologinė teorija. Bet ir šiandien ji dar tebėra vyraujanti. Nebuvo sudaryta kokia nors nauja sisteminga hipotezė, kuri pakeistų ją.

214. Tuo tarpu kiti mokslininkai, užuot nukreipę dėmesį į paties Jėzaus gyvenimą ir mokymą, pradėjo ypač domėtis ankstyvąja krikščionybe ir ko labiausiai šv. Povilu.

Priešingai ankstyvojo liuteranizmo tvirtinimams, dabar jau neabejotinai nustatyta, kad viskas, ką mes žinome apie Jėzų, yra pasiekę mus kaip pirminės Bažnyčios tradicija ir kad pačios evangelijos yra niekas kitas, o vien tik rašytinis tos tradicijos dokumentas. Todėl atrodė būtina tyrinėti, kaip susidarė tasai dvasinis pasaulis, kuris mums perdavė evangelijas, nustatyti, kurios sudėtinės dalys buvo vietinės kilmės, o kurios atneštinės iš kitur, ir kaip tai, kas atrodė tipiškai krikščioniška, galėjo būti ir Palestinon įsisunkusių svetimų idėjų vaisius. Šita naujoji kritikos srovė buvo užsimojusi grįžti prie Tiubingeno mokyklos metodų; iš tikro pastaroji užsidarė pirmykštės krikščionybės pasaulyje, tyrinėdama spėjamuosius vidinius jos prieštaravimus, bet visiškai nekreipdama dėmesio į galimąsias išorines įtakas. Dabar, priešingai, naujosos kriticizmo srovės siekimas — nustatyti tiksliai tas įtakas ir išdirbti sistemą lyginti ankstyvajai krikščionybei su kitomis religijomis, tiek anuometinėmis, tiek ir senesnėmis, taip pat kilusiomis ir už Palestinos ribų. Tai buvo religijų lyginamųjų studijų metodo kriterijai.

Jau buvo pastebėta, kad ankstyvoji krikščionybė

atspindėjo šiek tiek išorinių įtakų, bet tiktai keleto žodžių ir aptarimų pavidalu iš graikų filosofijos. Dabar buvo bandoma ieškoti helenistinės religijos įtakos pėdsakų, ypač misterinių apeigų, o taip pat ir tolimesnių rytietiškų religijų įtakos. Iš tikrųjų religinis sinkretizmas, tarpęs helenizme prieš krikščionybę ir jos kilimo metu ir suėmęs į save įvairiausias rytietiškos kilmės idėjas, leido įtarti, kad kai kurios tų idėjų pateko ir į pirmykštę krikščionybę, turėdamos jai tiesioginės įtakos ar per vėlyvesnįjį diasporos ar net per Palestinos judaizmą.

Buvo tyrinėta daugelis sričių, ir tai suteikė iš tikro naujų žinių. Tarp pasirodžiusių gausybės studijų pakanka paminėti Fr. Cumont „Mitros religija" (1896,1900) ir „Orientalinės religijos Romos imperijoje" (1906); R. Reitzenstein „Hermetizmas" (1904), „Helenistinės misterinės religijos" (1910), „Persų atpirkimo paslaptis" (1921); W. Brandt „Mandeizmo studijos" (1889,1893,1910,1912,1915); ta pačia tema M. Lidzbarski (1900,1905,1915); L. Tondelli (1928); Gnosticizmo studijos: W. Bousset (1907), E. De Faye (1913), F.C. Burkitt (1932). Iš šių rytietiškų religijų palyginimo su krikščionybe buvo padarytos gana ribotos išvados, o dažnai ginčytinos ar visiškai nepagrįstos. Nebuvo išvengta savaime iškylančio pavojaus tvirtinant, kad yra panaši esmė ten, kur tebuvo tik neiškus formos panašumas. Neišvengta nė stambesnių chronologinių klaidų, tvirtinant, kad krikščionybė kilusi iš kurios nors srovės, kai tuo tarpu ši pati buvo gavusi kilmę iš krikščionybės.

Toks atvejis buvo su mandeizmu. Kai kurie tyrinėtojai perdaug greitai nusprendė, kar tai būsiąs IV evangelijos teologinis šaltinis. Šiandieną, atvėsus užsidegimui, apskritai laikomasi nuomonės, kad krikščionybė yra turėjusi plačios įtakos keistajai mandėjų sektai, o ne priešingai (§171).

215. Bet lyginamosios religijų istorijos moksli-

ninkai ypač mėgo šv. Povilą, praktiškai laikydami jį tikru krikščionybės steigėju ar bent tokių, kuris sudarė jos sąvokų rėmus. Pagal juos, jisai maža ką turi originalaus, nes daug kas esą paimta iš įvairių rytietiškųjų religijų ir, šiek tiek pakeitus, priderinta prie idealizuotojo Jėzaus, arba Kristaus, prie jam priskiriamojo mokslo. Pavyzdžiui, Kristaus, kaip „žmogaus iš dangaus", sąvoka (I Korint. 15,47) būtų kildinama iš rytietiškojo mito apie „pirmykštį žmogų"; daugelis slėpiningų sąvokų, ypač tos, kurios susijusios su krikštu, eucharistija, o taip pat ir su malone ir Dvasia, esančios misterinių apeigų atspindys. Apskritai buvo bandoma šv. Povilo skelbtajame moksle surasti tai, kas galėtų būti pavadinta „prieškrikščioniškąja krikščionybe', arba ankstesne už Jėzų.

Tarp kitų, šiai srovei pasipriešino Schweitzeris šv. Povilo tyrinėjimų naujoje istorijoje (1911), o vėliau Apaštalo Povilo misticizmo studijoje (1930) jis tvirtai laikėsi eschatologinės teorijos ir taip pat pritaikė ją šv. Povilui. Susirūpinęs tuo klausimu, ką pasirinkti kaip krikščionybės kilmės šaltinį — judaizmą ar helenizmą, — jis ryžtngai pasisakė už pirmąjį. Loisy, priešingai, savo studijoje apie pagoniškąsias misterijas (1919) darė prielaidą, kad, pradedant šv. Povilo laikais, krikščionybę smarkiai paveikė helenistinės misteriškosios religijos.

Iš tikrųjų tai Schweitzeris turėjo įžvalgesnę akį negu Loisy. Jis numatė, kad religijų lyginimo metodas, jeigu vien juo perdėm naudotis, kaip buvo daroma beieškant „prieškrikščioniškosios krikščionybės", galėtų paneigti net istoriškąjį Jėzaus buvimą. Jis turėjo pagrindo, nes griežtai logiškos išvados ir šįkart neleido kitaip pasisakyti. Kaip anksčiau Bruno Baueris, iki kraštutinių galimybių remdamasis Strausso ir Tiubingeno mokyklos prielaidomis, baigė neigdamas Jėzaus istoriškumą, taip ir šį kartą, pasinaudojant tam tikrais „religijų lyginimo" mokyklos dės-

niais, o ypač nuo Reimaraus laikų madingomis filosofinėmis prielaidomis, prieita išvados, kad Jėzaus iš tikro niekada nebuvo.

216. Po teisybei naujoji tų neigėjų grupė atrodė tik kaip mėgėjai ir įsibrovėliai į specialistų tarpą, nes jie nedavė sau pateisinti kokio nors naujo aiškinimo, pagal kurį, kaip mada reikalavo, Jėzus, „nuvalytas" nuo dieviškųjų ypatybių, būtų bent išgelbėtas kaip žmogus. „Enfantes terribles" — baisūs vaikai — tada išėjo į priekį, laikydamiesi priešingos tezės; užuot gelbėję Jėzų žmogų, jie bandė išgelbėti Kristų „dievą", teikdami pirmenybę hegeliškajam „dievui" prieš istorinį žmogų. Tačiau ir jie turėjo rekomendaciją ir gana autoritetingą, pateiktą pačių eschatologų. Anksčiau jau matėme, kaip Loisy iššaukiamai laikėsi su kiekvienu, kuris neigė, kad Jėzus nelaukęs pasaulio pabaigos, reikalaudamas įrodyti istorinį jo buvimą (§210). Tas iššūkis buvo priimtas paraidžiui, o kadangi naujųjų visiškai neįtikino eschatologų pateiktieji įrodymai dėl to jaudinančio laukimo, jie iš viso paneigė Jėzaus buvimą. Koks eschatologas galėtų pakaltinti juos logikos trūkumu?

Į devynioliktojo amžiaus pabaigą keletas olandų mokslininkų, kaip A. Pierson, A. Loman ir keletas kitų, taip pat pradėjo neigti Jėzaus buvimą, bet nesusilaukė aiškesnių pasekmių. Taip atsitiko ir vokiečiui A. Kaltkoffui (1902), kuris savo darbą rėmė Bruno Bauerio prielaidomis. Anglijoje J. M. Robertson nuo 1900 m. pradėjusiuose rodytis veikaluose palaikė mintį, kad Jėzus buvo žydų tautos senojo kulto objektas ir sulyginamas su mitu apie senovės Jozuę. Amerikietis W.B. Smith, kuris tačiau rašė vokiškai, 1906 m. paskelbė reikšmingo pavadinimo veikalą „Prieškrikščioniškasis Jėzus", kuriame jis bando ieškoti Jėzaus kulto ir ne hebraiškose tautose. Tais pačiais metais P. Jensen, žymus asirologas, parašė kelių tomų darbą, kuriame parodė, kad Jėzus, kaip

Mozė ir kiti Senojo Testamento asmenys, buvo greičiau tik nuotrupa didžiulio babiloniečių mitologinio epo Gilgamesh. Pagaliau 1909 m. susiduriame su veikalu vokiečio A.Drews, kuris paskelbė du stambius tomus „Kristaus mitas", o vėliau kitais raštais ir uoliai skaitydamas paskaitas bandė Jėzaus istorinį neigimą suvesti į sistemą ir išpopuliarinti. Jis plačiai pasinaudojo Robertsono (Jėzus = Jozue) ir Smitho (pagoniškų sąvokų įtakos) idėjomis.

Toksai beveik lengvabūdiškas tų „istorijos" atkūrėjų tvarkymasis nesusilaukė specialistų dėmesio, bet Drewso veiklos veržlumas vis dėlto sukėlė paniekos kupino pykčio ir piktų ginčų. Iš istorinio požiūrio jie atrodo nepateisinami, kaip lygiai nepateisinama būtų ginčytis su kuo nors, kas neigtų istorinį Juliaus Cezario ar Sokrato buvimą. Tokiems neigėjams vienintelis tinkamas atsakymas yra tyla. Šiuo atveju betgi sunkumų sudarė tai, kad Drews ir jo draugai naudojosi tais filosofiniais principais, kurie tokie artimi buvo jų priešams.

Drewso ir jo šalininkų priekaištavimo esmė šitokia: Jūs neigiate Jėzaus dieviškumą ir tai, kad jis darė stebuklus, ir dėl to jūs esate visiškai teisingi. Bet ar jūs nematote, kad Jėzus Dievas Naujojo Testamento yra parodomas su ne mažesniu, gal net su didesniu tikslumu, kaip Jėzus žmogus? Ar jūs nematote, kad jame abi figūros, Dievo ir žmogaus, taip glaudžiai yra susijusios, jog jų negalima išskirti? Istoriškai kalbant, dokumentai tokia pat šviesa nušviečia abi figūras. Todėl jei jūs priimate Jėzų žmogų, jūs negalite atmesti Jėzaus Dievo, remdamiesi filosofinėmis prielaidomis. Be to, patirtis yra mūsų pusėje, nes jau pradedant Reimaru visos pastangos išgelbėti Jėzų žmogų ir atmesti Jėzų Dievą buvo nesėkmingos, aiškiai dėl to, kad buvo eita klaidingu keliu. Taigi mes einame priešingu keliu ir atmetame Jėzų kaip žmogų, arba, geriau sakant, mes

nukeliame tiek Dievą, tiek ir žmogų į nerealiąją sritį. Šitaip elgdamiesi, mes esame žymiai ištikimesni istorijai negu jūs. Jūs iš tikrųjų esate verčiami prileisti baisią nesąmonę, kad griežti monoteistai, kaip šv. Povilas ir pirmieji iš judaizmo atėję krikščionys, garbino kap dievišką antgamtinę būtybę tą žmogų, kuris mirė prieš keletą metų ir kurį daugelis jų patys pažinojo. Mes, priešingai, reikalaujame pripažinti tik paprastą idealaus įsikūnijimo vyksmą, tvirtindami, kad pirmieji krikščionys savo religine idėja pridengė žemiškąją būtį, kaip nekartą yra atsitikę religijų istorijoje.

Jų samprotavimas, kaip argumentas „ad hominem", buvo tobulai logiškas. Dėl to kilo niekinamasis pyktis ir ginčas tų jų priešų, kurie nenorėjo prisipažinti nelogiški ir nenuoseklūs.

217. Bevedant ginčus po pirmojo pasaulinio karo iškilo nauja evangelinių šaltinių kritikos kryptis, žinoma kaip istorijos formų metodas (formgeschichtliche Methode).

Šio metodo šalininkai daugiausiai buvo vokiečiai (K.S.Schmidt, 1919; M.Dibelius, 1919 ir vėliau, R.Bultman, 1921 ir vėliau; M.Albertz 1921, G.Bertram 1922 ir vėliau bei kiti), ir jų siekimai yra tik literatūriškai svarstyti klausimus; jie siūlo tyrinėti, kaip susidarė pirmieji su Jėzum susiję pasakojimai ir kaip jie būdavo perduodami, kol dar nebuvo užrašyti. To siekdami jie nagrinėja literatūrines populiarių ar religinio pobūdžio pasakojimų „formas" (pavyzdžiui, „novelė", „apoftegma", „paradigma" ir t.t.). Jie pripažįsta, kad evangelijų turinys, prieš jį surašant, sudarė dalį Bažnyčios mokymo ir buvo artimai susijęs su krikščionybės kultu ir dėl to turėjo savitą gyvenimą ir rutuliojimosi eigą. Jie taip pat pripažįsta, kad pagal pačią net seniausiąją krikščioniškąją tradiciją Jėzus yra jau antgamtinė būtis ir religinio garbinimo objektas. Dėl to šio metodo sekė-

jai tiesiogiai nesirūpina Jėzaus biografija, o vien tik tuo evangelijų turiniu, kuriuo ji remiama. Kita vertus, neišvengiamai teko prasiveržti už literatūrinės kritikos rėmų ir kurti biografiją, ir tai yra reikšmingas dalykas. To naujojo kriticizmo išvada yra teorija, kuri daug kuo primena Strausso sudarytąją. Istorinis Jėzaus buvimas paprastai pripažįstamas, bet su juo susiję evangelijų pasakojimai laikomi pirmykštės krikščionių bendruomenės kūryba. Tai nėra mitologinė kūryba, kaip Straussui atrodė, bet tai turi visas liaudies religinės kūrybos ypatybes ir šiek tiek objektyviosios istorinės tiesos sudėtinių dalių, nors šiandien nebeįmanoma išskirti sudėtinių dalių, norint atrinkti medžiagą Jėzaus gyvenimui.

Šis skepticizmas nėra kokia nors formalinio metodo mokyklos išimtinė teisė, bet palaipsniui darosi vis labiau būdingas ir kitų srovių šalininkų tarpe. Nėra kokia nors reikšminga išimtis ir R. Eisler. Stambiu kelių tomų veikale, graikiškai pavadintame „Karalius Jėzus, kuris nekaraliavo“ (1929-1930) jis visu tikrumu ir tikslumu pristato Jėzų kaip revoliucionierių, sukurščiusį ginkluotą sukilimą ir už tai romėnų pasmerktą mirti. Vėliau savo studijoje „Ketvirtosios evangelijos paslaptis“ (1938) nemažiau smulkmeniškai jis duoda evangelisto Jono biografiją. Visų mokyklų tyrinėtojai jo darbus laikė grynai romanais, ypač tas jų vietas, kuriose tariamai pristatoma istorija, ir prie tokios nuomonės nėra ko bepridėti.

Šiandieną praktiškai tasai tyrinėjimų laukas yra suskaldytas eschatologinės, lyginamosios religijų ir mitologinės teorijos mokyklų. Tie, kurie naudojasi formaliniu metodu, gali būti priskirti į bet kurią šių trijų mokyklų. Keletas dar likusių liberalinės mokyklos atstovų maža besulaukia dėmesio. Religijų lyginimo mokykla tolydžio atsisako kai kurių hipotezių, į kurias pradžioje buvo smarkiai tikėta, kaip ta jau minėtoji (§214) dėl mandeizmo. Mitologinė teorija,

priešingai, susilaukė smarkaus gynėjo — prancūzo Couchoud, kuris daugiausia ginčijosi su eschatologais.

218. Savo nervingoje knygutėje „Jėzaus paslaptis" (1924 m.) jis dažnai kreipiasi į pagrindinį eschatologą Loisy, kuriam reiškia dėkingumą už visa, ką iš jo yra išmokęs, bet kurio prisirišimą prie istorinio Jėzaus jis laiko nepateisinamu. Loisy tezei, kad krikščionybė kilo sudievinant Jėzų žmogų, Couchoud, tarp kitų dalykų, iškelia ir šį sunkumą: „Daugelyje Romos imperijos sričių buvo galima sudievinti atskirą žmogų. Tačiau bent vienoje tautoje tai buvo neįmanoma, ir šitaip buvo žyduose. Jie garbino Jahvę, vienintelį Dievą, nepaprastą ir nenusakomą, kurio vardo jie netaria, kuris buvo atskirtas nuo kitų sutvėrimų bedugnių bedugnėmis. Sieti su Jahve bet kokį žmogų būtų buvusi šventvagystė ir didžiausias pasibaisėjimas. Žydai gerbė imperatorių, bet būtų leidęsi geriau supiaustomi į gabalus, negu pratarti nors ir pašnibždomis, kad imperatorius yra Dievas, ir būtų lygiai leidęsi supiaustomi į gabalus, jei būtų buvę verčiami tą patį pasakyti net apie Mozę. Ar pirmieji krikščionys, kurių balsą girdime iš žydų žydo (tai yra iš šv. Povilo), būtų sieję žmogų su Jahve ta pačia natūraliąja prasme? Štai tasai stebuklas, kurį aš atsisakau priimti. — Būtų juokinga atmesti imperatoriaus sudievinimą iki tokio laipsnio, kad dėl to būtum padaromas kankiniu, vien tik dėl to, kad pripažintų vieno jo valdinių dieviškumą. — Ar Povilas iš tiesų kalba apie tokį kaip ir jis amatininką, kai sako: „Kiekvienas, kurs šauksis jo vardo, bus išganytas", arba: „Prieš jį priklaups kiekvienas kelias", kai tuo tarpu šv. Raštas tai sako tik apie Dievą? Ar tasai palapinių statytojas (toks buvo šv. Povilo amatas) priskiria gal kitam keliaujančiam dailidei tą šešių dienų darbą, sukūrimą šviesos ir vandenų, saulės ir mėnulio, gyvulių ir žmogaus, sostų, viešpatysčių, kuni-

gaikštysčių ir valdžių, angelų ir šėtono? Ar jis nebus sumaišęs žmogaus su Jahve?" Taigi grynai istoriniais pagrindais žiūrint nepriimtina, kad krikščionybės Kristus būtų sudievintas Jėzus žmogus. Tai ar gali jis būti tuo pat metu tikras Dievas ir tikras žmogus? Tai taip pat nepriimtina, tik jau ne istorine, o filosofine prasme. Žmogaus - Dievo sąvoka „iš tiesų yra sąvoka iš anų laikų dar prieš Kantą, nors ją priėmė didieji vyrai, kaip šv. Augustinas, šv. Tomas, Paskalis, šiandieną yra nebepriimtina... Palaipsniui keitėsi supratimas, ir aš darau prielaidą, kad čia su Kantu yra susiję daugiau negu tik šiek tiek". Kantas neabejotinai sietinas su tuo, o taip ir Hegelis, net dar didesniu laipsniu; bet Celsas taip pat buvo iš anų laikų prieš Kantą — kaip jau esame matę §195 — taip pat galvojo, kaip ir Couchoud. Todėl nelieka nieko kita, kaip tik griebtis visiškai priešingos Loisy hipotezės, o tai Couchoud ir daro, baigdamas tuo, kad „Jėzus nėra palaipsniui sudievintas žmogus, bet Dievas, kuris palaipsniui buvo sužmogintas".

219. Į Couchoud užsipuolimą Loisy progai pasitaikius atsakė sausai ir paniekinamai, tarp kitko pareikšdamas, kad „Mes niekada tragiškai neėmėme mitologų spėliojimų". Bet tasai užsipuolimas iš tikro turėjo kažką tragiško. Tai parodė Loisy paskutinėse savo knygose: „Krikščionybės gimime" 1933 m., kurią jis sustiprintą dar „Naujojo Testamento laiškų literatūrinėse pastabose" 1935 m. išleido. Šiuose raštuose jis kas kartą vis labiau pabrėžia savo skepticizmą dėl Jėzaus biografijos istoriškumo ir šį skepticizmą teisina vis smarkiau, vis kraštutiniškiau kritikuodamas šv. Povilo laiškus.

Tą skepticizmą Loisy taip išreiškia: „Pasitenkinkime žinojimu tiktai tiek, kad tuo metu, kada Poncijus Pilotas buvo Judėjos prokuratoriumi, gal būt, 28 ar 29 mūsų eros metais, o gal dar metais ar pora

anksčiau, Judėjoje, Kafarnaumo srityje, iškilo pranašas. Jis vadinosi Jėzus. Tas Jėzus buvo pačios žemiausios kilmės. Panašu į tiesą, kad jo tėvo vardas Juozapas, o motinos — Marija, yra tradicijos sukurta. Keletas jo brolių turėjo didesnį ar mažesnį autoritetą pirminėje bendruomenėje. Be abejo, jis buvo gimęs kuriame nors miestelyje ar kaime, kur iš pradžių pradėjo mokyti". Pažymėtina, kaip šie žodžiai yra panašūs į Renano žodžius tuo pačiu klausimu (§206), nors pastarasis praktiškai buvo atsisakęs savo skepticizmo, o Loisy neatsisakė jo.

Be to, šis Jėzus nebūtų turėjęs nė laiko išplėsti didelei veiklai, nes Galilėjoje mokė „neilgą laiką. Bus gana pasakyta, kad ten prabuvo keletą mėnesių". Po to kelionė į Jeruzalę ir mirtis. Bet net ir taip sumenkintas pasakojimas apie Jėzų yra dar prieštaringas, kaip iškėlė Couchoud, šv. Povilo liudijimui, kuris, nė dvidešimčiai metų nepraslinkus nuo Jėzaus mirties, iš šio žmogaus padaro dievišką būtį, žmonijos atpirkimo, visuotinės malonės, Eucharistijos ir krikščioniškojo išganymo paslapčių autorium. Todėl arba Loisy klaidingai pavaizdavo Jėzų, arba šv. Povilas neteisingai liudijo. Loisy, žinoma, pasirinko antrąją išeitį.

Anksčiau šv. Povilo laiškams jis buvo pripažinęs esminį autentiškumą, laikydamas juos parašytais tarp 50 ir 61 metų. Dabar, bėgdamas nuo aukščiau paminėtojo priekaišto, tą laikotarpį iš tikro paverčia lyg nebuvusiu. Paskirus laiškus skaldydamas į gausybę fragmentų, šv. Povilui jis bepriskiria tik mažą jų dalį ir skelbia, kad ilgieji fragmentai, o, svarbiausia, tie, kurie jo teoriją stato į keblią padėtį, yra įterpti, ir tuos jis priskiria pirmojo šimtmečio pabaigos „mistiškajam gnosticizmui". Ilgai svyravęs jis pagaliau paskelbia, kad tos jam vargą sudariusios pastraipos, kuriose šv. Povilas rašo apie Jėzaus įsteig-

tąją Eucharistiją, yra neteisingos ir suklastotos (§548).

220. Naująjį ir griežtąjį tą kritiškumą reikšdamas dėl šv. Povilo laiškų Loisy turėjo pirmtaką — Henry Delafosse. Tai vienas daugelio Joseph Turmel slapyvardžių, kuriuo prisidengęs jis paskelbė (1926 m.) eilę Couchoud redaguotų tomelių knygų (abiejų tyrinėtojų bendradarbiavimas itin reikšmingas). Tose savo knygelėse jis taip pat suskaldo šv. Povilo laiškus, apaštalui palikdamas tik trumpas ištraukas. Beveik visą likusiąją dalį priskirdamas Marcijonui, kuris tariamai parašęs jų apie 150 m. Turmel, taip pat Delafosso slapyvardžiu prisidengęs, panašiai apsidirbo ir su Ignaco Antijokiečio laiškais (1927 m.), skelbdamas ir juos Marcijono darbu, o taip pat ir su Polikarpu, kurį jis paskelbė kaip padirbinį. Turmelio išvadas, išskyrus pasisakymą dėl Marcijono, priėmė ir plačiai jomis pasinaudojo Loisy.

Jeigu Loisy turėjo pirmtaką, tai neatrodo, kad jis būtų susilaukęs pasekėjų. Patys buvusieji jo mokiniai atsisakė pritarti jo nuėjimui į kraštutinumą. Italijoje buvo rašoma: „Kalbėkime aiškiai. Alfredas Loisy dvidešimtojo šimtmečio religinėje kritikoje paliko neišdildomą žymę savo sinoptikų kritika, ypač išskirtinomis pastangomis išjungti Povilo įnašą iš evangelinės tradicijos, o dar labiau Morkaus. Jeigu istorinis Povilas, Laiškų Povilas, išsprūsta mums iš rankų ir dingsta antrojo šimtmečio gnostikų spėliojimuose, tad Evangelijų kritiką (atrandamieji papirusai vis labiau apibrėžia Evangelijų parašymo laiką, plg. §160) reikia iš naujo pradėti, o jeigu pradėti, tai turi būti dirbama arčiau laikantis ortodoksinės tradicijos. Iš tikrųjų būtų susilaukta gražių išdavų po tokio daugelio ekskomunikų“ (E. Buonaiuti, in Religio, 1936 m. sausis, p. 67).

Tas pats atsitiko ir Prancūzijoje, kurioje M. Goguel ir Ch. Guignebert atmetė galutines Loisy išva-

das, nors abu priėmė eschatologinę teoriją ir daug už ką yra skolingi jam. Goguel išleido „Jėzaus Gyvenimą“ 1932 m., o po to sekančiais — 1933 m. — ir „Pirmykštės krikščionybės tikėjimą į Jėzaus prisikėlimą“. Biografijoje vyrauja eschatologiniai dėsniai, nors užtinkama kai kurių iš liberalinės mokyklos pasiskolintų dalykų. Antrojoje savo studijoje paneigia prisikėlimo istoriškumą ir bando aiškinti, kaip kilo tikėjimas į prisikėlimą. Guignebert 1933 m. išleido veikalą, pavadintą „Jėzus“, kuriame jis beveik visur seka senuoju Loisy ir yra kraštutiniškesnis už Goguel.

Bet ir čia mes vėl susiduriame su tuo pat klausimu, kuris kilo ryšium su jau minėtuoju Bruno Bauer'iu ir vėlyvaisiais mitologais, būtent, žiūrint iš kritinio nuoseklumo ir loginio pagrįstumo, — ne istorinių dokumentų požiūrio, — ar ne mokytojas Loisy laikytinas tikslesniu, negu neryžtingi jo mokiniai? Logika turi savo geležinius įstatymus, kurie reikalauja, kad jeigu jau kartą sudaromi tam tikri dėsniai, tai jų turi būti laikomasi iki galutinių išvadų. Todėl jeigu kartą jau nustatyta, kad evangelijos vaizduoja Jėzų kaip eschatologinį svajotoją, jeigu tuo remiantis sinoptikai suskaldomi į dalis ir didžiuma jų atmetami kartu su visa ketvirtąja evangelija, jeigu mokytojas ir jo mokiniai iki šios vietos visiškai sutarė ir pagaliau kai mokytojas pamato, kad ligi šiol atliktasis darbas nieko nevertas, kol ta pačia tvarka nebus apsidirbta su tiesiog neįveikiamu tradiciniu šv. Povilu ir dėl to pradeda pritaikinėti jam tai, — tai kiekvienas, turįs šiek tiek supratimo, gali matyti, kad mokytojas visiškai logiškai eina sau nusižymėtuoju tiesiu keliu, o priešginos mokiniai yra nelogiški, sustoja pusiaukelėje, darydami tai dėl kažkokio nepateisinamo konservatyvaus jausmo.

221. Bet taip pat galima iškelti klausimą, ar pats Loisy iš tikrųjų buvo kada nors ištikimas iki galo

savo principams. Ilgą laiką atsidėjęs dirbdamas tyrinėjimo darbą, aišku, jis palaipsniui radikalėjo ir vėliau paneigė ankstyvesniąją, ne tokią griaunamąją kritiką, kurios jis buvo laikęsis. Kiekvienu atveju šiandieną Couchoudo mitologinės mokyklos kolegos yra dar net radikalesni, ir Loisy kratėsi jų neigiamo nusistatymo. Tarp Couchoud, neigiančio Jėzaus buvimą, ir Loisy, teigiančio tai, yra aiški bedugnė. Bet ta bedugnė, atrodo, yra daugiau teorinė, negu praktinė. Kas iš tikro yra Loisy istorinis Jėzus? — Galilėjos jaunuolis svajotojas, kuris du ar tris mėnesius sakė pamokslus ir Jeruzalėje buvo pasmerktas mirti. Daugiau nieko apie jį nėra žinoma. Tai greičiau šešėlis, paprastas vaiduoklis, kuris lengvai pūstelėjus išnyktų. Loisy tačiau nenori būti atsakingas už tą pūstelėjimą ir patogiau jaučiasi į miltus maldamas šv. Povilo laiškus, negu sudarinėdamas pagrindą tam vaiduokliui pranykti. Išsisukinėjimas yra nuoseklus, bet beviltiškas, o dėl to, kad jis toksai beviltiškas, niekas juo nepasekė ir nepaseks. Ar nebūtų žymiai sėkmingiau ir, svarbiausia, logiškiau padaryti tą sprendžiamąjį pūstelėjimą ir nupūsti šalin tą istorinio Jėzaus šešėlį, kaip pasielgė Couchoud?

Tikra tiesa, kad Loisy ir po jo ištikimasis Guignebert nekartą atsakydavo Couchoudui, tvirtindami, kad jo hipotezės klaida yra ta, jog ji „neišaiškina krikščionybės kilmės". Bet Couchoud visuomet gali atsikirsti klausdamas, ar Loisy saugomasis istorinio Jėzaus šešėlis iš tikrųjų išaiškina krikščionybės kilmę, ar bent išaiškina ją geriau negu istoriškumu pridengta religinė idėja, kuriai Couchoud teikia pirmenybę. Iš tikro jis gali eiti dar toliau ir tvirtinti, kad jeigu hipotezė, jog Kristus niekada nebuvo, neišaiškina krikščionybės kilmės, bet tai būtų tik vienas iš daugelio tokių atsitikimų, kuriuose istorija suranda išeitį išmintinguoju „ars nesciendi" — nežinojimo menu, o kad iš tiesų bet kuriuo atveju ta hipotezė lei-

džia išvengti baisios istorinės nesąmonės, kuri leido griežtai monoteizmo prisilaikantiems žydams pradėti masiškai garbinti žmogų, kuris tik neseniai mirė ir kurį jie patys asmeniškai buvo pažinoję.

Racionalistų, atsisakančių sekti Couchoud, dvasinė drama yra štai kokia. Jie tvirtina, kad dėl Jėzaus istorinio buvimo negalima abejoti, nes tai patikrina labai svarbūs, gausūs ir rimti liudijimai. Jei tie liudijimai būtų atmetami, tada yra dar net daugiau pagrindo atmesti liudijimams, susijusiems su istoriniu Sokrato, Aleksandro Didžiojo, Hanibalo, Mani, Mahometo, Karolio Didžiojo ir begalybės kitų asmenybių buvimo, ir turėtų žlugti visa istorija. Bet tie patys labai svarbūs, gausūs ir rimti liudijimai, užtikrindami istorinį Jėzaus buvimą, liudija taip pat jo antgamtiškumą ir stebuklų darymo galią. Taigi kai tik mes iš tų liudijimų pasidarome išvadas, kad Jėzus iš tikrųjų buvo, mums taip pat reikės darytis išvadą, kad jis buvo antgamtinė būtybė, kuri darė stebuklus. Bet tokia išvada racionalistams negalima „a priori" (iš anksto nusistačius), ir čia kaip tik slypi jų drama. Jie privalo „a posteriori" (iš patyrimo, iš fakto spręsti, darytis išvadas) įrodyti, kad antgamtinį ir stebukladarį Jėzų liudijantieji dalykai neturi jokios vertės, nors jie patys tuos liudijimus laiko labai autoritetingais įrodymais, kad Jėzus buvo.

Metodas pasiekti tam „a posteriori" — kaip dabar jau žinome — yra sauvališkas tekstų atrinkimas. Nepajėgiamieji sutvarkyti antgamtiškieji tekstai atmetami, nes jie neturi istorinės vertės. Kiti, labiau nepalenkiamieji, patvarkomi Renanui tokiu brangiu „švelnaus padailinimo" būdu (§207) ir tuo būdu nulyginami iki grynai natūralaus lygio, kol įgauna istorinę vertę. Bet šis metodas, nors ir kaip patogus aprioristiniams tikslams tų, kurie naudojasi juo, yra perdaug vaikiškas, ypač dėl to sauvaliavimo. Kaip tik Harnackas, tas įžymusis racionalistas, pramatė, kad

evangelijų kritikui atsitiktų tas pats, kaip tam vaikui, kuris, pasiėmęs svogūno galvą, aižytų sluoksnį po sluoksnio ir mestų šalin, savo vaikišku protu svarstydamas, kad išaižęs svogūną jo viduje ras riešutą. Nuaižęs ir paskutinį sluoksnį, pamatė, kad nieko nebeliko.

Vėlesnieji įvykiai parodė, kad Harnacko įtarimas buvo visiškai teisingas, nes paskui kritikus, kurie daugiau ar mažiau atmetinėjo evangelijų tekstus, sekė kiti kritikai, kurie nesivaržydami bloškė juos šalin be jokio skirtumo. Iš tikrųjų nieko nėra logiškesnio už pačią logiką, kai ji imama griežtai taikyti.

222. Vienas dalykas yra labai aiškus kiekvienam, kas imasi apžvelgti gausų evangelijos kritikų patyrimą nuo Reimaraus iki dabarties: jei tik kartą pradedama ištrininėti kuri nors istorinio Jėzaus paveikslo dalis, pateikiamojo mums evangelijose, tai išdavoje būna arba istorišką nesąmonę rodąs paveikslas, ir dėl to tuojau jo tenka atsisakyti, arba prieinama galimybės, kad reikia visą paveikslą ištrinti. Įvairūs evangelijų Jėzaus bruožai yra tokie artimai giminingi vieni kitiems ir taip susipynę vieni su kitais, kad vieni būtinai reikalingi kitų. Taigi jie turi likti tokie, kokie yra, arba turi būti ištrinti visi be jokios išimties.

Su ta dar yra susijusi kita labai aiški išvada: ar kritikai priima evangelijų Jėzų tokį, koks jis yra, ar jie atsisako evangeliškojo paveikslo viso ar iš dalies, išvadas jiems padiktuoja filosofiniai, o ne istoriniai kriterijai. Didžioji skirtis, kuri išskiria dvi kriticizmo padalas, yra filosofinis klausimas, ar yra „įmanoma" antgamtiškumui ir stebuklui būti fiziniam pasauly. Visi istoriniai kriterijai, palyginti su šiuo filosofiniu, bet kurio mokslininko akyse yra daug mažiau svarbūs, kai jis įsijungia į vieną ar kitą padalą. Tie dešinėj esantieji pripažįsta antgamtiškumo galimybę, tie

kairėj esantieji skelbia, kad tai „neįmanoma“. Tai yra tikroji dvasia, kuri skatina visus istorinius dokumentų tyrinėjimus abiejose padalose ir apsprendžia jų išvadas. Tie kairėje įsitvirtinę vienas po kito priima bet kokį Jėzaus istoriškumo klausimu sprendimą, nuo tokio, kaip Reimaraus, iki tų, kaip mitologų, kad tik išvengtų anos „galimybės“, kuri jiems yra daug didesnė nesąmonė už labiausiai į nesąmonę panašų sprendimą. Apsistoję dešinėje žingsnis po žingsnio turi įsitikinti, kad jų prileistoji „galimybė“ yra tapusi „tikrove“, ir išsiaiškinti, kaip ji tinka į ano meto istorinių įvykių rėmus. Kitų kokių nors labai didelių kliūčių jie nesutinka.

Šią dešiniojo sparno padėtį yra gabiai aptaręs pačioje kraštinėje kairėje esąs patsai Couchoud, šiais žodžiais: „Juo daugiau mąstau apie tai, juo labiau įsitikinu, kad istorinį Jėzų be jokių sąlygų gali priimti tik tikintieji ir tik jie geriausiai supranta jį. Tikintieji turi senųjų tekstų raktą. Tikintieji juos skaito be sunkumų ir supranta tikrąją prasmę. Jie gali ieškoti paaiškinimų, bet jie niekad nesusiduria su jokiais pagrindiniais sunkumais. Jėzaus mįslės jiems nėra. Jiems nėra tų kliūčių, ties kuriomis aš suklumpu, būtent, kaip Povilas galėtų garbinti savo bendralaikį žydą, priskirdamas jam Jahvės ypatybes. Povilas Jėzų laiko Dievu, nes Jėzus tikrai yra Dievas. Tikintieji yra apšviesti. Jų padėtis egzegezėje yra pavydėtina. Jie priima pilna jų prasme tuos dokumentus, kuriuos kritikai sutinka kreivai ir bando darinėti rizikingą atranką“.

223. Šiame taške reikalas atsiduria jautrioje padėtyje. Kairieji dažnai kaltina dešiniuosius, kad jie esą tironizuojami dogmomis ir negali gėrėtis mokslo laisve, kuri taip maloniai šviečianti kairėje.

Štai čia mums ir tenka aptarti savo terminus. Pirmiausia, kai tam tikras dėsnis laisvai ir sąmonin-

gai priimamas, tada mes galime kalbėti apie stiprų prisirišimą prie jo, bet ne apie tironiją. Be to, yra dogmų ir dogmų: tikroji dogma yra religinė. Bet taip pat yra filosofinių aksiomų, kurios pasauliečiams galioja kaip „dogmos" ir įkvėpia tokią ištikimybę, kokios šiuo atveju religinės dogmos galėtų pavydėti. Be to, būtų vaikiška arba nenuoširdu paneigti tai, kad kairieji turi savų pasaulietiškų „dogmų", būtent, filosofinių aksiomų, kurios verčia juos tyrinėti ir diktuoja jiems išvadas daug stipriau negu istoriniai dokumentai.

Nedažnai ir nelabai norom jie pripažįsta tai, bet iš to visiškai suprantamo santūrumo yra buvusios kelios laimingos išimtys: „Jeigu ši christologinė problema, šimtmečius žadinusi ir patraukusi į save daug krikščionių mąstytojų, šiandien ir vėl tiriama, tai ne tiek jau priklauso nuo to, kad jos istorija geriau žinoma, kiek dėl to visiško atsinaujinimo, kuris įvyko ir tebevyksta modernioje filosofijoje" (A. Loisy, „Autour d'un petit livre", p. 128-129). Štai prisipažinimas tiek nuoširdus, kiek ir brangus.

Kairiųjų dešiniesiems kritikams taikomieji paniekinamieji kaltinimai jokiu būdu nepateisinami, o pastarieji gali dargi rimtai nesutarti vieni su kitais, ypač dar, jei kai kurie iš kairės perbėga į dešinę, tai kiti iš dešinės taip pat perbėga į kairę. Vėl gi negali būti rimta tvirtinti, kad visada būna lengva ir paprasta atsisakyti pasaulietiškosios „dogmos". Iš tikro patyrimas rodo, kad nuoširdus prisirišimas prie pasaulietiškosios „dogmos" gali pareikalauti iš kai ko net ir pasaulietiškos „kankinystės", pavyzdžiui, priimant galutiniais niekais virtusią Paulaus teoriją arba didžiąją Couchoud nesąmonę. Ar atkentėti už tokius niekus ir nesąmones nėra gi beveik tikra pasaulietiška „kankinystė"?

Iš tikro abiejose stovyklose kalbama dviem skir-

tingom kalbom: „natūralizmo“ ir „antgamtiškumo“. Kairysis sparnas, kalbėdamas natūralizmo kalba, nesupranta ir neturi noro suprasti tos kalbos, kuri kalba „antgamtiškumo“ kalba. Dešinysis sparnas, kalbėdamas ta antgamtiška kalba, puikiausiai supranta ir kitą kalbą, tiktai tvirtina, kad ji yra svetima Evangelijos krašte ir todėl keleivis šiame krašte su savo viena natūralizmo kalba čia nieko nesupras ir nebus suprastas.

Taigi kairieji iš principo niekina visa, ką dešinieji sako, laikydami juos tokia gimine, kuri naudojasi barbarų šneka. Geriausias įrodymas yra jau minėtojo radikalo Schweitzerio veikalas, kuriame pateikiama nuodugnių tyrinėjimų apie Jėzaus gyvenimą, tačiau beveik visiškai nieko neužsimenama apie dešiniųjų išleistuosius raštus.

Kita vertus, pastarieji gana plačiai domisi kairiųjų leidiniais, nes, tarp kitų dalykų, užtinka juose atitinkamų natūralistinių teorijų žlugimo įrodymų, kurios primena prakalbas žmonių, kalbančių bet kuria kalba, tačiau ne tikrąja, ir dėl to jų stovykla yra virtusi tam tikros rūšies Babelio bokštu. Jeigu toksai palyginimas atrodytų netaktiškas ir blogo skonio, tai kaltė turėtų kristi tam, kuris pirmasis pavartojo jį, o tai buvo Loisy, kurio padėtis kairiojo sparno hierarchijoje buvo itin įžymi. Jis šitaip pasakė: „Mes esame smarkiai gundomi galvoti, kad dabartinė teologija —išskyrus Romos katalikus, kuriems ortodoksinė tradicija visuomet turi įstatymo galios — yra tikras Babelio bokštas, kuriame idėjų sumišimas yra net didesnis, negu kalbų skirtingumas“ (The Hibbert Journal, VIII-3, 1910 m. balandžio mėn. p. 486).

Jei tie žodžiai yra skirti apspręsti kairiųjų pasiektiesiems rezultatams, tai dešiniesiems malonu priimti juos, kaip prisipažinimą, kad išėjo bankrotas.

224. Taigi tokios yra praktiškos išdavos tyrinė-

jimų, kuriuos atliko kairysis sparnas, o vien tik jo darbus čia ir nagrinėjome. Nuo pat Reimaraus iki pat šių dienų naujoji karta šaukė vis pergalės šūkį, vis su įsitikinimu, kad pagaliau surastas tikras ir aiškus Jėzaus klausimo sprendimas. Tačiau kita karta kaip taisyklė tą plačiai pripažintąjį sprendimą atmesdavo ir eidavo ieškoti kito. Kai kurie dalykai, reikia tiesą sakyti, buvo nustatyti, atlikus tiek daug tyrinėjimų, bet jie vis antraeilės reikšmės, o priimtini ir dešiniajam sparnui. O pats pagrindinis klausimas, taigi Jėzaus klausimas kaipo toks, dar vis tebelaukia galutinio atsakymo. Paskutinysis sprendimas iškilmingai buvo pasiūlytas eschatologų, bet jau beveik ir visa ištisa kita karta praėjo nuo to laiko, kai tai buvo paskelbta. Betgi, jei praeitojo šimtmečio dėsniai dar palaiko tą sprendimą, tai nebetoli jau laikas, kai jo bus visiškai atsisakyta. Iš tikro jau matyti ženklai, kai ruošiamasi jį atmesti, ir tie ženklai gausūs, tik mes nepajėgiame dar įžvelgti ženklų to kito advento, kuris turės pakeisti šitąjį.

Nebus taip pat lengva sukurti naują ir gerai aptartą istoriškumo teoriją, kai jau pakankamai ištirtas visas ankstyvasis judaizmas ir viskas šalia jo. Galimybių dar yra, tai tiesa, nes nauji atradimai gali iškelti aikštėn svarbių dokumentų. Bet ir čia nėra ko labai šviesiai žiūrėti, nes pastaraisiais metais surastieji papirusai pristato gerą ir mielą požiūrį į senąją ir visą ištisą evangelijų tradiciją, tuo pačiu prieštaraudami vėlesniais laikais eschatologų dirbtinai iškraipytam požiūriui į evangelijas. Jei praeitis duoda kokią nors pamoką ateičiai, tai nesunku pramatyti, kad kairysis sparnas parodys dar net daugiau radikalizmo savo požiūryje į šaltinius, — nepaisant jau padvigubėjusio skaičiaus tuos dokumentus patvirtinančių senovės kilmės įrodymų, —ir dar daugiau įtarinėjimų dėl kiekvieno bandymo atkurti Jėzaus gyvenimą.

Iš viso kairysis sparnas, kaip atrodo, yra neatšaukiamai pasiryžęs palaidoti istorinį Jėzų. Kapo kamputyje mitologai ar jų įpėdiniai užrašys „NEMO“ — NIEKAS. Eschatologai tą įrašą atmes, kaip sunkų istorijos įžeidimą, ir kitame kampe užrašys: „IGNOTUS“ — NEŽINOMAS. Paskui vieni kitiems padės ant kapo angos užristi akmenį. Visiškai sutardami jie užantspauduos tai antspaudu ir prie uždaros angos kartu eis sargybą.

KRISTAUS GYVENIMAS

PRIVATUS GYVENIMAS

„VISAS PASAULIS TAIKOJE“

225. Paskutiniaisiais prieš mūsų erą metais Romos imperija, arba „orbis terrarum“, gyveno taikiai. Augusto posūniai Tiberijus ir Druzas 15 m. prieš Kr. užkariavo tarp Alpių ir Dunojaus esančią Reciją, Vindeliciją ir Noriką. 13 m. prieš Kr. paklusnumas buvo įkvėptas dalmatams ir panoniečiams kariniu žygiu, pradėtu Augusto žento Agripos ir baigtu Tiberijaus. Nuo 12 m. prieš Kr. Druzas vadovavo karo žygiams prieš germanus ir Romos viešpatavimą stipriai išplėtė išilgai Reino. 8 m. prieš Kr. prasideda taikos laikotarpis, kuris tebus sudrumstas tik mūsų eros pradžioje, iš naujo sukilus germanams, dalmatams ir panoniečiams, o tuos sukilimus apvainikavo Kvintilijaus Varaus pralaimėjimas Teotoburge (9 m. po Kr.). Romoje iškilmingai buvo įruoštas Ara Pacis Augustae— Augusto Taikos Altorius 9 m. prieš Kr.; Janaus šventykla, kuri tik dviem atvejais buvo uždaryta iš viso Romos istorijos laikais iki Augusto ir dukart jo laikais, dabar buvo uždaryta trečią kartą 8 m. prieš Kr., kai „visame pasaulyje viešpatavo taika“, kaip Jėzaus gimimo proga kiekvienais metais skelbia Bažnyčia.

Augustas, šios „pax romana“ — romėnų taikos autorius, buvo pasiekęs savo garbės viršūnę. Iš tikro žmonės sakė, kad Romos gerovei geriau jis nebūtų gimęs, arba geriau būtų niekad nemiręs. Tasai laikotarpis, kol jis absoliučiai įsiviešpatavo, kaip tik ir buvo metai, kada, kaip sakoma, geriau jis būtų niekad negimęs; o laikotarpis, kada jis buvo visiškas pasaulio viešpats, buvo tie metai, kada jis geriau būtų niekad nemiręs. Tuo antruoju laikotarpiu pasaulio vieš-

pats pasiekė tokios pagarbos, kokios iki tol nežinota imperijoje; jo vardu pavadinti ištisi miestai ir šventyklos, ir jis buvo paskelbtas esąs ne žmogiškosios, o dieviškosios kilmės. Jis buvo „Naujasis Jupiteris", „Jupiteris Išgelbėtojas", kylanti pasauliui Žvaigždė".

Tarp visų tų aukštinamųjų vardų betgi nematome, kad Augustas būtų iš viso vadinamas „Taikos kunigaikščiu", kai iš tikro savo metu tokio vardo jis tikrai buvo užsitarnavęs. Bet prieš septynetą šimtmečių žydų pranašas tą patį vardą jau buvo panaudojęs kartu su kitais, Augusto titulus primenančiais vadindamas būsimąjį Mesiją, galutinai ir pilnai šitaip pavadindamas jį:

...„Mums gimė Kūdikis, ir sūnus duotas mums,
Ir Viešpatystė ant jo pečių:
O vardas jo bus: Nuostabusis Patarėjas,
Galybių Dievas, būsimojo pasaulio Tėvas,
Taikos kunigaikštis".

(Izaijo 9,5).

Hebrajų kalbos išsireiškimas „taikos kunigaikštis" („sar shalom") yra platesnės reikšmės negu lotynų „princeps pacis", nes hebraiškai „taika" — „shalom" — nurodo gerovę, tobulą laimę. Tačiau būsimasis Mesijas, pramatytas „karalaičiu", kartu su „laime" į savo karalystę atneš ir lotynų kalbos prasme „taiką", kaip karo priešingybę, nes kur nėra taikos, ten juo labiau nėra „laimės".

APREIŠKIMAS ZAKARIJUI

226. „Judėjos karaliaus Erodo dienomis"[1], viešpataujant imperatoriui Augustui, buvo taikos laikas, ir ėjo 747 m. nuo Romos įkūrimo (7 m. prieš Kr.). Tuo metu gyveno Jeruzalės šventyklos kunigas, vardu Zakarijas. Jis turėjo žmoną Elzbietą, kilusią iš ku-

1) Luko 1,5

nigiškos giminės, ir jie gyveno kalnuotame Judėjos krašte. Miesto vardas nepasakytas, bet V šimt. siekiąs padavimas sieja jį su šiandieniniu Ain-Karim, maždaug 7 km į pietvakarius nuo Jeruzalės. Ta pora buvo senstelėjusi, ir jiems niekada nebuvo duota ta pirmoji ir džiaugsmingiausioji namų židinio palaima — vaikai. Savo vienumoje jie liūdėjo ir žinodami, kad visas jų gyvenimas buvo skirtas didiesiems žydų religijos įsakymams, klausinėjosi, kodėl Dievas laikė juos netinkamais turėti šitokią paguodą.

Dabar, atėjus Zakarijo tarnybos eilei šventykloje, o tai buvo aštuntoji kunigų klasės eilė, pirmininkaujama Abijo, iš savo gyvenamosios vietovės jis persikėlė į Jeruzalę. Kai buvo traukiami burtai, kokią kuriam kasdien tarnybą teks atlikti, Zakarijui atiteko garbinga pareiga prie smilkalų altoriaus aukoti smilkalus dukart per dieną, kai aukojama rytą ir vakare. Smilkalų altorius buvo šventyklos „šventoje vietoje", į kurią tegalėjo įeiti vien tik kunigai, kai tuo tarpu pasauliečiai turėjo likti lauke ir tik iš tolo stebėti kunigo atliekamąsias apeigas. Kai Zakarijas ten įėjo, „didžiulė daugybė žmonių stovėjo lauke melsdamiesi smilkymo valandą. Tuomet jam pasirodė Viešpaties angelas, sustojęs smilkalų altoriaus dešinėje. O Zakarijas, pamatęs jį, nusigando, ir baimė apėmė jį. O angelas tarė jam: Nesibijok, Zakarijau, nes tavo malda išklausyta; tavo žmona Elzbieta pagimdys tau sūnų; tu jam duosi Jono vardą"[2]). Žydams labiau negu kitoms tautoms vardas — „nomen" buvo būsimojo įvykio ženklas — „omen", pranašystė. Jonas, hebraiškai Jehohanan, reiškė „Jahvė parodė gailestingumą". Nusigandusiam Zakarijui angelas užtikrino, kad tuo gimimu tėvas ir daugelis kitų džiaugsis, berniukas bus didis Dievo akivaizdoje, jis negers vyno ir kitokio stipraus gėrimo; dar savo motinos įsčiose bus pilnas šventosios Dvasios ir daug izraelitų grą-

2) Luko 1,10-13

žins prie jų Dievo. Be to, jis bus pranašas, kuris Elijo dvasia ir galybe naudodamasis paruoš Viešpačiui jo pasirinktoje tautoje tinkamą priėmimą.

227. Angelo apreiškimas prašoko visus galimus žmogiškuosius pramatymus. Tie, kurie atlikdavo „nazireato" įžadus, susilaikydavo nuo vyno ir svaiginamųjų gėrimų, bet toksai įžadas būdavo tik laikinis. Pagal Šv. Raštą, Šv. Dvasia ypatingomis progomis apšviesdavo kai kuriuos pranašus ar kitus asmenis, bet vien tik apie Jeremiją skaitome, kad Dievas jį paskyrė aukštai misijai jau motinos įsčiose. Senovės laikais pranašas Malakijas buvo pramatęs, kad prieš ilgai lauktąjį Mesiją pasirodys pirmtakas[3]), ir visi buvo įsitikinę, kad tasai dvasinio kelio skynėjas bus ugniniu vežimu į dangų paimtasis pranašas Elijas, bet tas dangiškasis pranašas nebūtų galėjęs atgimti kaip Zakarijo sūnus, ir jo dvasia ir galia negalėjo būti įkvėpta kitam.

Dėl to Zakarijas, kai jam praėjo baimė, pradėjo abejoti. „Tuomet Zakarijas tarė angelui: Iš kur tai žinosiu? Juk aš esu jau senas, ir mano žmona senyva. Atsakydamas angelas tarė jam: Aš esu Gabrielis, kuris stoviu Dievo akivaizdoje. Aš esu siųstas kalbėti su tavim ir paskelbti tau tą linksmąją žinią. Štai, tu būsi nebylys ir negalėsi kalbėti iki tos dienos, kurią įvyks tai, kadangi netikėjai mano žodžiams, kurie įvyks atėjus laikui"[4]). Bausmė, jei tai iš viso tokia buvo, ėjo kaip ypatingojo pažado įrodymas. Senaisiais laikais Abraomas, Mozė ir kiti asmenys prašė ir gavo kokį nors Dievo ženklą, patvirtinantį jo pažadus. Taip pat ir Zakarijas prašė ženklo ir asmeniškai gavo jį, kaip priemonę dvasiškai nusiskaidrinti.

Prasidėjo naujieji laikai, seniai jau Izraeliui pa-

3) Malak. 3,1; 4,5-6

4) Luko 1, 18-20

žadėtieji. Tie laikai buvo paskelbti netikėtai, bet duoti jie atliekant senąsias žydų liturgines pareigas ir tuo metu, kai visas pasaulis taikiai gyveno.

Tuo tarpu žmonės laukė, kada kunigas išeis iš šventosios vietos giedoti himno, kuriuo palydimas aukojimas altoriuje, ir visi stebėjosi, kodėl jis taip ilgai užtrunka. Pagaliau ant slenksčio pasirodė Zakarijas, bet jis nebesuteikė žmonėms įprastinio palaiminimo, ir jis nebegalėjo kalbėti jiems. Tuomet jie suprato, kad jis šventykloje bus turėjęs regėjimą. O jis vis rodė jiems ženklus ir liko toks nebylys. Galimas dalykas, kad Zakarijas, virtęs nebyliu, nebegalėjo supažindinti žmonių su savo regėjimo tikruoju pobūdžiu ir jam duotaisiais pažadais; jie šnekėjo apskritai apie regėjimą, kaip jie anuomet dažnai darydavo pagrįstai ar ir be pagrindo.

Kai baigėsi tarnybos šventykloje savaitė, nebylys Zakarijas grįžo į savo miestą. Netrukus „jo žmona Elzbieta tapo nėščia ir slapstėsi penkis mėnesius, sakydama: Tai Viešpats padarė man, pažvelgdamas į mane šiomis dienomis, kai jis teikėsi atimti nuo manęs gėdą žmonių tarpe“[5]). Jos gėda buvo tas labiausiai žydų keikiamasis nevaisingumas, ir tai pakanka įrodyti, kad pirmuosius penkis mėnesius vykęs Elzbietos laikymasis atstu nuo žmonių buvo skatinamas ne noro slėpti nėštumą, kuris greičiau būtų teikęs jai kaimynų pagarbą, bet žymiai aukštesniais sumetimais. Šeštąjį mėnesį jos padėtis bus apreikšta kitai moteriai, kuriai bus dieviškųjų planų įrodymas, kuris ramiai pildėsi Elzbietos santūrumu ir dėl Zakarijaus nebylumo.

Evangelistas Lukas, kuris pasiryžęs buvo dėstyti savo pasakojimą eilės tvarka ir mėgo jungti atskirus epizodus, po šio pasakojimo pradeda kitą labai panašų, bet tuo pačiu išskirtinai pažymi, kiek toli yra pa-

5) Luko 1,24-25

žengta vykdant planą. Po apreiškimo ir pirmtako pradėjimo eina apreiškimas ir paties Mesijo Jėzaus pradėjimas.

APREIŠKIMAS MARIJAI

228. Naujojo epizodo vaizdas vyksta toli nuo Jeruzalės ir jos šventyklos, šiaurės Palestinoje, Galilėjoje. Ten, keliaujant šiandieniniu plentu, maždaug už 140 km nuo Jeruzalės, yra Nazaretas. Šiandien tai žavingas miestelis su apie 10.000 gyventojų, o Jėzaus laikais bus buvęs ir nežavus ir nežymus kaimelis. Nazareto nemini nei Senasis Testamentas, nei Flavijus Juozapas, nei Talmudas. Apie jį kalba tik evangelijos, perduodamos ir tų apylinkių vieno žmogaus aptarimą: „Ar gali būti kas nors gera iš Nazareto“[1]).

Tačiau ta vieta gyvenama turėjo būti labai seniai. Paskutinieji archeologiniai tyrinėjimai, vykdyti aplink vietinę Apreiškimo šventovę, atidengė daug grotų, iškaltų kalvos pakriaušyje. Jos, jei buvo neišdailintos ir atviros, tarnavo kaip maisto sandėliai, o patogesnės ir su kokiu nors priestatu priekyje bus tarnavusios kaip gyvenamieji butai. Jėzaus laikų Nazaretas bus ribojęsis daugiau šiandieninio miestelio rytine dalimi, išeinančia į Esdrelono slėnio pusę. Kadangi senovės Palestinoje gyvenamosios vietovės, kaip atrodo, visada būdavo prie vandens, tai ir Nazarete netrūko tokio šaltinio. Šiandieną tai vadinama „Madonos šaltiniu“, ir apokrifai yra apipynę jį vaizdingais pasakojimais, bet Jėzaus laikais tas šaltinis bus buvęs gal vienintelis dalykas, patraukęs į kaimą užsukti per apylinkę keliaujančius ištroškusius karavanus. Gal dėl Nazareto aukštos, pakilios padėties rytinėje pusėje uolose iškalamosios gyventi olos buvo vadinamos „Nasrath, Nasrah“, turėjusios „saugoto-

1) Jono 1,46

jo“ prasmę (tai labiau galima prasmė negu „gėlė“, arba „želmuo“).

Taigi vienoje šitokių Nazareto pastogių gyveno „mergaitė, pažadėta vyrui, vardu Juozapas, iš Dovydo namų, o mergaitės vardas buvo Marija“[2]). Marija taip pat buvo iš Dovydo namų. Nėra ko stebėtis, kad tokių garbingų namų palikuonys gyveno paprastame kaimelyje toli nuo savo namų lopšio — Betliejaus. Jau šimtmečiai, kaip Dovydo giminė gyveno nuošaliai nuo viešųjų įvykių, net ir tautinio atgimimo laikais, vadovaujant Makabėjams, ji niekuo ypatinga nepasireiškė. Paprastas eilinio piliečio gyvenimas leido jiems palikti savo kilmės vietą, ir daugelis jų kūrėsi įvairiose Palestinos vietose, kur tik jiems paranku buvo, bet neužmiršdami savo ryšių su kilmės vieta.

229. Vardas „Marija“, hebraiškai „Mirjam“, buvo labai dažnas Jėzaus laikais, bet Senajame Testamente užtinkame jį suminėtą tik kartą, kaip Mozės sesers vardą. Originalioji jo prasmė visiškai neaiški, nepaisant gausių — per 60 — duotųjų aiškinimų. Atrodo, kad Jėzaus laikais kilminis hebraiškas tarimas bus pakitęs į „Marjam“, ir žodis gavo naują reikšmę[3]).

Apie Marijos šeimą kanoniškosios evangelijos nieko nesako, apokrifinės — net perdaug. Šv. Jono evangelijoje (19,25) tik atsitiktinai paminėta viena jos „sesuo“. Pasakyta, kad Elzbieta buvo Marijos „giminaitė“, bet nežinome, koks tiksliai tas giminystės laipsnis. Elzbieta buvo kunigiškos giminės ir priklausė Levio giminei. Marija, būdama iš Dovydo namų, priklausė Judo giminei. Gal būt, Elzbieta turėjo tėvą levitą, o motiną iš Dovydo namų.

2) Luko 1,27

3) Beveik visi klaidingi Marijos vardo aiškinimai remiasi tuo, kad daromos kurios nors užuominos į dieviškąją jos motinystę, arba jie skatinami grynai pamaldaus atsidavimo jai ir, be kita ko, pateikiami paprastai asmenų, kurie nepažįsta hebrajų ar

230. Elzbietai sulaukus šeštąjį nėštumo mėnesį[4]), tas pats angelas Gabrielis, kuris paskelbė įvykį, Dievo buvo nusiųstas į Nazaretą pas Mariją ir atėjęs tarė jai: „Sveika malonės pilnoji! Viešpats su tavimi!“ — Bet ji tai išgirdusi nusigando jo žodžių ir manė sau, koks čia yra tas pasveikinimas“[5]). Panašiai, kaip ir Zakarijo epizode, apsireiškimas ir išgąstis dėl netikėtumo. Šį kartą išgąstį sukelia ne pats apreiškimas, bet pratartieji didingi žodžiai, perdaug didingi tai, kuriai jie skiriami. Tai buvo išgąstis nuolankios dvasios, suprantančios savo žemumą. Bet Marija nejuto baimės, nes regėdama „ji vis svarstė savyje“. Pagal apokrifinę Jokūbo evangeliją (§97) apreiškimas buvęs šalia Nazareto šaltinio, Marijai besiruošiant

---

kurios nors kitos semitų kalbos. Atrodo, kad niekas net nepagalvojo, kokį nuolankumo pavyzdį duoda Marija, kad net vardas neišsiskiria jos iš kitų moterų. Tarp tų klaidingų aiškinimų plačiausiai paplitęs yra „jūros žvaigždė“, dažnai priskiriamas šv. Jeronimui. Bet šv. Jeronimas perdaug gerai pažinojo hebrajų kalbą, kad šitaip būtų išvertęs tą vardą. Atrodo, kad jis išvertė jį „stilla maris“ (hebraiškai „mar jam“), o vėliau koks nors raštininkas perrašinėdamas pakeitė į poetiškesnį „stella maris“. Gana įtikimas yra aiškinimas, kuris Mozės sesers vardą laiko egiptietišku. Daug jeroglifinių vardų yra sudaryta iš mry, mryt (mylimas, mylimoji). Mūsų atveju „Mryt — ja (m)“ būtų Izraelitų Dievo, „Jahvės mylimoji“. Bet Jėzaus laikais to žodžio tikroji etimologija turėjo būti visai nežinoma, ir jos reikšmę bus paveikęs aramaiškasis „mar(a), mary“ — „ponia, valdovė“. Šiuo atveju senoviniam egiptietiškam vardui dirbtinai suteikiama ponios prasmė. Jau šv. Jeronimas tvirtino, kad Marija „sirų kalba vadinama Ponia“. Dėl to, praktiškai kalbant, Mariją italai teisingai vadina „Madonna“, tai yra „Ponia“ pilnutine prasme.

4) Luko 1,26

5) Vulgata gale prideda angelo sveikinimą: „pagirta tu tarp moterų“. Atrodo, kad tie žodžiai čia bus atkelti iš vėlesniojo pasveikinimo Elzbietos (Luko 1,42).

semti vandenį. Iš tikro apokrifai linkę pasakoti apie viską, kaip apie viešai įvykusį dalyką, bet tai įvyko neviešai, nes angelas kalbėjo Marijai „pas ją atėjęs", tai yra jos namuose, kurie buvo, tikriausia, vieni paprasčiausiųjų kaime.

„Angelas jai tarė: Nebijok, Marija, nes tu radai malonės pas Dievą. Štai pradėsi įsčiose ir pagimdysi sūnų ir praminsi jį vardu Jėzus. Jis bus didis ir bus vadinamas Aukščiausiojo Sūnumi. Viešpats Dievas duos jam jo tėvo Dovydo sostą, jis karaliaus Jokūbo namuose per amžius"[6]). Angelo sveikinimas paruošė kelią perduoti šiai žiniai, nors ji ir didžiai iškilminga. Ta, kuri yra „malonės pilnoji" ir kuriai „Viešpats su tavimi", gauna paaiškinimų dėl tų sau teikiamųjų ypatingų malonių angelo pranešimo pabaigoje, kur aiškiai kalbama apie Mesiją ir naudojamasi Senojo Testamento mesijiniais išsireiškimais[7]). Pasakomas pats kūdikio vardas, koks turi būti duotas, lygiai taip, kaip buvo pasakyta dėl Zakarijaus sūnaus. Jėzus, hebraiškai „Jeshua" (sutrumpinta forma iš „Jehoshu" arba „Jozue") reiškia Jahvė išgelbėjo. Tad gimstančiojo pareiga bus atnešti Dievo Jahvės teikiamąjį išgelbėjimą. Trumpai sakant, angelas apreiškė Marijai, kad ji taps būsimojo Mesijo motina.

Marija neklausinėja dėl to pranešimo ir neprašo, kaip Zakarijas, įrodymo. Ji tik svarsto jai ne taip garbingą būdą, kuriuo galėtų įvykti jos motinystė, o tas būdas buvo natūralus pradėjimas, bendras visiems žmonėms, neišskiriant nė Zakarijaus sūnaus, kuris jau buvo nešiojamas. Prieš tą būdą Marija turi vieną priekaištą ir paklausia paaiškinimo: „Tuomet Marija tarė angelui: Kaip tai įvyks, kadangi aš nepažįstu vyro?" Tai yra paprastas hebraiškas pagražin-

6) Luko 1,30-33

7) Plg. Samuel. 7,16; psalm. 88,30,37; Izaijo 9,6; Mikėjo 4,7; Daniel. 7,14; ir t.t.

tas išsireiškimas nusakyti pradėjimo priežasčiai, kuri atsitinka moteryje pagal gamtos įstatymą. Suprasti šio sakinio pilnai prasmei reikia prisiminti, ką Lukas apie Mariją prieš tai yra pasakęs, būtent, kad ji buvo „mergaitė (graikiškai — „partenos"), pažadėta vyrui, vardu Juozapas".

231. Žydams teisėta moterystė įvykdavo po tam tikrų paruošiamųjų apeigų — po sužadėtuvių ir pačių vedybų. Sužadėtuvės (hebr. „qiddushin" arba „erusin") nebuvo, kaip šiandieną mums, paprastas pažadas vesti arba tekėti, bet jau tikra įstatymiška vedybinė sutartis, tikras „matrimonium ratum". Todėl sužadėtoji moteris jau buvo žmona, iš savo sužadėtojo vyro galėjo gauti skyrybų raštą, o po jo mirties ji buvo laikoma jo našle. Neištikimybės atveju būdavo baudžiama kaip svetimoteriautoja pagal Deuteronomio normą[8]). Filonas tiksliai nusako padėtį, kai jis pažymi, kad jo ir Jėzaus laikų žydams sužadėtuvės yra lygios vedyboms[9]). Po šių sužadėtuvinių vedybų abu jaunieji tam tikrą laiką gyvendavo savo šeimose. Paprastai tai trukdavo vienerius metus, jei jaunoji buvo mergaitė, ir mėnesį, jei ji buvo našlė. Tas laikas buvo skiriamas naujiems namams įsiruošti ir įsigyti šeimai reikalingų reikmenų. Griežtai imant, tarp sužadėtinių negalėtų būti vedybinių santykių, bet iš tikro tas dalykas buvo gana įprastas, kaip liudija rabiniškoji tradicija[10]) nurodanti, kad tokia netvarka pasitaikydavo Judėjoje, bet ne Galilėjoje.

Vestuvės (hebr. „nissu'in") vykdavo praėjus aukščiau paminėtajam laikui, ir jų metu sužadėtinė būdavo iškilmingai priimama į sužadėtinio namus. Nuo tada jau viešai drauge gyvendavo, ir tuo būdu baigti moterystės formalumai.

8) Deuteron. 22,23-24

9) De special. leg. III,12

10) Ketuboth 1,5; Jebamoth IV,10; babli Ketuboth 12 a; ir t.t.

Apskritai, mergaitė būdavo sužadama, kai sulaukdavo 12 ar 13 metų amžiaus, o kartais ir anksčiau. Tad vestuvės įvykdavo sulaukus 13 ar 14 m. Toks, greičiausia, buvo ir Marijos amžius, kai angelas apsireiškė jai. Vyras susižadėdavo tarp 18 ir 24 m. amžiaus, taigi tokio amžiaus turėjo būti ir Juozapas.

Trumpai tariant, iš Luko sužinome, kad Marija buvo sužadėta mergaitė. Iš Mato 1,18, be kita ko, patiriame, kad ji tapo nėščia prieš pradėdama gyventi su Juozapu, taigi prieš vestuves. Taigi šių žinių šviesoje ką reiškia jos žodžiai angelui: „Kaip tai įvyks, kadangi aš nepažįstu vyro?“

232. Atskirai paėmus, jie gali turėti tik vieną šių dviejų prasmių: arba jais užsimenamas gerai žinomasis gamtos dėsnis, pagal kurį kiekvienas vaikas privalo turėti tėvą, arba jie reiškia pasiryžimą nepaklusti šiam dėsniui ir atsisakymą motinystės. Kiek mes besvarstytumėm, neįmanoma surasti juose trečios prasmės.

Taigi, Marijos, kaip sužadėtosios žydaitės, šie žodžiai negalėjo turėti pirmosios šių dviejų prasmių, nes tai būtų buvęs vaikiškas nesusivokimas, tikra nesąmonė. Bet kuriai sužadėtajai žydaitei, kuri šitaip išsireikštų, būtų ypač natūralu šitaip atsakyti: „Ko iki šiandien nebuvo, visai natūraliai gali atsitikti rytoj“. Todėl neišvengiama antroji prasmė, kurioje veiksmažodis „nepažįstu“ kalba ne tik apie dabartį, bet taip pat ir apie ateitį, tai yra, išreiškia ketinimą ateičiai. Iš tikro visos kalbos žino tokius atvejus, kai esamasis laikas turi būsimojo prasmę, ypač kai kalbama apie su ateitim susijusius veiksmus ar padėtį (neišteku, nevedu, neinu į kunigus, neinu į advokatus ir t.t.). Jei Marija nebūtų buvusi formaliai susižadėjusi, jos truputį pabrėžiami žodžiai būtų buvę galimi aiškinti, kaip netiesioginis troškimas turėti sau gyvenimo draugą. Bet iš tikro ji turėjo teisėtą vyrą, ir jei angelo pranešimas būtų turėjęs išsipildyti na-

tūraliu būdu, tai nebūtų buvę kalbos apie kokias nors kliūtis.

Bet iš tikro buvo kliūtis, ir ji išreiškiama jos pasisakymu „nepažįstu“, jos viešai pareikštas pasiryžimas ateičiai, visiškai pateisinamas jos klausimu „kaip tai įvyks?“. Krikščioniškoji tradicija, vieningai šita prasme aiškinusi Marijos žodžius „nepažįstu“, tikra tiesa, pasirinko paprasčiausią ir patogiausią kelią, bet taip pat vienintelį priimtiną ir logišką[11]). Jei tačiau Marija buvo pasiryžusi išlikti nekalta mergaite, tad kodėl ji sutiko susižadėti pagal žydų įstatymus?

Šiuo reikalu evangelijos nepateikia mums jokių paaiškinimų, bet mes užtinkame jų ano meto žydų papročiuose. Senovės žyduose nepalankiai žiūrėta į viengungius, ir visų šeimų pagrindinis rūpestis buvo turėti kiek galima daugiau vaikų. Vaikų neturėjimas buvo laikoma Dievo siunčiamuoju prakeikimu[12]). Tarp žydų vyrų žinomi įregistruoti tik du celibato atsitikimai — Jeremijo senovės laikais, kuris išliko nevedęs, visiškai pasiskirdamas pranašo misijai[13]), ir eseniečių Jėzaus laikais, kurie vesdavo tik retais atvejais ir, gal būt, iš viso nevesdavo. Moterų atvejai nežinomi. Moteris be vyro ir be vaikų žydams buvo apgailėtinas sutvėrimas. Kai šv. Povilas atsitiktinai pažymi, kad tėvai galvoja apie negarbę turėti namuose peraugusių, netekėjusių dukterų[14]), tai jis tik pa-

11) Racionalistai, kaip taisyklė, neneigia, kad šie žodžiai, iš teksto sprendžiant, turi pasiryžimo prasmę, bet įrodyti, kad jie neturi istorinės vertės, paprastai griebiamasi patogios aiškinimo hipotezės, darant prielaidą, kad kažkoks vienas asmuo ar keli įterpė šiuos žodžius. Bet tokie spėjamieji redaguotojai būtų buvę nepalyginami bukapročiai, jei nebūtų susigriebę, kad tų žodžių įterpimas prieštarautų visam originaliajam tekstui.

12) Deuteron. 7,14

13) Jeremijo 16,2 ir sek.

14) I Korint. 7,36

tvirtina tai, ką jau prieš daug laiko buvo pasakęs Siracidas, kad tėvas negali užmigti per rūpesčius, jog jo duktė gali susenti, nesusirasdama vyro[15]), ir ką rabiniškieji raštai sako vėliau, būtent, kad dukterį reikia išleisti už vyro tuojau pat, kai tik ji pakankamai suaugusi. Žydams netekėjusi moteris buvo lyg žmogus be galvos, „nes vyras yra moters galva"[16]). Taip galvojo žydai ir kiti senovės semitai, taip šiandieną galvoja ir arabai, kurie turi priežodį, kad jauna mergina tegali turėti tik vieną iškilmingą kelionę — vestuvių arba laidotuvių.

233. Tad ir Marija, pasiduodama tam tironiškajam papročiui, buvo susižadėjusi. Bet jos pats pasiryžimas, su pasitikėjimu savimi pasakytas angelui, taip pat nušviečia ir nusistatymą jos sužadėtinio Juozapo, kuris niekados nebūtų buvęs priimtas kaip sužadėtinis, jei nebūtų buvęs nusprendęs gerbti Marijos pasiryžimo. Juozapo nusistatymas turi gerą istorinį sugretinimą su paminėtųjų esenų celibatu.

Evangelijos tuo klausimu daugiau nieko nesako mums; bet kaip Marijos pasiryžimas aiškiai matyti iš jos žodžių, taip kitus įrodymus pateikia net ir paviršutiniškas ano meto papročių pažinimas. Šv. Augustinas, paprastai akylas, suprato tai, kai rašė: „Tai rodo Marijos žodžiai, kuriais ji atsako angelui, pranešančiam jai, kad ji gimdys sūnų: Kaip tai įvyks, paklausė, kadangi aš nepažįstu vyro. Tai, tikriausia, ji nebūtų pasakiusi, jei anksčiau jau nebūtų padariusi Dievui mergystės įžado. Bet kadangi izraelitų papročiai to neleisdavo, ji susižadėjo su teisiu vyru, kuris būtų ne tik kad neatėmęs tai, ką ji buvo padariusi įžadu, bet ir saugojęs nuo smurto"[17]).

15) Ekleziastik. 42,9

16) Efez. 5,23

17) De sancta virginitate, 4

Į Marijos žodžius dėl slaptojo pasiryžimo angelas atsakė: „Šventoji Dvasia nužengs ant tavęs, ir Aukščiausiojo galybė apdengs tave savo šešėliu, todėl ir Šventasis, kurs gims iš tavęs, vadinsis Dievo Sūnumi“[18]). Marijos klausimas „Kaip tai įvyks?“ atsakomas, ir jos įžadas yra patvirtinamas. Dievo galybė tiesiogiai nužengs ant Marijos, ir kaip senovės laikais dykumoje „debesis apdengė liudijimo padangtę, ir Viešpaties šlovė ją pripildė“[19]), taip ir šią išrinktąją mergaitę Viešpats pridengs, ir sūnus, kurs gims iš jos, neturės kito tėvo, kaip Dievą. Jos sūnus tobulai pateisins Dievo Sūnaus vardą, kuris kituose Senojo Testamento asmenyse buvo tik perkeltine prasme tikras. Mesiją vadinti „Sūnum“ gali tik Dievas, kuris iš amžinybės davė jam dieviškąją prigimtį, ir savo mergelės motinos, iš kurios jis gavo žmogiškąją prigimtį; tiksliai šnekant, jokia kita žmogiškoji būtybė neturėtų teisės vadintis šiuo vardu.

Angelo pranešimas buvo perteiktas visas ir aiškiai. Marija, nors ir neabejodama juo, paprašė paaiškinti, ir jai buvo paaiškinta. Tetrūksta tik jos sutikimo, kad viskas įvyktų. Šis epizodas toliau atsiskleidžia, kaip ir tasai Zakarijo. Kaip jis gavo aiškų ženklą, kurio norėjo, kad žinia yra teisinga, taip ir Marijai duodamas ženklas, kurio ji nė neprašė. Angelas tęsia: „Štai tavo giminaitė Elzbieta, ir ji pradėjo sūnų senatvėje, ir šitas mėnuo yra šeštas tai, kuri vadinama nevaisinga, nes nėra dalyko negalimo Dievui“[20]).

234. Marija nieko nebeatsako į tą ženklą, kurio nebuvo prašiusi; ji paprastai atsako: „Štai aš Viešpaties tarnaitė, tebūnie man taip, kaip tu pasakei!“[21]). Nazareto kaimelio gyventoja, nors išrinkta būti Me-

18) Luko 1,35

19) Išėjimo kn. 40,32

20) Luko 1,36

21) Luko 1,38

sijo motina, aiškiai supranta savo žemumą ir dėl to save vadina ne Dievo bendradarbe, bet tarnaite, — žemiausiu tvariniu žmonių bendruomenėje, ir tik po to priima angelo pasiūlymą. Ir tada „Žodis tapo kūnu“[22]), Mesijas apsigyveno tarp žmonių vaikų.

Prieš septynetą šimtmečių pranašas Izaijas buvo paskelbęs ypatingą Dievo ženklą: „Štai mergaitė pradės ir pagimdys sūnų ir jį pramins vardu Emanuelis, tai reiškia Dievas su mumis“[23]). Matas, kuris rūpestingai pažymi, kaip išsipildė senosios mesijinės pranašystės, kaip tik cituoja šios Izaijo pranašystės išsipildymą Jėzuje ir Marijoje[24]). Žydų tradicijai ši Izaijo pranašystė pasiliko uždara knyga septyniais antspaudais užantspauduota, ir rabinų raštuose nėra nė menkiausios užuominos apie tokį Mesijo gimimą.

JONO KRIKŠTYTOJO GIMIMAS

235. Papasakojęs abu lygiagrečius epizodus, Lukas tuojau pristato mums abiejų veikėjų susitikimą. Marija, kuriai kaip ženklas buvo perduota žinia apie Elzbietos nėštumą, išėjo aplankyti savo giminaitės ir pasveikinti jos. Be kita ko, angelo žodžiai aiškiai leido suprasti, kad tarp abiejų greit gimsiančiųjų kūdikių bus ypatingi santykiai, kaip jie jau buvo tarp abiejų motinų. Kelionė iš Nazareto į kalnuotąją Judėją nebuvo trumpa. Jeigu sutinkame, kad Zakarijas tikrai gyveno Ain-Karim miestelyje, tai į jį keliaujant karavanu reikėjo keturių dienų. Gal būt, Marija jau buvo atlikusi tokią kelionę, vykdama į įvairias Piligrimų šventes (§74), ir galėjo ji būti jau pakeliui sustojusi aplankyti savo giminaitės. Bet po apreiškimo ji „skubiai“ iškeliavo, nelauktai atėjo į Zakarijo namus ir pasveikino Elzbietą.

22) Jono 1,14

23) Izaijo 7,14

24) Mato 1,22-23

Šio susitikimo metu abi motinos turėjo joms duotąjį dievišką apšvietimą. Zakarijui angelas buvo apreiškęs, kad jo sūnus dar savo motinos įsčiose bus pilnas šventosios Dvasios. Elzbieta savo ruožtu laikėsi nuošalumo, kaip Zakarijas buvo nebylys, ir ji gal tikėjosi, kad jos padėtis nebus niekam žinoma, kaip jai, tikriausiai, nebuvo žinoma Marijos padėtis. Marijos atvykimas netikėtai iškėlė viską aikštėn. „Ir atsitiko, kad, kaip tik Elzbieta išgirdo Marijos pasveikinimą, kūdikis linksmai šokterėjo jos įsčiose, ir Elzbieta pasidarė pilna šventosios Dvasios. Ji sušuko dideliu balsu ir tarė: Pagirta tu tarp moterų, ir pagirtas tavo įsčių vaisius. Iš kur man tai, kad mano Viešpaties motina ateina pas mane? Nes štai, kaip tik tavo pasveikinimo balsas pasiekė mano ausis, šokterėjo iš džiaugsmo kūdikis mano įsčiose. Palaiminta tu, kuri įtikėjai, nes tai, kas Viešpaties tau pasakyta, įvyks!“[1]). Prieš tą susitikimą abiems moterims daug kas buvo aišku, kas atsitiko, nors ir ne abiems vienodai, bet žymiai daugiau dalykų dar tebebuvo pridengta paslaptingos prieblandos. Tas susitikimas buvo kaip staigi aušra, kuri akinančiu spindėjimu išryškina visą vaizdą. Tai buvo Dievo planų vaizdas.

Elzbietai paaiškėjo, kad jau žinoma jos paslaptis, o savo ruožtu ji sužinojo Marijos paslaptį, kad ji yra Viešpaties motina.

236. Rytų žmonėms didelio džiaugsmo progos lengvai paskatina kurti dainas ir poeziją. Senovės laikais Mozės sesuo Marija, pranašė Debora ir Samuelio motina Ona iškilmingomis progomis kūrė giesmes, kurios išliko Šventajame Rašte, ir Marijai, be abejo, jos buvo žinomos. Semitinėse tautose net ir šiandien nėra nieko nepaprasta moteriai, kai jai būna ypač linksma ar liūdna, kurti dainą - giesmę, trumpai, bet stipriais žodžiais išreiškiančią jos jausmus, greičiau naudojantis neaiškiu ritmu, o ne eiliavimo metrika.

1) Luko 1,41-45

Tokios dainos - giesmės tema būna tradicinė, bet ji turi ir daugiau ar mažiau asmeninį pobūdį. Tokią džiaugsmo valandą Marija taip pat poetiškai išliejo savo širdį. Įkvėpta Šventojo Rašto, o ypač Onos giesmės[2]), ji sukūrė savo „Magnificat"[3]):

— Mano siela garbina Viešpatį,
ir mano dvasia džiaugiasi
Dievuje, mano Išganytojuje,
nes Jis pažvelgė į savo tarnaitės žemumą.
Štai, nuo dabar visos kartos
mane vadins palaiminta,
nes didelių dalykų padarė man Galingasis,
kurio vardas šventas.
Jo gailestingumas eina iš kartos į kartą tiems,
kurie jo bijosi.
Jis parodo savo peties galybę,
išsklaido tuos, kurie puikūs savo širdies mintyje.
Jis numeta nuo sosto galiūnus
iš išaukština žemuosius.
Alkstančius jis pripildo gėrybių,
o turtuolius paleidžia tuščius.
Jis palaikė savo tarną Izraelį,
atsimindamas savo gailestingumą,
taip kaip buvo kalbėjęs mūsų tėvams,
Abraomui ir jo vaikų vaikams per amžius.

Šios giesmės originalas, žinoma, buvo semitų kalba, ir daug jos vertimų yra atlikta iš šiandien turimojo graikų kalbos teksto (tai atlikti iš tikro yra labai lengva) į hebrajų kalbą. Senojo Testamento atliepimai yra aiškūs, bet iš psichologinio požiūrio dar aiškesnės yra tos priešybės tarp iškeliamojo neturto ir pažeminamojo išdidumo, tarp pasotinamojo alkio ir alkį jaučiančio sotumo. Marija įžiūri savyje tik kuklią tarnaitę, bet ji taip pat supranta, kad galingo-

2) II Samuel. 2,1 ir sek.

3) Luko 1,46-55

ji Dievo ranka iškėlė jos menkumą į sostų aukštybes, padarydama joje didelių dalykų, ir ji pramato, kad visos kartos vadins ją palaimintąja.

Ar būtų galima įsivaizduoti dar labiau „neįtikimą" pranašystę, negu šitoji? Tai buvo apie 6 m. prieš Kr., ir mergaitė, ne daugiau kaip 15 m. amžiaus, be jokio turto ir kokios nors socialinės padėties, savo tautiečiams nežinoma ir gyvenanti lygiai taip pat nežinomame kaimelyje, su pasitikėjimu skelbia, kad visos kartos vadins ją palaimintąja. Šios mergaitės pranašystė gali būti pagal jos žodžius visu tikrumu imama, kad pirmoji karta paneigs tai!

Nuo tada praėjo jau dvidešimt šimtmečių, ir mes galime palyginti pranašystę su tikrove. Istorija yra jau turėjusi tiek laiko, kiek tik jai reikia, patikrinti, ar Marijos pranašavimas buvo teisingas ir ar žmonija šiandieną iš tikro išaukština ją labiau negu tada buvusį Palestinos valdovą Erodą Didįjį ir labiau negu tada buvusį pasaulio valdovą Kajų Julių Cezarį Oktavijoną Augustą.

237. Pas Elzbietą Marija išbuvo tris mėnesius, tai yra, kol jos giminaitei atėjo laikas gimdyti, ir tada grįžo į Nazaretą. Negalima tikrai pasakyti, ar ji dar tebebuvo Zakarijaus namuose, kai gimė Jonas; yra stiprių argumentų už vienokį ir kitokį atsakymą.

O kai atėjo laikas, Elzbieta pagimdė sūnų, ir žinia apie nepaprastą įvykį suvedė gimines ir kaimynus pasveikinti jos. Aštuntąją dieną naujagimis, kaip nustatyta (§69), turėjo būti apipiaustytas ir suteiktas jam vardas, bet čia iškilo nesutarimų. Paprastai pirmagimis gaudavo senelio vardą, kad tęstų šeimos tradiciją ir tuo pačiu kad nebūtų maišomi sūnaus ir tėvo vardai. Bet šiuo ypatingu atveju, kai tėvas buvo nebylys ir toks jau senas, kaip senelis šalia jo, atrodė visiškai leistina padaryti išimtis iš visuotinio papročio ir duoti vaikui jo tėvo vardą. Iš tikro visų buvo siūloma pavadinti jį Zakarijum, bet motina primygtinai

reikalavo, kad jam būtų duotas Jono vardas, o ji gerai žinojo, kodėl taip turi būti (§226).

Bet uolūs jos draugai nepajėgė suprasti to keisto jos pasirinkimo, ypač dar dėl to, kad Zakarijo šeimoje niekada nebuvo Jonų. Tiktai tėvo sprendimas galėtų nugalėti motinos pasirinkimą, todėl labiausiai neramūs kreipėsi į jį. Bet jis buvo nebylys, o gal ir kurčias dar, tai jie ženklais išaiškino jam susidariusius sunkumus. Zakarijas tada paprašė atnešti jam vaškinę lentelę, kokia būdavo vartojama trumpiems pranešimams perduoti, ir įrašė joje: „Jo vardas Jonas". Reikalas buvo sutvarkytas, o visi stebėjosi tuo.

Angelo duotasis Zakarijui nebylumo ženklas toliau nebeturėjo prasmės. Jau viskas buvo išsipildę, ir naujagimio ateities kelias pakankamai buvo nužymėtas įvairių jo gimimo aplinkybių. Dėl to, nustačius vardą[4]), Zakarijas tuojau atgavo žadą ir pradėjo kalbėti, garbindamas Dievą. Visi, kurie ten buvo stebėjosi ir pramatė vaikui didelę ateitį, o „Zakarijas buvo pripildytas pilnas šventosios Dvasios ir pranašavo, sakydamas: Pagirtas teesie Viešpats, Izraelio Dievas, nes jis aplankė ir atpirko savo tautą!" ir t.t.[5]). Tai yra „Benedictus" giesmė, dažnai giedama bažnytinėse apeigose; ji iškelia išsipildymą tų pažadų, kuriuos Dievas buvo davęs Izraeliui, ir naujagimyje mato to išsipildymo pirmtaką, nes jis eis „Viešpačiui paruošti kelią".

Išganytojo atėjimas buvo jau čia pat, nes jau buvo pasirodęs jo pirmtakas. Tai, kad ano meto galingieji Izraelyje ar už jo ribų dar nežinojo nieko nei apie vieną, nei apie kitą, neturėjo reikšmės, nes Išganytojo ir jo pirmtako keliai nebuvo pasaulio keliai. Ne galinguosius Dievas rinkosi savo išganymo planams įgyvendinti, bet nežinomuosius, tuos, kurie nematomi viešuomenei, nuolankiuosius, kaip Zakarijas,

4) Luko 1,64

5) Luko 1,68-79

Elzbieta, Marija. Vieną dalyką Dievas priėmė iš ano meto galingųjų, beveik kaip būtinai reikalingą sąlygą savajam išganymo planui, o tai buvo taika, kuri tuomet viešpatavo Romos valdomajame pasaulyje.

Prieš išsiskirdamas su naujagimio Jono istorija ir pradėdamas Marijos, Lukas truputį prašoka ir iš anksto pasako, kad „vaikas augo ir stiprėjo dvasia. Jis buvo tyruose iki dienai savo pasirodymo Izraeliui“[6]). Tie tyrai, į kuriuos Jonas, greičiausia, bus nuėjęs jau kaip subrendęs jaunuolis, kaip visos galimybės rodo, buvo pietryčių sritis nuo Jeruzalės, žinomi Judėjos dykumos vardu[7]).

MARIJOS SUŽADĖTINIS JUOZAPAS

238. Iki šiol mums žinių teikėjas buvo Lukas, bet dabar mums tenka pasiklausyti Mato, kuris Jėzaus pradėjimą išdėsto žymiai trumpiau, bet pažymėdamas vieną kitą naują dalyką. Mato pasakojime Juozapas, kuris Luko vos tik paminimas, iškeliamas jau į priekį. Kai mes pagrįstai tikime, kad pagrindinis Luko žinių šaltinis buvo pati Marija, tiesiogiai ar per Joną (§142), tai dėl Mato galime daryti pakankamai pagrįstą prielaidą, kad jis pagalbos gauti žinių bus kreipęsis į Galilėją, į ką nors, kas bendravo su Juozapu, pavyzdžiui, į Jėzaus „brolį“ Jokūbą.

Matas pasakoja mums, kad Marija yra Juozapo sužadėtinė ir kad prieš jiems pradedant kartu gyventi ji tapo nėščia. Juozapas nebuvo įspėtas apie prasidėjimo antgamtiškumą ir tik vėliau suprato tai, kai jau viskas buvo įvykę (Mt. 1,18). Galimas dalykas, kad jam nebuvo aišku, kol Marija grįžo aplankiusi Elzbietą, taigi ketvirtąjį ar penktąjį nėštumo mėnesį. Kai ji grįžo į Nazaretą, kurį buvo palikusi po apreiš-

6) Luko 1,80

7) Plg. Mato 3,1

kimo, jos fizinė išvaizda rodė, kas yra, bet Juozapas nežinojo, kas prieš tai buvo įvykę. „Jos vyras Juozapas, būdamas teisus ir nenorėdams jos skelbti, norėjo ją slapčia paleisti“[1]). Kai jau žinome žydų sužadėtuves tvarkiusius įstatymus, šie žodžiai neiškelia jokių sunkiai suprantamų dalykų. Juozapas, kaip teisėtas vyras, būtų galėjęs atsisakyti Marijos, duodamas išsiskyrimo raštą, kuris būtų išstatęs ją viešajai negarbei. Vengdamas tai jis galvoja slapčia atsisakyti jos, nes buvo teisingas žmogus. Šis paskutinysis išsireiškimas yra pats svarbiausias visame sakinyje ir tikras aiškinamasis raktas.

Tokios rūšies atveju doras ir garbingas žydas, kuris įsitikino savo žmonos kaltumu, negaišdamas būtų davęs jai skyrybų raštą, laikydamas tai tik savo teise, bet taip pat gal ir pareiga, nes jo neveiklumas ir tylus pakantrumas šitokioje padėtyje galėtų atrodyti kaip pritarimas ir net kaip dalyvavimas nusikaltime. Bet Juozapas, „būdamas teisingas“, taip nepasielgia. Jis buvo įsitikinęs Marijos nekaltumu ir dėl to nusprendė, kad neteisinga būtų viešosiomis skyrybomis padaryti jai nešlovę.

Kita vertus, kaip Juozapas galėjo aiškinti dabartinę Marijos padėtį? Gal jis bus pagalvojęs, kad ji nekalta, o per tuos tris nebuvimo mėnesius buvo išprievartauta? Marijos tylėjimas ir toliau — o tai, be kita ko, šiomis sąlygomis būtų visiškai natūralu santūriai mergaitei — galėjo būti palankus tokiam įtarimui. Arba gal Juozapas priartėjo labiau prie tiesos ir įžvelgė ką nors antgamtiška, dieviška tame, kas atsitiko? Tai nežinome, nes Matas čia daugiau nieko nepasako, bet iš Juozapo sprendimo nutraukti su Marija ryšius, nepakenkiant jos šlovei, mes daromės išvadas, kad jis elgėsi ir įsitikinęs jos nekaltumu ir kaip „teisingas žmogus“[2]).

1) Mato 1,19

2) Krikščioniškoji tradicija nėra vieninga, aiškindama Juo-

239. Juozapui nebuvo leista ilgai tokiam apstulbintam išbūti. „Jam taip bemąstant, štai, Viešpaties angelas pasirodė jam sapne ir tarė: Dovydo sūnau, Juozapai, nebijok priimti savo žmonos Marijos, nes kas joje gimė, yra iš Šventosios Dvasios; ji pagimdys sunų, o tu praminsi jį vardu Jėzus, nes jis išgelbės savo tautą iš jųjų nuodėmių"[3]). Sapnas Senajame Testamente buvo nereta priemonė Dievui pranešti savo norą žmonėms, Matas, labiau Senuoju Testamentu susidomėjęs evangelistas (§§125;234), pažymi dar eilę kitų šiuo būdu perduotųjų dieviškų pranešimų[4]), kurių nemini kiti evangelistai. Jėzaus vardas, kuris turėjo būti duotas kūdikiui, jau buvo paskelbtas jo motinai (§230). Čia paaiškinta, kodėl toks vardas

---

zapo pasielgimą. Nemaža Bažnyčios Tėvų, tarp kurių Ambrozijus, Chrizostomas, Augustinas ir kiti, kuriais seka kai kurie šių laikų mokslininkai (Fouard ir kt.), laikosi tos gana šiurkščios nuomonės, kad Juozapas tikrai įtarė Mariją. Bet tai nesutinka nei su tuo, kad Juozapas buvo „teisingas žmogus", nei su jo pasiryžimu „slapčia išsiskirti su ja". Dalis autorių metasi į priešingą kraštutinumą ir tiki, kad Juozapas jau žinojęs apie Marijos antgamtinę motinystę ir dėl to nusprendęs iš gilaus nusižeminimo palikti ją. Toks aiškinimas yra labai religingas, bet nelabai pagrįstas, nes prieštarauja Mato pasakojimui ir beprasmišku ir nelogišku paverčia vėliau įvykusį pasirodymą angelo, kuris sapne įspėja Juozapą. Teisingas aiškinimas yra tasai, kurį nurodo šv. Jeronimas, kuris, teikdamas tinkamos reikšmės posakiui dėl Juozapo „teisingumo", tvirtina taip pat, kad Juozapas niekad neabejojo Marija ir dėl to atsidūrė prieš neišsprendžiamą klausimą: „Kaip čia atsitiko, kad Juozapas, kuris slepia savo žmonos (uxoris) kaltę, vadinamas teisingu? Tiesa yra ta, kad jo tylėjimas liudija Marijos nekaltumą, nes Juozapas, žinodamas jos skaistybę ir stebėdamasis tuo, kas atsitiko, tylėjimu pridengia tą paslaptį, kurios jis nesupranta" (in Mat. 1,19).

3) Mato 1,20-21

4) Plg. Mt. 2,12-22

duotas („jis išgelbės“ ir t.t.), pagal paties to žodžio etimologinę reikšmę.

Angelo įspėtas Juozapas priėmė Mariją į savo namus. Galimas dalykas, kad buvo atšvęstos įprastinės vedybų iškilmės. Draugai ir giminės, be abejo, dalyvavo toje kuklioje šventėje, bet, suprantama, nežinojo tos didžiosios paslapties, kuri slypėjo naujosios šeimos židinyje. Taip dailidė Juozapas iš Judo giminės ir Dovydo namų tapo tos šeimos teisėta galva[5]).

5) Abu evangelistai pateikia mums Juozapo geneologiją, o taip pat Jėzaus, kuris teisiškai buvo jo sūnus, tik visiškai skirtingai. Matas (1,2-16), evangelistas hebrajams, geneologiją nuo Abraomo iki Jėzaus dalija į tris grupes, kiekvienoje duodamas po 14 vardų: grupė nuo Abraomo iki Dovydo, antroji — nuo Saliamono iki Babilono vergijos ir trečioji —nuo vergijos iki Jėzaus. Pirmąsias dvi grupes šiandieną įmanoma patikrinti Sen. Testamente, iš kurio jos paimtos, o trečioji yra paremta ypatingais dokumentais, mums jau nežinomais, dingusiais. Matome, kad kiekvienos grupės skaičius keturiolika yra sutartinis, gal būt, toks paimtas, kad būtų geriau atsiminti, nes pagal Senąjį Testamentą pirmųjų abiejų grupių grandinėse protėvių turėtų būti daugiau. Skaičius keturiolika, pakartotas tris kartus, kaip atrodo, parinktas buvo iš pagarbos Dovydo vardui („DaViD“), kurio trims priebalsiams suteikta skaitmens prasmė (4 + 6 + 4 = 14). O Povilo mokinys Lukas eina priešinga kryptim (3,23-38): pradeda nuo Jėzaus, per Dovydą ir Abraomą iki Adomo ir Dievo, todėl jis duoda žymiai daugiau vardų, negu Matas (77 vardai graikiškame tekste, o įvairiuose vertimuose nuo 76 iki 72). Jie, atrodo, suskirstyti į vienuolika grupių po septynius; atžagariai skaitydami, užtinkame tris grupes tarp Jėzaus ir Babilono vergijos, tris nuo tos vergijos iki Dovydo, dvi nuo Dovydo iki Abraomo ir tris nuo Abraomo iki Dievo. Palyginę abi geneologijas, matome, kad ta dalis nuo Dievo iki Abraomo yra pateikiama vien tik Luko, taigi čia mums nėra ko rūpintis skirtumais. Skyriuje tarp Abraomo iki Dovydo abi geneologijos. O toje dalyje nuo Dovydo iki Jėzaus jos visiškai skiriasi tiek vardų skaičium (Mato 28, o Luko 42), tiek

240. Tai, kad Juozapas ir jo šeima priklausė Dovydo namams, kilme iš Betliejaus, netrukus susilaukė įstatyminių pasekmių surašymo metu, kurį Roma numatė, o Kvirinas įvykdė. Apie tą garsųjį surašymą jau esame kalbėję (§183) ir toliau tęsime tą pokalbį, remdamiesi jau nurodytais pagrindais.

Rytuose prisirišimas prie savo šeimos kilmės vietos buvo ir tebėra ypač stiprus. Žyduose gentis buvo pasidalijusi į dideles „šeimas" (hebr. - „mishpa-

---

ir pačiais vardais, tiktai du vardai, Salataelio ir Zorobabelio, yra tie patys.

Abiejų geneologijų derinimo klausimas yra senas ir tyrinėjamas nuo pat III šimt., bet iki šiol tikro sprendimo dar nebuvo ir gal niekada nebus, išskyrus racionalistus, kurie visada, kai tik susiduria su sunkumais, neigia bet kokią istorinę tekstų vertę, visiškai užmiršdami, kiek daug reikšmės senovėje ir šiais laikais semitai, o ypač žydai senovėje skyrė ir dabar tebeskiria tokioms geneologijoms, kaip mes patiriame iš Flavijaus Juozapo („C. Apion", 1,30-37; „Vita", 3,6). Viena teorija, labai plačiai paplitusi, nors tik penketo amžiaus senumo, yra ta, kad vienas sąrašas rodo Marijos kilmę, o kitas Juozapo. Tačiau, nepaisant dar ir kitų šiam spėjimui priimti sunkumų, reikia pasakyti, kad žydai niekada nesekdavo savo prosenių iš motinos pusės, o ir abi tos tariamosios geneologijos niekur neskelbia, kad čia būtų kur atsekama Marijos linija. Net ir dabar labiausiai pagrįsta atrodo senovinės kilmės prielaida, paremta levirato teise (Deuteronomio 25,5-10), pagal kurią vyras turėdavo vesti savo brolio našlę, nors jis būtų gimęs iš kito tėvo, o iš tokių vedybų gimęs pirmasis sūnus būdavo laikomas teisėtu mirusiojo sūnum, kai iš tikrųjų jis yra jo brolio sūnus. Juozapas, be savo tėvo, galėjo be to turėti tokį įstatyminį tėvą per levirato vedybas, o toks pat dalykas gali liesti ir kitus, suminėtuosius geneologijoj (Salataeliui, Zorobabeliui). Tokią nuomonę jau III šimt. pareiškė Julius Afrikietis (Euzebijaus, Hist. eccles, I,7,2-16).

hoth"). Šeimos vėl dalijosi į tėvo vardu vadinamus „namus" („beth-aboth"), o šie savo ruožtu palaipsniui vėl sudarė naujas šeimas, kurios, išsklidusios iš savo kilmės vietos, spietėsi kur nors kitur. Bet kur jos bebūtų ėjusios, tos naujosios šeimų grupės atkakliai rūpindavosi išlaikyti savo šeimos ir kilmės vietos atminimą. Jos galėdavo pasakyt, pavyzdžiui, kad dešimtasis ar dvidešimtasis šeimos prosenis buvo toks ir toks, tokio ir tokio sūnus, kuris gyveno tokiame ir tokiame kaime ir ten įkūrė savo namus, kurie davė pradžią taip pat ir kitoms šeimoms. Arabų istorija yra perpinta tokiais vardais, kaip „Banu X, Banu Y," vadinas, X sūnus, Y sūnus, kaip Banu Quraish, iš kurios buvo kilęs Mahometas. Net ir šiandien nėra sunku surasti arabą emigrantą mahometoną ar krikščionį, gyvenantį Europoje ar Amerikoje, galintį pasakyti, kuriai genčiai jis iš tikro priklauso ir iš kurios srities ar miesto jis yra kilęs.

Kaip tik tasai žydų prisirišimas prie savo protėvių lopšio sudarė pagrindą surašymo metu; romėnai, vykdydami pirmąjį — Kvirino — surašymą, politiniais sumetimais prisilaikė vietinio papročio(§188), o taip pat ir dėl to, kad galėtų patikrinti, kaip mažėjo kaimo gyventojai, didėjant kėlimuisi į miestus[1]).

Tad, paskelbus surašymą, Juozapas buvo įpareigotas prisistatyti surašymo pareigūnams Betliejuje, „kadangi jis buvo iš Dovydo namų ir giminės"[2]), kurių tikrojo kilimo vieta buvo Betliejus.

241. Betliejus šiandien yra nedidelis miestas su apie 7.500 gyventojų ir yra apie 9 km į pietus nuo Je-

1) 104 m. prieš Kr. Egipto prefektas G. Vivijus Maksimas įsako, kad pradedant surašymą panamiui, jeigu kas nors yra dėl vienų ar kitų priežasčių kitur iškeliavęs, privalo grįžti į savo kilmės vietą įsiregistruoti, kaip reikalaujama, ir pasirūpinti apdirbti laukus, kurie yra paskirti jiems (Papir. London, U. Wilcken „Papyruskunde", I,193; p. 235 ir sek.).

2) Luko 2,4

ruzalės ir 770 metrų aukščiau jūros lygio. Jo pirminis vardas buvo „Bet - Lahamu" - Lahamų Namai — babiloniečių dievaičio, kurį garbino taip pat anos vietos kananiečiai. Atsikrausčius čia žydams, vietovės vardui buvo suteikta hebraiška prasmė Beth - lehem — „Duonos namai",. Ten įsikūrė Efrato namai[3]), ir nuo tada vietovė buvo vadinama Efratu ir Bethlehem[4]). Paskui iš Izaijo (Jesės) genties gimė ten Dovydas[5]).

Jei Nazaretas buvo toks nereikšmingas, kad net neminimas jokiame senovės dokumente, Betliejus savo ruožtu Jėzaus laikais tebuvo labai menkas kaimelis. VIII šimt. prieš Kr. pranašas Mikėjas (5,1) Betliejų pavadino „mažuoju" tarp daugybės Judo genties giminių. Kaimelis su apylinke bus turėjęs ne daugiau kaip 1000 gyventojų, daugiausia piemenų ar neturtingų žemdirbių. Tačiau tai buvo iš Jeruzalės į Egiptą vykstančių karavanų kelias, iš tiesų jų sustojimo vieta, arba karavanų užeiginė, pastatyta ten Chamaamo, kuris, galimas dalykas, buvo Dovydo draugo sūnus[6]) ir todėl ji buvo pavadinta Chamaamo užeigine.

Šiandieniniais moderniais plentais iš Nazareto į Betliejų yra 150 km, o Jėzaus laikais šis atstumas tiesiu keliu galėjo būti trumpesnis. Taigi trijų ar keturių dienų kelias karavanu. Nėra tikrų žinių, ar Juozapas vienas buvo įpareigotas asmeniškai prisistatyti Betliejuje, ar tasai potvarkis apėmė taip pat ir Mariją. Bet jei Marija nebūtų buvusi įpareigota, lieka faktas, kad Juozapas iškeliavo „drauge su pažadėtąja sau moterimi Marija, kuri buvo nėščia"[7]). Šie paskutinieji žodžiai gali būti pagaliau švelni užuomina bent vienos tų priežasčių, kodėl ir Marija keliavo, būtent, tai, kad jai gimdymo laikas artėjo ir ji nega-

3) Kronik. 2,50-54; 4,4

4) Pradžios kn. 35,19; Rūtos I,2,4,11

5) Rūtos 4,22; I Kronik. 2,13-15

6) II Samuel. 19,37; Jeremijo 41,17

7) Luko 2,5

lėjo būti palikta viena. O kita priežastis — šalia tos galimybės, kad pagal įstatymo nuostatus ir ji buvo įjungta — galėjo būti ta, kad jie abu galvojo persikelti pastoviai įsikurti Dovydo namų kilmės vietovėje. Kadngi angelas buvo apreiškęs, jog Dievas kūdikiui duos jo tėvo Dovydo sostą (§230), kas galėjo būti natūraliau, kaip galvoti grįžti į Dovydo tėviškę laukti, kol išsipildys paslaptingieji Dievo planai? Prieš keletą šimtmečių pranašas Mikėjas buvo nurodęs į „mažąjį" Betliejų, kaip vietą, iš kurios kils tas, kurs valdys Izraelį.

242. Kelionė Marijai turėjo būti varginanti, nes jau buvo devintą mėnesį nėščia. Tos srities keliai buvo nepuikūs, gerai užlaikyti plentai, statyti romėnų, žinomųjų šio meno meistrų, bet tokie vargingi, vos tinkami kupranugarių ir asilų karavanams. Tuo ypatingu metu, kai dėl surašymo susimaišė visas susisiekimas, keliai turėjo būti perkrauti labiau negu paprastai ir žymiai nepatogesni. Mūsų keleiviai geriausiu atveju galėjo turėti asilą gabenti jų maisto atsargoms ir kitai būtinai nešmenei — vieną tos pačios rūšies asilų, kokių ir dabar dar galima užtikti Palestinoje, kurie velkasi kupranugarių rikiuotės priekyje arba sekančių grupę pėsčiųjų. Keliaujant teko tris ar keturis kartus sustojus pernakvoti draugų namuose ar — o tai labiau galimas dalykas — viešosiose užeigose, kuriose jie kartu su kitais keleiviais miegodavo žemėje tarp kupranugarių ir asilų.

Kai jie atvyko į Betliejų, ten sąlygos buvo dar blogesnės. Kaimelis buvo prisikimšęs žmonių, susigrūdusių, kur tik buvo galima gauti nakvynę, pradedant karavanams skirtąja užeigine. Galėjo tai būti ta pati senojo „Chamaamo" statytoji (§241), šimtmetis iš šimtmečio atstatinėjamoji; Lukas vadina tai „užeiga" (gr. „to katalima"), bet rimta klaida būtų galvoti, kad ten bent iš tolo būtų buvę panašu į šių dienų miesto kukliausią viešbutį. Anų dienų užeiginė kara-

vanams iš esmės buvo tokia pat, kaip šių dienų Palestinos „khan“ (§439), tai yra, vidutiniško dydžio plotas, apsuptas gana aukšta siena ir teturįs tik vieną išėjimą. Pagal vieną ar daugiau sienų ėjo kolonos, kurios kartais ties kuria nors vieta būdavo atskirtos taip, kad sudarytų didelį kambarį, ir vienu ar dviem dar mažesniais šalia jo. Tai ir yra visa „užeiga“; gyvuliai būdavo suguldomi aptvėrimo viduryje, po atviru dangum, o keleiviai prisiglausdavo galerijoje arba didžiajame kambaryje, jei ten būdavo vietos jiems; priešingu atveju jie kurdavosi kartu su gyvuliais. Mažesnieji kambariai, jeigu tokių būdavo, užsisakomi būdavo tų, kurie pajėgūs mokėti už tokią prabangą. Tos žmonių ir gyvulių maišaties viduryje kai kurie ginčijosi ar sudarinėjo sandėrius, kai kiti meldėsi, kai kurie dainavo, kai kiti miegojo, kai kurie valgė, kai kiti lengvinosi; ten žmogus galėjo gimti ir mirti tame purve ir smarvėje, kuriais net ir šiandien vis dar atsiduoda Palestinos beduinų stovyklavietės.

243. Lukas pasakoja mums, kad į Betliejų atvykusiems Juozapui ir Marijai „nebuvo jiems vietos užeigoje“ (2,7). Šis sakinys yra buvęs daugiau nagrinėtas, negu iš paviršiaus atrodytų. Jeigu Lukas būtų turėjęs galvoje, kad daugiau žmonių jau nebegalėjo sutalpinti karavanų užeiga, tai jam būtų užtekę pasakyti „nebuvo vietos“; užuot pasakęs, jis dar prideda „jiems“, o tai yra netiesioginis užsiminimas, kad Marijai netrukus teks gimdyti sūnų. Tai galėtų atrodyti kaip jautrumo žadinimas, bet taip nėra. Betliejuje Juozapas, be abejo, bus turėjęs kokį nors pažįstamą ar net giminaitį, pas kurį galėtų pasiprašyti svečiuose; nors kaimas ir perkimštas buvo, dviems tokiems paprastiems ir nuolankiems asmenims visada galėtų susirasti koks nors kampelis. Kai Velykų proga į Jeruzalę suplaukdavo šimtai tūkstančių maldininkų (§74), sostinė būdavo perpildyta ne mažiau negu Betliejus surašymo metu, o vis tiek visi su-

sirasdavo vietos kur pasidėti. Bet aišku, kad tokiu metu net ir vargingi privatūs nameliai, teturėjusieji paprastai tik po vieną kambarį, būdavo prisikimšę tiek pat, kiek ir užeigos, ir pasidarydavo toki pat vieši, kiek tai susiję su juose apsigyvenusiais ir jų veiksmais, nebūdavo jokio uždarumo nei nuošalumo. Todėl lengva suprasti, kodėl Lukas tiksliai pažymi, kad „jiems nebuvo vietos"; artėjo gimdymas, ir Marijai buvo reikalingas tik nuošalumas.

„Atsitiko, kad juodviem tenai esant, atėjo jai metas gimdyti; ir ji pagimdė pirmagimį savo sūnų, suvystė jį vystiklais ir paguldė jį prakarte"[8]). Čia kalbama tik apie prakartę, bet, žinant gerai ano meto papročius, tas žodis aiškiai nurodo tvartą, kuris anomis dienomis būdavo maža ola, išrausta kalvos pakriaušėje netoli kaimo. Šios rūšies olų dar ir dabar matyti Palestinoje arti gyvenamųjų vietų, ir jos tebenaudojamos tam pačiam reikalui. Tasai tvartas, kurį surado Marija ir Juozapas, gal iš dalies jau buvo užimtas gyvulių; ten turėjo būti tamsu ir priteršta mėšlu, bet kažkaip toliau nuo kaimo ir dėl to ramu ir nuošalu, ir to užteko laukiančiai motinai.

Taigi kai jie abu atkeliavo į Betliejų ir pamatė minias žmonių, jie pasitenkino tuo svetingumu, kurį pasiūlė nuošali ola kalvos pakriaušėje. Ten jie ir nusprendė pasilikti, kol bus baigti registracijos formalumai, ir ten gimė kūdikis, taigi įvyko tai, ko Marija laukė kiekvienu metu. Juozapas, tikriausia, paruošė kokį kampelį, kuris patogesnis atrodė ir netoks nešvarus. Galimas dalykas, kad jis paklojo švarių šiaudų guolį, iš kuprinės išėmė maisto atsargas ir kitus reikmenis ir sukrovė tai už sienoje įtaisytos prakartės, ir šitaip jie įsikūrė ten. Kokių nors kitokių patogumų anuomet Palestinoje negalėjo turėti tokioje menkoje sustojimo vietoje tokie du keleiviai, kurie,

8) Luko 2,6-7

be kita ko, patys savo valia pasirinko tą gyvuliams skirtąją olą.

Trumpai tariant, neturtas ir širdies tyrumas buvo tos priežastys, kad Jėzus gimė gyvulių tvarte: neturtas jo teisėto tėvo, kuris neturėjo pakankamai pinigų tarp tiek daug varžovų apsirūpinti atskiru kambariu, o tyra jo motina norėjo pagimdyti jį daugiau pagarbą teikiančioje uždaroje aplinkoje.

244. Pagal Jėzaus laikus siekiančias šiandien turimąsias archeologines liekanas išeina, kad tvartelis yra vienas seniausių ir autoritetingiausių liudijimų šalia evangelijų. Net ir nekreipiant dėmesio į įvairius apokrifus, kuriuose ypač linkstama viską apipinti legendomis, II šimt. Justinas Kankinys, gimimo palestinietis, pateika mums šį brangų liudijimą: „Kūdikis gimė Betliejuje, o kadangi Juozapas tame kaime neturėjo kur apsistoti, tai jis apsistojo vienoje olų netoli kaimo (gr. spelaio); ir tada, kai jie buvojo ten, Marija pagimdė Kristų ir paguldė jį prakartėje“[9]). Trečiojo šimtmečio pirmaisiais dešimtmečiais Origenas taip pat liudija olos ir prakartės buvimą, remdamasis plačiai žinoma tradicija „tose vietose ir net tarp tikėjimui svetimų žmonių“[10]). Ta tradicija remdamasis Konstantinas 325 m. įsakė, kad toje vietoje būtų pastatyta didinga bazilika[11]), kurią 333 m. gėrėdamsis aprašė Bordeaux piligrimas, o 614 m. įsiveržę persai nelietė jos, ir ji iki šiol tebėra išlikusi[12]).

9) Dial. cum Tryph., 78

10) Contra Celsum I,51

11) Plg. Euzebijaus „Konstantino Gyvenimą“ III,41-43

12) Konstantino numatytoji statyba taip pat užkirto kelią tos vietos profanacijai. Šv. Jeronimas, ilgai gyvenęs Betliejuje, pasakoja, kad nuo Adriano iki Konstantino laikų pagonys tyčia niekino su Jėzaus gyvenimu susijusias pačias žymiausias vietas, o tarp kitų jo gimimo vieta buvo užslėpta „užželdinus Tammuz'o, tai yra Adonio miškeliu, o toje oloje, kur Kristus kūdikis verkė,

245. Kai Jėzus gimė, Marija „suvystė ji vystyklais ir paguldė prakarte“. Šiais žodžiais gydytojas evangelistas visu jam įprastu švelnumu pakankamai aiškiai nusako mums, kad gimdymas vyko be įprastos pagalbos. Pati motina pasirūpina naujagimiu, suvysto jį ir paguldo prakartėje. Net ir Juozapas nepaminėtas. Tiktai vėlesnieji apokrifiniai pasakojimai pradeda rūpintis priėmėja ir verčia Juozapą ieškoti kokios nors[13]); Luko pasakojime nebuvo jai vietos, kaip tai pažymėjo šv. Jeronimas: „Priėmėjos ten nebuvo; jokios moterys neteikė pagalbos; ji pati suvystė kūdikį; ji pati buvo ir motina ir priėmėja“[14]). Neveltui būsimoji motina taip rūpestingai ieškojo nuošalios ir ramios vietelės.

„Veneros mylimasis raudojo“ (Epist. 58). Tos žinios nestebina, kai pagalvojame apie Bar-Kokbos vadovaujamąjį didįjį žydų sukilimą ir Hadriano įvykdytąjį žiaurų jo numalšinimą 135 m. Palestina tuomet buvo sistemingai supagoninama; kaip Jeruzalė išvirto į pagonišką Aaelia Capitolina su Jupiterio šventykla šalia senosios žydų šventyklos ir su kita šventykla Afroditei ten, kur Jėzus mirė, taip ir apie tą Betliejaus olą buvo pasirūpinta pasodinti tą Adonio-Tammuzo miškelį. Taigi šv. Jeronimo pateikiamoji žinia yra aiški ir priimtina. Bet kai kurių tyrinėtojų pastaruoju metu jai primetamoji prasmė yra dirbtinė ir primestinė. Jie tvirtina, kad Adonio-Tammuzo garbinimas buvo pirminis tos olos kultas, o Kristaus vėlesnis ir įvestas anam pakeisti. Tai reiškia, kad jie verčia šv. Jeronimą sakyti visiškai priešingą dalyką, negu jis sako, priskirdami jo pareiškimui iš anksto nustatytą tokią prasmę, kuri prieštarauja visiems istoriniams parodymams. Justinas Kankinys liudija Kristaus garbinimą, o ne Adonio-Tammuzo, ir jis liudija II šimtmetyje, kai, krikščionių persekiojimą vykdant, atkakliai buvo įvedamas pagoniškasis kultas, o ne krikščioniškasis.

13) Jokūbo proevangelė 19,20

14) Adv. Helvidium 8

Taigi taip Marija „pagimdė pirmagimį savo sūnų“[15]), kuriam angelas išpranašavo „jo tėvo Dovydo sostą“ (§230). Bet naujagimio būsimoji karalystė — bent pagal tą pirmąjį pareiškimą — buvo pramatyta visiškai kitokia, negu kitos anų dienų karalystės. Šis dinastijos paveldėtojas gimė ne karališkuose rūmuose, o tvarte, jo sostas buvo prakarte, vietoje baldakimo kabojo nuo stogo voratinkliai, vietoje smilkalų debesėlio garavo mėšlo kvapai, o jo dvariškiai buvo du benamiai žmonės.

Tačiau šioji karališkosios giminės įpėdinio karalystė jau iš pat pradžių pradėjo reikštis tam tikrais ypatumais, kurie tikrai buvo nauji ir visiškai nežinomi ano meto karalystėse. Iš tų trijų asmenų, kurie sudarė tvarto dvarą, vienas atstovavo nekaltybei ir vienas neturtui, o visi trys kartu nusižeminimą ir nekaltybę. Lygiai už septynių mylių į šiaurę nuo auksu

15) Šis išsireiškimas yra tipiškai hebraiškas: „pirmagimis sūnus“ hebraiškai „bekor“, ypatingas teisinės reikšmės aptarimas, nes pirmagimis privalėjo būti paaukojamas šventykloje, ir Lukas pasirenka šį išskirtinį žodį, beveik tartum jau ruošdamas mus tam Jėzaus nešimui į šventyklą, ir tik jis vienas iš visų keturių evangelistų pasakoja tai. Bet šio žodžio pavartojimas leido reikšti užuominas, kad toji Luko žinia duoda progos svarstyti, jog Marija vėliau turėjusi daugiau vaikų, nes antraip žodis „pirmagimis“ neturėtų prasmės. Jau IV šimt. šv. Jeronimas, atsakydamas Helvidijui, pirmajam šį argumentą iškėlusiam, pažymėjo: „O kiekvienas vienturtis yra pirmagimis, nors ne visi pirmagimiai yra vienturčiai. Pirmagimis nereiškia, kad po jo būta ir kitų, bet tokį, prieš kurį nebuvo kitas kūdikis gimęs (Adver. Helvidium, 10). Bet tai neužteko, ir Lucijano nuomonė buvo ir toliau kartojama: Jei jis yra pirmas, tai nėra vienintelis kūdikis, o jei vienintelis, tai ne pirmas (Demonax, 29). Suprantama, kad protestantiškoji reformacija Luko žodžius pavertė kovos šūkiu prieš katalikų Marijos kultą; bet net ir racionalistai, kurių istoriškai filologiniai pastebėjimai dažnai yra puikūs, tam išsireiškimui aiškinti nesinaudojo griežtai istoriškai filologine prasme, teikdami pirme-

blizgančio Erodo Didžiojo dvaro, kuriame nekaltybė buvo visiškai svetimas žodis, neturtu buvo biaurimasi, o nusižeminimas ir nekaltumas reiškėsi kėsinimusi į savo tėvų gyvybes, sūnų žudymą, svetimoteriavimu, paleistuvavimu ir sodomija[16]). Tarp abiejų karalysčių tikrasis priešingumas buvo ne tas, kad vienur būta mėšlo, o kitame aukso, bet jų moralinėse ypatybėse.

---

nybę Helvidijaus samprotavimams. Tik keletas, įskaitant tarp jų ir Loisy, visiškai abejojo tuo. Šiandieną kova jau baigta, bet laimėtojai yra tikrai ne Helvidijus ir jo pasekėjai. 5 m. prieš Kristų, tai yra, per keletą mėnesių po to, kai Marija pagimdė „pirmagimį", Egipte gimdydama mirė žydė nuotaka. Jos antkapyje nurodoma, kad ji, be kita ko, šitaip pasakiusi: „Likimas užbaigė mano gyvenimą, gimdant skausmuose pirmagimį sūnų". Šį įrašą paskelbė C.C. Edgar „Annales du Service des Anitiquites de l'Egypte" antrašte „Daugiau antkapių iš Tell ir Yahoudieh", tom. 22 (1922), psl. 7-16, perspausdinta ir „Biblica" žurnale, 1930, psl. 386. Priešingai, negu Helvidijus ir pasekėjai grindžia, šios jaunos motinos mirtis patvirtina, kad jos pirmagimis buvo taip pat ir vienatinis, kaip ir Marijos atveju.

Pravartu būtų prisiminti panašią, bet žymiai paprastesnę Mato 1,25 ištrauką, kurioje, kalbant apie Juozapo ir Marijos santykius, sakoma: „Bet (jis) jos nepažinojo, kol ji pagimdė savo pirmagimį sūnų". Žodis „nepažinojo" yra sušvelnintas išsireiškimas, kokį jau esame užtikę (§230). Prieveiksmis „kol" atitinka hebraiškąjį „ad", kuris nurodo tiktai į buvusįjį veiksmą, jokiu atveju nerodydamas užuominų į būsimąją padėtį ar veiksmą. Šios rūšies pavyzdžių yra Senajame ir Naujajame Testamente (Pradž. knyga 8,7; Psalmė 110; Mato 12,20; 22,44; 28,20; I Timot. 4,13). Dėl to teisingai net ir Loisy pažymėjo, kad Matas šioje ištraukoje aptaria vien tik Jėzaus gimimą, kuriame paneigia bet kokį tėvo buvimą, ir jis jokių užuominų nedaro dėl ateities.

16) Visa Erodo istorija yra tokių, kaip šie, faktų pynė, pagal Flavijaus Juozapo pasakojimą „Žydų kare", 1,431-664; dėl paskutiniosios rūšies nusikaltimo plg. ten pat 489; „Žydų senovė", XVI, 230-231.

246. Kiekvienu atveju dvariškių naujagimiui atiduotoji pagarba tikrai buvo tinkama Dovydo palikuoniui, dvariškių, kurių socialinė padėtis ne kuo tebuvo skirtinga nuo Dovydo, buvusio piemens, ir tų dviejų asmenų, buvusių prie jo prakartės sosto. Be kita ko, angelas buvo pasakęs, kad naujagimis bus vadinamas „Aukščiausiojo Sūnumi", taigi ten atidavė tinkamą pagarbą ir Aukščiausiojo dvariškiai, linkėdamai kartu su kukliaisiais žemės dvariškiais.

Betliejus buvo ir tebėra stepės pakraštyje, apleistame ir nedirbamame žemės plote, kuris tiko tik gyvulių kaimenėms ganytis. Dalis avių, kurias laikydavo kaimo gyventojai, nakčiai būdavo pargenama į aplinkines olas ir tvartus, bet didžioji kaimenės dalis visam laikui likdavo stepėje, saugoma keleto piemenų. Naktį ir dieną, vasarą ir žiemą ta gausybė galvijų ir keletas jų sargybinių sudarė nuošalią bendruomenę, kuri gyveno toje stepėje ir iš jos. Šitokie piemenys turėjo labai blogą vardą tarp fariziejų ir Rašto žinovų, kadangi jie gyveno klajoklių gyvenimą stepėje, kurioje nedaug tebūdavo vandens, jie laikydavosi nešvariai, dvokdavo, nekreipdavo dėmesio net į pačius pagrindinius nurodymus dėl rankų plovimosi, dėl indų švaros, dėl maisto pasirinkimo ir t.t., ir dėl to jie aiškiau negu kas nors kitas sudarė tuos „kaimiečius" (§40), kurie, fariziejų akimis žiūrint, yra nusipelnę vien tik nuoširdžiausios paniekos (§40). Jie, be to, visi dar garsėjo ir kaip vagys, ir žmonės buvo įspėjami nepirkti iš jų vilnų ar pieno, nes tai gali būti vogta[17]).

Kita vertus, buvo laikomasi pažiūros, kad būtų beprasmiška primygtinai reikalauti, jog jie vėl imtų laikytis „tradicijos", arba bandyti įtikinėti juos, kad tinkamai plautųsi rankas ir prieš valgį prideramai persiplautų indus. Jie būdavo atkaklūs žmonės, kurie vikriai ir drąsiai smogdavo į galvą vilkui, bandančiam prilįsti prie jų kaimenės, ir jie daug nesvyruodami tą

17) Babba qamma, X.9

pat padarytų fariziejams ir Rašto žinovams, kurie bandytų lįsti į jų sąžines[18]). Todėl šie atstumtieji ir paniekintieji žmonės buvo išjungti iš teismų apimties, ir teismuose jiems, lygiai kaip ir vagims ir plėšikams, nebūdavo leidžiama eiti liudininkais[19]).

247. Bet šie žemieji aviganiai, nors fariziejų buvo išjungti iš teismų, kviečiami Aukščiausiojo dangiškųjų pasiuntinių, įžengia į naujagimio Dovydo sūnaus karališkąjį dvarą. „Toje pačioje šalyje buvo piemenų, kurie budėjo ir sergėjo per naktį savo bandą. Štai Viešpaties angelas atsistojo prie jų, ir Dievo skaistumas apšvietė juos. Jie labai nusigando; bet angelas jiems tarė: Nebijokite! Nes štai aš skelbiu jums didelį džiaugsmą, kurs bus visai tautai, kad šiandien jums gimė Dovydo mieste Išganytojas, kurs yra Kristus, Viešpats. Ir tas bus jums ženklas: rasite kūdikį, suvystytą vystyklais ir paguldytą prakarte. Ūmai atsirado prie angelo daugybė dangiškosios kariuomenės, kurie garbino Dievą ir sakė:

„Garbė Dievui aukštybėje
ir žemėje ramybė geros valios žmonėms!"[20]).

Ši scena eina tuojau po pasakojimo apie gimimą, ir tuo, be abejo, yra pasakotojo norima parodyti, kad tarp abiejų įvykių tėra praėję tik keletas valandų.

18) Rabbi Aquiba, prieš pradėdamas Torah studijas ir iškildamas į vieną žymiausių mokytojų, taip pat buvo iš tų „kaimiečių", ir štai kaip jis tada galvojo: „Kai aš buvau vienas tų „kaimiečių", tai galvojau: „Jei man čia pakliūtų Rašto žinovas, tai sukandžiočiau jį kaip asilas!". Jo mokiniai tarė jam: „Rabbi, tur būt, norėjai pasakyti „kaip šuo!". Jis atsakė: „Ne, nes kai šuo kanda, tai ir kaulus sutraškina; kai kanda asilas, tai kaulų nesutraškina" (Pesahim, 496). Rabbi Aquiba mirė 135 m. po Kr., bet jau anksčiau jo mokytojas Rabbi Eleazaras tvirtino: „Jei mes nebūtume jiems reikalingi („kaimiečiams") kaip pirkėjai, tai jie užmuštų mus" (ten pat).

19) Tosefta Sanhedrin V,5

20) Luko 2,8,14

Taigi Jėzus gimė naktį, o angelas piemenims apsireiškė taip pat naktį.

248. Kai dangaus aukštybėse buvo atiduota garbė Dievui, tai piemenims buvo pranešta tiktai viena: „Ramybės žemėje".

Iš tikrųjų tuo metu buvo taika (§225), bet praeinanti kelerių metų taika, ir jos buvimas didžiajame žmogiškosios būties laike reiškė tik tarytum kelias sekundes. Tos kelios sekundės buvo panaudotos, lyg staigiai užėjusi ramybė audroje, kad tarp žmonių gimtų Išganytojas, tai yra Viešpats Kristus — Mesijas, ir per savo dangaus pasiuntinius pirmiausiai jis paskelbė „ramybę". Bet tai buvo naujos rūšies taika, remiama perdėm nauja sąlyga. Ta kelerių metų ramybė priklausė nuo Romos imperijos sąlygų, buvo „Pax Romana" palaikoma 25 legionų, kurie tačiau po keleto metų prie Teutoburgo nekaip pasirodė ir apkartino paskutiniuosius Augusto gyvenimo metus. Naujoji „Viešpaties Kristaus taika" buvo dieviškosios geros valios reikalas. Tie, kurie savo darbais pasirodo verti tos geros valios ir kuri jiems suteikiama (abu dalykai reikalingi vienas kito), susilauks naujosios ramybės. Tokie yra „taikieji", ir jie bus pavadinti „palaimintaisiais", nes jiems tenka „Dievo vaikų" vardas (§321).

Iš angelo nuostabaus apsireiškimo ir jo žodžių piemenys suprato, kad gimė Mesijas. Jie buvo šiurkštūs ir nemokyti žmonės, kurie nepažinojo fariziejų skelbiamojo mokslo platybių; bet kaip senojo tikėjimo eiliniai izraelitai jie žinojo apie pranašų žmonėms pažadėtąjį Mesiją, ir gali būti, kad naktimis, saugodami savo kaimenę, jie net ir dažnai pasikalbėdavo apie jį. Dabar angelas davė jiems „ženklą", iš kurio atpažins jį: jie ras suvystytą kūdikį vystyklais, paguldytą prakartėje. Gal dangiškasis pasiuntinys bus net nurodęs ir kryptį į olą. Piemenys čia jautėsi visiškai kaip namie. Kai tik kur būdavo galima, jie ir patys

glausdavosi tik olose nuo smarkaus lietaus ir stipraus šalčio. Gal ne vienas jų ir savo žmoną bus taip pat priglaudęs gimdyti kurioje nors oloje ir savo naujagimį lygiai taip pat bus padėjęs į prakartę. O dabar iš to, kuris negali apgauti, jie išgirdo, kad kaip tik Mesijas dalijasi su jais tomis jų menkomis sąlygomis. Dėl to jie nuėjo „skubėdami“[21]), nuskubėjo skatinami džiugaus paprastumo, nors gal būtų sumišę ir nenoromis ruošęsi į Erodo dvarą, jei Mesijas ten būtų gimęs.

Jie pasiekė olą ir rado ten Mariją ir Juozapą ir kūdikį. Jie stebėjosi. Karališki dvasia, nors ir neturtingi, jie nieko neprašė ir grįžo prie savo avių. Bet dabar jie pajuto didelį troškimą garbinti Dievą ir pasakoti kitiems tos vietos žmonėms, kas atsitiko.

Baigdamas pasakoti šį epizodą, apdairusis Lukas įspėja: „Marija gi domėjosi visais šiais dalykais ir svarstė juos sau širdyje“. Tai yra vėl nauja švelni užuomina į tą šaltinį, iš kurio yra gautos žinios (§142).

JĖZAUS PAAUKOJIMAS ŠVENTYKLOJE

249. Šventoji Šeima, galimas dalykas, nebeilgai užtruko oloje, gal tik keletą dienų. Kai surašymas jau pažengė į priekį, žmonės pradėjo judėti namo, ir kaime jau buvo daugiau laisvų kambarių. Vieną jų užėmė Juozapas, į kurį jis persikėlė su mažąja savo šeima, o tai buvo tie „namai“, į kuriuos po kelių savaičių įėjo Išminčiai[1]). Gal būt, kad, šiuose namuose gyvenant, aštuntąją dieną kūdikis buvo apipiaustytas, kaip reikalavo Įstatymas (§69), gaudamas Jėzaus vardą, apie kurį angelas buvo sakęs Marijai ir Juozapui. Angelas taip pat buvo sakęs, kad vaikelis bus vadinamas „Aukščiausiojo Sūnum“, bet jis buvo atėjęs į

21) Luko 2,6

1) Mato 2,11

pasaulį, kaip Izraelio palikuonis per Dovydo giminę (namus), ir angelas nebuvo davęs jokių ypatingų nurodymų, pagal kuriuos šiam naujajam izraelitui būtų padaryta išimtis, atleidžiant jį nuo visus kitus saistančių įpareigojimų. Taigi Marija ir Juozapas atliko tuos įpareigojimus.

Jie taip pat atliko nurodymus, saistančius juos pačius. Pagal hebrajų įstatymus moteris po gimdymo buvo laikoma nešvaria 40 dienų, jei gimdė berniuką, ir 80 dienų, jei gimdė mergaitę. Po to ji turėjo atvykti šventyklon apsivalyti ir atnešti auką, kuri neturtingųjų atveju buvo pora balandžių. Jeigu kūdikis buvo pirmagimis ir sūnus, tai pagal įstatymus jis priklausė Dievui — Jahvei, kaip visi naminių gyvulių pirmagimiai ir laukų derliaus pirmosios saujos. Todėl tėvams tekdavo atsipirkti iš šventyklos už penkis siklus. Nebūtinai reikėdavo nešti kūdikį į šventyklą paaukoti Dievui, bet jaunosios motinos paprastai nešdavo, norėdamos išmaldauti pirmagimiui dangaus palaimą.

Jėzaus atveju buvo prisilaikyta abiejų šių papročių. Po 40 dienų Marija atvyko į šventyklą apsivalyti, atnešdama numatytąją vargšo auką, ir pasiėmė su savim Jėzų paaukoti Dievui ir sumokėti už jį penkis siklus. Jei du balandžiai maža tekainuoja, tai penki siklai tokiems neturtingiems, kaip Marija ir Juozapas, sudarė jau itin didelę sumą. Iš tiesų toks dailidė, kaip Juozapas, vargu ar būtų uždirbęs penkis sidabrinius siklus (apie 25 litus lietuviškais pinigais), per porą gerų savaičių, o galimas dalykas, kad jis, laikinai gyvendamas Betliejuje, maža ką tegalėjo ar iš viso negalėjo dirbti. Taigi menkos sutaupos, kurias jis, greičiausia, pasiėmė su savim iš Nazareto, leido jam susitvarkyti su išlaidomis, nors ir ypatingomis, bet, be abejo, iš anksto numatytomis.

Ši trijų asmenų grupelė, įeidama į Jeruzalės šventyklą, tikrai neturėjo kuo patraukti žvilgsnių

žmonių, stovinėjančių portikuose, besiklausančių mokytų fariziejų pasikalbėjimų ar prekiaujančių „pagonių atriume“ (§48). Kasdien tiek daug motinų ateidavo po gimdymo apsivalyti ir paaukoti savo pirmagimius, dėl to tikrai nebuvo pagrindo mūsų trejetui susilaukti kokio nors ypatingo dėmesio. Bet tą ypatingą dieną atriume buvo vienas, kuris turėjo akylesnį žvilgsnį negu kiti ir pajėgė pamatyti tai, ko kiti nepastebėjo: „Ir štai Jeruzalėje buvo žmogus, vardu Simeonas; tas žmogus buvo teisus ir dievobaimingas, laukiąs Izraelio paguodos, ir šventoji Dvasia buvo jame. Jam buvo šventosios Dvasios apreikšta, kad jis nemirsiąs, kol pirma nebus matęs Viešpaties Pateptojo“[2]).

250. Simeono vardas buvo gana dažnas ano meto žyduose. Apie jį mums sakoma tiktai, kad jis buvo „teisus ir dievobaimingas“, o iš jo žodžių daugiausia kokią galima pasidaryti išvadą, tai kad jis buvo senyvas žmogus. Nėra jokių nurodymų, kurie leistų tikėti, kad jis buvo kunigas, o dar mažiau pagrindo spėti, kad vyriausiasis kunigas, kokiu jį laiko vienas apokrifas. Tai, kad jis nešioja tokį pat vardą, nėra pakankamo pagrindo sutapatinti jo, kaip kai kas siūlo, su Rabban Simeon, didžiojo Hillelio sūnum ir šv. Povilą mokiusio Gamalielio tėvu, ir prieš šią teoriją, be kita ko, susidaro rimtų chronologinių kliūčių. Jis buvo paprastas pasaulietis, laikęsis nuošaliai nuo Jeruzalės politikų didžiosios veiklos ir gyvenęs Dievo baimėje, pamaldžiai užimtas savo darbais, kaip Betliejaus piemenys užimti tvarkymu savo avių, ir kaip šie, taip ir jis laukė Izraelio paguodos, pažadėtojo Mesijo. Kaip piemenims angelas davė žinią, taip ir Simeonas išgirdo šventosios Dvasios balsą, kad jo karštas troškimas išsipildys. Šitaip tą dieną „Dvasios paragintas, jis atėjo į šventyklą. Įnešant gimdytojams vaikelį Jėzų, kad pasielgtų su juo, kaip reikalavo įstatymo pa-

2) Luko 2,25-26

protys, jis paėmė jį į savo rankas, garbino Dievą ir tarė:

— Dabar, Viešpatie, atleidi savo tarną,
— kaip esi kalbėjęs — ramybėje!
Nes mano akys matė tavo išganymą,
kurį prirengei visų tautų akivaizdoje:
šviesą pagonims apšviesti
ir tavo tautos Izraelio garbę[3]).

Tam „išganymui", kuris pagaliau patenkino Simeono ilgesingas viltis, atstovavo vos 40 dienų amžiaus kūdikis, kuris iš paviršiaus nieko ypatinga neturėjo. Ir iki šios vietos viskas buvo kaip reikiant. Bet jei ten būtų buvęs koks fariziejus, vienas pačių tų tikriausiųjų ir tipiškiausiųjų, tai jis nebūtų pajėgęs nuslopinti piktos paniekos girdėdamas, kad Mesijas (vis tiek, kas jis toks bebūtų) bus „išganymas visoms tautoms ir apreiškimas pagonims", toms pagonių tautoms, kurios neįėjo į išrinktąją Izraelio tautą. Tokie pareiškimai buvo papiktinami ir revoliuciniai! Tikra tiesa, kad Simeonas pabaigoje pridėjo, jog tasai Mesijas būsiąs Izraelio tautos garbė. Bet toji pabaigos nuolaida buvo menkas atpildas, lėkštelė lęšienės už dvasinę pirmagimio teisę arba, tikriau, už viengimio teisę. Būsimasis Mesijas turėjo pasirodyti Izraelyje ir vien tik Izraeliui, o kitos tautos — „gojim" — geriausiu atveju galėtų būti priimtos kaip nuolankūs valdiniai ir Izraelio mokiniai Mesijo pergalių laikais; laikyti Izraelį ir pagonis lygiateisiais naudotis vaisiais būtų herezija ir revoliucija!

Tikrasis ir tipiškasis fariziejus, kaip toksai, būtų teisingas. Simeonas nebūtų galėjęs paremti savo pranašystės jokiu didžiųjų fariziejų daktarų posakiu. Tačiau jis galėtų žvilgterėti atgal ir pasiremti paties Dievo žodžiais, kuris Šventajame Rašte apie būsimąjį Mesiją buvo pareiškęs:

3) Luko 2,27-32

— Aš esu davęs tave žmonių sandorai,
pagonių šviesai[4]).
Ir toliau patvirtino:
— Štai aš paskyriau tave pagonių šviesai,
kad tu būtumei mano išganymas
iki tolimiausių žemės pakraščių[5]).

Siauras nacionalizmas leido užmiršti Dievo žodį[6]), bet Simeonas buvo aukščiau negu fariziejų pavydulingasis separatizmas ir vėl priminė visuotinį Dievo priesaką.

Pamatęs Mesiją, senelis nieko kita nebetroško ir galėjo ruoštis kelionei, iš kurios nebegrįžtama. Tačiau jo pasakytaisiais žodžiais vaikelio „tėvas ir motina stebėjosi"[7]), po to, kai ir jie buvo paliesti. O kai vien tik Marija turėjo išimtinę teisę į tikruosius tėvus, tai Simeonas jai ir kalbėjo, kai sakė: „Štai, šitas pastatytas, nupuolimui ir prisikėlimui daugelio Izraelyje ir kaip ženklas, kuriam bus prieštaraujama. Ir tavo pačios sielą pervers kalavijas, kad būtų atidengtos daugelio širdžių mintys"[8]).

Taigi, Simeono žodžiais, Mesijo šviesa nušvies visas tautas, bet nedings visos tamsumos. Pačiame Izraelyje daugelis dėl šios šviesos nupuls, ir ji bus prieštaravimo ženklas, „begalinio pavydo ir gilaus pamaldumo ženklas, neužgesinamos neapykantos ir beribės meilės". Dėl to ir smūgiai, nukreipti į tą ženklą, patai-

4) Izaijo 42,6

5) Izaijo 49,6

6) Jau cituotasis gana rūpestingas rinkinys — Strack und Billerbeck „Kommentar", tomas II, p.139, visoje rabiniškoje literatūroje nepajėgia nurodyti nė vienos ištraukos, kuriose būtų pažymėtos abi aukščiau pateiktosios Izaijo citatos. Matyt, kad „pagonių šviesa" buvo nemaloni dvasios akims, o kadangi jos negalima užgesinti, tai rabinai nugręžė nuo jos akis.

7) Luko 2,33

8) Luko 2,34-35

kys ir į jo motiną, kurios pačią širdį pervers aštrus kalavijas.

Gal būt, to vaikelio atliekamajame išganymo darbe motina bus taip sujungta su sūnum, jog nebus galima pataikyti sūnui, kartu neužgavus ir jo motinos?

251. Mėgdamas vis gretinti po du panašius pasakojimus, Lukas po Simeono tuojau pat pateikia Onos įvykį. Jis vadina ją „pranaše", o senovės Izraelyje yra buvę ir daugiau tokių. Po septyniasdešimt metų Juozapas Flavijus tvirtina, kad jis pramatąs būsimuosius įvykius[9]), o Romoje Svetonijus priims jo žodžius už tikrą[10]). Bet Flavijus nebuvo pranašas, senovės hebrajų „nabi", Dievo vyras, kuris gyveno ir mirė už savo tikėjimą, kaip pranašė Ona buvo tikra Dievo moteris. Po septynerių vedybinio gyvenimo metų likusi našle, ji gyvenimą praleido šventykloje pasninkaudama ir melsdamasi, ir dabar ji buvo sulaukusi 84 m. amžiaus. „Ir ji atėjo tą pačią valandą, garbino Viešpatį ir kalbėjo apie jį (vaikelį Jėzų) visiems, kurie laukė Izraelio atpirkimo".

Iš tų belaukiančiųjų Lukas pristatė tik du — Simeoną ir Oną, bet šalia jų turėjo stovėti ir daug kitų, apie kurių kiekvieną būtų galima pasakyti: „Štai! Tikras izraelitas, kuriame nėra vyliaus!"[11]). Tai vis žmonės, ignoruojami aukštesniųjų kunigų luomo, laikęsi nuošaliai nuo politinių varžybų ir ginčų, nepažįstantieji rabinų aiškinimų įmantrybių; žmonės, kurie ilgėdamiesi savo buvimą rėmė prieš šimtmečius Izraeliui pažadėtojo Mesijo viltimi.

Tačiau anomis dienomis Jeruzalėje, tikriausia, žymiai daugiau buvo tokių žmonių, kurie nekantriai troško patirti didžiųjų mokytojų, Hillelio ir Šamma-

9) Žydų karas, III,351-353

10) Vespasijonas, 5

11) Jono 1,47

jo, sprendimus tokiais baisiais gyvenamojo meto klausimais, pavyzdžiui, kaip tai, ar galima valgyti kiaušinį, kurį višta padėjo subatos dieną[12]).

IŠMINČIAI

252. Be dangiškųjų pasiuntinių, Lukas kol kas yra pasakojęs mums tik apie labai paprastus žmones, sutikusius naujagimį Mesiją — apie piemenis iš tyrų ir porą miesto senių. Matas nieko nesako apie šiuos, bet užtat jis pristato tokius asmenis, kurie yra ne tik įžymūs, bet, priedo, — o tai dar ypač ir nelaukta iš paties aiškiausio izraelito tarp visų keturių evangelistų, — jie yra ne izraelitai, o pasibaisėtini „gojim". Jei Lukas būtų mums papasakojęs šį naują dalyką, mes sakytumėm, kad jis įvedė tai parodyti, kaip išsipildė Simeono pranašystė dėl apreiškimo pagonims. Bet kai čia pasakoja Matas, tai nieko kita nelieka, tik priimti įvykius, kaip jie skirtingai yra atskirų pasakotojų parinkti. „Taigi Jėzui gimus Judo Betliejuje karaliaus Erodo dienomis, štai, išminčiai iš Rytų atėjo į Jeruzalę ir sakė: Kur yra gimusis Žydų karalius? Nes mes matėme jo žvaigždę Rytuose ir atėjome jo pagarbinti. Tai išgirdęs, karalius Erodas nusigando, o drauge su juo ir visa Jeruzalė. Jis susirinko visus tautos vyriausius kunigus ir Rašto žinovus ir teiravosi jų, kur Kristus turėjęs gimti. Jie jam atsakė: Judo Betliejuje, nes taip pranašo parašyta: Ir tu, Betliejau, Judo žeme, nieku būdu neesi mažiausia tarp pirmųjų Judo vietų; nes iš tavęs kils vadas, kurs valdys mano tautą, Izraelį"[1]).

Nelauktieji užsieniečiai buvo „išminčiai" iš Rytų. Tai tik tokias būdingas žinias apie juos mes ir teturime, o ir tos pačios neaiškios. Pats neaiškiausias aptarimas yra Rytai, kuris, geografiškai šnekant, aptaria

12) Besah I,1; Eddujjoth IV,1

1) Mato 2,1-6

visas sritis antrapus Jordano, iš kur pažymėtąja kryptim keliaujant pirmiausiai atsiduriame didžiulėje syrų - arabų dykumoje, paskui Mezopotamijoj (Babilonijoj) ir pagaliau Persijoj. Senajame Testamente visos šios trys sritys vadinamos Rytais, net ir tolimoji Persija[2]). Bet suminėjimas „išminčių", persiškos kilmės žodžio ir artimai susijusio su Zaratustra ir jo mokslu, kaip tik veda mus greičiau į Persiją, negu į tas kitas artimesnes sritis[3]). Pagal kilmę magai = išminčiai buvo Zaratustros mokiniai. Zaratustra jiems perteikė savo mokslą, kaip pertvarkyti persų gyvenimą, ir dėl to jie buvo jo saugotojai ir garbintojai. Atrodo, kad jie, kaip klasė, pačiais seniausiais laikais buvo ypač galinga, maždaug nuo Medų laikų ir dar prieš Achemenidų laikus. Garsusis Gaumata („netikrasis Smerdis") buvo magas, kuris 522m. pr. Kr. paveržė Achemenido sostą — Kambizo žygio Egipte metu. Bet net ir Gaumatą nužudžius išminčiai - magai išsilaikė kaip galinga persų imperijos grupė iki maždaug VIII šimt. po Kr. Galimas dalykas, kad jie stebėdavo žvaigždžių judėjimą, kaip anais laikais visi mokyti žmonės darydavo tuose kraštuose, bet jie tikrai nebuvo nei astrologai, nei burtininkai. Kaip Zaratustros mokiniai ir ištikimi Avestos skleidėjai, jie turėjo būti tikri astrologijos ir chaldėjų dievinimo priešai, nes tie dalykai Avestoje ypač smerkiami.

253. Išminčiai, kurie atvyko į Jeruzalę, buvo matę žvaigždę (gr. „astera") Rytuose, suprato, kad tai Žydų karaliaus žvaigždė, ir pasileido iš Rytų į kelionę pagarbinti jo.

Kai dėl žvaigždės, tai jau esame pareiškę savo nuomonę, kad Matas nori pristatyti ją, kaip kažką stebuklinga, ir kad tai dėl to nereikia čia įžiūrėti kokio nors gamtinio reiškinio (§174). Tuojau po to jis papasakos mums, kad, išminčiams iškeliavus iš Jeru-

2) Izaijo 41,2 daroma užuomina į persų Kirą Didįjį.

3) Herodotas tvirtina, kad išminčiai — „magai" buvo vie-

zalės, žvaigždė, lyg žibintas, ėjo jų priekyje, rodydama kelią[4]). Apie karalių Mitridatą buvo pasakojama, kad jam gimstant ir pradedant karaliauti pasirodžiusi kometa[5]), ir toks pat dalykas buvo tvirtinamas ryšium su Augusto viešpatavimo pradžia[6]), tačiau niekas ir niekados nebuvo sakęs, kad tos ypatingosios kometos žingsnis po žingsnio būtų rodžiusios kuriems nors žmonėms kelią, kad palauktų, kai jie sustoja, o paskui ir vėl eitų jų priekyje ir pagaliau, atvedusios prie tikslo, toliau nejudėtų. Bet, nustatę stebuklingąją žvaigždės prigimtį, kaip mes išaiškinsime tai, kad išminčiai atpažino joje „Žydų karaliaus" žvaigždę? Ką jie tolimoje savo Persijoje žinojo apie Žydų karalių, laukiamąjį Palestinoje kaip Išganytoją?

Tai, kad išminčiai atpažino žvaigždę, Mato pasakojime artimai susieta su pačios žvaigždės prigimtim; vadinas, antgamtinis reiškinys stebuklingai ir atpažįstamas, kaip naujagimio karaliaus ženklas. Pastaraisiais metais parašytųjų studijų dėka šiandien jau žymiai daugiau žinome apie išminčių - magų kultūri-

---

nos Medų giminės vardas. Gal būt, Herodoto metu „išminčiai" bus sudarę uždarą kastą ar giminę. Bet vardas tikrai yra senesnis už tuos laikus. Jau Gatha'oje užtinkamas žodis „magavan". Avestoje užtinkamas „mogu" (senovės persų „magu"), turįs „dovanos dalyvio" reikšmę. Gatha'oje žodžiu „dovana" nusakytas Zaratustros mokslas, todėl „dovanos dalyvis", tai yra magas - išminčius, yra Zaratustros mokinys. Iš tikro senovės graikų patikimi autoriai, kaip Xantos, Hermodoras, Aristotelis, sutinka su tuo, kad magai - išminčiai buvo Zaratustros pasekėjai. Šiuo klausimu plg. G. Messina veikalus: „Ursprung der Magier und die zarathustrische Religion", Roma,1930; „I Magi a Betlemme e una predizione di Zoroastro", Roma, 1933; „Una presunta profezia di Zoroastro sulla venuta del Messia", in Biblica, 1933, p.170-198.

4) Mato 2,9

5) Justinus, Histor. XXXVII,2

6) Servius, Aeneide X.272

nį pasiruošimą ir tai, kad jie galėjo turėti žinių apie žydų laukiamąjį Mesiją. Mes žinome, kad, pagal vietinę tradiciją, persai laukė savos rūšies išganytojo ir kad jie turėjo žinių, jog toksai laukimas vyksta Palestinoje. Tas reikalas aptariamas išnašoje, nes čia būtų per platus aiškinti, o jis perdaug svarbus, kad būtų galima praleisti[7]).

Matas nepasako, kiek buvo atvykusių tų išminčių. Vėlesniajai populiariai tradicijai tas skaičius yra kažkur tarp dviejų ir dvylikos, bet mėgstamiausias skaičius yra trys, kurio mintį, be abejo, bus pakišusios tos trys jų atneštosios dovanos. Apie IX šimt. pradedami minėti net jų vardai: Kasparas, Merkelis ir Baltazaras.

254. Tie išminčiai iš tiesų buvo tikri svetimšaliai ir visiškai nieko nenusimanė apie politines sąlygas Jeruzalėj, nes vos tik įžengė į miestą ir tuoj pra-

7) Išminčių teologinė sistema, kaip yra išdėstyta Avestoje, remiasi tikėjimu į Gėrio ir Blogio dvilypumą ir amžiną kovą tarp jų, tarp „Ahura-Mazda" — Išmintingojo Viešpaties ir „Anra-Mainyu" — blogosios dvasios. Viena šios kovos fazė ir mums yra įdomi, ir, būtent, ta sąvoka, kuri būdinga mazdeizmui — „saushyant", arba gelbėtojas. Šitoks supratimas reiškiamas seniausiose Avestos dalyse, vadinamose Gatha, ir vis labiau išryškėja vėlesniuose skyriuose ir medų - persų literatūroje. Pradžioje tas „gelbėtojas" (vienas ar daugiau) yra tikras istorinis asmuo, iš tikro gyvenęs, o vėliau „gelbėtojo" vaidmuo priskiriamas trims būsimiesiems asmenims, kurie gims iš Zaratustros sėklos ir kurių veikla bus atlikta atskirais laikotarpiais; pats svarbiausiasis iš visų trijų yra paskutinysis, kuris vadinamas „Gelbėtoju" visa to žodžio prasme. Šitame aptarime esama tam tikro esminio optimizmo, nes grumtynės tarp gėrio ir blogio baigsis pirmojo pergale, įsikišus „gelbėtojui". Persų galvojimu, žmogaus ir pasaulio istorija vyks 12 tūkstančių metų, keturiomis grupėmis po 3 tūkstančius metų kiekvienoje. Pirmųjų dviejų grupių metu visur viešpatauja ramybė, bet trečiosios metu prasideda blogio kova prieš gėrį (mitinis laikotarpis), o ketvirtosios metu pasirodo Za-

ratustra (istorinis laikotarpis), paskelbęs Ahura-Mazdah mokslą, ir pats jis yra pirmasis „gelbėtojas", kuriam padeda kiti „gelbėtojai", tai yra, tie, kurie tiki tuo pačiu mokslu. Pažymėtina, kad žodis „gelbėtojas" — „saushyant" — yra būsimojo laiko dalyvis. Vėlesniuose Avestos skyriuose ši būsimojo laiko sąvoka dar labiau išryškinama kitų aptarimų įtakoje, ir tasai „gelbėtojo" žodis buvo ypač pritaikytas ypatingam eschatologiniam asmeniui, kuriam suteikti ir ankstyvieji mitiniai bruožai. Tas asmuo yra „Astvat-ereta", kilęs iš Zaratustros giminės, ir jo paskirtis reiškiama pačiu vardu, — „įsikūnijusi tiesa". Jis bus tikrąja žodžio prasme „saushyant" — gelbėtojas, nes savo darbais užtikrins galutinę gėrio prieš blogį pergalę ir žmonijai vėl suteiks pirmykštę laimę. Vėlesnieji persų raštai mini kitus du gelbėtojus, Zaratustros palikuonis, ir paskui pristato trečiąjį ir paskutinįjį, kuris taip pat iš Zaratustros giminės, bet gims mergaitei, „prie kurios neprisiartins joks vyras" (Teodoro bar Konai). Paskutinio „gelbėtojo" atėjimą lydės mirusiųjų prisikėlimas, didysis žmonijos teismas ir visiškas Ahura-Mazdah karalystės atstatymas gėrio pergale.

Tokie dalykai, žinomi taip pat ir už Persijos sienų net krikščionims (ypač sirų rašytojams, kurie gyveno arti Persijos), leido tikėti, kad Zaratustra pranašavo žydų Mesijo atėjimą. Bet dar ir prieš tai žydų rašytojai pradėjo sieti persiškąjį „saushyant" su žydų „Mesiju", nes nuo Kiro Didžiojo laikų (mirė jis 529 m. prieš Kr.) judaizmas yra turėjęs tiesioginį ryšį su persais. Vadinamieji Hystapo orakulai, knyga, kurios iki šiol išliko tik keletas fragmentų, aiškiai rodo palinkimą biblinius dalykus perpinti persų idėjomis. Tai palinkimas, kurį, greičiausia, iškelia kažkuris žydų rašytojas, bandęs permesti tiltą tarp dviejų pasaulių galvojimo.

Taigi istoriškai yra visiškai galima, kad apie krikščioniškos eros pradžią žinios apie žydų laukiamąjį Mesiją-Karalių bus buvusios paplitusios ir Persijos išminčių kastoje, kad tas kitų laukimas bus buvęs sutapatintas su persiškuoju „gelbėtojo" laukimu ir kad kai kurie išminčiai domėjosi to didžiojo asmens pasirodymu. Daugiau žinių ir senovinių tekstų pateikia jau minėtojo G. Messinos veikalai.

dėjo klausinėti: „Kur yra gimusis Žydų karalius?“ Kito žydų karaliaus nebuvo, kaip tik Erodas, ir tereikėjo bent truputį pažinti jo charakterį, kad būtum tikras, jog tokio dienos, jei jau ne valandos, bus suskaitytos, kai tik paaiškės jo buvimas. Taigi toks klausimas buvo pavojingas kūdikiui, kurio jie ieškojo, ir naivus.

Pirmieji šitaip paklaustieji piliečiai buvo nustebinti ir šiek tiek sunerimę, nes iš nepažįstamų žmonių tokiu klausimu galima buvo nuuosti tamsų suokalbį, kuris duotų progos įprastiems pilietiniams neramumams ir visų įtartinųjų skerdimui. Žinia sklido iš lūpų į lūpas, kol pagaliau pasiekė karališkąjį dvarą ir patį Erodą.

Senasis tironas, kuris, remdamasis daugiau vien tik įtarimu, kad ruošiamas suokalbis, buvo jau nužudęs du savo sūnus ir ruošėsi nužudyti trečiąjį, negalėjo išlikti nesujaudintas. Bet jis tuojau pat sumetė, kad jei už to klausinėjimosi slypi grėsmė, tai ji yra visiškai kitokia, negu anos, su kuriomis jis susitvarkė. Puikiai organizuota jo slaptoji policija[8]) smulkiai pranešdavo jam viską, kas tik atsitikdavo mieste, o ji paskutinėmis dienomis nepastebėjo jokių neramumų. Be kita ko, sunkoka ir vykdyti suokalbį iš tolimo krašto, kaip Persija, ir nelengva patikėti, kad į būsimųjų įvykių vietą būtų siunčiami tokie nepatyrę ir naivūs asmenys, kaip tie išminčiai. Ne, visa tai pagrindas buvo visai kitoks, kažkokie religiniai prietarai, labai galimas dalykas, kad ta senoji svajonė apie Mesiją - Karalių, kurio laukė jo valdiniai, bet kurio atėjimu jis pats netikėjo. Bet kuriuo atveju geriausia imtis priemonių ir pirma gauti tikresnių žinių, o paskui, kaip ir visada, pasielgti visu gudrumu.

8) Kaip Erodo slaptoji policija smulkmeniškai sekė Jeruzalės gyventojus ir kaip gyventojai iš savo pusės nekentė tokių slaptųjų Erodo šnipų, ryškėja iš pasakojimo „Žydų senovėj“, XV, 284-291.

Kadangi tai aiškiai buvo religinis klausimas, tai Erodas tarėsi ne su visu Sinedriumu (§58), bet tik su dviem jo grupėmis, kurios buvo labiausiai įgudusios tokiuose reikaluose, būtent, su vyriausiaisiais kunigais ir Rašto žinovais, ir pateikė jiems atitrauktinį ir bendrinį tokį klausimą: „Kur Kristus (Mesijas) turėtų gimti?“ Sužinojęs, kur, pagal žydų tradiciją, laukiamasis Mesijas turėtų gimti, jis galėtų panaudoti ir tuos vargšus išminčius suvesti savo sąskaitoms su naujai gimusiuoju žydų karalium.

Jo patarėjai atsakė, kad Mesijas turi gimti Betliejuje, ir tam įrodyti pacitavo Mikėjo ištrauką 5,1-2, kuri hebraiškame tekste yra šitokia „Bet tu, Betliejau Efrato, esi, tiesa, mažas Judo tūkstančiuose, tačiau iš tavęs ateis man tas, kurs bus valdovas Izraelyje, kurio kilmė yra nuo pradžios ir nuo amžinybės dienų. Todėl (Dievas) atiduos juos į priešų valdžią iki tam laikui, kai gimdyvė pagimdys“. Pažymėtina, kad Rašto žinovų atsakymas, kaip jį pažymėjo Matas, nebuvo nei pilnas, nei pranašo žodžiai tiksliai pacituoti (§252), bet esminė prasmė ta pati. Betliejus paminėtas, kaip Mesijo gimimo vieta, ir Targum supranta tą ištrauką kaip tik ta pačia prasme. Vadinas, šitokią prasmę anais laikais turėjo žydų tradicija.

Atsakymas bus turėjęs susukti Erodui galvą. Betliejus buvo labai paprasta smulki vietelė, ir jo agentai visiškai nieko įtartina ten nepastebėjo. Bet žvaigždė, nežinomi išminčiai, o ypač žydų karaliaus pavadinimas, visa kartu sudėjus, iš vienos pusės kėlė jo susidomėjimą, o iš kitos — neramino jį. Norėdamas patenkinti smalsumą ir susigrąžinti ramybę, jis neturėjo ką nors kita daryti, kaip tik tokiu būdu pasinaudoti išminčiais, jog nesukeltų nei jų, nei kieno nors kito įtarimų.

255. Erodas kaip tik šitaip ir padarė. Jis pasikvietė išminčius slapta[9]), nes nenorėjo pasirodyti nei

9) Mato 2,7

per didelis lengvatikis, skirdamas tiek reikšmės tokiems asmenims, kurie gal ir nevisiškai sveiko proto, nei atsisakyti atsargumo priemonių. Rūpestingai iškvotęs juos, kada ir kaip jiems pasirodė žvaigždė, jis išleido juos į Betliejų, kad jie suieškotų vaikelį ir suradę praneštų jam, jog ir pats galėtų nuėjęs pagarbinti jį.

Geriausia ir tikriausia priemonė būtų nusiųsti būrį kareivių paskui tuos juokingus rytiečius su slaptu įsakymu, ir seniui karaliui nebebūtų reikėję laukti žinios, kad kūdikis surastas. Bet tai būtų galėję taip pat išstatyti jį valdinių pajuokai, nes visa Jeruzalė nieko kita ir nekalbėjo, kaip kad tai pasibaigs juokais ir tie rytiečiai pasirodys buvę pamišę svajotojai. Kadangi Jeruzalė jiems pakeliui, tai jie grįždami keliaus pro ją, ir Erodas vis tiek juos turės savo žinioje.

Pasimatę su karalium, išminčiai iškeliavo. „Ir štai žvaigždė, kurią buvo matę Rytuose, ėjo pirm jų, iki atėjus sustojo viršuje vietos, kur buvo vaikelis. Pamatę žvaigždę, jie džiaugėsi labai dideliu džiaugsmu. Įėję į namus, jie rado vaikelį su jo motina Marija ir parpuolę pagarbino jį. Paskui jie atidengė savo turtus ir davė jam dovanų: aukso, smilkalų ir miros. Gavę gi sapne perspėjimą nebeiti atgal pas Erodą, jie kitu keliu sugrįžo į savo šalį“[10]). Šiame pasakojime duodami tik pagrindiniai bruožai, nenurodant nei laiko, nei vietos. Tačiau matyti, kad išminčiai Betliejuje praleido bent vieną naktį, nes sapne buvo perspėti, bet ten jie galėjo ir ilgiau prabūti. Mes taip pat patiriame, kad Juozapo šeima jau buvo persikėlusi į namus (§249).

Kadangi išminčiai ėjo atiduoti pagarbos karaliui, tai jie atnešė dovanų, kaip reikalavo rytietiškasis etiketas. Erodo karališkieji rūmai Jeruzalėje spindėjo auksu, ir jų koridoriuose ir portikuose kilo debesys

10) Mato 2,9-12

dėkluose deginamųjų kvapių sakų ir smilkalų. Tas pat tiko ir prabangiajam jo Herodiumui, kuriame po keleto mėnesių bus palaidotas išdidusis jo statytojas ir kuris buvo netoli Betliejaus (§12). Gal piemenys, belaipiodami kalvos pakriaušėmis, ne kartą bus užmatę paauksuotų salių blizgėjimą ir užuodę iš karališkų rūmų kylančius kvapius smilkalus. Prisilaikydami karališkųjų rūmų ceremonialo, išminčiai dovanų atnešė aukso, smilkalų ir tų kvapių sakų, kuriuos visi semitai vadindavo „mira". Pats Erodas mėgo gausiai duoti dovanų kitiems karaliams, ypač jei jie būdavo galingesni už jį patį. Pavyzdžiui, kaip tik tuo pačiu metu savo testamentu Romos imperatoriui Augustui užrašė 1000 ar 1500 talentų[11]), didžiulę sumą net ir anais laikais, kurios tačiau Augustas karališkai atsisakė. Išminčiai, tikriausia, negalėjo būti tokie dosnūs kaip Erodas, bet už tai turėjo džiaugsmo matydami, kad jų dovanos buvo priimtos, ir jausdami, be kita ko, kad jos buvo labai reikalingos. Jei visos trys dovanos buvo kūdikio karališkosios didybės pripažinimas, tai auksas buvo lyg kokia malonė menkiems finansams šio mažojo karališko dvaro, kuris nieko neturėjo, net ir stogo viršum galvos, gal net ir pusės siklo, kai tuo tarpu net ištisi penki buvo palikti Jeruzalės šventykloje.

Atidavę pagarbą, po kiek laiko keleiviai išvyko į savo kraštą, nors ir ne per Jeruzalę ir Jeriką, bet galimas dalykas, tuo kitu keliu, kuris suka pro Erodo Masados tvirtovę ir tiesiasi vakariniu Mirties jūros pakraščiu. Apie juos daugiau nieko nežinome[12]).

11) Žydų karas I,646; II,10; plg. Žydų senovė XVII,323

12) Racionalistams, žinoma, išminčių epizodas yra gryna legenda. Kai kurie jų galvoja, kad jai pagrindą sudarė Armenijos karaliaus Tiridatės kelionė į Romą atiduoti pagarbos Neronui. Tą įvykį suminėjo Plinijus (Natur. histor.XXX, 2,16), Tacitas (Annal.XV,24,29), Svetonijus (Nero 13) ir pilnai papasakojo Kasijus Dijone (LXIII,I,1 ir sek.). Bet tarp tų abiejų kelionių nėra nė

256. Tuo tarpu Erodas laukė išminčių grįžtant. Bet kai dienos vis bėgo, o jie nepasirodė, tai jam bus turėjęs kilti įtarimas, kad jo planas buvo nepakankamai gudrus ir kad jis, užuot bijojęs savo piliečių pajuokos Jeruzalėje ir rėmęsis nelinkusiais bendradarbiauti išminčiais, geriau būtų padaręs pasiųsdamas paskui juos keletą savo žudikų, kurie būtų tuojau pat išlaisvinę jį nuo visų būkštavimų. Kai jo įtarimai pasitvirtino, tada jis vėl atgavo save ir vieno tų baisiųjų savo pykčio priepuolių metu, po kurių jis pradėdavo davinėti įsakymus žudyti, jisai priėjo Erodui tipiško sprendimo. Jis įsakė išžudyti visus berniukus iki dvejų metų amžiaus Betliejuje ir jo apylinkėse. Amžiaus ribą jis nustatė remdamasis tuo, ką išminčiai pasakojo apie žvaigždės pasirodymą, tą ribą gerokai pratęsdamas, kad būtų tikras, jog šįkart kūdikis jam nepabėgs.

Tačiau kūdikis ištrūko nuo jo; nors Betliejaus naujagimis savo tarnyboje neturėjo Erodo slapto-

---

mažiausio panašumo, nes Tiridatės kelionė buvo ištaiginga ir teatrališka net jo priėmimu Romoje (pakanka paskaityti Kasijų Dijonę), o tuo tarpu išminčių kelionė yra visiška priešingybė. Vienintelis panašumas — ir jis išreikštas vienu tiktai žodžiu — yra tai, kad, kaip sako Plinijus, Tiridatė atsigabeno su savim išminčių, „magos secum adduxerat", kurie betgi čia piešiami nepalankiai, kaip okultizmo meistrai. Be kita ko, Tiridatė keliavo 66 m. po Kr., ir žinia apie tai pasklido po Siriją, per kurią jis keliavo, ir po Italiją, kuri buvo jo kelionės tikslas, bet tuo visiškai nesidomėjo Palestina. Bet pirma reikia įrodyti, kad išminčių istorija rašyta po 66m. ir kad Tiridatės kelionė buvo plačiai žinoma Palestinoje. Kol šitie du dalykai nėra įrodyti, turint dar ir kitų neaiškumų, tuos jau suminėtuosius spėliojimus tenka laikyti perdėm vienšališkais ir fantastiškais.

sios policijos, bet jam tarnavo dangaus pasiuntiniai, kurie pasitarnavo jam jau jo gimimo naktį. Prieš Erodo žudikams prisistatant, angelas pasirodė Juozapui sapne ir tarė jam: „Kelkis, imk vaikelį ir jo motiną, bėgk į Egiptą ir būk tenai, kol tau pasakysiu; nes Erodas ieškos vaikelio nužudyti“[1]). Įsakymas neleido delsti. Tą pačią naktį Juozapas iškeliavo, aplenkdamas Jeruzalę, Egipto link, į tą kraštą, kur Abraomo šeima išaugo į tautą, kur šimtmečiais rasdavo priebėgą nuo persekiojimų Palestinoje jo palikuonys. Dabar Egiptas priglaus „pirmąjį ir paskutinįjį“ tarp tų palikuonių.

Kol trys pabėgėliai, gal dar lydimi kaip paprastai asilėlio, sustojo Hebrone ar Bersabėjoje pasirūpinti ko nors dykumos kelionei, Betliejuje jau buvo vykdomas Erodo įsakymas. Visi berniukai iki dvejų metų amžiaus ten buvo iššudyti.

257. Kiek galėjo ten būti aukų? Gana patikima žinia nurodo, kad Betliejus su savo apylinkėmis turėjo ne ką daugiau kaip 1000 gyventojų, ir iš to galima darytis išvadą, kad ten kasmet gimdavo apie 30 vaikų. Taigi per dvejus metus susidarytų 60. O kadangi abiejų lyčių reikia skaityti maždaug po tiek pat ir kadangi Erodas neturėjo pagrindo žudyti mergaičių, tai tik pusė naujagimių bus kritusi kaip jo žiaurumo aukos, būtent, trisdešimt berniukų. Bet net ir tas skaičius yra per didelis, nes Rytuose kūdikių mirtingumas yra labai didelis ir žymus skaičius vaikų niekad nepasiekia dvejų metų amžiaus. Tad aukų galėjo būti maždaug tarp dvidešimt - dvidešimt penkių[2]).

Šios nežmoniškos skerdynės, kaip jau matėme (§10), yra neabejotinos istorinės vertės, visiškai derančios su Erodo būdu. Jeigu Augustas iš tikro gavo

1) Mato 2,13

2) Šiuo reikalu apokrifai ir vėlesniųjų laikų liaudies fantazija davė sau valią ir priskaičiavo aukų nuo 3000 iki 144.000. Šį pastarąjį skaičių pasiskolino iš Apreiškimo ištraukos 7,4; 14,12.

apie tai žinių, kaip Makrobijus nurodo(§9), tai sostinėje tokia žinia nebus padariusi didelio įspūdžio, nes ir ten sklido gandai, kad panašus dalykas buvęs susijęs ir su pačiu imperatorium. Svetonijus pasakoja[3]), kad per keletą mėnesių prieš Augustui gimstant atsitiko nuostabus įvykis, kuris buvo išaiškintas, kaip Romos karaliaus gimimo ženklas. Iš atkaklių respublikonų sudarytasis senatas išsigando ir, norėdamas išvengti tokios valstybinės nelaimės, kaip monarchija, įsakė, kad tais metais gimęs nebūtų paliktas gyvas nė vienas berniukas. Bet tie senatoriai, kurių žmonos buvo nėščios, užmiršo savo respublikonišką atkaklumą, nes kiekvienas jų tikėjosi, kad toksai atvejis bus jo, ir jie pasirūpino, kad tasai senato sprendimas nebūtų įvykdytas.

Mes galime pagrįstai abejoti, kad toks dalykas iš viso buvo, bet tai, kad šitokie gandai sklido Romoje ir kad Svetonijus užrašė tai, tuo pačiu pakiša mintį, kad jei žinia apie skerdynes Betliejuje pasiekė Romą, tai ji tegalėjo būti sutikta vien tik su pašaipiu juoku, tarytum ten senis karalius būtų nužudęs ne ką kita, o tik dvidešimt blusų. Tokia yra istorinė padėtis, ir tikrai negalima būtų laukti, kad Romos piliečiai imtų labiau jaudintis dėl nužudytų kokių dvidešimt barbariukų, negu dėl šimto ar daugiau savo pačių vaikų, kurie buvo atsidūrę panašiame pavojuje.

Betliejaus skerdynes įvykdžius, po kelių mėnesių ir pats vainikuotasis pabaisa, kuris įsakė vykdyti jas, seniai jau išvirtęs į pūvantį mėsos gabalą, susilaukė mirties, gėdingose vietose apgraužtas kirmėlių[4]). Tačiau teisingas istorinis atpildas matyti ne tiek pačioje jo mirtyje, kiek jo palaidojime. Jis buvo palaidotas Herodiume, nuo kurio viršukalnės matyti ola, kurioje gimė jį išgąsdinęs varžovas, ir ta vieta, kurioje buvo nužudytieji kūdikiai. Jo palaidojimas ten ir bu-

3) August. 94

4) Žydų karas I,656 ir sek.

vo tikrosios jo laidotuvės, o ne anos žymiosios ir iškilmingosios, kurias su tokiu pasigėrėjimu aprašė Flavijus Juozapas[5]).

Šiandieną, žvelgiant nuo Herodiumo aukštumos, tematyti tik griuvėsių liekanos ir mirties tyla. Tiktai Betliejaus kryptim kyla gyvybės ženklai.

VIEŠNAGĖ EGIPTE

258. Tuo tarpu trys Betliejaus pabėgėliai pasiekė dykumą. Stengdamiesi suspėti žingsniuoti kartu su savo asilėliu, rūpestingai žiūrėdami, kad neiškryptų iš ne taip smarkiai išmindžioto kelio, nuolat graižiodamiesi atgal pasidairyti, ar neatsiveja kareiviai, tolo jie ir tolo nuo žmonių ir šitaip vieni išbuvo bent savaitę, nes apie tiek laiko galėjo užtrukti jų kelionė. Norėdami laimėti laiko, palikę Betliejų jie bus pasukę patogiu keliu, einančiu pro Hebroną ir Bersabėją; bet tam tikroje vietoje bus pasukę į dešinę, į senąjį karavanų kelią, kuris tęsėsi Viduržemio jūros pakraščiu ir jungė Palestiną su Egiptu. Nuo Bersabėjos, kaip buvo anuomet, taip ir dabar prasideda tuščia ir nyki dykuma, bet žemė tebebuvo dar kieta. Tolyn, arčiau Nilo deltos, prasideda tikroji dykuma, „smėlio jūra", kur nebėra jau nei krūmokšnio, nei žolės stiebelio, nei akmens, o vien tik smėlis.

Apokrifinės evangelijos pasakoja, su kokiu iškilmingu triumfu trys pabėgėliai perkeliavo šią sritį, nes laukiniai žvėrys atbėgdavo pavyzdingai romūs nusilenkti prie Jėzaus kojų, o palmės svėrė žemyn savo šakas, kad jis galėtų pasiskinti vaisių. Iš tikro kelionė turėjo būti gana sunki ir varginanti, ypač dėl to, kad trūko vandens.

55 m. prieš Kr. tą kelionę atliko Gabinijaus vadovaujami romėnų karininkai, kurie nemaža žinojo

5) Žydų karas I,670-673

apie sunkumus pro ten keliauti ir to žygio per dykumą bijojo labiau negu karo, kuris jų laukė Egipte[1]). 70 m. po Kr. tuo keliu iš Egipto žygiavo Tito kariuomenė pulti Jeruzalės, bet tai atliko visokeriopai padedama gerai sutvarkytos romėnų tiekimo tarnybos[2]). Paskutinė perėjo tą dykumą anglų kariuomenė, I pasaulinio karo metu žygiavusi iš Egipto į Palestiną, bet, šalia kitų dalykų, anglai žygiuodami statėsi pastovius vandentiekio įrengimus, tuo būdu nusivesdami Nilo vandenį daugiau kaip 150 km iki el-Arish, senovinio Rhinocolura.

Trys mūsų pabėgėliai, priešingai, turėjo sunkiai slinkti lakiuoju smėliu varginančią karštą dieną, o naktis praleisti žemėje ir stiprintis tik tuo trupučiu maisto ir vandens, kurį jie pajėgė gabentis su savim. O jų kelionė tęsėsi gerą savaitę. Šių dienų europietis gali susidaryti aiškų tokios kelionės vaizdą, jei jis praleis keletą nemigos naktų Idumėjos dykumoje (senovinė Negeb) ir dienomis žiūrės, kaip būreliai keleivių sunkiai stumiasi pro smėlio rūkus, supančius el-Arish dykumą, jų asilai apkrauti maisto atsargomis ar neša moterį su kūdikiu prie krūtinės, ir visas toks būrelis stumiasi į priekį tylomis, beveik su rezignacija, pagaliau dingdami kelyje į nežinomybę. Kas yra tokius dalykus patyręs, tas yra matęs daugiau, negu vien tik vietinį gamtovaizdį; toks yra matęs trijų Betliejaus keleivių atliktosios kelionės istorinius įrodymus.

Rhinocoluroje Erodo grėsmė nebesiekė, nes tai jau buvo siena tarp jo karalystės ir romėnų valdomojo Egipto. Kelionė iš Rhinocoluros į Peluziją, jei ir nebuvo mažiau varginanti, tai bent ramesnė. Peluzijoje, įprastoje pereiti į Egiptą vietoje, gyveno žmonių ir buvo šiek tiek patogumų, ir išminčių padovanota-

1) Plutarcho, „Antonius", 3

2) Plg. Žydų karą, IV,658-663

sis auksas puikiai pasitarnavo ir pasirodė kaip tikra Apvaizdos ranka.

Matas nepasako nieko, nei kur buvo, nei kiek ilgai prabuvo Egipte (nors apokrifai ir vėlesniosios legendos, kaip paprastai, gana daug pripasakoja); betgi tikrai galima pasakyti, kad ta viešnagė buvo trumpa. Jei Jėzus gimė 748 m. gale nuo Romos įkūrimo (§173), tai į Egiptą buvo bėgta po kelių mėnesių, vadinas, kai po 40 dienų Marija atliko apsivalymo apeigas šventykloje ir išleidus išminčius. Kadangi tarpas tarp tų įvykių gali būti keletas savaičių ar keletas mėnesių, tai bėgimas paprastai priskiriamas 749 m. pavasariui ar vasarai.

Pabėgėliai jau buvo praleidę keletą mėnesių Egipte, kai juos pasiekė žinia, kad Erodas mirė 750 m. kovo ar balandžio mėn. (§12). Tada Juozapui vėl sapne pasirodė angelas, įsakydamas jam su kūdikiu ir jo motina grįžti į Izraelio žemę[3]). Įsakymas tuojau buvo įvykdytas, ir pabėgėliai grįžo į savo kraštą.

NAZARETAS

259. Kai jie pasiekė Palestiną, Juozapas patyrė, kad Erodo sūnus Archelajus valdo Judėją ir tuo pačiu Jeruzalę ir Betliejų. Kadangi naujasis valdovas turėjo blogą vardą (§14), tai jis nutarė nebegrįžti į buvusiąją savo gyvenvietę ir tuo būdu atsisakė pasiryžimo — jei tokį pasiryžimą iš viso buvo turėjęs (§241) — kurtis Betliejuje, Dovydo namų kilmės vietoje. Savo sumišime per sapną jis apturėjo dar kartą kitą regėjimą ir dėl to grįžo į Nazaretą, valdomą ne Archelajaus, bet Antipo (§§13,15). Matas baigia šį įvykį nurodydamas, kad jie įsikūrė Nazarete, idant

3) Mato 2,20

įvyktų, kas pranašų pasakyta: „Jis bus vadinamas Nazarėnu“(2,23).

Šie žodžiai neužtinkami lygiai šitaip pasakyti jokiose Šv. Rašto pranašystėse, kurias šiandien turime. Perdaug sauvališka būtų daryti prielaidą, kad tai yra žodžiai iš tokios pastraipos, kuri vėliau dingo, ir tai prieštarautų bet kokioms galimybėms priskirti tai kuriam nors apokrifui. Žymiai stipriau pagrįsta yra Šv. Jeronimo nuomonė, nors ir neigiama. Jis sako, kad „Matas, cituodamas „pranašus“ daugiskaitoje, rodo, jog iš Šv. Rašto jis ėmė ne žodžius, o prasmę“. Vadinas, Matas nenurodo į vieną kurią nors pastraipą, bet tik į mintį; jis kartoja ne atitinkamus žodžius, bet mintį. Iš tiesų tokių pavyzdžių praktiškai užtinkame Senajame Testamente ir vėlesniuose rabinų raštuose[1]).

Bet kokia yra ta prasmė, kurią Matas užsimena? Klausimas iki šiol dar nebuvo tiksliai atsakytas, ir tai susiję su kalbiniu klausimu dėl dviejų pavadinimų: — „Nazarėnas“ ir „Nazoreas“[2]). Bet, kaip ten sunkiai bebūtų sprendžiamas tas kalbinis klausimas, mūsų atveju galėjo būti išaiškinta tam tikrų sąvokų panašumu ir žodžių sąskambiu; tokios rūšies dalykų užtinkame Sen. Testamente, ypač kai susiduriama

1) Dėl Sen. Testamento žiūrėk I Esdra 9,1, kur taip pat kalbama apie pranašus (daugiskaitoje), bet tokie žodžiai neužtinkami taip pasakyti jokio pranašo. Dėl rabinų raštų plg. jau cituotąjį Strack und Billerbeck, „Kommentar“, tomas I, p. 92-93.

2) Iš šių dviejų žodžių Morkus naudojasi vien tiktai „Nazarenu“ (4kartus), Matas, Jonas ir Apaštalų darbai vien tik „Nazoreas“ (11 kartų), Lukas naudoja tiek pirmąjį (2 kartus), tiek antrąjį (tik vieną kartą, 18,37). Nors Matas (21,11), Jonas (1,45) ir Apaštalų darbai (10,38) kalba apie Kristų, kaip „Jėzų iš Nazareto“, bet būdvardžio forma jie vartoja Nazorean; betgi jiems Nazorean reiškia „tokį, kuris yra iš Nazareto“. Filologiškai kalbant, hebrajų Nasrath, arba Nasrah; graikiškai Nadzareth, arba Nadzara, būtų Nadzarenas, Nazarenas.

su atitinkamais vardais[3]). Priėmus šitokią galimybę, Mato žodžiuose susekama ne ta viena užuomina.

Pirmiausia, tai gali būti nurodymas į Izaijo 11,1, kur apie būsimąjį Mesiją sakoma: „Atžala išdygs iš Jesės kelmo (Jesė - Dovydo tėvas), ir pakils žiedas iš jo šaknies". Kadangi „žiedas" hebraiškai yra „neser", Matas čia galėjo įžiūrėti sąskambio panašumą su Nazareto vardu (§228), ypač kad ir rabiniškoji tradicija šią Izaijo pastraipą siejo su būsimuoju Mesiju. Taip pat galimas dalykas, kad čia yra šalutinė žodžio nazir užuomina, tokio asmens, kuris yra „nazireo", pasiaukojęs Dievui. Hebraiškai „nazir' (N Z R) yra rašoma kitaip negu Nazaretas (N S R), bet dėl šių žodžių simbolinio panašumo gali būti pasinaudojama atitinkamu jų sąskambių panašumu, kaip atitinkamais atvejais būna Sen. Testamente[4]). Gal dar ryškiau Mesiją simboliškai vaizdavo Samsonas, kuris buvo savo tautos gelbėtojas ir nuo pat kūdikystės vadinamas „nazir", paaukotas Dievui, kaip skaitome Teisėjų knygoje 13,5, kuri hebrajų Biblijoje užima ankstesniųjų pranašų knygų vietą. Bet neaišku, kuri galimybė yra arčiausiai tikrovės.

260. Kai Juozapas sugrįžo įsikurti Nazarete, apie 750 m. nuo Romos įkūrimo vidurį, kūdikėlis Jėzus turėjo maždaug 2 m. amžiaus. Nuo šio laiko iki pradedant jam viešąjį gyvenimą (§175) prabėga daugiau kaip 30 metų tarpas, kada jis gyveno uždarą gyvenimą. Apie šį ilgą laikotarpį nieko nežinome, išskyrus porą nuotrupų, kurias, kaip ir galima laukti, išsaugojo mums Lukas, istorikas, kurio šaltinis yra Jėzaus motinos asmeniniai atsiminimai.

3) Žiūrėk į tas reikšmes, kurios pagrįstos ne žodžių kilme, o tam tikru artimu sąskambiu, kalbant apie Abraomą (Pradžios kn. 17,5), Mozę (Išėjimo kn. 2,10) ir tokius vietovardžius, kaip Babilonija (Pradžios kn. 11,9), Ghilgal (Jozue 5,9) ir t.t.

4) Pradžios kn. 11,9; 17,5; Išėjimo kn. 2,10

Pirmiausiai gydytojas evangelistas nurodo, kad tada, kai trejetas įsikūrė Nazarete, „„vaikelis augo ir ėjo stipryn, buvo pilnas išminties, ir Dievo malonė buvo jame“[5]). Tuojau po to, tartum pažymėti, kad tai tęsėsi ir toliau, jis pakartoja, kad dvylikos metų sulaukęs Jėzus „augo išmintimi, metais ir malone Dievuje ir žmonėse“[6]).

Taigi Jėzus augo ir vystė savo gabumus ne vien tiktai prieš žmones, bet ir vidumi prieš Dievą. Augdamas kūnu ir tobulindamas savo jausmus ir protinius gabumus, jis įsigijo kartu vis daugiau patyrimo; palaipsniui jis kūnu ir protu praleido kūdikystę, vaikystę ir suaugusio amžiaus metus, subręsdamas fiziškai ir intelektualiai.

Senovės docetai neigė tai, kad iš tikro šitaip būtų augta, ir tvirtino, kad tai tik spėjama ir sugalvota, nes jiems atrodė, kad tai nesuderinama su Jėzaus dieviškumu. Bet ne kas kitas, o tik Aleksandrijos Kirilas — neatlaidus Nestorijaus priešininkas ir narsus Kristaus vienybės gynėjas[7]) — palaiko mintį, kad Jėzaus atveju buvo paklusta visų žmogiškosios prigimties dėsnių, įskaitant tuos, kurie tvarko normalų laipsnišką kūno ir proto augimą[8]).

261. Kitas dalykas, kurį Lukas pateikia mums ryšium su tais metais, yra tas, kad kartą Jėzus buvo dingęs ir surastas pagaliau Jeruzalėje.

Jėzaus gimdytojai — Lukas taip paprastai ir vadina juos (2,41) — kas metai keliaudavo į Jeruzalę Velykų švenčių proga, kaip ir kiekvienas geras izraelitas šių svarbiausiųjų „piligriminių švenčių“ metu (§74). Pagal įstatymo teisinius nuostatus Marija,

5) Luko 2,40

6) Luko 2,52

7) Quod unus sit Christus, in Migne, Patrologia Greca 75,1332

8) Dėl teologiško požiūrio į šį klausimą žiūrėk Summa Theol. III, quest. 12, a.2; quest. 9, a.4

kaip moteris, nebuvo įpareigota keliauti, o taip pat nė Jėzus, kol neturėjo trylikos metų. Tačiau daugelis moterų mielai lydėdavo savo vyrus, o dievotesni tėvai pasiimdavo ir savo vaikus, dar nesulaukusius nė 13 metų. Shamai mokyklos rabinai reikalaudavo, kad tėvas pasiimtų ir sūnų, kuris pajėgia laikytis, sėdėdamas ant tėvo pečių. Hillelio mokyklos rabinai pasitenkindavo reikalavimu, kad tėvai pasiimtų sūnus, kurie jau gali užlipti šventyklos laiptais, laikydamiesi tėvo rankos. Kaip ten bebūtų, į Velykų šventes ant tėvo pečių ar pėsčiomis keliaudavo daugelis berniukų, padidindami į Jeruzalę plaukiančių žmonių minią (§74). Tikriausia, Jėzus ten buvo vedamas jau nuo vaikystės metų, bet tasai dalykas, apie kurį Lukas pasakoja, atsitiko tada, kai jis buvo dvylikos metų.

Net ir iš tolimesnių kaip Nazaretas vietų keliaudavo piligrimai būreliais giminės ar draugai, sudarydami nedidelius karavanus, kurie kartu keliaudavo ir pakelės sustojimo vietose praleisdavo naktį. Iš Nazareto į Jeruzalę keliaujant turėjo būti trys arba keturios vietos sustoti nakvynei, nes anuometiniu keliu buvo apie 120 km (šiandieniniais keliais 160 km). Į Jeruzalę būdavo atvykstama per dieną ar porą prieš Nisano 14 d.(§74) ir išbūnama ten penkioliktąją ar net visą oktavą, tai yra iki Nisano 21 d., kada būdavo baigiamos Velykų iškilmės. Tais metais, kai atėjo laikas grįžti namo, berniukas Jėzus tėvams nežinant liko Jeruzalėje. Nors ir nebuvo kartu su jais, bet jie neturėjo pagrindo įtarti, kad jis liko mieste.

Karavanas Rytuose turi savo drausmę, ne karinę ir ne griežtą. Kiekvienas turi apskritai prisilaikyti skirtojo išvykti ir atvykti laiko, o šiaip visiška laisvė. Pakeliui būrelis gali susiskaldyti į keletą mažesnių grupelių ir kurį laiką šitaip išsibarstę keliauti, ir keleiviai gali atitrūkti nuo vienos grupės ir prisijungti prie kitos, jeigu jiems patinka. Tik vakare visi jie vėl susitinka, kai pasiekia nakvynės vietą. Dvylikos me-

tų berniukas, kuris žydams buvo beveik savarankiškas, galėjo naudotis šitokia tvarka, kaip ir suaugusieji, ir tikriausia, kad dėl savo metams deramo judrumo tuo būdavo ypač patenkinti, ypač, jei be kita ko, žinodavo, kaip elgtis. Taigi pirmąją dieną Jėzaus tėvai galvojo, kad keliauja su kuriuo nors kitu karavano būreliu, bet kai atkeliavo iki pirmosios sustojimo vietos ir pradėjo dairytis jo einančiose grupėse, tada pamatė, kad jo nėra.

262. Didžiai susirūpinę jie vėl pasileido į Jeruzalę, ir sekanti diena praėjo iš dalies kelionėje, o iš dalies klausinėjantis jau po miestą, kas pasirodė visai nevaisinga, todėl jie buvo priversti ieškoti iki trečios dienos. Tada jie „rado jį šventykloje, sėdintį mokytojų tarpe, besiklausantį jų ir juos beklausinėjantį. O visi, kurie girdėjo jį, stebėjosi jo išmanymu ir atsakymais. O kai jie pamatė jį, tai nustebo, ir motina tarė jam: Sūnau, kam mums taip padarei? Štai, tavo tėvas ir aš susirūpinę ieškojome tavęs. Jis tarė jiems: Kam manęs ieškojote? Argi jūs nežinojote, kad man reikia būti tuose dalykuose, kurie yra mano Tėvo? Bet jie nesuprato, ką jis jiems buvo pasakęs. Ir jis iškeliavo su jais, atėjo į Nazaretą ir buvo jiems klusnus“[9]).

To paties šimtmečio gale Flavijus Juozapas rašė[10]), kad jis turėdamas 14 m. amžiaus, tai yra, apie 52 m. po Kr., savo žiniomis iš Įstatymo srities jau buvo pagarsėjęs Jeruzalėje ir vyr. kunigai ir kiti žymūs miesto žmonės rinkdavosi jo namuose, klausdamiesi sunkiais klausimais patarimų. Daugelis kitų jo darbo pastraipų įduoda jį, kaip pagyrūną ir pasakojantį niekus, ir dėl to mes turime visišką teisę netikėti tuo, ką jis rašo. Bet tame įvykio atpasakojime gali būti ir grūdas tiesos, nes jis, būdamas gyvo proto, galėjo kartas nuo karto įsileisti į pokalbius su kai ku-

9) Luko 2,46-51

10) Vita, 9

riais Įstatymo daktarais, kurie kitais reikalais atsilankydavo jo namuose. Iš tikro rabinai į savo mokyklas priimdavo vaikus nuo 6 m. amžiaus: „Mes priimame berniukus Įstatymo mokytis nuo 6 m. amžiaus ir mokslu nupenime kaip jautį“[11]). Žinoma, tais berniukais, kurie pasireikšdavo savo gabumais ir pajėgumu protauti, jie labiau rūpindavosi ir nepasididžiuodavo su jais pasikalbėti, kaip lygūs su lygiais.

Bet Luko aprašomoji scena yra visiškai kitokia negu Flavijaus Juozapo. Čia Jėzus yra šventykloje, viename jos atriume, kur paprastai mokytojai susirinkdavo ginčytis (§48). Ten jis nesako savo nuomonių, kaip būsimasis Vespasijono paleistasis iš vergijos Flavijus Juozapas, bet prisiderina prie rabinų akademiškosios tvarkos, pagal kurią būdavo klausomasi, klausiama ir visa tai atliekama tvarkingai, kad prie keliamojo klausimo sprendimo būtų apjungti visų pokalbyje dalyvavusiųjų pasisakymai. Bet šio nežinomojo berniuko įsijungimas į pokalbį buvo toks ypatingas tiek įsigilinimu į keliamuosius klausimus, tiek aštriu pastabumu, kad tai pirmiausiai nustebino įmantriuosius Jeruzalės teisininkus.

Taip pat stebėjosi ir Marija su Juozapu, kurie, tikriausia, klausėsi pokalbio, laukdami jo pabaigos. Tačiau jų stebėjimasis buvo kitoks, negu Rašto mokytojų. Tai buvo stebėjimasis tų, kurie daug žino, bet kurie nebuvo dar pramatę tų dalykų visų pasėkų, o ypač nebuvo tų pasėkų matę pasireiškiančių veiksmais. Marijos sielvartingas sušukimas yra natūralus motinai. Sūnus atsako jai daugiau kaip dangiškojo Tėvo, o ne žemiškosios motinos sūnus. Jeigu jis akimirksniui apleido savo žmogiškąją šeimą, tai vieninteli priežastis, galėjusi paskatinti jį padaryti tai, bus galėjusi būti ta, kad dvasiškai jis buvo iš dangiškojo Tėvo namų. Jėzaus atsakymas yra visos jo būsimosios veiklos santrauka.

11) Baba bathra, 21 a

Lukas, rašydamas po įvykio, šia prasme gerai išaiškina Jėzaus atsakymą, nesujungdamas su medžiagine Jeruzalės šventykla, kaip žodžiai iš pradžių teigtų. Kaip geras istorikas, jis tuojau prideda, kad „gimdytojai nesuprato, ką jis jiems buvo pasakęs". Jie nesuprato, nors jau daug ką žinojo apie Jėzų, bet vis dėl tos pačios priežasties, kuri vertė juos stebėtis, kai pamatė jį tarp daktarų. Jie dar nebuvo pramatę visų išdavų iš tų dalykų, kuriuos jie jau žinojo. O kas gi būtų galėjęs išpažinti dėl to seniai jau buvusio nesupratimo, išgirdus Jėzaus atsakymą, jei ne Marija, papasakodama apie tai, kai jos sūnus jau buvo miręs ir prisikėlęs?

Tai dėl to Lukas ir pakartoja tą savo didelės vertės nurodymą: „Jo motina laikė visus šituos dalykus savo širdyje"[12]). Tai yra dar viena atsargi ir pagarbi užuomina į šaltinį (§§142;248).

263. Daugiau nieko ir nežinome apie visus tuos trisdešimt metų, kuriuos Jėzus praleido Nazarete. Kai jis grįžo atgal po to įvykio šventykloje, tai „buvo jiems paklusnus"[13]) — Juozapui ir Marijai. Žinoma, kiekvienas galvojąs asmuo turėtų gyvo noro įsiskverbti į tų trisdešimt metų paslaptį, bet kas išdrįstų įžengti į tą šventovę be autoritetingo vadovo? Mūsų oficialieji vadovai sustojo prie slenksčio ir mums pasako tik, kad Jėzus „buvo jiems paklusnus".

Mesijinis karalius, gimęs skaistybės ir neturto dvare, ir toliau ištikimai laikėsi anos tradicijos. Tvartas buvo pakeistas į dalidės dirbtuvę ir į menkus namelius, kurių pusė buvo iškalta uoloje. Skaistybė reiškėsi tomis pat formomis ir tuose pat asmenyse, kaip ir anksčiau; neturtą reiškė reikalas dirbti, lydint tai ir patvirtinant savanorišku paklusnumu tėvams.

12) Luko 2,51

13) Luko 2,51

Tuos 30 metų pasaulyje vyko dideli dalykai. Romoje buvo atidaryta dievaičiui Janui šventykla, pasibaigus anam laikotarpiui, „kai visas pasaulis buvo ramybėje" (§225). Judėjos Archelajus buvo ištremtas, ir Romos prokuratoriai užėmė jo vietą. Augustas, sulaukęs 76 m. amžiaus, liovėsi buvęs šio pasaulio valdovu ir, Senatui išleidus dekretą, tuojau patapo kito pasaulio dievaičiu. Germanikas, nugalėjęs šiaurėje barbarus, mirė Rytuose. Romoje išdidžiai valdė Sejanas, o Tiberijus, pasiryžęs bet kada nusodinti jį, laikė vis užmetęs į jo pusę akį iš Kapri salos. Nazarete, atrodo, Jėzaus lyg nebūta. Panašiai, kaip ir visi kiti jo metų sulaukę, iš pradžių jis šoko ant motinos kelių, paskui vaikišku būdu pagelbėdavo jai, paskui padėdavo Juozapui dirbtuvėje, vėliau pradėjo skaityti ir rašyti, atmintinai kalbėdavo „Šema" (§66) ir kitas įprastines maldas, lankydavo sinagogą. Suaugęs į jaunuolius, jis, greičiausia, domėjosi laukais ir vynuogynais, tais darbais, kuriuos Juozapas dirbo Nazarete, ir malonia jo aplinka, tais klausimais, kurie susiję su žydų teise, fariziejais ir sadukėjais, politiniais įvykiais Palestinoje ir svetur. Šitaip visiškai paprastai bėgo tuose įvykiuose jo dienos.

Kasdieninė jo kalba buvo aramajų su ypatingu galilėjiečių akcentu, kuris išduodavo juos vos tik pradėjusius kalbėti. Bet kadangi jo kraštas buvo pasienyje ir turėta pastovių ryšių su graikais, tai beveik būtinai reikėjo mokėti graikiškai. Taigi visiškai galima, kad jis kartais naudodavosi graikų kalba, ir dar labiau galimas dalykas, kad jis naudojosi hebrajų kalba.

264. Jėzus taip pat turėjo ir giminių. Kaip jo motina turėjo „seserį"[14], taip ir jis turėjo „brolių" ir „seserų", kuriuos keletą kartų yra suminėję evangelistai (taip pat ir Povilas, I Korint. 9,5). Keturių šių „brolių" žinomi ir vardai: Jokūbas, Juozapas, Simo-

14) Jono 19,25

nas ir Judas[15]). Jo „seserų" nesuminėti vardai, bet jų turėjo būti keletas, nes yra pasakyta: „...jo seserys, ar ne visos pas mus"[16]). Toks plačios giminės suminėjimas visiškai sutinka su Rytų papročiais, kur kraujo ryšių giminystė palaikoma net ir su visais tolimiausiais išsišakojimais. Tokiu būdu artimiausieji giminės apskritai vadinami „broliais" ir „seserimis", nors tai būtų tik įvairaus laipsnio pusbroliai ir pusseserės. Hebrajų biblijoje „aḥ" ir „ahoth" — „brolis" ir „sesuo" dažnai žymi daug tolimesnio laipsnio gimines, juo labiau, kad senovinėje hebrajų kalboje nebuvo tikslaus žodžio pusbroliui nusakyti. Taigi Jėzaus „broliai" ir „seserys" buvo jo pusbroliai ir pusseserės.

Ne visa ši gausi giminė palankiai žiūrėjo į Jėzų. Matome, kad jau viešąjį gyvenimą įpusėjusiu „net jo broliai netikėjo juo"[17]). Nėra pagrindo manyti, kad tas nepalankumas, šalinimasis ar dar kas kita prasidėjo kartu su Jėzaus viešuoju gyvenimu. Greičiau tai turėjo būti atviras seno jausmo prasiveržimas jam, kuris tų giminių širdyse susikaupė, kol jis Nazarete tebegyveno uždarą gyvenimą. Pats Jėzus apskritai pasisakydamas duoda pagrindo šitaip galvoti: „Pranašas niekur negerbiamas mažiau, kaip savo tėviškėje, savo namuose ir savo giminėje"[18]). Tačiau šalia tokių pagiežos pilnų giminių buvo ir ko ištikimiausių, kurie išliko iki mirties ir po jos ir kurie, tikriausia, malonūs buvo jam, kol jis dar tebebuvo nežinomas vaikas ir jaunuolis Nazarete. Visų pirmiausia čia buvo Marija ir Juozapas, toliau „Viešpaties brolis Jokūbas"[19]), tai yra Jokūbas Jaunesnysis ir

15) Mato 13,55; Morkaus 6,3

16) Mato 13,56

17) Jono 7,5

18) Morkaus 6,4

19) Galat. 1,19

kiti[20]), kurių tarpe, gal būt, ne vienas buvo ilgainiui nusikratę senosios pagiežos.

Baigus Jėzaus kūdikystės įvykių pasakojimą, Juozapas daugiau nebeminimas, ir jo nebematome nė Jėzaus viešojo gyvenimo metais. Viskas leidžia manyti, kad Jėzaus teisinis tėvas bus miręs, kol sūnus gyveno tą 30 metų uždaro gyvenimo. Jei jis dar būtų buvęs gyvas, kaip Marija, tai vis tiek pirmykštėje katechezėje tikrai būtų buvęs suminėtas, o tuo pačiu ir iš jos kilusiose evangelijose. Oficialiai apie jį nieko kita neišliko, tiktai ta jo tėvystė, kurią jis kartu su amatu paliko: „Argi šitas ne dailidės sūnus?[21]) Argi jis ne dailidė, ne Marijos sūnus?“[22]).

NUO VIEŠOJO GYVENIMO PRADŽIOS IKI PIRMŲJŲ VELYKŲ

JONAS KRIKŠTYTOJAS IR JĖZAUS KRIKŠTAS

265. Iki šiol Luko pasakojimas pagrečiui buvo paskirstytas Jonui Krikštytojui ir Jėzui. Evangelistas paliko abu juos berniukų metuose, vieną jų — tyruose, kitą — Nazarete, pasakydamas apie kiekvieną, kad jis augo ir stiprėjo.

Praėjus tiems pusiau šešėlyje trisdešimčiai metų, Jonas pasirodo viešai, o netrukus po to ir Jėzus, beveik pagrečiui po tokio pat trumpo laiko, koks skyrė jų gimimą. Apie Joną iš anksto buvo paskelbta, kad jis bus pirmtakūnas, ir toks jis turėjo aiškiau pasireikšti savo viešąja veikla, negu niekieno nepastebėtu gimimu.

20) Apaštalų darbai I,14

21) Mato 13,53

22) Morkaus 6,3

Paprastai Jono išėjimu į viešumą prasidėdavo pirmykštė katechezė (§113), dėl to šį laikotarpį pasakodamos kitos evangelijos ranka į ranką eina kartu su Luku, įskaitant čia ir santraukinį Morkaus pasakojimą ir nesinoptinį Joną.

Jonas ilgą laiką buvo praleidęs tyruose, vesdamas vienišą ir griežtą gyvenimą. Matome, kad pasirodęs viešai jis „vilkėjo kupranugarių plaukais, aplink savo strėnas turėjo šikšninę juostą ir valgė skėrius ir miškinį medų“[1]), tai dėl to visiškai tikrai galime sakyti, kad jis šitaip bus gyvenęs tuos ilgus atsiskyrėlio metus. Be kita ko, tiek jo drabužiai, tiek maistas buvo tokie, kokie būna įprasti dėl kokio nors asketiško idealo atsiskyrėlišką gyvenimą pasirenkančiųjų asmenų. Net ir šiandien Palestinos beduinai apsiaustus audžiasi sau iš kupranugario vilnos ir, jei neturi ko nors geresnio, valgo skėrius, kuriuos kartais net džiovina ir laiko juodai dienai. Maždaug po 25 metų nuo Jono pasirodymo Flavijus Juozapas, asketiškumo skatinamas, trejus metus praleido su atsiskyrėliu Banu, kuris „gyveno dykumoje ir nesinaudojo kitokiais, kaip tik medžių, lapais, ir neieškojo kitokio maisto, kaip tik tasai, kuris pats auga“[2]). Tokios rūšies atsiskyrėlių, greičiausia, buvo nemaža, ypač tyruose į rytus nuo Jeruzalės ir pagal Jordaną. Tačiau nėra jokių įrodymų, kad jie būtų buvę susijungę su esėnais, nes pats bendruomenės gyvenimo nustatymas pastariesiems savaime atmeta tokį vienišų atsiskyrėlių gyvenimą.

Penkioliktaisiais Tiberijaus viešpatavimo metais „Viešpaties žodis pasigirdo Zakarijo sūnui Jonui tyruose“[3]). Turėjo prasidėti jo misija paruošti ateinančiam Mesijui kelią, ir jis iškilmingai pradeda tai skelbdamas: „Darykite atgailą, nes dangaus kara-

1) Morkaus 1,6

2) Flavijaus Juozapo „Gyvenimas“, 11.

3) Luko 3,2

lystė arti"[4]). Po šio bendrinio pranešimo jis pereina prie smulkesnių nurodymų. Pirmiausiai jis reikalauja iš tų, kurie ateina pas jį, atlikti du dalykus: vandeniu apsikrikštyti ir išpažinti savo padarytąsias nuodėmes. Antra, matydamas, kad pas jį renkasi daug fariziejų ir sadukėjų, jis priima juos šiais žodžiais: „Angių veisle! Kas jus pamokė bėgti nuo ateisiančios rūstybės? Duokite tat vertingų atgailos vaisių. Ir nesisakykite sau vieni: Abraomas yra mūsų tėvas. Nes aš sakau jums, kad Dievas gali pažadinti Abraomui vaikų iš šitų akmenų. Nes kirvis jau pridėtas prie medžių šaknies. Taigi, kiekvienas medis, kurs neduoda gero vaisiaus, bus iškirstas ir įmestas į ugnį"[5]).

266. Prieš Joną ir po jo buvo nemaža mesijinio tipo pamokslininkų, bet jie visi buvo kitokios rūšies.

Tuojau po Erodo Didžiojo mirties pirma pasirodė tūlas Simonas iš Perėjos, kuris padegė karaliaus rūmus ir pats pasiskelbė karalium. Paskui Judėjoje piemuo, vardu Athronges, buvo sudaręs valdžią. Galilėjoje tūlas Ezechijo sūnus Judas iš Sefforis sandėlių pagrobė ginklus. Sekantis buvo Judas Galilėjietis, kuris pradėjo Uoliųjų srovę (§43); o dar vėliau susiduriame su Teudu, egiptiečių pamokslininku, ir su kitais, kuriuos mini Flavijus Juozapas; tikriausia, kad jų buvo dar ir daugiau tokių, kurie nesuminimi.

Bet jų sistema buvo visiškai kitokia negu Jono. Jie visi be jokios išimties skelbė, kad Abraomo sūnūs yra pirmieji žmonės žemėje, o, norėdami patikrinti jiems tikrą aukščiausiąją politinę valdžią, visi griebdavosi ginklo. Daugumas jų skelbėsi karaliais; kiti tvirtino, kad jie gali daryti stebuklus ar bent žadėdavo daryti juos. Keletas jų kėsinosi į svetimą nuosavybę ir statydavo į pavojų kitų gyvybes, nors labai

4) Mato 3,2

5) Mato 3,7-10

retai savąsias. Nė vienam jų nerūpėjo padaryti savo pasekėjus geresniais.

Jonas pasuko visiškai priešinga kryptim. Jis tvirtino, kad Abraomo sūnų galima prigaminti net ir iš akmenų; jis nežadėjo karalysčių ar vyriausių valdžių; niekada jis pats neėmė ginklo į rankas ir nesišaukė jokių ginkluotų pajėgų; politiniais reikalais nesidomėjo; nedarė stebuklų; buvo neturtingas ir nuogas; bet užtat visą jo mokslą sudarė vienas moralinis įspėjimas: jau čia pat yra Dievo karalystė, todėl keiskite savo galvojimo būdą, darykite atgailą!

Jono pats pirmasis žodis „Darykite atgailą!" reiškė kaip tik štai ką: keiskite savo jausmus! Atgimkite! Atsinaujinkite! Nuo nuodėmės atsigręžkite prie Dievo! Graikiškai „metanoeite" reiškia dvasios persimainymą, atgimimą, hebraiškai „shub" — reiškia grįžti iš blogo kelio ir pradėti eiti geru keliu. Bet abiejose kalbose šios sąvokos supratimas yra tas pats — visiškas pakeitimas žmogaus širdies, naujas gyvenimo nukreipimas prie Dievo.

Kadangi gilus vidinis jausmas savaime reikalingas būna išraiškos, o išorinis materialus veiksmas gali būti tokia vidinės dvasios išraiška, todėl ir Jonas „dvasios persimainymui" reikalavo išpažinti savo nuodėmes, kaip išorinį to persikeitimo parodymą, ir apsikrikšyti, kai tai būtų kaip patvirtinimas ir simbolis.

267. Jau ir kitose senovinėse religijose viešas savo nuodėmių išpažinimas ir kūno plovimas sudarydavo tam tikrą apeigų dalį, dėl tos paprastos priežasties, kad pirmasis dalykas atitinka natūralųjį žmogaus dvasios palinkimą įsisąmoninti, kad blogai padaryta, o antrasis dalykas — kūno plovimasis yra dvasinio švarumo pats prieinamiausias ir savaimingiausias simbolis.

Judaizmas praktikavo šias abejas apeigas įvairiomis progomis. Pavyzdžiui, Atsiteisimo, arba Kip-

puro, dieną (§77) vyriausiasis kunigas atlikdavo jas kartu, kaip visos tautos nuodėmių išpažinimą[6]), ir pats apsiplaudavo. Tad Jonas neiškrypo iš judaizmo bendrųjų tradicijų, tik jo naujoviškumas glūdi tame, jog jis reikalavo atlikti tas apeigas sutikti Dievo karalystei, kuri, kaip jis tvirtino, netrukus ateisianti.

Tai buvo karalystė, kuri dvasią laikė aukščiau už viską, kaip ir tos Jono apeigos, karalystė, kuri buvo visiškai kitokia, negu kitų mesijinių pamokslininkų skelbtoji. Aniems rūpėdavo tik pinigai ir ginklai ir angelai, kurie su kardais rankose turėjo nusileisti iš dangaus ir išblaškyti romėnus, politinis Izraelio viešpatavimas pagonims ir daug kitų panašių senų dalykų, kurie lengvai pasiekiami, o Jono skelbiamoji karalystė buvo labai sunkiai pasiekiama ir tuo pačiu nauja. Jei jo mokslas nebuvo visiškai naujas, tai buvo todėl, kad jis tiesiogiai buvo susietas su Izraelio tikrųjų pranašų senuoju mokslu. Anie taip pat primygtinai reikalavo daugiau teisingų darbų, o ne liturginių apeigų[7]), daugiau širdies ir klausos apipiaustymo, o ne kūno; anie taip pat ėjo daugiau dvasiniu, o ne formalistiniu apeigų keliu. O Jonas kaip tik ir nuėjo tuo dvasiniu keliu, kurio anuometinis judaizmas per dažnai atsisakydavo. Pranašai, tie senieji Izraelio gyvenimo normuotojai, seniai jau buvo dingę; jau keletas amžių, kaip buvo vis girdimas dėjavimas: „Mes jau nebematome savo ženklų, nebėra pranašo, ir mūsų tarpe nebėra, kad kas nors žinotų iki kolei"[8]).

Dabar iškilo Jonas, kaip paskutinysis ir galutinis pranašas. Vėliau Jėzus sakys: „Įstatymas ir Pranašai siekia Jono; nuo to laiko Dievo karalystė skelbiama Evangelijoje"[9]).

6) Levitiko 16,21; 16,24

7) Izaijo 1,11

8) Psalmė 73,9

9) Luko 16,16

268. Pasiklausyti Jono pamokslų susirinkdavo labai daug žmonių iš Judėjos ir Jeruzalės. Net Juozapas Flavijus patvirtina tą didelį autoritetą, kurį Jonas turėjo miniose[10]). Artimieji ir pastovūs jo mokiniai gyveno taip pat asketiškai[11]), bet kitiems, kurie ateidavo pas jį, buvo jis labai nuolankus ir atlaidus. Nei muitininkams, nei kareiviams neliepė atsisakyti savo pareigų; jis tik pirmiesiems nurodinėjo nereikalauti daugiau, negu jiems nustatyta, o antriesiems — nesinaudoti prievarta. Tokia švelni šio žmogaus laikysena nepatiko tiems fariziejams ir sadukėjams, kurie buvo atėję kartu su minia pasiklausyti jo ir buvo iškėlęs toli gražu nešvelnų iškeikimą jiems, kurį jau esame minėję (§265); vėliau fariziejai ir Rašto žinovai atsikeršijo jam, keldami abejones dėl jo misijos teisėtumo ar viešai paneigdami ją[12]).

Bet, nepaisant tų kliūčių, Jono pradėtoji srovė pasidarė galinga. Daugelis jo mokinių vėliau sekė Jėzų, ir tarp jų žinome Andriejaus ir Petro, Jokūbo ir Jono vardus. Tačiau kai kurie buvo prisirišę daugiau prie pirmtako asmens, negu prie jo mokymo dvasios, ir tie taip ir liko nuošalūs krikščionybės slenkstyje net ir po Jono ir Jėzaus mirties[13]). Dar kai kurie jų neįstengė atsikratyti pavydo Jėzui, kol abu tebuvo gyvi[14]).

269. Jonas laikėsi daugiausia prie Jordano toje upės vietoje, kuri lengviausiai pasiekiama keliaujantiems iš Jeruzalės, tai yra truputį aukščiau nuo tos vietos, kur ji įteka į Mirties jūrą. Ten buvo patogi vieta apsiplauti upės vandenyje. Tačiau kartais Jo-

10) Žydų senovė, XVIII, 116-119

11) Luko 5,33

12) Luko 7,29-30; 20,1-8

13) Apaštalų darb. 18,25

14) Jono 3,26

nas persikeldavo kitur, veikiausia tada, kai dėl gausaus lietaus upės pakrantės patiždavo ir budavo purvinos, arba ir pati upės srovė pasidarydavo pavojinga. Tada jis pasirinkdavo kur kitą vietą prie vandens, ir iš tokių yra paminėtos dvi: Betanija kitapus Jordano, kur buvo plati ir rami upės užuolanka (§162), ir Ainone, netoli Salimo. Ši vietovė, pagal IV šimt. siekiantį liudijimą, buvo 12 km į pietus nuo Beisano - Scitopolio[15]).

Tuo tarpu prie Jono suplaukiančios minios vis didėjo, ir jose pradėjo sklisti balsai, ar jis pats nebūsiąs tik tas laukiamasis Mesijas. Gilus moralinis skirtumas tarp jo ir kitų mesijinės karalystės skelbėjų darė didelio įspūdžio. Tačiau Jonas aiškiai ir taikliai atmetė tokią patrauklią viltį. Ne, jis nėra tas didysis laukiamasis, jis krikštija tiktai vandeniu, bet po jo ateis galingesnis už jį, kuris krikštys šventąja Dvasia ir ugnimi. Tas laukiamasis bus ir vėtytojas: su vėtykle rankoje jis išvalys savo klojimą, kviečius surinks į savo klėtis, o pelus išmes į ugnį.

Tokie žodžiai Rašto žinovams ir fariziejams atrodė revoliuciniai. Klojimas aiškiausiai Izraelio išrinktoji tauta, bet kas tie kviečiai ir kas tie pelai? Jei kviečiai reiškia rabinų mokinius, kurie prisilaiko „tradicijų", o pelai — visus kitus, tada jie visiškai sutinka su Jonu. Bet tas ypatingasis pamokslininkas maža tedavė garantijų, kad jo nuomonė yra lygiai tokia pat, kaip ir jų, vien jau ir tai turint galvoje, kad jis parodė tokį geraširdiškumą muitininkams ir kareiviams, kurie turėtų būti atstumti, kaip priklausantieji tai nešvariajai „liaudžiai" (§40).

Tad neliko nieko kita, kaip tik laukti, kol ateis tas Jono skelbiamasis, o tuo tarpu budėti, neišleidžiant iš akių jo pirmtako.

270. Vieną dieną kartu su minia atvyko ir Jėzus. Jis atėjo iš Nazareto, tikriausia, kartu su kitais

15) Euzebijaus Onomasticon, p.40

galilėjiečiais, nes ir Galilėjoje turėjo būti žinomas Jono garsas ir susižavėjimas juo. Jėzus buvo vienas tarp daugelio atgailaujančiųjų. Čia niekas jo nepažino, net ir jo giminaitis Jonas. Prisimindamas šį pirmąjį susitikimą, vėliau Jonas liudijo apie Jėzų: „Aš jo nepažinau, bet tas, kurs siuntė mane krikštyti vandenimi, man tarė: Ant ko pamatysi nužengiančią Dvasią ir ant jo pasiliekančią, tai tas, kuris krikštys šventąja Dvasia"[16]).

Tai, kad Jonas nepažįsta Jėzaus, nė kiek nestebina, jeigu prisimename jo gyvenimą. Dar jaunas berniukas jis paliko jau tėvų namus, išeidamas gyventi į tyrus (§237), ir nėra jokių įrodymų, kad jis per tuos dvidešimt vienatvės metų būtų kartas nuo karto grįžęs aplankyti savųjų. Tuo metu jo tėvai, seni jau buvę, kai jis gimė, turėjo būti jau mirę, bet abu jie, o ypač motina, dvasiškai su juo bus buvusi ir tyruose. Pagaliau ko gi jis pasitraukė į tyrus, jei ne dėl tų ypatingų dalykų, kuriuos tėvai, o ypač motina, bus pasakoję jam ryšium su jo gimimu? Jis buvo tikėjimo žmogus ir tuo tikėjimu perdėm gyveno.

Gal būt, dėl to jis nė nebandė asmeniškai susipažinti su paslaptinguoju Marijos sūnumi, kuris buvo gimęs per šešis mėnesius po jo. Pažinojo jį dvasiškai, o kai dėl kita ko, tai jo tikėjimas sakė jam, kad Dievas atitinkamu laiku suves su juo į pažintis. Bet jis turėjo ir tam tikrą nujautimą. Kai jis užmatė minioje Jėzų, besiruošiantį krikštytis, Dvasios balsas leido jam spėti, kad toje daugybėje yra Mesijas, jo giminaitis, nors jis ir nebuvo dar matęs atpažinti skirtojo ženklo[17]). Kai Jėzus laimėjo kuklų Jono varžymąsi, tada buvo apkrikštytas, ir nujautimas virto tikrove.

Pasirodė taip pat ir ženklas, pagal kurį Jėzus turėjo būti atpažintas. Lyg atgailautojas, bet neiš-

16) Jono 1,33

17) Mato 3,14-15

pažindamas jokios nuodėmės, Jėzus žengė į vandenį, o kai jis išbrido iš vandens, viršuje atsivėrė dangus ir nusileido Dvasia balandžio pavidalu ir sustojo ties juo, ir iš viršaus pasigirdo balsas: „Tu mano mylimasis Sūnus, tave aš pamėgau“[18]).

Šis dangiškasis apsireiškimas grąžina mus vėl į Betliejaus olą (§247). Ten Mesijas pradėjo savo fizinį gyvenimą, o čia — savo viešąjį gyvenimą. Ten apie jį buvo pranešta piemenims, o čia atgailaujantiems nusidėjėliams, o pats ženklas duotas nekaltam pirmtakui. Kaip Betliejuje, taip ir čia, Jordano krantuose, tasai pranešimas labai ribotą tesudarė įspūdį tiek laiko atžvilgiu, tiek ir dėl žmonių skaičiaus, kuriems tai buvo duota. Po keleto mėnesių du Jono mokiniai paties mokytojo buvo pasiųsti paklausti Jėzų, ar jis yra tas laukiamasis Mesijas (§339).

TYRAI IR GUNDYMAI

271. Atlikdamas pirmtako skelbiamąsias apeigas,Jėzus įsijungė į Jono veiklą ir tuo pat pradėjo savąją. Bet kiekvienas didelis uždavinys pradedamas ne vien tik tolimesniais, bet ir tuojau pat reikalingais pasiruošimais. Tad ir Jėzus prisilaikė šio dėsnio, pradėdamas savo viešąjį gyvenimą po pasiruošti dar skirtojo laikotarpio.

Tasai laikotarpis tęsėsi keturiasdešimt dienų. Keturiasdešimt yra būdingas Senojo Testamento skaičius, kuris pasikartoja daugelyje biblijos vietų, kai kalbama apie laiką. Tokios vietos, primenančios mūsiškę, yra apie Mozę, kuris Sinajaus kalne Jahvės akivaizdoje praleido „40 dienų ir 40 naktų nevalgė duonos ir negėrė vandens“[1]). Taip pat ir Elijas, angelo atneštuoju maistu pastiprintas, „ėjo 40 dienų ir

18) Morkaus 1,11

1) Išėjimo kn. 34, 28

40 naktų iki Dievo kalno Horeb"[2]). Apie Jėzų pasakyta, kad po krikšto buvo „Dvasios nuvestas į tyrus, jog būtų velnio gundomas. Išpasninkavęs keturiasdešimt dienų ir keturiasdešimt naktų, jis buvo alkanas"[3]). Tai negali būti aiškinama, kaip eilinis žydų pasninkas, kasdien atnaujinamas per 40 dienų. Žydai pasninkaudavo iki saulėlydžio, o valgė vakarais (kaip dabar daro mahometonai Ramadano mėnesį), o Jėzaus pasninkas vyko 40 dienų ir 40 naktų be perstojo, taip pat, kaip Mozės ir Elijo.

Aišku, kad šis įvykis užrašytas, kaip kažkas visiškai antgamtiška. Be kita ko, ankstyvoji katechezė galėjo patirti tai ne iš kur nors kitur, o vien tik iš paties Jėzaus. Ten per tas 40 dienų „jis buvo su žvėrimis", kap sako Morkus[4]), pateikdamas tų 40 dienų laikotarpio santrauką, kai tuo tarpu kiti sinoptikai aprašo daug plačiau.

Kai trūksta tikslių žinių ir, be kita ko, kai aprašomieji įvykiai yra antgamtinio pobūdžio, tai ypač didelių sunkumų susidaro išaiškinti tam laikotarpiui, daug daugiau, negu kuriuos nors kitus evangelijoje pasakojamuosius puslapius, dėl kurių šiandien labiausiai ginčijamasi. Tie puslapiai, žinoma, bus paversti antraeiliais savo reikšme, kai kokia nors sudvasinimo forma — nors ir nekrikščioniška — nuvainikuos smarkųjų pozityvizmą, šiandien vyraujantį tarp mokslininkų; o 40 dienų tyruose kiekvienam protui ir kiekvienam šimtmečiui bus uždara knyga, kurios duota skaityti ir netiesiogiai suprasti vos keletas žodžių.

Tačiau knygos pavadinimas ar greičiau jos bendrasis turinys yra lengvai skaitomas, ir jį teisingai išaiškino pirmykštė katechezė, kuri įspėjo: „Mes turime vyriausiąjį kunigą ne tokį, kurs negalėtų užjaus-

2) III Karalių kn. 19,8

3) Mato 4,1-2

4) Morkaus 1,13

ti mūsų silpnybių, bet gundytą taip pat visokiomis aplinkybėmis, kaip ir visi mes, tačiau be nuodėmės"[5]). Kitais žodžiais sakant, pirmykštei katechezei bendroji, bet tikroji 40 dienų tyruose reikšmė buvo ta, kad Jėzus leidosi būti gundomas ir tai reiškė jo panašumą su žmonėmis, kurie lygiai taip pat galėjo būti gundomi, ir Jėzus davė jiems pavyzdį ir yra sustiprinimo šaltinis jų silpnumo atveju. Šis aiškinimas, be kita ko, yra psichologiškai gerai pagrįstas.

Tad ir yra pavadinimas tos uždaros knygos, kaip jį skaitė pirmieji gerosios naujienos skelbėjai; o pats trijų jos skyrių skaitymas buvo paliktas paskirų skaitytojų galimybei ir sugebėjimui.

272. Pagal tradiciją, kurios buvimas liudijamas VII šimt., o kuri siekia, gal būt, IV šimt., ta vieta, kur Jėzus praleido pasninkaudamas, yra kalnas, kurį arabai šiandien vadina „keturiasdešimt dienų" kalnu (Gebel Qarantal); jo viršūnė Makabiejų laikais buvo vadinama Duq („Observatorija") ir joje stovėjo tvirtovė, kurioje buvo nužudytas Simonas, paskutinysis Makabiejus. Kalnas yra apie 500 metrų aukščiau nuo Jordano slėnio, visiškai uždaras šį vakarų pusėje nuo Jeriko. Ta vieta visada daugiau ar mažiau dykavo, ir tik penktajame šimt. dalyje olų, kurios gausiai korija šlaitus, teikdamos pastovią pastogę, apsigyveno bizantiečiai vienuoliai. Jeigu Jėzus buvo pakrikštytas Jordane apie Jeriką, kaip atrodo galima, tai jam teko keliauti tik keletą kilometrų pasiekti tai atsiskyrimo vietai.

„Kiek kartu buvojau žmonių tarpe, vis mažesnis grįždavau namo", po keletos metų Romoje sušuko vienas filosofas, kuris praktiškai nevykdė tai, ką skelbė. Jėzus savo gyvenimo tarp žmonių išvakarėse buvo visiškai pasitraukęs nuo žmonių 40 dienų, lyg tartum prisirinkti atsargų to žmoniškumo, kurio žmonės stokojo ir kurį jis paskleis jiems.

5) Žyd. 4,15; plg. 2,17-18

Tas ypatingas sąlygas, net ir iš fizinio požiūrio, kuriose buvo praleistos anos 40 dienų, atrodo, mes pajėgiame įžvelgti dviejų evangelistų žodžiuose, kurie mums pasakoja, kad „po tų dienų jis buvo alkanas“, arba „joms pasibaigus, buvo alkanas“[6]). Ar mums reikia galvoti, kad prieš tai jis nejautė alkio? Ar jis gal tas keturiasdešimt dienų praleido tokioje gilioje ekstazėje ir susikaupęs, kad normalus fizinis kūno gyvenimas buvo beveik sustojęs? Tai yra klausimai, į kuriuos istorikas neturi kaip atsakyti ir palieka tai ne tiek teologui, kiek mistikui.

273. Kai po 40 dienų Jėzus pajuto aštrų alkį, jis susidūrė su gundytoju, kurį Morkus vadina „šėtonu“ (§78), Lukas — „velniu“, o Matas naudojasi abiem vardais. Savo santraukiniame pasakojime Morkus neišvardija atskirų gundymų, nemini nė Jėzaus alkio. Kiti du sinoptikai abu sumini tris gundymus, bet skirtinga tvarka. Atrodo, kad teiktinesnė yra Mato eilės tvarka.

„Tuomet gundytojas prisiartinęs jam tarė: Jei tu Dievo Sūnus, sakyk, kad iš šitų akmenų pasidarytų duonos. Jis atsakydamas tarė: Parašyta: Žmogus yra gyvas ne vien duona, bet kiekvienu žodžiu, kuris išeina iš Dievo burnos“[7]). Citata paimta iš Deuteronomio 8,3 ir Mato užrašyta pagal graikiškąjį Septuagintos tekstą. O Jėzus, greičiausia, bus citavęs hebraiškai, ir tada citata skamba taip: „Žmogus yra gyvas ne vien duona, bet visu tuo, kas išeina iš Jahvės burnos, tuo gyvena žmogus“. Paskutinieji žodžiai užsimena manną, kuria hebrajai buvo maitinami tyruose.

Gundytojas siūlė Jėzui pasinaudoti jam, kaip Dievo Sūnui, stebuklams daryti galia gauti tam, kas gaunama ir be stebuklo. Jėzus atsakė, kad žmogui reikalingos duonos galima gauti ne vien tik

6) Luko 4,2

7) Mato 4,3-4

natūraliu būdu, bet ir dieviškosios Apvaizdos ypatingu palankumu, kaip mannos atveju, nesinaudojant tuoj pat stebuklams daryti galia. Gundytojo tikslas buvo išsiaiškinti, ar iš tikro Jėzus buvo Dievo Sūnus ir ar jis pats žinojo tai, bet jam nepasisekė. Jo bandymas susilaukti nereikalingo stebuklo pasibaigė niekais. Rūpindamasis fiziškai išlikti ir turėdamas stebuklingosios galios pavaldumą, Jėzus betgi nurodė į Dievo Apvaizdą.

274. Antrasis gundymas, kaip ir trečiasis, yra susijęs visiškai su antžmogiškąja sritimi. „Tuomet velnias paėmė jį į šventąjį miestą, pastatė jį ant šventyklos viršaus ir jam tarė: Jei tu Dievo Sūnus, pulk žemyn; nes parašyta: Jis savo angelams paliepė apie tave, ir jie neš tave ant rankų, kad kartais neužsigautumei sau kojos į akmenį. Jėzus jam tarė: Taip pat parašyta: Negundysi Viešpaties, savo Dievo“[8]). Šventasis miestas, kaip arabai dar ir šiandien tebevadina, yra Jeruzalė, kurią aiškiai tuo vardu šioje vietoje mini ir Lukas. Šventyklos viršus buvo tas kampas, kur Saliamono portikas jungėsi su „karališkuoju portiku“ (§48); jis buvo labai aukštai iškilęs ties Kedrono slėniu.

Taigi velnias kviečia Jėzų įrodyti, kad jis yra Mesijas. Jeigu jis yra Dievo Sūnus, tai kas puikesnio begalėtų būti, kaip šokti iš viršaus žemėn prieš žmonių minias šventyklos kieme, nes angelai atskubėtų palaikyti krintančio Mesijo ir padėti jo žemėje taip švelniai, kaip vėjelio supamo lapelio.

Istoriškai šnekant, velnio nuomonė nebuvo vienintelė; jos laikėsi daugelis ano meto žydų. Po dvidešimt metų, kai prokuratorium buvo Antonijus Feliksas (52-60 m.), mesijinių stebukladarių pridygo, kaip grybų po lietaus, ir romėnai nužudė „didelę daugybę jų“, kaip sako Flavijus Juozapas[9]). Jis išskirtinai pa-

8) Mato 4,5-7

9) Žydų karas, II,259

žymi, kad vienas Egipto netikrasis pranašas Alyvų kalne surinko apie save tūkstančius pasekėjų, prižadėdamas jiems iš ten įžengti į Jeruzalę, buvusią po jų kojomis, ir, be abejo, remdamasis kažkokia akinančia dangiška pagalba, išvarys romėnus. Trumpai tariant, egiptietis pasinaudojo velnio patarimu Jėzui, tik su tuo skirtumu, kad didysis mesijinis jo pasirodymas turėjo prasidėti rytinėje Kedrono slėnio pusėje, o ne vakarinėje, kur buvo šventyklos bokštas.

Šįkart velnias taip pat cituoja Šv. Raštą — 90 psalmės 11-12, kaip kad Jėzus buvo daręs praeito gundymo metu. Bet, kaip šv. Jeronimas ironiškai pastebi, velnias pasirodė labai menkas Šv. Rašto aiškintojas, nes psalmė pažada dieviškąją apsaugą tiems, kurie yra dievobaimingi ir užlaiko Dievo įsakymus, o ne tokiam, kuris akiplėšiškai laikosi prieš Dievą. Antroji Jėzaus citata iš Deuteronomio 6,16 atitaiso velnio iškreiptąją Šv. Rašto prasmę.

Kaip vyko šis ir sekantis gundymas: ar tikru ir objektyviu būdu, ar tik įtaigos forma ar subjektyvia vizija? Viduriniais amžiais pradėta manyti, kad visa tai vyko kaip vizija, nes buvo galvojama, jog nepritinka, kad Jėzus būtų velnio šen ar ten nešiojamas ir net tam tikroje jo galioje. Tačiau senovės Bažnyčios Tėvai čia neturėjo tokių sunkumų ir aiškino tai kaip tikrus dalykus ir objektyvius įvykius. Be kita ko, Lukas, atrodo, yra buvęs tokios pat nuomonės, kaip ir Tėvai, nes jis, baigdamas pasakoti apie tris gundymus, pateikia neaiškią užuominą į Jėzaus kančios įvykius, kaip naujus velnio puolimus (§276), o tie įvykiai buvo tikri ir objektyvūs.

275. „Velnias vėl paėmė jį į labai aukštą kalną, parodė jam visas pasaulio karalystes ir jų garbingumą ir jam tarė: Aš visa tai tau duosiu, jei parpuolęs prie mano kojų pagarbinsi mane. Tuomet Jėzus jam tarė: Eik šalin, šėtone! nes parašyta: Viešpatį, savo

Dievą, tegarbinsi ir jam vienam tetarnausi“[10]). Lukas prie to prideda dar keletą smulkmenų, būtent, kad visų pasaulio karalysčių vizija įvyko „akimirksniu“ ir kad velnias, nuroďydamas į tų karalysčių galią ir garbę, pareiškė: „Nes tai man atiduota, ir aš tai duodu kam noriu“.

Šiame paskutiniajame savo pareiškime melo tėvas meluoja gal šiek tiek mažiau negu paprastai. Tačiau perdėtas jo gyrimasis matyti, nes šv. Rašte pakartotinai pareiškiama, kad visos žemės karalystės priklauso ne velniui, bet Izraelio Dievui Jahvei[11]) ir kartu jo Mesijui[12]). Bet pažymėtina, kad trečiasis gundymas, kurį Lukas pristato antruoju, pradedamas nebe iššūkiu „jei tu Dievo Sūnus esi“, kaip pirmaisiais dviem atvejais. Gal būt, jis buvo jau įsitikinęs, kad yra priešingai, arba jis galvojo, kad toks abejonę keliąs išsireiškimas šio paskutinio ir pikčiausio puolimo metu yra nereikalingas?

Nieko apie tai nežinome, kaip nieko nežinome ir apie tą labai aukštą kalną, nuo kurio buvo parodytos karalystės ir kurio Lukas net nesumini. Kas pažįsta Palestiną, negali galvoti, kad tai yra Taboras ar Nebo, kaip kai kurie aiškintojai yra darę, nes abu jie yra tik vidutiniško didumo viršukalnės — Taboras 562 m. nuo Vidurželio jūros lygio, o Nebo — 835 m, ir kas buvo į juos užkopęs, tas labai gerai žino, kad nuo jų viršūnių negalima pamatyti net ir visos Palestinos. Bet jei būtų buvęs net Mont Blanc ar dar kuris kitas aukštesnis kalnas, tai tikriausiai natūraliu būdu nebūtų buvę galima pamatyti visų pasaulio karalysčių. Taigi tai buvo vizija, o kadangi ji vyko mums nežinomo kalno viršūnėje, tai ji ir vyko mums nežinomu antgamtiniu būdu.

10) Mato 4,8-10

11) Izaijo 37,16; II Kronik. 20,6; ir t.t.

12) Daniel. 2,44; psalmė 71.8-11; ir t.t.

Velnias reikalauja, kad Jėzus atiduotų jam pagarbą, kokia atiduodama žemės karaliams ir Dievui danguje, butent, nusižeminusiojo pagarbą. Tai yra veiksmas, kai kas nors laikò save žemesniu už tą, kuriam jis atiduoda pagarbą ir pripažįsta savo pavaldumą jam. Į pasiūlymą Jėzus atsako Šv. Rašto ištrauka, kuri yra „Šemos" (§66) pirmosios dalies pastraipoje. Hebraiškame originale ši pastraipa yra šiek tiek kitokia, negu ją pateikia du sinoptikai: „Bijosi savo Dievo Jahvės ir jam tarnausi". Tačiau evangelijoje nusakomoji prasmė atitinka originalą.

276. Visi trys gundymai rodo aiškų ryšį su Jėzaus mesijiškumu, prieš kurį jie yra nukreipti. Pirmuoju gundymu norima pastūmėti jį į ramų ir patogų mesianizmą; antruoju — į tuščią pasirodymą stebukladariu; trečiuoju — į mesianizmą pasiskirti politinei šlovei. Jėzus, praėjęs tuos tris gundymus, vėlesnėje veikloje ir toliau priešinsis tiems dėsniams, kuriais jie buvo remiami.

Aptaręs trečiąjį gundymą, Matas prideda, kad velnias, tarytum paklausydamas Jėzaus įsakymo „Eik šalin, šėtone!", dabar pasišalino, „ir štai prisiartino angelai ir tarnavo jam"[13]). Lukas nemini angelų, bet pateikia smulkmeną ryšium su velnio pasišalinimu. „Velnias atstojo nuo jo iki laikui"[14]). Nėra jokio pavojaus kaip nors neteisingai suprasti tam „laikui": tai būsimoji Jėzaus kančia, kai jis išdavimo naktį pasakys Judo atvestajai miniai: „Tai yra jūsų valanda ir tamsybės valdžia"[15]), kai šėtonas bus įėjęs į Judą[16]) ir apaštalus persijos kaip kviečius[17]). Ta proga Jėzus apaštalams lieps melstis, kad neįpultų į pagundą, o jis pats, kraujo lašais prakai-

13) Mato 4,11
14) Luko 4,13
15) Luko 22,53
16) Luko 22,3
17) Luko 22,31-44

tuodamas, melsis dar karščiau. Tai kaip tik bus tas „laikas", apie kurį Lukas, nesuminėjęs po gundymų vykusio angelų pasirodymo, kalba apie angelą, nusileidusį iš dangaus Jėzaus sustiprinti. Tad Lukas kančią turi galvoje kaip tą „laiką", kurį šėtonas pasirenka savo galutiniam ir smarkiausiajam puolimui.

JONO PASITRAUKIMAS, JĖZAUS IŠKILIMAS

277. Tuo tarpu Jonas Krikštytojas dar tebemokė, ir Jeruzalės galingieji dar budriau sekė jį (§269). Kas iš viso buvo tas nepriklausomasis atsiskyrėlis? — Nei fariziejus, ne sadukėjas, nei uolusis, nei romėnų pataikūnas, nei esėnas, nei Erodo šalininkas, krikštijąs ne pagal žydų ceremonialo apeigas, skelbiąs „galvojimo, minčių pakeitimą" (§266), svetimas Rašto žinovams. Jei Jonas būtų likęs kaip atsiskyrėlis tuose savo tyruose su trupučiu mokinių šalia savęs, tai jie būtų palikę jį ramybėje, bet dabar jis sutraukia minias, kurios būriais žygiavo pas jį iš Jeruzalės ir Judėjos, kaip ir iš tolimosios Galilėjos. Be abejonės, tas vyras naudojosi pirmos eilės moraline įtaka, ir tie, kurie Jeruzalėje turėjo savo rankose judaizmo vadžias, negalėjo leisti jam ir toliau išlikti nepažabotam. Arba su jais, arba prieš juos. Tegul jis bent kartą atvirai pasisako, kas yra ir ko nori!

Sužinoti, kas jis yra, sudaryta komisija. Kadangi juo visi domėjosi, tai sudaryta mišri komisija iš kunigų ir levitų, daugiausia iš sadukėjų ir fariziejų atstovų, ir visi kartu atvyko iš Jeruzalės į kitapus Jordano esančią Betaniją (§269), kur tuo metu mokė Jonas. Komisija prisistatė ne kaltinti, bet ištirti reikalo. Jos nariai atstovavo reikšmingiausiems ir teisingiausiais save laikantiems žydų sluoksniams, kurie turėjo teisę žinoti tiesą, dėl to jie paklausė Joną: „Kas tu esi?"[1])

1) Jono 1,19

Maždaug prieš keturis su puse šimtmečių Atėnų vadai ir išmintingieji panašiai paklausė Sokratą: „Kas tu esi?“[2]). Tačiau jeruzaliečių klausimas, nors ir miglotai pasakytas, turėjo aiškų tikslą. Didžiuliai buriai, sekusieji Krikštytoją, nuolat vis labiau primygtinai klausinėjo, ar jis yra Mesijas, ar ne, ir komisija norėjo išsiaiškinti, ką apie tai galvoja pats Jonas. Bet Jonas „prisipažino ir nesigynė; jis prisipažino: Aš neesu Kristus (Mesijas)“[3]). Jie vėl jį paklausė: „Tai kas gi tu esi?“, ar tu Elijas? kurio visi laukia kaip Mesijo pirmtako? Ar tu esi pranašas, kaip Mozė, kurs turi pasirodyti Mesijo laikais? — Į kiekvieną klausimą Jonas atsakydavo: Ne! — Tai kas tu esi, primygtinai reikalavo pasiuntiniai — nes turėsime parnešti atsakymą į Jeruzalę! — Jis atsakė: „Aš tyruose šaukiančiojo balsas: Taisykite Viešpaties kelią, kaip yra pasakęs pranašas Izaijas“[4].

Toksai atsakymas nepatenkino komisijos, ypač fariziejų. Todėl pastarieji jį paklausė: „Tai kam tu krikštiji, jei tu nesi nei Kristus, nei Elijas, nei pranašas?“ — Jonas jiems atsakė, kaip buvo kalbėjęs minioms: jis krikštijąs vandenimi, bet jų tarpe stovi tas, kurio jie nepažįsta, kurs po jo ateis, kurs pirm jo buvo, kuriam jis nėra vertas atrišti jo kurpių dirželio.

278. Sekančią dieną, baigęs pasninkauti, vėl atėjo pas Joną prie upės Jėzus. Jonas tuojau pastebėjo jį minioje ir, rodydamas savo mokiniams, sušuko: „Štai Dievo avinėlis, kurs atima pasaulio nuodėmę! Jis yra tas, apie kurį aš sakiau: Po manęs ateina žmogus, kurs pirm manęs buvo, nes jis buvo anksčiau už mane“. Liudydamas Jėzaus krikšto metu įvykusį ap-

2) Arijanaus „Epictetus“, III,1,22

3) Jono 1,20

4) Izaijo 40,3

reiškimą, Jonas baigė: „Aš mačiau ir liudijau, kad jis yra Dievo Sūnus“[5]).

Jono panaudotoji metafora „Dievo avinėlis“ žydams klausytojams priminė tikruosius avinėlius, kurie kasdieną buvo aukojami Jeruzalės šventykloje, o ypač Velykų metu. Toks klausytojas, kuris buvo geriau susipažinęs su šv. Raštu, galėjo prisiminti, kad būsimasis Mesijas buvo aptartas kaip avinėlis, atneštas paaukoti už kitų blogus darbus[6]), ir kad kai kurie pranašai buvo lyginami su avinėliais, kurie paprastai būdavo skirti aukoti[7]). Abiejų šių sąvokų — Dievo Sūnaus ir aukoti skirtojo avinėlio — tarpusavio ryšio, greičiausia, daugumas Jono klausytojų neužčiuopė, bet pačiam tai turėjo būti labai svarbu, nes kitą dieną jis tai dar pakartojo.

Sekančią dieną (tą išskirtinio tikslumo chronologinę žinią pateikia mums rūpestingasis evangelistas Jonas, 1,35), Krikštytojas, kalbėdamasis su savo dviem mokiniais, vėl netoliese pamatė Jėzų ir, pažvelgęs į jį, sušuko: „Štai Dievo avinėlis!“ Abu mokiniai, paveikti jo žodžių ir to pakartojimo, paliko Joną ir nuėjo paskui tolstantį Jėzų. Jėzus atsigręžė, pamatė juos ir paklausė: „Ko ieškote? Juodu jam tarė: Rabbi, kur gyveni? Jėzus jiems atsakė: Ateikite ir pasižiūrėkite“. Juodu nuėjo su juo, kur jis buvo apsistojęs. Kadangi tada daug žmonių susirinkdavo pas Joną, tad ir jo būstinė tuo metu galėjo būti kokia nors paprasta lauko sargo padangtė, kokių ir šiandieną yra Jeriko slėnyje. Tai atsitiko popiečiu, apie ketvirtą valandą. Abu Jono mokinius buvo taip paveikusi nepažįstamojo Rabbi galia, kad jie pas jį pasiliko tą dieną ir, tikriausia, taip pat ir per naktį.

Abu jie buvo atvykę iš Galilėjos. Vienas jų buvo Andriejus, Simono Petro brolis. Antrojo vardas ne-

5) Jono 1,29,34

6) Izaijo 53,7 ir 4

7) Jeremijo 11,19

suminėtas, bet iš šio pasakojimo galima jį atpažinti taip, tarytum tas vardas būtų nurodytas. Tai evangelistas Jonas, tasai liudininkas, kuris pajėgė visus įvykius taip smulkiai papasakoti, net iki dienų ir valandų tikslumo. Tai buvo jaunuolis, dar nesulaukęs nė dvidešimties metų amžiaus, kuriam buvo skirta patapti mokiniu, „kurį Jėzus mylėjo" (§155). Tą dieną, kurią jis pirmą kartą sutiko Jėzų, galėjo aprašyti jo gyvenimui skirtoje knygoje žymiai teisingiau negu Dantė tą dieną, kurią jis sutiko Beatričę: „Incipit vita nova" — prasideda naujas gyvenimas.

Pabuvęs tą pirmąjį kartą su Jėzum, entuziastiškasis Andriejus troško savo džiaugsmu pasidalyti su savo broliu Simonu. Susitikęs pasakė jam: Ar žinai? Radome Mesiją! — Tai ir Petras nuėjo su juo pas Jėzų. Pažvelgęs į jį, Jėzus tarė: Tu esi Jono sūnus Simonas, bet vadinsies Kefu. — Aramajų kalba „kepha" reiškia „uolą", bet kaip asmenvardis šis žodis neatrodo, kad būtų vartotas Sen. Testamente ar Jėzaus laikais. Simonas, greičiausia, nesuprato, ką tasai nelauktasis pasakymas galėtų reikšti, arba, daugių daugiausia, jis galėjo pagalvoti, kad nežinomasis Rabbi tokiu ypatingu būdu seka savo minčių eigą (§397).

GALILĖJOJE

279. Rytojaus dieną, kaip mums sako įvykius liudijąs evangelistas, Jėzus iškeliavo atgal į Galilėją. Buvo jau užmegztas dvasinis ryšys tarp ir jo pirmtako misijos, ir tuo tarpu nebebuvo, kas jį laikytų dar Judėjoje.

Šio pirmojo Jėzaus grįžimo į Galilėją sinoptikai neužrašė. Jie tekalba tiktai apie antrąjį grįžimą, kai jo pirmtakas jau buvo įmestas kalėjiman (§298). Evangelistas Jonas, kaip ir paprastai, papildo, kas jų

praleista. Jis nesustoja aprašinėti kelionės (bet aprašo antrąją kelionę, kurią kiti buvo praleidę; (§239) ir kalba, kas atsitiko, kai Jėzus grįžo į Galilėją. Tai ten ir vyko toliau pasakojamieji dalykai[1]).

Kartu su Jėzum į Galilėją bus išėję tie trys mokiniai, kurie paliko Joną, prisijungdami prie jo, būtent, broliai Andriejus ir Simonas Petras, o taip pat ir Jonas, kurio vardas neminimas. Visi jie buvo iš Betsaidos, Galilėjos pasienyje (§19), kuri, kaip atrodo, buvo pirmoji sustojimo vieta grįžtant. Susijaudinę ir apimti įkarščio, grįžę jie visi trys nepraleido progos papasakoti savo giminėms ir draugams viską, ką jie žinojo apie Jėzų, entuziastiškai iškeldami jį prieš savo miesto gyventojus. Tarp jų Jėzus sutiko tūlą Pilypą ir tarė: „Sek mane!“ — Reikalas sekti čia buvo ne kelių valandų, bet visą laiką. Pilypas, jau sužavėtas savo trijų draugų pasakojimo, kvietimą uoliai priėmė.

Iš tiesų jis net ir kitiems pradėjo pasakoti apie nuostabųjį Rabbi, kuriuo jie patys žavėjosi, bet čia jis buvo sutiktas šaltai. Susitikęs savo draugą Natanaelį, virpėdamas džiaugsmu jis papasakojo jam: Žinai ką? Mes radome tą, apie kurį kalbėjo Mozė ir pranašai! Tai Juozapo sūnus Jėzus iš Nazareto! — Natanaelis turėjo būti labai ramus ir lėtas žmogus. Be kita ko, jis buvo iš Kanos[2]) miesto netoli Nazareto ir dėl to gerai pažino garbinamojo Rabbi tėviškę. Kai jis išgirdo, kad tas Rabbi yra kilęs iš tos vargingų lūšnų apylinkės, paniekinamai atsakė: „Ar gali būti kas nors gera iš Nazareto?“ (§228).

1) Daugeliui aiškintojų, priešingai, atrodo, kad tie dalykai vyko dar prie Jordano, net ir pašaukimas Natanaelio, kuris tuo metu sėdėjo po figos medžiu. Bet tasai jaukaus papročio suminėjimas rodo, kad viskas įvyko prie Natanaelio namų, Galilėjos Kanoje.

2) Jono 21,2

Tas nepasitikėjimą reiškiąs atsakymas neatvėsino Pilypo uolumo, ir jis pateikė savo įrodymą: Eik ir pasižiūrėk! Ir Natanaelis, kaip Julius Cezaris, atėjo ir pamatė, bet, užuot nugalėjęs, pats buvo nugalėtas.

280. Jėzus, kai tik pamatė ateinantį abejojantį Natanaelį, sušuko: „Štai tikras izraelitas, kuriame nėra klastos!“ Be abejo, tas pagyrimas buvo pelnytas, ir įrodymu gali būti Natanaelio pareikštasis nepasitikėjimas, išgirdus, kad surastas Mesijas. Tada tiek daug buvo visokių besibastančių svajotojų ir sukčių, skelbiančių, kad jie savyje ar kituose surado Mesiją, dėl to nuoširdus izraelitas turėjo visišką teisę būti įtarus. Taigi jis paklausė: „Iš kur mane pažįsti? Atsakydamas Jėzus jam tarė: Pirma nekaip Pilypas pavadino tave, kada buvai po figos medžiu, aš mačiau tave“[3]).

Palestinoje buvo senas paprotys prie savo namų turėti tankų figos medį ir kada nors laisvu metu pasidžiaugti ramybe jo pavėsyje[4]). Jėzaus laikais rabinai mėgdavo netrukdomi studijuoti figos medžio pavėsyje Įstatymą. Kai Jėzus čia sako Natanaeliui, kad matė jį medžio šešėlyje susimąsčiusį, tai iš grynai fizinio pažinimo nebuvo kokia ypatinga naujiena.
Bet staigmena bus turėjusi būti dvasinė, jei Natanaelio susimąstymas anuomet turėjo kokį ryšį su būsimuoju susitikimu. Gal būt, jis galvojo apie tikrąjį Mesiją, apie kurį jau sklido keistos kalbos, vos Jėzui atvykus į tą kraštą. Ar jis savo širdyje neprašė Dievą kokio nors „ženklo“, kaip tai buvo daręs Zakarijas (§227)? Tiksliai negalima atsakyti, tačiau aišku, kad Natanaelis sau skirtuosius žodžius priėmė kaip tikrą tiesą. Jėzus tikrai buvo matęs jį ir ne figos medžio šešėlyje, o jo paties giliausiose mintyse.

Šis atviraširdis izraelitas buvo apstulbintas, ir staiga ramųjį žmogų apėmė užsidegimas: „Rabbi,

3) Jono 1,48

4) III Karal. 4,25; Mikėjo 4,4; Zakar. 3,10

tu esi Dievo Sūnus! Tu esi Izraelio Karalius!“ Dabar Natanaelis jau pritarė Pilypui ir pripažino Jėzų Mesiju. Jis buvo kilnus žmogus, gal kiek net perdaug. „Jėzus jam tarė: Kadangi aš tau pasakiau: Mačiau tave po figos medžiu, tu tiki; išvysi dar didesnius už tuos dalykus“. Paskui, kreipdamasis į Pilypą ir, gal būt, į ten buvusius kitus, tęsė: „Iš tikrųjų, iš tikrųjų, sakau jums, jūs matysite atvirą dangų ir Dievo angelus užžengiančius ir nužengiančius ant žmogaus Sūnaus!“ Tai užuomina į Jokūbo sapną, kurio metu šis matė paslaptingais laiptais užžengiančius ir nužengiančius angelus[5]). Jėzaus misija, kaip ir anie laiptai, bus sujungti žemę su dangum, ir šito dalyko liudininkais bus pirmieji jo mokiniai, Jokūbo palikuonys, „tikrieji izraelitai“.

Natanaelį mini tik Jonas, bet ne sinoptikai. Kita vertus, tarp apaštalų jie mini kažkokį Baltramiejų, apie kurį Jonas visiškai neužsimena. Labai galimas dalykas, kad tai yra vieno ir to paties asmens vardai, kaip anais laikais būdavo įprasta, ypač dar ir dėl to, kad apaštalus išvardijant Baltramiejus paprastai minimas kartu su Pilypu, kuris yra Natanaelio draugas.

KANOS VESTUVĖS

281. Evangelistui Jonui pasikalbėjimas su Natanaeliu yra kartu ir laiko nurodymas naujam įvykiui. Jis sako mums, kad trečią dieną po to pasikalbėjimo „buvo Galilėjos Kanoje vestuvės. Tenai buvo Jėzaus motina. Buvo taip pat pakviestas į vestuves Jėzus su savo mokiniais“[1]). Kaip jau matėme, Natanaelis buvo iš Kanos, tai visai panašu į tiesą, kad jis pats pakvietė Jėzų ir jo mokinius: Andriejų, Petrą, Joną ir

5) Pradžios kn. 28,12

1) Jo..o 2,1-2

Pilypą, į vestuves, kurios buvo pas patiės Natanaelio giminę ar draugą. Tačiau iš Jono žodžių aiškiai matyti, kad Jėzaus motina ten buvo jau prieš savo sūnaus atėjimą, ir tai leidžia spėti, kad tarp Marijos ir vieno iš tos jaunavedžių poros bus buvęs koks nors ryšys. Kaip giminaitė ar draugė, ji bus atvykusi kokią dieną anksčiau padėti moterims namuose pasiruošti, ypač sužadėtinei. Tačiau nebepanašu į tiesą kai kurių vėlesniųjų svajotojų spėliojimai, pagal kuriuos jaunavedžiu paverčiamas pats Natanaelis. ar evangelistas Jonas, ar dar kiti.

Kana šiandieninėje Palestinoje vadinama Kefr Kenna, apie šešios mylios į šiaurės rytus nuo Nazareto pagal plentą į Tiberiados ir Kaparnaumo pusę, o Jėzaus laikais nuotolis tarp Kanos ir Nazareto buvo 3 ar 4 km trumpesnis. Bet senovės laikais buvo dar ir kita Kana, kurios griuvėsiai šiandien vadinami Kirbet Qana, apie 14 km į šiaurę nuo Nazareto. Tarp archeologų dar tebevyksta ginčas, kuri iš šių dviejų vietų yra ketvirtosios evangelijos Kana. Už abi yra rimtų, nors ir ne sprendžiamųjų argumentų, o rašytiniai liudijimai miestą senovėje lankiusiųjų asmenų galėtų lygia teise būti pritaikyti tiek vienai jų, tiek kitai. Taigi klausimas tebėra dar neišspręstas, bet toks sprendimas pagaliau nėra nė būtinas.

Kanos vestuvės buvo žydų „nissu'in" apeigos (§231). Po jų vykstančioji puota, žinoma, būdavo neturtingiesiems žemųjų ir viduriniųjų klasių žmonėms pati iškilmingiausioji viso gyvenimo šventė, ir ji galėdavo tęstis po keletą dienų.

Sužadėtinė savo tėvų ir draugių būdavo labai iškilmingai išpuošiama ir leidžiama su vainiku ant galvos, pagražintu veidu, nuo vaistų švelniai žibančiomis akimis, padažytais plaukais ir nagais, su karoliais, apyrankėmis ir kitokiomis netikromis ar pasiskolintomis brangenybėmis. Sužadėtinis, taip pat užsidėjęs karūną ir apsuptas būrio draugų, ateidavo

vakare parsivesti į savo namus sužadėtinės. Sužadėtinė laukdavo jo, apsupta savo draugių, kurios nešdavo žibintus ir džiūgaudamos sveikindavo pasirodžiusį sužadėtinį. Visi tada sudarydavo procesiją pakeliui į sužadėtinio namus, o joje dalyvaudavo ir visas kaimas su žibintais, dainomis, šokiais ir šventiškais šauksmais. Tokios reikšmingos būdavo tos procesijos, kad net rabinai nutraukdavo mokyklose Įstatymo pamokas ir su savo mokiniais išeidavo pagerbti jaunavedžių. Sužadėtinio namuose būdavo puota, ir jos metu dainos ir prakalbos keitėsi su linkėjimais, o kartais nebūdavo vengiama ir drąsių užuominų, ypač tada, kada vakarienė būdavo jau įpusėjusi ir visi svečiai daugiau ar mažiau įsilinksminę[2]).

Iš tikro būdavo nesišykštima vyno ir geriama stipriai, nes tai reta proga žmonėms, kurie ištisus metus gyveno taupiai ir sunkiai dirbdami. Gerdavo jie nepaprastą vyną, kuris gerai iš anksto būdavo atidedamas ir laikomas tyčia šiai puotai. Tamsiame arabo namų kampe dar ir šiandien galima užtikti paslaptingai atrodančias eiles molinių indų, ir šeimos galva didžiai apgailestaudamas pasakys jums, kad jų negalima liesti, nes juose yra vestuvių vynas. Be to, hebrajų šv. Rašte parašyta, kad vynas džiugina žmogaus širdį, ir tie gerieji žmonės šiuo atveju ruošėsi paklusti šv. Rašto nuostatams bent tiek, kiek tai susiję bent su vestuvių puotos džiaugsmu.

282. Jėzus panorėjo dalyvauti šioje šventėje, tokioje nuoširdžioje, tokioje žmogiškoje net ir savo silpnumais, kaip, tikriausia, ir Marija bus padėjusi aprengti sužadėtinę papuošalais. Galimas dalykas, kad Jėzui, kai jis tebebuvo nedidelis berniukas Nazarete, motina kartais pasakodavo, jog ir jai buvo su-

2) Dėl visų tokių smulkmenų ir atitinkamų rabiniškų liudijimų plg. jau cituotąjį Strack und Billerbeck „Kommentar", tomas II, p.p. 372-400

ruošta šiokia tokia vestuvinė puota, kai ji šventė savo „nissu'in" ir atėjo gyventi į Juozapo namus (§239). Tada buvo sukurta nauja šeima, kurią Jėzus pagerbė ir pašventino trisdešimt metų rodydamas savo sūniškąjį paklusnumą. O dabar, kai jam reikėjo palikti tą šeimą, jis tartum akimirksniui žvilgteri lyg ir su gailesčiu atgal ir pasilieka pagerbti ir pašventinti to moralinio dėsnio, kuriuo remiamos visos šeimos. Tai dėl to Jėzus, kuris gimė iš mergelės ir mirė skaistus, baigdamas savo uždarą gyvenimą ir pradėdamas viešąjį, dalyvavo vestuvėse.

Iš tikro savo viešąjį gyvenimą jis pradėjo stebuklu, kuris, atskleisdamas jo galią, tuo pat metu padėdamas vestuves paversti dar linksmesniu ir iškilmingesniu įvykiu. Jonas rūpestingai pasistengia baigti šį epizodą pastaba (2,11), kad tasai Kanos stebuklingasis „ženklas" buvo pirmasis, kurį padarė Jėzus.

Kanoje Jėzus susitiko su savo motina maždaug po dviejų mėnesių nesimatymo. Gal tai buvo pirmas kartas, kad jis tiek ilgai nebuvo namie, o kadangi Juozapas buvo miręs, tai dirbtuvė liko tuščia, ir Marija be savųjų. Tą pirmą kartą likusi vieniša ji daugiau negu bet kada bus persvarsčiusi jo gimimą ir jam apreikštąją misiją, įžvelgdama, kad tai jau prasideda. Tuos dalykus svarstant, jai teko gintis nuo miestelio įkyrių moterų klausimų, o tai pat ir nuo kandžių giminaičių (§264), kurie bus teiravęsi, kodėl Jėzus ją vieną palikęs, kur jis išėjęs, kokiam tikslui, kada grįšiąs. Dabar Kanoje pamatė jį vėl, jau vadinama Rabbi, mokytoju, su keliais uoliais mokiniais. Nėra abejonės, kad tie dalykai, kuriuos ji buvo pramačiusi savo vienumoje, jau pildėsi. Bet ir prieš Rabbį, Marija visuomet liko motina, kokia ji buvo pasirodžiusi ir prieš dvylikameti berniuką, disputuojantį šventykloje. Marija, kaip gera šeimos motina, per tų vestuvių pietus kartu su kitomis moterimis bus

žiūrėjusi, kad viskas vyktų kaip reikiant, kad valgiai ir visi kiti dalykai būtų laiku. Pietums besibaigiant — ar dėl to, kad buvo blogai apskaičiuota, ar dėl to, kad atvyko nenumatytų svečių — pradėjo trūkti kaip tik svarbiausiojo dalyko — vyno.

Patarnaujančios šeimininkės išsigando. Tai buvo negarbė šeimininkams. Svečiai nepasigailėtų protestų ir pajuokos, o šventė būtų nutrūkusi staigiai ir negarbingai, kaip svarbiausioje vaidinimo vietoje ant scenos užgesus šviesai.

283. Marija tuojau pastebėjo trūkumą ir pramatė šeimininkų gėdą; tačiau ji visai neišsigando, kaip kitos moterys. Jos sūnaus Rabbi dalyvavimas jai reiškė daug daugiau, negu kitiems; ypač dalyvavimą siejo su savo pramatymu, svarstytu Nazareto vienumoje. O gal dar neatėjo jo valanda? Šių minčių apimta, bendrame, vos neišsiduodančiame sumišime, Marija tyliai tarė Jėzui: „Jie nebeturi vyno. Jėzus jai atsakė: Kas man ir tau darbo, moteriške? Mano valanda dar neatėjo“[3]).

Jėzus tuos žodžius pasakė aramaiškai, ir jie turi būti aiškinami pagal jų reikšmę ta kalba. Pirmiausia — „moteriškė“ buvo pagarbus žodis, kaip keturioliktojo amžiaus italams „(ma) donna“ ar anglams „(my) lady“. Sūnus paprastai jį pagimdžiusią moteriškę vadindavo „motina“, bet ypatingais atvejais jis galėjo parodyti jai didesnę pagarbą, pavadindamas ją „moteriške“. Jėzus savo motiną pavadina „moteriške“ prikaltas ant kryžiaus[4]). Net ir iš ankstyvesnių laikų yra išlikęs rabinų pasakojimas, kuriame žydas elgeta kreipiasi į didžio Hillelio žmoną, pavadindamas ją „moteriške“; imperatorius Augustas Kleopatrą vadindavo „moteriške“[5]), o tokios vartosenos pavyzdžių yra ir daugiau.

3) Jono 2,3-4

4) Jono 19,26

5) Kasijus Dione, LI,12

Žymiai būdingesnis išsireiškimas yra „kas man ir tau darbo?“ Graikiškai tai skamba „ti emoi kai soi“, bet tai, tikriausia, yra hebrajų kalbos žodžių „mah li wal (ak)“ atitikmuo, kuris net keletą kartų užtinkamas Biblijoje[6]). O to išsireiškimo reikšmė priklauso daugiau nuo aplinkybių, kuriose tai buvo pasakyta, nuo balso tono, nuo mostų ir t.t., o ne nuo pačių žodžių skambesio. Visos kalbos turi tokių išsireiškimų, kai žodžiai yra tik priemonė išsireikšti ir negali būti paraidžiui išverčiami į kitą kalbą. Mūsų atveju hebraiškąjį išsireiškimą būtų galima šitaip nusakyti: „Kas čia man ir kas tau?“ Iš viso tai yra eleptinis išsireiškimas, keliąs klausimą, kodėl du veikėjai turėtų būti įmaišyti į ginčą, ar veiksmą[7]).

Šitaip atsakydamas Jėzus nepriėmė Marijos pasiūlymo ir kaip priežastį nurodė tai, kad dar neatėjo jo valanda. Tačiau tie trys paprasti žodžiai „jie nebeturi vyno“ (jei iš tikro tik tiek Marija ir tepasakė) buvo užslėptas prašymas padaryti stebuklą, o tokio prašymo pagrindą rodo pati padėtis, o ypač tos neišsakytosios mintys ir motiniškas veidas tos, kuri prašė. Jėzus suprato visa tai, bet jis atsisakė, kaip jis šventykloje buvo atsisakęs savo buvimą dangiškojo Tėvo namuose padaryti priklausomu nuo žemiškosios šeimos (§262). Laikas dar nebuvo atėjęs stebuklais įrodyti savo misijos tikrumą, nes jo pirmtakas Jonas dar tebetęsė savo pasiuntinybę.

Bet Marijos ir Jėzaus pasikalbėjimas dar nebuvo baigtas. Iš tiesų patys svarbiausieji žodžiai niekada nebuvo ištarti, nebent pasikeista žvilgsniais. Kaip

6) Teisėjų kn. II,21 (plg. graikiškąjį Septuagintos tekstą); II Samuelio 16,10; 19,23: IV Karal. 3,13; 9,18; II Kronikų kn. 35, 21; ir t.t. Evangelijose, plg. Mato 8,29; Morkaus 1,24; 5,7; Luko 4,34; 8,28; tas išsireiškimas visur turi atsisakymo prasmę.

7) Tuojau matyti, kad klausimas yra aiškiai filologinis ir reikalauja pažinti semitų kalbą, o įvairiems aiškintojams dažnai to trūksta.

šventykloje, iš karto atsisakęs, Jėzus tuojau pat paklusta ir palieka savo dangiškojo Tėvo namus, taip ir šįkart, iš pradžių atsisakęs, jis sutinka vykdyti jos prašymą. Žodžius sekęs nebylus pasikalbėjimas užtikrino Mariją, kad jos sūnus sutiko. Dėl to ji, nebegaišdama laiko, kreipėsi į tarnus ir tarė: Darykite, ką tik jis pasakys jums!

284. Tų namų atriume stovėjo šeši dideli indai, pilni vandens, rankoms nusiplauti ir dar kitokie indai, kaip Įstatymo buvo reikalaujama. Indai turėjo būti akmeniniai, nes, pagal rabinus, tokie nepatraukia taip nešvarumų, kaip degtas molis. O tie indai buvo dideli, kiekvienas dviejų ar trijų paprastų žydiškų matų, o vienas matas buvo apie 39 litrus, taigi visų jų talpa buvo apie 600 litrų. Aišku, vaišės užsitęsė, ir svečių buvo daug, ir dėl to didžioji dalis vandens buvo suvartota, ir indai buvo beveik tušti.

Jėzus tada įsakė tarnams pripilti indus sklidinus vandens. Jie nubėgo prie artimiausio šaltinio ar rezervuaro, ir, kelis kartus taip suvaikščiojus, indai vėl buvo pilni. Daugiau nieko ir nebereikėjo, ir „Jėzus jiems tarė: Dabar semkite ir neškite vestuvių užvaizdai. Jie nunešė“[8]). Visa tai įvyko per keletą minučių, kol vestuvinio stalo užvaizda nebuvo dar net suspėjęs pastebėti moterų sumišimo susigaudžius, kad nebėra vyno. Švelnus Marijos taktas neleido pastebėti namus užklumpančio negando.

Kai užvaizda pastebėjo, kad tai kita vyno rūšis, ir paragavo jo, kaip jo pareiga reikalavo, jis taip nustebo, jog užmiršo visus oriuosius formalumus, ir prabilo tikru kaimiečio stačiokiškumu. Prisiartinęs prie jaunojo, jis tarė: „Kiekvienas žmogus pirma stato gero vyno, o kaip įgeria, tuomet to, kurs menkesnis; tu gi palaikei gerąjį vyną iki dabar!“[9])

8) Jono 2,8

9) Jono 2,10

Vestuvinio stalo užvaizda neužsimena čia apie kurį nors anuometinį paprotį, nes senoviniuose dokumentuose nėra tam įrodymų. Jo pastaba yra paprastas sąmojingas pagyrimas, kuris parodo tik, kaip nelaukta buvo ta ambrozija — kilnusis gėrimas ir kiek gausu jo buvo baigiantis vaišėms. Bet tokius žodžius išgirdęs jaunikis, greičiausia, nukreipė akis į prievaizdos veidą pasižiūrėti, ar tik jis nebus pats girčiausias iš visų. Jis nebuvo nė svajojęs taupyti gerą vyną vaišių pabaigai, kaip netikėtumą. Apklausti tarnai ir moterys nurodė į Mariją ir Jėzų, ir tada viskas paaiškėjo.

Tuo pirmu stebuklu, sako Jonas, „Jėzus apreiškė savo garbę, ir jo mokiniai tikėjo į jį". Tai nenuostabu, nes Jėzaus mokiniai jau buvo juo susižavėję. Bet kokį įspūdį sudarė tas stebuklas puotos dalyviams? Kai jų galvos prablaivėjo ir jie užmiršo to paslaptingojo vyno skonį, ar jie pagalvojo kada nors apie to įvykio moralinę reikšmę?

285. Po vestuvių ir stebuklo „Jėzus nuėjo į Kaparnaumą su savo motina, savo broliais ir savo mokiniais, ir jie pasiliko tenai keletą dienų"[10]).

Šis sustojimas Kaparnaume buvo trumpas, nes Jėzus buvo nusprendęs eiti Velykoms į Jeruzalę, o jos jau buvo čia pat, o nuo tada Kaparnaumas buvo jam pastovi gyvenamoji vieta Galilėjoje vietoje Nazareto. Jis jau buvo atsiskyręs nuo savo šeimos, ir šeimos įsteigimui pagerbti jis paskyrė pirmąjį stebuklą. Dabar jis išsiskyrė ir su kukliuoju savo kaimeliu ir persikėlė į pradedamajai jo misijai patogesnę vietą.

Kaparnaumas buvo Tiberijados ežero šiaurės vakarų krante, netoli tos vietos, kur Jordanas įteka į jį. Į pietus už 13 km buvo Tiberijados miestas, ir maždaug 30 km į vakarus Nazaretas, o netoliese buvo Erodo Antipo ir Pilypo žemių sienos. Todėl čia buvo muitinė ir sienos perėjimo punktas. Prie ežero buvo

10) Jono 2,12

nedidelis uostas, pritaikytas žvejų laivams. Religinis gyvenimas turėjo būti gana gyvas, ir galimas dalykas, kad jam nelabai trukdė savo įtakomis netoliese įsistiprinęs helenizmas. Religijos tvirtovė, kaip visada, buvo sinagoga, kuri, laimei, yra išlikusi iki mūsų dienų, nors atrodo, kad dabartinė forma priklauso vėlesniems negu Jėzaus laikams. Miesto vardas Kephar Nahum — Nahumo kaimas, kilęs yra iš mums nežinomo Nahumo asmens vardo. Žymiai vėlesniais laikais ten buvo palaidotas rabinas Tanhum, ir jo vardas palaipsniui iškreiptas į Tell Hum, ir tuo vardu šiandien vadinama toji vieta.

Sekdami Jėzų, Kaparnaume įsikūrė ir jo pirmieji mokiniai, kilimo iš gretimos Betsaidos: Simonas Petras ir Andriejus. Kai dėl Simono Petro, tai galimas dalykas, kad jis ten turėjo giminių. Jeigu pas jį, kaip pas gerą žentą, gyveno uošvė (§300), tai nesunku darytis prielaidą, kad jo žmona buvo kilusi iš Kaparnaumo. Vėliau Kaparnaumas buvo vadinamas Jėzaus savuoju miestu[11]), nors tas pats dokumentas truputį toliau Nazaretą tebevadina jo tėviške[12]).

NUO PIRMŲJŲ IKI ANTRŲJŲ VELYKŲ

ŠVENTYKLOS PREKIAUTOJAI

286. Nuo Jėzaus krikšto buvo prabėgę keletas mėnesių. Artėjo naujų metų Velykos (§176), metų, kurie, mūsų nuomone, buvo 28 m. mūsų eros. Jėzus nutarė šioms Velykoms nueiti į Jeruzalę ir dėl to paliko Kaparnaumą.

Kai jis pasiekė šventyklą, pamatė prieš save įprastinį paveikslą, koks būna ypač didžiųjų švenčių metu. Išorinis šventyklos atriumas buvo paverstas

11) Mato 9,1

12) Mato 13,54

mėšlu smirdančiu tvartu, aidėjo jaučių baubimas, avių mekenimas, balandžių burkavimas, o dar garsesni rėkavimai ir šūkavimai pinigų keitėjų ir prekiautojų, išsidėsčiusių visur savo gėrybes (§48). Tame atriume tik gerai įsiklausius buvo užgirstamas menkas giesmių aidas, kyląs iš šventyklos vidaus, ir silpnas tolimų žibintų spinksėjimas. Kitokių religinių ženklų nebuvo matyti tame didžiuliame kieme, kuris buvo panašesnis į gyvulių turgų ar vaizbūnų bei vertelgų susiėjimą, negu į prieškambarį tų namų, kuriuose gyveno nemedžiaginis Izraelio Dievas.

Jėzus, tikriausia, buvo tokių vaizdų liudininkas ir ankstyvesniais atvejais, kai nukeliaudavo į Jeruzalę, bet tada jis dar nebuvo pradėjęs savo viešojo gyvenimo. Dabar jo misija vyko jau visu pilnumu, ir tam patvirtinti jis turėjo pasielgti kaip tas, „kurs turi galios“[1]). Pasidaręs iš virvių rimbą, pradėjo šveisti juo žmones ir gyvulius ir vartyti pinigų keitėjų stalus, ir pinigėliai pabiro į pašalius; išvarė visus juos, ištuštindamas šventąjį kiemą: Laukan iš čia! „Nedarykite iš mano Tėvo namų prekybos namų![2]). Ar nėra parašyta: Mano namai bus vadinami maldos namais visoms tautoms[3]), o jūs padarėte iš jų galvažudžių lindynę“[4]).

Prieš šešetą šimtmečių pranašas Jeremijas taip pat matė šventyklą paverstą į „galvažudžių lindynę“[5]); bet Jėzaus laikų šventyklos kunigai ir pareigūnai turėjo galvoti, kad Jeremijo balsas buvo per toli, o tos pajamos, kurias šventyklos administracija surinkdavo iš tos prekybos, buvo perdaug arti širdies, kad būtų tinkama visa tai nutildyti. O Jėzus nutildė tai rimbo kirčiais.

1) Mato 7,29; Morkaus 1,22
2) Jono 2,16
3) Izaijo 56,7
4) Morkaus 11,17
5) Jerem. 7,11

287. Teoriškai nebuvo kam priešintis šiam veiksmui, kaip ir patys fariziejai matė tai. Bet iš tikrųjų jie dar galėjo kelti klausimą, kodėl Jėzus pats savo autoritetu ryžosi įvykdyti šį veiksmą, užuot reikalavęs tai atlikti įgaliotuosius šventyklos pareigūnus. Kas įgaliojo jį tai daryti? Aiškiau kalbant, iš tikro kaip gi tai atsitiko, kad šis vyras, kuris ką tik atvyko iš Galilėjos, pradėjo, kaip pirmieji jo veiksmai rodo, visiškai nepriklausomai reikštis prieš esamąją valdžią, labai panašiai į Joną Krikštytoją?

Todėl prie jo atėjo žydų, be abejo, įžymių, kurie jam tarė: „Kokį ženklą tu gali mums parodyti, kad tai darai (teisėtai)? Jėzus atsakė ir jiems tarė: Sugriaukite šitą šventyklą, o aš per tris dienas ją pastatysiu! Tuomet žydai sakė: Šita šventykla statyta keturiasdešimt šešeris metus, o tu nori per tris dienas ją pastatyti?“ Jau esame nurodę tą reikšmę, kurią šis atsakymas turi Jėzaus gyvenimo chronologijai nustatyti (§176). Bet tas atsakymas kartu parodo, kad jį klausinėjusieji nesuprato, kokias užuominas jis darė, o šitaip atsitiko ir su evangelistu, kuris šį įvykį matė ir užrašė. Žydai prašė „ženklo“, vadinas, stebuklo. Tai buvo perdaug, nes Jėzaus veiksmas pateisino pats save, juo labiau, kad šventyklos vyresnieji nieko nedarė šventyklos profanacijai sustabdyti, kaip jų pareigos reikalavo. Vis dėlto Jėzus, kadangi jo misija buvo užkliudyta, pasiūlė tikrą įrodymą, bet tai buvo suprasta tik po daugelio mėnesių; o tuo metu iš viso nebuvo patenkintas jo klausinėtojų blogą valią išduodąs smalsumas.

„Šventykla“, apie kurią užsimena Jėzus, yra jo paties kūnas; kai žydai bus sunaikinę šią gyvąją šventyklą, jis padarys, kad ji trečią dieną vėl prisikeltų. Galimas dalykas, kad šiuos žodžius tardamas Jėzus kokiu nors judesiu nurodė į save. Bet, kaip ten tada bebūtų buvę, visi jo klausytojai, nors tuo metu nesuprasdami jo atsakymo, vėliau prisimena tai —

žydai, kad apkaltintų jį (§565), o mokiniai, kad tikėtų į jį, jo prisikėlime pripažindami tą „ženklą“, kurį jis buvo pasiūlęs savo tardytojams[6]).

Nors Jėzus nepatenkina piktų norų skatinamo reikalavimo parodyti ženklą, vis dėlto tų pirmųjų Velykų metu jam esant Jeruzalėje daugelis įtikėjo į jo vardą, nes matė jo daromuosius stebuklus[7]). Bet tas tikėjimas buvo ne tiek širdies, kiek proto, o Jėzus troško daug daugiau pirmojo, negu pastarojo. Tai buvo priežastis, kodėl jis neįsitikėjo jais, nes jis visus pažino[8]), nors pasitikėjo paprastais, bet kilniais mokiniais iš Galilėjos. Bet ir protu paremtas tikėjimas yra širdies paruošimas ir jos kvietimas tikėti, todėl kaip tik čia[9]) dvasinis evangelistas pateikia pa-

6) Jau esu minėjęs tai, kad tarp Jono ir sinoptikų yra laiko skirtumas. Pirmasis pirklių išvarymą iš šventyklos pristato Jėzaus viešojo gyvenimo pradžioje, o pastarieji nukelia į galą (§163). Daugelis tyrinėtojų galvoja, kad tų abiejų pasakojimų negalime suderinti, ir prieina nuomonės, kad Jėzus dviem atvejais išvarė pirklius iš šventyklos. Mūsų nuomone, tai atsitiko tik kartą ir viešojo gyvenimo pradžioje, kaip aiškiai nurodo Jonas, toks rūpestingas chronologas, koks jis yra. Jei sinoptikai tą įvykį nukelia į Jėzaus viešojo gyvenimo pabaigą, tai dėl to, kad tas dalykas tiko jiems prie tos temos, kurią jie pasakojo, ir ypač dėl to, kad jų santraukinis pasakojimas, kuriame jie dažnai neprisilaiko įvykių laiko eigos, aiškiai nurodo, jog Jeruzalėje Jėzus buvo tik kartą (tuo tarpu Jonas kalba bent apie keturias atskiras keliones į Jeruzalę) ir dėl to šį įvykį su pirkliais įjungia kartu su kitais dalykais, kuriuos jie užrašė apie Jeruzalę.

7) Jono 2,23

8) Jono 2,24

9) Kai kurie senoviniai dokumentai, esmėje perduodantieji tą galvojimo srovę, kuri kildinama nuo Tacijano, Jėzaus pasikalbėjimą su Nikodemu nukelia į paskutiniąsias Velykas. Esama keleto priežasčių šitaip galvoti (pvz., Jono 4,54, atrodo, tartum nežinotų savo pareiškimų 2,23 ir 3,2, kurie, labiau tiktų Jėzaus viešojo gyvenimo pabaigai), ir kai kurie šių dienų tyrinėtojai

sikalbėjimą tarp to, kuris protu jau buvo įtikėjęs, ir Jėzaus, kuris jį perkėlė į visai kitą erdvę. Atrodo, lyg mes žiūrėtumėm į viščiuką, kurį pasigavęs nešasi erelis virš debesų, ir tokį vaizdą mėgsta dvasinis evangelistas, kuris jį vėl panaudos ir kitomis progomis (§294).

NIKODEMAS

288. Jeruzalėje tuo metu buvo vienas įžymus fariziejus ir Įstatymo mokytojas, garbingas ir gerų norų žmogus. Bet jis buvo ir Sinedriumo narys, ir iš to išplaukianti jo socialinė padėtis aiškiai reikalavo, kad jis būtų labai atsargus ir apdairus dėl to, ką jis daro viešai. Jis vadinosi Nikodemas; toks vardas užtinkamas rabinų raštuose, bet vargu tai galima, kad jie minėtų tą patį asmenį. Pamatęs Jėzaus padarytuosius „ženklus", jis buvo giliai sukrėstas; gal būt, kad jis buvo vienas iš nedaugelio fariziejų, kurie buvo pripažinę Jono misiją ir iš jo priėmę krikštą. Iš kitos pusės jo socialinė padėtis, o juo labiau fariziejiškas jo apmokymas ir galvojimas įspėjo jį, kad būtų rūpestingai santūrus su nežinomu stebukladariu. Grumdamasis su tais dvasiniais prieštaravimais, jis pajėgė susirasti vidurio kelią ir nuėjo pas Jėzų nakčia. Blankioje žibinto šviesoje daugiau galima susitelkti ir, svarbiausia, mažiau pavojaus, kad pažins kas nors iš pašaliečių.

Pasikalbėjimas buvo ilgas ir tęsėsi gal būt kiaurą naktį, bet „dvasinis" evangelistas perduoda tik pačius žymiausius dalykus, kurie geriausiai tiko jo evangelijos tikslui. Nikodemas pradėjo pokalbį ir, pereidamas tiesiog prie to, kas jį buvo taip iki sielos

---

taip pat būtų linkę pasisakyti už tokį nukėlimą. Tačiau chronologinis ryšys tarp 2 ir 3 skyrių yra pakankamai aiškus, ir toks nukėlinėjimas būtų tik sauvališkas ir neišmintingas dalykas.

gelmių sukrėtę, tarė Jėzui: „Rabbi, mes žinome, kad tu atėjai nuo Dievo, kaip mokytojas, nes niekas negalėtų daryti tų stebuklų, kuriuos tu darai".

Tas garbingasis fariziejus pripažino, kad Jėzaus misija buvo ne žmogiška, bet kažkas žymiai aukštesnio, iš tikro — dieviška. Jėzaus atsakymas nukreipiamas į Nikodemo žodžių prasmę: „Iš tikrųjų, iš tikrųjų, sakau tau, jei kas neatgims iš aukštybės[1]), tas negalės matyti Dievo karalystės". Nikodemas buvo perdaug protingas aiškintis sau tuos žodžius paraidžiui. Jo draugai rabinai taip pat kalbėdavo apie atgimimą dvasine prasme, ypač kai kalba liesdavo atsivertusius į Izraelio Dievą pagonis ar nusidėjėlius, o Filonas Aleksandrietis tą išsireiškimą vartodavo dar ir kita prasme. Bet Nikodemas nepajėgė visišku kaip reikiant tikslumu suprasti dvasinę Jėzaus žodžių prasmę ir aiškindamasis jis apsimetė dideliu neišmanėliu: „Kaip gali žmogus gimti, senas būdamas?". Tas apsimestinis kvailumas yra išmaningesnis negu atrodo. Nikodemas prisistato kaip teisėjas to mokslo, kurį Jėzus imasi jam aiškinti, o Jėzaus atsakymas paverčia jį mokinuku. Negalima pamatyti Dievo karalystės, kol į ją nesi įėjęs, o įėjimas į ją nėra galimas žmogiškomis priemonėmis: „Iš tikrųjų, sakau tau, jei kas neatgims iš vandens ir (iš) šventosios Dvasios, tas negalės įeiti į Dievo karalystę. Kas gimė iš kūno, yra kūnas, ir kas gimė iš Dvasios, yra dvasia".

Hebraiškai dvasia yra „ruah", bet reiškia taip pat ir pūtimą ir vėjo ūžimą. Jėzus prideda abi žodžio reikšmes turintį pavyzdį: „Nesistebėk, kad tau pasakiau: Reikia jums iš aukštybės gimti. Vėjas pučia kur nori; girdi jo ūžimą, bet nežinai, iš kur jis ateina ar

1) Išsireiškimas „iš aukštybės", graikiškai „anoten", kuris gali reikšti ir „vėl", kaip Vulgata verčia lotyniškai („denuo"); bet mūsų atveju labiau tinka pirmoji reikšmė, kaip pasirodo iš paties Jono panaudojimo 3,31; 19,11 ir 23.

kur eina. Taip yra su kiekvienu, kurs gimė iš Dvasios". Nors neapčiuopiamas ir nematomas, vėjas iš tikrųjų yra fizinio pasaulio reiškinys. Taip pat ir dvasiniame pasaulyje dieviškosios Dvasios įtaka negali būti tvarkoma žmogiškais išvedžiojimais nei jos esmė tiriama, bet ji aiškiai reiškiasi išdavomis. Dvasia leidžia mums gimti naujam nematomam gyvenimui tokiu būdu, kaip pirmoji pasaulio matomoji gyvybė kilo iš medžiagos ir kartu su Dievo Dvasia, kuri skrajojo viršum vandenų chaoso[2]).

Užuomina į Jono krikštą yra aiški, ir gal toliau kalbantis paaiškėjo, ar Nikodemas jau buvo apsikrikštijęs. Tačiau Jėzaus čia paskelbtasis naujasis gyvenimas, kaip duotas iš Šv. Dvasios ir vandens, nėra įgyjamas tik simboliniu Jono vandens krikštu, bet atliekant apeigas iš Šv. Dvasios ir vandens. Šis antrasis, paties pirmtako Jono liudijimu, buvo Jėzaus krikštas[3]).

289. Palyginimas tarp Dvasios ir vėjo veikimo Nikodemui pasirodė nepažįstamas pasaulis, kuriame fariziejus jautėsi pasimetęs. Toliau jis nebeapsimeta neišmanėliu, bet dar nenori prisipažinti mokiniu ir nuoširdžiai, bet su tam tikru nepasitikėjimu, pareiškia: „Kaip tai gali būti?".

Jėzaus atsakymas meta laisvą žvilgsnį į Nikodemo padėtį: Kaip čia yra? „Tu mokytojas Izraelyje ir tai nežinai?" Ką gi mokai, jei nekalbi apie Dvasios veikimą sielai? — Po šios įžangos Jėzus bus ilgai kalbėjęs, ne be pertraukimų ir replikų iš Nikodemo pusės. Evangelistas visiškai praleidžia fariziejaus žodžius ir pateikia tik Jėzaus minčių rinkinį. Bet jis iš to rinkinio nesistengia išjungti kai kuriuos Nikodemo atsakymus ir pastabas (tokias, kaip nurodymą į žaltį tyruose) ar net vieną kitą palyginimą, susijusį su žibinto apšviečiamąja aplinka, kurioje vyko pasi-

2) Pradžios kn. 1,2

3) Mato 3,11 ir lygiagretės vietos; Jono 1,33

kalbėjimas (pavyzdžiui, nurodymas į šviesą ir tamsybę). Štai ką mums Jonas yra parinkęs:

„Iš tikrųjų, iš tikrųjų, sakau tau, mes kalbame, ką žinome, ir liudijame, ką matėme, bet jūs nepriimate musų liudijimo. Jei, man kalbant jums apie žemiškus dalykus, jūs netikite, kaip tikėsite, jei jums kalbėsiu apie dangiškuosius? Niekas neužžengė į dangų, kaip tik tas, kurs nužengė iš dangaus: žmogaus Sūnus, kur yra danguje".

„Ir kaip Mozė pakėlė aukštyn žaltį tyruose, taip turi būti aukštyn pakeltas žmogaus Sūnus, kad kiekvienas, kurs į jį tiki, nepražūtų, bet turėtų amžinąjį gyvenimą".

„Nes Dievas taip mylėjo pasaulį, kad davė savo viengimusįjį Sūnų, kad kiekvienas, kurs į jį tiki, nežūtų, bet turėtų amžinąjį gyvenimą. Nes Dievas nesiuntė savo Sūnaus į pasaulį teisti, bet kad pasaulis per jį būtų išgelbėtas. Kas tiki į jį, tas neteisiamas, o kas netiki, tas jau pasmerktas, nes netiki į viengimusiojo Dievo Sūnaus vardą. O pasmerkimas yra toks: Šviesa atėjo į pasaulį, bet žmonės labiau mėgo tamsybę, kaip šviesą, nes jų darbai buvo pikti. Nes kiekvienas, kurs daro pikta, nekenčia šviesos ir neeina į šviesą, kad jo darbai nebūtų peikiami. Kas daro tiesą, tas eina į šviesą, kad jo darbai pasirodytų, nes jie padaryti Dievuje"[4]).

290. Kokia turėjo būti Nikodemo dvasinė būsena, kai jis klausėsi tų dalykų? Veikiausia, panaši į Augustino, kai jis išgyveno svyravimų laikotarpį, kai, skaitydamas Povilo Laiškus, jis tarytum jautė kvepėjimą rinktinių maisto dalykų, kurių jis betgi dar nepajėgė valgyti.

Pagaliau kai kurių išsireiškimų Nikodemas nepajėgė gerai suprasti, kol Jėzus neišryškino jų evangelisto praleistais aiškinimais. Pavyzdžiui, nukryžiavimo užuominą kalbant apie žaltį tyruose. Kaip ir

4) Jono 3,11-21

pasikalbėjime su žydais, kai prekiautojai buvo išvaryti iš šventyklos, Jėzus kalbėjo ne vien tik Nikodemui (§287). Nors fariziejus nuėjo pas jį naktį, bet mums nepasakyta, kad Jėzų jisai rado visiškai vieną. Galimas dalykas, kad iš tamsaus kambario kampo žvelgė pravertos akys jaunuolio, kuris sulaikydamas kvapą seka visą pasikalbėjimą ir kiekvieną žodį įsikala budrion savo atmintin. Tai yra mylimasis mokinys, kuris, sulaukęs gilios senatvės, papasakos šio pasikalbėjimo istoriją.

Nežiūrint to pasikalbėjimo, Nikodemas vėliau nepasidarė tikru Jėzaus mokiniu, tartum patvirtindamas aną naktį girdėtuosius žodžius, kad Dievo dvelkimas paliečia ten, kur nori. Tačiau Jėzui jis išliko prielankus net ir po nukryžiavimo. Jis išdrįs Taryboje tarti Jėzui palankų žodį[5]) ir žymiai daugiau paskirs pinigų nupirkti šimtui svarų kvepalų Jėzaus kūnui ištepti[6]). Tas naktinis Jėzaus lankytojas nebuvo kilnios dvasios, bet kilniau elgėsi bent su savo pinigine; jis nebuvo Petras, bet nebuvo nė Judas.

JONO KRIKŠTYTOJO SAULĖLEIDIS

291. Pasikalbėjime su Nikodemu buvo suminėtas vandens ir Šv. Dvasios krikštas, kuris tikrai nebuvo Jono krikštas. Tuo tarpu Jonas tebetęsė savo apeigas ir tuo tikslu buvo atvykęs į Ainon netoli Salimo (§269).

Po pasikalbėjimo su Nikodemu Jėzus dar kurį laiką pasiliko Judėjoje, bet atrodo, kad jis buvo iš klastingosios sostinės pasitraukęs šiek tiek labiau į šiaurę. Atviri laukai jam ir tiems, kurie norėjo ateiti pas jį, teikė daugiau laisvės veikti toliau nuo įtarių šventyklos vyresniųjų ir farizie jų. Ta vieta, kur jis

5) Jono 7,50-51

6) Jono 19,39

buvo apsistojęs, turėjo gerą vandens tiekimą, gal būt, kokią įlanką prie Jordano, nes nelauktai paaiškėja, kad ir Jėzaus mokiniai krikštija, kaip ir Jonas.

Ar tai buvo vandens ir Šventosios Dvasios krikštas, apie kurį kalbėjo Nikodemui? Beveik tikra, kad ne. Iš tikro ketvirtoji evangelija aiškiai pabrėžia, kad Jėzus pats nekrikštijo, o tik jo mokiniai[1]). Tuo tarpu Šv. Dvasia dar nebuvo suteikta[2]), ir Jėzaus mokiniai dar nežinojo apie Jėzaus atperkamąją mirtį, kas sudaro būsimojo krikšto vandeniu ir Šventąja Dvasia esminius dalykus[3]). Taigi ir teikiamasis krikštas buvo tik būsimojo krikšto ženklas ir simbolinis, kaip ir Jono. Todėl ir Jonas tebekrikštijo net ir tada, kai Jėzaus mokiniai krikštijo, o jei jie būtų krikštiję vandeniu ir Šv. Dvasia, tai jis būtų nustojęs.

Tačiau vieną dieną iškilo tikras nesutarimas. Jono mokiniai ir vienas žydas[4]) pradėjo ginčytis dėl apsivalymo. Gal būt, tasai žydas, atėjęs nuo Jeruzalės, ne galilėjietis, galvojo, kad galilėjiečio Rabbi mokinių atliekamosios apeigos yra daugiau valomosios, nes jos šiek tiek retesnės, negu Jono. Šio mokiniai apkartę nubėgo pas savo mokytoją pasisakyti apie tariamąsias Jėzaus veiklos varžybas: „Rabbi, tas, kurs su tavim buvo anapus Jordano, apie kurį liudijai, štai dabar krikštija, ir visi eina pas jį!“

Karšti Jono mokiniai, gal būt, laukė, kad šis pratrūks pavyduliauti, bet išgirdo iš jo šitokius džiugios paguodos žodžius: „Žmogus negali nieko sau imti, jei jam nebus duota iš dangaus. Jūs patys galite paliu-

1) Jono 4,2

2) Jono 7,39; 16,7

3) Mato 28,19

4) Mintį skaityti „vienas žydas“ kelia patys patikimiausieji graikiški rankraščiai, ir tokiai reikšmei pirmenybę teikia kritiniai tekstai. Vulgata turi daugiskaita „žydai“. Kai kurie kritikai siūlo vietoj „žydas“ skaityti „Jėzus“, bet tai yra sauvališkas ir šališkas pasiūlymas.

dyti apie mane, kad aš esu sakęs: Aš ne Kristus, tik esu siųstas pirm jo. Kas turi sužieduotinę, tas sužieduotinis, o sužieduotinio prietelis, kurs stovi ir jį girdi, džiaugte džiaugiasi sužieduotinio balsu. Taigi, tokio džiaugsmo aš pilnai prityriau. Reikia, kad jis augtų, o aš eičiau mažyn!"[5]).

Senojo Testamento poetiniuose raštuose gana dažnai užtinkama kalbant apie Dievą Jahvę, kaip Izraelio tautos sužadėtinį. Jonui čia sužadėtinis yra Mesijas Jėzus, ir tose mistinėse vestuvėse jisai pats yra „Sužadėtinio bičiulis" (§281). Bet sužadėtinis yra jau prie durų, ir jis jau girdėjo jo balsą, todėl reikia džiaugtis, o ne pavyduliauti! Mėnulio puikybė menkėja ir palaipsniui dingsta su patekančios saulės spindesiu. Taigi „reikia, kad jis augtų, o aš eičiau mažyn".

292. Tai buvo paskutinis Jono liudijimas. Po kelių savaičių, veikiausia gegužės mėnesį, griežtasis karališkojo dvaro nepadorumo teisėjas buvo įmestas į Macherонto kalėjimą (§17).

Vargu galima tikėti, kad fariziejai iš viso būtų neprisidėję prie šio įkalinimo ar bent nesuvaidinę čia kokio nors netiesioginio ar slapto vaidmens. Sinoptikai rodo, kad tai įvyko dėl to, jog Jonas smerkė papiktinimą, o Flavijus Juozapas priskiria tai Jono populiarumui, kuris nepatiko valdžiai. Abu nurodytieji pagrindai yra teisingi ir dera tarpusavy. O ketvirtoji evangelija kelia dar trečią: „Išgirdo fariziejai, kad Jėzus daugiau įgyjąs mokinių ir krikštijąs kaip Jonas"[6]). Tada Jėzus paliko Judėją ir grįžo į Galilėją. Taigi Jėzus bijojo, kad didesnis jo populiarumas už Joną išstatytų jį pavydulingoms fariziejų klastoms, ir dėl to pasitraukė. Jonas ar jau buvo tų klastų auka?

5) Jono 3,27-30

6) Jono 4,1

Tai niekas aiškiai nepasako, bet ir sinoptikai leidžia mums suprasti, kad Jėzus paliko Judėją, vos tik sužinojęs, jog Jonas įkalintas. Fariziejų dėka Jonas ir pateko į spąstus[7]), ne be to, kad čia prisidėjo ir jo drąsumas daryti priekaištus karališkajam dvarui. Fariziejai, trokšdami atsikratyti tuo įkyrėjusiu reformatorium, kurį atidžiai buvo sekę, gudriai pasinaudoja ta pagieža, kurią jam jautė Erodo Antipo karališkasis dvaras, ir paskatino tetrarką įkalinti savo aštrųjį kritiką ir minių populiarų vadą.

Kol Jonas dar tebebuvo Ainone prie Salimo, tai jis buvo ne tetrarko Antipo žemėse, bet laisvojo Scitopolio miesto, sudariusiame dalį Dekapolio (§4), ir ten tetrarka jo negalėjo suimti. Bet Scitopolis buvo įsiterpęs tarp dviejų Antipo valdomųjų žemių: Galilėjos ir Perėjos. Gana lengva buvo kokiu nors reikalu ir per atitinkamus tarpininkus pakviesti Joną į Antipo teritoriją. Vėliau fariziejai suvaidina priešingą tarpininkavimą, kadangi apsimesdami Jėzaus globėjais, norės kad jis savanoriškai pasišalintų iš Antipo žemių. Gali būti, kad ir šį naują tarpininkavimą paskatino pats Erodas Antipas, kurį Jėzus šia proga pavadino lape[8]).

Tamsiuose Macherontо požemiuose Jonas daugelį mėnesių silpo jėgas išsekinančiame laukime.

SAMARIETĖ

293. Grįždamas į Galilėją, Jėzus pasirinko kelią, kuris ėjo išilgai Palestinos ir tuo pačiu kirto Samariją. Jis būtų išvengęs Samarijos, jei būtų pasukęs kitu keliu truputį į rytus, pagal Jordaną, bet tuo pirmuoju

7) Šiuo atveju itin reikšmingas yra sinoptikų išsireiškimas. Jie sako, kad Jonas buvo „išduotas" (gr. „paredote" — Mato 4,12; plg. „paradotenai" — Morkaus 1,14).

8) Luko 13,31; §463.

keliu daugiausia naudodavosi galilėjiečiai, susisiekdami su Jeruzale, kaip mums liudija Flavijus Juozapas[1]).

Tam tikroj vietoj tas Jėzaus pasirinktasis kelias atsiduria siaurame slėnyje, į kurį šiaurėje atsiremia Hebalo kalnas, o pietuose — Garizimo kalnas. Tame slėnyje šiandieną yra Nabulus miestelis, įkurtas 72 m. po Kr., viešpataujant Vespasijonui ir Titui. Miestelis oficialiai buvo pavadintas Flavia Neapolis (iš čia Nubulus), bet paprastai dėl savo geografinės padėties[2]) jis turėjo Mabortha (tai yra „perėjimas") vardą. Netoli to slėnio rytuose buvo hebrajų patriarkų istorijoje garsi vieta[3]), kur buvo iškastas Jokūbo šulinys, dar ir šiandieną išlikęs. Paėjus keletą šimtų metrų tuo slėniu, dešinėje kelio pusėje yra labai senas Sikemo miestelis, buvęs jau 2000 metų prieš Kristų, kuris betgi Jėzaus laikais buvo jau apleistas ir mažai beapgyventas. Šalia jo griuvėsių, kuriuos neseniai pradėjo tyrinėti archeologai, kyla šiandieną Balata kaimelis. Į rytus nuo Balata - Sikemo yra vadinamasis „Juozapo kapas", senovės žydų patriarko, o maždaug už pusantro kilometro toliau į šiaurės rytus yra kitas kaimas,vardu Askar.

Tokia yra geografinė padėtis, kurioje vyksta šis evangelijos pasakojimas. Tarp tos vietos gyventojų samariečių ir žydų apskritai vyravo neapykanta, kurią jau minėjome aukščiau (§4).

Taigi, palikęs Judėją, „Jėzus atėjo į Samarijos miestą, vadinamą Sikaru, arti lauko, kurį Jokūbas buvo davęs savo sūnui Juozapui. Tenai buvo Jokūbo šulinys. Nuvargęs iš kelionės, Jėzus atsisėdo, taip kaip buvo, prie šulinio. Buvo apie šešta valanda"[4]).

1) Plg. Flavijaus Juozapo Žydų senovė XX, 118; Gyvenimas 269

2) Plg. Žydų karas IV, 449

3) Pradžios knyga 12,6; 33,18; 48,22

4) Jono 4,5,6

Tie smulkmeniški vietos nurodymai visiškai sutinka su paskutiniaisiais kasinėjimais. Tikslūs laiko nurodymai ir kitos įvykio savybės, kiek tiek galima įsivaizduoti, yra visiškai svetima grynai fantastiniam prasimanymui ir simboliams. Tačiau, remdamiesi iš anksto nusistatytomis savo teorijomis, kai kurie mūsų dienų tyrinėtojai darėsi išvadas, kad šis pasakojimas esąs tik gryna alegorija, parašyta Mažosios Azijos mistiko, kuris gal niekada net nebuvęs Palestinoj. Bet filosofinės teorijos niekada neįveiks tiesos, ir visuomet užteks tik iš naujo ramiai perskaityti evangelijos pasakojimą, kad pajėgtumėm grįžti prie jokio įtarimo nekeliančios Renano senosios išvados: „Tiktai Palestinos žydas, kuris dažnai eidavo Sikemo slėniu, galėjo šituos dalykus aprašyti".

294. Taigi apie vidurdienį (hebrajų šešta valanda), veikiausia gegužės mėnesį, Jėzus, pavargęs ir suprakaitavęs, atsisėda prie šulinio pailsėti. Jis vienas, nes mokiniai nuėjo į gretimąjį miestą maisto nupirkti.

Iš Sikaro miestelio atėjo samarietė prie šulinio pasisemti vandens[5]). Jėzus jai tarė: „Duok man gerti". Moteriškė jam atsakė išdidžiai: „Kaip? tu, būda-

5) Po aukščiau pateiktųjų trumpų pastabų aišku, kad miestas, iš kurio atėjo ta moteris, negali būti koks nors kitas, tik (Balata) Sikemas, ir tai būtų dar aiškiau, jei vieta leistų pateikti daugiau archeologinių žinių šitai nuomonei patvirtinti. Sikemas, nors ir pradėjęs griūti, Jėzaus laikais dar tebebuvo gyvenamas. Prieš pradedant pastarųjų metų kasinėjimus (1927 m. ir vėliau) vyravo visuotinis įsitikinimas, kad tasai miestas buvęs šiandieninis Askar kaimas. Askar yra apie pusantro kilometro toliau nuo Jokūbo šulinio, o kadangi Askare yra geras šaltinis, tai sunku būtų suprasti, ko ta moteriškė taip toli ėjo vandens. Po Jėzaus laikų, kai (Balata) Sikemas buvo visiškai apleistas, gyventojai persikėlė į šiandieninį Askar, ir naujoji vietovė išlaikė savo senąjį vardą. Atrodo, tikras dalykas, kad (Balata) Sikemas tada vadinosi Sychora, vėliau perkeista į Askar.

mas žydas, prašai gerti mane, moteriškę samarietę?". Iš tikrųjų Jėzus buvo galilėjietis, bet moteriškė, spėdama, kad jis grįžta aplankęs Jeruzalės šventyklą, teisingai palaikė jį žydų religijos pasekėju. Dėl to ji nori pabrėžti, koks pažeminimas yra, kad vyras žydas yra tokion jau bėdon patekęs, jog moterį ir dar samarietę turi prašyti pagalbos. Jėzus atsako: „Jei tu pažintumei Dievo dovaną ir kas yra tas, kurs tau sako: Duok man gerti, tu tikrai būtumei jį prašiusi, ir jis tau duotų gyvojo vandens".

Aras sugriebė kitą viščiuką ir pradeda kelti jį aukštyn (§287). Kaip Nikodemas, taip ir ši moteriškė supranta, kad tuose žodžiuose yra kažkokia užslėpta mintis, kurios negali pagauti, ir dėl to ji laikosi pažodinės reikšmės, nors kalbėti ima su tam tikra pagarba: „Viešpatie, tu juk neturi kuo pasisemti, o šulinys gilus; tai iš kur tu turi gyvojo vandens?" Pastebėjimas buvo teisingas. Šiandieną tas šulinys yra 32 metrų gilumo, vienas pačių giliausiųjų visoje Palestinoje, bet Jėzaus laikais jo gilumas galėjo būti ir menkesnis. Savo pastabą ji baigia istoriška mintim: „Argi tu didesnis už mūsų tėvą Jokūbą, kurs mums davė tą šulinį: pats iš jo gėrė, taip pat jo vaikai ir jo gyvuliai?"

Viščiukas dar tebežiūri į žemę, nuo kurios jis buvo pagriebtas, įsivaizduodamas, kad dar tebekapsto ją. O Jėzus atsako: „Kiekvienas, kurs geria šitą vandenį, vėl trokš, o kas gers vandens, kurį aš jam duosiu, tas nebetrokš per amžius; vanduo, kurį aš jam duosiu, bus jame šaltinis vandens, trykštančio į amžinąjį gyvenimą". Moteriškė vis dar pasilieka grynai ant žemės: „Viešpatie, duok man to vandens, kad nebetrokščiau ir nebevaikščiočiau čia semtis".

Kad viščiukas suprastų, kad jau yra virš debesų, reikėjo būtinai praplėsti pokalbio turinį ir suteikti „ženklą". Dėl to Jėzus tarė moteriškei: „Eik pavadink savo vyrą ir ateik čia". Hebraiškai ir aramaiškai šeimos galva, vadinamas „žmogus" ir taip tikriausiai

bus pasakęs Jėzus: „Eik pašauk savo žmogų“. Tuo dviprasmišku išsireiškimu moteriškė žaidžia ir nebūkštaudama atsako: „Aš neturiu vyro“. Jėzus vengia dviprasmiškumo ir moteriškės atsakymą priima blogesniąja prasme: „Gerai pasakei: Aš neturiu vyro. Nes tu turėjai penkis vyrus ir kurį dabar turi, tai ne tavo vyras; čia tu tiesą pasakei“. Tų dienų jos „žmogus“ taigi nebuvo jos „vyras“ ir labai gali būti, kad ir penki ankstesnieji nebuvo tokie; du ar trys vyrai bus galėję ar dėl svetimoteriavimo atstumti ją, ar jie jau bus mirę. Trumpai tariant, doros atžvilgiu ta samarietė nebuvo pavyzdys[6]).

295. Jėzaus suteiktasis „ženklas“ sudaro gerą įspūdį. Moteris, pamačiusi, kad jos paslaptys atidengtos, sušuko: „Viešpatie, matau, kad tu pranašas!“ Pats tasai atidengimas ir jos šūktelėjimas pripažįsta pranašumą to, kuris priklauso nekenčiamiems žydams, taigi ji nukreipia pokalbį į tos neapykantos priežastį, tuo pačiu norėdama išvengti liesti atidengtas paslaptis: „Mūsų tėvai garbindavo šitame kalne, jūs gi sakote Jeruzalėje esanti vieta, kur reikia garbinti“.

Garizimo kalnas kyla čia pat ties kalbančiųjų galvomis; bet šis iš Jeruzalės grįžtąs nežinomasis žydas, tikriausia, ten bus garbinęs Dievą Jahvės šventykloje. Ką pagaliau jis galvoja, tasai pranašas, apie šį šimtmetinį klausimą tarp samariečių ir žydų.

Moteriškės klausimui Jėzus teteikia beveik vien tik istorinę vertę, kaip nebenaudingam dalykui. Net ir tuo istoriniu požiūriu Jėzus kalba kaip žydas, rody-

6) Palaikantieji mitų ir alegorijų teorijas galvoja kitaip. Pagal juos, penki samarietės vyrai reiškia penkis dievaičius, kuriuos praeityje garbindavo samariečiai, čia moteriškės susimbolinami. Jų įrodymai remiami Karalių knygos 17,30-31 (tuo naudojosi ir Flavijus Juozapas, Žydų karas IX,288). Jėzaus laikais samariečiai nebebuvo pagonys, o garbino žydų Dievą Jahvę, nors prisilaikydami kitokių negu Jeruzalėje apeigų (§4).

damas didesnį palankumą žydams, o ne samariečiams. Bet jis tuojau palikęs praeitį grįžta į dabartį, kurioje nebėra jokio pagrindo senosioms neapykantos varžyboms: „Moteriške, tikėk manim, ateina valanda, kada jūs nei šitame kalne, nei Jeruzalėje negarbinsite Tėvo. Jūs garbinate, ko nežinote, mes garbiname, ką žinome, nes išganymas ateina iš žydų. Bet ateina valanda ir dabar jau yra, kai tikri garbintojai garbins Tėvą dvasia ir tiesa; nes ir Tėvas ieško tokių garbintojų. Dievas yra dvasia ir jo garbintojams reikia garbinti dvasia ir tiesa". Pranašas atsakė: nuo dabar Dievo garbinimas nebebus susijęs nei su Garizimo kalnu, nei su Jeruzalės kalva, nei su kuria nors kita žemės vieta, bet tik su vienintele sąlyga garbinti: dvasia ir tiesa.

Fariziejui, jei jis būtų nugirdęs šiuos žodžius, jie būtų atrodę revoliuciniai ir piktiną; bet jie nebuvo visiškai nauji Izraelyje. Juos ištaręs naujasis pranašas peršoka fariziejų „tradiciją" ir susijungia su ankstesniąja ir tikrąja pranašų tradicija. Jau prieš šešetą šimtmečių pranašas Jeremijas buvo pareiškęs, kad Jahvės šventykla Jeruzalėje nieko neverta, jei lanko ją neverti maldininkai[7]), ir jis taip pat skelbė, kad Mesijo laikais švenčiausioji sandoros Arka nebebus niekieno gerbiama[8]), nes visi turės naują sandorą savo širdyse ir dvasioje įrašytą Dievo įstatymą[9]).

296. Ties ta vieta moteriškė pastebi, kad ji yra atsidūrusi nepažįstamoje srityje. Nei Garizimas, nei Jeruzalė, bet dvasia ir tiesa! Kas tai per pasaulis?

Tikriausia, kad tai ne tas mažytis pasaulėlis, kuriame kivirčijasi samariečiai ir žydai. Jei didieji Jeruzalės mokytojai praktiškai pamiršo Jeremijo pranašystę, tai juo labiau galėjo tai nežinoti samarietė moterėlė ir dėl to pasimetė tame jau senojo pranašo

7) Jerem. 7,4

8) Jerem. 3,16

9) Jerem. 31,33

išpranašautame pasaulyje. Tačiau ji nujaučia, kad čia kalbama apie ateities vizijas, kada ateis palaimintosios Mesijo dienos; todėl suglumusios jos mintys nukrypsta į būsimąjį Mesiją, ir ji nedrįsdama prieštarauti nepažįstamajam pranašui, kuris prieš ją stovi, pasiguosdama tarė: „Aš žinau, kad ateis Mesijas[10]), tai yra Kristus; taigi atėjęs jis visa mums paskelbs. Jėzus jai atsakė: Aš esu, kurs su tavim kalbu".

Samariečiai iš tiesų laukė Mesijo, o negausūs jų palikuonys dar ir dabar jo tebelaukia. Jie vadina jį „Taheb" („Shaheb") — „tas, kuris grįžta", arba „kuris sugrįš geram". Jis piešiamas kaip reformatorius, panašus į Mozę, kuris išblaškys visas abejones, išlygins visus skirtumus ir įkurs laimės karalystę, kuri laikysis dar tūkstančius metų po jo mirties.

Taigi kaip tik šiai moteriškei, ne žydei ir prieš žydus nusistačiusios rasės atstovei, Jėzus pareiškia, kad jis yra Mesijas, o vėliau įsakys savo mokiniams to neskelbti[11]). Bet kaip tik dėl to samariečių priešiško nusistatymo jiems ir suteikta ši pirmenybė. Toks pareiškimas vargu sukeltų tarp jų politinį entuziazmą, nors labai galima, kad tai sujudintų žydus, o Jėzus bet kuria kaina to norėjo išvengti. Jei Jonas perdavė šį sinoptikų praleistąjį įvykį, tai bent iš dalies norėdamas papildyti tai, kas praleista jų pasakojimuose.

297. Kai Jėzus buvo bebaigiąs kalbėtis su samariete, iš miesto grįžo maisto nusipirkę jo mokiniai ir atėjo prie šulinio. Kai moteriškė išgirsta Jėzaus pareiškimą, kad jis esąs Mesijas, ji visiškai sumišusi nebedrįsta jo klausinėti. Palikusi prie šulinio savo ąsotį, ji bėga į miestą ir kiekvienam sutiktajam šaukia: „Ateikite ir išvyskite žmogų, kuris man pasakė visa, ką tik esu padariusi; ar ne jis Mesijas?"

10) Evangelistas, suprasdamas, kad jo skaitytojai graikai maža ką tenusimano apie žydų tikėjimo dalykus, šioje vietoje Mesijo vardą paaiškina: „tai yra Kristus".

11) Mato 16,20

Mokiniai nedrįso klausti Jėzaus tokio neįprasto pokalbio prasmės ir stebėjosi, nes to meto rabinai viešai vengdavo kalbėtis su moterimis, net ir su savo žmonomis. Sumišę mokiniai priėjo prie mokytojo tik po to, kai moteriškė staiga nubėgo miesto kryptimi.

„Rabbi, valgyk!“ prašė jie, siūlydami pirktojo maisto. Atsakydamas Jėzus tęsia metaforą apie dvasinį vandenį, kurią panaudojo kalbėdamasis su moteriške. Jis visų pirma maitinasi dvasiniu maistu, kas yra vykdymas valios to, kuris jį atsiuntė pavestojo darbo atlikti. Jis yra dvasinės piūties vykdytojas. Palestinoje gruodžio mėnesio gale, užbaigus sėją, palengvėjusia širdimi atsidūstama: dar 4 mėnesiai, ir ateis piūtis! Tai savo rūšies priežodis, nes derliaus nuėmimo darbai vykdavo balandžio ar gegužės mėnesiais, taigi po keturių mėnesių poilsio. Bet Jėzus parodo savo mokiniams, kad tas priežodis neturi prasmės, kiek tai susiję su jo dvasine piūtim. Ji jau yra pribrendusi, nebegalima delsti, todėl piovėjai turi būti pasiruošę, nors jie ir nebūtų sėję. Kai Jėzus taria tuos žodžius, jau beveik pribrendęs velykinis derlius banguoja saulėje plačioje el-Makhneh lygumoje, kuri tęsėsi nuo tos vietos iki pat Jordano.

Keletas tos dvasinės piūties pėdų netrukus buvo surinkta. Šneki moteriškė ištraukė iš namų daug samariečių ir jie atėjo prie šulinio pasižiūrėti žydų pranašo. Jo pirmieji žodžiai bus pavergę juos, nes jie prašė jį pabūti su jais. O tai buvo samariečiai, tai yra tie, kurie paprastai mėgdavo lazda nukaršti kailį iki kraujo ar net užmušti žydus, kurie keliaudavo per jų žemę[12]), o vėliau net ir Jėzaus mokiniams neparodė svetingumo[13]). Bet šį kartą, ar bent šie Sikaro samariečiai, buvo malonūs, nes juos, be abejo, švelnino pranašo asmenybė. Jėzus priėmė jų kvietimą, „ir jis

12) Plg. Žydų karas II, 232

13) Luko 9,52-53

pasiliko tenai dvi dienas. Daug daugiau įtikėjo į jį dėl jo pamokslo, o moteriškei jie sakė: Tikime jau nebe dėl tavo šnekos; mes patys girdėjome ir žinome, kad šitas tikrai pasaulio Gelbėtojas"[14]).

GRĮŽIMAS Į GALILĖJĄ IR TEN PIRMIEJI DARBAI

298. Praleidęs dvi dienas su Sikaro samariečiais, Jėzus sugrįžo į Galilėją. Jonas šiais žodžiais aptaria to sugrįžimo priežastį (4,44): „Nes pats Jėzus liudijo, kad pranašas nelaikomas pagarboje savo tėvynėje". Kas tai per tėvynė, apie kurią netiesiogiai čia kalba Jonas? Sinoptikai tą pačią Jėzaus pastabą nukelia į vėlesnį laiką, kai jis buvo išvarytas iš Nazareto[1]), ir iš to matyti ,kad Jėzaus tėvynė yra Nazaretas. Jonas tai aiškiai nepasako, bet nėra pagrindo galvoti, kad čia užuominos būtų daromos į Judėją, iš kurios Jėzus pasitraukė dėl fariziejų intrygų (§292). Greičiau galime daryti prielaidą, kad Jonas, svarstydamas, jog tai, ką yra pasakę sinoptikai, yra jau žinoma (§165), ir perduotą Jėzaus pastabą jis atkelia į jo veikimo pradžią Galilėjoje, beveik iš anksto įspėdamas liūdnu rezultatu. Tačiau pradžioje galilėjiečiai Jėzų priėmė su džiaugsmu. Daugelis jų buvo liudininkai nepaprastų Jėzaus darbų Judėjoje ir grįžę namo kalbėjo apie jį, tuo keldami savo tautiečių pasididžiavimą pranašu.

Kai Jėzus vėl atėjo į Kaną, kur buvo padaręs pirmąjį stebuklą, jo tuojau pradėta ieškoti, kaip žymaus stebukladario. Kaparnaume vieno karaliaus valdininko sūnus sunkiai sirgo. Jo tėvas, išgirdęs apie Jėzaus atvykimą, atskubėjo į Kaną ir prašė Jėzų tuojau ateiti ir išgydyti jo sūnų, kuris buvo jau bemirštąs. Jėzus, pasirodo, neskubėjo patenkint jo prašymo ir, visų pir-

14) Jono 4,40-42

1) Luko 4,16-30 ir lygiagretėse vietose

ma rūpindamasis savo misija, atsakė: „Jei jūs nematote ženklų ir stebuklų, jūs netikite!“. Skausmo apimtas tėvas rūpinasi tik tuo, kad jo sūnus miršta, ir nesiliovė prašęs: „Viešpatie, ateik pirma, nekaip mano sūnus numirs!“ Norėdamas būti tikras, kad sunus pasveiks, jis norėjo, jog Jėzus pats ateitų, kaip gydytojas. Jėzus jam tarė: „Eik, tavo sūnus gyvas!“ Šie stiprūs žodžiai tėvui suteikė stiprybės tikėti: jei stebukladaris taip pasakė, kitaip nė negali būti. Tai buvo hebrajų „septinta valanda“, mūsiškė — pirma po pietų. Po vargingos rytmečio kelionės iš Kaparnaumo į Kaną, kuri yra daugiau kaip 30 kilometrų atstumo, nebuvo galima tuojau grįžti su gyvuliais ir palydovais. Todėl tėvas iškeliavo tik sekantį rytą. Kai jis pasiekė Kaparnaumą, tarnai išėjo pasitikti ir jam pranešė, kad berniukas laikosi gerai. Kai paklausė, kada jis ėmė gerėti, jie atsakė: „Vakar septintą valandą liovėsi krėtęs jį drugys“.

Rūpestingasis Jonas (4,54), neminėdamas buvimo Judėjoje, pastebi, kad tai buvo antrasis Jėzaus stebuklas, po ano Kanos Galilėjos. Taip pat ir čia pasirodo Jono tikslas papildyti sinoptikus.

299. Grįžęs į Galilėją, Jėzus tuojau pradėjo savo misiją, skelbdamas Dievo gerąją naujieną ir sakydamas: „Atėjo laiko pilnybė ir prisiartino Dievo karalystė, darykite atgailą ir tikėkite į gerąją naujieną (§266).

Tuo metu jis turėjo aplankyti visas žymesniąsias Galilėjos vietas, nes mums sakoma, kad „jis mokė jų sinagogose ir buvo visų giriamas“[2]), gal net su šiokiu tokiu pasididžiavimu iš vietinio patriotizmo. Tačiau ilgiausiai ir dažniausiai sustodavo Kaparnaume, kuris jam praktiškai pakeitė Nazaretą. Nėra jokių duomenų pasisakyti prieš, o greičiau už tą nuomonę, kad savo kelionių po Galilėją metu jis taip pat bus aplankęs ir Nazaretą. Bet pamokslą Nazarete, po kurio jis

2) Luko 4,14-15

buvo išvarytas iš miestelio (§357), jis bus sakęs savo veikios Galilėjoje pabaigoje, o ne pradžioje, nes ta proga yra aiškiai priminti stebuklai, kuriuos jis padarė Kapernaume[3]). Todėl, nors Lukas tą epizodą įjungia pradžioje, reikėtų laikytis kitų dviejų sinoptikų pateikiamosios chronologinės tvarkos[4]), kurie tai nukelia į šio laikotarpio pabaigą, kai Jėzus Kapernaume jau buvo išgyvenęs gana ilgą laiką.

Tuose įvairiuose kaimuose, kuriuos Jėzus aplankė, kalbėjo jis daugiausia vietinėse sinagogose. Kaip jau žinome (§62), kiekvienas net ir mažas Palestinos kaimelis turėjo sinagogą, ir ten gyventojai rinkdavosi nepraleisdami nė vienos subatos, o kartais net ir kitomis dienomis. Sinagoga ne tik telkė klausytojus, pasiruošusius ir laukiančius, bet taip pat sudarė progą kalbėti visiškai pagal tradicinius papročius, nes, paskaičius Šv. Rašto, sinagogos vedėjas pakviesdavo ką nors duoti įprastinių pamokymų ir paskatinimų. Visiškai natūralu, kad Jėzus dažnai pasisiūlydavo tokiomis progomis, kurios labai atitiko jo tikslams. Bet kartais jis kalbėdavo atvirame ore ar kur nors privačiuose namuose, jei susidarydavo tokia proga ar kai apie jį susiburdavo daugiau žmonių.

Jo klausytojų skaičius smarkiai gausėjo, nes jie tuojau pastebėjo, kad „jis moka kaip tas, kurs turi valdžios, o ne kaip Rašto žinovai"[5]). Net ir liaudis, remdamasi savo sveiku protu, pajėgė pastebėti gilų skirtumą tarp Jėzaus ir Rašto žinovų mokymo. Pastarieji visuomet ieškodavo priebėgos senovės autoritetuose, ir jie idealu laikė perduot juos visiškai pilnai, nieko nepridedant ir nieko nepraleidžiant, taip kaip jie buvo įsisavinę tą mokslą. Jėzus, priešingai, atvėrė tokius turtus, nuo kurių tik jis teturėjo raktą ir kuriems tik jis „teturėjo valdžią", o jis neprieštaravo

3) Luko 4,23

4) Mato 13,54-58

5) Morkaus 1,22; Luko 4,32; plg. Mato 7,29

tam, ką senieji mokė, net ir juos tobulindamas. „Jūs girdėjote, kad seniesiems pasakyta; aš gi jums sakau“[6]). Rašto žinovai, apskritai, buvo tradicijos balsas; Jėzus gi buvo savo paties balsas ir reiškė teisę priimti tradiciją arba ją atmesti ar pataisyti. Be abejonės, kas prisiskyrė sau tokią teisę, laikomąją Rašto žinovų ir fariziejų dvasinės diktatūros, elgėsi kaip „turįs valdžią“.

KAPARNAUME IR KITUR

300. O jeigu naujasis pamokslininkas turėjo mokslo reikaluose valdžią, tai jis parodė, kad nemažesnę valdžią turi gamtai, darydamas ypatingus ženklus. O kai tos antrosios valdžios turėjimas patvirtino pirmąją, tai kaip tik patraukė dėmesį minių, kurios šį reikalą bus grindusios panašiai kaip ir Nikodemas: „Niekas negalėtų daryti tų stebuklų, jei Dievas nebūtų su juo“ (§288). Šalia tų dviejų Kanos stebuklų, kurių prisiminimas dar tebesilaikė gyvas, buvo daromi ir kiti daugelyje kitų vietų.

Kaparnaume, pasakęs vieną subatą sinagogoje pamokslą, Jėzus viešai pagydė velnio apsėstąjį, kuris jam pratarus žodžius, mėšlungiškai tampydamasis dar šaukė, o paskui liko laisvas nuo apsėdimo. Žmonės, kurie buvo girdėję pamokslą ir matę velnio išvarymą, stebėdamiesi kalbėjosi tarp savęs: „Kas tai yra? Koks tai naujas mokslas? nes jis su galia liepia net nešvarioms dvasioms, ir jos jo klauso“[1]).

Dar tebeaidint nuostabos šauksmams, kurie sklisdami nuneš ir kitur garsą apie Jėzų, jis palieka sinagogą ir tuojau nueina į Simono Petro ir jo brolio Andriejaus namus (§285), kur jis randa sergančią Petro uošvę. Evangelistas gydytojas, pažymi, kad ji

6) Mato 5,21

1) Morkaus 1,27

buvo „labai drugio krečiama“[2]). Pagal ano meto mediciniškąją terminologiją, šis drugys buvo kitos rūšies, negu „mažasis drugys“[3]). Kartu su Jėzum yra Jokūbas, abu Zebediejaus sūnūs, ir, tikriausia ,dar ir kiti asmenys, kurie matė išgydant velnio apsėstąjį ir gal dabar maldavo Jėzų padėti šiai senai sergančiajai. Jis pasilenkia ties jos guoliu, paima ją už rankos ir pakelia jau pasveikusią. Stodamasi ji taip gerai jaučiasi, kad tuojau pat nuskuba paruošti ką nors šiam nepaprastam svečiui ir jam patarnauti.

Kaime dar tebekalbama apie apsėstojo išgydymą, kai pasklinda žinia, kad ir Petro uošvė išgydyta. Turėti tokį žmogų kaime ir nepasinaudoti jo buvimu būtų didžiausia kvailybė. Pakanka tik sunešti jam iš namų ligonius, ir jie vėl bus sveiki. Bet tai buvo subatos diena, ir tą dieną nieko negalima nešioti, ir įstatymas neleidžia net eiti toliau, o tik nustatytą nuotolį. Gerai, tad jie palauks iki saulės laidos, kai baigiasi subatos poilsio laikas, ir tada bus galima nešti ligonius.

Tą vakarą iš tiesų prie Petro namų „jie atgabeno visus sergančius ir velnių apsėstuosius, ir visas miestas buvo susirinkęs prie durų[4]). Jėzus, padėdamas ant kiekvieno ranką, gydė juos. Taip pat velniai išeidavo iš daugelio, šaukdami ir sakydami: Tu Dievo Sūnus! Sudrausdamas juos, jis neleido jiems kalbėti, nes jie žinojo jį esant Kristų (Mesiją)“[5]). Tas Jėzus, kuris samariečiams pats pasisakė esąs Mesijas, čia, žydų žemėje, neleido, kad tai pareikštų patikimas įvykio liudininkas — velnias. Bet čia tykojo pavojus, kurio nebuvo pirmuoju atveju, būtent, kad tie, kurie čia dalyvauja, prisilaikydami to meto bendrosios srovės, galėtų Mesiją imti laikyti politiniu vadu. Jonas Krikštytojas nebuvo rūpinęsis politika, taip dabar ja nesi-

2) Luko 4,38

3) Plg. Galeno, febr. I,1

4) Morkaus 1,33

5) Luko 4,40-41

rūpino ir Jėzus, ir jis neskelbė pasaulio ar žmogaus karalystės, o tik dangaus ir Dievo karalystę.

301. Jeigu Jėzus iš tikrųjų buvo Mesijas ir atėjęs čia, kad jo paties tautiečiai pripažintų jį kaip tokį, tai jam reikėjo viešai paskelbti jiems kartą, kad tai teisybė; Jėzus iš tiesų viešai ir pakartotinai darė tokius pareiškimus, bet tik vėliau. Pradžioje, tai yra pirmuoju savo veiklos Galilėjoje laikotarpiu, jis tik tęsė tai, ką skelbė Jonas, tiktai sakydamas, kad Dievo karalystė ateina[6]). Jis kalbėjo apie karalystę, bet ne apie jos galvą, apie instituciją, bet ne apie jos steigėją. Vėliau, subūręs apie save branduolinį būrelį pasekėjų, kurie nors bendrais bruožais suprato, kad jo karalystė nėra politinė ir jos steigėjas yra dvasinis karalius, tai jiems jis patikėjo tai, kad jis yra Mesijas, bet ir jiems pradžioje liepia neatidengti tos paslapties kitiems.

Jėzus nepasako jiems tikrai ir aiškiai, kad jis yra Mesijas, bet jis atlieka tai palaipsniui. Pradžioje jis paskelbia mesijinę karalystę, paskui keletui slaptai apie save, kaip Mesiją, ir pagaliau plačiai ir atvirai visiems. Taigi šis palaipsniškas atskleidimas vyko, svarbiausia, norint išvengti politinio entuziazmo ir demonstracijų, nes tai būtų buvę natūralu žmonėms, kurie taip ilgai vaizdavosi Mesiją ateisiant tautiniu kariu, kaip aukščiau jau matėme (§83). Politiškai kalbant, judaizmas anuomet buvo tikras padegamųjų medžiagų sandėlys, į kurį per dažnai fanatiškieji netikri pranašai svaidydavo savo degančius žibintus. Jėzus jokiu būdu nenorėjo sieti savęs su jais; iš tikro jis apdairiai pasirenka visiškai priešingą elgesio būdą, iš pradžių apgaubdamas savo pranašumą paslaptimi, kol žmonės bus paruošti priimti jo mesianizmo supratimą.

Kai Jėzus būtinai turės kalbėti apie save, tai jis tuo pat metu pasinaudos ypač veiksmingomis patai-

6) Mato 4,17; Morkaus 1,15

somis atvėsinti karštai savo patikimųjų dvasiai. Jis paskelbs jiems, kad iš tikrųjų jis yra Mesijas, bet jam taip pat skirta žiauri ir ne garbinga mirtis, ir net jo mokiniams teks pakelti įvairiausius žiaurumus ir vargus. Ypač kartus nusivylimas ir gana liūdna ateitis atrodė karštiems žydų mesijanistams tasai Mesijas karalius, kuris pats mirs prikaltas ant kryžiaus, užuot išžudęs Izraelio priešus ir kurio dvariškiai yra nuolankūs ir vargingi, o ne stiprūs gojų tramdytojai! Bet toks patikslinimas buvo reikalingas, kad būtų aiški Jėzaus Mesijo ir jo skelbiamosios karalystės prigimtis.

Tasai subatos vakaras buvo darbingas, bet pagaliau Jėzus galėjo jau grįžti į Petro namus. Sekantį rytą, dar gerai prieš aušrą, jis slapčia išėjo į nuošalią vietą melstis. Kiek vėliau pradėjo rinktis miestelio gyventojai, ieškodami stebukladario pagalbos ir ypač trokšdami, kad jis jau niekada jų nebepaliktų. Petras ir kiti namiškiai, nerasdami Jėzaus namuose, pradėjo jo ieškoti. Pagaliau surado ir pranešė, kad visi laukia ir trokšta jo, bet jis atsakė, kad ir kitur turįs skelbti Dievo karalystės gerąją naujieną, nes kaip tik tam jis yra siųstas.

Ir vėl pradėjo keliauti per Galilėją, su savim neturėdamas, gal būt, nė vieno mokinio.

KETURIŲ IŠRINKIMAS

302. Ties ta kaip tik vieta Lukas[1]) pasakoja apie keturių svarbiausiųjų mokinių pašaukimą: Simono Petro ir jo brolio Andriejaus, Jono ir jo brolio Jokūbo. Kiti du sinoptikai[2]) nupasakoja tai žymiai trumpiau Jėzaus viešosios veiklos Galilėjoje pradžioje, tuojau pat, kai jis išgirdo, kad Jonas Krikštytojas įkalintas. Toji tvarka, kurios prisilaiko Lukas, atrodo, yra la-

1) Luko 5,1-11

2) Mato 4,18-22; Morkaus 1,16-20

biau suderinta laiko atžvilgiu. Reikia pažymėti, kad nei Matas, nei Morkus nieko nesako apie kokius nors ryšius tarp Jėzaus ir šių keturių vyrų, bet juos Lukas sumini, o Jonas plačiai aprašo jų santykius (§278). Be kita ko, tasai pašaukimas leidžia darytis prielaidą, kad Jėzus savo mokslą skelbti buvo jau pradėjęs kiek anksčiau, nes prie jo jau veržėsi didelės minios, trokšdamos jį matyti ir paklausyti. Nelengva būtų tai kuo nors aiškinti, jei visa tai būtų vykę pirmosiomis dienomis, kai jis grįžo į Galilėją, tuojau pat, kai Jonas Krikštytojas buvo įmestas į kalėjimą. Taigi reikalas bus turėjęs vykti tada, kai Jėzus jau ilgesnį laiką buvo mokęs ir Galilėjoje sulaukęs plataus pritarimo.

Bet mums pateikiamosios žinios, o ypač Jono, iškelia kitą ir dar žymiai rimtesnį klausimą. Jeigu tasai ketvertukas yra buvęs su Jėzum Judėjoje ir paskui Galilėjoje Kanoje ir Kaparnaume, kaip tad atsitiko, kad Jėzus pašaukia čia pirmą kartą? Kad tai pirmasis kartas, tokį aiškų įspūdį susidarome iš Mato ir Morkaus evangelijų, ir dėl to tai tenka taisyti ir papildyti tuo, ką sako kiti du evangelistai. Kai Jonas yra aiškiai pasiryžęs papildyti mūsų per pirmuosius tris evangelistus gautąjį žinojimą, jo pateikiamosios žinios leidžia mums darytis išvadas, kad Jėzus ir mokinius rinkdamasis ėjo taip palaipsniui, kaip ir atskleisdamas tai, kad jis yra Mesijas. Visų pirma jis priėmė tuos keturius, kurie Judėjoje laisvu noru paliko Joną Krikštytoją ir pradėjo jį sekti. Nors jis priima juos kaip mokinius, bet jie pastoviai nepasilieka su Jėzum, nei neseka jo visose jo kelionėse po Galilėją, po kurią jis keliavo dugiausia pats vienas. Vėliau, kai tie keturi buvo jau pakankamai patyrę, kokio gyvenimo Jėzus iš jų norėjo, ir kai pasirodė esą pasiruošę jį priimti, tada Jėzus galutinai pasirinko juos formaliai. Pats pasirinkimas įvyko šitokiu būdu, kaip pasakoja Lukas, kuris yra pilnesnis ir smulkmeniškesnis negu kiti du pirmieji evangelistai.

303. Vieną rytą vakariniame Tiberijados ežero krante Jėzus buvo apsuptas gausios minios, trokštančios išgirsti jį kalbant. Minia buvo tokia gausi, jog Jėzus, norėdamas palaikyti jų atidumą ir tuo pat metu būti geriau girdimas, pasinaudojo labai praktiška priemone. Kai ežeras ramus, tai jis beveik nejuda, ir nebūna jokio bangavimo, kuris trukdytų garsiai kalbančio klausytis. Todėl, pasiyrus laivu keletą metrų nuo kranto, galima buvo labai gerai kalbėti miniai.

Taip ir padarė Jėzus. Ten buvo du laivai, kurių šeimininkai buvo išlipę į krantą ir plovė tinklus. Vienas jų buvo kaip tik Simonas Petras. Šita smulkmena leidžia daryti dvi galimas išvadas: kad įvykis atsitiko Kaparnaumo apylinkėje (§300) ir kad Simonas Petras tuo metu kuriam laikui buvo liovęsis sekti Jėzų ir grįžęs su savo broliu Andriejum namo pasirūpinti savo šeimos reikalais. Kai Jėzus baigė kalbėti nuo tos siūbuojančios tribūnos, jam rūpėjo atsilyginti tam, kuris jam pateikė laivą. Kreipdamasis į Simoną, jis liepė jam irtis į ežerą ir užmesti tinklus valksmui.

Jėzaus pasiūlymas Petrui bus turėjęs atrodyti kaip sąmojinga ironija. Jau praeita naktis buvo nesėkminga, ir Simonas su savo draugais nepaprastai nusidirbo, nieko nepagaudami. Kadangi mokytojas liepė jam išmesti tinklus, jis negalėtų atsisakyti, bet jis nusileido tik iš pagarbos Jėzui, o visiškai ne dėl to, kad būtų tikėjęs į naują bandymą. Dienos šviesa iš tikro sudarė naują kliūtį. Jei per kiaurą naktį nieko nepagavo, tai dieną bus dar blogiau. Ir taip tinklai buvo išmesti. Tačiau tuojau jie užgriebė tokią didelę daugybę žuvies, kad įrengimai nebegalėjo atlaikyti svorio ir įtempti tinklai pradėjo plyšti. Petras sušuko kitame laive buvusiems savo draugams ateiti į pagalbą, ir šie atėjo, bet jie dirbo ilgą laiką, pakraudami abu laivus žuvim, kad tie beveik skendo.

Tiberijados ežeras senovėje buvo ir šiandieną tebėra žuvingas. Apie senovę liudija Flavijus Juoza-

pas[3]). Iš žuvies gyveno didžioji vakarinės pakrantės gyventojų dalis. Truputį į šiaurę nuo Tiberijados buvo Magdalos — „Bokšto" miestelis. Rabinai jį vadino „Žuvų bokštu" — Migdal Nunaja, o graikai — Tariche, tai yra „Žuvies sūdykla", abu pavadinimai aiški užuomina į tos srities pagrindinius verslus. Šiandieną tos vietos lankytojas gali pamatyti žvejį su meškere per trumpą laiką pagaunant nemaža žuvies arba išgirsti kalbant apie nepaprastai sėkmingą žūklę, kada į krantą parsigabenama po daug centnerių žuvies. Bet ne visada taip buvo ir ne visada taip yra. Tiberijados ežero žvejai kiekvienu laiku turėdavo taip pat nesėkmingų dienų ir naktų, kada atrodydavo, jog visos žuvys iš ežero išplaukė į kitus vandenis. Ar ana Simono žūklė buvo sėkmingas atsitiktinumas? Simonas, patyręs žvejys, ne taip galvojo, ir jis buvo laukęs žymiai kitokių pasėkų. Ir ne tik jis vienas, nes ir kito laivo žvejai — Jokūbas ir Jonas buvo be galo nustebę tikruoju laimikiu. Staigusis Simonas puolė Jėzui į kojas sušukdamas: Eik sau nuo manęs, Viešpatie, nes aš esu nevertas nusidėjėlis! Bet Jėzus atsakė: Nebijok! Nuo šio laiko tu jau žmones žvejosi. Kas įvyko, be kita ko, yra simbolis ateičiai!

Kai pagaliau visi išlipo į krantą, tas pats kvietimas buvo pakartotas Jokūbui ir Jonui, kurie su savo tėvu Zebediejum, su Simonu ir jo broliu Andriejum buvo „žūklės bendrininkai"[4]). Abi poros brolių paliko laivus ir visa kita ir nuo tos dienos pastoviai buvo su mokytoju.

3) Žydų karas, III, 508; 520

4) Šis išsireiškimas yra techniškas. Kadangi žūklei su dideliais tinklais reikėjo nemaža darbo rankų ir įrankių, tam tikras žvejų skaičius sudarydavo bendruomenę; kas duodavo laivą, kas tinklus ar kitokius įrankius, o kas prisidėdavo darbu. Pelnas būdavo proporcingai pasidalijamas tarp žūklės „bendrininkų" pagal jų įnašą ar įdėtąjį darbą. Tai jau yra paminėta Jobo hebraiškame tekste 40,30 — „habbarim".

304. Jėzus ir toliau mokė Galilėjoje, ir pirmieji trys evangelistai pateikia keletą tos veiklos epizodų, nenurodydami ypač tikslaus laiko, kada kas vyko. Bet, sklindant naujojo pranašo garsui, pradėjo kilti taip pat ir sunkumai, visų pirma iš fariziejų, kaip ir galima laukti, o taip pat ir iš kitur.

Kartą, gal ir tuojau po keturių išrinkimo, prie Jėzaus prisiartino raupsuotasis ir, parpuolęs prie jo kojų, ne ko nors aiškiai prašė, o tik kartojo: „Viešpatie, jei nori, gali mane pagydyti“[1]). Raupsuotaisiais senovės Izraelyje buvo nepaprastai biaurimasi. Mozės įstatymu jie buvo išskirti iš žmonių bendruomenės, ir jiems buvo įsakyta laikytis atokiau nuo gyvenamųjų vietų ir, kokiam nors keleiviui artėjant ten, kur jie gyveno, šaukti: Eik šalin! Aš esu nešvarus![2]) Atsilyginant už tą įspėjamąjį šaukimą, jiems būdavo pasiunčiama šiek tiek maisto. Žmonių bendruomenė daugiau apie juos nieko nenorėjo žinoti, kaip apie žmonijos atmatas, patį nešvarumo įsikūnijimą, Dievo Jahvės didžiausio pykčio aukas. Neretai raupsuotieji nusižengdavo jiems nustatytajam karantinui, kaip padarė ir šis raupsuotasis, kai jis atėjo pas Jėzų. Tikriausia, jis bus girdėjęs kalbant apie Jėzų ir tuos stebuklus, kuriuos jis darė visokiems vargšams pagelbėti. Kas žino, gal galilėjietis pranašas, toks malonus ir galingas, padės ir jam, tos baisiosios nelaimės paliestam!

Bet jo nelaimė buvo tokia baisi, kad jis net nedrįso aiškiai pasakyti, ko iš tikrųjų maldauja; jis tiktai reiškė pasitikėjimą tuo, kurį maldauja. Jėzus pasigailėjo jo ir jo tos neribotos drąsos, kuri privertė jį nusižengti įstatymui ir ateiti tarp švariųjų. Jėzus ištiesė jam ranką ir tada, didžiausiam pasibaisėjimui visų

1) Luko 5,12

2) Lament. 4,15

tų, kurie stebėjo tai, palietė jį, palietė tą pūvantįjį ir dvokiantįjį, ir atsakydamas į tikslius raupsuotojo žodžius, bet dar daugiau į jo slaptąją mintį, tarė: „Noriu! Būk nesuteptas!“[3]) Akimirksniu raupsuotasis buvo apvalytas. Tačiau Jėzus tuojau atitolino jį, nes, kaip ir visada, jis norėjo išvengti žmonių rodomojo entuziazmo ir griežtai įsakė niekam nepasakoti, kas atsitiko. Tuo pat metu priminė jam tai ,ko reikalavo tais labai retais raupsų pagijimo atvejais Mozės įstatymas, būtent, prisistatyti kunigui pasisakyti, kad pagijai, ir atiduoti apsivalymo auką. Jėzus tuo atidavė pagarbą įstatymui ir tuo pat metu lyg ir atsilygino už tą nusižengimą, kurį padarė raupsuotasis, ateidamas į sveikų žmonių tarpą. Gali būti, kad išgydytasis vėliau atliko įstatymo reikalavimus, bet tuo tarpu jis pradėjo nusižengti Jėzaus įsakymui ir pasakoti visiems, kas atsitiko. Be kita ko, jei jis ir būtų tylėjęs, jo veidas būtų kalbėjęs už jį, nes jis buvo baidyklė, o dabar vėl įgavo sveiko žmogaus išvaizdą.

Netrukus pradėjo reikštis tų naujienų pasėkos. Vis naujos minios žmonių rinkosi apie stebukladarį jo pasiklausyti, ir nauji nelaimingieji grūdosi, kad būtų pagydyti, ir Jėzus „nebegalėjo, žmonėms matant, įeiti į miestą, bet buvo lauke, tuščiose vietose[4]). Ir ten tyruose melsdavosi“[5]).

305. Vėliau, kai žmonių sujudimas pakankamai aprimo, Jėzus sugrįžo į Kaparnaumą. Jo populiarumas apie tą laiką sukėlė fariziejus ir Rašto žinovus, ir šie, nepajėgdami prieiti aiškaus nusistatymo dėl šio naujojo pranašo, pradėjo jį sekti, kaip anksčiau Joną Krikštytoją (§§269;277). Taigi matome, kad būdamas Kaparnaume Jėzus skelbė savo mokslą vienuose namuose, ir ten „sėdėjo taip pat fariziejai ir Įstatymo mokytojai, kurie buvo atėję iš visų Galilėjos ir Judė-

3) Morkaus 1,41

4) Morkaus 1,45

5) Luko 5,16

jos kaimų ir iš Jeruzalės“[6]). Reikšminga, kad jie ateidavo net ir iš Jeruzalės jo sekti. Tačiau matyti, kad jų laikysena nebuvo puolamojo pobūdžio; atrodo, kad jie buvo suėję ten tiktai pasimokyti, kaip ir visi kiti, kurių buvo susikimšę namuose ir prie durų, reikalaujančių įleisti. Jėzui kalbant, būrys vyrų bandė prasiskirti taką pro įėjimą užkimšusią minią. Jie nešė patale stabo ištiktąjį ir tikėjosi paguldyti jį prieš mokytoją. Bet nebuvo įmanoma prasimušti pro tankiai susigrūdusią minią; niekas nepasitraukė jiems praleisti. Tad teko veikti greitai, arba bus praleista gera proga. Mokytojas kiekvienu metu gali baigti savo kalbą ir paskui pasitraukti į kokią nors nežinomą tyrų vietą melstis, kaip jis paprastai darydavo. Ir štai, mokytojui dar tebekalbant, namų didžiajame kambaryje stabo ištiktasis staiga su visu patalu nusileidžia pro lubas žemyn. Kas gi atsitiko? Nešusieji ligonį iš tikro buvo guvūs. Neturtingųjų namai Palestinoje paprastai tebūdavo vieno aukšto, po tuo pačiu stogu kartu su terasa, išklota plytomis. Nešusieji išoriniais laiptais užlipo ant terasos, nuėmė plytas, pastūmė į šalį kokią lentą ar lubų balkį ir pro tą skylę virvėmis nuleido žemėn patalą su stabo ištiktuoju. Žinoma, pasirodžius tokiam naujos rūšies klausytojui, Jėzus liovėsi kalbėti. Jis pirmiausiai pasigėrėjo nešusiųjų ir nešamojo tikėjimu, o paskui, atsigrįžęs į stabo ištiktąjį, tarė: „Sūnau, tavo nuodėmės tau atleistos!“

Hebraiškai žodis nuodėmė „het“ arba „hatta'ah“ gali reikšti padarytąją nuodėmę arba ir pačios nuodėmės pasėkas. Hebrajams viena tokių pagrindinių nuodėmės pasėkų buvo laikoma kūno liga, ypač jei sunki ir chroniška. Kuria prasme Jėzus panaudojo tą žodį? Veikiausia, abiem prasmėmis — aptarti nematomai moralinei kaltei ir jos matomai pasėkai. Vos išgirdę tuos žodžius, oficialieji stebėtojai sujudo pasipiktinę: „Rašto žinovai ir fariziejai pradėjo galvoti ir

6) Luko 5,17

sakyti: Kas jis, kad kalba piktžodžiavimus? Kas gali atleisti nuodėmes, jei ne vienas Dievas?“[7]). Aišku, priekaištas buvo metamas tik dėl vienos žodžio prasmės — dėl moralinio kaltumo, kurio fiziškai negalėjo niekas patikrinti. Bet buvo ir matomoji prasmė — kūno liga. Čia buvo galima matyti, kas atsitiko, ir kiekvienas galėjo pats sau spręsti, ar čia Jėzus beprasmiškai kalbėjo, ar ne. Jėzus davė atsakymą savo kritikams nematomajam atleidimui įrodyti, fiziškai pagydydamas. „Bet Jėzus, žinodamas jų mintis, atsiliepė ir jiems tarė: Ką jūs manote savo širdyse? Kas yra pigiau sakyti: Tau atleistos nuodėmės, ar sakyti: Kelkis ir vaikščiok!“ Užmetimą kėlusieji turėjo tuojau suprasti, kad tai liečia juos, nes jų iššūkis buvo priimtas. Čia reikalas ėjo ne dėl kokios nors nudailintos rabinų kazuistikos, pavyzdžiui, ar suderinama su įstatymu atrišti subatos dieną mazgą, ar ne, arba ar galima tądien nešti sausą figą (§70); reikalas čia ėjo dėl galimybės stabo ištiktajam leisti atsistoti ant kojų, o iš šio stebukladario visko buvo galima laukti. Todėl po Jėzaus iškeltojo klausimo turėjo sekti ilga ir nejauki tyla, nes žmonės bus bijoję dar ką nors sakyti, kad nepablogintų reikalo. Nesulaukęs atsakymo, Jėzus tęsė: „Kad žinotumėte žmogaus Sūnų turint žemėje valdžios atleisti nuodėmes“, tuo metu atsigręžė į stabo ištiktąjį: „Sakau tau, kelkis, imk savo patalą ir eik į savo namus! Tas tuojau atsikėlęs jų akivaizdoje, pasiėmė savo patalą, kuriame gulėjo, ir nuėjo į savo namus“. Pasakyta, kad visi buvo nustebę, bet nepasakyta, kaip pasielgė fariziejai. Gal būt, jie galvojo, kad čia yra netikęs būdas atsakyti į dailų žydų teologijos klausimą, bet, tikriausiai, Jėzaus veiksmui nepritarė.

306. Iš tiesų jie net nesiliovė sekę. Tuojau po to, kai buvo pagydytas stabo ištiktasis, pagal visų trijų sinoptikų vienodai pažymimąją laiko eigą atsitiko vi-

7) Luko 5,21

siškai kitos rūšies dalykas. Eidamas per Kaparnaumą, Jėzus pamatė muitininką Levį, Alfėjaus sūnų, sėdintį muitinėje, priimantį įmokėjimus, išduodantį pakvitavimus ir, žinoma, susilaukiantį iš mokesčių mokėtojų daugiau plūdimosi žodžių ir prakeikimų, negu paliekamų ant stalo pinigų. Gali būti, kad tasai muitininkas jau žinojo apie Jėzaus garsą, arba gal jis buvo jau pažįstamas su juo ir jautė jam pagarbą. O gal jis puoselėjo savyje net tam tikrą pavydą Jėzaus mokiniams, tokiems vargšams, bet palaimintiems ir žmonių mylimiems, tuo tarpu kai į jį, susipylusį prieš save ant stalo krūveles aukso ir sidabro, buvo žiūrima lyg į kokį biaurų šunį. O įvykis buvo toks, kad Jėzus praeidamas pažvelgė į jį ir tik pasakė: „Sek mane!" Žodžiai tie buvo lyg kibirkštis, kritusi į degančią medžiagą. „Muitininkas vos išgirdo, visa palikęs atsikėlė ir jį sekė"[8]). Muitininkas Levis, pagal ano meto dažną paprotį, turėjo ir kitą vardą, būtent, Mato (bebraiškai „Mattai", sutrumpintas iš „Mattenai"), kuris yra graikiškojo Teodoro, lotyniškojo Adeodatus (Dievo duotojo) atitikmuo. Jis yra pirmosios evangelijos autorius (§114).

Tasai naujasis Jėzaus pasekėjas, kuris taip greitai atsisakė savo socialinės padėties, ne tuojau pat atsisakė savo turimosios naudos, o panaudojo ją savo naujajam mokytojui pagerbti. Būdamas turtingas žmogus, savo namuose jis suruošė didelį pokylį, į kurį pakvietė Jėzų su jo mokiniais, o šalia jų susodino savo buvusius bendradarbius, tai yra, „daug muitininkų ir nusidėjėlių", kaip jis pats savo evangelijoje išsireiškia[9]), kai tuo tarpu švelnesnis Lukas[10]) ne tokį garbingą „nusidėjėlių" išsireiškimą praleidžia ir sako tik „tenai buvo didelis būrys muitininkų ir kitų" (§143). Bet kaip tik ta mišri draugija atrodė netinka-

8) Luko 5,28

9) Mato 9,10; Morkaus 2,15

10) Luko 5,29

ma, iš tikro net biauri Rašto žinovams ir fariziejams, kurie tebesekė Jėzų. Smarkiai pasipiktinę, jie nėjo į to nusidėjėlio namų vidų, kad nesusiteptų, bet prie durų pasišaukė Jėzaus mokinius ir priekaištavo jiems: Kaip? Jūs ir jūsų mokytojas žeminate save valgydami ir gerdami kartu su muitininkais ir nusidėjėliais? Kur jūsų savigarba? Kur įstatymo numatytasis švarumas?

Priekaištai pasiekė Jėzų, kuris atsakė jiems visiems: „Ne sveikiems reikia gydytojo, bet sergantiems. Eikite ir mokykitės, ką tai reiškia „Aš noriu pasigailėjimo, o ne aukos". Nes aš atėjau ne teisiųjų šaukti, bet nusidėjėlių". Jėzaus sakomieji žodžiai buvo paimti iš pranašų[11]), ir jie rodo, kad Jėzaus mokslas, siekdamas atgal toliau negu rabinų tradicija, buvo siejamas su senovės pranašais, kurie daug labiau rūpinosi dvasiniu žmonių veikimu, negu vien apeigų formalumais, kaip neseniai buvo daręs ir Jonas Krikštytojas (§267).

307. Žinoma, toks atsakymas fariziejų visiškai neįtikino, nes buvo pacituota kaip tik pati pavojingiausia vieta jau ir šiaip pavojingų pranašų. Imama pažodžiui, ji panaikintų visą Mozės Įstatymą ir visas žydų religines apeigas. O tada kas beliktų iš tos didžiulės rabiniškųjų įstatymų tvirtovės, kuria Dievas gėrisi danguje ir žmonės žemėje? Beje, o kokia Jėzaus nuomonė dėl fariziejų religinės praktikos, pavyzdžiui, dėl pasninko? Šiuo atveju tie, kurie budriai šnipinėjo Jėzų, rado paramos tarp kai kurių Jono Krikštytojo mokinių, kurie pavyduliavo dėl naujojo mokytojo populiarumo. Vieną dieną jie visi kartu atėjo ir paklausė Jėzų: Kaip čia yra, kad mes, Jono mokiniai ir fariziejai, dažnai pasninkaujame, o tu ir tavo mokiniai valgo ir geria? Kaip jie įgis šventumo prieš Dievą ir autoritetą žmonėse, jei per pasninkus nesuliesės ir nebus nuliūdę? Jėzus jiems tarė: „Argi

11) Ozijo 6,6

gali jaunikio prieteliai liūdėti, kol su jais yra jaunikis? Bet ateis dienos, kai jaunikis bus iš jų atimtas ir tuomet jie pasninkaus“[12]). Atsakymas sukasi apie patį Jėzų, nors jis gina mokinius. Jiems iš tikrųjų ateis laikas pasninkauti ir liūdėti, bet ne dabar, kai jų tarpe yra mokytojas, kaip jaunikis tarp vestuvininkų. Jie jaus skausmą, kai netikėtai iš jų bus atimtas mokytojas ir vestuvinė puota išvirs į gedulą. Šis atsakymas bent dalinai turėjo būti suprastas visų jį girdėjusiųjų. Neseniai ką tik Jonas Krikštytojas buvo prievarta atskirtas nuo savo mokinių ir paliko juos gedinčius, o čia Jėzus pranašauja tokį pat likimą savo mokiniams.

Pagaliau ko čia taip primygtinai reikalauti pasninkauti? Nors fariziejai jam skyrė didžiausios reikšmės, jis taip smarkiai nebuvo vertinamas Senojo Įstatymo, o ir patys fariziejai nesusilaukė didelės dvasinės naudos, įvesdami tą medžiaginę pratybą. Jei buvo norima savo dvasią šventiškai papuošti, tai reikėjo visiškai pakeisti drabužius, o ne lopyti senus: „Niekas nededa lopo iš naujo milo ant palaikio drabužio, nes jis atplėštų drabužio dalį, ir pasidarytų blogesnė skylė. Nepilama taip pat jauno vyno į senas rauktines; šiaip rauktinės plyšta, ir vynas išteka, ir rauktinės genda; bet jaunas vynas pilamas į naujas rauktines, ir abudu išlieka“[13]).

Girdėdami skelbiant tokius dėsnius, fariziejai, kurie tikriausiai nebuvo kvailiai, turėjo suprasti, kad iš naujojo Rabbi nieko nebuvo galima tikėtis, kad jis niekada nesies savęs su kuria nors didžiųjų tradicijos skelbėjų mokykla. Tačiau arba jie ar kiti ir toliau slaptai jį seka, stengdamiesi sugauti iš naujo kur nors kėsinantis į jų „tradiciją“.

308. Netrukus pasitaikė tokia proga. Kelios savaitės jau buvo prabėgusios nuo pasikalbėjimo su

12) Mato 9,15

13) Mato 9,16-17

samariete, o tai buvo įvykę gegužės mėnesį. Jau derlius buvo pribrendęs ir geras net Galilėjoje, o gal šen ir ten buvo jau prasidėjusi piūtis. Vieną subatos dieną, kai Jėzus ir jo mokiniai ėjo per lauką, vienas ar du jų jautė alkį; tai jie pradėjo skinti kviečių varpas ir, sutrynę jas tarp delnų, valgė grūdus. Čia nebuvo kokia nors vagystė, nes tai įstatymai aiškiai leido[14]). Kas čia buvo įpainiota, tai subatos pažeidimas, nes javų piovimas buvo vienas iš tų trisdešimt devynių darbo rūšių, kurios draudžiamos subatoje (§70), o pagal rabinus net ir varpas trinti rankomis buvo tam tikra piūties rūšis. Kadangi jų buvo paskelbta, jog neteisėta yra valgyti subatos dieną nuo medžio nukritusį vaisių ar subatos dieną padėtą kiaušinį (§251), nes abu atvejai yra pažeidimas numatytojo subatos poilsio, tai juo labiau jie turėjo pasmerkti jo mokinių sąmoningą veiksmą. Netikėtai užmatę juos atliekant tą neleistiną veiksmą, fariziejai išėjo prieš Jėzų su savo kaltinimais: Ar nematai? Jie daro tai, kas subatoje neleistina! — O kas sakė, kad nėra teisėtų išimčių subatai? Jėzus atsakė ginčydamas šį dėsnį. Jis priminė jiems Dovydą, kuris išalkęs bėgdamas įėjo į Dievo Jahvės namus ir su draugais valgė aukai skirtąją duoną, leistą valgyti vien tik kunigams[15]). Nuo to buvo lengva ir natūralu pereiti prie subatos. Farizie-jams Dovydo atvejis aiškiai buvo perdaug tolimas ir priklausė priešistoriniams laikams, o tikroji hebrajų istorija prasidėjo tik iškylant fariziejams. Tačiau ir pati farizieizmo istorija jiems buvo mažai težinoma. Pradžioje asidai, tiesioginiai fariziejų pirmtakai (§29), buvo atsisakę net ir savo gyvybę ginti, kai grasinama ginklu (§70), bet išlikusieji gyvi nustatė dėsnį, kad subatos dieną galima priešintis ginklu ir gintis nuo užpuolikų[16]). Čia kaip tik ir buvo skirtumas,

14) Deuteron. 23,25

15) I Samuelio 21,2-6

16) I Makabėjų 2,40-41

nes anie fariziejų pirmtakai, didvyriškai kovodami kovos lauke, tautai suteikė laisvę, o Jėzaus laikų klasiškieji fariziejai, priešingai, kovojo tik žodžiais rabinų akademijose ir dėl to rodėsi griežtesni ir daugiau reikalavo iš kitų už tuos, kurie jiems suteikė galimybę laikyti akademijas. Tad, eidamas prie bendrojo dėsnio, Jėzus tarė: „Subata padaryta dėl žmonių, o ne žmogus dėl subatos". Tai buvo jau visiškai priešinga, ką fariziejai mokė kasdieniškajame gyvenime[17]). Jėzus baigė sakydamas: „Taigi, žmogaus Sūnus yra taip pat subatos Viešpats"[18]). Šios minties ryšys, išreikštas žodžiu „taigi", yra svarbus: subata buvo padaryta žmogui, todėl tas turėjo valdžią ir subatai, kuris, kiek anksčiau, buvo parodęs savo valdžią atleisti žmogaus nuodėmes (§305).

309. Fariziejai labai rūpinosi subatos užlaikymu, ir klausimas baigėsi Jėzaus pasakymu, kad jis yra ir subatos šeimininkas. Šį kartą trūko matomojo įrodymo, o, priešingai, buvo atsižvelgta į žmogaus nuodėmes. Bet ir tas įrodymas buvo tuojau po to, kaip praneša visi trys sinoptikai.

Buvo vėl subata, ir Jėzus, kaip paprastai, nuėjo į sinagogą mokyti. Fariziejams, nuolat vis dar tebesekantiems Jėzų, pasitaikė puiki proga pradėti su juo kovą ir jį prispirti subatos įsakymo klausime. Į sinagogą įėjo padžiūvusia ranka žmogus. Gal stebukladaris susigundys išgydyti jį. Fariziejai stebės jį ir žiūrės, ar jis pasiduos tokiai gėdingai pagundai ir viešu papiktinimu nusižengs nustatytiesiems nuostatams.

17) Panašus išsireiškimas užtinkamas Talmude (Joma 85 b) ir priskiriamas Rabinui Jonathan'ui, kuris gyveno 140 m. po Kr., bet jo išsireiškimo prasmė yra siauresnė už Jėzaus. Rabbi Jonathanas sutinka subatos nuostatus peržengti, jei reikia gelbėti žmogaus gyvybę; bet tai jau buvo nustatę anksčiau minėtieji asidai. Jėzus duoda daug platesnę taisyklę, neatsižvelgdamas pavojaus gyvybei.

18) Morkaus 2,27-28

Atrodo, kad jie nepasitenkino vien tik stebėdami, nes kažkuris iššaukdamas jį[19]) paklausė, ar dera gydyti subatos dieną. Tai buvo be galo platus klausimas, ir rabinai dėl jo tęsė ginčus net ir vėliau dažnais atvejais, kaip jau esame pastebėję (§71). Veikė taisyklė, kad subatos dieną buvo visiškai uždrausta gydyti.

Kaip ir tuomet, kai stabo ištiktasis buvo nuleistas pro stogą, Jėzus nesileidžia į ginčą, bet pateikia aiškų įrodymą, kad subatos dieną gydyti yra teisėta. Kas, pagal fariziejus, davė subatos nurodymą? Aišku, kad Dievas. Kas yra prigimties įstatymų Viešpats? Aišku, kad Dievas. Jei tad prigimties įstatymui subatoje buvo padaryta išimtis, ta išimtis yra Dievo darbas. Šitaip pagrįsdamas atsakė Jėzus, bet tai išreiškė ne žodžiais, bet veiksmais.

„Tarė žmogui su padžiūvusia ranka: Kelkis ir stokis į vidurį. Tas atsikėlęs atsistojo. Tuomet Jėzus jiems tarė: Aš klausiu jus, ar dera subatoje gera daryti, ar pikta? Gelbėti gyvybę ar sunaikinti?"[20]). Kaip stabo ištiktojo atveju, taip ir šįkart Jėzaus klausimą palydėjo tyla ir dėl tos pat priežasties. „Bet jie tylėjo. Pažvelgęs paeiliui į juos rūsčiai, nuliūdęs, dėl jų širdies aklumo, jis tarė žmogui: Ištiesk savo ranką! Jis ištiesė, ir jo ranka vėl jam pasidarė sveika". Paskui fariziejai atsakė savo būdu, nes „išėję gi fariziejai tuojau tarėsi su Erodo šalininkais prieš jį, kaip jį pražudytų"[21]).

Pagrindas aiškus. Kadangi fariziejai jau buvo išbandę šį metodą atsakyti Jonui Krikštytojui, o paaiškėjo, jog tai veiksminga (§292), taigi jie nusprendė pasinaudoti tuo ir prieš Jėzų. Bet Jėzus, sužinojęs jų klastą, pasišalino iš tos vietos; daugelis jį sekė[22]).

19) Mato 12,10
20) Luko 6,8-9
21) Morkaus 3,4-6
22) Mato 12,15

DVYLIKA APAŠTALŲ

310. Jėzaus gyvenimo akiratyje jau aiškiai buvo matyti debesis, dar pakankamai tolimas, bet tikrai grasinąs audra. Tai fariziejų debesis. Dėl pasekmių nebuvo ko nė abejoti, nes ankstesnis Jono Krikštytojo atvejis aiškiai parodė, koks bus likimas to, kurį įsupa ta audra. Dėl to Jėzus pasirūpina apsauga, tik ne sau, o savo darbui.

Nuo jo viešojo gyvenimo pradžios jau buvo praėję gal šešetas ar septynetas mėnesių, jo veikimas Galilėjoje laimėjo jam daug nuoširdžių pasekėjų. Iš jų jis išsirinks kertinius akmenis savo dvasiniam pastatui ir ant jų pradės statyti pastatą, kuris turės atlaikyti audras, prasiveržiančias iš to debesies.

Vėliau evangelistas teologas svarstys: „Jis atėjo pas save, bet savieji jo nepriėmė"[1]). Senieji Raštai buvo pranašavę, kad Mesijas pasirodys Izraelio namuose, idant iš jų padarytų bendrus Dievo ir žmonių namus ir visi žmonės be skirtumo galėtų sakyti: „(Dievas) gyveno tarp mūsų"[2]). Bet kadangi jo paties namai nepriėmė jo, Mesijas pradėjo nusigręžti nuo jų ir dėjo pamatus žmogiškai dieviškojo pastato, kuris ir buvo jo misijos tikslas. Kadangi namiškiai atsisakė leisti atnaujinti senąjį apgriuvusį pastatą, atnaujintojas buvo priverstas statyti visiškai naują. Tiksliai kalbant, skilimo schizmos dar nebuvo, bet tai buvo jau apsirūpinimas tinkamomis priemonėmis tai dienai, kada tai turės ateiti.

Tarp nuolatinių Jėzaus pasekėjų kai kurie jau buvo ypač prie jo prisirišę ir jam atsidavę. Tai buvo Simonas Petras ir Andriejus ir Zebediejaus sūnus Jokūbas su Jonu, paskui Levis, arba Matas, Pilypas ir Natanaelis, arba Baltramiejus. Tas septintukas padi-

1) Jono 1,11

2) Jono 1,14

dėjo dar kitais penkiais, kurie jau kuris laikas sekė Jėzų, tik nepasakyta, kada ir kaip jie suėjo į santykius su Jėzum. Morkus ir Lukas[3]) tų dvylikos išrinkimą žymi prieš Kalno pamokslą, ir ta chronologinė tvarka, be abejo, teisinga. Matas[4]) išvardija dvylika apaštalų po Kalno pamokslo, jų laikino išsiuntimo proga į Izraelio miestelius, bet nesako, kad tada jie buvo išrinkti. Iš pasakojimo atrodo, kad jie buvo anksčiau išrinkti.

311. Kaip Jėzus savo viešąjį gyvenimą pradėdamas, taip ir ruošdamasis šiam ypatingam veiksmui, „išėjo į kalną melstis ir praleido naktį maldoje Dievui. Išaušus jis pasivadino savo mokinius ir išsirinko iš jų tarpo dvylika, kuriuos jis ir apaštalais pramine"[5]).

Žodis apaštalas (graikiškai „apostolos") reiškė „pasiuntinį", etimologiškai atitinkantį hebrajų „shaluah" (arba „shaliah"), aramajų kalba „shaluha". Civiliniame gyvenime „apaštalas" būdavo siunčiamas sutvarkyti moterystės ar skyrybų, ar pranešti teismo sprendimo, kaip religiniame gyvenime „apaštalais" buvo pranašai ir kiti Dievo pasiuntiniai. Jeruzalės Sinedriumas — Vyriausioji Taryba taip pat turėjo savo „apaštalus" — pasiuntinius nunešti pranešimams įvairioms tolimesnėms bendruomenėms, ypač diasporoje[6]). Atrodo, kad tokie „apaštalai" buvo ir Jeruzalę sunaikinus, kai aukščiausioji žydų valdžia persikėlė į Jamnia miestą.

Bet tarp įprastinių judaizmo „apaštalų" (išskyrus pranašus ir kitas ypatingas apraiškas) ir tarp Jėzaus pasirinktųjų apaštalų nebuvo nieko bendra, išskyrus vardą. Pirmieji buvo paprasti tarnai, atstovaujantieji savo šeimininkui aiškiai nustatytu reika-

3) Morkaus 3,13-19; Luko 6,12-16

4) Mato 10,1-4

5) Luko 6,12-13

6) Plg. Apaštalų darb. 9,1-2; 28,21

lu (šitokia yra prasmė ir Jono 13,16), arba jie, pažodžiui šnekant, galėjo būti paprasti žinių ar laiškų išnešiotojai; jie buvo „apaštalai“ ta aprėžtąja žodžio prasme, bet jie nesudarė tikros teisinės institucijos. Pastarieji, priešingai, sudarė ypatingą ir pastovią instituciją tuo metu, kai jie buvo „siunčiami“ ta tikrąja ir žymiai kilnesne prasme, nes jie privalėjo būti dvasiniai Gerosios naujienos nešėjai (§105 ir sek.).

Dvylikos skaičius aiškiai turėjo panašumo su Izraelio dvylika sūnų ir su iš jų kilusių dvylikos giminių Dievo Jahvės išrinktajai tautai sudaryti. Kadangi Izraelio namai dabar grasino nepriimti Jahvės Mesijo, kuris artinosi, tad, vietoj senųjų, jo statomiesiems naujiesiems namams taip pat vadovaus dvylika dvasinių giminės vadų. Tai būtų paminklas praeičiai ir liudijimas būsimiesiems amžiams. Pirmoji krikščionių karta taip gerbė Jėzaus nustatytąjį dvylikos skaičių, kad jie ne tik įjungė išdaviko Judo vardą, bet po jo mirties dvylikos vadovo Petro pirmasis rūpestis buvo jo vieton parinkti naują dvyliktąjį apaštalą ir tuo būdu vėl papildyti iškilmingąjį skaičių[7]). Iš tikro Naujasis Testamentas daug dažniau juos vadina „dvylika“, negu „apaštalais“ (34 kartus prieš 8).

312. Dvylikos sąrašas paduodamas keturis kartus — visų trijų sinoptikų ir Apaštalų darbų[8]). Tačiau dėl dvylikos eilės išvardijimo nė vienas iš keturių sąrašų pilnai nesutinka su kitu, net nei Luko ir Apaštalų darbų sąrašai, nors jie yra to paties autoriaus. Bet esama sekančių pastovių tapatybių: Simonas Petras visuomet išvardijamas pirmuoju, o išdavikas Judas — paskutiniuoju (išskyrus Apaštalų darbus, nes jis tada jau buvo miręs); be to, vardai visada paskirstyti į tris grupes po keturius, Simonas vis pirmosios grupės priekyje, Pilypas antrosios, o Alfėjaus

7) Apaštalų darb. 1,15-26

8) Mato 10,2-4; Morkaus 3,16-19; Luko 6,14-16; Apaštalų darb. 1,13

sūnus Jokūbas trečiosios. Mato paduodamasis sąrašas yra šitoks:

„Simonas, vadinamas Petru,
Andriejus, jo brolis,
Jokūbas, sūnus Zebediejaus,
Jonas, jo brolis;
Pilypas,
Baltramiejus,
Tomas,
Matas muitininkas;
Jokūbas, Alfėjo sūnus,
Tadas,
Simonas Kananietis,
Judas Iskarijotas, išdavikas".

Vardai skiriasi tik trečiosios grupės, palyginus juos su kitais sąrašais, tikriausia, dėl ano meto dažno žydų papročio turėti du vardus. Tado vietoje, kuris kai kuriuose rankraščiuose rašomas kaip Lebbeus[9]), pasirodo Judas, Jokūbo sūnus, bet tai yra tas pats asmuo. Pridėtasis tėvo vardas „Jokūbas" padėjo jį atskirti nuo išdaviko Judo. Taip pat pažyminys kananietis padėjo antrąjį Simoną atskirti nuo Simono Petro. Tas pažyminys „kananietis" yra nurašytas iš aramajų kalbos, bet kituose sąrašuose išverstas Uoliuoju, kaip jau esame pastebėję §43. Kiekvienu atveju tas žodis turi originaliąją prasmę, o ne vėlesniąją istorinę, ir tai nereiškia, kad Simonas būtų buvęs iš uoliųjų srovės, kurie savo veiklą sustiprino tik daug vėliau.

313. Jeigu Baltramiejus iš tikro yra tas pats Natanaelis (§280), tai šio sąrašo pirmieji šeši yra mums jau žinomi, o taip pat ir aštuntasis — Matas. Neturime tikslių žinių, kada ir kuria proga kiti pradėjo sekti Jėzų. Tiktai žinome, kad Alfėjo sūnus Jokūbas, arba

9)Tado vardas yra iš aramaiško „taddajja" — „krūtis". Labo vardas kyla iš „leb, libba'" — „širdis". Abiem atvejais tai būtų „plačios krūtinės ar širdies vyras".

Jokūbas Jaunesnysis (Jokūbas „Vyresnysis“ yra Zebediejaus sūnus) turėjo motiną Mariją ir brolius Juozapą, Simoną ir Judą[10]). Jis buvo taip pat vadinamas „Viešpaties broliu“ (§264); greičiausia dėl to jam yra skirta paskutinėje grupėje pirmoji vieta. Vardas Tomas yra sugraikintas iš aramaiško „toma“ (hebraiškai „teom“), kas reiškia „dvynuką“. Todėl prie jo vardo Jonas pateikia ir graikiškąjį vertimą[11]). Išdavikas Judas išskiriamas Iskarijoto pažyminiu. Bet iš Jono[12]) patiriame, kad Iskarijotu buvo vadinamas ir Judo tėvas Simonas ir kad šitas išskirtinis pažymėjimas iš tėvo perėjo sūnui. Beveik tikras dalykas, kad tas žodis reiškia kilmės vietą[13]). Iš Morkaus sąrašo[14]) matome, kad abu brolius Jokūbą ir Joną Jėzus pavadino „Boanerges“, tai yra „Griausmo vaikais“. Etimologinė žodžio reikšmė nėra aiški, ir šiandieną sunku atsekti jo semitinę formą. Kuo mažiausiai gal reikštų „bene-rigsha“ — „dundesio, ūžimo vaikai“. Vien tik Morkus pažymi tai, pateikęs apaštalų sąrašą. Tikriausia, tas vardas buvo suteiktas ne išrinkimo proga, bet daug vėliau, kada įvairiose aplinkybėse bus išryškėjęs abiejų jaunuolių staigus ir karštas temperamentas, kuris sudarė pagrindą tokiam pavadinimui. Vienas toks atvejis atrodo panašus į tiesą, kai Jokūbas ir Jonas norėjo, kad ugnis kristų iš dangaus ir sudegintų samariečius, kurie Jėzui atsakė viešnagę[15]).

314. Kai dėl dvylikos socialinės padėties ir kultūrinio lygio, galima darytis išvadą iš jų tolimesnio bendro elgesio, kad jie apskritai priklausė tam judaizmo socialiniam luomui, kuris buvo truputį žemes-

10) Plg. Morkaus 15,40; Mato 13,55; 27,56

11) Jono 11,16; 20,24

12) Jono graikiškame tekste 6,71

13) Plg. Jozuės 15,25

14) Morkaus 3,17

15) Luko 9,54

nis už vidurinės klasės smulkiuosius savininkus ir daug aukštesnis už tikrus vargšus. Tai buvo luomas, kuris šiandieninėje mūsų socialinėje santvarkoje neturi tikslaus atitikmens, bet maždaug galėtų būti artimas smulkiam prekybininkui ar žemam tarnautojui.

Visi jie dirbdavo kurios nors rūšies rankų darbą, tokį kaip žvejyba, bet tuomet tai buvo įprasta net ir rabinams, atsidėjusiems Įstatymo studijoms (§167), tačiau ekonominis būtinumas nespaudė tada taip, kaip mūsų laikais. Bendrosios gyvenimo sąlygos leisdavo nedirbti ir ilgesnį laiką, ypač tiems, kurie turėjo geresnį ekonominį pagrindą, pavyzdžiui, Zebediejaus šeimos nariams, kurie plačiu mastu vertėsi žuvininkyste. Nebūtų klaidos galvoti, kad ekonominiu atžvilgiu Jėzaus šeima būtų buvusi blogesnėse sąlygose, negu visų ar beveik visų apaštalų šeimos. Be to, materialiniai reikalavimai buvo kuklūs, ir tuo mažumu būdavo pasitenkinama, daug ko netrokštant ir nesiskundžiant.

Dėl to daugelis tokio kuklaus luomo atstovų gyvai domėdavosi dvasiniais klausimais, ypač jei tai būdavo susiję su religija ir tautiniais dalykais. Lengvai palikdavo savo namelių patogumus, kad galėtų dalyvauti kokiuose nors ginčuose ar pasiklausyti kokio nors žymaus mokytojo ar net keletą dienų ištisai sekti kokį nors galingą minių žavėtoją. Kas tokiuose susitikimuose būdavo išmokstama, tai būdavo mielai saugoma semitų mėgiamajame atminties archyve (§150), ir tada būdavo apie ką dažnai patiems pamąstyti ir kuo dalyvauti dažnuose kolektyviniuose ginčuose. Taip formavosi šio luomo pagrindinis kultūrinis paveldėjimas. Jie maža skaitė ir rašė, tačiau ne visi buvo beraščiai. Nemokėjimas rašyti ir skaityti Palestinoje bus labiau paplitęs po 70-tųjų metų katastrofos, negu prieš tai. Prieš katastrofą prie kiekvienos sinagogos jau būdavo, mažiausia, bent pradžios mokyklė-

lė (§63), kuriose daugiau ar mažiau būdavo išmokstama rašto, nors toliau juo mažai naudojosi.

Iš tokios bendros socialinės ir kultūrinės padėties asmenų Jėzus pasirinko savo dvylika, nors galima prileisti, kad kai kurie jų galėjo būti ir šiek tiek daugiau prasilavinę. Pavyzdžiui, jau iškėlėme, kad buvęs muitininkas Matas buvo parinktas surašyti apaštališkajai katechezei, veikiausia, kaip tik dėl to, kad labiau nusimanė rašto dalykuose (§117). Be to, kai graikai norėjo asmeniškai pažinti Jėzų, tad kreipėsi į graikiško vardo apaštalą Pilypą[16]). Galima spėti, kad tas apaštalas iš savo draugų skyrėsi išsilavinimu ar socialine padėtimi.

Tų dvylikos asmenų charakteriai, žinoma, įvairavo pagal asmenį. Į staigų Simoną Petrą, atrodo, maža kuo panašus buvo jo brolis Andriejus. Jis turėjo būti ramių ir giedrių ypatybių asmuo. Abu Griausmo sūnūs nebuvo labai panašūs į nepasitikintį ir įtarų Tomą[17]). Kai jie pradėjo sekti Jėzų, tai, tikriausia, buvo užsidegę gyvu jausmu ir entuziazmu, bet kaip atskiri asmenys jie liko žmonės, kaip ir visi kiti, o visus bendrai paėmus jie daugiau ar mažiau atstovavo visai žmonijai.

O kai taip, tai negalėjo trūkti ir išdaviko.

KALNO PAMOKSLAS

315. Dvylikos medžiaginis išrinkimas būtų maža ką tereiškęs, jei nebūtų to išrinkimo sekęs dvasinis arba mokslinis paruošimas. Nepaisant tai, kad tie dvylika buvo prisirišę pie savo mokytojo, jie dar maža ką težinojo apie jo mokslą, ir tikriausiai būtų susidūrę su rimtais sunkumais, jei koks mokytas fariziejus būtų paprašęs juos duoti tikslią ir pilną Jėzaus

16) Jono 12,20-21

17) Jono 11,16; 14,5; 20,25

mokslo santrauką. Matė jį darant stebuklus prislėgtiems palengvinti. Girdėjo jį sakant pamokslus, „kaip turintį valdžią“ ir skelbiantį teisingumo ir gerumo dėsnius. Patys jie jautė, kad jis traukia juos, ir nuoširdžiai mylėjo jį. Štai ir viskas, ką jie būtų galėję pasakyti. Bet šitiek aiškiai buvo permaža tą dieną, kai jie buvo išrinkti jo bendradarbiais, nes Jėzus dar nieko jiems nebuvo pasakęs apie savo mokslą ir ketinimus.

Be to, ir žmonėms buvo reikalingas Jėzaus mokslo pagrindų išdėstymas, nes ta liaudis, kuri iki tol progai pasitaikius pasiklausydavo jo pamokslų, negalėjo turėti kokio nors tikslesnio supratimo, negu tie dvylika. Rašto žinovų ir fariziejų nuolat didėjantis priešiškumas reikalavo paskelbti programą, kad atitinkamos pozicijos būtų tiksliai nusakytos. Žmonės tuoj pastebėjo, kad „Jėzus juos mokė ne taip, kaip Rašto žinovai“, bet ir tie kaimiečiai, jei būtų turėję pasakyti, kur Jėzus ir fariziejai sutaria, o kur ne, būtų dar labiau susimaišę, negu tie dvylika. Į visus tuos reikalavimus atsakė Kalno pamokslas.

316. Jėzus jau buvo žinomas ne vien tik Galilėjoje, bet ir už jos. Tuo nuostabiu greitumu ir platumu, kuriuo semitų pasaulyje žodžiu sklido žinios, stokojant rašytinių dokumentų, garsas apie jį buvo jau paėjęs tiek pietuose žydiškose Judėjoje ir Idumėjoje, tiek rytuose sugraikėjusiame Dekapolyje (§4), tiek vakaruose — pagoniškosios Fenikijos didžiuosiuose Viduržemio jūros centruose. Iš tų kraštų žmonės būriais ėjo pas galilėjietį pranašą „jo pamatyti ir išgirsti“, bet kartu, juo labiau, „išsigydyti savo ligų“[1]). Nes jis gydė daugelį, taip kad kas tik turėjo negalavimų, tie veržėsi į jį, jo prisiliesti“[2]). Žmonių minios turėjo vis plaukti ir didėti, kol vieną dieną Jėzus nu-

1)Luko 6,18

2) Morkaus 3,10

sprendė, kad tai gausiai miniai ir dvylikai reikia pasakyti savo programą nušviečiantį pamokslą.

Visi trys sinoptikai kaip šio pamokslo vietą nurodo kalną, bet nepasako to kalno pavadinimo. Tai buvo viena Galilėjos kalvų. Tradicija nurodo šiandieninį „Palaiminimų kalną", ir tai turi nepaneigiamo pagrindo. Ji aiškiai paliudyta tik XII šimt., bet jei esmėje tai susiejame su kita tradicija, laikančia ta vieta Tabgha (§375 pastaboje), tai ji siekia IV šimt. Tas kalnas būtų apie 150 metrų aukščio kalva Tiberijados ežero vakariniame krante, aukščiau už Tabghą, 13 km nuo Tiberijados miesto ir apie 3 km nuo Kaparnaumo. Tiksli Pamokslo vieta būtų ne viršukalnė, kur šiandieną yra Italijos Misionierių draugijos svetainė, bet šiek tiek žemiau į pietų vakarus, kalvos plokštumoje[3]). Tai buvo Jėzaus mėgstamoji vieta kalbėti minioms, kaip nurodo senovinė tradicija, ir netoli Kaparnaumo, kaip turėtų būti pagal sinoptikų pasakojimą.

317. Kalno pamokslą mums pateikia Matas ir Lukas, bet tarp jų yra nemaža skirtumų, daugiausia susijusių su pateikiamuoju medžiagos kiekiu ir jo išdėstymu. Matas pateikia tris su puse kartų tiek, kiek Lukas (107 eilutės prieš 30). Tačiau atsilygindamas plačias Kalno pamokslo dalis Lukas perkelia į kitas Jėzaus gyvenimo aplinkybes, negu Mato yra perduota (dar apie 40 eilučių).

Tas pateikimas kitomis aplinkybėmis yra labai svarbus. Taip užtinkame ne tik pas Morkų, kuris,

3) Iš tikrųjų atkreiptinas dėmesys į tai, kad Jėzus naktį praleido melsdamasis ir apaštalus parinko „kalne" (Morkaus 3,13; Luko 6,12-13), tai yra aukštesnėje ir minioms mažiau prieinamoje kalno dalyje. Pagal Mato 5,1 paveikslas buvo „kalne", o pagal Luko 6,17 po to, kai „Jėzus nužengė su jais ir sustojo lygioje vietoje". Lengva įsivaizduoti plokštumą šlaite ar kalvos kriaušyje, kurią Matas apskritai vadina kalnu, tokiu būdu abu skirtingi nurodymai puikiai sutaria.

praleidęs visą Kalno pamokslą, šen ir ten pateikia atskirų jo minčių, bet taip pat nelauktai užtinkame tai darant ir patį Matą, kuris pažymi Jėzaus ir kitomis aplinkybėmis kartotuosius Pamokslo posakius[4]). Tai nėra nieko nuostabaus, jeigu turime galvoje, ką jau esame sakę apie abiejų evangelistų tiesioginę priklausomybę nuo Bažnyčios gyvosios katechezės (§110) ir taip pat apie jų kiekvieno ypatingus siekimus ir metodus. Šiuo pastaruoju atveju privalomę prisiminti, kad Matas yra tasai evangelistas, kuris rašo pagal „eilės tvarką" (§114), o Lukas chronologiškai (§140).

Todėl bus galima be sunkumų prileisti, kad Lukas ima kartais atskiras Kalno pamokslo pastraipas ir įjungia jas į kitas istorines aplinkybes, o Matas, priešingai, į Kalno pamokslą įjungia posakius, kuriuos Jėzus yra prataręs ir kitomis progomis[5]). Cituojant kad ir vieną šio antrojo atvejo pavyzdį, štai, Matas Kalno pamoksle perduoda Tėve mūsų maldą (6,9-13), o Lukas tai pažymi daug vėliau, besibaigiant antriesiems Jėzaus viešojo veikimo metams ir tik per keletą mėnesių prieš jo mirtį. Pagal jo pasakojimą, vienas mokinių sudaro progą pamokyti maldos, kai

4) Mato 5,29-30; 18,8-9; 5,32; 19,9

5) Šį kriterijų šiandieną apskritai mokslininkai priima, bet tai jokiu atveju nėra šiandieninių kritikų koks nors suradimas. Įsidėmėkime šią pastraipą: „Aš jau esu nurodęs, kad mes per daug primygtinai neturime ieškoti evangelijų raštuose nuoseklumo, nes jie nė neketino dėstyti visus dalykus ta tvarka, kaip Kristaus buvo padaryta ar pasakyta. Tai ypač aišku iš jo pamokslų, kurių atveju jie nei nepažymi visko, ką jis sakė, nei cituoja jo žodžius ta tvarka, kuria jie buvo pasakyti, pasitenkindami žymėjimu esminių jo mokymo dalykų". Taip rašė Jonas Maldonatus (Mato VII,1) šešioliktame šimtmetyje, kada kriticizmas dar nebuvo gimęs ir pirmieji protestantai ortodoksai buvo bepradedą įvesti ko atšiauriausią pažodinio aiškinimo metodą.

Jėzaus paklausia, kaip melstis[6]). Visiškai galimas dalykas, kad Jėzus Tėve musų maldą mokė ne vieną tik kartą, juo labiau, kad mums žinomieji du jos tekstai yra gana skirtingi. Tačiau Luko tekstui palanki yra toji istorinė aplinkybė, kad mokinio klausimas iššaukia atsakymą, o tuo tarpu tokio iššaukimo nėra Kalno pamoksle ir Tėve mūsų iš jo galėtų būti išjungtas nepertraukiant minties eigos. Galime imti dar ir kitų kaip šitas pavyzdžių už vieną ar kitą tekstą, bet nė vienas jų neduotų tikro atsakymo, ir jie nėra tokie, kad suteiktų pagrindą bendrai taisyklei.

Kita ir dar didesnė galimybė yra ta, kad Kalno pamokslas, kaip Jėzus pasakė jį, buvo žymiai ilgesnis, negu tie du mūsų šiandien turimieji tekstai. Mato, tasai ilgesnysis, kaip pamokslas šiandien gali būti pasakomas per 20 minučių, o pridedant keletą tų būdingų Lukui eilučių, pamokslas pailgėtų trimis ar keturiomis minutėmis. Tai tikrai nebuvo ilgas pamokslas miniai, kuri atėjo iš toli pasiklausyti Jėzaus. Taigi labai galima, kad tas pagrindinis pamokslas pirmykšte, žodžiu skelbiamąja katecheze buvo perduodamas daug ilgesnis, negu šiandieną mes jį turime. Morkus jį beveik visai praleido, kiti du sinoptikai perdavė tiktai tas jo dalis, kurios geriau atitiko jų tikslus. Taip pat gali būti, kad Jėzus vėliau, progai pasitaikius, labai lengvai grįždavo prie kai kurių čia dėstomųjų programinių dalykų, gal taip pat pakartodamas tuos pačius posakius ir pavartodamas tuos pačius palyginimus, kaip kad darė mokytojai visais laikais ir bet kokiu klausimu.

Išvada: Mato perduodamoji forma atrodo artimiausia pirmykštės katechezės Kalno pamokslo formai ir dėl to labiausiai tinkama kaip pagrindas.

318. Pasinaudojant muzikiniais išsireiškimais, Kalno pamokslas gali būti palygintas su didinga simfonija, kurios aiškios pagrindinės temos ryžtingai ir

6) Luko 11, 1-4

tuojau pat paskelbiamos visais pilno orkestro instrumentais. O tos temos yra labiausiai netikėtos, mažiausiai tegirdėtos šiame pasaulyje, perdėm skirtingos nuo bet kurio orkestro kada nors grotųjų, o pristatytos pačiu natūraliausiu ir savaimingiausiu būdu gerai išlavintai ausiai. Iš tikro iki Kalno pamokslo visos žmonių vaikų simfonijos, nors ir įvairuojančios, vieningai skelbė, kad žmogaus palaima glūdi turtuose, kad pasitenkinimas ateina per sotumą, kad malonumą teikia įnorių patenkinimas ir garbė — kitų rodomoji pagarba. Priešingai, Kalno pamokslas su pat pirmaisiais sąskambiais skelbia, kad žmogaus palaima glūdi nelaimėje, pasisotinimas — alkanavime, malonumas — geismų nepatenkinime, o garbė tada, kai žmogus nevertinamas, tačiau visa tai už atpildą, kuris jo laukia ateityje. Simfonijos klausytoją apstulbina, kai jis išgirsta tokias aiškiai nusakytas temas, bet orkestras nesustodamas groja jas toliau vieną po kitos, išskiria jas, pabrėžia, aplink jas pindamas variacijas. Paskui garsus, puikus vario gaudimas iškelia kitas temas, nedrąsiai paliestas arfos, pataiso jas, pakeičia, apgaubia kilnumu, iškelia jas, palikdamas aukščiausiose viršūnėse. Ir štai vėl priešingam garsų ūžesyje paskandina iš tolimų orkestrų ataidėjusius kai kuriuos senus atskambius ir juos išskiria iš savo simfonijos. Po to viską sulieja į skambančią bangą, kuri, kildama aukštyn ir aukštyn nuo tikrosios žmonijos ir medžiaginio pasaulio, pasiekia ir išsilieja ant žmonijos, kuri nebėra žmogiška, ir ant pasaulio, kuris yra nebe medžiagiškas, bet dieviškas.

Senovės stoikai viską, kas būdavo priešinga įprastinei nuomonei, vadindavo paradoksu. Ta prasme Kalno pamokslas yra pats plačiausias ir pats kraštutiniausias paradoksas, koks bet kada buvo paskelbtas. Jokia kalba žemėje nepadarė tokio perversmo, arba, geriau tariant, taip iš pagrindų neapvertė, kaip ši. Ką visi anksčiau vadindavo balta, čia jau pa-

vadinta ne pilka ar tamsu, bet stačiai juoda, o juoda pavadinta aiškiai balta. Senasis gėris dabar priskirtas į blogio skyrių, o blogis į gėrio. Kur pirma stūksojo viršūnė, dabar ten pamatas, o kur grimzdo pamatas, dabar laikoma viršūne. Palyginus šią Kalno pamokslo besąlyginę revoliuciją su didžiausiomis žmonių bet kada įvykdytomis žemėj revoliucijomis, pastarosios atrodo lyg vaikų žaidimuose įsivaizduotosios kovos.

Šis perversmas yra pristatytas ne kaip ilgų mokslinių tyrinėjimų išdava, bet įsakomuoju tonu, kuris remiasi kalbėtojo autoritetu. „Taip yra, nes aš, Jėzus, tai sakau jums; kiti sakė jums, kad tai balta, bet aš, Jėzus, sakau jums, kad tai juoda; jums nustatytoji suma buvo penkiasdešimt, bet tai yra tik dalis, o aš, Jėzus, nustatau jums visą šimtą".

319. Kokios yra šios naujosios santvarkos sankcijos (tai yra priemonės prieš asmenį, sulaužiusį pasižadėjimą)? Ji neturi žmogiškųjų sankcijų, tiktai dieviškąsias; tai nėra žemiškosios sankcijos, o tik antžemiškos.

Palaiminti yra beturčiai, nes jų yra dangaus karalystė, o ne žemės karalystė. Palaiminti, kurie liūdi, nes jie bus paguosti, bet tolimoje ir neapibrėžtoje ateityje. Palaiminti nesuteptos širdies, nes jie matys Dievą, tik ne dėl to, kad jų skaistumą brangintų ir išaukštintų žmonės. Palaiminti visi persekiojamieji dėl teisybės, nes jų dangaus karalystė, bet ne dėl to, kad žemėje lauktų jų dideli atpildai! Tuo būdu naujoji Jėzaus paskelbtoji santvarka turi tikrą teisinį pagrindą tiktai tiems, kurie priima dangaus karalystę ir jos laukia. Priešingai, koks nors Nikodemas, „gimęs iš kūno", kuriam tesuprantama tik medžiaga ir kuris nepriima ir nelaukia dangaus karalystės, ras, kad Jėzaus santvarkai trūksta pagrindo ir kad ji yra daugiau negu paradoksas, o tiesiog kraštutinė nesąmonė. Bet kaip tik Jėzus pagrindą tam atmesti buvo pramatęs ir išaiškinęs pasikalbėjime su Nikodemu, kurį

įspėjo: „Kas neatgims iš aukštybės, tas negalės matyti Dievo karalystės. Kas gimė iš kūno, yra kūnas, ir kas gimė iš Dvasios, yra dvasia“ (§288).

Pagaliau Kalno pamokslas neatitraukia nuo istorinės tikrovės, o daugelyje esminių taškų susieja su hebrajų praeities ir ano meto tikrove. Mozės Įstatymas yra ne panaikinamas, bet papildomas ir patobulinamas. Jis išlaikomas kaip pastato pirmasis aukštas, ant kurio pristatomas antrasis aukštas. Į papročius ir net Rašo žinovų ir fariziejų kazuistinius smulkmeniškus darbus buvo atsižvelgta, bet tai laikoma lyg lavonu, kuriam reikia įkvėpti dvasią. Pagrindinis rūpestis visada yra moralinis ir dvasinis reikalas, o ne materialinis veiksmas. Nepaneigiami nei finansiniai ar ekonominiai klausimai, bet jiems skiriama nauja vieta tikėjime, Dievo Apvaizdos pramatyme. Virš visko yra meilė, išsišakojusi į Dievą ir žmones. Dievas nėra despotiškas valdovas, iš tolo duodąs įsakymus žmonijai ir laukiąs mokesčių. Priešingai, Jis yra visos žmonių šeimos Tėvas, kuris žino, kada jo vaikai būna alkani, ir nori, kad jie pagerbtų Jį nepaliaujamai prašydami duonos. Visi žmonės, kaip lygūs to antgamtiškojo Tėvo vaikai, yra broliai, turintieji tą patį dvasinį kraują; jie yra tokie daugasmeniniai „aš“, prieš kurį turi pranykti paskiras savasis „aš“. Žmonėms meilė yra tokia reikšminga, kad net ir Dievo meilė negali būti tikra ir teisėta, jei ji nelydima meilės žmonėms. Jei kas nuoširdžių siekimų vedamas prie altoriaus ruošiasi aukoti, bet tuo akimirksniu prisimena, kad jis buvo neteisingas savo artimui, tai pirma turi eiti ir atitaisyti neteisybę ir tik tada grįžti aukoti, nes Dievas mielai užleidžia laiko pirmenybę žmogui. Tuo tarpu Jam nepatiktų auka, daroma to, kurio sąžinė nėra rami savo brolio atžvilgiu.

320. Kalno pamokslas vyksta pagal gana aiškų planą, ypač Mato tekste. Bet tas evangelistas, nors ir tikrąja to žodžio prasme palinkęs į tvarką (§114), čia

nebus sukūręs tos tvarkos, bet surado pirmykštėje katechezėje, nors šen ir ten jis galėjo truputį savaip patvarkyti.

Prologe, kuris tuojau įveda į patį turinį, pristatomi palaiminimai (5,3-12). Tas pat yra ir Luko evangelijoje (6,20-26), nors kiek kitaip pertvarkyta. Linkėjimas „Palaiminti!" Mato yra pakartotas devynis kartus, o iš tikro palaiminimai yra tiktai aštuoni, nes paskutinysis yra beveik tik priešpaskutiniojo pakartojimas ir lyg visų palaiminimų santrauka. Lukas tą linkėjimą „Palaiminti" pakartojo tik keturis kartus, bet tuojau po palaiminimų eina keturi prakeikimai „Vargas...!", nukreipti į palaiminimų priešingybę. Ši literatūrinė forma, pagal kurią patvirtinama mintis, o paskui tuojau paneigiami priešingumai, labai dažnai būdavo naudojama biblinėje poezijoje (antitetinis paralelizmas)[7]). O dar svarbiau pažymėti, kad palaiminimų ir prakeikimų kaitaliojimas yra buvęs taip pat naudojamas skelbiant senąjį Mozės Įstatymą[8]). Kadangi Kalno pamokslas, be jokios abejonės, tiek savo turiniu, tiek savo pavidalu turėjo būti mesijinė Mozės Įstatymo priešingybė (§322), tai labai galima, kad jo prologą pirmykštėje katechezėje sudarė palaiminimai, po kurių ėjo tiek pat prakeikimų. Iš tos daugybės Matas pasiėmė tik aštuonis palaiminimus, o Lukas tik keturis palaiminimus, bet sustiprino juos keturiais prakeikimais.

321. Sugretinę abiejų tekstų lygiagretes skiltis, susidarome šitokią sinopsę — suglaustą apžvalgą, kuri mus priartina prie pirmykštės katechezės rėmų:

7) Iš daugelio pavyzdžių, kuriuos būtų galima pacituoti, štai keletas mūsų atveju panašiausiųjų: Pradžios kn. 9,25; Teisėjų kn. 5,23; Jeremijo 17,5-8.

8) Deuteronom. 11,26-28; 27.12-13; 28.2; Jozuės 8,33-34

MATO 5 skyrius	LUKO 6 skyrius
3 Palaiminti beturčiai dvasioje, nes jų dangaus karalystė.	20 Palaiminti beturčiai, nes jūsų yra Dievo karalystė.
	24 Vargas jums, turtingieji, nes jūs jau turite savo paguodą.
4 Palaiminti, kurie liūdi, nes jie bus paguosti.	
	21b Palaiminti, kurie dabar verkiate, nes juoksitės.
	25b Vargas jums, kurie dabar juokiatės, nes gedėsite ir verksite.
5 Palaiminti romieji, nes jie paveldės žemę.	
6 Palaiminti, kurie alksta ir trokšta teisybės, nes jie bus pasotinti.	21a Palaiminti, kurie dabar alkstate, nes būsite pasotinti.
	25a Vargas jums, kurie esate sotūs, nes būsite alkani.
7 Palaiminti gailestingieji, nes jie laimės gailestingumo!	
8 Palaiminti nesuteptos širdies, nes jie matys Dievą.	
9 Palaiminti taikieji, nes juos vadins Dievo vaikais!	
10 Palaiminti, kurie persekiojami dėl teisybės, nes jų dangaus karalystė!	
11 Palaiminti, kai jums piktžodžiauja ir persekioja jus ir meluodami sako visa pikta prieš jus dėl manęs!	22 Palaiminti būsite, kai žmonės neapkęs jūsų, atstums jus, darkys ir atmes jūsų vardą kaip piktą dėl žmogaus Sūnaus!
12 Džiaugkitės ir links-	23 Džiaugkitės tą dieną ir links-

minkitės, nes jūsų užmokestis gausus danguje. Nes taip persekiojo pranašus, kurie buvo pirm jūsų!9)

minkitės, nes štai jūsų užmokestis didelis danguje, nes taip pat ir jų tėvai darė pranašams.

26 Vargas, kada žmonės jus laimina, nes lygiai taip pat jų tėvai darė netikriems pranašams!

Šis nuostabusis prologas pristatė bendrąją Jėzaus programos dvasią, tai yra mesijinio Įstatymo dvasią. Jis baigiamas pranešimu, kad ta dvasia privalės būti kaip druska, kuri išsaugos nuo gedimo visą

9) Keletas pastabų dėl abiejų tekstų. — Hebraiškai beturčiai — „anijjim", tai yra vargšai, kuklieji ar dėl to, kad jie nieko neturi, ar dėl to, kad sociališkai jie yra patys žemiausi. Lukas praleidžia Mato aptarimą (beturčiai) dvasioje, apribojantį palaiminimą tais beturčiais, kurie susitaiko su esamąja padėtimi ir dvasioje yra patenkinti; tie, kuriems tai sudaro naštą ir kurie nepatenkinti tuo, nėra beturčiai dvasioje. — Vietoje Mato daugiau bendresnio pavadinimo „kurie liūdi" Lukas pavartoja daug būdingesnį „kurie verkiate"; plg. Izaijo 61,2. „Romieji", graikiškai „praeis", nėra tie švelnaus ir malonaus būdo žmonės, bet žemiausieji bendruomenės nariai, romėnų „tenuiores", driskiai, atmestieji ir pažemintieji. Visas šis išsireiškimas paimtas iš psalmės 36,11, kurioje sakoma, kad romieji paveldės žemę. — „Nesuteptos širdies" nėra vien tik skaisčios minties ir meilūs, bet bendresne prasme visi dvasiškai nekalti prieš Dievą; išsireiškimas kilęs iš psalmės 23,4, kurioje sakoma, kad nesuteptos širdies galės įeiti į Viešpaties šventyklą. — „Taikieji" ne vien tik taikūs neveikliąja prasme, kurie džiaugiasi taika, bet taip pat ir veikliąja prasme, tai yra tie, kurie vykdo ir atneša taiką. — Mato aštuntasis ir devintasis palaiminimai kalba apie tą patį dalyką, ir abiems jiems sankcija minima 12 eilutėje.

pasaulį, ir kaip šviesa, kuri nušvies visą žemę[10]). Bet, metęs žvilgsnį į ateitį, Kalno pamokslas tuojau nukrypsta į praeitį ir nagrinėja praeities ir ateities santykio klausimą, kiek tai susiję su žydų Įstatymu. Metmenys yra šitokie.

322. Jėzus nenaikina Įstatymo, bet jį atnaujina, iš dalies jį atmesdamas, o iš dalies išlaiko jį patobulindamas[11]). Mesijo Įstatymas patobulina Mozės Įstatymo priesakus, kur jie susiję su santaika, skaistybe, moteryste, priesaika, kerštu ir meile[12]). — Jis žymiai prašoka fariziejų nuostatus išmaldos, maldos ir pasninko atvejais. — Jis yra vienintelis ir tikrasis turtas tiems, kurie jį priima, ir tokius išlaisvina iš bet kokių kitų rūpesčių[13]). — Jis reikalauja žymiai tobulesnės artimo meilės ir žymiai ištvermingesnės maldos. — Jis yra siauri vartai, bet saugoja nuo klaidingų pranašų ir skatina daryti gerus darbus[14]). — Išvadoje: naujasis Įstatymas yra namas, pastatytas ant gyvos uolos, kuris atsilaikys prieš audras[15]).

Jau ir iš tos skubios santraukos aišku, kad Kalno pamokslas, tarp kitų tikslų, yra priešingybė Mozės Įstatymui, tačiau ne jį griaunanti, bet patobulinanti. Tai patvirtina ir aplinka, kurioje Pamokslas buvo pasakytas. Kap Mozė, lydimas tautos senųjų, Sinajaus kalne paskelbė žmonių akivaizdoje Senąjį Įstatymą, taip ir Jėzus Mesijas, dalyvaujant dvylikai apaštalų, minios akivaizdoje nuo Galilėjos kalno paskelbė Naująjį Įstatymą. Iš tos aplinkos atitikimo kai kas pasidarė išvadą, kad viskas yra išgalvota, kad aplinka yra ideali ir kad tas Pamokslas niekada nebuvo pasaky-

10) Mato 5,13-16; Lukas tai pateikia kitais išsireiškimais 14,34-35 ir 8,16; 11,33

11) Mato 5,17-20

12) Mato 5,21-48

13) Mato 5,19-34

14) Mato 7,14-23

15) Mato 7,24-27

tas. Nors išvada yra sauvališka, bet prielaidos nėra klaidingos. Aplinka kaip tik yra panaši, nes buvo sąmoningo noro net ir šiuo materialiniu būdu parodyti ryšį tarp Senojo ir Naujojo Įstatymo, kaip ką tik prieš tai buvo rūpintasi dvylikos apaštalų skaičių susieti su dvylika Izraelio giminių (§311) ir kaip palaiminimų ir prakeikimų kaitaliojimu, greičiausia buvo norima pasekti Mozės Įstatymo skelbimo būdą (§320).

Kalno pamokslas turi populiarų stilių ir rytietiškų išsireiškimų. Nėra kokių nors įmantrybių ar atitrauktinių dalykų, o, priešingai, viskas pertekę realiais ir praktiškais pavyzdžiais, kas visada yra buvę brangu žmonėms ir iš ko jie išsiveda bendrines taisykles. Gausu būdingų rytietiškų hiperbolių, perdėjimų, kuriuos klausytojai žinojo kaip aiškintis ir suteikti jiems tikrąją vertę, o be jų Pamokslas būtų neskoningas. Rytiečiui duodavo prieskonio tokie kalbos išsireiškimai kaip: „Jei tavo dešinė ranka piktina, nukirsk ją ir mesk šalin nuo savęs“, arba „jei kas ištiko tave per dešinį skruostą, atsuk jam ir kitą“. Tačiau pirmieji Jėzaus pasekėjai niekada nesikirto sau dešinės rankos ir neatsuko kito skruosto dėl to, kad suprato tai, kaip savo krašto žmonių kalbą, o ypač, kad turėjo sveiką nuovoką. O kai pradėta garbinti raidė ir sveikos nuovokos vietą užėmė fanatizmas, tai senovėje iškilo Origeno atvejis, o mūsų laikais Levo Tolstojaus. Bet priešingai negu anas alegorijų ieškotojas, nelauktai tapęs raidės garbintoju aleksandrietis ir svajotojas rusas, agresyviai skelbęs nuolankumą ir savo mistinėse utopijose išlikęs juslingas Pranciškus Asyžietis visada atrodys kaip tobuliausias Kalno pamokslo aiškintojas tiek tikrosios jo dvasios supratimu, tiek ir entuziastišku jo vykdymu praktikoje.

323. Pamokslo tęsinys Mato 5 skyriuje yra šitoks: „Jūs žemės druska: jei druska išdvoks, kuo ji

bus sūdoma? Ji daugiau niekam nebetinka, kaip tik išmesti laukan ir žmonėms mindžioti[16]).

— Jūs pasaulio šviesa. Negali būti paslėptas miestas, pastatytas kalne. Taip pat nedegama žiburio ir nededama jo po saiku, bet į žibintuvą, kad šviestų visiems, kurie yra namuose. Tegu jūsų šviesa taip šviečia žmonių akivaizdoje, kad jie matytų gerus jūsų darbus ir garbintų jūsų Tėvą, kurs yra danguje[17]).

— Nemanykite, lyg aš atėjęs Įstatymo ar Pranašų panaikinti; ne panaikinti aš atėjau, bet įvykdyti. Nes iš tikrųjų, aš sakau jums, kolei dangus ir žemė neprapeis, nei viena jota ir nei vienas bruoželis neišnyks iš Įstatymo, iki visa įvyks. Taigi, kas panaikintų vieną šitų mažiausių paliepimų ir taip mokytų žmones, bus vadinamas mažiausias dangaus karalystėje. Nes aš sakau jums, jei jūsų teisybė nebus pilnesnė, kaip Rašto žinovų ir fariziejų, jūs neįeisite į dangaus karalystę[18]).

16) „Žemės druska" nereiškia iš žemės gautosios druskos, bet druska, kuri turi žemę išsaugoti nuo sugedimo, arba žmoniją, kaip pažodžiui imant druska išsaugo mėsą nuo gedimo ir barstoma ant nešamosios šventyklon aukos (Levitiko 2,13). Kai druska nebetenka savo galios, ištirpusi ar sumaišyta su kuo nors, tada ją tenka išmesti iš namų, vadinas, į gatvę, kur Palestinoje paprastai visada atsidurdavo šiukšlės.

17) „Pasaulio šviesa" yra panašios prasmės, kaip ir žemės druska. Kalne pastatytasis miestas, kaip daugelis spėja, yra Safed, miestas, kuris yra aiškiai matomas iš ežero pakrantės, 838 metrų aukštyje. Bet tai tik grynas spėliojimas, nes tie žodžiai galėtų būti taikomi bet kuriam šitokioje padėtyje esančiam miestui. „Saikas" — romėnų „modius" — buvo tas „didelis saikas" sausiems dalykams matuoti, apie 9 litrus talpumo; apverstas galėjo pakankamai gerai apsaugoti degantį žibintuvą.

18) „Panaikinti" (graikiškai „katalisai", atrišti metant, visiškai panaikinti) yra priešingybė žodžiui įvykdyti (gr. „plerosai"), taigi dalinai panaikinti, dalinai išlaikyti ir dalinai ką nors pridėti, patobulinant viską. „Įstatymas ir Pranašai" — tai du pir-

324. — Jūs girdėjote, kad seniesiems pasakyta: Neužmuši; o kas užmuštų, bus smerktinas teisme. Aš gi jums sakau: Kiekvienas, kurs pyksta ant savo brolio, bus smerktinas teisme. Kas gi sakytų savo broliui: Raka, bus smerktinas taryboje. O kas sakytų: Beproti! bus smerktinas į pragaro ugnį. Todėl, jei tu atiduodi savo dovaną prie altoriaus ir tenai atsimeni, kad tavo brolis turi šį tą prieš tave, palik savo dovaną tenai, ties altoriumi, eik pirma susiderinti su savo broliu, o paskui atėjęs atiduosi savo dovaną[19]).

— Greitai susitaikink su savo priešu, kol dar tebeesi draug su juo kelyje, kad kartais tavo priešas nepaduotų tavęs teisėjui, teisėjas nepaduotų tavęs

---

mieji ir patys svarbiausieji iš trijų skyrių, į kuriuos buvo padalytas visas hebrajų Šventasis Raštas; praktiškai tuo išsireiškimu aptariama visa Biblija. Raidė jota yra graikiška ir buvo, veikiausia, įvesta Mato vertėjo į graikų kalbą (§120), o aramajų originale tegalėjo būti „jod", pati mažiausioji raidė kvadratais išreikštoje hebrajų abėcėlėje (ji tada jau buvo naudojama). „Bruoželis" (gr. „keraia", kampelis) yra vienas tų mažyčių linijos prailginimų, kuriuo viena hebrajų raidė atskiriama nuo kitos labai į ją panašios raidės. Čia šie įvairūs ženklai yra atitinkami pamokymai, ir kalbama ne tiek apie raidę, kiek apie jų prasmę. Tuo kaip tik išreiškiamas įvykdymas tai, ką Jėzus paskelbė, ir skirtumas tarp jo ir Rašto žinovų ir fariziejų.

19) „Teisme" (arba „tribunole") reiškia paprastą žydų teismą, bet čia reiškia tik paprastą pykčio prasiveržimą, kuris yra palinkimas į žmogžudystę, ir jo pakanka žmogui pristatyti į teismą. „Raka", aramaiškai „reqa" — tuščias, mūsų atveju „tuščiagalvis"; toks įžeidimas jau keltinas Vyriausioje Taryboje (§59). „Beprotis" suprastinas moraline ir religine prasme ir reiškia bedievį. Už šį įžeidimą nusižengusysis baustinas kentėti Gehennoje, Hinnon slėnyje (Gehinnon) į pietus nuo Jeruzalės, kur buvo suvežamos visos miesto atmatos, ir higienos sumetimais ten visuomet degdavo didelė ugnis, ir dėl to ši vieta simbolizavo būsimojo pasaulio kančias (§79 ir sek.).

budeliui ir kad nebūtumei įmestas į kalėjimą. Iš tiesų, aš sakau tau, tu neišeisi iš ten, kolei neatiduosi paskutinio skatiko[20]).

325. — Jūs girdėjote, kad seniesiems pasakyta: Nesvetimoteriausi. Aš gi jums sakau: Kiekvienas, kurs žiūri į moteriškę jos geisti, jau su ja svetimoteriavo savo širdyje. Jei tavo dešinė akis tave piktina, išlupk ją ir mesk šalin nuo savęs; nes tau geriau, kad vienas tavo sąnaris žūtų, kaip kad visas tavo kūnas būtų įmestas į pragarą. Ir jei tavo dešinė ranka tave piktina, nukirsk ją ir mesk šalin nuo savęs, nes tau geriau, kad vienas tavo sąnaris žūtų, kaip kad visas tavo kūnas eitų į pragarą[21]).

— Taip pat pasakyta: Kas paleidžia savo moterį, teduodie jai atsiskyrimo raštą. Aš gi jums sakau: Kiekvienas, kurs paleidžia savo moterį, išskyrus svetimoterystės priežastį, daro, kad ji svetimoteriauja, ir kas paleistąją veda, svetimoteriauja[22]).

326. — Dar girdėjote, kad seniesiems pasakyta: Neprisieksi neteisingai, bet išpildysi Viešpačiui, ką esi prisiekęs. Aš gi jums sakau, kad visai neprisiektumėte nei dangumi, nes tai Dievo sostas, nei žeme, nes tai jo pakojis, nei Jeruzale, nes tai didžio karaliaus

20) „Priešas" yra kaltintojas teisme, kuris teisme reikalauja atlyginti jam nuostolius.

21) Nekuklus žvilgsnis yra laikomas svetimoteryste, nors jis yra nematerialus. Rabinų raštuose taip pat yra užtinkama panašių vietų, bet jos dažniausia yra vėlyvesnės ir gali būti rašytos krikščionybės įtakoje. Pavyzdžiui, „Kalla" I sako: „Kas žiūri į moteriškę su (nešvaria) intencija, yra panašus į tą, kuris yra turėjęs su ja santykius" (toliau seka kiti palyginimai, gana storžieviški); kiti tekstai išspausdinti Strack und Billerbeck, Kommentar, tomas I, p. 299 ir sek.

22) Šios pastraipos pradžioje pasakymas „Jūs girdėjote, kad seniesiems pasakyta" čia labai sutrumpintas, bet visas reikalas vėl iškeliamas 19,9 (§479), ir galimas dalykas, kad ten yra tasai istorinis tekstas.

miestas. Neprisieksi taip pat savo galva, nes negali padaryti nė vieno plauko, kad būtų baltas ar juodas. Bet jūsų šneka tebūnie: Taip, taip; ne, ne; o kas viršaus to, tai eina iš pikta[23]).

327. — Jūs girdėjote, kad buvo pasakyta: Akį už akį ir dantį už dantį. Aš gi jums sakau: Nesipriešinkite piktam; bet jei kas ištiko tave per dešinį skruostą, atsuk jam ir kitą. Ir jei kas nori su tavim bylinėtis teisme ir atimti tavo jupą, palik jam ir apsiaustą. Ir kas tave verčia atlikti baudžiavos tūkstantį žingsnių, eik su juo ir kitu du. Kas tave prašo, duok jam, ir nuo norinčio iš tavęs pasiskolinti nenusigręžk[24]).

— Jūs girdėjote, kad buvo sakyta: Mylėsi savo artimą ir nekęsi savo neprietelio. Aš gi jums sakau: Mylėkite savo neprietelius, gera darykite tiems, kurie jūsų nekenčia, ir melskitės už persekiojančius ir šmeižiančius jus, kad būtumėte vaikai jūsų Tėvo, esančio danguje, kurs leidžia savo saulei tekėti ant gerųjų ir piktųjų ir lydina ant teisiųjų ir neteisiųjų. Nes jei jūs mylite tuos, kurie jus myli, kokį turėsite užmokestį? Argi ir muitininkai tai nedaro? Ir jei jūs sveikinate tik savo brolius, ką jūs viršaus darote?

23) Jėzaus laikų žydai smarkiai prasižengdavo priesaikai, ir atsakymas į tuos prasižengimus buvo tas, kad esenai visiškai uždraudė bet kokią priesaiką (§44). Jėzus, kad ir ne esenas, šiuo klausimu priartėja prie jų požiūrio.

24) „Akis už akį“ ir t.t. buvo kerštо įsakymas (Levitiko 24, 19-20), bendras visiems Rytams (Hamurabio kodeksas ir t.t.), o taip pat ir ankstyviesiems Romos laikams. Tai galima laikyti teisingumo principu, bet ne meilės. Pasakymas „tave verčia“ yra užuomina į persišką paprotį, kai senovėje ten būdavo kurjeriai arba valdžios išlaikomi pasiuntiniai, kurie išnešiodavo žinias po plačiąją imperiją ir kartais tam reikalui rekvizuodavo žmones ir gyvulius.

Argi ir pagonys tai nedaro? Būkite tat tobuli, kaip ir jūsų dangiškasis Tėvas tobulas[25]).

328. Skyrius 6. — Žiūrėkite, kad savo teisybės nedarytumėte žmonių akivaizdoje, idant jų būtumėte matomi; kitaip jūs neturėsite užmokesčio pas savo Tėvą, kurs yra danguje. Taigi, duodamas išmaldos, netrimituok ties savim trimitu, kaip kad veidmainiai daro sinagogose ir gatvėse, kad būtų žmonių gerbiami. Iš tikrųjų, sakau jums, jie atsiėmė savo užmokestį. Tau gi duodant išmaldą, tegul tavo kairioji nežino, ką tavo dešinioji daro, kad tavo išmalda būtų slaptojie, ir tavo Tėvas, kurs mato slaptoje, tau atlygins[26]).

25) Įsakymas „Mylėsi savo artimą" yra Levitike 19,18, bet „nekęsi savo neprietelio" Sen. Testamente niekur neužtinkamas. Išėjimo knyga 23,5 nurodo kai kuriuos pagalbos veiksmus savo neprieteliui. Tačiau tokie nuostatai minėdavo tik artimą, tai yra, izraelitą, ir daugių daugiausia, kam jie galėjo būti pritaikyti, tai „svetimajam", kuris gyveno izraelitų žemėje ir buvo jau susijęs su Izraeliu (Levitiko 19,33-34; Deuteron. 10,9); bet į tą kategoriją neįėjo „gojim" — ne izraelitai, ir dėl to jie nebuvo „artimai". Nors Sen. Testamentas nereiškė jokių nurodymų nekęsti tokių, tačiau buvo įsakyti religiniai naikinamieji karai, pagal kurių pavyzdį daugiau negu lengva buvo pasidaryti dėsnį neapykantai išaugti (Išėjimo kn. 17,14-16; Skaičių kn. 25,17-17; Deuteron.7,16; 23,3-6; 25,17-19). Senajame Testamente užtinkame izraelito šios rūšies jausmų savo „artimui", kuriam jis šaukiasi Dievo bausmės; plg. psalmė 108; Apaštalų darb.1,20. Tokių smarkių plūdimų vargu tematyti pagonių Archiloko ir jo pamėgžiotojo Horacijaus prakeikimo giesmėse.

26) „Teisybė" primena hebrajų „Sedaqah", bet Jėzaus laikais tai reiškė ir „išmaldą", teisingajam būdingas veiksmas. Bet šioje pastraipoje tai turi platesnę prasmę ir kalba apskritai apie gerą darbą, nes išmalda minima sekančioje eilutėje. „Trimitu trimituoti" dalijant išmaldas sinagogoje ir kitur — tokio reikalo nepatvirtina senovės raštai; reikia manyti, kad tas išsireiškimas yra perkeltinis, pažymįs didelį garsinimąsi, kuris lydi išmaldas.

Sisters of Immaculate Conception

— Ir kad meldžiatės, nebūkite kaip veidmainiai, kurie mėgsta melstis, stovėdami sinagogose ir gatvių kampuose, kad būtų žmonių matomi. Iš tikrųjų, sakau jums, jie atsiėmė savo užmokestį. Tu gi, kada meldies, eik į savo kambarį ir, užsidaręs duris, melsk Tėvą slapčia, ir tavo Tėvas, kurs mato slaptoje, tau atsilygins[27]).

329. Melsdamies, daug nekalbėkite, kaip pagonys; nes jie tariasi būsią išklausyti, jei daug kalba. Taigi, nebūkite į juos panašūs, nes jūsų Tėvas žino, ko jums reikia, pirma, nekaip jį prašote. Taigi, jūs melskitės taip:

LUKO 11,2-3

Tėve mūsų, kurs esi danguje;	Tėve,
tebūnie šventas tavo vardas.	tebūnie šventas tavo vardas,
Teateinie tavo karalystė.	Teateinie tavo karalystė.
Tebūnie tavo valia	
kaip danguje, taip ir žemėj.	
Duok mums šiandien	Duok mums šiandien
mūsų antesybinės duonos.	kasdieninės mūsų duonos.
Ir atleisk mums mūsų skolas,	Atleisk mums mūsų nuodėmes,
kaip ir mes atleidžiame	nes ir mes atleidžiame
savo skolininkams.	[kiekvienam,
Ir nevesk mus į pagundą,	kurs mums kaltas.
bet gelbėk mus nuo pikta.	Ir nevesk mūsų į pagundą.

Išsireiškimas „atsiėmė savo užmokestį" galėtų būti išsiaiškintas ta prasme, kaip jis panaudotas graikiškame papiruse. Tai reiškia duoti kvitą pirkėjui, kuris sumokėjo, už gautąją sumą. Tokia padėtis yra veidmainio, kuris dėl tuščios garbės duoda išmaldą.

27) Žydai paprastai melsdavosi stovėdami, bet čia tas išsireiškimas reiškia „stovėti, kad kiti matytų". Pagal Jėzų, juo vieta nuošalesnė ir slaptesnė, juo ji geriau tinka melstis.

— Nes jei jūs atleisite žmonėms jų kaltes, ir jūsų dangiškasis Tėvas jums atleis jūsų nuodėmes. Jeigu gi jūs neatleisite žmonėms, nė jūsų Tėvas neatleis jums jūsų nuodėmių[28]).

330. — Pasninkaudami nebūkite paniurę, kaip veidmainiai: nes jie perkreipia savo veidus, kad pasirodytų žmonėms pasninkaują. Iš tikrųjų, sakau jums, jie atsiėmė savo užmokestį. Tu gi, kai pasninkauji, pasitepk sau galvą ir nusiprausk savo veidą, kad ne žmonėms rodytumeis pasninkaująs, bet savo Tėvui, kurs yra slaptoje; ir tavo Tėvas, kurs mato slaptoje, atsilygins tau[29]).

— Nekraukite sau turtų žemėje, kur rūdys ir kandys gadina ir kur vagys iškasa ir vagia, bet kraukite

28) Išsireiškimas „daug kalbėti", graikiškai „battalogesete", ypač retas ir įvairiai aiškinamas. Pagal kai kuriuos aiškintojus, šis žodis yra kilęs iš aramaiško „battal" — tuštumas, tuštybė, kas čia reikštų „tuščiai kalbėti, plepėti". Pagonys melsdamies labai daug kalbėdavo, ir tai liudija daugelis senovinių raštų. Pakanka pacituoti Terencijų (Heauton, 879 p.): „Žmonele, nustok malusi savo padėkas dievams... ar manai juos pamokyti, lyg jie nieko nesuprastų, kartodama šimtus kartų". Luko Tėve mūsų tekstą pateikiau čia šalia Mato, kad iš pirmo žvilgsnio būtų matyti aiškus skirtumas. Atrodo, kad Lukas geriau išlaikė tos maldos istorines aplinkybes, kuriose ji buvo pasakyta, jeigu ir ne visą jos turinį. Pasakymo „duok mums šiandien mūsų (reikalingos) duonos" atveju yra labai skirtingų nuomonių dėl pažyminio „reikalingos". Graikiškai yra „epioysion", kurį Vulgata Mato evangelijoje verčia į „supersubstantialem" — antiesybinės, o Luko į „quotidianum" — kasdieninės. Origenas (De Oratione 27,7) tvirtino, kad šio pažyminio nevartojo nei graikų mokyti žmonės, nei liaudis, tačiau vėliau jis buvo užtiktas kai kuriuose populiariuose raštuose. Neperseniai pateiktuose gausiuose etimologiniuose to žodžio aiškinimuose labiausiai galimas yra „epi-ousia", „kad būtų galima gyventi", žodžiu, „būtinos" duonos.

29) Dėl fariziejų pasninko žiūrėk §77. Jų viešumo vietoje Jėzus siūlo uždarumą, bet paties pasninko visiškai nesmerkia.

sau turtus danguje, kur nei rūdys, nei kandys negadina ir kur vagys neiškasa ir nevagia. Nes kur tavo turtas, ten ir tavo širdis[30]).

— Tavo kūno žiburys, tai tavo akis. Jei tavo akis nepagedusi, visas tavo kūnas bus šviesus; bet jei tavo akis netikusi, visas tavo kūnas tamsus. Taigi, jei tavyje esanti šviesa yra tamsybė, kaipgi didelė bus ta tamsybė![31])

331. — Nė vienas negali tarnauti dviem valdovam: nes arba jis vieno nekęs ir mylės kitą, arba vieno laikysis ir niekins kitą. Negalite tarnauti Dievui ir Mamonai.

— Todėl aš jums sakau: Nebūkite bailiai susirūpinę savo gyvybe, ką valgysite, nei savo kūnu, kuo vilkėsite. Argi gyvybė ne svarbesnė už valgį ir kūnas už drabužį? Žvilgterėkite į dangaus sparnuočius: jie nesėja, nei pjauna, nei į kluonus nekrauna; o jūsų dangiškasis Tėvas juos maitina. Argi jūs ne daug daugiau verti kaip jie? Kas gi jūsų gali savo rūpesčiu padidinti savo ūgį vienu mastu? Ir kam jūs bailiai rūpinatės drabužiu? Įsižiūrėkite į laukines lelijas, kaip jos auga; jos nesidarbuoja ir neverpia; tačiau aš sakau jums, kad ir Saliamonas visoje savo garbėje nebuvo taip apsivilkęs, kaip kiekviena iš jų. Taigi, jei Dievas taip apvelka laukinę žolę, kuri šiandien yra, o rytoj metama į krosnį, kaipgi labiau jus, žmonės, menko tikėjimo. Nebūkite tat bailiai susirūpinę ir nesakykite: Ką valgysime, ar ką gersime, ar kuo apsidengsime? Nes visų tų dalykų labai ieško pagonys.

30) Antžemiškoji sankcija, kuri yra viso Kalno pamokslo pagrindas (§319), atrodo, aiškiai matoma ten, kur kalbama apie labiausiai žmogų pavergiančius turtus. Bet tik atrodo, kad tai aiškiau matoma, nes iš tikro tai yra esminis dalykas ir prieš tai keltaisiais kitais klausimais.

31) Ir šią vietą (eilutės 22-23) Lukas perduoda kitokios sudėties (11,34-35), ir jo toks sakinio sutvarkymas atrodo būdingesnis.

Juk jūsų tėvas žino, kad visa to jums reikia. Taigi, ieškokite visų pirma Dievo karalystės ir jos teisybės, o visa tai bus jums pridėta. Taigi, nebūkite bailiai susirūpinę rytojumi, nes rytdiena pati savimi rūpinsis. Kiekvienai dienai gana jos vargo[32]).

332. — Neteiskite, kad nebūtumėte teisiami. Nes kokiuo teismu teisiate, tokiuo ir jūs būsite teisiami; ir kokiuo saiku seikėjate, tokiuo bus ir jums atseikėta. Kam gi tu matai savo brolio akyje krislą ir nematai rąsto savo akyje? Arba kaipgi tu sakai broliui: Leisk, aš išmesiu iš tavo akies krislą, ir štai tavo akyje yra rąstas? Veidmainy, pirma išmesk rąstą iš savo akies, o paskui tu matysi, kaip išmesti krislą iš tavo brolio akies[33]).

— Neduokite to, kas šventa, šunims ir nemeskite savo perlų ties kiaulėmis, kad kartais jų nesumin-

32) „Mamona" yra hebraiškas ir aramaiškas žodis („matmon, mamon"), graikų rašoma mammonas ir mamonas, apskritai reiškia turtus. Pagal šv. Augustiną tą pačią prasmę turėjo ir kartaginiečiai: „Punai turtus mamona vadina". Čia turtai suasmeninti ir pažymėti, kaip priešingybė Dievui. Bet nėra jokio reikalo daryti prielaidą, — kaip mūsų dienomis kai kurie įmantrūs autoriai yra padarę, — kad buvo kažkoks pagonių dievaitis, vadinamas Mamona. — „Kas gi jūsų gali savo rūpesčiu padidinti savo ūgį vienu mastu". Graikiškai ūgis — „helikia"; lygiagretėje vietoje Lukas (12,26) kaip tik pabrėžia: „ Jei tat jūs negalite nė to, kas mažiausia, kam esate bailiai susirūpinę kitais dalykais?" Paminėtosios „laukinės lelijos" nėra mūsų darželių lelijos; tai buvo mažos gėlytės, kurios pavasario metu ypač gausiai sužysdavo Galilėjos kalvose; sudžiūvusios jos būdavo naudojamos prakurti pečiui duonai kepti.

33) Šis septintasis Mato evangelijos skyrius rodo ne tokį aiškų tęstinumą, ir žymiai staigiau ir dažniau peršokama nuo vieno dalyko į kitą; bet daugiau negu galimas dalykas, kad čia susiduriame su Mato paties „eilės tvarka".

džiotų savo kojomis ir apsigręžusios jūsų nesudraskytų[34]).

— Prašykite, ir bus jums duota; ieškokite, ir rasite; belskite, ir bus jums atidaryta. Nes kiekvienas, kurs prašo, gauna, ir kurs ieško, randa, ir beldžiančiam bus atidaryta. Arba, ar yra jūsų tarpe žmogus, kurs, jei jo sūnus prašytų duonos, paduotų jam akmenį? Arba, jei prašytų žuvies, argi paduotų jam žaltį? Jei tat jūs, būdami pikti, mokate duoti savo vaikams gerų davinių, kaipgi ne daug labiau jūsų Tėvas, kurs yra danguje, duos gėrybių tiems, kurie jį meldžia?

— Taigi, visa, ko jūs norite, kad žmonės jums darytų, ir jūs jiems darykite. Nes tai Įstatymas ir Pranašai[35]).

333. — Įeikite pro ankštus vartus, nes erdvi vartai ir platus kelias, kurs veda į prapultį, ir daug tų,

34) Ši eilutė yra tipiška „logia" (§98), ir jos ryšys su visuma yra sunkiai išaiškinamas, kadangi nežinome, į ką tikrai čia daroma užuomina. Senovinė Bažnyčia tuo rėmė Eucharistijos gerbimą (Didache IX,5; plg. Tertulijono De praescript. 41), ir dar ir šiandieną Bizantijos liturgija Eucharistinės duonos trupinius tebevadina „perlais"; bet, kaip Matas tai perduoda, šis posakis negalėjo turėti tokios reikšmės tiems, kurie klausėsi pamokslo, nes jie nebuvo girdėję minint būsimosios Eucharistijos. Apskritai prasmė tegali būti ši: neperteikti Jėzaus mokslo (švento dalyko) nevertiems žmonėms, kurie yra pasiruošę išniekinti jį ir panaudoti blogam. Plačiau šiuo klausimu I. Zolli „Il Nazareno", Udine, 1938, p. 148-155.

35) Šį aforizmą, aptariantį Įstatymą ir Pranašus, tai yra, Šv. Raštą, galima palyginti su didžiojo Hillelio aforizmu (§37). Tačiau pastebėtina, kad Hillelis pasitenkina neigiamuoju įsakymu nedaryti kitiems bloga, kurio nenorima sau patiems (lygiai taip pat ir Didache I,2), o Jėzus išplečia į teigiamąjį įsakymą daryti kitiems gera, kurio norima ir sau patiems. Šį teigiamąjį įsakymą jau buvo pateikęs, kaip išminties pamokymą, žydas Aristejo Laiške apie 200-150 m. prieš Kr.

kurie juo eina. Kaipgi ankšti vartai ir siauras kelias, kurs veda į gyvenimą, ir maža tų, kurie jį randa!

— Saugokitės netikrų pranašų, kurie ateina pas jus avių apdaruose, o viduje yra plėšrieji vilkai. Jūs pažinsite juos iš jų vaisių. Argi kas renka vynuoges nuo erškėčių ar figas nuo usnių? Taip, kiekvienas geras medis duoda gerų vaisių, o blogas medis duoda blogų vaisių. Kiekvienas medis, kurs neduoda gerų vaisių, bus iškirstas ir į ugnį įmestas. Taigi, jūs pažinsite juos iš jų vaisių.

— Ne kiekvienas, kurs man sako: Viešpatie, Viešpatie! įeis į dangaus karalystę, bet kas daro valią mano Tėvo, esančio danguje, tas įeis į dangaus karalystę. Daugelis man sakys aną dieną: Viešpatie, Viešpatie! argi ne tavo vardu mes pranašavome, ar ne tavo vardu išvarinėjome velnius ir ar ne tavo vardu darėme daug stebuklų? Tuomet aš jiems pareikšiu: Aš niekuomet jūsų nepažinau; atstokite nuo manęs jūs, piktadariai!

334. — Taigi, kiekvienas, kurs girdi šituos mano žodžius ir juos daro, bus panašus į išmintingą žmogų, pastačiusį savo namus ant uolos. Lijo lietus, upės patvino, pūtė vėjai ir ištiko tuos namus; bet jie nesugriuvo, nes buvo pastatyti ant uolos. Ir kiekvienas, kurs girdi šituos mano žodžius, bet jų nedaro, bus panašus į paiką žmogų, kurs pastatė savo namus ant smilčių. Lijo lietus, upės patvino, pūtė vėjai ir ištiko tuos namus, ir jie sugriuvo, o jų griuvimas buvo didelis.

Šiuo namo palyginimu Matas ir Lukas baigia Kalno pamokslą. Jei kas išgirdo ir vykdė šio Pamokslo įsakymus, tas buvo panašus į statantįjį namą ant uolos. Tai juo labiau tikra dėl Jėzaus, kai jis skelbė su savo misija susijusius dalykus. Kaip jau esame sakę, jis taip pat statėsi prieglobstį prieš besiburiančius audros debesis (§310). Jis jau buvo pasirinkęs ir padėjęs vieton dvylika akmenų pamatams, pagal Izra-

elio dvylika giminių (§311), o kiti mažesnieji akmenys atstovavo daugeliui kitų izraelitų, kurie sekė jį. Dabar jis viską cementavo savo mokslu, kuris iš dalies buvo senasis Izraelio mokslas, o iš dalies jo paties. Dar reikėjo daug dirbti prie šio pastato, ir daugelyje vietų dar reikėjo padailinti ir užbaigti, bet pastato pagrindinė struktūra buvo jau tvirtai surėsta kaip tik Kalno pamokslu.

335. Kam tad Kalno pamokslas atstovauja apskritai Jėzaus moksle? Jis buvo aptartas kaip „pagrindinis kodeksas", arba jo mokslo „Summa". Tačiau tuos aptarimus reikia imti labai plačia prasme, nes jie tik iš dalies atitinka tiesą. Iš tikro tai nėra kruopščiai sudarytas Kodeksas, taip pat tai nėra ir Summa, nes dar yra perdaug pirmaeilės reikšmės mokymo tvirtinimų, kurių pagrindinę svarbą Jėzus tik vėliau iškels, o Kalno pamoksle jie net nepaminėti. Kalno pamoksle nieko nėra pasakyta nei apie Jėzaus atperkamąją mirtį, nei apie kryžių, nei apie Eucharistiją, nei apie Bažnyčią, nei apie paskutiniuosius dalykus, o be tų dalykų nėra istorinio Jėzaus mokslo. Pamoksle neatmetamas dar nė farizieizmas, arba netaisomas ir netobulinamas judaizmas, nors ir į šiuos dalykus yra atkreiptas dėmesys; bet tie tikslai yra tik vėlesni, beveik žymiai platesnių ir bendresnių tikslų pasėka. Iš tikro Kalno pamokslas yra ne kas kita, kaip „metanoia" pavaizdavimas, tai yra visiškas dvasios pakeitimas, kurį jau buvo skelbę Jonas Krikštytojas ir Jėzus (§§266,299), kaip sąlygą Dievo karalystei įgyvendinti. O koks dvasios pakeitimas galėjo būti labiau sukrečiantis ir vykdąs keitimą iš pačių pagrindų, jeigu ne skelbimas, kad beturčiai, verkiantieji, romieji ir visi kiti, kurie iki tol vis žmonių sutartinai buvo laikomi nelaimingais, tolimoje ateityje bus palaimintaisiais? Taigi Kalno pamokslas tiksliau yra ta dvasia, kuri vėliau įkvėps kodeksą, nes tai yra svarbiausioji idėja, kuri vėliau bus išryškinta plačiu aiškinimu.

Ypatingasis ir asmeninis Kalno pamokslo pobūdis, o ypač jo įvado palaiminimai, yra tokie aiškus, kad nebereikia įrodinėti. Tie šių laikų tyrinėtojai, o jų nedaug tokių ir yra ir jie mažo autoriteto, kurie atmetė šią tokią aiškią tiesą, nenusipelno atsakymo, ir nėra verta, kad į juos būtų rimtai žiūrima. Tačiau Kalno pamokslas turi taip pat daug kur ryšio su ano meto bibliniu ir rabiniškuoju dvasiniu palikimu, ir nuopelnas čia tenka pastarųjų laikų tyrinėtojams, kurie tai iškėlė. Antrojoje Kalno pamokslo dalyje yra ypač daug minčių ir išsireiškimų, panašių į tuos, kurie užtinkami Talmude ir kituose žydų raštuose[36]). Tai normalu tam, kuris kalbėjo savo meto žmonėms, pripratusiems į tam tikrus posakius ir išsireiškimus, o ypač tam, kuris buvo atėjęs ne naikinti, bet įvykdyti. Bet ir šie panašumai tik dar geriau nušviečia Kalno pamokslo nepalyginamąjį pranašumą, pamokslo, kuris į keletą puslapių sujungia tai, ką tik sunkiai ir dalinai galima surankioti begaliniame žydiškų raštų lauke. Bet ypač pamoksle išryškėja jo vienintelė ir nepakartojama dvasia.

Ta dvasia padaro tai, kad Kalno pamokslas yra pati revoliucingiausioji žmonių prakalba, o kaip tik dėl to, kad tai yra dieviškoji prakalba.

KAPARNAUMO ŠIMTININKAS IR NAIMO NAŠLĖ

336. Lukas, kaip Matas, Kaparnaumo šimtininko epizodą žymi po Kalno pamokslo. Tai, kaip atrodo, aiškiai nustato chronologinę vietą, ir nemaža esama vidinių įrodymų atskirti tam epizodui nuo kito — apie karaliaus valdininką (§298), nors abu įvykiai turi daug panašumų. Po Kalno pamokslo Jėzus netrukus grįžo į Kaparnaumą. Ten stovėjo šimtinin-

36) Praktiškais sumetimais suminime tik porą. Platus sąrašas yra išspausdintas minėtame Strack und Billerbeck veikale, tomas I, p. 189-474.

ko įgula, greičiausia, sudarydama dalį samdytiniuose vietinio tetrarko Erodo Antipo kariniuose daliniuose, bet ne romėnų. Jis buvo pagonis, bet gana palankus judaizmui; iš tikro jis net savo lėšomis buvo pastatęs sinagogą Kaparnaume (§285). Jo geraširdiškumą patvirtino dar ir tai, kad jisai buvo toks malonus savo vergui, jog elgėsi su juo greičiau kaip su sūnum, o ne tarnu. Dabar tasai vergas susirgo ir buvo bemirštąs. Nuliūdęs šimtininkas, tikriausia, buvo išbandęs visas žinomąsias gydymo priemones, bet viskas veltui. Jis jau žinojo apie Jėzaus garsą, nes kaip tik tą dieną Kaparnaumas buvo beveik ištuštėjęs, kadangi daugelis išėjo į netolimą kalną, nuo kurio garsusis stebukladaris sakė savo didįjį Pamokslą. Gydytojams nieko nebeįveikiant pagelbėti, šimtininkui savaime atėjo mintis apie stebukladarį, bet jam nedrįso pasakyti savo reikalo, o be to, neturėjo su juo asmeninio ryšio. Tada jis kreipėsi į žymiuosius miesto žydus, prašydamas, kad jie pakalbėtų su Jėzum ir paprašytų jį padaryti ką nors mirštančiajam pagelbėti. Žydai perdavė žinią ir nuoširdžiai prašė, kad Jėzus patenkintų šimtininko troškimą: „Jis vertas, kad tai jam padarytumei, nes jis myli mūsų tautą ir mums pastatė sinagogą“[1]).

Jėzus, patsai žydas, aišku, buvo prieinamas tokiam žydų prašymui. Tas pagonis buvo ir jo geradaris, nes Kaparnaumo sinagoga ir jis naudojosi maldai ir pamokslams. Taigi, be abejo, su užtarėjais pasuko į šimtininko namus. Kai jau buvo matyti jo namai, Jėzų pasitiko kiti šimtininko siųstieji žmonės. Pats šimtininkas jautė tam tikrą drovumą, skatinamas dvejojimų ir pagarbos. Jo namai buvo pagoniški, ir praktikuojąs žydas nesusitepęs negalėjo įžengti į juos. Ar garsusis Jėzus nejaus vidinio pasibiaurėjimo įeidamas, arba ar jis neužsitrauks negarbės dėl to tarp savo religinių pasekėjų? Dėl to antrieji pasiuntiniai

1) Luko 7,4-5

šimtininko vardu mandagiai tarė: „Viešpatie, nevargink savęs, nes aš nevertas, kad įeitumei po mano stogu. Todėl aš ir savęs nelaikau vertu ateiti pas tave; bet tark žodį, ir mano tarnas bus sveikas. Nes ir aš, nors esu po valdžia pastatytas žmogus, turiu po savim kareivių ir sakau šitam: Eik, ir jis eina, kitam: Ateik, ir ateina, ir savo tarnui: Daryk tai, ir jis daro“[2]). Šimtininkas bandė išaiškinti ir patvirtinti skirtumą tarp savęs ir Jėzaus pagal savo karinį išsiauklėjimą. Jam buvo gerai pažįstama tai, ką romėnai vadino „įsakymu“, o mes šiandieną vadiname karine drausme, ir jis taikė ją savo kariams, ir jie visuomet jo klausė. Taigi Jėzui nėra ko tiek nusižeminti ir eiti į jo namus; tegul jis tik taria „įsakymo“ žodį, ir jo tuojau paklausys tos gamtos jėgos, kurios įveikė mirštantįjį.

Tai išgirdęs Jėzus stebėjosi ir atsigręžęs tarė jį sekusiai miniai: „Iš tikrųjų, sakau jums, nė Izraelyje aš neradau tokio tikėjimo!“ Ir tuojau Jėzaus „įsakymo“ žodis buvo ištartas, ir ligonis akimirksniu buvo išgydytas. Evangelijos pasakojime tai, kaip atrodo, nukeliama į antrąją eilę, o pagrindiniu eina pabrėžtieji žodžiai „tokio tikėjimo“.

337. Vien tik Lukas po šio epizodo kalba apie Naimo našlę. Graikiškai tas žodis yra Nain, ir toks jis šiandieną yra išlikęs arabų kalboje pagal kaimo pavadinimą. Kaimas tas yra Mažojo Hermono kalno papėdėje, apie 12 km nuo Nazareto ir apie 50 km nuo Kaparnaumo šiandieniniu keliu. Šiandieną jį sudaro truputis vargingų namų ir mažiau kaip du šimtai gyventojų, visi jie mahometonai. Be abejo, Jėzaus laikais jis buvo geresnėje padėtyje, bet vis tiek tai buvo smulkus kaimelis, ir, kaip atrodo, jo sienoje tebuvo tik vieneri vartai. Į tą mažą kaimelį vieną dieną atėjo Jėzus, lydimas savo mokinių ir didelės žmonių minios. Kai jis buvo jau prie vartų, priešais ėjo laidotu-

2) Luko 7,6-8

vių procesija, be abejo, pakeliui į kapines, kurios ir dabar matyti netoliese nuo tų pastatų ir kuriose dar yra uolose iškaltų senovinių kapų. Į kapines nešė laidoti jaunuolį. Mirusiojo motina buvo našlė ir turėjo tik tą vieną sūnų, paskui kurio palaikus ji ėjo. Atvejis buvo ypač graudus, ir, gal būt, tai paaiškina, kodėl „drauge su ja ėjo didelė miesto minia“[3]). Tikriausia, visi miestelio gyventojai žinojo, kokia nelaimė ištiko nelaimingąją motiną, ir jie užjausdami susirinko paguosti jos.

Ką dar Jėzus bus matęs šio susitikimo prie vartų metu, išmintingasis Lukas nepasako. Gydytojui evangelistui liūdnasis laidotuvių vaizdas yra įasmenintas verkiančioje motinoje, ir Jėzus nemato nieko kita, tik ją: „Pamatęs ją, Viešpats, gailestingumo sujaudintas dėl jos, tarė jai: „Neverk!“ Vargšė moteris tądien, tikriausia, šiuos žodžius girdėjo šimtus ar tūkstančius kartų, bet jie ir liko tik žodžiais. Jėzus nueina toliau negu žodžiai: „Ir jis prisiartino ir prisilietė neštuvų, tie, kurie nešė, sustojo. Tuomet jis tarė: „Jaunikaiti, sakau tau, kelkis!“ Numirėlis atsisėdo ir ėmė kalbėti. O jis atidavė jį jo motinai“.

Aprašymas, kaip kiekvienas gali matyti, yra gyvas ir tiesioginis, kaip tik begali būti. Visas pasakojimas yra toks realistinis, kad net pastebima, kaip sustojo nustebę nešėjai dėl to nelaukto įsiterpimo ir kaip numiręs jaunikaitis prisikėlė, dar labiau nustebdamas, negu nešėjai, ir iš pradžių tik sėdėjo neštuvuose, kol pakankamai atsigavo suprasti, kas atsitiko. Jeigu tai būtų buvusi vestuvinė procesija arba jei tasai aprašymas būtų skirtas parodyti Jėzų, glostantį vaikus, tai kritikai nebūtų turėję ką sakyti. Jie būtų tą aprašymą priėmę tokį, koks yra, neieškodami kokios nors paslėptos prasmės. Bet čia yra tasai numirėlis, kuris prikeliamas, ir dėl to Luko tekstas buvo išmaišytas beieškant čia tariamųjų ketvirtosios evan-

3) Luko 7,12

gelijos alegorijų, ir įrodinėjama, kad čia yra metafora[4]). Našlė motina čia reikštų Jeruzalę, jos vienintelis sūnus — Izraelį, Jėzaus galia išplėštą iš mirties ir grąžintą motinai (Loisy). Pakanka iš naujo perskaityti Luko tekstą ir pačiam palyginti, ar iš tikro „istorinė" kritika verčia daryti tokias išvadas ar „filosofines" prielaidas ir ar tos prielaidos atsižvelgia į tikrąjį pasakojimo pobūdį, ar tik jį iškraipo.

JONO KRIKŠTYTOJO PRANEŠIMAS

338. Tuo tarpu Macheronto požemiuose (§292) nerimavo Jonas, kaip uždarytas liūtas. Laikas slinko, nelaisvė tęsėsi, o jo dvasia nyko belaukiant nežinios. Jis buvo gimęs ir gyvenęs būti Mesijo pirmtaku. Nuo šios savo paskirties jis nebuvo pasitraukęs nė vienai dienai. O dabar, kai žmogiškieji tironai bet kurią dieną gali atimti jam gyvybę, jis dar mato, kad jo darbas nėra apvainikuotas viešu ir iškilmingu Mesijo paskelbimu. Tas nuolatinis laukimas kaliniui buvo daug sunkesnis, negu jėgas išsekinąs buvimas be darbo, kuriam jis buvo pasmerktas, ir labiau negu Erodo Antipo kardas, kabojęs virš jo galvos.

Tačiau jis ne visiškai buvo išskirtas. Tironas, kuris jautė Jonui prietaringą pagarbą (§17), leido kalėjime lankytis jo mokiniams, kurie liko Jonui ištikimi ir tada, kai Jėzus pasirodė viešumoje, nors kai kurie jų Jėzui jautė tam tikrą priešiškumą (§§291, 307). Lankytojų atnešamosios žinios leido kaliniui sekti Jėzaus veiklos kelią ir nuostabius įvykius, kurie jį lydėjo. Bet tos žinios, nors vis labiau stiprino jo dvasioje tą nuomonę, kurią jis turėjo apie Jėzų ir kurią buvo net viešai išreiškęs, vis dėlto nedavė ramybės, kad taip nusitęsė tas laukimas. Lankytojai jam

4) Metafora — literatūriškai — tropas — žodis, ar posakis, kuris dėl vaizdingumo vartojamas perkeltine prasme.

pasakodavo, kad naujasis Rabbi darė stebuklus, bet jis jokia proga nepasiskelbė Mesiju, iš tikro net griežtai draudė tuos, kurie jį Mesiju skelbė, ir kiekvienu atveju pasišalindavo, kai atrodydavo, kad minios paskelbs jį tokiu (§300). Labai galimas dalykas, kad tie Jono lankytojai jautė šiokio tokio pasitenkinimo pavyduliaudami Jėzui ir rodydami prisirišimą Jonui, bet tuo jie tik liūdindavo kalinį. Gal būt, jis galvojo, kad kažin ar jo, kaip pirmtako, pareigos jau baigtos, ir ar neturėtų jis dar kalėjime būdamas ką nors padaryti Jėzui Mesiju paskelbti. Kodėl pagaliau Marijos sūnus taip ilgai atidėlioja pasiskelbti Mesiju? Tik tokiu iškilmingu paskelbimu Jono uždavinys būtų galutinai baigtas; o tuo tarpu jis liktų pirmtaku to, kuris iš tikrųjų nepasirodė. Vis dėlto Jonas buvo atskirtas nuo tautos gyvenimo, ir bet kuriuo metu jis gali būti priverstas palikti šį pasaulį, nesusilaukęs paguodos pamatyti, kad visa tauta kaip vienas buriasi apie jo nurodytąjį Mesiją; iš tikro jis jautė, kad net ir jo paties mokiniai nešiojasi tam tikrą nepasitenkinimą Jėzui. Bet ką gi jis gali padaryti iš kalėjimo? Kaip jis gali paskatinti Jėzų paskelbti tai ir patraukti prie Jėzaus ir savo paties mokinius?

339. Vieną dieną kalinys nusprendė. Iš Macherонto jis nusiuntė du savo mokinius pas Jėzų paklausti: „Ar tu esi tas, kurs turi ateiti, ar mes kito laukiame?“[1]). Išsireiškimas „tas, kurs turi ateiti“ žydams reiškė „nustatytas amžinuoju sprendimu“, tai yra tas Mesijas, kurs turi ateiti (§§213,296,374,505), kurio atėjimą senovėje skelbė pranašai ir kurio tiesioginiu pirmtaku prisistatė Jonas Krikštytojas.

Todėl klausimas turėjo versti, kad tiek klausiamas Jėzus, tiek klausiantieji Jono mokiniai tiksliai pasisakytų. Jėzus negalėjo viešai paneigti savo mesijinės savybės, dėl kurios Jonas buvo visiškai tikras. Klausiantieji mokiniai, girdėdami iš Jėzaus lūpų tą

1) Luko 7,19-20

patį tvirtinimą, kurį jo atžvilgiu girdėjo iš gerbiamojo Jono, nedvejodami turėjo ne tik liautis nepasitikėję Jėzumi, bet dar prie jo prisidėti. Iš kitos pusės, kad ir taip spiriantis, tas klausimas turėjo bendrinį atspalvį. Esmėje tai buvo tas pats klausimas, kurį prieš keletą mėnesių Jeruzalės vyresnieji buvo iškėlę pačiam Jonui (§277).

Jėzus ne taip atsakė, kaip buvo laukta. Jis nepratarė „ne", nes tai buvo neįmanoma, bet neištarė nė aiškaus ir tiesioginio „taip", kurį Jonas bandė išgauti. Kai abu atsiųstieji perdavė klausimą, „Jėzus tą pačią valandą pagydė daugelį nuo ligų, slogų, nuo piktų dvasių ir daugeliui aklų dovanojo regėjimą. Atsakydamas jis jiems tarė: Nuėję papasakokite Jonui, ką esate girdėję ir matę: akli regi, raiši vaikščioja, raupsuoti pagydomi, kurtiniai girdi, numirėliai keliasi, beturčiams skelbiama Evangelija. Palaimintas, kas nepasipiktins manimi"[2]). Trumpai tariant, Jėzus atsakė ne žodžiais, bet veiksmais, kurie norėjo įrodyti, ar jis yra ar ne tas Mesijas. Bet šie padarytieji stebuklai priminė praeities pranašų žodžius, nes jau Izaijas buvo skelbęs, kad Mesijo laikais aklieji regės, kurtieji girdės, raišieji vaikščios[3]), o beturčiams bus skelbiama Evangelija[4]). Jei Jėzus savo darbais patvirtino mesijines pranašystes, tai patys tie darbai skelbė jį kaip Mesiją. Tačiau toks aiškus pasisakymas neišėjo iš jo lūpų.

Tasai nelauktas atsakymas žinoma, buvo nuneštas kaliniui, bet mums nepasakyta, kokį jam įspūdį padarė. Labai galimas dalykas, kad Jonas būtų labiau norėjęs išgirsti, jog Jėzus aiškiai ir skambiai pasiskelbė Mesiju ir jog po to pasiskelbimo visi Palestinos ir kitų kraštų žydai subėgo šaukti savo karaliui Osanna. Žymiai vėliau net patys Jėzaus mokiniai, ilgus mėne-

2) Luko 7,21-23

3) Izaijo 29,18; 35,5-6

4) Izaijo 61,1

sius išbuvę jo mokykloje, dar vis laukė, kad kas nors panašaus atsitiktų. Jei Jonas iš tikro tai laukė, tai apie jį tektų tą pat pasakyti, ką Lukas sako apie Jėzaus tėvus, kurie nesuprato, ką jis jiems buvo sakęs (§262). Galėjo būti įvairių priežasčių, dėl ko Jonas bus nesupratęs Jėzaus atsakymo. Tarp jų viena priežastis buvo ta, kad jis nežinojo, jog Jėzus giliais dvasiniais sumetimais tiktai palaipsniui atskleidė, kad jis yra Mesijas[5]) (§300 ir sek.).

340. Nors neatsiliepė į pagarbų Jono iššaukimą Jėzus vis tiek buvo malonus. Tuojau pat, kai tik šie du pasiuntiniai pasišalino, Jėzus, parodydamas, kad pirmtakunas nėra iš tų, kurie pasipiktintų juo, pagyrė Joną, paskelbdamas jį daugiau negu pranašu ir kad nėra nė vieno gimusio iš moters didesnio už jį, ir kad pagaliau Mesijo pirmtakunas atitinka Malachijo

5) Jono klausimas šiandien įvairiaip aiškinamas, nes jis akivaizdžiai prieštarauja tam, ką jis buvo jau liudijęs apie Jėzų. Mūsų laikų radikaliesiems tyrinėtojams čia nėra prieštaravimų, nes jiems ankstesnieji Jono liudijimai nėra istoriški; jie galvoja, kad jis tik šiuo metu pradeda įtarti, ar Jėzus yra Mesijas. Įprastinis jų metodas yra visada toks pat patogus, kaip ir sauvališkas — atmesti painius tekstus. Tertulijonas (Adversus Marcionem, IV,18; plg. De baptis. 10) ir keletas kitų senovės rašytojų, kaip ir kai kurie konservatyvūs protestantai, kėlė mintį, kad Jonas tuo metu pradėjo abejoti Jėzaus mesijiškumu. Šitai nuomonei prieštarauja visas Jono gyvenimas iki to meto. Daugelis senųjų Bažnyčios Tėvų ir daug moderniųjų aiškintojų laikosi tos nuomonės, kad Jonas buvo pasiryžęs tuo klausimu paskatinti savo mokinius pereiti pas Jėzų ir įtikinti juos, kad jis yra Mesijas. Aiškinimas, be abejo, teisingas, bet apima tik dalį tiesos. Paskutinės studijos, kurios vis didėjančiu aiškumu iškelia palaipsnišką Jėzaus pasisakymą, kad jis yra Mesijas, ypač remia čia aukščiau pateiktąjį aiškinimą, kuris, neatmesdamas Jono troškimo, kad jo mokiniai pereitų pas Jėzų, atsižvelgia į tą palaipsnišką Jėzaus prisistatymą Mesiju ir į tą nerimą, kuris dėl to palaipsniško laukimo jaudino Joną.

pranašystę (3,1). Bet vis tiek, nors vargšai ir muitininkai priėmė Jono pamokslus ir krikštą, didžioji dalis Rašto žinovų ir fariziejų liko abejingi ir „paniekino Dievo sumanymą apie juos“[6]). Dėl to Jėzus pridėjo palyginimą: „Taigi, su kuo aš palyginsiu šitos kartos žmones? ir į ką jie panašūs? Jie panašūs į vaikus, sėdinčius prekyvietėje, kurie kalbėdamies tarp savęs sako: Mes vamzdžiavome jums, o jūs nešokote; raudas giedojome, o jūs neverkėte!“

Palyginimas yra paimtas iš ano meto papročių. Palestinoj vaikai žaisdavo aikštėse, pamėgdžiodami įvairius socialinius darbus, tarp jų vestuves ir laidotuves. Pirmuoju atveju vieni švilpdavo ar apsimesdavo pučią fleitas, kiti šokdavo, lyg jaunikio draugai; antruoju atveju vieni pamėgdžiodavo pakviestąsias į laidotuves raudotojas, kiti turėdavo verkti, lyg būtų mirusiojo giminės. Tačiau dažnai vaidinimas neišeidavo kaip reikiant, nes berniukai, kurie turėdavo šokti ar verkti, nerūpestingai atlikdavo savo vaidmenį, ir tada kildavo nepabaigiami kaltinimai vieni kitiems ir taisymai. Pats Jėzus, pritaikęs palyginimą, tęsė: „Atėjo Jonas Krikštytojas; jis nevalgė duonos, negėrė vyno, tai jūs sakote: Jis velnio apsėstas. Atėjo žmogaus Sūnus, jis valgo ir geria, o jūs sakote: Štai žmogus rijūnas, vyno gėrėjas, muitininkų ir nusidėjėlių draugas“[7]).

Fariziejai nepriėmė, ką skelbė Jonas, kadangi, tarp kitko, jis buvo perdaug griežtas, dėl to atrodė, lyg koks apsėstas fanatikas (arabai ir šiandieną tokį žmogų pavadintų „magnun“ — apsėstu, arba „ginn“ — kipšiuko dvasios)[8]). Bet, štai, pasirodė Jėzus, ir tai, ką jis skelbė, buvo atmesta, teisinantis, kad jis valgo,

6) Luko 7,30

7) Luko 7,33-34

8) Pagal Koraną (15,6; 68,51), ir Mahometas savo priešų buvo vadinamas „magnun“, taip pat ir Nojus (Korano 23.25; 54. 9), Mozė ir kiti pranašai.

kaip ir visi kiti žmonės, ir leidžia valgyti savo mokiniams, kai jie būna alkani (§§307-308), ir bendrauja su muitininkais ir nusidėjėliais. Dėl to vis tiek, ar būtų grojama fleita, ar kiltų laidotuvių rauda, žaidimas niekada nepavyktų su fariziejais vien dėl to, kad jie tik ir norėjo, jog nepasisektų. Būtų pasisekę, juk „Išmintis (dieviška) pateisinta jos vaikų"[9]).

BEVARDĖ NUSIDĖJĖLĖ

341. Šioje vietoje vien tik Lukas, pagal Dantės aptarimą — „Kristaus maloningumo rašytojas" (§138), papasakoja epizodą, kuris parodo tą švelnumą.

Fariziejai tebestebi Jėzų; bet nebūtina, kad sekimas visuomet būtų puolamojo pobūdžio, kartais yra net ir klastingesnis būdas, apsimetant draugišku. Šiais sumetimais vienas fariziejus, dažnai užtinkamu Simono vardu, pakviečia Jėzų pietums. Vietovė nepaminėta, bet tai turėjo būti kuris nors Galilėjos miestelis. Pietūs pagal ano meto paprotį vyko kambaryje, kurio viduryje buvo pusiau apvali stalo vieta: to puslankio viduje sukinėdavosi tarnai su valgiais, o svečiai puslankio išorėje rymodavo ant kilimų. Tad kiekvienas svečias tįsodavo ant savo kilimo, pasirėmęs ranka taip, kad galva būtų į stalą, o kojos ištiestos tolyn nuo stalo į kambario sieną. Galimas dalykas, kad tie įvairiems svečiams Simono suruoštieji pietūs nebuvo tiesiogiai rengti Jėzui. Tačiau Simonui tai buvo proga pakviesti taip pat ir nenuolaidų pamokslininką ir iš arti patogiai jį stebėti toje nuotaikoje, kurią sudaro pokylis. Kaip ten bebūtų, o Jėzus buvo pakviestas greičiau į egzaminą, o ne į pokylį. Jis nebuvo sutiktas taip, kaip paprastai sutinkamas koks įžymus asmuo, kai vos įėjusiam jam plaunamos kojos, namų

9) Mato 11,19

šeimininkas apkabinęs bučiuoja, prieš išsitiesiant prie stalo dar kvepalais šlakstoma tokio žymaus svečio galva. Jėzus pastebi, kad visi tie dalykai praleidžiami, bet nieko nesako ir su kitais kartu išsitiesia prie stalo.

Bet, štai, pokyliui įsisiūbavus, į kambarį įeina moteris, įsimaišiusi tarp tarnų, niekam ji nieko nesako, eina tiesiog prie Jėzaus kilimo, atsiklaupia tolimiausioje nuo stalo išorinėje pusėje, prie Jėzaus kojų, ir prapliumpa verkti. Jos ašaros tokios gausios, kad net drėkina Jėzaus kojas. Tačiau ji nenori, kad tos kojos liktų sudrėkusios nuo skausmo ženklų. Bet tai ji nebuvo pramačiusi, o neturėdama su savim skepetos joms nušluostyti, atsipina plaukus ir jais šluosto kojas, o paskui bučiuoja ir bučiuoja jas, paskui dar iš alebrastinio indo apšlaksto jas kvepalais, atsineštaisiais gerbiamojo asmens galvai patepti (§501). Visa tai vyksta nei moteriškei, nei Jėzui nepratariant nė žodžio. Tik Simono veidą nušviečia lengvas šypsnys: egzaminatorius jau nuteisė egzaminuojamąjį ir atmetė jį. Simonas, tai matydamas, iš tikro galvoja: „Jei šitas būtų pranašas, juk žinotų, kas ir kokia yra moteriškė, kuri prisiliečia jo, nes ji nusidėjėlė!“[1])

Fariziejams „nusidėjėlė“ (gr. — „hamartolos“) buvo daugiaprasmis žodis: galėjo reikšti tiek blogo elgesio moterį, tiek tokią moterį, kuri nesilaikė fariziejų nuostatų. Talmude su „nusidėjėle“ lyginama žmona, duodanti savo vyrui valgyti maisto, už kurį nebuvo sumokėta dešimtinė. Laikantis vidurio, būtų galima prileisti, kad į Simono pokylį atėjusi moteriškė bus buvusi abejotino vardo, o jei ji būtų buvusi tikra prostitutė, fariziejų tarnai vargu būtų įleidę ją į namus: svečių papiktinimas būtų buvęs per didelis. Nežinomoji moteris, tikriausia, jau pažinojo Jėzų bent iš matymo: bus girdėjusi jį viešai kalbant, bus klausiusi tų žodžių, kurie neatšaukiamai reikalavo

1) Luko 7,39

„pakeisti dvasią“ (§335), o tuo pačiu tie žodžiai skambėjo ypač maloniai ir stiprindami labiausiai suklydusius ir atstumtuosius. Ji pirmiau buvo sukrėsta ir pažeminta gyvenimo, o paskui, išgirdusi Jėzaus žodžius, pasijuto pakelta gailestingos vilties, kuri pripildė jos širdį, ryžtingai pradėjo tikėti į naują gyvenimą ir su ta mintimi prisistatė tam, kuris leido jai atgimti, savo jausmus išreikšdama tikrai moteriškai.

342. Švelnų, bet pašaipų Simono šypsnį, gal būt, Jėzus pastebėjo, o jo slepiamąją pasipiktinimo mintį tikriausiai užmatė, tad rimtai jam tarė: „Simonai, turiu tau šį tą pasakyti“. Šis atsakė: „Sakyk, mokytojau“. Tada Jėzus pasakė palyginimą. Vienas skolintojas turėjo du skolininku: vienas jam buvo skolingas penkis šimtus denarų, o kitas dešimt kartų mažiau, tai yra tik penkiasdešimt denarų. Bet kadangi nė vienas skolininkas nepajėgė sumokėti, o skolintojas buvo geros širdies žmogus tai ir abiems dovanojo jų skolas. Ką tu, Simonai, galvoji apie tuos skolininkus? Kurs jų buvo dėkingesnis ir labiau prisirišęs prie savo kilnaus skolintojo? Simonas atsakė: Aš įsivaizduoju, kad tas, kuriam buvo daugiau dovanota. Atsakymas buvo toks paprastas, kiek ir teisingas. Jėzus tada tarė: „Matai šitą moteriškę? Aš įėjau į tavo namus; tu nedavei vandens mano kojoms, o šita laistė mano kojas savo ašaromis ir šluostė savo plaukais. Tu manęs nepabučiavai; šita gi, kaip tik įėjo, nesiliovė bučiavus mano kojų. Nepatepei aliejumi mano galvos, o šita patepė tepalu mano kojas. Todėl sakau tau: atleidžiama jai daug nuodėmių, nes ji daug mylėjo. Kam mažiau atleidžiama, tas mažiau myli“[2]).

Nestigo logikos specialistų, kurie Jėzaus protavime surado nelogišką išvadą: teisinga dviejų skolininkų palyginimo išvada būtų buvusi ta, kad nusidėjėlė turėjo daugiau mylėti, nes jai buvo daugiau atleista. Tačiau priekaište daroma prielaida, tarytum Jėzus

2) Luko 7,44-47

būtų norėjęs mokyti apibrėžtais silogizmais „formoje“, imdamasis Aristotelio amato. Tačiau Jėzus elgėsi kitaip ir protavo prisilaikydamas visiems žmonėms priimtosios logikos, pagal kurią dažnai daromos galutinės išvados, prileidžiant kai kurias lengvai suprantamas prielaidas.

Mūsų atveju nusidėjėlei buvo atleista, nes ji daug mylėjo, bet jei ji labai mylėjo, savo ruožtu, ji ieškojo ir beveik iš anksto tikėjosi atleidimo. Meilė pirmiausiai paskatino nusidėjėlę prašyti atleidimo, nes tai buvo pagrindas atleisti, kaip rūpestis, kad būtų atleista, buvo meilės pagrindas. Abi išvados susipynusios, ir Jėzus, užuot pabrėžęs iš palyginimo kylančią išvadą, labiau iškelia antrąjį atvejį, nes jis kalba Simonui, kuris, kaip geras fariziejus, iš paviršiaus maža kam tejuto reikalą atleisti ir širdyje maža teturėjo meilės. O Jėzus kliūtimi įeiti į Dievo karalystę laikė nuodėmes, bet jos visada gali būti atleidžiamos. Priešingai, nenugalima kliutis buvo noro trūkumas, meilės trūkumas. Fariziejus, nors ir ant paties karalystės slenksčio užkeltas vargiai į ją patektų, nes jis buvo patenkintas savim ir negalėjo prisiversti žengti dar du ar tris žingsnius į vidų. Bet nusidėjėlė, supratusi, kas ji esanti, pasibiaurėjo pačia savimi ir būtų bėgusi tūkstančius mylių, kad įeitų į dangaus karalystę. Meilė yra našta, bet meilė yra ir atlyginimas, kaip vėliau svarstys patyręs Augustinas.

Be to, eidamas į Simono namus, Jėzus iš tiesų daug davė, nors fariziejus blogu atsimokėjo. O moteris pati ieškojo Jėzaus ir pateikė jam visa, kas tik įmanoma, savo atsidavimui įrodyti ir tuo ji davė daug, Jėzaus aiškiau net nepadrąsinama. Dėl to jai suteiktas gausus atpildas, kuris, be kita ko, padės jai vis labiau ir labiau stiprinti savo meilę. Baigęs kalbėti su Simonu, Jėzus atsigrįžo į moteriškę ir tarė: „Tau atleidžiamos nuodėmės“. Nežinome, kaip Simonas jautėsi dėl to, mums tiktai pasakyta, kad kiti svečiai,

tokiu pat antspaudu pažymėti, kaip ir jis, pradėjo tarp savęs kalbėtis: „Kas yra tas, kurs ir nuodėmes atleidžia?“ Tie fariziejai, kurie buvo liudininkai, kai stabo ištiktasis pro lubas buvo nuleistas į vidų (§305), taip pat kėlė tarp savęs tą patį klausimą, ir tada Jėzus stebuklu juos nutildė. Šįkart stebuklo nebuvo, nes nebuvo prasmės, kad Jėzus kiekvieną kartą vis darinėtų juos prieš žąsis, kurios, pasiskyrusios sau uždavinį saugoti kažkokį įsivaizduotąjį ortodoksinį kapitolių, imtų varnais krankti.

Jėzus pasiryžo verčiau sustiprinti moteriškę jos naujame gyvenimo kelyje ir dėl to jai tarė: „Tavo tikėjimas išgelbėjo tave; eik ramybėje!“ Ramybė ir meilė buvo tas pats dalykas.

SMULKESNIOJI TARNYBA

343. Tuojau po pasakojimo apie Simono pokylį Lukas prideda: „Paskui atsitiko, kad jis keliavo per miestus ir kaimus, sakydamas pamokslus ir skelbdamas Dievo karalystės Evangeliją. Su juo buvo dvylika.“[1]). Šie žodžiai gali būti laikomi bendrojo Jėzaus veikimo Galilėjoje iki antrųjų Velykų santrauka. Tai turėjo būti įtempta veikla, nors gal ir nelabai įvairi. Gali būti, kad pirmykštė Bažnyčios katechezė iš šio laikotarpio žymiai daugiau dalykų pasakojo, negu tik tuos keletą, kurie pasiekė mūsų laikus. Jėzus tada gyveno keliaujančio misionieriaus gyvenimą, eidamas iš vieno rajono į kitą ir iš vieno miestelio į kitą, sakydamas viešai ir privačiai pamokslus, sinagogose ir namuose, ir savo skelbiamą mokslą patvirtindamas stebuklais. Aišku, apie jį būrėsi minios, kurias traukė ne tik jo skelbiamojo mokslo daromasis įspūdis, bet dar daugiau ta tiesioginė iš stebuklų gaunamoji nauda.

1) Luko 8,1

Jėzus buvo ne vienas; su savim turėjo būrelį asmenų, jam atsidavusių, o taip pat ir tokių palydovų, kurie keisdavosi ir buvo kitokių jausmų. Tarp tų jam atsidavusiųjų pirmiausiai buvo visi dvylika jo pasirinktųjų apaštalų, kurie paprastai dirbdavo su juo ir gal tik trumpam kai kada pasitraukdavo. Tikriausia, kad buvo dar ir kitų mokinių, kurie, kad ir ne apaštalai, su savo mokytoju buvo susieti ypatingais prisirišimo jausmais. Bet nuolat taip bekeliaujantiems Jėzui ir jo padėjėjams buvo reikalinga materialinė pagalba, kad jais kasdien kas nors pasirūpintų, ypač kad jiems, nuolat ir be pertraukos užimtiems, nebelikdavo laiko ką nors pasitiekti, o tasai dvidešimties asmenų ar dar didesnis būrelis negalėjo tikėtis, kad jiems kiekviename neturtingame Galilėjos kaimelyje bus duota veltui pavalgyti ir pernakvoti. Dėl to rūpestingasis Lukas sako, kad kartu su Jėzumi ir dvylika apaštalų buvo ir „kai kurios moterys, kurios buvo pagydytos nuo piktųjų dvasių ir ligų: Marija, vadinama Magdalena, iš kurios buvo išėję septyni velniai, Erodo užvaizdo Kuso žmona Joana, Suzana ir daug kitų, kurios jam tarnavo lobiu". Jau esame pažymėję, kad tos moterys vėliau turėjo būti evangelisto žinių šaltinis (§142). Čia jis mums pasako, kad jos buvo stropios Jėzaus būrelio šeimininkės. Reikalas atrodo labai paprastas. Tačiau nebūtina manyti, kad jos visos nuolat keliavo kartu su Jėzum. Gal būt, pagal nusistatytą kokią nors tvarką iš eilės pasirūpindavo misionierių reikalais, savo lėšomis juos apipirkdamos ir dažnai taip pat pačios jiems patarnaudamos.

Tos moterys Jėzaus buvo pagydytos nuo piktųjų dvasių ir ligų. Taigi dėkingumas skatino jas pasiimti tokį darbą, kuris ypač tiko moterims, tai yra, pasirūpinti šios lyg ir tam tikros rūšies šeimos medžiaginiais reikalais. Joms, be abejo, netrūko lėšų išlaidoms, kurios pagaliau negalėjo būti didelės. Joana, kaip Erodo Antipo rūmų užvaizdos žmona, netenka tuo nė

abejoti, buvo turtinga, o galimas dalykas, kad ir kitos turėjo neblogas gyvenimo sąlygas. Tos, kurių ištekliai buvo menkesni, bus, žinoma, prisidėjusios darbu.

Iš tų moterų Joaną ir Suzaną mini vien tik Lukas, o Mariją Magdaleną taip pat ir kiti evangelistai. Jos vadinimas „Magdalena" rodo ją buvus kilus iš Magdalos (§303), tai yra iš Tarichėjos, esančios vakariniame Tiberijados ežero krante, taigi ji buvo iš Galilėjos, o ne iš Judėjos. Nurodymas, kad iš jos buvo išėję septyni velniai, reiškia, kad Jėzus išlaisvino ją iš stipraus velniško apsėdimo. Evangelijų pasakojimas neduoda nė mažiausio pagrindo darytis prielaidą, kad ji prieš tai yra buvusi blogo elgesio moteris, o juo labiau, kad ji būtų ana nusidėjėlė Simono pokyliye, kurios vardas nepasakytas (§341).

344. Bet šalia to ištikimųjų būrelio apie Jėzų sukinėjosi ir aiškiai priešiškai nusistačiusių asmenų, tokių, kaip fariziejai, ir kai kurie jų nepasitikėjo juo, o kai kurie bent abejojo. Tuos paskutiniuosius prabėgom trumpa žinia sumini Morkus[2]). Vienos tuo metu Jėzaus atliktosios kelionės metu, vykusios, greičiausia, toje srityje kažkur tarp Kaparnaumo ir Nazareto, „jiems parėjus namo, vėl susirinko minia, taip kad jie (Jėzus ir mokiniai) negalėjo nė duonos pavalgyti". Žmonės suplūdo, kaip ir visada, tik šįkart labiau negu kada nors nepatogiu metu, nes buvo ypač maža vietos. O tas nuolatinis žmonių grūdimasis aplink Jėzų, kaip ir nežinanti atvangos jo veikla, patraukė dėmesį neutraliųjų ir abejingųjų, kurie nejautė nei meilės ar prisirišimo, kaip jo mokiniai, nei antipatijos, kaip fariziejai. Tie asmenys taip pat reiškė savo nuomonę apie Jėzų, jie sakė: „Jis išėjo iš proto".

Nors šis išsireiškimas galėtų turėti niekinamosios prasmės, bet nebūtina, kad taip iš tikro esama. „Jis išėjo iš proto" galėtų reikšti psichiškai nenormalų žmogų, bet taip pat ir visiškai normalų, perdėm ap-

2) Morkaus 3,20-21

imtą išmintingo ir švento entuziazmo[3]). Tie abejingi neutralieji šita dviprasmiška nuomone apie Jėzų patys išbrido iš sunkumų pasisakydami tik dėl to, kas kiekvienam buvo aišku, būtent, tas be atvangos jo dirbamasis misijinis darbas, kuris nusako nepaprastą dvasios būseną. Bet dėl tikrosios jo dvasios savybės jie nedrįso ką nors nuspręsti. Ta abejotinos prasmės pastaba pasiekė Jėzaus giminių ausis, o kai jie patyrė, kad jo esama gretimuose namuose, praktiškai apgulto minios, „išgirdę tai saviškiai išėjo jo sulaikyti, nes jie sakė: Jis išėjo iš proto". Išsireiškimas „saviškiai", be abejo, reiškia Jėzaus gimines, kurių dalis, kaip žinome, žiūrėjo į jį nepalankiai (§264). Bet tai maža dar, kad jau būtų galima jiems priskirti nuomonę „Jis išėjo iš proto"; juk veiksmažodis „sakė" (gr. „elegon") gali reikšti ir neasmeninį reikalą („buvo sakoma", „žmonės sakė"), kaip kartais užtinkame Morkaus evangelijoje[4]). Kieno ten bebūtų buvusi pareikšta tokia nuomonė, Jėzaus giminės, kaip daugiausia galimybių yra, bus atėję didžiai maloniai ir draugiškai nusiteikę padėti jam. Jie atėjo ne surišti Jėzaus ir išsigabenti jo, kaip bepročio, bet įtikinti, kad pristabdytų savo misijinį uolumą ir pasirūpintų savim, trumpai tariant, kad grįžtų namo ir gyventų normalų ir ramų gyvenimą, kur fariziejų grasinimai nebegalėtų jam trukdyti.

Bet, net ir tokioje palankioje šviesoje žiūrint, tie Jėzaus giminaičiai pasirodo tik vidutiniškumo didvyriai, nepajėgę suprasti ir įvertinti to keisto saviškio, kuris, nelankęs mokyklų nei akademijų, įsikalė sau į galvą mintį imti už krūtinės fariziejus ir apversti aukštyn kojomis visą Galilėją, užuot kaip taikus ir ramus pilietis sėdėjęs sau namuose[5]).

3) Plg. II Korint. 5,13

4) Morkaus 3,30

5) Kitas vidutiniškumo didvyris yra Manzonio „Sužadėtinių" romano Don Abbondio, kuris žymiai vėliau protaus labai

345. Palaikytas bepročiu, Jėzus tiksliai atsakė dėl to, būtent, kaip asmuo, kuris yra visiškai pasiskyręs aukščiausiai moralinei idėjai. Perdavęs tą žinią, Morkus tuojau aprašo Jėzaus ginčą su fariziejais dėl Beelzebubo ir dėl velnių išvarymo (§444), o tuojau po to iš naujo į sceną išveda Jėzaus gimines kartu su jo motina Marija. Visas įvykis verstų mus tikėti, kad abu tie užsiminimai apie Jėzaus gimines yra susiję su vienu ir tuo pačiu epizodu. Jėzus tebėra namuose apsuptas žmonių, kai jam pranešama, kad jo motina su „broliais" yra lauke ir nori su juo pasikalbėti, bet negali įeiti į vidų. Taigi vidutiniškumo didvyriai, kad sėkmingiau įtikintų Jėzų, skaitėsi taip pat ir su Marijos autoritetu, kuris pasirodė toks naudingas Kanos vestuvėse (§283). Tačiau tai nereiškia, kad Marija sutinka su jais; jeigu ji ėjo su jais, tai iš dalies dėl to, kad Palestinoje moteris vargu gali išvengti nepaklususi giminės galvos sprendimams, kuris sakėsi daręs ką nors giminės garbės ir gerovės sumetimais, o iš dalies dėl to, kad ji pati galėjo turėti visą eilę priežasčių vėl pasimatyti su savo nuolat keliaujančiu sūnum; ji galėjo net norėti būti ten, kai su juo susitiks giminaičiai, ir įsikišti į reikalą. Kai Jėzui buvo pasakyta apie šį apsilankymą, tai jis atsakė, kad jo motina ir broliai yra visi tie, kurie klauso Dievo valios ir vykdo ją, ir mostu parodė į aplink jį susigrūdusius klausytojus. Tuomet vidutiniškumo didvyriai bus gal supratę, kad nebėra jiems čia kas daryti, ir tada jie pakartojo:

---

panašiu būdu: „Nėra prasmės: kas gimdamas atsinešė su savim beprotybę, tas visuomet kels triukšmą. Ar tam reikia visą gyvenimą išbūti tokiu jau dideliu garbingu bajoru, kaip aš kad buvau?"... Teisybė, Jėzus mokė ne vien kaip būti garbingu, bet taip pat ir kaip atgailą daryti. Bet ir dėl to Don Abbondio turi atsakymą: „Jei yra geros valios, atgailą galima ramiai atlikti ir namie, be to didelio triukšmo", ir t.t. („Sužadėtiniai", 23 sk.). Žmogaus dvasios gelmės yra visuomet tos pačios tūkstančiais metų.

„Jis išėjo iš proto“. Bet Marijai tas Jėzaus atsakymas bus pasirodęs panašus į aną, kurį dvylikametis sūnus davė jai šventykloje (§262), ir ji dėjosi širdin ir svarstė kartu su kitais dalykais (§142).

AUDROS NUTILDYMAS IR GERAZĖNŲ ŠALIES APSĖSTASIS

346. Iš šios gana vienodos veiklos Galilėjoje mums perduota tik keletas paskirų dalykų. Tam laikotarpiui, tikriausia, priklauso diena, skirta prilyginimams, bet mūsų reikalui geriau tiks pakalbėti vėliau, išjungus tai iš laiko chronologinių rėmų (§360). Kitus epizodus čia pateikiame.

Gali būti, kad tą patį prilyginimų dienos vakarą[1]) Jėzus, kalbėjęs minioms Tiberijados ežero vakarinėj pakrantėj, įsėdo su savo mokiniais į laivelį ir liepė jiems irtis į kitą pusę. Išvykimas, kaip atrodo, buvo nelauktas ir staigus. Gali būti, kad ir šį kartą Jėzus norėjo išvengti jo klausiusios įkarščio apimtos minios demonstracijų. Perplaukti tereikia tik kelis kilometrus atstumo, bet toks kėlimasis gali būti pavojingas, ypač užeinant nakčiai, kaip šiuo atveju, nes staiga nuo sniegu padengtų Hermono aukštumų pakyla šalti vėjai ir sukelia audras, kurios būna ypač smarkios tame ežere ir mėto plaukiantį menką laivelį. Tą vakarą kaip tik šitaip ir atsitiko. Jėzus, išvargęs po darbingos dienos, išsitiesė laivelio užpakalyje ir užmigo. Morkus (4,38), kuris daug kartų bus girdėjęs Petrą pasakojant šią istoriją, sumini net ir priegalvį, ant kurio Jėzus buvo padėjęs savo galvą, mažą priegalvėlį, kokius visada turėdavo net ir paprasčiausios valtys. Be to, vien tik Morkus mums pasako, kad greta šio laivelio su Jėzum plaukė dar ir kitų laivelių. Staiga ties ežeru susisuko smarkus viesulas, ir netru-

1) Plg. Morkaus 4,35

kus į Jėzaus laivą pradėjo semtis vanduo, ir buvo pavojaus, kad laivelis ims skęsti. Valtininkai bandė pasukti į saugią vietą, bet viskas buvo veltui, ir kiekvienu akimirksniu ežeras galėjo panardinti juos; o Jėzus laivelio gale ramiai tebemiegojo.

Dantė pirmojoje skaistyklos vizijoje „pamatė laivą, vikrų ir lengvą, angelo vedamą; laivo užpakalyje stovėjo dangiškasis vairuotojas", bet ten jis budėdamas stovėjo „pakeltais į dangų sparnais". Visiškai kitaip negu Dantės angelas, Jėzus guli kietai įmigęs mažame laivelyje Galilėjos jūroje, tartum svetimas viskam, kas aplink jį vyksta; tamsoje jį buvo galima palaikyti virvių krūva ar sulankstyta bure. Mokiniai negali suprasti, kaip jis gali miegoti, kai taip siunta vėjas ir jūra, ir jie nerimastavo tarp troškimo jo netrukdyti ir artėjančios katastrofos išgąsčio, tarp pagarbos mokytojui ir įpratimo su pasitikėjimu kreiptis į jį. Bet po valandėlės jie nusprendė, kad nebėra ko ilgiau svyruoti. Paprastų paprasčiausiai jie turi pažadinti jį ir įspėti, kad ir jis pats kaip nors išsigelbėtų. Todėl jie nubėgo prie jo šaukdami: „Mokytojau, žūname! Gelbėk mus!"

Jėzus pabunda ir pamato sąmyšį gamtoje ir savo mokinių širdyse. Atsisukęs į vėjus, jis galingai įsako: „Nurimk! Nutilk!" ir ežere užstojo didelė tyla. Atsisukęs į persigandusias širdis, gailestingai taria: „Kodėl jūs bijote? Žmonės menko tikėjimo!" Tuo pačiu akimirksniu viskas nurimsta. Bet juos dabar neramina kitas dalykas, ir jie pradeda mąstyti: „Kas gi jis yra, kad ir vėjas ir jūra jo klauso?"

Racionalistams šis stebuklas, žinoma, buvo išgalvotas. Senovinio Paulaus sekėjai (§198) aiškins, gal būt, įsivaizduodami, kad laive buvo daug odinių maišų alyvos ir kad išradingasis mokytojas atitinkamu metu išpylė ją į ežerą bangoms numalšinti. Modernesnieji mitologistai laikys tai vien tik gryna alegorija. Su mitologais iš dalies sutinka spiritualistai,

kiek ir jie pasakojime randa alegorijos, bet kartu su istorine reikšme.

Abu tie su laivu susiję dalykai buvo tikri: ir audra ir didelė ežero tyla. Bet Jėzus, padarydamas šį stebuklą, juo pranašavo tas audras ir tą tylą, kurios amžiais keisis viena po kitos apie kitą laivą, ne medinį, bet nemažiau tikrą ir istorinį, kurio svarbiausieji veikėjai bus tie patys, kaip ir aną naktį Tiberijados ežere. „Prie vairo stovėjo dangiškasis vairuotojas". Šį kartą alegorinis aiškinimas nėra filosofinė prielaida, kaip mitologų atveju, bet paremta istoriniais faktais, kuriuos kiekvienas gali pasitikrinti ir kurių joks istorikas negali sakytis nežinąs.

347. Toje didelėje tyloje jie greitai pasiekė krantą ir išlipo. Tai buvo, tikriausia, ežero rytinis krantas, prieš Kaparnaumą ar Magdalą, bet jo vardas sinoptikų įvairiai minimas. Matas jį vadina Gadarėnų žeme, Morkus — Gerazėnų, o Lukas taip pat Gergesėnų arba Gerazėnų žeme[2]). Pavadinimai Gadarėnų ir Gerazėnų turi ryšio su dviejų miestų, Gadaros ir Gerazos, vardais. Jie abu priklausė Dekapoliui kitapus Jordano (§4). Tačiau abu jie buvo į pietus nuo ežero, o ypač Geraza tai gana toli nuo jo; dėl to sunku nustatyti, kad tikrai abiejų miestų žemės būtų siekusios ežero krantą, leisdamos pakrantę vadinti savo vardais. Apsiribojant vien tik Gadaros ir Gerazos vardais, visiškai galimas dalykas, kad vakarinės ežero pakrantės gyventojai priešingą nuo savęs krantą vadino žymesniųjų miestų vardais, kurie yra ten antroje pusėje, nors ir kiek toliau nuo kranto. Tokie geografiniai krypties nurodymai neretai pasitaiko kaimiečių kalboje. Tačiau tiems pavadinimams nesi-

2) „Gergezėnų", atrodo, yra Origeno pataisymas (Joan.VI, 41), nors Luko pirminis tekstas turėjo būti „Gerazėnų" (arba „Gadarėnų"), tačiau Origenas, atrodo, rėmėsi vietine tradicija (§348), nes, jo nuomone, tai atitiko Sen. Testamento išsireiškimus, kaip Pradžios kn. 10,16; 15,21, ir t.t.

derinti pagrindo bus davęs trečias — Gergezėnų — vardas, kuris ne toks pagrįstas dokumentais, bet labiau teiktinas remiantis archeologinėmis iškasenomis (§348).

Taigi Jėzui su savo palydovais atvykus į ežero rytus vieną artimiausią dieną po tos baisiosios audros atsitiko dalykas, kurį nupasakoja visi trys sinoptikai: siauriausiai Matas, plačiausiai — Morkus. Tačiau Mato ta santrauka pateikia vieną žymę, kurios neperdavė kiti du sinoptikai, būtent, kad buvo du velnio apsėstieji, o ne vienas, kaip atrodytų iš Morkaus ir Luko. Tikriausiai reikalas yra tas pats, o tas skirtingas nupasakojimo būdas yra tik gražus pavyzdys, kaip evangelistai nesilaiko vergiškai raidės (§122) ir turi savaimingą pasakojimo būdą. Morkus ir Lukas kreipia dėmesį į pagrindinį veikėją ir neprisimena šalutinio, o Matas, nors nupasakoja trumpiau, bet abu prisimena. Tas pats vėl atsitiks Jeriko aklųjų pagydymo atveju (§497).

Taigi Jėzų susitiko velnio apsėstasis. Tai buvo laukinė ir sužvėrėjusi būtybė, pasirinkusi sau buveinę nešvariuose kapuose ir vaikščiojusi po apylinkę visiškai nuoga. Ji turėjo pasibaisėtinos jėgos, visuomet sutraukydavo pančius ir sutrupindavo grandines, kuriomis dažnai ją bandydavo surišti, baisiai šūkalodavo ir daužydavo save akmenimis. Baimė buvo apėmusi tą apylinkę, ir niekas ten daugiau nenorėjo praeiti. Kai jis iš tolo pamatė Jėzų, atbėgo artyn, bet, užuot puolęs, parkrito prieš jį, dideliu balsu šaukdamas: „Kas tau darbo su manim, Jėzau, Aukščiausiojo Dievo Sūnau? Prisiekdau tave Dievu, nekankink manęs!“[3]). Taip kalbėjo sužvėrėjęs žmogus, bet Jėzaus atsakymas buvo nukreiptas į tą, kuris buvo žmogaus viduje, į tą sužvėrinusį jį. Jėzus tarė: „Išeik, nešvarioji dvasia, iš žmogaus!“ Šie Jėzaus žodžiai buvo greičiau ne įsakymas, o paskelbimas, kas yra to žmo-

3) Morkaus 5,7

gaus viduje; ir Jėzus tuojau po to paklausė tą, kuris buvo suzvėrinęs: „Kuo tu vardu". Ta atsakė: „Mano vardas yra Legionas, nes musų daug".

Žodis „legionas" anų laikų Palestinoje ir už jos ribų nepraskambėdavo nesukeldamas paslaptingos baimės. Ta gausybė gerai ginkluotų karių, sudarydama vientisinę viską griaunančią pajėgą, atrodė lyg kažkoks antžmogiškas kurinys, o vėliau Vegecijus, greičiausia, kartodamas dar prieš jį iškeltąsias mintis, kalbės apie legioną, kaip dievišką kūrinį: „Romėnai sukurė legionus ne tik remdamiesi žmogišku nuvokimu, bet ir dieviškuoju nujautimu"[4]). Jėzaus laikais Romėnų legioną sudarydavo 5.000-6.000 vyrų. Bet čia žodžio legionas suminėjimas yra užuomina didelės ir vientisos daugybės.

348. Šitai išpažinusi, ta klausiamoji daugybė labai prašė Jėzų, kad nevarytų iš to krašto, nusakydama „kraštu", tikriausia, tą apylinkę. Bet čia Lukas patikslina (8,31), kad buvo prašoma neišvaryti jų į bedugnę. Prašymas buvo paremtas konkrečiu pasiūlymu: „Buvo tenai pas kalną ganykloje didelė kiaulių kaimenė. Dvasios jį prašė, sakydamos: Siųsk mus į tas kiaules, kad mes į jas sueitumėm. Jėzus tuojau joms leido, ir išėjusios nešvariosios dvasios tuojau sueėjo į kiaules. Tuomet labai ūmai kaimenė, arti dviejų tūkstančių kiaulių, metėsi į jūrą ir prigėrė jūroje". Kiaulių kaimenė rodo, kad čia jau buvo nebe žydų žemė, nes tikroje Palestinoje dėl žinomųjų Įstatymo nuostatų nebuvo auginami tie nešvarūs gyvuliai. Čia kiaulės nurodomos kaip nešvariųjų dvasių išsiprašytoji prieglauda, kai joms tenka išeiti iš žmogaus. Pamatę, kas atsitiko, kiaulių piemenys pabėgo ir nunešė žinią į miestą, nupasakodami, kas atsitiko, ir pasiteisindami prieš kaimenės šeimininkus dėl įvykusio nuostolio. Iš miesto atėjo pasitikrinti, kas įvyko. Tą žinomąjį velnio apsėstąjį, kuris buvo toks laukinis ir

4) Vegecijus, II,21

sužvėrėjęs, dabar pamatė prie Jėzaus, ramų, sėdintį, apvilktą ir sveiko proto, ir jie nusigando. Apklausinėję liudininkus, jie sužinojo, kaip viskas atsitiko. Tie suėję helenistai nė kiek neabejojo įvykiu, bet kaip tik dėl to visiškai patikėjo ir stebuklu ir susimąstė dėl ateities: būdami praktiški ir ekonomiški žmonės, jie galvojo, kad tokią galią turįs stebukladaris, eidamas per jų žemes, dar nežinia, ką gali padaryti; todėl, atsigręžę į Jėzų, prašė išeiti iš jų krašto. Jėzus sutiko ir nuėjo į laivą. Pagydytas velnio apsėstasis norėjo, kad jį paimtų su savim, bet Jėzus jam įsakė grįžti į savo šeimą ir pasakyti, kokią jis malonę gavo iš Dievo. Jis paklausė ir nuėjo „ir ten pradėjo skelbti Dekapolyje, kaip didelių dalykų buvo jam padaręs Jėzus, ir visi stebėjosi".

Kur tai įvyko, šiandien yra rimtų galimybių nustatyti. Rytiniame ežero krante, beveik prieš Magdalą, yra senovinio Hippos miesto vietovė, kur iš tikro kalvos nusileidžia arti ežero vandens. Bet nuo šios srities į šiaurę įteka Wadi es-Samak, atitverta pietuose kelių šimtų metrų aukščio uolos, o ir ta uola taip stačiai nusileidžia į vandenį, kad pakrantė tėra tik kelių dešimčių žingsnių platumo. Tos uolos pakraščiuose yra daug atvirų urvų, kurie sudaro senovinių kapų vaizdą. Geologiškai ši scena atitinka nupasakotąjį įvykį, nes uola būtų kaip tik ta vieta, nuo kurios kiaulės, smarkiai įsibėgėjusios, įkrito į ežerą, o kapinės būtų apsėstojo buveinė.

Gal būt, čia iškyla ir vietovardžiui paaiškinimas. Šalia Wadi es-Samak įtakos yra kaimas, šiandieną arabų vadinamas Korsi, bet jo vardas iš tikrųjų dar siekia bizantiškuosius laikus, nes tada buvo vadinamas Korsia ir buvęs maždaug per 1 kilometrą labiau į rytus. Kai imame svarstyti, kaip amžių bėgyje vardas įsigyja daug įvairių pakaitalų, tokių įprastų jau pakaitalų, kad net ir šiandien Korsi tariama vietos gyventojų taip pat ir kaip Kersa ar Ghersa, tai leng-

va suprasti, kodėl Origenas Kersą ar Ghersą, remdamasis tuo, ką jis girdėjo, susiejo su Senojo Testamento Gergesa ir Gergezena (§347, pastaba) ir pasirinko antrąjį atvejį, manydamas, kad tai pateisina vietinę tradiciją. Bet kai tradicija buvo ir tebėra gera, jo pasirinkimas yra sauvališkas. Juk mes turime ne tik geologinių, bet ir topografinių duomenų, kad senasis Korsi buvo tasai miestas, kurio gyventojai ėjo prašyti Jėzų, kad jis išeitų iš jų krašto. O kai vietovės vardas maža kam ar gal net ir niekam nebuvo žinomas, tai evangelijos tekstų perrašinėtojai ar vertėjai bus atsakingi už tuos įvairius nukrypimus, kurie pasiekė mūsų laikus.

JAIRO DUKTĖ. KRAUJOPLŪDŽIU SIRGUSI MOTERIŠKĖ. DU AKLIEJI

349. Persikėlęs per ežerą, Jėzus grįžo į Kapernaumą, „kur jį sutiko minia, nes visi buvo jo belaukią“[1]). Gal būt, labiau už visus kitus jo laukė sinagogos vedėjas Jairas (§64). Sužinojęs, kad Jėzus grįžo, „atėjo ir puolė jam po kojų ir labai jį maldavo, sakydamas: Mano duktė marinama! Ateik, padėk ant jos ranką, kad pagytų ir būtų sveika“[2]). Luko pasakojimas nėra taip gyvai perduotas, bet jis dar prideda, kad mirštančioji mergaitė buvo vienturtė, apie dvylikos metų amžiaus.

Jėzus nedelsdamas išskuba su rūpesčio apimtu tėvu, o paskui jį seka didžiulė minia, kuri spiečiasi ir grūdasi aplink stebukladarį — stumdydamasi, šūkaudama, šio ir to prašinėdama jį ir bučiuodama jo drabužius, o tuo tarpu kiti drąsiai bando pralaisvinti jam praėjimą. Taip beeinant Jėzus staiga sustoja, atsigrįžta ir dairydamasis paklausia: „Kas manęs

1) Luko 8,40

2) Morkaus 5,22-23

prisilietė?“ Dėl to netikėto klausimo visus apima sumišimas, nes niekas nežino, ką iš tikro jis nori tuo pasakyti, o „Petras ir mokiniai jam tarė: Mokytojau, minia tave spaudžia ir stumia!“[3]). Bet Petro paaiškinimas nieko nepasako. Mokytojas atsako, kad jis juto išeinant iš savęs galią, kai kažkas jį palietė. Ir štai vargšė moteriškė, visa drebėdama, išeina į priekį ir, puolusi Jėzui prie kojų, pasako miniai, kas atsitiko.

Ta moteriškė „jau dvylika metų sirgo kraujo plūdimu; ji buvo daug iškentėjusi nuo daugelio gydytojų, praradusi visa, ką turėjo, o nė kiek nepasitaisiusi, bet dar labiau blogyn ėjo“. Šį atvirą Morkaus pasakojimą gydytojas Lukas kukliai sutrumpina, kaip mes jau esame minėję (§137).

Iš tikrųjų nuo tos ligos buvo visa eilė priemonių, ir rabinai, kurie dažnai būdavo ir gydytojai, yra davę ilgą mūsų laikus pasiekusį sąrašą receptų[4]). Pavyzdžiui, viena ypač sėkminga gydymosi priemonė ta, kad serganti moteriškė turi sėdėti kryžkelėje su vyno stiklu rankoje. Kas nors turėjo tada tyliai prieiti iš užpakalio ir staiga sušukti, kad nustotų kraujas bėgęs. Kita perdėm sėkminga priemonė — tai balto asilėno mėšle surasti miežio grūdą ir jį suvalgyti; kai tai kurią dieną atliekama, tai kraujoplūdis turi sustoti dviems dienoms; jei tai daroma dvi dienas iš eilės, tai kraujoplūdis turėtų liautis trims dienoms; o jei taip gydomasi tris dienas iš eilės, tai liga turėtų visiškai ir galutinai išgyti[5]). Pagal kitus receptus buvo reikalinga vartoti ir labai brangius vaistus.

3) Luko 8,45

4) Plg. Shabbath, 110 a

5) Tačiau atrodo, kad patys rabinai nevisuomet bus aklai pasitikėję tokiais receptais, nes jau Mišnoje užtinkame šitokį posakį: „Geriausi gydytojai verti Gehennos — pragaro“ (Qiddushin, IV,14).

Moteriškė, atėjusi pas Jėzų, gal jau buvo išbandžiusi viską, nes buvo išleidusi jau viską, ką turėjo, nė kiek nepagerėdama. Nusivylusi vaistais ji surado vaistus tikėjime. Tas Jėzus, apie kurį buvo jau tiek daug kalbama, tikriausiai galėjo ir ją pagydyti. Ji taip tvirtai tikėjo tuo, kad net visą laiką kartojo sau: „Jei prisiliesiu tik jo drabužio, aš pasveiksiu". Šitaip tikėdama, ji nė nedrįso paliesti paties stebukladario, pasitenkindama jo drabužiu ar gal vien tik jo kraštelių ar kutu[6]), kuriuos pagal Įstatymą privalėjo nešioti keturiuose savo apsiausto skvernuose kiekvienas praktikuojąs izraelitas[7]). Tokio tikėjimo stiprinama, moteriškė slapčia palietė Jėzaus drabužio kraštelį ir akimirksniu pasijuto išgijusi.

O gydytojas, sulaukus pagijimo, patvirtino moteriškės pasirinktuosius vaistus, nes, atsigrįžęs į ją, tarė: „Dukterie, tavo tikėjimas išgelbėjo tave, eik rami ir būk pagijusi iš savo slogos!"

350. Įvykis baigėsi, ir Jėzus buvo jau vėl bepradedąs tęsti kelionę į Jairo namus, kai iš tų namų atbėgo pasiuntinys ir vargšui tėvui pranešė: „Tavo duktė numirė, kam dar bevargini Mokytoją!" Jėzus, išgirdęs tuos žodžius ir tartum tęsdamas, ką buvo moteriškei kalbėjęs apie tikėjimą, sako Jairui: „Nebijok! Tiktai tikėk, ir ji bus sveika!" Mirusiosios namas jau čia pat, bet Jėzus niekam neleidžia įeiti, pasiimdamas kartu su savim tik savo mylimiausius mokinius: Petrą, Jokūbą ir Joną ir mirusios mergaitės tėvus. Jau buvo susirinkę vamzdininkai ir raudotojos, bet Jėzus jiems pasakė: „Neverkite, nes mergaitė nemirė, tik miega". Gedėtojams atrodė, kad tasai žaidimas žodžiais yra blogo skonio išraiška, kai jau mergaitė mirusi, dėl to tyčiojosi ir šaipėsi iš jo. Tėvai stovi apstulbinti tikrovės ir tų tvirtų žodžių stebukla-

6) Hebraiškai — „sisith", daugiskaita „sisijjoth"; graikiškai — „kraspedon"; Vulgatoje — „fimbria", Mato 9,20

7) Skaičių kn. 15,38; Deuteron. 22,12

rio, kurio pagalbos jie buvo šaukęsi. Jėzus ragina juos eiti kartu su trimis jo mokiniais į mirusios kambarį, kai visi iš ten išėjo. Dabar čia yra penki liūdesio apimti mirtingieji, mirusioji ir tasai, kuris yra daugiau negu žmogus. Iš lauko sklinda sumišusios minios triukšmas. Jėzus prisiartina prie mirusiosios, paima jos jau atšalusią ranką ir ištaria tik du žodžius. Mokinys Petras, kuris matė įvykį, išsaugojo tuos du žodžius taip, kaip jie buvo pasakyti: „Telita qumi, tai yra, Mergaite, kelkis!“. Jų įspūdį aprašo evangelistas gydytojas: „Jos dvasia sugrįžo, ir ji tuojau atsikėlė. Jis liepė duoti jai valgyti. Jos gimdytojai stebėjosi, o jis liepė jiems niekam nesakyti, kas buvo įvykę“. Kaip jau esame matę, Jėzus paprastai visada šitaip darydavo (§300); bet tie tėvai, kuriuos dabar vėl apėmė linksmumas, turėdami net ir geriausią pasaulyje valią, nebūtų galėję iki kraštutinumo įvykdyti Jėzaus nurodymo, nes už juos perdaug iškalbiai liudijo patsai buvimas namuose jų mažosios dukters, kurią visi matė iškeliaujant į kitą pasaulį ir kuri staiga grįžo iš jo. Iš tiesų realistas Matas tą epizodą baigia šiais žodžiais: „Gandas apie tai pasklido po visą aną šalį“.

Kas paskui atsitiko iš numirusiųjų prikeltajai mergaitei? Ji buvo dvylikos metų ir todėl tokio amžiaus, kada ištekama (§231). Gal būt, kad ji netrukus ištekėjo ir susilaukė vaikų ir vaikaičių, bet galų gale ji galutinai grįžo vėl į anapus kapo, kur jau buvo trumpai pabuvusi. Apokrifai ir vėlesniosios legendos jos istorijos neapipynė jokiomis fantazijomis, bet keletas tokių yra sukurta apie kraujoplūdžiu sirgusią moteriškę. Apokrifiniuose Piloto darbuose, VII, ta moteriškė vadinama Bernike, arba Veronika (§193). Pagal Euzebijaus pažymėtąjį gandą[8]), ji buvusi pagonė iš Panijono ar Pilypo Cezarėjos (§395), o kai ji grįžusi į savo miestą, tai prieš savo namų duris pasta-

8) Histor. eccl. VII,18.

čiusi bronzinį paminklą, kuris vaizdavęs ją, suklupusią prieš Jėzų. Prie jo kojų sužydęs egzotinis augalas, kuris gydė visokias ligas. Euzebijus matė tą statulą ir tik pažymi: „Sako, kad ta statula vaizduoja Jėzų". Labai galimas dalykas, kad ta statula iš tikro vaizdavo kokį nors pagonių dievą, kuriam buvo priskiriama galia gydyti ligas, o vėliau krikščionys išsiaiškino taip, kaip Euzebijus sako. Pagal Sozomeno mums paliktąją žinią, tą paminklą vėliau sudaužęs Julijonas Apostatas.

351. Tikėjimo skelbimas stebuklais nesibaigė su moteriškės pagydymu ir mergaitei gyvybės grąžinimu. Kai Jėzus išėjo iš Jairo namų, jį nusekė du aklieji, du iš tų nelaimingųjų, kokių bus buvę tiek pat daug senovės Palestinoje, kaip ir šiandieną. Dar ir šiandieną Palestinoje aklieji dažnai vaikščioja poromis, kad galėtų vienas kitam padėti, ir parodo tokio pat atkaklumo, kaip ir šitie du. Išgirdę apie ką tik padarytuosius stebuklus, jie įžiūrėjo taip pat ir sau spindulį vilties ir, pavedėti į Jėzų, jie nusekė iš paskos, be paliovos vis kartodami: „Pasigailėk mudviejų, Dovydo sūnau!". Turint galvoje Jėzaus atsargumą (§300), toks pavadinimas negalėjo būti jam malonus, nes tai buvo mesijinis pavadinimas, paprastai skirtas tam Didžiajam Laukiamajam, kuris ateis, ir dėl to tuo metu pavojingas, kai minios susijaudinimą ir nuotaikas tebekėlė ką tik padarytieji stebuklai. Jėzus nesustojo ir nežvilgterėjo net į tą pusę, iš kur buvo šaukiama, bet šauksmas nesiliovė. Pagaliau jis įėjo į namus, kuriuose gyveno, greičiausia, Kaparnaume, ir abu aklieji įsekė paskui jį.

Viską trumpai sutraukiant, abiejų tų aklųjų atkaklumas buvo ne kas kita, o tikėjimas, toks pat tikėjimas, kokį Jėzus pagyrė ir dar paskatino sergančiosios moteriškės ir Jairo atveju. Be kita ko, namuose jau ir mesijinis vardas nebebuvo pavojingas, todėl Jėzus pradeda kalbėtis su jį maldaujančiais. Bet pir-

masis ir, gal būt, vienintelis klausimas buvo susijęs su tikėjimu: „Ar tikite, kad aš galiu tai judviem padaryti?“ Abu aklieji, žinoma, atsakė: „Taip, Viešpatie!“. Tuomet Jėzus palietė jų akis, sakydamas: „Tebūnie judviem, kaip tikite“. Ir judviejų akys atsivėrė. Tada Jėzus rimtai įspėjo juodu, kad niekam nekalbėtų apie tą atsitikimą; bet tie, iš ten išėję su šviesa akyse, kalbėjo apie tai visur kur anoje šalyje. Ar tai iš tikro buvo nepaklusnumas? Įvairūs protestantų tyrinėtojai taip ir galvojo. Senovės Bažnyčios Tėvai laikėsi nuomonės, kad tai buvo nenuslopinamas dėkingumo prasiveržimas. Gali būti, kad senovės atstovai geriau pažino žmogaus širdį, negu šiandieniniai.

DVYLIKOS APAŠTALŲ PASIUNTINYBĖ

352. Tarp šių atskirų įvykių Jėzus tęsė bendrąją savo veiklą visoje Galilėjoje, kaip Lukas ją trumpai aprašo (§343). O tuo tarpu žmonių minios vis didėjo, ir, nepaisant tai, kad padėjo ir dvylika, nepaprastai padidėjo ir rūpesčiai. „Jėzus, matydamas minias, gailėjosi jų, nes jos buvo nuvargintos ir gulėjo kaip avys, neturinčios piemens“[1]). Tuomet jis kalbėjo savo mokiniams: „Piūtis, tiesa, didelė, bet darbininkų maža. Melskite tat piūties Viešpatį siųsti darbininkų į savo piūtį“. Sušaukęs dvylika savo mokinių, jis davė jiems valdžios ant nešvariųjų dvasių, kad jas išvarinėtų ir gydytų visokias ligas ir kiekvieną negalę[2]). Dvylika, gavę tokią valdžią, vieni patys, be mokytojo, buvo išsiųsti, lyg skrajojantysis būrys, ypatingai pasiuntinybei ir su labai tiksliais nurodymais.

Pasiuntinybės uždavinys buvo skelbti, kad prisiartino Dievo karalystė, kaip tai darė Jonas Krikštytojas, o iki tol taip pat ir Jėzus; bet šis skrajojantysis

1) Plg. Skaičių knyga, 27,17

2) Mato 9,36; 10,1

būrys buvo pasiųstas į dar nelankytas vietas, bet vis į tokias sritis, kurios priklausė Izraeliui, nes ir senieji pranašai „gerąją išganymo naujieną“ iš visų tautų pirmiausiai buvo pažadėję Izraeliui. Todėl dvylika nėjo nei į pagonių kraštus, nei pas samariečius, bet pasuko tik pas išsklidusias Izraelio namų avis. Savo skelbiamosios naujienos teisingumui įrodyti ir remdamiesi ką tik gautąja valdžia jie turėjo gydyti ligonius, apvalyti raupsuotuosius, išvarinėti velnius ir net prikelti mirusius. Trumpai tariant, jų misija buvo ta pati, kaip ir Jėzaus, kuri dabar iš vieno buvo perkelta į dvylika, bet jos tas pats tikslas ir tie patys metodai.

Praktikos taisyklių jie laikėsi tokių pat, kaip iki tol Jėzus; taigi jie visiškai nesirūpino politikos dalykais, pinigais ar bet kokiais ekonominiais rūpesčiais.

Skelbti Dievo karalystę reiškė nekreipti jokio dėmesio į žemiškąsias karalystes, tarp jų nesant jokio ryšio.

Dvasiniai pinigai, kuriais buvo aprūpinta Dievo karalystė, buvo įrodymai vykdomaisiais išmokėjimais, būtent, gydymas ligonių, apvalymas raupsuotųjų, išvarymai velnių, prikėlimas mirusiųjų. Bet kaip tie bankininkai gavo šį jiems patikėtąjį kreditą veltui, taip veltui turėjo ir žmonėms išdalyti: „Dovanai gavote, dovanai ir duokite“[3]).

Dievo karalystės skelbėjams buvo taip pat uždrausta rūpintis ekonominiais reikalais, išskyrus tik tai, kas būtinai reikalinga.

Pagaliau skelbėjai turėjo eiti po du, kaip eidavo sinedriumo pasiuntiniai, vienas kitam pagelbėdami, į vienas kitą prisižiūrėdami ir įvairiais sumetimais keliaudami jie turėjo išsiskirti iš kitų keleivių.

353. Pirmiausia, keleiviai paprastai turėdavo asilą, tą eilinę susisiekimo priemonę Rytuose. Išvykstant būdavo apsirūpinama maistu, auksinėmis ir si-

3) Mato 10,8

dabrinėmis monetomis juostose ar turbanuose, pasiimama kita tunika, kad būtų kuo apsidengti nuo šalčio ar pasikeisti po smarkaus lietaus; pora stiprių sandalų, kurie pajėgtų atlaikyti žygį grubiu keliu; buožės formos šakota lazda užpultam gintis; kelioniniu maišeliu, susidėti smulkesniems dalykams ar jeigu kas nors būtų pakeliui nusipirkta. Toksai maišelis būdavo ypač svarbus tiems, kurie keliaudavo rinkdami pinigus religiniams reikalams, nes tokiems dalykams Rytuose labai dosnūs būdavo net ir pagonys. Hermono (§1) kalno rytinėje srityje rastas įrašas pažymi, kad tūlas Aqrabos Lucijus, kuris keliaudamas kalėdodavo sirų dievaitės Atargaitės vardu, iš kiekvienos kelionės parsigabendavo namo po septyniasdešimt maišelių.

O Jėzaus siunčiamuosius dvylika kaip tik pats visų tų priemonių neturėjimas privalėjo išskirti iš visų kitų keleivių: „Neturėkite nei aukso, nei pinigų savo juostose, nei delmono kelyje, nei dviejų jupų, nei kurpių, nei lazdos“[4]). Morkus (6,8-9) dar prideda, kad jiems nevalia imtis nė duonos, bet užtai leidžiama apsiauti kurpėmis ir pasiimti tiktai lazdą[5]).

4) Mato 10, 9-10

5) Daug, net ir perdaug yra rašyta jau apie tuos skirtumus (§147). Buvo norima skirti lengvus sandalus nuo sunkių, o kiti ėmė daryti prielaidas, kad Morkaus evangelijoje leidžiamoji pasiimti lazda yra skirta keliaujant pasiramsčiuoti ir dėl to kitokia, negu Mato evangelijos uždraustoji, kuri paimama greičiau gintis. Su tuo skirtingumu, žinoma, reikia sutikti, kad jis toks yra, o jeigu mes nepriimame jo vien dėl to, kad jis šiek tiek perdėtas, tai vis tiek nėra pagrindo kelti tokio triukšmo, nebent tik jei kas ypač garbina raidę. Kas prisimena, jog evangelistai yra priklausomi nuo pirmykštės katechezės (§110), gal bus priimtinas Maldonato aiškinimas, kuris sutinka su šv. Augustino teigimu: „Abu evangelistai tą patį išsireiškimą užrašė skirtingais žodžiais. Kiekvienas jų norėjo parodyti, ne Kristaus žodžius kartodamas (ir tai yra priešinga raidės garbintojams), bet tų žodžių prasmę, būtent,

Dvylika neturėjo rūpintis net būstu. Atvykę į kurią nors gyvenamąją vietą, turėjo susiieškoti gerą vardą turintį šeimininką ir apsistoti jo namuose, nesikilnodami iš vienų namų į kitus. Karavanams skirtoji užeiginė su visu savo triukšmu nebuvo tinkama vieta Dievo karalystės skelbėjams, kurie turėjo būti užimti grynai vien tik dvasiniais reikalais ir nieku būdu negaišti laiko dėl politinių ar ekonominių dalykų.

Visą savo brangųjį laiką jie turėjo skirti tiktai savo misijai. Beveik tikras dalykas, kad dvylikai, kaip truputį vėliau septyniasdešimt dviems mokiniams (§437), buvo uždrausta gaišti laiką sveikinantis su pakeliui sutinkamaisiais[6]). Rytuose keleivių „pasisveikinimas", ypač jei susitinkama atokiose vietose, gali nusitęsti valandų valandas, išvirsdamas į visokius pašnekesius ir ginčus, iš dalies tuo rodant pasitikėjimą ir derinantis prie to, ko beveik reikalavo geri

---

kad Kristus apaštalams įsakė turėti su savim tik tai, kas tam metui būtinai reikalinga". Pagal Maldonatą, tą abiems evangelistams bendrą prasmę išreiškė Matas: „Neimkite nė lazdos", nes kiekvienas vargšas turėjo bent jau lazdą. Tą pačią prasmę būtų išreiškęs ir Morkus, sakydamas: „Pasiimkite tik lazdą", nes jei kas teturėjo vien tik lazdą, tai turėjo vien būtiniausią priemonę, idant galėtų kartu su Jokūbu sušukti: „Teturėjau vien tik lazdą" (Pradžios knyga, 32,10). Priimant šitokį aiškinimą, galima dar ginčytis, kuris šių dviejų išsireiškimų, nusakydamas tą patį dalyką, būtų artimesnis Jėzaus ištartajam sakiniui. Kiekvienu atveju tasai dvejopumas yra dar vienas pavyzdys, kad evangelistai, deja, nevergavo taip raidei, kaip protestantų reformacija tvirtina, nors šių dienų radikalūs kritikai ir nepripažįsta tai (§112). Išvada: reikia sutikti su šv. Augustinu, kai jis dėl dvejopumo sako: „Prasmė yra ta pati; o laimima daugiau iš skirtingų išsireiškimų tol, kol išlieka tiesa" (De consensu evangelistarum, II, 27,61).

6) Luko 10,4

papročiai. Net ir šiandien beduinas, priėjęs pirmą kartą geležinkelio stotyje prie kasos langelio nusipirkti bilieto, dažnai galvoja, kad jo pareiga yra paklausti tarnautoją, kaip šis jaučiasi, kaip auga jo vaikai, ar geras derlius buvo, kaip kaimenė, ir tik po šių ar dar kitų gero išsiauklėjimo įrodymų jis paprašys traukinio bilieto. Dievo karalystės pasiuntiniai turėjo daryti juo mažiau tokių pritiklumų, nes jų laukia svarbesni dalykai.

Jei kuri nors gyvenvietė nepriimtų Dievo karalystės pasiuntinių ar menką teparodytų jiems dėmesį, tai jie visiškai neprieštaraudami turi pasišalinti, bet tuo pat metu jie privalo parodyti, kad atsakomybė dėl to jų pasišalinimo krinta tiems gyventojams. Palikdami tokią vietą, jie turėjo parodyti simbolinį mostą — nusivalyti nuo savo kojų tos vietos dulkes. Tai buvo lyg pagoniškos žemės dulkės, o jos neneštinos į šventąją Izraelio žemę.

354. Gavę tokius nurodymus, dvylika išvyko į misiją. Galimas dalykas, kad tuo pat metu išvyko ir Jėzus, bet ne su jais[7]). Kelionė nebus galėjusi užtrukti ilgiau kaip keletą savaičių, 29 m. pradžioje (§355), ir mums nepasakyta, kokie buvo jos vaisiai. Apskritai tik pasakyta, kad misionieriai skelbė dvasios perkeitimą, „išvarė daug velnių, patepė aliejum daug ligonių ir gydė juos“[8]). Taigi jų, kaip ir Jėzaus, skelbiamąją Dievo karalystę lydi stebuklingi ženklai, nes tie čia minimieji išgydymai, be abejo, yra stebuklai, nors jie susieti su patepimu aliejum. Anuomet aliejus buvo įprastas ir reikšmingas vaistas (§439), bet čia pasakymas aiškiai rodo, kad aliejus vartojamas ne gydyti, o, mažų mažiausia, kaip aukštesnio, dvasinio gydymo simbolis. Panašiai įprastinį plovimąsi Jonas, o taip pat ir Jėzaus mokiniai jau buvo naudoję kaip dvasi-

7) Plg. Mato 11,1

8) Morkaus 6,13

nio apsišvarinimo simbolį — „dvasinio persikeitimo“ (§291). Vėliau, krikščionybei jau visiškai įsikūrus, tasai patepimas aliejum bus susijęs su ypatingomis ir pastoviomis apeigomis[9]).

JONO KRIKŠTYTOJO MIRTIS

355. Maždaug apie tą laiką, kai dvylika išsiruošė į misiją, buvo nužudytas Jonas, gal būt, tai buvo 29 m. vasario-kovo mėn. Jei jis buvo įkalintas apie 28 m. gegužės mėn. (§292), taigi jau buvo praėję 10 mėnesių. Būtų prabėgę dar žymiai daugiau laiko, jeigu nebūtų atsitikęs nepramatytas įvykis. Antipas mielai pasikalbėdavo su savo garbinguoju kaliniu ir iš tikro neketino kėsintis į jo gyvybę[1]), bet jo mirties dėl jau pažymėtų priežasčių troško Erodiada (§17), ir laimėjo moteriškas klastingumas ir pagieža.

Ji lošė laiku ir pagaliau surado progą, kurią suteikė jai Antipo gimtadienis. Šventė buvo iškilminga, ir ten buvo sukviesti karališkojo dvaro ir visos tetrarkijos vyresnieji. Tai buvo žmonės, turintieji valdžios ir pinigų, bet jie buvo provincialai, labai stengęsi neatsilikti nuo gyvenimo ir branginę metropolijos aukštosios visuomenės naujausias pramogas. Padėtis buvo ypač patogi Erodiadai, nes ji turėjo kuo nustebinti tuos provincialus ir tuo pačiu pasiekti tai, ko ji taip išsiilgusi troško. Su ja buvo Salomė, Romoje esančio jos tikrojo vyro duktė, kuri dar dalyvaudama imperijos sostinės aukštuomenėje, buvo išmokusi tokių šokių, apie kokius šitie kaimiečiai nė nuovokos neturi. Motina paveikė dukters tuštybę, ir mergaitė jautriai atsiliepė.

Šokėja tinkamu metu buvo įvesta į didžiojo pokylio salę, kada vyno ir ištvirkimo svaigulys jau buvo

9) Jokūbo 5,14-15

1) Morkaus 6,20

pradėjęs aptraukti galvas. Čia balerina, mėtydama į visas puses savo kojas, sukėlė tų suminkštėjusių žiūrovų apsvaigimą. Net Antipa tiesiog suminkštėjo. Tokie kaip šis pasirodymas patvirtino, kad jo karališkasis dvaras iš tikro yra naujoviškas ir įmantresnis už visus kitus dvarus Rytuose. Čia išpildomuosius dalykus galima būtų pamatyti tik Romos imperatoriaus rūmuose ar dar kurioje nors vienoje kitoje Romos aristokratų salėje. Monarchas taip suminkštėjo, kad, pasišaukęs dar vis uždususią ir suprakaitavusią baleriną, tarė jai: „Prašyk iš manęs, ko tu tik nori, ir aš duosiu tau!". O kad dar iškilmingiau būtų, pažadą patvirtino priesaika: „Ko tik prašysi, aš tau duosiu, net ir pusę savo karalystės!"[2]).

Girdėdama pašėlusius svečių plojimus ir kvapą užgniaužiantį karaliaus pasiūlymą, šokėja vėl pasijuto lyg nepatyrusi mergaitė, o gal ji nė nežinojo, ką atsakyti. Bet patyrimo turinti jos motina gal jau buvo pramačiusi šitą keblų akimirksnį, ką turi daryti. Motinos įspėjimai grąžino ją iš apstulbimo, ir ji bėgte nubėgo pasitarti su Erodiada, kuri buvo moterims skirtose pokylio patalpose. — Mama, karalius yra pasiryžęs atiduoti man net pusę savo karalystės, net prisiekė viešai! „Ko aš turiu prašyti?"[3]) Praktiška moteris tuojau suprato, kad jai reikalingasis žmogus jau pakliuvo į spąstus ir kad ji laimėjo. Myluodama savo baleriną, gyvai jai pasakė: Visa kita palik, tai nesvarbu, bet prašyk tiktai vieno dalyko: „Jono Krikštytojo galvos". Kad galėtų ramiai svetimoteriauti, tai svetimoteriautojai reikėjo tarpininkės ir budelio, ir tas neįprastas pareigas ji patikėjo nesąmoningai savo dukteriai. Šįkart mergaitė taip pat pasielgė puikiai: „Tuojau įėjusi skubiai pas karalių, ji prašė, sakydama: „Noriu, kad tuojau (tu) man duotumei padėkle Jono Krikštytojo galvą". Karalius nu-

2) Morkaus 6,23

3) Morkaus 6,24

liūdo, bet dėl priesaikos ir dėl drauge sėdėjusiųjų už stalo nenorėjo jos liūdinti. Tad jis nusiuntė budelį ir liepė atnešti padėkle Jono galvą. Tas nukirto jį kalėjime, atnešė jo galvą padėkle ir padavė ją mergaitei, o mergaitė padavė savo motinai"[4]). Nors tetrarka liūdėjo ir gailėjosi, nes svečių akivaizdoje buvo priesaika įsipareigojęs, visas reikalas iki karčios jo pabaigos buvo atliktas natūraliausiu pasaulyje būdu, tartum tai būtų buvusi užgaida mažos mergaitės, kuri nori medyje kabančio nunokusio vaisiaus. Buvo pasiųstas budelis nukirsti Jonui galvos ir atnešti šokėjai taip, tarytum lyg tarnas siunčiamas nuskinti vaisiaus ir paduoti vaikui. Pati visiškai tuo nesidomėdama, Salomė dar šiltą ir krauju tebevarvančią galvą nunešė savo motinai, kuriai ji ypač rūpėjo. Remiantis šv. Jeronimo perduotomis vėlesnės kilmės žiniomis, svetimoteriautoja leido savo neapykantai prasiveržti tuo, kad perdūrė dar liežuvį, kaip buvo padariusi Fulvia su Cicerono galva[5]). Vėliau kankinio Jono mokiniams pasisekė atgauti lavoną ir jį palaidoti[6]).

4) Morkaus 6,25-28

5) Adversus Rufinum, III,42

6) Jeigu joks šių laikų tyrinėtojas dėl Jono mirties nebūtų neigęs evangelijos pasakojimų istoriškumo, būtų tai maloni naujiena. Keletas tų neigiančiųjų remiasi šiais motyvais: Erodo princesei būtų buvęs pažeminimas šokti pokylio metu; įsakymas pokylio metu nukirsti kaliniui galvą būtų negirdėtas ir visiškai neįtikimas žiaurumo veiksmas; dėl to visas pasakojimas yra sugalvotas ir netiesa. Iš tikro labai riteriška ginti Erodo princesės garbę, tačiau tas, kam rūpi tikra tiesa, turėtų gal pasiklausyti Flavijaus Juozapo, kuris, nors ir atsargiai, nurodo tų princesių ištvirkavimus, pavyzdžiui, kad ir tikrosios Erodo Didžiojo sesers, taip pat Salomės (plg. Žydų karas I,498; Žydų senovė XVI,221 ir sek.). Kai dėl negirdėto žiaurumo įsakyti pokylio metu nukirsti galvą, tai nėra net reikalo ieškoti medžiagos Rytų rašytojų raštuose; pakanka pasiskaityti Ciceroną, kuris pasakoja apie T. Flaminino brolį L. Flamininą: „Kai jis buvo Galijoje konsulu, vieno poky-

356. Evangelijos nenurodo mums, kur Jonas buvo nužudytas, bet, pagal Flavijų Juozapą[7]), jis buvo įkalintas ir nužudytas Macheronte. Taigi Macheronte vyko ir tas negarbingasis pokylis. Evangelija aiškiai nurodo, kad kalinys buvo netoli pokylio vietos, nes sokėjos prašymas tuojau pat buvo patenkintas. Ši aplinkybė neturėtų stebinti. Macherontas buvo tvirtovė, naudojama gintis prieš nabatėjų arabus. Net Plinijus[8]) vadina ją geriausiai sustiprinta tvirtove Judėjoje po Jeruzalės. Ji buvo viena tų atsparių ir patogių vietų, kokių Erodas visur po truputį pristatė savo valdomame krašte. Juozapas Flavijus, plačiai ją aprašydamas[9]), tarp kitko pasako, kad Macherontо tvirtovės viduje Erodas pastatė prabangius karališkus rumus, didingai ir puošniai įrengtus, aprūpindamas juos vandens rezervuarais ir visokiausiais sandėliais. Dėl to ten buvo labai patogu gyventi, ir kaip tik tuo metu Antipai teko būti ten ir iš arčiau sekti nabatėjų arabus, su kuriais buvo susipykęs išsiskirdamas su savo teisėtąja žmona (§17).

Šiandieną keleivis, kuriam pasiseka pasiekti Macheronto vietovę, ten užtinka tik niūrią dykumą. To-

---

lio metu paleistuvė paprašė jį, kad kirviu nužudytų vieną pasmerktųjų mirčiai; leidimas buvo duotas, bet aš pats niekad negalėčiau atleisti tokio papiktinančio ir pažeminančio veiksmo, kaip šitas, kuris asmeninę pažeminimo gėdą sieja su imperijos" (De senectute XVII, 42; tą patį pasakojimą su kai kuriais pakeitimais perduoda ir Plutarchas, „Flaminium" XVIII). Jei tai atsitikdavo tarp romėnų, dar blogiau galėjo atsitikti tarp rytiečių. Herodotas (IX,108-113) pasakoja be galo žiaurią trumpą istoriją, susijusią su persų Kserksu, kurioje taip pat Kserksas prisiekia moteriai bet ką, ko tik ji paprašys, ir taip pat šįkart, nors ir nenoriai, pažadas buvo išpildytas.

7) Žydų senovė XVIII, 119

8) Natur. Histor. V,16,72

9) Žydų karas VII, 165 ir sek.

je plačioje dykumoje iš senovinio pastato teliko tik nusiurpusi kalva, kurios viršukalnėje kyšo senovinio bokšto pamatai, o kalvos apačioje užgriuvę platūs urvai, kurie galėjo būti senosios tvirtovės vandens rezervuarai, ir šiandieną bastūnai beduinai žiemos metu ten priglaudžia savo kaimenes.

Kuriame nors tų urvų ar kažkur netoliese buvo uždarytas Jonas Krikštytojas, daugelį mėnesių laukęs nežinios. Vieną vakarą požemį pasiekė duslus, iš toli atskambąs pokyliaujančiųjų džiūgavimas, o paskui staiga pasirodė budelis su kardu rankoje. Kalinys suprato ir apsinuogino kaklą. Švystelėjo kirtis, ir nebeliko Zakarijaus ir Elzbietos sūnaus.

Šiandien vienišas beduinas, į kurį toje dykumoje kreipiasi keleivis, klausdamasis kelio, jam iš tolo parodo apgriuvusį Macherонto kūgį ir ne be pasibaisėjimo ištaria arabišką vardą: al-Mashnaqa („bausmės vykdymo vieta", „kartuvės"). Atrodo, lyg iš to kūgio, tartum iš kokio ugniakalnio, kyla nuodinga mirtina liepsna, naikindama apylinkėje gyvybę, o viršukalnio forma regimai į vakarus leidžiasi žemyn ir ten prasmenga Mirties jūroje ,Sodomos krašte.

JĖZUS IŠVARYTAS IŠ NAZARETO

357. Po kurio laiko Antipą pasiekė žinios apie Jėzų, ypatingą pamokslininką, kuris Galilėjoje jaudino jo valdinius. Dar tebebuvo gyvas Jono Krikštytojo prisiminimas, o to naujojo pranašo būdas ir veikla nepaprastai priminė jau mirusį pranašą. Todėl prietaringas Antipa priėjo išvados, kad Jonas prisikėlė iš numirusiųjų, priimdamas Jėzaus išvaizdą, ir keliavo darydamas stebuklus. Kiti šiuo atveju taip pat klydo, skelbėją sumaišydami su skelbtuoju. Kai kas Jėzuje buvo linkęs įžiūrėti Eliją ar kurį kitą senovės

pranašą[1]). Nuo to laiko Antipą ėmė smalsumas pačiam pamatyti Jėzų ir kaip tik pačiam išsiaiškinti, kokios išvaizdos dabar yra prisikėlęs Jonas.

Jėzus tačiau neturėjo jokio noro sueiti į pažintis su svetimoteriu Jono žudiku. Tai buvo maždaug tas laikas, kai jis dvylika išsiuntė, o kol jie darbavosi, pasiskirstę po plačią sritį, Jėzus pats apsiribojo žymiai siauresne, bet taip pat ir daug sunkiau įveikiama. Prikėlęs Jairo dukterį iš numirusiųjų, jis paliko Kapernaumą[2]) ir nusprendė specialiai apsilankyti Nazarete, nes žinojo, kad tasai kaimelis, kuriame jis suaugo, yra smarkiai juo pasipiktinęs. Pradžioje šitaip nebuvo. Grįžęs iš Judėjos, Jėzus, tikriausia, iškilmingai buvo sutiktas ir Nazarete (§299); bet po to nazaretiečių nuotaika pasikeitė, ir čia gera dalimi bus prisidėjęs kai kurių jo giminaičių pasipūtimas (§344). Bet kas labiausiai įžeidė nazaretiečių savimeilę, tai tas pirmumas, kurį Jėzus parodė Kapernaumui, kurį laiką pavertęs jį nuolatine savo gyvenviete (§285).

Kaimų varžybos ir didžiavimasis savo vietove net ir menkiausiuose kaimuose nemažesnis buvo senovėje, kaip ir šiandien. Natanaelio paniekinamoji pastaba apie Nazaretą yra jau vienas tokių įrodymų (§279). Nazaretiečiai negalėjo atleisti Jėzui už tai, kad jis praktiškai apleido savo kaimą, tuo tarpu Kapernaume pridaręs tokių nuostabių dalykų, apie kuriuos kalbėjo visa Galilėja. Ar Nazaretui trūko gydyti reikalingų ligonių, tiesintinų luošių ar aklųjų, kuriems reikia šviesos? Tai kodėl iš savo tėviškės atimti tiek daug malonių, kurios galėtų iškelti taip paniekintą kaimo garbę? Tas kaimiečių suirzimas bus turėjęs sudaryti užtvarą ir Jėzaus mokymui. Jei jis gali išsiversti be savo kaimo, tai jo kaimas gali išsiversti be jo mokslo.

1) Luko 9,7-8

2) Morkaus 6,1

Todėl Jėzus asmeniškai bandė Nazaretą. Jis ten turėjo išbūti keletą dienų, laukdamas palankios progos siekti savo tikslo, greičiausia, apsistojęs savo motinos nameliuose, iš kurių jis išėjo daugiau kaip prieš metus (§§270,282). Bet gyventojų laikysena neteikė vilties. Jei kai kurie širdingai priėmė jį ir jei visi be išimties kalbėjo apie netolimoje apylinkėje neseniai jo padarytuosius stebuklus, pripažindami, kad jis mokė ypatingu būdu, tačiau daugelis norėjo žinoti, koks čia reikalas priimti jo mokslą, tartum kokį auksą.

Ar jis ne dailidės Juozapo sūnus? Ar jo motina ne Marija, kurią jie visi pažinojo? Ar Jokūbas, Juozapas, Simonas ir Judas ne jo broliai? Ar jo seserys nėra gerai žinomos kaime? (§264). Visi jie buvo paprasti žmonės, nė kiek ne geresni ir ne ypatingesni, negu visi kiti. Kur gi jis gavo tą savo mokslą? Ar gal čia visas nuostabumas yra tas, jog lengvai paveikiami yra žmonės, kurie nepažįsta jo ir nematė jo augančio nuo kūdikystės iki vyro amžiaus, kaip nazaretiečiai?

Buvo, žinoma, stebuklų; bet ir dėl tų dar kyla klaustukų. Kas moka daryti stebuklus, tas daro juos visur, tėvynėje ir už jos ribų, tarp draugų ir nepažįstamų. Jeigu jis norėjo kam nors parodyti pirmumą, tai jau tik savo kaimui ir draugams. O tasai keistasis nazaretietis darė stebuklus visur, tik ne Nazarete. Jis buvo labai panašus į gydytoją, kuris gali gydyti kitus žmones, bet nepajėgia pagydyti savo artimųjų ir pats savęs.

358. Žmonės pasigavo to palyginimo ir kartojo jį vienas kitam su mažam kaimeliui būdingu irzlumu. Didesni karštagalviai pasinaudojo proga net atvirai Jėzui tiesiog pasakyti: „Gydytojau, gydyk pats save! Didelių dalykų, kurių mes girdėjome padarytų Kaparnaume, padaryk ir čia, savo tėviškėje!“[3]) Atsaky-

3) Luko 4,23

damas Jėzus bandė nušviesti reikalą ir įtikinti juos, pastebėdamas, kad niekas nėra pranašas savo krašte. Jis padarė šiek tiek stebuklų, gydydamas ligonius, bet tik keletą, ir ne dėl to, kad kaimas turėjo Nazareto vardą, o ne Kaparnaumo, bet dėl jų netikėjimo[4]). Ko jiems, tiksliai sakant, iš tikro trūko, tai tos gyvo tikėjimo pergalės, kuri ką tik neseniai pasireiškė Jairo dukters, kraujoplūdžiu sergančios moters ir dviejų aklųjų atveju (§349).

Galutinis susidūrimas įvyko tada, kai Jėzus formaliai ir beveik oficialiai bandė sujudinti savo Nazareto tautiečius. Tai buvo sinagogoje subatos susirinkime, gal vienintelę subatą, jis ten buvo. Į susirinkimą bus suėję ir jo priešai, pasiryžę iškelti savo reikalavimus. Ore buvo suuodžiamas kovos kvapas; Jėzus ateis į susirinkimą, ir jiems bus gera proga galutinai priremti jį ir vieną kartą visam laikui išsiaiškinti.

Jėzus iš tiesų atėjo, ir susirinkimas vyko pagal įprastąją tvarką (§66). Šį kartą perskaičius ištrauką iš Pranašų, Jėzus pasakė pamokslą. Nesunku pasidaryti prielaidą, kad apeigoms vadovavęs sinagogos vyresnysis bus pakvietęs tą savo tautietį, apie kurį tiek daug kalbama, kad jis turėtų gerą progą pasiaiškinti. Jėzui įlipus į sakyklą, „jam buvo paduota pranašo Izaijo knyga. Atskleidęs knygą, jis rado vietą, kur buvo parašyta: Viešpaties Dvasia ant manęs, todėl jis patepė mane ir siuntė mane nešti linksmos naujienos beturčiams, gydyti tų, kurių širdis sutrinta, skelbti atvadavimo apkaltiems ir akliems, kad jie atgaus regėjimą, išvaduoti prislėgtųjų, apsakoti maloningų Viešpaties metų ir atsilyginimo dienos. Suvyniojęs knygą, jis atidavė ją tarnui ir atsisėdo. Visų akys sinagogoje buvo į jį atkreiptos. Jis pradėjo jiems sakyti: Šiandieną įvyko šitie Rašto žodžiai, kuriuos jūs girdėjote“[5]).

4) Mato 13,58

5) Luko 4,17-21

Tai buvo Jėzaus pamokslo pradžia, o kita dalis, deja, neišliko iki musų laikų. Tikriausia, kad jis pagaliau sau pačiam prisitaikė skaitytąją ištrauką, parodydamas, kaip jis savo darbais visiskai pilnai įvykdė senąją pranašystę, susijusią su „gerosios naujienos" skelbimu. Jo aiskinimas buvo įspūdingas, ir šįkart kalbėtojas atrodė „turįs autoritetą" (§299), taigi visi tik stebėjosi. Bet pačios to jų susižavėjimo šaknys buvo lyg degalas triukšmui. Ar gi tai ne kuklusis dailidės sūnus? Jeigu jis tiek daug stebuklų visur pridarė, kaip jis pats suminėjo pamoksle, tai kodėl jis nepadaro jų šiek tiek ir tarp savųjų? Tie klausimai, neiškelti sinagogoje, buvo garsiai kartojami lauke po susirinkimo. Jo klausytojai sakėsi už ir prieš; paskui jie tiesiogiai susidūrė su kalbėtoju. Jie paprašė, kad jis atsakytų į tuos lemiamus klausimus ir, svarbiausia, kad jis atsimintų, jog yra nazaretietis. Ar jis iš tikro norėtų savo mokslui laimėti nazaretiečius? Na, tai tegu čia pat, viešoje aikštėje, padaro keletą aiškių ir įtikinančių stebuklų, ir visi jie atiduos jam savo kūnus ir sielas: „Gydytojau! Gydyk pats save!"

Jėzus atsakė tą patį, ką ir anksčiau. Tegul jie žiūri, kad Nazarete neišsipildytų žinomasis posakis, jog nė vienas pranašas gerai nepriimamas savo tėvynėje. Jam, Jėzui, Nazaretas ir Kaparnaumas ir kiekvienas kitas Izraelio miestas yra vienodi, o jei kuriame jų būdavo atsisakoma jo, tai jis galėjo eiti kitur. Pranašo Elijo dienomis buvo daug našlių Izraelyje, bet Dievas pasiuntė jį pas našlę, kuri nebuvo izraelitė. O taip pat daug buvo raupsuotųjų Izraelyje pranašo Eliziejaus laikais, bet Dievas nusiuntė pranašą pas raupsuotąjį Naamaną, kuris buvo siras[6]).

359. Jėzaus atsakymas buvo įspėjimas, bet blogai nusiteikusieji jo klausytojai išsiaiškino tai kaip įžeidimą. Taigi jis aiškiai pareiškė, kad Nazaretas jam nėra reikalingas ir kad jis yra pasiruošęs jo vie-

6) Luko 4,25-27

toje pasirinkti bet kurią kitą vietą, net už Izraelio ribų! Iš kur tasai dailidės sunus pasidarė toks didelis ir galingas? Kad jis bent kartą ir visam laikui butų pamokytas dėkingumo tam kaimui, kuris išaugino jį! Jei jis atmetė Nazaretą, Nazaretas turėjo jį atmesti! Jį reikia tuojau pat išvaryti iš kaimo ir dar tokiu būdu, kad daugiau niekada nebenorėtų grįžti[7]).

Įtūžio prasiveržimas buvo staigus, kaip ir visada būna sujaudintoje minioje. Dar jie tebemurmėjo šalia sinagogos, kai kažkas šūktelėjo nevertojo nazaretiečio adresu: Laukan! Mirtis išdavikui! Keletas Jėzui palankių išsigandę pasitraukė, „kiti gi išvarė jį iš miesto ir nuvedė jį iki viršūnei kalno, ant kurio buvo pastatytas jų miestas, kad jį žemyn nustumtų. Bet jis, praėjęs tarp jų, nuėjo šalin"[8]).

Kodėl nazaretiečiai neįvykdė savo užsimojimo? Tai nežinoma. Gal būt, paskutiniu akimirksniu Jėzui palankūs kaimiečiai atgavo kiek drąsos ir kokiu nors būdu sutrukdė tą nepakenčiamą nusikaltimą. O, gal būt, patys piktadariai sprendžiamuoju akimirksniu atėjo į protą ir pasitenkino tik grasinimu. Tačiau ne-

7) Jau esame iškėlę tai, kad šį epizodą Lukas pasakoja vykus Jėzaus viešojo veikimo Galilėjoje pradžioje, tuo tarpu kiti du sinoptikai nukelia jį į galą (§299). Šių pastarųjų laiko eiga teiktinesnė už Luko, kuris Jėzaus du lankymusis Nazarete bus sujungęs į vieną. Bet kad šis išvarymas iš Nazareto įvyko tik tada, kai Jėzus jau ilgą laiką buvo praleidęs mokydamas Galilėjoje, rodo tai, jog nazaretiečiai ginčo metu remiasi stebuklais, kurie buvo padaryti Kaparnaume. O tokie stebuklai dar nebuvo įvykę Jėzaus viešojo veikimo pradžioje Galilėjoje, kai Jėzus tik prieš kelias dienas buvo grįžęs iš Jeruzalės. Todėl galime pasiskolinti tai, ką kita proga sako apie Luką šv. Augustinas, darydamasis šitokią išvadą: „Lukas čia nupasakoja tą įvykį, kuris atsitiko žymiai vėliau... Bet tie įvykiai pasakojami ne ta tvarka, kuria jie įvyko, kaip kitur esame nurodę, ir niekas kitas, o tik Lukas atkelia tai į šią vietą" (De consensu evangelistarum, II,44,92).

8) Luko 29-30

išjungiama ir ta galimybė, kad įvykio metu Jėzus panaudojo savo asmens didžiąją galią riaušininkams numalšinti, ir dėl to kritišku metu galėjo nuo jų pasišalinti. Mums nepasakyta tiksliai, kur visa tai įvyko. Šiandien nurodinėjama į nedidelę viršukalnę, vadinama Gebel el-Qafse, kuri iškilusi apie 30 metrų nuo Esdrelono slėnio ir kuri jau viduramžiais turėjo „Saltus Domini" vardą, o šiandien paprastai vadinama „Bedugnės kalva". Bet ši vieta yra labai nepatogi, nes nuo senovės Nazareto yra maždaug už 3 kilometrų, o tai yra perdaug toli sujaudintai miniai, nusprendusiai įvykdyti mirties bausmę. Senojo kaimo aplinkumoje turėjo būti koks statusskardžius, visiškai tinkamas jų smurtui įvykdyti. Todėl kai kas galvoja, ir tai gana panašu į tiesą, apie maždaug 10 metrų aukščio nuožulnumą netoli dabartinės graikų katalikų bažnyčios, kuri yra pastatyta kaip tik senosios sinagogos vietoje. Vėliau pamaldūs krikščionys apsvarstė ir tai, ką ta proga turėjo pergyventi Marija, ir „Saltus Domini" kryptimi pastatytoji koplyčia viduramžiais buvo pavadinta „Šventosios Marijos Drebėjimu" prisiminti Marijos patirtajai baimei, kai ji pamatė savo sūnų pavojuje.

PRILYGINIMŲ DIENA

PRILYGINIMAS

360. Šiuo savo veiklos Galilėjoje metu, o gal net tą pačią dieną, kai jis nutildė audrą (§346), Jėzus davė tuos gausius pamokymus prilyginimais, pagal kuriuos tą dieną galėtumėm pavadinti prilyginimų diena.

Be abejo, jis ir anksčiau naudojosi prilyginimais savo pamoksluose[1]), įskaitant ir Kalno pamokslą.

1) Plg. Morkaus 2,17-22

Bet ši diena išimtinai buvo skirta tikriesiems prilyginimams, kaip matome iš tų trumpų įžangų, kurias pateikia visi trys sinoptikai[2]). Taip pat beveik aišku, kad ir čia evangelistai elgiasi, kaip ir Kalno pamokslo atveju, būtent, perduodami tos dienos prilyginimus, jie surašo kartu ir tuos kitomis progomis Jėzaus pasakytuosius (Matas), arba tos dienos prilyginimus nukelia kitur (Lukas, §317). Tačiau tą dieną pasakytieji prilyginimai sudarė istorinį branduolį, bet jų turinys atskirų evangelistų gana laisvai buvo paskirstytas atitinkamose pasakojimo vietose[3]).

Prilyginimas (lot. „parabola") yra tokia literatūrinės išraiškos priemonė, kai pasinaudojama sugalvotu, bet visiškai tikėtinu ir galimu įvykiu paaiškinti dorovinei ar religinei tiesai. Tai yra labai panašu į pasakėčią, bet pasakėčiose veikia arba negyvi daiktai, arba gyvuliai, ir dėl to tokia pasaka yra gyvenime negalima ir jos tikslas nėra būtinai pamokyti klausytoją. Abi šios literatūrinės išraiškos priemonės buvo populiarios visur, kur tik buvo žinomos. Liaudžiai visada buvo aiškiau ir lengviau mokyti ir perduoti trumpai išreiškiamos išminties, lyginant atvejus ir kasdieninio gyvenimo tikrovę, teorinius dalykus aiškinant apčiuopiamais ir realiais. Nors toksai metodas yra ypač mėgiamas paprastų liaudies žmonių, bet jis daugiau filosofijos pateikia, negu iš karto atrodytų. Gerai žinoma, kad Sokratas, ginčydamasis su sofistais, dažnai naudodavosi prilyginimu ir palyginimu. Iš tikro pačioj pradžioj, apibrėždamas savo,

2) Mato 13,1-3; Morkaus 4,1-2; Luko 8,4; plg. Morkaus 4,35.

3) Ta laisvė kaip tinka tvarkytis ryšium su evangelijos prilyginimais jau buvo iškelta rašte, kuris priskiriamas šv. Augustinui: „Retkarčiais iš tiesų vienas ar kitas evangelistų yra susiejęs į krūvą tokius dalykus, kurie, kaip jis teigia, buvo pasakyti ne tuo pat laiku. Tai dėl to, kad kiekvienas jų, tvarkydamas savo pasakojimą, nesilaikė įvykių eigos, bet vien tos sąsajos, kurią teikė atmintis" (Questiones septendecim in Matheo, qu.XV).

kaip mokytojo, padėtį, Sokratas pasinaudojo tam tikra prilyginimo rūšim, nes pareiškė, kad jis dvasinėje srityje pasirenkąs tą profesiją, kurią jo motina akušerė Feneratės vykdanti fiziologinėje srityje; jis buvo dvasinė priėmėja.

Taigi savo esme parabolė yra lyginimas. Žinoma, toks prilyginimas gali būti paprastas ar sudėtingas, priklausomai nuo minties įmantrumo ir nuo autoriaus sugebėjimo ar klausytojų pajėgumo suprasti, ir jame gali būti šiokių tokių alegorijos bruožų. Pavyzdžiui, jeigu mokytojo pareiga mokykloje lyginama su daržininko, tai turime prilyginimą. Jeigu lyginimas nukrypsta į smulkmenas, daigai darže simbolizuoja mokinius, gėlės ir vaisiai paskyrimą į aukštesnį laipsnį ir įvairius atpildus, žemės kasimas — mokymo rūpesčius, šakų apkarpymas — įvairias bausmes ir taip toliau, tada lyginimas įgauna ir simbolinio atspalvio, arba tikriau sakant, prilyginimas būna alegorinis. Jeigu pati mokykla neminima, o tik augalai, gėlės, kastuvas, žirklės ir t.t., tada turime gryną alegoriją arba ištęstinę metaforą. Betgi aišku, kad ilgesnė alegorija yra sunki parašyti ir dėl to reta (žymus tokios pavyzdys yra Horacijaus odė „O navis", kurioje jis kalba apie respubliką kaip apie laivą), tik paprastus prilyginimus būna lengva paversti alegorijomis ir pasinaudoti kai kuriais jos bruožais.

Jėzaus prilyginimai derinasi su tomis bendrinėmis taisyklėmis[4]).

4) Tas bendrines taisykles, tokias savaime aiškias, kokios jos yra, po Aristotelio yra nusakęs dar ir Kvintilijonas: „Šios rūšies alegorijos dažnai panaudojamos kalbose, bet labai retai vien tik jos: su jomis įjungiama ir didelė dalis kitokių sudėtinių dalių... O ypač patrauklios būna kalbos, kai jose deramai panaudojami šie trys dalykai: prilyginimas, alegorija ir metafora" (Inst. orat. VII,6). Nebūtų buvę reikalo čia nurodyti dar tokias gerai žinomas taisykles, kaip kad šitos, jeigu jos nebūtų taip smarkiai paneigiamos, būtent, kaip tik Jėzaus prilyginimų at-

361. Senoji žydų literatūra mėgo prilyginimus ir vadino juos „mashal", tačiau tas pavadinimas apima ir kitas literatūrinės išraiškos priemones. Kaip ir lauktina, Jėzaus laikų ir anksčiau mokiusieji rabinai naudojo prilyginimus, daugiau ar mažiau sumaišytus su kitomis panašiomis formomis, tačiau nuo II šimt. vidurio prilyginimai nustota vartoti. Tuo metu mirė Rabbi Meir, o su juo kartu, kaip sakoma, ir prilyginimai. Jam priskiriama trys tūkstančiai pasakėčių, kurių vyriausias veikėjas visuomet yra lapė. Dėl to apie tą metą rabinams prilyginimas nebeteko

---

veju. Esu jau minėjęs Julicherio darbą apie evangelijos prilyginimus (Die Gleichnisreden Jesu, II tomas, II laida, 1910), kurį Loisy laikė „galutiniu" (§211). Pagrindiniai šio darbo teigimai yra šitokie: prilyginimas ir alegorija — tai literatūrinės išraiškos priemonės, kurios yra skirtingos, ir negalima jų maišyti vienų su kitomis; prilyginimas visuomet būna aiškus ir niekad jam nereikia jokių paaiškinimų, o alegorija nėra plačiai pažįstama forma, bet tokia, kuria naudojasi kultūros ir mokslo žmonės ir kuri jiems tinka (čia kaip tik priešinga tam, ką Kvintilijonas tvirtina: „Alegorija gana dažnai pasirodo pravarti kasdieninėje kalboje ir tarp riboto talento žmonių"); o Jėzus, kalbėjęs liaudžiai, išimtinai naudojosi tik prilyginimais be jokių alegorinių bruožų; jeigu evangelijos prilyginimuose šiandien užtinkama alegorinių bruožų, tai juos įjungė evangelistai ar pirmykštė Bažnyčios tradicija, ir dėl to jų turi būti atsikratyta, norint pasiekti tikrąją Jėzaus mintį. Šitokios taisyklės jau iš anksto buvo paneigtos Menenijaus Agrippos, Abimeleko laikais (Teisėjų knyga, 9,8-15) ir net dar anksčiau. Mūsų laikais jos buvo sudarytos grynai praktiškais sumetimais. Reikėjo kuo nors pasiteisinti atmetant Jėzaus prilyginimus, evangelijų iki šiol išlaikytus, norint pasirinkti tik tokius dalykus, kurie patinka, o atmesti nesuderinamus su iš anksto susidarytomis teorijomis. Tokie diletantai savo daromąją atranką teisino tokiais keistais argumentais, kurie verčia tik šypsotis (§364 pastab.). Šiandieną tokiais pat praktiškais sumetimais Juelicherį ir Loisy seka tik retas atsilikėlis.

savo gyvumo ir veiksmingumo ir pasidarė daugiau be energijos.

Jėzui prilyginimas yra visai kas kita. Paprastas ir tiksliai apibrėžtas, besiremiąs kasdieniškiausia tikrove, jis visu kristalo aiškumu nusako pačias kilniausias sąvokas. Jis lengvai buvo suprantamas bemoksliams ir teikė gausios medžiagos pamąstyti mokytiems. Jis visiškai laisvas nuo kokių nors literatūrinių dirbtinumų, o savo jėga toli pralenkia gažiausiai nudailintuosius, neveda į sumišimą, bet įtikina, ne tik įstengia įtikinti, bet ir sujaudina.

PRILYGINIMŲ TIKSLAS

362. Jėzaus prilyginimai taiko pavaizduoti Dievo arba dangaus karalystę. Kalno pamoksle Jėzus kalbėjo apie būtinas moralines sąlygas įeiti į tą karalystę; o dabar, prabėgus kuriam laikui, reikėjo žengti tolimesnį žingsnį į priekį ir pakalbėti apie pačią karalystę, apie jos pobūdį ir prigimtį, narius, kurie sudaro ją, apie jos būdus, kaip ji būtų įgyvendinta ir nustatyta. Iš tikro ir šiuo atžvilgiu Jėzus savo pamokslais ėjo palaipsniui.

Šio laipsniškumo prasmė yra nepaprastai svarbi dėl istorinių aplinkybių, kurias jau iškėlėme (§§300-301) ir kurios yra Jėzaus laikysenos socialiniame gyvenime tikrasis raktas. Žydai labai laukė politinės Mesijo karalystės. Toms minioms kalbėti apie Dievo karalystę neišryškinus ir nepaaiškinus reiškė leisti joms savo fantazijoje susidaryti vaizdą, kad tas dangiškasis galingas karalius būtų apsuptas ginkluotų vyrų būrių, o dar geriau — kovojančių angelų legionų, kurie Izraeliui neštų pergalę po pergalės, kol visa žemė būtų užviešpatauta ir Izraelis taptų pagonių tautoms „mokytoju ir Viešpačiu“, tai tautai, kuri iki šiol buvo visų pagonių mindžiojama, ir dabar jie pa-

sidarytų Izraeliui pakojis (§83). Kaip tik tokioms svaičiojimais gyvenančioms minioms Jėzus turėjo kalbėti apie jų tokio svaičiojimo objektą ir kalbėti dar tokiu būdu, kad jas patrauktų, o kartu ir išblaškytų tuos svaičiojimus. Dievo karalystė, be abejonės, turėjo ateiti, taip, ir ji pradėjo jau įsikūnyti, bet tai nebuvo jų „karalystė", o Jėzaus, visiškai skirtinga. Todėl Jėzaus pamokslai turėjo kartu parodyti ir neparodyti, atmerkti akis į tiesą ir užmerkti jas prieš fantastines svajones. Taigi buvo reikalinga didelės išminties, nes Jėzus čia ėjo tokiu ugniakalniu, kuris kiekvienu metu galėjo prasiveržti. Ši maloningoji išmintis nusvėrė čia tai, kad Jėzus kalbėjo prilyginimais.

Prilyginimas iš tikro yra aiškus, bet kartu ir neaiškus, iškalbingas, bet ir santūrus. Kas jį svarsto giedria ir nevaržoma dvasia, tam jis aiškus ir iškalbingas, o kas žiūri į jį drumsta akim ir dvasioje priešingai nusiteikęs, tam prilyginimas nieko nesako, nebent tik priešingai, negu juo buvo norėta pasakyti. Taigi prilyginimas nėra tamsa, o šviesa, gailestingai pritaikyta akims, kurios yra ypatingose sąlygose; tačiau tos akys turi būti tyros, o ne sergančios, tai, ką Augustinas bus pats patyręs: „Ligotos akys bijo šviesos, o tyroms ji yra maloni".

Bet taip pat ir tuo atveju, jei prilyginimas nebūtų iš karto suprastas, tai dar liko vienas vaistas. Jėzus prilyginimus sakė viešai, gerai ir blogai nusistačiusiems žmonėms, kad visiems būtų atverti karalystės vartai. Prilyginimui šydo būtinai reikalavo gailestingumas ir išmintis, bet visuomet dar buvo galimybė nutraukti tą priedangą, neviešai kreipiantis į prilyginimo autorių. Jėzus, jei iš tikro norėjo skelbti savo karalystę, nebūtų atsisakęs paaiškinti, jei kas būtų norėjęs privačiai į jį kreiptis. Privačiai kalbantis, nebuvo reikalingas tas atsargumas, kuriuo jis vadovavosi viešai kalbėdamas.

363. Taip iš tikro ir atsitiko. Vieną aiškiai nenusakytą dieną mokiniai atėjo pas jį ir paklausė: „Kodėl tu jiems kalbi prilyginimais?“[1]). Šis klausimas ir Jėzaus duotas jiems atsakymas yra labai svarbus; bet tai vertinant reikia prisiminti, kas klausiama, ir atsakymas buvo duotas, tikriausia, ne Prilyginimų dieną, bet gerokai vėliau, kai Jėzus jau buvo pasakęs daug prilyginimų ir mokiniai jau buvo pastebėję, kad jie maža įspūdžio tepadarė minioms[2]). Be to, dar prieš iškeldami tą klausimą, mokiniai buvo privačiai kreipęsi į Jėzų, prašydami, kad paaiškintų viešai girdėtuosius prilyginimus[3]), o taip pat ir pats Jėzus skyrium dar jiems aiškindavo tuos prilyginimus. Taigi Jėzus į tą klausimą mokiniams atsakė: „Nes jums duota pažinti dangaus karalystės paslaptis, o jiems neduota. Nes kas turi, tam bus duota, ir jis apsčiai turės, o kas neturi, iš to bus atimta ir ką turi. Todėl aš jiems kalbu prilyginimais, kad jie, žiūrėdami, nemato ir, klausydami, negirdi ir nesupranta. Juose įvyksta pranašystė Izaijo, kurs sako: Girdėte jūs girdėsite, bet nesuprasite, ir žiūrėte jūs žiū-

1) Mato 13,10

2) Tą pasikalbėjimą perduoda visi trys sinoptikai tuojau po sėjėjo prilyginimo, kuris buvo pirmasis Prilyginimų dieną. Bet teisingai šių dienų aiškintojai tvirtina, kad čia laikomasi loginės tvarkos, o ne chronologinės. Pradėdami prilyginimus, evangelistai teisingai iškelia šį klausimą tuojau po pirmojo prilyginimo, kuris tikra šviesa nušviečia visus kitus prilyginimus. Tačiau tas pasikalbėjimas įvyko ne Prilyginimų dieną ir ne po pirmojo prilyginimo, nes tą dieną Jėzus kalbėjo stovėdamas laivelyje ir atsigręžęs į minios apgultą krantą. Dėl to mokiniai nebūtų galėję iškelti tada tokio jautraus klausimo, ir tai galėjo būti tik privačiai (plg. Morkaus 4,10); taip pat ir po pirmojo prilyginimo dar nebūtų buvę galima klausti Jėzų, „kodėl jis kalba prilyginimais“. Taigi čia yra vienas tų daugelio atsitikimų, kai evangelistai tvarko medžiagą nepriklausomai nuo įvykių eigos.

3) Mato 13,36; 15,15; Morkaus 4,34

rėsite, bet nematysite. Nes šitos tautos širdis nutuko, jie vargiai girdėjo ausimis ir užmerkė savo akis, kad kartais nepamatytų akimis ir neišgirstų ausimis, ir nesuprastų širdimi ir nesigręžtų, ir aš jų nepagydyčiau. Palaimintos gi jūsų akys, nes mato, ir jūsų ausys, nes girdi"[4]). Šis atsakymas buvo skirtas ne tik apaštalams, bet ir kitiems pasekėjams, ir jie visi kartu buvo kėlę tą klausimą. Skirtumas tarp pasekėjų ir kitų klausytojų buvo tas, kad pirmiesiems buvo suteikta teisė aiškiai pažinti karalystę ir jos paslaptis, kitiems tai buvo pridengta prilyginimo šydu. Bet tas skirtumas susidarė tik dėl šių uolumo, kuriems privačiai klausiant būdavo atskleidžiamas prilyginimų šydas, o kitiems tas šydas likdavo, nes jie netroško iš jo išeiti. Tačiau karalystės vartai buvo atviri ir vieniems ir kitiems, ir jos slenkstį nusakė prilyginimas.

Būtų galima klausti, kodėl vien tik uolieji tuo savo uolumu peržengdavo aną slenkstį, bet tuo būtų iškeltas visiškai kitas klausimas ir daug aukštesnės jau srities, ir tai jau sudarytų Nikodemui pasakytąjį dėsnį: „Kas neatgims iš vandens ir šventosios Dvasios, tas negalės įeiti į Dievo karalystę".

364. Visa tai pakankamai aišku iš Mato teksto, išskyrus vieną vietą, kurią tuojau pamatysime. Priešingai, kitų sinoptikų tekstas, žymiai trumpesnis, sudaro ypatingų sunkumų, ypač Morkaus, kuris šitaip skamba: „Jums duota pažinti Dievo karalystės paslaptis; o tiems, kurie lauke, viskas įvyksta prilyginimais, kad regėte regėtų, ir neišvystų, girdėte girdėtų, ir nesuprastų, kad kartais jie nesigręžtų, ir nebūtų jiems atleistos nuodėmės"[5]). Buvo be galo daug ginčytasi dėl pirmojo „kad" (graikiškai „hina"), nes po to eina neišvardinta Izaijo citata, nustatinėjant, ar tai turi tikslo ir siekimo prasmę; klausimas turi būti išspręstas lyginant su kitais dviem sinoptikais, o

4) Mato 13,11-16; plg. graikiškąjį Morkaus tekstą 4,10

5) Morkaus 4,11-12

ypač su Matu, kurio tekstas šiuo klausimu yra už visus plačiausias.

Atsakydamas Jėzus, iškėlęs skirtumą tarp uolių ir visų kitų, nurodo į tai, kas jau buvo atsitikę pranašui Izaijui, pacituodamas čia jo žodžius. Bet ši Sen. Testamento citata šiandieniniame Mato tekste yra paimta iš Septuagintos vertimo (tikriausia, Mato evangelijos vertėjo į graikų kalbą), o Jėzus, be abejonės, ją citavo originaline hebrajų kalba, ir ji skamba šitaip: „Ir Dievas tarė: Eik ir sakyk tai tautai: Klausyte klausykitės ir nesupraskite! regėte regėkite ir nepažinkite! Sukietink šitos tautos širdį, apkurtink jos ausis ir užmerk jos akis, kad kartais neišvystų savo akimis ir neišgirstų savo ausimis ir nesuprastų savo širdžia ir gręžtųsi, ir aš dar kartą pagydyčiau ją"[6]). Žiūrint į tikrąją šių žodžių prasmę, čia negali kilti jokios abejonės. Dievas čia kalba kaip tradicinis ir kupinas meilės Izraelio gydytojas ir dar kartą bando ligonį gydyti, pakviesdamas tai atlikti Izaiją, bet gydytojas paniekinamas, nes ligonis, kaip ir visuomet, pasirodo esąs kietagalvis ir užsispyręs. Jam sukrėsti ir baimės įvaryti gydytojas čia kalba sarkastiškai ir grasindamas. Taigi jis sako: „Kad bent kartą tu paklausytum ir leistumei įtikinamas! Atstumdamas mano vaistus, lieki kaip buvęs blogas, „kad" tavęs amžiais nebepagydyčiau!". Tad kas gi nemato, kad gydytojas rimtai ir tikrai nori pagydyti, o tas „kad" yra pilnas meilės sarkazmas ir išganingas grasinimas, kurio atsakomybė krinta vien tik pačiam ligoniui! Iš tikro šiuo istoriniu atveju Dievas siuntė Izaiją, kad bandytų dvasiškai išgydyti Izraelį.

Taigi kaip Mato evangelijoje šis pasikalbėjimas aiškinamas pagal hebraišką Izaijo originalą, taip kiti abu sinoptikai aiškinami remiantis Matu ir Izaijo hebraišku tekstu. Šią Izaijo ištrauką Lukas ir Morkus cituoja ne tik neaiškiai, bet dar ir sutrauktai ir nepil-

6) Izaijo 6,9-10

nai. Toks citavimo būdas neturėtų klaidinti nei apsiriboti vien tik pacituotaisiais žodžiais. Buvo cituojami tik svarbiausieji žodžiai, kad tiksliai būtų atpažinta ta ištrauka, bet griežtai žiūrint, kad tos ištraukos tikrosios prasmės reikia ieškoti ištisiniame tekste, į kurį daroma užuomina. O tas ištisinis tekstas, kaip nesunkiai galima prileisti, buvo klasinis tekstas antižydiškoje polemikoje ir įvairiai panaudojamas pirmykštėj katechezėj[7]). Išvada: ginčijamasis „kad" visuose trijuose sinoptikuose turi tą pačią prasmę, kokia yra ir Izaijo hebraiškame originale. O ta prasmė nereiškia nei tikslo nei siekimo, o yra tik liūdnas įspėjimas išganinga grasinimo forma[8]).

7) Jono 12,40; Apaštalų darbų 28,26-27; Romieč. 11,8

8) Bažnyčios Tėvai ir senieji aiškintojai dažnai grįždavo prie to „kad" ir prilyginimų paskirties, susidarydami tuo progos patyrinėti Dievo malonę, laisvą valią ir žmogaus paskirtį. Tarp visų tų aiškintojų geriausią išvadą pasidarė šv. Jonas Krizostomas, pabrėždamas, kad prilyginimų tikslas buvo apšviesti, o ne užtamsinti protą, ir pateikia šitaip tą geriausią prasmę: „Jei Jėzus nebūtų norėjęs žydų pamokyti ir išganyti, tai būtų turėjęs tylėti ir prilyginimais nekalbėti; dabar gi prilyginimais kalbėdamas iškelia klausimus, bet pridengtus šešėlyje; ...tačiau bet kas galėjo ateiti pas jį ir paklausti, kaip tai aiškinama, kaip pasielgė jo mokiniai" (Math. homilia 45,2; Migne: Patrologia Greca 58, 473). — Juelicheris nuėjo visai kitu keliu. Jam Jėzaus pasikalbėjimas su mokiniais dėl prilyginimų tikslo yra grynas išmislas evangelistų, kurie, ieškodami atsakymo iš užsispyrimo atmesti Jėzaus skelbiamąjį mokslą, davė jo prilyginimams šį aiškų tikslą: užtemdyti ir sumaišyti, ir dėl to sugalvojo šį pasikalbėjimą, kaip Jėzaus aiškinimą. Šio Juelicherio spėliojimo tikrasis pagrindas yra surasti priekabę pagal iš anksto nusistatytąją teoriją niekais paversti Jėzaus prilyginimus, kaip jau aukščiau esame iškėlę (§360 pastaboje), ir dėl to nėra ko stebėtis. O reikia stebėtis ir piktintis tuo, kad Juelicheris apsimeta Jėzaus advokatu ir gynėju, sakydamas, kad tuo jis norįs amžiams išlaikyti patį gražiausiąjį deimantą — amžinąjį Jėzaus vainiką, nes jo noras

KARALYSTĖS PRILYGINIMAI

365. Prilyginimų diena vyko Kaparnaumo apylinkėje ir ežero krante. Susirinkus didelei miniai, Jėzus pasinaudojo jau naudotąja priemone (§303), įlipo į laivelį ir, šiek tiek atsistūmęs, pradėjo kalbėti krante sustojusiems žmonėms.

Pirmasis tos dienos mums perduotasis prilyginimas yra apie sėjėją. Kalnuotoje ir nelygioje Galilėjoje dirbamos žemės buvo tik šen ten po nedidelį rėželį, ypač pakrantėse ir slėniuose. Užeinant apie lapkričio mėnesį pirmajam lietui, ūkininkas pereidavo savo įdirbtais rėželiais ir berdavo ten kviečių ar miežių sėklą. Taigi dangaus karalystės reikalai yra panašūs į tokio Galilėjos sėjėjo.

Sėjėjas išeina iš namų, nešdamasis pilną sėklos maišelį ir, atėjęs į savo įdirbtąjį rėželį, pradeda sėti. Palestinoje laukai yra visiems pereinami, taip pat ir per įdirbtuosius rėželius netrukus praminami takai, trumpinant sau kelią. Todėl dalis sėklos krinta į tokius takus, ir ją gana greitai paukščiai sulesa ar praeiviai sumindo. Kita sėklos dalis krito ant uolų, kur tik plonai tėra žemės; ten dėl šilimos greitai sudygsta, bet kai nėra pakankamai žemės, neįleidžia giliai šaknų, ir pakanka keletos saulėtų dienų, kad visiškai nudžiūtų. Kita sėkla krinta į gilią žemę, bet nekaip paruoštą, ir ten kartu su geraisiais daigais auga erškėčiai ir dagiliai, nustelbiantieji geruosius daigus. Pagaliau, kas liko maišelyje, išbarstoma į gerą žemę,

---

būtų apšviesti, o ne prilyginimais apakinti (Gleichnisreden I, p. 148). Kai žinoma, kad tuos žodžius ištarė radikaliausias kritikas, tradicinės Jėzaus figūros sistemingas griovėjas, tokie jo žodžiai sudaro pajuokos įspūdį. Rūpintis dar gražiausiuoju deimantu, kai nuplėšiamas pats vainikas, o taip pat savajam didvyriui nukertama galva, nėra nei rimtas dalykas, nei geras skonis.

ir ten sėkla duoda trisdešimteriopą, šešiasdešimteriopą ir net šimteriopą derlių. Tokį paprastą atsitikimą Jėzus papasakojo, kaip atsitikusį tūlam sėjėjui, ir sudarė savo prilyginimą. Paskui užbaigė: „Kas turi ausis klausyti, teklausai!".

Tačiau mokiniams privačiai paprašius, pats Jėzus paaiškino prilyginimą (§363). Sėkla yra Dievo žodis, tai yra dangaus karalystės skelbimas. Takuose kritusi sėkla ir paukščių sulestoji — tai nepasiruošę klausytojai, kurie skelbiamąją dangaus karalystę priimdavo ausimis, bet ne širdimi, nes tuojau ateidavo velnias ir tai atimdavo. Sėkla, kritusi į uolotą žemę, vaizdavo paviršutiniškus klausytojus, kurie skelbimą priimdavo su laikinu džiaugsmu, bet, iškilus pirmiesiems prieštaravimams, atsisakydavo jos. Sėkla, kritusi tarp erškėčių ir dagilių, vaizdavo pasaulio rūpesčiais ir aistromis persiėmusius klausytojus, kurie dar kurį laiką išlaikydavo širdyje gerąją naujieną, bet vėliau materialiniai troškimai ją nuslopindavo. Pagaliau sėkla, kritusi į gerą dirvą, tai buvo tie, kurie visiškai atsidavusia širdimi priimdavo gerąją naujieną, duodami daugiau ar menkiau gausų vaisių.

Eilinis žydas iš tų, kurie laukė Mesijo politinės karalystės, būtų mažai tesupratęs arba visiškai nieko iš to prilyginimo tikrosios prasmės, nebent jis būtų kreipęsis į Jėzų, prašydamas paaiškinimų, kaip padarė jo mokiniai.

Eilinis žydas laukė pergales nešančio karaliaus nukariautojo, o čia, priešingai, karalystės autorius buvo visiškai nepaminėtas ir liko šešėlyje; laukė, kad karalystės įsteigimas triukšmingai nusileistų iš dangaus debesų, o čia, priešingai, karalystė ateina nuolanki ir tyli iš pačios žemės, susidurdama su daugeliu įvairiausių kliūčių; laukė tautinio atsikeršijimo ir pergalės prieš pagonis, o čia, priešingai, paryškinamas ramus dvasios darbas prieš aistras ir pasaulietiškus rūpesčius. Taigi eilinis žydas prilyginimą matė, o

kartu ir nematė; jei tada būtų likęs atkakliai besilaikąs savo senųjų pažiūrų, jo širdis būtų dariusis dar kietesnė, o ausis vis kurtesnė, visiškai atmetus „dvasinį atsivertimą“ (§335), į kurį prilyginimas išmintingai kvietė.

366. Dangaus karalystei įgyvendinti iškyla kliūčių net ir ten, kur ji buvo gerai priimta, ir tai pavaizduoja antrasis prilyginimas.

Žmogus pasėjo dirvoje gerą sėklą. Žemė buvo gerai įdirbta, sėkla buvo laiku pasėta ir pakankamas jos kiekis. Jis galėjo būti ramus ir pasitikėdamas laukti piūties. Bet štai jo kaimynas, kuris iš seno turėjo jam pykčio, atėjo naktį, kai šio tarnai miegojo, ir jo dirvoje gausiai pribarstė raugių. Tarp žemdirbių tai buvo klasiškas blogumo atvejis ir romėnų teisėje turįs baudžiamuosius nuostatus[1]). Raugių iš tikro negalima atskirti nuo kviečių želmens, ir skirtumas paaiškėja tik tada, kai varpos ima plaukėti, o tuomet jau per vėlu ravėti piktžoles, ir kviečiai jau būna nukentėję. Ir šį kartą blogis nebuvo pastebėtas, kol javai nepradėjo plaukėti. O tada tarnai atėjo pas savo šeimininką ir jam tarė: „Argi ne gerą sėklą pasėjai dirvoje? Iš kurgi atsirado raugių?“. Šeimininkas tuojau suprato, iš kur kilo raugės, ir sušuko: „Tai padarė žmogus neprietelis!“. Tarnai tada jam pasiūlė: „Jei nori, mes eisime ir išrinksime jas?“. Bet šeimininkas atsakė: „Ne, kad kartais rinkdami rauges, neišrautumėte draug su jomis ir kviečių. Palikite vienus ir kitus augti iki piūties; piūties metu aš pasakysiu piovėjams: Pirma išrinkite rauges ir suriškite į pėdelius sudeginti, o kviečius sukraukite į mano klojimą“.

Taip pat ir dėl šio prilyginimo turime Jėzaus duotąjį aiškinimą mokiniams[2]). Kurs sėja gerą sėklą, yra žmogaus Sūnus; dirva — pasaulis, gera sėkla —

1) Digest. IX, tit. 2 ad legem Aquiliam, 27, n.14

2) Mato 13,36-43

karalystės vaikai, o raugės — blogio vaikai; nepriete-lis, kurs jas pasėja, yra velnias; piūtis — pasaulio pa-baiga; piovėjai — angelai. Pasaulio pabaigoj žmo-gaus Sūnus pasiųs savo angelus, kurie, kaip piovėjai kad darė su raugėmis, surinks iš jo karalystės visus tuos, kurie darė neteisybę, ir įmes juos į krosnies ug-nį. Tuomet teisieji spindės, kaip saulė, Tėvo ka-ralystėje.

Taigi antrasis prilyginimas mokė, kad Jėzaus skelbiamoji karalystė turės gėrį ir blogį, gėrį gauda-ma iš žmogaus Sūnaus, blogį — iš velnio. Šis gėrio ir blogio maišymasis būtų pakenčiamas atsižvelgiant į visišką gėrio pergalę, kuri įvyktų dabartiniam pasau-liui pasikeitus į būsimąjį. Taigi ta karalystė yra lyg tiltas, kuris jungia du amžius, arba pasaulius. Tai tarytum Jokūbo kopėčios, kurios nuo žemės kilo iki dangaus

367. Į šį prilyginimą iš dalies panašus ir kitas, vien tik Morkaus (4,26-29) perduotasis. Su Dievo ka-ralyste taip yra, kaip su žmogum, kuris apsėjo savo dirvą. Vis tiek, ar jis miega, ar keliasi, dieną ar naktį, sėkla dygsta ir auga jam nežinant, pagaliau plaukėja ir noksta, nes turi savo vidinę jėgą; betgi tai turi vykti iš lėto ir praeiti ištisą normalų vystymosi ratą.

Taigi ir Jėzaus skelbiama geroji naujiena taip pat vyks pagal normalią eigą, plėsdamasi ir apimda-ma žmogaus dvasios gelmes, o ne staigiai, ir be jokių apokaliptinių perversmų, kurių išsiilgusios laukė mi-nios, bet plėtosis remdamasi ta vidine jėga, kuri jai suteikta iš aukštybės.

368. Prilyginimas apie garstyčios grūdą taip pat rodo, kad Dievo karalystė prasidės be kokio nors išorinio triukšmo. Garstyčia Palestinoje yra labai kasdieniškas dalykas, ir nors tai yra vienmetis auga-las, bet, tinkamas sąlygas turėdamas, gali išaugti į 3 ar 4 metrų aukščio krūmą. Tos sėklos yra tokios smulkios, kad ir šiandieną Palestinoje jos eina prie-

žodžiuose palyginti beveik neįmatomiems dalykams: „Mažas kaip garstyčios grūdas“. Taigi šį įdomų neproporcingumą tarp mažosios sėklos ir paties augalo, didžiausio už visas daržoves, Jėzus duoda pavaizduoti neproporcingumui tarp Dievo karalystės pradžios, nuolankios ir tylios, ir jau išaugusios jos, kai ji bus didingesnė už bet kurią kitą.

Čia iš tikro taip pat matome visiškai atmetamas ano meto žyduose pasklidusias idėjas (§318). Prieš keletą metų Horacijus buvo rašęs, kad tikrasis poetas galvoja, jog „dūmai kiltų ne nuo žaibo, bet liepsna iš dūmų“[3]). Perkėlus šias Horacijaus priešybes į religijos sritį, pirmasis vyksmas patapo Palestinos masių kelrodžiu, o Jėzus pasirinko antrąjį. Žmonės aukštino ateisiančios mesijinės politinės karalystės puikumą, bet, priešingai, po keturiasdešimt metų liko vien tik iš degančios Jeruzalės griuvėsių kylantieji dūmai ir visos apgailėtinos to sunaikinimo pasėkos, kurios tebesitęsia ir po dvidešimt šimtmečių. Jėzus pradėjo Kalno pamokslu, menku debesėliu, kurį, kaip atrodė, išblaškys pirmasis lengvas vėjo pūstelėjimas, bet iš to ištryško toks žibėjimas, kuris po dvidešimties amžių šviečia skaisčiau negu bet kada. Toks palyginimas nėra kokia nors nudailinta kritikos teorija, paremta kokia nors ypatinga filosofija ir skirta įrodyti, kad Jėzus sirgo haliucinacijomis ar kuo nors panašiu. Čia yra tik paprastas stebėjimas, paskatintas Jėzaus pasakytojo aiškaus prilyginimo, bet, priešingai anokioms teorijoms, yra paremtas istoriniu faktu, visuotinai žinomu ir tvirtu kaip uola.

369. Panašus yra ir raugo prilyginimas. Vakare šeimininkė duonkubilyje užmaišė tris saikus miltų ir tešlon įdėjo saują raugo. Kitą rytą, atidengusi duonkubilį, moteriškė mato, kad ta saujelė raugo per slapto veikimo naktį prasismelkė pro visą tešlą ir pakeitė ją šimtą kartų didesne.

3) Ars poetica 144-145

Čia taip pat parodomas tas didelis istorinis skirtumas, kuris yra karalystės pradžioje, čia pavaizduotoje raugu, ir, jau visiškai jai išaugus, pavaizduotoje iškilusiąja tešla. Čia dar aiškesnė yra užuomina į tą vidinę ramiąją dvasinę karalystės prigimtį, kuri bus skleidžiama ne ginklais, ne pinigų ar politinių ideologijų padedama, bet slaptai laimėdama protus ir širdis, kaip paslaptingasis dieviškas raugas.

370. Kiti prilyginimai, kuriuos Jėzus, greičiausia, pasakė savo mokiniams namuose (Mato 13,36), perduoti labai trumpai. Dangaus karalystė yra panaši į dirvoje paslėptąjį lobį. Buvo paprotys politiškai neramiais laikais brangius daiktus užkasti į žemę kur nors kaime, kad jie nepatektų kareiviams kaip grobis. Po keturiasdešimt metų, apgulus Jeruzalę, kai visi miesto vartai buvo uždaryti, brangenybės buvo slepiamos vandens nutekamuose vamzdžiuose ir požeminiuose urvuose[4]). Bet atsitikdavo, kad toks paslėptųjų turtų savininkas mirdavo, o vėliau koks nors praeivis ar ūkininkas žemę bedirbdamas atsitiktinai užeidavo juos. Žinoma, laimingasis pirmiausiai stengdavosi tą žemę nupirkti, nieko nesakydamas, ką jis ten rado, norėdamas pasidaryti teisėtu surastojo lobio savininku[5]). Jėzaus prilyginime toks laimingasis, įsitikinęs, kad jis užėjo lobį, pridengia jį, vėl slėpdamas, kad niekas neužeitų. Tada, slaptai džiaugdamasis, parduoda visa, kad sudarytų reikalingų pinigų sumą anam laukui nupirkti, ir tuo būdu tampa paslėptojo lobio savininku. Jis rizikuoja viskuo dėl visko, nes žino, kad tai, ko jis atsisako, mažiau tėra verta, negu visa tai, ką jis gauna. „Palik viską ir rasi viską".

4) Plg. Žydų karas VI,431-432; VII, 114-115

5) Tokį kaimiečių suktumą yra pastebėjęs Horacijus, suminįs bernu buvusį kaimietį, nusipirkusį lauką, kuriame buvo radęs lobį (Sat. II,6,10-13).

Taip atsitinka ir tam, kas pažino ir įvertino dangaus karalystę. Tas viską paliks, ką turėjęs, kad įsigytų tą aukščiausiąjį turtą[6]).

371. Tas pats pamokymas yra pateikiamas ir trumpame prilyginime apie perlą. Perlų pirklys ilgai ieško didelės vertės perlo, vieno iš tų garsiųjų senovinių perlų, kokie buvo tie du didieji Kleopatros perlai, minimieji Plinijaus[7]). Pagaliau, suradęs tokią didelę retenybę, jis viską parduoda, nes jis turi jį nusipirkti[8]).

Panašus į raugių prilyginimą yra tasai trumputis apie tinklą, paremtas kasdieninio gyvenimo įvykiais Tiberijados ežero pakrantėse. Dangaus karalystė yra lyg ir didžiulis tinklas, mestas į vandenį ir paskui ištrauktas pilnas visokios žuvies. Žvejai gerąsias žuvis sudeda į pintines, o prastąsias išmeta. Taip bus ir pasaulio pabaigoje: išeis angelai ir atskirs piktuosius iš gerųjų tarpo ir įmes juos į ugnies krosnį[9]).

Tas Jėzaus atskiras pasikalbėjimas su mokiniais, kuriuo buvo baigta Prilyginimų diena, įgavo galutinį antspaudą kitu trumpu prilyginimu. Baigęs kalbėti, Jėzus paklausė savo mokinius: „Ar supratote visa tai? Jie tarė jam: Taip. Jis tarė jiems: Todėl kiekvienas Rašto žinovas, pamokytas apie dangaus karalystę, panašus į žmogų šeimininką, kuris išima iš savo iždo naujų ir senų dalykų". Mokiniai, kurių paskirtis buvo tęsti savo mokytojo darbą, turėjo vadovautis pagal jo nurodymus, kuriuos jis paskelbė Kalno pamoksle (§323), būtent, kad jis atėjo ne panaikinti Senojo Įstatymo, bet jo papildyti ir patobulinti. Senieji dalykai turėjo būti naujais papildyti ir patobulinti.

6) Mato 13,44

7) Natur histor. IX,35-58

8) Mato 13,45-46

9) Mato 13,47-50

NUO ANTRŲJŲ VELYKŲ IKI PASKUTINIOSIOS PADANGČIŲ ŠVENTĖS

PIRMASIS DUONOS PADAUGINIMAS

372. Iki šiol matytiems įvykiams tebesitęsiant, jau turėjo būti apie kovo mėn. vidurį. Todėl „buvo arti žydų šventė, Velykos“[1]), tai yra 29 metai ir Jėzaus viešojo veikimo antrosios Velykos (§177).

Tuo metu pas Jėzų grįžta apaštalai iš misijų, o kartu ateina žinia apie Jono Krikštytojo mirtį (§355). Apaštalai, pavargę nuo ką tik atliktojo darbo, buvo tuojau taip apgulti minių, kad „jiems nebuvo kada pavalgyti“[2]). Kita vertus, tragiška Jono mirtis giliai nuliūdino Jėzų, ir jis susirinko grįžusius savo misionierius ir išvyko iš Kaparnaumo, ieškodamas jiems poilsio ir sau vienumos, taigi „jie sėdo į laivą ir nuvyko patys vieni į tuščią vietą, prie Betsaidos“[3]). Tai buvo miestas, kurį neseniai tetrarkas Pilypas buvo visiškai atstatęs ir pavadinęs Julija (Betsaida Julija) garsiosios Augusto dukters garbei (§19), o tai buvo ir dviejų porų brolių tėviškė — Petro ir Andriejaus, Jokūbo ir Jono (§279).

Vieta atrodė tinkama. Ten veikė ne Antipo, o Pilypo valdžia, ir todėl Antipas čia negalėjo imtis jokių priemonių prieš Jėzų, kurį jis įtarė esant prisikėlusiu Jonu (§357). Be to, miestas buvo kitapus Jordano, šiek tiek aukščiau tos vietos, kur jis įteka į ežerą, o į rytus buvo platūs, beveik negyvenami tyrai, kurie galėjo siūlyti nuošalumą ir poilsį. Iš gretimojo Kaparnaumo patogiai buvo galima jį pasiekti, kryžmai perplaukus ežeru netolimą nuotolį.

1) Jono 6,4

2) Morkaus 6,31

3) Morkaus 6,32; Luko 9,10

Bet Jėzaus ir jo grupės išvykimą pastebėjo Kaparnaumo minios, o iš krypties, kuria laivelis nuplaukė, buvo galima įsivaizduoti, kur plaukiama. Tada daugumas jų pasileido šiaurine ežero pakrante, persikėlė per Jordaną ten, kur jis įteka į ežerą, ir dėl to pasiekė antrąjį krantą prieš Jėzaus laiveliui atplaukiant. Kai jis išsikėlė tyruose už Betsaidos Julijos, minios jau buvo atsidūrusios ten ir laukė jo. Gali būti, kad prie uoliųjų minios, kuri paliko Kaparnaumą, pakeliui prisidėjo kiti. Kadangi nebetoli buvo Velykos, visas kraštas buvo pilnas karavanų, kuriais rytų galilėjiečiai keliavo į Jeruzalę. Tie, aišku, pasinaudojo proga dar kartą pasiklausyti Jėzaus, nes jau kurį laiką jo nebuvo matę.

Minios tuojau išsklaidė visas viltis pailsėti ir pabūti vienumoje, ypač dar ir dėl to, kad Jėzui, kai tik pamatė visas tas uoliųjų minias, pagailo jų, ir jis pradėjo stebuklais gydyti ligonius ir kalbėti jiems visiems apie Dievo karalystę. Tuo tarpu laikas bėgo. Jėzus ir jo apaštalai turėjo būti iškeliavę iš Kaparnaumo anksti rytą ir priešingą krantą pasiekė priešpiečiais. O susitikimas su miniomis, ligonių ir nelaimingųjų maldavimai, gydymas jų ir mokymas apie karalystę atėmė visą dieną, „ir jau buvo vėlu“[4]).

Minios, viską pamiršusios, nei nuovargio rodė, nei nesiskyrė nuo Jėzaus. Tačiau praktiškai galvojantieji apaštalai priėjo prie Jėzaus ir iškėlė tai, kad jie yra dykumoje, jau vėlyva valanda, ir dėl to būtų gera paleisti žmones, jog jie galėtų išsivaikščioti į artimiausius miestelius ir kaimus ir susirasti maisto ir nakvynę. Jėzus atsakė: „Jūs patys duokite jiems valgyti!“

Atsakymas iš tikro atrodė labai keistas. Visų pirma jie neturėjo duonos, o gal net ir tiek pinigų, kad galėtų jos nusipirkti. Pilypas greit paskaičiavo ir truputį ironiškai pastebėjo, kad jeigu jie galėtų sudaryti

4) Morkaus 6,35

net ir už du šimtu sidabrinių denarų (apie 300 litų), tai kiekvienam vargu teužtektų po kąsnelį. Jėzus į Pilypo apskaičiavimus nieko neatsakė, bet keisdamas toną paklausė: „Kiek turite duonos?“ Simono Petro brolis Andriejus atsakė: „Čia yra vienas vaikas, kurs turi penkis miežinės duonos kepalus ir dvi žuvis“; bet jis ir tokias žinias gavęs rimtai žvelgė į tikrovę: „bet kas tai tokiai daugybei?“ Jėzus neatsakė ir į Andriejaus apskaičiavimus.

373. Aplinkui, kiek tik akys užmatė, tęsėsi pievos pilnu Velykų meto vešlumu. Atrodė, lyg kokia banguojanti žalia jūra, iš kurios, lyg kokios salos, kyšojo pulkai žmonių. Tuomet Jėzus paliepė apaštalams susodinti žmones žolėje, ir jie tai atliko susodindami rateliais po penkiasdešimt ar šimtą. Petras, mūsų liudininkas, kuris savo pamoksluose bus mėgęs nupasakoti šį puikų vaizdą, piešia tai, kaip milžinišką sodą, kuriame žmonių būriai atrodė lyg viena lysvė šalia kitos, o Petro vertėjas jo pasakojimą pažodžiui pakartoja savo evangelijoje[5]). Bet niekas dar nepajėgė suprasti, kam tasai toks sutvarkymas reikalingas. Tik prabangiuose pokyliuose būdavo sėdima ant kilimų (§341), bet čia kokius valgius būtų galima patiekti žolėje sugulusiems svečiams? Tačiau Jėzus „paėmė penkis duonos kepalus ir dvi žuvis, pažvelgė į dangų, palaimino, laužė duoną ir davė savo mokiniams, kad jie padėtų ties jais; ir dvi žuvis jis visiems išdalino. Visi valgė ir privalgė iki sočiai“. Tradicinis žydų pokylio pobūdis čia buvo išlaikytas tiek susėdant, tiek pasimeldžiant prieš valgį, tiek ir duoną laužant, abu pastarieji dalykai buvo šeimos tėvo pareiga. Tai buvo išlaikyta ir baigiant valgyti, kai buvo surinkti trupiniai, kas žydų būdavo daroma po kiekvieno valgio: „Jie dar pririnko dvylika pilnų pintinių duonos trupinių, kurie buvo likę, ir žuvų“. Kadangi valgant minios buvo suskirstytos grupėmis, nesunku

5) Morkaus 6,40

buvo suskaičiuoti: „Valgiusiųjų buvo penki tūkstančiai žmonių“[6]). Matas patvirtina, kad buvo penki tūkstančiai, bet, kaip buvęs muitininkas, jis mėgsta dar didesnį tikslumą ir prideda „be moterų ir vaikų“[7]).

Kalno pamoksle Jėzus buvo įspėjęs savo klausytojus: „Nebūkite tat bailiai susirūpinę ir nesakykite, ką valgysime, ar ką gersime, ar kuo apsidengsime?.. Juk jūsų Tėvas žino, kad visa to jums reikia. Taigi ieškokite visų pirma Dievo karalystės ir jos teisybės, o visa tai bus jums pridėta“ (§331), šis įspėjimas pasirodė tikslus Betsaidos pievose. Visi tie žmonės kiaurą dieną ieškojo karalystės ir jos teisybės, arba dvasinės duonos, o negalvodami apie tai tuo pat metu jie rado ir savo kūnui duonos. Tačiau toji materialinė duona buvo visiškai antraeilis dalykas, greičiau priedinis dalykas mums liudijamojoje pasakojimo scenoje: nepaprastas šios išskirtinės dienos dalykas buvo kilnus karalystės ieškojimas ir pergalę laimintis išplėtimas. Teisingai buvo nurodyta, — ir kaip tik racionalisto Loisy, — kad visame šio epizodo pasakojime ketvirtojoje evangelijoje vyrauja supratimas, jog Kristus yra dvasinio gyvenimo duona[8]), ir tai kaip tik buvo lauktina iš dvasinės evangelijos (§160), kuri žymiai daugiau dėmesio skiria pamokymų gilumui, negu įvykių išoriniams bruožams, ir ypač pabrėžtinai iškelia panašumus tarp materialinių įvykių ir dvasinių principų.

6) Morkaus 6,41

7) Mato 14,21

8) Tačiau ši aštri pastaba yra šališka ir visiškai niekais paverčiama tos tezės, kurios ji siekia. Loisy duonos padauginimas yra mistinė alegorija (nors tai užrašyta visų trijų sinoptikų), simbolizuojanti tolimesniame Jėzaus pamoksle keliamąją gyvosios duonos doktriną, bet nei duonos padauginimas, nei tas pamokslas jam nėra istoriniai faktai.

374. Mes taip pat turėtumėm laukti, kad minioms žymiai didesnį įspūdį darytų materialinis įvykis, negu kas nors kita. Ištisą dieną jos buvo klausiusios kalbant apie karalystę ir sujudintos to, ką girdėjo, o dabar žiūrėjo, kaip tos karalystės skelbėjas savo rankomis daugina jų kūnams maistą. Išvada jų buvo paprasta ir staigi ir visiškai sutampanti su jų mesijiniu laukimu (§362). Kas padaro tokius stebuklus, galėtų, kaip ir Izaijas, lengvai sunaikinti priešo kariuomenę, aptemdyti visą kraštą, kaip Mozė, išdžiovindamas vandenį pereiti upes, kaip Jozuė, pergalingai pereiti visą žemę, kaip pagonis Kiras, kuris paties Izraelio Dievo pavadintas „pateptuoju“[9]; trumpai tarus, jis galėjo didesnei Izraelio garbei greitai įgyvendinti taip laukiamąją „Mesijo karalystę“. Taigi jis buvo laukiamasis Mesijas: jo galia, be abejonės, rodo jį tokį esant. Jausdami tokią aiškią ir skatinančią išvadą, karštieji galilėjiečiai tuojau pradėjo veikti. „Tie žmonės, pamatę, kad Jėzus buvo padaręs stebuklą, sakė: Jis tikrai tas pranašas, kurs turi ateiti į pasaulį. Bet Jėzus, žinodamas, kad jie nori ateiti jo sugauti ir paskelbti jo karaliumi, vėl pasitraukė pats vienas į kalną“[10].

Ši žinia, brangi savo istoriniu požymiu, brangesnė dar tuo, jog perduota yra tik to evangelisto, kurį šiandieną būtų norima laikyti nepavargstančiu atitrauktinių alegorijų kūrėju. O čia gi turime pačią paprasčiausią istorinę tikrovę, kaip tik tą tikrovę, kuria Jėzus seniai buvo pramatęs ir išmintingu elgesiu jos vengė (§301).

375. Taip pat ir tą vakarą Jėzus apsisaugojo prieš pavojų. Kai tik buvo pavalgyta, dar prieš tai, kol karštieji rinkėjai nusprendė paskelbti jį karaliumi, Jėzus „tuojau privertė savo mokinius sėsti į laivą, kad pirma jo nuvyktų jūra į Betsaidą, kolei jis

9) Izaijo 45,1

10) Jono 6,14-15

paleis žmones"[11]). Kitais žodžiais tariant, pastebėjęs minios sujudimą ir patyręs jos ketinimus, pirmiausiai norėjo apsaugoti savo mokinius, pirma savęs išsiųsdamas juos į Kaparnaumą, kad vienas likęs galėtų geriau susitvarkyti su sujudusiais mesijiniais politikais. Kaip mums pasakoja kitas evangelistas, jis pasielgė lygiai taip pat, kaip ir kitais atvejais, būtent, pasitraukė slapta (§301). Didžiąją nakties dalį jis praleido ant kalno melsdamasis[12]), o tuo tarpu mokiniai plaukė į Kaparnaumą[13]).

11) Morkaus 6,45

12) Mato 14,23

13) Jonas (6,17) ypač pabrėžia Kaparnaumą, kaip jų kelionės tikslą. Bet kadangi Morkaus evangelijos jau paminėtoje vietoje (6,45) Jėzus, stovėdamas pievoje į rytus nuo Betsaidos, įsako savo mokiniams plaukti į Betsaidą, tai kai kas yra daręs prielaidą, kad buvo antra Betsaida vakariniame ežero krante, šalia Betsaidos Julijos, esančios į rytus nuo Jordano. Bet toksai miestas senovės laikais niekada nėra buvęs minimas, ir nėra jokių patikimų dokumentų ar archeologinių duomenų tokiai prielaidai paremti. Jėzaus įsakymas plaukti į Betsaidą (jeigu tie visi žodžiai yra tokie, kaip jie buvo pasakyti, o ne šiaip pastaba ar aiškinimas) dar nebūtinai reiškia galutinį tikslą, kur reikia plaukti; tai lengvai paaiškinama kaip nurodymas bendrosios krypties nuo tos pievos, nes vyko „pasitraukimas", o į čia atvykdamas Jėzus su mokiniais buvo praplaukęs pro Betsaidą Juliją. Pagal suminėtąjį spėliojimą vakarinė Betsaida būtų buvusi įlankoje, kurią ežeras sudarė prie Khan Minejeh, netoli Palaiminimų kalno ir Tabgha (§316). Tabgha vardas kilęs yra iš bizantiškojo Heptapegon („Septyni šaltiniai"), vardas senovės gydomųjų šaltinių, kuriuos Flavijus Juozapas vadina „Kaparnaumu" (Žydų karas III, 519). Į šį tad kraštą, kuris laikomas Jėzaus mėgstamiausiu ir yra netoli nuo Palaiminimų kalno, Bizantijos laikais idėjiškai buvo perkeltos evangelinės ežero rytinio kranto vietovės, kurios krikščionims maldininkams rytinėje ežero pusėje buvo sunku ir pavojinga lankyti.

JĖZUS EINA VIRŠ VANDENS. PAMOKSLAS APIE GYVĄJĄ DUONĄ

376. Jau buvo naktis, kai laivas atsistūmė nuo kranto. Galimas dalykas, kad prieš išplaukdami mokiniai dar kurį laiką laukė, tikėdamiesi, jog, paleidęs minias, Jėzus ateis pas juos. Nesulaukdami jo, o ir laikas buvo jau vėlus, jie išplaukė.

Jiems mokytojas buvo tai įsakęs, ir jie klausė; bet nesijautė visiškai patenkinti, nes su jais nebuvo mokytojo, o nakties metu ir plaukti nebuvo nei malonu, nei saugu. Gana dažnai vėlyvą pavasarį apie saulėlydžio metą po karštos ir ramios dienos ties Tiberijados ežeru ima siausti nuo kalnų atėjęs šaltas ir audringas vėjas, pučiąs į pietus ir vis didėjąs ir smarkėjąs iki rytmečio, taigi plaukti darosi sunku. O taip atsitiko ir tą naktį. Užklupti vėjo, jie buvo nublokšti į pietus, užuot patekę į vakarus. Jie susuko bures, nes jos jau buvo pavojingos, ir pradėjo irkluoti. Bet bangos buvo tokios atšiaurios, jog jie maža ką tepasistūmėjo, ir apie ketvirtąją nakties pamainą, tai yra truputį po 3 val. ryto, jie tebuvo nuplaukę tik 4½-5½ kilometro. Iki kranto dar trūko gal bent gero trečdalio. Nuovargis didino irkluojančiųjų blogą nuotaiką.

Vienu tarpu rytmečio rūke ir bangų siautėjime jie pamato netoliese žmogų, einanti virš vandens. Vienas irkluojančiųjų sušunka ir parodo. Visi sužiūra. Be abejo, tai žmogus, kuris, atrodo, eina kartu su laivu ir nori jį aplenkti. Bet ne: jis pasuka tiesiog į laivą ir eina į jį. Tada visi „jie nusigando ir sakė: Tai šmėkla! Iš baimės jie ėmė šaukti. Bet Jėzus tuojau juos prakalbino, sakydamas: Pasitikėkite! Tai aš! Nebijokite!“[1] Jei iš tikro buvo jis, tai nebuvo ko stebėtis: kas prieš kelias valandas padaugino duoną, ga-

1) Mato 14,26-27

lėjo gerai vaikščioti ir virš bangų. Bet ar tai iš tikro buvo jis? Petras panoro įsitikinti: „Viešpatie, jei tai tu, liepk man eiti pas save viršum vandens! Jėzus tarė: Eik! Ir Petras išlipęs iš laivo ėjo viršum vandens ir pasekė Jėzų". Patyręs Kaparnaumo žvejys niekada nebuvo šitaip ėjęs vandeniu, bet toji jo patirtis ir išdavė jį. Kai jis pateko tarp šniokščiančių verpetų, tada užgeso tas tikėjimo užsidegimas, kurio lydimas jis išlipo iš laivo, ir iš jo liko tik patyręs žvejys, kuris tačiau padėjo bijoti. Baimė traukė jį į dugną; jis išsigandęs sušuko: „Viešpatie, gelbėk mane! Jėzus tolydžio ištiesęs ranką nutvėrė jį ir tarė: žmogau menko tikėjimo, kam abejojai?" Abu įlipa į laivą, vėjas tuojau liaujasi pūtęs, ir jie neužilgo pasiekia krantą.

377. Tos trumpos kelionės metu, ramiai plaukiant, laive viešpatavo nesąmoningas apstulbimas. Plaukiantieji puolė prie ką tik įžengusiojo kojų sušukdami: „Tu tikrai Dievo Sūnus!" Bet jie tikrai pripažino jį išskirtiniu žmogumi, kuriam Dievas buvo suteikęs didžiausias malones. Bet kaip tik čia liko tamsi dėmė: laivo keleiviams, norintiems šį naująjį stebuklą kartu su kitais apjungti į vieną didelį viską apimantį reginį, kada dar jie tebebuvo sotūs pavalgę stebuklingai padaugintosios duonos ir jų akyse tebestovėjo tariamosios šmėklos įspūdis, nepasisekė pilnai apspręsti viso regėjimo. Viduje kartojo tą pat, ką prieš kelias valandas sakė minia, pavalgiusi stebuklingos duonos: jei jis pajėgia daryti tokius didelius stebuklus, tai kodėl dar neapsisprendžia veikti kaip galingasis mesijinis Izraelio karalius? (§374). Kas dar jį sulaiko? „Jie dar labiau stebėjosi tarp savęs. Jie nesuprato stebuklo su duona, nes jų širdis buvo užkietėjusi"[2]).

Krantą jie pasiekė ties Genezaretu, tą vietą, kuri šiandieną vadinama el-Ghuweir, Flavijaus Juozapo

2) Morkaus 6,51-52

aprašytą[3]) kaip labai derlingą. Genezaretas, kaip ir Tabgha, buvo apie 3 km į pietus nuo Kaparnaumo. Gal būt, kad jie Kaparnaumo vengė, nenorėdami sukelti įprastų triukšmingų ir pavojingų demonstracijų. Tačiau Jėzaus atvykimas tuojau buvo pastebėtas, ir žmonės iš artimųjų vietų pradėjo nešti ligonius, „ir visi, kurie tik prie jo prisiliesdavo, pagydavo"[4]).

Tačiau daugelis kaparnaumiečių buvo likę dar Betsaidoje, kur įvyko duonos padauginimas. Atėjus nakčiai Jėzus dingo, ir jo mokiniai buvo išplaukę tuo vieninteliu krante buvusiu laivu. Taigi čia nebebuvo kas daryti. Praleidę naktį, kaip kas galėjo, kitą rytą, kai kurie pasivėlavusieji pasinaudojo laivais, atplaukusiais iš Tiberijados žvejoti[5]), ir tie persikėlė į Kaparnaumą. Kiti pasuko kitomis kryptimis.

Atvykę į Kaparnaumą, jie pradėjo ieškoti Jėzaus, gal tikėdamies įvykdyti nepasisekusį savo sumanymą paskelbti jį karaliumi ir prašyti, kad jis viešai sutiktų ar viešai atmestų tą sumanymą. Iš tikro surado jį, kaip buvo pramatę, bet po dviejų ar trijų dienų, kurių metu Jėzus mokė Genezareto šalyje. Tada pokalbiui užmegzti jie paklausė: „Rabbi, kada čia atvykai?"[6])

378. Šiuo klausimu prasideda garsusis pamokslas apie gyvąją duoną, kurį perdavė vien tik Jonas[7]). Jau žinome, kad toks papildymo metodas yra savas IV evangelijai, o ne sinoptikams (§164). Kalboje iškyla Jonui būdingi bruožai, jau iškelti Jėzaus pasikalbėjime su Nikodemu ir samariete, o ypač pasikalbėjime su pastarąja (§294). Kalba apie gyvąją duoną teikia daug panašumo ir logiško minties vyksmo. Tačiau kruopščiai nagrinėjant pačios kalbos sandarą, šen ir ten pasirodo sumezgimų, liudijančių redakcinį

3) Žydų karas III, 516 ir sek.

4) Morkaus 6,56

5) Jono 6,29

6) Jono 6,25

7) Jono 6,25-71

darbą. Jei Kalno pamokslas suteikė progos dviem sinoptikams, kurie perdavė jį, o ypač Matui, pasireikšti kaip redaktoriams (§317), tai tokią progą turėjo ir Jonas gyvosios duonos pamokslo atveju. Jame iš tikro aiškiai išskiriamos trys dalys: pirmojoje dalyje[8]) Jėzus kreipiasi į savo klausytojus iš Kaparnaumo šalies, kurie dalyvavo duonos padauginime; antrojoje dalyje[9]) kreipiasi į žydus, o gale redakcinė pastaba atkreipia dėmesį, jog tuos žodžius Jėzus pasakė Kaparnaumo sinagogoje; pagaliau trečiojoje dalyje[10]) perduodami keli Jėzaus žodžiai kartu su įvairiais įvykiais, kaip ankstyvesniojo mokymo pasėka. Tos pasėkos pasireiškė ne tuojau pat, bet, be abejo, buvo reikalingos šiek tiek laiko. Taigi tas pamokslas, kokį mes šiandieną turime, yra derinys, kuris chronologiškai apjungia ir kitus Jėzaus išsireiškimus, laiko atžvilgiu nesusijusius, bet turinčius ryšio su visu šiuo dalyku. Toks derinimo būdas, iš dalies chronologiškas, iš dalies logiškas, yra įprastas Jono katechezei, o taip pat ir kitų apaštalų, o senovės Bažnyčios Tėvai ir evangelijos aiškintojai tai pripažino ir priėmė žymiai anksčiau, negu pastarųjų laikų tyrinėtojai[11]).

379. Pirmoji pamokslo dalis buvo pasakyta Kaparnaume, bet ne sinagogoje. Tie, kurie ieškojo Jėzaus ir gal pakeliui jį sutiko, kreipėsi aukščiau pažymėtuoju klausimu: „Kada čia atvykai?“ Užslėptas sumanymas yra visiškai kitas. Jėzus, atsižvelgdamas į tą užslėptąjį sumanymą ir artėdamas į klausimo esmę, atsako: „Iš tikrųjų, iš tikrųjų, sakau jums, jūs manęs ieškojote, ne kad matėte stebuklų, bet kad valgėte duonos ir buvote pasotinti“. Jėzaus stebuklai buvo patvirtinimas jo misijos, ir jie tebūtų buvę reikšmingi kaip ženklai, tiek, kiek būtų palenkę žiūrovus

8) Jono 6,25-40

9) Jono 6,41-59

10) Jono 6,60-71

11) Pastabos prie §317,360,415

priimti jo misiją. Tie gi Kaparnaumo gyventojai, kurie kalbėjosi su Jėzum, jau buvo matę daug stebuklų, bet nepriėmė jų kaip jo misijos ženklų, džiaugėsi medžiagine jų verte, bet nepriėmė dvasinės. Pagaliau jie valgė stebuklingosios duonos, bet tuojau įsigeidė Mesijo politinės karalystės. Todėl Jėzus tęsė: „Darbuokitės ne dėl žūnančio valgio, bet dėl pasiliekančiojo amžinajam gyvenimui, kurio jums duos žmogaus Sūnus; nes jį antspaudu pažymėjo Dievas Tėvas". Antspaudas buvo svarbiausias karaliaus raštinės įrankis. Tie Jėzaus klausytojai prieš tai neseniai buvo bandę jį išrinkti „karaliumi", bet, šitaip išrinktas, koks karalius jis būtų buvęs? Iš kur jo karališkoji valdžia? Savo valdžią jis gavo ne iš žmonių, o iš Dievo Tėvo. „Tuomet jie paklausė Jėzaus: Ką mes turime veikti, kad darytume Dievo darbus?" Šiuo klausimu jie aiškiai pasisako dėl Jėzaus raginimo „darbuokitės ne dėl žūnančio valgio, bet dėl pasiliekančiojo amžinajam gyvenimui". Atsakydamas Jėzus tarė jiems: „Tai yra Dievo darbas, kad tikėtumėte į tą, kurį jis yra siuntęs". Taigi kad tikėtumėte ir tada, kai jo žodžiai apvilia jūsų svajones, kad taip pat tikėtumėte jo karalyste, jei ji net visiškai paneigia jūsų karalystę.

Bet kiti laikėsi savo: „Kokį gi tu darai ženklą, kad mes matytumėm ir tau tikėtumėm? Ką tu darai? Mūsų tėvai valgė tyruose manos, kaip parašyta: Jis davė jiems duonos iš dangaus valgyti"[12]). Ištrauka taikė į du dalykus, kurie vienas kitą palygino. Vienas, tai Mozės darbai ir jo ženklas, pagal kurį mana krito iš dangaus; kitas, tai Jėzaus darbai ir parodytasis ženklas — duonos padauginimas Betsaidoje. Du atvejus lyginant, klausytojai, pasirodo, atidavė pirmenybę Mozės ženklui, o ne Jėzaus. Kiti Jėzaus ženklai net nepaminėti, lyg jie tikėjimo reikalui neturėtų įrodomosios reikšmės ir lyg įprasmintų pirmuosius Jėzaus žodžius „manęs ieškojote ne kad matėte ste-

12) Išėjimo knyga 16,4; psalmė 78,24

buklų, bet kad valgėte duonos ir buvote pasotinti". Bet kuriuo atveju Jėzus yra atmestas ir palaikytas žemesniu už Mozę: jei jis nori įtikinti savo nematomąja karalyste, tegul daro ženklų bent tokių, kaip Mozė.

380. Ginčas atsiduria kryžkelėje, ir reikia apsispręsti tarp dviejų palyginimų: iš vienos pusės Mozė ir jo darbai, o iš kitos — Jėzus ir jo karalystė. Kuri pusė aukštesnė? Čia yra klausimo mazgas, ir Jėzus jį visiškai atriša: „Iš tikrųjų, iš tikrųjų, sakau jums, ne Mozė davė jums duonos iš dangaus, bet mano Tėvas duoda jums tikrosios duonos iš dangaus. Nes Dievo duona ta, kuri nužengia iš dangaus ir duoda gyvybę pasauliui". Pokalbio dalyvių sprendinmas apverstas atvirkščiai: abu lyginant Jėzus yra tiek aukštesnis už Mozę, kiek dangus aukštesnis už žemę. Jėzus, bet ne Mozė nužengia iš dangaus ir duoda gyvybę pasauliui; jis iš tikrųjų yra duona iš dangaus. Kalba akimirksniui nutrūksta, pokalbio dalyviams sušukus: „Viešpatie, duok mums visuomet tos duonos!" Tas sušukimas yra toks pat, kaip ir samarietės dėl vandens, ir rodo, kad abiem atvejais buvo galvojama apie medžiaginius dalykus. Jėzus atsakė: „Aš esu gyvenimo duona; kas ateina pas mane, tas nealks, ir kas tiki į mane, niekados netrokš". Tuo ir baigiasi šis pirmasis susitikimas.[13])

381. Apie susitikimą su Jėzum ir jo tvirtinimus turėjo būti daug kalbama apylinkėje, o kad būtų duota paaiškinimų, reikėjo Jėzui sudaryti naują progą kalbėti. Gal būt, įvykiai ėjo ta tvarka, kaip ir Nazarete (§358), ir Jėzui buvo duota progos pasiaiškinti pirmame susirinkime sinagogoje, nes naujus aiškinimus jis suteikė Kaparnaumo sinagogoje (6,60). Jei tačiau šios kalbos naujos dalies pradžioje sakoma, kad žydai murmėjo prieš jį, tai nėra būtina darytis prielaidą, kad jau būrys įniršusių fariziejų bus atvy-

13) Jono 6,37-40

kęs iš Judėjos kovoti su Jėzum. Žydai pagal Jono išsireiškimus yra apskritai Jėzaus tautiečiai, kurie atmetė jo mokslą.

„Tuomet žydai murmėjo prieš jį, kad jis buvo pasakęs: Aš esu gyvoji duona, kurs iš dangaus nužengiau; ir kalbėjo: Argi jis ne Juozapo sūnus, Jėzus, kurio mes pažįstame tėvą ir motiną? Kaipgi jis sako: Aš iš dangaus nužengiau?" Dar po kelių platesnių paaiškinimų Jėzus vėl grįžta prie duonos klausimo: „Aš gyvenimo duona. Jūsų tėvai valgė tyruose manos ir mirė. Šita yra duona, nužengianti iš dangaus, kad, kas jos valgys, nemirtų. Aš esu gyvoji duona, kurs iš dangaus nužengiau. Kas valgys tos duonos, bus gyvas per amžius; o duona, kurios aš duosiu, yra mano kūnas dėl pasaulio gyvybės". Tokius žodžius girdėdami, žydai, jau ir iš pradžių nedraugiškai nusistatę, turėjo didesnį pagrindą netekti žado, negu Nikodemas ir samarietė. Aniems Jėzus kalbėjo apie „atgimimą iš Dvasios" ir vandenį, trykštantį į amžinąjį gyvenimą, o tokie išsireiškimai galėjo būti suprasti perkeltine prasme, kaip ir pasakymas „gyvenimo duona" galėjo būti imamas perkeltine prasme, kai Jėzus pirmą kartą pavartojo ir sau pritaikė. Bet Jėzus neapsiribojo tuo pirmuoju kartu. Jis grįžo atgal prie to paties išsireiškimo ir, tartum norėdamas užkirsti kelią, kad nebūtų tai kaip nors simboliškai aiškinama, pareiškė, kad ta duona yra „jo kūnas", atiduotas už pasaulio gyvybę. Toks tikslus aptarimas nepakenčiamas perkeltinės prasmės kalboje. Kalbėdamas apie savo kūną, kaip duoną, Jėzus nesinaudojo simboliu. Šituo būdu jo klausytojai Kaparnaumo sinagogoje galvojo, remdamiesi logika, ir pradėjo tarpusavy ginčytis: „Kaip jis gali mums duoti valgyti savo kūną?" Tai buvo iškilmingas ir sprendžiamas momentas. Dabar jau nuo Jėzaus priklausė dar geriau aptarti savo norus ir kristalo aiškumu nusakyti, ar jo žodžius reikia priimti perkeltine prasme, ar tiesiogine prasme.

382. Jėzaus atsakymas buvo kristalinio skaidrumo. Girdėdamas klausytojų ginčus, Jėzus tęsė: „Iš tikrųjų, iš tikrųjų, sakau jums, jei nevalgysite žmogaus Sunaus kūno ir negersite jo kraujo, neturėsite savyje gyvenimo. Kas valgo mano kūną ir geria mano kraują, tas turi amžinąjį gyvenimą, ir aš prikelsiu jį paskutinę dieną. Nes mano kūnas tikrai yra valgis, ir mano kraujas yra gėrimas. Kas valgo mano kūną ir geria mano kraują, tas pasilieka manyje ir aš jame. Kaip mane siuntė gyvasis Tėvas, ir aš esu gyvas per Tėvą, taip ir tas, kurs mane valgo, bus gyvas per mane. Tai yra duona, kuri nužengė iš dangaus. Su ja bus ne kaip su mana, kurios jūsų tėvai valgė ir mirė. Kas šitą duoną valgo, bus gyvas per amžius".

Išgirdę šį paaiškinimą, klausytojai nebeturėjo nė mažiausios abejonės; iš tikro ir nebegalėjo turėti abejonės. Girdėtieji žodžiai galėjo būti kiek norima „kieti", bet jau nebegalėjo būti dar aiškesni ar tikslesni. Jėzus aiškiai ir pakartotinai patvirtino, kad jo kūnas tikai yra valgis ir jo kraujas tikrai gėrimas, o norint turėti amžinąjį gyvenimą, buvo reikalinga valgyti tą kūną ir gerti tą kraują. Jo žodžiuose nebuvo galima įžiūrėti jokio dviprasmiškumo, ir iš tiesų priešiškai nusistatę žydai jo nesurado. Buvo patvirtintas jų pirmasis aiškinimas. Daugumui jo mokinių taip pat neatrodė dviprasmiška; juos tai papiktino. „Daugelis jo mokinių, tai išgirdę, sakė: Šitie žodžiai kieti, ir kas gali jų klausyti?" Būdvardis „kieti" čia reiškia „biaurūs", „nepakenčiami", reiškiantieji, kad net negalima jų klausytis be tam tikro pasibiaurėjimo. Aišku, jų buvo galvojama apie kažką žmogėdrišką.

Iš tikro Jėzus nebuvo tiksliai pasakęs, kaip jo kūnas bus valgomas ir kaip geriamas jo kraujas; net ir tuomet, kai aiškėjo galimybė labai pažodžiui tai aiškintis ir kilti pasipiktinimui, jis nė žingsnio nepasitraukė atgal ir neatšaukė nė vieno savo žodžio. „Jė-

zus, žinodamas pats savyje, kad jo mokiniai dėl to murmėjo, jiems tarė: Tai jus piktina? O jei jūs matysite žmogaus Sūnų, užžengiantį ten, kur jis pirma buvo? Dvasia yra, kuri gaivina, kūnas nieko nepadeda. Žodžiai, kurios aš jums kalbėjau, yra dvasia ir gyvybė". Tą paskutinįjį pasakymą Jėzus laikė pakankamu išblaškyti galimajai baimei, kad čia esama kokio nors žmogėdriškumo: jo žodžiai buvo dvasia ir gyvybė. Bet tie patys jo žodžiai išlaikė pilną paraidinę prasmę, be jokių perkeltinių reikšmių. Pats būtiniausias dalykas tikėti juo, o to tikėjimo paskutins patvirtinimas bus pamatyti žmogaus Sūnų įžengiant į dangų, iš kur jis yra nužengęs kaip gyvoji duona — dangiškoji duona, dangiškasis kūnas. Tas, kuris būtų turėjęs tokį tikėjimą, matytų, kaip iš tikro turi būti valgomas jo kūnas ir geriamas jo kraujas be jokio žmogėdriškumo šešėlio[14]).

385. Tačiau po to paaiškinimo mokinių atsiliepimas daugiau jau nebesireiškė vien tik žodžiais: „Nuo to meto daug jo mokinių pasitraukė šalin ir jau nebevaikščiojo su juo". Taigi įvyko atkritimas nuo Jėzaus, ir daugelis jo mokinių pasišalino, bet dvylika apaštalų liko ištikimi. Vieną dieną, kai atkritusieji

14) Gausybė ginčų, kurie protestantiškosios reformacijos laikais buvo kilę dėl šio pamokslo, jau seniai nuėjo į istoriją. Ankstyvojo protestantizmo aiškinimas, kad gyvenimo duona tėra tik Kristaus mokslo atpirkimo alegorija, šiais laikais yra atmetama įžymiųjų protestantų mokslininkų (nors XVI šimt. buvo susiradę ir katalikų, kurie palaikė tą nuomonę). Šių laikų radikalieji kritikai atmeta patį pamokslą, tvirtindami visiškai priešingus dalykus. Jie sutinka, kad tai, be abejo, nurodo Eucharistiją, bet patsai tas faktas rodąs, kad tai esą arba evangelisto sukurta, arba jo katechezės, o Jėzus niekada apie tai nekalbėjęs. Kitais žodžiais tariant, dėl kurios šiandieniniai radikalai sutaria su anais prieš ketvertą šimtmečių buvusiais, tai kaip ir paprastai, jog tradicija yra klaidinga. O kai iškyla klausimas, kodėl ji turi būti klaidinga, jie visiškai jau nebesutaria.

jau buvo pasišalinę, Jėzus tarė dvylikai: „Ar ir jūs norite pasišalinti? Jam atsakė Simonas Petras: Viešpatie, pas ką mes eisime? Tu turi amžinojo gyvenimo žodžius. Mes įtikėjome ir žinome, kad tu Kristus, Dievo Sūnus“[15]).

Tokiam rašytojui, kaip Jonui, nėra atsitiktinumas šitokia minties eiga, pagal kurią dvylika įtikėjo ir tik paskui pažino.

Jonas prie to klausimo daugiau jau nebegrįžta, ir gyvenimo duonos pažadas likusioje evangelijos dalyje neatrodo įgyvendintas, nes jis bus tasai vienintelis evangelistas, kuris nepasakos apie Eucharistijos įsteigimą Jėzaus mirties išvakarėse. Bet patsai tas praleidimas dar aiškiau rodo, kad pažadas buvo įkūnytas tuo dvasiniu būdu, kurį Jėzus iš anksto buvo paskelbęs. Jonas praleidžia Eucharistijos įsteigimą, nes tai jau buvo papasakota visų trijų sinoptikų ir jo klausytojams tai jau buvo gerai žinoma (§165); vietoje to jis papasakoja patį pažadą, nes jis sinoptikų buvo praleistas (§164).

BETSAIDOS STABO IŠTIKTASIS

384. Tie dalykai buvo įvykę Galilėjoje prieš pat Velykų šventes. Taip pat labai galimas dalykas, kad tiems įvykiams tebevykstant bus praėjusios Velykos. Jonas tuos įvykius sužymi savo evangelijos 6 skyriuje, bet 5 sk. jis pasakoja kitus, vykusius Jeruzalėje. Jau esame suminėję keletą priežasčių, verčiančių tikėti, kad 5 skyriaus įvykiai ėjo po tų 6 sk. suminėtųjų (§177); tai pašalina tam tikrus sunkumus aiškintis tekstui ir neiškelia jokių naujų kliūčių[1]). Grįždami

15) Jono 6,67-69

1) Prie mūsų jau iškeltųjų priežasčių (§177) dėl įvykių eilės sukeitimų (skyriai: 4; 6; 5; 7) pridedame sekančias, kurios čia geriau suprantamos. Nėra kokio nors priežastinio perėjimo iš 5

tad prie Jono evangelijos 5 sk., matome, kad Jėzus nuvyko į Jeruzalę kažkokios neišvardintos žydų šventės proga. Tai galėjo būti Velykos (§177), bet dar daugiau tikėtina, kad tai buvo tų pačių 29 metų Sekminės. Tuo atveju tai būtų supuolę su gegužės mėnesio pabaiga.

Jeruzalės šiaurėje, tuojau už miesto sienų, buvo statomas naujas kvartalas, kuris, kaip dažnai tokiais atvejais būna, turėjo dvigubą vardą, bendrinį Naujamiesčio ir išskirtinį, šiuo atveju Betsaidos[2]). Tame kvartale, netoli senojo miesto Avių vartų, buvo tvenkinys, hebraiškai vadinamas Betsaida. Į jį iš požeminio šaltinio tekėjo vanduo, kaip ir Siloėje, esančioje

---

skyriaus į 6 sk.; iš tikro 5 skyrius baigiamas įvykiais, buvusiais Jeruzalėje, o 6 skyrius pradedamas nurodymu, kad Jėzus nuvyko į kitą Galilėjos, tai yra Tiberijados ežero pusę, o tai savaime leidžia darytis išvadą, kad jis kaip tik yra buvęs „šiapus" to paties ežero, tai yra Galilėjoje, bet ne Jeruzalėje. Tam patvirtinti kaip tik 7 skyriaus pradžia sako: „Po to Jėzus vaikščiojo Galilėjoje, jis nenorėjo pasilikti Judėjoje, nes žydai ieškojo jo užmušti", ir tai puikiai susieja su 5 skyriaus galu, kur mums pasakojama apie žydų grasinimus ir ginčus su Jėzumi Jeruzalėje. Šį 5 ir 6 skyrių sukeitimą vietomis senovėje buvo priėmęs Tacijonas, o viduramžiais įvairūs aiškintojai, ir šiandien tokia pažiūra yra gana dažna įvairių krypčių tyrinėtojams. Jeigu kurio nors seniausiojo rankraščio lapas su 5 (ar 6) skyrium atsitiktinai buvo patekęs ne ton kur reikia vieton, tai ir paaiškintų tą eilės tvarką, kurią mes šiandien turime.

2) Plg. Flavijaus Juozapo Žydų karas, V,151; II,530. Flavijus Juozapas tą vietovę beveik nekeisdamas vadina Bedzeta, aramaiškai „be(th)zetha", „alyvų namas", gal dėl to, kad toje naujojo kvartalo vietoje bus buvęs alyvų sodas. Jono 5,2 tasai vardas įvairiai rašomas: Betsaida; tikriausia, klaidingai; Betesda, iš „beth hisda", gailestingumo namai; Bedzada sietina su aramaiška „bizanthu", tai yra „vandens griovys prieš senamiesčio mūrus; bendrinė forma Bedzeta.

toje pat miesto dalyje, kur laikas nuo laiko šaltinis smarkiau ištrykšdavo. Tam vandeniui buvo priskiriama ypatinga gydomoji galia, ypač jei ligoniui pasisekdavo nusimaudyti tuojau pat, kai tik ištrykšdavo vandens verpetas. Dėl to prie tvenkinio buvo pastatytas keturkampis su keturiais prieangiais ir penktu pereinamuoju viduryje, kuriuos mūsų laikų archeologiniai tyrinėjimai aiškiai yra aptikę (§162). Tuose prieangiuose gulėdavo daugybė sergančių, aklų, raišų, džiūstančių, kurie laukdavo vandens pajudėjimo[3]).

385. Vieną dieną Jėzus, vaikštinėdamas apie tą nelaimingųjų būrį, sustojo prieš guolyje išsitiesusį žmogų. Tas žmogus jau 38 metai kaip paraližuotas ir čia nuolat buvo nešamas su viltimi, kad kada nors pasveiks. Netikėtai Jėzus paklausia jį: „Ar nori būti sveikas?" Žinoma, nelaimingasis pagalvojo apie vandenį. Jo viltys buvo sudėtos į vandenį, bet, deja, niekada jam nepasisekė pirmajam pasinerti, nes jis pats negalėjo judėti ir nebuvo kas jį ten pastumtų pirmiau už kitus, kai tik versmė prasiveržd avo. Jėzus nieko neatsakė į tą nusiskundimą, tiktai iš karto įsakė: „Kelkis, imk savo guolį ir vaikščiok! Tas žmogus tuojau pasveiko, pasiėmė savo guolį ir vaikščiojo"[4]). Tai buvo subatos diena, ir kai tik uolieji žydai pastebėjo tą papiktinimą, priėjo prie išgydytojo ir piktai jam nurodė, kad subatos dieną negalima neštis guolio.

3) Jonas 5,3; pažymėtina, kad paskutinių žodžių „kurie laukdavo vandens pajudėjimo" trūksta kai kuriuose autoritetinguose senovės dokumentuose. Yra žymiai daugiau ir labiau patikimų kodeksų, kuriuose visiškai nėra (arba pateikiama su reikšmingais pakeitimais) ketvirtosios eilutės: „Nes Viešpaties angelas nužengdavo į tvenkinį, ir vanduo pajudėdavo. Kas tik vandeniui pajudėjus pirmasis įeidavo į tvenkinį, pasveikdavo, vis tiek, kokia liga jis sirgo". Dėl pasisakymų už ir prieš visą šią eilutę reikia žiūrėti kritiškų laidų.

4) Jono 5,8-9

Tas guolis, aišku, buvo daug sunkesnis už sausą figą, o vyriausieji mokytojai švenčiausiu priesaku laikė subatos dieną nenešioti iš vienos vietos į kitą net ir sausos figos (§70). Žmogus atsakė jiems ko paprasčiausiai: „Tas, kurs mane pagydė, man liepė paimti guolį ir vaikščioti!“ Kiti jį paklausė: „Kas yra tas žmogus?“ Pagydytasis neatsakė, nes jis nepažinojo Jėzaus, o tuo metu Jėzus buvo jau pasitraukęs.

Bet vėliau Jėzus susitiko išgydytąjį šventykloje ir jam tarė keletą įspėjimo žodžių. Tada pagydytasis, gal būt bijodamas, kad fariziejai gali jį pakaltinti Jėzaus bendrininku, nuėjo ir pasakė jiems, kas buvo tas jį išgydęs. „Žydai pradėjo persekioti Jėzų, kad jis tai buvo padaręs subatoje“, ne vien tik už tai, kad įsakė subatos dieną nešti guolį, bet taip pat ir už tai, kad gydė. Jeruzalės fariziejų pažiūros visiškai sutapo su jų draugų iš Galilėjos, kurie jas buvo jau išreiškę tada, kai buvo išgydytas nudžiuvusia ranka žmogus (§309). Bet Jėzus, įsileidęs su jais į ginčą, atsakė: „Mano Tėvas veikia iki šiolei, ir aš veikiu. Todėl žydai dar labiau tykojo jo užmušti, nes ne tik nešventė subatos, bet ir sakė savo Tėvą esant Dievą, taip darydamas save lygų Dievui“. Tiems žydams netrūko proto aštrumo. Jie gerai sekė Jėzaus protavimą, kuris esmėje buvo toks: kaip Dievas Kūrėjas visada dirba, valdydamas ir išlaikydamas visus tvarinius, neturėdamas jokio poilsio po darbo nė subatos dieną, taip darau ir aš, Jėzus, ir tuo pačiu pagrindu. Taigi, svarstė tie žydai, Jėzus lygina save su Dievu[5]). Jie puikiai

5) Šv. Augustinas tuo klausimu pasako jam įprastą tokią aukšto supratimo kupiną pastabą: „Štai, žydai supranta, ko arijonai nesupranta. Arijonai sako, kad Sūnus yra nelygus Tėvui, ir dėl to jų sekta buvo išskirta iš Bažnyčios. Štai, patys aklieji Kristaus žudikai jo žodžius suprato. Jie nesuprato, kad jis yra Kristus ar kad jis yra Dievo Sūnus; bet jie suprato, kad tuose jo žodžiuose, kur sakoma apie Dievo Sūnų, jis yra lygus Dievui“ (Joann., tractat. XVIII,16).

suprato Jėzaus kalbą, bet kai jo išvada, sustiprinta dar stebuklu, niekais pavertė vieną iš fariziejiškosios kazuistikos stulpų, tai be niekur nieko turėjo būti atmestas Jėzaus protavimas ir išvada.

386. Tada Jėzus ilgai kalbėjo, gindamas savo misiją. Pirmojoje to pokalbio dalyje[6]) Jėzus nušviečia savo lygybę su Tėvu ir savo uždavinius, kaip gyvenimo davėjo ir visuotinio teisėjo. Antrojoje dalyje[7]) jis išskaičiuoja tuos liudijimus, kurie patvirtina jo misiją, bet žydai jų nepripažįsta. Pamoksle yra tų aukštų minčių ir išsireiškimų, tokių brangių IV evangelijai, kokių sinoptikuose užtinkame tik retai ir beveik atsitiktinai. Istoriškai, kai jau esame matę (§169), tono skirtumas lengvai išaiškinamas pagal skirtingus klausytojus, kuriems Jėzus kalba. Galilėjos kalniečiai, jei ir fariziejai, tikriausiai nesiekė Jeruzalės mokytojų mokslinio lygio, su kuriais Jėzus čia ginčijosi. Tuos pokalbius Jeruzalėje, praleistus sinoptikų, teisingai pateikia kaip tik rūpestingasis Jonas.

Tas ilgasis Jėzaus pamokslas (jį reikėtų tiesiai persiskaityti Jono evangelijoje) visiškai neįtikino žydų, ir jie griebėsi visai kitos rūšies priemonių. Jie nusprendė, kad tas nepakenčiamasis stebukladaris privalo būti pašalintas. „Po to Jėzus vaikščiojo Galilėjoje; jis nenorėjo pasilikti Judėjoje, nes žydai ieško jo užmušti“[8]).

SENŲJŲ TRADICIJA

387. Persikeldamas į Galilėją, Jėzus pasitraukė nuo Jeruzalės fariziejų vyliaus, tačiau šie Jėzaus nepaliko. Galilėjoje jie tikrai negalėjo taip šeimininkauti, kaip Jeruzalėje, bet visuomet ką nors galėjo

6) Jono 5,19-30

7) Jono 5,31-47

8) Jono 7,1 susiejant su 5,47.

daryti, pavyzdžiui, sekti Jėzų ir rinkti prieš jį naujus kaltinimus. Iš tikrųjų, kai jis grįžo į Galilėją, apie jį prisirinko fariziejų ir keli Rašto žinovai, kurie buvo atėję iš Jeruzalės[1]). Tie pasiuntiniai pasirinko taktiką erzinti nepalenkiamąjį Rabbį, kritikuojant jo laikymąsi ir darant dėl to pastabas, pažeminti jam ir apjuodinti tarp žmonių. Jie tuojau pastebėjo, kad jo mokiniai prieš valgydami nesiplauna rankų. Tai buvo labai sunkus prasižengimas prieš „senųjų tradicijas", baisus nusikaltimas, kuris, pagal rabinų nuomonę, lygus „lankymuisi pas paleistuvę" (§72), už ką turėjo būti „išraunamas iš šio pasaulio". Pastebėję tokį nusikaltimą, jie tuojau paskundė Rabbiui, kaip morališkai atsakingam. Jėzus priima tą iššūkį, bet nuo to paskiro įvykio pereina į platesnius svarstymus. Visas tas rankų ir indų plovimas buvo nurodytas „senųjų tradicijos", tai gerai. Bet senieji nėra Dievas, ir jų tradicija nėra Dievo įstatymas, kuris yra nepalyginamai didesnis. Todėl pirmoje vietoje reikia žiūrėti Dievo įstatymo ir niekad prieš jį nepastatyti žmogiškosios tradicijos. O dabar toks atvejis įvyko. Dievo įstatymas, arba Dešimt Įsakymų, įsako gerbti tėvą ir motiną ir padėti jiems medžiagiškai. Rabinai, iš savo pusės, nustatė dėsnį, kad jeigu izraelitas nusprendė kokį nors daiktą paaukoti šventyklai, tai tokia auka yra nebeatšaukiama ir tasai daiktas niekur nebegali eiti, o vien tik į šventyklos iždą. Tokiais atvejais pakako pratarti „Korban" („šventoji auka"), ir daiktas neatšaukiamai tuo įžadu patapdavo šventyklos nuosavybe. Todėl dažnai atsitikdvo, kad sūnus, piktai nusistatęs prieš tėvus, visa, ką jis turėdavo, paskelbdavo „Korban", ir dėl to jo tėvas ir motina, nors būtų badu mirę, negalėjo paliesti nieko, kas sūnui priklausė. O tuo tarpu jis visiškai ramiai galėjo sau naudotis ta savo nuosavybe, kurią jis buvo jau pažadėjęs (ir tai leisdavo rabinai), kol jis iš tikrųjų perduodavo juos

1) Morkaus 7,1

šventyklai, arba surasdavo būdą išvengti reikalo atiduoti tai iždui (ir šiuo atveju taip pat netrūko rabinų pramatytų spragų išsisukti).

388. Taip dalykams esant, Jėzus tarė savo sekliams: „Jūs gražiai mokate niekais paversti Dievo įsakymą palaikyti savo padavimui. Juk Mozė pasakė: Gerbk savo tėvą ir savo motiną. Ir: Kas keiktų tėvą ar motną, mirte tenumiršta. Jūs gi sakote: Jei kas tartų tėvui ar motinai: „Korban" — tai yra dovana — tebūnie, kas tau iš manęs būtų naudinga, tuomet jūs leidžiate jam daugiau nieko nebedaryti savo tėvui ar motinai, niekais paversdami Dievo žodį savo padavimu, kurio jūs mokote. Tolygių dalykų jūs daug darote" (§37). Išvada yra paremta viena Izaijo ištrauka: „Veidmainiai, gerai apie jus pranašavo Izaijas, sakydamas: Šita tauta gerbia mane lūpomis, o jų širdis toli nuo manęs. Bet jie veltui garbina mane, mokydami žmonių mokslų ir įsakymų"[2]).

Į fariziejų kritiką buvo atsakyta, ir atrodo, kad jie daugiau jau nebeatsiliepė. Jėzus tačiau rūpinosi miniomis, kurios klausėsi ir kurių galvos buvo prikimštos smulkmeniškais fariziejų nurodymais dėl valgių švarumo ar nešvarumo (§72). Atsigręžęs į minias, Jėzus tarė: „Klausykite manęs visi ir supraskite: Nėra nieko, kas, iš lauko įėjęs į žmogų, galėtų jį sutepti. Sutepa gi žmogų tai, kas iš žmogaus išeina"[3]). Kaip ir kitais kartais, Jėzus čia apvertė priešingai vyraujantį supratimą (§318;368), ir fariziejai pasipiktino. Ir patys mokiniai gerai nesuprato tos jėgos, kuri fariziejus vertė aukštyn kojomis. Kai buvo vieni su Jėzum, paprašė jį paaiškinti. Paaiškinimas buvo labai paprastas; visa, kas įeina į žmogų, nepasiekia žmogaus širdies, kuri yra tikroji žmogaus šventovė, o tik jo pilvą, iš kur suvirškintas maistas netrukus išmetamas. O iš žmogaus širdies, priešingai, išei-

2) Mato 15,7-9

3) Morkaus 7,14-15

na blogos mintys, svetimoterystės, piktžodžiavimai ir visa virtinė blogų veiksmų, ir tiktai šitos piktybės pajėgia sutepti žmogų.

Taigi Jėzui žmogus esmiškai yra dvasia ir dorovinis kūrinys. Visa kita jame yra šalutiniai ir anai aukštesniajai esmei palenkti dalykai.

JĖZUS FENIKIJOJE IR DEKAPOLYJE ANTRASIS DUONOS PADAUGINIMAS

389. Evangelistų pasakojimas čia vėl nutrūksta, ir nelauktai pasakoma mums, kad Jėzus yra Sidono ir Tiro srityje, tai yra Fenikijoje. Tai pirmasis kartas, kai jis palieka Palestiną, nuo pat jo viešojo gyvenimo pradžios, gal net nuo jo gimimo meto, išskyrus aną bėgimą į Egiptą kūdikystėje. Kodėl jis dabar pasitraukė iš jos? Aišku, ne gerosios naujienos skelbti pagonims, nes tai neįėjo į jo tiesioginę ir asmeninę misiją, kaip jis pats netrukus pasisakys[1]). Nebuvo tai ir bėgimas nuo Antipos grasinimų, nes iš Jeruzalės grįždamas jis kaip tik nukeliavo į jo žemes. Galimas dalykas, kad jis norėjo išvengti fariziejų persekiojimų, kurie buvo atėję iš Jeruzalės sekti jo (§387), o tuo pat metu kuriam laikui susidaryti prieglobstį tokioj vietoj, kur jis būtų nežinomas ir netrukdomas (plg. Morkaus 7,24) ir galėtų atsidėti mokyti savo mokiniams, reikalingiems dar dvasinio formavimo.

Bet ir Fenikijoje, kaip ir Betsaidoje, tuoj dingo ramybės ir susitelkimo viltys. Net ir šios su Palestina susisiekiančios pagonių sritys buvo girdėjusios apie Jėzų, kaip didelį stebukladarį. Anuomet po pagonių kraštus tiek daug keliaudavo visokių netikrų stebukladarių, kad visai nebuvo sunku tarp jų priskaityti ir galilėjietį pranašą. Jei nuostabių dalykų buvo priskiriama Eskulapui ir kitiems dievaičiams, tai nebuvo

1) Mato 15,24

pagrindo nepriskirti jų ir žydų Dievui, veikiančiam per savo pranašą. Apie kiekvieno jų šaunumą galima buvo spręsti pagal tai, ką jis iš tiesų padarė.

Daugiau ar mažiau panašūs turėjo būti ir anos moteriškės iš Tiro jausmai, kuri prisistatė Jėzui. Ji buvo pagonė. Morkus, rašydamas romėnams, vadina ją „siro fenikiete", nes Fenikija sudarė dalį romėnų Sirijos provincijos. Matas, rašydamas žydams, vadina ją „kananiete", darydamas užuominas į tuos senovės pagonis, kurie prieš žydams įsikuriant gyveno Sirijoje ir Palestinoje. Motinos širdis vertė šią moterį eiti pas Jėzų. Jos dukrelė, kaip Morkus ją vadina, buvo skaudžiai kankinama velnio, ir motina savo viltis sudėjo į Jėzų. Ji pasako, ko prašanti, bet Jėzus jai nė žodžio neatsako. Nelaimingoji motina yra atkakli ir eina paskui Jėzų ir jo mokinius gatve, garsiai šaukdama: „Pasigailėk manęs, Viešpatie, Dovydo sūnau!". Šitokiu triukšmingu ir įkyriu būdu naudodavosi elgetos Rytuose (§351), ir ši moteris, nors ir ne elgeta, pasinaudoja jų įpročiu rūpindamasi savo dukrele. Jėzus ir toliau nekreipia į ją dėmesio; bet netrukus mokiniai, kuriems įkyrėjo ta nepageidaujamoji reklama, paprašė Jėzų atsikratyti jos, tuo netiesiogiai siūlydami suteikti jai malonę. Jėzus sausokai atsako, kad esąs siųstas tik žuvusioms Izraelio namų avims. O pagonims, kaip tai moteriškei, bus atsiųsti su misija kiti. Bet moteris pertraukia ir pakartoja savo prašymą. Jėzus tada griežtai jai atsakė: „Duok pirma vaikams pasisotinti, neș būtų negerai imti vaikų duoną ir mesti šunims!". Privilegijuoti vaikai buvo žydai, o šunys — pagonys. Jo žodžių griežtumas buvo beveik lyg kartūs vaistai, sukelią gyti verčiantį vyksmą. Moteriškė vėl reagavo, tebeprašydama kaip motina: „Taip, Viešpatie, juk ir šunyčiai ėda po stalu vaikų trupinius!". Jos prasiveržimas rodė tikėjimą, o Jėzui tikėjimas reiškė išganymą (§349-351); todėl maldaujančiajai jis tarė: „O, moteriške, tavo tikėjimas dide-

lis![2]). Dėl tų žodžių eik; velnias iš tavo dukters išėjo"[3]).

Motina tuojau įtikėjo, o grįžusi namo rado savo mažąją mergaitę ramiai gulinčią lovoje, visiškai laisvą nuo apsėdimo.

390. Iš Tiro Jėzus keliavo toliau į šiaurę iki Sidono. Iš ten pasuko į rytus ir, perkeliavęs Dekapolį, grįžo į Tiberijados ežero apylinkes[4]). Iš tos kelionės, kuri, gal būt, leido Jėzui atskirai pabūti su savo mokiniais, ko jis negalėjo padaryti Tire, vienui vienas epizodas, įvykęs Dekapolyje, perduotas mums vien tik Morkaus[5]). Pas Jėzų buvo atvestas kurčnebylis, ir jį atvedusieji labai rimtai prašė padėti ant jo ranką. Jėzus pasiveda tą žmogų į šalį nuo minios, įdeda savo pirštus į jo kurčias ausis ir savo seilėmis paliečia to žmogaus liežuvį. Tada atsidusęs pažvelgia į dangų ir pagaliau jam taria: „Effeta, tai reiškia, atsiverk!" Evangelistas, perkeldamas į graikų kalbą šį grynai aramaišką žodį, kurį Petras ištikimai kartodavo savo katechezėje (§133), paduoda jį kartu su graikišku vertimu. Kurčnebylis akimirksniu pagijo. Po to Jėzus liepė niekam nekalbėti apie įvykį. Bet ir šį kartą jo įsakymas vargu buvo įvykdytas, arba visai neįvykdytas.

Kodėl Jėzus, užuot iš karto išgydęs, kaip būdavo kitais atvejais, šįkart atlieka tuos įvairius paruošiamuosius veiksmus? Senasis Paulus sakė, kad Jėzus naudojo kažkokius natūralius vaistus (§198), tačiau, koks įžvalgus bebūtų aiškintojas, jis pamiršo visos žmonijos gerovei pasakyti, kas tai buvo per vaistai. Tačiau rimtai kalbant, galima daryti prielaidą, kad Jėzus, būdamas pagoniškame Dekapolio krašte, rado reikalo panaudoti paruošiamuosius simbolinius gydy-

2) Mato 15,28
3) Morkaus 7,29
4) Morkaus 7,31
5) Morkaus 7,31-37

mo ženklus, kurių prasmė šiandien mums jau nebeapčiuopiama. Tuo pat metu visiškai galimas dalykas, kad kurčnebyliui, negalinčiam girdėti žodžių, Jėzus panaudojo tuos materialinius veiksmus, norėdamas sužadinti jo tikėjimą, kurio jis reikalavo iš visų, prašančių stebuklo.

391. Šioje vietoje sinoptikai, išskyrus Luką, papasakoja apie antrąjį duonos padauginimą, labai panašų į pirmąjį ir atsitikusį Tiberijados ežero rytinėje pakrantėje (§372).

Prie Jėzaus suplūsta didelės minios, kurios pasilieka su juo tris dienas. Per tą laiką išsibaigė jų atsineštosios maisto atsargos. Jėzui gaila tų žmonių, ir jis nenori paleisti jų nevalgiusių, kad nenualptų kelyje. Mokiniai jam pastebi, kad čia tyruose nėra iš kur paimti duonos. Jėzus paklausia, kiek dar kepalų duonos yra. Jie atsako: „Septyni kepalai ir truputis žuvies"[6]). Kaip pirmąjį kartą, Jėzus ima duoną, laužo ją ir duoda savo mokiniams, kad išdalytų. Visi valgo ir prisisotina, o paskui dar trupinių prirenkamos septynios pintinės. Valgiusiųjų gi skaičius „buvo keturi tūkstančiai žmonių, be moterų ir vaikų"[7]).

Abu sinoptikai, kurie po pirmojo duonos padauginimo pasakojo apie antrąjį, juos aiškiai atskiria[8]). Tai daugiau negu pakanka įrodyti, kad pirmykštė apaštalų katechezė, kurie buvo tų įvykių liudininkai, kalbėjo apie du aiškiai atskirus įvykius; tačiau to neužtenka dėl šio skirtumo įtikinti šių laikų radikalus tyrinėtojus, kurie, priešingai, galvoja apie du skirtingus to paties įvykio aprašymus. O kaip tiktai tie du epizodai, nors ir labai panašūs, skiriasi tiek laiko atžvilgiu, tiek ir pavalgydintųjų skaičiumi. Panašumai lengvai išaiškinami dėl tų aplinkybių atitikimo. Jei Jėzus norėjo ne kartą, bet du kartus stebuklingai pa-

6) Mato 15,34

7) Mato 15,38

8) Mato 16,9-10; Morkaus 8,19-20

tenkinti medžiaginius reikalus žmonių, ieškančių Dievo karalystės, tai kaip tik kad dar stipriau pabrėžtų Kalno pamokslo įspėjimą: „Ieškokite visų pirma Dievo karalystės ir jos teisybės, o visa kita bus jums pridėta“ (§331). O kai čia reikalas susijęs su skubiausiu žmogišku rūpesčiu, tai yra su medžiagiška duona, tai vietoj vieno du praktiški pavyzdžiai buvo labai naudingi.

Padaręs šį stebuklą, Jėzus sėdo į laivelį ir atvyko, tikriausia, į vakarinį ežero krantą, kurį Matas (15,8) vadina Magedano sritimi, o Morkus (8,10) — Dalmanutos šalimi. Vardai yra visiškai nežinomi, ir, nežiūrint įvairių spėliojimų, iki šiol dar nežinia, kokioms vietovėms juos priskirti[9]).

ŽENKLAS IŠ DANGAUS. FARIZIEJŲ RAUGAS BETSAIDOS AKLASIS

392. Kai tik Jėzus grįžo į Galilėją, tuojau vėl prisistatė jo sekliai, kurie buvo likę vietoje, šį kartą prisidedant ir sadukėjams[1]), įsileido su juo į pokalbį, o kai jie nesijautė, kad ginčas įtikintų juos, tai paprašė Jėzų aiškiai aptarti savo misiją kokiu nors ženklu iš dangaus. Tai iš tiesų būtų nenuginčijamas įrodymas, ir visiškai būtų įtikinti net ir jie, bet ne tas raišojo gydymas, numirusiojo prikėlimas ir duonos padauginimas! Ko jie iš tikro norėjo, tai kad koks nors žėruojantis rutulys nusileistų iš dangaus, arba saulė staiga užtemtų, arba koks nors meteoras nukristų. Taip, tuomet Jėzus be jokių abejonių būtų laimėjęs savo bylą.

9) Nėra negalimas, bet vis dėlto neįrodytas dalykas, kad Magadan yra klaidingai rašoma Magdala, o Dalmanutha kilusi iš aramaiško „delamnwatha“, kaip vertimas graikiško „eis ta mere“, kuris įsibrovė į tekstą ir užėmė vietovardžio vietą (Magdalos?).

1) Mato 16,1

Prašymas nebuvo naujas. Apie tokį magišką ženklą galvojo ir anie žydai, kurie, ginčydamiesi su Jėzum po pirmojo duonos padauginimo, prisiminė maną, nusileidusią iš dangaus (§379). Tarp kitko, tikras mesijinis ženklas pagal visuotinį to meto galvojimą buvo koks nors astronomiškas ir meteoriškas reiškinys. Niekas kita negalėtų turėti tikros įrodomosios galios, nes tai nebūtų, ko visi laukė.

O kai tokie norai rodė iškrypimą ir buvo nevertingi, Jėzus jų nepatenkino. Kai jis išgirdo tokį prašymą, giliai atsiduso, ir tai buvo jo tikrasis atsakymas, susietas su užuojauta ir apgailestavimu. Tik kaip perteklių jis pridėjo: „Kam šita giminė reikalauja ženklo? Iš tikrųjų, sakau jums, šitai giminei visai nebus duota ženklo! Palikęs juos, jis vėl sėdo į laivą ir plaukė į kitą krantą"[2]).

393. Išvyko jie taip staiga, kad mokiniai pamiršo net apsirūpinti būtinu maistu, ir plaukdami jie apgailestavo, kad su savim teturi tik vieną kepalą duonos. Jėzus, girdėdamas tai, tarė: „Žiūrėkite, sergėkitės fariziejų ir Erodo raugo". Erodo Antipos suminėjimas, tikriausia, čia siejamas su ankstyvesniu pamokslu ar įvykiais. Visiškai tikėtina, kad jis vis dar tebejautė tą senąjį savo domėjimąsi Jėzum (§357), o gali būti, kad buvo ir jo agentų tarp tų, kurie ką tik buvo ginčijęsi su Jėzum, ar gal patys fariziejai veikė Erodo vardu. Patsai Jėzaus staigus išvykimas verstų mus tikėti, kad jis norėjo ūmai pasidaryti nepasiekiamas abiejų partijų klastingiems ir piktiems klausinėjimams. Tačiau mokiniai, kurių tušti pilvai nedavė jiems ramybės, negalėjo įžiūrėti, ką tasai „raugas" galėtų turėti bendra su fariziejais ar Erodu. Jėzus, primindamas jiems du duonos padauginimus, ragino juos nesirūpinti medžiagine duona, o iš naujo siūlė laikytis juo toliau nuo minėtojo raugo. Tada jie suprato, kad jis turi galvoje fariziejų mokslą ir Erodo

2) Morkaus 8,12-13

klastas, įsisunkiančias į dvasią, kaip raugas įsisunkia į tešlą.

394. Priešiškumas, su kuriuo jis buvo sutiktas vakarinėje ežero pakrantėje (kuris turėjo būti dar didesnis, negu iš evangelistų menkų priminimų seka), paskatino Jėzų grįžti į Betsaidą gal dėl to, kad jis ieškojo palankesnių sielų. Bet kas ten atsitiko, mums nėra perduota, išskyrus išgydymą, kurį pažymi vien tik Morkus[3]), tikriausia, patyręs tai iš Petro katechezės. „Kai jie atvyko į Betsaidą, ten atvedė pas jį aklą ir prašė prisiliesti jo. Jis, paėmęs akląjį už rankos, išsivedė jį už miestelio, patepė seilėmis jo akis, padėjo ant jo savo rankas ir klausė jį, ar jis ką mato. Tas pažvelgęs tarė: „Matau žmones vaikščiojančius, kaip medžius. Po to jis vėl padėjo rankas jam ant akių; tas ėmė žiūrėti ir taip pasitaisė, kad visa aiškiai matė. Jis pasiuntė jį į jo namus, sakydamas: Eik į savo namus, ir jei įeisi į kaimą, niekam nesakyk!" Šitame gyvame aprašyme, kuris priklauso tiek Petrui, tiek ir Morkui, pristato mums tikrą palaipsnišką išgydymą. Gal būt, tas žmogus ne iš prigimties buvo aklas, kad tuojau atpažįsta žmonių ir medžių pavidalus, bet jo regėjimas iš pradžių buvo miglotas ir neryškus, o tik vėliau visiškai pilnas. Kodėl gydymas vyksta palaipsniui? Mes galėtumėm čia pakartoti pastabas, iškeltas ryšium su kurčnebyliu (§390), kurio išgydymas yra šiek tiek panašus į šitą. Bet nieko kita daugiau negalime, kaip tik spėlioti. Kai dėl seilių panaudojimo, tai ir rabinų receptuose užtinkame tai minint akių ligų atveju, tai ir šįkart racionalisto Paulaus pasekėjams nesunku šį išgydymą paaiškinti grynai natūraliu būdu.

3) Morkaus 8,22-26

PILYPO CEZARĖJOJE

395. Iš Betsaidos Jėzus vėl pakilo į šiaurę, dar labiau toldamas nuo žydiškų sričių, kol pasiekė Pilypo Cezarėją. Šitoje daugiausia pagonių gyvenamoje šalyje jis ir jo mokiniai nebuvo supami maldaujančių minių nei trukdomas fariziejų ir politikierių intrigų. Dėl to tai buvo Jėzui tam tikras prieglobstis su savo mylimaisiais.

Šitie mokiniai juk atstovavo geriausiems jo darbo vaisiams. Kai kurie jų galėjo būti šiurkštūs, grubūs ir kietos galvos. Gal ir visi jie daugiau ar mažiau nešiojosi savyje siauras savo giminės vyraujančias idėjas, bet jie buvo širdies vyrai, nuoširdžiai prisirišę prie savo mokytojo ir visiškai juo pasitikėję. Minios, susigrūdančios paprastai apie Jėzų, neturėjo tų pagirtinų ypatybių. Jos pratusios buvo įžiūrėti jame stebukladarį, kuris gydė ligonius, kėlė numirusius ir daugino duoną; nors jos taip pat su malonumu klausėsi, kai jis kalbėjo apie Dievo karalystę, ir jo žodis net uždegdavo jas, bet jos daugiau gyvos buvo ta nacionalizmo ugnimi, prieš kurią Jėzus pasisakydavo, o iš dalies lyg kokia šiaudų liepsna, kuri tuojau užgęsta. Taigi Jėzui mieliau buvo jo mokiniai, ir jis teikė ypatingo rūpesčio jų dvasiai formuoti, turėdamas ateities vaizdą prieš akis.

Jau išdirbęs pusantrų metų, jis paslapčia galėjo pakalbėti su jais jam ypač artimu, o jiems gal ypač neaiškiu klausimu, būtent, dėl savo mesijiškos savybės. Tas mylimasis mokytojas, tas didelės galios stebukladaris, tas įtaigusis pamokslininkas, ar iš tikrųjų jis buvo jau amžiais Izraeliui pranašautasis Mesijas, ar tik pats vėliausias pranašas, apdovanotas ypatingomis dieviškomis galiomis? Ar jis buvo tasai Dievo Sūnus, kuris turėjo ateiti? Iš tikro jo pasirinktieji mokiniai savo viduje jau buvo svarstę tą klausimą.

Bet jeigu jie patys buvo linkę atsakyti sau, kad jis yra tikrasis Mesijas, Dievo Sūnus, tai juos nuo to sulaikė paties Jėzaus iki to meto budriausias rupestis, kad toks teigiamas pareiškimas nebūtų garsiai skelbiamas. Kas per priežastis to neišaiškinamo nenoro? Tai buvo ypač neaiškus klausimas mokiniams, bet jie tikėjo, kad mokytojas apie tai daugiau žinojo, negu jie, o tikėdami į jį, jie pasitikėjo ir laukė, kol ateis laikas tam klausimui paaiškėti.

Jėzus nusprendė, kad dabar jau atėjo laikas. Ilgas ir pastovus ryšys su juo atvėrė mokiniams akis dėl daugelio dalykų. Be kita ko, ten, pagonių žemėje, nebebuvo tų pavojų, kad kils maištingos tautinės demonstracijos, kai mokiniai įsitikins, kad Jėzus yra Mesijas, ir laisvai pasikalbės tarpusavy. Taip pat gali būti, kad tomis pasitraukimo į ramią vienumą dienomis Jėzus paruošė dvasiškai savo mokinius su pasitikėjimu priimti Izraelio Mesijo figūrą, jau be kokių nors politinių priedų, kuriuos jie gal dar tebesinešiojo savo vaizduotėse. Pagaliau jis pasitraukė vienas pasimelsti, kaip paprastai darydavo daugeliu savo misijos sprendžiamųjų momentų[1]).

396. Vėl visi iškeliavę, artinosi į Pilypo Cezarėją[2]). Jau beveik buvo matyti miestas, ir prieš jų akis kilo didinga uola, vainikuota Augusto šventyklos (§19).

Be abejo, turėdamas galvoje buvusius pasikalbėjimus, Jėzus vienu tarpu paklausė savo mokinius: „Ką žmonės sako mane esant?“ Vienas po kito jie atsakė: Girdėjau sakant, kad tu Jonas Krikštytojas! — Kiti sako, kad tu Elijas! — Kai kas sako, kad tu esi Jeremijas! — Dar kiti iškelia neaiškias nuomones, kad Jėzus esąs vienas senovės pranašų, vėl prisikėlusių gyventi. Nuomonių buvo įvairiausių, bet Jėzus nedavė joms jokios reikšmės nei ėmė dėl jų kalbėtis.

1) Luko 9,18

2) Morkaus 9,27

Paklausė, ką kiti galvoja, norėdamas iš tikro iškelti svarbų klausimą, butent, mokinių nuomonę apie jį. Kai jie baigė, Jėzus tarė jiems: „O jūs ką sakote mane esant?“

Be abejo, mokiniai bus krūptelėję. Jie jautėsi, kad tas klausimas juos giliai palietė, ir su nuostaba matė, kad Jėzus pats iškelia jiems tai, ko iki šiol taip rūpestingai vengė. Turėjo tada užeiti tyla, kuri greičiau reiškė bežodį džiaugsmo prasiveržimą, negu abejones, kiek panaši į tą tylėjimą mergaitės, kai ją prašo rankos jaunuolis, seniai jau širdyje slaptai mylėtas. Gal tuo metu mokiniai prisiminė Jėzaus žodžius, kai jis palygino save su sužadėtiniu tarp sužadėtinio draugų (§307). Jie taip liko ten viduryje kelio nebylūs toje iškalbioje tyloje, nukreipę akis į Augusto šventyklą, iškilusią ant uolos viršūnės virš miesto ir apylinkių.

Po keleto akimirksnių tą tylą žodžiais išreiškė Simonas Petras, ir niekas kitas negalėjo tai padaryti, tiktai jis, patsai karščiausias tarp tų, kurie nepaprastai mylėjo Jėzų: „Tu esi Kristus, gyvojo Dievo Sūnus!“ Tos varžymosi ir pagarbos kupinos tylos išraiška buvo tobula; tai aiškiai buvo matyti iš tų laimę reiškiančių barzdotų veidų, išsakančių visą ligi šiol slopintąjį jų džiaugsmą.

397. Jėzus apžvelgė visus veidus, paskui, atsigrįžęs į tą, kurs kalbėjo, tarė jam: „Palaimintas esi, Jonos[3]) sūnau, Simonai, nes ne kūnas ir kraujas tai tau apreiškė, bet mano Tėvas, kurs yra danguje!“ Simono pareiškimas buvo visiškai patvirtintas to, kuriam tai daugiausia rūpėjo. Visi kiti ten buvusieji jautė, kad patvirtinamas jų seniai slėptasis tikėjimas. Tada turėjo vėl užeiti trumpa tyla, kurios metu jie gal ir vėl

3) Kitur (graikiškame Jono tekste 1,42; 21,15) Simonas Petras vadinamas Jono sūnum. Negalima manyti, kad Jona (hebr. Jonah) būtų sutrumpinta vardo Jonas forma (hebr. Johanan). Bet šis gramatiškas klausimas nėra aiškus.

bus sužiūrę į šventyklą ant uolos. Paskui Jėzus tęsė: „Ir aš tau sakau: Tu esi Petras (Uola), ir ant tos uolos aš pastatysiu savo Bažnyčią, ir pragaro vartai jos nenugalės. Tau aš duosiu dangaus karalystės raktus; ką tu suriši žemėje, bus surišta ir danguje, ir ką tu atriši žemėje, bus atrišta ir danguje“[4]).

Jau ir anksčiau Jėzus Simoną buvo pavadinęs Petru (Uola), aramaiškai „Kepha“ (§278), bet pirmąjį kartą nebuvo pateikta nei pagrindas, nei duotas koks nors pavadinimo paaiškinimas. Dabar tas paaiškinimas duotas, ir jis žymiai aiškesnis, kai jie stovi ten prieš tikrą uolą, laikančią Palatino valdovui skirtąją šventyklą. Tą pagrindą sudaranti uola dvasinei šventyklai, tai yra savo Bažnyčiai, kurią Jėzus pastatys dangaus Valdovui, bus tasai jo mokinys, kuris pirmasis jį paskelbė Mesiju ir tikruoju Dievo Sūnumi. Kiti Jėzaus žodžiai yra tokie pat aiškūs tų aplinkybių šviesoje, kuriose jie buvo pasakyti. „Pragaras“ (graikiškai — „Ade“) atitinka hebraiškąjį „Sheol“ (§79), tačiau ne kaip apskritai mirusiųjų buveinę, bet kaip atmestųjų mirusiųjų buveinę, gėrio ir Dievo karalystės priešų; tos velniškosios prarajos „vartai“, taigi visos jos didžiosios jėgos, nenugalės Jėzaus Bažnyčios ir uolos, kuri ją laiko.

Tipiškai semitiški yra raktų — surišimo ir atrišimo — simboliai. Dar ir šiandieną arabų kraštų gatvėse sukinėjasi vyrai su ryšuliais raktų, virvele surištų ir išdidžiai kabančių permestų per petį. Tai namų savininkai, tuo būdu rodantieji savo valdžią. Surišimo ir atrišimo simbolis čia turi tą pačią prasmę, kaip ir ano meto rabinų žodyne, kur jis dažnai būdavo naudojamas. Rabinai „surišdavo“, kai ką nors uždrausdavo, ir „atrišdavo“, kai ką nors leisdavo daryti. Rabbis Nechoja, gyvenęs apie 70 m. po Kr., savo pamokas paprastai pradėdavo šia malda: „Tegul būna malonu Tau, Jahve, mano Dieve ir mano tėvų Dieve, kad mes

4) Plg. Mato 18,18

nevadintumėm nešvariu, kas yra švaru, ir švariu, kas yra nešvaru; kad mes nesurištume, kas yra atrišta, ir neatrištume, kas yra surišta“[5]).

Taigi Petro valdžia aiškiai aptarta. Jis bus Bažnyčios pamatas, toks tvirtas ir nepajudinamas pamatas, kad priešingos pragaro jėgos jo nenugalės. Jis taip pat bus to namo vietininkas, ir jam bus patikėti raktai. Pagaliau jis tų namų viduje nustatinės įstatymus, drausdamas ir leisdamas ką nors, ir tie sprendimai, kuriuos jis skelbs žemėje, bus be pakeitimų patvirtinti danguje.

398. Jėzaus atsakymas Petrui yra toks aiškus, kad net akina. Šios pastraipos tekstas taip pat yra nenuginčijamas, nes visi be išimties senieji šio teksto dokumentai, kurie pasiekė mūsų laikus, atitinka šiandieninį tekstą iki raidės tikslumo. Betgi, kaip gerai žinoma, tasai tekstas davė pagrindo išlieti upeliams rašalo, visiškai paneigiant tai, kad Jėzus suteikė Petrui valdžią būti Bažnyčios pamato uola, jos raktų valdytoju ir surišimo bei išrišimo teisėju. Dėl ko tai paneigiama?

Ankstyvieji ortodoksai protestantai teigė, kad Jėzus visiškai nekalbėjęs apie Simoną Petrą, o apie save patį, o kita jo pareiškimo dalis apima visus apaštalus, kaip kolektyvą, ir jų tikėjimą. Kai jis pasakė: „ant tos uolos aš pastatysiu savo Bažnyčią“ ir t.t., Jėzus ištiesia pirštą ir atkreipia į save, nors kalbėjos su Simonu ir apie Simoną. Tas ištiestasis į save pirštas išsprendžia klausimą. Tai iš teksto aiškiai suprantama ir visiškai dera su žodžiais, kurie toliau pasakomi: „ Aš tau duosiu dangaus karalystės raktus, ir ką tu suriši“ ir t.t. Kaip tuojau matyti, pagrįsta čia yra tobulai, nes pradedama svarstyti vadovaujantis dėsniu, kad baltas reiškia juodą, o juodas reiškia baltą; švietimas nešviečiant.

5) Strack und Billerbeck, cituotame veikale, tom. I, p.741; ten yra daug panašių pavyzdžių.

Šių laikų Simono valdžios neigėjai yra pasirinkę kaip tik priešingą kelią. Jiems ankstyvųjų protestantų aiškinimas atrodo toks nepatogus, kad tiesiogiai yra išdavimas to ginčus keliančiojo sektantizmo, kuris ir iškėlė tai. Ne, sako jie, Jėzaus žodžiai kaip tik tiksliai reiškia tai, ką juose yra užtikusi tradicija ir sveikas protas; dėl tos vietos beprasmiška laužyti sau galvas. Vienas jų šitaip išsireiškia: „Simonas Petras... dar anuomet gyvas, Mato akimis, turi galią, kuri suriša ir atriša, kuri laiko Dievo karalystės raktus ir kuri yra pačios Bažnyčios valdžia... Simonas Petras yra pirmasis apaštalų autoritetas tikėjimo dalykuose, nes Tėvas jam pirmiau apreiškė Sūnaus paslaptį; kai dėl bendruomenės valdžios, tai Kristus jam patikėjo karalystės raktus; kiek tai susiję su bažnytine valdžia, tai jis turi valdžią surišti ir atrišti. Ne be pagrindo katalikų tradicija, remdamasi šiuo tekstu, įsteigė Romos primato dogmą“ (Loisy).

Ar Jėzus iš tikro suteikė kalbamąją valdžią Petrui, pagal naujuosius neigėjus? Jie atsako: „Niekada!“ Jėzus niekada neprataręs tokių žodžių. Ta pastraipa esanti visiškai ar beveik visiškai netikra ar tikras išmislas. Tai buvę įterpta į evangelijos tekstą besibaigiant pirmajam šimtmečiui ar antrojo šimtmečio pradžioje Romoje, norint pasitarnauti Romos bažnyčiai, arba Palestinoje.

Bet ar yra dėl to kokių įrodymų? Nė vienas senųjų kodeksų, jokia laida ar ištrauka nėra pasiekusi mūsų, kuri bent šiek tiek rodytų, kad galėjo būti kokių įterpimų. Viena, už ko dar galima būtų užsikabinti, tai nutylėjimu, bet visi žino, kiek tai tėra verta, būtent, tai, kad antrojo ir trečiojo šimtmečio krikščionys rašytojai arba nemini tos pastraipos, arba temini tik jos dalį. Gal būtų galima galvoti, kad ankstyvesnieji protestantai, kuriuos šių laikų neigėjai išjuokia, jog jie tekste surado nukreiptą į save Jėzaus pirštą, galėtų tuo pačiu atsilyginti ir pajuokiantiems

triumfališkai pritaikyti Horacijaus žodžius: „Ką tik man šitaip įrodai, netikėdamas neapkenčiu!“

399. Tokie tai yra įrodymai prieš Simono valdžią iš šių dviejų požiūrių. Bet abiem atvejais tikrasis pagrindas tam neigti, pagrindas, kuris niekada nebuvo aiškiai ir atvirai pasakytas, tai prielaida, jog buvę „neįmanoma“, kad Jėzus suteiktų tą valdžią. Tas „negalimumas“ esąs visiškas, neginčijamas, už pojūčiais pažįstamos tikrovės ribų ir iš tiesų žymiai daugiau galios turįs, negu teksto aiškumas ir tikrumas.

Tik dėl tos uolos yra išlaistyti aukščiau minėtieji upeliai rašalo, ir tik ant šios uolos sutardami susiduria senieji ir naujieji neigėjai. Kai jie tačiau nužengia nuo tos uolos aiškintis dokumentų, jie jau visiškai nebesutaria ir vieni kitus neigia iš eilės.

Už tų, kurie remiasi prasmės aiškumu ir teksto tikrumu, jie įžiūri dūluojantį popiežiaus šešėlį; bet ar čia popiežius, ar ne, jie šūkautų ir šoktų iš džiaugsmo, jeigu jie turėtų savo žinioje bent pusę tų griežtai istorinių dokumentų, kiek turi tie jų kaltinamieji popiežium. Bet ar tie neigėjai pagalvojo kada nors žvilgterėti per savo petį, ar kartais už jų nedūluoja Liuterio ir Hegelio šešėliai ir tik ar ne tie vienineliai šešėliai pakiša neigėjams „istorinių“ įrodymų?

MESIJINĖS IDĖJOS PATIKSLINIMAS

400. Jėzus aiškiai paskelbė, kad yra Mesijas, bet jis tuojau ir patikslino (§301), ir tai turėjo išlaikyti tikrą tos sąvokos supratimą. Pirmiausia, paskelbimas tebuvo dar slaptas, skirtas tik mokiniams. O kai Jėzus perdavė Simonui Petrui valdžią, tuojau pat „Jis liepė savo mokiniams niekam nesakyti, kad jis Jėzus Kristus“[1]). Jėzus matė, kad dar nepribrendo laikas šiam paskelbimui skleisti tiek dėl to, kad žmonės dar

1) Mato 16,20

nebuvo paruošti, tiek dėl to, kad patys mokiniai dar tobulai nesuprato mesianiškumo savybės.

Taigi pradėjo tikslinti ir tobulinti tą sąvoką. „Nuo to meto Jėzus pradėjo rodyti savo mokiniams, kad jam reikia eiti į Jeruzalę, daug kentėti nuo vyresniųjų, Rašto žinovų ir vyriausiųjų kunigų, būti nužudytam ir trečią dieną prisikelti"[2]). Koks skirtingas nuo ano plačiai žinomojo ir spindinčiojo Mesijo, kurio žmonės laukė; šis Mesijas vengia pripažinimo ir pranašauja, kad jo laukia kentėjimai ir žiauri mirtis! Šis energingas įspėjimas buvo nelauktas smūgis jo mokiniams. Kilnusis Petras, skatinamas savo būdo ir dabar ką tik suteiktosios jam valdžios, jautė, kad jam reikia ką nors pasakyti: „Ėmęs jį Petras, pradėjo jį barti, sakydamas: Nieku būdu, Viešpatie, tai tau neatsitiks. Jis atsigręžęs tarė Petrui: Eik už manęs, šėtone; tu man papiktinimas, nes tu mėgsti ne tai, kas Dievo, bet kas žmonių". Šėtonas buvo tikrasis gundytojas (§78,273), o čia jo vardu pavadinamas Bažnyčios Uola ir dangaus karalystės vyriausiasis vietininkas. Šio nužeminimo prasmė, kad Petras, labiau norėdamas viešpataujančio Mesijo, atkalbinėjo nuo kančios, buvo taikoma daugiau to meto laikams, negu jam asmeniškai, bet tai rodo, kaip būtinai reikėjo mesijinį supratimą tikslinti net ir artimiausių Jėzaus mokinių galvose.

Patikslinimai sekė, įgaudami kaskart smarkesnių nusivylimų toną. Ko tie mokiniai tikėjosi, sekdami Mesiją Jėzų? Gal dalytis pergale ir kartu su nugalėtoju džiaugtis puikiu gyvenimu? Jėzus pasirūpina išsklaidyti tokias svajones, atitinkamais paankstintais paneigimais, lyg antausiais, kokiais bandomas prabudinti apsisvaiginęs ligonis. Jėzus pareiškia, kad kurie nori jį sekti, privalo išsižadėti savęs, prisiimti savo kryžių ir jį sekti[3]). Užuomina į kryžių, supran-

2) Mato 16,21

3) Mato 16,24

tama, aiškesnė pasidarė po Jėzaus mirties, bet jau ir tada mokiniai pajėgė tą užuominą labai gerai suprasti. Nuo tada, kai romėnai užėmė Palestiną, kryžiavimas ten buvo plačiai naudojamas (§597), ypač bausti liaudies maištų kėlėjams, dažnai paskatinamiems mesijinių idealų. Kas tad nori sekti Jėzų, tas gali laikyti save jau mirusiu ir tik tada jis gyvens. Jėzaus sekėjas, prarasdamas dėl Jėzaus ir gerosios naujienos gyvybę, ją išsaugos, o, būdamas mėšlungiškai prisirišęs prie savo gyvybės, ją praras[4]). Iš tiesų kokia nauda būtų žmogui, jei jis laimėtų visą pasaulį, bet netektų savo sielos, neįsigydamas tikrojo amžinojo gyvenimo? Ką žmogus gali duoti savo sielai išpirkti? Ar kuris nors gėdysis Jėzaus ir jo gerosios naujienos? Gerai, tas manys savo gyvybę išgelbėjęs šioje svetimoteringoje ir nuodėmingoje giminėje. Bet kada žmogaus Sūnus ateis Tėvo garbėj su savo angelais, jis gėdinsis tokio žmogaus, kuris gėdijosi jo, ir tada kiekvienam atsilygins, žiūrėdamas jo darbų[5]).

Apskritai Jėzui šis gyvenimas esmėje yra praeinantis ir vertas tik tiek, kiek jis yra nukreiptas į pastovų būsimąjį gyvenimą. Jis, Mesijas, veda žmones į pastovųjį gyvenimą per praeinančiojo gyvenimo kietus bandymus. Kas nenori jo sekti, pasilikdamas praeinančiame gyvenime, tuo pačiu pasilieka mirtyje.

401. Prie šių Jėzaus žodžių visi trys sinoptikai prijungia dar vieną išsireiškimą, kuris, atrodo, buvo pasakytas kita proga: „Jis jiems dar kalbėjo: Iš tikrųjų, sakau jums, kai kurie iš tų, kurie čia stovi, neragaus mirties, kolei išvys Dievo karalystę, ateinančią su galybe“[6]). Aštriu savo įžvalgumu sinoptikai šį pareiškimą deda po kitų, kuriais patikslinama mesiji-

4) Morkaus 8,35

5) Morkaus 8,38; Mato 16,27

6) Morkaus 8,39

nė sąvoka, nes esmėje juo tai ir daroma[7]). Nepasirodys triukšmingai joks politinis Mesijas su garbės spindesiu ir pergale. Bet kenčiančio ir nužudyto Mesijo karalystė ateidama pasireikš tokia vidine ir išorine galia, jog visiems laikams išblaškys visas politinio mesianizmo svajones. Kai kurie dalyvavusiųjų pokalbyje nemirs, kol nebus paliudiję tos galios atsiskleidimo. Iš tikrųjų po keturiasdešimt metų, pagal žydų skaičiavimą antrosios „kartos" metu, mesijinių svajonių Jeruzalė tapo sunaikinta ir politinis judaizmas visiems laikams pribaigtas, o tuo tarpu Jėzaus geroji naujiena „skelbiama visame pasaulyje"[8]).

ATSIMAINYMAS

402. Kaip ir buvo lauktina, tie energingi mesijiniai tikslinimai prislėgė mokinių dvasią. Tie ugningi galilėjiečiai, grynakraujai žydai, sumišo ir nuliūdo. Vaistų jiems atgaivinti Jėzus pateikė savo atsimainymu, įvykiusiu po šešių dienų (pagal Luką „po aštuonių dienų"), po to, kai jis paskelbė jiems, kad jis yra Mesijas. Evangelistai kaip šio įvykio vietą nurodo „aukštą kalną", bet mums neperduotas jo vardas. Daugelis šių laikų tyrinėtojų mano, kad tai buvo Hermono kalnas, kurio viršūnė yra 2759 m nuo Vidužemio jūros lygio ir kuris, be kita ko, yra tuojau pat už Pilypo Cezarėjos, kur Jėzus pareiškė, kad jis yra Mesijas.

Bet jau nekalbant, kad kalnas yra sunkus užkopti ir kelias ten ir atgal užtrunka visą dieną, spėliojimas apie kalno vardą yra visai naujas. Senovės lai-

7) Kai kurie senovės aiškintojai manė, kad ši ištrauka yra atsimainymo pranašystė, kuri, jų manymu, eina čia chronologiškai (plg. §402). Iš tikro ši pastraipa kalba apie Dievo karalystės įgyvendinimą (§525 ir sek.).

8) Rom. 1,8; plg. Kolos. 1,23

kais atsimainymas nebuvo siejamas su Hermonu, nors mistikams tokią sąsają daryti galėjo pastraipa psalmės 88,13, kurioje sakoma: „Taboras ir Hermonas džiūgaus tavo vardu". Priešingai, ketvirtąjį šimtmetį siekianti tradicija sustoja ties pirmuoju iš šių dviejų. Mums šiandien Taboras nėra koks nors „aukštas kalnas", esąs 562 m virš jūros lygio ir iškyląs virš apylinkės slėnių (o jie yra žemiau Viduržemio jūros lygio) apie 600-620 m. Bet senovės žmonėms jis galėjo būti ir pakankamai aukštas kalnas, nes jis buvo visiškai atsiskyręs ir nuo jo viršūnės buvo galima matyti didžiąją dalį Galilėjos. Kitas sunkumas yra tas, kad jo viršūnė galėjo būti apgyventa ir dėl to neteikė to nuošalumo, kurio, kaip atrodo, reikėjo atsimainymui. Bet ta kliūtis nėra nenugalima. Viršukalnė galėjo būti gyvenama neramiais karų laikais, nes ją buvo patogu paversti į tvirtovę. Taip iš tikrųjų atsitiko 218 m. prieš Kr. prie Antijocho III Didžiojo, o vėliau ir Vespasijono karo metu, kada ji Flavijaus Juozapo buvo sustiprinta, ir jis tai plačiai aprašo[1]). Išskyrus tuos atsitikimus, Taboro viršukalnė buvo apleista, ypač dar kad kalnas, status ir akmenuotas, visiškai neturi jokio vandens šaltinio[2]). Kai dėl nuotolio tarp Taboro ir Pilypo Cezarėjos, tai jį lengvai galima buvo įveikti per 6 ar 8 dienas. O kur tai bebūtų įvykę, viskas vyko šitaip.

403. Iš nusiminusių mokinių tarpo Jėzus pasiėmė su savim tris mylimuosius, Petrą ir abu brolius: Jokūbą ir Joną. Su jais užėjo ant kalno. Kelias buvo ilgas, vargingas lipimas, o dar prisidėjo vasaros karščiai, dėl to keleiviai, pasiekę viršūnę, turėjo būti la-

1) Plg. Polibius V.70: Žydų karas IV.54-61

2) Tas vandens trūkumas, minimas Flavijaus Juozapo jau nurodytoje ištraukoje, buvo didelė kliūtis statant baziliką 1924 m., vadovaujant architektui A. Barluzzi, kuris turėjo nuolat vandenį gabentis kupranugarių karavanais iš apačioje esančios lygumos.

bai pavargę. Veikiausia, kad viršukalnę jie pasiekė vakare, nes visi trys mokiniai tuojau ko patogiausiai suguia ir užmiega[3]). Priešingai, Jėzus, kaip buvo pratęs naktimis, netoli nuo jų meldėsi. Vienu tarpu miegančiųjų veidus nusvietė ryški šviesa. Jie pravėrė akis ir štai pamato visiškai kitokios išvaizdos Jėzų. „Tenai jis atsimainė jų akivaizdoje: jo veidas sužibo kaip saulė, o jo drabužiai pasidarė balti kaip sniegas[4]). Kai jo mokiniai buvo miego apimti[5]), visiškai prasibudino ir jų akys ir mintys prisiderino prie spinduliuojančio regėjimo, jie šalia atsimainiusio Jėzaus atpažino Mozę ir Eliją, kalbančius apie mirtį, kurią Jėzus turėjo iškentėti Jeruzalėje. Pasikalbėjimas trumpai tetruko, ir Mozė su Eliju tartum pradėjo tolti. Bet Petras, kaip ir paprastai, jaučia naudinga esant ką nors pasakyti, ir jis tarė Jėzui: „Rabbi, gera mums čia būti: padarykime tris padangtes, vieną tau, vieną Mozei ir vieną Elijui!“ Gal būt, gerasis Petras apgailestauja, jog po sunkios kelionės jis pasirūpino guoliu tiktai sau, nepagalvodamas apie Jėzų, kuris dabar atsimainęs ir tokioje būsenoje kalbasi su tais žymiaisiais svečiais. Bet evangelistas, kuris yra kartu Petro aiškintojas, tuojau pat nušviečia tikrąją prasmę, kurią jis, tikriausia, nekartą buvo girdėjęs iš paties Petro: „Bet jis nežinojo, ką kalbąs, nes jie buvo labai nusigandę“[6]). Petras nebesulaukė atsakymo, nes tuo tarpu pasidarė debesis, kuris apsiautė juos, o iš debesies atsiliepė balsas: „Šitas mano mylimiausias sūnus, jo klausykite!“ Trys mokiniai dar labiau išsigandę parpuolė veidu ant žemės, bet netrukus Jėzus prieina ir paliesdamas juos taria: „Kelkitės ir nebijokite!“ Žvelgdami aplinkui, jie nieko daugiau nebemato, kaip vien tik Jėzų tokį, kokį visada matydavo. Sekan-

3) Luko 9,32

4) Mato 17,2

5) Luko 9,32

6) Morkaus 9,6

čią dieną, leidžiantis nuo kalno, Jėzus įsakė jiems: „Niekam nesakykite apie šitą regėjimą, kolei žmogaus Sūnus neprisikels iš numirusiųjų!“

404. Nebereikia nė minėti, kad racionalistai visiškai paneigia atsimainymo istoriškumą. Jiems visas tas įvykis tėra haliucinacija, ar dalis mito, ar simbolis, ar dar kas nors panašaus. Tačiau vienas racionalizmo atstovų kaip tik yra pripažinęs tikrąją tos sąvokos vertę, pažymėdamas, kad „Kristaus atsimainymas sinoptikų piešiamajame paveiksle yra tampriai susijęs su kančios ir garbingo prisikėlimo pramatymu. Atsimainymas švelnina išpranašautuosius kentėjimus ir yra įvadas į pergalę“ (Loisy). Tai yra teisinga, bet nevisai. Mozės ir Elijo dalyvavimas, kaip Įstatymo ir Pranašų atstovų, turi savo ypatingą prasmę, parodo, kad Įstatymo ir Senojo Testamento pranašų galutinis tikslas yra Mesijas Jėzus. Šitai atitinka tai, ką Jėzus pasakė Kalno pamoksle, būtent, kad jis atėjo ne Įstatymo ar pranašų panaikinti, bet įvykdyti (§323).

Tam tikru požiūriu Jėzaus atsimainymas yra priešingybė jo gundymui (§271). Labiau tiesioginiu būdu tai sušvelnina slegiantį įspūdį, kurį buvo sudarę mokiniams mesijiniai patikslinimai, bet tuo pačiu tie patikslinimai ir patvirtinami. Jėzus Mesijas, nušvitęs spindesiu, kalbasi su Moze ir Eliju apie savo išvykimą arba mirtį, kuri įvyks Jeruzalėje, ir tai turėjo būti tartum būtinas perėjimas jam į garbę. Kai jis bus jau atlikęs šį perėjimą ir įžengęs į savo garbę, tada jis pabars kai kuriuos nepaslankiuosius savo mokinius: „O, neišmanėliai ir nerangios širdies tikėti visam, ką yra kalbėję pranašai! Argi nereikėjo, kad Kristus tai kentėtų ir taip įeitų į savo garbę? (§630).

Tokiu būdu duotieji vaistai, be abejo, sėkmingai paveikė mokinių dvasią, bet tuo pat metu padaugino ir tam tikrų rūpesčių bei netikrumo. Kodėl jiems draudžiama papasakoti kitiems apie šį regėjimą? Ar

bus galima apie tai kalbėti tik tuomet, kai žmogaus Sūnus bus prisikėlęs iš numirusiųjų, nes tas būsimasis įvykis buvo minimas? Ar tai jau buvo išvakarės to visuotinio mirusiųjų prisikėlimo ir pasaulio pabaigos, apie kuriuos kalba senovės pranašai?[7]) O tada kodėl Elijas nepasiliko pastoviai — ne vien tik trumpam, tik regėjime — paruošti kelio didžiajam atgimimui? Šį paskutinįjį klausimą nešiodamiesi galvoje, mokiniai paklausė Jėzų: Ką tat Rašto žinovai sako, kad pirma turi ateiti Elijas? Jėzus atsakė: Elijas, tiesa, turi ateiti, ir jis visa atitaisys, bet jis jau atėjo, ir jie jam padarė ką norėjo. Taip pat ir žmogaus Sūnus turės nuo jų kentėti. Tuomet mokiniai suprato, kad jis jiems kalbėjo apie Joną Krikštytoją"[8]).

NUOMARIU SERGĄS VELNIO APSĖSTASIS

405. Nusileidę į pakalnę, keturi jie tuojau prisijungė prie kitų apaštalų, likusių lygumoje; tuos jie čia rado — skaičiumi, tur būt, devynis — minios apsuptus ir besiginčijančius su Rašto žinovais.

Pastebėjęs Jėzų, vienas išėjo iš minios priekin, sakydamas: „Aš atvedžiau pas tave savo sūnų, vieninteli, kurį turiu, kurs nebylės dvasios apsėstas. Kur tik ji sugriebia jį, ten jį trenkia į žemę, iš burnos jam pradeda eiti putos, jis griežia dantimis ir stingsta. Prašiau tavo mokinių, kad ją išvarytų, bet jie negalėjo". — Tas nepasisekimas, gal būt, kaip tik ir sukėlė ginčus su Rašto žinovais, kurie nepraleisdavo progos nepasakę ką nors pikta apie mokinius ir net nebuvusį ten mokytoją. Bet štai jis, čia jau ir išgirdęs, kas atsitiko, sušunka: „O, netikinti giminė, kiek dar ilgai aš su jumis būsiu? iki kolei aš jus kęsiu?" Paskui, žvilgs-

7) Izaijo 26,19; Ezechielio 37; Danielio 12,1-3

8) Mato 17,13

niu ieškodamas jaunuolio, pridėjo: „Atveskite jį pas mane!“[1]) Tikėjimas Jėzui buvo pagrindinė sąlyga stebuklui padaryti, ir jis apgaili, kad jo trūksta Rašto žinovams ir berniuko tėvui, o taip pat ir apaštalams, kurių nepasitenkinimas išdavė tai, kad jų tikėjimas buvo silpnas ir svyruojantis.

Jaunuolis atnešamas pas Jėzų, bet stebukladario akivaizdoje jį tuojau pat ima tampyti konvulsijos, ir jis parkrinta, voliojasi, ir iš jo burnos eina putos. Priepuolio metu Jėzus norėjo paklausti tėvą ne tiek kaip gydytojas, kuris nori nustatyti diagnozę, bet daugiau stengdamasis visiems dalyviams pabrėžti galią to „ženklo“, kurį jis ruošėsi atlikti, ir paskatinti juos pasvarstyti savo tikėjimo trūkumą: „Kiek yra laiko, kada jam taip darosi? Tėvas atsakė: Nuo kūdikystės; ji dažnai jį įmesdavo į ugnį ir į vandenį. Jei ką gali, pasigailėk mūsų ir padėk mums!“ Nepaisant Jėzaus apgailestavimo, vargšo tėvo žodžiai išdavė tikėjimo silpnumą. Todėl Jėzus jam tarė: „Jei tu gali tikėti, tikinčiam visa galima!“[2]) Po tų žodžių sekusią sceną Morkus perduoda plazdančiu gyvumu, atitikdamas Petro žodžius: „Vaiko tėvas tuojau sušuko ir su ašaromis tarė: Tikiu, Viešpatie, padėk mano netikėjimui! Jėzus, matydamas subėgančią minią, sudraudė nešvarią dvasią ir jai tarė: Kurčia ir nebyle dvasia, aš tau įsakau, išeik iš jo ir daugiau į jį nebeįeik. Tuomet ji, šaukdama ir labai jį tąsydama, išėjo iš jo; jis pasidarė lyg negyvas, taip kad daugelis sakė: Jis numirė. Bet Jėzus paėmė jį už rankos, pakėlė jį, ir jis atsistojo“. Gydytojas evangelistas dar švelniai priduria, kad jaunuolį Jėzus atidavė jo tėvui.

Apaštalai, kurie buvo nusivyle, nepajėgė susilaikyti neišsiaiškinę priežasties, kodėl jiems nepasisekė. Taigi jie privačiai paklausė Jėzų: „Kodėl mes negalėjome jos išvaryti? Jėzus jiems atsakė: Dėl jūsų neti-

1) Morkaus 9,18

2) Morkaus 9,23

kėjimo. Nes iš tikrųjų sakau jums, jei turėsite tikėjimą kaip garstyčios grūdą, jus sakysite šitam kalnui: Persikelk iš čia į tenai, ir jis persikels; ir jums nebus nieko negalima". Apie garstyčios grudą Jėzus jau buvo kalbėjęs prilyginime (§368); „šitas kalnas" kurį minėjo, gal buvo Taboras, kuris dunksojo prieš juos. O kai dėl būtinumo tikėti norint stebuklo, tai Jėzus buvo jiems ne kartą praeityje pabrėžęs, bet tasai pamokymas maža tebuvo davęs vaisių.

PASKUTINĖS DIENOS GALILĖJOJE

406. Po šių įvykių „Jėzus ėjo per Galilėją, ir jis nenorėjo, kad kas nors tai žinotų"[1]). Tai buvo kelionė, skirta vien tiktai jį lydinčių mokinių dvasiai lavinti, o ne gerajai naujienai skelbti minioms.

Tasai dvasinis lavinimas gana greitai pareikalavo iš naujo įspėti dėl Mesijo žemiškojo likimo, kas kartą vis labiau išblaškant politinio mesianizmo svajones, kurios atkakliai kerojo žyduose. „Žmogaus Sūnus turi būti įduotas į žmonių rankas, jie jį užmuš, ir trečiąją dieną jis prisikels"[2]). Tokio įspėjimo sudarytasis įspūdis rodo, kaip tai buvo reikalinga, nes mokiniai smarkiai nuliūdo, o Lukas prideda: „Bet jie nesuprato tų žodžių, ir jie buvo jiems paslėpti, kad jų neišmanytų. Jie net bijojo klausti jį apie tuos žodžius"[3]).

Vėliau būrelis pasuko į Kaparnaumą, ir jie atėjo ten, o mokiniai, keliaudami gal kiek atsilikę nuo Jėzaus, smarkiai ginčijosi tarpusavy (§408). Jų atvykimą į miestelį tuojau pastebėjo muitininkai, kurie tuojau skubėjo įsitikinti, ar Jėzus susimokėjo mokestį Jeruzalės šventyklai. Visi suaugę izraelitai buvo

1) Morkaus 9,30
2) Mato 17,22-23
3) Luko 9,45

įpareigoti kasmet mokėti šventyklai išlaikyti po pusę sidabrinio siklo, tai yra dvi drakmas (§534). Tas mokestis paprastai būdavo surenkamas prieš Velykas, bet tolimesnėse srityse, kaip Galilėjoje, užtrukdavo iki Sekminių ir Padangčių šventės. Kadangi Jėzus jau ilgas laikas kaip nebuvo Kaparnaume ir artėjo Padangčių šventė, muitininkai atėjo paimti to mokesčio. Jie pirma kreipėsi į Petrą, klausdami: „Ar jūsų mokytojas nemoka didrakmos?“ Petras, karštai taip, kaip ir visada, atsakė: „Taip! tikriausiai moka!“ —ir įėjo į namus, kur buvo Jėzus, pasikalbėti su juo dėl to. Jėzus pirmas prakalbėjo: „Kaip tau rodosi, Simonai? Iš ko žemės karaliai ima muitą ar pagalvį? Iš savo sūnų, ar iš svetimųjų?“ Petras atsakė: „Iš svetimųjų“. Jėzus jam tarė: „Taigi, sūnūs laisvi!“

Pritaikymas šio pareiškimo Jėzaus atvejui buvo aiškus. Jis buvo Dievo Sūnus, ir dėl to jam nereikėjo mokėti muito už savo dangiškojo Tėvo žemiškuosius namus. Tačiau Jėzus tęsė: „Bet kad jų nepiktintumėm, eik pas jūrą, įmesk meškerę, imk tą žuvį, kuri pirma pakibs; atvėręs jos nasrus, rasi staterą; ėmęs jį, duok jiems už mane ir už save“ (stateras, arba siklas, lygus keturioms drakmoms, arba dviem didrakmom; apie 6 litus).

Kalno pamoksle Jėzus ragino savo klausytojus pažvelgti į dangaus paukščius ir laukų lelijas ir nebūti susirūpinusiems medžiaginiais dalykais, o tik Dievo karalyste ir jos teisybe. Tasai epizodas, kaip ir abu duonos padauginimai, yra aiškinimas, kurs patvirtina jo žodžius. Gali būti, kad bendrojoje apaštalų piniginėje tuo metu tebuvo tik keletas centų. Jėzus neina skolintis, bet pasiunčia Petrą į tą Apvaizdą, kuri maitina paukščius ir apvelka laukinę žolę, ir paima iš jos paskolą pagal Kalno pamokslo nurodymus.

407. Dar šiandieną Tiberijados ežere yra gausu chronidų rūšies žuvų, kurių inkubacinis laikotarpis yra labai keistas ir ypač užtinkamas „Chronis Simo-

nis“ porūšyje, arba, liaudies kalba, „Šv. Petro žuvyje“. Patelė padeda povandeniniuose augaluose apie 200 ikrų; vėliau patinėlis surenka juos tarp savo žiaunų ir juos ten laiko tol, kol evoliucijos ciklas pasibaigia ir jau apie 10 milimetrų ilgio žuvelės pačios gali išgyventi. Šios pareigos patinėliui yra nupelnusios „Chronio šeimos tėvo“ vardą. Besibaigiant inkubaciniam laikotarpiui, patinėlio nasrai taip neproporcingai ištęsti, palyginti su visu kūnu, jog jis nebegali net susičiaupti. Kai ateina laikas išmesti mažąsias žuveles, jis praryja kokį nors daiktą, kuris palaipsniui išstumia jas ir kuriam laikui užima jų vietą. Tasai daiktas paprastai būna žvirgždas, bet tas pareigas gali atlikti ir koks nors pinigas, kaip antai senovės stateras ar siklas. Ar šiuo atveju taip ir atsitiko, kai Simonas pagavo žuvį su stateru žiaunose? Nieko tikra negalime pasakyti; tiktai žinome, kad tas, kuris buvo padauginęs duoną, dar kartą kreipėsi į Apvaizdą, šįkart kitokiu būdu, ir Apvaizda tuojau pat išmokėjo pinigą, jos vardu išleistąjį Kalno pamoksle.

Iš vėlyvesnių Jėzaus pasekėjų gal niekas taip nepasitikėjo Dievo Apvaizdos banku, kaip Pranciškus Asižietis, ir jo patyrimas jam leido išsireikšti, kad tai punktualiausiai išmokąs bankas. Ar Bernardonės sūnus nebuvo tik geresnis evangelijos aiškintojas už moderniuosius kritikus?

408. Petrui pavestoji pareiga tam tikru būdu siejosi su ginču, kurį mokiniai turėjo tarpusavy, kada atvyko į Kaparnaumą. Tai gal išdavė jų laikysena ar koks nors pusiau nugirstas žodis, dėl to Jėzus tiesiai paklausė juos: „Apie ką jūs kalbėjotės kelyje?“ Jie tylėjo, nes gėdijosi pasisakyti, kad kelyje ginčijosi tarp savęs, kas iš jų bus didesnis dangaus karalystėje. Iš tikrųjų buvo ko ginčytis, ne tiek Petro atžvilgiu, kuris jau turėjo aiškią pirmenybę Pilypo Cezarėjoje, o dabar vėl tas įvykis su stateru, bet daugiau kitu atžvilgiu. Kiti taip pat bus turėję savus motyvus, kad

pati garbingiausia ir arčiausiai sosto vieta priklauso jam, o ne kuriam kitam, kai jų mokytojas sėdės Mesijo soste, išpuoštame perlais ir žibąs auksu. Po trumpos drovios tylos vienas jų įsidrąsino ir pasakė Jėzui, kad jie ginčijosi tarp savęs, kas iš jų bus pirmasis. Kaip ir Kalno pamoksle, Jėzaus atsakymas yra idėjų pervertinimas: „Jei kas nori būti pirmasis, tas bus visų paskučiausias ir visų tarnas". Kaip tik tuo metu per kambarį atsitiktinai perbėga vaikas. Jėzus pasišaukia jį, apkabina, pastato jį tų subrendusių vyrų viduryje ir, kiekvienam į akis pažvelgęs, taria: „Iš tikrųjų, sakau jums, jei jūs nesigręšite ir nepasidarysite kaip vaikai, neįeisite į dangaus karalystę! Taigi, kas tik pasižemina kaip šitas vaikas, tas didžiausias dangaus karalystėje"[4]). Vaiką tebeturėdamas pavyzdžiu, Jėzus dar pasakė, kad kas tik priima vieną tokių jo vardu, tas priima jį patį, o jį priimdamas, priima dangiškąjį Tėvą, kurs siuntė jį (plg. §483).

Toks priėmimo platumas Jonui atrodė nelabai aiškus. Neseniai jis su kitais apaštalais ne tik kad nepriėmė, bet dar net tyčia trukdė žmogui, kuris Jėzaus vardu išvarinėjo velnius; kadangi jis nenorėjo prisidėti prie apaštalų, tad jie draudė jam velnius išvarinėti. Jėzus papeikė tokį apaštalų veiksmą: jie neturėjo drausti, nes kas ne prieš juos, tas yra už juos[5]).

409. Tomis dvasiniam lavinimui skirtomis dienomis Jėzus kiekviena pasitaikiusia proga nurodinėjo savo mokiniams, kaip kada elgtis[6]). Kas paduos Jėzaus mokiniams, kaip tokiems, vandens stiklą atsigerti, tas nepaliks neatlygintas. Kas papiktintų vieną iš tų, kurie, tikėdami į Jėzų, pasidaro vėl lyg vaikai, tam geriau būtų, kad asilo sukamų girnų akmuo būtų

4) Mato 18,3-4

5) Morkaus 9,38-40

6) Morkaus 9,41 ir sek., taip pat ir kitų sinoptikų atitinkamose pastraipose.

užnertas ant kaklo ir kad jis būtų įmestas į jūrą (tai turėtų būti apatinis girnų akmuo iš tų dviejų, sudarančių girnas, sukamas asilo), nes tas akmuo būdavo su skyle miltams byrėti ir pro ją galima praverti virvę. Reikia saugotis nepaniekinti nė vieno tų mažutėlių dvasioje, nes jų angelai sargai danguje visuomet mato dangiškojo Tėvo veidą. Jei brolis nusidėjo, tegul būna subartas prie keturių akių. Jei jis paklauso, tai laimėjai savo brolį. Jei nepaklausytų, paimk vieną ar du liudininkus pagal Mozės Įstatymo nuostatus[7]). Jei jis ir jų nepaklausytų, tegul būna pranešta Bažnyčiai; o jei jis nepaklausytų nė Bažnyčios, tada lai būna su juo pasielgiama taip, kaip žydai elgiasi su pagonim ar muitininku, būtent, kaip su svetimu dvasiniam bendruomenės gyvenimui. O ką tik apaštalai, sudarydami Bažnyčią, suriš ar atriš žemėje, bus surišta ar atrišta danguje (§397). Kada du žemėje susitars melsti kurio nors dalyko, dangiškojo Tėvo bus jiems suteikta. Kur du ar trys bus susirinkę Jėzaus vardu, ten ir Jėzus bus jų tarpe.

Perduodama tuos pasakymus mums, pirmykštė katechezė rodo, kad juose buvo įžiūrimos normos, pagal kurias turėjo būti tvarkomas Jėzaus pasekėjų socialinis gyvenimas ir pavyzdys, kurio turėjo prisilaikyti krikščionių kartos.

Bet dėl taisyklės apskųsti kaltą ir kietasprandį brolį kilo neaiškumų Petrui: „Viešpatie, kiek sykių aš turiu atleisti savo broliui, kai jis man nusideda? Ar iki septynių?“ Septyni judaizmui buvo šventas ir sąlyginis skaičius, ir Petras čia yra labai didžiadvasiškas, nes sekantį šimtmetį Rabbi b. Jehuda paskelbs, kad Dievas atleidžia iki trijų kartų, bet ne iki keturių[8]). Bet Jėzui tasai Petro kilniaširdiškumas atrodo menkas, ir jis tarė: „Aš nesakau iki septynių, bet iki

7) Deuteron. 19,15-17

8) Joma 86 b, Bar; užuomina į Amos knygos 2,4

septynias dešimtis septynių kartų“, tai priežodžiu virtęs pasakymas, kuris reiškia neribotą skaičių. Petrui Kalno pamokslo įsakymas atsukti ir kitą skruostą tam, kuris davė antausį, turėjo galioti septynis kartus. Aštuntasis smūgis turėjo panaikinti priesaką. Bet pagal Kalno pamokslininką aštuntasis antausis buvo lygus pirmajam, taigi priesakas visuomet galiojo. Kodėl gi taip turėtų būti?

410. Tą „kodėl“ Jėzus paaiškino prilyginimu. Buvo galingas karalius, kurs vieną dieną panorėjo suvesti savo sąskaitas ir dėl to sušaukė tarnus atsiskaityti. Tarp pirmųjų prisistatė tas, kurs karaliui buvo kaltas 10.000 talentų. Tais laikais tai buvo nepaprastai didelė pinigų suma (apie 100 milijonų litų). Skolininkas, suprantama, neturėjo iš ko atiduoti tokios sumos, ir karalius, norėdamas atgauti bent dalį, įsakė parduoti jo turtą, o patį skolininką su žmona ir vaikais parduoti į vergiją. Esmėje šis sprendimas senovės laikams buvo gana švelnus, nes skolininkui ir šeimai dar buvo palikta gyvybė, kai tuo tarpu karalius neteko didžiosios savo turtų dalies. Tą sprendimą išgirdęs, skolininkas parpuolė karaliui po kojų ir maldavo ne tuo rytiečiams įprastu teatrališkumu, o nuoširdžiai susigraudinęs, kaip amžinai žuvęs žmogus: „Turėk man kantrybės, ir aš visa tau atiduosiu!“ Karalius buvo labai geros širdies, jam pagailo to tarno, ir jis paleido jį ir dovanojo visą skolą. — Tas tarnas tikrai dabar galėjo vėl atsikvėpti ir džiaugtis, kad dar yra gyvas žmogus; jis išvengė vergijos, ir jam net dovanota 10.000 talentų skola!

Tačiau tai leido jam pradėti pūstis, ir puikybė apakino jį. Išėjęs iš to baisaus, bet laimingai pasibaigusio pasimatymo, jis susitiko savo draugą, kurs jam buvo skolingas šimtą denarų (apie 150 litų). Vos jį pamatęs, tuojau šoko ant jo, griebė už gerklės, vos tik neužsmaugdamas, ir pradėjo šaukti: „Atiduok, ką esi man skolingas!“ Vargšas žmogelis puolė jam po kojų

maldaudamas: „Turėk man kantrybės, ir aš visa tau atiduosiu!“ Tas gi neklausė, įmetė savo skolininką į kalėjimą, kol jis atiduos visą skolą. Šis įvykis nuliūdino kitus karališkojo dvaro tarnus, ir jie pranešė karaliui, kas buvo įvykę. Tuomet karalius liepė pašaukti skolininką, kuriam jis buvo dovanojęs, ir tarė jam: „Nedorasis tarne! Aš tau dovanojau visą tą begalinę skolą, nes mane meldei; argi tat nereikėjo ir tau pasigailėti savo draugo, kaip aš tavęs pasigailėjau? Susirūstinęs karalius atidavė jį“ jau ne paprastiems kalėjimo sargams, bet „budeliams (gr. basanistais), iki bus išreikalauta visa skola“. Jėzus baigė: „Taip ir mano dangiškasis Tėvas jums padarys, jei kiekvienas neatleisite savo broliui iš savo širdies“.

Atrodo, kad šį kartą prilyginimas buvo toks aiškus, jog apaštalai nebeprašė Jėzaus paaiškinti. Karalius yra Dievas; grėsmingai didelė pinigų suma, kurios karalius nereikalauja iš savo tarno, yra ta daugybė klaidų, kurias Dievas atleidžia žmogui; nereikšmingoji suma, kurios pasigailėtasis tarnas taip žiauriai reikalavo iš savo draugo, yra tos menkosios paklaidos, kurias žmogus padaro vienas kitam. Tokiu būdu — ir tai yra prilyginimo pamokymas — Dievo atleidimas žmogui įsakmiai reikalauja, kad žmogus žmogui atleistų. Šį dalyką Jėzus jau buvo pabrėžęs ir „Tėve mūsų“ maldoje: „Ir atleisk mums mūsų kaltes, kaip ir mes atleidžiame savo kaltininkams“.

411. Apie tą metą jau buvo prabėgę keletas mėnesių nuo Velykų, buvusių prieš pirmąjį duonos padauginimą (§372), ir jau krypo į 29 m. rudenį. Jau buvo praėję pusantrų metų, arba dvidešimt mėnesių, nuo to laiko, kai Jėzus pradėjo savo viešąjį gyvenimą. Sprendžiant iš evangelijų paduodamųjų aiškių žinių, visa tų mėnesių veikla vyko Galilėjoje, išskyrus tik kelionę į Jeruzalę (§384) ir kitą kelionę į Fenikiją ir į šiaurės Palestiną (§389).

Deja, tos veiklos išdavos rodė smarkius nuostolius, jeigu į apyskaitas žiūrėti iš žmogiškojo požiūrio. Gerosios naujienos skelbėją ištrėmė iš Nazareto jo paties bendragyventojai (§359). Kaimai prie ežero, kuriuos jis atrodo, buvo pasirinkęs, tiesa, rinkosi apie stebukladarį, bet tik dėl to, kad jų aklieji praregėtų, kurtieji pradėtų girdėti, kad jų mirusiems būtų grąžinta gyvybė ir jų skilviams būtų duota duonos. Kai reikalas iškilo priimti stebukladario reikalaujamąjį galvojimo keitimą ir dvasinę revoliuciją, daugelis tų, kurie spietėsi apie jį, atsisakė, ir jo pasėtoji sėkla krito arba ant takų ir buvo sumindžiota, arba ant uolų ar tarp erškėčių. Kas po tos sėjos sudygo? Šalia to negausaus mokinių būrelio, — o ir tiems dar buvo toli iki derliaus brandumo,—pagrįstai galime daryti prielaidą, kad visoje Galilėjoje tikrai maža buvo tokių, kurie nuoširdžiai priėmė gerąją naujieną ir ištikimai laikėsi jos. Taigi, žmogiškai šnekant, balansas buvo arba atrodė žlugimo ženkle.

Jėzus tai jautė, ir jo širdis liūdėjo, ypač dar, kad nebebuvo jau laiko toliau beprasidėti su galilėjiečiais. Jam reikėjo eiti ir bandyti kur nors kitur. Ką jis dar būtų galėjęs padaryti tarp tų galilėjiečių, o ypač ežero pakrantėse esančiuose kaimuose, kad būtų susilaukta geresnės piūties? Nieko. Jei derlius buvo labai skurdus, ar kaltė krinta ne patiems tiems kaimams, kuriuos jis taip mylėjo? Vieną dieną jo liūdesys ir gailestis prasiveržė iš širdies aitriu skundu: „Vargas tau, Korozaine, vargas tau, Betsaida; nes jei Tire ir Sidone būtų įvykę stebuklai, kurie padaryta jumyse, jie seniai būtų darę atgailą ašutinėje ir pelenuose. Todėl tai, sakau jums, Tirui ir Sidonui bus lengviau teismo dieną kaip jums. Ir tu, Kaparnaume, argi iki dangui būsi išaukštintas? Tu nužengsi iki pragarui; nes jei Sodomoje būtų buvę padaryta stebuklų, kokių padaryta tavyje, ji, rasi, būtų išlikusi iki šiai dienai.

Todėl tai, aš sakau jums, sodomiečių žemei bus lengviau teismo dieną kaip tau"[9]).

412. Ligi šiol iš minėtųjų Galilėjos miestelių gerai pažįstame Betsaidą ir Kaparnaumą, bet ligi šiol dar nebuvo suminėto Karozaino. Jis visose evangelijose tik šioje vietoje minimas. Šis nelauktas užsiminimas yra labai pamokomas, nes parodo, kokių spragų esama su Jėzum susijusiose žiniose, kurias evangelistai išlaikė mums. Jei Jėzus kaip tik čia mini atskirai Korozainą, jį ypač apgailėdamas, tai rodo, kad praeityje tuo miesteliu meiningai rupinosi nemažiau, negu Betsaida ir Kaparnaumu. Tačiau apie tą miestelį mes visiškai nieko nežinome.

Euzebijaus „Onomasticus" sako, kad Korozainas buvo už dvejeto mylių nuo Kaparnaumo. Iš tikrųjų maždaug apie dvi mylios į šiaurę nuo to miestelio šiandieną yra vietovė, vadinama Keraze ar Kerazie, kur neseniai buvo užtikta senovinė sinagoga, statyta iš bazalto akmens ir panašiu stilium papuošta, kaip ir Kaparnaumo sinagoga.

Taip pat rastas sinagogos vyresniojo kėdėje išlikęs įrašas aramajų kalba, kur dėkojama Ismaelio sūnui Judanui už sinagogos pastatymą. Šiandieną, kaip jau ir Euzebijaus laikais, ta vietovė yra tyrai. Vėlesniais laikais tas miestelis, evangelijoje suminėtas tik prakeikimui, patraukė krikščionių liaudies vaizduotę, ir keletą šimtmečių jį vis apmąstant buvo pagaliau nuspręsta, kad čia būsianti Antikristo tėviškė[10]).

9) Mato 11,21-24. Luko 10,13-15 pastraipoje yra kitoks tekstas, kuris chronologiškai neatrodo toks pagrįstas, nes tuo metu Jėzus jau buvo palikęs Galilėją.

10) Legenda užrašyta 1172 m. vokiečio Teodoriko (Libellus de locis Sanctis, p.101); pakartota 1345m. Mykalojaus Poggibonsi (Libro d'Oltremare, I,292): „Šalia yra Corozim pilis, kur turi gimti ir būti paskelbtas Antikristas".

NUO PASKUTINĖS PADANGČIŲ ŠVENTĖS IKI PASKUTINĖS ŠVENTYKLOS PAŠVENTINIMO ŠVENTĖS

CHRONOLOGINIS IR GEOGRAFINIS KLAUSIMAS

413. Iki šios vietos trys evangelistai sinoptikai didžiąja dalimi ėjo gana lygiagrečiai. Vien tik Jonas savo įpročiu pasuko visiškai savu keliu, nei atsisakydamas to lygiagretumo, nei laikydamasis jo, kaip trys jo pirmtakai (§165). Bet čia trys sinoptikai iš dalies jau ir išsiskiria: Matas ir Morkus apskritai ir toliau laikosi lygiagretumo, o Lukas pasuka kita kryptim, kai tuo tarpu Jonas vis eina savu keliu, kuris nėra nei Mato, nei Morkaus, nei Luko. Tiktai nuo paskutiniųjų Jėzaus gyvenimo Velykų Lukas eina vėl tuo pačiu keliu, kaip Matas ir Morkus; Jonas taip pat eina kartu su jais, bet, kaip ir paprastai, patikslindamas ir papildydamas juos.

Jau žinome, kad Jonui ypač rūpėjo Jėzaus veikla Jeruzalėje ir jis aiškiai atžymi jos datas. Todėl šiuo naujuoju laikotarpiu jis pateikia istorikui ypač reikšmingos medžiagos papildyti Jėzaus gyvenimo istorijai ir nustatyti jo chronologijai. Kur Luko pasakojimas nesutampa su dviejų kitų sinoptikų, ten jis sužymi naujų įvykių ir pasikalbėjimų, nors jis visiškai nesirūpina tų įvykių vieta ir laiku. Dėl to mums kyla uždavinys, kaip nustatyti Luko nepriklausomai nuo kitų trijų evangelistų pasakojamųjų įvykių aplinką.

Daugelis šių laikų tyrinėtojų šią pasakojimo dalį, užtinkamą tik trečiojoj evangelijoj, vadina Jėzaus „kelione" pagal Luką, nes visas skyrius pradedamas kelionės į Jeruzalę žymėjimu ir baigiamas įžengimu į

miestą[1]); bet kaip tik tas pastarasis dalykas yra tasai taškas, kuriame Lukas vėl prisijungia prie kitų evangelistų, nes tasai įžengimas vyko paskutiniųjų Velykų proga. Kyla klausimas, ar tai iš tikro buvo „kelionė"?

414. Norint atsakyti, reikia atsižvelgti į kai kuriuos įvykius. Pirmiausia, ši „kelionė" turėjo būti išimtinai lėta, nes turėjo būti pradėta ankstyvą rudenį, o paskyrimo vieta nebuvo pasiekta iki kito pavasario. Dėl to tai greičiau buvo ne tikra kelionė, o vaikščiojimas įvairiomis krašto sritimis be būtino reikalo tam tikru laiku pasiekti paskyrimo vietą. Luko pateikiamojoje šios kelionės ataskaitoje mums ir antrą ir trečią kartą pasakoma, kad Jėzus yra pakeliui į Jeruzalę (13,22; 17,11), visiškai nesuminint, kad jis pasiekė ją. Tiktai kai ketvirtą kartą suminima ši vieta (18, 31), tada šventasis miestas jau aiškus yra, kaip jo paskirtis, ir jis įžengia į jį (19,28). Kodėl čia pateikiami tie pakartotiniai pranešimai, kur jis eina, nes mums neatrodo, kad jie iš viso būtų reikalingi, ir jie nieko nauja neduoda? Ar tai nereiškia, apskritai imant, kad čia pasakojama apie skirtingas keliones į Jeruzalę, o ne apie vieną? Iš tiesų tokia teorija yra, ir jau yra pažymėta, kad, remiantis tuo pasakojimu, tokios kelionės vyko į Padangčių šventę, į šventyklos pašventinimą ir į paskutiniąsias Velykas[2]).

Taigi čia tai, kas atrodo tarytum sutampa tarp Luko smulkesniųjų kelionių ir Jono aiškiai nusakytųjų atskirų kelionių, esmėje susiduria su tam tikromis topografinėmis ir chronologinėmis kliūtimis ir, kaip atrodo, dar prieštarauja patiems Luko žodžiams, kuriais jis skelbia didžiosios kelionės pradžią: „Metui atėjus, kada jis (Jėzus) turėjo būti atimtas, atsitiko,

1) Luko 9,51; 19,28

2) Tarp Jono ir Luko tokie atitikmenys būtų: Luko 9,51 = Jono 7,10; Luko 13,22 = Jono 10,22-39; Luko 17,11 ir 19,28 = Jono 12,12. Kiti atvejai remiasi kitais atitikmenimis.

kad jis atgręžė savo veidą keliauti į Jeruzalę“[3]). Šie žodžiai aiškiai rodo, kad čia nusakytoji kelionė turi baigtis Jėzaus mirtimi ir po to vykstančiu paėmimu į garbę. Bet ir čia mums nėra kaip darytis išvadas, kad nurodymas į kelionę būtų daugiau chronologiškas, negu logiškas, ar darytis prielaidas, kad šiuo paskutiniuoju Jėzaus gyvenimo laikotarpiu Lukas būtų sukaupęs dėmesį daugiau ties įvykių eiga, o ne ties aukščiausiuoju netolimu Jėzaus ištyrimu ir netrukus po to sekusiu triumfu. Kita vertus, ton didžiojon kelionėn Lukas įjungia įvykius ir pamokslus, kuriuos aptinkame Mato ir Morkaus evangelijose, būtent, tuos, kurie atsitiko Jėzaus veiklos Galilėjoje metu; o kai Luko nurodomoji chronologinė įvykių eiga daugiausia vis yra tokia, kurios labiausiai tinka prisilaikyti, tai visiškai galimas dalykas, kad tūlais atvejais jo pasakojimo geriau prisilaikyti, negu Mato ir Morkaus.

415. Viską apsvarsčius neatrodo, kad chronologiniu ir geografiniu požiūriu šią Luko evangelijos dalį reikėtų laikyti didele „kelione“. Tai greičiau yra tik tam tikras literatūrinis pasakojamosios medžiagos šitoks sudorojimas. Čia iš atskirų Jėzaus kelionių apjungtos tam tikros sudėtinės dalys kartu su keliais epizodais, kurių nenusakyta nei tikrasis laikas, nei vieta, bet kurie turi tam tikro logiško ryšio su šia Luko pasakojimo vieta[4]). Tos atskiros kelionės, sudarančios esminę šio pasakojimo medžiagą, gali būti

3) Luko 9,51

4) Jau esu nurodęs, kad tokį evangelistų pasakojimo būdą Bažnyčios Tėvai ir senovės katalikų tyrinėtojai yra pripažinę daug seniau, negu tai padarė šių dienų kritikai. Čia duodame su tuo susijusią šv. Augustino ištrauką: „Galimas dalykas, kad evangelijos rašytojas čia atžymi ne tai, kas įvyko paskui, bet ką jis buvo anksčiau praleidęs“ (De consensu evangelist. II,17,39). „Mums nėra reikalo galvoti, kad tai įvyko tuojau po to, po ko atpasakojama. Greičiau mums tenka suprasti, be abejo, kad jis čia

tos pačios kelionės, kurias Jonas atskirai ir sužymi. Lukas visiškai nesiekė tą medžiagą perduoti smulkmeniškai prisilaikydamas chronologinės tvarkos; jam tiktai rūpėjo pačius įvykius iškelti tuo būdu, kad išeitų tinkamos išvados ir parodytų ligi tol tęstosios Jėzaus veiklos apvainikavimą. Visiškai suprasdamas ir giedriai vertindamas, Jėzus artėja į aukščiausiąjį ištyrimą Jeruzalėje, o kai tai atlieka, jis pasiekia garbę. Tas sąvokinis ir loginis tikslas, kai daug labiau prisilaikoma minties, o ne laiko eigos, buvo būdingas pirmykštei katechezei, o ypač šv. Povilui, kurį ištikimai seka Lukas (§135 ir sek.).

PADANGČIŲ ŠVENTĖ

416. Baigėsi 29 m. vasara, o su rudeniu artėjo džiugi ir populiari Padangčių šventė. Jei Jėzus paskutinį kartą lankėsi Jeruzalėje Sekminių metu (§384), tai jau buvo prabėgę keturi mėnesiai, kai jis nebuvo šventajame mieste. Per tą laiką jo veikimas Galilėjoje rado blogiausią sutikimą, ir jis nusprendė pasitraukti. Bet kur dabar eiti? Tie „broliai", kurie netikėjo juo, entuziastiškai siūlė jam vietą, kur eiti

---

įjungė tai, ką prieš tai buvo praleidęs. Taigi kokį čia skirtumą sudaro, kur įterpiamas kuris nors epizodas, ar jis pateikiamas tinkama eilės tvarka, ar kaip buvęs praleistas, ar kaip vėliau lauktinas įvykis, kol neprieštarauja pats sau nei kitam evangelistui pasakodamas vieną ar kitą dalyką? Juk tvarka, pagal kurią atskiri asmenys prisimena net ir geriausiai ir tiksliausiai žinomus įvykius, nebėra žmogaus galioje" (ten pat, II,21,51). „Bet kiekvienas gali pastebėti, kad tuščias klausimas yra tai, kuria eilės tvarka Viešpats paskelbė šiuos žodžius, nes mums leista juk pasiremti ko puikiausiu evangelistų autoritetu, taigi kokia nors klaida negali įvykti pateikiant pamokslą ne ta tvarka, kaip jis buvo pasakytas, nes ta ar kita tvarka nesudaro skirtumo, kiek tai yra susiję su turiniu" (ten pat, II,39,86).

(§264). Iš tikro jie buvo pastebėję menkas savo giminaičio viso darbo pasėkas Galilėjoje, o, be to, daugiau negu tik džiaugsmas būtų jiems matyti jį žmonių minios priekyje, gerai sutvarkytos ir su pasitikėjimu žygiuojančios į Jeruzalę. Ten ir reikėjo eiti nustebinti anų žymiųjų mokytojų savo darbais, jei buvo norima pasiekti aiškių rezultatų, užuot gaišus laiką ir veltui darius stebuklus tiems Galilėjos kalniečiams! „Tuomet jo broliai jam sakė: Eik iš čia ir keliauk į Judėją, kad ir tavo mokiniai matytų tavo darbus, kuriuos darai. Nes niekas nedaro nieko slapčia, jei pats nori būti žinomas. Jei tu tai darai, tai duokis pažinti save pasauliui. Nes net jo broliai netikėjo į jį“[1]).

Apie Jeruzalę galvojo ir Jėzus; bet kaip tik tie jo „brolių“ įtaigojimai, diktuojami toli gražu ne tokio pat galvojimo, kaip jo, buvo laikina kliūtis tam planui vykdyti. Jie galvojo, kad Padangčių šventė, kada suplaukia didžiulės minios net iš už Palestinos ribų, būtų geriausia proga Jėzui įspūdingai pasirodyti, o jis galvojo, kad kaip tik su tokia viešuma susijęs pavojus duoda pakankamą pagrindą atmesti jų patarimą. Dėl to „broliai“ su kitais Galilėjos piligrimais iškeliavo į Jeruzalę, o Jėzus kurį laiką dar liko Galilėjoje. Vėliau, kada jo giminaičių karavanai jau buvo iškeliavę, jis taip pat išsiruošė į šventąjį miestą „ne viešai, bet lyg slapčia“[2]).

417. Jėzus pasirinko trumpiausią kelią, kuris ėjo išilgai Palestinos per Samariją. Samariečiai, gyvendami įsisenėjusia pagieža prieš izraelitus, turėjo gerą progą tų didžiųjų kelionių metu kibti prie jų bet kuriuo būdu, net ir sužeisti ir užmušti. Tiesa, Jėzus praeityje čia buvo gerai priimtas, bet tik Sikaro samariečių. Bet tai įvyko maždaug prieš pusantrų metų, taigi tuo buvusiu draugiškumu negalima buvo perdaug remtis. Todėl atsargumo sumetimais jis pasiuntė ke-

1) Jono 7,3-5

2) Jono 7,10

lis savo mokinius tos pavojingosios srities kažkuriame vardu nesuminėtame kaime paieškoti nakvynės. Būgštavimai pasitvirtino, nes to kaimo samariečiai, sužinoję, kad tai yra į Jeruzalę keliaujantieji galilėjiečiai, atsisakė parodyti bet kokį svetingumą. Dėl to abu broliai, Jokūbas ir Jonas, staiga įsikarščiavo. Prisiminę, kad Jėzus buvo jiems suteikęs galią stebuklus daryti Dievo karalystei plėsti, jie dabar paklausė jį, ar jis leistų prišaukti iš dangaus ugnį paversti pelenais tiems samariečių niekšams. Jis tačiau „atsigręžęs juodu sudraudė ir nuėjo į kitą kaimą"[3]). Bet kas žino, ar tas kitas kaimas nebuvo kaip tik Sikaras?

418. Tuo tarpu pirmieji galilėjiečių būriai pasiekė Jeruzalę. Miesto gyventojai, prisimindami, kas atsitiko prieš keletą mėnesių prie Betsaidos (§348), tuojau pradėjo klausinėti, ar neatvyko kartu su jais ir Jėzus: „Kur jis? Minioje buvo apie jį daug šnekų. Vieni tvirtino: Jis geras, o kiti sakė: Ne, jis suvedžioja žmones! Tačiau niekas nekalbėjo apie jį atvirai, nes bijojo žydų"[4]). Ši scena, pristatyta tikrai realistiškai, nors priklauso plunksnai to evangelisto, kurį būtų norima laikyti alegorininku, rodo, kad ankstesnysis Jėzaus lankymasis Jeruzalėje paliko gana stiprų įspūdį jos piliečiams, tiek pritariantiems jam, tiek ir nepritariantiems. Jau įpusėjus Padangčių šventei, staiga buvo sužinota, kad atvyko Jėzus ir pradėjo mokyti šventykloje. Susirinko gerbėjai ir šmeižikai, visi be skirtumo pripažindami Jėzaus kalbos jėgą.

3) Luko 9,55-56, graikiškame tekste. Kai kurie kodeksai prie posakio apie ugnies kritimą prideda: „kaip darė ir Elijas"; kiti prie „sudraudė" prideda: „sakydamas: Nežinote, kokios esate dvasios! Žmogaus Sūnus ne prapuldyti sielų atėjo, bet gelbėti". Šie žodžiai apskritai laikomi marcijonitiškos kilmės įterpimu ir todėl išjungiami iš šių laikų kritinių laidų. Be to, jų esminę prasmę nusako „juodu sudraudė".

4) Jono 7,11-13

Bet jo šmeižikai tuojau iškėlė pakenkti skirtą klausimą. Niekas negali būti tikrai mokytas ir išmintingas, jei nėra lankęs didžiųjų Rabbių ir Rašto žinovų mokyklos ir įsisavinęs jų metodų: „Kaip jis gali žinoti Raštą, kad jis nesimokė?“ Buvo ko nepasitikėti tuo savamoksliu, kuris religijos dalykuose drįso nesilaikyti tradicijos. Jėzus atsakė: „Mano mokslas ne mano, bet to, kurs yra mane siuntęs. Jei kas norės vykdyti jo valią, tas pažins, ar tas mokslas iš Dievo, arba ar aš pats iš savęs kalbu. Kas pats iš savęs kalba, tas ieško savo garbės; o kas ieško garbės to, kurs yra jį siuntęs, tas tiesakalbis, ir jame nėra neteisybės. Argi ne Mozė davė jums įstatymą? Tačiau nė vienas iš jūsų nesilaiko įstatymo. Kodėl jūs ieškote manęs užmušti? Minia atsakydama tarė: Tu velnio apsėstas, kas tavęs ieško užmušti? Atsakydamas Jėzus jiems tarė: Aš padariau vieną darbą, ir jūs visi stebitės. Juk Mozė davė jums apipiaustymą (ne kad jis būtų iš Mozės, bet iš tėvų), ir jūs apipiaustote žmogų subatoje. Jei žmogui daromas apipiaustymas subatoje, kad nebūtų peržengtas Mozės įsatymas, tai kam jūs pykstate ant manęs, kad aš visą žmogų pagydžiau subatoje? Neteiskite pagal išvaizdą, bet darykite teisingą teismą!“[5]).

419. Ginčas čia vyko dėl išgydytojo Betsaidoje, ir fariziejų iškeltų priekaištų. Jėzus jau nebepradėjo kritikuoti rabinų ir neatsakė į įžeidimą, kad jis yra velnio apsėstas, bet bandė išaiškinti savo priešams, kad jie geriau suprastų Mozės įstatymo reikšmę. Ir ginčas tęsėsi toliau. Dėl to kai kurie tų, kurie ten buvo Jeruzalėje, gerai suprasdami, kokie vėjai pučia, paklausė: „Argi tai ne tas, kurio ieško užmušti? Štai jis viešai kalba, ir niekas jam nieko nesako! Argi jau vyresnieji tikrai pažino, kad jis Kristus? Bet apie šitą mes žinome, iš kur jis; atėjus gi Kristui, niekas nežinos iš kur jis!„

5) Jono 7,15-24

Tikrai vyravo tokia nuomonė, kad Mesijas bus iš Dovydo giminės ir gims Betliejuje (§254), bet jis pasirodys netikėtai, ilgai išbuvęs visiškai vienas niekam nežinomoje vietoje[6]). Bet gerai buvo žinoma, kur Jėzus yra gyvenęs, ir dėl to jis negalėjo būti Mesijas.

Jėzus dar kartą atsakė, nurodydamas savo nežemiškąją kilmę ir į autoritetą to, kurs siuntė jį: „Ir mane jūs pažįstate ir žinote, iš kur aš. Tačiau aš neatėjau pats savaime, bet tikėtinas yra tas, kurs mane siuntė, kurio jūs nepažįstate. Aš jį pažįstu, nes iš jo esu, ir jis yra mane siuntęs"[7]). Šiuos žodžius Jėzus ištarė garsiai šaukdamas (gr. „ekradzen"), kaip iškilmingą pareiškimą, ir šitaip juos suprato nepalankūs jam. Jie aiškinosi tai, — ir teisingai, — kaip dangiškosios ir dieviškosios būtybės pareiškimą. Toks pareiškimas jiems buvo piktžodžiavimas, ir pasipiktinę jie bandė įgyvendinti senąjį savo sumanymą: suimti Jėzų. „Jo valanda dar nebuvo atėjusi", pastebi dvasinis evangelistas, ir todėl niekam nepavyko net paliesti jį. Jo priešininkų skaičių, iš tiesų, žymiai pralenkė jo garbintojai, šie, nepaisydami audringos atmosferos, drąsiai įsijungę į ginčą, kalbėjo šitaip: „Kada Mesijas ateis, ar jis darys daugiau stebuklų, kaip kad šitas daro!"

Tas atsakymas buvo nurodymas į tikslią tikrovę. Rėmimasis stebuklais, kurių negalima paneigti ir kurie dėl to geras taikinys buvo tiek prieš dvidešimt amžių, kiek ir šiandieną, darė gerą įspūdį, ir „daugelis įtikėjo į jį". Tačiau priešininkai, kurie norėjo suimti Jėzų, nenusileido ir nuėjo pas šventyklos vyresniuosius pasižiūrėti, ar jie negalėtų pagal įprastąją tvarką suimti jo. Bet Jėzaus garbintojų ryžtinga laikysena bus sustabdžiusi juos nuo to pavojingo veiksmo, nes tai būtų galėję sudaryti pagrindą riaušėms, ko-

6) Plg. Justino „Dialog. cum Tryph." 8 ir 10; kiti liudijimai užtinkami Strack und Billerbeck, cituotame veikale, tom.II, p.489.

7) Jono 7,28-29

kios dažnai kildavo šventyklos atriumuose. Sargybai vaikščiojant aplinkui ir tykojant Jėzaus, jis kartojo savo priešininkams: „Dar trumpą laiką aš esu su jumis; paskui eisiu pas tą, kurs yra mane siuntęs. Jūs tada ieškosite manęs ir nerasite, nes, kur aš esu, jūs negalite prieiti“. Jėzus tuo dar kartą priminė savo ankstesnįjį pareiškimą apie dieviškąją kilmę. Jo priešininkai, atmesdami tą pareiškimą, pasijuto beiešką, kaip čia tai suprasti, ir kalbėjosi tarp savęs: „Kur jis žada eiti? Argi jis eis pas išsiskirsčiusius tarp pagonių ir mokys pagonis?“

420. Tuo tarpu Padangčių šventės oktavos metu kasdieną vyko eitynės į Siloės šaltinį pasisemti vandens (§76). Paskutinę dieną, kuri buvo pati iškilmingiausia, Jėzus tas apeigas pritaikė pats sau ir savo mokslui, sakydamas: „Jei kas trokšta, teateinie pas mane ir tegul geria!“ Anksčiau Jėzus buvo jau kalbėjęs apie tą vandenį samarietei, ir net prieš šešis šimtmečius apie tą patį vandenį kalbėjo pranašas, priskirdamas Dievui tokį skundą:

> Mano tauta nusikalto dvejopai:
> Jie paliko mane, gyvojo vandens šaltinį,
> ir išsikasė sau šulinių, kiaurų šulinių,
> kurie negali laikyti savyje vandens.
>
> Jeremijo 2,13

Taip pat ir šį kartą Jėzus kalbėjo šaukdamas (gr. ekradzen) ano iškilmingojo pareiškimo tonu, ir tie žodžiai minioje vėl sukėlė ginčus, kaip ir prieš keletą dienų. Kai kurie jo garbintojai tvirtino: „Šitas tikrai pranašas! — Kiti: Jis yra Mesijas! Priešininkai gi sakė: Nejaugi Mesijas ateitų iš Galilėjos? Argi Raštas nesako, kad Mesijas ateis iš Dovydo ainijos ir iš Betliejaus?“

Šventyklos sargyba vėl bandė suimti Jėzų, bet juos sulaikė didžiulė jo dvasinė jėga. Šventyklos vyresniųjų ir fariziejų barami, kad nesuėmė, jie visai paprastai atsakė: „Niekados žmogus nėra taip kalbė-

jęs, kaip tas žmogus!"[8]) Fariziejai sarkastiškai atsakė: Ar ir jūs davėtės apgaunami? Argi kas nors vyresniųjų ar iš fariziejų įtikėjo į jį? Bet prakeikta ta minia, kuri nežino įstatymo! Čia „prakeiktoji minia", garbinusi Jėzų, sudaro pasibiaurėtinąją „liaudį" (§40).

Į ginčą įsikišo ir atsargusis Nikodemas, likęs tarp įtariamųjų (§290). Jis išdrįso atsišaukti į įstatymą, pažymėdamas: „Argi mūsų įstatymas pasmerkia žmogų, pirma neišklausinėjęs jo ir nežinant, ką jis yra daręs?" Bet ir Nikodemui sarkastiškai atsakyta: „Gal ir tu galilėjietis? Tyrinėk Raštus ir matyk, kad joks pranašas nekyla iš Galilėjos!" Provincialistinė žydų dvasia niekuo nenusileido pagonių nacionalistinei dvasiai. Vėliau teisdami abeji sutars, kad „iš Galilėjos nekyla joks pranašas", ir pasmerks neišklausę kaltinamojo ir neištyrę, ką jis padarė.

421. Sau ir savo mokslui pristatyti Jėzus išnaudojo dar ir kitą švenčių progą. Nuo pirmojo Padangčių šventės vakaro žmonės susiburdavo šventyklos išoriniame atriume, nešini palmių, mirtų ir žilvičių šakelėmis. Pradėjus temti kunigai uždegdavo didžiuosius žibintus, iškeltus ant aukštų liktorių, o minia tuojau pat uždegiodavo daugybę visokiausių žiburių, kokius kas turėdavo. Tarp šių mirgančių šviesų vykdavo šventiniai žaidimai, tarp kurių svarbiausi būdavo atriumo viduryje atliekamieji šokiai. Tuo tarpu levitai, susibūrę ant vidinio atriumo laiptų, giedodavo himnus. Svarbiausieji šokių dalyviai būdavo tautos vyresnieji ir žymieji mokytojai, kurie kits su kitu lenktyniaudavo, kas ilgiau pajėgs šokti, laikydamas rankoje degantį žiburį[9]). Tos linksmosios nakties švytėjimas išlikdavo švenčiančiųjų akyse per visą oktavą. Vieną tų dienų šias apeigas Jėzus prisitaikė sau. Kuri tai buvo diena, mes nežinome, bet jei Jonas

8) Jono 7,46

9) Sukkah V,1-4

8,12-59 šį epizodą paduoda po kitų tą šventę vaizduojančių, tai jis daro tai, greičiausia, dėl to, jog nori paruošti dirvą kitam — apie aklą gimusį žmogų, kuris per Jėzų atgauna šviesą.

Taigi vieną dieną Jėzus buvo iždo salėje, šalimais „moterų atriumo" (§47), ir tarė žydams: „Aš esu pasaulio šviesa. Kas mane seka, nevaikščioja tamsybėje; jis turės gyvenimo šviesos." Kaip anksčiau kalbėjo apie vandenį, ryšium su Padangčių šventės apeigomis, taip dabar apie šviesą. Fariziejai atsakė, kad niekam nėra jokios pareigos tikėti juo, nes jis liudija apie save ir jo liudijimas nėra tikras. Po to vyko ginčas, kurį tektų ištisai aiškintis pagal tekstą[10]). Jėzaus pagrindiniai tvirtinimai yra šitokie.

422. Jėzaus liudijimą patvirtina jo dangiškasis Tėvas, bet žydai nepažįsta Tėvo, nes jie nepažįsta Jėzaus. Tuo tarpu laikas verčia skubėti; Jėzus pasitrauks nuo žydų ant visados, ir jie mirs užkietėję savo nuodėmėse, nepažinę jo misijos. Jie yra iš „žemybės" (gr. ek ton kato) ir iš šio pasaulio. Jėzus yra iš aukštybės (gr. ek ton ano) ir ne iš šio pasaulio. Ties ta vieta žydai ironiškai paklausia Jėzų tą patį klausimą, kurį speciali jų delegacija kėlė Jonui Krikštytojui: „Kas gi tu esi?" Jėzus atsakė: Pirmoje vietoje (aš esu) tas, apie kurį dabar kaip tik kalbu[11]). Išsireiškime išvengiama tikslaus ir aiškaus aptarimo, kurio laukė žydai, kad galėtų prieš Jėzų panaudoti prievartą, kaip iš tikrųjų atsitiko pasibaigus ginčui. Taigi, tęsia Jėzus, kai žydai bus pakėlę aukštyn žmogaus Sūnų, tada jie sužinos, kad jis yra „žmogaus Sūnus", tasai ištikimasis Tėvo valios vykdytojas.

Tasai visiškas atsidavimas Tėvo valiai padaro įspūdį daugeliui klausytojų, kurie įtiki į jį. Į tuos nau-

10) Plg. Jono 8,20-21 su 8,30-31

11) Jono 8,25, graikiškai „tena rchen ho ti kai lalo humin". Sakinys yra labai sunkus ir įvairiai aiškinamas (kai kas laiko tai klausimu) jau ankstyvųjų aiškintojų.

jai įtikėjusius Jėzus paskui ir kreipiasi, bet įsimaišo tie, kurie išliko priešiškai nusiteikę. Jėzus pasakė jiems, kad, priimdami jo mokslą, jie pasiekė tikrosios laisvės, o tai sudaro ne buvimą Abraomo ainiais, bet išsilaisvinimą iš nuodėmės. Kas yra tikrasis Abraomo ainis, turi vykdyti teisingus Abraomo darbus, o ne ieškoti užmušti dangiškojo Tėvo atsiųstojo Mesijo. Nepakanka skelbtis Dievo vaikais, kaip jo priešininkai daro; jie taip pat privalo mylėti Jėzų ir priimti jo mokslą, nes jis atėjo iš Dievo, siunčiamas jo. Kas neklauso Jėzaus žodžių, parodo, kad jis už tėvą yra pasirinkęs velnią, kurs iš pat pradžių buvo galvažudys ir melo tėvas. Jei Jėzus sako tiesą, tai kodėl jie netiki? Kas gali jame įrodyti nuodėmę? Kas yra iš Dievo, tas klauso Dievo žodžių; kaip tik dėl to Jėzaus priešininkai neklauso jo, nes jie nėra iš Dievo.

423. Ties šia vieta įtempimas paaštrėja. Žydai jaučiasi užgauti ir kerta atgal nebe pagrįstai įrodinėdami, bet įžeidinėdami: „Argi ne teisingai mes sakome, kad tu samarietis ir velnio apsėstas? Jėzus atsakė: Aš neesu velnio apsėstas, aš gerbiu savo Tėvą, o jūs darote man negarbę. Aš neieškau savo garbės; yra, kas jos ieško ir teisia. Iš tikrųjų, iš tikrųjų, sakau jums, jei kas laikys mano žodžius, tas nematys mirties per amžius. Tuomet žydai tarė: Dabar mes žinome, kad tu velnio apsėstas. Mirė Abraomas ir pranašai, o tu sakai: Jei kas laikys mano žodžius, tas neragaus mirties per amžius. Argi tu didesnis už mūsų tėvą Abraomą, kurs mirė? Ir pranašai taip pat mirė. Kuo tu dediesi? Jėzus atsakė: Jei aš pats save garbinu, mano garbė niekai. Yra mano Tėvas, kurs mane garbina, apie kurį jūs sakote, kad jis esąs jūsų Dievas. Bet jūs jo nepažįstate, o aš pažįstu jį; ir jei sakyčiau, kad aš jo nepažįstąs, būčiau lygus jums melagis. Bet aš jį pažįstu ir laikau jo žodžius. Jūsų tėvas Abraomas džiaugėsi, kad jis turėjo matyti mano dieną; jis ją matė ir džiaugėsi. Tuomet žydai jam tarė: Dar nė

penkių dešimtų metų nesulaukei ir matei Abraomą? Jėzus jiems atsakė: Iš tikrųjų, iš tikrųjų, sakau jums, anksčiau, nekaip buvo Abraomas, aš esu".

Ginčas baigtas. Jėzus pasiskelbė esąs buvęs prieš Abraomą ir tuo pačiu dar prieš visą hebraizmą, kurio steigėjas yra Abraomas. Arba jie privalo priimti jo tvirtinimą ir tikėti juo, arba jie privalo paskelbti, kad jis yra vėlesnis už hebraizmą ir pavaldus jam ir dėl to priklausąs nuo jo įstatymų. O pagal žydų įstatymus (Levitiko 24,16) piktžodžiautojas turi būti užmuštas akmenimis. Todėl žydai, pagal kuriuos Jėzus piktžodžiavo, pasiskelbdamas buvęs dar prieš Abraomą, tuojau pradėjo naudotis įstatymu: „Taigi, jie ėmė akmenų, kad į jį mestų, bet Jėzus pasislėpė ir išėjo iš šventyklos".

SVETIMOTERĖ

424. Tos pačios Padangčių šventės proga yra perduotas svetimoterės epizodas, kuris yra pažymėtas tuojau pat po pamokslo apie gyvąjį vandenį ir prieš pamokslą apie pasaulio šviesą[1]). Bet dėl šio epizodo kyla pilnas sunkumų garsusis klausimas, kaip jis pasiekė mūsų laikus. Klausimą sudaro šitokie dalykai.

Šio epizodo nėra pačiuose seniausiuose graikų uncialiniuose kodeksuose (išskyrus ginčijamąjį D kodeksą iš VI šimt.) ir daugelyje mažesniųjų kodeksų; taip pat jo nėra ir senoviniuose sirų, koptų, armėnų kalbų vertimuose, nei patikimuose senuosiuose lotynų kodeksuose iš laikų prieš šv. Jeronimą. Iš senųjų krikščionių rašytojų šį epizodą visiškai nutyli graikai iki IX šimtmečio, o taip pat ir seniausieji lotynų autoriai, kaip Tertulijonas, Ciprijonas, Hilarijonas, bet į IV šimt. pabaigą ir V šimt. jis yra žinomas Pacijonui

1) Jono 7,53-8,11

iš Barcelonos, šv. Ambroziejui, šv. Augustinui ir paskui vis didesniam rašytojų skaičiui. Kiti graikų kodeksai, tiek uncialiniai, tiek ypač mažesnieji, arba palieka tuščią vietą, kur turėtų būti šis epizodas pasakojamas, arba perduoda jį pažymėdami žvaigždute (tai reiškia, kad pastraipa yra vėliau pridėta arba yra ginčijama). Tie kodeksai, kurie perduoda šį pasakojimą, turi ypač didelį skaičių variantų, kas yra įprasta ginčytinų pastraipų atvejais. Taip pat buvo pastebėta, kad šio įvykio pasakojime esama svetimų įprastiniam Jono stiliui išsireiškimų, primenančių daugiau sinoptikus, ir kad tai, be kita ko, pertraukia logišką eigą anų abiejų pamokslų apie simboliškus vandenį ir šviesą. Ta netikėta pertrauka, kaip atrodo, buvo pastebėta ir senovėje, nes vienas graikų ankstyvasis kodeksas nukelia jį po Jono 7,36, užuot paskyręs jam dabartinę vietą, o kitas perduoda jį ketvirtosios evangelijos pabaigoje (po 21,24). Dar kiti keturi tarp savęs susiję kodeksai („Ferrar" grupės) iš viso perkelia jį į kitą evangeliją, duodami jam vietos po Luko 21,38.

Priešingai, šeši vėlesnieji uncialiniai graikų kodeksai (šalia jau minėtojo D kodekso), o taip pat ir daugelis mažųjų įjungia šį pasakojimą. Jis yra ir keliose kodeksų lotyniškose laidose iš laikų prieš šv. Jeronimą, kaip ir Vulgatos, etiopiškose laidose ir kai kuriose vėlesnėse kitų kodeksų laidose. Iš Euzebijaus pareiškimo[2]) atrodytų visiškai galima, kad tą įvykį žinojo Papijas (§114), vadinas, jis buvo pažįstamas dviem pirmaisiais antrojo šimtmečio dešimtmečiais.

425. Kaip mums reikia išspręsti šį klausimą? Ar to epizodo nebuvimas kai kuriuose kodeksuose reiškia, kad jis yra praleistas, ar jo buvimas sakytų, kad tai yra pridėta?

Šv. Augustinas pasirenka pirmąją galimybę[3]). Jis galvoja, kad šis pasakojimas buvo išimtas iš ko-

2) Histor, eccles. III,39,17

3) De coniug. adult.II,7,6

deksų menko tikėjimo žmonių, kurie bijoję, kad tai „gali leisti jų žmonoms nebaudžiamoms nuodėmiauti“. Bet toksai daugiau psichologinis negu istorinis pagrindas nėra labai įtikinantis, nes, pirmiausia, kaip ir pats šv. Augustinas pastebi, Jėzus nedavė leidimo nuodėmiauti, kai jis tarė: „Eik ir daugiau nebenusidėk!“ Be to, nelabai tikėtina, kad paprasti tikintieji, pasauliečiai ir vedusieji, būtų turėję tokią valdžią pirmųjų šimtmečių Bažnyčioje, jog iš Šv. Rašto būtų galėję išimti tokią ilgą ir tokią svarbią ištrauką. Bažnyčia perdaug uoliai saugojo Šv. Raštą nepaliestą, gynė jį nuo įterpimų ir nuo praleidinėjimų. Pagaliau kaip ir kada galėjo taip ištisai ir perdėm būti išbraukta pastraipa, kad iš visų originalinių kodeksų dingo bet koks jos pėdsakas iki ketvirtojo šimtmečio vidurio?

Iš kitos pusės už tą pasakojimą yra nepaneigiamos reikšmės argumentų, kuriuos pripažįsta net ir radikalų kritikai, tą epizodą laikantieji „seniausiąja evangelinės tradicijos dalimi“ (Loisy), „senovinės tradicijos dingusiu perlu, atsitiktinai surastu“ (Heitmueller). Patys autoritetingiausieji katalikai tyrinėtojai sako tą patį; jiems, žinoma, tasai pasakojimas yra pagrįstas įkvėpimu ir sudaro dalį kanoniškojo Šv. Rašto. Tarp jų susiduriame su vienu Naujojo Testamento leidėju, kuris iš savo tyrinėjimų darosi išvadą, sakydamas, kad pasakojimas apie svetimoterę yra aiškiai ketvirtosios evangelijos priedas, „nors jo senoviškumas yra nenuginčijamas; todėl pasakojimą reikia priskirti prie pačių brangiausių tradicijos perlų; bet kokia tos ištraukos kilmė ir kaip ji įėjo į Jono evangeliją, tai klausimas, kuris lieka perdėm neišspręstas“ (Vogels).

Ar pasakojimas yra paimtas iš Mato aramaiškojo teksto? Gal yra kokių nors smulkmenų, kurios kreiptų mus į Luką? Būdingos savybės to epizodo, tokio persunkto gailestingumu ir tokio tikrai verto

„Kristaus maloningumo rašytojo“ (§138), kalbėtų už tokią prielaidą. Bet pagal dokumentus žiūrėdami, deja, esame priversti prisipažinti, kad visiškai nieko nežinome.

426. Taigi vieną dieną, gal būt, Padangčių šventės oktavos metu, Jėzus, praleidęs naktį savo mėgiamajame Alyvų kalne, anksti rytą nužengė iš ten, perėjo Kedrono upelį, iš vakarų pusės taku palipo į Jeruzalę ir atėjo šventyklon. Ten apie jį išoriniame atriume susibūrė žmonės, o jis atsisėdo ir pradėjo mokyti. Staiga į atriumą įsiveržė būrys Rašto žinovų ir fariziejų, lydimų būrio žmonių. Pastebėję Jėzaus besiklausančius žmones, atėjo jie artyn ir pradėjo grūstis priekin, trukdydami Jėzui mokyti. Iš Rašto žinovus ir fariziejus sekusio būrio išsiskyrė du ar trys vyrai, tempusieji su savim moterį, ir tie išstūmė ją į aikštelę priešais Mokytoją, kur ji, sutaršytais plaukais ir iš gėdos dangstydamasi savo veidą, susmuko žemėn, lyg skudurų ryšulys. Rašto žinovai ir fariziejai tada paaiškino Jėzui, ką visa tai reiškia. Ta moteris buvo sugauta svetimoteriaujant; jos nusikaltimo dalyvis, kaip paprastai atsitinka[4]), suspėjo, matyt, pabėgti, o moteris buvo suimta. Ji negalėjo paneigti savo nusikaltimo, todėl privalo būti nubausta pagal įstatymą. Mozės įstatymas liepia tokią moteriškę užmušti akmenimis[5]). Ką dėl to galvoja Mokytojas? Kaip reikia pasielgti su nusikaltėle?

Evangelistas čia pažymi: „Jie tai sakė, gundydami jį, kad galėtų jį kaltinti“. Mes nesunkiai galėtumėm tai įsivaizduoti ir be evangelisto pastabos. Be abejo, tai buvo puikiausia proga fariziejams. Pirmiausia, eidami miestu ir tempdami paskui save drebančią moteriškę, jie pasirodė kaip ypač uolūs įstatymo saugotojai ir rūpestingi moralės sargai. Nusikaltimo klausimą turėjo spręsti Sinedriumas (§59); bet kokia

4) Danielio 13,39

5) Deuteronomio 22,23 ir sek.; plg. Levitiko 20,10

nauda būtų buvusi tiesiog nuvesti moteriškę į Sinedriumą be viso to triukšmo ir viešumos? Jei viskas būtų buvę padaryta santūriai, niekas nebūtų įvertinęs jų nuopelnų. Be to, tasai parodymas savo galios suteikė jiems kitą progą. Tasai galilėjietis Rabbis, kuris užsispyręs rodosi esąs nepriklausomas nuo didžiųjų įstatymo mokytojų ir įsigyja vis daugiau autoriteto žmonėse, nusipelnė gauti gerą viešą ir iškilmingą pamoką ir kaip tik įstatymo klausimu. Atrodo, kad tasai ypatingas šios moteriškės reikalas buvo tyčia sudarytas tokiam pamokymui įvykdyti. Prieš nugabendami nusikaltėlę Sinedriumui, jie pasiūlė pavesti reikalą spręsti jam, kad jis pasakytų savo nuomonę, ar ją reikia akmenimis užmušti, ar ne. Jei jis atsakytų neigiamai, tai prisipažintų kaip revoliucinierius, viešosios gerovės priešas ir Mozės įstatymo griovėjas. Jei jis atsakytų, kad jie be pasigailėjimo turi užmušti ją akmenimis, tai jis netektų autoriteto žmonėse, kuriuos jis buvo ypač patraukęs mokydamas gailestingumo ir gerumo. Iš tikro proga buvo puiki, ir fariziejai išnaudojo ją kiek pajėgdami ir tęsė savo puolimus.

427. Jėzus priėmė kovą. Nutraukęs mokymą, jis išklausė jų aiškinimų dėl šios bylos, bet vis ramiai tebesėdėjo. Kai moteriškės kaltintojai baigė, jis nieko neatsakė, bet lyg žmogus, kurs neturi ką veikti ir kuriam rūpi tik, kaip praleisti laiką, jis pasilenkė prie žemės ir pirštu ėmė rašyti. Jo laikysena rodė, kad jis neturi jiems ką sakyti ir kad jis tik šiaip sau leidžia laiką, kol tas klausimas bus baigtas. Kaltintojai kurį laiką laukė, o Jėzus ir toliau braižė žemėje vingius. Jie pakartojo kaltinimą, vėl iškėlė klausimą ir laukė. Dar truputį palaukęs Jėzus pamažu pakilo, apžvelgė kaltintojus, minią ir moteriškę, o paskui visiškai paprastai tarė: „Kas iš jūsų be nuodėmės, tegul pirmas meta į ją akmenį“. Tai pasakęs, jis ir vėl pasilenkė braižyti vingių, tartum tai būtų pats natūraliausias

jam skirtas darbas. Viskas buvo baigta; iš tiesų tai neturėjo būti nė pradėta. Paklaustasis laikėsi nuošaliai nuo to klausimo, kurį jam šiose aplinkybėse iškėlė kaltintojai. Jis buvo mieliau pasiryžęs braižyti vingius, o jei iš viso atsakė jiems, tai tik dėl jų atkaklumo. Tegu jie išžiūri reikalą, bet tegu prisilaiko jo iškeltojo jiems dėsnio.

Taigi, taigi! Tasai dėsnis juos giliai pąlietė. Klausimas čia kilo ne dėl to, kaip išspręsti kurios nors dailios bylos atvejį, kiek kančiaus smūgių reikia kam nors sušerti į nugarą arba kokio aukštumo turi būti stulpas, ant kurio bus kas nors kariama. Čia kilo klausimas, kuris reikėjo spręsti vidiniame nematomajame sąžinės tribunole, kur ir kaltintojas ir teisėjas buvo vienas ir tas pats. Iš tikro būtų buvę labai lengva tam Rabbiui atsakyti: Aš esu be nuodėmės ir todėl pirmasis mesiu į ją akmenį! Bet išmintingiau buvo nepradėti juokauti su juo. Jis yra jau pasirodęs pajėgus valdyti gamtą ir tirti sielą, ir jis gali pakartoti ir pritaikyti Danieliaus vyresniesiems pasakytąjį sakinį, kai jie apkaltino Susaną[6]) ir pasakyti jiems prieš minią: Esi be nuodėmės? Tu, kur tą ir tą dieną su ištekėjusia moterimi tą ir tą padarei, kitą dieną ką padarei su kita?!.. — Ne, ne. Buvo perdaug pavojinga krapštyti tą vapsvų lizdą. „Todėl atsitiko, kad tai išgirdę, jie vienas po kito ėjo šalin, pradedant nuo vyresniųjų. Pasiliko vienas Jėzus ir moteriškė, stovėjusi viduryje. Vėl atsitiesęs, Jėzus jai tarė: Moteriške, kur tie, kurie tave kaltino? niekas tavęs nepasmerkė? Ji atsakė: Niekas, Viešpatie. Tuomet Jėzus jai tarė: Nė aš tavęs nepasmerksiu: eik ir daugiau nebenusidėk!“[7]).

Tas, kurs buvo atėjęs ne panaikinti Mozės įstatymo, bet vykdyti jo, neperžengė to įstatymo ir, be to,

6) Danielio 13,57

7) Jono 8,9-11

pasiekė to įstatymo esminę dvasią. Kiekvieno teisingo įstatymo vidinė dvasia gali būti tiktai atplėšti nuo blogio ir kreipti į gėrį. Teisingumas buvo iškeltas gailestingume.

AKLAS GIMĘS ŽMOGUS

428. Po pamokslo apie dvasinę šviesą, kuris nesudarė jokio matomo įspudžio ir po kurio kai kurie Jėzaus priešai norėjo akmenimis užmušti jį, Jonas papasakoja apie pagydymą žmogaus, kuris buvo gimęs aklas, apie atgavimą fizinės šviesos, kuri padarė įspūdį. Įvykis bus atsitikęs šiek tiek vėliau, kai Padangčių šventė jau buvo baigta ir žmonės kiek aprimę.

Vieną subatos dieną Jėzus praėjo pro aklą žmogų, kuris prašinėjo išmaldos, gal būt, net šalia šventyklos. Svarstydami šio žmogaus nelaimę, Jėzų lydėjusieji mokiniai paklausė: „Rabbi, kas nusidėjo, šitas ar jo gimdytojai, kad jis gimė aklas?“ Šiame klausime matome senąją žydų nuomonę, kad kiekviena fizinė liga yra pasėka ir bausmė už bloga darymą, nuomonę, kurios klaidingumą įrodė taurusis Jobo knygos autorius, bet kurios dar ilgą laiką atkakliai prisilaikė tiek mokytieji, tiek ir bemoksliai. Jėzus atmetė tą mintį, sakydamas, kad nenusidėjo nei šis nelaimingasis, nei jo gimdytojai, o tasai atvejis buvo leistas, kad per jį pasireikštų Dievo darbai: „Kolei aš tebeesu pasaulyje, aš esu pasaulio šviesa“[1]). Tai pasakęs, Jėzus nuspiovė žemėn, sumaišė seiles su purvu, patepė tuo purvu jo akis ir tarė: „Eik, nusiprausk Siloės tvenkinyje. Tas nuėjo, nusiprausė, o kai sugrįžo, tai jau matė“.

Dvasinis evangelistas, vos parašęs „Siloės“ vardą, tuojau duoda jo vertimą, kuris turi mistinio atspalvio, tai reiškia „Siųstasis“. Iš tikro graikiškasis „Siloam“ yra tas pat, kas hebrajų „Shiloah“, originalus

1) Jono 9,5

vardas požeminio kanalo, kuris surinkdavo Gihon šaltinių vandenį (§384) ir nuplukdydavo į miestą. Pagal savo atliekamąjį veiksmą kanalas gavo ir vardą, reiškiantį „siuntimą“ (vandens) ar „atsiųstąjį“ (vandenį), ir tuo vardu, aišku, buvo vadinamas ir tas tvenkinys, kuriuo baigėsi kanalas[2]). Dvasinis evangelistas, kuris kalba mums apie simbolinį vandenį, ateinantį į pasaulį per Jėzų, aišku, ir apie šį vandenį galvoja kaip apie antgamtinį, kuris buvo atsiųstas. Šitame vandenyje turi praustis visa žmonių giminė, kuriai trūksta šviesos, kaip šis aklasis apsiprausė Siloės tvenkinyje, ir abiem atvejais išdava bus ta pati.

429. Kai pasirodė išgijimas, tada iškilo neišvengiamas ginčas, nes pagydytasis buvo profesinis elgeta ir labai gerai žinomas visam miestui, kad yra gimęs aklas, nors dabar jis praregėjo. Todėl kai kurie klausė: „Ar tai ne tas pats, kurs sėdėdavo ir elgetaudavo? — Kiti sakė: Visai ne, tik į aną panašus!“ Paklaustas pagydytasis sakėsi: Tai aš, tas pats elgeta, gimęs aklas! — Tuomet jie klausė: Kaip tau atsivėrė akys? Tas paprastai atsakė: Tas žmogus, kurs vadinasi Jėzus, padaręs purvo, patepė mano akis ir man tarė: Eik į Siloės tvenkinį ir nusiprausk. Aš nuėjau, nusiprausiau ir regiu. Štai viskas! — Toliau, norint pagilinti tyrinėjimą, reikėjo kamantinėti ir patį Jėzų. Kur jis nuėjo? paklausė pagydytąjį. Tas atsakė, kad nežino. Reikalas buvo rimtas ir pats savaime ir dėl to, kad jis įvyko subatos dieną. Tai pagydytasis buvo nuvestas pas fariziejus, kurie pakartojo tuos pačius klausimus ir išgirdo tuos pačius atsakymus. Dėl to nebuvo jokios abejonės: žmogus, stovįs

2) Kanalas buvo iškastas prie karaliaus Ezechijo apie 701 m. prieš Kr. Kodėl ir kaip jis buvo iškastas ir dėl vėliausiųjų archeologinių radinių ten žiūrėk Giuseppe Ricciotti „Storia d'Israele“, tomas I, §486-487.

prieš juos, buvo tasai pats aklas gimęs elgeta, ir dabar jis ko puikiausiai matė.

Tačiau dar liko subatos reikalas. Taigi kai kurie fariziejų sakė: Tas žmogus ne iš Dievo, nes jis neprisilaiko subatos! Jis pažeidė ją, pasidarydamas purvo, kuriuo jis patepė aklajam akis. Buvo dar ir kitų, mažiau fariziejiškų, kurie kalbėjo: Jei jis būtų nusidėjėlis, tai kaip jis galėtų tokius stebuklus padaryti? Ir abi pusės pradėjo ginčytis ir prieštarauti vieni kitiems. Žinoma, buvo aišku, kad aklasis išgydytas; bet dar tikresnis dalykas buvo tai, kad tas, kuris subatos dieną pirštu pasidarė purvo, yra nusidėjėlis, bedievis, vertas prakeikti ir dėl to toks negali daryti stebuklų. Nebuvo kaip išspręsti iškilusio klausimo. Susidūrę su tokia padėtim be išeities, jie vėl kreipėsi į patį išgydytąjį, kad jis padėtų jiems, ir paklausė jo nuomonės: Ką tu sakai apie tą, kurs tau atvėrė akis? — Ir tas nedvejodamas atsakė: Man jis yra pranašas!

430. Blogai, labai blogai. Jie nusprendė žengti žingsnį atgal ir peržvelgti tas abejones dėl pagydytojo tapatybės, kurias jau buvo atmetę. Tai jie liepė pašaukti jo gimdytojus: Ar šitas yra jūsų sūnus? Ar iš tikro jis yra gimęs aklas? Kas atsitiko, kad jis dabar mato mus? — Abu senukai, išsigandę tų žymiųjų mokytojų, dangstėsi įvykusiu faktu, vengdami kokios nors atsakomybės. Tai tikras dalykas, kad jis yra mūsų sūnus ir kad jis yra gimęs aklas; o kad jis dabar mato ir kad jam atsivėrė akys, dėl to nieko nežinome. Klauskite jį patį! Jis jau užaugęs ir subrendęs, tegul pats atsako už save! — Perdavęs šį atsakymą, evangelistas įspėja: „Jo gimdytojai taip sakė, nes bijojo žydų, nes žydai jau buvo susitarę tą, kas išpažintų jį esant Kristų (Mesiją), išmesti iš sinagogos". Senukai apsukriai išsisuko pavojaus, ir iš jų nieko sprendžiama nebuvo galima išgauti. Tada klausinėjusieji vėl kreipėsi į sūnų.

Kreipėsi jie pamokomai ir stengdamiesi įsigyti

pasitikėjimą. Gal būt, tai paveiks akląjį ir jis „pratrūks“: Drąsos! Duok Dievui garbę! Mes gerai žinome, kad tas žmogus nusidėjėlis. Pasakyk mums atvirai, kaip ten viskas įvyko! — Tas atsakė: Ar jis nusidėjėlis, ar ne, tai aš nežinau; tik žinau, kad aš buvau aklas, o dabar matau. O klausinėjantieji: Tai ką jis tau padarė? Kaip tau atvėrė akis? — Pagydytasis, kurs savo gyvenime pirmą kartą savo akimis žvelgė į klausinėjusius jį, tuo tarpu gal būtų labiau norėjęs išeiti laukan ir gėrėtis gražesniais vaizdais, pradėjo pagaliau netekti kantrybės: Bet apie tai aš jau sakiau jums! Kodėl norite iš naujo išgirsti? Ar ir jūs norite pasidaryti Jėzaus mokiniais? — Atsiverk, dangau! Keiksmų ir barnių potvynis užliejo tokį ironišką klausimą, ir jam buvo atrėžta į tą begėdišką įtarimą: Tu pats esi jo mokinys, o mes esame Mozės mokiniai. Mes žinome, kad Mozei kalbėjo Dievas, o iš kur yra šis, mes nežinome! (§419). Bet užpultasis nenusileido ir drąsiai atkirto: Bet kaip tik čia ir keista, kad jūs nežinote, iš kur jis yra; o jis juk atvėrė man akis. Tikra teisybė, kad Dievas išklauso ne nusidėjėlių, bet teisiųjų ir pamaldžiųjų. Nuo pat pasaulio pradžios niekas nėra dar atvėręs aklu gimusio akių. Taigi jei jis nebūtų iš Dievo, tai nebūtų galėjęs padaryti tai, ką padarė! — Kokia nepagarba! Pačius žymiausius tradicijos ir žydų išminties atstovus norėjo pamokyti tas išdidusis skudurininkas, pradėtas nuodėmėje, kaip jo tas aklumas parodė! Tada su panieka jam buvo atsakyta: Tu visas esi gimęs nuodėmėje ir dar nori mus pamokyti? Laukan iš čia!

Netrukus išmestasis susitiko Jėzų, kurs jam tarė: „Ar tu tiki į Dievo Sūnų?“ Pagydytasis atsakė: „Kas jis, Viešpatie, kad aš į jį tikėčiau?“ Jėzus tarė: „Tu jį matai; kursai kalba su tavimi, tai tas“. Jis tarė: „Tikiu, Viešpatie!“ ir parpuolęs pagarbino jį. Tuomet Jėzus jam tarė: „Teismui aš atėjau į šį pasaulį, kad aklieji regėtų ir regintieji apaktų“. Tuo metu priėjo

kai kurie fariziejai ir, išgirdę paskutiniuosius jo žodžius, prisitaikė juos sau patiems, todėl paklausė Jėzų: „Ar ir mes akli?“ Jėzus atsakė: „Jei būtumėte akli, neturėtumėte nuodėmės; dabar gi jūs sakote: Mes regime! Taigi, jūsų nuodėmė pasilieka“. Kitais žodžiais tariant, aklumas yra bendras, o jei tikrai nori iš jo pagyti, tai reikia tą aklumą pripažinti. Bet niekada nepagys tas, kas apsimeta, kad jis mato. Tokia iliuzija yra žalingesnė už patį aklumą, nes yra septyneriopas jo antspaudas.

431. Atkaklus žydų užsispyrimas nepripažinti aklu gimusiojo pagydymo yra tikra istorija, o taip pat istoriškai normalus reiškinys. Fariziejai viešpatavo nuo savo pačių pasidarytojo sosto, kuris niekada neprivalėjo griūti, net jeigu ir visas pasaulis griūtų. Fariziejiškas subatos laikymasis, priklausymas fariziejų srovei ir kiti panašūs dalykai buvo to jų sosto stulpai, nuo kurių aukštumos jie apspręsdavo visą pasaulį, priimdami tai, kas stiprino jų galios aukštybes, ir atmesdami, kas silpnino. Savo teisme jie apklausinėja pagydytą akląjį, jo tėvus, aiškinasi parodymus, ieško išeities, tačiau neranda trokštamojo sprendimo. Bet tai niekis: visa gali griūti, kad tik išliktų jų to sosto stulpai.

Ramiai palyginusiam įvykius, šiandieniniam istorikui aiškėja, kad po tiek amžių tam tikra žmonijos dalis maža kuo pakeitė savo nusistatymą į Jėzaus gyvenimą. Pakeitė tik vardus, bet laikysena esmėje yra ta pati. Tie nesugriaunamieji stulpai, kurie kartą buvo vadinami subatos užlaikymu ir panašiai, šiandieną vadinami stebuklo nesąmone, antgamtės negalimumu ir panašiai. Bet stulpai praktiškais atvejais visuomet yra tie patys. Racionalizmo teisme sklaidomi įvairūs dokumentai, tyrinėjami liudijimai, sudaromos teorijos, tačiau neišeina pageidaujamasis atsakymas, o Jėzus iškyla vis daugiau antgamtiškas

(§221 ir sek.). Bet tai niekis: visa kita gali griūti, kad tik išliktų tie stulpai.

Ir taip aklumas su savo septyneriopu antspaudu pasilieka.

GERASIS GANYTOJAS

432. Aklu gimusiojo pagydymas ir po to sekę ginčai Jeruzalėje rado atbalsio dar ir po daugelio dienų.

O Jėzus pasako prilyginimą, dalinai alegorinį (§360), bet paremtą kasdieniniu Palestinos gyvenimu, kuriame savo veiklą palygina su geruoju ganytoju, o jo įkurtąją bendruomenę su avide. Avidė Palestinoje šiandieną (maždaug panašiai kaip ir prieš dvidešimt šimtmečių) yra mūro aptvaras, į kurį vakare suvaromos avys, viena kaimenė ar kelios jų, kurios dieną ganosi apylinkėje. Žemi ir siauri to mūro varteliai leidžia avims eiti vienai paskui kitą, ir jas tada lengvai galima suskaičiuoti. Naktį tik vienas piemuo saugoja avidę nuo vagių ir laukinių žvėrių. Bet aušros metu, kada sueina kiti piemenys kiekvienas išsivesti savo kaimenes, naktį avis saugojęs piemuo atidaro jiems vartelius. Atvykęs piemuo sušunka įprastu jam balsu, ir tada jo avys, išgirdusios jo balsą, subėga prie vartelių, viena po kitos išeina ir visą dieną sekioja ganykloje savo piemenį. Likusios avys laukia avidėje, kol išgirs savo piemens šūktelėjimą, ir tik tada subėga prie išėjimo. Taip kaimenė po kaimenės visos avys išeina pro vienintelius vartelius, išgirdusios balsą savo piemenų, kurie kartais savo mylimiausias avis net vardu šaukia: „Ei tu, Baltoji, ei, tu, mano Gražioji!“ Taigi tie varteliai yra pati jautriausioji avidės vieta, vien tik ji įkvėpia pasitikėjimą. Kas ne pro juos eina, o lipa per mūrą, tuo pačiu parodo, kad jis yra nedraugas ir negali būti kas nors kitas, kaip vagis ar laukinis žvėris.

Taigi Jėzus tarė: „Iš tikrųjų, iš tikrųjų, sakau jums, kas ne pro duris eina į avidę, bet pro kitur įkopia, tas vagis ir galvažudys. Kas gi pro durs įeina, tas avių ganytojas. Tam durininkas atidaro, ir avys klauso jo balso; jis įvardžiai šaukia savo avis ir jas išveda. Išvedęs savo avis, jis eina pirm jų, ir avys jį seka, nes pažįsta jo balsą. O svetimo jos neseks ir bėgs nuo jo, nes nepažįsta svetimųjų balso".

433. Tačiau ta užuomina nebuvo suprasta, todėl Jėzus vėl prie to pat grįžo: „Iš tikrųjų, iš tikrųjų, sakau jums, aš avių durys. Visi, kurie pirm manęs atėjo, yra vagys ir galvažudžiai, tai ir avys jų neklausė. Aš durys. Kas per mane įeina, bus išgelbėtas. Jis įeis ir išeis, ir ras ganyklos. Vagis ateina tiktai vogti ir žudyti ir naikinti. Aš atėjau, kad turėtų gyvenimo ir apsčiau turėtų". Kas turėtų būti tie vagys ir galvažudžiai, Jėzus nepaaiškino, bet jo meto istorinės sąlygos buvo pakankamos jiems pažinti. Kaip senovės pranašai savo misijai didžiausią kliūtį sutiko netikruose pranašuose, kurie „pranašauja melą ir skelbia savo širdies apgaulę"[1]), taip ir Jėzus, kalbėdamas čia kaip Mesijas, nurodo pragaištingą veiklą netikrų mesijinių pranašų, kurių knibždėte knibždėjo iki jo ir po jo. Flavijus Juozapas, kuris jų asmeniškai pažinojo, aprašo tuos, kurie sakė pamokslus prokuratoriaus Antonijaus Felikso laikais (52-60 m. po Kr.): „Apsimetėliai ir nenaudėliai, prisimesdami, kad turi dieviško įkvėpimo, kūrė naujoves ir perversmus. Minias jie kurstydavo religinio fanatizmo žygiams ir vesdavo jas į tyrus, kur Dievas tariamai jiems parodysiąs netolimos laisvės ženklus"[2]). Apie Jeruzalės apsupimo metą tas pats liudininkas tvirtina: „Be to, tada buvo daug pranašų, kurie kėlė viltį laukti Dievo pagalbos... Taip vargšai žmonės buvo apgauti tų sukčių ir anų, kurie klaidingai kalbėjo Dievo vardu". Bet gangrena

1) Jeremijo 23,26

2) Žydų karas II,259; 286-288

buvo jau įsisenėjusi, ir jei ji visiškai prasiveržė čia nurodytaisiais Flavijaus Juozapo laikais, tai iš to paties istoriko patiriame, kad ji jau seniai tvinko ir dar prieš Jėzaus laikus buvo plačiai apėmusi žydų liaudį. Tad tie ir yra vagys ir galvažudžiai, apie kuriuos netiesiogiai užsimena Jėzus, kaip apie tiesioginius Mesijo priešus; jei paskui tvirtina, kad avys jų neklauso, tai tuo atkreipia dėmesį į gerąją ir sveikąją tautos dalį, kuri jo metais dar sudarė daugumą, o tik vėliau kas kartą vis labiau smuko.

434. Jėzus toliau tęsė avidės prilyginimą: „Aš gerasis ganytojas. Gerasis ganytojas duoda savo gyvybę už savo avis. Samdinys, kurs ne ganytojas, kuriam avys ne savos, pamatęs ateinantį vilką, palieka avis ir bėga: vilkas grobia ir išvaiko avis. Samdinys bėga, nes jis samdinys, ir jam nerūpi avys. Aš gerasis ganytojas; aš pažįstu savąsias, ir manosios pažįsta mane, taip kaip pažįsta mane Tėvas, ir aš pažįstu Tėvą. Todėl aš guldau savo gyvybę už savo avis. Aš turiu ir kitų avių, kurios ne iš šitos avidės; man reikia ir jos atvesti; jos klausys mano balso, ir bus viena avidė ir vienas ganytojas".

Tad Jėzus, kaip gerasis ganytojas, o ne kaip samdinys, yra pasiruošęs atiduoti savo gyvybę už savo sekėjų gerovę. Be to, jis yra ganytojas ne tik šios išrinktosios Izraelio tautos avidės, bet taip pat ir kitų avių, kurios vieną dieną išgirs jo balsą. Tada bus viena jo pasekėjų avidė, ateinančių iš Izraelio tautos ir kitų tautų be jokio skirtumo, ir visos tos naujosios kaimenės ganytojas bus Mesijas Jėzus. Senovės pranašai, kalbėdami apie būsimojo Mesijo laikus, buvo pramatę, kad ta avidė bus praplėsta ir už Izraelio:

Paskutinėmis dienomis Viešpaties namų kalnas
bus patalpintas kalnų viršūnėje,
ir bus iškilęs viršum kauburių.
Į jį plauks visos tautos.
Daug tautų eis ir sakys:

Ateikite ir žengkime aukštyn į Viešpaties kalną,
į Jokubo Dievo namus;
jis mokys mus savo kelių,
ir mes vaikščiosime jo takais;
nes iš Siono išeis įstatymas
ir Viešpaties žodis iš Jeruzalės.
Jis bus giminių teisėjas
ir darys priekaištų daugeliui tautų.
Jie nusikals iš savo kalavijų žagrių
ir iš savo iečių piautuvų.
Nė viena tauta nebekels kalavijo prieš kitą,
ir jie nebesimokys daugiau kovoti.[3])

Jėzus prilyginimą baigė: „Todėl Tėvas mane myli, kad aš guldau savo gyvybę, kad vėl ją imčiau. Niekas negali atimti jos iš manęs, bet aš ją guldau pats savaime. Aš turiu galios ją guldyti ir turiu galios vėl ją imti. Tokį įsakymą aš esu gavęs iš savo Tėvo".

Šie žodžiai taip pat sukėlė nesutarimo tarp žydų. Daugelis jų, o gal net dauguma su panieka darėsi išvadas: „Jis velnio apsėstas ir nustojo proto; kam jo klausote?" — Kiti sakė: „O, ne! Tai ne velnio apsėstojo žodžiai! Argi gali velnias atverti aklųjų akis?"[4]).

DIEVO KARALYSTĖS PLITIMAS JUDĖJOJE

435. Pasibaigus paskutiniams ginčams, kurie buvo iškilę Padangčių šventės proga, Jėzus išėjo iš Jeruzalės. Daugumas įvykių, kurie nupasakojami Luko vadinamojoje „kelionėje" (§413 ir toliau), atsitiko per gerą porą mėnesių, tarp Padangčių šventės ir šventyklos pašventinimo (§70-77) ir didžiąja dalimi vis Judėjoje. Iš tiesų, tai buvo Jėzaus pasirinktoji nauja savo veiklai dirva, kai jis paliko Galilėją. Kaip jau esame pastebėję, Luko pasakojimas šioje vietoje yra miglotas ir perdaug bendromis sąvokomis atlik-

3) Izaijo 2,2-4; plg. Mikėjo 4,1-3

4) Jono 10,19-20

tas, kiek tai susiję su chronologija ir geografija ir teikia krintančio į akis epizodiškumo pobūdį. Apie Jėzaus to meto įvairius darbus plečiant Dievo karalystę Judėjoje turime tiktai atskirus įvykius ir kalbų nuotrupas, bet ne pilną ir organišką apžvalgą. Darbštusis tyrinėtojas Lukas mums pateikia tiek žinių, kiek jam pasisekė surinkti jų ryšium su plačiais atskirais įvykiais ir jų tarpusavio santykiams nušviesti. Ko jis nežino, tai ištikimai tyli.

Atsitiktinai šiame pasakojime primenami trys vyrai, trokštantieji sekti Jėzų[1]). Iš tų trijų Matas tesumini tik du[2]), ir labai galimas dalykas, kad tie trys vyrai atėjo skirtingu metu ir skirtingose vietose, nors vėliau beredaguojant medžiagą jie buvo apjungti kartu.

436. Vienas jų, kuris, pagal Matą, buvo Rašto žinovas, pastojo Jėzui kelią ir tarė: „Mokytojau, aš seksiu tave, kur tik tu eisi!“ Gal gerasis žmogus galvojo, kad toks galingas ir tokio didelio autoriteto pranašas kaip Jėzus turės pastovius ir tinkamus namus, kaip būstinę savo veiklai. Jėzus visu atvirumu išblaško jo svajones: „Lapės turi urvų ir dangaus paukščiai lizdų, o žmogaus Sūnus neturi kur galvos priglausti“. Kitais žodžiais tariant, pirmasis, kuris prisilaiko visiško Apvaizda pasitikėjimo taisyklės (§331), paskelbtosios Kalno pamoksle, yra patsai ano pamokslo sakytojas.

Kitam, kurs, pagal Matą, buvo iš mokinių tarpo, pats Jėzus pasakė: „Sek mane!“ Pakviestasis, kuris buvo palinkęs jau, paprašė pirma leisti nueiti ir palaidoti savo tėvą. Jėzus atsakė jam: „Sek mane! ir palik mirusiems laidoti jų numirėlius“. Prie tų žodžių Lukas prideda: „Tu gi eik ir skelbk Dievo karalystę“.

Buvo nemaža ginčų dėl to trumpo pasikalbėjimo. Kai kurie galvojo, kad to mokinio tėvas iš tikrųjų ne-

1) Luko 9,57-62

2) Mato 8,19-22

buvo miręs, nes antraip sūnus pagal žydų papročius būtų turėjęs būti prie mirusiojo, o ne prie Jėzaus. Tad jis iš tikro prašęs leisti būti su tėvu ir padėti jam paskutinėmis jo gyvenimo dienomis, arba, kaip dar šiandien jausmingai išsireiškiama, „užmerkti savo tėvui akis". Tačiau jei toks aiškinimas nėra visiškai negalimas, tai jis vis tiek mažai panašus į tiesą. Dar mažiau teisingas yra spėjimas (Perles), kad graikų tekstas yra blogai išverstas iš aramajų kalbos ir originale buvę „palik mirusių laidotojui mirusįjį" (galvojant, kad čia „limqabber" — laidotojas yra vietoje „lemiqbbar" — palaidoti). Toks aiškinimas gerai skambėtų tiktai pono de la Palisse lūpose. Tačiau visų tikriausia, kad to mokinio tėvas buvo iš tikrųjų miręs. Jėzus nori pabrėžti kvietimo į Dievo karalystę reikšmę, kuri tam tikrais atsitikimais gali nusverti net ir pačius daugiausia teisių turinčius papročius. Jei religiniais sumetimais Mozės įstatymas draudė vyriausiajam kunigui ir „nazirėjui" rūpintis pačiam laidoti savo tėvus[3]), tai Mesijas Jėzus dar didesnį pagrindą turėjo reikalauti iš savųjų Dievo karalystės skelbėjų bent tiek pat laisvės nuo socialinių ryšių ir visiško atsidavimo savo pareigoms. Tie, kurie gyvena už Dievo karalystės ribų, dvasiškai yra mirę, ir net ir trumpam laikui grįžti į tų mirusiųjų tarpą tam mokiniui galėjo būti pavojinga. Jis buvo pašauktas į Dievo karalystę ir dėl to ryžtingai turėjo eiti į tą gyvenimo karalystę, nebeatsigrįždamas dar vėl mąstyti apie pasaulio kapines.

Trečiajam prašančiajam skirtasis įspėjimas esmėje yra toks pat. Jis sakė Jėzui: Seksiu tave, Viešpatie, bet leisk man pirma atsisveikinti su tais, kurie yra namie. — Jėzus atsako: „Nė vienas, kurs prideda savo ranką prie arklo ir atgal dairosi, netinka Dievo karalystei!" Kaip ūkininkas negali išvaryti tiesios vagos, jeigu jis graižiojasi atgal, taip ir tas, kas siekia

3) Levitiko 21,11; Skaičių kn. 6,7

Dievo karalystės, privalo nesidairyti atgal į to pasaulio reikalus, kurį jis paliko už savo pečių.

437. Persikėlęs į Judėją, Jėzus vėl išsiuntė savo bendradarbius su specialia misija, kaip buvo padaręs Galilėjoje (§352). Jų skaičius padidėjo, todėl šį kartą buvo išsiųsta septyniasdešimt du ar septyniasdešimt (žiūrint, pagal kurį kodeksą spręsime). Labai galimas dalykas, kad tarp naujų pasiuntinių buvo kartu išsiųsti visi ar bent dalis tų dvylikos, kurie pirmąjį kartą buvo iškeliavę. Naujajai misijai duotieji nurodymai ir jai skirtieji tikslai esmėje buvo tie patys, kaip ir pirmą kartą. Veikimo sritis bus buvusi Judėja ir gal taip pat Transjordanija, nors tuo reikalu nėra tikslių žinių. Taip pat nežinome, kiek laiko užsitęsė ši naujoji evangelijai skelbti kelionė, bet atrodo, kad ne ilgiau kaip dvidešimt dienų.

Karalystės pasiuntiniai grįžo džiaugdamiesi. Susirinkę apie Jėzų jie didžiuodamiesi pasakojo, kad net ir velniai paklusdavo jų Jėzaus vardu. Jėzus džiaugėsi kartu su jais ir sakė jiems, kad matęs šėtoną žaibu krintantį iš dangaus; paskui patvirtino jiems galią ateityje valdyti piktąsias jėgas. Bet kartu įspėjo, kad tikrasis jų džiaugsmas turi kilti ne dėl galios suvaldyti piktąsias dvasias, bet dėl to, kad jų vardai įrašyti danguje.

Gražus pasisekimas, kurio pasiekė mokiniai, skelbdami Dievo karalystę, suteikė Jėzui džiaugsmo, kuris yra ir pakilus ir didingas. Jis pakelia savo mintis ties savo dangiškuoju Tėvu, apmąsto žmonijos išganymo planus ir kartu pabrėžia, kad priemonės tiems planams įgyvendinti, žmogiškai žiūrint, labai menkos — žmonės, ko mažiausiai vertinti ir branginti. Ir iš jo širdies prasiveržia džiaugsminga padėka dangiškajam Tėvui. „Tą pačią valandą jis pradžiugo šventąja Dvasia ir tarė: Aš dėkoju tau, Tėve, dangaus ir žemės Viešpatie, kad tai paslėpei nuo išmintingųjų ir gudriųjų ir tai apreiškei mažutėliams. Beje, Tėve!

nes taip tau patiko. Visa man atiduota mano Tėvo, ir nė vienas nežino, kas esąs Sūnus, kaip tik Tėvas, ir kas esąs Tėvas, kaip tik Sūnus ir kam Sūnus nori apreikšti". Paskui, atsigręžęs į mokinius, pavadino juos palaimintaisiais, nes matė ir girdėjo tokius dalykus, kurių veltui troško matyti ir girdėti senovės pranašai.

Tą Jėzaus džiaugsmą sutartinai perdavė du sinoptikai[4]); o betgi jei mes išgirstumėm tą pastraipą skaitant, nežinodami, iš kurios evangelijos ji paimta, tai įsitikinę pasidarytumėm išvadą, kad tai yra iš Jono evangelijos. Tokia panaši yra ji savo mintimi ir išsireiškimais į ketvirtąją evangeliją, kuri visiškai neturi nė dalelės šios pastraipos. Tų panašumų užteko iš anksto savo nuomonę jau susidariusiems tyrinėtojams pasidaryti išvadai, nepaisant sutartinio kita ką sakančių senųjų dokumentų liudijimo, kad ta pastraipa esanti vėliau pridėta ar bent yra kilniais sumetimais įterpta. Tokios iš anksto nusistatytos pažiūros neturintieji tyrinėtojai, kurie kreipia žvilgsnį į visų keturių evangelijų istorinę kilmę, šioje pastraipoje mato tikrą Jėzaus mokymo dokumentą, nors neužmiršdami dar tai, kad sinoptikai paprastai pirmenybę teikia aiškesniems ir paprastesniems dalykams, tuo tarpu kai Jonas sąmoningai ieško labiau iškilių ir sunkesnių vietų, kurias sinoptikai buvo praleidę (§165;169). Tačiau išimtis iš šios taisyklės yra kaip tik čia, kai sinoptikai perduoda, ką vėliau Jonas praleidžia. Bet visi lygiai prieina prie istorinio Jėzaus[5]).

4) Luko 10,21-22; Mato 11,25-27

5) Į šios pastraipos atvejį būtų galima žiūrėti beveik kaip į tiesiogiai priešingą anam apie svetimoterę (§422-425), be ne visiškai. Jeigu mes galėtumėm įrodyti, kad pasakojimas apie svetimoterę yra sinoptiškos kilmės, tada mes turėtumėm tekstą, kuris tiktai buvo prijungtas prie ketvirtosios evangelijos, bet ne Jono rašytas. Kita vertus, toji pastraipa apie Jėzaus reikštąjį džiaugsmą, kurią ketvirtoji evangelija yra praleidusi, perduodama mums sinoptikų ir yra sinoptiškos kilmės.

GERASIS SAMARIETIS

438. Kelionės per Judėją metu, gal tuojau pat, kai sugrįžo septyniasdešimt du mokiniai, prie Jėzaus prisiartino įstatymo žinovas, kuris norėjo aiškiau suprasti Jėzaus pažiūras kai kuriais pagrindiniais klausimais. Tiek jau daug buvo prikalbėta apie tą galilėjietį Rabbi, kad tasai įstatymo žinovas troško sužinoti tiesą ir išbandyti jį (gr. — „ekpeiradzon auton"). Tad jis paprastai paklausė jį: „Mokytojau, ką aš turiu daryti, kad laimėčiau amžinąjį gyvenimą?" Jėzus mielai priėmė klausimą ir atsakė kitu klausimu, kuris verstų klausiantįjį patį atsakyti sau, kaip mėgdavo daryti Sokratas. Jis tad paklausė: „Kas parašyta įstatyme? Kaip skaitai?" Tas atsakė, kad ten parašyta, jog reikia mylėti Dievą visomis savo jėgomis, o artimą — kaip pats save. Mylėti Dievą buvo pirmasis ir pats svarbiausias priesakas, kurį kiekvienas tikintysis izraelitas prisimindavo kasdieną, kalbėdamas „Shemą" (§66), o Jėzus, kaip ištikimas izraelitas, nuoširdžiai patvirtino atsakymą: „Gerai atsakei. Tai daryk ir būsi gyvas".

Tačiau įstatyme nebuvo tokios pastraipos, kuri sietų abu tuos priesakus apie Dievo meilę ir artimo meilę; atrodo, kad ir to meto rabinai nejungė jų kartu, o, be to, buvo vis dar neaiškus „artimo" supratimas, būtent, buvo abejonių, ar jis nusako tik gimines ir draugus, ar taip pat visus tautiečius ir išpažįstančius tą pačią religiją, ar pagaliau fantastišku įsivaizdavimu remiantis pratęstina tai ir savo priešams, svetimšaliams, neapipiaustytiesiems ir stabmeldžiams (§327, pastaba). Tarp visų tų žmonių kas gi iš tiesų buvo tikrasis izraelito artimas? Ar gali būti, kad visi be skirtumo būtų „artimi"? Rašto žinovas parodė, kad su jo klausimu buvo skaitytasi; ko jis dar norėjo, tai tikslumo atsakant į šį klausimą. „Todėl

norėdamas pats save pateisinti, tarė Jėzui: Ir kas gi mano artimas?" Jėzus atsakė prilyginimu.

Vienas žmogus ėjo iš Jeruzalės į Jeriką ir pateko plėšikams į rankas, kurie, apiplėšę ir sužeidę jį, nuėjo savo keliu, palikdami jį pusgyvį.

Atstumas nuo Jeruzalės iki Jeriko šiandieniniais keliais yra 37 kilometrai, bet senovės laikais buvo šiek tiek trumpesnis, nes paskutinis plento tarpas judėjimo patogumo sumetimais dabar turi ilgesnį posūkį. Tas žmogus iš Jeruzalės į Jeriką ėjo vis į pakalnę, nes kelias beveik visą laiką eina pakalniui, kadangi tarp tų miestų yra apie 1000 metrų aukščio skirtumas. Maždaug apie 8 km nuo Jeruzalės beveik iki Jeriko vartų kelias eina visiškai neapgyventomis, kalnuotomis ir dažnai neprieinamomis vietomis. Todėl visais laikais šioje vietoje prisilaikydavo plėšikai, nes praktiškai būdavo neįmanoma surasti jų slaptų lindynių, išsimėčiusių abiejose kelio pusėse, o jiems būdavo labai lengva visiškai dingti ką nors apiplėšus. Šiandieną tame kelio ruože yra nemaža policijos. Bizantijos ir Kryžiaus žygių laikais čia buvo „Khan Hathrur" — štabo būstinė, didžiulis pastatas apie 19 km nuo Jeruzalės, kuris, saugodamas keleivį nuo pakelės plėšikų, naktį teikdavo jam ir poilsio vietą.

Nors ir pavojingas, tačiau keleiviai tuo keliu dažnai naudodavosi, nes jis buvo vienintelis, kuris jungė Jeruzalę ir didžiąją dalį Judėjos su derlinga ir tankiai apgyventa Jeriko lyguma ir toliau dar su Transjordanija.

439. Taigi nukentėjęs keleivis guli kelio viduryje, sužeistas, sumuštas ar apsvaigintas, niekuo negalįs padėti sau ir priverstas laukti, kol pasigailės koks gailestingas praeivis. „Atsitiko, kad tuo pačiu keliu ėjo vienas kunigas ir, matydamas jį, praėjo. Taip pat ir levitas atsirado toje vietoje, jį matė ir praėjo". Matyt, kunigas ir levitas buvo ką tik baigę savo tarnybos pareigas šventykloje (§54) ir grįžo namo į Jeriką

ar jo apylinkes. Tada ateina trečias keleivis. „Vienas gi keleivis samarietis ėjo pro jį ir, jį pamatęs, buvo gailestingumo sujudintas. Jis prisiartino, aprišo jo žaizdas, užpylęs aliejaus ir vyno, užkėlė jį ant savo gyvulio, nugabeno į užeigą ir rūpinosi juo. Kitą dieną jis išsiėmė du denaru, padavė užeigos savininkui ir tarė: „Rupinkis juo, ir, jei ką viršaus išleisi, aš sugrįžęs tau atiduosiu".

Tas samarietis gal buvo prekybininkas, kuris vyko į Jeriko sritį nusipirkti prekių ir netrukus turėjo grįžti. Jis buvo taip pat pasiturintis, nes keliavo su gyvuliu. Jis tuojau pajuto gailestį tam nelaimingajam, kad jis čia pat negali pasirūpinti juo ko geriausiai šioje nuošalioje vietoje. Jis pridėjo prie jo žaizdų anuomet vartojamųjų vaistų, aliejaus apmalšinti, o vyno dezinfekuoti joms, ir padarė šiokių tokių raiščių apristi joms. Tada sąmonės dar neatgavusį nukentėjusįjį užkėlė ant savo gyvulio ir, prilaikydamas, kaip tik geriausiai galėjo, nugabeno į užeigą.

Ta užeiga tikriausiai buvo karavanų sustojimo vieta (§242) prie kelio. Gal ji buvo ten, kur šiandieną yra „Khan Hathrur", senovėje vadinamas dar ir „Qal at ed-Damm" — „Kraujo pilis" pagal raudoną geležinių tos apylinkės uolų spalvą, bet, be abejo, įtaigojančių ir tą kraują, kuris yra buvęs liejamas kelyje; kitas dar visuotinai žinomas vardas šiandien tai vietai yra „Gerojo samariečio užeiginė"[1]). Du sidabriniai denarai buvo pakankamas atlyginimas išlaikyti sužeistajam kelias dienas. Be to, jei to atlyginimo nepakaktų, samarietis pažadėjo sugrįžęs atsiteisti.

440. Prilyginimas baigtas. Įstatymo žinovas buvo klausęs, kas yra jo artimas, o Jėzus prilyginimą baigdamas verčia jį patį atsakyti į savo klausimą: „Kas iš šitų trijų tau rodosi buvęs artimas to, kurs pateko tarp galvažudžių?" Rašto žinovas, žinoma, at-

1) Sąsaja jau buvo žinoma ir šv. Jeronimui, Epist. 108,12; žinoma ir Euzebijui, Onomastic. 25

sakė: „Tas, kurs jam parodė gailestingumo“. Jėzus jam tarė: „Eik ir tu daryk panašiai!“

Pastebetinas aiškus skirtumas tarp įstatymo žinovo klausimo („Kas yra mano artimas?“) ir Jėzaus atsakymo („Eik ir tu daryk panašiai!“). Bet tai yra tik grynai formos skirtumas. Įstatymo žinovas vis dar tebėra grynųjų idėjų srityje; Jėzus nužengia į faktų sritį. nes pačios gražiausios idėjos pasaulyje yra ne kas kita, kaip vien tik žodžiai, jeigu jos neįvykdomos pačiame gyvenime. Gyvenimas yra kietas žodžių išbandymas, ir patys gražiausieji žodžiai daro įspūdį tiktai tada, kai jiems ruošia kelią ir paskui juos eina nesavanaudiškas ir pasiaukojimu remiamas gyvenimas. Tai dėl to, kai įstatymo žinovas nori sužinoti, kas yra jo artimas, Jėzus pavaizduoja jam tokį, kuris pasielgia kaip artimas, ir paragina jį pasekti tuo pavyzdžiu.

Prilyginime sužeistojo „artimi“ kunigas ir levitas oficialiai buvo pranašesni už visus kitus, bet gražusis idealas nebuvo įkūnytas. Samarietis oficialiai nebuvo joks sužeistojo artimas, o betgi idealas čia visiškai ir nelauktai buvo įkūnytas. Abu tautinės religijos tarnai nejautė nė menkiausio gailestingumo vos bekvėpuojančiam savo tautiečiui; samarietis, tas nekenčiamasis svetimšalis, pasielgia su mirštančiuoju taip, kaip jis būtų pasielgęs su savo motina ir tėvu. Iš visų trijų tik samarietis elgiasi kaip artimas; taigi bet kuris žmogus, bet kurios rasės ar tikėjimo, gali būti artimas, nes jis gali elgtis kaip artimas.

MORTA IR MARIJA. TĖVE MŪSŲ

PRILYGINIMAI APIE MALDĄ

441. Savo kelionės metu Jėzus pasiekė netolimą nuo Jeruzalės apylinkę ir atėjo į kaimą, kurio vardo Lukas nepasako ir kuriame buvo priimtas dviejų seserų, Mortos ir Marijos, namuose. Kadangi tai yra Lo-

zoriaus seserys, kurį taip pat mini ir Jonas (11,1), tai tasai vardu nepaminėtasis kaimas turi būti Betanija. Tai sutampa su visa pasakojime nusakomąja aplinka, nes Betanija yra prie to nepatikimojo kelio iš Jeruzalės į Jeriką ir dėl to, jei prilyginimas apie gerąjį samarietį papasakotas prieš pat atvykstant į Betaniją, jis buvo įkvėptas pačių tų vietų, kuriomis Jėzus prakeliavo.

Morta, kaip atrodo, buvo šeimininkė šių vaišingųjų namų, kuriuose Jėzus, be abejo, buvo jau lankęsis ir prieš tai. Gali būti, kad ji buvo vyresnioji iš abiejų seserų, kurios galėjo būti našlaitės. Morta ji vadinama ne be reikalo (aramaiškai „ponia"), bet dėl to, kad ji rūpinasi, jog jų gerbiamasis svečias ir draugas būtų priimtas kaip galima geriau. Jų brolis Lozorius šiame epizode visiškai nefigūruoja ir net nesuminimas; gal būt, jis jau sirgo ta liga, kuri po keleto mėnesių privertė jį ketvertą dienų prabūti kape (§489)? Tai nėra negalima, bet mes nežinome. Kai dėl Marijos, tai ji, pasinaudodama tuo, kad jos sesuo užsiėmusi viskuo rūpinasi, ramiai sėdėjo prie Jėzaus kojų. Kadangi geroji Morta rūpinasi viskuo, tai jaunesnioji sesuo laisva klausytis tų žodžių, kurie sujudina minias ir pakeičia žmonių širdis. Morta sukinasi po kambarį, ir ji taip pat bando klausytis Jėzaus žodžių, bet tepajėgia sugauti tik kai kurias nuotrupas, nes jai tiek daug ką reikia padaryti. Taigi tam tikru metu ją pagavo meilingas pavydėlis — ar, geriau sakant, rungtyniavimas — savo seseriai, o taip pat ir jų artimumas su Jėzum, kuris yra šeimos draugas, padrąsino ją išsakyti, ką ji galvoja. Ir ji priėjo ir tarė: „Viešpatie, tau nerūpi, kad mano sesuo palieka tarnauti mane vieną? Sakyk jai, kad man padėtų!" Morta, stropioji šeimininkė ir ištikima Jėzaus gerbėja, nurodo tik, kad abi jos kartu namų ruošos smulkiausias pareigas galėtų daug greičiau atlikti ir paskui abi kartu ramiai pasidžiaugti Mokytojo žodžiais.

Jėzus taip pat atvirai, bet užsimindamas aukštesnius dalykus atsako: „Morta, Morta, sielojiesi ir esi susirūpinusi daugelio dalykų, o reikia tik vieno. Marija pasirinko geriausiąją dalį, kuri nebus iš jos atimta".

Tų medžiaginių „dalykų", kuriais rūpinosi geroji Morta, iš tiesų buvo „daugelis", bet juos galima sutraukti tik į „keletą", imant pavyzdžiu Jėzaus ir jo mokinių kuklumą; o dar ir tas keletas dalykų yra tokie nereikšmingi, palyginti su „tuo vieninteliu", kuris buvo dvasinis ir visų Jėzaus darbų tikslas. Argi jis nebuvo įspėjęs jų Kalno pamoksle, kad Dievo karalystės siektina pirmiausiai, patikinant, kad visa kita bus pridėta? Ta „geriausioji dalis" buvo tai, ką pasirinko Marija.

442. Tuojau po Betanijos epizodo Lukas perduoda „Tėve mūsų" maldos mokymą, kurį Matas įjungė į Kalno pamokslą. Kaip jau esame pastebėję (§371), Luko susitvarkymas istoriškai atrodo daugiau galimas, nes jis turi įvadą, kuris pagrindžia, kodėl Jėzus davė tą maldą. „Kaip jis vienoje vietoje meldėsi, atsitiko, kad jam pabaigus, vienas jo mokinys jam tarė: Viešpatie, pamokyk mus melstis, kaip ir Jonas mokė savo mokinius! Jis jiems tarė: Kai jūs meldžiatės, sakykite: Tėve", ir t.t. Bet ar tikrai tai buvo pirmas kartas, kada Jėzus mokė savo mokinius melstis? Jeigu taip, tai mums reikia išsiaiškinti, kodėl Jėzus, pateikęs savo mylimiesiems mokiniams tiek daug dėsnių savo dvasiniam gyvenimui tobulinti, bus taip pat užleidęs šitokį svarbų dalyką, kaip šitas, atidėdamas jį paskutiniesiems savo gyvenimo mėnesiams? Ar gal Jėzus grįžo čia prie to paties dalyko, kurį jau buvo kėlęs, paaiškindamas ir patvirtindamas, ką jau buvo sakęs? Tai atrodo didesnė galimybė, ir tada Lukas ir Matas abudu būtų teisingi.

Jei Jėzus vėl mokė „Tėve mūsų" tuojau po to epizodo Betanijoje, tai jie bus turėję būti kur nors apylinkėje. IV šimtmetyje netoliese esąs Alyvų kalnas

buvo nurodomas kaip ta vieta, kurioje Jėzus mokydavo savo mokinius, bet apie devintąjį šimtmetį tiksliai buvo nustatyta, kad jis ten mokė „Tėve mūsų". 1345 m. Mikalojus iš Poggibonsi rašė: „Eik į Alyvų kalną, ir dešinėje pusėje, šalia kelio, yra mūras, o už jo bažnyčia, dabar jau apgriuvusi, taigi likęs tik grindinys. Apačioje yra šulinys, o į vakarus sienoje yra didelis akmuo, kuriame matyti išrašytas visas Tėve mūsų. Tenai kilmingasis Jėzus sudarė Tėve mūsų ir pateikė jį apaštalams"[1]).

Šiandieną atnaujintoje Eleonos bažnyčioje šalia Alyvų kalno viršūnės pirmoji krikščionių malda taip pat yra iškalta visomis pasaulio tautų kalbomis.

443. Išmokęs juos šios maldos, Jėzus toliau pavyzdžiais aiškino pačias svarbiausias maldos savybes, jos ištvermingumą ir pasitikėjimą. Malda, pagal Jėzų, privalo būti tokia kupina ištvermės ir tokia tvirta, kad ji atrodytų beveik įkyri. O tas mažasis prilyginimas, kurį jis pateikia, yra puikus palestiniečių įkyrumo pavyzdys.

Kažkuriame kaime gyveno du draugai, pas kurių vieną vėlai naktį prakeliaudamas užsuko pažįstamas, kuris panorėjo pas jį apsistoti. Gana lengva paruošti jam guolį miegoti; bet keleivis dar ir alkanas, ir kaip reikia pavalgydinti jį, jei visa namuose buvusi duona vakarienės metu jau suvalgyta? Nieko kita nelieka, kaip tik eiti ir pasiskolinti; bet kur? Jau vėlu, ir visi miega. Nieko kita nelieka, kaip tik bandyti pas savo draugą; jau vidunakts, bet jis nekreips į tai dėmesio ir padės jam. Iš tikro tasai žmogus nueina į savo draugo namus ir pradeda ilgai belstis į duris: „Ei, ei! Paskolink man tris duonos kepalus! Pas mane sustojo vienas pažįstamas iš kelionės; ir aš neturiu kuo jam padėti!" Tas antrasis žmogus, taip šiurkščiai prižadintas, palaiko tai šiaip sau gražiu juoku: „Nebūk toks įkyrus! Durys jau užrakintos, ir vaikai mie-

1) Libro d'Oltremare, I, p.165

ga. Aš negaliu keltis!“ Bet jei lauke esąs nenusimins, kad pirmąjį kartą buvo atmesta, ir nesiliaus beldęsis iki įkyrumo, tai jau draugas pagaliau nusileis, jei ne iš draugiškumo, tai bent užkirsti kelią įkyrumui. Jėzus užbaigė: „Tai ir aš sakau jums: Prašykite, ir bus jums duota, ieškokte, ir rasite, belskite, ir bus jums atidaryta. Nes kiekvienas, kurs prašo, gauna; kas ieško, randa, ir beldžiančiam atidaroma“.

Šitai galiojo dėl maldos ištvermingumo. Bet kokiu moraliniu principu turėjo būti gyvas tas ištvermingumas? Iš kur tas pasitikėjimas, kad būsime išklausyti? Šitą reikalą Jėzus taip pat pavaizdavo keliais praktiškais pavyzdžiais. „Jei kas iš jūsų prašo tėvą duonos, argi tas duos jam akmenį? Arba, jei prašytų kiaušinio, argi paduos jam skorpioną?“ (Luko 11,11. Iš tikro didieji Palestinos skorpionai turi pailgą pilkšvą pilvą. Jie apversti atrodo panašūs į kiaušinį). Taip elgiasi žemiškieji tėvai, ir po tokio palyginimo Jėzus tęsia: „Jei tat jūs, būdami pikti, mokate duoti savo vaikams gerų davinių, kaipgi ne daug labiau jūsų Tėvas, kurs yra danguje, duos gėrybių tiems, kurie jį meldžia?“ (Mato 7,11).

VELNIO APSĖSTOJO PAGYDYMAS IR FARIZIEJŲ ŠMEIŽTAI

PALAIMINTIEJI KAIP JĖZAUS MOTINA JONOS ŽENKLAS

444. Luko pasakojime po pamokymų apie maldą eina išgydymas nebylio, velnio apsėsto (11,14). Matas pažymi tą patį įvykį (12,22), bet jo pasakojime yra dar ir aklas, ne tik nebylys[1]). Po pagydymo įvykusį ginčą su fariziejais perduoda ir Morkus (13,22), kaip tik ten, kada Jėzaus aplankyti ateina giminės. Luko

1) Plg. šv. Augustino De cons. evangelist. II,37

tvarkai, pagal kurią tiek pagydymas, tiek ginčas vyksta to buvimo Judėjoje metu, atrodo, teiktina pirmenybė prieš kitus du sinoptikus, kurie tą įvykį pasakoja anksčiau[2]).

Taigi Jėzus viešai išgydo nebylį (ir aklą) velnio apsėstąjį, kuris buvo atgabentas pas jį. Dalyvių tarpe buvo keletas Rašto žinovų iš Jeruzalės ir šiek tiek fariziejų. Jie neneigė išgydymo, bet aiškino tai sakydami, kad Jėzaus galia valdyti velnius kylanti iš to, jog jis pats esąs geruose santykiuose su velnių princu, Belzebubu, ir veikia remdamasis jo autoritetu. Senovės laikais jo vardas buvo „Baal zebub", ir jis buvo Akarono filistimų dievaitis[3]). Vėliau tas vardas, priešingai, reiškė stabų garbinimą ir truputį pakeistas į „Baal zebul"—mėšlo Baalą, didžiai niekinamos prasmės aptarimas stabų ir jų garbinimo. O dabar daroma prielaida, kad Jėzus yra draugiškuose santykiuose su princu Beelzebubu.

Jėzus atsakė į įžeidimą tokiu būdu, kokio fariziejai ko mažiausiai laukė, tai yra, pasiūlė jiems apsiraminti ir nešališkai protauti. Nurodydamas į ano meto žydų supratimą apie angelus (§78), jis pastebėjo, kad šėtono karalystė yra glaudžiai ir hierarchiškai sutvarkyta, o jei ji būtų suskaldyta, tai subyrėtų. — Kaip gi tad jūs, Rašto žinovai ir fariziejai, galite tvirtinti, kad išvarau velnius šėtono vardu? Tokiu atveju

2) Pažymėtina, kad ir Matas (9,32 ir toliau pasakoja apie velnio apsėstojo pagydymą, kuris buvo nebylys, kaip ir Luko atveju, bet tuojau po to, kai buvo pagydyti du aklieji (§351). Kadangi visos kitos aplinkybės puikiai sutinka, tai atrodo, kad reikalas čia eina dėl vieno įvykio, kurį Lukas papasakoja kartą, o Matas du kartus. Pagrindas, kodėl Matas pakartoja, yra tai, kaip jis medžiagą tvarko. Pagydymas pirmą kartą pažymimas ištisoje stebuklų grupėje (sk. 8-9), o antrąjį kartą įjungiamas vaidų su fariziejais metu. Morkus, kita vertus, daugiau tik nupasakoja ginčą, išgydymo nežymėdamas.

3) Plg. II Karalių kn. 1, 2 ir toliau.

jo karalystė būtų skaldoma iš vidaus ir suirtų. Be to, jūs, Rašto žinovai ir fariziejai, turite savus egzorcistus. Paklauskite jų, ar galima šėtoną išvaryti šėtono vardu, ir jie teis jus dėl man mestųjų šmeižtų. O jei aš išvarau velnius Dievo vardu ir išvarau juos pats taip lengvai ir jei teikiu taip pat galios savo mokiniams išvaryti juos, tai visa rodo, kad kažkas nepaprasta vyksta jūsų tarpe, būtent, kad „Dievo karalystė atėjo tarp jūsų". Bet jūs tai nematote, nes jūs nenorite matyti, o nuo spindinčios šviesos jūs atkakliai užsimerkiate. Tai yra tiesioginė nuodėmė prieš Šventąją Dvasią, kuri yra šviesos šaltinis jums; tai reiškia, kad jūs užverčiate kelius išganymui, kurį Dievas yra siuntęs jums, ir jūs kliudote jo planams. Todėl žiūrėkite: „Kiekviena nuodėmė ir piktžodžiavimas bus žmonėms atleisti; o piktžodžiavimas prieš Dvasią nebus atleista. Ir kas taria žodį prieš žmogaus Sūnų, jam bus atleista; o kas kalbės prieš Šventąją Dvasią, tam nebus atleista nei šiame pasaulyje, nei būsimame". Kas nenori atverti savo sielos akių Dvasios šviesai, lieka amžinoje tamsybėje; nepakanka jų atverti akimirksniui; reikia visą laiką jas laikyti atvertas, nes šėtonas, kartą išvarytas, vėl grįžta, norėdamas užimti savo buvusius namus.

445. Šio ginčo dalyvių tarpe buvo taip pat tam tikras skaičius draugiškų Jėzui žmonių, ir tarp jų prasiveržia moters šūksmas: „Palaimintos įsčios, kurios tave nešiojo, ir krūtys, kurias žindai!" Šį tikrai motinišką šūktelėjimą atžymi tiktai Lukas. Jėzus priėmė jos laiminimą, bet kartu ir sukilnino: „Beje, palaiminti, kurie klauso Dievo žodžio ir laikosi jo". Esmėje tai toks pat atsakymas, kokį jis buvo davęs tiems, kurie pranešė jam, kad jo motina ir broliai laukia pasikalbėti su juo (§345).

446. Po to moters šūktelėjimo ginčas prasidėjo iš naujo. Kai kurie Rašto žinovai ir fariziejai beveik su visišku nuolaidumu pareiškė, kad jie yra pasiruošę

pripažinti Jėzaus misiją, bet, žinoma, jie norėjo įrodymų, „ženklų“; tų stebuklų, kuriuos Jėzus iki šiol buvo padaręs, jiems neužteko. Jie norėjo kokių nors „ženklų“, kurie būtų rabinų patvirtinti, kokio nors įvykio, kuris įvyktų nustatytu laiku ir vietoje, lyg pagal lazdelės mostelėjimą; o visų geriausia, žinoma, būtų, jei koks nors meteoras žibėdamas nukristų iš dangaus. Esmėje tokį pat reikalavimą Jėzui neseniai jau buvo kėlę fariziejai (§392).

Ir šį kartą Jėzus atsisakęs patenkinti juos ir, be to, pridėjo dar keletą dalykų: „Pikta ir svetimoteriaujanti karta reikalauja ženklo, ir jai nebus duota kito ženklo, kaip tik pranašo Jonos ženklas. Nes kaip Jona buvo tris dienas ir tris naktis banginio pilve, taip ir žmogaus Sūnus bus tris dienas ir tris naktis žemės širdyje“. Išsireiškimas „diena ir naktis“ pagal rabinus reiškė vieną parą — 24 valandas, ar dalį tokio ciklo[4]). Todėl čia Jėzus paskelbia, kad žmogaus Sūnus bus žemės širdyje tris pilnus ar dalinius periodus po dvidešimt keturias valandas, o paskui jis vėl ateis, kaip ir Jona iš žuvies vidurių. Kadangi fariziejai atmeta kitus ženklus ir reikalauja tokio, kuris įvyktų ypatingomis sąlygomis, tegu jie priima „Jonos ženklą“, kuris didžiąja dalimi atitinka jų reikalavimus. Tai atsitiks iš anksto nustatytu laiku, būtent, tuomet, kai žmogaus Sūnus mirs. Nors jis nenusileis iš atviro dangaus, kur gyvena galingieji angelai, bet užtai pakils iš gelmių, kur gyvena bejėgiai mirusieji (§79). Pagaliau tai nebus didingas savo asmeninės galios parodymas, nes žmogaus Sūnus tada bus baigęs savo dabartinius ginčus ir rasis žemės širdyje, bet užtat tai atstovaus pergalei idėjos, kaip Jonos atvejis atstovavo niniviečių atgailos pergalei. „Niniviečiai kelsis teisme su šita karta ir ją pasmerks, nes jie darė atgailą, sakant pamokslus Jonai, o štai čia

4) Rabiniškų liudijimų yra Strack und Billerbeck cituotajame veikale, I, p.649

daugiau kaip Jona". Pasmerks juos tą dieną ir Sabos karalienė, neš ji nuo žemės pakraščių ėjo klausytis Saliamono išminties[5]): „O štai čia daugiau kaip Saliamonas".

Fariziejams nesudarė sunkumų suprasti užuominą į trejetą „dienų ir naktų", kurios bus praleistos žemės širdyje. Vos tik Jėzui mirus, jie bėga pas Pilotą ir reikalauja imtis laiku tinkamų priemonių, nes jie atsimena, kaip „tas suvedžiotojas (tai yra Jėzus), dar gyvas tebebūdamas, sakė: Po trijų dienų aš prisikelsiu[6]). Taigi jie atmeta Jonos ženklą, kuris taip puikiai atitiko jų reikalaujamas sąlygas. Jie iš baimės pasisiūlys su prašymais pas Pilotą, kad tasai naujasis Jona gali prisikelti iš žemės širdies, iš baimės, kad gali paaiškėti jų aklumas, iš baimės, kad jie gali būti nebepajėgūs piktžodžiauti prieš šventąją Dvasią.

JĖZUS PIETAUJA PAS FARIZIEJŲ PRIEKAIŠTAI IR PERSPĖJIMAI

447. Aiškiai matyti, kad nesutarimas tarp fariziejų ir Jėzaus kas kartą vis sunkėja ir gilėja. Anie negali atleisti jam nepriklausomybės nuo jų įstatymiškojo formalizmo, kurią jis tūkstančius progų skelbė ir patvirtino savo stebuklais. Jėzus, savo ruožtu, niekad nebuvo liovęsis rūsčiai peikęs dvasinį tuštumą, dangstomąjį fariziejiškuoju formalizmu, tų įstatymo vyrų atkaklų užsispyrimą ir perdaug savim pasitikintį pasipūtimą. Be to, jis parodo, kad jis giliai išgyveno tą įžeidimą, kurį jie metė jam, kai pavadino jį Belzebubo draugu ir tarnu.

Tačiau netrukus po tų čia aprašomųjų nesutarimų fariziejus pakvietė Jėzų pietums. Nežinome, ar jis tai padarė iš tam tikro prielankumo tam smarkiai

5) I Karalių kn. 10,1 ir toliau.

6) Mato 27,63; §619

aptariamajam Rabbiui, ar norėdamas supainioti jį klastingais klausimais; kaip ten buvo, taip, bet niekas geriau už fariziejų nepajėgė paslėpti savo sumetimų ir atskirti teorijos nuo praktikos. Jėzus priėmė kvietimą o atėjęs į valgomąjį tuojau užėmė savo vietą, kol bus duodami pietūs. Toks pasielgimas buvo labai didelis prasižengimas su jų įpročiais. Jėzus buvo ką tik iš gatvės, kur turėjo ryšių su minia (§40); kaip jis gali drįsti imti maistą, pirma neatlikęs numatytojo apsiplovimo? Jį vaišinęs fariziejus pasipiktino. Širdyje jis svarstė sau, kad jo svečias, toli gražu joks autoritetingas Rabbi, yra ne kas kita, o vien tik „bur" — vienas tų „netašytųjų kaimiečių", kuriems Judas Šventasis neduotų nė duonos gabalo, net jei matytų, kad badu miršta (§40); o vis tiek buvo toks, jog jį net pietų pasikvietė. Fariziejaus mintys buvo tiesiog išskaitomos veide, ir Jėzus jas išskaitė. O po to įvyko įtemptas ginčas.

Jėzus tarė: „Dabar jūs, fariziejai, plaunate, kas yra viršuje taurės ir indo, o jūsų vidus pilnas plėšrumo ir neteisybės. Paikieji, argi ne tas pats, kurs padarė kas viršuje, yra padaręs ir vidų? Tačiau duokite išmaldą iš to, kas lieka, ir štai visa bus jums nesutepta. Bet vargas jums, fariziejams, kurie duodate dešimtinę iš mėtos, rūtos ir visokių daržovių ir nežiūrite teisybės ir Dievo meilės; reikėjo gi tai daryti ir anų neapleisti. Vargas jums, fariziejams, kurie mėgstate pirmas vietas sinagogose ir pasveikinimus prekyvietėje. Vargas jums, kurie esate, kaip kapai, kurių nesimato; ir žmonės viršum vaikščiodami nežino!" Visiškai priimtina galvot, kad nuo pirmųjų šios muzikos gaidų pietūs nutrūko ir priekaištai pakeitė valgius. Šeimininkas ir jo draugai (§39) atsakė, kaip jie sugebėjo, bet dalyvavo ir Įstatymo mokytojų tuose pietuose, ir šitie pasijuto, kad ir jiems čia daroma, tegu ir netiesioginių priekaištų; dėl to vienas jų pasipiktinęs tarė: „Mokytojau, tai sakydamas tu ir mus įžei-

di!" Jis ir jo draugai apsijungė, nes atkaklusis Rabbis jam atsakė: „Vargas ir jums, įstatymo žinovams; nes jūs kraunate žmonėms naštas, kurių jie negali panešti, o patys nė vienu savo pirštu nepaliečiate tų sunkenybių. Vargas jums, kurie statote pranašams paminklus; juk jūsų tėvai juos užmušė. Iš tikrųjų, jūs liudijate, kad jūs sutinkate su savo tėvų darbais; nes jie juos užmušė, o jūs statote jiems kapų paminklus. Todėl ir Dievo išmintis pasakė: Aš siųsiu pas juos pranašų ir apaštalų; kai kuriuos iš jų jie užmuš ir persekios, kad iš šitos giminės būtų ieškoma visų pranašų kraujo, kurs išlietas nuo pasaulio įkūrimo, pradėjus Abelio krauju iki kraujui Zakarijo, kurs žuvo tarp altoriaus ir šventyklos. Beje, sakau jums, bus ieškoma iš šitos giminės. Vargas jums, įstatymo žinovai, kad pasiėmėte žinojimo raktą; jūs patys neįeinate ir tiems, kurie eina, ginate"[1]).

448. Pabarimai yra skirti anuomet vyravusiai praktikai, o ne teorijai, visumai, o ne atskiriems asmenims. Rabinai, bent prasidėjus krikščionybės erai, ne kartą skelbė, kad mokymą turi lydėti asmens elgesio pavyzdys ir kad peiktina būti griežtam kitiems, o ne sau pačiam[2]). O kaip buvo praktiškai, tai apdairiam istorikui tenka tik kartoti jau minėtąją Talmudo pastraipą, kuri aptaria septynias fariziejų rūšis (§38). Ne visi Rašto žinovai ir fariziejai apskritai ar asmeniškai nusipelnė tų priekaištų; dėl to nekyla jokio klausimo. Bet Jėzus taiko ne atskiriems asmenims, o apskritai, ir nėra abejonės, kad jie yra nusipelnę tai. Kai Jėzus daro jiems priekaištus dėl antkapių statymo pranašams, tai tuo apskritai nesmerkiamas su pamaldumu susijęs darbas. Tokio priekaišto tikslas greičiau yra susijęs su tuo, kad jų dievobaimingumas ribojasi materialiniais darbais, o dvasiniu

1) Luko 11,39-52

2) Rabinų tekstai Strack und Billerbeck cituotame veikale, tom. I, p.910-913

požiūriu elgesys tų, kurie statė pranašams antkapius, buvo pratęsimas jų tėvų darbų, kurie nužudė juos. Sūnūs savo darbais rodė, kad jų gyslose tebeteka jų tėvų kraujas ir jie taip pat paveldėjo anų dvasią (plg. Mato 23,29 ir toliau). Įstatymo žinovai iki smulkmenų priskyrė sau išimtinę monopolio teisę į Mozės Įstatymą, ir jie skelbėsi, kad vien tik jie turi raktą į tą dramblio kaulo bokštą. Bet tasai raktas buvo sulūžęs ir surūdijęs, ir su juo vargu būtų buvę galima įeiti į išorinius to bokšto prieškambarius, vadinamuosius „mirusiąja raide“„ o kai dėl vidujinių bokšto patalpų, vadinamųjų „gyvąja artimo meile“, tai jos negalėjo būti atviros nei tų raktų savininkams, nei kuriems kitiems.

To kovingo pokylio išdavos buvo tokios, kokių ir galėjome laukti. Kai tik Jėzus išėjo iš ten, „fariziejai ir Rašto žinovai pradėjo jį smarkiai pulti ir kelti daugybę klastingų klausimų. Jie tykojo jo ir stengėsi pagauti iš jo burnos kokį žodį, jam apkaltinti“. Taigi senasis priešiškumas vis labiau ir labiau stiprėjo, ir jau buvo aišku, kad nebetoli galas.

449. Tai, kas atsitiko, Jėzus panaudojo kaip progą dar savo pasekėjams perspėti. Tuo metu minia ypač buvo padaugėjusi, kad buvo jau pavojaus, jog kai kas gali būti net sumindžiotas[3]). Čia Lukas pateikia Jėzaus kalbą, kurios beveik visi esminiai dalykai yra pažymimi ir Mato, bet ne visi pagal tą pačią tvarką. Tegu jo mokiniai saugosi fariziejų raugo, nes tai yra veidmainiavimas (§393). Nė vienas mokinys nėra didesnis už savo mokytoją; jei Jėzus buvo pavadintas Beelzebubu, tai ir jo mokiniai tegul nelaukia geresnio įvertinimo[4]). Bet tegul jie kalba visiškai atvirai; nėra jokios paslapties, kuri negalėtų būti iškelta aikštėn, o ką jie slaptai yra girdėję, tai privalo skelbti nuo stogų aukštybės. Jie neprivalo bijotis tų, kurie gali už-

3) Luko 12,1

4) Mato 10,25

mušti tik kuną, bet ne sielą, o tegul jie bijosi tų, kurie gali nužudyti abu, ir kūną ir sielą nutremti į pragarą. Tegul nesirūpina savo gyvybe, o teatsiduoda dangiškojo Tėvo apvaizdai, kuri dėl visko budi. Lauko žvirbliai maža ko verti, nes juos galima pirkti po porą skatikų, o Dievas nė vieno šių mažųjų sutvėrimų neužmiršta. Mokiniai dėl to tegu būna ramūs ir niekuo nesirūpina, nes jie yra vertesni už gausybę žvirblių, ir visi jų galvos plaukai yra suskaičiuoti. Kas tik išpažins žmogaus Sūnų prieš žmones, tuo pačiu jis išpažins tokį prieš dangiškąjį Tėvą ir jo angelus, o jei kas atsisakys jo, tai žmogaus Sūnus savo ruožtu atsisakys tokio. Tegu mokiniai nesirūpina ginti save, kai jie bus patraukti atsakyti sinagogose ir prieš įvairius teismus, nes tuo metu šventoji Dvasia išmokys juos, ką reikia sakyti apsigynimui.

Net ir šis pastarasis pareiškimas išduoda revoliucinį Jėzaus mokymo pobūdį (§318). Sokratas nesirūpino gynimosi iškalba, kai atėjo į teismą, iš kurio išėjo pasmerktas mirčiai. „Iš tiesų šitaip atrodo reikalai. Pirmą kartą atsidūriau teisme, sulaukęs septyniasdešimt metų amžiaus; dėl to esu nepatyręs kalbėti tokioje vietoje, kuri yra svetima man“[5]). Atėnų filosofas pasakė tai visiškai atvirai ir tikrai nuoširdžiai, bet jo kalba, bent ta forma, kaip ji pasiekė mus, yra paruošta pagal visas teisminių kalbų klasikines taisykles, su įvadu, dėstymu, kaltinimų atmetimu, su pabaiga ir pasisakymu dėl bausmės. Kalboje jis nesirėmė kuo nors kitu, o vien tik pats savo vardu. Kalbėjo tiktai Sokratas, o ne jo įprastasis „daimonion“ (§194). Tas paslaptingas jo įkvėpimo genijus, kuris jam kitomis progomis pašnibždėdavo nedaryti tai, ko nereikia, visiškai nesikišo tą teismo rytą: „Man iš tikro, teisėjai, — o vadindamas jus teisėjais, noriu tiksliai išsireikšti, — atsitiko kažkas nuostabaus. Iš tikro man įprastas įkvėpimas „daimonion“ praeityje visais

5) Sokrato apologija, I

laikais būdavęs gana dažnai ir paprastai net dėl mažų dalykų papriešta raudavęs, jei aš būdavau pasiryžęs ką nors neteisingai pasielgti. Dabar priešingai... Dievo ženklas nieko neprieštaravo, kai širyt ėjau iš namų ar kai čia pakilau žengti į teismą, ar kai buvau besakąs šį ar tą savo kalboje; o kitų kalbų metu sustabdydavo, būdavo, dažnai vidury posakio; dabar gi nepaprieštaravo visiškai dėl nieko, ką padariau ar pasakiau šiuo reikalu"[6]). Žymiai svarbesnis reiškinys, negu čia pažymėtas su Sokratu, atsitiks su Jėzaus mokiniais. Juose Dvasia veiks ne vien neigimu, kaip Sokrato „daimonion", kurs sulaikydavo jį nuo blogo, bet neskatindavo į gerą. Kaip tik pati Dvasia įtaigos gintis reikalingus žodžius ir į pakaltinamųjų lūpas dės įspūdingas gynimosi kalbas. Taigi jie ir gali ir privalo nekreipti dėmesio į teisminę iškalbą.

FINANSINIAI KLAUSIMAI

AUKŠČIAUSIASIS LŪKESTIS

450. Vieną dieną šios tiksliai nenusakytosios kelionės metu priėjo prie Jėzaus žmogus ir maldavo autoritetingai išspręsti piniginį klausimą: „Mokytojau, pasakyk mano broliui, kad jis pasidalintų su manim tėviške"[1]). Tai buvo labai neišmintingas prašymas tam, kurs Kalno pamoksle aiškiai buvo nurodęs skirtumą tarp Dievo ir mamonos (§331); tinkamas atsakymas galėtų būti paraginimas visiškai atsisakyti mamonos to naudai, kuris laikosi jos, o pačiam visiškai atsiduoti Dievui. Tačiau Jėzus tokio atsakymo nedavė; jis net nesigilino į klausimą: „Žmogau, kas mane pastatė jūsų teisėju ar dalintoju?" Beveik galėtų pasakyti, kad patys pinigai jau savaime sudaro pasibiaurėjimą Jėzui ir kad jis vengtų prie jų kišti rankas.

6) Sokrato apologija, 31

1) Luko 12,13

net ir patarnaudamas kur kitiems. Jis nieko apie tai nenori žinoti.

Atmetus kvietimą, ėjo prilyginimu nušviestas pamokymas apie medžiaginių turtų vylių. Buvo turtingas žmogus, kuriam vienais metais nepaprastai gerai užderėjo. Jis tik žiūrėjo į savo nepaprastą derlių, ieškodamas būdų jam gerai nuimti ir išlaikyti: „Štai ką padarysiu: išgriovęs savo klojimus, pasidarysiu didesnių ir tenai suvalysiu visa, kas man užderėjo iš tos savosios gėrybės!“ — Visiškai patenkintas tuo suplanavimu, pradėjo pats džiaugtis: Linksminkis, kad daugeliui metų užsitikrinai perteklių! Būk ramus, valgyk, gerk ir linksminkis! — Bet štai netikėtai kaip naujas veikėjas į sceną išeina pats Dievas ir laimingajam turčiui sako: „Kvailys! Šią naktį tu mirsi, ir kas bus iš tų tavo turtų?“ — Toks yra likimas, baigė Jėzus, „kurs sau krauna turtų, bet nėra turtingas pas Dievą.“ Paskui, susiedamas tai su Kalno pamokslo teigimais, pridėjo: „Nebijok, mažasis būry! Nes jūsų Tėvui patiko duoti jums karalystę. Parduokite, ką turite, ir duokite išmaldą. Darykite sau maišelių, kurie nepalaikėja, turtą nemažėjantį danguje!...“[2])

Ar visa tai yra komunizmas? Daug daugiau negu komunizmas, nes tai yra meile paremtas altruizmas. Tai yra tas visuotinis ir visiškas altruizmas, kuris, remdamass antžmogiškuoju principu, medžiagiškai rūpinasi kitais, net užmiršdamas patį save: „Parduokite ką turite ir duokite išmaldą“. Kita vertus, šiandienis komunizmas savo giliausioje esmėje neturi nė šešėlio Jėzaus mokslo, nes visai nežino „maišelių, kurie nesensta ir nemažėjančio turto danguje“; tai yra, jam trūksta to aukščiausio lūkesčio.

451. Iš tikro Jėzus netrukus grįžo prie to laukimo, kaip prie giliausiųjų savo mokymo pagrindų. Kodėl reikia atsisakyti turtų? Kodėl pasitikėtina vien tik dangaus lobiu? Kodėl visas dabarties pasaulis lai-

2) Luko 12,32-33

kytinas prabėgančiu? Į tuos klausimus Jėzus atsakė įspėdamas:

„Tebūnie jūsų strėnos sujuostos ir uždegti žiburiai jūsų rankose (taip pasiruošę tarnauti būdavo tarnai nakties metu). Jūs būkite panašūs į žmones, laukiančius savo valdovo, pargrįžtančio iš vestuvių, kad, kaip tik ateis ir pabels, tuojau jam atidarytų". Šeimininkas išvyko įspėdamas tarnus, kad eina į vestuves ir dėl to sugrįš tik labai vėlai naktį, bet uolūs tarnai nori, kad jis grįžęs prie durų nelauktų nė akimirksnio, ir jie nakties valandas praleidžia budėdami, susijuosę strėnas, laikydami rankose uždegtus žibintus, įtemptai klausydamies, kada grįš. „Palaiminti tie tarnai, kuriuos atėjęs valdovas ras budinčius!" Sujaudintas tokio rūpestingumo, tas gerasis šeimininkas pats susijuos, susodins juos prie stalo ir patarnaus jiems. Iš tikro jis jau pavakarieniavo vestuvėse, o tie gerieji tarnai neturėjo laiko pasigaminti maisto, pasiruošę budėjo, laukdami iki antrosios ir trečiosios nakties sargybos (§376).

Tuo pačiu būdu budrusis šeimininkas visą naktį budi, kad koks nors vagis neateitų ir neįsilaužtų į jo namus. Norėdamas būti tikras, šeimininkas budi kiaurą naktį. Iš to Jėzus padaro išvadą: „Ir jūs būkite prisirengę, nes žmogaus Sūnus ateis valandą, kurią nemanote".

Kas yra tas žmogaus Sūnaus „atėjimas"? Tai yra tas atėjimas, kurį duos amžinasis ir nepakeičiamasis Jėzaus mokymo rezultatas. Jis buvo kalbėjęs apie žemiškų turtų atsisakymą, nurodydamas į dangaus lobį. Bet kodėl atsisakytina turtų? Kodėl dabarties pasaulį reikia laikyti prabėgančiu šešėliu? Kaip tik dėl to, kad įvyks šis žmogaus Sūnaus „atėjimas", kuris išblaškys prabėgantį šešėlį ir apreikš amžinąją tikrovę, išsklaidys sukrautuosius žemiškus turtus ir išdalys nematomąjį dangiškąjį lobį, išpildys viltis tų, kurie tikėjo

tuo jo „atėjimu“, ir amžiams suteiks jiems palaimingą likimą. „Palaiminti tie tarnai, kuriuos atėjęs valdovas ras budinčius!“

452. Petras paprašė Jėzų paaiškinti: „Viešpatie, ar mums sakai tą prilyginimą, ar ir visiems?“ Jis buvo sujaudintas, girdėdamas, kad tų uoliųjų tarnų šeimininkas net pats patarnaus jiems, atsilygindamas už jų uolumą, ir jis norėjo sužinoti, ar toks likimas ištiks tik privilegijuotuosius, ar visus be išimties. Jėzus atsakydamas įveda naują dalyką, būtent, apsileidusių ir tinginių tarnų galimybę ir apskritai nustatydamas laipsnį tarp tarnų pareigų ir jų atsakomybės. Štai uolus tarnas, kuris yra paskirtas šeimininkui išvykus dalyti kitiems tarnams maistą. Jei jis ištikimai atliks savo pareigas, grįžęs šeimininkas atsilygins jam paskirdamas jį visų savo turtų tvarkytoju. Bet jei, priešingai, tas maisto dalytojas, pasinaudodamas ilgu šeimininko nebuvimu, pats pradėjo blogai šeimininkauti, mušti tarnus ir tarnaites, kelti orgijas ir girtuokliauti, netikėtai grįžęs šeimininkas labai griežtai nubaus jį, o kiek mažiau nubaus ir kitus savo tarnus, kurie nebuvo tokie apsileidę darbe. Taigi išeina bendrasis dėsnis: „Iš kiekvieno, kuriam daug duota, bus daug ir reikalaujama, ir kam daug pavesta, iš to daug ieškos“[3]).

Taigi žmogaus Sūnaus „atėjimas“ bus bendras visiems dalykas ir kiekvienam žmogui atneš nebepakeičiamai pastovų likimą, tik tame bendrajame likime bus skirtumų ir laipsnių, o svarbiausia, kad nežinomas tikslus to atėjimo laikas.

PRIEŠTARAVIMO ŽENKLAS ATSIVERTIMO SKUBA

453. Tokio pobūdžio mokymas griovė žmogiškųjų minčių susiklostymą. Tai nebuvo fariziejų kazuistiniai nudailinimai apie subatoje vištos padėtąjį kiau-

3) Luko 13,35-48

šinį, apie rankų ir indų plovimą prieš valgį. Tai buvo gaisras, kuris apėmė visą žydų galvojimą ir kuris vėliau savo liepsnomis apims taip pat ir kitus pasaulius. Tai pripažino pats Jėzus, be anksčiau duotųjų aiškinimų, paskelbdamas dar: „Aš atėjau ugnies siųsti į žemę ir ko gi norėčiau, jei ne kad kūrentųsi?“ (graikiškai — „ti telo ei ede anefte“). Jei tai yra ugnis, tai ji bus bandomoji ugnis, pro kurią praeis Jėzaus pasekėjai. O pirmuoju pro ją praeis pats Jėzus. „Aš turiu būti pakrikštytas krikštu ir kaip nerimstu, iki tai bus atlikta!“ Metaforinis Jėzaus krikštas bus ženklas viešo tos ugnies suliepsnojimo. Bet tas krikštas ir ugnis abu yra bandymas, pirmasis pačiam Jėzui, o antroji — visai žemei.

Žemei skirtasis bandymas atneš jai ne ramybę ir santarvę, bet kovą ir nesandorą. Taigi Jėzus tęsia, papasakodamas savo mokslo pasėkas žemėje: įvyks kovų ir nesutarimų penkių asmenų šeimoje, ir trys stos prieš du, o du prieš tris, tėvas sukils prieš sūnų ir sūnus prieš savo tėvą, motina prieš dukterį, o duktė prieš motiną, anyta prieš savo marčią, o marti prieš savo anytą. Pirmiau visi sutarė, bet į tų penkių asmenų tarpą patekus Jėzaus mokslui, atėjo kartu ir nesandara, nes vieni pritaria jam, o kiti keikia jį[1]). Jau prieš trisdešimt metų senelis šventykloje Jėzų pavadino prieštaravimo ženklu. Jėzaus asmuo ir jo mokslas bus prieštaravimo ženklas visai žmonių giminei. Taip pat ir šiandieninis istorikas lengvai gali patikrinti, ar tos idėjos išreikštos prieš dvidešimt amžių, realiai dera su istoriniais faktais nuo pat anuomet iki šios dienos.

Tuo tarpu fariziejai ir sadukėjai, įsimaišę minioje, žingsnis po žingsnio sekė Jėzų, rinkdami savo tikslui kaltinimus prieš jį. Jėzus pasinaudojo ta proga duoti jiems ir miniai pamokymų. Dienos praeina, įvykiai pasibaigia, o šie, užuot rūpinęsi aukščiausiais sa-

1) Luko 12,49-53

vo reikalais, kelia kliūtis Dievo karalystei. Bet ar jie nemato, kas aplink juos vyksta? Ar jie nepažįsta naujų laikų dorovės ženklų? Materialinius laiko ženklus jie gerai sugeba pažinti. Kai vakare pakyla debesys vakaruose, jie tuojau pasako, kad bus lietaus. Kai vėjas papučia iš pietų, tai jie sako, kad bus šilta, ir taip iš tikro būna. Iš dorovinių ženklų, pasirodžiusių su Jonu Krikštytoju ir vėliau, ar jie, veidmainiai, neatpažįsta, kad yra atėjęs dvasinio atnaujinimo ir širdies pakeitimo laikas? Nusenę dalykai neatidėliojamai bus panaikinti. Ar dar yra tokių aklų, kurie nemato iškylančios naujovės ir nori atkakliai išlikti prisirišę prie senienų? Teatmerkia akis, temato ir tegul patys sprendžia, ką reika skubiai daryti, kol dar nevėlu[2]).

454. Pora dienos įvykių suteikia Jėzui progos grįžti prie to paties dalyko. Jėzui, galilėjiečiui, buvo pranešta, kad tomis dienomis romėnų prokuratorius Pilotas išskerdė kai kuriuos galilėjiečius, aukojusius šventykloje aukas (§26). Tada Jėzus, remdamasis senąja žydų nuomone, pagal kurią medžiaginis blogis visuomet buvo bausmė už moralinį blogį, atsakė: Ar jūs gal būt tikite, kad anie nužudytieji galilėjiečiai buvo didesni nusidėjėliai už visus kitus galilėjiečius, kad juos ištiko toks likimas? Visiškai ne, „sakau jums, bet jei nekeisite širdies, visi taip pat žūsite". Su šiuo paskutiniuoju įvykiu Jėzus susiejo kitą, atsitikusį jau prieš tai taip pat Jeruzalėje. Ten Siloės kvartale, tai yra, miesto pakraštyje, staiga nugriuvo bokštas, sudaręs miesto gynimo sistemos dalį, kurio mūsų dienų paskutinieji archeologiniai kasinėjimai surado daug pėdsakų. Griūdamas bokštas užgriuvo ir užmušė aštuoniolika asmenų. Gerai, tarė Jėzus, ar jūs tikite, kad tie aštuoniolika nelaimingųjų buvo kaltesni už visus kitus Jeruzalės gyventojus? Visiškai ne, iš tikro sakau jums, bet „jei nekeisite širdies, visi taip pat žūsite"[3]).

2) Luko 12,54-57 3) Luko 13,1-5

Kokia mirtim čia grasinama nedarantiems atgailos? Pastebėtina, kad abu nurodytieji pavyzdžiai turi staigią pabaigą, nes Piloto aukos miršta nuo kardo, o bokšto aukos miršta sutraiškintos. Tai buvo įprasta mirtis karuose ir ano meto miestus apgulus. Pakanka perskaityti Flavijaus Juozapo „Žydų karą", kad kiekviename puslapyje užtiktumėm žuvusių nuo kardo ar sunaikintų (neišskiriant ir bado) didžiojo Jeruzalės apgulimo metu. Taigi čia grasinama įprastąja karo meto mirtim, kuri tačiau nebuvo minima buvusiuose prilyginimuose apie tarnus, laukiančius sugrįžtančio šeimininko. Ten iš tikro buvo kalbama apie neišvengiamą įvykį, nors atsitinkantį ir nežinomu laiku, tai yra tada, kai ateis žmogaus Sūnus, kuris kiekvienam nustatys jo likimą. Čia, priešingai, netikėto galo, be abejo, galima išvengti, pakanka tiktai „pakeisti širdį". Jėzaus žodžiuose yra labai aiški galimybė pasirinkti: arba dvasiškai nesikeisite ir tada visi pražūsite, kaip abiejuose pavyzdžiuose nurodyta, arba dvasiškai pasikeisite ir išvengsite kitų primestosios staigios mirties.

Be jokios abejonės, „širdies pakeitimas" čia vaizduoja Jėzaus misijos tikslą. Ši misija yra paskutinis Dievo pasiūlymas mylimajai žydų tautai, kad ji atsiverstų; neigiamu atveju grasinimai išsipildys.

Visa tai yra aiškiai patvirtinta trumpame prilyginime, kurį Jėzus tuojau pasakė. Buvo žmogus, kuris savo vynuogyne turėjo figos medį, neduodantį vaisiaus. Todėl vynuogyno savininkas tarė užvaizdai: Jau treji metai, kaip ieškau šitame figos medyje vaisių ir nerandu; todėl nukirsiu jį, nes jis neduoda vaisiaus ir laiko aplink save žemę be naudos! — Bet užvaizda užtarė: Šeimininke, palik jį dar šiais metais. Aš apkasiu jį, uždėsiu trąšų, ir, rasi, jis duos vaisių, o jei ne, tai po šių paskutinių bandymo metų nukirsiu jį[4]).

4) Luko 13,6-8

Simbolizmas čia permatomas. Jau iškėlėme tai, kad treji figos medžio bergždieji metai, kaip atrodo, netiesiogiai nurodo į Jėzaus viešojo veikimo laiką (§178), kuriam tada kaip tik ir ėjo tretieji metai. Bet, kaip ten bebūtų, aišku tik, kad tas medis pavaizduoja judaizmą, vynuogyno šeimininkas — Dievą, o užvaizda — patį Jėzų. Taigi grįžtama prie aukščiau ištartojo grasinimo: šis atidėjimas medžiui paskutinis — arba jis duos vaisiaus, arba žus nuo kirvio smūgių.

PAGYDYMAS SULINKUSIOS MOTERIŠKĖS IR VYRO, SERGANČIO VANDENS LIGA

KLAUSIMAI PUOTOJE

455. Ar tie grasinimai padarė įspūdžio? Ar jau liepsnojo tasai gaisras, kurio užkurti žemėje atėjo Jėzus? Kitais žodžiais tariant, ar jau vyko „dvasinis pasikeitimas", kuris atmetė formalizmo griuvėsius ir ieškojo naujos dvasios?

Lukas mums neduoda tiesioginio atsakymo į tuos klausimus, bet atrodo, kad toksai jau yra numanomas čia pat netrukus jo papasakojamoje istorijoje, iš kurios matome, kaip rabinų formalizmas slėgė žmones, lyg koks švino apdangalas, ir kuriam net nė rėželio neįbrėžė net ir Jėzaus grasinimai. Tai yra pasakojimas apie sulinkusią moteriškę, pagydytą subatos dieną (Luko 13,10-17), ir evangelistas, mėgęs grupuoti įvykius, tuojau po to pažymi kitą labai panašų atsitikimą su žmogum, sergančiu vandens liga, taip pat pagydytu subatos dieną (14,1-6). Vienas pasakojimas logiškai remiasi kitu, ir kartu jie, atrodo, dar ir pakartotinai atsakė į mūsų ką tik iškeltus klausimus, dėl to ir patogu abu juos turėti drauge. Tačiau kai lyginame šiuo atveju Luką su kitais evangelistais, tai matome, kad abu įvykiai chronologiškai neina kartu;

moteriškė ta buvo pagydyta dar prieš pat šventyklos pašventinimo šventę Judėjoje, o vandens liga sergąs žmogus, tuojau pat po jos, greičiausia, Transjordanijoje.

Taigi savo kelionės per Judėją metu subatos dieną jis nuėjo į vieną sinagogą ir pradėjo mokyti. Dalyvių tarpe buvo moteriškė, kuri jau aštuoniolika metų sirgo, gal būt, kaulų gėla ar kažkuria paralyžiaus forma. Ji buvo tokia sulinkusi, kad negalėjo net galvos pakelti pasižiūrėti. Pamatęs ją, Jėzus pasišaukė prie savęs ir tarė jai: „Moteriškė, tu esi laisva nuo ligos". Ir jis padėjo ant jos rankas. Tą akimirksnį ji atsitiesė ir pradėjo dėkoti ir garbinti Dievą. Sinagogos viršininkas, vadovavęs susirinkimui (§64), smarkiai įtūžo dėl to subatos dieną atliktojo veiksmo, bet, nedrįsdamas tiesiog užsipulti Jėzaus, piktai išreiškė savo jausmus miniai, piktokai bardamasis: „Šešios dienos yra dirbamos, jomis tat ateikite ir gydykitės, bet ne subatos dieną!" Tam uoliajam sinagogos viršininkui stebuklingasis pagydymas nieko nereiškė, o tik subata sudarė viską, kuri visiškai nė nebuvo pažeista. Jėzus dėl to atsakė jam ir kitiems panašiai galvojantiems: „Veidmainiai! Argi ne kiekvienas iš jūsų atriša subatoje savo jautį ar asilą nuo prakarto ir veda girdyti?" Iš tikrųjų atrišimas ar surišimas virvės mazgo buvo įtraukta į tuos 39 subatos dieną draudžiamuosius dalykus (§70), bet praktiškai vienu ar kitu būdu tai būdavo apeinama, pasirūpinant naminiais gyvuliais. Tai nušvietęs, Jėzus užbaigai juo didesniu pagrindu teigia: „O šitos Abraomo dukters, kurią šėtonas laikė surišęs štai jau aštuoniolika metų, ar nereikėjo paleisti nuo to saito subatos dieną?" Apskritai už visokias ligas atsakomybė būdavo primetama šėtonui (§78). Todėl kuri diena galėtų būti patogesnė už subatą, Dievui skirtąją dieną, parodyti Dievo pergalei prieš šėtoną, gėrio prieš blogį? Taigi Jėzus geriau nugu bet kuris iš jų suprato tikrąją subatos dvasią, kaip

tik tą dieną parodydamas Dievo pergalę prieš šėtoną.

456. Minia nuoširdžiai pritarė Jėzaus protavimui, o kai dėl jo priešininkų, tai, kaip Lukas sako, jie „buvo sugėdinti", bet tai nereiškia, kad jie sutiko su šia logika. Rabiniškasis laikymasis subatos, kaip jau esame matę, buvo vienas tų stulpų, kurie niekados neturi griūti (§431). Tai, kad stebuklai ir nuostabūs darbai neigė tą laikymąsi, jiems visiškai nieko nereiškė; tegu tų įvykių tartum nė būti nebuvo ir tegu būna ir toliau piktžodžiaujama prieš Šventąją Dvasią (§§444,446), kad tik išliktų farizieiška subata.

Panašus kitas atsitikimas įvyksta ne sinagogoje, bet įžymaus fariziejaus namuose, kuris buvo pakvietęs Jėzų į vaišes. Tai taip pat buvo subatos diena, ir fariziejai sujunda, kaip ir paprastai. Šįkart Jėzui prisistato žmogus, sergąs vandens liga, kurį gal patraukė Jėzaus kaip stebukladario garsas ir viltis, kad bus išgydytas. Jėzus kreipiasi į Rašto žinovus ir fariziejus ir klausia: „Ar dera subatoje gydyti?" Jie nieko neatsakė, nors jau daugeliu atvejų klausimas buvo svarstomas Įstatymo mokytojų ir daromos išvados (§71). Kadangi visi dar vis tylėjo, Jėzus paima už rankos vandens liga sergantįjį, pagydo ir paleidžia. O tada tarė tylintiems žiūrovams: „Jei kieno jūsų asilas ar jautis įkrenta į šulinį, ar ne tuojau subatos dieną jį ištraukiate?" Bet, pagal Luką, jam nė šįkart niekas nieko neatsakė.

Pirmą kartą skaitant, abu atvejai atrodo labai panašūs, tiktai tiek, kad pastaruoju atveju Jėzaus priešai neparodo savo gaižumo ir pasitenkina tylėjimu. Taigi mus ima pagunda darytis išvadą, kad Transjordanijos fariziejai ir Įstatymo žinovai, būdami toliau nuo Jeruzalės, buvo mažesni fanatikai ir užsispyrėliai, negu anie iš Judėjos, kurie buvo tiesioginėje sostinės įtakoje.

457. Trūkumas kandumo tuose Užjordanio fariziejuose, ryškėjo dar iš tos aplinkumos, jog pokylis

nusitęsė ir ten buvo svarstoma daug klausimų, bet be pykčio ir pagiežos, pradedant tuo klausimu dėl pirmųjų vietų.

Tie gerieji fariziejai nebūtų buvę fariziejai, jei nebūtų pradėję tarp savęs kelti klausimo, kas turi užimti garbės vietą šalia šeimininko: Tai yra kilimas man! — Tau? Ne, jis man, nes aš garbingesnis! — Garbingesnis? Kas gi tu toks esi? — Aš esu senesnis ir mokytesnis! Pasitrauk iš tos vietos!—Ir taip toliau. Žmonėms, kurių gyvenimą tvarkė išorinės taisyklės, tokie etiketo klausimai buvo pirmaeilės reikšmės. Jėzus pasinaudojo proga pareikšti savo nuomonei dėl ginčo ir sugėdinti visus juos, parodydamas jiems, kad ir jų tuštybėje nėra pakankamai įžvalgumo pasitikrinti tikrajai socialinei pergalei: „Pakviestas į vestuves, nesisėsk pirmoje vietoje, kad kartais nebūtų pakviesta garbingesnio už tave, kad tas, kurs tave ir jį kvietė, atėjęs nesakytų tau: Užleisk šitam vietą! Tuomet tu turėtumei nuraudęs sėstis paskutinėje vietoje, kad atėjęs tas, kurs tave kvietė, tau sakytų: Prieteliau, slink aukščiau! Tuomet tau bus garbės akivaizdoje sėdinčiųjų drauge prie salo. Nes kiekvienas, kurs save aukština, bus pažemintas, ir kurs save žemina, bus paaukštintas".

Svečių tuštybę sugėdinus, parodžius jų nepatyrimą, liko tiktai šeimininko laikysenos klausimas ir apskritai šeimininkų, perdaug dažnai besivaikančių tuščios garbės ir medžiaginės naudos sumetimų. Be to, vieni ir kiti laimėtų iš tos pamokos žymiai aukštesnėje srityje, priminus jiems tam tikro dvasinio pokylio tvarką ir panašumus. Todėl Jėzus, atsigrįžęs į šeimininką, tęsė: „Keldamas pietus ar vakarienę, nekviesk savo prietelių, nei savo brolių, nei giminių, nei turtingų kaimynų, kad kartais ir jie nepakviestų tavęs ir taip būtų tau atsilyginta. Bet, keldamas pokylį, pasikviesk beturčių, luošų, raišų ir aklų. Tai tu būsi palaimintas, nes jie neturi, kuo tau atsilyginti; bus gi

tau atsilyginta teisiųjų prisikėlime". Labai artima šiam dėsniui yra šv. Povilo perduotoji ir Jėzui priskiriamoji „logion", kurios nėra evangelijose, būtent: „Laimingesnis dalykas duoti, kaip imti" (§98). Visų šių dėsnių bendras pagrindas, kaip ir visada, yra Kalno pamokslas, dėsnis ne su žemiškuoju atpildu, bet su antgamtiniu (§319). Čia jis pavadintas „teisiųjų prisikėlimu", kitur „dangaus karalyste" arba „žmogaus Sūnaus atėjimu", bet esmėje yra tas pats pamatų akmuo, kuris paremia visą Jėzaus mokslo pastatą ir be kurio tasai pastatas griūtų ir mokslas nebeturėtų prasmės. Pagonys, apie kuriuos kalba šv. Povilas, buvo perdėm nuosaikūs ir logiški žmonės, o kai jie neigė antgamtinius pagrindus, tai jiems tada ir pats mokslas darėsi paikybė[1]).

Padėtis nėra pasikeitusi iki pat mūsų dienų, ir Jėzaus mokslas yra laikomas arba paiku, arba dieviškų, sprendžiant pagal tai, ar tasai kertinis akmuo atmetamas, ar priimamas.

458. Antgamtinio atpildo suminėjimas nukėlė svečių mintis — o tai Jėzus kaip tik ir norėjo — į dvasinį pokylį. Vienas jų pareiškė: „Palaimintas, kas valgys duonos Dievo karalystėje!" Jėzus pasinaudojo proga pristatyti Dievo karalystei, kaip pokyliui, tame prilyginime, kurį perduoda ir Lukas (14,16-24) ir Matas (22,21-14). Tarp abiejų tekstų esama neesminių skirtumų, o pagrindinis skirtumas yra gana ilgas Mato nupasakojimas aplinkybių (22,11-14), kurių neduoda Lukas. Ar Jėzus šį prilyginimą sakė tiktai kartą ir Matas atžymėjo jį ilgesne forma, kuri Luko sutrumpinta? Ar jis kalbėjo taip, kaip Lukas pateikia, o Matas prideda dar dalį kito panašaus prilyginimo? O gal jis nekartą sakė tą prilyginimą ir darė tai įvairiaip? Tais klausimais nemaža buvo ginčytasi, ir labiausiai tikėtinas atsakymas yra tas, kad Jėzus pokylio įvaizdį panaudojo keliais skirtingais atvejais —

1) Apaštalų darbų 17,32; I Korint. 1,23

kaip ir rabinai tokiais atvejais darydavo — nusakyti įvairiems dalykams, priklausomai nuo tų aplinkybių, kurioms esant jis kalbėjo. Mato tekstas gal atstovauja junginiui dviejų tokių prilyginimų apie pokylį: vienas jų (22,2-10) yra iš esmės tas pats, kaip ir Luko perduotasis; antrasis (22,11-14) yra tiktai kito prilyginimo pabaiga, ir šio pirmosios dalies trūksta, nes pateikiamoji yra panašaus prilyginimo redakcija, pažymėtojo taip pat ir Luko, atrodo pakankama užimti ir ano vietą. Luko atpasakotasis prilyginimas yra šitoks.

459. Vienas žmogus ruošė puikią vakarienę ir pakvietė daug svečių. Artėjant jos laikui, jis išsiuntė savo tarną pasakyti pakviestiesiems, kad jau ateitų, nes visa paruošta, bet visi ėmė atsikalbinėti. Vienas sakė: Pirkausi ūkį ir turiu eiti jo apžiūrėti; prašau tave laikyti mane išteisintu! Kitas tarė: Pirkausi penkis jungus jaučių ir einu jų išmėginti; prašau tave laikyti mane išteisintu! Trečiasis trumpai prisipažino: Vedžiau moterį ir todėl negaliu ateiti! — Tarnas persakė savo šeimininkui jų atsakymus. Šeimininkas labai supyko ir įsakė jam eiti gatvėmis ir miesto aikštėmis ir suvesti vakarienei beturčius, luošus, aklus ir raišus. Tarnas įvykdė, ką įsakytas, o paskui pranešė: Visi šie nelaimingieji suėjo, bet dar yra vietos. Tai šeimininkas išsiuntė jį vėl, liepdamas surinkti visus iš pakelių ir patvorių, nes jis buvo nusprendęs, kad jo namai būtų pilni šių vargšų ir kad nė vienas tų kviestinių svečių negautų nė paragauti jo vakarienės.

Aišku, kad pokylis simbolizuoja Dievo karalystę, nepanorėjusieji ateiti svečiai — žydus, o vargšai, kurie jų vietą užima, tai pagonys. Tai dar aiškiau matyti iš Mato evangelijos[2]). Luko pasakojimas čia ir baigia-

2) Lygiagretėje Mato vietoje yra tokia skirtinga pastraipa: šeimininkas yra karalius, kuris ruošė savo sūnui vestuvių pokylį. Karalius išsiunčia keletą tarnų sukviesti svečių, tačiau ir pir-

si, o Matas turi dar vieną sceną. Kai pokylio salę užpildo vargšai ir nelaimingieji, šeimininkas (Matui jis yra karalius, kuris suruošė vestuvių pokylį savo sūnui) pats įeina pasižiūrėti svečių. Staiga tarp jų jis pastebi tokį, kuris nėra apsivilkęs taip, kaip tokia proga reikia. Tad karalius ir sako jam: Prieteliau, kaip čia įėjai, neturėdamas vestuvinio drabužio? Šis tylėjo. Tuomet karalius įsakė tarnams: Surišę jam rankas ir kojas, išmeskite jį laukan į tamsybes; ten bus verksmo ir dantų griežimo! Jėzus užbaigia: „Nes daug pašauktųjų, bet maža išrinktųjų!"

Tokios vienintelės pastraipos pabaiga jau nebeturi simbolizmo ir tiesiogiai nusako tikrąją prilyginimo moralę („verksmas ir dantų griežimas"). Be to, ji įveda naują dalyką į Lukui ir Matui bendrąjį prilyginimą, būtent, tai, kad ne visi naujieji svečiai yra verti pokylio, o tiktai tie, kurie yra apsivilkę vestuviniu drabužiu. Taigi ne visi pagonys yra verti karalystės, kurie Mesijo karalystėje užims žydų vietas, o tiktai tie, kurie yra dvasiškai tinkamai nusiteikę. Jėzus iš tikro buvo įspėjęs Nikodemą, kad jei kas neatgims iš vandens ir šventosios Dvasios, tas negalės įeiti į Dievo karalystę (§288). Tas sielos atgimimas yra esminė sąlyga teisėtai įeiti į mesijinį pokylį.

Drauge su Jėzum prie stalo sėdėjusio svečio šūk-

---

mąjį ir antrąjį kartą tuščiai; antrąjį kartą iš tiesų kai kurie kviečiamieji sučiumpa tarnus, sumuša ir nužudo juos. Tada karalius išsiunčia savo kariuomenę žudikų sunaikinti ir sudeginti jų miestų. Pagaliau jis išsiunčia kitus tarnus į kryžkeles pakviesti, ką tik sutiks, ir tie naujieji svečiai užpildo salę. Iš šio teksto istorinės užuominos yra dar aiškesnės ir labiau pabrėžtos: karalius yra Izraelio Dievas; tarnai yra pranašai, kurie buvo nužudyti; kariuomenė, kuri žudo ir degina, yra romėnų legionai, kurie 70 m. po Kr. sudegino ir sunaikino Jeruzalę; nelaimingieji, kurie vietoje kviestinių svečių užpildo pokylio salę, yra pagonys, kurie įeina į Mesijo karalystę vietoje nenorinčių tai daryti žydų.

telėjimas: „Palaimintas, kas valgys duonos Dievo karalystėje!“ taip pat buvo klausimas, kuriuo norėta kaip nors sužinoti, kas gi galės pasinaudoti tokia palaima. Į paklausimą Jėzus atsakė prilyginimu, parodydamas, kas atsisakys ir kas priims mesijinį kvietimą ir kas tarp tų, kurie priims, pasirodys vertas, o kas nevertas.

NUO PASKUTINĖS PAŠVENTINIMO ŠVENTĖS IKI PASKUTINĖS JĖZAUS KELIONĖS PER JUDĖJĄ

PAŠVENTINIMO ŠVENTĖJE

460. Mūsų čia ką tik aptartiesiems įvykiams reikėjo apie pustrečio mėnesio, būtent, to tarpo tarp Padangčių šventės (§416) ir šventyklos pašventinimo šventės (§77). Kadangi Jonas (10,22) tiksliai pasako, kad Jėzus dalyvavo šioje paskutinėje šventėje, tai visiškai natūralu tai sieti su viena smulkesniųjų kelionių, apie kurias vos tik užsimena Lukas (§415). Taigi buvo 29 m. gruodžio mėnesio pabaiga; Jėzus pertraukė savo keliones po Judėją vykti į sostinę ir ten tęsti savo mokymo tautinės „šviesų šventės“ metu.

Tuojau buvo pastebėta, kad jis yra mieste. Pastarieji ginčai dėl jo misijos ir jo kelionės artimosiomis Judėjos apylinkėmis ypač atkreipė dėmesį į galilėjietį Rabbį ir sukėlė aukščiausiųjų judaizmo viršūnių budrumą. Vieną tų švenčių oktavos dieną, kai Jėzus užsibuvo šventykloje, mokydamas ir vaikščiodamas Saliamono prieangyje (§48), gal būt, dėl lietaus, — smulkmeniškasis Jonas kaip tik primena, kad „buvo žiema“, — įprastiniai jo priešai, žydai, apstojo jį ir sakė: „Iki kolei tu laikysi mus netikrybėje? Jei tu Kris-

tus, pasakyk mums atvirai". Šio klausimo forma yra ne tik kad draugiška, bet beveik prašymas ir maldavimas. Sakytum, kad klausiantieji laukė tik aiškaus Jėzaus pareiškimo, jog jis yra tasai laukiamasis Mesijas, ir tada jie atsiduotų jam kūnu ir siela. Bet klausimas buvo spąstai: Jėzaus priešai laukė tokio atviro pareiškimo vien tik tam, kad iš to supintų kaltinimą prieš jį ir sunaikintų jį. Tą įvykiai netrukus parodė.

Pats Jėzus iškelia to klausimo klastingumą, nes jo atsakymas esmėje ir yra tasai pareiškimas, kurio jie laukė, bet išreikštas ne ta forma, kuria jie troško. Jis pareiškia, kas esąs, bet neteikdamas klastai priekabės: „Aš jums sakiau, tik jūs netikite. Darbai, kuriuos aš darau savo Tėvo vardu, tie liudija apie mane. Bet jūs netikite, nes neesate iš mano avių tarpo. Mano avys klauso mano balso; aš jas pažįstu, ir jos seka mane. Aš joms duodu amžinąjį gyvenimą, ir jos nepražus per amžius; niekas neišplėš jų iš mano rankos. Ką man davė mano Tėvas, tai už viską didesnis dalykas, ir to niekas negali išplėšti iš mano Tėvo rankos. Aš ir Tėvas esame vienas"[1]). Paklausėjai tikėjosi, kad Jėzus tiesiog pasakys: „Aš esu Mesijas". Jėzus gi atsakė: Spręskite, ar aš esu Mesijas, iš tų darbų, kuriuos aš darau, taigi vengdamas aiškiai ir tiksliai patvirtinti, kaip buvo pasielgęs ir anksčiau su tais pačiais priešais Padangčių šventės metu (§422). Tokio netiesioginio atsakymo pagrindas yra vis tas pats. Ramiai ir bešališkai svarstydamas Jėzaus padarytuosius stebuklus, bet kas galėjo pasidaryti išvadą, kad atėjo Dievo karalystė (§444) ir jis buvo Mesijas, bet tuo pačiu toksai nurodymas į stebuklus nedavė jokio pagrindo skųsti jį politinei valdžiai ar naudoti prievartą. O jei Jėzus aiškiai ir tiksliai būtų patvirtinęs tiems savo priešams, kad jis yra Mesijas, tai jis būtų suteikęs jiems progos, kurios jie ir laukė, apskųsti romėnų

1) Jono 10,25-30

valdžiai kaip politinį agitatorių, arba tiesiog panaudoti prieš jį smurto veiksmus.

461. Kai tik išgirdo paskutiniuosius jo žodžius, iš tikro jie „iš naujo pasiėmė akmenų, kad jį užmuštų". Evangelistas posakiu „iš naujo" nori priminti panašų bandymą, buvusį Padangčių šventėje prieš keletą mėnesių. Ana proga Jėzus buvo pasiskelbęs ankstesniu už Abraomą (§432), ir sužinojo fariziejų bandymą išplėšti iš jo rankos vieną iš jo avių, tai yra aklą gimusįjį, kurį tardytojai išvijo ir išmetė iš sinagogos (§430). Čia Jėzus eina daug toliau. Pradžioje patvirtina, kad jo priešai netiki į jį, nes nėra iš jo avių tarpo, o jo avių niekas neišplėš iš jo rankos, kaip niekas negali išplėšti ir iš jo Tėvo rankos. Tai dėl to, kad jis, Jėzus, ir Tėvas yra vienas. Tai ar Jėzus, nors aiškiai ir nepasiskelbdamas Mesiju, pasisako esąs Dievas?

Šitaip žydai, remdamiesi neklaidinga logika, aiškinosi jo žodžius, ir tai jie sakė atvirai. Matydamas juos renkant akmenis, Jėzus paklausė juos: „Aš jums parodžiau daug gerų darbų iš savo Tėvo, už kurį iš jų jūs norite užmušti mane akmenimis? Žydai jam atsakė: Ne dėl gero darbo mes tave mušame, bet dėl piktžodžiavimo ir kad tu, būdamas žmogus, pats dedies Dievu!" Skubėjimas užmušti jį akmenimis akimirksniu aprimsta. Rytuose turguje ir krautuvėse, viešose ir privačiose vietose žmonės staiga dėl menkniekio supyksta, šaukia, teatrališkai mostaguoja, bet tai vyksta be tragiškų pasekmių. Taip atsitiko ir tą kartą, ir grėsmingoji minia aprimo pasiklausyti Jėzaus paaiškinimų: „Argi neparašyta jūsų įstatyme: Aš tariau — jūs dievai"[2]). Taigi jei pats Dievas, kreipdamasis į žmones, vadina juos dievais, ir tai daro Šv. Rašte, kurio liudijimas yra neužginčijamas, tai kodėl mane apkaltinote piktžodžiavimu, kai pasisakiau esąs Dievo Sūnus, jei ir patsai Tėvas mane pašventi-

2) Plg. psalmę 81,6

no ir pasiuntė į pasaulį? Jei aš nedarau savo Tėvo darbų, netikėkite manim. Bet jei aš darau ir jei nenorite manim tikėti, tai tikėkite darbams, kad pažintumėte, kad Tėvas manyje ir aš Tėvuje"[3]).

Šv. Rašto pastraipoje, kuri buvo pacituota, kaip įrodymas, žodis „dievai" suminėtas plačia prasme aptarti žmonių teisėjams, kurie atstovauja Dievo autoritetui teismuose. Tačiau tai buvo įspūdingas argumentas asmeniniais įrodymais nutildyti Jėzaus priešams, gerbiantiems Šv. Raštą. Jei pats Šv. Raštas žmones vadina dievais, tad žydai negali pakaltinti piktžodžiavimu to, kuris, turėdamas žymiai didesnį pagrindą, tą žodį prisitaikė sau. Jėzus čia ir vėl nesileidžia į smulkmenas, kurios būtų tiktai pakursčiusios ugnį, tačiau tą išsireiškimą „Aš ir Tėvas esame vienas", už kurį jis kaltinamas, patikslina tvirtindamas: „Tėvas yra manyje, ir aš Tėvuje". Toli gražu nieko nepaaiškindamas ir neapibrėždamas, tuo tik praturtino ankstyvesnius savo žodžius.

Taip pat ir šį kartą žydai puikiai suprato jį, ir ugnis, kuri buvo vos prigesusi, vėl suliepsnojo iš naujo: „Tuomet jie ieškojo jį nutverti, bet jis ištrūko jiems iš rankų".

Tie žydai buvo gana protingi; jie tuojau pat puikiai suprato tai, ko po trejetą šimtmečių nenorėjo suprasti arijonai, būtent, kad šie žodžiai neatšaukiamai patvirtina, jog Jėzus skelbiasi esąs visu kuo lygus Tėvui. Šiandieniniai radikalai kritikai yra tokie pat protingi, kaip ir anie senovės žydai, gal dar net protingesni. Jie taip pat labai aiškiai supranta, kad Jėzus skelbiasi esąs lygus Tėvui, bet keletas jų, nenusileisdami senovės arijonams, tvirtina, kad Jėzus tų žodžių niekada nesakė; tai esąs daugiau tik teorinis pabrėžimas krikščioniškosios dogmos, už kurią mes esame skolingi ketvirtosios evangelijos autoriui. Tokiam tvirtinimui „istorinį" pagrindą sudaro vien tik

3) Jono 10,34-38

įsitikinimas, su kuriuo jie tvirtina tai, yra įprasta „negalimybė“, kad Jėzus iš viso būtų tuos žodžius pasakęs. Tai yra toks pat jų reiškimosi būdas, kaip ir dėl Pilypo Cezarėjos epizodo (§398), nes ta griaunamoji kritika yra ypač beturtė ir stokojanti istorinių argumentų, o taip pat ir nuobodi savo dialektiniais išvedžiojimais.

JĖZUS TRANSJORDANIJOJE

462. Tuojau po Pašventinimo šventės, tai yra 30 m. pirmosiomis dienomis, Jėzus nuvyko į Transjordaniją (Perėją), į tą sritį, kur anksčiau Jonas krikštijo, ir ten kurį laiką prabuvo[1]). Iš ten jis bus atlikęs keletą trumpų misijinių kelionių po šiaurinę Judėją, pagaliau pereidamas Samariją ir pasiekdamas Galilėją, nes Lukas (17,11) mini, jog iš ten atliko paskutinę kelionę į Jeruzalę (§414). Dėl šio laikotarpio mes taip pat susiduriame su tuo pačiu laiko ir vietos neaiškumu, kurį jau ir anksčiau esame pastebėję ir Luko pasakojimas taip pat ir čia yra epizodinis.

Vieną dieną žmogus paklausia Jėzų: Viešpatie, ar tik keletas bus išganytųjų? Jėzaus atsakymas pakartojo Kalno pamokslo sąvokas (§333): stengkitės įeiti pro siaurąsias duris, nes daugelis veltui stengsis įeiti, kai šeimininkas, pamatęs, jog visi kviestiniai svečiai susirinko, atsikels ir nueis uždaryti durų. Tada jau bus pervėlu, ir į savo beldimąsi jie išgirs atsakymą: Aš nežinau, iš kur jūs esate!

Paklausimas atspindėjo žydų tarpe vyravusią nuomonę, kad išrinktųjų skaičius bus daug mažesnis, negu pasmerktųjų[2]). Jėzus nei atmeta tą nuomonę,

1) Jono 10,40; plg. Mato 19,1; Morkaus 10,1; Luko 13,31

2) „Aukščiausiasis šį pasaulį sutvėrė daugeliui, bet būsimasis pasaulis bus nedaugeliui“ (IV Esdra 8,1). „Daug buvo sutverta, bet maža bus išganyta“ (ten pat 8, 3). „Tokių, kurie žus, yra žymiai daugiau negu tokių, kurie bus išganyti“ (ten pat 9,15).

nei patvirtina; jis tik kviečia žmones stengtis (gr. „agonidzeste“) įeiti į pokylio salę, nes įėjimas nėra lengvas. Aišku, kad klausėjas yra žydas, išrinktosios tautos narys ir Jėzaus tautietis, bet tai nieko nepadeda gauti teisei įeiti. Jėzus toliau tęsia: Tuomet jūs pradėsite sakyti: „Mes valgėme ir gėrėme tavo akivaizdoje, ir tu mokei mūsų gatvėse“. Jis jums tars: „Aš nežinau, iš kur jūs. Atstokite nuo manęs, jūs visi, piktadariai“ (§333). Jūs liksite ten, kur bus verksmo ir dantų griežimo, kai išvysite Abraomą, Izaoką ir Jokūbą ir visus pranašus Dievo karalystėje, o save laukan išvarytus. Jūsų vietos pokylyje nebus tuščios, nes ateis kiti pakviestieji, ne žydai, iš Rytų ir Vakarų, iš Šiaurės ir Pietų ir sėsis prie stalo Dievo karalystėje!

463. Paskui prie Jėzaus priėjo keletas fariziejų ir tarė jam kaip paslaptį: „Kelkis ir eik iš čia, nes Erodas nori tave užmušti“[3]). Tas Erodas tai Antipas, Jono Krikštytojo žudikas. Tada Jėzus buvo kaip tik jo teritorijoje—Transjordanijoje, todėl ir tie fariziejai davė čia tą patarimą.

O kokia iš tikro buvo padėtis? Ar Antipas iš tiesų buvo pasiryžęs nužudyti Jėzų? Labai galimas dalykas, kad ne, nes jis būtų galėjęs tai atlikti lengvai ir slaptai. Jam buvo jau pradėjęs įkyrėti tasai galilėjietis Rabbis, kuris vėl pasirodė jo žemėse sujudinti minių ir kelti nerimo ir kuris savo būdu buvo toks panašus į jo nužudytąjį Joną Krikštytoją. Ta jo auka turėjo nuolatos stovėti jam prieš akis, vis stipriau priekaištaudama jam, ir tetrarkas neturėjo jokio noro svetimoteriavimu paverstas naktis sunkinti dar ir Jėzų padarydamas auka. Tegul jis pats savo noru išeina iš jo žemių, nesigriebiant jam jokios prievartos. O kaip jį įtikinti padaryti tai? Čia buvo fariziejų, pasiruošusių tokiam pasitarnavimui. Jei jie — kaip tai visiškai galima (§292) — pasitarnavo Joną Krikštytoją įvilio-

3) Luko 13,31

dami į Antipo žemes ir padėdami suimti jį, tai ir dabar atsilygindami suvaidintų priešingą vaidmenį, bandydami prikalbėti Jėzų pasišalinti dėl gresiančio mirties šešėlio. O fariziejams buvo malonu šį pasitarnavimą atlikti, nes kai tik Jėzus atsidurs Jeruzalės srityje, jie galės pasielgti su juo, kaip tik panorės. Tikrai pasalūnės lapės gudrumas!

O Jėzus, labai gerai žinodamas, kas čia vyksta, tarė tiems susirūpinusiems fariziejams: „Eikite ir sakykite tai lapei: Štai, aš išvarau velnius ir darau gydymų šiandien ir rytoj, o trečią dieną visa bus man baigta. Tačiau šiandien, rytoj ir poryt aš turiu būti kelionėje, nes netinka, kad pranašas žūtų kitur kaip tik Jeruzalėje". Kitais žodžiais tariant, jie turėjo pasakyti Antipui, tam lapei, kad jis nesisielotų: Jėzus ir toliau tęs stebuklais paremtą savo veiklą tetrarko žemėse ir kitur dar dvi dienas, o trečiąją dieną jo veikla bus baigta. Bet ji baigsis ne Antipo žemėse, o Jeruzalėje, atsižvelgiant į šio miesto tragiškąją privilegiją žudyti pranašus.

Taigi Jėzus dar kartą nurodo į savo stebuklus, kaip savo pasiuntinybės įrodymus. Be to, jis pareiškia, kad jo veikla tęsis dar dieną ir dar kitą dieną ir dalį trečios dienos. Ar tai yra tik toksai neapibrėžtas laiko nusakymas (kaip ir praeities nusakymas Senajame Testamente „vakar, užvakar ir prieš tris dienas"), ar tikslus? Pirmasis atvejis yra visiškai galimas, bet antrasis atrodo dar tikresnis. Jei Jėzus tuos žodžius pratarė 30 m. sausio mėnesį (§462), tai maždaug apie pustrečio mėnesio prieš savo mirtį, tai čia paminėtasis laikotarpis turėtų reikšti tas dvi su puse dienų.

SĄLYGOS JĖZUI SEKTI

464. Lukas ir toliau tęsia paskirų įvykių rinkinį. Po įspėjimo iš Antipo pusės jis pasakoja apie pokylį pas farizie jų ir po to sekusius ginčus (§456). Toliau

pateikiamas sąrašas sąlygų, reikalingų Jėzui sekti, kurias jis išvardija vieną dieną, kai didelės minios susirinko apie jį. Kai kurias tų sąlygų Matas perduoda kita proga. Šios sąlygos gali būti paskirstytos į tris pagrindines dalis: meilė Jėzui turi vyrauti prieš meilę saviesiems, vis tiek, kokio laipsnio būtų ta giminystė; ji turi vyrauti prieš meilę sau ir savo gyvybę; ji turi vyrauti prieš medžiaginių gėrybių meilę.

„Jei kas pas mane ateina ir nelaiko neapykantoje savo tėvo, motinos, žmonos, vaikų, brolių ir seserų, dargi ir savo gyvybės, tas negali būti mano mokinys".

„Kas neneša savo kryžiaus ir neseka manęs, negali būti mano mokinys".

„Taip pat kiekvienas jūsų, kurs neišsižada viso, ką turi, negali būti mano mokinys".

Semitas, norėdamas pasakyti, kad jis mažiau mylėjo Ticijų kaip Kajų, sakydavo, kad Ticijaus, lyginant su Kajum, nekentė[1]). Ta prasme ir Jėzus čia išsireiškia, kai jis pirmoje sąlygoje sako, kad jo mokiniai privalo neapkęsti savo kraujo giminaičių. Kaip Luko pažymėta, gal dėl redagavimo, trečioji sąlyga (14,33) yra atskirta nuo pirmųjų dviejų (14,26-27), ir prieš ją eina dvigubas prilyginimas, kuris nušviečia visas tris. Tos sąlygos yra pačios esmingiausios pasidaryti Jėzaus mokiniu. Tegu kiekvienas apsisvarsto ir apsiskaičiuoja gerai prieš ryždamasis, ar jis yra pasiruošęs prisilaikyti jų, ar ne; antraip tegu jis nebando nė pradėti.

Kas iš tiesų nori statyti bokštą, tai ar jis neskaičiuoja pirma, kiek tai kainuos, kad pamatytų, ar jis ištesės? Kitaip, padėjus pamatus, jam gali paaiškėti, kad nebeturi daugiau lėšų, ir tada iki pusiau atvarytas pastatas išvirstų į priežodį visoje apylinkėje ir visi juoktųsi iš perdaug savim pasitikėjusio statytojo.

Arba karalius, su dešimčia tūkstančių kareivių besiruošiąs pradėti karą su kitu karalium, kuris turi

1) Pradžios kn. 29,30-33; Deuteronom. 21,15-17

dvidešimt tūkstančių jų, ar jis pirma neapskaičiuos strategiškai, kad matytų, ar mažesnis skaičius jo pajėgų bus išlygintas kareivių narsumo ar kitų palankių aplinkybių? Jeigu ne, tai jis neis į mūšį, o greičiau pradės tartis dėl taikos.

Panašiai, jeigu kas nori sekti Jėzų, turi mylėti jį pirm visko ir labiau už visa kita. Gali būti, kad kitos meilės neprieštaraus tai aukščiausiajai meilei jam, o jeigu prieštarauja, tai jos turi užleisti vietą jam, kuris turi būti visiškas viešpats toje srityje. Antraip jokiu būdu negalima būti tikru Jėzaus sekėju.

Šias sąlygas, atviras iki šiurkštumo, Jėzus paskelbė „gausingoms minioms", kurios buvo prie jo suėjusios[2]). Jų istorinė reikšmė yra aiški. Tarp atskubėjusių, daug, labai daug, jautėsi patraukti Jėzaus dvasinio pranašumo, jo stebuklų galybės, jo pergalių bei garbės vilčių, jo mesijinėje karalystėje bendro viešpatavimo; bet tie visi, ištikus pirmosioms sunkenybėms, galvotrūkščiais pasitrauks atgal. Jėzus pramato šias sunkenybes ir pristato jo sekimui tas šiurkščias sąlygas, kad išblaškytų jų palaimintus sapnus. Tokie dalykai negali būti lengvai imami. Iš Jėzaus sekėjo kiekvienu akimirksniu galima pareikalauti būti didvyriškumo milžinu. Pastatas, kurį tasai mokinys pradeda statyti, yra bokštas, kurio pamatai žemėje, bet viršūnė turės pasiekti dangų. Savo paties sparnais jis privalo atlikti skridimą tarp dviejų tokių tolimų vienas nuo kito krantų, kaip žemė ir dangus. Jei kas nors nesijaučia turįs pakankamai stiprybės tam, atmetant visus žmogiškuosius įrodymus, tas gali pasidaryti mokiniu kurio nors įžymaus fariziejų mokytojo, bet ne Jėzaus.

Žiūrėk, kurs paniekina žmogiškuosius įrodymus,
Nenori nei irklo, nei kitos burės,
Jo sparnai ištiesti į begalinius tolius.

Dantė, Skaistykla, II, 31-33

2) Luko 14,25

PRAŽUVUSI AVIS IR PAMESTOJI DRAKMA

465. Lukas čia pateikia visą grandinę prilyginimų. Pirmieji jų gali būti pavadinti dieviškojo gailestingumo perlais, ir tam auksakaliui patvirtina Dantės jam suteiktą Kristaus maloningumo rašytojo titulą (§138).

Trumpas įvadas sudaro tiems gailestingumo prilyginimams rėmus: „Prie Jėzaus artinosi muitininkai ir nusidėjėliai jo klausyti, o fariziejai ir Rašto žinovai murmėjo ir sakė: Tas priima nusidėjėlius ir su jais valgo!“ Tokios rūšies murmėjimai jau buvo Jėzui žinomi, ir jis į juos jau buvo seniai atsakęs (§306). Šį kartą jis iš naujo atsako pasinaudodamas savo mėgstamaisiais prilyginimais, kurie galėjo tikti tiek pasipūtusiems teisėjams, tiek ir vargšams pasmerktiesiems.

Pirmasis prilyginimas paimtas iš piemenų papročių. Piemuo turėjo šimtą avių ir rytmetį išsiveda jas ganyklon, bet dienos metu pastebi, kad trūksta vienos avies. Ieškok kaip beieškodamas, o jos nėra. Ji bus dingusi kažkur pakeliui, dėl to nėra jokios abejonės. Ji bus atsiskyrusi nuo kaimenės į kokį nors slėnelį, kur žolė sodresnė ir gausesnė, o pati kaimenė graužinėdama nutolo, palikdama ją vieną, suviliotą akimirksniui to gausumo ir prieinama vilkams, kurie sėlina naktimis. Greitai! Reikia viską daryti jai surasti, kol dar nepasirodė palestiniškojo vakaro greita sutema.

Susirūpinęs piemuo kitas 99 avis palieka samdiniams, o pats skuba ieškoti anos dingusios. Jis eina slėniais, kalvomis ir pakriaušėmis, tarpais tik sustodamas pasidairyti aikštesnėse vietose, vis baimės ir rūpesčio apimta širdim. Jis stebi sakalus, šaukia, klausosi; pagaliau nudžiunga, išgirdęs mekenimą.

Štai ta dingusioji avis! Pribėga prie jos ir neprataręs pikto žodžio, jokiu mostu neišliejęs grasinimo, apkabina ją ir užsideda ant pečių; suteikdamas jai privilegiją, skirtą pienu tebemaitinamiems ėriukams, kurie dar negali paeiti. Atsidūręs vienas tas vargšas gyvulėlis bus turėjęs daug iškęsti, ne mažiau negu jo piemuo; taigi jis nusipelno to malonaus elgesio! Piemuo nė nejaučia tos nelengvos naštos ant savo pečių: džiaugsmas jaučiant ant nugaros prapuolusį gyvulėlį naštą padaro malonią. Vakare grįžęs į namus, jis nesirūpina tomis 99 avimis, nes žino, kad jos saugios, o savo draugus ir bendradarbius sušaukia, norėdamas su jais pasidalyti savo nauju džiaugsmu: „Džiaukitės, viskas išėjo gerai! Štai ten pražuvusi avis! Ją suradau!“ Jėzus padarė išvadą: „Sakau jums, taip bus džiaugsmo danguje dėl vieno nusidėjėlio darančio atgailą, nekaip dėl devynių dešimtų devynių teisiųjų, kurie neprivalo atgailos“.

Antrasis prilyginimas paimtas iš namų aplinkos, bet pamokomąją mintį turi tą pačią. Viena apdairi ir taupi moteriškė iš savo uždarbio šiek tiek susitaupė. Jos sutaupas sudarė dešimt drakmų, dešimt blizgančių monetų. Ji laiko jas suvyniojusi į skepetaitę, paslėpusi tamsiame kambario kampe, laikas nuo laiko pasitikrindama, ar tebėra, ir pasidžiaugdama tokiu raminančiu žėrėjimu. Bet vieną biaurią dieną ji atriša skepetaitę ir žiūri, kad jau ten nebe dešimt drakmų, o tik devynios. Koks kartus netikėtumas! Kur galėtų būti ta drakma? Kur ji dingo? Didžiai sujaudinta, moteriškė galvoja, kada ji paskutinį kartą apžiūrėjo tą savo mažąjį turtą; gal ta drakma bus nukritus ir nusiridenus kur nors, kai jai reikėjo už ką nors skubiai mokėti, ar gal tądien, kai ji valydamasi buvo viską suvertusi. Pasiėmusi lempą ir šluotą, ji rūpestingai išieško visus tamsiuosius užkampius namuose ir plyšius, iššluoja viską, kol pagaliau užmato dingusį pinigą įsispraudusį tarp dviejų lentų. Tada ją ap-

ima džiaugsmas, ji sukviečia savo drauges ir papasakoja, kokia ji laiminga, kaip yra padaręs ir anas piemuo, suradęs pražuvusią avį. Ir Jėzus padaro išvadą: „Taip, sakau jums, bus džiaugsmo tarp Dievo angelų dėl vieno atgailą darančio nusidėjėlio".

Taigi žmonių atsivertimas žemėje reiškia džiaugsmą angelams danguje.

SŪNUS PALAIDŪNAS

466. Šie du pastarieji prilyginimai pavaizduoja Dievo pasielgimą su nusidėjėliu, kuris gailisi ir grįžta prie jo; bet kaip turi elgtis nenusidėjęs su atgailaujančiu? Atsakymas dėl to yra prilyginimas apie sūnų palaidūną, kuris taip pat dar kartą patvirtina Dievo laikyseną.

Literatūriškai kalbant, šis prilyginimas negali būti kitaip aptartas, kaip tik stebuklas. Tas pasakojimas, kuris dorovės srityje yra kiekvienam žmogaus vaikui didžiausią viltį reiškiąs dalykas, literatūrinėje srityje visuomet eis kiekvienam žmogiškojo žodžio tobulintojui kaip pavyzdingiausia nevilties išraiška, kaip jau seniai tai pripažino įvairių pažiūrų mokslininkai. Joks pasaulio rašytojas nepasiekė tokios didelės jaudinančios jėgos tokiame trumpame, tokiame tikrame, tokiame bet kokio literatūrinio dirbtinumo neturinčiame pasakojime. Jo paprastumas yra didžiausias, piešinyje vos tik linijos matyti, o jo veiksmingumas yra didesnis už bet kurio kito pasakojimo, kuris yra visuotinai pripažintas savo išmintinga sandara ir minties spindesiu. Būtų galima pateikti labai daug liudijimų, kurių nemaža vien tik oratoriškų ir bendrinės prasmės. Čia pateikiame vieną liudijimą žymaus klasinės literatūros kritiko, kuris teisingai šį prilyginimą sugretino su graikų klasiniais šedevrais: „Literatūriniu puikumu šis pasakojimas yra nepralenkiamas. Nieko paprastesnio, daugiau tiesio-

ginio, daugiau jėgos turinčio negalima būtų iškelti ir iš žymiųjų klasinės graikų literatūros pasakojimų. Tai yra jaudinanti susitaikymo tragedija“ (J.C. Robertson). Šį prilyginimą pakartoti kitais žodžiais reikštų užtemdyti jo grožį, tačiau istorinio aiškumo sumetimais esame priversti leistis šitaip gadinti jį.

Žmogus turėjo du sūnus, su kuriais pasiturinčiai gyveno savo žemėje, prižiūrėdamas plačius laukus ir tvarkydamas daug tarnų. Vyresnysis sūnus buvo tikras perlas: rimtas ir nuosaikus jaunuolis, težiūrėjęs tik ūkio, laukų darbams vadovauti buvo tikra tėvo dešinioji ranka, neieškojo pramogų su draugais, nors jų keletą turėjo. Jaunesnysis sūnus buvo visiškai kitoks. Jam galvoje švilpė vėjai, jį slėgė gyvenimas, toks pilnas tikslumo ir visur apibrėžtas, bodėjosi jis laukų darbais ir gyvulių kaimenėmis, ir įkyrėjo jam tvartai. Ūkis jam atrodė lyg kalėjimas, kur kaliniais buvo tarnai, visad pasiruošę sušnipinėti kiekvieną jo veiksmą ir pranešti tėvui. Apylinkėje jis turėjo daug pasaulį mačiusių draugų, kuriuos girdėjo pasakojant nuostabių dalykų apie tolimus didelius miestus su ten ruošiamais pokyliais, šokiais, muzika, triukšmingomis šventėmis, su kiekviename žingsnyje sutinkamomis išsikvėpinusiomis moterimis ir mieliausiais draugais vietoje jo tėvo smirdančių piemenų ir purvinų žemdirbių. Ten buvo tikrasis gyvenimas! Tą tolimą gyvenimą jis permąstydavo vasaros vakarais, kai po tingiai praleistos dienos išsitiesdavo pievoje, priverstas klausytis čirškiančių žiogų ir su liūdesiu svarstydamas, kad mėnesiai ir metai nueina nesugrąžinamai ir jo jaunystė bėga tuščiai ir nuobodžiai.

Bet vieną dieną jaunuolis nebeišlaikė ir nusprendė pasielgti taip, kaip jau prieš kiek laiko buvo patarta draugo. Jis atėjo pas tėvą ir tiesiog pasakė: „Tėve, duok man lobio dalį, kuris man tenka“. Prašymas nebuvo neteisingas. Pagal žydų įstatymą[1]) pirm-

1) Deuteron. 21,17

gimys sūnus turėjo teisę į dvigubą dalį. Šiuo atveju, kai buvo du sūnūs, jaunesniajam priklausė trečioji paveldėjimo dalis. Dėl tokio prašymo tėvas buvo priverstas ilgai žiūrėti jaunuoliui į akis, bet jis nepratarė nė žodžio, kaip ir jaunuolis nieko nebeišdrįso pridėti prie savo prašymo. Vienas nuo kito pasitraukė tylėdami. Šitoje abiejų pusių palaikomoje tyloje, kuri tęsėsi keletą dienų, buvo atliktas padalijimas. Jam priklausanti turto dalis buvo pervesta pinigais, ir „ne po daug dienų jaunesnysis sūnus visa susirinkęs iškeliavo į tolimą šalį".

Pagaliau prasidėjo tikrasis gyvenimas! Tas kraštas buvo labai toli, visiškai nežinąs žydų dorovės, priešingai, prisilaikąs net žydams pasibiaurėjimą keliančių papročių. Ten jaunuolis atkeliavo apsirūpinęs dideliais pinigais, kurie sudarė visą trečdalį stambaus paveldėjimo. Taigi galėjo pasiteikti sau malonumų. Jo senosios svajonės pradėjo virsti tikrove. Kūnu ir siela jis atsidavė tiems malonumams. Prilyginimas graikiškajame tekste sako, kad jis pradėjo gyventi „asotos", vadinas, tokiu būdu, kokį išvertus tą žodį reikštų tiek „palaidai" ar „nesuvaldomai", kiek „pralėbaudamas" ar „išlaidžiaudamas".

Taip gyvenant dienos prabėgdavo greitai ir gerai, bet atėjo ir pasekmės. Po tam tikro meto su laiku praėjo ir pinigai, vienintelis malonumų šaltinis, nes nors ir kažin kiek pradžioje buvo prikimšta jaunuolio piniginė, bet vis tiek ji nebuvo be galo. Bet malonumų įkarštis greitai taip perėmė ir apakino, kad nebeleido pastebėti, jog piniginė vis plonėjo. Vieną dieną ji visiškai ištuštėjo. Baigėsi laimingasis gyvenimas ir prasidėjo kitas, gana skirtingas.

467. „Jam visa išeikvojus, kilo anoje šalyje smarkus badas, ir jis pradėjo stokoti". Vakarykštis džiaugsmo apimtasis dabar buvo užkluptas iš abiejų pusių — ir iš vidaus ir iš išorės: ne tik jo piniginė bu-

vo tuščia, bet dar kraštą užklupo badas, vienas tų badmečių, kurie priremia prie sienos, net ir be vargo paprastai gyvenančius. Nebereikia nė sakyti, kad vakarykščiai pataikūnai draugai dingo kartu su pataikaujamojo išsibaigusiais pinigais ir dabar rūpinosi tik savim. Atsidūręs tokiuose sunkumuose ir dar būdamas svetimame krašte, jaunuolis nebegali ką nors išskirtina sugalvoti: arba reikia mirti badu, arba eiti bet ko dirbti, net ir labiausiai žeminančio darbo. „Taigi, jis nuėjo ir pristojo pas vieną anos šalies gyventoją; tas jį nusiuntė į savo ūkį kiaulių ganyti". Taigi kraštas buvo ne žydų, nes antraip nebūtų kiaulių auginę. Tas gyvulys pagal žydų įstatymą nešvarus, žydams buvo toks pasibiaurėjimą keliąs, kad net vengdavo jį minėti, ir vienas Talmudo mokytojas drįso šitaip pasisakyti: „Prakeiktas žmogus, kurs augina kiaules, ir prakeiktas, kurs savo sūnų moko graikų išminties"[2]).

Taip vakarykštis džiaugsmo apimtasis tapo kiaulių piemeniu, bet jei tuo išvengė mirties, tai neišvengė alkio, kuris nuolat graužė jam vidurius. Čia visko trūko. Tos kiaulės, visą dieną laukuose jo priežiūroje praknisusios, surasdavo ką nors ar gal ir nieko, bet vakare, parvarytos į kiaulidę, gaudavo bent žliūgių ir šiek tiek pasisotindavo. Jis — nieko. Jam nebuvo nė žliūgės. Kiauliaganis mažiau tereiškė, negu kiaulė. Ir dar žydas! „Geidė pripildyti pilvą kiaulių ėdamų žliaugčių, bet niekas jam jų nedavė".

Tokiose baisiose sąlygose prabėgo kiek laiko. Pokaičio metu, kada išbadėjusios ir nusilpusios kiaulės tįsodavo medžio pavėsyje, perkaręs kiauliaganys taip pat išsitiesdavo šalia jų dulkėse ir mėšle. Bet jo mintys atkakliai skrieja į tolimuosius vasaros vakarus, kada tėvo sodybos pievelėje išsitiesęs klausydavosi žiogų čirškimo ir svajodavo apie ateitį. Anos rožinės svajonės dabar pilnai išsipildė. Aplink save jis girdi

2) Baba qamma, 82 b. Bar.

kiaulių kriuksėjimą, o pats yra apsidengęs dvokiančiais skarmalais ir jaučia alkį, kuris suka žarnas.

Apsimąstęs pats sau vienas tarė: „Kiek tai samdinių mano tėvo namuose turi apsčiai duonos, o aš čia badu mirštu!“ Ką daryti? Ar grįžti pas tėvą? Bet kaip išdrįsti po visko, kas atsitiko? Gerai, galima grįžti pas jį ne kaip pas tėvą, bet kaip pas šeimininką. Visad būtų didelis laimėjimas gyventi tėvo ūkyje bet kokio samdinio vietoje, o ne laukti čia lėtos mirties. Iš tikro būtų didelė tėvo malonė, jei jis pamirštų nuoskaudą ir priimtų jį jau ne kaip sūnų, bet kaip nuolankų samdinį. Bet tas žmogus geras, tad gal ir sutiks priimti jį! „Kelsiuos, eisiu pas savo tėvą ir jam sakysiu: Tėve, aš nusidėjau dangui (Dievui) ir tau! Jau nebeesu vertas vadintis tavo sūnumi! Laikyk mane kaip vieną savo samdinių!“[3]).

468. Sustiprintas tos vilties ir sukaupęs paskutines jėgas, jaunuolis pasileido keliauti į savo tėvo sodybą. Kelionės metu daug kartų šis nudriskęs keleivis, išsekus jėgoms, nebesitiki pasiekti palaimintojo tikslo. Prisiminęs savo išvykimą, daug kartų nebesitiki, kad bus priimtas bent kaip benamis šuo. Bet jam nieko kita nebeliko. Dabar visas pasaulis jam susibėgo į tą ūkį. Iš paskutiniųjų vilkdamasis, pagaliau jis

3) Vienas Egipto papirusas iš II šimt. po Kr. išlaikė mums laiško fragmentą, rašytą (graikų kalba su stambiomis klaidomis) vieno sūnaus savo motinai: „Tu rašei, kad esu nuogas. Tavęs prašau, mama, susitaikyk su manim! Be to, žinau, ką esu padaręs. Esu tinkamai nubaustas (visokiais būdais). Žinau, kad nusidėjau... Ar nežinai, kad norėčiau būti verčiau aklas, negu pripažinti, kad esu skolingas bet kuriam žmogui?.. tu pati ateik“ ir t.t. („Aegyptische Urkunden“ aus den Koenigl. Museen zu Berlin. „Griechische Urk.“, tomas III, p.846). Tą laišką rašo egiptietis sūnus palaidūnas, vienas iš daugelio tokių, kokių yra visais laikais ir visuose kraštuose. Žinoma, egiptiečio gailesys neturi jokio istorinio ryšio su mūsų prilyginimu. Panašumas tarp abiejų dvasinės padėties yra tiktai psichologinis.

pargrįžta. Šviesaus popiečio metas. Jo tėvas laukuose prižiūri darbus, bet jo akys neramios, bėga nuo arklo prie arklo, nuo samdinio prie samdinio, tik nebeturi to senojo žvitrumo, reiškia jau seną, bet dar vis tebegyvą skausmą. Laikas nuo laiko sustodamas žvelgia į tolimą akiratį, lyg sustingdamas ir nežinia ko ten dairydamasis. „Bet jam dar toli tebeesant, jo tėvas pamatė jį ir buvo gailestingumo sujudintas; pribėgęs jis puolė jam ant kaklo ir jį pabučiavo".

Pabučiavimas? Dar bučiuojami daug kartų tas utėlių nugraužtasis kaklas ir purvo prisivėlusi barzda? Tikrai tėvas pažino jį, nors ir tokį, o jei pažino, tai kam dar jį bučiuoja? Kodėl nepašaukia samdinių ir neišveja jo? Ar jis nėra tasai sūnus, kurs išsižadėjo savo tėvo? Reikia atkreipti į tai senio dėmesį! Sūnus jam tarė: „Tėve, nusidėjau dangui ir tau!" Tai yra gerai atmintinai išmokta kalbelė, bet sutrumpinta, nes trūksta paskutiniojo prašymo: „Laikyk mane kaip vieną savo samdinių"[4]). Ar sūnus nebeturi drąsos prašyti samdinio vietos, pajutęs tą tėvišką gerumą, ar tą maldavimą sutrukdo nauji pabučiavimai?

Ką bepadėtų tas maldavimas? Tai yra tušti žodžiai, labiausiai nebereikalingi, tėvas jų net nebegirdi. Susijaudinęs senis atsigręžia į subėgusius samdinius: „Greitai! Išneškite gražiausią drabužį ir apvilkite jį! Duokite jam žiedą ant rankos ir kurpes ant kojų!" O kodėl gi ne? Ar jis nėra grįžtąs šeimininko sūnus? Ar jis dar privalo bent akimirksnį išbūti toks nepanašus į save? Kai jis aprengiamas ir vėl pasidaro panašus į žmogų, reikia, kad visi imtų švęsti, tegul tarnai palieka arklus ir kastuvus ir tegul ruošiasi dideliam pokyliui: „Atveskite taip pat penėtą

4) Tas prašymas yra pakartotas kai kuriuose graikiškuose kodeksuose, taip pat ir autoritetinguose, bet, tikriausia, čia kartojami anksčiau jo tartieji žodžiai. Kritiškosios laidos teisingai tą pakartojimą išleidžia, prisiderindamos prie daugumo kodeksų ir senųjų vertimų.

veršį ir papiaukite. Valgysime ir pokyliausime! Šitas mano sūnus buvo miręs ir atgijo, buvo pražuvęs ir atsirado!“

Netrukus sodybos seklyčioje prasideda šventė su muzika ir šokiais.

469. Šiuose įvykiuose nedalyvavo vyresnysis sūnus, tas jaunuolis perlas, kuris, kaip paprastai, dirbo ir tą popietį buvo nuvykęs į tolimiausius ūkio laukus. Grįžo labai vėlai, kai pokylis jau buvo įpusėtas ir gausūs gėrimai buvo jau sustiprinę dainų balsus ir kojas šokti. Išgirdęs tą visą triukšmą, rimtasis jaunuolis pasijuto lyg nukritęs nuo debesų. „Tada jis pasišaukė vieną tarną ir pasiklausė, kas čia yra. Tas jam pasakė: Tavo brolis parėjo, tai tavo tėvas papiovė penėtą veršį, kad jį sveiką sulaukęs“. Bet, žinoma, tarnas čia nesusilaikė ir papasakojo visą likusią istorijos dalį, pavaizduodamas, kaip jo brolis sugrįžo toks, jog net paskutinis ūkio bastūnas šuo prie jo atrodytų lyg Jeruzalės vyriausiasis kunigas.

Vyresnysis sūnus nuliūdo. Ar tai šitaip jo tėvas švenčia dėl to jaunojo niekadėjo, kuris pridarė šeimai gėdos ir nuostolių? Ar tėvas sukvailiojo? Na, jeigu vargšas jo tėvas neteko proto, tai gerajam jo sūnui, kuris visada buvo supratingas, nėra reikalo pasekti jo pavyzdžiu. „Tuomet jis papyko ir nenorėjo eiti į vidų. Taigi, jo tėvas išėjęs pradėjo jį prašyti, bet jis atsakydamas tarė savo tėvui: Štai, tiek metų aš tau tarnauju ir niekados neperžengiau tavo įsakymo, tačiau tu niekados man nedavei nė ožiuko pasilinksminti su savo prieteliais; bet kaip tik parėjo šitas tavo sūnus, prarijęs savo lobį su kekšėmis, tu jam penėtą veršį papiovei. Tuomet jis jam tarė: Sūnau, tu visados esi su manimi, ir visa, kas mano, tai ir tavo. Reikėjo gi pokyliauti ir džiaugtis, nes šitas tavo brolis buvo miręs ir vėl atgijo, buvo prapuolęs ir vėl atsirado!“

Pastebėtina, kad vyresnysis sūnus, kalbėdamasis

su tėvu apie savo brolį, vadina jį „šituo tavo sūnum", o tėvas atsako jam „šitas tavo brolis". Vyresnysis beveik bijo susitepti lūpas, tą palaidūną pavadindamas savo broliu, ir norėtų išsižadėti jo. O tėvas primena jam, kad tas palaidūnas yra jo brolis ir dėl to jis privalo jį tokiu ir laikyti, taip pat kaip ir jis laiko jį sūnum. Čia ir glūdi visas antrosios prilyginimo dalies pamokymas: kaip tėvas visada lieka tėvu, taip brolis visada turi būti broliu.

Klaidinga ta išvada, kurią paskelbė keletas kritikų, jog šio prilyginimo antroji dalis, tai yra epizodas su vyresniuoju broliu, būtų žymiai vėlesnis papildymas. Priešingai, visas prilyginimas suka kaip tik į tą išskirtinį pamokymą, išreikštą antrojoje dalyje. Pirmoji dalis pabrėžia pasigailėjimą, suteikiamą atgailą darančiajam Dievo, kuris yra jo tėvas, bet tai nėra kokia nauja mintis, nes ji buvo jau keliama prilyginimuose apie pražuvusiąją avį ir pamestąją drakmą. Antroji dalis moko, kad pasigailėjimą atgailaujančiam nusidėjėliui turi parodyti ir žmogus, kurs yra jo brolis; šita pareiga yra pasėka ano atleidimo, kurį suteikė jam Dievas, ir glaudžiai yra susijusi su tuo. Taigi antroji prilyginimo dalis yra viso pastato bokštas ir jo aukščiausias apvainikavimas.

Negalima pasakyti, kad vyresnysis brolis, supykęs dėl savo tėvo gerumo, atstovautų fariziejams, kurie pyko dėl Jėzaus gerumo muitininkams ir nusidėjėliams. Ši alegorija turi žymiai platesnę prasmę ir tinka kiekvienam dangiškojo Tėvo sūnui, kuris pavydi savo Tėvui dėl parodytojo gailestingumo kitam sūnui, grįžtančiam pagaliau po klajojimų namo.

NEIŠTIKIMASIS UŽVAIZDAS IR TURTINGASIS POKYLIAUTOJAS

470. Gailestingumą iškeliąs Lukas kartu yra taip pat ir neturto evangelistas; dėl to tarp mūsų čia tiriamojo prilyginimų rinkinio po dieviškojo atlaidu-

mo perlų kiti pateikiami apie neturtą, o tuos kaip tik išlaikė tarp savo mums perduodamųjų lobių vien tik Lukas. Kad Jėzaus mokinys parodo apdairumo ir įžvalgumo, atsisakydamas turtų, iškeliama šituo čia pateikiamuoju prilyginimu.

Vienas turtingas žmogus turėjo užvaizdą, kuris buvo apkaltintas išeikvojęs savo šeimininko lobius. Todėl šeimininkas pasišaukė jį ir stačiai tarė jam: „Girdėjau apie tave blogų dalykų; tuojau duok apyskaitą savo užvaizdavimo!“ — Užvaizdas išėjęs pats sau vienas sakė: „Ką veiksiu, kad mano valdovas atima iš manęs užvaizdavimą? Laukuose dirbti neįstengiu, elgetauti gėdžiuosi“. — Ilgai galvojęs nusprendė gudriai apgauti valdovą ir savęs išlaikymo naštą uždėti jam. Reikia tik klastingai sumažinti pono skolininkų sąskaitas, o šie jam neliks skolingi. Todėl, pasikvietęs vieną savo valdovo skolininką, klausė: „Kiek tu esi skolingas mano valdovui?“—Tas atsakė: „Šimtą statinių aliejaus“.—Jis jam tarė: „Imk savo raštą, greitai sėsk ir rašyk: penkiasdešimt!“ -Taigi tam skolininkui buvo pusiau sumažinta skola. Pakvietęs kitą paklausė vėl tą patį klausimą, o tas atsakė: „Esu skolingas šimtą saikų kviečių“. — Užvaizdas jam tarė: „Imk savo raštą ir rašyk: aštuoniasdešimt!“ — Žinoma, su visais skolininkais vis vienodai pasielgė, ir šie parodė jam savo dėkingumą ir tuomet ir paskui. Tokiu būdu atleistasis užvaizdas apsirūpino senatvei.

Be abejonės, tai buvo vagystė. Bet gudri vagystė ir gerai apgalvota ir parodo įžvalgumą ir gudrumą užvaizdo, kuris nenorėjo varge praleisti paskutiniųjų savo gyvenimo dienų. O visas prilyginimas — atmetus čia įjungtąją apgavystę, kuri iš viso nesvarstytina — siekia pabrėžti tuos įžvalgumą ir pramatymą. Iš tiesų pasakojama dar, kad tas valdovas (gr. „ho kyrios“), kalbėdamas dėl tos apgavystės, per kurią jis nukentėjo, užgyrė suktąjį užvaizdą, kad jis apdairiai pasielgė. Tasai valdovas bus turėjęs sąmojaus pajutimą

ir gyvenimo pateikiamuosius nemalonumus galėjo priimti kaip didelis ponas, iškeldamas įdomiuosius jo bruožus. Prilyginimas baigiamas priminimu, kad „šio pasaulio vaikai gudresni su sau lygiais už šviesos vaikus", juos palyginus su tos pačios klasės nariais.

Norėdamas geriau išaiškinti, kaip tasai apdairumas veikia, Jėzus dar pridėjo: „Ir aš jums sakau: Darykite sau prietelių apgaulingų turtų pagalba, kad jums mirus priimtų jus į amžinąsias padangtes". Apdairumo veikimas yra aiškus, ir prilyginimui, perkeltam į aukštesnę sritį, yra čia teikiamas išskirtinis pritaikymas. Žemiškieji turtai tebūnie panaudojami ne žemiškosioms gėrybėms įsigyti, kurios yra praeinamos ir apgaulingos, bet amžinosioms ir pastovioms. Kokiu būdu? — Tuos turtus panaudojant vargšams šelpti. Tai neša nenykstantį derlių, nes šelpiamieji patampa šelpiamojo draugais, ir šiam gyvenimui pasibaigus bus už tai atlyginta, priimant į amžinąsias padangtes. Čia vėl labai aiškiai matomas antgamtinis atpildas viso Jėzaus mokslo pagrinduose (§319): išdalyti pačiam savo turtus turint prieš akis būsimąjį gyvenimą ir laukiant jo. Tame galutiniame laukime (§450) neturtas yra didžiausias protingumas.

471. Fariziejams, kurie girdėjo tai dėstant, bet nesutiko su tuo galutinio laukimo dėsniu, atrodė tai kvaila. „Visa tai girdėjo fariziejai, būdami godūs, jie tyčiojosi iš jo". Kas čia per kalbos? Išmesti savo pinigus ir būti nuogam kaip straigei be kiauto? Tai buvo ne tik kad silpnapročio svajonė, bet dar ir eretiko piktžodžiavimas! Šiuo reikalu žydų įstatymas buvo aiškus. Medžiaginė gerovė buvo Dievo palaima ir atpildas už prisilaikymą religinės dorovės nuostatų[1]), o pagal senovinę žydų tradiciją neturtas ir vargas — bedievių paveldėjimas. Jei tad Jėzus vargšas, tai juo blogiau jam: tai buvo ženklas, kad jam Dievas nesuteikė teisiesiems skiriamojo atpildo, nes jis nenusi-

1) Levitiko 26,3 ir sek.; plg. Jobo 8,8 ir sek.; 20,4; 27,13

pelnė jo, tad tegul liaujasi griovęs įstatymą ir žydų tradiciją[2]).

Jėzaus atsakymas buvo skirtas iškelti tiems tikriesiems akstinams, kurie slypėjo už turtų gynimo: „Jūs esate, kurie patys dedatės teisingais žmonių akivaizdoje, bet Dievas žino jūsų širdis, nes kas žmonėms aukšta, tai pasibiaurėjimas Dievo akivaizdoje". Kai dėl įstatymo ir tradicijų, tai turtai buvo vienas iš tokių atvejų, kuriuos Senajame Įstatyme reikėjo papildyti ir patobulinti. „Įstatymas ir pranašai siekia Jono (Krikštytojo), nuo to laiko Dievo karalystė skelbiama Evangelijoje, ir kiekvienas į ją veržiasi"[3]). Įstatymas savo pasekėjus viliojo turtų pažadu, bet po Jono Krikštytojo įstatymą pakeičia Dievo karalystė, kuri daugiau nebežada medžiaginių turtų ir net reikalauja išsiskirti su tomis gėrybėmis, o tai yra prieš mūsų troškimus nukreipta prievarta. Pagaliau ir tikrojo senojo Įstatymo dvasia nenumato, kad reikia prisirišti prie turtų, o greičiau tai, kad reikia iškilti aukščiau jų, nes jie laikomi tik priemone, o ne tikslu. Kas sustojo prie tos priemonės ir ten liko, tas išdavė Įstatymo dvasią.

Tai paryškinama kitu palyginimu, kuris yra toks artimas judaistiniam supratimui, kad šia prasme jis atrodo pats žydiškiausias iš Jėzaus prilyginimų.

472. Buvo du žydai, vienas labai turtingas, o kitas didelis vargšas. Turtingasis vilkėjo Tiro purpuru ir Egipto drobe ir kasdieną ruošė nepasibaigiančius pokylius. Neturtėlis, turėjęs labai įprastąjį Lozoriaus vardą, apaugęs votimis, tįsojo gatvėje prieš turtingojo duris. Jo ausis pasiekdavo iš tolo linksmų pokyliautojų balsai, o laimingiausia jo svajonė buvo apmalšinti savo alkį tuo, kas nukrinta nuo anų apkrautų stalų, bet niekas į jį nekreipė dėmesio. Betgi ir toks

2) Šio fariziejų galvojimo Lukas neperdavė, bet jį galima protingai atkurti remiantis Jėzaus atsakymu (Luko 16,15-16).

3) Luko 16,15-16

skurdžius, kaip jis, atrodo, dar davė šiokios tokios naudos, nes šunys (gal būt ano turtuolio) sustodavo aplaižyti jo žaizdų. Bet pagal Dievo valią atėjo laikas jiems mirti, ir tada visiškai pasikeitė abiejų jų padėtis. Pirmasis mirė Lozorius, ir atėję angelai nunešė jį į amžinosios palaimos vietą ir įkurdino Abraomo prieglobstyje, to išskirtinio „Dievo draugo" ir žydų giminės pradininko. Paskui mirė turtuolis ir buvo palaidotas su didelėmis iškilmėmis ir prabanga, kuri buvo paskutinį kartą parodyta jam, nes iš puošnaus savo kapo jis buvo nutremtas į pragarą, kuriame buvo atiduotas neapsakomoms kančioms.

Tuo būdu padėčiai apsikeitus buvęs turtuolis pakėlė savo akis ir aukštybėse pamatė Abraomą, meilingai laikantį Lozorių, tą buvusį elgetą. Tuomet jis sušuko: „Tėve Abraome, pasigailėk manęs ir siųsk Lozorių savo piršto galo pamirkyti vandenyje, kad atgaivintų mano liežuvį, nes kenčiu kančias šitoje liepsnoje! Abraomas jam atsakė: Sūnau, atsimink, kad tu gavai gėrybių savo gyvenime, o Lozorius gavo nelaimių, dabar jis turi paguodos, tu kankinamas". Teisusis Abraomas iškelia abiejų likimo teisingumą, nes turtuolis dėl savo turtų buvo pasirodęs „teisingas žmonių akivaizdoje"[4]), o kadangi jie visiškai atstojo jam religiją, tai jis jau pakankamai buvo atlygintas. Bet, kita vertus, „kas žmonėms aukšta, tai pasibiaurėjimas Dievo akivaizdoje", tai dabar jo buvę turtai prieš Dievą pasidaro pagrindas jo kančioms. Visiškai priešingas dalykas atsitinka Lozoriui. Be to, abiejų likimas yra jau nebepakeičiamas, ir Abraomas nieko nebegali padėti savo giminės palikuoniui, kuris nėra kartu su juo danguje: „Be visa to tarp mūsų ir jūsų stipriai padaryta didelė gelmė, taip kad tie, kurie norėtų, negali iš čia nueiti pas jus, nei iš ten čia ateiti". Taip pat ir čia padėtis visiškai pasikeitusi, kaip prieš mirtį turtuolis niekuo

4) Luko 16,15

nepadėjo Lozoriui, taip dabar Lozorius nieko negali padėti turtuoliui. Moralinė bedugnė, kuri prieš tai skyrė juos, dabar tapo fizine bedugne.

Tačiau turtuolis, patekęs į pragarą, prisimena savo gimines ir trokšta, kad bent jie išvengtų jo likimo. Todėl jis vėl maldauja Abraomą: „Tai meldžiu tave, tėve, siųsti jį į mano tėvo namus, nes aš turiu penkis brolius, — juos jis teperspėja, kad ir jie neateitų į šitą kančių vietą“[5]). Bet ir šio prašymo Abraomas neišpildė ir visai sausai atsakė: „Jie turi Mozę ir Pranašus; tegul jų klauso!“ Tai yra, tegul savo elgesį suderina su Mozės ir Pranašų duotaisiais Šv. Rašte dėsniais, ir tai užteks jiems išvengti šios kančių vietos. Bet turtuolis kitokios nuomonės ir dar meldžia: „Ne, tėve Abraome! bet jei kas iš mirusiųjų ateitų pas juos, jie darys atgailą“ (gr. „metanoesousin“). Tokį svarstymą Abraomas visiškai atmeta ir baigia ginčą: „Jei jie neklauso Mozės ir Pranašų, jie netikės, jei ir numirusiųjų kas prisikeltų“.

Išvada: žydų įstatymas ne tik kad nepanaikintas, bet paskelbta, kad jis yra daug veiksmingesnis už tokį apreiškimą, kokį atliktų prisikėlęs iš numirusiųjų. Be kita ko, įstatymo dvasia kviečia turtus panaudoti kaip laiptus Dievui pasiekti, bet nesustoti ant tų laiptų. Tačiau Dievo karalystė tuos laiptus atmeta.

5) Jei turtuolis turėjo penkis brolius, tai natūrali išvada išeitų, kad toje šeimoje būta šešių brolių; bet toks aiškinimas atrodytų paviršutiniškas. Tikrai įžvalgūs kritikai, kurie aptiko užslėptąją reikšmę penkių Betsaidos tvenkinio prieangių (§§162; 384) ir penkių samarietės vyrų, negalėjo palikti ramybėje ir šio penketuko, ir jie išaiškino, kad čia tie penki broliai reiškia penkias Įstatymo knygas (Loisy). Atitikimas tikrai yra tobulas: penki iš vienos pusės ir penki iš kitos. Tai tiktai bėda, kad šitokiu metodu naudojantis ir tais pačiais sumetimais galima surasti daug kokių po penkis sugrupuotų dalykų, kaip, pvz., rankų ar kojų pirštai. Čia dar kartą kritika susipainioja su „kabala“ — paslaptingais ir nesuprantamais aiškinimais.

NUO PASKUTINĖS KELIONĖS PER JUDĖJĄ IKI KANČIOS SAVAITĖS

DEŠIMT RAUPSUOTŲJŲ DIEVO KARALYSTĖS REIKALAI

473. Tuo tarpu Jėzus tebetęsė keliones. Iš Transjordanijos jis grįžo į Judėją ir bus pasiekęs net Galilėją, iš kur atliko savo paskutiniąją kelionę į Jeruzalę (§§413;462).

Šios kelionės pradžioje, kai Jėzus buvo prie kaimelio Samarijos ir Galilėjos pasienyje (vėlyvas perdavimas sutapdina jį su Genin), artėjo dešimt raupsuotųjų. Laikydamiesi tam tikram nuotolyje dėl jiems privalomo įsakymo (§304), jie pradėjo šaukti, kad pasigailėtų jų. Jėzus, kaip ir kita šios rūšies proga, atsakė jiems nurodymu eiti ir prisistatyti kunigui. Tai buvo ne išgydymas, bet pažadas išgydyti, ir šitaip tai išsiaiškino sau raupsuotieji. Jie paklusniai pasileido keliauti ir pakeliui pasijuto, kad yra visiškai išgiję. Džiaugsmas privertė juos užmiršti pareigą padėkoti, ir visi jie išsiskirstė savais keliais, išskyrus vieną, kuris, garbindamas Dievą, sugrįžo padėkoti Jėzui. Tai buvo samarietis. Jėzus, patenkintas jo reiškiamąja pagarba, pastebėjo, kad vien tik jis juto dėkingumą, ir pareiškė, kad tikėjimas išgelbėjo jį (§349).

474. Lukas čia vėl parodo fariziejus ir pažymi pasikalbėjimą tarp jų ir Jėzaus, po kurio vyksta pasikalbėjimas tarp Jėzaus ir jo mokinių. Tai perduoda vien tik Lukas, bet atskiros sudėtinės dalys užtinkamos ir kituose sinoptikuose didžiajame paskutiniųjų dalykų pamoksle (§523). Čia taip pat Luko įvykių eiga atrodo teiktinesnė, nes labai galimas dalykas, kad Jėzus apie tai jau ne kartą buvo kalbėjęs, nors kiti du

sinoptikai redakciniais sumetimais visus svarstymus apjungia vienoje vietoje.

Šį pasikalbėjimą iššaukė vieno fariziejaus užklausimas, „kada ateis Dievo karalystė?“[1]). Ar tas klausimas buvo ironiškas, ar buvo rimtai keliamas ryšium su tautinio mesianizmo karalystės pergalinguoju atėjimu? Nebūtų galima tikrai pasakyti, jeigu Jėzaus atsakymas nelinktų labiau į antrąją prasmę. Jėzus klausiančiajam atsakė trumpai, kaip žmonėms, kurie nesiduoda įtikinami: „Dievo karalystė neateina regimai, nesakys: Štai, ji čia, ar: Štai tenai. Nes Dievo karalystė yra jumyse“. Šis nurodymas „jumyse“ siejamas su bendruomene („jūsų tarpe“), bet ne su paskirais asmenimis, nes Jėzus nori iškelti, kad Dievo karalystė ateina ne išsiskiriančiu būdu, kaip fariziejai laukė, bet nepastebimai, ir tiek yra tikra, kad ji jau yra jų tarpe. Tiems priešiškai nusiteikusiems klausėjams Jėzus nieko daugiau nebesakė.

475. Tačiau dėl klausimo svarbumo, būdamas vien tik su savo mokiniais, pasakė jiems: „Ateis dienų, kada geisite pamatyti vieną žmogaus Sūnaus dieną, bet neregėsite tokios dienos“. Čia yra nusakytos nelaimių ir vargų dienos. Tokiose sąlygose atsidūrę Jėzaus mokiniai trokš matyti „vieną iš jo dienų“, kurią žmogaus Sūnus ateis galybėje (§401), tai yra, pasinaudodamas ta savo galybe, kuri jam užtikrins galutinę pergalę. Tačiau ta trokštamoji viešosios galybės diena, užėjus nelaimėms, neateis. Greičiau pasigirs klaidingų balsų, dėl kurių Jėzus įspėja savo mokinius: „Jums sakys: Štai, jis (yra) čia, štai (yra) tenai. Neikite ir nesekite ir neklausykite tokių nurodymų. Kaip žaibas, žaibuodamas padangėje, nušviečia visa, kas po dangumi, toks bus aną dieną žmogaus Sūnus“. Žmogaus Sūnus, be abejo, ateis pergalingai įvykdyti Mesijo karalystės, bet ta „jo diena“ bus staigi ir netikėta, kaip dangaus žaibas, ir niekas negalės

1) Luko 17,20

jos pramatyti. O, be to, prieš tą jo pergalę jam teks daug kentėti[2]).

Kadangi įvykis bus tikras, o su juo susijęs laikas neaiškus, mokiniai visuomet turės būti pasiruošę ir neapsileisti, kaip kiti žmonės. „Kaip atsitiko Noės laikais, taip bus ir žmogaus Sūnaus dienomis. Jie valgė ir gėrė, vedė moteris, ir jos tekėjo iki tai dienai, kurią Noė įėjo į laivą; tuomet atėjo tvanas ir sunaikino visus. Taip pat atsitiko Loto laikais: jie valgė ir gėrė, pirko ir pardavinėjo, sodino ir statė namus; bet tą dieną, kurią Lotas išėjo iš Sodomos, lijo iš dangaus ugnis ir siera visus sunaikino. Panašiai bus tą dieną, kurią žmogaus Sūnus apsireikš". Dėl to bus labai daug tokių, kurie žmogaus Sūnaus dieną galvos visai ką kita, tik ne apie jo pergalę. Toji dauguma bus atkakliai prisirišusi prie žemiškojo pasaulio, kuris supa juos, ir nepastebės ateinančio naujojo pasaulio, kaip kad Loto žmona didžiojo sukrėtimo metu troško dar pamatyti savo namus Sodomoje ir žuvo dėl to prisirišimo, kuris vertė ją atgal pažvelgti. „Tą valandą kas bus ant stogo, o jo rakandai namuose, tegul nelipa žemyn jų pasiimti, ir kas lauke, taip pat tenegrįžta atgal. Atsiminkite Loto moterį. Kas rūpinasi savo gyvybę išgelbėti, prapuldys ją, ir kas ją praranda, išgelbės ją". Todėl žmogaus Sūnaus garbingasis atėjimas, staigus ir nepramatytas, reikalauja, kad visi būtų visko atsisakę, net ir savo gyvybės, jog tuojau pat galėtų sekti pasirodžiusį pergalėtoją. Šis atsisakymas bus žymė atrinkti tiems, kurie seks pergalėtoją: „Sakau jums, tą naktį du bus viename patale: vienas bus paimtas, kitas paliktas. Mals dvi draugės: viena bus paimta, kita palikta".

Bet atrinkus, tie, kurie bus paimti, kur jie eis? Aišku, kad pas nugalėtoją. Mokiniai tad paklausė Jėzų: „Kur, Viešpatie?" Gal būt, jie norėjo greičiau sužinoti, ne su kuo, o vietą. Į tai Jėzus nieko neatsakė,

2) Luko 17,25

tik pasitenkino paminėdamas, kad išrinktieji iš viso pasaulio savaime susirinks prie nugalėtojo tokiu skubumu, su kokiu arai susirenka ten, kur yra maitos.

476. Visą šį pasikalbėjimą suimdami į keletą žodžių, matome, kad Jėzus fariziejams ir mokiniams kalbėjo apie Dievo karalystę. Fariziejams jis patvirtino, kad ta karalystė yra tikras dalykas, bet ne triukšmingas ir bliksintis žaibas, o toks tikras, jog jau jų tarpe yra. Taigi tai yra pats Jėzaus mokslas, simboliškai išreikštas prilyginimais. Savo mokiniams Jėzus kalbėjo apie naują žmogaus Sūnaus atėjimą, skirtąjį jo viešajai pergalei parodyti ir mesijinei karalystei įgyvendinti. Atėjimas bus staigus ir nepramatytas; o kadangi tada bus nuspręstas išrinktųjų ir atmestųjų likimas, tai visi privalo būti pasiruošę visiškai atsisakyti nuo bet kokio žemiško gėrio. Taigi tai bus tas garbingasis Kristaus atėjimas, su kuriuo prasidės viešas ir visuotinis teisingumo viešpatavimas, sudaręs galutinę Jėzaus mokymo išdavą, apie kurią fariziejams jis buvo kalbėjęs, kaip apie Dievo karalystę. Apie tą paskutinį atėjimą Jėzus vėl kalbės savo paskutiniųjų dalykų pamoksle (§525 ir sek.).

NETEISINGASIS TEISĖJAS FARIZIEJUS IR MUITININKAS

477. Prieš tai vykęs pasikalbėjimas turėjo pasekmę. Kiek tai susiję su žemiškais dalykais, pasikalbėjime buvo niūrių žodžių, kurie leido pramatyti ne tik tai, kad mokytojas turės daug kentėti ir bus nepripažintas, bet taip pat liūdesio ir nelaimės dienų, kada mokiniai trokš susilaukti bent vienos žmogaus Sūnaus pergalės dienų, bet veltui — jie nematys jos. Bet jei tomis bandymų dienomis mokiniai melstųsi, ar nebūtų išklausyti? Ar tas bandymas negalėtų būti sutrumpintas? Ar Dievas neparodytų teisingumo sa-

vo išrinktiesiems, šiek tiek pagreitindamas galutinę žmogaus Sūnaus pergalę?

Taip, tikrai. Jėzus tai paaiškino prilyginimu, kuris yra labai panašus į aną apie kaimyną, prašantį nakties metu duonos (§443), ir kurį perduoda vien tik Lukas (18,1-18) tuojau po minėtojo pokalbio. „Jis pasakė jiems taip pat prilyginimą, kad visuomet reikia melstis ir nepaliesti".

Viename mieste buvo teisėjas, kurs nei Dievo bijojo, nei kreipė dėmesio į žmones. Tame pat mieste buvo vargsė našlė, kuri, kaip ir paprastai našlės senovėje, nuolat būdavo persekiojama. Našlė ateidavo pas teisėją prašydama: „Apgink mane nuo persekiotojo!" Teisėjas nekreipė į ją dėmesio, bet, kai jam pagaliau įkyrėjo moters prašymas, taip galvojo: „Nors aš nebijau Dievo ir žmogaus nesidroviu, tačiau kadangi ta našlė man įkyri, tai aš apginsiu jos teises, kad pagaliau atėjus neapdaužytų man veido". Baigęs prilyginimą, Jėzus pridūrė: „Klausykite, ką sako tas neteisingasis teisėjas. Argi Dievas negintų teisių savo išrinktųjų, šaukiančių į jį dieną ir naktį, ir ar gaištų jiems padėti? Aš sakau jums: Jis greitai apgins jų teises! O žmogaus Sūnus, kaip ateis, ar jis ras tikėjimo žemėje?"

Ši paskutinioji pastraipa nerodo aiškaus loginio ryšio su prieš tai ėjusiąja, ir dėl to ne be pagrindo buvo galvota, kad ji yra paimta iš kitos Jėzaus kalbos. Ta pastraipa, atrodo, turi galvoje anuos laikus, kada mokiniai trokš matyti bent vieną žmogaus Sūnaus dienų, o nematys (§475); tie laikai bus tokie sunkūs ir nelaimingi, kad sujudins daugelio pasitikėjimą[1]), dėl to iškalba naudojantis būtų galima pasakyti: „O žmogaus Sūnus... ar jis ras tikėjimo žemėje?"

Kokia ten bebūtų šios pastraipos prasmė ir vieta, o yra žinoma, kad pirmųjų kartų krikščionys į šį pažadą žvelgė su ypatingu dėmesiu. Slegiami nuolatinių

1) Plg. Mato 24,12; Morkaus 13,22

persekiojimų, jie troško susilaukti tos žmogaus Sūnaus dienos, kurią nugalėtojas Kristus nusileistų iš debesų, nešdamas teisingumą. To teisingumo įvykstant laukė jie greitai ir diena iš dienos mąstė apie žmogaus Sūnaus didįjį pažadą. Jų dėl to laukimo apaštalai įspėjo nesirūpinti, „būk Viešpaties diena esanti arti“[2]), o tik prisiminti, kad „viena diena pas Viešpatį, kaip tūkstantis metų, ir tūkstantis metų, kaip viena diena. Viešpats nevėlina pažado, kaip kai kurie mano“[3]). Tie pirmieji krikščionys Jėzaus pažadą įjungė į žmogiškąjį kalendorių; apaštalai gi jį įjungė į Dievo kalendorių.

478. Po prilyginimo apie našlę, kuri buvo išklausyta dėl jos nepaliaujamo prašymo, eina vėl kitas prilyginimas, kuris iškelia dvasinį nusiteikimą maldai. Ir šitas prilyginimas yra būdingas Lukui (18,9-14), ir čia veikėjai yra fariziejus ir muitininkas, tai yra du kraštutinumai judaizmo moralinių vertybių skalėje. Tą prilyginimą Jėzus pasakė „tiems, kurie patys savimi pasitikėjo teisūs esą ir kitus niekino“.

Fariziejus ir muitininkas tą pat valandą atėjo į Jeruzalės šventyklą melstis. Fariziejus, pasitikėdamas savo teisumu, taip ir galvoja ir pagal tai elgiasi. Jis eina į Izraelitų atriumą (§48) arčiausiai prie švenčiausios vietos, kur gyvena jo tautos ir jo sektos Dievas. Tas Dievas yra galinga būtis, bet ji, teisų žmogų ir griežtą fariziejų, tas Dievas ypač mėgsta, ir todėl jis gali su juo kalbėtis gana šeimyniškai, net gali su juo kalbėtis kaip su karaliumi, bet tasai jo valdinys ateina išvardyti visos eilės gerų darbų, jo padarytų Dievui. Iš tikro fariziejus ten meldėsi stovėdamas, kaip paprastai darydavo žydai, išskaičiuodamas savo darbus: „Dėkoju tau, Dieve, kad aš ne toks kaip kiti žmonės: plėšikai, neteisūs, svetimoteriai, taip pat ir kaip šitas muitininkas. Aš pasninkauju du kartu sa-

2) II Tesalonik. 2,2

3) II Petro 3,8-9

vaitėje, duodu dešimtines viso, ką turiu". Prilyginimas nebetęsia to sąrašo, bet jis patogiausiai galėtų būti tęsiamas ir išskaičiuotos kitos rinktinės fariziejaus dorybės, kaip rankų ir indų plovimas prieš valgant, susilaikymas gesinti lempą subatos dieną, mokėjimą atmintinai 613 Torah's nuostatų (§30) ir daugelį kitų įžymių ir nepriekaištingų fariziejaus dorybių. Išvada: fariziejus padarė Dievui malonę. Žmogus savo maldoje išvardija Dievui suteiktąsias malones, tai yra, su pasididžiavimu parodydamas tuos žmogiško teisingumo darbus, apie kuriuos senovės pranašas buvo pasakęs: „Visos mūsų teisybės, kaip mėnesine liga sergančios skarmalas"[4]).

Tuo tarpu muitininkas, žinodamas tą panieką, su kuria į jį žiūrėjo judaizmo gerieji atstovai, ir būdamas tikras, kad ir Dievas su tokia pat panieka žiūri į jį, vos įėjęs šventyklos atriuman, sustojo, kaip nepageidaujamas elgeta, ir ten iš toli, nedrįsdamas nė akių pakelti į švenčiausiąją vietą, mušėsi į krūtinę melsdamasis: „Dieve, būk gailestingas man, nusidėjėliui!" Tai ir visa malda to, kurį rabinai vadindavo „suskiu" (§40), nes jis žino, kad negali Dievui duoti nieko, ką duoda fariziejus. Taigi muitininkas pasitiki Dievo gailestingumu, visiškai nuolankiai prisipažindamas nusidėjėliu:

.....aš atsidaviau
Verkdamas Tam, kurs mielai atleidžia.
Baisios buvo mano nuodėmės,
Bet begalinis gerumas turi tokias didžias rankas,
Jog apkabina tą, kas kreipiasi į jas.

Dantė, Skaistykla, III, 119-123

Tų abiejų vyrų kraštutinis skirtingumas turėjo visiškai priešingas išdavas, negu jie sprendė apie save. Jėzus padarė išvadą: „Sakau jums: Šitas (muitininkas) parėjo į savo namus nuteisintas, anas ne. Nes

4) Izaijo 64,6

kiekvienas, kurs save aukština, bus pažemintas, ir kas save žemina, bus paaukštintas".

Niekas nebus į kelias eilutes taip gerai suėmęs esminių prilyginimo bruožų, kaip šv. Augustinas: „Ko fariziejus prašė Dievą, ieškok jo žodžiuose: ten nieko nerasi. Atėjo melstis, nieko nenori prašyti Dievą, tik pasigirti. Maža neprašyti Dievą ir girtis, jis dar užgauliojo tą, kuris prašė. Muitininkas stovėjo toli, bet jis ėjo prie Dievo... Maža tai, kad toli stovėjo, bet dar akių nedrįso pakelti į dangų. Dar daugiau, jis mušėsi į krūtinę, sakydamas: Viešpatie, būk gailestingas man nusidėjėliui! Štai tas, kuris prašo".

MOTERYSTĖS KLAUSIMAI. JĖZUS IR VAIKAI

479. Ties ta vieta įvykių eigoje Lukas užleidžia vietą Matui ir Morkui pasisakyti moterystės skyrybų klausimu. Tuo klausimu Lukas (16,18) perduoda vien tik Jėzaus padarytąsias išvadas, nenurodydamas nei aplinkybių, nei jungdamas tai kaip nors su visu pasakojimu. O Matas ir Morkus nurodo ir aplinkybes. Kita vertus, Lukas sutampa su kitais abiem sinoptikais, perduodamas tai, kaip pas Jėzų buvo atvesti vaikai. Tą epizodą pirmieji du sinoptikai perduoda tuojau pat po skyrybų klausimo. Dėl to nesunku pasidaryti išvadą, kad tas klausimas — Luko išleistas, nes gal tai jis laikė nenaudinga būsiant jo pagoniškos kilmės skaitytojams — buvo iškeltas kaip tik prieš priimant vaikus.

Tuomet prie Jėzaus prisiartino fariziejai ir iškėlė šitokį klausimą: „Ar dera žmogui paleisti savo moterį dėl kokios nors priežasties?"[1]) Evangelistas atkreipia dėmesį į tai, kad fariziejai iškėlė tą klausimą gundy-

1) Mato 19,3

dami (gr. „peiradzontes“). Iš tikro tai buvo senas klausimas, keliamas rabinų mokyklose seniai prieš Jėzaus laikus ir ilgai dar judinamas po to. Mozės įstatyme skyrybos buvo leistinos tik vyrui: „Jei žmogus vestų žmoną ir su ja gyventų, o ji nerastų jo akyse malonės dėl kurio nors biaurumo, jis parašys atsiskyrimo raštą, duos jai į rankas ir paleis ją iš savo namų“[2]). Skyrybų raštas leido persiskyrusiajai sudaryti naują moterystę, bet po to — jei moterystė baigtųsi naujojo vyro mirtimi ar naujomis skyrybomis — pirmasis vyras jau nebegalėjo paimti sau tos išskirtosios moters. Rabinai didžiavosi šia skyrybų teise ir laikė ją Dievo duotąja išimtim savo išrinktajai tautai, o ne pagonims. Skirtumai iškildavo tada, kai jie bandydavo apibrėžti, kas sudaro pakankamą pagrindą skyryboms, nes įstatyme buvo tik pasakyta „dėl kurio nors biaurumo“, kurį vyras aptikdavo savo žmonoje.

Pagal Mišną[3]), kaip šiuo, taip ir kitais klausimais iki krikščionybės laikų buvo dvi nesutariančios ryškiausios srovės — mokyklos: Hillelio ir Šammaijo. Išsireiškimą „dėl kurio nors biaurumo“ Šammaijo pasekėjai aiškinosi moraline prasme kaip svetimoterystę, pateisinančią skyrybas. Hillelio pasekėjai leido sau plačiau suprasti tai, kalbėdami jau apie apmaudingus dalykus šeimos ar socialiniame gyvenime ir kėlė pavyzdžiu žmoną, kuri prisvilina vyrui pietus, ir tokia jau nusipelno būti išskirta. Vėliau Rabbis Aqiba nuėjo dar toliau ir paskelbė, kad skyryboms pakanka pagrindo, jeigu vyras suranda už savo žmoną gražesnę moterį.

Sunku pasakyti, kuriai srovei ir mokyklai priklausė fariziejai, iškėlusieji Jėzui tą klausimą. Jų žodžiai „ar dera... dėl kokios nors priežasties“ rodytų

2) Deuteron. 24,1

3) Ghittin, IX,10

į Hillelio palaidąjį mokymą. Bet ar tai yra kvietimas priimti tą pažiūrą, ar įspėjimas nesilaikyti jos? Kitais žodžiais tariant, ar palaidų pažiūrų Hillelio pasekėjai tikisi patraukti Jėzų į savo pusę, ar griežtieji Šammaijo pasekėjai tikisi išgirsti Jėzų pasmerkiant tą kitą srovę?

Kaip ir kitais atvejais, Jėzus nieko nepasako apie tas abejas pažiūras, o nukrypsta į klausimo kilmę. Atsakydamas jis tarė jiems: „Ar neskaitėte, kad tas, kurs pradžioje sutvėrė žmogų, padarė juos, kaip vyrą ir moterį? Ir tarė: Todėl žmogus paliks tėvą ir motiną ir laikysis savo moters, ir du bus vienas kūnas. Taigi, yra jau nebe du, bet vienas kūnas. Ką tat Dievas sujungė, žmogus teneperskiria"[4]). Atsakymas, o ypač, išvada, apima pačią moterystės esmę, kuri senumu pralenkia visus žmonių ginčus. Pradžios knyga kviečia liudininku patį Dievą, žmonijos Kūrėją ir moterystės Įsteigėją. Išvada yra paprasta: „Ką Dievas sujungė, žmogus teneperskiria!"

480. Fariziejų atsakymą nesunku pramatyti: „Tai kamgi Mozė liepė duoti persiskyrimo raštą ir paleisti?"[5]) Ar skyrybos nebuvo izraelitams duotoji privilegija? Ar jas gi tvarkė ne tasai pats Mozės įstatymas? Jeigu galioja Jėzaus skelbiamasis nuostatas „žmogus teneperskiria", tai reiškia, kad yra atšaukiama duotoji skyrybų privilegija, o tai fariziejams buvo nesąmonė.

Jėzus dėl tos teisinės painiavos atsako patikslindamas jų pažiūras. Tai buvo ne privilegija, bet nuolaida, išgauta tų, kuriems ji buvo duota iš baimės, kad dar blogiau nebūtų. Jis tarė jiems: „Mozė leido jums paleisti žmonas dėl jūsų širdies kietumo, o pradžioje taip nebuvo!" Klausimas ir vėl nukeliamas į jo kilmės šaltinį. Mato evangelijoje po šios pastraipos eina es-

4) Mato 19,4-7

5) Deuteron. 24,1

mėje visiškai panaši į aną, kurią jis pažymėjo Kalno pamoksle:

Mato 19,9	Kalno pamokslas, Mato 5,32
„Taigi, aš jums sakau:	„Aš gi jums sakau:
kas tik paleidžia	kiekvienas, kurs paleidžia
savo žmoną,	savo moterį,
jei ne dėl svetimoterystės,	išskyrus svetimoterystės priežastį,
ir kitą veda,	daro, kad ji
svetimoteriauja;	svetimoteriauja,
ir kas paleistąją veda,	ir kas paleistąją veda,
svetimoteriauja“.	svetimoteriauja“.

Ta pati ištarmė skelbiama ir kitų dviejų sinoptikų, tačiau jie neturi išsireiškimų „ne dėl svetimoterystės“, arba „išskyrus svetimoterystės priežastį“:

Morkaus 10,11-12	Luko 16,18
„Kas nors paleidžia	„Kiekvienas, kurs paleidžia
savo moterį ir kitą veda,	savo moterį ir kitą veda,
jai svetimoteriauja.	svetimoteriauja,
Ir jei moteris skiriasi	ir kas
nuo savo vyro ir už kito teka,	vyro paleistąją veda,
ji svetimoteriauja“[6]).	svetimoteriauja“.

Prie šių abiejų sinoptikų reikia prijungti dar liudijimą šv. Povilo, kuris yra iš ankstyvesnio laiko, kaip pirmykštė katechezė (§102). Jis rašo: „Tiems, kurie yra surišti moteryste, įsakau ne aš, bet Viešpats, kad moteris nesiskirtų nuo savo vyro; o jei atsitiktų, kad pasiliktų netekėjusi ar susitaikintų su savo vyru. Taip pat vyras tenepaleidžia savo žmonos“[7]). Šioje pa-

6) Senajame Įstatyme nebuvo numatyta galimybė moteriai imtis skyrybų iniciatyvos, bet Jėzaus laikais, veikiant graikų ir romėnų įtakai, tai jau darėsi vis labiau įprasta. Erodo Didžiojo dinastijoje, šalia Erodijados pavyzdžio, matome dar ir Drusillą, kuri paliko savo vyrą, Emesos Azizą, ištekėdama už romėnų prokuratoriaus Felikso (Žydų senovė, XX, 141-143; plg. Apaštalų darbų 24,24).

7) I Korintiečiams 7,10-11

straipoje šv. Povilas daro aiškų skirtumą tarp atsiskyrimo ir skyrybų. Jis prileidžia pirmąją galimybę, jeigu tik moteris nesudaro naujos moterystės, bet neigia skyrybų leistinumą.

Taigi turime dvi grupes liudijimų, atstovaujančių ankstyvajai katechezei; viena yra Mato, net dukart suminėta (5,32 ir 19,9), o kita Morkaus, Luko ir Povilo. Pirmoji grupė pažymi ir tą išimties tarpsnį, o antroji neturi jo. Koks yra tų abiejų grupių santykis? Ar yra tarp jų prieštaravimų?

Keletas radikalų ten surado prieštaravimų. Jie pripažįsta, kad pirmykštė katechezė neleidžia skyrybų net ir svetimoterystės atveju, kaip vieningai liudija Morkus, Lukas ir Povilas. O kadangi Matas žymi tą išimtinę normą, kuri tokiais atvejais leidžia skyrybas, jie tą klausimą išsprendžia jau jiems įprastu metodu, skelbdami, kad tai yra įtarpa. Daroma prielaida, kad tai buvo įterpta į Mato tekstą, jog sutiktų su reikalavimais žydų, kurie nebuvo pasiruošę atsisakyti privilegijos išsiskirti, kai žmona būna neištikima. Tai yra tikrai labai paviršutiniškas aiškinimas, ir šiuo atveju jis būtų ypač patogus katalikams. Bet tai savavališkas metodas, jeigu jo neparemia — o šiuo atveju taip yra — joks dokumentas, ir jis nusižengia tam dėsniui, pagal kurį sunkesnis tekstas turi pirmenybę prieš lengvesnį. Šiuo atveju Mato tekstas, numatąs specialių kliūčių, kaip atrodo, visais atžvilgiais daug tiksliau išlaikė Jėzaus žodžius. Bet kokia yra tikroji to išsireiškimo prasmė?

481. Reikia atsiminti, kad fariziejai klausė Jėzų, „ar dera žmogui paleisti moterį dėl kokios nors priežasties", be abejo, galvodami apie žydiškąsias skyrybas. Atsakydamas Jėzus pareiškė, kad ji gali būti pašalinta tik svetimoterystės atveju. Čia dvigubai nukrypstama nuo žydų įstatymų: pirmiausia, žydų įstatymai svetimoteriaujančiajai numatė mirtį (§426), o ne skyrybas; antra, jis neleidžia vyrui, pašalinu-

siam svetimoteriavusią moterį, antrą kartą vesti, visiškai derindamasis prie ką tik paskelbtojo dėsnio: „Ką Dievas sujungė, žmogus teneperskiria“. Taigi, jei klausiantieji galvojo apie žydų vykdomąsias skyrybas, Jėzus neleido nė tokių net ir svetimoterystės atveju, nes vyras negali vesti kitos moters, taigi nėra išsiskyręs. Jėzus leido ne „skyrybas“, bet tik atsiskyrimą. Ar žydai žinojo skirtumą tarp abiejų atvejų?

Kokie ten bebūtų buvę šiuo klausimu grynai teisiniai aptarimai (mes neturime tikslių žinių), tikras dalykas, kad vedusieji atsiskirdavo, likdami ir toliau vyras ir žmona. Minėtoji šv. Povilo pastraipa (§480) šiuo atveju yra sprendžiamoji. Patsai Šv. Raštas pateikia vieną pavyzdį, nors ir iš senų senovės, kai levito žmona po pikto barnio palieka vyrą ir keturiems mėnesiams išeina į savo tėvo namus, o po to ateina vyras, susitaiko su ja ir prikalba ją grįžti namo pas jį[8]). Stipresnis už visus šiuos svarstymus yra tasai faktas, kad, pirmų pirmiausia, Morkus ir Lukas iš viso neperduoda tą apribojančią pastraipą, nes ankstyvoji katechezė laikėsi tos nuomonės, jog tai negali turėti bet kokios įtakos moterystės nesuardomumui ar palaikyti žydų leidžiamosioms skyryboms; antra, Jėzaus mokiniai, galvoję kaip žydai, pripažino, kad jo paskelbtoji norma yra visiškai nepajudinama.

482. Iš tiesų, kai baigėsi ginčai su fariziejais, mokiniai grįžo prie skausmingojo žmonos klausimo (kai kurie jų, kaip Petras, buvo vedę) jau uždarai namuose[9]), ir iš jų širdies gelmių kilo gaivalingas šūksnis: „Jei toks vyro dalykas su moterimi, tai neverta vesti!“ Jie buvo supratę nebuvimą nuolaidų Jėzaus nurodyme. Pagal jo žodžius, vyras negalėjo išsiskirti

8) Tai žymusis Efraimo levito epizodas, kurį perduoda Teisėjų kn. 19,1 ir sek. Kadangi anuo metu buvo praktikuojama poligamija, tai tame pasakojime moteris vadinama „pileghesh“ — sugulove.

9) Morkaus 10,10

su savo žmona ne tik tada, kai ji prisvilina jam maistą, kaip leido Hillelis, bet privalo dar laikytis neatšaukiamai surištas su ja net ir tada, kai ji papildo svetimoterystę. Tai sujudino jų žydišką galvojimą; Jėzus, žinoma, teisingas, palygintas su Hilleliu, bet tokiu atveju jie sprendė, kad geriau nesusirišti su jokia moterimi ir iš viso nevesti.

Toli gražu nešvelnindamas savo anksčiau pasakytųjų žodžių, Jėzus iš savo pusės sumišusių apaštalų šūksnį palaikė bendriniu pareiškimu; jis kai kam galėtų būti pritaikytas, bet ne visiems. Atskiros žmogiškosios būtybės, pagal Jėzų, ne visos yra vienodos, kiek tai susiję su šiuo ginčijamuoju klausimu. Jų yra įvairios kategorijos, ir neįmanoma primesti visiems vieną įstatymą. Kai kurie galės laisvai ir pilnu sąžinės pritarimu kartoti tą mokinių šūksnį, ir tie yra privilegijuotieji; kiti blogio ar gėrio sumetimais kartos tai, laikydamiesi gamtos ar visuomenės jiems pavestųjų pareigų, ir tų tokia yra prievolė; dar kiti nekartos tai, ir šitie ves. Jėzui čia nerūpi šie pastarieji, nes jis nori parodyti mokiniams religijos reikalu laisvai pasirinktojo celibato prasmę. Jis jiems tarė: „Ne visi išmano tą žodį, bet tie, kuriems duota (suprasti). Nes yra eunukų, kurie gimę iš motinos įsčių, ir yra eunukų, kurie žmonių padaryti, ir yra eunukų, kurie patys save padarė dėl dangaus karalystės. Kas gali išmanyti, teišmano!“ Taigi įstatymas yra ne visiems. Tai yra tik pasiūlymas, naudingas dėl dangaus karalystės. Tai siūloma tik tiems, kurie gali išmanyti, o išmanyti gali tik tie, kuriems tai duota. Kiti yra laisvi pasielgti kaip tinkami, ir jie gali vesti, jei nori, tiktai visada su sąlyga, kad „ką Dievas sujungė, žmogus teneperskiria“.

Trumpai tariant, Jėzus jokia prasme nesmerkia moterystės, tiktai iškelia pirmykštę jos prasmę ir tvarkymą, nors pirmon vieton prieš ją iškeldamas laisvai pasirinktąjį celibatą Dievo karalystei

tarnauti. To įrodymas yra ir tai, kad Matas ir Morkus tuojau pat po ginčo dėl moterystės pasakoja, kaip Jėzus priemė mažus vaikus (Lukas taip pat papasakoja tą įvykį, bet ne po to ginčo), kurie yra kaip tik tos moterystės vaisius, kurios nudžiuvusias šakas ir išsigimusius uglius jis buvo ką tik nugenėjęs. Jis priima juos su malonia šiluma, parodydamas šiems nekaltiesiems tokio prielankumo, koks, tegu ir kitokios rūšies, labai primena aną su dėmesiu rodytąjį švelnumą nusidėjėlėms ir muitininkams.

483. „Jie atnešė pas jį kūdikių, kad jis jų prisiliestų. Mokiniai gi varė atnešančius šalin. Pamatęs juos, Jėzus buvo nepatenkintas ir jiems tarė: Leiskite mažutėliams eiti pas mane ir nedrauskite jiems, nes tokių Dievo karalystė. Iš tikrųjų, sakau jums, kas nepriima Dievo karalystės kaip kūdikis, tas neįeis į ją. Ir jis laimino juos, apkabindamas juos ir dėdamas ant jų rankas“[10]).

Tų kudikių (gr. „paidia“) tarpe, be abejo, buvo berniukų ir mergaičių, ir Jėzus visus juos vienodai meiliai apkabino. Apie 30 metų prieš šį įvykį, tiksliai sakant, 1 m. prieš Kr., vienas egiptietis ūkininkas, kuris dirbo svetur, rašė savo nėščiai žmonai laišką, išlikusį iki mūsų laikų neseniai surastuose papirusuose: „Kada būsi pagimdžiusi vaiką, jei jis bus berniukas — augink jį; o jei mergaitė — užmušk“[11]).

Tas ūkininkas elgėsi ne kitaip, kaip to meto daugelis tėvų Egipte ir kitur.

TURTUOLIS ATEINA PAS JĖZŲ. MOKYMAS APIE TURTUS

484. Kai Jėzus buvo besiruošiąs palikti tą vietą, kur jam buvo sunešti kūdikiai, atskubėjo prie jo tūlas jaunuolis ir, suklupęs ant kelių, paklausė: „Gerasis

10) Morkaus 10,13-16

11) Oxyrhyncus Papyri, IV, n. 744

Mokytojau, kas man daryti, kad laimėčiau amžinąjį gyvenimą? Jėzus jam tarė: Kam mane vadini geru? Niekas nėra geras, tik vienas Dievas"[1]). Jau esame pažymėję, kad šie žodžiai, patvirtinti Luko, visiškai kitaip yra užrašyti Mato; atrodo, bijota, kad toksai pareiškimas, kaip jį atžymi Morkus ir Lukas, gali sudaryti pagrindo pasipiktinimui, nes tai galėtų būti aiškinama, jog čia paneigiami Jėzaus gerumas ir dieviškumas. Taigi ir grakiškajame Mato vertime iš aramajų kalbos, nors esmėje laikomasi to paties išsireiškimo, kiek kitaip pasakoma, norint išvengti galimybės, kad skaitytojai nesuprastų kaip nereikiant. Bet kaip tik dėl to, kad Morkaus ir Luko tekstai yra sunkesni, daugiau čia galimybės, jog jie yra seniausi ir tiksliausi. Paprastesnysis Mato evangelijos tekstas geriau atspindi tai, kaip ankstyvoji krikščioniškoji katechezė žiūrėjo į šį pasikalbėjimą, kai kiti du sinoptikai jau buvo parašę.

Jeigu žvilgterėsime į istorines aplinkybes, kuriomis tie žodžiai buvo ištarti, tai jie lengvai ir išaiškinami. Pavadinimas „Gerasis Mokytojau" (Rabbi taba) niekada nebuvo vartojamas, kalbant su rabinais, net nė su pačiais žymiausiaisiais[2]), nes tai atrodė perdėtas prisigerinimas. Rabinas jautėsi pakankamai pagerbtas, jei jį pavadindavo „mokytoju", o pavadinimas „geras", tiksliai kalbant, priklausė vien tiktai Dievui. Čia jaunuolis, kuris matė Jėzų apkabinant ir laiminant vaikučius, pavadino jį „geru" daugiau žmogiškąja ir šeimynine prasme, negu akademine ir filosofine, ir Jėzus leidžia šia proga jaunuoliui pagilinti savo pažintį su mokytoju, į kurį jis kreipia-

1) Morkaus 10,17-18

2) Kiek žinoma, yra tik vienas atvejis, kai į rabiną kreipiamasi kaip į „gerąjį mokytoją", bet ir jis yra vėlyvesniame tekste (Taanith, 24, b), kur žodžiu „gerasis" žaidžiama kartojant jį bent penkiskart; plg. G. Dalman „Die Worte Jesu", I, Leipzig, 1898, p.277.

si. Nusileisdamas iki jaunuolio lygio, kaip jis kadaise buvo pasielgęs su samariete[3]), esmėje jis šitaip sako: „Tu vadini mane mokytoju, kaip bet kurį įstatymo mokytoją vadintum, ir dar pridedi, kad aš gerasis. Kodėl tu man teiki šį pavadinimą? Ar nežinai, kad apskritai tai skirta Dievui?“ Jaunuolis būtų galėjęs pateisinti to pavadinimo vartojimą atsakydamas: „Bet tu esi Dievo Sūnus!“ Bet jis nieko neatsakė. Ar Jėzus tikrai laukė tokio atsakymo iš jaunuolio, gal but, neišmaniusio reikalo? O gal jis bandė ištraukti tai, kad ten dalyvavę jo mokiniai, kurie tą reikalą žinojo (§396), širdyse kartotų jį?

Kadangi jaunuolis nieko neatsakė, Jėzus jam tarė: „Jeigu gi nori įeiti į gyvenimą, laikykis įsakymų“. Jaunuolis paklausė: „Kurių?“ — Tada Jėzus, dar kartą patvirtindamas žydų įstatymą, pacitavo jam Dešimt Įsakymų: „Neužmuši, nesvetimoteriausi“, ir t.t. Nustebintas jaunuolis jam tarė: „Bet aš visa tai laikiau nuo savo vaikystės! Norėčiau sužinoti, ar dar ko nors man trūksta?“ — Susilaukęs tokio pasitikėjimą keliančio ir mielo atsakymo, kaip Morkus pažymi (10,21), pažvelgęs į jį, „Jėzus pamilo jį“, tai yra, jo žvilgsnis rodė aiškų prielankumą, ir tarė jam: „Vieno dalyko tau trūksta. Jei nori būti tobulas, eik, parduok, ką turi, ir išdalyk beturčiams, ir už tai įsigysi turtų danguje; paskui ateik ir sek mane!“ Su tokiu pakvietimu, kaip sutartinai pažymi visi trys sinoptikai, visiškai pasikeitė vaizdas. Jaunuolis, buvęs toksai uolus ir karštas, staiga atšalo ir nuliūdo[4]), nes turėjo daug lobio ir buvo labai turtingas. Ir taip aptemęs pasišalino.

Kartų pasiūlymą, kad atsisakytų visų turtų, saldino pažadas dangaus turtų, kuris derinosi su Jėzaus mokslo visuotiniu atpildu, bet jaunuolis negalėjo pajusti to saldumo, o kartumas buvo labai didelis. Būsi-

3) Jono 4,22

4) Luko 18,23

mieji turtai danguje iš tikro buvo perdaug tolimi, kad juos būtų galima keisti į savo didžiuosius blizgančių sidabrinių siklų kapšus, rūpestingai saugojamus kokiame slaptame užkampyje. Be abejo, jis buvo geras jaunuolis, bet tai buvo įprastas gerumas ir prisirišimas prie žemiškų dalykų, o tuo tarpu Jėzus buvo įspėjęs savo pasekėjus, kad bet kuriuo metu jiems gali tekti pasirodyti didvyriškumo milžinais. Tikriausia, iš jo būtų galėjęs išeiti puikus Romos imperijos valdininkas, bet jis neišlaikė pirmojo egzamino į dangaus karalystės aukštąją įstaigą. Šiai karalystei jis neturėjo tokios kilnios dvasios, kaip anas muitininkas Levis, kuris gal mažiau turėjo sidabro, bet daugiau didžiadvasiškumo.

485. Jaunuoliui pasitraukus, Jėzus aptarė mokiniams jo laikyseną: „Kaip sunku, sušuko jis, įeiti į Dievo karalystę tiems, kurie turi pinigų! Mokiniai labai nustebo dėl jo žodžių. Bet Jėzus, vėl atsiliepdamas, jiems tarė: Vaikučiai, kaipgi vargu įeiti į Dievo karalystę tiems, kurie pasitiki pinigais. Pigiau kupranugariui išlįsti pro adatos ausį, kaip turtingam įeiti į Dievo karalystę. Jie dar labiau stebėjosi, sakydami vieni kitiems: Tai kas gi gali būti išganytas? Pažvelgęs į juos, Jėzus tarė: Žmonėms tai negalima, bet ne Dievui: nes Dievui visa galima“[5]). Kupranugario palyginimas būdingas Rytams. Niekuo nepagrįsti yra aiškinimai, kad graikiškas žodis „kamelos“ - kupranugaris yra sumaišytas čia su panašiu žodžiu „kamilos“ — stora virve, arba kad „adatos ausis“ čia reiškia nežinomus siaurus ir menkus vartelius Jeruzalės miesto sienoje. Jėzus kalba apie tikrą kupranugarį ir tikrą adatos ausį, kaip vėliau Talmudas kalbės apie rabinus, kurie savo suktomis gudrybėmis įveikia dramblį prastumti pro adatos ausį[6]). Nėra net jokios prasmės menkinti palyginimo jėgą. Jėzus jį panaudo-

5) Morkaus 10,23-27

6) Jau cituotame Strack ir Billerbeck veikale, tom. I, p.828

ja ne didelėms kliūtims iškelti, bet nurodyti tam, kas negalima. Turtuolis negali įeiti į Dievo karalystę dėl tos pat priežasties, kaip kad žmogus negali tarnauti ir Dievui ir mamonai. Kova tarp šių dviejų valdovų yra nepermaldaujama, ir jie vienas kito neprašo pasigailėjimo ir jokiu atveju neįsileidžia į savo karalystę vienas kito valdinių.

Ar tada iš viso joks turtuolis negalės įeiti į Dievo karalystę? Ne, jis galės įeiti, bet pirmiau turi nusivilkti mamonos pavaldinio uniformą ir pasidaryti tikru beturčiu ar beturčiu dvasioje. Bet ar bus įmanoma mamonos valdiniams pasišalinti nuo ano ir pasidaryti Dievo valdiniais? Ne, tas pasišalinimas yra toksai paradoksalus, kad žmogiškai neįmanomas, nes žmonės teiks pirmenybę apčiuopiamajam žemės auksui prieš neapčiuopiamuosius dangaus turtus. Tačiau žmonėms negalima, bet ne Dievui, ir Dievas padarys tą stebuklą, kad turtingasis atiduotų pirmenybę tolimam turtui, o ne čia pat esančiam auksui.

Tos idėjos esmėje buvo nebe naujos, nes Jėzus buvo jau iškėlęs jas Kalno pamoksle ir neseno ginčo metu su fariziejais dėl turto. Naujas dalykas čia yra tas pareiškimas, kad atsisakymas turto, jog būtų įleistas į Dievo karalystę, bus ne žmogiškųjų pastangų vaisius, o Dievo galia.

486. Apaštalai tuos žodžius prisitaikė sau, ir jiems atrodė, kad jiems priklauso pirmenybė prieš visus kitus žmones. Petras, kaip ir paprastai, išaiškina jų jausmus ir taria Jėzui: „Štai mes visa palikome ir tave sekėme; kas gi tat bus mums?“[7]). Kitais žodžiais tariant, jie patys savo valia ir su malonumu pasidarė beturčiais dėl Jėzaus ir dangaus karalystės, tuo pačiu įvykdydami tas ką tik čia nurodytąsias sąlygas. Ir štai iškyla klausimas, kurį pažymi mums tiktai vienas sinoptikas: „Kas gi tat bus mums?“ Jėzaus atsakymas buvo taikomas tiek apaštalams, jo išskirtiniems

7) Mato 19,27

pasekėjams ir bendradarbiams, tiek ir visiems kitiems pasekėjams dabartyje ir ateityje, kurie neturėjo apaštalų laipsnio.

Tą dalį, kuri taikoma apaštalams, pažymi vien tik Matas; Morkus praleidžia ją, o Lukas perduoda tarp paskutinės vakarienės kalbų[8]). Tą dalį, kuri skiriama kitiems Jėzaus pasekėjams, perduoda visi trys sinoptikai, tik Morkus ir Lukas skirtingai nurodo laiką, kada kas įvyks.

Apaštalams Jėzus tarė: „Iš tikrųjų, sakau jums, jūs, kurie mane sekėte, atgimime, kai žmogaus Sūnus sėdės savo didenybės soste, taip pat sėdėsite dvylikoje sostų ir teisite dvylika Izraelio giminių". Tai įvyks, kai iš pagrindų atsinaujins šis pasaulis. Tada didybės soste, kurį rabinai skyrė Dievui[9]), sėdės žmogaus Sūnus, kaip savo nuosavame soste, šalia savęs turėdamas dvylika apaštalų, kurie sėdės mažesniuose sostuose, ir su jais kartu jis teis dvylika Izraelio giminių, kurioms išimtinai buvo skirta jo pasiuntinybė. Šiuo iškilminguoju teismo susirinkimu bus baigtas dabartinis pasaulis ir pradėtas naujasis (§525 ir sek.).

Jėzaus pažadą kitiems jo pasekėjams Morkus šitaip perduoda (10,29-31): „Iš tikrųjų, sakau jums, nėra nė vieno, kurs paliktų namus, ar brolius, ar seseris, ar tėvą, ar motiną, ar vaikus, ar laukus dėl manęs ir dėl Evangelijos, ir kurs negautų dabar, šiuo laiku, persekiojamas šimtą kartų tiek namų, ir brolių ir seserų, ir motinų, ir vaikų, ir laukų, o būsimajame pasaulyje amžinojo gyvenimo. Bet daug pirmųjų bus paskutiniai, ir daug paskutinių bus pirmieji". Čia at-

8) Mato 19,28; Luko 22,28-30

9) Pagal rabinus, prieš pasaulį sutveriant (tiksliau: prieš 2.000 metų) buvo sukurti septyni dalykai: Torah (tai yra įstatymas), atgaila, rojus, pragaras, didybės sostas, šventykla (dangiškoji) ir Mesijo vardas. Torah buvo padėta ant Dievo kelių, kuris sėdėjo didybės soste. Plg. Strack ir Billerbeck cit. veikale, tom. II, p. 974-975

pildas nesiejamas su iškilminguoju dvylikos giminių teismu, bet aiškiai padalyta į dvi dalis. Antroji įvyks būsimajame pasaulyje, ir tai sudarys amžinasis gyvenimas. Pirmoji įvyks dabar, šiame pasauly. Kitais žodžiais tariant, Jėzaus pasekėjams šiame pasaulyje yra pažadėta šimteriopai tiek, kiek jie paliko dėl jo. Tiktai ar šimteriopai grynai dvasinių gėrybių, ar taip pat ir medžiaginių?

487. Mes žinome, kad kai kurie pirmųjų dviejų šimtmečių krikščioniškieji rašytojai, kaip ir vėlyvojo judaizmo apokaliptikai mesijiniai rašytojai, su malonumu aprasinėjusieji medžiagines gėrybes, kurių būsimasis Mesijas duos jiems savo karalystėje, — pasinaudojo Jėzaus žodžiais pavaizduoti Mesijo Jėzaus būsimajai karalystei, tartum kokiam dykaduonių rojui. Toje karalystėje kiekvienas vynuogių krūmas turės po 10.000 atžalų, kiekviena atžala po 10.000 šakų, kiekviena šaka po 10.000 šakelių, kiekviena šakelė po 10.000 vynuogių kekių, kiekviena kekė po 10.000 uogų, iš kiekvienos uogos bus išspaudžiama po 25 saikus vyno; toks pat derlius bus kviečių ir kitų žemės vaisių[10]); ta karalystė truks 2.000 metų[11]). Panašų supratimą bus turėjęs ir Julijonas Apostatas, kuris pasišaipydamas klausė, kad Jėzus gal taip pat šimteriopai atlygins ir žmonomis tuos krikščionis, kurie seks jį[12]). Bet jau net trečiajame šimtmetyje Origenas sudavė smarkų smūgį toms svajonėms apie materialistinį rojų, o vėliau ir šv. Jeronimas pakartojo: „Remiantis šia ištrauka (apie šimteriopą atlyginimą), kai kas sako, kad po prisikėlimo praeis tūkstantis metų ir tada mums bus šimteriopai duota visa ko, ką esame palikę, o taip pat ir amžinasis gyvenimas, tačiau jie nesupranta, kad jeigu kitų dalykų atžvilgiu tasai pa-

10) Plg. Irenėjaus Adversus haeres. V,33-3-4

11) Plg. Apreiškimo 2',3 ir sek.

12) Lukas tarp paliekamų dalykų išvardija taip pat ir žmoną.

žadas tiktų, dėl žmonų reiškiasi jų nepadorumas, nes tas, kuris dėl Viešpaties paliko vieną žmoną, turėtų ateityje gauti šimtą. Betgi prasmė yra šitokia: kas dėl Išganytojo paliko kūniškus dalykus, gaus dvasinių, kurie, lyginant jų vidinę vertę, bus tiek, kaip šimto santykis su vienu". Šv. Jeronimui, kaip ir kitiems senovės Bažnyčios Tėvams, šimteriopas turi būti imamas dvasine prasme.

Esmėje aiškinimas yra teisingas, bet istoriniu atžvilgiu jis neatrodo pilnas. Kad jis būtų pilnas, mums reikia priskirti taip pat ir materialinę prasmę tam, kas pažadėta šimteriopai. Net ir šia kita prasme Jėzaus pažadas tuojau pat įsikūnijo tarp pirmųjų krikščionių, sudariusių vieną šeimą, leidusią jiems rasti medžiaginių gėrybių ir natūralaus prisirišimo, kuriuos jie buvo palikę Kristaus meilės vardu, tiktai daug kartų daugiau. Apaštalų darbai pasakoja, kad „visi tikintieji laikėsi drauge ir turėjo visa bendra. Lobį ir turtus jie parduodavo ir iš to dalino visiems, kaip kiekvienam buvo privalu" (2,44-45), ir truputį toliau tvirtina, kad „tikinčiųjų daugybė buvo vienos širdies ir vienos sielos. Nė vienas iš jų nesakė apie savo lobį, kad tas jo vieno būtų, bet visa buvo jiems bendra" (4,32). Iš Apaštalų darbų ir įvairių Laiškų sužinome, kad ir tolimas krikščionių bendruomenes siejo vieną su kita tokie stiprūs labdarybės ryšiai, jog jie jautėsi pakankamai atlyginti net ir už tą meilę, kurios natūralius saitus jie gal buvo nutraukę sekdami Kristų. Tad jei pirmieji krikščionys palikdavo namus ar vieną širdį, tai kaip atpildą tikrai surasdavo šimtus namų ir širdžių. Įvairių įsitikinimų šiandieniniai mokslininkai visai teisingai šitose religinių brolijų sutelkiamose materialinėse gėrybėse įžiūri Jėzaus duotąjį pažadą dėl šimteriopumo „dabar, šiuo metu". Įvairiais Bažnyčios laikotarpiais istorikai pastebės susikuriant daugelį draugijų, kurių nariai, artėdami prie Kristaus dvasios, sudeda tai, ką turi, bendrai

naudoti, taigi jie gali su šv. Povilu pasakyti „kaip nieko neturintieji, tačiau visa turintieji“[13]).

Reikia betgi pastebėti, kad tą šimteriopo materialinių gėrybių turėjimo palaimą lydi Jėzaus pažadas susilaukti persekiojimų. Nukankintojo Mesijo pasekėjams iš tiesų tekdavo kuriuo nors būdu imituoti jį ir sekti jį, kaip šv. Povilas sako, „didele kantrybe, sielvartuose, varguose, suspaudimuose, smūgiuose, kalėjimuose, maištuose, darbuose, budėjimuose, pasninkuose“; bet ir tuose dalykuose jie galėjo kartu su apaštalais tvirtinti, kad yra, kaip nuplakti, tačiau neužmušti, kaip nuliūdusieji, tačiau visados linksmi[14]).

VYNUOGYNO DARBININKAI

488. Koks bus kriterijus, matas paskirstyti Jėzaus sekėjams tą pažadėtąjį atpildą? Apie tai pats Jėzus davė atsakymą nauju prilyginimu, paimtu taip pat iš Palestinos žemdirbių gyvenimo.

Pasirodžius pirmiesiems pavasario ženklams, vynuogynuose tenka atlikti daug darbo, genėti, ravėti ir t.t., ir visa tai turi būti atlikta prieš vynuogėms užsimezgant. Taigi būna keletas savaičių įtempto darbo, kuriam visi šeimininkai ieško darbininkų. O dangaus karalystė yra panaši į vynuogyno savininką, kuris tuo metu anksti rytą išėjo ieškotis pasisamdyti darbininkų. Surado keletą jų miesto prekyvietėje ir, sutaręs mokėti po denarą dienai, nusiuntė į savo vynuogyną. Apie trečią valandą, arba mūsų laiku apie devintą valandą ryto, jis vėl išėjo į prekyvietę, kurioje pamatė be darbo stovinčių darbininkų. Tai jis tarė jiems: Eikite ir jūs į mano vynuogyną, ir aš sumokėsiu, kas jums priklauso. Paskui jis dar nuėjo apie šeštą ir devintą valandą, tai yra pagal mūsų laiką apie

13) II Korint. 6,10

14) II Korint. 6,4-10

vidurdienį ir trečią valandą po pietų, ir, radęs dar be darbo stoviniuojančių, juos taip pat pasiuntė į savo vynuogyną, pažadėjęs atlyginti, kas bus teisinga. Apie vienuoliktą valandą, tai yra mūsų laiku per valandą prieš saulėleidį, jis dar kartą nuėjo ir rado stoviniuojančių be darbo ir tarė jiems: „Ko čia stovite visą dieną dykinėdami?“ — Tie jam atsakė: „Niekas mūsų nepasamdė“. Tai savininkas tarė jiems: „Eikite ir jūs į mano vynuogyną“. — Saulei nusileidus, jis tarė savo užvaizdai: „Pašauk darbininkus ir išmokėk jiems uždarbį, pradėdamas nuo paskiausiai atėjusiųjų iki pirmųjų“. — Tai užvaizda sušaukė visus paskiausiai atėjusius ir kiekvienam jų davė po denarą. Kiti darbininkai, kurie matė, kad paskutiniesiems buvo taip gausiai atlyginta, tikėjosi, kad jiems bus pridėta dar daugiau. Bet kai atėjo jų eilė, tai tie devintą ir trečią valandą pasamdytieji kiekvienas gavo vis tiek pat; net ir anksti rytą pasamdytieji tegavo tik po vieną sidabrinį denarą. Nusivylę jie pradėjo burbėti prieš savininką, sakydami: Kaip čia dabar yra? Paskutinieji vargu tedirbo valandą ir dar tada, kai jau buvo vėsu, o tu sulyginai juos su mumis, kuriems teko pakelti visus dienos sunkumus ir karštį? Bet savininkas atsakė: Prieteliau, aš tau nedarau skriaudos; argi ne už denarą susilygai su manim? Imk, kas tavo, ir eik sau. Jei aš noriu ir šitam paskutiniajam duoti, kiek ir tau, ar aš negaliu su savo pinigais pasielgti taip, kaip man patinka? Ar gal man neleistina rodyti dosnumo tavo draugams dėl to, kad tu pavydi? Ir Jėzus baigė prilyginimą, sakydamas: „Taip paskutinieji bus pirmieji, ir pirmieji — paskutinieji“.

Esama tam tikrų į akis krintančių panašumų tarp šio prilyginimo ir rabinų raštų[1]), bet jie žymiai vėlesni, ir jais siekiama ko kita pamokyti. Šis prilyginimas apskritai moko, kad Dievo dosnumas išsilieja

1) Žiūrėk „Zwanzigster Exkurs“ Strack ir Billerbeck cituotame veikale, tomas IV, p. 481-500

kam nori ir tokiu gausumu kaip nori, ir kad galutinis atpildas jo pasekėjams esmėje visiems bus tas pats. Vynuogynan samdytieji darbininkai nesudaro griežtos lygiagretės su sielų atpildu dangaus karalystėje, nes pastarosios tikrai neburbės, nekaltins šališkumu to, kuris joms atlyginimą skiria, nejaus vieni kitiems pavydo. Bet istoriškai jie atstovauja tiems Jėzaus pasekėjams, kurie dangaus karalystės akivaizdoje laiko save bet kokiu atžvilgiu labiau nuopelnais pasipuošusius už kitus, o ypač tie kilnios dvasios žydai, bet griežtai žydiškos galvosenos, kurie tebelaikė save priimtinesniais Dievui dėl tos paprastos priežasties, jog jie priklausė išrinktajai tautai. Tokie sutiko su tuo, kad atsivertę muitininkai, nusidėjėlės ir pagonys iš tiesų gali būti įleisti į dangaus karalystę, tačiau toje karalystėje jų vieta turėtų būti toli už tikinčiųjų ir tikrų izraelitų, šimtmečiais krovusių sau nuopelnus Dievo akyse. Jėzus tačiau moko, kad visos tokios pirmenybės dings ir kad dangaus Karaliaus dosnumas galės paskutiniuosius pasiųsti į pirmąsias vietas, o tie, kurie jau buvo pirmieji, taps paskutiniaisiais.

LOZORIAUS IŠ NUMIRUSIŲJŲ PRIKĖLIMAS

489. Nuo Pašventinimo šventės buvo praėję apie pora mėnesių, ir jau turėjo būti 30 m. vasario mėn. galas ar kovo pradžia (§§460;462). Savo kelionėse nuo Galilėjos pasienio Jėzus turėjo jau būti atsidūręs netoli Jordano ir prisilaikęs to tiesaus kelio į Jeruzalę, kuris eina lygiagrečiai su Jordanu. Atrodo, kad tam tikroje vietoje jis persikėlė per upę į Transjordaniją ir ten kiek pabuvojo, gal net toje mėgstamoje vietoje, į kurią buvo pasitraukęs po Pašventinimo šventės.

Ten jam bebūnant atėjo liūdna žinia iš Betanijos, iš Marijos ir Mortos kaimo. Jų brolio Lozoriaus, kuris gal sirgo jau, kai Jėzus paskutinį kartą lankėsi ten, sveikata labai pablogėjo, ir jam gresia mirtis. Nors

abi seserys pasiliko namie, visą tą laiką slaugydamos ligonį, bet joms visada būdavo duodama žinia apie Jėzaus kelionę ir kur jis sustoja, tai patyrusios, kad jis yra Transjordanijoje, apie pora dienų kelio nuo Betanijos, išsiuntė jam žinią apie brolio padėtį. Pasitikėdamos tuo ypatingu prieraišumu, kurį jis rodė jiems visiems trims, jos dėjo viltis į tai, kad jis tuojau pribus pagelbėti ir patsai jo buvimas neleis jų broliui mirti. Jonas (11,3 ir sek.) šitaip aptaria seserų atsiųstosios žinios padarytąjį įspūdį: „Taigi, jo seserys siuntė pas jį ir sakė: Viešpatie! Štai tas, kurį tu myli, serga. Išgirdęs Jėzus jiems tarė: Ta liga ne mirčiai, bet Dievo garbei, kad per ją būtų pašlovintas žmogaus Sūnus. Jėzus mylėjo Mortą, jos seserį Mariją ir Lozorių".

Galėtumėm laukti, kad ta meilė, kurią evangelistas ypačiai pabrėžia, vers Jėzų tuojau pat išskubėti pas draugus, kurie laukia jo. Tačiau Jėzus „išgirdęs jį sergant, jis tuo tarpu pasiliko dvi dienas toje pačioje vietoje; joms praslinkus, jis tarė savo mokiniams: Eikime vėl į Judėją".

Eiti į Judėją iš ten, kur Jėzus buvo, reiškė eiti į Jeruzalę ir jos apylinkes, tai yra tiesiai į savo priešų lizdą. Mokiniai tuojau pagalvojo apie ten gresiantį pavojų ir priminė jam: „Rabbi, žydai ką tik ieškojo tavęs užmušti akmenimis, ir tu vėl tenai eini?" Jėzaus atsakyme dar kartą užtinkame tas temas, kurios rūpėjo Jonui ir kurias jis ypač rūpestingai atžymėjo: „Ar ne dvylika valandų turi diena? Jei kas vaikščioja dieną, nesuklumpa, nes mato šio pasaulio šviesą; bet jei vaikščioja naktį, suklumpa, nes nėra jame šviesos". Dvylika Jėzaus mirtingosios dienos valandų dar ne visos buvo išsibaigusios, nors vakaras ir artėjo. Jisai, šio pasaulio šviesa, turėjo baigti savo kelionę iki paskutinės valandos, nei jo priešai negalėjo pakeliui sutrukdyti jo, nes dar nebuvo atėjusi jų valanda; jų viešpatavimo valanda bus tamsybių valanda.

Tada Jėzus tęsė: „Mūsų prietelis Lozorius miega, bet aš einu jo pažadinti iš miego“. Šie žodžiai, atrodo, sustiprino mokinių klaidingą aiškinimąsi Jėzaus pasisakymo dėl seserų atsiųstosios žinios („ta liga ne mirčiai“) ir taip pat tai, kad Jėzus užtruko dvi dienas, todėl jie pasitikėjimą reikšdami atsakė: „Viešpatie, jei miega, bus sveikas“. Iš tiesų ano meto medicina tą atvejį, kai giliai miegama, laikė ženklu, jog kūnas spiriasi ligai ir pradeda išstumti ją. Taigi buvo dar kita priežastis neiti į Judėją Lozoriaus aplankyti — tai netrukdyti jam. Tuomet Jėzus aiškiai pasakė jiems: „Lozorius mirė ir dėl jūsų, kad tikėtumėte, aš džiaugiuosi, jog nebuvau tenai. Bet eikime pas jį“.

Mokinius prislėgė žinia apie Lozoriaus mirtį, ir jie nė iš tolo neįtarė tikrųjų Jėzaus užsimojimų. Jeigu jau atsitiko blogiausia ir nebėra ką bedaryti, tai ko būtinai stengtis eiti į Judėją tiesiai į tą vyriausiųjų kunigų ir fariziejų lindynę? Mokiniams visiškai nepatiko ta kelionės mintis, ir jie svyravo tarp fariziejų baimės ir pagarbos Jėzui. Kita vertus, mokytojas atrodė buvo nusprendęs būtinai keliauti. Tad jiems reikėjo eiti kartu su juo, net ir tuo atveju, jei nebegalėtų grįžti ir netektų ten gyvybės tarp tų neapykantos pilnų priešų, kuriuos jie ruošiasi pajudinti. Apaštalas Tomas buvo tasai, kuris įtikinėjo juos, nors ir nedarydamas paslapties iš savo pažiūros dėl kelionės išdavų: „Eikime ir mes mirti su juo!“ Tad visi iškeliavo į Betaniją, pasiekdami ją vakarop. Bet mums reikia pasiklausyti Jono žodžių:

— Atėjęs Jėzus rado jį jau keturias dienas gulintį kape. Betanija buvo arti Jeruzalės, apie penkiolika varstų atstu nuo jos. Daug žydų buvo pas Mortą ir Mariją judviejų paguosti dėl jų brolio. Morta, kaip tik išgirdo, kad Jėzus ateina, išėjo jo pasitikti, o Marija pasiliko namie. Morta tarė Jėzui: Viešpatie, kad būtumei čia buvęs, mano brolis nebūtų miręs. Bet ir dabar aš žinau, kad Dievas tau duos, ko tik Dievą pa-

prašysi. Jėzus jai tarė: Tavo brolis prisikels. Morta jam atsakė: Žinau, kad jis prisikels prisikėlime, paskutinę dieną. Jėzus jai tarė: Aš prisikėlimas ir gyvybė; kas tiki į mane, nors būtų miręs, bus gyvas, ir kiekvienas, kurs gyvas ir į mane tiki, nemirs per amžius. Ar tai tiki? Ji jam atsakė: Taip, Viešpatie, aš tikiu, kad tu Kristus, gyvojo Dievo Sūnus, kurs atėjai į šį pasaulį! Tai pasakius, ji nuėjo ir pašaukė savo seserį Mariją, tylomis sakydama: Mokytojas čia ir tave šaukia. Kaip tik ji išgirdo, greitai atsikėlė ir ėjo pas jį. Nes Jėzus dar nebuvo įėjęs į kiemą; jis dar tebebuvo toje pačioje vietoje, kur jį buvo pasitikus Morta. Žydai, kurie buvo su ja namuose ir ramino ją, pamatę, kad Marija greitai atsikėlė ir išėjo, sekė ją, sakydami: ji eina pas kapą verkti tenai. Kaip tik Marija atėjo, kur buvo Jėzus, ir jį pamatė, puolė jam po kojų ir jam tarė: Viešpatie, kad būtumei čia buvęs, mano brolis nebūtų miręs. Tuomet Jėzus, pamatęs ją verkiančią ir atėjusius su ja žydus verkiančius, susigraudino dvasioje ir susijaudino.

490. Šie žodžiai gundo mus trumpam pertraukti pasakojimą pasidaryti kai kurioms pastaboms. Jei pasakojimas čia ir baigtųsi, niekam pasaulyje nekiltų joks klausimas. Pasakojimas ramus, permatomas, be šešėlio užslėptos prasmės; be to, jis visiškai sutampa su mūsų turimaisiais kitais istoriniais duomenimis, kad jo kiekviena eilutė gali būti patvirtinta. Sužymiu čia tik kai kuriuos pavyzdžius.

Senovės Betanija tikrai buvo šalia anuometinio kelio netoli Jeruzalės, apie penkiolika stadų atstumo, arba apie 2 kilometrai ir 775 metrai (šiandieną tas kaimas yra nusitęsęs truputį toliau, labiau į rytų pusę). Kadangi tai buvo taip arti Jeruzalės, tai daug žydų iš miesto buvo atėję pareikšti užuojautos žymiai mirusiojo šeimai, kaip tai reikalavo papročiai.

Žydų mirusieji būdavo laidojami tą pačią mirties dieną, ir šitaip atsitiko ir su Lozorium. Vyravo visuo-

tinai tokia nuomonė, kad mirusiojo siela tris dienas dar sukinėjasi apie lavoną, tikėdamasi galėsianti dar grįžti į jį, bet ketvirtąją dieną, pradėjus kūnui gesti, ji nueina sau visiškai.

Mirusiojo šeima susilaukdavo atėjusių pareikšti užuojautą septynias dienas, bet daugiausia tokių būdavo pirmąsias tris dienas. Atėjusieji savo liūdesį pirmiausiai reikšdavo įprastu rytiečiams triukšmingumu — verkdami, vaitodami, balsiai raudodami ir plėšydami savo drabužius; paskui jie susėsdavo žemėje ir kurį laiką nuliūdę tylėdavo.

Kada Jėzus atvyko, Morta ir Marija buvo jau apsuptos tokių atėjusiųjų pareikšti užuojautos. Jonas vadina juos žydais, kaip jis paprastai vadina Jėzaus neprietelius, ir jų iš tiesų tokių kai kurių būta, kaip rodo pasakojimo galas.

Morta, kurią mes jau esame sutikę kaip namų šeimininkę (§441), pirmoji išeina pasitikti Jėzaus, o paskui išeina Marija, lydima svečių. Pasikeitęs keliais sveikinimų žodžiais su seserimis ir pamatęs visus tuos žmones verkiant, Jėzus „susigraudino dvasioje ir susijaudino“, kaip tikras žmogus, su tikra širdim krūtinėje, kuris giliai jaučia visą žmogiškąją meilę ir širdgėlą.

Ar galima dar įsivaizduoti paprastesnį, tikslesnį ir teisingesnį pasakojimą, negu šitas yra?

Be abejo, šitaip jį būtų aptarę ir patys radikaliausieji mokslininkai, jei jis nebūtų baigęsis stebuklu. O kadangi visa pasakojimo viršūnė yra mirusiojo prikėlimas, dalyvaujant tiek daug ir tokių priešiškai nusiteikusių liudininkų, tai buvo nuspręsta, kad arba reikia įrodymų, jog čia esama iš anksto paruoštos apgaulės, arba čia esama neabejotinų mitinių ar alegorinių žymių. Senieji kritikai galvojo apie šiokią ar kitokią apgaulę ar suktybę, bet visos jų mintys dabar jau palaidotos be jokios vilties kada nors prisikelti. Keletas šių dienų kritikų galvoja, kad tasai pasakoji-

mas yra gryna alegorija, kad jame nėra nieko tikra, o tiktai vienu ar kitu būdu istoriškai pavaizduojama atitrauktinė idėja. Tačiau dėl to nėra nė kalbos, nes jei toksai pasakojimas yra alegorija, tai tuomet tokia yra ir kiekviena mirtis, kurios liudijimą pasirašo daktaras ar tardytojas, turėdamas prieš akis lavoną ir dar tam tikrą skaičių nedraugiškai nusiteikusių liudininkų; jei tokie mirties pažymėjimai turi istorinės vertės, tai juo labiau turi jos Lozoriaus mirties liudijimas. O tai dar aiškiau pasirodys iš pasakojimo tęsinio, prie kurio čia vėl grįžtame.

491. „Tuomet Jėzus, pamatęs išėjusius susitikti verkiančius žydus, susigraudino dvasioje ir pats save sujaudino. Jis tarė: Kur jį padėjote? Jie jam atsakė: Viešpatie, eik ir pasižiūrėk. Jėzus apsiašarojo. Todėl žydai kalbėjo: Štai, kaip jis jį mylėjo. O kai kurie iš jų sakė: Ar tas, kurs atvėrė akis aklam gimusiam, negalėjo padaryti, kad šitas nebūtų miręs?“

„Jėzus, vėl susigraudinęs pats savyje, priėjo prie kapo. Buvo tai ola, uždaryta akmenimi. Jėzus tarė: Atimkite akmenį. Mirusiojo sesuo Morta jam atsakė: Viešpatie, jau dvokia, nes jau keturias dienas guli. Jėzus jai tarė: Argi aš tau nesakiau, kad, jei tikėsi, išvysi Dievo garbę“.

„Atritus akmenį, Jėzus pakėlė aukštyn akis ir tarė: Tėve, dėkoju tau, kad mane išklausei. Aš, tiesa, žinojau, kad tu visuomet mane išklausai; bet tai pasakiau dėl čia aplinkui stovinčių žmonių, kad jie tikėtų, jog tu esi mane siuntęs. Tai pasakęs, jis sušuko garsiu balsu: Lozoriau, išeik laukan! Numirėlis tuojau išėjo surištomis raiščiais kojomis ir rankomis, ir jo veidas buvo aprištas skepeta. Jėzus jiems tarė: Atraišiokite jį ir leiskite eiti!“

Jėzaus laikais kapai Palestinoje buvo šalia gyvenamųjų vietų ar netoli jų. Lygiose vietose žymesniųjų asmenų kapai paprastai būdavo kasami žemėje statmenai duobės pavidalu; kalvotose vietose horizonta-

liai; kapą sudarydavo kambarys vienam ar dviem mirusiesiems, o daznai ir su prieangiu prieš tą kambarį. Is prieangio į tą kambarį būdavo įeinama siauru niekad neuzdaromu įėjimu, o prieangis iš lauko pusės uzritinamas dideliu akmeniu. Jau nuplautas, apsiakstytas kvepalais, suvyniotas raiščiais ir įsuptas į drobulę, lavonas paprastai būdavo padedamas laidojamajame kambaryje ir dėl to būdavo prieinamas to kambario orui. Todėl ir lengva įsivaizduoti, kad trečią ar ketvirtą dieną, nepaisant tų kvepalų, visą kapą užpildydavo jau gendančio lavono kvapas.

Musų atveju tuo susirūpina Morta, kai Jėzus įsako atristi akmenį nuo kapo angos. Lozoriaus lavonas ten buna jau keturios dienos. Nustatinėdami laiką, issiaiškiname, kad įvykių eiga buvo šitokia: paskutiniąją dieną Jėzus iš Transjordanijos atėjo į Betaniją, keliaudamas Jeruzalėn vedančiu Jeriko keliu; kitos dvi dienos — priespaskutiniąją ir dar vieną — buvo jo užgaištos Transjordanijoje, gavus jau žinią, kad Lozorius sunkiai susirgo; dar ankstyvesnė ketvirtoji diena yra toji, kada jo seserys nusiuntė Jėzui žinią, ir tą dieną Lozorius mirė ir buvo palaidotas. Taigi jis mirė tada, kai jo seserys išsiuntė Jėzui žinią.

492. Šiandieną senovinės Betanijos vietoje nurodomas kapas, kurį IV šimtmečio tradicija sutapatina su Lozoriaus kapu. Tai yra tikrai įprastos Palestinoj rušies kapas, bet šiandien yra sunku tiksliai nustatyti, kad tai yra tas pats Lozoriaus kapas, nes šimtmečių bėgyje daug kartų keitėsi vietovės aplinka. XVI šimt. mahometonai užmūrijo to kapo išorinę angą, kai ten buvo pastatyta mečetė. Po to buvo pravestas įėjimas į kapą iš kitos pusės, ir į jį šiandieną patenkama nusileidus 24 laiptais. Tas įėjimas nuveda į senovinį kapo prieangį, kuris yra kvadratinės formos, apie 3 metrus ilgio ir pločio. Dar nužengus tris laiptus, patenkama į laidojamąjį kambarį, kuris yra šiek tiek mažesnis ir turi trims lavonams vietos.

Kokia bebūtų šio kapo tapatybė su Lozoriaus kapu, pasakojimas labai tiksliai perduoda Palestinos laidojimo papročius ir sutinka su archeologiniais radiniais, tad ir šia prasme pasakotojas pasirodo esąs savo akimis matęs įvykius. Pasakojimas nemažiau tiksliai perteikia ir žydų psichologiją įvykio metu ir tuojau po jo. Įvykio metu kai kurie žydai prikiša Jėzui, kad jis atvėręs aklam gimusiam akis, negalėjęs padaryti, jog Lozorius nemirtų. Po to įvykio žydų tarpe kilo nesutarimų, kuriuos savo akimis matęs liudininkas šitaip nupasakoja: „Daugelis žydų, kurie buvo atėję pas Mariją ir Mortą ir buvo matę, ką Jėzus padarė, įtikėjo į jį. Bet kai kurie iš jų nuėjo pas fariziejus ir jiems pasakė, ką Jėzus buvo padaręs". Šio uolaus pranešimo, kaip toliau matysime, pasėka buvo fariziejų sprendimas, kad tokių didingų ir viešų stebuklų darytojas turi būti pašalintas. Bet čia svarbu iškelti tai, kad stebuklą mačiusių žydų nesutarimas turi tobulą psichologiškai istorinį pagrindą. Tie Jėzaus priešininkai, kurie neužsimiršo, kad jie yra žmonės, pasiduoda stebuklui ir tiki į tą, kurs stebuklą padarė; kiti gi savo žmogiškąjį protą ir širdį palenkia savo partijai, tesirūpina tik partijos laimėjimu, nubėga skųsti Jėzaus. Žmonijos istorija yra pilna tokių partizaniško atkaklumo kraštutinių pavyzdžių; bet niekad atkaklumas nebuvo toks atšiaurus, kaip fariziejų. Tegul griūna pasaulis, tik bet kokia kaina tegul išlieka farizieizmas!

Iš tiesų pasaulis griuvo, o farizieizmas išliko, kaip nepaneigiamas savo paties pralaimėjimo liudininkas. ––

493. Šiandieniniai radikalieji kritikai (didesni senovės fariziejinių metodų pasekėjai, negu atrodo), įrodinėdami, kad Lozoriaus prikėlimo pasakojimas yra visiška alegorija ir neturi jokio istorinio pagrindo, pateikia argumentą, kuris turėtų būti nesugriaunamas. Tas jų įrodymas yra tai, kad šį įvykį pasako-

ja vien tik Jonas, o ne sinoptikai; jeigu įvykis būtų buvęs tikras, tai sinoptikai, remdamiesi apologetiniais sumetimais, nebūtų praleidę jo, nes jis kaip tik tiktų sustiprinti tikėjimui į Jėzų Mesiją.

Toks protavimas iš tikro yra nesugriaunamas, bet tik parodyti, kad radikalai kritikai neturi tikrų argumentų. Pirmoje vietoje jiems galima priminti asmeniškai, kad Jėzaus prisikėlimas yra papasakotas ir sinoptikų ir Jono, tačiau jiems nepakanka dar tai priimti šį reikalą, kaip istorinį faktą. Be to, jų toksai protavimas yra tylos argumentas, kuris visuomet laikomas labai silpnu, o mūsų atveju visiškai nieko nereiškia. Mes žinome, kad Jonas kaip tik norėjo papildyti iš dalies tai, ką buvo pasakoję sinoptikai, o Lozoriaus atsitikimas kaip tik ir yra vienas tokių atvejų. Kita vertus, sinoptikai ne tik neketina pasakoti visų Jėzaus darbų ir jo padarytųjų stebuklų, bet patys duoda įrodymų, jog labai daugelį dalykų jie yra praleidę. Iš tiesų jau matėme, kaip sinoptikai perduoda Jėzaus žodžius, pagal kuriuos išeina, jog daug stebuklų buvo padaryta Korozaine, bet nė vieno tų įvykių neperduoda nei sinoptikai, nei Jonas (§412). Kodėl sinoptikai šį pasakojimą praleido, tai atviras dalykas spėlioti. Labai panašu būtų į tiesą tai, kad jei nenorėjo Lozoriaus ir jo seserų iškelti aikštėn, jog prieš juos nesiimtų spaudimo priemonių priešiškai nusistačiusieji žydai, kurie tada vyravo Jeruzalėje nuo to meto, kai sinedriumas jau buvo sugalvojęs nužudyti Lozorių, kaip nepatogų liudininką (§503). Vėliau gi, kai rašė Jonas, ta išmintinga tyla jau nebeturėjo prasmės, nes Jeruzalė jau buvo paversta į griuvėsių krūvą.

Olimpinių žaidimų nuotaika atsiduoda tasai aiškinimas, kurį apie Lozoriaus prikėlimą pateikia Renanas. Iš tikrųjų tai yra jau antrasis iš eilės aiškinimas, nes pirmasis, pagal kurį prileidžiama, kad Lozorius buvo kuriam laikui apalpęs ir kad su seserimis buvo sutarta tokia apgaulė, nepatenkino kaip reikiant nė

paties Renano. Taigi ano pirmojo visiškai neatsisakydamas, tik dar sustiprindamas jį, jis pateikia savo sprendžiamąsias išvadas (Vie de Jesus). Vieną gražią dieną apaštalai paprašė Jėzų, kad padarytų stebuklą Jeruzalės gyventojams įtikinti. Nusiminęs Jėzus atsakė, kad žydai netikėtų, jei net ir Lozorius prisikeltų, turėdamas galvoje Lozorių iš prilyginimo apie turtuolį (§472). To atsakymo pakakę, kad vėliau kalbėtų apie Lozoriaus prikėlimą, kaip apie tikrą ir buvusį dalyką. Ir taip gražiai buvo padarytas stebuklas. Taigi, tikrai visi, mokyti ir bemoksliai, pasidarys išvadą, kad toks aiškinimas tinka tik sukelti vienai valandėlei nuoširdaus juoko, bet nusijuokę taip pat visi paklaus, ar Jėzaus biografija yra tinkama vieta, kurioje sudarinėjami panašūs juokai.

JĖZUS EFRAIME IR JERIKE

494. Jeruzalės žydų vyresnieji labai rimtai pažiūrėjo į Lozoriaus prikėlimo liudininkų skundą. Susirūpinę fariziejai kreipėsi į vyriausiuosius kunigus, kurie turėjo išspręsti tą reikalą, ir tam buvo sušauktas susirinkimas (sinedriumas), kuriame dalyvavo daugelis sinedriumo narių. Buvo iškeltas klausimas: „Ką darysime? Kadangi tas žmogus daro daug stebuklų! Jei paliksime jį taip veikti, visi įtikės į jį; ateis romėnai ir sunaikins mūsų šventą kraštą ir tautą". Susirinkimo dalyviai visai neginčija Jėzaus stebuklų tikrumo, o ypač šio paskutiniojo. Jau iš seno pasirodydavo stebukladarių, prisistatančių Dievo pasiuntiniais ir šaukiančių tautą sukilti (§433); ir Jėzus laikomas vienu tokių, net dar blogesniu, nes jis daro tokių didelių ir nuostabių stebuklų, todėl jie gali atkreipti romėnų dėmesį. O jie juk buvo Palestinos šeimininkai, nors ir nesikišo į šventyklos reikalus ir tautai buvo palikę tam tikrą vidaus autonomiją (§22). Bet jiems jau buvo įkyrėjusi ta nesibaigianti revoliu-

cinių stebukladarių procesija, ir gal kaip tik tas galilėjietis būtų paskatinęs juos visu griežtumu ir galutinai baigti su tais revoliucininkais. Tiesiogines pasėkas lengva pramatyti: Jėzus tęstų savo priboškiančius stebuklus, minios masiškai subėgtų prie jo, visi sutartinai paskelbtų jį Izraelio karalium vietoj Jeruzalės prokuratoriaus ir Romos imperatoriaus. Prieš sukilėlius butų atžygiavę Palestinoje buvę romėnų daliniai, o taip pat ir Sirijos legionai. Tada prasidėtų žydų žudymas, o taip pat šventyklos ir visos tautos naikinimas. Pavojus buvo rimtas ir grėsmingas: reikėjo skubiai veikti.

Susirinkime dalyvavo Kaifas, einąs vyriausiojo kunigo pareigas, kuris, klausęsis pasiūlymų, savo nuomonę išreiškė išdidžiai, kaip leido jo einamosios pareigos: „Jūs nieko nežinote! Ir neapsvarstote, kad jums geriau, jei vienas žmogus mirs už tautą, kaip kad visa tauta pražūtų". Kaifas nieko vardu nepaminėjo, bet visi suprato: tas „vienas žmogus", kurs turėjo mirti „už tautą", buvo Jėzus. Teisybė, kad Jėzus neskatino tautos sukilti ir niekada nesivertė politika. Teisybė, kad jis buvo nekaltas, kaip, greičiausia, buvo iškėlę kai kurie susirinkimo dalyviai, bet ar visa tai buvo svarbu? Jei jis mirs, visa tauta išvengtų pražūties, ir tai buvo pakankamas pagrindas, kad jis mirtų. Tai sakydamas Kaifas kalbėjo tik kaip politikos žmogus ir savo sadukėjų kunigiškosios kastos sumetimais, kurie visiškai sutiko su fariziejų reikalais. Tačiau evangelistas jo žodžiuose įžiūri daug aukštesnę prasmę ir ją išreiškia šitokia pastaba: „Tai jis pasakė ne pats savaime, tik, būdamas tais metais vyriausiuoju kunigu, pranašavo, kad Jėzus turėjo mirti už tautą ir ne tik už tautą, bet ir kad jis surinktų draugėn išsklaidytuosius Dievo vaikus".

Pasakymas „būdamas tais metais vyriausiuoju kunigu" davė pakankamai pagrindo pakaltinti evangelistą nežinojimu, kad vyriausiojo kunigo pareigos

einamos ne vienerius metus. Kalbos nėra, kad tai reta žinia, nes kiekvienas Senojo Įstatymo skaitytojas žino, kad tos pareigos būna visam gyvenimui, nors Jėzaus laikais, kaip jau esame matę (§50), retas vyriausiasis kunigas ištesėdavo tiek ilgai. Todėl Jonas, žinodamas tą vykstantį piktnaudojimą, nori tik išskirtinai pabrėžti, kad tais iškilmingaisiais Jėzaus mirties metais Kaifas teisėtai ėjo vyriausiojo kunigo pareigas ir kaip toks ištarė anuos žodžius, kurie net jam nenuvokiant tai turėjo daug didesnės reikšmės, negu jis norėjo. Jono akimis, šis paskutinysis Senojo Įstatymo vyriausiasis kunigas tais pat metais baigė savo pareigas, nes tas metais Mesijas Jėzus įstatė Naująjį Įstatymą; o prieš baigdamas eiti tas pareigas, naudodamasis teisėta pareigų galia, jis atidavė pagarbą Naujojo Įstatymo Kurėjui, nesąmoningai paskelbdamas jį Izraelio ir visų žemės tautų išganymo auka. Taryba nusprendė veikti taip, kaip Kaifo pasiūlyta: „Nuo tos dienos jie buvo nusistatę jį užmušti".

Apaštalams ar ir pačiam Jėzui, greičiausia, apie tą sprendimą papasakojo koks nors prielankus žmogus, patyręs apie tai. Nuo tada Jėzus daugiau nebesirodė viešai ir pasitraukė iš Jeruzalės į miestą, kuris vadinamas Efremu, kuris buvo žinomas IV šimt. tradicijai[1]), beveik tikras dalykas, kad jis atitinka šiandieninį Taiji beh, apie 25 km į šiaurę nuo Jeruzalės, tyrų pakraštyje. Jėzus turėjo paprotį prieš rimtus savo pasiuntinybės įvykius pasitraukti į nuošalias vietas.

495. Efreme Jėzus išbuvo nedaugelį dienų. Artėjo Velykos, ir pirmieji maldininkų būriai buvo pradėję keliauti į šventąjį miestą, kuriame buvo laukiama bet kuriuo metu ir jo atvykstant. Kad susirinkimo nutarimas nebūtų vien tuščias troškimas, „vyriausieji kuni-

1) Plg. Euzebijaus Onomasticon, 90

gai ir fariziejai buvo davę paliepimą pasakyti, jei kas sužinotų, kur jis esąs, kad jie galėtų jį sugauti“[2]).

Nežiūrint tokio įsakymo, 30 m. vieną iš pirmųjų Nisano mėnesio dieną Jėzus iš savo Efremo nuošalumos iškeliavo į Jeruzalę, naudodamasis ilgesniuoju Jeriko keliu pagal Jordaną. Mokiniai jautė tragediją ir sekė nenoromis: „Jie buvo kelyje ir ėjo į Jeruzalę; Jėzus ėjo jų priešakyje; jie buvo nustebę ir sekė bijodami“[3]).

Šį karavaną sudarė dvi grupės. Pirmąją sudarė apaštalai ir keletas seniausių ir labiausiai atsidavusių mokinių, o jis pats ėjo vienas priekyje, ir dėl to jie sekė „bijodami“. Antroji grupė, dar labiau atsilikusi, buvo sudaryta iš neseniai jį pradėjusių sekti mokinių, įsimašiusių gal tarp Velykų maldininkų, kurie jau pažinojo Jėzų ir kuris jiems rūpėjo, ir tie „sekė bijodami“. Toli dešinėje jau buvo matyti Jeruzalės kalvos.

Vienu metu Jėzus pamojo dvylikai apaštalų prisiartinti ir pradėjo jiems sakyti, kas turi atsitikti: „Štai mes einame į Jeruzalę. Žmogaus Sūnus bus įduotas vyriausiems kunigams, Rašto žinovams ir vyresniesiems; jie pasmerks jį mirti ir paduos jį pagonims; jie tyčiosis iš jo, apspiaudys jį, plaks jį ir užmuš jį, bet trečiąją dieną jis prisikels iš numirusiųjų“. Pranašystė nebuvo nauja, bet turint galvoje anas aplinkybes, verta buvo tai pakartoti. Kai jau čia pat buvo laikas, kai Jėzus prisistatys pasauliui kaip Mesijas, tai sudarė progą dar kartą priminti savo pasekėjams tikrąjį savo mesianizmo supratimą. Bet ir šį kartą tas patikslinimas gana maža ką tepadėjo. Lukas (18, 34) kantriai pasako mums, kad „Dvylika nieko iš to nesuprato. Tas dalykas buvo jiems paslėptas, ir jie nesuprato, apie ką buvo sakoma“ Koks didelis buvo tas nesupratimas, rodo vienas atsitikimas, kuris netrukus po to įvyko.

2) Jono 11,57

3) Morkaus 10,32

496. Tarp tų, kuriuos Jėzus pasišaukė pas save, „nieko nesuprato“ du broliai, Jokūbas ir Jonas, Zabediejaus sūnūs, o kitame būrelyje, kuris iš atokiau sekė Jėzų, buvo jų motina, gal viena tų gerųjų šeimininkių, kurios pasirūpindavo Jėzaus bendradarbių medžiaginiais reikalais (§343). Abu jaunuoliai Jėzaus pranešimą bus pasakę savo motinai, ir visi trys jie plačiai aiškinosi tai ko šviesiausiai ir ko klaidingiausiai. Jie, greičiausia, kalbėjo apie Mesiją kaip valdovą, jo pergales, garbę, sostą, apie jo karališką dvarą ir dvariškius ir kitokius svajonėmis paremtus dalykus, tokius brangius politiniam mesianizmui. O kadangi laikas artėjo, tai jie nutarė, kad reikia ką nors daryti užsitikrinti sau geroms vietoms. Tai dėl to netrukus motina, lydima dviejų savo sūnų, su didžiausiu nuolankumu ir pagarba prisistato Jėzui, pasiryžusi klausti jį. Jiems tai taip svarbu, kad jie kalba visi iš karto ir pertraukia vienas kitą, dėl to kai Matas (20,20) priskiria klausimą motinai, tai Morkus (10,35) — sūnums. — Ko nori? Ko norite? — paklausė Jėzus. Ir tada motina, padedama savo sūnų, išdėsto savo prašymą. Kai jau dabar Jėzus įsteigs savo karalystę Jeruzalėje, jis neprivalo užmiršti tų abiejų gerųjų jaunuolių. Jie abu visada labai mylėjo jį, iš meilės jam paliko net savo namus ir savo tėvo laivus. Taigi ar Jėzus nebūtų dėkingas jiems ir ar negalėtų savo mesijiniame dvare suteikti jiems vietos vienam dešinėje, o kitam kairėje savo sosto? Motina nieko neprašo sau, bet ji tikisi prieš mirdama dar susilaukti paguodos pamatyti abu puikiuosius savo sūnus geriausiose vietose šalia garbingojo Mesijo.

Jie baigė kalbėti. Jėzus ilgai žiūri į visus tris ir paskui be galo kantriai sako jaunuoliams: „Nežinote, ko prašote. Ar galite gerti taurę, kurią aš gersiu? Arba būti pakrikštyti tuo krikštu, kuriuo aš esu krikštijamas?“ Mesijo garbė tikrai ateis, bet jis turi išgerti taurę ir priimti krikštą, kad išsipildytų tragiškoji

pranašystė, apie kurią jis ką tik buvo kalbėjęs apaštalams. Prieš pradedant garbingąjį gyvenimą įvyks negarbinga mirtis, tai ar jie galės pakelti tai? Abu jaunuoliai, rodydami baimės nežinantį pasitikėjimą, atsakė: „Galime!“ Jėzus nelauktai sutinka su jais, bet atmeta jų prašymą: „Taurę, tiesa, kurią aš gersiu, gersite ir krikštu, kuriuo aš esu krikštijamas, būsite pakrikštyti, o sėdėti mano dešinėje ar kairėje ne mano dalykas duoti jums, bet tiems, kuriems dangiškojo Tėvo parengta“. — Pranašystė apie taurę ir krikštą yra užuomina į apaštalų būsimuosius bandymus, o kita atsakymo dalis išskiria du dalykus, kuriuos klausiantieji sumaišė, būtent, Mesijo karalystę žemėje ir didingąją dangaus karalystę. Pirmoji yra šis pasaulis, ir jis bus pilnas kentėjimų ir persekiojimų; antroji karalystė prasidės su atgimimu, ir jis bus pasėka tos kantrybės, kuri buvo padėjusi pakelti šio pasaulio kančias ir persekiojimus. Tada žmogaus Sūnus sėdės savo garbės soste, bet kitas vietas paskirstys dangiškasis Tėvas.

Kiti apaštalai patyrė apie šį garbės troškimą reiškiantį prašymą ir nepajėgė nulaikyti pavydaus pykčio prieš tuos, kurie iškėlė jį, tuo parodydami, kad ir jie turi tokių „troškimų“. Jėzus vėl susišaukė juos visus įspėti ir dar kartą išblaškyti jų įsivaizdavimą: pagonių tautose vadai valdo kitus ir verčia juos pajusti tą jų valdžią, o tarp Jėzaus pasekėjų, jeigu kas nori būti didesnis už kitus, privalo pasidaryti mažesniu, o kas nori būti pirmasis, privalo būti visų vergu[4]), pasekdamas Jėzum, „kuris atėjo ne kad jam tarnau-

4) „Bet jis (kardinolas Federigo) širdyje buvo tikras, kad nė vienas, kuris išpažįsta krikščionybę, negali paneigti, jog nėra didesnio pranašumo žmogaus prieš žmogų, kaip tarnavimas kitiems, vengiant garbės ir stengiantis išvengti jos; žinoma, tik ne dėl to, kad būtų stengiamasi išsisukti pasitarnauti kitiems, bet dėl to, kad nesijauti pakankamai vertas tokios aukštos ir pavojingos tarnybos“ (Manzoni, Sužadėtiniai, 22 sk.).

tų, bet kad jis pats tarnautų ir atiduotų savo gyvybę daugeliui atvaduoti (iš vergijos)"[5]). Jėzus pavaizdavo save geruoju ganytoju, kuris visą dieną tarnauja savo skaitlingai kaimenei ir už ją atiduoda gyvybę (§434); čia jis vėl grįžta prie anos minties ir paskelbia, kad jis atiduoda savo gyvybę išpirkti iš vergijos daugeliui savo pasekėjų. Tai yra mokslas, kurį vėliau ypač pabrėžia šv. Povilas.

497. Jau suminėtuoju keliu Jėzus atkeliavo į Jeriką. Tasai anų laikų aristokratiškasis miestas buvo tikrai žavi vieta ir visiškai kitokia, negu kitos, ypač žiemą, nes ten helenizmu gyvas Erodas Didysis gausiai išliejo savo aistrą statyti, kaip ir mažesniu mastu jo sūnus Arkelajus. Čia buvo amfiteatras, hipodromas, prabangūs karališkieji rūmai, ištisai perstatyti Arkelajaus, be to, didžiuliai tvenkiniai, kur subėgdavo iš apylinkių vanduo. Šis miestas buvo jau nebe toks, kaip senovinis kananiečių Jerikas, kurio griuvėsiai stūksojo per porą kilometrų į šiaurę, šalia Eliziejaus šaltinio. Jozuės sunaikintojo miesto griuvėsiai ilgą laiką išbuvo neapgyventi, bet šalia jų esąs brangaus vandens šaltinis iš lėto sutraukė daug žmonių, ir ilgainiui ten iškilo naujų pastatų, kurie Jėzaus laikais sudarė lyg ir anuometinio Jeriko priemiestį[6]).

Jei kas tad ėjo iš šiaurės, kaip Jėzus šį kartą, pirmiau praėjo tą priemiestį šalia senovinio Jeriko vietos, o pusvalandį paėjęs pasiekė Erodo miestą kaip tik prie įėjimo į siaurą slėnį, kuriuo nutįsta kelias į Jeruzalę. Ties ta vieta įvyko dalykas, kurį, įdomiai skirdamiesi vienas nuo kito, papasakoja visi trys sinoptikai[7]).

Pagal Matą ir Morkų, tai atsitiko, kai Jėzus ėjo iš Jeriko; pagal Luką, kai jis ėjo į Jeriką. Pagal Morkų ir Luką, ten buvo išgydytas aklasis, kurį Morkus

5) Mato 20,25-28

6) Plg. Žydų karas, IV,459

7) Mato 20,29 ir sek.; Morkaus 10,46; Luko 18,35

vadina Bartimėjum, Timėjaus sūnum, o pagal Matą — išgydyti buvo du. — Klausimas senas jau, ir jam išspręsti buvo pasiūlyta jau daug išvadų, kai kurios jų neturi jokio pagrindo ar labai menką. Viena tokių yra tai, kad buvę trys aklieji, vienas jų prisistatęs įeinat į Jeriką, o kiti du kelyje išeinant iš miesto. Atrodo, kad geriausias aiškinimas yra tas, kuris primena, jog buvo du Jerikai — senasis miestas ir Erodo statytasis. Jei kas nors eina tuo abu miestus skiriančiu nedideliu tarpu, tai tokį galima pavadinti išeinančiu iš Jeriko (senojo), ar įeinančiu į Jeriką (Erodo statytąjį). Kai dėl išgydytųjų skaičiaus, ar du, ar vienas buvo, tai su tokiu jau ir anksčiau buvome susidūrę, kai buvo išgydytas velnio apsėstasis gerazėnas, kuris, kaip Matas sako, turėjo palydovą (§374); čia ir vėl tik Matas pažymi, kad buvo du aklieji. Bet jei nusikelsime į anuos laikus, tai nesunku bus išaiškinti tą skirtingumą. Palestinoje aklieji dažnai vaikščiodavo po du, šiek tiek pagelbėdami vienas kitam, ir apsukresnysis jų beveik įasmenindavo abu juos, antrąjį palikdamas lyg ir šešėlyje. Šiuo atveju kalba Bartimėjus, bet rūpestingasis Matas pažymi, jog jis kalba už du.

Taigi Bartimėjus, lydimas už jį drovesnio draugo, elgetavo prie kelio. Daugelio žingsnių garsas sakė jam, kad pro šalį eina daug žmonių, ir tada jis paklausė, kas čia eina. Jam buvo atsakyta, kad čia pro šalį eina Jėzus Nazarėnas, kurio stebuklų garsas, tikriausia, jau buvo žinomas jam. Tada abu aklieji elgetos pradėjo šaukti: „Viešpatie, Dovydo Sūnau, pasigailėk mudviejų!“ Iš minios piktai buvo šaukiama jiems, kad nutiltų, bet šie abu ėmė dar garsiau šaukti. Jėzus sustojo ir prašė, kad atvestų juos artyn. Arčiau Bartimėjaus padrąsindami sakė: „Drąsos! kelkis! tave šaukia!“ Tas pašoko, numesdamas savo apsiaustą, ir lydimas savo maženiojo bendro, priėjo prie Jėzaus. Jėzus paklausė juos: „Ko norite, kad judviem padary-

čiau?“ Ko gali trokšti aklasis? Bartimėjus atsakė: „Mokytojau, kad regėčiau!“ O abu drauge kartodami: „Viešpatie, kad mudviejų akys atsivertų!“ Jėzus tada tarė: „Eik, tavo tikėjimas išgelbėjo tave!“ Esmėje tai tas pats atsakymas, kuris buvo pratartas aniems dviems akliesiems iš Kaparnaumo (§351). Jis palietė jų akis, ir abu akimirksniu išgijo ir tuojau pat, įsimaišę minioje, nuėjo paskui jį.

498. Tada Jėzus įėjo į Jeriką, žinoma, apsuptas entuziazmo. Žmonės iš visų pusių bėgo pamatyti to garsaus Rabbio, kurio fariziejai ieškojo nužudyti, to, kuris ką tik buvo išgydęs įprastinę porą aklųjų čia pat, šalia jų, ir visuotinį sujudimą dar labiau kurstė patys tie vyrai, pasiryžę rodyti savo akis visiems, kurie tik norėjo tirti jas.

Tarp atbėgusiųjų buvo tūlas Zakėjus, muitininkų viršininkas. Kaip pasienio miestas ir svarbus prekybos centras, Jerikas bus turėjęs sukaupęs daug mokesčių rinkėjų, ir juos tvarkė kaip tik tasai Zakėjus. Jo hebraiškas vardas „Zakkai“ rodo, kad jis buvo žydas. O jei, nepaisant tai, jis vertėsi šia žydų nekenčiamąja profesija, kaip Levis Matas (§306), tai iš tiesų kaltė čia buvo ne jo, o to į tokią pagundą vedusio gero pelno,kurį teikė tokia tarnyba. Iš tiesų jis buvo turtingas, bet jam, kaip ir Leviui Matui, turtai nenustelbė visų dvasinių jausmų. Medžiaginis pasisotinimas kartais keldavo jam koktumą, ir kartais jausdavo jis aštrų troškimą tokių turtų, kurie yra aukštesni už auksą ir sidabrą. Zakėjus kaip tik šitaip nusiteikęs buvo ir tą dieną, kai Jėzus įėjo į Jeriką, ir jis gyvai troško arčiau prieit prie jo ir pasikalbėt ar bent pamatyti jį. Bet išėjęs į kelią jis suprato, kad tai bus labai sunku. Jėzų supa tirštai susigrūdusi minia, ir prasispausti pro ją neįmanoma. Kita vertus, vargšas Zakėjus (o ne Jėzus, kaip įsivaizdavo Eisleris) buvo žemo ūgio ir iš ten, kur jis stovėjo, negalėjo užmatyti nė Jėzaus galvos. Ar jam atsisakyti savo to

sumanymo? Jokiu būdu ne! Sumanusis Zakėjus pabėgėjo į minios priekį, nes einama buvo pamažu, ir, užmatęs tinkamą šilkmedį, įsilipo į jį. Tai vienas tų žemųjų medžių, kokių ir šiandien dar matyti pačiame Jerike, išsikreivojusiomis ilgomis šaknimis, panašiomis į virves, ir kai taip patogu ant jų pasilipėti, tai patys niekai ir į medį įlipti. Tačiau tuo jis sudarė dėmesį atkreipiantį vaizdą. Jei jis būtų buvęs paprastas kaimietis ar koks nors menkas miestietis, niekas nebūtų atkreipęs į jį dėmesio; o tasai mažiukas ten gi buvo muitininkų viršininkas, vienas tų, kurie prižiūri šituos siurbėles, čiulpiančius kraują iš pačios žmonių širdies. Gal ne vienas praeinančiųjų pagalvojo, kad būtų gera nutempti jį žemėn ar pagaliau bent gerą laužą pakurti ten po juo; žodžiu, visi jie rodinėjo į jį, palydėdami tai pašaipos ir paniekos šūksniais.

Pagaliau Jėzus buvo jau nebetoli šilkmedžio. Visi žiūrėjo ten į viršų, — tai ir jis sužiūro. Tie, kurie buvo iš Jeriko, paaiškino jam, kad tasai ten medyje užsikoręs mažiukas yra niekai, „nusidėjėlis“, iš tikro nusidėjėlių viršininkas ir vyriausia siurbėlė, kuris lyg pasityčioti turi „Zakkai“ (švarus) vardą, nors daug geriau būtų pavadinti jį bet kuriuo iš daugelio kitų vardų. Mokytojui netiktų prakalbėti į jį nei sustoti ir žvilgterėti į jį. Tačiau Jėzus ne tik sustojo ir pažvelgė į jį, bet atrodė, kad jo visiškai nepaveikė suteiktosios žinios. Kai tie, kurie teikė jam tas žinias, liovėsi kalbėję, jis atsigrįžo į žmogelį medyje ir, be kita ko, pasakė jam: „Zakkai, lipk skubiai žemyn! Man reikia šiandieną pabūti tavo namuose!“

Tai sukėlė visuotinį pasipiktinimą. Prasidžiugęs Zakėjus nusirito iš medžio, ir mokytojas nuėjo su juo į jo namus, o tai matydami „visi murmėjo ir sakė, kad jis užėjo pas nusidėjėlį“. Kadangi Zakėjaus namai buvo nusidėjėlio namai, tai jie buvo nešvarūs, ir dėl to tie, kurie ištikimai prisilaikė fariziejų nustatytųjų taisyklių, žinoma, nėjo vidun; o tie namai tačiau pa-

sidarė žymiai švaresni už daugelio fariziejų. Zakėjus, kurio sąžinę slėgė ne vien tik kokios nors smulkmenos, nutarė pagerbti savo svečią, plačiai pasiaiškindamas dėl savo praeities; dėl to jis tarė Jėzui: „Štai, aš duodu pusę savo gėrybių beturčiams, ir jei kuo nuskriaudžiau ką nors, grąžinu keturgubai". O jo svečias, visiškai patenkintas, atsakė: „Šiandieną suteikta išganymas šitiems namams, nes ir jis yra Abraomo sūnus. Nes žmogaus Sūnus atėjo ieškoti ir gelbėti, kas buvo pražuvę". Panašiu būdu Jėzus gyrė ir kitą muitininką — Levį Matą, vėliau tapusį jo pasekėju.

Stebuklingas Bartimėjaus pagydymas buvo sukėlęs minios nuostabą ir pasigėrėjimą. O Zakėjaus pasitaisymas, galimas dalykas, nieko nenustebino ir nieko nepriverte gėrėtis, ir gal tarp jų buvo dar ir tokių, kurių pastabos dėl to buvo gana piktos. O Jėzaus akims Zakėjaus atsivertimas buvo taip pat stebuklas, nemažesnis už aklojo išgydymą, nors ir kitos rūšies. Jei Bartimėjaus atveju aklajam buvo grąžintas regėjimas, tai Zakėjaus atveju kupranugaris pralindo pro adatos skylutę, taigi atsitiko toks dalykas, kas „žmonėms tai negalimas dalykas, o Dievui visa galima" (§485).

MINŲ IR TALENTŲ PRILYGINIMAS

499. Gali būti, kad Zakėjaus atsivertimas ir Jėzaus atsakymas vyko pokylio metu, kurį muitininkų viršininkas suruošė savo svečiui. Be Jėzaus mokinių, ten gal bus dalyvavę ir kiti Jėzaus gerbėjai, kurie iš jo laukė didelių dalykų; baimingas drebulys bus nubangavęs sale, kur svečiai pusbalsiai kalbėjosi apie Dievo karalystę ir garbingąjį Mesiją, apie akinančias pergales, apie teismus, spindinčius sostus ir palaimos šlovingumu puikuojančius dvariškius. Bet apie tuos dalykus buvo kalbama su tam tikru susilaikymu, kad tai nesudarytų nemalonumo mokytojui,

nes jau visi žinojo, kad jis tik dėl sau vienam težinomų priežasčių nepritaria tokioms kalboms ir visada pakeičia tai kitais vaizdais, tokiais niūriais, kokie jų piešiamieji buvo šviesūs. O nebebuvo jau jokių abejonių, kad tai yra sprendžiamųjų įvykių išvakarės; viskas leido tikėti, kad diena iš dienos mokytojo stebuklų darymo galia vis labiau išsiskleis, reikalai visiškai pasikeis ir viešai bus įkurta Dievo karalystė. Gal pro kai kuriuos pokylio salės langus buvo matyti prabangus karaliaus rūmai, Arkelajaus statyti, ir kai kurių vaizduotė bus nukrypusi tada į neaiškų ir trumpalaikį tetrarko valdymo laiką (§14), kaip į priešingybę savo širdyse puoselėjamosios pastovios ir garbingos karalystės, kurią Mesijas Jėzus įkurtų po keletos dienų.

Jėzus nugirdo dalį tų tylių pokalbių ir labai gerai suprato tų visų dalyvių nusiteikimą, „todėl jis pasakė dar vieną prilyginimą, nes jis buvo arti Jeruzalės, o jie manė, kad Dievo karalystė tuojau apsireikšianti“[1]). Prilyginimas buvo šitoks.

Kilmingas žmogus iškeliavo į tolimą šalį, kad ten jam būtų patvirtintas karalystės valdymas, o paskui grįžti kaip karalius valdyti. Kad jam nesant pinigai nestovėtų be darbo, pasišaukė dešimtį savo tarnų ir kiekvienam davė po vieną miną (mina vadinamas žydų vartojamas pinigas), kad jie naudotųsi ja, kol jis sugrįš. Bet piliečiai nekentė jo; jie pasiuntė paskui jį pasiuntinius pasakyti tam, kuris turėjo įvesdinti jį, kad jie nenori jo turėti karalium. Tačiau jam buvo suteiktas karalystės valdymas ir kilmingasis žmogus grįžo kaip tikras ir teisėtas karalius.

Tai trumpai prilyginimo įžangai mintį bus davęs tikras istorinis dalykas, nes, kaip jau esame matę, tai kaip tik atitinka Arkelajaus kelionę į Romą, kurią jis atliko apie trisdešimt metų prieš gaudamas iš

1) Luko 19,11

Augusto teisę kaip karalius valdyti savo žemes, ir apie tą penkiasdešimt žydų delegaciją, išsiųstąją paskui jį iš Jeruzalės (§13). Turime taip pat atsiminti, kad tuomet, kai Jėzus kalbėjo, jo klausytojai nedvejodami galėjo nukreipti mintis į netolimus to paties Arkelajaus rūmus, kurie tiek jau ilgai tuštavo ten Jerike.

Kai naujasis karalius grįžo, jis sušaukė savo tarnus atsiskaityti iš tų minų, kurias buvo patikėjęs jiems. Pirmiausiai atėjo tarnas, kuris ta jam duotąja mina buvo uždirbęs dešimtį auksinių; karalius pagyrė jį, nes jis yra buvęs „ištikimas mažame dalyke", ir atsilygindamas už tai davė jam valdyti dešimtį miestų. Paskui atėjo antrasis, kuris pelnęs kitas penkias minas, ir tas buvo atlygintas — jam pavesta valdyti penki miestai. Tada atėjo trečiasis, kuris sakė: Valdove, štai tavo mina, kurią laikiau surišęs skepetoje. Aš bijojau tavęs, nes tu esi griežtas žmogus, imi, ko nesi padėjęs, ir piauni, ko nesi sėjęs! — Aišku, tas tarnas nepritarė, kad paskui pretendentą į karalių būtų siunčiama priešiška delegacija, bet jis nieko nepadarė nė gera savo valdovui. Žinodamas, kad jo valdovas daug reikalauja, duotąją miną išsaugojo, jog būsimasis karalius negalėtų jo kaltinti neištikimybe ar vagyste. Bet karalius jam tarė: „Aš teisiu tave, netikusis tarne, tavo paties ištartais žodžiais! Tu žinojai, kad aš žmogus kietas, imąs, ko nepadėjau, ir piaunąs, ko nesėjau. Tai kodėl tu neleidai mano pinigų nuomon, kad aš sugrįžęs būčiau galėjęs pareikalauti jų, žinoma, su palūkanomis!" Čia pat stovėjusiems kitiems jis pasakė: Atimkite iš jo miną ir duokite tam, kuris turi dešimtį minų. Bet tie pastebėjo: Valdove, tas juk turi jau dešimtį minų! Bet karalius atsakė: Aš sakau jums, kiekvienam turinčiam bus duodama, ir jis apsčiai turės, o iš to, kuris neturi, bus atimta ir tai, ką jis turi! Be to, tuos mano neprietelius, kurie nenorėjo, kad aš karaliaučiau, atveskite čia ir užmuškite mano akyse!

500. Šis prilyginimas vargu ar galėjo patenkinti klausytojus, trokštančius Jėzaus žadamosios mesijinės karalystės. Pirmiausia, jis moko, kad iškilmingoji Dievo karalystės pergalė bus atpildas arba bausmė atskiram asmeniui už jo elgesį, o, antra, ta pergalė ateis tik tada, kai pretendentas į sostą pabus išvykęs ir kuris grįžęs pasireikš ir veiks kaip karalius tik ta proga, kai ateityje vėl grįš. Taigi pretendentas į sostą yra pats Jėzus, kuris jau turi visas karališkąsias teises, bet jis dar nebuvo išvykęs viešai ir iškilmingai atlikti įvesdinimo karalium į savo dangiškąją šalį, išsiskirdamas kuriam laikui su savo valdiniais, kurių dalis yra atvirai nusistatę priešiškai ir nenori, kad jis valdytų juos. Jo nebuvimas nėra trumpalaikis, nes pretendentas į sostą išvyksta į tolimą šalį ir paveda savo tarnams tvarkyti reikalus, o tam reikia daug laiko (iš tikro Matas 25,19 pasakoja, kad prilyginimo valdovas grįžo „tik daug laiko praslinkus"). Kai Jėzus grįš iš savo dangiškojo Tėvo, tada bus viešai ir iškilmingai įkurta jo karalystė ir atlyginti ištikimieji valdiniai ir nubausti apsileidusieji ir maištininkai.

Tad mokiniai tegul nebijo, laukdami diena iš dienos iškilmingosios Dievo karalystės pergalės. Kol dar ateis ta pergalė, Jėzus turi išvykti į tolimą šalį ir nebus su jais iki kitos savo „paruzijos", tai yra „atėjimo". Kol jo nebus, tuo neapibrėžtu metu jo priešai įmirsę planuos ir suokalbiaus, kad tik jis neviešpatautų; be to, kai jiems bus pasiūlyta oficialiai pripažinti jo karališkumą, kaip žydų Mesijo, jie tuojau atsakys, kad jie nepripažįsta kito karaliaus, kaip tik pagonių Cezario[2]). Todėl, jam nesant, užeis metas, kai vieni palikti jo valdiniai turės iškęsti sunkius bandymus, bet, įveikę tai, jie nusipelnys teisę dalytis atėjimo metu įvyksiančia galutine pergale.

Jei tačiau galutinė pergalė atidedama iki „atėjimo", tai Jėzus jau buvo pažadėjęs didelį Dievo kara-

2) Jono 19,15

lystės galybės parodymą, kuris gali būti laikomas daliniu tos pergalės išsipildymu (§401); be to, jis pažadėjo ypatingą pagalbą tų bandymų laikotarpiu (§486).

Prilyginimą apie aukso minas, tokį būdingą Lukui, papasakoja ir Matas (25,14-30), bet kitoje vietoje ir su kai kuriais skirtumais. Pagal Matą šį prilyginimą Jėzus pasakė savo didžiojo paskutiniųjų dalykų pamokslo metu Jeruzalėje, kančios savaitės antradienį (§523). Valdovas yra ne pretendentas į sostą, bet turtingas žmogus; nedalija jis tarnams po auksinį pinigą, bet vienam duoda penkis talentus, kitam du, o trečiam vieną, ir kiekvienas talentas vertas 60 minų; čia pabaigoje neminima bausmė priešams, kurie suokalbiavo, kol jo nebuvo. Luko prilyginimas be abejo yra geresnėje vietoje įjungtas, negu Mato, nes pirmojo jis puikiai derinasi su pasakojimo laiku ir aplinkybėmis, kuriose buvo sakomas. Tas pat pasakytina Luko atveju ir dėl pretendento į sostą ir galimąją bausmę jo priešams. Be to, abu prilyginimai esmėje atitinka. Mato pasakojimas galėtų būti Luko santrauka, bet gali būti, kad Luko pateikiamoji papildoma medžiaga (ypač priešų nubaudimas) yra paimta iš kito prilyginimo.

POKYLIS BETANIJOJE

501. Pakeliui iš Jeriko į Jeruzalę Jėzui teko praeiti Betaniją, kurioje paskutinį kartą jis buvo prieš kelias savaites. „Ten atvyko šešioms dienoms prieš Velykas“, kaip pažymi Jonas (12,1), tai yra, subatos dieną. Kadangi kelias iš Jeriko į Betaniją buvo ilgesnis, negu leidžiama subatos dieną eiti, tai gali būti, kad jis keliavo penktadienį, pasiekdamas miestą apie saulės laidą, kai oficialiai prasideda subata. Čia vėl Jono žinios yra smulkios, o sinoptikų jos neaiškios. Pagal Matą (26,6) ir Morkų (14,3) išeitų, kad ta ke-

lionė į Betaniją vyko sekantį trečiadienį, bet šitaip sutvarkyti pasakojimą juos būtų paskatinęs noras pabrėžti ryšį tarp Judo ta proga ištartųjų žodžių ir tarp po to jo įvykdytojo išdavimo.

Keliaudamas į Betaniją, Jėzus, kaip atrodo, apgalvotai statė save pavojun. Jo priešai, kurie ką tik buvo nusprendę nužudyti jį ir įsakę suimti jį, buvo visai netoli: jiems galėjo būti tuojau pranešta, ir gali būti prieš jį imtasi priemonių. Pavojus tikrai buvo, be ne toks staigus, kaip atrodytų. Pirmiausia, kada buvo duotas įsakymas areštuoti jį, Jėzus tada pasišalino, ir dėl to pirmasis įkarštis jau buvo šiek tiek atvėsęs, bet jo pasirodymo galėjo užtekti ir vėl viskam suliepsnoti. Be to, tada buvo metas, ištisai skirtas pasiruošti Velykoms, ir kas valandą atvykdavo vis naujos žydų minios į Jeruzalę; kadangi tarp jų buvo Jėzaus gimtosios vietos žmonių ir gerbėjų, tai neišmintinga būtų buvę sukelti riaušes, panaudojant prieš jį smurtą, kai miestas buvo prigužėjęs žmonių. Taigi tarybininkai ir fariziejai, toli gražu neatsisakydami savo nutarimo, veiktų taip, kaip aplinkybės leidžia ir išmintis diktuoja. Tuo tarpu eiliniai sostinės žydai susidomėję laukė, kokia bus to susidūrimo išdava, ar laimės pagaliau Sinedriumas, ar Jėzus.

Betanija buvo suruošusi Jėzui iškilmingą priėmimą, paskatinta to atsiminimo, kai neseniai buvo prikeltas Lozorius. Tą subatos vakarą jo garbei buvo suruoštas pokylis Simono Raupsuotojo namuose, kuris, be abejo, buvo vienas miestelio turtingųjų ir tą pravardę nešiojo pagal ligą, iš kurios buvo pasveikęs gal ir Jėzus įsikišus. Tarp pakviestųjų netrūko nė Lozoriaus, ir jis ten iš tiesų buvo. Jo sesuo, geroji šeimininkė Morta, tvarkė patarnavimą, kai kita sesuo, Marija, mažiau patyrusi namų ruošoje, saviškai prisidėjo, kad labiau būtų pagerbtas svečias. Svečiai išsitiesė ant kilimų galvomis į stalą, o kojas ištiesė į pasienį, kaip jau esame matę (§341). Atitinkamu metu įėjo

Marija, nešina viena tų lieknais kaklais alebrastinių vazų, kuriose senovėje būdavo laikomi brangūs kvepalai. Plinijus nurodo ir priežastį, kai jis sako apie alebrastą: „Jie išskaptuoja juos, kaip indus kvepalams, nes sakoma, kad juose tie puikiausiai išsilaiko nesugedę“[1]). Marijos vazoje buvo svaras (tai yra 327 gramai) brangaus tikrojo nardo. Pažyminys „tikrojo“, arba „pasitikėjimo verto“, kaip graikiškai pasakyta, yra pats tinkamiausias, nes Plinijus taip pat sako, kad nardo kvapusis tepalas būdavo lengvai perdirbamas, primaišant tariamųjų nardo žolių, kurių visur auga[2]). Marijos nardas buvo tiek brangus, kiek ir tikras. Judas, kuris žinojo jo kainas, apskaičiavo, kad jis vertas daugiau kaip tris šimtus denarų. Plinijus sako, kad nardas Italijoje kainavo apie 100 denarų už svarą, o ne tokios brangios rūšies galėjo būti perkamas pigiau; kitur, kaip jis mini, tie tepalai kaštuoja nuo dvidešimt penkių iki trijų šimtų denarų už svarą.

Priėjusi Jėzaus kilimą, Marija, užuot nulaužusi antspaudą nuo vazos angos, nulaužė jos kakliuką, kaip didesnės pagarbos parodymą, ir gausiai užpylė kvepalų jam ant galvos, o kas liko, tai viską jam ant kojų. Taip pat ypatingos pagarbos ženklan ji savo plaukais nušluostė mokytojo kojas, iš dalies pasielgdama, kaip ana atgailaujanti moteriškė (§341). „Namai pasidarė pilni tepalo kvapo“.

502. Marijos veiksmas nebuvo koks nors nepaprastas. Pokyliuose buvo įprasta ypatingiems svečiams pasiūlyti puikių kvepalų, kai jau būna nusiplauta rankos ir kojos. Šis švelnus dėmesys juo natūralesnis Marijos atveju, nes ji apdovanojo tą, kuris prikėlė jos brolį iš numirusiųjų. Ji panaudojo ypač didelį kvepalų kiekį, tai liudijo jos vidaus jausmų didį gausumą.

1)Natur. histor. XXXVI,12

2) Natur. histor. XII,26

Toksai jos nepaprastas išlaidumas nustebino kai kuriuos mokinius, o labiausiai jų iždininką Judą Iskarijotą, kuris, kaip aiškiai sumini Jonas (kiti evangelistai kalba apskritai apie mokinius), stačiokiškai pareiškė įpainiodamas labdarybę: „Kam tas tepalo eikvojimas? Nes tą tepalą buvo galima parduoti daugiau kaip už tris šimtus denarų ir padalinti beturčiams[3]). Bet evangelistas Jonas, toks pat praktiškas, kaip ir dvasiškas, prideda savo pastabą: „Pasakė gi jis tai, ne kad jam būtų rūpėję beturčiai, bet kad buvo vagis ir, laikydamas piniginę, pasisavindavo, kas į ją buvo įdedama"[4]).

Iš to patiriame, kad mažasis nuolatinių Jėzaus pasekėjų būrelis gyveno bendrą gyvenimą („vita communis"), be abejo, kartu su savo mokytoju, sudėdami savo išteklius į bendrą kasą, kuri buvo patikėta Judui. Taigi jis buvo jų ūkvedys, ir jam, be abejo, tarpais padėdavo pamaldžios moterys, kurios, kai tik galėdavo, keliaudavo kartu su tuo būreliu ir pasirūpindavo jo medžiaginiais reikalais (§343). Bet Judas buvo vagis ir imdavosi sau pinigų iš bendrosios kasos. Apaštalams būtų buvę sunku pastebėti tą nuolatinį vagiliavimą, nes jie vis būdavo visiškai užsiėmę dvasiniais reikalais, visus medžiaginius reikalus palikdami Judui. Tačiau visiškai galimas dalykas, kad tos pamaldžiosios moterys bus pastebėjusios tai, nes jos dažnai rūpindavosi išlaidomis, pačios sudėdamos gerąją dalį tų pinigų. Taigi jos apytikriai galėdavo turėti supratimą, kiek įdedama į tą „piniginę" ir kiek iš jos išimama, ir aišku, kad Judas neišsisukdavo nuo jų, kai iš bendrojo iždo pasiimdavo dar daugiau negu buvo jau įpratęs. Gal jos bus pasakiusios kitiems apaštalams ar net pačiam Jėzui apie Judo švaistymąsi, ir nuo tada jau nepatikimasis ūkvedys gal buvo stebimas, bet jam niekas nieko nesakė ir paliko jį tose

3) Morkaus 14,4-5

4) Jono 12,6

pareigose tikėdamiesi, kad jis ims gėdintis ir pasikeis. Priešingai, čia Judas išsiduoda, kad jis yra jau visiškai užkietėjęs. Daugiau kaip 300 denarų buvo žymi suma, sudaranti beveik metinį darbininko atlyginimą (§488), ir vagis, matydamas, kad šios gražios pajamos išslysta, griebiasi prisidengti net vargšais. Mamonos pasekėjas vis dar nori pasilaikyti išorėje Dievo sekėjo apdarą (§485).

Į Judo protestą Jėzus atsakė: „Palikite ją! Nes ji tai palaikė mano laidotuvių dienai! Beturčių jūs visuomet turėsite savo tarpe, o mane nevisuomet turite"[5]). Jėzui tie brangūs nardo kvepalai buvo lyg netrukus įvyksiančiųjų jo laidotuvių atkėlimas į priekį, nes mirusiųjų kūnai buvo dedami į kapą apšlakstyti kvepalais ir kvepiančiais tepalais. Bet ir šis naujasis pasisakymas, atrodo, vis dar neįtikino apaštalų, kad Jėzaus mirtis yra čia pat, tik gal Judas, kaip geras žemiškasis finansininkas, bus pramatęs kitų bankrotą ir nuo tada bus turėjęs galvoti apie savo paties reikalus.

KANČIOS SAVAITĖ: SEKMADIENIS IR PIRMADIENIS

IŠKILMINGAS ĮŽENGIMAS Į JERUZALĘ

503. Jėzaus atkeliavimas į Betaniją tuojau pat buvo žinomas ir Jeruzalėje. Žinią ten galėjo nunešti tą penktadienį kartu su juo iš Jeriko į Betaniją keliavę maldininkai, arba sinedriumo šnipai, kurie pildė įsakymą tuojau pranešti, kur yra Jėzus (§459).

Žinia padarė mieste įspūdį. Gal dar net prieš prasidedant subatos poilsiui, o kai tik baigėsi, tai tikrai jau daug smalsuolių nuskubėjo iš Jeruzalės į Betani-

5) Jono 12,7-8; plg. Mato 26,10-13; Morkaus 14,6-9

ją, skatinami pamatyti Jėzų ir Lozorių drauge abudu, ypač dar, kad Jėzus nebuvo įžengęs miestan nuo Lozoriaus prikėlimo. „Didelė žydų minia patyrė jį tenai esant ir atėjo ne tik dėl Jėzaus, bet taip pat pamatyti Lozoriaus, kurį jis buvo prikėlęs iš numirusiųjų". O kas buvo atsitikę tuoj Lozorių prikėlus, tai dabar pasikartojo šioje minioje, būtent, daugelis patyrę apie stebuklą įtikėjo į Jėzų. Žinia apie tai taip pat pasiekė Jeruzalę, ir tada vyriausieji kunigai, dar daugiau negu bet kada pasiryžę nužudyti Jėzų, „taip pat nutarė užmušti ir Lozorių"[1]) ir tokiu būdu pasiųsti į aną pasaulį tą liudininką, kuris iš ten buvo sugrįžęs piktinti žydų ortodoksijos.

Tikrai šie vaistai buvo arba atrodė lemiamieji. Užmušus Jėzų ir Lozorių, galilėjiečio pamokslininko tautoje sukeltasis sujudimas tuojau nurimtų. Bet sumanymas įvykdyti sunku buvo ne tik dėl to, kad į Velykų šventes suplaukė daug maldininkų, bet ir dėl to, kad kiltų susijaudinimas, kuris galėtų prasiveržti smurto veiksmais ir leisti įsikišti romėnų valdžiai, o tai turėjo būti išvengta bet kokia kaina. Dėl to nuo tada šventyklos vyresnieji pradėjo budriai sekti, laukdami, kol pasitaikys patogi proga savo sumanymui įvykdyti be kokių nors nemalonių pasėkų. Savo ruožtu Jėzus ir toliau veikia nepriklausomai nuo išorinių aplinkybių ir, neišsigąsdamas sinedriumo grasinimų, nesirūpina nė minios palankumu, nors tuo tarpu buvo saugojamas jos. Tame laukime pirmasis pradeda Jėzus, eidamas tiesiogiai į pavojų išvyksta iš Betanijos į Jeruzalę.

504. Buvo sekmadienio rytas. Anksti rytą, o taip pat ir iš vakaro apie Jėzų buvo prisirinkę daug sujudusių entuziastų, kai kurie jų buvo jo žemiečiai iš Galilėjos, atėję švęsti Velykų, o kiti — tai Lozoriaus prikėlimo stebuklo įtikinti Jeruzalės miestiečiai. Minia buvo jausmingai nusiteikusii ir negalėjo susilaikyti

1) Jono 12,10

nepagerbusi Jėzaus kuriuo nors viešu ir iškilmingu būdu. Proga šitai padaryti buvo gera, nes buvo įprasta, kad šventojo miesto gyventojai išeidavo pasitikti gausiausiųjų ar žymiausiųjų maldininkų grupių ir, susijungus su jomis, grįžti į miestą giedant ir kitaip išreiškiant džiaugsmą. Kai mokytojas pareiškė norįs toliau eiti į Jeruzalę, nieko nebuvo teisingesnio, kaip suruošti jam iškilmingą įžengimą į miestą. Jeigu jis net ir nenorėtų tai, kaip yra buvę praeityje, panašus iškilmingas sutikimas buvo būtinas po to, kas atsitiko Betanijoj ir Jeruzalėj, ir mokytojas turėtų pakęsti, ar jis nori, ar ne.

Bet, visiškai priešingai, negu kad buvo laukta, Jėzus šįkart nesipriešino. Jis paskelbė savo užsimojimą iškeliauti dar tą pat rytą į Jeruzalę ir pasirinko trumpiausią ir labiausiai žmonių užgrūstą kelią, kuris iš Betanijos ėjo į Alyvų kalną ir paskui leidosi vakarine atšlaite, pasiekdamas miestą šalia šventyklos šiaurės rytų kampo, iš Betanijos apie 2 kilometrus ir 800 metrų nuotolio. Čia pakeliui buvo praeinamas kaimas, vadinamas Betpage („Beth-paghe“ — neprinokusių figų namas), kurį Talmudas laiko Jeruzalės priemiesčiu ir kuris tikrai buvo per kilometrą į šiaurės vakarus nuo Betanijos. Būrys šventiškai žygiavo bekylančiu į Alyvų kalną keliu, ir jau buvo matyti Betpagė, kai Jėzus davė įsakymą, kuris visus keleivius pripildė džiaugsmu. Pasišaukęs du savo mokinius, jiems tarė: „Eikite į miestelį, kurs ties jumis, ir tuojau įėję tenai rasite pririštą asilaitį, ant kurio dar niekas žmonių nesėdėjo; atriškite jį ir atveskite. Jei kas jums sakytų: Ką darote? pasakykite: Viešpačiui jo reikia, ir tuojau jį sugražins“.

Asilas Palestinoje buvo įžymiems asmenims joti skirtas gyvulys jau nuo Balaamo laikų[2]), ir Jėzus, norėjęs vienu jų pasinaudoti šia proga, atrodo, pritarė savo bendrakeleivių šventiškoms nuotaikoms, kurios

2) Skaičių kn. 22,1

dėl to prasiveržė pasitenkinimu. Bet Jėzaus tikslas buvo visiškai kitoks. Matas, kaip ir visada rūpestingai stengiąsis parodyti, kaip išsipildė mesijinės pranašystės, pažymi čia, kad įvyko senovės pranašo Zakarijo pramatymas, jog Siono karalius ateis ramus sėdėdamas ant asilės ir asilaičio[3]). Todėl vien tik Matas ir pažymi, kad Betpagėje, Jėzaus nurodytoje vietovėje, buvo asilė ir asilaitis, ir jie abu atvesti jam. Kiti evangelistai mini tiktai asilaitį, ant kurio jis iš tikro ir jojo.

Abu mokiniai išpildė įsakymą. Atrišant asilaitį, jo savininkas paklausė, kodėl jie taip daro, bet išgirdęs, kad tai Jėzui, nieko nebesakė. Gal jis buvo Lozoriaus šeimos draugas ir dėl to palankiai nusiteikęs Jėzui. Atvedus abu gyvulius, minia nebepajėgė susilaikyti. Šitaip tikrai bus iškilmingai įeita į miestą. Jei asilaitis dar niekieno nebuvo jodinėtas, tai dar labiau jis tiko pirmam kartui nešti tokį šventą asmenį, kaip Jėzus, nes senovėje buvo laikomasi nuomonės, kad gyvulys, panaudotas namų darbams, nebėra tinkamas religinėms apeigoms[4]). Tuojau buvo sudarytos eitynės. Kai kurie ant asilaičio užtiesė savo apsiaustus balno vietoje, ir Jėzus užsisėdo. Kiti bėgo į priekį ir tiesė savo drabužius ant žemės, kaip kilimus, dar kiti kirto medžių šakas ir klojo ant kelio, ir mojuodami alyvų šakomis šaukė: „Osanna! Pagirtas, kuris

3) Hebraiškame Zakarijo tekste tai nereiškia dviejų atskirų gyvulių, bet tik vieną. Tai yra paprastas pakartojimas įspūdžiui sudaryti, neišvengiamas hebrajų poezijos dėsnis. Pastebėtina, kad ta Zakarijo ištrauka yra žymiai ilgesnė, negu ją citavo Matas.

4) Tai yra religinė sąvoka, kuri dažna Senajame Testamente (plg. Skaičių kn. 19,2; Deuteron. 15,19; 21,3; I Samuel. 6,7), taip pat Homerui romėnų autoriams „Bos... nullum passa jugum, curvique immunis aratri"; Ovidius, Metam. III, 10-11) ir kitoms tautoms.

ateina Viešpaties vardu! Pagirta ateinanti mūsų tėvo Dovydo karalystė! Osanna aukštybėse!"[5])

505. Pro visus tuos šauksmus veržėsi rytietiškas ugningumas; bet pro juos sklido ir spazminis laukimas, kurį džiūgaujanti minia tiek buvo puoselėjusi ir laikiusi savo širdyse, — laukimo mesijinės karalystės. Žodžiai, kuriuos jie vartoja, yra būdingi: „kurs ateina (gr. — ho erchomenos) Viešpaties vardu", yra Mesijas, ir ateinanti mūsų tėvo Dovydo karalystė yra mesijinė karalystė, įsteigta Dovydo sūnaus Mesijo. To įvesdinimo ženklai buvo kuklūs — asilaitis ir palmių šakos; bet entuziastai neįžiūrėjo čia nieko papiktinamo, būdami tikri, kad bet kurią dieną asilaitį pakeis didūs kariniai žirgai, o palmių šakas — gerai nudailintos ietys. Tėvas Dovydas iš savo kapo ir Dievas Jahvė iš dangaus padarys tokį stebuklą savo Mesijui.

Kaip tik čia ir susitiko žmonių ir Jėzaus mesianizmas, nors vien laikinai ir beveik atsitiktinai. Minioms šis Jėzaus iškilmingas įžengimas į Jeruzalę turėjo būti pirmoji būsimojo didžiulio gaisro žiežirba. Jėzui gi tai buvo vienas ir vienintelis viešas savo karališkojo mesijiškumo parodymas. Karališkumas, kurį jis taip rūpestingai slėpė ir kurį savo patiems artimiausiems buvo patikėjęs tik naudodamasis atsargumo priemonėmis, turėjo pagaliau kartą būti viešai apreikštas, kai jau laikas vertė ir kai maža bebuvo galimybių, kad klaidingas politinis aiškinimasis dar suspėtų įsimaišyti. Taigi įvyko iškilmingas ir viešas pasirodymas, ir jis visiškai sutapo su senovės pranašo Zakarijo nurodymu; bet tuo ir baigsis — tiktai tas asilaitis ir keleto šimtų žmonių džiūgaujančių minia. Tuojau po to viskas apsitrauks šešėliu, kaip žmonės sakydavo, o kai dėl Dievo karalystės, tai ji augs iš slėpiningosios nakties ir veiks (§369). Trumpai tariant, Jėzus baigė ten, kur minia tikėjosi tik pradžią esant.

5) Morkaus 11,9-10

Po keturiasdešimt metų persimetėlis žydas Flavijus Juozapas keliolika didelių puslapių paskirs kitam iškilmingam įžengimui, kurį jis pats matė[6]), kaip evangelistai matė Jėzaus įžengimą. Atrodo, kad abu pasakojimai parašyti, kaip priešingybė vienas kitam. Persimetėlis žydas aprašo pergalę to, kuris buvo ką tik sunaikinęs Jeruzalę ir įžengia į pagoniškąją Romą, supamas neįtikimo puikumo ir galybės. Evangelistai aprašo pergalę to, kuris sunaikins pagoniškąją Romą, o dabar įžengia į Jeruzalę kukliausiai palydimas, verkdamas dėl miestą ištiksiančio sunaikinimo. Romėnas baigia savo pergalę, Kapitoliaus papėdėje nužudydamas priešų vadus, atitempęs juos grandinėmis supančiotus paskui savo iškilmių vežimą. Iškilmės Jeruzalėje baigiasi nužudymu paties herojaus po tų trumpų dienos iškilmių. Romoje, kai baigiamos iškilmės, padedamas kertinis pamatų akmuo stabmeldiškai šventyklai, skirtajai romėnų Taikai. Jeruzalėje pranašaujama, kad žmonių rankomis pastatytoji gyvojo Dievo šventykla bus paversta į griuvėsių krūvą ir kad dedami pamatai šventyklai, ne žmonių rankų darbu padarytajai[7]), kurioje gyvasis Dievas bus garbinamas dvasia ir tiesa. Tačiau yra vienas labai svarbus taškas, kuriame abu tokie priešingi pasakojimai sutinka. Abiem atvejais pergalių herojus yra Mesijas. Evangelistams Mesijas yra Jėzus, Nazareto dailidė. Persimetėliui žydui Mesijas yra Titas Flavijus Vespasijonas, žemdirbys, gimęs Falakrinėje šalia Rieti miestelio 9 m. po Kr. (§83).

Kai šiandien palyginame tai, kas liko iš anų abiejų iškilmių, tai esame verčiami pasidaryti išvadą, kad žydui Flavijui blogai pasitarnavo atkritimas ir jis pateko į stambią klaidą.

506. Nors labai kuklus, įžengimas į Jeruzalę buvo entuziastiškas, daug širdingesnis, negu anas Ro-

6) Žydų karas VII,120-162

7) Morkaus 14,58

moje. Jonas (12,16) pasakoja mums, kad entuziazmas buvo didelis net ir tarp tų Jeruzalės gyventojų, kurie arba buvo matę Lozoriaus prikėlimą, arba buvo girdėję liudininkus kalbant. Mokinių džiaugsmas, be abejo, buvo taip pat didelis, nors sužadintas dirbtinių motyvų ir nesuprantant gilesnės prasmės tai, kas vyko, nes, evangelisto žodžiais tariant, „jo mokiniai pradžioje tai nesuprato, bet, kai Jėzus buvo pašlovintas, jie atsiminė, kad tai buvo apie jį parašyta, ir jie buvo jam tai padarę". Iš viso mokinių entuziazmas perdaug priklausė nuo minių entuziazmo, kad pajėgtų iškilti iki aukštesnių ir dvasiškesnių svarstymų tų jų mokytojui suruoštųjų trumpų žmogiškųjų iškilmių.

Šių iškilmių didingumą stipriai gynė pats Jėzus. Kadangi fariziejai visuomet liko fariziejais net ir bendrojo entuziazmo metu ir kadangi taip pat jie gerai suprato, kad būtų perdaug pavojinga sakyti ką nors susijaudinusiai miniai, tai kai kurie jų nusprendė pasakyti pačiam Jėzui ir tarė jam: „Mokytojau, sudrausk savo mokinius!" Lyg tų iškilmių skaitlingiausi ruošėjai būtų buvę mokiniai, o ne Lozoriaus prikėlimą matę liudininkai žydai. Bet Jėzus jiems tarė: „Sakau jums, jei šitie tylės, akmenys šauks"[8]).

Vėliau protestas dar buvo pakartotas, kai Jėzus įėjo į šventyklą ir vaikų būrys minioje po pat vyriausiųjų kunigų ir Rašto žinovų nosimis pradėjo šaukti: „Osanna Dovydo Sūnui!" Šie garbingieji, smarkiai pasipiktinę tų snarglių šauksmais, pareiškė Jėzui: „Ar girdi, ką tie sako?" Šį kartą Jėzus atsakė: „Taip. Ar niekados neskaitėte (šios ištraukos): Iš vaikų ir žindančių burnos parengei tobulą gyrių?"[9]) Ši ištrauka (iš psalmės 8,3) labai tiko, nes ten poetas iškelia Dievui garbę atiduodančius kūdikius, o jo priešus tylinčius. Tad jei šventykloje vaikai garbino Dievą, ku-

8) Luko 19,40

9) Mato 21,16

nigai ir Rašto žinovai lengvai galėjo susiprasti, kad jie yra tie tylintieji Dievo priešai.

Šie Jėzaus atsakymai ir nenuginčijamas jo triumfas turėjo varyti iš proto fariziejus. Apskaičiavę, ką jie laimėjo iš visų savo nutarimų sugauti Jėzų ir nužudyti jį kartu su Lozorium, tai turėjo prisipažinti, kad visiškai jiems nepasisekė. Jėzus vaikščiojo laisvas pačioje Jeruzalėje, jo ir Lozoriaus gyvybę saugojo minios karštas entuziazmas, kas kartą vis daugėjo jo pasekėjų, ir jis net išdrįso triumfališkai įžengti į šventąjį miestą. Patys fariziejai pripažino šį savo nepasisekimą ir vieni kitiems sakė: „Matote, kad mes nieko negalime padaryti. Štai visi žmonės eina paskui jį!"[10]) Tačiau šis prisipažinimas nereiškė, kad pasiduodama; greičiau tai buvo tik antspaudas jų nenumaldomai neapykantai, ir jie laukė ir toliau progos griebtis kokių nors veiksmų prieš jį.

Tuo tarpu iškilmingoji procesija, praėjusi Alyvų kalno viršūnę, leidosi žemyn vakarine pakriauše šventyklos linkme. Priešais buvo matyti visas miestas. Tai buvo miestas, prieš 30 metų iškilęs iš nenuilstamo statytojo Erodo Didžiojo rankų, mažiau prisiminimų slegiamas ir netoks iškilmingas kaip šiandien, bet nepalyginamai puošnesnis ir gražesnis. Kalno papėdėje anapus Kedrono upelio kilo didingas šventyklos pastatas, spinduliuojąs aukso papuošalais ir akis raibinąs savo žibančiais baltai šviesiais marmurais. Šiaurėje, siedamasis su šventykla, kilo galingas keturkampis Antonijos bokštas, kur tada buvo romėnų įgula, tarytum grobio tykojančio sakalo buveinė. Priešingoje pusėje, į vakarus, stovėjo iškilmingi Erodo Didžiojo karališkieji rūmai, iš šiaurės ginami tų trijų bokštų, kuriuos vėliau, po 40 m., tos srities žinovas Titas laikė nepaimamais. Šiaurėje miestą saugojo dvi mūrų eilės, o ten už išorinės sienos tiesėsi Betsaidos priemiestis (§384), kur vėliau, po dešimties metų,

10) Jono 12,19

Agripa I pradės statyti trečiąją miestą supančių mūrų eilę. Šen ir ten tarp senovinių namų prasikišdavo nemaža naujų puošnių pastatų. Labiausiai apleistas kvartalas buvo pietrytinėj dalyje, labiau į apačią nuo šventyklos, kur buvo Jebuzėjų, Dovydo ir Saliamono Jeruzalės senamiestis. Apmąstydamas šį didelį vaizdą, Jėzus verkė.

507. Tasai Jėzaus verksmas tarp šventiškų šauksmų ir iškilmingo miesto reginio buvo iš tikrųjų netikėtas. Mokiniai turėjo būti sumišę ir gal patys savo širdyse klausė, ar ir tas verksmas turi reikšti kokį nors mesijinį patikslinimą, kurių mokytojas jau ir anksčiau buvo pateikęs. Verkimo prasmę nurodė pats verkiantysis, kuris, atsigrįžęs į po kojų esantį miestą, sušuko: „Kad gi ir tu ir tai šitą savo dieną pažintumei, kas tau neša ramybės, o dabar tavo akims paslėpta! Nes ateis tau dienų, kada neprieteliai apves tave pylimu, apguls tave, suspaus tave iš visur, parblokš žemėn tave ir tavo vaikus, kurie yra tavyje, ir nepaliks tavyje akmens ant akmens, nes tu nepažinai savo aplankymo meto“[11]). Taigi verksmas susijęs ne su dabartimi, bet su artimesne ar tolimesne ateitimi.

Visi žino, kad tie žodžiai yra susiję su Tito įvykdytuoju Jeruzalės apgulimu 70 metais. Čia paminėtasis pylimas yra miestą supantieji mūrai 39 stadų ilgio (7 kilometrai ir 215 metrų); mūras pravestas Romos legionierių per tris dienas aplink visą miestą, kad jį būtų galima badu paimti. Jį smulkmeniškai aprašė Flavijus Juozapas[12]). Neseniai yra surasti kai kurie galimi to pylimo pėdsakai. Pažymėtina, kad tas pylimas rytinėje dalyje per Kedrono upelį ėjo į Alyvų kalną ta vieta, kur kaip tik Jėzus verkė.

Nebereikia nė sakyti, kad tokią tikslią pranašystę racionalistai laiko nesąmone; jie tvirtina, kad tų žodžių Jėzus niekad nebuvo pasakęs, bet yra tik evan-

11) Luko 19,42-44

12) Žydų karas V,502-511

gelisto prasimanymas, sugalvotas po 70 metų katastrofos. Laukdami, kol tas jų teigimas bus paremtas istoriniais įrodymais, kurie nebūtų vien tik monotoniška stebuklo „negalimybė", galime pereiti prie kito palyginimo, kurį pateikia Flavijus Juozapas. Jis pasakoja, kad Titas, keleta mėnesių po to, kai sunaikino Jeruzalę, iš Antiochijos vyko į Egiptą „ir užsuko į Jeruzalę. Lygindamas liūdnus griuvėsius, kurie niūksojo buvusio puikaus miesto vietoje, su prisimenamais ten buvusiais gražiaisiais rūmais ir jų senoviniu grožiu, apverke (gr. — okteire) miesto sunaikinimą, nesididžiuodamas, kaip kiti būtų darę, kad griuvėsiais pavertė tokį puikų ir stiprų miestą, net dažnai prakeikdamas kaltininkus, kurie, pradėję sukilimą, užtraukė miestui tokią bausmę". Tokiu būdu Jėzus ir Titas sutartinai atsakomybę už miesto sunaikinimą meta tam tikriems žmonėms, tvirtindami, kad miestas nebūtų buvęs sunaikintas, jei tų žmonių laikysena būtų buvusi kitokia. Bet Jėzus, žydas ir Dievo Jahvės garbintojas, verkia dėl savo miesto ir savo šventyklos sunaikinimo, o Titas, romėnas ir Kapitoliaus Jupiterio garbintojas, apverkia puošniųjų pastatų ir dailiojo meno kūrinių žlugimą. Vienas apverkia dvasinį žlugimą, kitas medžiaginį žlugimą. Bet svarbiausia tai, kad vienas verkia dėl miesto, kuris jį po kelių dienų nužudys, kitas apverkia likimą miesto, kurį jis pats sunaikino ir kuriame jis buvo paskelbtas imperatorium, kai šventykla dar tebeskendo liepsnose[13]).

13) Šią keistą žinią, kad Titas Romos imperatorium buvo paskelbtas tuojau pat užėmus Jeruzalę, tai yra kol dar gyvas tebebuvo jo tėvas Vespasijonas, liudija Flavijus Juozapas (Žydų karas, VI,316) ir Svetonijus (Titas 5). Gal šis paskelbimas sukėlė tą įtarimą, dėl kurio Svetonijus daro užuominą, kad Titas Rytuose norėjęs susikurti sau karalystę.

GRAIKAI NORI BŪTI PRISTATYTI JĖZUI

508. Pagaliau iškilmingoji procesija pasiekė miestą ir įžengė į šventyklą. Ten, išoriniame atriume, dar tebesitęsė šventiški džiūgavimai ir vaikų šauksmai, kuriuos jau esame girdėję. Ta šventiška nuotaika tuojau pat pasinaudojo aklieji ir luošieji, kurie elgetavo šioje jiems naudingoje vietoje. Jie susirinko prie stebukladario, melsdami sveikatos, ir Jėzus juos pagydė.

Šventykla jau buvo pilna maldininkų, suėjusių į netrukus įvykstančias Velykų šventes. Jų tarpe buvo daug ir nežydų, bet palankių judaizmui. Iš tikro diasporoje judaizmas nesiliaudamas ieškojo pasekėjų, ir tie, kurie būdavo laimimi, skirstėsi į dvi klases: žemesnioji klasė buvo „pamaldžiųjų", arba „dievobaimingųjų", kurie buvo įpareigoti užlaikyti subatą, kalbėti tam tikras maldas ir duoti išmaldas bei prisilaikyti kitų tam tikrų smulkesnių nuostatų, nors vis tiek išlikdami svetimi išrinktajai Izraelio tautai. Priešingai, aukštesniąją klasę sudarė tikrieji „prozelitai", kurie buvo apipiaustyti ir dėl to lygūs ar beveik lygūs su izraelitais ir su jais dalijosi visais įsipareigojimais.

Kai procesija įžengė į šventyklą, išoriniame atriume buvo kai kurie anų „pamaldžiųjų" graikų, kaip juos vadina Jonas (12,20; graikiškame tekste). Velykų proga jie buvo atėję į Jeruzalę pagarbinti Dievo, nors tikrose Velykų apeigose negalėjo dalyvauti, nes neturėjo lygių teisių su žydais. Sužavėti procesijos vaizdo ir išgirdę apie Jėzaus daromuosius stebuklus ar pamatę juos, jie troško būti pristatyti jam. Kad lengviau pasisektų, jie kreipėsi į apaštalą Pilypą (§314) ir jam tarė: „Tamsta, mes norėtume pasimatyti su Jėzum". Pilypas, kiek nustebintas tokio prašymo, pasitaria su iš savo krašto kilusiu Andriejum ir pagaliau perdavė Jėzui jų pageidavimą.

Kas toliau įvyko, nupasakoja Jonas pagal išskirtinį savo būdą, kuris labiau iškelia amžinuosius principus, o ne praeinančius dalykus. Jo pasakojime tie graikai, kurie buvo prašę pristatyti juos Jėzui, toliau jau nebeminimi, bet užtat Jėzus kalba apie savo misiją, kuri iškilmingai buvo patvirtinta Dievo ir dangaus. Tektų sakyti, kad Jonas tame graikų troškime pamatyti Jėzų įžvelgia pradžią daug platesnio troškimo, kuris apims visą žmoniją. Jis praleidžia šį proginį epizodą, išplėsdamas jį į amžinąją išdavą. Į abiejų apaštalų pranešimą Jėzus atsakė: „Atėjo valanda, kad žmogaus Sūnus būtų pagarbintas. Iš tikrųjų, iš tikrųjų, sakau jums, jei kviečių grūdas nekris į žemę ir nebus apmiręs, jis pasilieka vienas, o jeigu bus apmiręs, jis neša daug vaisiaus". Taigi grįžta Mesijo Jėzaus pagarbinimo idėja, bet prieš tai bus aukščiausio skausmo ištyrimas. Dievo karalystė pilnai apims šį pasaulį, bet tik po to, kai jos steigėjas bus apmiręs, kaip anas kviečio grūdas, kuris užverčiamas drėgnoje žemėje. Tik po to vidinio apmirimo prasidės gausus apvaisinimas ir derlius.

Į Jėzaus likimą panašus bus ir jo pasekėjų likimas: „Kas myli savo gyvybę, tas praras ją, ir kas nekenčia savo gyvybės šiame pasaulyje, išlaikys ją amžinajam gyvenimui. Jei kas nori man tarnauti, tas teseka mane; kur aš esu, ten bus ir mano tarnas. Jei kas man tarnaus, mano tėvas pagerbs jį". Taigi Jėzus grįžta į save patį ir apmąsto tą aukščiausiąjį bandymą, kuris turės įvykti prieš suteikiant jam garbę. „Dabar mano siela nerami. Ir ką aš turiu sakyti? Tėve, gelbėk mane iš šios valandos? Bet juk tam aš atėjau į šią valandą! Tėve, pašlovink savo vardą!" Vos tik iškyla svyravimas to aukščiausiojo ištyrimo akivaizdoje, kaip jis tuojau pat atmetamas. Vėliau Getsemanėje vėl iškils svyravimas gana skirtingomis aplinkybėmis ir visai skirtinga pasėka.

509. Paskutinis kreipimasis į dangiškąjį Tė-

vą buvo išklausytas. Kaip jau buvo įvykę Jėzaus krikšto ir jo atsimainymo metu (§270,403), pasigirdo balsas iš dangaus: „Ir pašlovinau ir vėl pašlovinsiu". To pašlovinimo objektas čia nėra nusakytas, bet aišku, kad tai yra Tėvo balsas, kuris bus pašlovintas savo Sūnaus Jėzaus misija, o ypač tos misijos padariniu.

Minia išgirdo griausmą, bet neryškiai tesuprato žodžius, todėl kai kurie manė, kad bus nuaidėjęs perkūnas, kurį žydai dažnai vadino „Dievo balsu"[1]), o kiti darėsi išvadas, kad Jėzui kalbėjo angelas. Jėzus tada paaiškino: „Ne dėl manęs pasigirdo tas balsas, bet dėl jūsų. Dabar įvyksta teismas pasauliui; dabar šio pasaulio kunigaikštis bus išmestas laukan. O aš, kai būsiu pakeltas aukštyn nuo žemės, visa patrauksiu prie savęs". Kitais žodžiais tariant, Dievas vykdė teismą šiam pasauliui ir pasmerkė šėtoną. Šio pradėtojo vykdyti teismo medžiaginis ženklas buvo ką tik girdėtasis balsas, kuris priminė dieviškąjį balsą, kada buvo nustatya senovinė Sandora. To teismo pabaiga ir apvainikavimas įvyks tada, kai Jėzus pakils nuo žemės, nes tada jis patrauks į save visus žmones, išlaisvindamas juos iš šėtono valdžios. Vos suminėjęs Jėzaus pakėlimą, evangelistas skuba pridėti: „Jis tai sakė, nurodydamas, kokia mirtimi turėjo mirti". Mes tačiau tikrai nežinome, kaip Jėzaus klausytojai suprato tą jo iškėlimą. Iš jų žodžių atrodo, kad jie galvojo apie kokį nors Jėzaus paėmimą, panašų į Henocho: „Minia jam atsakė: Mes girdėjome iš įstatymo, kad Kristus (Mesijas) pasilieka per amžius, kaipgi tu sakai: Reikia, kad žmogaus Sūnus būtų pakeltas aukštyn". Iš tikro iš Šv. Rašto (įstatymo) atrodė, kad Mesijo karalystė būsianti amžina. Jėzus, priešingai, sakė, kad jis bus pakeltas, arba, kaip jie išsiaiškino, „paimtas į dangų". Taigi jo karalystė žemėje nebus amžina. Be to, tas „žmogaus Sūnaus" vardas nebuvo

1) Plg. Samuelio 22,14;psalmė 28,3; Jobo 37,5; ir t.t.

aiškus tiems klausytojams, kurie gal nieko nežinojo ar tik truputį težinojo apie Danieliaus knygą (§81). Jie dėl to abejojo ir laukė Jėzaus paaiškinimo.

Bet Jėzus šį kartą nieko neaiškino, ar bent tie aiškinimai nėra perduoti mums. Mums perduota tik tai, kas atrodo lyg kokia bendrinė išvada: „Jėzus jiems tarė: Dar trumpą laiką šviesa yra jūsų tarpe. Vaikščiokite, kolei turite šviesos, kad tamsybė jūsų neužkluptų. Kas vaikščioja tamsybėje, nežino, kur jis eina. Kolei turite šviesą, tikėkite į šviesą, kad būtumėte šviesos vaikai". Jėzui tuos žodžius betariant, jau krito pirmieji vakaro šešėliai, o Morkus (11,11) mums net aiškiai pasako, kad „jau buvo vakaro valanda". Todėl tie Jėzaus žodžiai savaime sutapdami su saulės dienos aplinkybėmis, rišosi tikrumoje su Jėzaus gyvenimo diena ir su jo dvasine šviesa, kuri buvo jau netoli laidos.

Kada užgeso jau paskutinė tos iškilmingosios dienos šviesa, Jėzus su apaštalais iš Jeruzalės išėjo į Betaniją, kur praleido naktį[2]).

PRAKEIKTASIS FIGOS MEDIS

510. Šių paskutiniųjų Jėzaus dienų įvykių laiką iš visų evangelistų geriausiai perduoda Morkus[1]), kuris aiškiai skiria naktį tarp sekmadienio ir pirmadienio, naktį tarp pirmadienio ir antradienio, trečiadienį, ketvirtadienį ir ketvirtadienio vakarą ir pagaliau penktadienio rytą, popietį ir vakarą, kuri buvo paskutinioji Jėzaus gyvenimo diena. Dėl pirmųjų dienų kiti evangelistai nėra tokie tikslūs. Lukas pateikia žinią, kad tą savaitę „Jėzus mokė dienomis šventykloje, o naktims išėjęs pasilikdavo Alyvų kalne. Visi

2) Morkaus 11,11; Mato 21,17; plg. Jono 12,36.

1) Morkaus 11,11-12; 11,19-20; 14,1; 14,12; 15,1; 15,42

žmonės anksti rytą ateidavo pas jį į šventyklą jo klausytis"[2]).

Keturių evangelistų toms dienoms priskiriamųjų įvykių neįmanoma tiksliai paskirstyti. Pagal Morkaus duodamąjį laiko paskirstymą Jėzaus darbai ir kalbos, buvę prieš paskutinę vakarienę, daugiausia priskirtini butų antradieniui, o pirmadieniui ir trečiadieniui maža kas beliktų. Gali būti, kad tas paskirstymas priklauso nuo įvykių eigos, bet taip pat gali būti, kad jis priklauso ir nuo redakcinio užsimojimo, ir net atrodytų, kad kai kurie įvykiai kaip tik priklauso nuo redakcinių užsimojimų, kaip štai prekiautojų išvarymas iš šventyklos (§287, pastaboje), kurį Morkus, atrodo, priskiria tos savaitės pirmadieniui, ir Betanijos pokylis (§501), priskiriamas trečiadieniui.

Jėzaus veikla tomis paskutinėmis dienomis buvo tikriausiai labai gyva, ir be galimybės suklysti galime prileisti, kad jos mums yra perduota tik dalis. Žmonių palankumas po sekmadienio iškilmingosios procesijos dar nusitęsė kelias dienas ir pakankamai saugojo Jėzų nuo žydų vyresniųjų ir leido jam dienos metu būti Jeruzalėje, viešai mokyti ir ginčytis šventykloje, kur žmonės išsiilgę laukdavo jo, kaip mums sako Lukas. O naktimis, kada žmonės maža ką tebūtų galėję padaryti, o vyresnieji labai daug, Jėzus išeidavo iš nepatikimo miesto ir, perėjęs Kedrono upelį, pasitraukdavo į čia pat esantį Alyvų kalną, kuris apjungė tiek draugišką Betanijos kaimą, tiek Getsemanės sodą, kuris taip pat buvo Jėzui artima ir jo mėgiama vieta. Vienintelė kliūtis, kuri trukdė pratrūkti vyresniųjų neapykantai, buvo tautos palankumas Jėzui. Bet tie vyresnieji puikiausiai žinojo, kad toks palankumas yra nepastovus ir nuolat keičiasi, ir jie laukė palankaus meto, kad iš karto pa-

2) Luko 21,37-38

keistų tą palankumą, be viešo sąmyšio. Taip belaukdami jie praleido šias keturias dienas.

Pirmadienio rytą anksti Jėzus iš Betanijos išėjo į Jeruzalę, lydimas savo apaštalų. Išėjo nevalgęs ir dėl to kelyje pasijuto esąs alkanas. Keista, kad jis išėjo iš rupestingosios Mortos tvarkomųjų namų nevalgęs. Talmudas pataria labai anksti valgyti, o Rabbi Aqiba įspėja: „Kelkis anksti rytą ir valgyk... šešiasdešimt bėgikų gali bėgti, bet nepralenks to, kurs pavalgė anksti rytą". Bet tai nėra vienintelis šio epizodo keistumas. Kitos smulkmenos taip pat įtaigoja, kad tai yra vienas tų simbolinių veiksmų, kokius dažnai atlikinėdavo senieji pranašai, o ypač Ezechielis. Veiksmas būdavo tikras ir nuoširdus, bet išeidavo iš paprasto kasdieninio gyvenimo ribų, norint regimu ir beveik apčiuopiamu būdu pavaizduoti tam tikrą atitrauktinį pamokymą.

511. Taigi Jėzus, norėdamas numalšinti alkį, priėjo pakelyje prie figos medžio, panašaus į tuos, kokie ir šiandien tebeauga Alyvų kalne, ir stengėsi tarp tikrai vešlių lapų surasti vaisių. Bet vaisių nė negalėjo būti dėl tos paprastos priežasties, kaip Morkus sako (11,13), kad tai „buvo ne figų metas". Iš tikro tada buvo balandžio pradžia, ir tuo metu labiausiai saulėtose Palestinos vietose figų medžiai galėjo jau būti užmezgę vaisius, bet tokius dar, kurie nevalgomi, nes prinoksta tik apie birželio mėn. pradžią. Antrojo arba rudeninio derliaus vaisiai gali kaboti medžiuose iki žiemos pradžios, bet niekad neišbūtų iki balandžio. Jeigu spręstume apie medį, kaip apie dorą ir atsakingą asmenį, turėtumėm pasakyti, kad jis nėra „kaltas", jog tuo metu neturi vaisių. Iš tiesų Jėzus ieškojo tai, ko normalia tvarka remiantis nebuvo galima rasti. Dėl to jis prakeikė tą medį, sakydamas: „Jau tegul niekas daugiau per amžius nebevalgo nuo tavęs vaisiaus!"

Tie visi svarstymai rodytų, kad Jėzus buvo pasi-

ryžęs atlikti simbolišką veiksmą, panašų į tuos, kai Jeremijas sudaužė indą (sk.19) ar kai Ezechielis (sk.5) nusiskuto barzdą ir plaukus išaštrintu kardu, ar į kurį nors kitą paradoksinį, keistą veiksmą, turintį simbolinės prasmės, kokių yra atlikę senieji pranašai. Šiuo atveju simbolio mįslė yra tame priešingume tarp gausybės lapų ir nebuvimo naudingų vaisių, priešingume, kuris pateisina „kaltajam" medžiui paskelbtąją prakeikimo ištarmę. Tie, kurie, kaip, pavyzdžiui, apaštalai, buvo susipažinę su Jėzaus veiklos pobūdžiu ir buvo klausęsi jo ginčų su fariziejais ir girdėję, kaip jis puola jų veidmainiavimą, negalėjo susidurti su kokiais nors sunkumais suprasti tai. Tikrasis nusikaltėlis buvo išrinktoji Izraelio tauta, turtinga vešliais fariziejiškaisiais lapais, bet jau ilgas laikas atkakliai užsispyrusi neduoti moralinių vaisių ir dėl to nusipelniusi būti prakeikta, kad amžinai liktų bergždžia. Taigi jei iš karto dar apaštalų galvose ir galėjo būti kokių nors abejonių, ką tasai simbolis reiškia, tai jas tuojau išblaškė priekaištingas prilyginimas (§512), kurį Jėzus pasakė kitą dieną ir kaip tik skirdamas jį savo meto Izraeliui.

O kas atsitiko po to prakeikimo, Matas (12,19) mums trumpai pasako, kad medis tuojau išdžiuvo, ir prideda dar tuo reikalu įspėjimą apaštalams. Morkus duoda aiškesnę įvykių eigą, smulkiai nupasakodamas, kad kitą rytą — antradienį, kai jie vėl tuo pačiu keliu iš Betanijos grįžo į Jeruzalę, apaštalai pastebėjo, jog medis jau nudžiuvęs, ir Jėzaus įspėjimą jis priskiria tai dienai. Kai jie praėjo tą vietą, Petras nuoširdžiai sušuko: „Rabbi, žiūrėk! Figos medis, kurį prakeikei, padžiuvo!"[3]) Jėzus atsakė visiškai neminėdamas savo veiksmo simbolinės prasmės, tiktai dar kartą įspėjo apaštalus, kad jie tikėtų, ir dėl to jie pajėgs net kalnus perkelti.

3) Morkaus 11,21

KANČIOS SAVAITĖS ANTRADIENIS IR TREČIADIENIS

JĖZAUS VALDŽIA. DVIEJŲ SŪNŲ PRILYGINIMAS

512. Tą antradienio rytą Jėzus nuėjo į šventyklą, kur žmonės jau laukė jo, ir pradėjo mokyti, bet netrukus tuoj prisistatė vyriausieji kunigai, Rašto žinovai ir tautos vyresnieji, tai yra, įvairių Sinedriumo grupių atstovai, taigi visų jungtinių priešo pajėgų atstovai. Vienoj pusėj buvo Jėzus, kitoj — žydų vadai, o tarp jų minia, kuri saugojo Jėzų. Kol kas tarp abiejų priešingų jėgų dar buvo išlaikyta pusiausvyra, bet kai tik bus pašalinta ta tarpinė kliūtis, tai yra minios palankumas, tada pairtų pusiausvyra, ir susidurtų abi jėgos.

Tą rytą vadams kaip tik ir rūpėjo pašalinti tą kliūtį, todėl minios akivaizdoje jie paklausė Jėzų: „Kokia galia tu tai darai?[1]) Jų klausimo tonas buvo lyg tardymo metu, ir jie iš tikro elgėsi su Jėzum taip, tarytum jis jau būtų atvestas stoti prieš jų ypatingąjį teismą. Bet tuo pat metu šituo klausimu buvo siekiama nuplėšti jam garbę žmonių akyse. Greičiausia, vadai tikėjosi, kad Jėzus su panieka pasisakys dėl Mozės ar Įstatymo ar kitų panašių dalykų, ir dėl to bus užgauti visų jausmai. Bet Jėzus ir šį kartą priėmė kovą ir kaip tik pačioje priešo pasirinktoje žemėje, sekdamas Įstatymo mokytojų labai dažnai naudojamu metodu, būtent, atsakydamas klausimu, kuris beveik abiems pusėms nustato priimtiną išeities tašką, Jėzus jiems tarė: „Ir aš pasiklausiu jus vieno dalyko: Atsakykite man, tai aš jums pasakysiu, kokia galia tai darau. Jono krikštas buvo iš dangaus, ar iš žmonių? Atsakykite man!“ Klausimas buvo ypač keblus, ypač minios akivaizdoje, turint galvoje žydų

1) Morkaus 11,28

vadų laikyseną Jono Krikštytojo atžvilgiu. Jų keblią padėtį evangelistas aprašo šiais žodžiais: „Bet jie sau vieni galvojo ir sakė: Jei sakysime: iš dangaus, jis tars: Tai kodėl jam netikėjote? Sakyti gi iš žmonių mes bijome tautos, nes visi laikė Joną tikru pranašu. Todėl atsakydami jie tarė Jėzui: Mes nežinome. Tuomet ir Jėzus atsakydamas jiems tarė: Tai ir aš jums nesakysiu, kokia galia tai darau". Kova buvo baigta, ir ji, žinoma, buvo laimėta ne tų, kurie buvo išsirinkę tą kovos vietą. Sinedriumo nariai buvo tikėjęsi į savo pusę patraukti žmones ir tuo būdu paimti į savo rankas Jėzų, minios apleistą, priklausantį nuo jų malonės. Bet minia dar kartą apsaugojo Jėzų, ir jis dar kartą savo misiją susiejo su Jono Krikštytojo misija. Nenuostabu, kad Sinedriumo nariai nepripažino Jėzaus misijos, nes jie jau buvo atmetę jo pirmtako misiją.

Patvirtinti savo laimėjimui ir plačiau paryškinti santykiui tarp savo ir Jono Krikštytojo misijos Jėzus pasakė prilyginimą. — Žmogus turėjo du sūnu, kurie dirbo jo vynuogyne. Vieną dieną jis tarė pirmajam jų: Sūnau, eik šiandieną dirbti į vynuogyną! — Tas atsakė: Einu, Viešpatie, bet nėjo. Paskui tėvas įsakė antrajam sūnui, kuris atsakė: Neisiu! — Paskui jis ėmė gailėtis dėl savo tokio atsakymo ir nuėjo, kaip buvo prašytas[2]). Jėzus baigė prilyginimą tardamas: „Katras tų dviejų padarė tėvo valią? Jie jam atsakė: Paskutinysis". Tada Jėzus prilyginimą nukėlė į dabarties sąlygas: „Iš tiesų, sakau jums, muitininkai ir paleistuvės eis pirm jūsų Dievo karalystėn. Nes atėjo pas jus Jonas teisybės keliu, bet jūs jam netikėjote; muitininkai ir paleistuvės jam tikėjo; jūs tai matydami, nė paskui neturėjote atgailos, kad jam tikėtu-

2) Daugelis senovės dokumentų, įskaitant ir Vulgatą, sukeičia eilės tvarką, paversdami pirmąjį sūnų tuo, kuris atsisako, o paskui paklauso, o antrąjį tuo, kuris apsimeta paklusniu.

mėte“[3]). Taigi sūnus, kuris žodžiais parodė paklusnumą, o paskui ėmė maištauti, iš tiesų atstovauja priekaišto nežinantiems Rašto žinovams ir fariziejams. Kita vertus, išrinktosios tautos atstumtieji — muitininkai ir paleistuvės — nusidėdavo, dėl to nėra abejonės, bet jie susirado sau kelią atgal, priimdami Jono Krikštytojo misiją, ir dėl to jie yra atvaizdas to sūnaus, kuris iš pradžių priešinosi, bet paskui pasirodė paklusnus.

Iš tų abiejų sūnų tam, kuris klydo, bet paskui pakeitė nuomonę ir išėjo dirbti, teiktina pirmenybė prieš aną, kuris niekada nepasiryžo būti geras, nors nuolat skelbėsi esąs pasiruošęs būti tokiu..

PRILYGINIMAS APIE VYNININKUS ŽMOGŽUDŽIUS

513. Aukščiau suminėtasis prilyginimas yra pasmerkęs ir išreiškęs papeikimą tiems, kurie laikė save pačiais garsiausiais išrinktosios tautos atstovais ir vadovais. Bet Jėzus dar prideda vieną, taip pat reiškiantį papeikimą, kuriame pateikiama visos Izraelio istorijos santrauka Dievo nustatytojo žmonijos išganymo požiūriu. Šio naujojo prilyginimo prislėptas pamokymas yra lygiai tas pats, kurį Jėzus prieš keletą valandų yra parodęs simboliu, kai jis prakeikė figos medį, kad tasai net nudžiuvo. Panašumas yra tas pats, kokį prieš septynis šimtmečius tam pačiam tikslui panaudojo Izaijas, taigi Jėzus savo misiją dar kartą susiejo su senovės pranašų, ir tuo pačiu metu prilyginimas buvo visiškai lengvai išaiškinamas.

Izaijas (5,1 ir sek.) savo garsioje giesmėje pavaizdavo vynuogyną, kuriam šeimininkas parodo didelio rūpesčio, parinkdamas derlingą žemę, išrankiodamas akmenis ir pasodindamas rinktinius vynuogių dai-

3) Mato 21,31-32

gus; apsaugai aptvėręs tvora, viduje pastatė bokštą sargybai ir įtaisė spaustuvą. Nepaisant viso dėmesio, vynuogynas lyg užsispyręs vietoje saldžių uogų davė tik rūkščius laukinius vaisius. O pranašas dar paaiškino, kad nedėkingasis vynuogynas buvo Izraelio tauta, o jo šeimininkas — Dievas Jahvė Sabaoth, kuris, įskaudintas vynuogyno nevaisingumu, išvartytų mūrus, palikdamas vynuogyną nuniokoti ir leisdamas erškėčiams ir dagiams užaugti, kad užstelbtų jį.

Jėzus ima tą patį panašumą, praplėsdamas užuominomis tų dalykų, kurie buvo įvykę per septynetą šimtmečių nuo Izaijo dienų iki jo.

„Buvo žmogus šeimininkas, kurs įsiveisė vynuogyną, aptvėrė jį tvora, iškasė jame spaustuvą, pastatė bokštą, išnuomojo jį vynininkams ir iškeliavo į svetimą šalį. Atėjus vaisių metui, jis siuntė savo tarnus pas vynininkus atsiimti jo vaisių. Bet vynininkai, nutvėrę jo tarnus, vieną primušė, kitą nužudė, o kitą užmušė akmenimis. Jis vėl siuntė kitus tarnus, daugiau kaip pirmųjų; ir su tais jie taip pat padarė. Pagaliau jis siuntė pas juos savo sūnų, tardamas: Jie drovėsis mano sūnaus. Bet vynininkai, pamatę sūnų, kalbėjosi tarp savęs: Tas tėvonis; eikime, užmuškime jį ir turėsime jo tėvonystę. Ir nutvėrę jie išmetė jį iš vynuogyno ir užmušė. Taigi, ką atėjęs vynuogyno viešpats padarys aniems vynininkams? Jie jam tarė: Jis piktai nužudys piktuosius ir išnuomos savo vynuogyną kitiems vynininkams, kurie jam atiduos vaisių savo metu. Jėzus jiems tarė: Ar jūs niekados neskaitėte Raštuose: Tas akmuo, kurį atmetė statytojai, pasidarė kertinis akmuo. Tai padaryta Viešpaties ir nuostabu mūsų akyse[1]). Todėl aš sakau jums, kad Dievo karalystė bus iš jūsų atimta ir atiduota tautai, kuri duoda jos vaisius“[2]).

1) Psalmė 117, 22-23

2) Mato 21, 33-43. Ši vieta Luko pateikiama (20, 15-16) skirtingai: „Ką gi tat jiems darys vynuogyno viešpats? Jis ateis, nu-

Vargu ar reikėjo fariziejų nusimanymo Šv. Rašte ir jų turimojo savo tautos religijos istorijos žinojimo tuojau pat suprasti, kad vynuogynas buvo Izraelis, šeimininkas — Dievas ir įžeistieji ar užmuštieji tarnai — pranašai, kuriems smurtu įvykdytoji mirtis Šv. Rašto puslapiuose sudaro nuolatinio nekrologo įspūdį. Bet Jėzus užbaigia kita užuomina, šįkart susijusia su ateitim, sakydamas, kad net šeimininko sūnus, kurį jis pagaliau buvo siuntęs į vynuogyną, buvo sumuštas ir nužudytas. Tasai sūnus, aišku, buvo tas pats, kuris kalbėjo, taigi jis prilyginime numanoma forma pasiskelbė Dievo Sūnum ir iš anksto pakaltino tuos, kurie įvykdys šį nusikaltimą. Viskas buvo perdaug aišku ir tikslu, kad dar liktų vietos kokiam nors dviprasmiškumui. Tokia tobula išvada visiškai sutiko su klausytojų dvasiniu nusiteikimu: „Vyriausieji kunigai ir fariziejai, išgirdę jo prilyginimus, suprato, kad jis apie juos kalba. Ir, ieškodami jo sugauti, jie bijojo minių, nes jos laikė jį pranašu".

MOKESTIS CEZARIUI

514. Taigi ir tuo kartu minios prielankumas apsaugojo Jėzų ir buvo rimta kliūtis žydų vadams. Pastarieji, trokšdami juo greičiau baigti tą jau ir taip per ilgai nusitęsusį įtempimą, nutarė pašalinti tą juos erzinančią kliūtį, sukompromituodami, pažemindami Jėzų tokiu būdu, kad visa žmonių meilė nė trupučio nebegalėtų pagelbėti jam.

Pasitarę, ką toliau reikėtų daryti[1]), jie pasiuntė pas Jėzų keletą savo mokinių kartu su Erodo šalinin-

---

žudys šituos vynininkus ir savo vynuogyną išduos kitiems. Tai išgirdę, jie jam sakė: Saugok Dieve!" Ypač atkreiptinas dėmesys į paskutinįjį šūksnį, kuris parodo, kad Jėzaus klausytojai labai gerai suprato aukščiau pasakytojo prilyginimo užuominą.

1) Mato 22,15

kais, nurodydami iškelti jam viešai tokį klausimą ir tokiu būdu, kad minia būtinai išgirstų. Patsai Erodo šalininkų buvimas teigė, kad klausimo esama politinio, taigi tokio, kokių Jėzus vis vengdavo. Pasiųstieji priėjo rodydami apsimestinę pagarbą, tarytum jie nieko bendra neturėtų su buvusiais klausėjais, ir pamaldžius vaizduodami jie tarė jam: „Mokytojau, mes žinome, kad tu tiesiakalbis ir mokai Dievo kelio tiesoje ir nė vienu nesirūpini, nes nežiūri žmonių asmens. Pasakyk tat mums, kaip tau rodosi: dera duoti Cezariui mokestį, ar ne?"[2]). Klausimas, kaip evangelistas įspėja mus, buvo spąstai. Jei Jėzus būtų atsakęs, kad dera, tai jis būtų užsitraukęs minios neapykantą, nes jis, prisistatęs kaip Mesijas ir tautinis didvyris, niekada negalėtų skelbti, kad leistina pripažinti svetimą politinę valdžią ir mokėti jai bet kokius mokesčius. Tačiau jei Jėzus būtų paskelbęs, kad mokėti neleistina, tokio jo pareiškimo būtų pakakę įskųsti jam romėnų prokuratoriui, kaip sukilėliui ir sąmyšių kurstytojui, juo labiau dar, kad ir didysis maištas, sukeltas Judo Galilėjiečio prieš trisdešimt metų, buvo kaip tik siejamas su mokesčių mokėjimu (§43). Fariziejai, kaip patyrę žmonės, žinojo, kad šio klausimo sprendimas turi didelių aštrumų ir sunkumų išsisukti, ir jie buvo tikri, kad Jėzus tuoj užklius už vienos ar kitos briaunos. Greičiausia, kad jie tikėjosi, jog jis pripažins mokesčius neteisėtais, o tuo atveju didžiulį įspūdį padarytų Romos prokuratoriui, kai Erodo šalininkai įskundę išeitų dar paliudyti.

Bet visos jų viltys nuėjo niekais, nes Jėzus spręstinąjį klausimą grąžino klausiantiesiems: „Kam mane gundote, veidmainiai? Parodykit man mokesčio pinigą". Jie tada atnešė sidabrinį romėnų denarą, mažos vertės pinigą. Tokiais pinigais buvo įprasta mokėti mokesčius, ir jie buvo nukalti už Palestinos ribų, nes jiems buvo naudojamas brangus metalas ir jie turėjo

2) Mato 22,16-17

žmogaus atvaizdą, o žydų žemėse buvo kaldinami tik bronziniai ir neturėjo žmogaus paveikslo, kaip numatė judaizmo nuostatas (§23). Jei Jėzui atneštasis „denarius“ — kaip labai galima — buvo tuomet viešpatavusio Tiberijaus pinigas, tai vienoje jo pusėje turėjo būti vainikuoto imperatoriaus paveikslas ir įrašas „TI.(berius) CAESAR DIVI AUG.(usti) F.(ilius) AUGUSTUS“.

Gana keistas buvo Jėzaus prašymas duoti jam pasižiūrėti mokestinę monetą, lyg jis tokios niekada nebūtų matęs, bet dar keistesnis buvo jo klausimas, kai, laikydamas rankoje pinigą, tarė: „Kieno tas paveikslas ir įrašas?“ Ar jis nežinojo? Kiekvienas Palestinos vaikas būtų galėjęs pasakyti jam, kad paveikslas ir įrašas yra imperatoriaus, esančio ten, Romoje, kuris valdė visą pasaulį ir, deja, taip pat ir Jeruzalę. Stebėdamiesi jie atsakė: „Cezario“. Bet tas jo nežinojimas buvo panašus į Sokrato, kuris savo klausiamuoju metodu vertė patį klausėją pasakyti tam tikrą tiesą. Kai jie atsakė, kad paveikslas ir įrašas yra Cezario, Jėzus jau buvo gavęs, ko norėjo, ir tada padarė išvadą: „Atiduokite tat, kas Cezario, Cezariui, ir, kas Dievo, Dievui“. Remiantis griežta logika, išvada plaukė iš pačių fariziejų atsakymo. Ar pinigas buvo Cezario? Tad tegul atiduoda jį Cezariui, nes tai, kad jie priėmė tą pinigą ir vartojo jį, rodė, kad jie priėmė ir valdžią to, kuris nukaldino jį. Taigi klausimas buvo išspręstas, Jėzui visiškai neįsipainiojus į politinę sritį, kurios jis taip rūpestingai vengė, ir tai buvo atlikta pripažinus, kad pinigas yra Cezario.

Bet, pagal Jėzų, klausimas nebuvo išspręstas, vien nustačius pareigą Cezariui. Jo misijos tikslas buvo Dievo karalystė, o ne dėl kurio nors vieno ar kito Cezario, o kai žmonės atlieka atitinkamas pareigas Cezariams, atiduodami, kas šiems priklauso, tai jie atlieka tik dalį savo pareigos ir tai dar ne pačią svar-

biausiąją. Todėl prie įsakymo atiduoti Cezariui, kas Cezario, Jėzus prijungia ir pareigą atiduoti Dievui, kas Dievo, ir tai pridedama ne atsakymui papildyti, bet kaip tik pabrėžti pirmojo įsakymo būtinumui. Jėzus nepažįsta nė vieno šio pasaulio Cezarių, ar jis vadintųsi Augustu, ar Tiberijum, ar Erodu Antipu, ar Poncijum Pilotu. Jis tiktai žino, kad jiems yra suteikta valdžia, į kurią reikia kreipti dėmesį. Na, o kodėl žmonės turi būti pavaldūs Cezariui? Kaip tik dėl to, kad jie yra Dievo valdiniai. Žmogaus pareigos Cezariui sudaro tik dalį to didžiojo paveikslo, kuriame Jėzus piešia Dievo karalystę. Kas priklauso Dievo karalystei, dėl to priklausimo atlieka savo pareigas ir savo Cezariui; bet, tai atlikęs, tegu jis pakyla aukščiau ir skrenda į amžinąją jo dangiškojo Tėvo viešpatiją.

SADUKĖJAI IR PRISIKĖLIMAS

515. Klastingasis klausimas dėl mokesčio visiškai sumaišė tuos, kurie iškėlė jį: „Tai girdėdami, jie stebėjosi ir, palikę jį, nuėjo sau“[1]).

Jų varžovai, sadukėjai, buvo patenkinti jų pralaimėjimu ir tuojau pat prisistatė patys bandyti savo nuožiūra iš naujo įsitraukti į pokalbį. Jiems rūpėjo kūno prisikėlimo klausimas, kurį jie atkakliai neigė (§34) ir kuris sudarė pagrindą senam nesusipratimui tarp jų ir fariziejų. Taigi jie prisistatė Jėzui ir iškėlė ne atitrauktinį prisikėlimo klausimą, bet realų atvejį, vieną tų „atvejų“, kurie teikdavo malonumo žydų srovėms. Iš pradžių jie pacitavo levirato įstatymą, kuriuo Mozė nustatė, kad jei žydas mirtų, nepalikęs sūnaus, tai mirusiojo brolis privalo vesti jo našlę, kad velioniui būtų parūpintas įpėdinis[2]). Paskui jie iškėlė tą savo „atvejį“. Buvo septyni broliai,

1) Mato 22,22

2) Deuteron. 25,5 ir sek.

kurių pirmasis mirė, nepalikdamas vaikų, ir dėl to antrasis vedė jo našlę. Bet ir jis mirė, nepalikęs vaikų, ir dėl to trečiasis brolis vedė našlę. Šitaip tęsėsi tol, kol ji ištekėjo už septintojo, o po šio mirties ir ji mirė. Sadukėjai tad ir klausė, kurio žmona bus toji moteris, kai ji prisikels kartu su visais tais septyniais? Visi septyni turi į ją tą pačią teisę.

Tai buvo tipiškas akademinis atvejis, bet buvo ir kitokių, žymiai painesnių ir geriau apdorotų, kaip, pavyzdžiui, tasai Talmudo pateikiamasis. Buvo trylika brolių, kurių dvylika mirė nepalikę įpėdinių. Dvylika našlių pašaukė tą likusį brolį pas Rabbį (Judas I, miręs III šimt. pradžioje), reikalaudamos, kad jis vestų jas, kaip reikalaujama levirato įstatymo, bet tas likęs brolis pareiškė, kad jis neturįs tiek pinigų, jog galėtų išlaikyti visas dvylika našlių. Tada jos susitarusios pareiškė, kad kiekviena pamėnesiui išlaikys visą šeimą, ir taip visi bus aprūpinti ištisus metus. Tačiau jų būsimasis vyras nurodė, kad pagal žydų kalendorių metuose kartais būna ir trylika mėnesių. Iš tikro kas treti metai buvo įterpiamas tryliktasis mėnuo išlyginti skirtumui, kuris susidaro tarp mėnulio ir saulės metų. Tada atsiliepė geraširdis Rabbis, patsai pasižadėdamas duoti išlaikymą tą pridėtinį mėnesį. Šitaip ir atsitiko. Po trejų metų susirinko dvylika tų vėl ištekėjusių našlių su trisdešimt šešiais kudikiais į Rabbio namus, ir tą mėnesį jis davė išlaikymą[3]).

516. Sadukėjai, iškėlę Jėzui tą savo „atsitikimą", nesidomėjo finansiniais klausimais, o tik pačiu prisikėlimu. Pagal juos tasai iškeltasis atvejis rodąs, kad prisikėlimas neįmanomas, nes jeigu ta moteris prisikeltų, ji tuo pat metu turėtų būti visų septynių savo vyrų žmona, o kadangi tai aiškus nepadorumas ir nesąmonė, dėl to ir prisikėlimas atrodė negalimas. Jei Jėzus būtų bandęs ginti prisikėlimą, jis būtų at-

3) Strack und Billerbeck, cituotame veikale, tom. III, p.650

sidūręs nesąmonių ir kvailysčių painiavoje ir būtų netekęs minios pasitikėjimo.

Jų samprotavimas buvo šiurkštus ir teikė materialistinį prisikėlimo suvokimą, ir kaip tik dėl to sadukėjai atmetė jį, nors tarp fariziejų jis vyravo, tegu ir ne visuotinai. Prisikėlimas buvo vaizduojamas lyg prabudimas iš miego, ir prisikėlusysis fiziškai turėjo būti toks pat, kaip ir gyvenime. Taigi jis valgys, gers, miegos, gimdys vaikus ir t.t., iš tikro buvo suprantama, kad visi tie veiksmai bus atliekami dar gyviau, ir dėl to apie penkiasdešimt metų po Jėzaus įžymusis Rabbis Gamalielius paskelbė, kad būsimajame gyvenime moterys gimdys kasdieną, kaip kad vištos deda kiaušinius.

Jėzus sutramdo visas tokias vaikiškas fantazijas ir taria jiems: „Jūs klystate, nežinodami nei Raštų, nei Dievo galybės. Nes prisikėlime vyrai neves moterų ir moterys netekės, bet bus, kaip Dievo angelai danguje". Prisikėlusieji bus tie patys žmonės kaip ir anksčiau, bet ne tose pačiose sąlygose; jie bus kaip angelai danguje. Paskui Jėzus tęsė: „O apie numirusiųjų prisikėlimą ar neskaitėte, kas jums Dievo pasakyta šiais žodžiais: Aš Abraomo Dievas ir Izaoko Dievas, ir Jokūbo Dievas?[4]) Jis Dievas ne mirusiųjų, bet gyvųjų".

Jėzaus suminėtoji ištrauka yra iš Torah — vienintelė Šv. Rašto vieta, kurią sadukėjai pripažino (§31). Atrodo, kad dėl to jis, kaip pastebėjo šv. Jeronimas, ėmė ne kurias nors kitas Šv. Rašto pastraipas, kurios daug aiškiau liudija prisikėlimą, o kaip tik rėmėsi šita, kurios sadukėjai negalėjo atmesti, kaip būtų galėję pasielgti su kitomis. Žodžiu sakant, Jėzus protauja rabinų mokyklos metodais ir pripažįsta žydiškumo palikimą: žydų patriarkų Dievas yra ne mirusiųjų, o gyvųjų Dievas;; taigi ir tie patriarkai tebėra gyvi po jų kūnų mirties, ir dėl to prisikėlimas yra Šv. Rašto paliudytas.

4) Išėjimo kn. 3,6

DIDŽIAUSIAS ĮSAKYMAS. MESIJAS, DOVYDO SŪNUS

517. Fariziejai ir sadukėjai pakaitomis tęsė savo užsimojimus visą tą dieną, kuri Jėzui turėjo būti labai užimta. Atsakymas, kurį gavo sadukėjai, labai patiko ginčą girdėjusiam tūlam Rašto žinovui, tai jis priėjo iškelti Jėzui klausimo, paruošto visiškai pagal rabinų metodus: „Koks visų pirmasis įsakymas“ (Morkaus 12,28), arba, kaip Matas pažymi (22,36): „Koks didžiausias įsakymas Įstatyme?“ Rašytasis Įstatymas, arba Torah, pagal rabinus, turėjo 613 priesakus, iš kurių 248 buvo įsakymai, o 365 draudimai. Tiek įsakymai, tiek draudimai skirstomi į „lengvesnius“ ir „sunkesnius“ pagal jų svarbumą. Bet tarp tų visų įsakymų turėjo būti tam tikra hierarchija; tarp „sunkiųjų“ priesakų turi būti kuris nors sunkesnis už kitus. Šis Rašto žinovas kaip tik ir norėjo tai sužinoti.

Jėzaus atsakymas yra toks pats, kokį jis buvo davęs Įstatymo mokytojui, su kuriuo jis kalbėjo apie gerojo samariečio prilyginimą. Jėzus pasakė „Šemos“ (§438) pradžią: „Visų pirmasis įsakymas yra šis: Klausyk, Izraeli, Viešpats, tavo Dievas, vienas Dievas. Tu mylėsi Viešpatį, savo Dievą, visa savo širdimi, visa savo siela ir visa savo galia. Tai pirmas įsakymas. Antras į jį panašus: Mylėsi savo artimą, kaip pats save. Kito didesnio už tuodu įsakymu nėra“[1]). Iš tikro Rašto žinovas klausė apie vieną, patį didžiausią įsakymą. Jėzus jam pateikė Dievo meilės įsakymą, bet, kai jis pats vienas tartum nėra pilnas, bent kiek tai yra susiję su žmogaus veiksmais, tai pridėjo dar kitą — mylėti savo artimą. Tie du tarpusavy susipynę priesakai Jėzui yra didžiausias įsakymas. Tą pačią mintį jis buvo jau išreiškęs Kalno pamoksle.

1) Morkaus 12,29-31

Rašto žinovas nuoširdžiai priėmė Jėzaus atsakymą ir iš savo pusės pridėjo, kad ta dviguba meilė Dievui ir artimui yra vertesnė už visas deginamąsias aukas ir atnašavimus šventykloje. Atsilygindamas už tą pasisakymą, Jėzus tarė jam: „Tu netoli nuo Dievo karalystės". Jam trūko tik tikėjimo į Jėzaus misiją, kokį turėjo Petras, Jonas ir daugelis kitų. Ar jis vėliau įsigijo tokį tikėjimą, mes nežinome.

Po šio pasikalbėjimo, pasibaigusio abiems sutariant, mums sakoma, kad „daugiau jau niekas nebedrįso jį klausti"[2]).

Tačiau Jėzus pats atnaujino kovą. Šventykloje jis priėjo prie būrelio fariziejų ir iškėlė jiems klausimą dėl Mesijo: „Ką jūs manote apie Mesiją? Kieno jis Sūnus?" Paklaustieji, visiškai sutikdami su hebrajų tradicija, atsakė: „Dovydo". — Tada Jėzus pastebėjo jiems, kad Šv. Rašte pats Dovydas, kurio vardas yra įrašytas psalmės 108 viršuje, sako šitaip: „Viešpats tarė mano Viešpačiui: Sėskis mano dešinėje, kol aš padarysiu iš tavo neprietelių tau pakojį! Jei tad Dovydas vadina jį Viešpačiu, kaipgi jis jo sūnus?"

Argumento stiprumas čia remiasi dviem dalykais, kuriuos pripažino fariziejai: pirma tai, kad psalmėje kalba Dovydas, kaip įrašas rodo, o antra — kad psalmėje kalbama apie būsimąjį Mesiją, kaip matyti ir iš dažno jos panaudojimo šitam reikalui Naujajame Testamente (ji čia cituojama daugiau kaip penkiolika kartų), o tasai panaudojimas leidžia daryti išvadą, kad ir priešininkai su ja vis sutinka.

O jei būsimasis Mesijas bus Dovydo ainis, tai kodėl Dovydas jį „Viešpačiu" vadina? Pagal Jėzų, tai rodo, kad Mesijas bus daugiau negu tik „Dovydo sūnus" ir turės tokias savybes, kurios daro jį „daugiau negu Joną ir Saliamoną" (§446) ir didesnį už Dovydą, bet Jėzus norėjo, kad fariziejai patys pateiktų

2) Morkaus 12,34

aiškinimą šio aiškiai nesiderinančio dalyko. O jie negalėjo atsakyti jam.

Vėliau, pradedant antruoju šimtmečiu rabinai išsprendė šį klausimą, paskelbdami, kad psalmė mini ne Mesiją, bet kažkurį kitą asmenį, kuris, kaip paprastai tikima, būsiąs Abraomas, ar kartais ir pats Dovydas (!), o pagal vienintelę Justino žinią[3]) —karalius Ezekijas. Šitas nurodomo asmens pakeitimas aiškiai buvo apspręstas antikrikščioniškai nusiteikusios polemikos[4]).

„ELENCHOS" PRIEŠ RAŠTO ŽINOVUS IR FARIZIEJUS. NAŠLĖS AUKA

518. Senovės graikai vadindavo „elenchos" tą teisminės kalbos dalį, kurioje pateikiami kaltinimai priešininkui ir pateikiami atitinkami įrodymai. Tai buvo priekaištas, rodąs kaltinamojo negarbę, o senovės laikais (pas Homerą) „elenchos" reiškė tiek „priekaištą", tiek ir „negarbę".

Tą audringąjį antradienį, kurio didžiąją dalį Jėzus praleido kovodamas su Rašto žinovais ir fariziejais, netrūko nė tokio „elenchos", kuriame buvo pateikta jau anksčiau iškeltųjų jo priešininkams visų kaltinimų, dabar dar papildytų. Visi trys sinoptikai iš tiesų tai dienai priskiria visą eilę tokių priekaištų, tik su jiems įprastais skirtumais: Morkus (12,38-40) čia yra labai trumpas; toks yra ir Lukas (20,46-47), kuris betgi sužymi ilgą sąrašą kaltinimų ta proga, kai fariziejai suruošia Jėzui pokylį (§447). Kita vertus, Mato pasakojimas (skyrius 23) yra labai ilgas, ir jame yra įjungtas beveik visas Luko sąrašas dar su kai kuriais papildymais. Galimas dalykas, kad

3) Dialog. cum Tryphon. 33 ir 83

4) Rabiniški tekstai Strack und Billerbeck cituotame veikale, tomas IV, p. 452-465

Matas pasinaudoja čia ta pačia tvarka, kaip ir Kalno pamokslo atveju (§317), įjungdamas čia tam tikrus Jėzaus pareiškimus, pasakytus kitomis progomis. Tokią nuomonę perša ir patsai literatūrinis „elenchos" sutvarkymas: jis yra suskirstytas į tris dalis, o antroji dalis dar turi septynis skyrius „Vargas jums!" (§125). Imant kaip visumą, Mato pasakojimas yra teiktinesnis negu Luko, ir Jėzus, savo gyvenimą bebaigdamas, bus pasakęs kaip tik esminį pamokslą. Tą tarp kitko neryškiai patvirtina ir kiti du sinoptikai.

Čia pateikiame pilną Mato „elenchos" tekstą. Dėl tų jo dalių, kurias jau esame aptarę, skaitytojui ten ir reikėtų žiūrėti.

— Tuomet Jėzus kalbėjo minioms ir savo mokiniams, tardamas: Rašto žinovai ir fariziejai atsisėdo Mozės kėdėje. Taigi, visa, ką tik jie jums sako, laikykite ir darykite; bet nesielkite taip, kaip jie elgiasi; nes jie sako ir nedaro. Nes jie riša sunkias ir nepakeliamas naštas ir deda žmonėms ant pečių, o savo pirštu jie nenori jų pajudinti. Visus savo darbus jie daro, kad juos žmonės matytų; todėl jie daro savo atsiminimo ženklus platesnius ir didina kutus. Jie mėgsta pirmąsias vietas pokyliuose, ir pirmąsias kėdes sinagogose, ir pasveikinimus prekyvietėje, ir būti žmonių vadinami rabbi. Jūs gi nesivadinkite rabbi, nes vienas jūsų mokytojas, o visi jūs broliai. Ir nė vieno nevadinkite sau žemėje tėvu, nes vienas jūsų Tėvas, kurs yra danguje. Nesivadinkite mokytojais, nes jūsų mokytojas vienas, Kristus. Kas iš jūsų didesnis, bus jūsų tarnas. Kas save aukština, bus pažemintas, o kas save žemina, bus išaukštintas.

Šioje pirmoje pamokslo dalyje Jėzus nubrėžia būdingiausius fariziejų bruožus, dėl to čia pakartojamos kai kurios ankstyvesnių ginčų su jais vietos. O kadangi jis čia kalba miniai šventykloje, tai tuojau skatina nesekti, daryti kaip tik priešingai. Fariziejų

tuštybė, tarp kitko, surado išraišką ir mažose dėžutėse, kuriuose būdavo nešiojamos pergamento skiautelės su jose įrašytomis Šv. Rašto ištraukomis[1]). Melsdamasis izraelitas dėdavosi (ir dabar dar tebesideda) tas skiauteles prie kaktos ir prie kairiosios rankos, pasižadėdamas iki raidės vykdyti įsakymus[2]). Didesni garbėtroškos apsirūpindavo platesnėmis ir labiau akį patraukiančiomis skiautėmis atkreipti dėmesiui, kaip jie perdėdavo ir dėl savo apsiausto kutų, kurie taip pat turėjo religinės reikšmės ir kuriuos dėvėjo ir Jėzus (§349).

519. Antroji pamokslo dalis sudaro tą tikrąjį „elenchos“:

— Vargas jums, Rašto žinovai ir fariziejai, veidmainiai, kad jūs užrakinate žmonėms dangaus karalystę. Nes jūs patys neįeinate ir norinčiųjų įeiti neįsileidžiate.

— Vargas jums, Rašto žinovai ir fariziejai, veidmainiai, nes jūs ryjate našlių namus, kalbėdami ilgas maldas; todėl jūs gausite rūstesnį teismą.

— Vargas jums, Rašto žinovai ir fariziejai, veidmainiai, nes jūs apeinate jūrą ir sausumą vienam naujatikiui padaryti ir, kai jis padarytas, jūs darote iš jo pragaro sūnų dvigubai taip piktą kaip jūs.

— Vargas jums, aklieji vadai, kurie sakote: Kas nors prisiekė šventykla, tai niekai, o kas prisiekė šventyklos auksu, turi pareigą. Paiki ir akli! Nes kas didesnis, auksas ar šventykla, kuri pašventina auksą? Ir kas tik prisiekė altoriumi, tai niekai, o kas prisiekė ant jo esančiąja dovana, turi pareigą. Akli! Nes kas didesnis, dovana ar altorius, kurs pašventina dovaną? Taigi, kas prisiekia altoriumi, prisiekia juo ir visais ant jo esančiais dalykais. Ir kas nors prisiekia šventykla, prisiekia ja ir tuo, kas joje gyvena. Ir kas

1) Išėjimo kn. 13,1-10; 13,11-16; Deuteron. 6,4-9; 11,13-21

2) Deuteron. 6,9; plg. Išėjimo kn. 13,9

prisiekia dangumi, prisiekia Dievo sostu ir tuo, kas jame sėdi.

— Vargas jums, Rašto žinovai ir fariziejai, veidmainiai, kurie duodate dešimtinę iš mėtos, krapų ir kmynų, o apleidžiate svarbesnius įstatymo dalykus, teisingumą, pasigailėjimą ir ištikimybę. Tai reikėjo daryti ir anų neapleisti. Akli vadai, kurie iškošiate uodą, o praryjate kupranugarį.

— Vargas jums, Rašto žinovai ir fariziejai, veidmainiai, kurie kuopiate, kas yra iš viršaus taurės ir dubens, o viduje esate pilni plėšrumo ir nešvarumo. Aklasai fariziejau, iškuopk pirma, kas viduje taurės ir dubens, kad pasidarytų švaru ir tai, kas yra iš viršaus.

— Vargas jums, Rašto žinovai ir fariziejai, veidmainiai, nes jūs panašūs į pabaltintus kapus, kurie iš oro pusės rodosi žmonėms labai gražūs, o viduje pilni mirusiųjų kaulų ir visokių puvėsių. Taip ir jūs iš viršaus, tiesa, rodotės žmonėms teisūs, o viduje esate pilni veidmainystės ir nedorumo.

— Vargas jums, Rašto žinovai ir fariziejai, veidmainiai, kurie statote pranašams antkapes ir puošiate teisiųjų paminklus. Jūs sakote: Jei būtumėm buvę mūsų tėvų dienomis, mes nebūtume su jais dalyvavę pranašų kraujuje. Taip jūs liudijate patys prieš save, kad jūs sūnūs tų, kurie žudė pranašus. Pripildykite ir jūs jūsų tėvų saiką.

Tai štai kaltinimai, o pats iškėlimas jų ėjo kartu ir kaip įrodymas, nes visi Jėzaus klausytojai iš praktikos žinojo, kad visi tie dalykai, kuriuos jis iškėlė, yra tikri. Po 40 metų, jau po 70 m. katastrofos, reikalai šiek tiek pasikeis. Fariziejai liks vieninteliai ir neginčijami tautos likučių vadovai, ir jie pagal savo norus daugins įvairias normas ir nurodymus, bet nebevers pagonių į žydų tikybą, o tokia įtaka anksčiau jau buvo pastebėta graikuose (§508).

520. Po nurodymo, kad fariziejai pripildė savo tėvų saiką, eina graudus sužymėjimas pasėkų, kaip ir teisinėje kalboje, įrodžius nusikaltimą, seka bausmė. Štai trečioji pamokslo dalis:

— Žalčiai, gyvačių veislė, kaip jūs ištrūksite nuo pragaro teismo? Todėl štai aš siunčiu pas jus pranašų, išmintingųjų ir Rašto žinovų; vienus jų jūs užmušite ir prikalsite ant kryžiaus, kitus plaksite savo sinagogose ir persekiosite nuo miesto iki miestui, kad ant jūsų kristų visas nekaltas kraujas, išlietas žemėje, pradėjus teisiojo Abelio krauju iki kraujui Barakijo sūnaus, Zakarijo, kurį užmušėte tarp šventyklos ir altoriaus. Iš tikrųjų, sakau jums, visa tai ateis šitai kartai.

— Jeruzale, Jeruzale, kuri žudai pranašus ir užmuši akmenimis tuos, kurie tau siųsti, kiek kartų aš norėjau surinkti tavo vaikus, kaip višta surenka savo viščiukus po sparnais, ir tu nenorėjai. Štai, jūsų namai bus jums palikti tušti. Nes, aš sakau jums, nuo šio laiko jūs manęs daugiau nebematysite, kolei nesakysite: Pagirtas, kurs ateina Viešpaties vardu!

Ši paskutinioji dalis yra ne tiek grasinimas, kiek apgailestavimas. Jėzus apgailestauja, kad niekais nuėjo visi jo pakartotiniai bandymai išgelbėti miestą ir tautą ir kad visas pastatas, Dievo palaipsniui statytasis Izraeliui išganyti, palaipsniui žmonių atkaklaus užsispyrimo klaidoje bus sugriautas. Kas atsitiko anomis Įstatymo dienomis, kada Jahvės pranašai būdavo užmušami akmenimis, atsitiks ir Mesijo laikais, kai pasiuntinius ištiks panašus likimas. Bet visų nusikaltimų svoris, net ir pačių seniausiųjų, kris ant tų, kurie įvykdo paskutinį nusikaltimą, nes ardo Dievo pastato pačius giliausius pamatus ir dėl to perpildo saiką, užtraukdami ant savęs visuotinį kerštą. Dėl to tai yra išganingas grasinimas, paskutinis skausmingas įspėjamasis šauksmas, kad iš-

rinktosios tautos aklieji vadai sustotų bent ant paties bedugnės kranto.

Senovėj įvykdytieji nusikaltimai išvardinti tik du: Abelio ir Zakarijo nužudymas, gal dėl to, kad vienas jų aprašytas žydų biblijos I knygos pradžioje — Pradžios knygoje (4,8), o kitas — paskutinės Kronikos knygos gale (24,20-22).

Dar yra vienas senas sunkumas dėl Zakarijo tėvo, kurs čia pavadintas Barakijo sūnum, tuo tarpu Kronikų knygoj jis vadinamas Jojado sūnum. Bet pranašas Zakarijas Barakijo sūnus yra visiškai kitas asmuo[3]). Tačiau pažymėtina, kad lygiagretėje Luko pasakojimo vietoje (11,51) nėra Zakarijo tėvo vardo, o tai matyti ir iš Mato Sinaitinio kodekso. Būtų galima įtarti, kad „Barakijo sūnus" būtų kilęs iš neaiškaus senovinio rankraščio, patekusio į graikiškąjį tekstą, ir kurio trūksta semitiškame Mato originale (§121), išskyrus, kad skirtingumas remiasi kitais pagrindais, kurių šiandieną nežinome[4]).

Abu sinoptikai, kurie vieninteliai perduoda šį Jėzaus pasakymą Jeruzalėje, tuo pačiu nusako, kad jie žino pakartotinius Jėzaus bandymus išgelbėti miestą, o tuo pačiu ir tai, jog jis kelis kartus keliavo į sostinę, nors apie tas keliones pasakoja Jonas, bet ne sinop-

3) Zakarijo 1,1...7

4) Buvo galvojama, kad to Zakarijo tėvas turėjęs du vardus: Jojados ir Barakijo, ir tikrai viena antikinio kodekso pastaba atkreipia dėmesį į tai, kad tas žmogus buvo „dionymos" — dvivardis, bet tokia prielaida yra aiški „petitio principii" — dalykas, kuris turi būti įrodytas, nes remiasi tik tuo dvivardiškumu, kuris kaip tik ir sudaro kliūtį išsiaiškinti reikalui. Kai dėl vėlyvesnio spėjimo, ne mažiau nepagrįsto ir net labiau tendencingo, kuris daro prielaidą, kad čia yra užuomina į Bariso sūnų Zakariją, kurį uoliej' užmušė šventykloje romėnų karo metu 67-68 m. Plačiau žiūrėk G. Ricciotti verstojo Flavijaus Juozapo Žydų karo pastabą, IV, p.335-344; tomas III, p.174-176.

tikai. Taigi sinoptikai, kaip matome, žino ir Jono tradiciją, nors ja ir nepasinaudoja (§165).

521. Bet šiuo sielvartingu ir grasinamuoju atsišaukimu ir pasibaigė Jėzaus bandymai. Kai paskutinį kartą bus atmesta ir įvyks paskutinis nusikaltimas, tai jų namai bus palikti jiems tušti, neateis į pagalbą tas, kurį jie atmetė. Jie tematys jį tik labai tolimoje ateityje, kai klaidžiojanti tauta pastebės savo klaidą ir ieškos atstumtojo:

Girdimas balsas nuo tuščių kalvų,
Izraelio namų verksmas ir klyksmas,
nes jie nuklydo nuo savo kelio
ir užmiršo Viešpatį, savo Dievą.
Tai bus dienos, kuriose
daugiau nebebus sakoma:
Viešpaties Sandoros skrynia;
ji nebeateis į mintį, ir nebeatsimins apie ją;
ji nebebus apgailima, nei bebus kita daroma.
Klystantieji vėl bus kviečiami:
Grįžkitės jūs, vaikai maištininkai,
ir aš pagydysiu jūsų maištingumą.
Jie atsakys:
Štai mes ateiname pas tave,
nes tu Viešpats, mūsų Dievas!
Iš tikrųjų Izraelio išganymas Viešpatyje,
mūsų Dieve!

(Jeremijo 3,16...23, sukeičiant eilutes).

Šis senovės pranašo regėjimas Jėzaus iš naujo apmąstomas, bet kai dėl laiko, tai šitai įvyks labai tolimoje ateityje, pasaulio pabaigoje, kai Izraelis, susitaikęs su atmestuoju Mesiju, galės vėl pamatyti jį, giedodamas sutikti skirtąją giesmę, kaip prieš porą dienų: „Pagirtas, kurs ateina Viešpaties vardan!“ (§504).

Vėliau, po kelerių metų, fariziejus Povilas iš Tarso, tapęs Jėzaus Kristaus tarnu, vėl tą patį primins tuo tarpu dar apakusiems savo tautiečiams, kurie at-

eityje atgaus regėjimą, „ir bus išgelbėtas visas Izraelis“[5]).

Po grasinamosios „elenchos“, skirtos Rašto žinovams ir fariziejams, mums pateikiamas paprastas, bet žavus vaizdelis, kuris yra visiškai priešingas Rašto žinovų ir fariziejų dvasiniam pasauliui. Tą vaizdelį aprašė Lukas (21,1-4), bet dar gyviau Morkus (12,41-44); tačiau Matas nelauktai jį praleidžia. Gal čia yra Petro katechezės dalis, kuri Morkaus perduota Lukui.

522. Tas antradienis jau buvo beveik pasibaigęs. Jėzus, baigęs apgailestauti savo priešus, įėjo į šventyklos vidų prie „moterų atriumo“ ir ten atsisėdo prieš įždo skrynią. Prie įėjimo buvo sudėta trylika aukoms mesti dėžių, dėl ilgokos formos žiočių vadinamų trimitais. Tokių didžiųjų švenčių proga, kaip Velykos, aukos plaukdavo gausiai, nes daugelis maldininkų, atvykusių iš toli, sumokėdavo mokestį šventyklai išlaikyti (§406), o apskritai visi dar ir šiaip aukodavo. Todėl šalia tų skrynių budėdavo kunigai, atžymintieji mokesčių sumokėjimą ir prižiūrintieji tvarkos.

Priekyje ten atsisėdęs, Jėzus stebėjo tai, kas vyksta. Daugelis turtingųjų ateidavo prie skrynių ir išdidžiai įmesdavo po saują pinigų, tikri, kad už tai juos labai įvertins ne tik žmonės, bet ir Dievas. Jų tarpe atėjo niekieno nepastebėta vargšė našlė, kuri į skrynią įmetė tiktai porą smulkių pinigėlių, tai yra ketvirtuką, kas nesudarė nė poros centų. Tuomet Jėzus, pasivadinęs savo mokinius, tarė jiems: „Iš tikrųjų, sakau jums, šita neturtinga našlė įmetė daugiau už visus, kurie metė į atnašų skrynią. Nes jie visi metė iš to, ko jie apsčiai turi, o šita įmetė iš savo neturto visa, ką turėjo, visą savo išteklių“[6]). Taip pat ir šia pastaba dvasios mokytojas prieštaravo paviršutiniškumo mokantiems savo priešams.

5) Romiečiams II, 25-26

6) Morkaus 12,43-44

523. Diena jau artėjo į saulėlydį. Jėzus ruošėsi eiti jau iš šventyklos ir naktį praleisti už miesto, kaip buvo įpratęs daryti tą savaitę. Perėjęs pagonių prieangį, atsidurė toje pastato dalyje, kuri buvo iškilusi virš Kedrono slėnio ir sudarė tikros didybės ir iškilmingą vaizdą. Šio reginio akivaizdoje mokiniai savaime prisiminė paskutiniuosius Jėzaus žodžius fariziejams, kurie vaidenosi jiems, kaip liūdnas grasinimas: „Štai, jūsų namai bus jums palikti tušti". Pirmasis ir pats mylimiausias kiekvieno gero izraelito namas buvo Dievo Jahvės namas, šventojo miesto ir vienintelė viso pasaulio šventykla. Ta šventykla negalėjo nebūti amžina, kaip reikalavo visų tikėjimas ir rodė jos pastato didingumas. Tad kuria prasme Jėzus galėjo pasakyti, kad šis namas bus apleistas? Ar ta pranašystė turėjo ryšio su ankstesnėmis liūdnomis mokytojo pranašystėmis?

Čia bus pasireiškęs kuris nors mokinys, kurs norėjo išsiaiškinti Jėzaus mintį. Nė neužsimindamas tai, jis priėjo prie šventyklos pastato ir viso būrio akivaizdoje pradėjo entuziastiškai girti šventyklos didingumą, tikriausia, panašiai, kaip tai užtinkame ir plačiuose Flavijaus Juozapo aprašymuose[1]). Pagyrimas, be abejo, nebuvo perdėtas, nes, remiantis savo akimis tai mačiusiais liudininkais, tie pastatai ir šventykla iš Kedrono pusės teikė šitokį vaizdą: „Žemutinę šventyklą pačioje žemiausioje vietoje palaikė 300 kubitų aukštumo mūrai (apie 150 metrų), o kai kuriose vietose ir dar aukščiau. Tačiau pamatai nebuvo matyti iki pačios gilumos, nes statytojai gana gerą kalvos tarpeklio dalį užpylė žemėmis, norėdami, kad iš miesto užlipti į šventyklą nebūtų taip statu. Pamatams buvo panaudoti 40 kubitų dydžio akmenys (po 20 metrų). Tokių pamatų buvo vertas ir ant

1) Žydų senovė XV,380-425; Žydų karas V,184-226

jų remiamasis pastatas. Visi portikai buvo dvigubi, palaikomi 25 kubitų aukštumo kolonų (po 12,50 metrų), kurios buvo ištisinio baltutėlio marmuro, viršuje padengtos kedru. Jų natūralus didingas grožis, dailumas ir pritaikymas teikė pasigėrėtiną reginį"[2]).

Jei mokinių entuziastiškieji žodžiai neįveikė išblaškyti Jėzaus susimąstymo, tai po kurio laiko jis pats pakėlė galvą ir, apžvelgęs išgirtąjį pastatą, liūdnai tarė: „Ar matote visa tai? Iš tiesų, sakau jums, neliks čia akmens ant akmens, kurs nebūtų išgriautas". Ir tuojau vėl pasinėrė tyloje.

Tie žodžiai tarytum pritrenkė mokinius. Mokytojo susimąstymas persmelkė ir mokinius. Būrys toliau ėjo tylėdamas, perėjo Kedrono upelį ir paskui vėl pakilo į Alyvų kalno kriaušį. Kai jau buvo jie viršukalnėje, Jėzus atsisėdo ir tylomis žvelgė į šventyklą[3]); būtų galima sakyti, kad žvelgė kaip kapitonas nuo jūros kranto į savo mylimą laivą, kuriuo ilgus metus buvo plaukiojęs, bet kurį turėjo apleisti, nes žino, kad po kelių akimirksnių jis amžiams nuskęs.

Nusiminę mokiniai pasinaudojo tuo poilsio metu ir paprašė paaiškinti tą tamsiąją savo pranašystę. „Klausė jį skyrium Petras, Jokūbas, Jonas ir Andriejus". Jėzus atsakė, o tas atsakymas vadinamas eschatologiniu pamokslu, tai yra pamokslu apie paskutiniuosius dalykus.

524. Pamokslą apie paskutiniuosius dalykus perduoda vien tik sinoptikai[4]), bet su sau įprastais skirtingumais, kaip jie tuo atveju pasireiškia ir kitur. Be to, Lukas jau 17 skyriuje duoda kai kurių toje kalboje iškeliamųjų dalykų, o tą pat, tik mažesniu mastu, daro ir Matas (10,17-23). Taigi ir čia atskiri evangelistai pasireiškė kaip redaktoriai, ir šių dienų

2) Žydų karas V,188-191

3) Morkaus 13,3

4) Mato visas 24 sk.; Morkaus sk. 13; Luko 21,5-36

skaitytojas turi atsižvelgti į tai, norėdamas teisingai suprasti tą pamokslą.

Taip pat reikia atsižvelgti ir į kitą svarbų dalyką. Sinoptikų pateikiamosios trys pamokslo redakcijos, kaip paprastai, priklauso ir nuo jų katechezės (§110), ir dėl to atsispindi „Bažnyčios dvasia". Taigi toji „dvasia" mūsų atveju yra atsidūrusi ypač jautrioje padėtyje, nes daugelis tos kalbos vietų pirmiesiems krikščionims, neišskiriant nė pačių evangelistų, kėlė neaiškios baimės. Palyginus tai, kokį įspūdį tas pamokslas daro šiandieniniam skaitytojui ir kokį darė pirmųjų krikščionių kartų tikintiesiems, be abejo, galima darytis išvadą, kad teisingas kalbos aiškinimasis šiandieną yra daug lengvesnis negu anuomet. Laikas tikrai dažnai yra geriausias teisingo aiškinimosi mastas. Šiandieninis skaitytojas, kuris savo žinioje turi dvidešimties šimtmečių istoriją, gali geriau suprasti bent kai kuriuos to pamokslo apie paskutiniuosius dalykus duomenis, negu pirmieji krikščionys, kurie tokios brangios priemonės neturėjo.

Iš tiesų pamokslas iškelia du didelius dalykus, būsimus daugiau ar mažiau tolimesnėje ateityje, bet tarp savęs jie yra idealiai susieti kažkokiu ryšiu. Kas šios kalbos klausėsi iš Jėzaus ar iš apaštalų, tiems tie įvykiai, kaip dar būsimieji, tebebuvo pridengti paslapties. Kiek vėliau, pirmosios krikščionių kartos metu, pirmasis, tas artimesnysis įvykis tikrai atsitiko, ir tuo dalis paslapties išryškėjo. Tačiau, kita vertus, antroji paslaptis dar tebebuvo neatskleista ir tebekėlė nerimo. Jei pirmoji pranašystė išsipildė šitaip tiksliai, tai ar neišsipildys taip pat greit ir antroji, kuri atrodė taip idealiai susijusi su pirmąja? Ar pirmasis įvykis nebuvo tiesioginis antrojo pirmatakas? Tuos klausimus pirmieji krikščionys baimingai svarstė daugelį metų.

Šiandieną sutartinai pripažįstama, kad pirmasis šių dviejų įvykių atsitiko pirmosios krikščionių kar-

tos gyvenime, bet nebekyla anos kartos baiminimasis, kad tuoj pat išsipildys ir antrasis dalykas. Dvidešimties šimtmečių istorija Jėzaus žodžiams suteikė teisingą vertę, kuri tarp abiejų įvykių pastato neišmatuojamą laiko tarpą. Paaiškėjus pirmajam įvykiui, šiandien tamsa dar tebegaubia antrąjį įvykį, kuris ir šiandieniniam skaitytojui nėra labiau tikras, kaip ir pirmosios kartos krikščionims, nors ir netoks baimingas, kaip jai.

Rūpestingai palyginus tuos tris pamokslo tekstus, o taip pat lygiagretes jų vietas, atrodo visiškai galimas dalykas, kad jo seniausia forma ir mažiausiai redagavimo paliesta yra mums perduota Morkaus, tai yra Petro katechezės forma (§128). Jos laikantis, bet neišleidžiant iš akių ir kitų liudijimo, pamokslo esmę galime suimti sekančiu būdu.

525. Alyvų kalno viršūnėje keturių mokinių klausimą Jėzui sudarė šie žodžiai: „Pasakyk mums, kada tai bus? ir koks bus ženklas, kada visa tai pradės įvykti?“[5]). Išsireiškimas „visa tai“ turi ryšio su Jėzaus pasakymo pradžia apie šventyklos sunaikinimą, o antrą kartą, tą išsireiškimą pakartodamas platesne prasme, jis nurodo į visuotinę katastrofą, kada turėtų pasibaigti „visa tai“, taigi esamasis pasaulis, nes tai buvo įprastinis išsireiškimas pasaulio pabaigai nusakyti (§628). Lygiagretė Mato pastraipa (24, 3) šiuo atveju nepalieka jokių abejonių: „Pasakyk mums, kada tai bus? ir koks tavo atėjimo ir pasaulio pabaigos ženklas?“ Išgirdę Jėzaus pranašystę apie šventyklos sunaikinimą, mokiniai bus tuojau pagalvoję apie jo pažadus, kad „Dievo karalystė ateis su galybe ir atgimime žmogaus Sūnus sėdės savo didenybės soste“ (§§401;486), nebekalbant apie įvairias užuominas prilyginimuose; o jie, žinoma, susiejo visa ką į krūvą, galvodami apie šventyklos sunaikinimą ir „paruziją“, arba pasaulio pabaigą, kaip apie vienu

5) Morkaus 13,4

metu ar bent vieną tuoj po kito įvyksiančius dalykus. Taigi jie norėjo, kad Jėzus atsakytų jiems į abu klausimus, būtent, kada bus sugriauta šventykla ir kada įvyks pasaulio pabaiga ir kokie bus ženklai prieš tuos įvykius

Jėzus pradeda įspėdamas mokinius nuo apgaulingų suvedžiotojų, ir todėl pirmoji jo atsakymo dalis nurodo ženklus, kurie pasirodys prieš šventyklą sunaikinant (Morkaus 13,5,23). Iškils daug netikrų pranašų, kurie apsimes mesijais ir daugelį suklaidins, ir bus karų, sukilimų, žemės drebėjimų ir bado įvairiose vietose, bet visa tai nebus dar galas, o tik skausmų pradžia. Jėzaus mokinius tiesiogiai užguls dideli bandymai, jie bus vedami į teismus, sinagogas ir statomi prieš valdovus, bus plakami ir metami į kalėjimus, išduodami artimiausių giminaičių ir visuotinai nekenčiami dėl tikėjimo į Jėzų. Bet, to nepaisant, tuo metu visoms tautoms bus skelbiama evangelija. Paskui didieji bandymai eis jau į galą, Danielio (9, 27) pranašautasis biaurus siaubas palies šventyklą, ir Jeruzalė bus apsupta kariuomenės. Tada mokiniai, kurie bus likę ištikimi Jėzui, turės bėgti, gelbėdami savo gyvybę. „Nes šitos bus keršto dienos, kad įvyktų, kas parašyta šventose knygose, ir bus tokių sielvartų, kokių nėra buvę nuo pradžios pasaulio, kurį Dievas sutvėrė, iki dabar ir nebebus, bet tos dienos bus sutrumpintos, kad išbėgtų išrinktieji“[6]).

Iki čia, kaip bus pažymėta, pamoksle nebuvo suminėtas laikas, o vien tik didelio sielvarto ženklai. Kad čia kalbama apie šventyklos ir Jeruzalės sunaikinimą, tai aiškiai leidžia spręsti patsai išsireiškimas, o tai dar patvirtina tasai labai reikšmingas dalykas, kad Flavijus Juozapas, norėdamas aptarti tą patį įvykį, naudojasi labai panašiu išsireiškimu: „Iš tiesų visų amžių nelaimės man atrodo menkesnės už tas,

6) Luko 21,23; plg. Danieliaus 12,1; Morkaus 13,19-20

kurios ištiko žydus"[7]). Ir jis tarp Romos ir Judėjos vykusį karą vadina „pačiu didžiausiuoju ne tik mūsų laikais, bet beveik iš visų tų, apie kuriuos tik esame girdėję, kad buvo tokie kilę tarp miestų ar tarp tautų". Nedaro kliūties ta aplinkybė, kad „Evengelija pirma turės būti paskelbta visoms tautoms". Šv. Povilas kalbėjo apie tai, kaip jau baigtą reikalą, dar prieš Jeruzalę sugriaunant (§401). O Jeruzalė buvo sugriauta keturiasdešimt metų po šio pamokslo, arba po tokio laikotarpio, kurį žydai laikė „karta". Jėzus, baigęs nusakyti ženklus, ir ėmęs kalbėti apie laikus, prideda: „Iš tikrųjų, sakau jums, šita giminė nepraeis, iki visa tai įvyks"[8]).

526. Tuos dalykus pasitikrindami pagal istoriją, randame, kad į pramatytojo keturiasdešimt metų laikotarpio pabaigą užėjo toks metas, kurį romėnų istorikas, gerai pažindamas reikalą, aptaria kaip „pilną negandų, nuožmių kovų, sujauktą maištų, žiaurų net ir pačiu taikos metu. Kardu buvo nukirsti keturi valdovai: Neronas, Galba, Otonas ir Vitelijus. Trys pilietiniai karai, dar daugiau karų svetur, ir kai kurie jų po kelis iš karto". Toliau tęsiamas smulkus sąrašas, nes pridedama „šalia tos daugybės žmogiškųjų nelaimių, nuostabių dalykų danguje ir žemėje ir įspėjimai perkūno trenksmų pavidalu ir būsimųjų dalykų ženklai", ir baigiama juodžiausiu pesimizmu, kad „dievams nerūpi saugoti mus, o tiktai keršyti"[9]). Flavijus Juozapas, ypač domėdamasis Palestina, suteikia mums žinių apie vidaus sąjūdžius, ypač apie politinio mesianizmo paskatintus sukilimus, kuriuos jau keletą kartų buvome užsiminę. Baigėsi visa tai 70-tųjų metų katastrofa, kada žuvo šventykla, sostinė ir nukentėjo tauta. Kai dėl Jėzaus mokinių to didžiojo sielvarto metu, tai jie kentė persekiojimus Pa-

7) Žydų karas I,12

8) Morkaus 13,30

9) Tacitas Historia I,2...3

lestinoje ir už jos ribų, ir tai liudija Apaštalų darbai ir kiti Naujojo Testamento raštai, o taip pat ir Romos istorikai, ir vykdė tai tiek jų pačių tautiečiai ir artimieji, tiek ir kitataučiai ir pagonys. Bet tie, kurie nepasidavė klaidingų pranašų viliojimams nei persekiotojų prievartai, pamatę, kaip Jeruzalės šventykla buvo išniekinta kraugerių uoliųjų[10]), pakluso pamokslе apie paskutiniuosius dalykus suminėto įspėjimo ir išbėgo iš miesto, pasitraukdami į Transjordanijos Pellą, kaip mums pasakoja Euzebijus[11]).

527. Iki šiol Jėzaus atsakymas buvo susijęs tik su pirmąja mokinių klausimo dalim; nurodomi ženklai, kurie vyks prieš sunaikinant šventyklą, ir baigiama tai aiškiu ir tiksliu įspėjimu: „Taigi, jūs žiūrėkite; štai aš jums visa iš anksto paskelbiau"[12]). Dabar trūko dar atsakymo į antrąją klausimo dalį, nurodant pasaulio pabaigos ženklus.

Antroji dalis[13]) pradedama žodžiais: „Bet tomis dienomis, po ano sielvarto, saulė aptems" ir t.t. Čia „tomis dienomis" išsireiškimas yra įprastinis, dažnas Senajame ir Naujajame Testamente, naudojamas pristatyti naujam dalykui, bet tiksliai nenusakąs laiko; tai reiškia „atitinkamą laiką", „savo metu", „tam skirtąjį laiką". Tuo nenusakytuoju laiku, kuris ateis po „didžiojo sielvarto", įvyks pasaulio pabaiga, o tai aptariama čia daugiausia Senojo Testamento

10) Žydų karas IV,151; 305;381

11) Histor. eccles. III,5,3. Viena reikšminga Flavijaus pastraipa sakytų, kad panašus įspėjimas Jeruzalės sunaikinimo metu buvo žyduose patapęs tradicija. Flavijus sako: „Iš tiesų buvo žinomas senas pasakojimas, kilęs iš Dievo įkvėptų žmonių, pagal kurį miestas bus užimtas ir švenčiausioji vieta bus sudeginta karo metu, kai kils sukilimas ir savųjų rankos subiauros šventąją Dievo vietą; uolieji, nors ir nepaneigdami savo tikėjimo, patys pasisiūlė tai įvykdyti". Žydų karas IV,338

12) Morkaus 13,23

13) Morkaus 13,24 ir sek.

posakiais, kurie yra bendri ir apokaliptinei literatūrai (§84): saulė ir mėnulis aptems, žvaigždės kris, dangaus galybės sujudės, ir tuomet žmogaus Sūnus pasirodys debesyse, ateidamas su didele galybe ir garbe, ir jis siųs savo angelus į visus keturis vėjus surankioti išrinktųjų. Tai bus šio pasaulio pabaiga ir būsimojo pasaulio pradžia. Visi trys sinoptikai „didžiojo bandymo" ženklus aprašo žymiai plačiau negu pasaulio pabaigos.

Laikas, kada įvyks toji pasaulio pabaiga, nurodomas tuojau po to pareiškimo, kuris susijęs su didžiojo sielvarto laiku. Bet kai pastarasis aptarimas yra aiškus ir tikslus — šios „kartos" metu, tai antrasis yra visiškai neiginys: „Bet tos dienos ar valandos niekas nežino, nei angelai danguje, nei Sūnus, tik vienas Tėvas"[14]).

Kai ketvirtajame ir penktajame šimtmečiais vyko arijonų ir christologų sukeltieji smarkūs ginčai, šie Jėzaus žodžiai buvo dažnai naudojami ir piktnaudojami, lyginant dangiškojo Tėvo ir Sūnaus žinojimą, pastarajam priskiriant tam tikrą to žinojimo trūkumą. Bet kaip tik sunkumas to išsireiškimo, kuris, atrodo, patvirtina šį Sūnaus nežinojimą, yra dar vienas pagrindas laikyti tai tikru Jėzaus pasakymu, perduotu mums pačia tikriausia ir autentiškiausia forma. Ta sunkenybė gal bus davusi pagrindo Lukui savo evangelijoje visiškai praleisti tą posakį, ir dėl to iš Mato įvairių graikiškų kodeksų bus dingusi atitinkama pastraipa apie Sūnų, ir iš Vulgatos, kad skaitytojams nebūtų duota susidurti su nemaloniu netikėtumu. Bet dabar, kai jau baigti arijonų ir christologų ginčai, visuotinai sutinkama su tuo, kad Jėzus nenorėjo būti tuo reikalu klausinėjamas, nes atsakymas neįeina į jo misijos ribas. Jėzus jau buvo sakęs Zebediejaus sūnums, kad ne jo, o jo Tėvo pareiga yra skirstyti vietas garbingoje mesijinėje kara-

14) Morkaus 13,32

lystėje. O šia proga jis pasakė, kad jis nežino tos dienos, nes tai neįeina į jo misiją, idant mes patirtumėm tai per jį, o kaip tik jo misijos dalykas mokyti, kas reikalinga, ir kaip liautis mokyti tai, kas žalinga[15]). Mūsų dienomis eschatologinė mokykla (§209) tą sunkumą iš naujo pilnai iškėlė, pagal kurią Jėzus buvo tikras, jog pasaulio pabaiga įvyks esamosios „kartos" metais, nors prisipažino, kad jis nežino tikslios „dienos" nei „valandos" (§529).

528. Šiuo būdu pristatytas, pamokslas apie pasaulio pabaigą yra tiek aiškus, kiek pats iškeliamasis dalykas leidžia. Pirmoji jo dalis svarsto didžiojo sielvarto ženklus, tai yra tuos įvykius, kurie iškils prieš Jeruzalės sugriovimą ir dar vyks po to. Antroji dalis kalba apie pasaulio pabaigos ženklus ir pačią pasaulio pabaigą. Paskui nurodomas atitinkamų įvykių laikas: didžiajam sielvartui nustatytas anuometinės kartos laikotarpis, o pasaulio pabaigą pridengia paslaptinga tyla.

Sunkumas kaip tik čia ir yra tas, kad kiekvieno įvykio laiko suminėjimas nepateikiamas tuojau pat, kai nurodomi jo ženklai, bet abiejų paduodami kartu pabaigoje. Kas per priežastis šitokios tvarkos, kuri atrodo neįprasta ir dviprasmiška? Atrodo, kad čia ir vėl pasireiškė evangelistų redaktoriškoji veikla ir toji ypatingų sąlygų įtaka, kuriose vystėsi pirmykštė Bažnyčios katechezė (§524).

Toji tvarka, kuri šiandien mums atrodo ir dirbtinė ir pateikianti dviprasmiškumus, atrodė labai protinga, kai sinoptikai rašė, būtent, tada, kai nieko nebuvo žinoma ne tik apie pasaulio pabaigos laiką, bet net ir tikslaus laiko to didelio bandymo. Jeruzalė dar tebebuvo nepaliesta ir klestinti, o, žmogiškai žiūrint, nebuvo jokio pagrindo įtarti, kad po kelerių metų ji būtų paversta į pelenų krūvą. Nebuvo aiškus nė santykis tarp „didžiojo prispaudimo" ir pasaulio pa-

15) Šv. Augustinas, Enarration. in Psalm.36, sermo 1,1

baigos, o tie dalykai bent iš sąvokų, atrodo, susiję. Ar gal pirmasis yra tiesioginis pasiruošimas antrajam; ar garbingas Mesijo atėjimas bus tiesioginis atpildas tiems, kurie ištvėrė didžiojo sielvarto metu? Iš tiesų daugelis krikščionių galvojo, kad netrukus bus pasaulio pabaiga. Nors Jėzaus atsakymas neteigia tai, bet aiškiai ir neatmeta tokios galimybės. Žmogaus Sūnus gali pasirodyti staiga, bet kuriuo metu, kaip vagis naktį. Bet jeigu net tarp didžiojo prispaudimo ir pasaulio pabaigos turi būti koks laiko tarpas, tai kas gali pasakyti, ar jis turi būti trumpas, ar vidutinis, ar ilgas, ar labai ilgas?

Niekas nieko tikra nežino apie tuos dalykus iki tragiškųjų 70 metų. Šiandieną gi, turėdami prieš akis dvidešimties šimtmečių istoriją, mes viską žinome apie didįjį prispaudimą, kuris iškilo 70 m., ir tą tarpą, kuris ėjo po to, kurio dydis neapskaičiuojamas; bet pasaulio pabaigos laikas vis tiek tebėra dar neįžvelgiama paslaptis, kaip ir visada. Dėl to sinoptikai evangelistai, gavę tokią nežinomybę, kuri supo šį pamokslą, pasitvarkė pagal duotuosius dalykus. Jie sužymėjo pirma ženklus, kurie bus, o paskui atitinkamą laiką, kada visa tai įvyks, ir patiems skaitytojams paliko sudaryti tarp visa ko ryšį, nes paskiros krikščionių bendruomenės tuo jautriu klausimu gaudavo paaiškinimų iš savo vadovų, kaip atsitiktinai patiriame iš šv. Povilo apie tesalonikiečius[16]) ir apie Mažosios Azijos bendruomenę iš šv. Petro[17]). Tad evangelijų skaitytojai galėjo kreiptis į tokius autentiškus aiškintojus, prašydami pasisakyti, ir gal bus kreipęsi, nes rašytinė katechezė niekada nesiekė pakeisti žodžiu sakomosios, tik greičiau dar įvairiais atvejais rėmėsi ja (§107).

529. Šių dienų eschatologinė mokykla savo pagrindinius argumentus ima iš šio pamokslo, bet kaip tik suliedama datas ir ryšius į vienintelį įvykį, tiek

16) II Tesalonik. 2,5

17) II Petro 3,1

dėl tuometinės kartos ir dėl pasaulio pabaigos chronologinius nurodymus. Mes jau esame matę, kaip tokia teorija prieštarauja istorijos liudijimams, kurie pasiekė mus po to meto (§212), ir čia bus naudinga dėl tos „dienos" ir „valandos" pasakyti vos vieną žodį.

Minėtieji mokslininkai yra verčiami aiškintis tuos žodžius, kaip jie yra; taigi diena jiems reiškia dvidesimt keturias valandas, o valanda — šešiasdešimt minučių. Taigi Jėzus tariamai prisipažinęs nežinąs, kuriuo dienos ir valandos metu įvyks visuotinis kataklizmas, didysis gyvenimo perversmas, tačiau jis buvo tikras, kad tai įvyks dar tebegyvenant jo kartai. Ar visa tai rimta? Ar rimta, kad koks nors tariamas „regėtojas" virpėdamas laukia netrukus įvyksiančio pasaulio subyrėjimo į gabalus ir apgailestauja nežinąs tikslaus akimirksnio, kada tas gaisras įvyks?[18]). Tikrieji regėtojai, kaip tik dėl to, kad jie tokie yra, taip rūpestingai neskaičiuoja laiko, nes jų visą dėmesį yra apėmęs patsai regėjimas, kuris jiems yra tasai vienintelis reikšmingas dalykas. Tos rūšies regėtojas yra kaip žmogus, kuris, negalėdamas pabėgti, stovi ant padegtos minos. Tuojau pat įvyksiančio sprogimo tikrumas leidžia jam pamiršti tą tikslų akimirksnį, kuriuo įvyks sprogimas. O Jėzus laiką skaičiuoja atsargiai ir aiškiai skiria abiejų įvykių laiką. Tad štai ši visa ištrauka. Kiekvienas iš jos gali pamatyti skirtingą abiejų įvykių laiką: „Iš tikrųjų, sakau jums, šita giminė nepraeis, iki visa tai įvyks. Dangus ir žemė praeis, o mano žodžiai nepraeis. Bet anos dienos ar valandos niekas nežino, nei angelai danguje, nei Sūnus, tik vienas Tėvas"[19]).

18) Keletas autoritetingų radikalų, pvz., Holtzmanas, perkratinėjo šių svarstymų svorį ir suabejojo tų žodžių tikrumu. Tai šį tą reiškia, nors griebiamasi abejoti autentiškumu ištraukos, kuri prieštarauja jo teorijai. Būtų žymiai išmintingiau suabejoti pačia teorija.

19) Morkaus 13,30-32; plg. Mato 24,34-36.

PRILYGINIMAS APIE MERGAITES
PASKUTINYSIS TEISMAS

530. Kadangi pasaulio pabaigos diena visiškai nežinoma, tai tie, kurie laukia Dievo karalystės galutinio išsipildymo, turi visuomet būti pasiruošę, nes bet kada galės ateiti ta diena ir išmušti ta valanda. Netikrumas yra susijęs su pavojum apsileisti, ir mums tenka stengtis be paliovos budėti. Toksai pamokymas yra prilyginimas apie dešimtį mergaičių, kurį perduoda vienas tik Matas (25,1-13), įjungdamas jį į pamokslą apie paskutiniuosius dalykus.

Prilyginimas paremtas žydų vestuviniais papročiais (§281). Dešimt mergaičių buvo pakviestos į savo draugės vestuves ir turėjo dalyvauti vestuvinėje vakaro eisenoje; atėjo jos iš namų, pasiėmusios žibintus, ne tiek keliui pasišviesti į jaunosios namus, kiek bent trupučiu prisidėti prie pokylio bendrojo linksmumo savo žiburių šviesa, kai atvyksta jaunasis. Kadangi vestuvės yra prabangios, tai numatyta, kad joms teks ilgėliau palaukti, kol atvyks jaunasis, nes ir jam tenka priimti begalinę eilę lankytojų.

Todėl penkios gudriosios mergaitės pasiėmė aliejaus indelį, kad turėtų atsargos savo žibintams. Kitos penkios, būdamos paikos, niekada negalvojo apie tai, kas bus, tai pasiėmė tik žibintus, visiškai užmiršdamos, kad šie gali degti tik palyginti trumpą laiką.

Kaip gudriosios pramatė, taip ir atsitiko. Jaunasis ilgai užtruko savo namuose. Jaunosios namuose susirinkusiųjų linksmybė palaipsniui geso, „visos susnūdo ir užmigo. Vidurnaktį pasigirdo šauksmas: Štai ateina jaunikis! Išeikite jam priešais! Tuomet visos mergaitės atsikėlė ir taisė savo žibintus. Paikosios sakė gudriosioms: Duokite mums savo aliejaus, nes mūsų žibintai gęsta. Gudriosios atsakė tardamos: Kad kartais nepristigtų mums ir jums, verčiau eikite

pas pardavėjus ir sau nusipirkite. Joms einant pirktis, atėjo jaunikis, ir kurios buvo pasiruošusios, įėjo draug su juo į vestuves, ir durys buvo uždarytos. Pagaliau atėjo ir likusios mergaitės ir sakė: Viešpatie, viešpatie, atidaryk mums. Bet jis atsakydamas tarė: Iš tikrųjų, sakau jums, aš jūsų nepažįstu". Iš jaunikio atmetimo aiškėja prilyginimo dorovinė taisyklė, kuris baigiamas įspėjimu: „Budėkite tat, nes nežinote nei dienos, nei valandos!"

Iš tikrųjų prilyginime yra vietų, kurios nedera su gyvenimu, pavyzdžiui, pasiūlymas paikosioms merginoms eiti nusipirkti aliejaus vidurnaktį, tartum tuo metu dar būtų atviros parduotuvės. Bet toks nukrypimas visiškai leistinas plačiame palyginime, kai visas dėmesys sutelkiamas į pagrindinį dalyką, kuriam yra pajungta visa kita. Čia palyginimo tikslas yra dvejopas: pavaizduoti žmogaus nežinojimą nei dienos, nei valandos, kuris pabrėžiamas prilyginimo gale, ir tą riziką, kurią sudaro laukimas, ir pavojų būti nepasiruošusiam. Ilgesnis laukimas darosi klastingas, nes tada, jei ir gerai buvo pradėta ruoštis, palaipsniui apsileidžiama ir primirštama atėjimo tikrovė. Pasiruošti tik artimiausiai valandai nieko nereiškia, jeigu nepasiruošiama taip pat ir pačiam paskutiniajam akimirksniui, pačiam atėjimo akimirksniui.

Graikų papirusuose karaliaus „atėjimas" ir „buvimas" reiškiamas „paruzia" žodžiu.

531. Taip pat vien Matas (25,31-46) pristato mums didįjį paskutiniojo teismo paveikslą ir oficialųjį būsimojo pasaulio įkurdinimą, Paskutiniojo Teismo panoramą. Tą pačią temą svarstė jau senovės pranašai, bet kitoje šviesoje ir kitokiais tikslais. Čia tačiau pagrindinis tikslas yra iškelti moralinius santykius tarp dabarties pasaulio ir būsimojo, būtent, dorovinius dabarties gyvenimo atliepimus būsimajame. Paskutinysis Teismas yra buvęs vaizduojamas kaip žydų tautos pergalė prieš pagonis, arba kaip ge-

rųjų ir pamaldžiųjų prieš tuos, kurie yra blogi ir bedieviai; čia gi jam suteikiamas moralinis pobūdis, ir jis palies be jokio skirtumo kiekvieną žmogiškosios giminės individą. Be to, tas moralinis pobūdis išsiskaidrina artimo meilėje, kaip Dievo karalystės ženklas ir asmens dokumentas patekti į ją (§550). Paskutinysis Teismas yra artimo meilės triumfas.

„Kai žmogaus Sūnus ateis savo didenybėje ir draug su juo visi angelai, tuomet jis atsisės savo didenybės soste. Visos tautos bus surinktos ties juo, ir jis atskirs juos vienus nuo kitų, kaip piemuo atskiria avis nuo ožių. Avis jis pastatys savo dešinėje, ožius gi kairėje".

„Tuomet karalius tars tiems, kurie bus jo dešinėje: Eikite mano Tėvo palaimintieji, paveldėkite jums nuo pasaulio įkūrimo prirengtą karalystę. Nes aš buvau išalkęs, ir jūs mane pavalgydinote; buvau ištroškęs, ir jūs mane pagirdėte; buvau svečias, ir jūs mane priėmėte, buvau nuogas, ir jūs mane pridengėte; ligonis, ir jūs mane aplankėte; buvau kalėjime, ir jūs atėjote pas mane. Tuomet teisieji jam atsakys ir tars: Viešpatie, kada mes tave matėme alkaną ir tave valgydinome, trokštantį ir tave girdėme? Kada mes tave matėme svečią ir tave priėmėm, ar nuogą, ir tave pridengėme? Arba kada mes tave matėme ligonį ar kalėjime ir atėjome pas tave? Ir atsakydamas karalius jiems tars: Iš tikrųjų, sakau jums, kiek kartų jūs tai padarėte vienam šitų mano mažiausiųjų brolių, man padarėte".

„Tuomet jis sakys ir tiems, kurie bus kairėje: Eikite šalin nuo manęs, prakeiktieji, į amžinąją ugnį, kuri sukurta velniui ir jo angelams. Nes aš buvau išalkęs, ir jūs manęs nepavalgydinote; buvau ištroškęs, ir jūs manęs nepagirdėte; buvau svečias, ir jūs manęs nepriėmėte; nuogas, ir nepridengėte manęs; ligonis ir kalėjime, ir jūs neaplankėte manęs. Tuomet ir jie jam atsakys, tardami: Viešpatie, kada mes tave ma-

tėme alkaną, ar trokštantį, ar svečią, ar nuogą, ar ligonį, ar kalėjime, ir tau netarnavome? Tuomet jis jiems atsakys, tardamas: Iš tikrųjų, sakau jums, kiek kartų tai nepadarėte vienam iš šitų mažiausiųjų, nė man nepadarėte".

„Ir eis šitie į amžinąją kančią, o teisieji į amžinąjį gyvenimą" (Mato 25,31-46; plg. Daniel. 12,2).

TREČIADIENIS. JUDO IŠDAVIMAS

532. Tuo tarpu atėjo priešpaskutinė diena prieš Velykas, tai yra trečiadienis. Vyriausiesiems kunigams ir fariziejams laikas vis labiau trumpėjo; jie turėjo nuspręsti, ką daryti. Nepaisant praėjusiomis dienomis jų priimtųjų nutarimų, jie dar nieko nebuvo pasiekę, nes Jėzų dar vis tebesaugojo žmonių meilė ir dėl to jis nebaudžiamas tebevaikščiojo po Jeruzalę ir net išdrįsta mokyti šventykloje. Ar nėra kokio nors būdo slaptai pašalinti jam, kol žmonės supras, kas atsitiko? Iš tikro nebegalima jau ilgiau gaišti; vis tiek reikalas turi būti sutvarkytas prieš Velykas, norint išvengti pasėkų, kurios gali pasirodyti labai rimtos. Romos prokuratorius stebėjo apskritai visas šventes, bet ypač Velykas, kadangi suplūsta didelės susijaudinusių maldininkų minios, ir darė tai labiau susitelkęs, negu žemės drebėjimo metu; tada jis labiau negu bet kada laikydavo plačiai atvertas akis ir padvigubindavo visas budrumo priemones, bijodamas, kad kokia nors nereikšminga žiežirbėlė nesukeltų sprogimo. Taigi tokiomis progomis, kaip pasakoja Flavijus Juozapas[1]), Jeruzalės romėnų įgula išsirikiuodavo išilgai šventyklos prieangių, „nes šventėse jie eina sargybą ginkluoti, kad susirinkusi minia nedrįstų sukilti". Taigi kas tik negali atsitikti su tuo galilėjiečiu Rabbiu, kuris laisvas vaikščiojo po miestą ir šventykloje, apsuptas vis būrių entuziastų, kurie

1) Žydų karas II,224

tikėjo, kad jis yra Mesijas? Kokiam nors neramumui suūžus, riteris Poncijus Pilotas pasiųstų savo kareivius prieš maldininkų minias ir pradėtų naikinti šventąją vietą ir tautą, ko ir buvo bijomasi (§494). Būtinai reikėjo visiškai pašalinti pavojų ir pasitikrinti, kad Velykų metu viskas kaip reikia būtų. Bet kaip?

Tą trečiadienį buvo sušauktas naujas pasitarimas klausimui apsvarstyti. „Tuomet vyriausieji kunigai ir tautos vyresnieji susirinko į kiemą vyriausiojo kunigo, kurs vadinosi Kajipas, ir tarėsi sugauti Jėzų klasta ir užmušti. Bet jie sakė: Ne šventą dieną, kad kartais nekiltų žmonėse maišto"[2]). Tad visų buvo pripažinta, kad Jėzus turėjo būti pašalintas, tačiau kai kurie atsargesnieji iškėlė tą pavojų, kuris susidarytų, jei jis būtų suimtas švenčių metu, kai tiek daug maldininkų, galilėjiečių ir šiaip palankių jam, kurie, gindami jį, galėtų sukilti. Kita vertus, suėmimo nebuvo galima atidėti po švenčių, nes tuo tarpu Jėzus galėjo išeiti su į namus grįžtančiais maldininkais ir tuo būdu išlikti nesuimtas, kaip atsitiko po Lozoriaus prikėlimo. Todėl reikėjo veikti tuojau pat, prieš Velykas ir slaptai. Šitaip patarė atsargūs tarybininkai.

Bet čia kaip tik ir buvo visi sunkumai. Iki Velykų bebuvo likusios tik dvi dienos, o Jėzus visą dieną praleisdavo tarp žmonių; kaip čia jie galėtų šitaip viską atlikti ir dar tikru būdu, kad apie suėmimą nebūtų žinoma, kol jau visas reikalas būtų baigtas?

Pagalba atėjo iš ten, iš kur jos mažiausiai tebuvo laukta. „Tuomet vienas iš dvylikos, kurs vadinosi Judas Iskarijotas, nuėjo pas vyriausius kunigus ir jiems tarė: Ką norite man duoti, ir aš jį jums įduosiu? Jie gi jam paskyrė tris dešimtis sidabrinių. Ir nuo to meto (Judas) ieškojo progos jį įduoti"[3]). Taip praneša Matas, ir kiti du sinoptikai sutinka su juo; pastarieji

2) Mato 26,3-5

3) Mato 26,14-16

neišvardija pinigų sumos, bet jie prideda dar labai suprantamą žinią, kad vyriausieji kunigai apsidžiaugė dėl Judo pasisiūlymo. Tam bendradarbiaujant, bus labai lengva dabar suimti Jėzų greit ir slaptai.

533. Bet kokia gi priežastis pastūmėjo Judą išduoti?

Ankstyvoji katechezė mums nepateikė kitokio pagrindo, kaip tik pamėgimą pinigų. Kai evangelistai pristatė Judą kaip vagį ir suktą jų bendrojo iždo prievaizdą (§502), tai jie iš tikro ruošė mus tai scenelei, kai Judas eina pas vyriausiuosius kunigus ir prašo: „Ką norite man duoti...?" Bet ir be evangelistų, štai, Petras, kai kalba jau apie nusižudžiusį išdaviką, nemini kokios kitos naudos už išdavimą, kaip tik „už neteisybės algą" įsigytąją dirvą[4]). Taigi toji pinigų paskata yra tikra, tačiau neišjungtini ir kiti dalykai, kurie ankstyvajai katechezei nerūpėjo, ir čia atviros galimybės protingai pabandyti spėti.

Susilaikant nuo fantastinių skraidymų šioje srityje, kuri savo tragiškumu teikia įkvėpimo dramaturgams ir istorikams, dar vis tebėra neišaiškintas Judo elgesys po poros dienų. Kai Jėzus buvo pasmerktas, išdavikas staiga pradėjo gailėtis pardavęs teisiojo kraują ir, atnešęs vyriausiesiems kunigams atgal gautuosius pinigus, jis išėjo ir pasikorė (§574). Tai nėra eilinio godaus žmogaus laikysena ar šykštuolio. Būdingas šykštuolis, kuris myli vien tik pinigus, būtų buvęs patenkintas savo laimikiu, vis tiek, koks likimas bebūtų ištikęs Jėzų, ir toks niekada nebūtų susigalvojęs grąžinti pinigus, o dar mažiau kartis. Judas tikrai buvo godus ir šykštus, bet, šalia to, jame buvo ir dar kažkas kita. Jame būta bent dviejų meilių. Viena meilė auksui, kuri verčia jį išduoti Jėzų. Bet šalia tos yra dar kita meilė, kuri kartais būna stipresnė, nes ji ima vyrauti po to, kai jis išduoda, ir paskatina išdaviką grąžinti pinigus, išsižadėti savo išdavimo,

4) Apaštalų darbai 1,16-19

apgailėti auką ir pagaliau nevilties apimtą nusižudyti.

Kiek daug apie tai begalvotumėm, neįmanoma išsiaiškinti, kad ta antroji meilė būtų skirta kam nors kitam, o ne Jėzui. Jeigu Judas nebūtų jautęs Jėzui tokios didelės meilės, kuri kartais laimėdavo prieš jo godumą, tai jis nebūtų grąžinęs pinigų ir nebūtų pasmerkęs savo išdavystės. O jei jis mylėjo Jėzų, tai kodėl jis išdavė jį? Tikriausiai, dėl to, kad jo meilė buvo didelė, tačiau neaiški; tai neprilygo tos Petro ar Jono kilnios, pasitikinčios ir šviesios meilės. Jos liepsna buvo aptraukta dar dūmų ir tamsos. Kas tai buvo per tamsa, mes nežinome, ir tai mums lieka kaip didžiausio blogio paslaptis.

Gal Judas žinojo, kad Jėzui buvo pranešta apie jo vagystes, ir jis negalėjo pakęsti, kad yra prieš jį pažemintas? Bet ir Petras, išsigynęs Jėzaus ir jausdamasis esąs negarbingas jo akyse, vis tiek nekrito į neviltį.

Gal Judas įžvalgiau negu kiti apaštalai suprato Jėzaus mesijinius aiškinimus, kad jo karalystė neateneš nei garbės, nei pasaulietiškos galios savo būsimiems dvariškiams, ir dėl to, ištikimas savo godžiajai prigimčiai, pasirūpino savo paties reikalais, kad galėtų gintis laukiančio bankroto? Tai labai galimas dalykas, bet dar nepakanka tiek išaiškinti, kodėl Judas, išduodamas jį, jaučiasi tiek dar esąs susietas su juo, kad net gailisi ir nusižudo.

Gal jo meilę auksui sustiprino dar aistringas troškimas ko greičiau pamatyti Jėzų politinės mesijinės karalystės priekyje; ar jis išdavė jį, būdamas tikras, jog pamatys, kaip jis savo priešininkams darys stebuklą po stebuklo ir tuo privers tuojau pat įkurti tą karalystę, kurios atėjimas per ilgai nusitęsė? Tokiu atveju išdavikas nebūtų turėjęs nusižudyti prieš Jėzaus mirtį, o tik po jos, nes jis negalėjo būti tikras, kad Mesijas pradės daryti stebuklus, ypač dar, kad

tada, kai Judas vykdė išdavimą, tai jis matė, kaip Getsemanės sode sukrito išsigandę sargybiniai (§559). Spėjimus būtų lengva tęsti, bet tuo nebūtų labiau išryškinta aukščiausios neteisybės paslaptis.

534. Be to, toji neteisybė glūdi ne vien tik čia, kad Jėzus buvo parduotas, bet visų labiausiai toje neviltyje, kad nebus atleista. Judas buvo matęs Jėzų atleidžiant lupikautojams ir prostitutėms; iš jo lūpų buvo girdėjęs prilyginimus apie gailestingumą, įskaitant ir tą apie sūnų palaidūną; jis bus girdėjęs įsakymą Petrui atleisti septyniasdešimt kartų po septynis; tačiau po visa tai jis netenka vilties ir pasikaria. Petras nepametė vilties, tik pradėjo verkti. Pati ta neviltis rodo, kad Judas tam išduotajam Teisiajam jautė didžią pagarbą, pagal kurią jis išmatavo savo padarytojo nusikaltimo begėdišką žemumą. Bet toji pagarba nebuvo pilnutinė ir dėl to užgauli, nes Judas, susidūręs su savo išdavimo atsakomybe, sustojo pusiaukelėje ir pasidarė klaidingas išvadas, kad Jėzus negalės atleisti jo išdavimo. Jėzų žymiai labiau įžeidė tasai Judo beviltiškumas atleidimo reikalu, negu išdavimas. Čia buvo didžiausias įžeidimas Jėzui ir didžiausias Judo neteisingumas.

Už išdavimą vyriausieji kunigai paskyrė „trisdešimt sidabrinių". Vien tik Matas mums pasako sumą, ir, kaip visada, rūpestingas pažymėti mesijinių pranašysčių išsipildymą, čia jis įžiūri, kad įvyko tai, ką buvo pranašavęs Zakarijas. Tačiau Matas nei šioje vietoje, nei toliau neišvardija, kas ten buvo per pinigai; viskas, ką jis pasako, tai „trisdešimt sidabrinių". Nėra abejonės, kad tasai neaptartasis pinigas bus buvęs siklas arba stateras, kuris buvo lygus keturioms drakmoms arba keturiems denarams. Tai nebuvo romėnų „denarius" (§514), bet keturis kartus vertesnis pinigas. Todėl, kalbant techniškai, įprastinis išsireiškimas „Judo trisdešimt denarų" yra klaidingas, nes 30 siklų sumą sudarė 120 denarų.

Pagal žydų Įstatymą[5]), jei kada jautis ragais užmuštų vergą, jaučio savininkas tuojau pat privalo sumokėti 30 sidabrinių siklų nuostolių to vergo savininkui. Tad vergo vidutiniška kaina turėjo būti apie 30 siklų. Gali būti, kad vyriausieji kunigai pasinaudojo ta Įstatymo norma, nustatydami Judui atlyginimą. Tuo jie pasiekė dvejopą tikslą, pasirodydami iki raidės ištikimi Įstatymui ir tuo pačiu su Jėzum pasielgdami, kaip su vergu.

Lukas, kuris baigė pasakojimą apie Jėzaus gundymą pasakymu, kad „velnias atstojo nuo jo iki laikui" (§276), čia pradeda tą išdavimo pasakojimą, pareikšdamas: „Taigi šėtonas įėjo į Judą, kuris vadinosi Iskarijotas, kuris nuėjo tartis su vyriausiais kunigais, kaip jis išduosiąs Jėzų"[6]). Taigi Povilo mokiniui ir evangelistui Jėzaus kančia ir yra tasai laikas, ir tam tikru būdu tai reiškia atnaujintus gundymus, kuriems šėtonas buvo pajungęs Jėzų jo viešojo gyvenimo pradžioje. Dabar, kai Jėzaus gyvenimas krypsta į pabaigą, šėtonas vykdo paskutinį ir stipriausią savo puolimą prieš jį ir pastato jį prieš aukščiausią bandymą, po kurio jis įžengs į garbę. „O neišmanėliai ir nerangios širdies tikėti visam, ką yra kalbėję pranašai! Argi nereikėjo, kad Kristus (Mesijas) tai kentėtų ir taip įeitų į savo garbę!"[7])

KANČIOS SAVAITĖ. KETVIRTADIENIS

PASIRUOŠIMAS PASKUTINEI VAKARIENEI

535. Išaušo ketvirtadienis, kuris „buvo pirma Neraugintos duonos diena, kada aukojo Velykų avinėlį"[1]). Todėl Jėzaus būreliui taip pat teko pasiruoš-

5) Išėjimo kn. 21,32

6) Luko 22,3

7) Luko 24,25-26; §630

1) Morkaus 14,12

ti iškilmingai atlikti velykines apeigas, nes tą vakarą Jėzus būtų turėjęs likti Jeruzalėje ir nebeiti į Betaniją ant Alyvų kalno, kaip praeitomis naktimis. Todėl mokiniai jį paklausė: „Kur nori, kad mes tau paruoštumėm valgyti Velykų avinėlį?“ Tuomet Jėzus siuntė Petrą ir Joną[2]) jiems sakydamas: „Eikite į miestą; ten sutiks jūdu žmogus, nešinas vandens ąsočiu; sekite jį ir, kur jis įeis, sakykite namų savininkui: Mokytojas sako: Kur yra mano vieta, kur galėčiau valgyti Velykų avinėlį drauge su savo mokiniais? Jis parodys judum didelį paruoštą kambarį; tenai mums prirengkite“[3]).

Ženklas, nurodytas abiems apaštalams, buvo pakankamai neįprastas, nes vandenį semdavo ir nešdavo paprastai moterys. Kai jie įžengė į miestą, tikriausiai pro tuos vartus, kur aukščiau Siloės tvenkinio ir priešais Alyvų kalną, tai sutiko žmogų su vandens ąsočiu ir pasekė jį iki jo namų. Šeimininkas užleido jiems salę, kaip Jėzus buvo pasakęs. Nėra abejonės, kad tas šeimininkas buvo toks asmuo, kuris mylėjo Jėzų ir gal kokį kartą buvo jį priėmęs į savo namus. Kas buvo tasai vardu nesuminėtasis mokinys? Greičiau tai buvo ne atsargusis Nikodemas ar Juozapas iš Arimatėjos, o Morkaus tėvas ar kuris jo giminaitis, kurio namai po Jėzaus mirties tapo nuolatine Jeruzalės krikščionių susirinkimo vieta (§127). Jei būtų galima įrodyti, kad Getsemanėje iš sargybų rankų ištrūkęs nuogas jaunuolis buvo kaip tik Morkus (§561), tai turėtumėm kitą pagrindą tikėti, kad to namo šeimininkas buvo jo giminaitis, ypač dar ir dėl to, kad pasiruošimas Velykoms smulkiau papasakotas Morkaus evangelijoje negu Mato.

Labai galimas dalykas, kad evangelistas nepasakė šio mokinio vardo tais pačiais išmintingais sumetimais, kurie davė pagrindo sinoptikams praleisti vi-

2) Luko 22,8

3) Morkaus 14,13-15

są pasakojimą apie Lozoriaus prikėlimą. Tokiais pat apdairumo sumetimais Jėzus išsiuntė vakarienės paruošti Petrą ir Joną, o ne Judą, ūkvedį, kuriam būtų priklausiusi ta pareiga. Išdavikas tuo metu buvo užimtas savo išdavimo skaičiavimu, ir to jo tamsaus rupesčio dar neturėjo iš anksto palengvinti nurodymas vietos, kur Jėzus ir apaštalai renkasi paskutiniam kartui.

Ta nuomonė, kad paskutinioji vakarienė vyko Morkaus namuose, nėra nauja, ir už ją taip pat pasisako pagarbi tradicija. Apie 530 m. arkidiakonas Teodozijus, aprašydamas savo apsilankymą Jeruzalėje, kalba apie šventą Siono bažnyčią, visuotinai laikoma paskutinės vakarienės vieta, ir pasitikėdamas tvirtina: „Tai buvo namai šv. Morkaus, evangelisto"[4]). Toks pareiškimas bus turėjęs remtis senovės tradicija. Iš tiesų tame pačiame VI šimt. Kipro salos vienuolis Aleksandras tvirtina, kad jo laikais senovinė tradicija sakė, jog tas namas, kuriame vyko paskutinė vakarienė, priklausė Morkaus motinai Marijai, ir Mokytojas ten apsistodavo kiekvieną kartą, kada tik atvykdavo į Jeruzalę, o žmogus su ąsočiu buvo kaip tik Morkus[5]).

4) De situ Terrae Sanctae, p.141

5) Laudatio St. Barnabae apostoli, I,13; in Acta Sanctorum, Junii, II ed. 1867, p. 434; plg. Patrologia Graeca, 87, 4091-4092. Namai, kuriuose vyko paskutinė vakarienė, be abejo, žuvo Jeruzalės katastrofoje 70 m. ir 135 m. Tačiau to meto krikščionys turėjo gerai prisiminti pačią vietą, o kai susirado galimybė, ten pastatė bažnytėlę, kurią mini Epifanas, o IV šimt. miesto vakarinėje dalyje ant kalvos buvo pastatyta didžiulė bazilika Sancta Sion, ir ta bažnytėlė atsidūrė anos bazilikos viduryje. Po įvairių įvykių XIV šimt. pirmojoje pusėje Neapolio karalius Robertas d'Angio ir jo žmona Sancia didžiai brangia kaina iš Egipto sultono Melek en-Naser Muhamed įsigijo visą tą vietovę, kur buvo pastatyta bazilika ir prie jos esantis vienuolynas, sau ir savo įpėdiniams pasilikdami patronato teises. Baziliką tvarkyti pavedė

Vietovė, kurią nuo IV šimtm. tradicija laiko paskutinės vakarienės vieta, kaip tik ir yra Jeruzalės senamiesčio pietvakarių dalyje. Pasiruošimas buvo atliktas dienos metu, ir tą patį vakarą įvyko vakarienė. Bet čia mes susiduriame su išgarsėjusiu chronologiniu klausimu tiek dėl paskutinės vakarienės dienos, tiek dėl sekančios dienos, kurią įvyko Jėzaus mirtis. Reikia spręsti klausimą, kurios tai buvo ne savaitės, o mėnesio dienos.

CHRONOLOGINIS KLAUSIMAS

536. Kai dėl savaitės dienų, tai nekyla jokių abejonių, nes pagal sinoptikus ir Joną paskutinė vakarienė vyko ketvirtadienį, o Jėzaus mirtis sekančią dieną — penktadienį.

Skirtingumas yra dėl to, kad tos dvi dienos įglaudžiamos į Nisano mėnesį, kadangi pagal sinoptikus paskutinės vakarienės ketvirtadienis buvo Nisano 14 d. ir dėl to Jėzaus mirties penktadienis — Nisano 15 d., tačiau pagal Joną atrodytų, kad tas ketvirtadienis buvo Nisano 13 d., o penktadienis — Nisano 14 d. Iš tikro sinoptikai paskutinės vakarienės dieną laiko „pirmą Neraugintos duonos dieną“[1]), tai yra tą dieną, kada buvo „aukojamas Velykų avinėlis“, Įstatymu nustatytas Nisano 14 d. popiečiu (§74). To-

---

pranciškonams. Šie gi ten prabuvo iki XVI šimt. pabaigos, kai iš ten jie buvo išvaryti sultono Solimano II įsakymu (juokingu pagrindu, kad toje vietoje esąs Dovydo kapas), ir pastatas buvo paverstas mečete. Taip iškilo „paskutinės vakarienės namų klausimas“, pakartotinai vis keliamas nuo I pasaulinio karo ir dar šiandieną tebėra atviras. Italų Savojos dinastija, kaip Neapolio karaliaus teisių įpėdinė, tvirtina, kad patronato teisės jai priklauso

1) Morkaus 14,12; plg. Luko 22,7

dėl paskutinė vakarienė būtų buvusi Velykų avinėlio aukojimo dieną, kai Jėzus ir atliko tai, ko Įstatymas reikalavo. Jis mirė sekančią dieną, kuri būtų Nisano 15 d., žydų Velykos. Jonas gi sako, kad Jėzus mirė „prisirengimo dieną prieš Velykas" (19,14), tai yra dieną prieš Velykas, prieš žydams aukojant ir valgant Velykų avinėlį. Iš tikro „jie patys nėjo į (Piloto) teismo rumus, kad nesusiteptų ir galėtų valgyti Velykų avinėlį" (18,28), ir jiems pasisekė pasmerkti ir nužudyti Jėzų tą pačią dieną. Tokiu atveju Jėzus mirė Nisano 14 d., o paskutinė vakarienė, vykusi tos dienos išvakarėse, buvo ne Įstatymo numatytoji velykinio avinėlio vakarienė.

537 Bet patys sinoptikai kai kuriais netiesioginiais nurodymais leidžia toliau darytis svarbias prielaidas.

Laikantis jų laiko eigos, Jėzus buvo suimtas naktį Nisano mėn. iš 14 į 15 d., o įvairūs teisminiai įvykiai, pasibaigę jo pasmerkimu ir nužudymu, prasidėjo Nisano 15 d. anksti rytą ir užtruko iki tos pačios dienos popietės. Čia mes susiduriame su labai aiškia ir labai rimta sunkenybe, būtent, su ypač šventišku tos dienos ir nakties pobūdžiu. Tai buvo vakaras, kada į Jeruzalę iš visų kaimų ir miestų suplaukusios nesuskaitomos maldininkų minios, prisilaikydamos iškilmingų apeigų (§75), valgydavo velykinį avinėlį, o rytojaus dieną, kuri buvo Velykų diena (Nisano 15 d.), buvo griežtai draudžiami visi darbai[2]) lygiai taip kaip ir subatos dieną. Tad neįsivaizduojama, kad Jėzaus priešai, nors pilni neapykantos jam, būtų tą vakarą atsisakę velykinės vakarienės, o kitą dieną pažeidę švenčių poilsį, vykdydami viską, kas reikalinga atgabenti jam į teismą, pasmerkti ir nužudyti.

Tasai į smulkmeniškumą pereinąs sąžiningumas, kuriuo būdavo prisilaikoma subatos poilsio, nebūtų

2) Išėjimo kn. 12,16; Levitiko 23, 7

leidęs jiems atlikti tų įvairių veiksmų, kuriuos matome darant tomis valandomis. Pavyzdžiui, ne pagal Įstatymą būtų buvę neštis ginklus ir kitokius dalykus[3]), kuriuos tą vakarą turėjo Jėzų suėmusieji vyrai, arba kurti ugnį vyriausiojo kunigo namuose[4]); nebūtų galėjęs toksai žmogus, kaip Simonas Kirenietis, pačią švenčiausią Velykų dieną grįžti iš lauko, kur jis, tikriausia, dirbo[5]); arba kam nors pirkti paklodę, kaip padarė Juozapas iš Arimatėjos[6]); arba dievobaimingosioms moterims ruošti kvepalus ir tepalus[7]). Tie visi veiksmai yra nusižengimas šventės poilsiui, o visi kartu paėmus verstų daryti išvadą, kad daugelis žydų, jei jau ne visi, nelaikė to vakaro ir dienos švente, kad jie ketvirtadienio vakare nevalgė velykinio avinėlio, kaip Jėzus, ir kad jie penktadienį nešventė Velykų. Ši išvada yra juo svarbesnė, kad ji yra kilusi iš vien tik sinoptikų mums pateikiamųjų žinių.

Patvirtinimui prijungtina kita pastaba. Jėzus miršta penktadienio popiečiu, kuris pagal sinoptikus turėtų būti Velykų diena (Nisano 15 d.). Kai tik jis miršta, Juozapas iš Arimatėjos skuba jį tuoj palaidoti tą patį popietį, dar prieš saulės laidą, kada turi prasidėti ateinančios dienos numatytasis poilsis, subata[8]). Panašiai ir dievobaimingosios moteriškės to paties popiečio metu paruošė kvepalų ir tepalų garbingajam mirusiojo kūnui, o atėjus vakarui „subatoje nieko nedarė, kaip buvo įsakyta“[9]). Visa tai gerai dera, kiek tai susiję su savaitiniu subatos poilsiu, bet jei tąjį Jėzaus mirties penktadienį buvo

3) Mato 26,47
4) Luko 22,55
5) Morkaus 15,21
6) Morkaus 15,46
7) Luko 23,56
8) Morkaus 15,42
9) Luko 23,56

Velykos, tai šventinio poilsio turėjo būti prisilaikoma su nemenkesniu iškilmingumu. Tad iš kur tas skubėjimas penktadienio popietį, jeigu šventės poilsis turėjo būti dar griežtesnis dėl Velykų iškilmingumo. Šitai sujungus su sinoptikų pateikiamomis žiniomis išeina, kad Juozapas iš Arimatėjos ir dievobaimingosios moterys tą penktadienį dar nešventė Velykų, ir dėl to jiems Velykos buvo ne Nisano 15 dieną!

Iš tikro skirtumas tarp sinoptikų ir Jono yra nesuderinamas, jei apsiribojame tik jų pateikiamomis datomis: jei žiūrime sinoptikų, tai Jėzus, atrodo, mirė Nisano 15 d., jei sekame Jonu, tai Jėzus mirė Nisano 14 d.

538. Buvo nemaža bandymų išlyginti tą skirtumą, bet daugumas jų neturėjo nė šešėlio istorinio pagrindo. Toks yra, pavyzdžiui, spėjimas, kad tais metais žydai atidėję Velykas vienai dienai, nukeldami jas į Nisano 16 d., kad turėtų laiko nuteisti ir nužudyti Jėzų, vedami vien tik neapykantos Jėzui, o velykinį avinėlį Jėzus valgęs Įstatymo nustatytu metu. Šią hipotezę, daugiau ar mažiau pagrįstą spėjimą, senovės laikais iškėlė Euzebijus iš Cezarėjos[10]), o jo nuomonę atgaivino šių laikų tyrinėtojai. Tačiau ši hipotezė prieštarauja tikrovei, nes pamiršta, kad Jėzaus neprieteliai žydai labai laikėsi savo tradicijų ir nebūtų jų peržengę net iš neapykantos Jėzui. Jau nebeminint to, kad toks Velykų nukėlimas yra nesąmonė. Jis būtų dar ir visiškai neįmanomas, kad iš neapykantos Jėzui būtų imta ir per kelias valandas pranešta apie Velykų nukėlimą minioms, kurios net nė Jėzaus vardo nežinojo, ar net ir jam palankiems asmenims, kaip Arimatėjos Juozapui ir dievobaimingosioms moterims.

Kitas sprendimas kuris nieko neišsprendžia, sako, kad Jonas, pranešdamas, jog „žydai nėjo į

10) De solemnitate paschali, 12

teismo rūmus, kad nesusiteptų ir galėtų valgyti Velykų avinėlį", nurodąs į kitokias aukas Velykų oktavos metu, o ne į avinėlį, kurį žydai valgė tą patį vakarą, kaip ir Jėzus. Bet šalia to, kas tai dar nepaaiškina, kaip gi yra su subatos poilsio pažeidimu, tasai sprendimas yra klaidingas iš pat pradžių, nes Jonas naudojasi būdingu rabinišku išsireiškimu „valgyti Velykų avinėlį", kuris visada nusako Velykų avinėlį[11]).

Tarp šių dienų mokslininkų, kurie IV evangelijoje nieko kita neranda, o vien tik alegorijas, labai populiari teorija, kad sinoptikų laiko eiga yra istoriška, o Jonui ta eiga tarnauja jo dogmatiškai alegoriškiems tikslams. Pagal juos, Jėzus iš tikro miręs Nisano 15 d. — žydų Velykų dieną, o pagal IV evangelijos autorių Jėzaus mirties diena tik alegorine prasme būtų Nisano 14 d. — Velykų avinėlio paaukojimo diena, nes Jėzus yra Naujojo Testamento simbolinis avinėlis, kuris neatšaukiamai užėmė žydų Velykų senosios aukos vietą, kas sutiktų su šv. Povilo dogma: „Mūsų velykinis avinėlis, Kristus, jau paaukotas"[12]). Bet kas nesiduoda apakinamas paviršutiniškumo, tai tam ir ši teorija ne mažiau prieštarauja tikrovei, kaip ir kitos. Ji klaidinančiu abejingumu praeina pro labai svarbias išvadas, kurias esame priversti pasidaryti iš tų pačių sinoptikų, šios teorijos šalininkų laikomų istoriškais. Jei Jėzus mirė Nisano 15 dieną ir jei tą dieną buvo Velykos, kaip gi čia atsitiko, kad daugumas žydų neprisilaikė šventės poilsio, kaip atsitiktinai, bet nepaneigiamai patiriame iš sinoptikų? Ar ir sinoptikai kokiu nors atveju bus alegoriški? O gal ta tariamai alegoriškoji ketvirtosios evangelijos chronologija yra nemažiau istoriška už sinoptikų?

11) Ginčai ir tekstai: Strack und Billerbeck cituotame veikale, tomas II, p. 837

Vienintelis teigiamas argumentas, kurį iškelia ši teorija, kad Jonui Jėzaus mirtis sutampa su velykinio avinėlio aukojimu, yra greičiau apgaulingas, negu stiprus. Giliau jį ištyrus, jis greičiau ima prieštarauti tai teorijai, negu remti ją. Jei Jėzus mirė Nisano 15 d., kaip sinoptikai teigia, ir velykinę vakarienę valgė Nisano 14 d. vakare, Jonas turėjo visiško pagrindo laikytis tos chronologinės eigos savo alegorijai, o ne keisti ją. Juk pagal tą įvykių laiko eigą Jėzus kaip tik būtų įsteigęs Eucharistiją, kai žydai valgė velykinę vakarienę, o Eucharistija juk kaip tik ir yra tos vienintelės ir amžinosios apeigos, kurios krikščionių Bažnyčioje pakeitė įvairias žydų aukų apeigas. Todėl Jonas, kaip teisingai ir priešininkų pripažįstamas Kristaus „gyvenimo duonos" evangelistu, galėjo ramiausiai laikytis sinoptikų chronologijos, visiškai patenkindamas savo dogmatiškai alegorinį polinkį. Priešingai, savo įpratimu Jonas iš dalies patikslino tą chronologiją, labiau vis nušviesdamas tai, kas neaiškiai sinoptikų buvo paminėta. Ar tokiu atveju greičiau neprabiltų jame savo akimis matęs ir mylimasis liudininkas, o ne tariamasis alegorijų sudarinėtojas?

539. Šiam senam ir painiam klausimui svarstyti senųjų rabiniškų dokumentų naujausios ir naudingos studijos atvėrė naują kelią, kuris gal ir yra geras. Jau turėjome progos iškelti, kokios buvo netikros tos bandymais paremtos priemonės, kuriomis Jėzaus laikais buvo nustatinėjamas žydų kalendorius ir koks tas kalendorius buvo nepastovus, vos suprantamas mūsų moderniaisiais laikais (§180). Tad nuo to nepastovumo galėtų priklausyti tarp sinoptikų ir Jono esąs skirtingumas, nustatant Jėzaus mirties penktadienį Nisano 14 ar 15 d. Jei tas penktadienis buvo Nisano 14 ar 15 d., tai yra, jei vieni žydai jį laikė Nisano 14 d., o kiti Nisano 15 d., tai tuo ir būtų išspręstas

12) I Korint. 5,7

tasai skirtingumas, nes tuo atveju sinoptikai būtų prisilaikę tų, kuriems tas penktadienis buvo Nisano 15 d., o Jonas būtų laikęsis kitų, kuriems tas pats penktadienis buvo Nisano 14 d.

Iš tikro randame, kad Jėzaus laikais tarp sadukėjų ir fariziejų buvo rimtai nesutariama dėl Sekminių datos, o tuo pačiu ir dėl Velykų, nes abi šventės priklausė viena nuo kitos. Boeto šeimos pasekėjai (§33), labai įtakingi kunigų ir sadukėjų luome, buvo tos nuomonės, kad Sekmines visada reikia švęsti sekmadienį. Bet kadangi tarp Velykų ir Sekminių buvo 50 dienų tarpas (§76), tai būdavo pradedama skaičiuoti nuo Velykų oktavos dienos, kai šventykloje buvo aukojamas naujojo derliaus pirmasis varpų pėdas, ir jie buvo nusistatę, kad pėdas turi būti aukojamas visuomet tos oktavos sekmadienį. Fariziejams, priešingai, Sekminės galėjo būti švenčiamos bet kurią savaitės dieną. Tad ir pėdo aukojimas jiems galėjo būti vykdomas tuoj sekančią dieną po Velykų, tai yra Nisano 16 d., vis tiek, kuri tai būtų savaitės diena.

Dėl to skirtumo Boeto šalininkai ir apskritai sadukėjai keisdavo kalendorių, ypač tais atsitikimais, kai Velykos (Nisano 15 d.) išpuldavo penktadienį arba sekmadienį. Jeigu Velykos išpuldavo penktadienį, jie kalendorių atstumdavo per vieną dieną atgal, ir tada avinėlio aukojimas ir velykinė vakarienė būdavo tą penktadienį — Nisano 14 d., Velykos — subatos dieną — Nisano 15 d., o pėdo aukojimas vykdavo sekmadienį — Nisano 16 d. Jeigu Velykos išpuldavo sekmadienį, tada jie pastumdavo kalendorių per vieną dieną į priekį ir tą sekmadienį, Nisano 16 d., aukodavo pėdą, prieš tai einančią subatos dieną — Velykas (Nisano 15 d.), o prieš tai einantį penktadienį aukodavo avinėlį (Nisano 14 d.). Toks kalendoriaus keitimas buvo gana lengvai atliekamas, taip pat naudojantis dar nuo sąlygų priklausančiu

patyrimu, kuriuo remtasi nustatinėjant kalendorius ir apie kurį jau esame kalbėję (§180)[13]).

Šiam sadukėjų prisitaikymui tačiau nepritarė fariziejai, nesirūpinusieji savaitės diena, kurią išpuldavo Velykos, ir atlikdavusieji avinėlio aukojimo apeigas, Velykas ir varpų pėdo aukojimą tomis dienomis, kuriomis jos iš tikro turėdavo būti.

Taigi buvo įvykęs skilimas tarp tų, kurie atlikinėdavo tas apeigas. Didžioji tautos dalis, vadovaujama farizie jų, prisilaikė ir jų nustatytosios apeigų chronologijos. Priešingai, aristokratinės klasės, labiau susijusios su kunigų luomu, pasekdavo Boetų ir sadukėjų nustatomuoju laiku. Kiekviena grupė prisilaikė savo chronologijos, nesirūpindama priešingąja grupe. Tačiau negalėjo nebūti ir daugelio tokių, kurie ar patogumo sumetimais, ar griežtai nepriklausydami jokiai grupei, iš tų dviejų atvejų pasirinkdavo tą, kuris jiems labiau patikdavo.

540. Taigi, šiuos duomenis pritaikydami Jėzaus atvejui, matome, kaip nuostabiai jie atitinka. Tais metais, kai Jėzus mirė, Velykos pagal taisyklę išpuolė penktadienį. Todėl sadukėjai pagal savo dėsnius kalendorių atitraukė per vieną dieną atgal, kad varpų pėdo aukojimas vyktų sekmadienį. O fariziejai laikėsi normalaus kalendoriaus, atmesdami sadukėjų vykdomąjį kėlinėjimą ir varpų pėdą aukodami subatos dieną. Liaudis rinkosi tarp abiejų srovių.

Pažymėtina, kaip Jonas sutinka su sadukėjų kalendorium, o sinoptikai su farizie jų kalendorium. Iš tikro paskutinė Jėzaus vakarienė buvo tikrai su Įstatymu sutinkanti avinėlio vakarienė ir valgyta ketvirtadienį, tuo pat laiku, kada valgė fariziejai ir ta didžioji tautos dalis, kuri tą ketvirtadienį laikė Nisano 14 d., o po jo ėjusį penktadienį Nisano 15 d., tai yra Velykomis. Bet Sinedriumo dauguma, kuri

13) Dėl to argumento žiūrėk Strack und Billerbeck cit. veik., tomas II, p. 847

pasmerkė Jėzų, buvo sudaryta iš sadukėjų (§58), kurie tą ketvirtadienį laikė Nisano 13 d., o tuo pačiu jiems avinėlio vakarienė buvo po to ėjusį penktadienį, o Velykos - subatos dieną. Dėl to suprantama, kodėl Jėzaus mirties penktadienį daugelis nesilaikė šventės poilsio, nors tą dieną išpuolė Velykos. Fariziejams tai buvo Velykos, bet ne daugeliui tų kitų, kurie viena ar kita prasme prisilaikė sadukėjų kalendoriaus. Išvada: sinoptikai laikėsi mėnesinio kalendoriaus, kurio prisilaikė ir Jėzus, sutardamas su fariziejais, nors aiškiai pabrėždami, kad kiti nepritarė tam. O Jonas prisilaikė tarybininkų sadukėjų kalendoriaus, kurie oficialiai Jėzų pasmerkė, nors prileisdamas tai, kaip jau žinomą dalyką, kad Jėzaus prisilaikoma kitokio kalendoriaus.

Ar toks šio seno klausimo aiškinimas yra visiškai tikslus? Ne, nes dar lieka kai kurių neaiškių atvejų, kuriuos čia išdėstyti užimtų perdaug vietos. Tačiau mums tai atrodo labiausiai istoriškai paremta, nes atsižvelgiama į to laikotarpio kalendoriaus lankstumą. Tas lankstumas yra pirmaeilės reikšmės istorinė tikrenybė, nes ji, iš dalies įsijungdama į garsiuosius prieštaravimus, kilusius pirmykštės krikščionybės laikais dėl krikščioniškų Velykų šventimo, taip pat dar ir šiandieną tebesudaro chronologiškus skirtumus, kurie reiškiasi mahometonų arabų tarpe ir pasienio srityse, kur kalendorius remiamas tiesioginiu mėnulio stebėjimu.

V IŠDAVIKO NURODYMAS

541. Kad toje Jėzaus velykinėje vakarienėje įvyko kažkas ypatinga, Jonas tai išreiškia jam įprastuoju netiesiogiai nurodomu ir prislėptu būdu, kas tačiau buvo geriausiai suprantama jo katechezės prityrusiems klausytojams: „Jėzus, žinodamas, kad buvo atėjusi jo valanda eiti iš šio pasaulio pas Tėvą,

mylėjęs savuosius, kurie buvo pasaulyje, parodė jiems savo meilę iki galui" (13,1). Šiuos žodžius galima laikyti lyg ir nauju mažu įvadu, kuriuo Jonas pradeda kančios pasakojimą. Jėzus, kuris visuomet mylėjo savuosius, dabar savo meilę rodo iki galo, ne vien tik chronologiškai iki savo gyvenimo galo, bet dar žymiai gilesne prasme, iki pačios kraštutinės meilės galimumų ribos. Ar gal dvasinis evangelistas, pabrėždamas „meilę iki galui", nori netiesiogiai nurodyti Eucharistijos įsteigimą, apie kurią tik jis vienas nepapasakojo? Tai labai galimas dalykas (§545).

Kita vertus, taip pat ir Povilo mokinys evangelistas pabrėžia šią meilę, kai pasakoja, kad vakarienės pradžioje Jėzus, matydamas esąs apsuptas savo mokinių, tarė: „Geiste geidžiau valgyti su jumis šitą Velykų vakarienę prieš kentėdamas. Nes, sakau jums, nuo šio laiko aš nebevalgysiu jos, kolei bus įvykusi dangaus karalystė" (Luko 22,15-16). Čia vėl turime kartojamą mintį, kad kančia Mesijui yra būtina sąlyga įeiti į savo garbę. Taigi ta garbė bus Dievo karalystės triumfas, simboliškai išreikštas amžinu pokyliu.

Paskutinės vakarienės metu, suprantama, buvo laikomasi įprastinių velykinių apeigų, kurias jau aukščiau aprašėme (§75), su keturiomis apeiginio vyno taurėmis, su nerauginta duona, su laukinėmis žolėmis ir keptu avinėliu, nors tų visų dalykų evangelistai neišvardija. Tame būryje Jėzus ėjo šeimos tėvo pareigas: palaimino pirmąją taurę ir tarė: ‚Imkite ir dalinkitės tarp savęs. Nes sakau jums, aš nebegersiu šito vynmedžio vaisiaus, iki ateis Dievo karalystė". Ryšium su anksčiau iškeltuoju amžinojo pokylio simboliu, Dievo karalystė čia taip pat yra simboliškai prilyginta su amžinąja puota.

Tuo tarpu vakarienė buvo pradėta, bet ne visi dalyviai buvo visiškai patenkinti. Nebūtų gi jie buvę savo tautos ir savo laikų žmonės, jei prie stalo būtų

pasitenkinę ta vieta, kurią užėmė, nenorėdami garbingesnės. Tie visi gerieji žmonės gerai apie save galvojo: „Kilo tarp jų ir ginčas, kas jų rodosi didžiausias“. Tai nebuvo naujas ginčas, bet Jono užuomina (13,2-5) leistų įtarti, kad šį kartą jį sukėlė Judo Iskarijoto nepasitenkinimas. Išdavikas kaip tik ir galėjo sukelti kitų apaštalų pavyduliavimą, siekdamas vienos garbingiausių vietų, ir tai atitiktų dažną išdavikų tarpe reiškinį, kai jie apsimesdami siekia pirmenybės ir ypatingo dėmesio.

To pažeminimu dvelkiančio vaizdelio akivaizdoje Jėzus turėjo atsakyti panašiai, kaip jis ir kitais atvejais pasisakydavo, kai tarp apaštalų kildavo varžybos dėl pirmenybės (§408;496). Bet šį kartą jis atsakė veiksmais[1]). Matydamas, kad nenutyla pikti murmėjimai tarp tų nerangiųjų, kurie vis būdavo raginami rodyti nuolankumo, jis pakyla nuo stalo, pasideda savo drabužius, prisijuosia rankšluostį ir, pasiėmęs vandens indą, pradeda jiems plauti kojas. Tokias pareigas paprastai atlikdavo patys žemiausieji vergai ir tarnai. Ją galėdavo atlikti patogiai, nes visi būdavo išsitiesę ant kilimų veidu į stalą, o kojomis į sienos pusę (§341). Matydami mokytojo nusižeminimą iki tokio darbo, apaštalai neteko žado ir tyliai priėmė tą plovimą, kaip pažeminimą, net nė Judas neišdrįso protestuoti.

Vien tik Petras, buvęs, veikiausia, pirmasis, kuriam Jėzus pradėjo kojas plauti, pasipriešino: „Viešpatie, tu man kojas plauni?“ — Jėzus jam tarė: „Ką aš darau, tu dabar nežinai, sužinosi vėliau“. — Bet Petras nenusileido: „Ne, tu niekuomet neplausi man kojų!“ — Jėzus jam atsakė: „Jei aš tau nenuplausiu, tu neturėsi dalies su manimi“. — Dėl tokio atsakymo staigusis Petras metasi į kitą kraštutinumą: „Viešpatie, plauk ne tik mano kojas, bet ir rankas ir galvą!“ — Jėzus tada užbaigė: „Kas jau nusiplovęs, tas

1) Jono 13,4

neprivalo daugiau, kaip tik kojas nusiplauti, jis visas nesuteptas. Ir jūs esate nesutepti, bet ne visi". —Ar Judas suprato tą užuominą? Gal ne; išdavikas turėjo būti patenkintas girdėdamas, kad jo nusikaltimas dar tebebuvo nežinomas jo draugams. Bet reikalas tuo dar nesibaigė.

542. Baigęs plauti kojas, Jėzus vėl apsivilko ir užėmė vietą prie stalo ant kilimo. Tikriausia, jis užėmė pačią garbingiausią vietą, ir apaštalų tarpe buvo kaip tik kilęs ginčas dėl artimiausios prie jo kilimo vietos. Kadangi stalas buvo pusapvalis, tad ir kilimai buvo išdėlioti spinduliu tolyn nuo stalo. Todėl gali būti priimtinas spėjimas, kad Jėzus užėmė patį vidurinį kilimą. Iš evangelistų užuominų atrodo, kad prie Jėzaus artimiausius kilimus užėmė Petras, Jonas ir Judas Iskarijotas. Įsivaizduodami visus išsitiesusius ant kilimų ir kairiąsias alkūnes atrėmusius į stalą, Jėzų turėtumėm centre, už jo pečių būtų Petras, kuris tuo būdu užėmė antrąją garbingiausią vietą. Iš kitos pusės, prieš Jėzaus krūtinę, turėjo būti išsitiesęs Jonas, ir jis savo galvą galėjo priglausti prie mokytojo krūtinės. Judas Iskarijotas buvo tuojau už Jono, ir Jėzus, ištiesęs ranką, be kokių nors sunkumų galėjo paduoti jam maisto kąsnį.

Pradėta valgyti, bet draugijoje nebuvo ramybės. Apaštalams sukėlė nerimą Jėzaus pasakymas, kad ne visi jie yra švarūs, ir jie norėjo žinoti, ką jis turėjo galvoje. Jėzus taip pat norėjo dar pakalbėti apie tai, ne tiek patenkinti smalsumui tų, kurie buvo švarūs, kiek dėl neprašyto apvalymo to, kuris vienintelis buvo nešvarus. Dar kartą reikėjo bandyti išgelbėti tą nelaimingąjį, pasiūlyti jam paskutinę priemonę išsigelbėt. Taigi kai jie vėl pradėjo valgyti, Jėzus, tebešnekėdamas vis apskritai, pacitavo psalmės ištrauką (40,10): „Kas valgo mano duoną, pakėlė prieš mane savo kulnį"[2]). Tai pasakęs, „Jėzus susijaudino dvasioje" ir,

2) Jono 13,18; plg. Morkaus 14,18

nė vieno neminėdamas vardu, pridėjo: „Iš tikrųjų, iš tikrųjų, sakau jums, vienas iš jūsų įduos mane“.

Tai sukėlė bendrą išgąstį. Kaip galima kalbėti apie išdavimą tokį šventą vakarą, kada taip iškalbiai rodomas prisirišimas? Kaip čia galėtų slapstytis išdavikas tarp tų dvylikos, kurie kūnu ir siela yra pasiskyrę mokytojui? Tada visi jie nuoširdžiai jaudindamiesi ir paliesti tikro pasipiktinimo, pradėjo klausinėti: „Argi aš, Viešpatie?“ O Jėzus, taip pat neminėdamas vardo, vėl apibūdino išdaviką: „Vienas iš dvylikos! Kurs su manim dažo ranka į indą!“[3]). Iš tiesų visi dažė duoną ir laukines žoles velykiniame padaže (hebraiškai „haroseth“), ir greičiausia, kad toksai indas su padažu buvo skirtas trims asmenims; tuo, kuris buvo skirtas Jėzui, gal naudojosi taip pat Jonas ir Judas. Šį pareiškimą apaštalai taip pat priėmė bendriausia prasme, tarytum tai apskritai reikštų „vieną iš dvylikos“, ir suprato, kad kuris nors iš tų, kurie pasidažo bet kuriame inde ant stalo, kai tuo tarpu Jėzaus kalba, tur būt, lietė tą indą, kuriuo jis pats naudojosi. Bet tarp jų buvo vienas, kuris suprato, ir tai jam buvo skirti tolimesnieji Jėzaus žodžiai, kaip skausmo kupinas paskutinysis paskatinimas, paskutinysis įspėjimas prieš bedugnę, kuri tįsojo priešais jį: „Žmogaus Sūnus, tiesa, eina, kaip apie jį parašyta, bet vargas tam žmogui, per kurį žmogaus Sūnus įduodamas! Geriau būtų tam žmogui, jei jis nebūtų gimęs!“

543. Ties ta vieta Judas jau nebepajėgė išsilaikyti. Visiems baimingai žvalgantis, patsai jo tylėjimas išduotų jį. Ramiai ir santūriai, bet šiek tiek drebančiu balsu, jis paklausė, kaip ir kiti: „Argi aš, Mokytojau?“ Daugumas dalyvių gal kaip nors išskirtinai nė nepastebėjo Judo žodžių, ir Jėzus dar kartą pasistengė išgelbėti jį. Išdavikas rymojo netoli savo aukos, ir jų galvos buvo arti. Gal tuo metu Jonas,

3) Morkaus 14,20

išsitiesęs tarp jų, buvo kilstelėjęs pasidomėti kažkuo kitu, ir Jėzus pasinaudojo proga pasakyti Judui tyliu balsu: „Tu tai pasakei!“ Tai buvo hebraiškas išsireiškimas duoti teigiamam atsakymui („ken dibbarta“)[4]). Daugiau jau nebebuvo ką daryti. Išdavikas jau žinojo, kad jis yra žinomas, ir pasirinkti reikėjo jam pačiam: ar toliau vykdyti jau išaiškintą išdavimą, ar atsiprašyti mokytoją, kurį jis tebegerbė.

Jėzaus tylaus atsakymo Judui kiti neišgirdo, išskyrus gal tik Joną. O jie vis dar tebetroško sužinoti ką nors tikslesnio apie išdaviką, o ypač kilnusis Petras. Jis pats nedrįso paklausti Jėzų, gal bijodamas, kaip ir kitais kartais, gauti griežtą atsakymą, tad atsargiai kreipėsi į Joną. Jėzus buvo veidas į veidą su Jonu, dėl to galėjo būti pasakyta, kad pastarasis „buvo prisišliejęs prie pat Jėzaus krūtinės“[5]); Petras buvo už Jėzaus, ir mokytojas negalėjo matyti jo. Pasinaudodamas tokia padėtim, Petras ženklais parodė Jonui, kad paklaustų Jėzų, kas yra tas išdavikas, apie kurį ką tik buvo kalbėta. Tas susirodymas buvo visai paprastas, nes Petrui tereikėjo tik pasiremti ant alkūnės ir atkreipti į save Jono dėmesį, per Jėzaus galvą parodant ženklus. Jaunasis evangelistas tuojau suprato, ko nori Petras, ir savo ruožtu jis atliko tokius judesius, kokius leido mokytojo nuoširdi meilė jam ir glaudūs santykiai su juo. Jis taip pasisuko, kad remtųsi jau dešiniąja alkūne, tuo būdu atsidurdamas arčiau Jėzaus kilimėlio, ir, atremdamas galvą į mokytojo krūtinę, žiūrėdamas į jį, tar-

4) Plg. Išėjimo kn. 10,29

5) Jono 13,23

6) Dykumoje valgant su arabų beduinais, taip pat ir autoriui yra keletą kartų pasitaikę apturėti tokią malonę. Žinoma, net keliais sumetimais, ypač higienos atžvilgiu, nebuvo noro apturėti tai, bet kaipgi gali atsisakyti! Įžeidimas būtų buvęs tokio pat didumo, kaip ir užsimotasis pagarbos pareiškimas.

tum kūdikis, laukiąs kažkokios malonės iš tėvo, tyliai paklausė: „Viešpatie, kas tai?“

Jėzus patenkino savo jaunąjį mylimąjį draugą, tuo pačiu dar kartą pasiūlydamas paskutinę paslaugą tam nelaimingajam draugui, kuris slysta į bedugnę. Senovės rytiečių pokyliuose — o taip pat ir mūsų laikais[6]) — mandagumo ženklas būdavo pasiūlyti šalia sėdinčiajam pietų dalyviui kąsnį ko nors gerai pagaminta; pavyzdžiui, atlaužda vo iš kepalo gabalą duonos, susukdavo jį, padažydavo visiems skirtame inde ir pasiūlydavo svečiui, prinešdamas jam prie burnos. Dėl to, Jono prašomas, Jėzus atsakė: „Tai tas, kuriam aš paduosiu padažytos duonos. Ir padažęs duonos, jis padavė Judui“.

Išdavikas dar nebuvo parodytas viešai, tiktai Jonui buvo tai patikėta slaptai; šis naujasis mokytojo mostas buvo dar viena proga pradėti atgailauti. Bet Judas buvo nejautrus ir nieko nesakęs prarijo kąsnį, tuo parodydamas, kad jis yra galutinai apsisprendęs. „Po kąsnelio“, paaiškina mūsiškis liudininkas, jau žinodamas, kas vyksta, “šėtonas įėjo į jį“.

Tačiau Judas jau nebegalėjo išlaikyti, ir jis pakilo išeiti. Jėzus jam tarė: „Ką manai daryti, daryk greičiau. Nė vienas iš buvusiųjų prie stalo nesuprato, kam jis jam tai pasakė. Kadangi Judas laikė piniginę, tai kai kurie spėjo, jog Jėzus jam pasakęs: Nupirk mums, ko privalome šventėms, ar kad duotų šį tą beturčiams. Taigi, jis, priėmęs kąsnelį, tuojau išėjo. Buvo jau naktis“.

Išdavikas, išėjęs laukan, pasinėrė į savo dvigubą naktį[7]).

7) Nemaža buvo diskutuojama, ar Judas dalyvavo Eucharistijoje, ir nuomonės išsiskyrė jau pradedant nuo pirmųjų krikščionių rašytojų ir tebėra taip iki šiandien. Iš tikro tai yra klausimas, kuris aiškiai niekada negali būti išspręstas, nes abi pusės turi įtikinamų argumentų. Kaip ten bebūtų, tačiau visiškai niekam vertas yra jausmais grindžiamas teigimas, kad Jėzui tuo

544. Šiuo metu Velykinė vakarienė jau turėjo būti beveik baigta; gal jau antroji apeiginio vyno taurė buvo beveik baigta gerti ir jau laikas pilti trečiąją (§75).

Vienu metu Jėzus staiga įvykdė neįprastą dalyką,kokio nemini velykinės vakarienės priesakai. Jis paėmė neraugintos duonos paplotėlį ir, palaiminęs jį, perlaužė į dalis ir davė apaštalams, sakydamas: „Imkite ir valgykite, tai yra mano kūnas, kurs už jus duodamas; tai darykite mano atsiminimui“[1]).

---

metu steigusiam Eucharistiją, būtų netikę duoti šventvagiui Komuniją. Toksai aiškinimas paveikė keletą Bažnyčios Tėvų, ir jie vaizdavo Judą šventvagiškai priėmus Eucharistiją. Nepaisant viso čia sukauptojo dievobaimingo jausmingumo, vis dėlto turime istorinius argumentus, kurie nesiderina su visa tuo. Pagal Matą ir Morkų, Jėzus pirmiausiai pasmerkė išdaviką, o paskui įsteigia Eucharistiją; pagal Luko pasakojimą išeina, kad pirma įsteigiama Eucharistija, o tik paskui labai trumpai paminimas išdavikas; Jonas mums čia neateina į pagalbą, nes jis apie Eucharistijos įsteigimą visiškai nepasakoja. Kurios įvykių eigos mes prisilaikysime, Mato su Morkum, ar Luko? Kitais atvejais Lukas būna teiktinesnis, gana dažnai, bet ne visuomet: gal ir čia yra toks atvejis, kada jis neteiktinas, nes jis įspūdžiui sudaryti paskutinės vakarienės pasakojimą pradeda tiesiog beveik Eucharistijos įsteigimu, visa kita atidėdamas į šalį. O Mato ir Morkaus įvykių eilės tvarka, kadangi jie abu prisilaiko jos ir kadangi ji yra natūralesnė, atrodo čia teiktinesnė, bet dėl to nesame tikri.

1) Abi duonos ir vyno formulės turi žodžių skirtumą, jei palyginame, kaip perdavė trys sinoptikai ir Povilas (I Korint. 11,23-29). Jau esame iškėlę tą faktą ir jo vidinę prasmę §122. Tie keturi liudijimai gali būti suskirstyti į dvi grupes, kurios parodo vidinius panašumus: Matas su Morkum ir Povilas su savo mokiniu Luku. Veikiausia, Povilo ir Luko grupė išlaikė katechezės seniausiąją formą. Santraukos formulėse, kurias pateikėme viršuje, Povilui ir Lukui duota pirmenybė.

Truputį po to, kai vakarienei baigiantis buvo įpilta trečioji apeiginė taurė, jis paėmė taurę, pilną vandeniu atmiešto vyno, ir, lygiai taip pat prataręs padėkos žodžius, davė gerti visiems, sakydamas: „Gerkite iš jos visi. Ta taurė yra naujasis testamentas mano kraujuje, kurs bus išlietas už daugelį nuodėmėms atleisti. Tai darykite, kiek kartų gersite, man atsiminti".

Kokį įspūdį padarė apaštalams šis dvigubas Jėzaus veiksmas, sinoptikai mums nepasako, bet iš tikro tai ne ką ir svarbu. Daug didesnės reikšmės yra įspūdis ir pastovus poveikis, kurį jie darė pirminei krikščionių bendruomenei, bet kuriuo požiūriu pačiam patikimiausiam šių Jėzaus veiksmų ir jo žodžių aiškintojui. O čia šių įvykių istoriškumui pasitikrinti turime dvi puikias stebėjimo observatorijas, esančias viena nuo kitos per tam tikrą laiko nuotolį.

Praslinkus maždaug apie dvidešimt penkeriems metams nuo Jėzaus paskutinės vakarienės, Povilas Korinto krikščionims rašė tą savo laišką (11,23-29), kuriame Eucharistija aptariama kaip pastovi ir įprastinė apeiga, kurioje dalyvaująs tikintysis valgė tikrą Jėzaus kūną ir gėrė jo kraują ir kuri tiesiogiai kildintina iš ano Jėzaus dukart vykdytojo palaiminimo paskutinės vakarienės metu ir iš jo mirties, skirtosios žmonėms atpirkti. Nėra jokios abejonės, kad Povilas savo tą aiškinimą perdavė ir kitoms bendruomenėms, kurias jis apkrikštijo, kaip ir Korinto tikintiesiems, ir kad tai visiškai sutiko su kitų apaštalų skelbiamąja katecheze. Iš viso tai yra tasai būdas, kuriuo pirmykštė katechezė ir pirmykštė liturgija aiškindavo ir kartodavo tą Jėzaus paskutinės vakarienės metu atliktąjį dvigubą veiksmą.

Keturiasdešimt metų praslinkus nuo Povilo šio laiško užtinkame kitą observatoriją ketvirtojoje evangelijoje, vienintelėje evangelijoje, kuri nepasakoja apie Eucharistijos įsteigimą. Jau žinome, kad

toji tyla tam tikru būdu yra iškalbingesnė, negu būtų patsai pasakojimas (§378-383), bet čia galime aptarti dar ir kitą klausimo požiūrį. Net ir darant prielaidą (bet nepatikimą), kad ketvirtosios evangelijos autorius būtų ne apaštalas Jonas, o kažkoks nežinomas vienišas mistikas, labai galima, kad autoriui buvo žinomas Povilo laiškas ir, be abejo, pažįstami sinoptikai ir eucharistinė liturgija, kuri apie pirmojo šimtmečio galą buvo įvesta jau visose krikščionių bendruomenėse. Taigi jis yra tylus, bet tuo pačiu ir nemažiau iškalbingas savo laikų tikėjimo liudininkas, nes, nors ir neminėdamas Eucharistijos įsteigimo, jis ypač aukščiausiai iškelia jos dvasines pasėkas su pamokslu apie gyvąją duoną (§378), ir tai, be kita ko, šiandien pripažįsta net ir radikalūs tyrinėtojai (§373 pastaba). Trumpai tariant, IV evangelijos autorius visiškai sutaria su Povilo ir sinoptikų katecheze. Tai patvirtina iš dalies ją priimdamas ir iš dalies iškeldamas rūpestingu pabrėžimu.

545. Kai dėl apaštalų tiesioginio reagavimo į Jėzaus žodžius, tai mums tenka atsiminti, kad jiems įspūdis nebegalėjo būti nei toks naujas, nei toks keistas, kaip iš pradžių galėtumėm pagalvoti; greičiau tie žodžiai tam tikru būdu išsprendė jiems tą seną mįslę, kuri jau seniai kvaršino jiems galvas.

Jie ne tik nebuvo pamiršę anksčiau pasakytojo pamokslo apie gyvąją duoną, bet veikiau laikas nuo laiko turėjo vis galvoti apie tą paslaptingąjį pažadą, kuris vis dar tebebuvo neįvykdytas: „Iš tikrųjų, iš tikrųjų, sakau jums, jei nevalgysite žmogaus Sūnaus kūno ir negersite jo kraujo, neturėsite savyje gyvenimo... Mano kūnas tikrai yra valgis, ir mano kraujas tikrai yra gėrimas. Kas valgo mano kūną ir geria mano kraują, tas pasilieka manyje ir aš jame... Kurs mane valgo, bus gyvas per mane. Tai yra duona, kuri nužengė iš dangaus“, ir t.t. Šitaip Jėzus buvo pareiškęs prieš keletą mėnesių Kaparnaume, bet iki pasku-

tinės vakarienės jis nebuvo davęs savo mokiniams jokio įsakymo, kaip vykdyti šį „turintį savyje gyvenimą“ nurodymą. Kaip jis „sušvelnins“ tą kietą savo kalbą? (§382). Kaip jis tą žmogėdriškai atrodančią puotą sužmogins ir sudvasins? Daugumas Jėzaus mokinių pasipiktino tuo jo žodžių „kietumu“ ir paliko jį. Dvylika, priešingai, liko ištikimi jam, nes mokytojas turėjo „amžinojo gyvenimo žodžius“. Tačiau daugeliui mėnesių praėjus tie žodžiai dar nebuvo išsipildę, ir dvylika, tikriausia, ne kartą bus kalbėję-si, ar mokytojas nepamiršo savo pažadą, arba stebėjosi, kaip gi jis iš viso įgyvendins jį.

O tą vakarą netikėtai mokytojas ima dalyti duoną ir vyną, sakydamas: „Tai yra mano kūnas“, „Tai yra mano kraujas“. Tokiu dvigubu veiksmu ir dvigubu tvirtinimu senoji mįslė buvo išspręsta, senasis pažadas išpildytas. Tikroji Jėzaus veiksmų ir žodžių prasmė buvo nuostabiai aiški gyvenimo duonos pamokslo šviesoje. Matomosios duonos ir matomojo vyno pavidalais jiems iš tikro duodamas mokytojo kūnas ir kraujas.

Turint galvoje dorovinių pamokymų kupiną ir išmąstytą Jono stilių, atrodo visiškai galima, kad tada, kai jis sako „Jėzus saviesiems parodė save meilę iki galui“, šiuo sakiniu netiesiogiai nurodo kaip tik Eucharistijos įsteigimą, kurio jis nenupasakoja (§541).

546. Toks svarbus Jėzaus veiksmas, kurį jis atliko iškilmingomis aplinkybėmis ir kuris nuo pat pirmųjų krikščionių kartų sudarė Bažnyčios religinio gyvenimo pagrindą, negalėjo nepatraukti radikalų tyrinėtojų dėmesio.

Ar Jėzus iš tikrųjų atliko tą dvigubą veiksmą ir ištarė tuos žodžius paskutinės vakarienės metu?

Ar tai, ką sinoptikai ir Povilas pasakoja, yra tikrai istoriška, ar čia tėra tik branduolys tiesos, vėliau

pirmosios krikščionių kartos praplėstas ir pertvarkytas?

Ar Jėzus iš tiesų buvo pasiryžęs įsteigti pastovias ir nekeičiamas apeigas, kurias paskui turėjo kartoti jo mokiniai, ar gal jis atliko greičiau tik simbolinį veiksmą, kuris turėjo reikšmės tik tada, kai jis atlikinėjo jį anomis ypatingomis sąlygomis, visiškai nereikalaujant, kad vėliau mokiniai atlikinėtų jį?

Šitokie ir kiti panašūs klausimai ne tik buvo keliami ryšium su pačia Eucharistija, bet ir dėl visos Jėzaus veiklos, kuri būtų vertinama pagal tai, kaip bus atsakyta į tuos klausimus. Jeigu mes priimame sinoptikų ir Povilo pasakojimą, kaip jie yra, tai privalome pripažinti, kad Jėzus savo mirtį laikė atpirkimu („Tai yra mano kūnas, kurs už jus duodamas... tai yra mano kraujas, kurs bus išlietas už daugelį nuodėmėms atleisti"). Mums tenka taip pat pripažinti, kad jis norėjo įsteigti išskirtinę religiją su savo aiškiai apibrėžtomis apeigomis, kurios amžiais turėtų priminti jos steigėjo atpirkimui skirtąją mirtį („Tai darykite man atsiminti"). Taigi šios ir kitos išvados daugiau ar mažiau paneigia tuos aiškinimus, kuriuos apie Jėzaus asmenį ir jo darbus kūrė liberalų ir eschatologų mokyklų teorijos. Dievo visuotinio Tėviškumo medaus saldumo pamokslininkas, kokį įsivaizdavo liberalai (§204 ir sek.), tikrai negalvojo apie savo mirtį, kaip tikrą auką žmonijai atpirkti; o dar mažiau tikėtina, kad toks svajotojas, kokį įsivaizdavo eschatologai, rūpintųsi steigti kažkokią ypatingą religiją, turinčią savo aiškiai nustatytas apeigas, kuri išliktų iki dabartinio pasaulio pabaigos (§209 ir sek.). Toms teorijoms gelbėti reikėjo įrodyti, kad Jėzus niekada neįsteigė Eucharistijos; o šitam atlikti reikėjo iš pagrindų atidžiai perkratyti sinoptikų ir Povilo pasakojimus. Taigi, mes jau žinome, kad radikalų mokslininkų budrūs aiškinimai neklaidingai veda atmesti tas ištraukas, kaip vėlesniųjų

laikų priedą, kurios nesutinka su tų mokslininkų iš anksto nusistatytomis teorijomis. Bet šiuo atveju, gal geriau negu kuriais kitais evangelijos klausimais, aiškiai pasirodo geležinė logikos būtinybė, dėl kurios, kada tokie tekstai pradedami neigti dalinai, neišvengiamai baigiama atmetant viską.

547. Taigi kritikai pradėjo neigimu tai, kad Jėzus įsakęs apaštalams kartoti tą veiksmą, tuo paversdamas jį pastoviomis apeigomis, kadangi Matas ir Morkus neperduoda žodžių: „Tai darykite mano atsiminimui", tai jie padarė išvadą, kad šie žodžiai vėliau Povilo ir Luko buvo pridėti, todėl atmestini.

Tačiau dar nemaža liko, tai yra, pareiškimas, kad Jėzaus kunas „už juos duodamas", kad jo kraujo taurė „yra naujasis testamentas" ir jo „kraujas išlietas už daugelį". Apskritai tariant, pasiliko visa Jėzaus atpirkimui skirtosios mirties sąvoka. Bet palaipsniui ir tai buvo atmesta ta pačia eiga: nuspręsta, kad tie visi dalykai buvo pridėti vėliau, Povilo teologinių tobulinimų įtakoje. Tikras dalykas, kad Mato ir Morkaus evangelijose užtinkame, jog Kristaus kraujas yra „naujojo testamento kraujas, kurs bus išlietas už daugelį nuodėmėms atleisti". Bet ką tai įrodo? Nieko! Tad ir tie žodžiai atmestini, kaip priedas Povilo įtakoje. Belieka tad patys pirmieji žodžiai: „Tai yra mano kūnas; tai yra mano kraujas", žodžiai, kuriuos Jėzus ištarė dalydamas duoną ir vyną; bet ir tai reikėtų laikyti simboliu, netiesioginiu nurodymu į mesijinį pokylį, be jokio ryšio su netrukus įvyksiančia jo mirtimi.

Ir po šių apkarpymų dar lieka rimtų abejonių. Ar tie dar likę abu pasakymai yra iš tikro originalūs ir tikri? Kritikai dar kartą pergalvojo ir pagaliau nusprendė, kad jų iš viso nėra ko palikti. Pasiteisinti dėl to tolimesnio apkapojimo nurodoma tai, kad tarp daugybės senųjų kodeksų, esmėje visų vienodų, išsiskiria vienas — labai ginčytinas Bezos kodeksas, kurį

paremia tiktai keletas kitų laidų, o ten Luko pasakojimas šitaip perduodamas: „Paėmęs duonos, jis dėkojo, laužė ir davė jiems, sakydamas: Tai yra mano kūnas“. Visa kita yra praleista, net ir vyno dalijimas ir jį lydėjusieji žodžiai[2]). Tai, sakė kritikai, yra originalas. Jėzus mokiniams padalijo tik duoną; nebuvo lygiagrečiai duodama duona — kūnas, vynas — kraujas, ir dėl to nebuvo užsiminta apie netrukus įvyksiančią Jėzaus mirtį, ir, aišku, nebuvo įsakymo kartoti šias apeigas ateityje.

Visa, kas beliko svarstyti, tai tik duona, ir tai, kaip ji buvo paduota apaštalams. Bet tai, kas liko, nebepatenkino ir kritikų, nes tai jau perdaug menka ir nereikšminga. Trumpai tariant, ko gi Jėzus siekė, kai jis dalijo duoną, kaip savo kūną? Ar jis ligi tol nebuvo jau šimtus kartų su mokiniais valgęs duonos? Ar gal ta proga bendras valgis turėjo ypatingą reikšmę, kaip „heberuth“ — „sandoros“ valgis (§39)? Bet tuo atveju jo ypatingoji reikšmė jam kilo iš netrukus įvyksiančios Jėzaus mirties, ir tai grįžta atgal į atmestą ryšį su jo mirtimi. Ne, visais tais teksto pašalinimais nepasiekta nieko tikro. Stipresniam ir platesniam istoriškumui surasti reikėjo vėl grįžti į pirmykštės Bažnyčios liturgiją ir ieškoti, ką tie pirmieji krikščionys suprato, atlikdami Eucharistijos apeigas ir priskirdami jas Jėzui.

Pirmiausia — ar tos apeigos žydiškos kilmės, ar kitatautiškos? Kritikai perkratę vėlyvąjį judaizmą, bet jokių patenkinamų išvadų. Jie pasinaudojo religijų lyginimo metodu (§214) ir pirmiausiai atkreipė dėmesį į totemizmą ir teofagiją; paskui atsidėję studijavo Izidės ir Ozirio apeigas ir Dionizo kraujo kultą, o dar rūpestingiau buvo išnagrinėtos eleuzinų pa-

2) Taigi ten trūksta Luko 22,17-20. Kritinės moderniosios laidos beveik visos perduoda pilną Luko tekstą, kurį praleido Bezos kodeksas. Diskusijų ir papildomų žinių galima užtikti kritinėse laidose.

slaptys ir Mitros pokyliai. Iš tikro buvo surasta gana daug retų žinių ir sužymėta daug reikšmingų dalykų, susijusių su pagoniškomis apeigomis; tačiau kai buvo prieita prie tikrosios klausimų atomazgos, būtent, kaip visa tai susieti su pirmykštės krikščionybės eucharistinėm apeigom, kritikai šviečiančius vabalėlius palaikė žibintais ir buvo pasiryžę uodą prilyginti ereliui, nes abu jie turi sparnus, skraido ir minta krauju.

Svarbiausia, kad visos tos mokslinės studijos atrodo lyg skraidymas ore, atitolimas nuo tvirtų istorinių pagrindų. Prieš galvojant apie Izidę ir Ozirį ir apie kitas rytietiškas įtakas, reikėjo susiskaičiuoti su šv. Povilu ir matyti, ar jis davė pakankamai laiko toms įtakoms paveikti krikščionybę.

548. Šv. Povilas savo laišką Korintiečiams rašė 56 m., bet jis pats sakosi, kad korintiečius jau ir prieš tai supažindinęs su Eucharistijos klausimu (§544), būtent, tada, kai steigė tą krikščionių bendruomenę — 51-siais metais. Bet ir tie metai jau yra per vėlus laikas mums studijuoti tam klausimui, nes tuo metu Povilas jau turėjo gana gerai apibrėžtą savo mokslą apie Eucharistiją, kuris, be abejo, buvo visiškai toks pat, kaip ankstyvosios katechezės ir tai, ko buvo mokoma kitose bendruomenėse. Kitais žodžiais tariant, savo mokslą jis turėjo jau prieš 50 m., mažiau kaip 20 metų po paskutinės vakarienės. Tenka dar net atimti keletą metų daugiau. Apie 36-tuosius metus Povilas, iki tol buvęs neatlaidus fariziejus, pereina į persekiotuosius Kristaus mokinius; bet, žinoma, dar kurį laiką jis išbūna nuošaliai, ar visai atsiskyręs, ar pusiau viešai gyvendamas Arabijoj, Damaske ir Tarse. Tiktai su pirma didžiąja misijų kelione jis iškyla į vadovaujamus pirmykštės krikščionybės asmenis. Bet ta kelionė prasidėjo tarp 44-45 m. ir baigėsi 49 m. O tuo metu mes susiduriame su tuo jau minėtuoju laikotarpiu, kai Povilas jau turėjo gerai apibrėžtą mokslą apie Eucharistiją. Į tą dešimtmetį tarp 34 m.

ir maždaug 44 m. mums tektų prigrūsti daugybę perdaug neįtikimų dalykų, kad pasidarytų priimtina radikalų teorija.

Pirmiausiai mums tektų patikėti, kad Povilas, kuris dar tik vakar kaip fariziejus buvo neatlaidus stabmeldybės priešas, šiandieną jau, kaip Kristaus mokinys, eina iš stabmeldžių skolintis krikščionybei pagrindinių apeigų; kad jis atsivertęs jau pirmaisiais metais tuojau turėjo tiek įtakos, jog galėjo tas apeigas plačiai paskleisti įvairiausios kilmės krikščionių bažnyčiose; pagaliau kad jam būtų jau pasisekę taip greitai paskleisti, jog prieš 50-tuosius metus tos apeigos jau būtų visur įsigalėjusios, bendros, pagrindinės ir vienintelės. Vargu tai būtų galima pavadinti istorija; tai gryna fantazija, paskatinta iš anksto susidarytos nuomonės, bet ne pagal dokumentinius įrodymus. Šv. Povilo raštas apie Eucharistiją yra toks dokumentas, kuris niekais paverčia visus fantastinius išvedžiojimus. Teisingoj šviesoj žvelgiant į Povilo veiklą, tuojau po to, kai jis atsivertė, laiškas rodo, kad apaštalas žinių apie Eucharistiją įsigijo Jeruzalės bažnyčioje, į kurią jis nuolat kreipdavosi patarimų ir kurią jis keletą kartų lankė jau mūsų minėtuoju dešimtmečiu. O paskutinė vakarienė kaip tik vyko Jeruzalės bažnyčios ribose.

Tokio paprasto protavimo stiprumą jautė net ir kai kurie radikalai tyrinėtojai, bent logiškiausieji ir nuoširdžiausieji. Taigi nebeliko nieko kita, kaip neigimo vyksme žengti paskutinį žingsnį ir pasinaudoti įprastuoju metodu. Taigi jie žengė tą žingsnį ir paskelbė, kad tas Povilo laiškas yra vien tik vėlesnis priedas. Paskelbta ,kad jo pasakojimas apie Eucharistiją yra padirbinys ir įterptas. Ir tai padaryta jų tuo vieninteliu, bet lemiamuoju sumetimu, kad tai būtinai reikalavo radikalų teorija (§219).

Bet kuris nešališkas mokslininkas nuspręs tokių tyrinėjimo darbų mokslinį charakterį.

PRANAŠYSTĖ APIE PETRO UŽSIGYNIMĄ

549. Vakarienė buvo baigta sukalbėjus antrąją Hallelio himno dalį[1]) ir išgėrus ketvirtąją apeiginio vyno taurę. Bet būrelis dar užsibuvo vakarienės salėje, kaip buvo įprasta Velykų vakarą (§75). Tada tai, pagal Luką (22,31 ir sek.) ir Joną (13,36), Jėzus išpranašavo, kad mokiniai išsisklaidys ir Petras išsigins, nors pagal Matą ir Morkų išeitų, kad jis tai pasakė išėjus iš salės.

Tam tikru metu Jėzus liūdnai tarė apaštalams: „Jūs visi šią naktį manimi pasipiktinsite, nes parašyta: Aš ištiksiu ganytoją, ir avys išsisklaidys[2]). Bet prisikėlęs iš numirusiųjų, aš pirma jūsų nueisiu į Galilėją". Tai buvo vienas iš tų liūdnųjų ateities nusakymų, kurie jaudino apaštalus. Jų susirūpinimas tuojau pat atsimušė veiduose, o ypač jautraus Petro. Jėzus tačiau nekeičia balso ir kaip tik atsisukęs į Petrą prideda: „Simonai! Simonai! Štai šėtonas reikalavo jūsų, kad persijotų jus, kaip kviečius; bet aš prašiau už tave, kad tu nenustotumei tikėjimo, todėl tu, kada nors apsigręžęs, stiprink savo brolius". Gerajam Petrui tie žodžiai visiškai nepatiko. Jis visa širdim mylėjo Jėzų, ir ką tik šėtonas bebandytų daryti, jis tai jau niekad nepasireikštų jokiu gėdingu ar bailumą rodančiu veiksmu prieš savo mokytoją ir neatsimestų nuo jo.

Petro nepasitenkinimas prasiveržė sumurmėjimu. Evangelistai pažymi jo pasikalbėjimo su Jėzum nuotrupą, kaip jis, tarp kita ko, pasakė: „Kad ir visi pasipiktintų tavimi, tačiau ne aš! Viešpatie, aš esu pasiryžęs eiti su tavim į kalėjimą ir mirti'!' Niekas, tikriausia, negalėjo suabejoti Petro nuoširdumu, ir Jėzus ramiai ir kantriai jam šitaip atsakė, kaip Morkus perduoda mums (14,30), kuris bus girdėjęs Petrą

1) Plg. „sukalbėję giesmę"; Mato 26,30; Morkaus 14,26

2) Plg. Zakarijo 13,7

pamoksluose kartojant tai šimtus kartų: „Iš tikrųjų, sakau tau: šiandien, šią naktį, gaidžiui dar nė du kartu nepragydus, tu tris kartus manęs išsiginsi“. Petrui tai jau buvo perdaug, ir jis prasiveržė protestais ir patikrinimais. Morkus, gal trokšdamas švelniai pristatyti savo dvasinį tėvą, dėl tos protestų srovės tepamini tik tiek, kad„Petras dar ir toliau apsčiai kalbėjo“ (gr. „ekperissos“) ir kartojo, jog jei ir mirti su mokytoju turėtų, jis niekada neišsigintų jo. O visi apaštalai sakė daugiau ar mažiau tą patį.

Jėzus iš savo pusės nerodė perdaug pasitikėjimo nė dėl jų nuoširdumo, bet dėl tų visų tvirtinimų stiprumo. Jis ir toliau ragino ir kvietė pasitikėti juo, kaip ir praeityje pasitikėjo, tos karčios ir sunkios kovos metu, kuri jau netrukus prasidės[3]). Dėl to dar labiau suliepsnojo apaštalų kovingumas. Jei atėjo laikas grumtis ir kovoti, tai jie visi yra pasiruošę. Arba jie laimės šalia mokytojo, arba visi kris su ginklu rankoje! Kambaryje susirado du kalavijai, gal atsitiktinai, ir jie parodė juos Jėzui, sakydami: „Viešpatie, štai čia du kalaviju!“ O Jėzus, begalinės kantrybės kupinas, gal ir su liūdnu šypsniu, atsakė jiems: „Gana!“

Kiek daug likosi tuo žodžiu „gana“ pridengta! Iki pat paskutinio akimirksnio apaštalai neįveikė savo bukaprotiškumo, kad suprastų, o Jėzaus kantrybė pakenčiant niekad neišseko.

PASKUTINIEJI PASIKALBĖJIMAI

550. Vien tik Jonas perduoda tuos pasikalbėjimus, ištikimai prisilaikydamas savo palinkimo ir tartum atsilygindamas už tai, kad praleido Eucharistijos įsteigimą.

Jų stilius ir mintys neleidžia jų nei sutraukti, nei kaip nors sugrupuoti. Jie yra gaivalingas jausmų prasiveržimas, kuris nesileidžia nukreipiamas kuria nors

3) Luko 22,35-37

vaga ar sustabdomas, kuris trykšta, lyg tikras meilės ugniakalnis. Karšta iki baltumo lava čia pamažu slenka, čia pašokdama ir pagreitėdama, čia pakildama, čia nukrisdama, užliedama kalvas, slėnius, kol viskas pavirsta į liepsnojantį ežerą.

Meilė dangiškajam Tėvui, meilė mokiniams žemėje. Tėvui, pas kurį po keleto valandų sugrįš; mokiniams, kuriuos jis po keleto valandų turės palikti.

Nors tie pokalbiai yra tokie prakilnūs, jie tačiau neatitrūksta nuo žmogiškosios ir žemiškosios tikrovės, tačiau kai kuriuose taškuose ją seka taip arti, kad ją pakeistų į viršžmogišką ir viršžemišką tikrovę.

Pilną meilės išsiliejimą akimirksniui dar stabdė Judo buvimas, bet kai jis išėjo, Jėzus tarė: „Dabar žmogaus Sūnus pašlovintas, ir Dievas pašlovintas jame. Jei Dievas jame pašlovintas, tai ir Dievas pašlovins jį savyje, ir tuojau pašlovins jį. Vaikeliai, dar trumpą laiką aš esu su jumis. Jūs ieškosite manęs, ir kaip sakiau žydams: Kur aš einu, jūs negalite prieiti, taip ir jums sakau. Aš jums duodu naują įsakymą mylėti vienas kitą; kaip aš jus mylėjau, kad ir jūs vienas kitą mylėtumėte. Iš to visi pažins, kad jūs mano mokiniai, jei turėsite meilės vienas kito".

Tuo Jėzus įteikė savo mokiniams asmens tapatybės dokumentus.

Tiek žydų, tiek graikų ir romėnų senovėje įvairios religinės, kultūrinės ar kitokios rūšies draugijos dažnai turėdavo savo ženklą, kuris atžymėdavo jų veiklą ir eidavo beveik kaip asmens liudijimas savo nariams. Kartais tuo ženklu eidavo koks nors obalsis, aforizmas, kuris kokiu nors būdu atspindėdavo tos draugijos išskirtinę žymę. Čia Jėzaus pasekėjų išskirtine žyme eis ne „tradicijos" mokslas, kaip fariziejams, ne aritmetikos mokslas, kaip Pitagoro mokiniams, ne kuris nors kitas mokslas ar kitokia praktika, kaip kitoms draugijoms, bet meilės mokslas ir jos praktika. Dėl to jis šią savo priesaką pavadino „nau-

ju įsakymu", nes ištikro iki jo joks draugijų steigėjas nebuvo galvojęs tuo atžymėti ką nors ir tai duoti savo pasekėjams, kaip asmens liudijimą.

Jei ano meto civilizacijai Roma sukūrusi suteikė Jėgą ir Teisę, jei dar anksčiau Graikija padovanojo žmonijai Grožį ir Išmintį; jei tuo laikotarpiu įvairios rytietiškos religijos graikų-romėnų pasaulyje paskleidė įvairių savybių mistines sroves, tai dar nė viena jų nebuvo iškėlusi meilės, kaip socialinės jėgos, nes „meilė" plačiausia prasme — tai yra artimo meilė — dar nebuvo „išrasta".

Šito dabar iškeltojo dalyko naujumas ano meto žmonėms padarė labai didelį įspūdį. Yra žinoma Tertulijono raštų vieta, kur jis, aprašydamas tą įspūdį, perteikia pagonių posakį apie krikščionis: „Žiūrėkite, kaip jie tarp savęs mylisi! (o jie — pagonys, neapkenčia vienas kito). Kaip jie yra pasiruošę mirti vienas už kitą! (o jie — pagonys, yra pasiruošę vienas kitą nužudyti)"[1]). Nuo tada būsimoji žmonija turės skaitytis su šia Jėzaus išrastąja ir paskelbtąja naujove, ir tikroji žmonijos pažanga bus matuojama pagal tai, kiek to meilės įsakymo iš tiesų bus paklausyta.

551. Pasikalbėjęs su Petru ir Tomu, Jėzus tęsė: „Iš tikrųjų, iš tikrųjų, sakau jums, kas tiki į mane, darbus, kuriuos aš darau, ir jis darys ir didesnių už juos darys, nes aš einu pas Tėvą. Ir ko tik prašysite Tėvą mano vardu, tai aš padarysiu, kad Tėvas būtų pašlovintas Sūnuje. Jei ko prašysite mano vardu, tai aš padarysiu".

„Jei jūs mane mylite, laikykite mano įsakymus. Aš melsiu Tėvą, ir jis duos jums kitą Ramintoją, kad pasiliktų su jumis per amžius. tiesos Dvasią, kurios pasaulis negali priimti, nes jos nemato ir nepažįsta. Jūs gi pažinsite ją, nes ji pasiliks pas jus ir bus jumyse".

1) Tertulijono Apologia, 39

„Aš nepaliksiu jūsų našlaičiais; aš ateisiu pas jus. Dar trumpą valandėlę, ir pasaulis manęs nebematys. Jūs gi mane matote, nes aš esu gyvas, ir jūs būsite gyvi. Tą dieną jūs pažinsite, kad aš esu savo Tėvuje, o jūs manyje ir aš jumyse. Kas turi mano įsakymų ir juos laiko, tas mane myli. O kas mane myli, bus mano Tėvo mylimas; ir aš jį mylėsiu, ir pats jam apsireikšiu".

Visa tai girdėdami, vargšai apaštalai negalėjo nepasijusti beveik visiškai pasiklydę tose sąvokose ir turėjo grabaliotis tarp jų, lyg šviesiose miglose. Šį kartą Judas (Tadas) šiek tiek kitur nukreipia kalbą, o paskui Jėzus vėl tęsia toliau: „Aš jums palieku ramybę, duodu jums savo ramybę; ne kaip pasaulis duoda, aš jums duodu. Tegul jūsų širdis nenusigąsta ir tenebijo. Girdėjote, kad aš jums sakiau: Aš einu sau ir ateinu pas jus. Jei mylėtumėte mane, jūs juk džiaugtumėtės, kad einu pas Tėvą, nes Tėvas didesnis už mane[2]). Ir dabar aš jums tai pasakiau pirma, nekaip įvyko, kad įvykus tikėtumėt. Jau nebedaug aš kalbėsiu su jumis. Nes ateina šio pasaulio kunigaikštis; manyje jis nieko neturi, bet kad pasaulis pažintų, kad aš myliu Tėvą ir taip darau, kaip Tėvas man įsakė. Kelkitės, eikime iš čia".

Labai galimas dalykas, kad šis kvietimas išeiti iš paskutinės vakarienės namų buvo įvykdytas tik vėliau, baigus kalbą[3]) jis tik buvo kaip bendras priminimas, kad reikia apleisti tą nuoširdaus artimumo vietą, tą paskutinį prieš mirtį Jėzaus susitikimą su savo mylimaisiais. Bet, kaip ir įprasta didžiųjų atsi-

2) Čia yra tas klasinis tekstas, kuriuo senovės arijonai norėjo įrodyti, kad Sūnus nebuvo lygus Tėvui. Bet aišku, kad čia Jėzus nusileidžia iki žmogiškojo lygio, kokie yra apaštalai, tokie reikalingi sustiprinti. Dėl to jis kalba su jais kaip žmogus, remdamasis savo žmogiškąja prigimtim. Toks yra senovės Bažnyčios Tėvų aiškinimas.

3) Jono 18,1

skyrimo progų metu, po to pirmojo priminimo dar su malonumu buvo delsiama, o tuo tarpu Jėzus ir toliau kalbėjo, gal atsakydamas į kurio nors apaštalo klausimą. Tuo tarpu mylimasis mokinys labai atsidėjęs gaudė jo žodžius ir dėjo juos į budrumo kupiną savo atmintį, kad vėliau pakartotų juos, kaip dvasinis evangelistas (§167 ir sek.; 290).

552. Pakvietęs eiti, Jėzus po to tuojau tęsia: „Aš tikrasis vynmedis, ir mano Tėvas vynininkas. Aš vynmedis, jūs vynmedžio šakelės. Kas pasilieka manyje ir aš jame, tas neša daug vaisiaus, nes be manęs jūs nieko negalite padaryti. Jei kas nepasiliktų manyje, bus laukan išmestas, kaip šakelė, ir sudžius, ją surinks, įmes į ugnį, ir ji sudegs. Jei pasiliksite manyje, ir mano žodžiai pasiliks jumyse, jūs prašysite, ko tik norėsite, ir bus jums suteikta. Tuo mano Tėvas garbinamas,kad jūs nešate labai daug vaisių ir esate mano mokiniai".

„Kaip Tėvas mylėjo mane, taip ir aš jus mylėjau. Pasilikite mano meilėje. Jei laikysite mano įsakymus, jūs pasiliksite mano meilėje, kaip ir aš laikiau savo Tėvo įsakymus ir pasilikau jo meilėje. Tai aš jums kalbėjau, kad mano džiaugsmas būtų jumyse ir kad jūsų džiaugsmas būtų pilnas".

„Tai mano įsakymas, kad mylėtumėte vienas kitą, kaip aš jus mylėjau. Niekas neturi didesnės meilės, kaip ta, kad kas guldo savo gyvybę už savo prietelius. Jūs mano prieteliai ,jei darysite, ką aš jums įsakau. Aš jau nebevadinu jūsų tarnais, nes tarnas nežino, ką jo viešpats daro. Jus aš pavadinau prieteliais, nes pasakiau jums visa, ką tik esu girdėjęs iš savo Tėvo".

„Tai aš jums įsakau, kad vienas kitą mylėtumėte. Jei pasaulis jūsų nekenčia, žinokite, kad manęs pirma jus nekentė. Jei būtumėte iš pasaulio, pasaulis mylėtų, kas jojo yra; kadangi tačiau jūs nesate iš pasaulio, todėl pasaulis jūsų nekenčia".

„Tai aš jums kalbėjau, kad nesipiktintumėte. Jie išmes jus iš sinagogų; bet ateina valanda, kada kiekvienas, kurs jus užmuš, tarsis tarnaująs Dievui. Tai jie jums darys, nes nepažino Tėvo, nė manęs. Bet aš jums kalbėjau, kad, atėjus tai valandai, atsimintumėte, jog aš buvau tai jums sakęs. Aš tai jums nesakiau nuo pat pradžios, nes buvau su jumis. Dabar aš einu pas tą, kurs yra mane siuntęs".

Apaštalams dar šį tą paklausus, Jėzus baigė pasikalbėjimą, sakydamas: „Tai aš jums kalbėjau, kad turėtumėte manyje ramybės. Pasaulyje jūs patirsite priespaudos; bet pasitikėkite, aš nugalėjau pasaulį".

553. Po šių pasikalbėjimų su apaštalais dvasinis evangelistas tuojau pateikia dar Jėzaus pasikalbėjimą su dangiškuoju Tėvu, kurį mokslininkai apskritai laiko Jėzaus kunigiškąja malda[4]). Jėzus pirmiausiai meldžia Tėvą už save patį, kad būtų jo pašlovintas, paskui meldžia už apaštalus, kad saugotų juos, kai vykdys būsimąją misiją, pagaliau už visus tuos, kurie tikės į jį. Tai yra pati ilgiausia Jėzaus malda, perduota evangelijose. Jonas visu savo švelniuoju atidumu pasirūpina, kad nedingtų toks neįkainojamas didelis turtas, kurį sinoptikai praleido, nes jis tą maldą teisingai laikė visos Jėzaus veiklos santrauka, beveik paskutine ugnies liepsna, prasimušusia jo gyvenimo aukščiausioje viršūnėje. Virš tos liepsnos aukščiau jau nebėra nieko kita, kaip tik Tėvo dangus:

„Tai pasakęs, Jėzus pakėlė akis į dangų ir tarė: Tėve, valanda atėjo, pašlovink savo Sūnų, kad tavo Sūnus pašlovintų tave, kaip tu esi jam davęs valdžios ant visų žmonių, kad jis visiems, kuriuos jam davei, suteiktų amžinąjį gyvenimą. Tai yra amžinasis gyvenimas: kad jie pažintų tave, vienatinį tikrąjį Dievą, ir kurį tu siuntei, Jėzų Kristų. Aš pašlovinau tave žemėje, baigęs darbą, kurį tu man davei daryti. Da-

4) Jono 17,1-26

bar tu, Tėve, pašlovink mane pas save ta šlove, kurią aš turėjau pas tave, pirma nekaip atsirado pasaulis".

„Aš apreiškiau tavo vardą žmonėms, kuriuos man davei iš pasaulio. Jie buvo tavo, ir tu davei juos man; jie laikė tavo žodžius. Dabar jie žino, kad visa ką man davei, yra iš tavęs. Nes žodžius, kuriuos tu man davei, aš daviau jiems; jie priėmė ir tikrai pažino, kad aš nuo tavęs išėjau, ir įtikėjo, kad tu mane siuntei. Aš už juos meldžiu; ne už pasaulį meldžiu, bet už tuos, kuriuos man davei, nes jie tavo. Visa, kas mano, yra tavo, ir kas tavo, yra mano, ir aš esu pašlovintas juose. Aš jau nebeesu pasaulyje, o šitie yra pasaulyje, ir aš pas tave einu. Šventasis Tėve, išlaikyk savo varde tuos, kuriuos man davei, kad jie būtų viena, kaip ir mes. Būdamas su jais, aš laikiau juos tavo varde. Aš sergėjau, kuriuos tu man davei, ir nė vienas iš jų nepražuvo, kaip tik prapultie sūnus, kad Raštas įvyktų. Bet dabar aš pas tave einu ir kalbu pasaulyje, kad jie turėtų savyje mano džiaugsmą pilną. Aš jiems daviau tavo žodį, bet pasaulis jų nekentė, nes jie ne iš pasaulio, kaip ir aš ne iš pasaulio. Aš neprašau atimti juos iš pasaulio, bet apsaugoti juos nuo pikta. Jie ne iš pasaulio, kaip ir aš ne iš pasaulio. Pašventink juos tiesoje. Tavo žodis tiesa. Kaip tu mane siuntei į pasaulį, taip ir aš juos siunčiu į pasaulį. Už juos aš pasišvenčiu pats save, kad ir jie būtų pašventinti tiesoje".

„Prašau ne tik už juos, bet ir už tuos, kurie per jų žodį tikės mane, kad visi būtų viena, kaip tu, Tėve, esi manyje ir aš tavyje, kad ir jie būtų mumyse viena, kad pasaulis įtikėtų, jog tu esi mane siuntęs. Garbę, kurią man davei, aš daviau jiems, kad jie būtų viena, kaip ir mes esame viena. Aš juose ir tu manyje, kad jie būtų tobuloje vienybėje, kad pasaulis pažintų, jogei tu esi mane siuntęs ir mylėjai juos taip, kaip ir mane mylėjai. Tėve, aš noriu, kad ten, kur aš esu, būtų su manim ir tie, kuriuos tu man davei, kad jie ma-

tytų mano garbę, kurią tu man suteikei, nes tu mane mylėjai pirm pasaulio įkūrimo. Teisusis Tėve, pasaulis tavęs nepažino, o aš tave pažinau; taip pat šitie pažino, kad tu esi mane siuntęs. Aš padariau jiems tavo vardą žinomą ir duosiu jį pažinti, kad meilė, kuria tu mane mylėjai, būtų juose ir aš juose".

KANČIOS SAVAITĖ. PENKTADIENIS

GETSEMANĖ

554. Jonas, vos pabaigęs papasakoti paskutinius Jėzaus pasikalbėjimus, toliau rašo: „Tai pasakęs, Jėzus išėjo su savo mokiniais į anapus Kedrono upelio. Tenai buvo daržas, į kurį įėjo jis ir jo mokiniai. Taip pat jo įdavėjas Judas žinojo tą vietą, nes Jėzus dažnai susieidavo tenai su savo mokiniais"[1]). Nurodymas, kad tas mėgiamasis daržas buvo anapus Kedrono upelio, jau ir be sakymo teigia, jog tai buvo Alyvų kalno srityje, ir tai visai aiškiai nurodo sinoptikai, kurie pažymi, kad tas daržas vadinosi Getsemane. Pavadinimas (hebr. „gath-shemani", aliejaus spaustuvas) nusako alyvmedžių sodą, aprūpintą spaustuvu ir gal dar aptvertą kokia tvora, ir visa tai dera su Alyvų kalno vardu.Viena tradicija, kuri yra aiškiai paminėta jau IV šimtmetyje, Getsemanės vardu nurodo vietą, esančią truputį už Kedrono, šalia šiandieninio kelio iš Jeruzalės į Betaniją, kur dar ir dabar tebeauga nepaprasto didumo ir tūkstančius metų skaičiuojančių alyvmedžių[2]).

1) Jono 18,1-2

2) Alyvmedžių amžių apskaičiavo botanikos žinovai, net ir šimtmetį tiksliai nustatė. Kvaresmijus 1626 m. rašė: „...Getsemanės sode tebėra labai senų alyvmedžių, kuriuos pagarboje laiko tiek tikintieji, tiek netikintieji, kadangi tos srities gyventojai laiko juos iš Kristaus laikų ir jie išliko ir po Tito vykdytojo mies-

Kelias iš paskutinės vakarienės namų į Getsemanę buvo tik malonus pasivaikščiojimas pavasario vėsokam ore šviesią pilnaties naktį. Paskutinės vakarienės dalyviai iš aukštutinės miesto dalies nusileido į Tyropeoną, tikriausia, eidami senąja gatve, kurios laiptai neseniai buvo atkasti, perėjo Siloės kvartalą, išėjo iš miesto pro šaltinio vartus ir, sukdami šiaurės link, perėjo Kedroną ir pasiekė Getsemanę. Tas sodas turėjo priklausyti kuriam nors Jėzaus mokiniui ar gerbėjui, ir jie laisvai pasinaudodavo. Kas žino, ar jo savininkas nebuvo kartais tas pats paskutinės vakarienės namų savininkas? Tai padėtų daug lengviau išaiškinti, jei paaiškėtų, kad tasai iš maršKos sode išsinėręs jaunuolis tikrai buvo Morkus (§561), bet kadangi šis spėjimas remiamas kitu spėjimu, tai nėra reikalo čia į tai gilintis. Kaip ir kituose tokios rūšies ūkiuose, taip ir Getsemanėje šalia įėjimo turėjo būti kokia nors daržinėlė sodo įrankiams susidėti. Sodo gilumoje galėjo būti kalno pakriaušėje iškalta grota, o grotoje įtaisytas aliejaus spaustuvas, — kaip ir šiandieną tai dažniausiai daroma, — kuris davė ūkiui vardą.

Tą Velykų naktį kalnas buvo beveik tuščias, kadangi visi būrėsi apie savo namų židinius. Išorinis vienišumas derinosi su to būrelio dvasine būsena: kaip Jėzus kelionėje atrodė liūdnas, taip ir apaštalai laikėsi nekalbūs ir susimąstę. Pasiekęs sodą, Jėzus

---

to apgulimo" (Terrae Sanctae elucidatio, II,122). Bet ši nuomonė, paskatinta, be kita ko, pamaldumo jausmų, neišlaiko istorinės kritikos, nes tikra tiesa, kad Jeruzalės medžiai raidiškai visi buvo nukirsti. Tito legionieriai paskutinėmis apgulimo savaitėmis pylimui turėjo ieškoti medžių net už 100 stadų (18,5 km) nuo Jeruzalės miesto mūro sienų (Žydų karas, V,107; 262-264; 523; VI,5,157,375). Tačiau gali būti, kad šiandieniniai medžiai yra atžalos anuometinių nukirstų medžių, kaip paprastai būna su alyvmedžiais.

pasiūlė praleisti naktį, kaip kam patogiau. Rytiečiams tai buvo lengvai sprendžiamas reikalas. Įpratę miegoti atvirame ore, susisupę į apsiaustus, šįkart jie turėjo dar ir pastogę, ir sausų lapų buvo lūšnoje ar oloje. Išsiskirdamas su jais, Jėzus tarė: „Pasilikite čia, kolei aš ten nueisiu ir melsiuos. Melskitės, kad neįpultumėte į pagundą!“ Tada jis pasiėmė su savim tris atsimainymo liudininkus, savo tuos mylimuosius apaštalus — Petrą, Jokūbą ir Joną (§403), nusivesdamas juos į tą vietą, kur norėjo melstis.

555. Pasitraukę nuo kitų, šie buvusio atsimainymo garbės liudininkai tuojau suprato, kad dabar jie yra dalyviai visai kito pobūdžio įvykio, nes Jėzus „pradėjo liūdėti ir sielvartauti“. Paskui, atsigręžęs į tuos tris, kurie bus bandę paguosti jį, tarė: „Mano siela nuliudusi iki mirčiai! Pasilikite čia ir budėkite drauge su manimi!“

Tačiau ir šis būrelis neteikė jam paguodos. Beribio sielvarto slegiamas, jis norėjo pasilikti vienas ir pasimelsti.

Darydamas didžiulę pastangą, pamėlusiu veidu, svyruojančiais keliais ir ištiestomis, tarytum paramos ieškančiomis, rankomis, jis pasitraukęs nuo jų „akmenimi primetamai“ ir visai išsisėmęs, parpuolė kniūbsčias melsdamasis. Tai buvo neįprasta žydams, nes jie melsdavosi stovėdami. Parkristi ant žemės galėjo tik tas, kurs jau nebeturi jėgų pastovėti ir nori melstis jau parkritęs į dulkes.

Tuo tarpu tie trys liudininkai, taip pat ir jie tikriausiai neramūs, stebėjo tą parpuolusį dejuojantį. Jis buvo apie keturiasdešimt žingsnių atstu (akmenimi primetamai), ir šviesioje pilnaties mėnesienoje jie pajėgė aiškiai viską matyti ir girdėti. O jis dejavo: „Abba (Tėve)! Visa tau galima, atitolink nuo manęs šitą taurę! Tačiau ne ko aš noriu, bet ko tu nori!“ „Taurė“ — tai dažnas perkeltinės prasmės išsireiškimas rabinų raštuose, žymįs kam nors skirtąjį likimą.

Likimas, kurį Jėzus čia pramato, yra galutinis ištyrimas, kurį turi pereiti Mesijas prieš savo triumfą (§400,475,495). Tai sprendžiamoji valanda, kurią į žemę kritęs kviečio grūdas irs ir mirs, skleisdamasis naujam gyvenimui (§508).

Tad koks dvasinio nusiteikimo skirtumas tarp praeito sekmadienio ir šios nakties! Tada, šventykloje ten, Jėzus tuojau pat ir griežtai atmetė bet kokią mintį, kad būtų nudelstas tas didysis ir galutinis ištyrimas (§508). O dabar, kai jau prasideda, jis ne tik ima nesiryžti, bet aiškiai meldžia dangiškąjį Tėvą, kad pasigailėtų jo. Bet jo malda skirta pritarti aukščiausiajai Dievo nuožiūrai ir žmogaus valia yra palenkta Dievo valiai.

Jokiu kitu savo gyvenimo metu Jėzus neatrodė toks tikrai žmogiškas. Iš tikro tą valandą romėno riterio Poncijaus Piloto vietoje visa žmonija būtų galėjusi pristatyti Jėzų visatos balkone, paskelbdama: „Štai žmogus!“ Iš kitos pusės tą pačią valandą gal aiškiau negu paskui galima pajausti tą neišmatuojamą skausmą, kuris apėmė Jėzaus dvasią jo kančios metu. Todėl į tą žemiškąjį paskelbimą „Štai žmogus!“ būtų gal atsakęs dangiškasis balsas, skelbiąs „Štai Dievas!“

556. Savo maldą dangiškajam Tėvui jis bus kartojęs ir kartojęs, kaip tasai, kuris tik vieno dalyko trūkčiojamai teprašo, atsidūręs kraštutiniame varge. „Tuomet jam pasirodė angelas iš dangaus, kuris jį stiprino“. Vien tik Lukas perduoda šią žinią (22,43), nebūdamas iš tų trijų savo akimis mačiusiųjų liudininkų, bet tą dalyką iš jų išgirdęs. Taip pat tiktai jis, kaip psichologas ir gydytojas, perduoda mums to, kas paskui vyko, smulkmenas: „Susisielojęs savyje jis karščiau meldėsi. Jo prakaitas pasidarė, kaip lašai (gr. - tromboi) kraujo, varvančio žemėn“.

Susisielojimas — „agonia“ — graikams buvo tai, kas vyko kovos aikštėje, kuri graikiškai buvo vadina-

ma „agon“, tai yra dėl pirmosios premijos kovojančių „aurigų“[3]) varžybos ar atletų pirmenybės. Ta kova iš sąnarių ir dvasios reikalavo labiausiai plėšiančių pastangų, reikalavo sekinančio smarkumo, dėl to niekas į tokią kovą nėjo be vidinės baimės ir neapimtas nerimo. Vėliau šis graikiškas žodis „agonia“ apskritai reiškė išgąstį ar didelę baimę, o ypač tada, kai atsiduriama mirtinos kovos akivaizdoje. Toks yra Jėzaus atvejis. „Agonijoje jis karščiau meldėsi“. Malda, kurioje iškilmingaisiais savo gyvenimo akimirksniais visada ieškojo ypatingos priebėgos, šią paskutinę valandą pasidaro vieninteliu jo prieglobsčiu. Užtrunka agonija, ir jo kūne pasirodo kovos ženklai: jis prakaituoja, ir „jo prakaitas pasidarė, kaip lašai kraujo, varvančio žemėn“.

Mėnesienoje ir būdami tik per „akmens metimą“ atstu, trys mūsų liudininkai labai lengvai galėjo pastebėti tai, kas vyksta, ir dar aiškiau jiems buvo progos patvirtinti susidarytąjį įspūdį, kai Jėzus sugrįžo prie jų ant jo veido tebesant rausviems bruožams ir kitiems kraujo lašų ženklams. Šis nepaprastas fiziologinis reiškinys yra žinomas daktarams, kaip „hematidrozė“, arba „kraujuotas prakaitas“. Tai jau buvo pastebėjęs Aristotelis, kuris ir tuo pačiu aptarimu naudojosi: „Kai kurie prakaitavo krauju“ (gr.—haimatode hidrota)[4]). Fiziologai gali tyrinėti Jėzaus krauju prakaitavimą iš mokslinio požiūrio, bet jie privalo turėti prieš akis ypatingąsias paciento aplinkybes, kuriose tai vyko. Pateikdamas tas žinias, kurias jis vienas tik ir perduoda, fiziologas Lukas, atrodo, lyg kvieste kviečia šitaip tyrinėti.

Bet ta pati žinia, kuri taip aiškiai iškelia Jėzaus žmogiškosios prigimties tikrovę, sudarė papiktinimo šaltinį kai kuriems pirmųjų krikščionių, kurie skaitė

3) Auriga — senovės romėnų dviračių vežimų lenktynių dalyvis.

4) Histor. animal. III,19

gydytojo Luko evangeliją. Jie nutarė, kad tegu jis ir tikrą tiesą papasakojo, bet būtų geriau padaręs, jei nebūtų tai pakartojęs, nes atrodė, tarytum jis patvirtina krikščionybės priešų skleidžiamuosius šmeižtus. Gali būti, kad dėl to jų nerimo yra atsakingas Celsus, puolęs Jėzaus asmenį (§195). O dėl tos nepagrįstos baimės pasakojimas apie prakaitavimą krauju, kartu su guodžiančiu angelu, pradėjo dingti iš trečiosios evangelijos kodeksų. Todėl ir šiandien tos vietos trūksta įvairiuose uncialiniuose (didžiosiomis raidėmis rašytuose) kodeksuose, kurių tarpe ir didelio autoriteto turinčiame Vatikano kodekse, taip pat kai kuriuose mažesniuose kodeksuose ir kituose dokumentuose. Tą trūkumą jau IV šimt. pastebėjo Hilarijus ir Jeronimas. O kai liovėsi puolimai prieš krikščionis, palaikiusieji gyvus tuos bereikalingus rūpesčius, ta opioji pastraipa nebebuvo jau nutylima. Tačiau už tą pastraipą liudijimai — tiek kodeksų, tiek ir senųjų rašytojų, pradedant Justinu[5]) ir Irenėjum[6]), yra tokie gausūs ir reikšmingi, kad nebelieka jokios abejonės dėl jos tikrumo.

557. Agonija truko ilgai. Turėjo būti jau po vidurnakčio. Tie trys liudininkai, pradžioje sunkiai nuliūdinti dėl to, ką jie matė, ilgainiui, nuovargio ir širdgėlos apimti, pamažu pasidavė snauduliui ir pagaliau visai sumigo.

Jėzus tam tikru metu, kęsdamas beribį dvasinį sielvartą, pajuto taip pat ir žmogiškąjį vienišumą ir vėl grįžo pas tris savo mylimuosius draugus. Gal tikėjosi bent gero žodžio, draugiško mosto, ko nors tokio, kad jis pasijustų ne toks vienas žemėje. Bet priėjęs rado visus juos tris bemiegančius, įskaitant ir Petrą, kuris neseniai buvo leidęs prasiveržti žodžių srovei, reikšdamas savo ištikimybę (§549). Jėzus tada jam tarė: „Simonai, miegi? Negalėjai vienos valandos

5) Dialog. cum Thryph. 103

6) Adversus haeres. III,22,2

budėti! Budėkite ir melskitės, kad neįpultumėte į pagundą! Dvasia, tiesa, stropi, bet kūnas silpnas". Tai ir visa paguoda, kurios Jėzus susilaukė iš trijų savo mylimiausiųjų.

Ir taip baimingas trūkčiojimas tęsėsi. Palikęs žmones jis vėl grįžo prie Dievo. Ir vėl kartojo tą vieninteli prašymą, kurį girdėjo išbudintieji liudininkai: „Mano Tėve! Jei ta taurė negali praeiti mano negerta, tebūnie tavo valia!"

Laikas bėgo. Naktis buvo tyli ir vienoda. Netrukus trys liudininkai, nepaisant pastangų, vėl sumigo. Jėzus sugrįžęs „rado juos vėl miegančius, nes jų akys buvo mieguistos ir jie nežinojo, ką jam atsakyti". Šioje pastaboje lengva atpažinti Morkui (14,40) žinias teikusio liudininko Petro prisipažinimą. „Palikęs juos, jis vėl nuėjo ir trečią kartą meldėsi, sakydamas tuos pačius žodžius" (Mato 26,44). Kaip ilgai šį trečią kartą Jėzus meldėsi, neturime žinių; gali būti, kad neilgai. Tuomet jis grįžo prie trijų užmigusiųjų ir šį kartą kitu balsu tarė jiems: „Miegokite jau ir ilsėkitės. Gana! Atėjo valanda. Štai, žmogaus Sūnus bus įduotas į nusidėjėlių rankas. Kelkitės, eikime! Štai, tas, kurs mane įduos, arti". Pirmieji žodžiai „miegokite ir ilsėkitės" tikriausiai nėra kvietimas šitaip ir pasielgti, o taip pat maža galimybės, kad tai galiotų klausiamąja prasme. Atrodo, kad teisingiau aiškintis priešinga prasme ir būtų beveik draugiška ironija, kuri tvirtintų priešinga tam, į ką taikytų, lyg sakytų: „Taip, taip, miegokite tiktai! Nematote, kad atvyksta išdavikas?.."

Iš tiesų jie galėjo jau girdėti iš Jeruzalės keliu einančios minios keliamąjį triukšmą ir toli pro naktį besiveržiantį žiburių ir žibintų šviesų žybčiojimą.

Jėzus tris mieguistus savo liudininkus nuvedė atgal ten, kur gulėjo kiti aštuoni apaštalai, tikriausia, paskendę giliausiame miege. Visus pažadino ir, taręs keletą paraginimo žodžių, laukė.

558. „Dar jam tebekalbant, atėjo vienas iš dvylikos, Judas Iskarijotas, ir drauge su juo didelė minia su kalavijais ir su vėzdais (atsiųsti) nuo vyriausiųjų kunigų, Rašto žinovų ir vyresniųjų". Prie šios sinoptikų žinios Jonas dar prideda kai kurių smulkmenų, susijusių su ta „didele minia". Ją sudarė didžia dalim šventyklos tarnai[1]), bet buvo ir kariuomenės būrys su tribūnu — tūkstantininku[2]). Taigi tie ginkluotieji tikriausiai buvo romėnų prokuratoriaus (§619). Tad kaip vyko tie dalykai?

Nėra per drąsu šitaip atkurti. Judas, išėjęs iš paskutinės vakarienės patalpos, nuėjo tiesiai pas žydų vyresniuosius, kurie jau laukė jo ir tuo tarpu jau buvo atlikę paruošiamuosius medžiaginius ir moralinius darbus: pirmiausia — jie buvo įsakę tarnams būti pasiruošusiems atlikti trumpą, bet sunkų uždavinį, o paskui — jie buvo nuėję pas romėnų prokuratorių ar tribūną ir, pavaizdavę galilėjietį Jėzų, kaip politinį agitatorių, apsuptą kitų neramumus keliančių savo tautiečių, kurie pasiryžę sostinėje kelti riaušes ir sąmyšius. Tad jie be sunkumų gavo ginkluotus palydovus. Negalėjo tai būti visas būrys (lotyniškai „cohorta", maždaug 600 kareivių), stovėjęs Jeruzalėje, bet tik maža jo dalis, kuriai Jonas duoda visumos vardą. Betgi Romos kareivių dalyvavimas turėjo didelę moralinę vertę, juo labiau, kad su jais atvyko ir tribūnas, kurs vadovavo jiems.

Su šiais žmonėmis, susirinkusiais naktį, buvo tariamasi, kaip Jėzų surasti ir jį suimti. Kur jį surasti, kad būtų galima ramiai suimti, nebijant žmonių pasipriešinimo? Tokiam reikalui niekas geriau negalėjo pasitarnauti už Judą, kuriam juk buvo užmokėta už jo atliekamąjį programos punktą. Jonas pa-

1) Luko 22,52

2) Jono 18,3-12

sakoja mums, kad Getsemanė išdavikui buvo gerai žinoma, nes „Jėzus dažnai susieidavo tenai su savo mokiniais“ (§554), ir jis buvo visiškai tikras, kad Jėzus po velykinės vakarienės negalėjo eiti į Betaniją, nes ji buvo per toli. Taigi jis turėjo būti Getsemanėje ar šalia jos.

Vykdydamas savo susitarimą su vyriausiasiais kunigais, Judas nustatė išskirtinį ženklą, pagal kurį jie atpažintų Jėzų: „Kurį aš pabučiuosiu, tai tas! Suimkite jį!“ Senovės Rytuose buvo įprasta, kad mokiniai bučiuotų savo mokytojams ranką, tuo rodydami pagarbą, o draugai, kaip lygūs, bučiuodavo vienas kitam į žandą. Judo pasirinktame ženkle buvo dar šiek tiek padorumo. Jis neišdrįso nurodyti savo mokytojo ir draugo sargybiniams ir atvirai sušukti: „Tas!“, nors šitaip būtų padaręs tas, kuris būtų tikrai nekentęs Jėzaus, nes ir tokiu sušukimu jau būtų išliejama neapykanta. Priešingai, jo pasirinktasis ženklas siekė išsaugoti išorę. Bet čia mes susiduriame su keista Judo mįsle. Jis žinojo, kad mokytojas jau suprato, jog jis išdavikas. Argi jis iš paties Jėzaus burnos prieš kelias valandas nebuvo girdėjęs to gailestingojo „Tu tai pasakei!“? Jei tokios nerimą keliančios mintys iš tikro užplūdo Judą, tai jis bus įgijęs drąsos, galvodamas apie 30 siklų ir atsigręždamas pasižiūrėti į padedančius romėnų kareivius. Tasai apsimetimas padoriu tam tikra prasme rodytų ir jame išlikusią meilę Jėzui, kurią tuo metu visiškai buvo nustelbusi meilė auksui. Tačiau po kelių valandų aukso meilė pranyks, ir Judas išsižadės savo išdavimo, bet jo meilė Jėzui nebus pakankamai tyra ir stipri, kad priverstų ieškoti jo atleidimo (§534).

559. Viskas atsitiko taip, kaip suplanuota. Jėzus dar tebesikalbėjo su ką tik išbudintais apaštalais, kai Judas įėjo į sodą, lydimas netoli jo žygiuojančių kareivių. Jis artėjo prie dvylikos, akimis tamsoje ieškodamas Jėzaus. Tada priėjo prie jo, uždėjo ranką

jam ant peties, pabučiavo į veidą ir garsiai tarė: „Sveikas, Rabbi!“ Jėzus pažvelgė tiesiai į jį ir pusbalsiu tare: „Prieteliau, ko atėjai?“ O po akimirksnio pridėjo: „Judai, pabučiavimu tu išduodi žmogaus Sūnų?“ Bet nesulaukė atsakymo. Judas atliko savo įsipareigojimą tiems, kurie stovėjo už jo pečių.

Pamatę sutartąjį ženklą, sargybiniai vienas pro kitą pasuko į jį, o Jėzus, palikęs apaštalus, išėjo priešakin sutikti jų: „Ko ieškote?“ Jie atsakė: „Jėzaus Nazarėno“. Jėzus jiems tarė: „Aš esu“. Su tais žodžiais arčiau stovintieji susvyravo ir parpuolė ant žemės. Skaitome apie žymiuosius senovės asmenis, kaip Marijų ir Morkų Antonijų, kad paties jų buvimo ar balso skambesio visiškai užteko įvaryti baimės tiems žmonėms, kurie buvo atsiųsti nužudyti jų, bet pastarieji buvo vien tik samdomieji žudikai ir sąlygos buvo visiškai kitokios. Labai gali būti, kad šiuo atveju sargybiniai staiga pajuto Jėzaus asmenybės visą galią ir labai išsigando. Gal jie pagalvojo apie tragišką mirtį, kuri ištiko Elijo suimti pasiųstuosius kareivius[3]), ar kitų senovės pranašų. Tačiau aišku, kad Jonas, kuris tik vienas papasakoja šį epizodą, pasiryžęs pristatyti jį kaip stebuklą, kartu pabrėždamas tą visišką savanoriškumą, su kuriuo Jėzus priėmė areštą. Tada jie vėl pakilo ant kojų ir pakartojo, kad jie ieško Jėzaus Nazarėno, o jis dar kartą atsakė: „Sakau jums, kad aš esu. Jei tat manęs ieškote, leiskite šitiems šalin eiti“. Jėzus taktiškai apaštalus pavadino „šitais“, nutylėdamas tai, kad jie yra jo išskirtiniai mokiniai, kad jie neatsidurtų pavojuje. Šįkart sargybiniai „pakėlė prieš Jėzų rankas ir jį suėmė“.

Tie, kurie vykdė suėmimą, turėjo būti šventyklos tarnai, nes kaip tik vienas vyriausiojo kunigo tarnas pirmasis pajuto pasėkas ir kadangi suimtas Jėzus buvo nuvestas tuojau pas vyriausiąjį kunigą, o ne pas romėnų prokuratorių. Gali būti, kad romėnų dalinio

3) II Karalių kn. 1,10

kareiviai nieko nedarė, tik buvo pasiruošę įsikišti, jeigu būtų įvykęs koks didesnis triukšmas.

560. Jėzaus taktiškas rūpestis pirma apsaugoti apaštalus, o ir tasai reginys matyti savo mylimąjį mokytoją šitaip pažemintą ir tokių žmonių rankose pažadino apaštaluose tuos vaidingus pasisiūlymus, kuriuos prieš keletą valandų jie neabejotinai nuoširdžiai buvo reiškę paskutinės vakarienės namuose.

Taigi jie prasiveržė pro minią prie Jėzaus ir sakė jam: „Viešpatie, ar ištikti kalaviju?" Bet Petras nebūtų buvęs Petru, jei būtų laukęs atsakymo. Jis be niekur nieko, „turėdamas kalaviją, išsitraukė jį ir ištiko vyriausiojo kunigo tarną ir nukirto jam dešinįjį ausį. Tarnas buvo vardu Malkus"[4]). Vien tik Jonas (18,10) mini Petrą ir Malkų vardais, o sinoptikai tekalba apie įvykį neminėdami vardų, gal dėl atsargumo, kurio reikalavo anie laikai, kada jie rašė (§493,535).

Jėzus tuojau pat įsikišo ir tarė Petrui: „Kišk atgal savo kalaviją į jo vietą; nes visi, kurie ima kalaviją, pražus nuo kalavijo! Ar manai, kad aš negaliu melsti savo Tėvą, ir jis tuojau man atsiųs daugiau kaip dvylika legionų angelų? Bet kaipgi tuomet įvyks Raštai, kad taip turi atsitikti?" Sudraudęs Petrą, Jėzus taip pat išgydė sužeistojo ausį, tiktai paliesdamas ją ranka. Išgydymą papasakoja tik gydytojas Lukas

4) Vardas Malkus arba Malikus (iš semitiškos šaknies MaLaK, viešpatauti) keletą kartų užtinkamas Flavijaus Juozapo raštuose ir buvo labai paplitęs tarp nabatėjų. Įdomu, kad Petras nešėsi kalaviją, gal vieną tų dviejų, kuriuos apaštalai rodė Jėzui vakarienės patalpose, nes tai susiję ir su Velykų šventės poilsiu (§537). Atrodo, kad kai kurie rabinai buvo leidę subatos poilsio metu nešiotis kalaviją (plg. Strack und Billerbeck, cituotąjį veikalą, tom. I, p.996-997). Arba Petras ir gal kai kurie net kiti apaštalai galvojo, kad teisėta yra nešiotis kalaviją apsiginti, prisilaikant Jėzaus mokslo, kad subata yra padaryta žmogui, o ne žmogus subatai (§308).

(22,51). Tiems gi, kurie buvo atėję prie jo, vyriausiems kunigams, šventyklos viršininkams ir vyresniesiems Jėzus tarė: „Išėjote su kalavijais ir su vėzdais, lyg kad prieš galvažudį. Kada buvau kasdien su jumis šventykloje, jūs nepakėlėte prieš mane rankų; bet tai yra jūsų valanda ir tamsybės valdžia"[5]).

561. Suimtasis buvo surištas. Prasidėjo jo vedimas. Apaštalai, pradžioje dar buvę mieguisti, o paskui staiga supykę, dar kaip reikiant nesusivokė, kas čia darosi; pagaliau jie pradėjo susigaudyti. Mokytojas iš tikro buvo suimtas; jį nusivedė, lyg kokį eilinį nusikaltėlį. Dabar, gal jau geriau negu kuria kita proga, kai Jėzus buvo kalbėjęs apie tuos dalykus, jie pradėjo suprasti, koks bus tas galutinis ištyrimas, kokie didieji kentėjimai, apie kuriuos mokytojas daug kartų kalbėjo, kad juos teks praeiti prieš įžengiant savo garbėn.

Prie tokio liūdno vaizdo ir liūdnų atsiminimų šitie vienuolika žmogelių jautėsi lyg sutriuškinti. Jie visiškai užmiršo tolimosios ateities Mesijo garbę; jie girdėjo tik grandinių žvangėjimą, matė kalavijų švytravimą, savo mokytojo pažeminimą. Visiškai pasimetę ir įbaidyti, jie sujudo bėgti visi iki vieno, ir Jėzus paliko Getsemanę lydimas tiktai savo suėmėjų. Arti nebuvo nė vieno draugo.

Tiksliau pasakius, vienas draugas dar buvo, nors kiek ir atokiau. Čia mes susiduriame su tuo vien tik paklodėn įsisiautusio jaunuolio epizodu. Kaip jau esame matę, visiškai galimas dalykas, kad tas jaunikaitis buvo evangelistas Morkus (§535). Jei jis buvo sūnus ar koksai giminaitis to Getsemanės savininko, tai galima daryti prielaidą, kad po paskutinės vakarienės iš prielankumo jis nuėjo kartu su Jėzum ir jo mokiniais į sodą ir ten prabuvo kartu su aštuoniais apaštalais daržinėlėje ar oloje gal net ir numigdamas. Ta smulkmena, kad jis „buvo apsisiautęs paklo-

5) Luko 22,52-53

de nuogą kūną", yra labai reikšminga. Lininę paklodę lovoje naudodavo tik turtingi žmonės[6]), o eiliniai žmonės, tokie, kaip apaštalai, miegodavo su drabužiais. Gal tasai jaunikaitis buvo įpratęs retkarčiais praleisti naktį Getsemanės daržinėlėje ir ten kuriame kampe turėjo pasidaręs guolį, tinkamą pasiturinčiam asmeniui.

Jei tokie spėjimai yra tikri, tai viskas paaiškėja. Staiga išbudintas garsaus sargybinių kalbėjimo, sužeistojo tarno riksmo ir apaštalų šūktelėjimų, jaunikaitis pašoko iš guolio taip, kaip stovi. Jis pamatė paskutinę Jėzaus suėmimo dalį ir apaštalus išbėgiojant. Tada arba jausdamasis saugus, nes jis tebebuvo savo žemėje, arba dėl to, kad jaunimas apskritai daugiau parodo drąsos, o, be kita ko, suimtajam jis jautė tikro prieraišumo, tai jis pradėjo eiti paskui tuos nutolstančius karius. Po kiek laiko sargybiniai pastebėjo tą šitaip keistai apsivilkusį jaunuolį, sekantį juos, ir dėl to čiupo jį kaip įtartiną. Bet sučiupo vien tik jo paklodę, nes jis vikriai išsinėrė iš apačios, palikęs paklodę sargybinių rankose, ir nubėgo šalin visiškai nuogas[7]).

Taigi Jėzų apleido ir tas paskutinysis draugas, tasai rūbų netekęs jaunikaitis.

6) Plg. Herodoto II,95; Euzebijaus Histor. eccles. VI,40,7

7) Šis epizodas yra toksai realistinis ir toks būdingas, kad nebebūtų reikalo jau nė kelti jo istoriškumo klausimą, bet tai vis tiek yra buvę daryta. Loisy tvirtino, kad tas epizodas yra grynas prasimanymas, sudarytas parodyti, kad įvyko Amos pranašystė, kuris sakė: „Ir drąsiausias tarp karžygių bėgs plikas tą dieną" (2,6). Tačiau šią pastraipą skaitant visame tekste, matyti, kad čia kalbama apie visiškai kitą dalyką, ir užtenka tik paskaityti, idant pamatytum, kad tai nesudaro jokio pagrindo išradinėti tokius epizodus, kaip šitas Morkaus. Tiktai nusistatymas iš anksto susidarytajai teorijai pajungti dokumentus gali nuvesti į tokias beviltiškas išvadas, kaip kad šiuo atveju.

562. Galėjo būti apie porą valandų po vidurnakčio. Sargybiniai nusivedė suimtąjį tuo pačiu keliu, kuriuo jis prieš keletą valandų buvo atėjęs su apaštalais. Perėję Kedroną, užkopė į vakarinę miesto kalvą, kur buvo vyriausiojo kunigo namai. Ten ginkluota palyda pasidalijo. Suimtasis ir sinedriumo sargybiniai liko namuose, o romėnų dalinio kareiviai grįžo į savo įgulos būstinę Antonijos tvirtovėn.

Kas toliau vyko, keturi evangelistai nupasakoja skirtingai. Mato ir Morkaus pasakojimas esmėje yra vienodas. Luko pasakojimas, paskutiniojo sinoptiko pagal rašymo laiką, yra žymiai skirtingas. Pagaliau Jonas, kaip paprastai, patikslina ir papildo tris ankstesniuosius, prileisdamas, kad anie visi jau gerai žinomi. Matas ir Morkus mini, kad Jėzus buvo pristatytas į sinedriumą naktį ir paskui vėl anksti rytą, o Lukas kalba tik apie teismą sinedriume rytą. Jonas savo ruožtu įsakmiai pažymi Jėzaus pristatymą Annui, buvusiam vyriausiajam kunigui, apie ką sinoptikai nieko nesako, ir po to jo nuvedimą pas Kajipą, tada ėjusį vyriausiojo kunigo pareigas, bet jis visiškai nemini, kad būtų vykęs koks nors apklausinėjimas sinedriume.

Tiems skirtingumams suderinti pakanka prisiminti, ką jau esame iki šiol sakę, tai yra, kad sinoptikai dažnai nesirūpina nei pasakojimo pilnumu, nei įvykių chronologine eile. Tuo tarpu Jonas paprastai vengia kartoti sinoptikų pasakotuosius įvykius, bet, remdamasis jų pasakojimu, pasiryžęs vis papildyti. Taip, pavyzdžiui, kai sinoptikai visai nepamini Anno, Jonas pradeda savo pasakojimą paaiškindamas, kad Jėzus pirmiausiai buvo nuvestas pas jį (§164), o paskui pas Kajipą, vyriausiąjį kunigą, kurį mini sinoptikai

Labai gali būti, kad Annas ir Kajipas, turint galvoje jų giminystę, abu gyveno tų pačių namų atskiruose butuose. Viena labai sena tradicija, siekianti bent IV šimt., nurodo Kajipo rumus buvus vakarinėje miesto dalies kalvoje, keliasdešimt metrų į šiaurę nuo tradicinio Jėzaus paskutinės vakarienės namo. Jei Jėzus pirmiausiai buvo nuvestas pas Anną, tai gal dėl to, kad Annas, nors ir nebeidamas vyriausiojo kunigo pareigų, buvo gana įtakingas (§52) ir buvo davęs mintį, kaip suimti tą galilėjietį Rabbį. Taigi atsiteisiant už tą pagalbą ir dėl tos jo ypatingos įtakos jo žentas Kajipas įsakė, kad suimtasis pirma būtų nugabentas pas Anną.

Tad čia jau ir prasideda Jėzaus teismas. Jis yra dviejų fazių, vykdomas dviejose skirtingose vietose pagal du skirtingus kaltinimo pagrindus. Pirmoji teismo dalis yra religinė: Jėzus kaltinamas religiniu nusikaltimu, pastatomas prieš sinedriumo tautiškai religinį teismą ir ten pripažįstamas baustinu mirtim. Bet šitoks sprendimas teturi tik teorinės galios, nes, kaip jau žinome (§59), sinedriumas negali vykdyti jokių mirties bausmių, negavęs kiekvienu atskiru atsitikimu aiškaus romėnų valdžios atstovo pritarimo. Kad galėtų savo sprendimą vykdyti, sinedriumas kreipiasi į Romos prokuratorių, ir čia prasideda antroji teismo dalis, kuri vyksta prokuratoriaus civiliniame tribunole. Pirmosios bylos teisėjai čia prisistato kaip kaltintojai, ir jų kaltinimai daugiausia yra politiniai ir tik šiek tiek religiniai.

563. Religinė byla prasidėjo Jėzaus apklausinėjimu, kurį atliko Annas. Bet tai dar nebuvo oficialus apklausinėjimas. Greičiau tai buvo tik bandymas nustatyti, kuo kaltintina, arba galėjo būti ir klausinėtojo noras patenkinti savo smalsumą, kol laukiama sukviečiant oficialiųjų teisėjų ir liudininkų tokią vėlyvą nakties valandą.

Annas klausinėjo Jėzų apie jo mokinius ir jo

mokslą[1]). Jėzus jam atsakė: „Aš viešai kalbėjau pasauliui; aš visuomet mokiau sinagogoje ir šventykloje, kur susieina visi žydai, o slapčia aš nieko nekalbėjau. Kam mane klausi? Klausk tuos, kurie girdėjo, ką jiems esu kalbėjęs; štai šitie žino, ką aš sakiau"[2]). Kaltinamasis atsakė pagal senovės Romos tarptautinę teisę. Visose tautose, įskaitant ir žydus[3]), kaltinamasis neliudijo apie save patį. Liudijimai galiodavo tik tokie, kuriuos duodavo pasitikėjimo verti asmenys. Jėzus savo atsakymu kaip tik tardytojui ir nurodo į tokius liudininkus. Jis neįsteigė jokių slaptų draugijų, neskelbė jokio neaiškaus mokslo, apgaubto kokia didžiule paslaptim. Jis kalbėjo viešose vietose visiems, kurie tik ateidavo jo pasiklausyti. Todėl tie visi gali liudyti apie jo mokslą. Atėnų teisme gynė save prieš teisėjus Sokratas. Ir jis visuomet buvo kalbėjęs viešai, ir jei koks liudininkas sakė, kad jis girdėjo tokių dalykų, kokių niekas kitas negirdėjo, tai jis melavo[4]).

Išgirdęs be priekaišto teisminį Jėzaus atsakymą, Annas kokiu nors mostu bus turėjęs parodyti savo

1) Daugelis tyrinėtojų jau nuo XVI šimt. darė prielaidas, kad Annas tą apklausinėjimą vykdė Kajipo rakivaizdoje, laikydamiesi nuomonės, kad Jono išsireiškimas 18,24 turėtų būti verčiamas: „Nes Annas jį surištą buvo nusiuntęs pas vyriausiąjį kunigą Kajipą" (vietoje graikų k. aoristo laiko „nusiuntė"), arba tas sakinys (aoristą paliekant) būtų nukeltinas tuojau po Jono 18,13, kur jis yra sirų sinaitiniame ir Kirilo Aleksandriečio vertimuose. Tačiau, nors toks svarstymas turi savo vertę, neatrodo, kad tai įtikintų, nes čia perdaug suprastintu būdu šalinamas vienas tų skirtumų tarp sinoptikų ir Jono, kurie šio pastarojo yra tikra specialybė. Taigi žiūrėkime į Jono tekstą tokį, koks jis yra, prisilaikydami tos nuomonės, kad ir čia jo intencija yra pasakojimą patikslinti ir papildyti.

2) Jono 18,20-21

3) Ketuboth, II, 9; plg. Jono 5,31; 8,13

4) Sokrato apologija, 21

nepasitenkinimą, nes jis tikrai bus tikėjęsis, kad apkaltintasis atsakydamas prasitars ką nors, kas duotų pagrindo oficialiai apkaltinti jam. Anno piktą mostą bus pastebėjęs perdaug uolus tarnas, kuris sprendė, kad dabar kaip tik yra gera proga neištartąjį tardytojo slaptąjį troškimą išreikšti veiksmu. Tasai tarnas stovėjo šalia Jėzaus ir ištiko jį per veidą, pasipiktinusio balsu sušukdamas: „Taip tu atsakai vyriausiajam kunigui?“ Jėzus jam tarė: „Jei aš netiesą sakau, įrodyk, kad tai netiesa; jeigu gi tiesą, kam mane muši?“[5]).

Tasai smūgis baigia viską, ką mes žinome apie Anno vykdytąjį Jėzaus apklausinėjimą, kuris, greičiausia, neilgai tetruko. Kadangi kaltinamasis šitaip santūriai laikėsi, o Annas gal nenorėjo pats įsimaišyti į tą bylą, tai jis surištą Jėzų tuojau nusiuntė pas vyriausiojo kunigo pareigas einantį savo žentą Kajipą. Nuotolis tarp vieno ir kito namų buvo labai artimas, nes, jeigu mūsų prielaida tikra (§562), jiems reikėjo tik pereiti kiemą ar prieangį, pro kurį buvo einama į butus.

564. Tuo tarpu Kajipo namuose rinkosi įvairūs sinedriumo nariai, o kai jų buvo pakankamas skaičius, tai Jėzus pradėtas kaip nors apklausinėti, ruošiantis oficialiai bylos eigai. Pilnos sudėties sinedriumas, jau teisminiam reikalui, susirinko tik vėliau, jau į rytą, pasiryžęs papildyti naktinio tardymo duomenis ir imtis veikti. Matas ir Morkus, atrodo, Jėzaus tardymą priskiria naktį vykusiam susirinkimui; Lukas, chronologiškai žymiai tikslesnis, aprašo tai ryšium su rytiniu posėdžiu, ir nėra abejonių, kad jo tvarka yra teiktinesnė.

Įvade esame išvardiję ypač rūpestingus ir smulkius Talmudo nuostatus, tvarkančius teismų eigą, o ypač tuos, kurie gali baigtis mirties sprendimu (§60). Bet taip pat esame pastebėję, kad ta visa plati ir iš-

5) Jono 18,22-23

mintinga įstatymdavystė buvo taip pat perdaug išmintinga, kad jos būtų galima praktiškai prisilaikyti. Raštu pradėta ji užrašinėti tiktai nuo antrojo šimtmečio po Kristaus, ir nešališkiems istorikams šiandieną ji atrodo kaip atitrauktinė teorija, kaip idealus tobulos teisingumo administracijos paveikslas, negu normuojantis kodeksas, taikytinas praktikoje. Nesvarstant Platono ar Tomo Moro utopijų ar nekreipiant žvilgsnio nė už paties Izraelio sienų, plati ir smulkmeniška Ezechielio įstatymdavystė (sk. 40-48), kiek tai susiję su būsimąja šventykla, yra kitas toks pat būdingas idealių teorijų ir programų rinkinys. Šių laikų tyrinėtojai, o tarp jų ir žydai, teisingai yra pastebėję, kad Talmudo įstatymdavystė, skirta byloms vesti, atrodo sudaryta tokiu būdu, kad nebūtų įmanoma paskelbti mirties sprendimo. Taip pat tie įstatymai buvo užrašyti, kai žydų tauta jau buvo nebetekusi bet kokios politinės autonomijos ir jai atstovavo vien tik fariziejai, tai jie galėjo būti perdirbti ir sutvarkyti nesiderinant prie gyvenamojo meto ir sauvališkai priskirti praeičiai, kaip „tradicijos" liekana. Kad ta įstatymdavystė yra padarinys to meto, kai iš jos buvo surašytas kodeksas, tai visiškai nėra pagrindo šitaip tikėti; bet tokių veikiančių įstatymų, kol dar žydai tebeturėjo politinę autonomiją ir prieš apjungiant į kodeksus, turėjo būti labai maža ir menkų, ir jie, žinoma, galėjo būti toli gražu ne tokie smulkiai ir tiksliai apibrėžti, kaip jau surašyti. Jėzaus laikais vieninteliai įstatymai buvo papročių normos, ir šiandien nebeįmanoma nustatyti nei jų skaičių, nei pobūdį; galime tik apskritai galvoti, kad anos normos tik šiek tiek atliepia tuos į kodeksus vėliau surašytuosius įstatymus.

Taigi būtų klaidingas metodas —kaip kas yra daręs — Jėzaus teismo bylos eigą lyginti su Talmudo teisminiais bylų nuostatais, žiūrint, iki kurio taško jų čia buvo prisilaikyta. Iš tikro apie daugelį jų mes

nežinome, ar jau tada egzistavo. Tikriausiai buvo, pavyzdžiui, viena iškilminga ir sena norma[6]), pagal kurią niekas negali buti pasmerktas kitaip, kaip tik remiantis kitų parodymais (ne savo paties) ir niekada ne pagal vieno tik liudininko parodymą, bet jų turėjo buti bent du ar trys. Tačiau negalime būti tikri, kad anuomet jau buvo vėliau įrašytasis dėsnis, pagal kurį kriminalinės bylos negali būti sprendžiamos nakties metu, ar kitas nuostatas, kad mirties sprendimas negali būti skelbiamas tą pačią dieną, kai byla nagrinėjama. Tikras dalykas, kad Jėzaus teisme nebuvo prisilaikyta nė vienos tų trijų normų.

565. Taigi tas naktinis tardomasis posėdis paruošė pagrindinę medžiagą rytiniam posėdžiui, kuris įvyko išaušus[7]), tai yra, tada, kai dangus pradėjo šviesėti, bet dar prieš visiškai išauštant (§576). Mūsų laiku tai turėjo būti apie penktą valandą ryto. Gali būti, kad tie, kurie dalyvavo naktinio tardymo metu, buvo arba patys smarkiausieji Jėzaus priešai, arba patys dažniausieji vyriausiojo kunigo namų lankytojai. Į rytmetinį posėdį susirinko visų trijų sinedriumo grupių nariai[8]).

Prisilaikydami to iškilmingojo ir seno dėsnio, kurį jau esame minėję, jie pradėjo „daugelio liudininkų apklausinėjimu“, kurie tačiau liudijo neteisiai; ar dėl to, kad tokie liudininkai buvo sušaukti paskubomis, ar dėl to, kad jie pasakojo apie Jėzaus pamokslus ir darbus maišydami labai daug smulkesnių kitokių dalykų, ir „jų liudijimai nesutarė“[9]). Dėl tokių liudijimų teimo byla nė trupučio nežengė į priekį, ir nebuvo išsaugota net nė išorinė teisėtumo išraiška. Nors tais laikais dar nebuvo tos vėliau į kodeksus įrašytosios normos, kad liudininkas privalėjo tiksliai

6) Skaičių kn. 35,30; Deuteron. 17,6; 19,15

7) Luko 22,66

8) Luko, ten pat; plg. §58

9) Morkaus 14,56

nurodyti liudijamojo nusikaltimo dieną, valandą, vietą ir kitokias smulkias aplinkybes (§60), tačiau buvo aiškiai reikalaujama, kad parodymas neprieštarautų patsai sau. O čia, priešingai, prieštaravo.

Pagaliau prisistatė du liudininkai, kurie, kaip atrodė, sutaria. Čia buvo mažiausias teisminio skaičiaus reikalavimas ir atrodė taip pat tinkąs. Jie kaltino, kad Jėzus buvo pasakęs šitokius žodžius: „Aš galiu sugriauti Dievo šventyklą ir po trijų dienų vėl ją atstatyti“[10]; arba kaip Morkus perduoda: „Aš sugriausiu šitą rankų darbo šventyklą ir per tris dienas pastatysiu kitą ne rankų darbo“ (14,58). Bet ir šis dvigubas liudijimas, toliau teisėjams betardant, pasirodė nebesutariąs smulkmenose, ypač kad jų parodymai neatitiko nei Jėzaus žodžių dvasiai, nei raidei.

Liudijimas iš tikro aiškiai rišosi su tuo, ką Jėzus buvo pasakęs prieš porą metų, kai jis išvarė prekiautojus iš šventyklos (§278); bet jau matėme, kad tie jo žodžiai buvo perkeltinės prasmės ir rišosi su jo paties kūnu, o ne su Jeruzalės šventykla. Be kita ko, imant tą jo pareiškimą, kaip nurodymą į šventyklą, Jėzus neketino pats sugriauti šventyklos, o savo priešams siūlė tai atlikti („sugriaukite šitą šventyklą“, ir t.t.), ir dėl to jis, daugių daugiausia, būtų tasai, kuris atstatytų žydų sugriautąją šventyklą. Šventyklos atstatymas galėjo būti vertas pagyrimo, o ne pagrindas kaltinti. Vienas iš tų keleto nuopelnų, kuriuos prieš pusę šimtmečio Erodas Didysis buvo užsitarnavęs žydų akyse, tai ir buvo kaip tik tai, kad jis atstatė šventyklą, palaipsniui nugriaudamas senąją, ir atliko tai žymiai puošniau, negu anksčiau (§46). Liudininkai ir teisėjai, žinoma, netikėjo, kad Jėzus galėtų padaryti tai, ką padarė Erodas Didysis; dėl to daugiausia, kokias išvadas jie galėjo darytis, tai kaltinti jį puikybei pasidavusiu bepročiu, svajotoju ir pagyrūnu, bet ne bedieviu ir piktžodžiautoju.

10) Mato 26,61

566. Trūkstant kitų kaltinimų, šitasai dviejų parodymas dėl šventyklos buvo perdaug patogus teisėjams, kad jie atsisakytų jo. Jis galėjo bent praversti, kaip įrodymas, kad Jėzus yra pranašavęs šventyklos sunaikinimą ar tvirtinęs, kad tai yra galima.

Kai reikalas ėjo dėl didžiulės akmenų ir sienojų krūvos, kuri sudarė medžiaginę šventyklą, Jėzaus laikų žydai netekdavo galvų, kaip ir Jeremijo laikų žydai prieš šešis šimtmečius. Buvo nuspręsta, kad tasai senovės pranašas vertas mirties, nes jis, Dievo įkvėptas, pranašavo, jog šventykla bus sugriauta[11]), o jo raštai, susiję su ta pranašyste, kartu apimantieji tikslų išsipildymo laiką, ir kaip bedieviškai pasielgta su pranašu, buvo gerbiami tų, kurie dabar sėdėjo teisdami Jėzų. Vienintelė pamoka, kurią jie gavo iš ten, buvo dar piktesnis kartojimas savo prosenių elgesio su Izraelio Dievo pranašu.

Iš tiesų matydamas, kad ir tas paskutinis liudijimas sunyksta, vyriausiasis kunigas ėmėsi galutinio sprendimo. Pakilęs Kajipas bandė išgauti iš Jėzaus ką nors, kas tariamai būtų jo pasiteisinimas prieš tų liudininkų kaltinimus, bet iš tikro jis tikėjos įtraukti jį į ginčus ir palenkti jį, kad prisipažintų. Todėl jis paklausė: „Ar tu nieko neatsakai į tai, ką šitie prieš tave liudija?“ Bet norimojo atsakymo nebuvo. Jėzus visiškai tylėjo.

Tada vyriausiasis kunigas, apsimesdamas įkvėptu, iškilmingu balsu vėl bandė: „Prisiekdau tave gyvuoju Dievu, kad mums pasakytumei, ar tu Kristus (Mesijas), Dievo Sūnus“. Galima buvo pagalvoti, kad vyriausiasis kunigas, apimtas troškimo sužinoti tiesą, laukė tik vieno patvirtinimą reiškiančio žodžio, pasiryžęs visiškai pasiduoti, kad išgirdęs jį tuojau galėtų pagarbiai pulti Jėzui po kojų ir pripažinti jį Izraelio Mesiju.

11) Jeremijo 7,4 ir sek.; 26,6 ir sek.

Be to, pažymėtina, kad Kajipas prisaikdino Jėzų pasakyti, ar jis yra „Kristus, Dievo Sūnus“. Iš tikro klausimo yra dvi dalys. Jėzus gali patvirtinti ar paneigti, kad jis yra Kristus, arba Mesijas, ir, be to, jis dar gali patvirtinti ar paneigti, kad jis yra Dievo Sūnus. Galimas dalykas, kad Kajipas tam prisaikdinimui pasinaudojo dviem terminais, praktiškai sinonimais. Tačiau toliau jis pats ir kiti sinedriumo nariai pasirodys gerai skirią tikslią abiejų terminų reikšmę ir Dievo Sūnaus pavadinimui teikią atskirą reikšmę ir daug aukštesnę negu Mesijo.

567. Akimirksnis iš tikrųjų buvo iškilmingas. Visa veikla, visa Jėzaus misija atrodė esanti apjungta tame atsakyme, kurį jis duotų vyriausiojo kunigo saikdinamas. Kas jį klausė, tai turėjo aiškiausią ir oficialią valdžią Izraelyje; kas atsakė, tai buvo tas, kuris savo gyvenime, išmintingai prisilaikydamas atsargumo, beveik nuolat slėpė šią savo kaip Mesijo savybę, atskleisdamas ją tiktai paskutiniuoju metu ir tiktai tiems, kuriems reikia, ir gerai paruoštiems asmenims.

Bet tada išmintingas atsargumas nebeteko savo prasmės; kiek bebūtų pavojaus, o atėjo laikas atvirai paskelbti tą savo ypatybę visam Izraeliui, atstovaujamam vyriausiojo kunigo ir sinedriumo.

Tačiau atsakymas, kurį Jėzus jau turėjo paruošęs, būtų buvęs papiktinantis tiems, kuriems jis turėjo būti skirtas, dėl ypatingų jų dvasios nusiteikimų. Be to, visų pirma būtų buvę reikalinga nušviesti kai kuriuos dėsnius, kuriuos jie būtų galėję dviprasmiškai išsiaiškinti. Tad Jėzus išmintingai įspėjo: „Jei aš jums tai sakysiu, jūs man netikėsite. Jeigu ir paklausiu, neatsakysite man ir nepaleisite“[12]).

Šis įspėjimas akimirksniui nuvylė visą baimingai laukiantį susirinkimą, kurio nariai vėl turėjo raginti kaltinamąjį, kad atsakytų, kartodami vyriausiojo ku-

12) Luko 22, 67-68

nigo klausimą. Tada Jėzus, kreipdamasis į vyriausiąjį kunigą, tarė: „Tu tai pasakei“; tai reiškė: „Aš esu tas, kaip tu pasakei“ (§543). Prie šio tokio bendrais bruožais, tepaliečiant esminį dalyką, pasisakymo kaltinamasis visam susirinkimui dar pridėjo paaiškinimą: „Tačiau aš jums sakau, nuo šio laiko jūs matysite žmogaus Sunų sėdintį Dievo galybės dešinėje ir ateinantį dangaus debesyse“. Šis priedas kartoja dvi žymias į kruvą sulietas mesijines ištraukas (Danieliaus 7,9-13; psalmė 109,1). Tas priedas iš tikro nori patikslinti Jėzau bendrų bruožų atsakymą, susiedamas jį su hebrajų Šv. Raštu, o tuo pačiu nukrypdamas į savo pareiškimo būsimąjį įrodymą, būtent, į garbingąjį Mesijo sugrįžimą „dangaus debesyse“, kaip buvo pranašauta Šv. Rašte.

563. Vos išgirdę tuos Jėzaus žodžius, visi sinedriumo nariai sukilo ir, didžiai jaudindamiesi, vienas paskui kitą pradėjo kaltinamąjį klausinėti: „Tai tu esi Dievo Sūnus?“[13]).

Jau jie buvo išgavę Jėzaus brangų jiems prisipažinimą, kad jis laiko save Mesiju, tačiau dar galėjo kilti abejonė, ar jis laikė save vien tik Mesiju, bet ne Dievo Sūnumi ontologine (būties) prasme. Iš tikro Jėzaus nurodymas į tas dvi mesijines ištraukas pakankamai nušvietė ir šį dalyką. Tačiau sinedriumo nariai, ištroškę susilaukti iš kaltinamojo pilno pareiškimo, dar iškėlė jam formalų klausimą: „Tai tu esi“, šalia to, kad save laikai Mesiju, taip pat ir „Dievo Sūnus?“ Taigi tikslesnių ir aiškesnių teisėjų nebegalėjo jau būti.

Tikslesnis ir aiškesnis nebegalėjo būti nė Jėzaus atsakymas, kuris įtemptoje teismo tyloje nuskambėjo: „Jūs patys sakote, nes aš esu“; tai reiškė: „Aš esu tas, ką jūs sakote“, tai yra Dievo Sūnus.

Išgavę tokį ko aiškiausią atsakymą, vyriausiasis kunigas sušuko pasibaisėjęs: „Jis piktžodžiavo! —

13) Luko 22,70

Kam dar mums reikia liudytojų? Štai, dabar jūs girdėjote piktžodžiavmą? Kas jums regisi?“ Visi dideliu balsu atsakė: „Vertas mirties!“

Norėdamas ryškiau ir įspūdingiau pareikšti savo panieką, vyriausiasis kunigas, šaukdamas savo ištarmės pirmuosius žodžius, perplėšė kraštą savo tunikos, kaip būdavo įprasta daryti didžiausios širdgėlos metu. O iš tiesų, jei tasai žmogus viešai savo veidu būtų parodęs tikruosius jausmus, kuriuos turėjo širdyje, tai jo išvaizda būtų nušvitusi giliu ir nuoširdžiu džiaugsmu. Jis iš tikro tikėjo, kad jam pasisekė priversti Jėzų piktžodžiauti ir tuo neatšaukiamai pasmerkti jį.

569. Betgi vyriausiojo kunigo Jėzui duotasis klausimas sudarė visiškai neteisėtą teismo bylos eigą. Iki tol trūko liudininkų parodymų, ir buvo stengtasi, kad kaltinamasis liudytų pats apie save prieš nustatytąją „Sanhedrin 9, b“ normą ir kad jį būtų galima pagauti darius nusikaltimą. Dėl to nebebuvo žiūrima tariamųjų praeities nusikaltimų, o visas dėmesys nukrypo į ką tik išgautąjį prisipažinimą. Jėzus daugiau jau nebebuvo kaip kaltinamasis, atsakingas už senas kaltes, o tik kaip nekaltai suimtasis, kad būtų išprovokuotas piktžodžiauti.

Be to, Jėzus, teigdamas, kad jis yra Mesijas, nepiktžodžiavo: pirmiausia — jis neištarė Dievo vardo, bet apdairiai pakeitė jį asmeniniu ar aptariamuoju Dievo vardu („Jahveh“ arba „Elohim“) „Galybe“, kaip darydavo rabinai[14]); antra, savęs ar kitų laiky-

14) Šis pavadinimas hebraiškai „Gheburah“, aramaiškai „Gheburta“, graikiškai išverstas — „he dynamis“, užtinkamas Mato 26,64 ir Morkaus 14,62 evangelijose; o Lukas 22,69, kad geriau suprastų su hebrajų žodžiais nesusipažinę skaitytojai, prideda „Dievo“ (Dievo galybės dešinėje). Tasai priedas vėliau be jokio reikalo pateko į Mato ir Morkaus lotyniškąjį tekstą. Pagal Sanhedrin VII,5, kad būtų tikrai nusikalsta piktžodžiavimui, turėjo būti ištartas Dievo vardas.

mo Izraelio Mesiju nebuvo galima laikyti piktžodžiavimu. Taigi, neišeinant iš paties labiausiai ortodoksinio rabinizmo, štai šimtmečiu vėliau didysis Rabbis Aqiba Mesiju paskelbęs tūlą Bar Kokebą, kuris vadovaus paskutiniam ir pačiam nelaimingiausiajam žydų sukilimui prieš Romą. Nepaisant tokio klaidingo paskelbimo, Rabbis Aqiba ne tik kad nebuvo apšauktas piktžodžiautoju, bet dar visiems laikams liko kaip vienas žymiausiųjų mūsų eros judaizmo šviesuolių. Todėl Jėzaus pasisakymas, kad jis yra Mesijas, jei sinedriumo narių galėjo būti nepriimtas, tai teisėjų daugių daugiausia galėjo būti palaikytas tuščio svajotojo ir besaikiškai jausmingo pasigyrimu, — kaip iš tiesų kai kurių bendralaikių šitaip buvo aptartas Rabbio Aqibos sprendimas, — tiktai jokiu būdu ne piktžodžiavimu prieš Dievą.

Tad kodėl pirmininkas sušuko, o teismas ir patvirtino, kad Jėzus piktžodžiavo? Aišku, kad dėl Jėzaus teigiamo atsakymo į paskutinį klausimą: „Tai tu esi Dievo Sūnus?“ Čia žodžiai „Dievo Sūnus“ klausėjui, matyt, nebuvo tas pats, kas Mesijas; tai reiškia žingsnį toliau ir teikia žymiai aukštesnę prasmę. Klausiantieji norėjo žinoti, ar Jėzus ta tikrąja ontologine, būties prasme laiko save „Dievo Sūnum“. O kai Jėzus teigiamai atsakė, tai jis buvo palaikytas piktžodžiautoju.

Taip pasibaigė ta religinė byla ir paskelbtas sprendimas: Jėzus buvo pasmerktas mirti kaip piktžodžiautojas. Bylos eiga vyko daug geriau, negu vyriausiasis kunigas tikėjosi. Pamatęs, kad iš papirktųjų liudininkų nėra naudos, jis kreipėsi tiesiog į kaltinamąjį, pirmiausiai klausdamas, ar jis yra Mesijas, nes, gavus teigiamą atsakymą, prisipažinęs kaltininkas būtų turėjęs taip pat atsakyti ir politiniame Romos prokuratoriaus teisme. Gavęs tokį platų ir aiškų prisipažinimą, savaime iškėlė dar iš to išplaukiantį klausimą, ar kaltinamasis, kaip Mesijas, nebus taip

pat dar ir Dievo Sūnus. Į tą naująjį klausimą, daug jautresnį ir labiau lemiamą, taip pat sulaukė teigiamo atsakymo.

Taigi tardytojas laimėjo abiejose srityse: tautiškai politinėje, nes kaltinamasis prisipažino esąs Izraelio Mesijas; griežtai religinėje, nes prisipažino esąs tikrasis Dievo Sūnus. Šis antrasis prisipažinimas tiko spręsti sinedriumo teismui. Pirmasis atsakymas tiks Romos prokuratoriaus teismui ir ten bus sprendžiamas.

Šie dalykai įvyko, kaip jau esame pažymėję (§564), rytmetiniame posėdyje, kuris buvo galutinis ir kuriam buvo panaudoti naktiniame posėdyje surinktieji paruošiamieji duomenys. Bet tuo pat metu jau buvo įvykę ar dar tebevyko ir kiti dalykai, kuriuos čia atskirai pateikiame.

JĖZAUS ĮŽEIDINĖJIMAI. PETRO IŠSIGYNIMAS. JUDO ISKARIJOTO GALAS

570. Po naktinio posėdžio, kai jau kaltinamojo likimas praktiškai buvo nulemtas, saugoti jis buvo pavestas sinedriumo sargybiniams, kol laukta rytmetinio posėdžio.

Sargybiniai dabar turėjo jį visiškai jau savo valioj, ir bet kokiems jų ketinimams ir užsimojimams jis buvo už įstatymo ribų. Jie buvo pavargę ir irzlūs, nes dėl jo turėjo visą naktį praleisti be miego, todėl savo apmaudą pradėjo lieti, panaudodami jį išradingiems savo juokams ir žiaurioms ir nepaliaujamoms patyčioms. Gal dvejetą valandų — maždaug nuo trečios iki penktos ryto (§562,565) — kaltinamasis buvo paliktas visiškai tų sargybinių malonei, prie kurių, galimas dalykas, dar prisidėjo ir patys karščiausieji sinedriumo nariai, atėję pralinksmėti ir pasidžiaugti tuo vaizdu. Pro Anno ir Kajipo namų kiemą Jėzus

buvo nuvestas į kažin kokį tamsų požeminį rūsį. Ten jis buvo mušamas, spiaudomas į veidą, visaip įžeidinėjamas ir šmeižiamas, kaip šventvagiškas piktžodžiautojas.

Paskui jau vyko išmintingesni ir organizuoti pajuokimai; jie žaidė kaip vaikai, bet skausmingu ir klaikiu būdu. Jam užrišo akis ir, iš užpakalio visa jėga mušdami į veidą, liepė spėti, kas mušė. Tai buvo žaidimas, kurio įvairias formas graikų vaikai vadindavo „myinda paidzein" ar „kollabidzein". Čia numatytoji pajuoka yra aiški, nes Jėzus, kaip pranašas, kuris tiek kartų yra matęs slaptus dalykus ir išskaitęs pačias slapčiausias mintis, būtų turėjęs pajėgti pasakyti, kas mušė. Su kiekvienu smūgiu iš tiesų jie vis klausė jį: „Pranašauk mums, Mesijau, kas yra tave užgavęs! Kiti daužė jo veidą plaštakomis", kaip Morkus romėniškai išsireiškia (§133). Spiaudymai, keiksmai ir tyčiojimasis vyko be jokios pertraukos ir be atvangos.

Kai tų sargybinių išradingumas išsisėmė ir stropumą pamažu pakeitė nuovargis, vienas po kito jie pradėjo trauktis nuo Jėzaus, palikdami jį netekusį jėgų, lyg savo pajuokos skudurą ant suolo, patys išsitiesdami aplink pašaliais numigti, tęsdami suimtojo sargybą.

571. Prieš pat šį įvykį atsitiko kitas, kuriame veikėjai buvo ne priešai, o Jėzaus draugai.

Jau matėme, kaip visi apaštalai Getsemanėje paliko savo mokytoją, išskyrus Judą. Kur gi jie nubėgo? Aišku, kažkur toli jie nenubėgo nuo suėmimo vietos ir sustojo, kai tik pamatė, kad nebėra pavojaus, jog ir juos ištiktų toks pat likimas, kaip ir jų mokytoją. O pajutus, kad laikinai jau saugu, savaime kilo permaina dėl to ką tiktai parodytojo bailumo. Tada bent kai kurie jų, jei ne visi, bus paskirai grįžę į Jeruzalę, atsargiai apsidairydami, tačiau tais pat

keliais, kuriais neseniai praėjo sargybiniai ir jų imtinys.

Labiau priekyje už kitus, bet vis tiek gerai atsilikęs nuo sargybinių ėjo „Petras ir kitas mokinys“[1]). Petras, greičiausia, bus prisiminęs jau savo prieš kelias valandas duotąjį pažadą, kad jis išbus ištikimas Jėzui net ir savo gyvybės kaina; smarkiai dabar sielvartaudamas dėl to, kai susigaudė, kad jis, užuot rodęs drąsą, leidosi bėgti, kažkaip bus atgavęs savo kovingąją dvasią ir gal bus pagalvojęs kaip nors išsiaiškinti, kas atsitiko suimtajam. Iš tolo atidžiai sekdamas sargybinių judėjimą, jis pastebėjo, kad visi jie suėjo į vyriausiojo kunigo namus, tai jis „su kitu mokiniu“ apsisprendęs nužygiavo prie durų.

O čia atsitiko keistas dalykas. Tas „kitas mokinys“ buvo pažįstamas vyriausiojo kunigo tarnams, tai jam nebuvo kliūčių įeiti į tuos namus, o Petras, kuris nebuvo jiems pažįstamas, liko už durų. Bet kai tas „kitas mokinys“ pastebėjo, kad Petras nebeina paskui jį, grįžo į tarpdurį, pasikalbėjo su durininke, ir Petrui buvo leista įeiti.

Kas buvo tas „kitas mokinys“, kurį mini tiktai ketvirtoji evangelija, bet nepasakydama jo vardo? Iš bet kurio taško žiūrint yra visiško pagrindo darytis prielaidą, kaip daugelis senovės ir šių laikų tyrinėtojų kad yra darę, jog čia yra ne kuris nors kitas, o tik Jonas, nepasakęs savo vardo tais pačiais sumetimais, kuriais jis nuolat dangsto savo asmenybę per visą evangeliją. Nėra ko stebėtis ir dėl to, kad jis buvo žinomas vyriausiojo kunigo tarnams. Ar turėjo kokių nors prekybinių ryšių pasiturinti Jono šeima su vyriausiuoju kunigu, kuris, be abejo, neniekino tokių dalykų, ar gal jie turėjo kitų kokių reikalų, apie kuriuos mes nieko nebežinome, tiktai aišku, kad paviršutiniška pažintis tarp jaunuolio ir vyriausiojo kunigo tarnų nebuvo kažkas nepaprasta, ir tai įga-

1) Jono 18,15

lino du tuos kaltinamojo mokinius — o apie juos nežinota, kad jie tokie yra — įeiti į namus.

572. Kad turėtume tikslų vaizdą, kas toliau vyko, reikia prisiminti, kaip buvo išdėstyti Jeruzalės turtingųjų namai. Įeinama buvo iš gatvės pro pagrindines duris, prie kurių buvo durininko patalpa. Prieangis, maždaug primenąs ilgą koridorių, vedė į kiemą arba atriumą, bendrą visiems namų kambariams ir butams. Apatinio aukšto kambariai paprastai būdavo skirti tarnams ir visokiems ūkio reikalams; antrasis aukštas būdavo skirtas namų šeimininkui ir įžymiems asmenims.

O atsitiko šitaip: kai Jono tarpininkaujamas Petras įėjo, tai durininkė nužvelgė tą keistąjį svečią tokiu įžūliu smalsavimu, kuris apskritai neretas buvo durininkėms ir dar natūralesnis tą naktį, kupiną įtarimų. Gal paveikta neįprasto jo veido ir sumišimą išduodančios laikysenos, pusiau rimtai, o pusiau smalsumą reiškiančia pašaipa paklausė jį: „Ar ir tu esi iš šito žmogaus mokinių tarpo?[2]) Netikėtai užkluptas, Petras greitai ir šaltai atsakė: „Ne!“ Tada apaštalų galva, tartum nuo savo melo bėgdamas ieškotis kokios nors mažiau pavojingos vietos, atsidūrė prieangyje ir pasuko į kiemą, kuriame jis užtiko apie ugnį susispietusį būrelį sargybinių. Balandžio mėn. pradžioje Jeruzalėj šaltos naktys nėra jokia retenybė dėl vietos aukštumo (740 metrų virš jūros lygio; §5), taigi ir tą išskirtinę naktį sargybiniai susikūrė ugnį (§537), kad galėtų apšilti ir apsiginti vėsumos, kurią jie dar jautė po savo žygio į Kedrono slėnį.

Apsimesdamas lyg nieko dėtu ir abejingu, Petras priėjo prie ugnies, įsimaišydamas tarp susėdusiųjų aplink ją. Bet durininkė tebesekė savo grobį; dar labiau susidomėjusi, ji nusekė Petrą iki ugnies ir ten garsiai pakartojo savo įtarimą, kad visi susirinkusieji išgirstų. Jos klausimas padarė jiems šiokio tokio įs-

2) Jono 18,17

pūdžio; tiriamais žvilgsniais jie atidžiau permetė ateivį ugnies šviesoje, ir jiems pasirodė, kad durininkės įtarimas iš tikro gali turėti kokio nors pagrindo. Tada durininkės klausimą Petrui vienas per kitą kartojo ir kiti, vyrai ir moterys, tuo gyvumu, kai užtinkamas įdomus dalykas, o kiti rimtai, vis kartodami vieną vis ir tą pačią galimybę, kad nežinomasis svečias gali būti suimtojo mokinys.

573. Petras suprato, kad jis, ieškodamas mažiau pavojingos vietos, tiesiog įkrito priešui į rankas. Vienintelė jo mintis buvo išsigelbėti. Jis apsimetė, kad kai kurių klausiančiųjų nenugirdęs, o kitiems išsisukinėdamas atsakinėjo, kad tokio Jėzaus iš viso nepažįstąs. Bet ugnies šviesoje ten ir jaučiant tiek daug į save nukreiptų žvilgsnių jo pareiškimai buvo vien tik mikčiojimas. Geriau būtų eiti ir atsistoti kur nors kitur. Tada Petras, visiškai susimaišęs ir sąžinės kankinamas, pradėjo slinkti atgal į duris. Tuo akimirksniu skardus gaidžio giedojimas pervėrė blankaus ryto tylą[3]).

Tuo tarpu ta įkyrioji moteris buvo jau grįžusi į savo tarnybos vietą prie durų, tai ji ir vėl pasipainiojo Petrui po kojų. Šis keistuolis teikė jai šiek tiek pramogos, tai ji ir toliau laidė savo patyčias, su savo įtarimais supažindindama pro šalį praeinančius tarnus. Petras nedrąsiai vaikštinėjo tarp durų ir kiemo, o dar kartą priremtas jis vėl išsigynė prisiekdamas: „Aš nepažįstu to žmogaus!“[4])

Praėjo kiek laiko, ir atrodė, kad žmonės bus pamiršę Petrą. Tuo tarpu jis žvalgėsi pašaliais ir atidžiai klausėsi, ar nepamatys ko nors, iš ko galėtų išsiaiškinti, kas atsitiko su Jėzum. Bet tam tikru metu, „valandai praslinkus“[5]) nuo Petro įėjimo į tuos jam grėsmingus namus, vėl atgijo įtarimai. Būrelis priėjo

3) Morkaus 14,68

4) Mato 26,72

5) Luko 22,59

prie jo ir jau visiškai tikrai pakaltino: „Tikrai ir tu iš jų; tu galilėjietis, nes ir tavo tarmė tave išduoda!“[6])

Galilėjiečiai iš tiesų kalbėjo tarmiškai, ir jų tarimas išduodavo juos tuojau pat, kai tik jie praverdavo burną. Talmudo pasakojimas teigia[7]), kad galilėjiečiai painiojamu būdu ištardavo visus šiuos žodžius: „hamor“ (asilas), „hamar“ (vynas), „amar“ (vilna), „immar“ (avinėlis).

Tai buvo rimtas smūgis Petrui, o blogiausia dar turėjo ateiti. Vos jis tik spėjo susitvarkyti su tuo jam mestuoju kaltinimu, kai vienas ten buvusiųjų, atidžiai stebėjęs Petro bruožus, pašoko ir sušuko jam į veidą: „Argi aš nemačiau tavęs drauge su juo darže?“[8]) Tasai asmuo, kalbėjęs su tokiu įsitikinimu, buvo giminaitis ano vyro, kuriam Petras prieš keletą valandų Getsemanėje buvo nukirtęs ausį (§560).

Susidūręs su tokiais siaubingais įrodymais, Petras pamatė, kad jis jau dingęs. Nesąmoningai griebdamasis ko nors, kad galėtų išsisukti, jis ėmė prisiekinėti ir keiktis, kad niekad savo gyvenime nepažinojęs jokio Jėzaus Nazarėno ir kad po teisybei jis iš viso pirmą kartą girdi tokio asmens vardą minint.

Šiam keiksmų srautui plūstant, antrą kartą pragydo gaidys[9]); tuo pačiu metu Jėzus, surištas ir kalėjimo sargų apsuptas, perėjo kiemą, kuriame kūrenosi ugnis. Buvo ką tik baigęsis naktinis sinedriumo posėdis, ir kaltinamasis buvo vedamas į požemio vienutę laukti rytmetinio posėdžio.

Šį kartą gaidžio sugiedojimas pritrenkė Petrą; staiga pamiršęs smalsiuosius savo kvotėjus, jis sudrebėjo, nukreipė savo žvilgsnį už jų ir pamatė praeinantį Jėzų. O Jėzus pažvelgė į jį tokiu žvilgsniu,

6) Mato 26,73; Morkaus 14,70

7) Erubin 53 b

8) Jono 18,26

9) Morkaus 14,72

koksai Petrą visada paliesdavo iki pačių gelmių. Mokinys tada prisiminė, ką mokytojas prieš keletą valandų buvo pranašavęs jam, kad tą pačią naktį, kol gaidys dukart sugiedos, jis tris kartus jau bus jo išsigynęs.

Tada vargšas, bet kilniadvasis Petras paliko savo pralaimėjimo vietą ir, „išėjęs laukan, jis graudžiai verkė“[10]).

574. Kai baigėsi rytinis sinedriumo posėdis, tuojau pasklido žinia, kad Jėzus buvo pasmerktas mirti. Gali būti, kad iš lauke esančiųjų pirmasis tai patyrė tas žmogus, kuris labiausiai domėjosi tuo sprendimu — Judas Iskarijotas. Galutinė jo išdavimo pasėka sukėlė sieloje perversmą, kurį jau pažymėjome (§533). Mokytojas, kurį jis savotiškai mylėjo, buvo pasmerktas mirti. Ar jis dabar pajėgtų išsilaisvinti? Ar jis galėtų dabar pasinaudoti ta stebuklingąja galia sutraukyti priešų apie jį supintajam tinklui? Išdavikas tuo abejojo.

10) Petro išsigynimai yra mėgstama tema tyrinėtojų, kurie arba turi iš anksto susidarytąsias nuomones, arba pakankamai turi laiko čia gaišti. Pirmieji norėtų įrodyti, kad keturių evangelistų pasakojimai prieštarauja vieni kitiems, o antrieji stengiasi su pasigėrėjimu aptarti kiekvieno išsigynimo metu įvykusią smulkmeną. Pakanka abiems toms grupėms prisiminti, kad nė vienas tų keturių pasakojimų nesiekia būti visiškai savyje pilnas, bet neišjungia ir kitų pasakojimų. Iš tiesų išsigynimų buvo trys grupės, kurių pirmasis ir antrasis tam tikra prasme atrodo susiję. Be to, kiekvieną kartą buvo lygiai taip pat trys grupės klausinėtojų, kadangi ir prie durininkės, kuri viena pati pradėjo tyčiotis, tuojau prisijungė ir daugiau praeivių. Jei turime galvoje šitas pastabas, kurios tobulai atitinka istorinei ir psichologinei tikrovei, tai visas reikalas yra labai aiškus. Iš tų žodžių ir asmenų grupių kiekvienas evangelistas pasirenka tai, ką jis laiko geriausia tinkant savo pasakojimui, neužkirsdamas kelio pasakoti ir kitiems evangelijų autoriams.

Gal tada jis pirmą kartą suprato, kad jo išdavimo pasėkos buvo visiškai kitokios, negu jis buvo pramatęs; aišku, kad jis pirmą kartą suvokė savo padarytosios neteisybės pragarmišką gilumą. Meilė Jėzui tuo metu pamynė po kojų visas kitas jo meiles, net ir didžiulį jo troškimą turėti pinigų. Bet tai buvo drumsta ir negryna meilė, negalėjo pakilti iki atleidimo vilties. Tie trisdešimt siklų, kuriuos jis buvo jau gavęs ir kuriais tikėjosi visiškai patenkinti savo godžią dvasią, dabar išvirto į nepakeliamą aitrumą. Jie išvirto į trisdešimt karštų žarijų. Jis nebegalėjo jau ilgiau laikyti jų prie savęs, nes atrodė, kad jie vis prikisa jam tą jo išdavimą. Tad jis nubėgo pas vyriausiuosius kunigus ir sušuko: „Nusidėjau, įduodamas nekaltą kraują!“ Ir atkišo jiems pilną siklų kapšiuką. Sinedriumo nariai abejingai žiūrėjo į jį; savimi tikri, į jo šauksmą jie atsakė lengva pašaipa: „Kas mums darbo? Tu žinokis!“ Šių jį išduoti pasamdžiusių žmonių atsakymas skambėjo jam ausyse, lyg koks žiaurus juokas; jis matė, kad į tą išdavystę niekas nėra tiek įpintas, kiek jis, kad jis yra vienintelė savo paties tikroji auka. Sinedriumo nariams tasai išdavimas privalo išlikti nebepakeistas; jis jokiu būdu nebegali būti atšauktas ar atitaisytas. Tegul visas jo svoris krinta išdavikui; tegul jis rūpinasi, kaip išsisukti iš bėdos. O kai dėl jų, tai jie pareigingai sumokėjo sutartuosius trisdešimt siklų, nieko bendra nebeturi su tuo reikalu ir nieko nebenori apie tai girdėti.

Tada išdaviką apėmė pašėlęs įniršis. Jam jau uždaros visos durys; sidabrinių siklų svoris slėgė jį. Jis nubėgo į netolimą šventyklą ir, priėjęs kiek galima arčiau „šventosios vietos“[11]), šėldamas svaidė saujomis siklus į šventosios vietos pusę, tartum stengdamasis išlaisvinti savo širdį nuo ją geliančios gyvatės. Pajuoka skambėdami, pinigai riedėjo grindi-

11) Mato 27,5

mis, biro apie šventąją vietą ir gulė ten, tartum kažko laukdami.

Bet ir tada, kai tasai pajuokiamasis skambėjimas nutilo, išdavikas nejuto jokio palengvėjimo. Nors jo godumas jau buvo visiškai sunaikintas prieš jo meilę Jėzui, kaip tragiškas atpildas, tikėjo prieš save iškylant neperžengiamai uolai, užstojančiai kelią tarp jo ir mokytojo, kurį jis visada buvo mylėjęs. Praraja vėrės iš visų pusių, ir tamsa apgobė jo protą; pabėgęs iš šventyklos, jis tuojau nuėjo ir pasikorė.

575. Apie Judo mirtį turime du pasakojimus, įdomius savo skirtingumu, kuris jau ir pats vienas patvirtina tai, kad abu pasakojimai esmėje kalba apie tą patį įvykį. Matas mini vien tik apie pasikorimą. Lukas gi, perduodamas Petro kalbą iš Apaštalų darbų (1,16-19), išlaikė tradiciją, kad Judas pasikoręs „pusiau perplyšo" ir visi jo viduriai išėjo. Abu pranešimai aiškiai perduoda skirtingas to paties įvykio vietas. Pirma Judas pasikorė, o paskui gal dėl mėšlungiškų trūkčiojimų lūžo medžio šaka ar trūko virvė, ant kurios jis kabojo, ir jis nukrito. Galima teisėtai įsivaizduoti, kad tas medis bus augęs ant kokio nors tarpeklio kranto, dėl to kritimas ir davė tokias pasėkas, kokias nurodo Lukas.

Viena tradicija tą vietą, kur Judas pasikorė, sutapatina su Hakeldamos lauku, kuris buvęs pirktas už tuos jo trisdešimt siklų ir buvęs Gehennoje (§324), slėnyje į pietus nuo Jeruzalės, kuris iš pat seniausių amžių buvo laikomas prakeikta vieta. Iš senovės laikų kūrėsi padavimai apie šį įvykį, viską gausiai apipindami ir tūkstanteriopai visaip pakeisdami. Jau IV šimt. imta tvirtinti, kad Judas pasikorė ant figos medžio (medis, kurio lapais dengėsi nusidėję pirmieji tėvai; Pradžios kn. 3,7), ir tasai medis, šimtmečiais vis kitur nurodinėjamas, kaip prieš keletą metų imta aiškintis, vis dar tebesąs Jeruzalėje.

12) Deuteron. 23,19

Tuo tarpu siklai tebegulėjo šventykloje, kur juos išbarstė išdavikas. Skrupulingieji sinedriumo nariai visi kartu aptarė, ką padaryti su tais pinigais, nepažeidžiant Įstatymo. Pagal Įstatymą[12]) iš tiesų pajamos iš tokių negarbingų sandėrių, kaip prostitucija, žmogžudyste ar panašus, negalėjo būti priimamos šventykloje, kaip auka. Todėl, surinkę siklus, jie pastebėjo, kad „jų nedera dėti į šventyklos iždą, nes tai kraujo pinigai". Kita vertus, 30 siklų buvo nemaža suma, ir atsisakyti jos butų labai neišmintinga. Tada tie gerieji kazuistai surado išeitį: žydų didžiųjų švenčių metu į Jeruzalę suplaukdavo daug piligrimų iš įvairių diasporos sričių, ir dažnai pasitaikydavo, kad kai kurie jų šventajame mieste mirdavo, ir vietinė valdžia turėdavo pasirūpinti palaidoti juos. Iki tol nebuvo tokiems specialių kapinių, dėl to sinedriumo nariai nutarė, kad už tuos 30 siklų galėtų būti nupirkta vieta, visuotinai vadinama „puodžiaus dirva", — gal dėl to, kad ten buvo molio ir puodžiaus dirbtuvė, — kuri būtų skirta piligrimų kapinėms. Kai ta vieta buvo nupirkta, tai „puodžiaus dirva" visuotinai buvo praminta „kraujo dirva" arba prisiminti tiems pinigams, už kuriuos ji buvo pirkta, arba tai savižudybei, kuri įgalino pirkimą vykdyti[13]). O Matas pažymi, kad „kraujo dirvos" vardas aramaiškai „Haqel dema", arba „Hakeldama"[14]), išsilaikė „net iki šios dienos". Labai sena tradicija Hakeldamą nurodo Gehennos slėnyje, prieš senuosius miesto vartus, kurie galėjo būti tie Jeremijo (19,2) „Puodžiaus vartai";

13) Dėl pirmosios tų prasmių mintį pakiša Matas, dėl antrosios — Apaštalų darbai. Be to, Apaštalų darbai (1,18), kaip atrodo, teigtų, kad patsai Judas nusipirko tą dirvą ir nusižudė jau nusipirkęs. Bet pastarasis aiškinimas kyla grynai dėl to, kad išsireiškiama labai santrauktiniu būdu: pirkimas priskiriamas Judui tiktai dėl to, kad jis sinedriumo narius aprūpino pirkti reikalingais pinigais.

14) Apaštalų darb. 1,19

labai galimas dalykas, kad ten buvo dar ir kitų kapinių.

O Matas, visada toks rūpestingas iškelti, kaip išsipildo senovinės pranašystės, sako, kad šičia įvyko tai, ką pranašavo Zakarijas (11,12-13), kurį jis šitaip cituoja: „Jie ėmė tris dešimtis sidabrinių, įkainuotojo kainą, kurią jie buvo suderėję iš izraelio vaikų, ir juos davė už puodžiaus dirvą, kaip man Viešpats yra paskyręs". Ši citata tyrinėtojams sudarė nemaža darbo, nes Matas priskiria ją Jeremijui, nors mes ją šiandieną aptinkame tik pas Zakariją, o pirmasis tuo reikalu bendromis užuominomis tepasako[15]). Bet greičiausia, kad šitai aiškintina tuo, jog anuomet Jeremijo knyga ėjo pirmąja pranašų raštų rinkinyje, ir dėl to cituojant „Jeremiją" turėta mintyje bet kuri to rinkinio pastraipa. Reika dar atsiminti, kad ištraukoje neprisilaikoma griežtai raidiškai teksto, taigi atrodytų, kad evangelistui greičiau rūpėjo užsiminti rinkinį, o ne išskirti pabrėžtinai kokią nors vietą.

CIVILINĖ TEISMO BYLA PAS PILOTĄ IR ERODĄ

576. Sprendimas, kurį paskelbė sinedriumas, negalėjo būti vykdomas be aiškaus Romos prokuratoriaus patvirtinimo, todėl sinedriumo nariai, norėdami pasiekti tikslą, turėjo dar kaip nors nugalėti šią naują kliūtį. Kokį kelią pasirinkti?

Prokuratoriaus tvirtinimą buvo galima gauti dviem būdais: arba prašyti Romos magistratą pasitikėti žydų aukščiausiojo tribunolo nešališkumu ir priimti jo sprendimą, arba pristatyti kaltinamąjį prokuratoriaus teismui, beveik pradedant naują teismo bylą.

15) Jeremijo 18,2-12; 19,1-5; 32,6-9

Šitą pastarąjį būdą pasirinko gudrūs sinedriumo nariai. Jei jie butų prašę patvirtinti jų paskelbtąjį sprendimą grynai religiniais motyvais, tikrai jis nebutų tvirtinęs jo užsimerkęs, bet būtų aiškinęsis, ar kaltinimai tikri ir ar teismo eiga dera su įstatymais, arba ar po religinių priekabių nesislepia kokios asmeninės varžybos ar pagieža. Buvo pavojaus, kad visą bylos eigą, pasibaigusią tokiu sprendimu, teks iš naujo tyrinėti ir iškils į aikštę daug tokių dalykų, kuriuos tikrai butina laikyti užslėptus. Ne, pats tikriausias ir patogiausias budas bylai persvarstyti buvo griebtis kitokio pagrindo. O jei jie ruošėsi pristatyti suimtąjį prokuratoriaus tribunolui, tai reikia taikyti į labiausiai pažeidžiamą pastarojo vietą ir pakaltinti galilėjietį Rabbį pavojingu politiniu agitatorium, kuris ruošia sukilimą prieš Romos valdžią. Kartą jau pasirinkus tikrą kelią, nebebūtų jokios abejonės, kad Piloto dvasios stovis ir anuomet buvusios politinės sąlygos tinkamai paveiks naująją bylą, jog bus susilaukta beveik to pat, ko sinedriumo nariai troško. Taigi, turėdamas tai galvoje, vos tik baigęs rytinį posėdį, visas sinedriumas nuvyko į Piloto pretoriumo (teismo) rūmus, nusivesdami su savim Jėzų.

Evangelistas, kuris tuos dalykus matė, ypač pabrėžia tai, kad „buvo rytas“ (Jono 18,28); mūsiškiu laiku turėjo būti apie šeštą valandą (§565). Romėnai iš tikrųjų anksti keldavosi; viešuosius reikalus jie tvarkydavo nuo aušros iki vidudienio, popietį ir vakarą skirdami savo asmeniškiems reikalams ir pramogoms. Tik vėliau, kai imperiją užplūdo tingūs barbarai, išnyko paprotys anksti keltis, ir viešieji reikalai pradėta atlikinėti vėlesniu dienos metu. Jėzaus kaltintojai sustojo prie pretoriumo slenksčio, nes tai buvo pagonies namai ir jie negalėjo nesusitepę įžengti į juos, o jiems rūpėjo išlikti švariems, kad galėtų švęsti Velykas, prasidedančias tos pačios dienos vakarą (§536). O kur buvo Piloto pretoriumas?

577. Romėnams „praetorium“ buvo ta vieta, kur „praetor“ atikinėdavo savo pareigas, ir vieną dieną tai galėjo būti kario palapinė, kitą dieną — tvirtovė, o dar kitą — kurio nors nukariautojo karaliaus rūmai. Pretoriaus pareigos pradžioje buvo karinio pobūdžio, ir jos niekada nebuvo netekusios griežtai karinio paprastumo. Buvo du pagrindiniai įtaisai: „tribunolas“ ir „kurulės“ kėdė. Tribunolas (gr.—„bema“) buvo pusiau apvali platforma, gana aukšta ir plati, bet patogi vežioti ir bet kur pastatyti. Kuruliškoji kėdė buvo iš senovės žinoma įprastinė romėnų magistrato kėdė; ji būdavo pastatoma platformos viduryje, ir joje sėdėdamas pretorius oficialiai tvarkydavo teisingumo reikalus. Prieš tribunolą turėdavo stovėti kaltininkai su kaltintojais, liudininkai ir gynėjai. Pretorius, išklausęs visus ir pasitaręs su savo patarėjais ar padėjėjais, kurie sėdėdavo abiejose jo pusėse, skelbdavo sprendimą, sėdėdamas savo kėdėje. Cezarėjoje, kur paprastai turėdavo savo būstinę Palestinos prokuratorius (§21), pretoriumas buvo įrengtas Erodo Didžiojo karališkajame dvare (plg. Apaštalų darb. 23,35). Atkeliavęs į Jeruzalę, paprastai apsistodavo taip pat Erodo rūmuose. Čia tačiau, teoriškai kalbant, tai nereiškia, kad visuomet juose būdavo jo teismo įstaiga, nes kuriais nors išskirtinais sumetimais jis galėdavo apsistoti ir kitur, pavyzdžiui, kad ir Antonijos tvirtovėje, jog galėtų sekti į Velykų ir kitas didžiąsias žydų šventes netoliese esančion šventyklon suplaukusias minias (§49). O kur gi buvo Piloto pretoriumas Velykų metu, kai buvo atgabentas Jėzus?

Vieną brangų nurodymą pateikia savo akimis matęs liudininkas Jonas, kai jis tiksliai pasako, kad galutinį sprendimą Pilotas paskelbė „atsisėdęs teismo kėdėje“ (gr. — „epi bematos“), vietoje, kuri vadinama Litostratos, hebraiškai „Gabata“ (Jono 19,13). Taigi tą dieną Pilotas savo įstaigą buvo įkurdinęs Je-

ruzalės toje vietoje, kuri visuotinai buvo žinoma dviem skirtingais vardais. „Litostratos“ yra grynai graikiškas vardas ir reiškia „akmenimis grįstas“, arba „grindinys“. „Gabata“ yra aramaiškas žodis ir reiškia „žymią vietą“, „paaukštinimą“. Taigi buvo du į kitas kalbas neverčiami pavadinimai, bet abu skirti tai pačiai vietai žymėti. Tačiau tos rūšies atsitikimai lengvai paaiškinami atitinkamai vietai priskiriamomis savybėmis, pagal kurias jai suteikiamas vardas. Pakanka suminėti, kad ir šiandieninėje Romoje yra visiškai skirtingais vardais žymimų vietų, kaip Panteonas ir Rotonda, Kvirinalas ir Montekavallo, ir t.t. Pateisinti evangelisto pateikiamajam dvejopam pavadinimui reikės senovės Jeruzalėje rasti tokią vietą, kuri geologiškai būtų „aukštuma“ ir kuriai tiktų Litostratos pavadinimas.

578. Evangelisto iškeltuosius reikalavimus apsvarstę, esame priversti darytis išvadą, kad tą dieną Piloto teismas — pretoriumas veikė Antonijos tvirtovėje. Šalia to, kad tvirtovė policijai teikė patogią būstinę suplaukusioms minioms stebėti, ji iš tikrųjų buvo Bezetos aukštumoje (§384), kurią Juozapas Flavijus vadina pačia aukščiausiąja Jeruzalės kalva[1]). Taigi visai natūralu buvo priskirti tai vietai „aukštumos“ pavadinimą, nes ji buvo iškilusi aukščiau už kitas miesto aukštumas, nors patsai pavadinimas yra bendrinis, kuris specialią reikšmę gavo iš vartosenos.

O kai vėliau ant šios kalvos buvo pastatyta didžiulė Antonijos tvirtovė, kalvos didingumą, atrodė, tartum prarijo tasai milžiniškas pastatas, ir dėl to naujas pavadinimas — „grindinys“ — gavo pradžią, užimdamas senojo vietą — „aukštuma“, nors pradžioje abu vardai buvo vartojami be skirtumo, o naujasis svetimas pavadinimas — daugiau modernesniųjų.

1) Žydų karas V,246

Dabar dar lieka pažvelgti, ar Antonijoje iš tikro buvo „Litostratos“ — toksai reikšmingas grindinys, kuris suteikė visai vietai pavadinimą. Atsakyti galime tiktai remdamiesi senoviniais dokumentais ir naujaisiais archeologiniais radiniais. Iš Juozapo Flavijaus smulkmeniško Antonijos tvirtovės aprašymo matome, kad ji buvo kvadratinė, kampuose sustiprinta keturių galingų bokštų. bet ne ištisinė daugybė pastatų. Pačiame viduryje po atviru dangum buvo platus kiemas, apsuptas portikų, kareivinių ir storų tvirtovės sienų.

Kieme, žinoma, vyko nuolatinis judėjimas, nes kiekvienas ateinąs į tvirtovę ar išeinąs iš jos turėjo praeiti jį. Greičiausia, kad kariuomenės įgula atlikdavo jame kai kuriuos pratimus, rikiuodavosi apžiūrai ar praleisdavo ten savo laisvalaikį, mėtydami kauliukus, žaisdami vieną ar kitą kurį savo mėgiamąjį žaidimą, ir taip toliau. Taigi matyti, kad tasai kiemas buvo aprūpintas tvirtu „grindiniu“. Tokį grindinį surado ir jo buvimą ištyrė archeologai pastaraisiais metais. Apytikriai apskaičiavimai, atlikti griuvėsiuose, leistų spręsti, kad kiemo būta apie 2.500 kvadratinių metrų ploto[2]). Šalia Antonijos tvirtovę supusių įvairių pastatų griuvėsių buvo užtiktas taip pat ištisas kvartalas to grindinio ir dar labai gerai išsilaikęs, nepaisant po to vykdytųjų ten keitimų. Grindinys yra būdingas romėnų statybai, tokiai, kokia naudojosi Erodas Didysis, Antonijos tvirtovės sta-

2) Visas tas kiemas šiandieną yra po dabartiniu Siono seserų vienuolynu, Pranciškonų konventu ir vadinamąja „Štai žmogus“ arka. Paskutinysis vardas, nors ir nešiojąs klaidingą arkos pavadinimą, rodo, kad senovinis krikščionių padavimas turi puikiausią archeologinį pagrindą. Pažymėtina, kad ir Flavijus Juozapas ne kartą taip pat mini „Litostratos“ pavadinimą (Žydų karas VI,85,189), nors tuo nusakydamas ne vidinį Antonijos tvirtovės kiemą, o šventyklos išorinį kiemą, kuris Antonijos tvirtovę jungė su šventykla.

tytojas. Gabalai akmens, dideli ir ištisiniai, kartais iki 2 metrų ilgio, pusantro metro pločio ir pusės metro storio. Tarp daugelio pėdsakų, kurie liko tuose akmenyse, ilgus šimtmečius naudojant juos, patys įdomiausi yra įvairūs braižiniai ir ženklai, matyti, romėnų žaidimų, įrėžtų laisvą valandą kareivių.

Tad praktiškai už tikrą dalyką galima laikyti tai, kad rastasis „grindinys" yra evangelisto minimasis „Litostratos" ir kad Pilotas toje vietoje, kuri taip pat vadinama „Gabata", tą ypatingą dieną buvo įsirengęs savo pretoriumą.

579. Sužinojęs, kad sinedriumo nariai ir didžiulė žmonių minia yra lauke, prašydami leisti pasikalbėti dėl kažkokio kaltinamojo, Jėzaus Nazarėno, Pilotas išėjo pas juos ir, apžvelgęs visus, iš pradžių paklausė: „Kokį skundą atnešėte prieš šitą žmogų?" Jam buvo atsakyta: „Jei šitas nebūtų piktadarys, mes nebūtume jo tau įdavę".

Toksai atsakymas nebuvo joks kaltinimas. Greičiau buvo norėta tuo paveikti Piloto gerą valią, matyt, norint sužadinti jo pasitikėjimą kaltintojais ir kad jis priimtų tą sprendimą, kurį kaltinamajam paskelbė sinedriumas. Tarytum jie būtų sakę, kad valdovui nėra ko rūpintis; jų pažiūros į teisę ir teisingumą lygiai tokios pat, kaip ir jo, ir jie atsigabeno čia šitą žmogų į jo teismą tiktai dėl to, kad jis yra tikras nusikaltėlis, nusipelnęs mirties.

Pilotas išsiaiškino jų žodžius taip, kaip jie buvo pasakyti. Patyręs romėnas tuojau suprato, kad tai yra vienas tų daugelio klausimų, kuris yra susijęs su žydų religiniais įsitikinimais ir kuriame jis neturi visiškai jokio noro maišytis. Dėl to jis griebėsi veikiančiųjų teisės nuostatų ir atsakė: „Imkite jį ir jūs patys teiskite jį, žiūrėdami savo įstatymo". Tai, aišku, nereiškė, kad kaltintojai galėtų daryti su imtiniu, ką tik jie nori, įskaitant ir mirties bausmę. Tai buvo greičiau tik užuomina, kad jie pritaikytų savo tauti-

nius įstatymus, išskyrus, žinoma, mirties bausmę. O čia kaip tik ir buvo pati jautriausioji klausimo vieta, ir kaltintojai netiesiogiai atkreipė Piloto dėmesį: „Mums nevalia nieko nužudyti".

Šis atsakymas atskleidė tikruosius jų ketinimus ir taip pat parodė, kas buvo tą naktį įvykę. Jei sinedriumas kreipėsi į Romos atstovą, tai jau tik ne leidimo prašyti, kad būtų uždėta pabauda, ar kad būtų leidžiamuosius 39 kirčius (§61). Tai vis bausmės, kurias jie patys galėjo priteisti be prokuratoriaus pritarimo. Kaltintojai norėjo, kad būtų leista įvykdyti mirties bausmę, kurią sinedriumas paskelbė tą naktį, bet kuriai jie neturėjo galios įvykdyti. Dėl to Pilotas suprato, kad kaltintojai norėjo imtiniui mirties bausmės.

580. Tuo būdu Jėzui buvo iškelta nauja bylos eiga civilinės valdžios teisme. Bet reikėjo įrodymų įtikinti naujajam teisėjui, kuris, beveik tikra, niekada negirdėjo kalbant apie Jėzų Nazarėną, ir kaltintojai pasirūpino tinkamų kaltinimų, kad padarytų teisėjui įspūdžio. Žydai tada tarė jam: „Radome, kad šitas kelia sumišimą mūsų tautoje, draudžia mokėti mokesčius Cezariui ir sakosi esąs Kristus (Mesijas) karalius"[3]). Tai buvo aiškiai politinis kaltinimas ir kaip toks atstojo anuos religinius kaltinimus, kurie buvo iškelti sinedriumo tribunole. O čia, romėnų magistrate, Jėzus pristatomas kaip politinis revoliucionierius, o ypač, dar tiksliau, kaip Galilėjos Judo sekėjas (§514), bandąs trukdyti mokesčių mokėjimą Cezariui, taip pat ir kaip vaizduojąs save tautiniu vadu, nešiojančiu politinio mesijinio karaliaus titulą. Tad aišku, kad paskutinioji kaltinimo dalis susijusi su pasisavinimu politinės karaliaus valdžios.

Bet Pilotas nebuvo toks negudrus, kad tokį blizgesį priimtų už auksą; tuojau jis suvokė, kad už tų kaltinimų slepiasi kažkas visiškai kita. Bet kuriuo at-

3) Luko 23,2

veju, kaltintojai pasirinko tai, kas esmėje buvo labai jautru. Jam, kaip Romos atstovui, jie atgabeno žmogų, apkaltintą suokalbiaujant prieš Romą, ir nors jis tuojau suvokė, kad kaltinimas visiškai nepagrįstas, vis tiek buvo priverstas priimti tai ir aiškintis. Jei jis nepadarytų šitaip, tai būtų tikro pavojaus, kad nepatenkinti ieškovai gali įskųsti jį Romai, kaip labai negriežtą politiniams sąjūdžiams, nukreiptiems prieš jo atstovaujamąją valdžią. Taigi, kaip teisės žmogus, jis buvo pasiryžęs iškelti aikštėn kaltintojų dviveidiškumą, bet tuo pat metu, kaip romėnų magistratas, jis turėjo pasirodyti budrus imperijinės valdžios saugotojas. Nieko kita neliko daryti, kaip tik apklausinėti imtinį.

581. Pilotas grįžo į pretoriumą, į kurį tuo metu buvo jau įvestas imtinys, o kaltintojai ir toliau skrupulingai tebestovėjo lauke, ir pradėjo tardymą pačiu kritiškiausiu klausimu: „Ar tu esi žydų karalius?“ Tuo klausimu iš tikro buvo pakartotas tasai paskutinis kaltinimas, kuris buvo iškeltas prieš Jėzų, bet Pilotas „žydų karaliaus“ pavadinimą tyčia panaudojo dviprasmiškai. Iš tiesų tai maždaug reiškė: „Ar tu iš tikro esi žydų karalius kuria nors tų antžemiškųjų ir dieviškųjų prasmių, kurios taip dažnai minimos jūsų tautos raštuose; arba ar esi tu žydų karalius ta prasme, kuria Numa Pompilijus yra buvęs romėniškųjų prosenių karalius, arba Antipatro sūnus Erodas buvo jūsų prosenių karalius čia, Palestinoje, prieš pusę šimtmečio? Ar tu esi idealaus ir nematomo pasaulio karalius, ar šio materialaus, matomo pasaulio?“ Jėzus atsakė: „Ar pats iš savęs tai klausi, ar kiti tau (tai) pasakė apie mane?“

Pilotas nepraleido pro pirštus to, kad šiuo klausiamuoju atsakymu norėta prašalinti jo klausimo dviprasmiškumą. Tai suerzino jį, ir su tam tikra panieka jis atsakė: „Ar aš žydas? Tavo tauta ir vyriausieji kunigai man tave įdavė. Ką esi padaręs?“ Jėzaus

atsakymas vėl skyrė Pilotą ano klausimo dvi prasmes: „Mano karalystė ne iš šio pasaulio. Jei mano karalystė būtų iš šio pasaulio, mano tarnai juk kovotų, kad (aš) nebūčiau įduotas žydams. Bet dabar mano karalystė ne iš čia". Pilotas, šiek tiek nustebintas tokio atsakymo, panoro išsiaiškinti bent vieną reikalą ir paklausė: „Tai tu esi karalius?", be abejonės, laukdamas, kad kaltinamasis paneigtų tokį tvirtinimą.

Tačiau Jėzus nepaneigė, nes atsakė: „Tu pats sakai, aš esu karalius". Tai buvo lygu pasakyti: „Esu iš tikrųjų karalius, kaip tu sakai" (plg. §543,567). Tačiau dar paaiškino, pasakydamas gal tai, ko Pilotas laukė: „Aš tam (tikslui) gimiau ir (tam tikslui) atėjau į pasaulį, kad liudyčiau apie tiesą. Kiekvienas, kurs yra iš tiesos, klauso mano balso".

Įkyrėtas Pilotas šiurkščiai nutraukė: „Kas yra tiesa?"

582. Tai buvo ne tiek klausimas, kiek sušukimas, nes Pilotas tuoj pakilo eiti tartis su žydais. Tie žodžiai greičiau rodė, kad tardymas išeina iš ribų į atitrauktinę sritį, kuri visiškai nedomino magistrato. Dėl to jis nerūpestingai šūktelėjo: „Ką tu supranti tiesa?" Romoje Pilotas šimtus kartų gal bus girdėjęs filosofuojančių graikų ginčus namuose ir aikštėse, gaudančių sestercijas (senovės Romos pinigai), ir jam buvo mirtinai nusibodę klausytis tų nesibaigiančių samprotavimų dėl tiesos ir klaidos. Dėl to tą rytą jis neturėjo nė mažiausio noro dar kartą išgirsti tai iš šio nežinomo žydo.

Kiekvienu atveju Pilotui net ir iš šio trumpo pokalbio su Jėzum pasidarė daugiau negu aišku, kad jis yra visiškai nekaltas ir kad visą skundo reikalą bus paskatinusi žydų tautos vadų neapykanta, kai jis įsipyko jiems dėl religinių rietenų. Čia susidūrė du skirtingi Piloto būdo bruožai ir vienas kitą pastiprino: vienas jų buvo teisės pajutimas, kurį jis, kaip romėnų magistratas, be abejo, turėjo ir kuris vertė jį

Immaculate Conception

reikalauti, kad būtų gerbiamas įstatymas; antrasis — pikta panieka, kurią jis jautė judaizmo vadams, suteikusiems dabar jam puikią progą įstatymo vardu užkirsti kelią jų norams įgyvendinti ir atlikti tai įstatymo vardu. Abu šie teisėjo jausmai reikalavo kaltinamąjį paleisti.

Tuo tarpu lauke buvo girdėti visuotinis minios murmėjimas, o kartais vidun prasiveržda vo garsesnis kaltinimo šūksnis. Prieš eidamas ten pas juos, Pilotas dar bandė iš paties kaltinamojo išgauti kokią nors gintis skirtą mintį; taigi jis grįžo atgal ir, smalsumą rodydamas, paklausė: „Ar tu nieko neatsakai? Žiūrėk dėl kokių didelių dalykų jie tave skundžia“[4]. Bet imtinys, kuris ką tik buvo pasisakęs liudijąs tiesą, visiškai nieko nebeatsakė.

583. Pilotas dėl Jėzaus tylėjimo nustebo, bet jis dar ketino ginti tylųjį atsakovą net ir be jo paties pagalbos ir išėjęs pareiškė sinedriumo nariams ir miniai: „Aš nerandu jame jokios kaltės!“ Tai turėjo visiškai baigti bylą.

Sinedriumo nariai pasipiktino tuo daugiau negu minia. Jie smarkiai protestavo, vienas už kitą visi kartodami prieš Jėzų įvairius kaltinimus, o ypač pabrėždami tą politinį: „Jis savo mokslu kursto tautą visoje Judėjoje, pradėjus nuo Galilėjos iki čia!“[5]. Pastarieji žodžiai ypač patraukė Piloto dėmesį. Jis paklausė, ar Jėzus yra galilėjietis, o kai jam buvo atsakyta, kad jis yra pavaldus tetrarkui Erodui Antipai, tai jis įžiūrėjo čia sau palankią aplinkybę.

Pilotas buvo tikras, kad Jėzus pasirodys toks pat nekaltas ir tada, kai jį ištardys Erodas, kaip jis kad patyrė, išklausinėjęs jį pretoriume. Tai jam suteiktų dar vieną įrodymą nutildyti kaltintojams ir pažeminti jiems, be to, dar visiškai teisėtai. Be to, toji byla sudarė jam labai puikią progą pagerinti santykiams

4) Morkaus 15,4

5) Luko 23,5

su tetrarku, kurie buvo pastaruoju metu gana nedraugiški, greičiausia, dėl to, kad Erodas šnipinėjo imperatoriui Tiberijui romėnų magistratus Rytuose[6]). Todėl jis, tariamai rodydamas pagarbą, nusprendė tetrarko valdinį nusiųsti jam pačiam teisti. Iš tiesų Jėzus buvo apkaltintas prieš Romos atstovo tribunolą, ir ten jis būtų turėjęs būti teisiamas, vis tiek, kur jis būtų gimęs; bet Pilotas tais praktiškais sumetimais buvo pasiruošęs šiuo ypatingu atveju atsisakyti sau priklausančios jurisdikcijos.

584. Erodas Antipas tomis dienomis Velykų proga kaip tik buvo Jeruzalėje. Kai sužinojo, kad prokuratorius jam atsiuntė tą suimtąjį galilėjietį, „labai apsidžiaugė; jis jau seniai norėjo jį pamatyti, nes daug buvo apie jį girdėjęs ir tikėjosi išvysiąs jį darant kokį nors stebuklą". Jau žinome, kad iš tiesų Erodas Antipas Jėzų laikė prisikėlusiu Jonu Krikštytoju (§357), ir įgimtas prietaringumas to, kuris nužudė Jėzaus pirmtaką, čia buvo dar gyvesnis, kiek tai susiję su savo aukos prisiminimu.

Erodas davė Jėzui daug klausimų, bet nesulaukė nė vieno atsakymo. Jei kaltinamasis atsisakė kalbėti, tai kaltintojai, kurie stropiai atsekė jį čia, pasirodė ypač kilnūs kalbėtojai. Čia, žydų karaliaus akivaizdoje, jie bus, greičiausia, pabrėžę būdingesnius žydiškus kaltinimus, tokius, kaip tariamasis Jėzaus piktžodžiavimas, prasižengimas šubatai, tariamieji grasinimai šventyklai ir jo pareiškimai, kad jis yra lygus Dievui. Kaltinamojo tylėjimas nuvylė Erodą; jo teisinis protavimas buvo blaivesnis, negu skundėjų, ir nors jis buvo nusivylęs, pajėgė vis dėlto įžiūrėti, kad visus tuos kaltinimus yra paskatinusi neapykanta ir kad kaltinamasis yra nekaltas. Jis

6) Tą spėliojimą, kaip atrodo, patvirtina Erodo ir Vitelijaus susikirtimas, apie kurį pasakoja Flavijus Juozapas (Žydų senovė XVIII, 104-105; plg. Kasijus Dione, LIX; Svetonijaus Caligula, 14).

būtų turėjęs tuojau pat tokiu ir paskelbti jį ir paleisti; bet pasiputęs tetrarko išdidumas reikalavo šiek tiek kerštо dėl to nusivylimo, kurį jis patyrė.

Erodas įsakė šalia jo buvusiems sargybiniams apgaubti nešnekųjį imtinį šviesiu drabužiu (gr. —„lampran"), vienu tų puošniųjų drabužių, kokiais žymieji žmonės Rytuose vilkėdavo iškilmingomis progomis. Gal tetrarkas savo tokį drabužį, nudėvėtą ir nebevilkimą jau, atnešė, kad galėtų pasityčioti iš imtinio, dabar apdaryto karalium, kokiu jis skelbėsi. Patsai jo juokas, kurį jis pasirinko baigti tardymui, rodo, kad imtinį jis palaikė kvailu ir juokingu žmogum, bet, aišku, ne pavojingu, ir tuo be sąlygų buvo atmestas kaltinimas, kad Jėzus kelia sąmyšius ir kaltas šventvagyste. Antraip jis būtų jį ypač griežtai nubaudęs, o ne išstatęs jį linksmai pajuokai.

Šituo būdu apvilktas ir lydimas kandžių šauksmų savo kaltintojų, kurie nuolat visur sekiojo paskui jį, Jėzus buvo grąžintas Pilotui. Lukas, kuris vienintelis nupasakoja šį epizodą, sako, kad „tą pačią dieną Erodas ir Pilotas pastojo prieteliais, nes pirma to buvo vienas kitam neprieteliai"[7]).

585. Kai Jėzus grįžo atgal pas jį, Pilotas pamatė, kad Erodas nenori maišytis į šį reikalą, ir tada jis susirūpino, nes suprato, kad reikalas yra žymiai rimtesnis ir keblesnis, negu jam iš pradžių atrodė. Jis dar tvirtai tebesilaikė įsitikinimo, kad imtinys yra nekaltas, bet jis nusprendė padaryti kai kurių nuolaidų kaltintojams, tikėdamasis tuo būdu sutvarkyti reikalą. Teisininkas nusileido politikui.

7) Kai kuriems šių dienų kritikams šis epizodas atrodo įtartinas, bet ne dėl dokumentų trūkumo, o dėl įprasto jiems iš anksto susidaryto nusistatymo, kuris galėtų būti suvestas į neišsenkamą troškimą sunaikinti evangelinius pasakojimus. Kadangi tai yra vis tas pats senas jau metodas, tai pakanka tik nurodyti, kad juo ir čia naudojamasi.

Tad jis kreipėsi į kaltintojus šitokiu galvojimu: „Jūs atvedėte man šitą žmogų, būk jis keliąs maištą tautoje, ir štai, aš, klausinėdamas jūsų akivaizdoje, neradau tame žmoguje nė vienos tų kaltybių, dėl kurių jį skundžiate. Taip pat ir Erodas; nes buvau nusiuntęs pas jį, ir štai nieko nepadaryta, kas rodytų jį esant vertą mirties". Iki čia Pilotas kalbėjo kaip teisininkas, įkvėptas teisės jausmo. Bet tuojau po to prasikiša politikas, ateidamas su šitokia netikėta išvada: „Taigi, aš jį nuplakdinsiu ir (jį) paleisiu (į laisvę)". Šios išvados tikroji logiška klaida yra tame „taigi". Jei nei Pilotas, nei Erodas nerado jame jokios kaltės, nieko, kas rodytų, kad jis yra vertas mirties, tai kaip tad pateisinti tą „taigi"? Kaip galima teisėtu laikyti pažadėtąjį plakimą, ypač dar, kad tai nebuvo kokia lengva bausmė, bet tas baisusis „romėniškasis plakimas"?

Bet iš prokuratoriaus reikalavo politika, ko neleido teisė.

586. Pilotas, vos padaręs šią nuolaidą, kaltintojams nuraminti iškėlė dar kitą pasiūlymą. Buvo paprotys, kad Velykų proga pagal minios reikalavimą prokuratorius paleisdavo vieną kalinį[8]). Taigi Pilotui atrodė, kad bus teisinga ir patogu šįkart parodyti Jėzui palankumą, nes tuo būtų (bent iš dalies) išgelbėta teisingumo garbė, o taip pat patenkinti kaltintojai.

Tuo metu kalėjime buvo žymus piktadarys, vardu Barabas („tėvo sūnus"), pakankamai dažnas var-

8) Kai kurie šių dienų kritikai paneigė tai, kad tokio papročio būta, taip pat grynai iš nepasotinamo troškimo prieštarauti evangelistų pasakojimui, nors šie visi keturi yra užrašę tą vietą. Panašius, nors ir nelygiai tokius pat, papročius liudija Titas Livijus (V,13) ir Atenejus (XIV,45). Visiškai tokį pat paprotį liudija vienas Egipto papirusas iš 85 m. po Kr., kuriame Romos prefektas Egiptui skelbia, kad tūlas Fabijonas yra nusipelnęs nuplakti, bet miniai reikalaujant paleis jį (G. Vitelli, Papiri fiorentini, I, Milano, 1905, p. 113-116).

das rabinų raštuose. Pagal kai kurių evangelijų kodeksus, kurių tačiau tokių nėra daug ir kurių autoritetas yra menkas, to žmogaus pilnas vardas buvo „Jėzus Barabas“, tai yra, Jėzus buvo jo tikrasis vardas, o Barabas — pravardė. Riaušių metu, kurias, greičiausia, jis pats ir sukėlė, Barabas buvo užmušęs žmogų, o, be to, jis buvo nuolatinis vagis. Jis dabar laukė kalėjime prokuratoriaus sprendimo. Pilotas galvojo, kad jei jis kaltintojams leis pasirinkti tarp Jėzaus ir Barabo, tai jie, žinoma, reikalaus Jėzaus, turint galvoje tą visiems žinomąjį Barabo vardą. Todėl jis nuėjo į pretoriumo tarpdurį ir tarė: „Katrą norite, kad jums paleisčiau? Barabą ar Jėzų, kurs vadinamas Kristumi?“, ir, norėdamas būti dar aiškesnis, pridėjo: „Žydų karalių?“

Pilotą čia išdavė tasai nepakankamas pažinimas ne tiek tautos, kurią jis valdė, kiek jos dvasinių vadų. Tiesą sakant, jo pasiūlymas padarė šiokio tokio įspūdžio miniai, šūkavusiai pretoriumo priekyje tai, ką vyriausieji kunigai ir tautos vyresnieji, jos dvasiniai vadai, nurodinėjo jai. Jėzus tikrai nepatiko šitai samdinių tamsuomenei, nes jis nepatiko jų ponams, bet tuo pat metu Barabą jie laikė paskutiniu nusikaltėliu, kuris nusipelnė ne dovanojamas, o galimai griežčiausios bausmės. Todėl kilo trumpas sąmyšis, kol samdiniai svyravo tarp savo sąžinėje dar likusio garbės pajutimo ir jokio pasigailėjimo nežinančių jų šeimininkų reikalavimo.

587. Tada įvyko įdomus dalykas. Pilotas, visiškai tikras tuo, kad jis pagaliau surado išeitį, netikėtai susilaukė privataus savo žmonos įspėjimo šitokiais žodžiais: „Nieko nedaryk šitam teisiajam; nes aš šiandien sapne daug dėl jo kentėjau“. Šią žinią perduoda Matas, evangelistas, kuris visada rūpestingai atžymi dieviškus pranešimus, perduodamus sapnais (§239). Romėnų magistratams dar tik neseniai buvo leista pasiimti su savim žmonas į tas žemes, ku-

rių valdyti jie buvo skiriami; respublikos metu tai nebuvo leidžiama.

Žmonos pranešimas Pilotui turėjo padaryti didelio įspūdžio. Koks skeptikas jis bebūtų buvęs dėl filosofinių teorijų ir ginčų dėl tiesos ir klaidos, bet tikrai buvo labai jautrus dėl paslaptingų ženklų, kuriais taip tikėjo jo dienų romėnai. Visa Roma, geriausia, žinojo, kad Julius Cezaris būtų išvengęs anų lemtingų 23 durklo smūgių (44 m. prieš Kr. kovo 15 d.), jei butų paklausęs savo žmonos Kalpurnijos, kuri tą dieną prašė jį neiti į senatą, nes naktį buvo sapnavusi savo vyrą mirtinai subadytą. Nėra negalimas dalykas, kad Pilotas tuo metu pagalvojo apie Kalpurniją. Kiekvienu atveju, jis buvo jau giliai įpainiotas į šio teisiojo bylą, ir žmonos įspėjimas, žinoma, buvo kita priežastis daryti viską, ką tik jis gali, imtiniui paleisti.

588. Tuo tarpu trumpas sąmyšis pasibaigė, nes triukšmingoji samdinių tamsuomenė jau buvo apsisprendusi, pamokyta savųjų šeimininkų, kurių ji pasiryžo paklausyti, atsisakydama garbingųjų sąžinės reikalavimų: „Vyriausieji kunigai ir vyresnieji įkalbėjo žmones reikalauti Barabo, o Jėzų pražudyti“[9]).

Susidūrimas prasidėjo iš naujo, nes abi pusės gavo pastiprinimų: prokuratorius iš savo žmonos, o minia iš sinedriumo narių patarimų. Pilotas vėl paklausė kaltintojus: „Katro iš dviejų norite, kad būtų jums paleistas? Visi vienbalsiai atsakė: Barabo!“

Nustebintas tokio pasirinkimo, Pilotas rūpinosi ne jų pasirinktuoju nusikaltėliu, o atstumtu teisiuoju, ir jis instinktyviai paklausė: „Tai ką gi aš turiu padaryti su Jėzum, kurs vadinamas Kristumi?“ O tinkamai pamokyta minia sušuko: „Tebūnie prikaltas ant kryžiaus!“ Prokuratorius nenusileido: „Bet ką gi pikta jis yra padaręs?“ Aišku, jo, kaip teisininko, pro-

9) Mato 27,20

tavimas reikalavo kokio nors pateisinimo tai norimajai aukščiausiai bausmei; o pateisinimas, kokį jis gavo, buvo vis tas pats nuolat kartojamas šauksmas: „Tebunie prikaltas ant kryžiaus!“[10]).

Pilotas dėl tokio apsisprendimo ne tiek nuliūdo, kiek sutriko, sumišo, pasibiaurėjo. Nieko jis nepasiekė, bandydamas įtikinti šią rėksnę tamsuomenę; teisininkas kalbėjo tokia kalba, kurios jie nesuprato, o, be to, dar ir fiziškai sunku buvo priversti juos išgirsti pro tuos nuolatinius ir garsius šauksmus. Tačiau Pilotui rupėjo jiems parodyti, kad jis visiškai nedalyvauja tuose kraujo trokštančiuose jų noruose, ir dėl to jis pasinaudojo tokiu veiksmu, kurį jie galėtų net ir matyti, jeigu jie nenustoja triukšmavę pasiklausyti. Jis atsinešė dubenį vandens ir minios akivaizdoje nusiplovė rankas, tai vis dar tebešaukiant imtinio mirties. Tasai veiksmas apskritai buvo įprastas simbolis ne tik tarp žydų[11]), bet taip pat ir tarp kitų senovės tautų. Šiuo atveju buvo parodyta, kad prokuratorius atsisako prisiimti bet kokią atsakomybę, vis tiek, kokios bebūtų reikalo išdavos. Tada vienu metu, kai šauksmai šiek tiek sumažėjo, jis dar sušuko: „Aš nesu kaltas šio teisiojo krauju! Jūs žinokitės!“ Daugelis išgirdo jo žodžius, ir tuojau pat buvo atsakyta visišku tikrumu: „Jo kraujas teesie ant mūsų ir ant mūsų vaikų!“

589. Tas linkėjimas ar įžadas kviečia trumpai pasvarstyti reikalą, kuris, be kito ko, nėra koks nors bereikšmis Jėzaus bylos eigoje. Jį vieningai išreiškė judaizmo dvasiniai vadai ir didelė Jeruzalės gyventojų dalis. Tai buvo tikras „tautos balsas“, griežtai oficialus įžadas, išreiškiąs tiek vadų, tiek ir visuomenės narių, sinedriumo ir liaudies troškimus. Aišku, tas linkėjimas ar įžadas buvo nukreiptas ne į Romos prokuratorių, bet į daug aukštesnį teisėją, tai yra, į aną,

10) Mato 27,22-23

11) Herodotas I,35; Eneida II, 719; ir t.t.

į kurį daug kartų šaukiamasi Izraelio Šv. Rašte ir kuris buvo vienintelis, galįs padaryti, kad reikalaujamasis kraujas kristų ant Izraelio tolimos ateities vaikų. Tiktai anas aukščiausiasis Teisėjas galėjo „tautos balsą" paversti į „Dievo balsą", priimdamas tą troškimą ir įkūnydamas jį. Šių dienų istorikas ištirs, ar tai iš tikro įvyko, ir tai galėtų padaryti svarstydamas ne tik senųjų laikų, bet ir šiandieninę istoriją.

Tai dar ir dėl to minime, nes ir mūsų laikais kaip tik tasai įžade ištartasis „vaikų" klausimas vėl buvo iškeltas. Kadangi jau nebeveikia sinedriumas, kuris prieš 19 šimtmečių pasmerkė Jėzų ir išreiškė norą, kad jo kraujas kristų ir ant tolimiausios ateities Izraelio vaikų, tai tie vaikai 1933 m. Jeruzalėje sudarė ypatingą penkių įžymių izraelitų tribunolą, kad jis peržiūrėtų aną sprendimą. Jo ištarmė, keturiais balsais prieš vieną, buvo ta, kad anas senasis sinedriumo sprendimas turėtų būti atšauktas; jie patvirtino, kad „buvo įrodytas kaltinamojo nekaltumas, jo pasmerkimas buvo viena baisiausiųjų klaidų, kurias tik žmonės yra padarę, ir ją atitaisius būtų atstatyta žydų giminės garbė"[12]).

590. Ties šia bylos eigos vieta Pilotas atsidūrė labai prieštaringose dvasinėse sąlygose. Jis pats buvo įsitikinęs Jėzaus nekaltumu, o jo žmonos paslaptingas pranešimas dar padidino tą įsitikinimą. Be to, užsispyręs ir užgautas valdytojas įžiūrėjo čia puikią progą parodyti savo valdomiesiems žmonėms tokios pašaipos, kuri jam būtų maloni, o šįkart dar suderinta su įstatymu ir teisingumu. Kita vertus, tasai pastovus kaltintojų atkaklumas, užuot mažėjęs, dar vis nuolat didėjo, ir jeigu jiems būtų aiškiai ir visu stiprumu pasipriešinta, tai šitai nesunkiai galėtų sukelti vieną tų liaudies maištų, kurie būdavo pagrindinis kiekvieno romėnų valdytojo Judėjoje nuogąstavimų

12) Ši ištrauka yra iš Paryžiuje leidžiamojo žurnalo Jerusalem, 1933 m. gegužės-birželio mėn. nr., p.464.

ir rūpesčių šaltinis. Nebekalbant jau apie baimę, kad apie jį gali būti pasiųstas skundas Romai, vien tik mintis, kad įmanoma susilaukti neramumų, vertė Pilotą svarstyti su didžiausiu buklumu, kaip nuspręsti, o kai jo akyse vis labiau niaukėsi griežto teisingumo vaizdas, tai šio vietą palaipsniui užėmė viliojantys politinės naudos bruožai.

Taigi jis stengėsi apeiti tą kliūtį, bandydamas vieną dalyką po kito, tartum norėdamas mažesnio masto nuolaidomis patraukti kaltintojų dėmesį. Pirmiausia, jis patenkino minios reikalavimą paleisti Barabą; be to, dar vis tikėdamasis kaltintojus padaryti nuolaidesnius, jis nuplakdino Jėzų, kaip buvo pažadėjęs.

591. Romėnai plakimą „flagellatio" vykdydavo paprastai prieš kryžiuodami, bet kartais tai būdavo atskira bausmė ir galėjo atstoti mirties bausmę kaip pakaitalas. Vykdydavo kareiviai. Kalinys būdavo išrengiamas ir už rankų riešų pririšamas prie stulpo tokiu būdu, kad būtų susilenkęs. Plakama būdavo ne rykštėmis, kurias paprastai naudodavo plakti mirti pasmerktiesiems romėnų piliečiams, bet tam reikalui skirtu įnagiu (flagellum). Tai buvo stiprus botagas su keletu atraižų gale, su įrištais metalo rutuliukais ar net su įtvirtintais aštrumais (scorpiones). Žydams įstatymas leido plakant įkirsti tam tikrą ribotą kirčių skaičių (§61), bet romėnuose kirčių skaičius buvo paliktas budelio valiai arba kol kalinys pajėgia iškęsti. O ypač jeigu kas būdavo baudžiamas mirtim, tai toksai buvo jau laikomas kažkuo mažesniu už žmogų, tuščiu atvaizdu, kuriuo įstatymas nebesirūpino, kūnu, kuris gali būti visiškai laisvai, be jokio pasigailėjimo daužomas. Taigi jei kas praeidavo romėniškąjį plakimą, tai jau būdavo pavirtęs į šlykščią ir pasibaisėjimą keliančią baidyklę. Su pirmaisiais smūgiais pamėlynuodavo kaklas, nugara, šlaunys, rankos, kojos, paskui iškildavo melsvi kirčių ženklai ir pati-

nimo mėlynės; paskui oda ir raumenys palaipsniui imdavo trukti, kraujo indai atsiverdavo, ir iš visur tryksdavo kraujas, kol pagaliau plakamasis tapdavo kraujuojančios mėsos krūva, netekęs savo išvaizdos bruožų. Dažnai jis nuo kirčių nualpdavo, o kartais ir mirdavo[13]). Horacijus, nebuvęs joks minkštaširdis, tą pausmę vadina „pasibaisėtinu plakimu".

Tai šitokiam kankinimui Pilotas atidavė Jėzų, nors jo tikslas buvo nuolaidomis išgelbėti jį nuo mirties.

592. Kai buvo baigtas vykdyti plakimas, Jėzus dar kuriam laikui buvo paliktas sauvalei kareivių, kurie vykdė plakimą ir kurie su juo elgėsi taip, kaip buvo įprasta su pasmerktaisiais mirti. Su jais, kaip jau išbrauktais iš žmonių giminės, būdavo leidžiama daryti bet kokius žiaurius juokus ar nežmoniškai tyčiotis. Kai tiems budeliams atsibodo plakti Jėzų ir jie panoro vel aprengti jį, tai pakvietė kitus būrio kareivius linksmai susirinkti aplink auką. Jie užmetė Jėzui ant pečių purpurinį apsiaustą, kokį dėvėdavo po per-

13) Šie duomenys nėra nei fantastiniai, nei perdėti, bet surankioti iš romėnų autorių įvairių prasitarimų ir užuominų. Pakanka čia pacituoti Cicerono pateikiamąjį aprašymą ne „flagellatio", bet „verberatio" (kuris buvo netoks žiaurus), kuriuo Verras nubaudė romėną Servilijų Sicilijos Lilibeo vietovėje. Kai teisme Servilijus dar teisinosi, „jį apsupo šeši labai stiprūs ir žmonėms mušti patyrimo įsigiję liktoriai (senovės Romos aukštųjų valdininkų garbės sargybiniai), sudaryti iš atleistųjų vergų (jie vydydavo magistratų sprendimus). Jie labai žiauriai nuplakė jį rykštėmis. Pagaliau pirmasis liktorius Sekstas, kurį įvairiomis progomis jau dažnai esu minėjęs, apsuko savo rykštę kitu galu ir pradėjo ko žiauriausiai kirsti vargšui nelaimingajam per akis. Pastarasis sukrito žemėn, krauju pasruvusiu veidu ir akimis; nepaisant to, šie ir toliau daužė jį ir parpuolusį, kol jis kartą pasisakė pasižadąs. Tada, paverstas į šitokį, jis buvo išgabentas, kaip miręs, ir iš tiesų netrukus po to jis mirė" (In Verrem, II, 5, 54).

galių karo vadai; supynė erškėčių vainiką ir uždėjo ant galvos kaip karūną; tarp surištų rankų įspraudė dar nendrę, kaip karališkąjį skeptrą.

Argi jis nebuvo pasiskelbęs žydų karaliumi? Na, tai tegu jis pasirodo kaip karalius tiems kareiviams su skeptru, karuna ir purpuro apsiaustu. Dar su didesniu pasitenkinimu turėjo lietis tų kareivių pasityčiojimai, nes jie buvo ne legionieriai, o kohortų pagalbiniai kareiviai ir, gal būt, daugiausia susamdyti iš prieš žydus nusistačiusių kaimyninių tautų, ypač sirėčių ir samariečių, o pastarieji buvo patys pikčiausi žydų priešai, bet nepaprastai ištikimi romėnams[14]). Taigi jiems išskirtinai malonu buvo pasityčioti ir pasijuokti iš tokių nekenčiamų žydiškų niekšų karaliaus.

Kaip ypatinga pagarba būdavo parodoma pergalę šventiančiam karo vadui, taip ir tie žiaurūs juokdariai pradėjo marširuoti Jėzaus priekyje, priklaupdami ir nuolankiai bei pagarbiai kartodami: „Sveikas, žydų karaliau!“ Bet tuojau pat pakilę spiaudė Jėzui į veidą, ištraukę iš jo surištų rankų nendrę, musė ja į ant galvos uždėtąjį erškėčių vainiką[15]).

14) Plg. Flavijaus Juozapo Žydų karą II,52,69,96 ir t.t.

15) Kad kareiviai šitaip elgėsi su Jėzum, lengva tai paaiškinti jų pačių būdo savybėmis ir karaliaus titulu, į kurį jis buvo pareiškęs teisių. Bet šitoksai aiškinimas pasirodė per paprastas kai kuriems tyrinėtojams, trokštantiems supainioti, kas yra nesudėtinga, ir parodyti didelį savo išmanymą, kur nėra reikalo. Taigi jie surado nemaža užslėptų prasmių toje pajuokoje, kurią iškentėjo Jėzus. Kai kurie jų išrado, kad tai esama persų šventės pamėgdžiojimo, tos sacejų šventės, kurią yra aprašęs Berosas, o ypač Dijonas Krizostomas ir kurios metu iš pasmerktojo mirti žmogaus būdavo kurį laiką tyčiojamasi, kaip iš tariamojo karaliaus, o paskui jis nuplakamas ir nužudomas. Kiti tyrinėtojai galvojo apie saturnalijas, kuriose taip pat būdavo parodijuojamas karalius, beveik panašus į karnavalo karalių, po visa to paprastai nužudomas. Dar kiti įtraukė čia mimikus ir klounus, kurie vaiz-

593. Tarp šių visų įvykių praėjo daug laiko. Nuo Jėzaus pirmojo pasirodymo pas Pilotą dar ankstų rytmetį (§576) praėjo ne mažiau kaip ketvertas valandų, valdytojui besiginčijant su minia, paskui Jėzus buvo vedamas pas Erodą ir grąžinamas pas Pilotą, plakamas ir įžeidinėjamas kareivių, ir dėl to dabar jau turėjo būti tarp mūsų dešimtos ir vienuoliktos valandos ryto. Tuo metu Pilotas vis tebegalvojo, kaip jis galėtų dar bandyti išgelbėti Jėzų, o minia tebelaukė už pretoriumo durų, vis tebetriukšmaudama ir užsispyrusi.

Pilotas neteikė visiškai jokios reikšmės tiems skaudiems įžeidinėjimams, kurie ištiko imtinį, kai jis

duodavo kuriuos nors gyvus žmones ar net kai kuriuos savo meto istorinius asmenis. Pats dažniausiai kartojamas pastarosios rūšies atvejis buvo istorija apie vargšą kvaišį, vardu Karabas, kurį aleksandriečių minia, pajuokdama neseniai karalium patapusį Erodą Agripą I, nešiodavo po miestą, apvilktą karališku apsiaustu, su papiruso karūna ant galvos ir su nedre rankoje, apsuptą juokingų palydovų (Filonas, Flaccum 5,6). Dėl visų tų panašybių, žinomų, bet čia nereikalingų, gali būti atsakyta tuo, kad panašių dalykų būdavo visais laikais ir visose tautose, nes tai skatina pati žmogaus prigimtis, ir dėl to šiuo atveju jie nieko neįrodo. Bet vienas, kuris tikrai išsprendė šį reikalą, tai buvo Saliamonas Reinach. Tasai šių dienų izraelitas išaiškino, kad visi senovės izraelitų rašytojai klydo, tiktai jis laimingo atsitiktinumo padedamas buvo pajėgus visu įmanomu tikrumu atitaisyti tai. Filonas klydo, vadindamas Aleksandrijos kvailį Karabu: ne, pone, tasai kvailys buvo vardu Barabas, kaip ir anas kalinys, kuris buvo paleistas Jėzaus vietoje. Klydo ir visi keturi evangelistai, pasakodami, kad vietoje Barabo buvo nužudytas Jėzus; visiškai ne, Jėzus buvo nužudytas kaip Barabas, tai yra, kaip šventės pirmasis aktorius, panašiai kaip pas sacejus ar saturnalijose. — Žinoma, visi šitie „pataisymai" buvo padiktuoti vien tik meilės istorinei tikrovei, bet ne iš anksto susidarytai nuomonei pateisinti. Tačiau nors Saliamonas tai paskelbė, bet istorijos kritikams neatrodė ypač išmintinga, ir maža kas tepriėmė už rimta.

buvo nuplaktas, nes jis nebuvo nei liepęs tai vykdyti, neuždraudęs; jisai tik buvo dėjęs šiek tiek vilčių į teisinį ir psichologinį nuplakimo įspūdį. Kai Jėzus, sudarkytas tų kankinimų, kuriuos jam teko iškęsti, ir pridengtas tais skarmalais, buvo vėl atvestas pas jį, tai jis nusprendė, paskutinį kartą kreipdamasis į miniją, remtis tuo įspūdžiu, kurį, kaip jis tikėjosi, žmonėms sudarys šis krauju apsipylęs žmogus. Taigi jis įsakė paskui save išvesti Jėzų, o pats paskelbė miniai: „Štai išvedu jį jums laukan, kad pažintumėte, jog aš nerandu jame jokios kaltės".

Jėzus, vos bepastovįs ant kojų, buvo išstumtas per slenkstį iš pretoriumo ir pasirodė, kaip sako savo akimis matęs liudininkas[16]), „su erškėčių vainiku ir purpuriniame drabužyje". Rodydamas į jį, Pilotas sušuko negailestingiems ir rėkaujantiems savo kaltintojams: „Štai žmogus!"

Graikiškai tasai sušukimas reiškia kažką panašaus į „štai į ką dabar panašus tas draugas!", ir tuo, be abejo, nebuvo išreikšta jokio užuojautos jausmo; tačiau numanoma, kad tuo jis norėjo pasiūlyti kaltintojams pasvarstyti, ar iš tikro yra dar kokios nors prasmės prievartauti šį žmogų, jau ir taip šitokiu paverstą. Čia galima pažymėti, kad Pilotas buvo Jupiterio ir Marso garbintojas, o tie, kuriems jis kalbėjo, garbino dvasinį Dievą Jahvę.

594. Tolimesnį vaizdą galima aprašyti tik liudininko žodžiais: „Pamatę jį vyriausieji kunigai ir tarnai šaukdami sakė: Ant kryžiaus, ant kryžiaus jį! Pilotas jiems tarė: Imkite jį jūs ir prikalkite ant kryžiaus, nes aš nerandu jame kaltės. Žydai jam atsakė: Mes turime įstatymą ir pagal įstatymą jis turi mirti, nes dėjosi Dievo Sūnumi"[17]). Piloto žodžiai jokiu būdu nereiškė, kad imtinį leidžiama nukryžiuoti, kaip jie norėjo; tai buvo tik antras pasiūlymas dar kartą

16) Jono 19,5

17) Jono 19,6-7

pagalvoti, kad jis, remdamasis savo sąžine, negali skelbti jų reikalaujamojo mirties sprendimo, ir dėl to kaltinamasis negalėjo būti nužudytas, nes žydai neturėjo tokios galios. Kaltintojai pakankamai greit suvokė prokuratoriaus mintį, ir jų atsakymas, kuriame nukrypstama į žydų įstatymą, pasuko magistratą iš jo paties srities į religiją, kurioje romėnai visada yra rodę nukariautųjų žydų tikėjimui ir jausmams didžiausios pagarbos. Iš tikro jie ėmė grasinti Pilotui, kad jeigu jis nesutiks paskelbti mirties sprendimo, tai jie laikys jį bedievių ir šventvagių globėju.

Taip pat ir čia vėl niekas negali atstoti evangelisto liudininko žodžių: „Išgirdęs šituos žodžius, Pilotas dar labiau nusigando. Jis vėl įėjo į teismo vietą ir klausė Jėzų: Iš kur tu (esi)?“ Gal nepatogiai pasijutęs prokuratorius tikėjosi, kad Jėzaus atsakymas duos jam naujo pagrindo pratęsti bylai, įgalins ką nors nauja pasakyti jo kaltintojams. Bet Jėzus visiškai nieko jam neatsakė. Tai Pilotas jam tarė: „Tu man nieko neatsakai? ar nežinai, kad aš turiu valdžios prikalti tave ant kryžiaus ir turiu valdžios paleisti tave?“ Jėzus atsakė: „Tu neturėtumei prieš mane jokios valdžios, jei tau nebūtų buvę duota iš aukštybės. Todėl kas mane tau įdavė, turi didesnę nuodėmę“.

Po to atsakymo Pilotas pasijuto visiškai vienas prieš minią. Kaltinamasis nesuteikė jam jokios pagalbos, o žydų atkaklumas reikalauti mirties sprendimo vis didėjo. Prokuratoriaus priešinimąsi stiprino vien tiktai įsitikinimas, kad imtinys nekaltas, ir jo troškimas nepasiduoti žydams, bet pirmasis motyvas kaltintojams nedarė visiškai jokio įspūdžio, o antrojo protas neleido jam pasakyti žydams. Dvejodamas jis neberado išeities, nors ir kaip nenorėjo nusileisti. Jo dvasios būseną yra aprašęs evangelistas: „Nuo tos valandos Pilotas ieškojo paleisti jį“[18]).

18) Jono 19,2

Kaltintojai suprato pavojų, ir jie, norėdami išvengti tai, griebėsi argumento, kuris negalėjo nepaveikti prokuratoriaus. Jie pradėjo šaukti: „Jei šitą paleidi, tu neesi Cezario draugas! Nes kiekvienas, kurs dedasi karaliumi, priešinasi Cezariui!“

595. Išgirdęs tokį šauksmą, Pilotas jau nebegalėjo ilgiau delsti, nes pagaliau jis buvo juk labai paprastas mirtingasis, romėnų pareigūnas, visiškai abejingas religijai ir susirūpinęs tiktai savo vardu Romoje ir savo politiniu pasisekimu. Tačiau jis dar vistiek nebuvo linkęs nusileisti.

Visiškai suerzintas dėl to, kad tie jo nekenčiamieji valdiniai, rėkiantieji ir plepantieji, kaip bezdžionės, užkirto jam visus kelius, ir, be to, supykintas bylos visos eigos, jis vis dar tebesitikėjo surasti ką nors nepramatyta padėčiai išgelbėti ir nusprendė išdrįsti kaip argumentą prieš kaltintojus tiesiogiai pritaikyti bylos išvadą. Jie ką tik buvo pagrasinę laikysią jį bedievių ir šventvagių globėju, jei jis paleis Jėzų. Bet argi kaltinamasis nebuvo pasiskelbęs pačių kaltintojų dvasiniu karaliumi? Kaip politinis administratorius, Pilotas visiškai nesileido į religinius klausimus; bet kaip tik dėl to jis negalėjo imtis priemonių prieš tą, kuris skelbė savo grynai religinį pranašumą, neturintį nieko bendra su politika. Iš kur jis gali žinoti, ar imtinys neturi už savęs ištisos minios pasekėjų, panašios į esenų broliją (§44), visiškai pasiruošusių priimti jo karališkąją valdžią? Ar jis gali nužudyti grynai religinės brolijos vadą, o paskui pradėti persekioti taip pat ir visus jos narius? Aišku, kad ne. Kaip pasaulietis ir bešališkas valdininkas, jis jautė pareigą gerbti religinę karališkąją kaltinamojo valdžią ir žiūrėti, kad kiti gerbtų. Pilotas galvojo, kad šitoks samprotavimas dar galėtų išgelbėti Jėzų, ir tai jis griebėsi, kaip paskutinės vilties.

„Buvo apie šeštą valandą“[19]), arba truputis prieš pat mūsiškį vidudienį. Pramatydamas, kad byla baigiasi ir greitai bus paskelbta ištarmė, Pilotas savo tribunolą su kuruline kėde (§577) įsakė išnešti ir padėti lauke, Litostratoje, kaltintojų akivaizdoje. Tada jis pats išėjo, imtinys buvo išvestas paskui jį, atsisėdo jis į tą kurulinę kėdę ir pradėjo pokalbį. Rodydamas į Jėzų, Pilotas tarė: „Štai jūsų karalius!“ Ką kaltintojai galvojo apie kaltinamojo karališkumą? Tai buvo aiškiai ne politinis karalius, kaip lengvai galėjo suprasti valdininkas, šiek tiek nusimanęs tuose reikaluose. Tai ar jis buvo karalius religine prasme? Pilotas apie tokius dalykus nieko nežinojo ir nenorėjo veltis į juos. Tad tegu atsako kaltintojai.

Prokuratoriaus žodžiai nuskambėjo per minią kaip pikta pašaipa, ir jie garsiai atsakė: „Šalin jį, šalin! ant kryžiaus jį!“ Pilotas vis dar nenusileido: „Ar aš turiu prikalti ant kryžiaus jūsų karalių?“ Šį kartą atsakė, kaip aiškiai primena evangelistas, „patys vyriausieji kunigai“, šaukdami: „Mes neturime karaliaus, tiktai Cezarį!“

Pilotas tada pamatė, kad užkirstas ir paskutinis kelias. Su kaltinamojo karališkumu negalėjo rimtai skaitytis nei magistratas, nei kaltintojai. Pastarieji ir kaip tik patys žymiausieji tarp jų nepripažino Jėzui karališkumo ir skelbė, kad vienui vienas ir vienintelis jų karalius yra Romos Cezaris. Aišku, kad Romos Cezario atstovas negali šiuo atveju reikšti kitokios nuomonės, taigi jis verčiamas nukryžiuoti netikrą karalių, kad neįžeistų kaltintojų religinio jautrumo.

Maždaug šitaip turėjo samprotauti Pilotas; o tuomet, baigia evangelistas, „jis padavė jį jiems prikalti ant kryžiaus“.

596. Pagaliau kaltintojai pasiekė savo. Bet tuo pat metu buvo patenkintas ir jų kitas noras, kuriam

19) Jono 19,14

anuomet jie neskyrė daug reikšmės, nors istoriškai tai tiek pat reikšminga, kiek ir jų anksčiau išreikštasis noras, kad Jėzaus kraujas kristų ant jų tolimųjų palikuonių (§589).

Kad pasiektų savo tikslo, jie pareiškė neturį kito karaliaus, kaip tik Cezarį. O tie, kurie pareiškė tai, buvo ne kas kita, o vyriausieji kunigai, kurie žinojo žydų Šventąjį Raštą ir, be abejo, buvo skaitę jame, kaip pavyzdžiui Dievas Jahvė laikė save Izraelio vieninteliu Karaliumi ir kaip nenoriai leido, kad Sauliaus asmenyje žmogus butų išrinktas pirmuoju Izraelio karaliumi[20]). O dabar tie oficialieji Izraelio atstovai ne tik užmiršo savo dieviškąjį karalių, ne tik nebeprisimena senųjų savo žmogiškųjų karalių ir tų palikuonių, kurie gyvens po jų, o entuziastiškai paskelbė savo vienatiniu valdovu tą, kuris vadinosi Tiberijus, Klaudijus, Neronas, Julius Cezaris, svetimas jų giminei, neapipiaustytas ir garbinąs stabus. Na, šitas jų noras taip pat buvo patenkintas; jie iš tikrųjų turėjo Tiberijų ir jo įpėdinius savo karaliais, kurie, praėjus po to keturiasdešimt metų, pasirodė kaip neriboti valdovai, visiems laikams sunaikindami šventyklą, miestą ir tų savo valdinių kraštą.

Šiandieninis istorikas gali gerai pasvarstyti šiuos įvykius, juo labiau, kad jų istoriškumo neginčija jokia kritinė teorija.

JĖZAUS NUKRYŽIAVIMAS IR MIRTIS

597. Ištarmė jau buvo paskelbta, ir nieko kita nebeliko, kaip tik vykdyti ją.

Romos atstovas, kaltintojų reikalaujamas, pasmerkė imtinį romėniškai nubausti; juk kai žydai Pilotui šaukė: „Prikalk jį ant kryžiaus! Prikalk jį ant kryžiaus!“, tai iš tikro jie prašė bausti ne kaip žydai baudžia, bet kaip romėnai. Įprastinė žydų bausmė už

20) I Samuelio 8

piktžodžiavimą, kuriuo Jėzus buvo pakaltintas prieš sinedriumą, buvo užmušimas akmenimis, mirtis, kokia netrukus po to ištiko Steponą. Tačiau Jėzaus laikais nukryžiavimas jau daug metų buvo naudojamas tarp Palestinos žydų; jis įvestas tada, kai Pompėjus Didysis užėmė Jeruzalę ir toje srityje visiškai pakeitė politinę padėtį. Prieš tai žydams buvo žinomas smeigimas ant kuolo, labai plačiai naudojama bausmė Babilonijos ir Asirijos imperijose, iš kurios vėliau išsirutuliojo kryžiavimas. Roma nėra kryžiavimo tėvynė, tai įvežtinis ten dalykas; anksčiau tai buvo praktikuojama Graikijoje, Egipte ir kitose Vidužemio jūros srityse, į kurias jį gal bus atnešę tie drąsieji jūreiviai ir nenuilstamieji pirkliai — finikiečiai.

Romėnai visada yra tikrai baisėjęsi kryžiavimu; mažiausia, ką galima būtų pasakyti, tai jau bent apsiribojant vien tiktai Cicerono išsireiškimais jo kalbose prieš Verrą (ypač II,5,62-76). Kartais kryžiavimą jis vadina „pačia žiauriausia ir skaudžiausia bausme", kartais „kraštutine ir blogiausia vergijos bausme" ar panašiai. Iš tiesų tai buvo bausmė, skirta vergams ir taikoma tiktai už labai rimtus nusikaltimus. Kartais vergas pasityčiojant būdavo vadinamas kryžianešiu (furcifer), o vienas jų galėjo juokingai šūktelėti: „Žinau, kad kryžius bus mano kapas. Ten buvo prikaltas mano tėvas, senelis, prosenelis, prosenelio prosenelis"[1]). Cicerono nuomone, joks Romos pilietis teisiškai negali būti nukryžiuotas. Su pasibaisėjimu jis sušunka: „Surišti Romos pilietį yra baustinas nusižengimas; mušti jį yra nusikaltimas; nužudyti jį yra beveik tėvžudystė; o ką aš privalau pasakyti, kai jis pakabinamas ant kryžiaus? Tokiam niekšiškam darbui apibūdinti negalima rasti tinkamo pavadinimo"[2]). Tačiau iš tiesų atrodo, kad prie progos vis dėlto būdavo kryžiuojami ir Romos pilie-

1) Plauto Miles gloriosus, 2,4,372-373

2) In Verrem, II,5,66

čiai, ir net įstatymas leisdavo šią mirties bausmės formą pritaikyti į laisvę paleistiems vergams ir kai kuriems provincijų gyventojams, nors jie būdavo Romos piliečiai.

598. Nekreipiant dėmesio į pačias seniausiąsias, Jėzaus laikais kryžius turėjo šias tris formas:

Pirmasis kryžius iš kairės, turint galvoje trumpesniąją viršutinę sijos dalį viršum skersmens, sudarančią „galvą", buvo vadinamas „crux immissa" arba „capitata". Vidurinysis buvo vadinamas „crux commissa", tai vienintelis toks, sudaręs trišakį, bet neturėjęs viršutinės dalies — „galvos". Trečiasis, „crux decussata" — „kryžiškai padalytas", dviejų pailgai sukryžiuotų sijų, kaip romėnų skaičius „dešimtas", žymimas „X" raide, nedažnai tebūdavo naudojamas ir apskritai žinomas kaip šv. Andriejaus kryžius[3]). Labiausiai tikėtina galimybė, kad pirmoji for-

3) Jau pastebėta, kad „Šv. Andriejaus kryžius" dokumentuose pradėtas minėti tik nuo X šimt. ir dar vėliau. Dėl to buvo prieita išvados, kad tokios formos kryžius niekada nebuvo naudojamas. Neatrodo, kad tokia išvada būtų tikra. Flavijus Juozapas sako, kad „Jeruzalės apgulimo metu Romos kareiviai pagaudavo daugelį žydų pabėgėlių ir, iki kraštutinumo įerzinti beprasmiško apgultųjų priešinimosi, sugautuosius pramogaudami prikaldavo (ant kryžiaus), kartais vienu būdu, kartais kitu, o jų buvo tiek daug, kad trūko ir žemės kryžiams pastatyti ir pačių kryžių kūnams" (Žydų karas V, 451). Čia suminėtasis kry-

ma — „crux immissa“ — buvo panaudota Jėzui (§606).

Tas kryžius turėjo dvi dalis: statmeną siją, vadinamąją „stipes“ arba „staticulum“, kurios galas buvo įkasamas į žemę; ir skersinę siją, vadinamąją „patibulum“ arba „antenna“[4]), kuri kryžiuojant būdavo pritvirtinama prie statmenos sijos. Toji statmena sija nebūdavo visiškai lygi ir nudailinta. Apie jos vidurį būdavo pritvirtintas trumpas, bet stiprus pastolas, graikiškai vadinamas „pegma“, lotyniškai — „sedile“, ant kurio nukryžiuotasis lyg ir sėdėdavo, ir tas pastolas prilaikydavo prikaltojo kūną. Justinas Kankinys ir Tertulijonas tą pastolą labai tiksliai palygina apskritai su ragu, o ypač su raganosio ragu. Pagaliau kokia nors atrama buvo būtinai reikalinga; pasmerktojo žmogaus kūnas nebūtų galėjęs išsilaikyti vien ant tų keturių vinių, nes jo svoris tuojau būtų atplėšęs rankas. Tai labai aiškiai matyti iš to, kad ankstyvesnieji krikščionys dailininkai vaizduodavo Jėzaus kryžių su pakoju „suppedaneum“, prie kurio būdavo prikaltos jo kojos. Tas pakojis „suppedaneum“, kuris nė užuominomis neužtinkamas senoviniuose dokumentuose, yra archeologinė klaida, nes ir jo nebūtų užtekę kūno svoriui prilaikyti, bet net ir klaida rodo pastolo -sedilės reikalingumą.

599. Kai buvo paskelbtas nuosprendis, imta ruošti bausmei vykdyti vieta, jeigu ji iš anksto dar

---

žiavimo būdų skirtingumas, žinoma, priklausė nuo kryžių pavidalo, kuris įvairavo, kad būtų daugiau pramogos. O jeigu šv. Andriejaus kryžius nebuvo naudojamas, tada lieka tik kitos dvi formos (kitokios formos neįmanomos). Turint tik tas dvi formas, nebūtų buvę kaip reikštis tam įvairavimui pramogaujant, ir Flavijus Juozapas nebūtų galėjęs sakyti „kartais vienu būdu, kartais kitu“, nes nukryžiuotojo padėtis ant abiejų tų kryžių yra tokia pat.

nebuvo paruošta. Žemėn buvo įkasta statmena sija, arba „stipes“, bet dar be skersinės sijos. Toji statmena sija paprastai nebūdavo aukšta; pasmerktojo kojų pėdos būdavo maždaug žmogaus galvos aukštyje, dėl to visas tas stulpas negalėjo būti aukštesnis kaip 4 ar 5 metrai.

Vieta bausmei vykdyti būdavo parenkama labai krintanti į akis ir dažnai lankoma, nes būdavo atsižvelgiama, kad reginys paveiktų vergus ir kitokius niekingus asmenis, vertus tokios pat bausmės. Taigi pirmenybė būdavo teikiama tokioms vietoms, kur vyksta didelis judėjimas, tuojau pat už miesto, bet arti kurių nors vartų, o jei galima, tai kapinėse. Be kitų liudijimų, šitai teigia pašiepiančiame pasakojime apie Efezo matroną Petronijus Arbitras[5]). Romoje, pavyzdžiui, įprasta kryžiuoti vieta buvo Eskvilino laukas, tuojau už Servijaus Tulijaus sienos, šalia Eskvilino vartų. Tame lauke, kuris atitinka šiandieninę Viktoro Emanuelio aikštę, buvo labai daug patricijų ir vergų kapų. Ten viršuj būriais skraidydavo Horacijaus minimieji Eskvilino krankliai, viliojami nepalaidotų nukryžiuotųjų lavonų.

Prieš kalamas prie kryžiaus pasmerktasis būdavo nuplakamas, kartais pakeliui į bausmės vykdymo vietą. Pasmerktasis (cruciarius) būdavo pavedamas kareiviams, paprastai keturiems, vadovaujamiems šimtininko, kurių pareiga būdavo paliudyti mirtį. Ant pasmerktojo pečių būdavo uždedama, kartais

4) „Patibulum“ pavadinimas kildinamas iš to, kad gilios senovės laikais vergams bausti buvo naudojama namų durims užsklęsti sija; ją nuėmus, atsidarydavo durys (patebat). Panašioms baudoms pirmykščiai Romos Lacijumo gyventojai taip pat naudodavo ir šakę (furca), vartojamą žemdirbystėje dideliems vežimams pakrauti. Taigi net ir žymiai vėlesniais laikais „furca“ žodis naudojamas kaip „patibulum“ sinonimas, nors iš tikrųjų jis reiškė visiškai ką kitą.

5) Satyricon, III,112

pririšama, skersinė kryžiaus sija (patibulum). Priekyje eidavo teismo tarnas, nešinas lentele, kurioje didelėmis aiškiomis raidėmis būdavo įrašytas nusikaltimas, tačiau kartais tas įrašas būdavo kabinamas pasmerktajam ant kaklo. Procesija visada eidavo pačiomis populiariausiomis ir žmonių prisikimšusiomis gatvėmis (ryšium su tuo Kvintilijonas rašo: „... parenkamos žymiausios gatvės"), kad bausmės vykdymas butų kaip galima daugiau viešas.

Net ir tuo atveju, kai pakeliui nebūdavo plakamas, pasmerktasis vis tiek tapdavo smalsuolių ir kraujo trokštančių padugnių visokiausių žiaurių patyčių ženklu. Jis būdavo jiems jau nebe žmogus, o kažkas už įstatymo ribų, vaikščiojantis nešvarumas.

600. Pasiekus bausmės vykdymo vietą, pasmerktasis būdavo vedamas prie statmenai įkastojo stulpo ir išvelkamas, jeigu jis dar nebūdavo nunuogintas pakeliui plakant. Romėnai buvo įpratę kalti prie kryžiaus žmogų visiškai nuogą, bet jei kurioje tautoje tuo reikalu labiau atsižvelgdavo į žmones, padorumo sumetimais vienaip ar kitaip būdavo pridengiamas kokiu nors po ranka pakliuvusiu skuduru. Žydai, žinoma, tuo reikalu buvo jautresni už romėnus[6]), ir dėl to galimas dalykas, kad pastarieji atsižvelgė į jų jausmus, bet nieko tikra nežinome.

Šitaip apnuogintas, pasmerktasis būdavo žemėje guldomas aukštielninkas tokiu būdu, kad pečiai ir ištiestos rankos tįsotų ant atsineštosios skersinės sijos, ir tada prikalamos jo rankos. Paskui, gal virve perrišus per krūtinę ir permetus ją per tą statmeną siją, jis būdavo keliamas iki tiek, kad pasiektų apsižergti pastolą „sedilę". Tiktai tuos dalykus turėdami galvoje mes galime tinkamai išsiaiškinti tam tikrus išsireiškimus, dažnai užtinkamus romėnų autorių raštuose, tokius kaip „pakilti į kryžių", „kopti į kryžių",

6) Sanhedrin, VI, i-4

„joti kryžių“, arba pajuokiamąjį „ilsėtis kryžiuje“. Be to, kad tasai „pakilimas“ į kryžių jau vykdavo pasmerktąjį dalinai prikalus, tarp kitko parodo ir sekantis išsireiškimas: „Prie skersinės sijos prikaltasis žiauriai iškeliamas ant kryžiaus“ (Firmikus Maternus).

Kai pasmerktasis šitokiu būdu būdavo pakeliamas, tai tada skersinę siją prikaldavo ar pririšdavo prie tos statmenos sijos; pagaliau prikaldavo kojas. Žinoma, tam būdavo reikalingos dvi vinys, o ne viena, kaip labai dažnai įsivaizduodavo krikščioniškasis menas, nes, kai pasmerktasis apsižergdavo tą „sedilę“, jo kojos kabodavo beveik tos statmenos sijos šonuose ir negalėdavo būti sukryžiuojamos. Bausmės vykdytojai šitą paskutiniąją kryžiavimo dalį lengvai galėdavo atlikti nuo žemės, nes pasmerktojo kojos budavo maždaug žmogaus aukštyje.

601. O tokioje padėtyje atsidūręs nukryžiuotasis laukdavo mirties. Valandą po valandos jis galėdavo matyti apačioje praeinant visokiausių žmonių: patricijai, kurie vengdavo net pažvelgti į jį; šiaip praeiviai, kurie iš smalsumo prisimerkę žiūrėdavo į pamėlusį ir sutinusį jo kūną; skubantieji pirkliai, kurie tik trumpam praeidami galėdavo stabtelėti; visuomenės padugnės ir vergai, kurie jausdavo pasitenkinimo stebėti jo kentėjimų vyksmą. Jis galėdavo užmatyti kokį nors užuojautos žvilgsnį — vienui vieną tiktai — giminaičio ar buvusio nusikaltimų bendrininko veide, stoviniuojančio netoliese; bet, gerų geriausiu atveju, tai buvo vien tuščias gailestis, nes kryžiaus papėdėje sargybą ėjusieji kareiviai niekam neleisdavo prieiti suteikti kenčiančiajam kokios nors pagalbos. Vienintelis dalykas, kuris galėdavo pasiekti tą žmonijos atmatą, prikaltą prie kryžiaus, būdavo akmenys, kurie iš tolo būdavo mėtomi neturinčių ką veikti padaužų vaikų ar buvusių varžovų, trokštančių dar bent kartą truputį atsikeršyti.

Mirtis galėdavo įvykti nutekėjus perdaug kraujo, dėl karščio, dėl didelių kančių, sukeliamų alkio, o ypač troškulio ir dėl kitų fiziologinių priežasčių. Paprastai ji ateidavo gana netrukus, ypač dėl to didelio nusilpimo, kuris apimdavo po to, kai prieš kryžiuojant budavo baisiai nuplakama. Bet stipresnės sudėties kartais išlikdavo gyvi ant kryžiaus ištisas dienas, palaipsniui mirdami baisiausioje agonijoje. Kartais bausmės vykdytojai tyčia paskubindavo mirtį arba po kryžium sukurdami ugnį, kad kiltų tiršti dūmų debesys, arba ietimi perverdami nukryžiuotąjį, arba pritaikydami romėniškąjį „crurifragium" — buožės smūgiais sulaužydami blauzdikaulius.

Pačiais seniausiais laikais kūnas būdavo paliekamas kaboti ant kryžiaus, kol visiškai sunykdavo ir šunes is apačios, o paukščiai iš viršaus maža ką bepalikdavo arba ir nieko. Tačiau maždaug Augusto laikais paprastai draugams ar giminėms budavo duodamas leidimas palaidoti lavoną, jei būdavo prašoma.

Pagal tą tvarką vyko visi kryžiavimai, ir jos buvo taip pat prisilaikyta Jėzų kryžiuojant.

602. Kai prokuratorius paskelbė sprendimą ir lentelėje įrašė jo nusikaltimą (§599), tai įgijo jau oficialų pobūdį; turėjo būti užrašyta valdžios archyvuose ir pranešta Romos imperatoriui, o pati bausmė tuojau pat įvykdyta. Be to, nukryžiavimo bausmei įvykdyti nedaug tereikėjo ruoštis. Ta statmena sija visuomet stovėdavo gatavai paruošta bausmės vykdymo vietoje, o jei ne, tai galėjo būti per kelias minutes pastatyta. Tiktai keletą kirvio kirčių tereikėjo paruošti skersinei sijai iš bet kurio rąsto. Ką dar liko padaryti, tai pašaukti kareivius, perduoti jiems pasmerktąjį ir keliauti į paskirtąją vietą.

Toji vieta, kurioje Jėzus buvo nukryžiuotas, atitiko visas tas jau suminėtąsias sąlygas. Tuojau pat už šiaurinės miesto sienos buvo nedidelis uolotas kau-

burys, keletą metrų aukštesnis už aplinkinę vietovę, kurio buvimas paskatino duoti vaizdingą „Kaukolės“ vardą, arba lotyniškai „Calvaria“, aramaiškai „Golgota“, hebraiškai „Gulgoleth“. Toji vieta labai tiko kryžiuoti, nes jos aukštumas patikrino, kad pasmerktasis kabos aiškiai matomas, o kadangi tai buvo arti miesto vartų, tai buvo tikra, kad daug žmonių praeis pro šalį. Be to, šalimais buvo vienas kapas, o gal daugiau negu vienas (§617), dėl to tiko ir ši paskutinė sąlyga.

Jau nuo pirmojo šimtmečio po Kr. Jeruzalės miestas pradėjo plėstis į šiaurę, ir pagrindiniai perstatymai antrajame šimtmetyje palietė „Kaukolę“ kartu su miesto sienomis toje išskirtinėje vietoje ir dauba, kuri skyrė miestą nuo „Kaukolės“, nes visa tai dingo. Kai ketvirtajame šimtmetyje Konstantinas statydino Šventojo Kapo baziliką, visa ta vietovė buvo dar labiau sulyginta, išskyrus mažą „Kaukolės“ dalį, kuri buvo užstatyta. Tačiau kauburio vardas su Rytams būdingu prisirišimu prie vardų išsilaikė iki dabar; prieš keletą metų paaiškėjo ir arabiškas „Ras“, „galva“, vardas, kuriuo senieji vietiniai gyventojai vadina tą sritį aplink baziliką.

Tad ten Jėzus ir buvo nusiųstas kryžiuoti. Kelias iš Antonijos tvirtovės neturėjo būti ilgas, nes ir anomis dienomis pačiu tiesiausiu keliu buvo truputį toliau kaip kilometras. Tačiau tą dieną Velykų proga ne tik gatvės buvo užtvinusios žmonių, bet dar gali būti, kad kareiviai tyčia pasirinko ilgiausią ir labiausiai žmonių pergrūstą kelią, jog bausmės vykdymui būtų suteikta reikalaujamoji viešuma. Tas dalykas labiausiai rūpėjo vyriausiesiems kunigams ir kitiems sinedriumo nariams, kurie džiūgaudami sekė paskui pasmerktąjį ir jokiu atveju nebūtų atsisakę progos pratęsti savo pasiektajam laimėjimui ir jam pažeminti žmonių akyse.

603. Tačiau iš pat pradžių jiems teko patirti nemaža kartumo. Procesiją sudarė kareiviai, pagrindinis pasmerktasis, o tai buvo Jėzus, ir du kiti pasmerktieji eiliniai piktadariai, tuo pat metu gabenami į bausmės vykdymo vietą. Visi buvo lydimi pagal taisykles—su lentelėmis, skelbiančiomis viešai nusikaltimą. Jėzaus lentelėje įrašas buvo trimis kalbomis, vartojamomis toje srityje: hebraiškai (aramaiškai), graikiškai ir lotyniškai, o jo tekstas, padiktuotas Piloto, esmėje buvo šitoks (§122): „Jėzus Nazarėnas, Žydų Karalius". Įžvalgūs sinedriumo nariai užmatė tai pakeliui, ir jie dar geriau pajėgė išskaityti tai, kai buvo prikalta prie Jėzaus kryžiaus. Tiksliems teisininkams, kokie jie buvo, jiems paaiškėjo didžiulė šio pareiškimo klaida: žmogus buvo nukryžiuotas ne dėl to, kad buvo „Žydų karalius", kaip iš įrašo atrodė, bet dėl to, kad jis pasiskelbė „Žydų karaliumi", o iš tikro toks nebuvo. Smarkiai paveikti, jie nuskubėjo pas prokuratorių ir visu rimtumu nurodė tą klaidą, kuri būtinai atitaisytina net ir pačios valdžios naudai. Geri žmonės galėtų įsižeisti skaitydami dokumentą, kad nukryžiuotas žydų karalius, ypač dar, kad tie patys atsidavę ir ištikimi žmonės tik prieš valandą viešai ir iškilmingai pareiškė, jog Romos Cezarį jie pripažįsta vieninteliu ir mylimu savo valdovu (§595).

‚Todėl vyriausieji žydų kunigai sakė Pilotui: „Nerašyk žydų karalius, bet: Jis sakė: Aš esu žydų karalius". Pilotas atsakė: „Ką parašiau, parašiau"[7]). Pilotas kažkaip atsigavo dabar, kai jau nebematyti daugiau pavojaus būti įskųstam Romai. Jis atsikeršijo už tą pralaimėjimą, kurį patyrė, ir atsimokėjo sinedriumo nariams už ištikimybės rodymą priešginiaudamas su panieka.

O tai ir buvo pirmasis kartumo lašas į jų pergalės taurę. Visą tą dieną jie buvo priversti skaityti iš

7) Jono 19,21-22

oficialiosios lentelės, Cezario atstovo padiktuotos, kad Jėzus miršta ant kryžiaus, nes iš tikro jis buvo „žydų karalius".

604. Iš Antonijos tvirtovės procesija pamažu nuvingiavo perkimštomis švenčiančio miesto gatvėmis. Daugelis tų, kurie buvo šūkavę prie pretoriumo, greičiausia, parėjo namo ruošti velykinės vakarienės. Sinedriumo nariams jų šūkavimas nebebuvo reikalingas, ir dėl to jie galėjo eiti sau. Daugelis vyresniųjų tačiau ėjo paskui procesiją, norėdami būti tikri, kad viskas eitų gerai ir kad reikalas pagaliau būtų baigtas visam laikui. Juokingų veido išraiškų ir patyčių, kurių padugnės nesigailėjo pasmerktiesiems, tikriausiai bus lydėję pakeliui, bet pačios žiauriausios patyčios buvo nukreiptos į tą, kurį paniekos mostais išdykusios minios dėmesį nurodė vyresnieji: galilėjietis Rabbi buvo žymiai vertesnis taikinys jų nešvankiai pajuokai už tuos du piktadarius.

Nešdamas skersinę siją, Jėzus ėjo labai sunkiai. Buvo jau apie vidudienį (§545), o dar prieš vidurnaktį pradėjęs jis be pertraukos kentėjo nesibaigiančias nepalyginamo žiaurumo fizines ir dvasines kančias. Pirmiausia, jis išgyveno tą skausmingą ir jausmingą atsisveikinimą su apaštalais paskutinės vakarienės būste; paskui Getsemanė ir suėmimas, teismas sinedriume, žiaurus išjuokimas Kajipo namuose, teismas pas Pilotą, pagaliau baisusis plakimas išsėmė visas jėgas. Jis svirdinėjo po rąsto svoriu ir kiekviename žingsnyje klupo, ir būta tikro pavojaus, kad bet kuriuo akimirksniu jis gali sugriūti ir daugiau nebeatsikelti. Tokia galimybė kėlė rūpestį vadovaujančiam šimtininkui, nes tai galėtų sutrukdyti jam atlikti pavestąjį uždavinį ar nepaprastai suvėlinti, ir jis už tas pasėkas gautų barti. Todėl jis griebėsi „rekvizicijos" priemonių, kurias jau esame aptarę (§372 pastaboje).

Pasitaikė pro šalį eiti tūlam Simonui iš Kirenė-

jos[8]), kurį Morkus savo romėnams skaitytojams pristato, kaip Aleksandro ir Rufo tėvą (§133). Jis grįžo iš lauko namo, kuriame, matyt, buvo dirbęs (§537) ir dabar ėjo namo, o šimtininkas, reikalo verčiamas, rekvizavo jį, įsakydamas jam paimti nešti siją, kurios Jėzus jau nebepajėgė panešti. Nėra pagrindo tikėti, kad tas Simonas pažino Jėzų ar buvo mokinys ir dėl to šimtininko įsakymas bus turėjęs būti jam visiškai nemalonus. Jei tačiau vėliau jo sūnus Rufas tapo įžymiu asmeniu Romos krikščionių bendruomenėje ir jei Povilas iš pagarbos Simono žmoną vadina „motina" (§133), tai galima darytis išvadą, kad paslauga, kurią jis nenoromis atliko Jėzui, kažkuriuo mums nežinomu būdu davė pačias geriausias pasėkas.

605. Bet ne vien tik Simonas padėjo Jėzui. Kitokios paguodos, šį kartą savanoriškos, jis susilaukė iš moterų, apie kurias papasakoja vien tik Lukas, moteriškojo pamaldumo evangelistas (§144). Gal kaip tik tada, kai nuo pečių buvo nuimta kryžiaus skersinė sija ir jis, pajutęs palengvėjimą, šiek tiek atsitiesė, Jėzus priešiškai nusiteikusioje ar tingiai jį sekusioje minioje pastebėjo būrelį moterų, kurios verkė ir apgailėjo jį. Tai buvo „Jeruzalės dukterys", taigi sostinės pilietės, nors tarp jų galėjo būti ir keletas galilėjiečių, kurios paprastai sekdavo Jėzų (§343). Vienas rabinų pateikiamasis liudijimas[9]), kaip atrodo, tvirtintų, kad Jeruzalėje buvo susidariusi moterų pamaldi draugija, kuri organizuodavo šiokią tokią pagalbą pasmerktiesiems mirti, ypač nešdamos gausiai vyno, sumaišyto su smilkalais, kuris, taip buvo tikima, darydavo anestetinio poveikio. Gal tos Jeruzalės moterys, kurios priėjo prie Jėzaus, priklausė tokiai draugijai, ir jos būtų turėjusios at-

8) Kirenėjoje buvo sena ir gerai gyvenusi žydų bendruomenė, kuri turėjo artimus santykius su Jeruzale.

9) Sanhedrin, 43 a

likti tą savo gailestingumo veiksmą juo nuoširdžiau, jeigu bent iš vardo bus pažinusios Jėzų.

Jėzus į jų užuojautą atsakė tokia pat užuojauta. Galvodamas vėl apie netolimą Jeruzalės sugriovimą (§454,526), Jėzus mąstė apie kančias, kurias tos katastrofos metu patirs moterys ir motinos, ir kartu su jomis jis jautė jų motiniškąją nelaimę, įspėdamas dėl to būsimąsias aukas, ir todėl tarė joms: „Jeruzalės dukterys, ne manęs verkite, bet verkite verčiau pačios savęs ir savo vaikų. Nes štai ateina dienos, kuriose sakys: Palaimintos nevaisingosios! Palaimintos, kurios negimdė, ir krūtys, kurios nežindė! Tuomet jie ims sakyti kalnams: Griūkite ant mūsų! ir kauburiams: Apdengkite mus! Nes jei taip daroma žaliam medžiui, tai kas bus sausam?“[10] Jei tie dalykai, kuriuos aną dieną apverkė ašarodamos pamaldžiosios moterys, ištiko mirti pasmerktą Nekaltąjį, kas atsitiks po keturiasdešimt metų, kai Jeruzalės katastrofa bus apėmusi „nuodėmingą giminę, piktadarybe apsunkintą tautą, piktųjų veislę, sugedusius sūnus“, kaip buvo išsireiškęs Izaijas (1,4)!

Kai procesija pasiekė Kaukole vadinamąją vietą, kryžiavimas buvo vykdomas tuojau pat. Skausmams apmalšinti Jėzui, o taip pat ir dviems piktadariams buvo pasiūlyta vyno, sumaišyto su mira[11]); tačiau Jėzus, vos palietęs lūpomis, atsisakė, norėdamas pilna sąmone išgerti iki paskutinio lašo tą taurę, kurią jam paskyrė dangiškasis Tėvas.

10) Luko 23,28-31

11) Morkus (15,23) kalba apie „vyną, sumaišytą su mira“, ir tas išsireiškimas atrodo ypač tikslus. Matas (27,34) kalba apie „vyną sumaišytą su tulžimi“. Gal šis pastarasis išsireiškimas yra bendrinis, nusakęs bet kokį kartumą, įskaitant ir mirą. Bet gali būti, kad Mato vertėjas iš aramajų į graikų kalbą sumaišė „mora“ — mira su „meroah“ — tulžimi, ir gal net mesijinės psalmės 68,22 įtakoje.

606. Visi trys buvo išvilkti, tačiau galimas dalykas, kad jau minėtais sumetimais jiems buvo palikta po kokią skiautelę prisidengti (§600). Kryžiuojamųjų drabužiai atitekdavo kareiviams, kurie lygiomis išsidalydavo juos tarpusavyje. Taip jie padarė ir su Jėzaus drabužiais, o savo akimis matęs liudininkas nupasakoja, kaip iš tikro tai įvyko.

Žydai paprastai dėvėdavo viršutinį drabužį, arba apsiaustą, o po juo tuniką. Apsiaustą sudarydavo du krūvon susiūti medžiagos gabalai, o tunika galėjo neturėti jokių siūlių, suausta iš viršaus kaip vienas atskiras vienetas. Tokia tunika buvo vyriausiojo kunigo, kurią mini Flavijus Juozapas[12]); tokia pat buvo ir Jėzaus.

„Kareiviai, prikalę jį ant kryžiaus, pasiėmė jo drabužius (iš kurių padarė keturias dalis, kiekvienam kareiviui dalį) ir tuniką. Tunika buvo ne susiūta, bet nuo viršaus iki apačiai visa megstinė; todėl jie sakė vienas kitam: Nepiaustykime jos, bet meskime burtą, kieno ji bus"[13]). Apsiaustas be didesnių gadinimų galėjo būti padalytas išardant siūles, o kai tunika buvo vientisinė, tai, plėšoma gabalais, būtų nebetekusi savo vertės. Todėl kareiviai sutarė atiduoti ją tam, kurio naudai parodys žaidimų kauliukai, jų pasiimtieji su savim laikui praleisti, einant sargybą prie tų trijų kryžių. Bet tame jų veiksme evangelistas įžiūri išsipildant mesijinę psalmės 21,19 pranašystę: „Dalina sau mano drabužius ir dėl mano tunikos meta burtą".

Išvilkus iš drabužių, Jėzus buvo paguldytas. Jo rankos buvo ištiestos ties jo atsineštąja sija ir prikaltos prie jos. Paskui jis buvo pakeltas prie jau statmenos sijos, kol apžergė pastolą (sedilę). Tada buvo prikaltos kojos (§600).

Jo kryžius buvo vidurinis; tie du piktadariai buvo nukryžiuoti iš abiejų jo šalių. Prie jo kryžiaus buvo

12) Žydų senovė III,161

13) Jono 19,23-24

pritvirtinta lentelė, aptarianti nusikaltimą; jeigu jai buvo skirta vieta, kaip atrodytų iš Mato evangelijos 27,37, statmenos sijos viršūnėje, tai kryžius turėjo būti „immissa“, o ne „commissa“ formos (§598).

Kryžiavimas buvo baigtas netrukus po vidudienio.

607. Ties tuo paskutiniuoju tašku, atrodo, kiltų nesutarimas tarp Jono pareiškimo, kad Pilotas mirties sprendimą paskelbė apie „šeštą valandą“, tai yra truputį prieš mūsiškį vidudienį (§595), ir tarp Morkaus 15,25, žinios: „Buvo trečia valanda, kada jie prikalė jį ant kryžiaus“.

Šitiems abiems pareiškimams suderinti buvo pasiūlyta įvairių prielaidų. Šv. Jeronimas darė prielaidą, ir kai kurie šių dienų tyrinėtojai sutinka su juo, — kad perrašinėtojas padarė klaidą, sumaišydamas dvi skaičius reiškiančias graikų abecėlės raides, būtent, tūlas raštininkas sukeitė raidę „gamma“ su „digamma“ (gamma reiškia 3, digamma — 6; abi raidės graikiškoje abecėlėje labai panašios). Todėl Morkaus evangelijoje tektų skaityti „šešta valanda“ taip, kaip ir Jono. Nors toks klausimo sprendimas teoriškai yra galimas, bet jo neparemia jokie kodeksai. Kiti tyrinėtojai darė prielaidą, kad Jonas skaičiavo valandas nuo vidurnakčio, remdamasis tuo, kaip Vakaruose oficialiai buvo skaičiuojama, o Morkus — nuo aušros, kaip Rytuose buvo daroma. Bet ir šita teorija maža tesulaukė paramos, nes, be kita ko, mes turėtumėm laukti, kad Morkus, kuris rašė Romoje, naudotųsi vakarietišku laiko skaičiavimu, o Jonas rytietišku, kadangi jis rašė Rytuose.

Labiausiai pagrįstas sprendimas, atrodo, būtų tasai, kuris remiasi anuometiniais krašto papročiais. Laikas nuo aušros iki saulėlydžio buvo dalomas į 12 valandų, kurių ilgumas svyruodavo pagal metų laikotarpį, bet toks dalijimas buvo greičiau teoretinis, negu praktinis. Tokiuose kraštuose, kaip Judėja, kur

laikui skaičiuoti ypač maža buvo mechaninių priemonių, žmonės paprastai laiką nustatinėdavo pagal saulę. Dvylika dienos valandų dalydavo į keturias lygias dalis: dvi dalys prieš vidurdienį ir dvi po jo. Kadangi kiekvienas toks laikotarpis būdavo ilgesnis už valandą, tai vieną nuo kito atskirti juos palengvindavo didesni saulės šviesos spindėjimo skirtumai. Taigi nuo aušros iki to meto, kurį mes laikytumėm 9 valandą ryto, jiems visad buvo dar rytas, arba pirmoji to laikotarpio valanda; nuo mūsiškės 9 valandos ryto iki vidurdienio buvo trečiosios valandos metas; nuo vidurdienio iki 3 valandos po pietų buvo šeštosios valandos metas; nuo 3 valandos iki saulės laidos buvo devintosios valandos metas. Sinoptikai labai retai tenukrypsta nuo šitokio skaičiavimo[14]), o Jonas yra pratęs dažniau išvardyti ir kai kurias tarpines valandas vietoje tų ilgesniųjų laikotarpių, nes jis vis nori būti tikslus.

Labiausiai patikėtina galimybė dėl to nesutarimo, kuris iškyla tarp Morkaus ir Jono ryšium su valanda, kada Jėzus buvo nukryžiuotas, būtų ta: Morkus turi galvoje „trečiosios" valandos laikotarpį, kuris tęsėsi iki šeštos valandos, arba vidurdienio, Jonui tai radiškai reiškia „šeštą" dienos valandą, arba patį vidurdienį.

608. Kiek mums žinoma, visą kryžiavimo vyksmą vykdant Jėzus visiškai nieko nekalbėjo. Vargu jau bebuvo likę bent kiek jėgų jo sudaužytame ir suluošintame kūne, o savo mintis jis buvo sukaupęs ties dangiškuoju Tėvu, kuriam jis skyrė savo paties auką. Pirmieji jo ištartieji žodžiai, kurie perduodami mums, nors skirti dangiškajam Tėvui, yra susiję su tais žemėje šalia jo esančiais. Gal tai buvo metas, kai jie kalė jo rankas ar kojas, kada jis tarė: „Tėve, atleisk jiems, nes nežino, ką darą!"[15]). Jis prašo atleis-

14) Mato 20,1-6; Jono 1,39

15) Šitos pastraipos nėra įvairiuose autoritetinguose kodek-

ti ne tiek tiems nesąmoningiems kareiviams, kalantiems vinis, kiek tiems kitiems, kurie sąmoningai taip sutvarkė viską, kad jis būtų nukryžiuotas. Net ir tiems Jėzus atleidžia ir maldauja Tėvą, kad atleistų jiems, nes jie nežino dabar, ką anksčiau atsisakė žinoti, padarytos kaltės pasėka yra kilniai priimta pateisinti dabartiniam nusikaltimui.

Nuo kryžiaus Jėzus ir toliau stebėjo jau gęstančiomis, bet dar įžvalgiomis akimis, kas vyko apačioje ir šalia jo. Apačioje stoviniavo vyriausieji kunigai ir kiti sinedriumo nariai, kurie dar tebesigėrėjo savo pergale. Iš tiesų pats laikas buvo jiems, kaip geriems izraelitams, grįžti namo prižiūrėti velykinės vakarienės paruošimą, bet vis atidėliojo grįžimą, kad užtruktų džiūgaudami savo pergalės vietoje.

Jie šen ir ten tebesisukinėjo tarp tų trijų kryžių. Kartais jie piktai pažvelgdavo į vidurinį kryžių, kartais jie su panieka rodydavo jį praeinantiems pažįstamiems; o retkarčiais sustodavo priekyje prieš jį, susinėrę užpakalyje rankas, ir kreipdavosi į Nukryžiuotąjį: „Še tau! kurs sugriauni Dievo šventyklą ir per trejetą dienų ją atstatai! Gelbėk pats save. Jei tu Dievo Sūnus, nuženk nuo kryžiaus!“ O žmonės, kurie sustodavo įbauginti tų, juos sulaikiusiųjų, autoriteto, kartojo tas patyčias.

Kiti sinedriumo nariai griebėsi asmeninio argumento, kuris tuo pat metu buvo savo darbų teisinimas: „Kitus išgelbėjo, pats savęs negali išgelbėti! Jei jis Izraelio karalius, tegul dabar nužengia nuo

---

suose, įskaitant ir Vatikano kodeksą. Tačiau didžioji dalis šių laikų kritinių laidų perduoda ją ir visiškai teisėtai. Gali būti, kad kai kuriuose senoviniuose kodeksuose tas sakinys būdavo praleidžiamas, nes atrodė, kad heretikams jis duoda progos neteisingai aiškintis. Įsidėmėtinas čia tas reiškiamasis didžiausias gailestingumas, o taip pat ir tai, kad jį perduoda tik Lukas, „Kristaus maloningumo rašytojas“ (§138).

kryžiaus, ir mes jam tikėsime! Jis pasitikėjo Dievu: tegul jis dabar jį išvaduoja, jei nori (plg. psalmę 22, 9), nes jis yra sakęs: Aš Dievo Sūnus!" Bet nuo kryžiaus nebuvo atsakoma, ir tasai nenužengė, kurį jie buvo nukryžiavę. Bet kuriuo atveju tiems, kurie tyčiojosi, tai nebūtų išėję į gera.

609. Šalimais Jėzaus kybojo du nukryžiuotieji piktadariai. Ir iš čia girdėjosi įžeidinėjimai. Matas ir Morkus apie besityčiojančius piktadarius kalba daugiskaitoje, bet tai yra grupinė daugiskaita, nusakanti, kad priekaištavo apskritai piktadariai, smulkiau nežymint, ar visi, ar dalis. Tačiau Lukas nurodo skirtumą ir sako, kad vienas įžeidinėjo Jėzų, o kitas užstojo. Piktadarys ,kuris priekaištavo, gal norėdamas atgauti šiek tiek paguodos savo gyvenimo žlugime, o gal keršydamas dėl kokios neaiškios vilties žuvimo, vis kartojo Jėzui: „Jei tu Kristus, gelbėk pats save ir mus!" Bet antrasis piktadarys jautė ne taip, kaip jis, ir draudė jį sakydamas: „Ir Dievo tu nebijai, nors esi taip pat pasmerktas! Mudu juk teisingai, nes gauname tai, ko mūsų darbai verti, o šitas nepadarė nieko pikta". To priekaišto jėga glūdi žodyje „nebijai", kuriuo remiasi „nors..." Jei nejauti Dievui pagarbos, tai bent turėk baimės, nes kenti tos pačios bausmės kančias, kaip ir nekaltas Jėzus. Gal tas gerasis piktadarys buvo girdėjęs apie Jėzaus iš Nazareto garsą, jo gerumą, stebuklus ir Dievo karalystę, kurią jis skelbė. Nepaisant jo nusikaltimų, jame, matyt, dar buvo garbingos sąžinės. Mirties akivaizdoje tai iškyla į paviršių ir pridengia visą jo praeitį. Mirštantysis griebiasi paskutinės vilties, kuri jam dar liko, įasmeninta neteisingai nukryžiuotame Teisingajame. Tuomet jis tarė Jėzui: „Viešpatie, atsimink mane, kai įeisi į savo karalystę", tai yra, kai nueisi garbingai karaliauti į savo karalystę, kurią paskelbei. O Jėzus jam atsako: „Iš tikrųjų, sakau tau, šiandieną tu būsi su manim rojuje". Nors nėra lengva tiks-

liai nustatyti Jėzaus laikais buvusią „rojaus“ žodžio prasmę[16]), bet tikra yra tai, kad jis reiškė teisiųjų būstinę po mirties, atitinkančią „Abraomo prieglobstį“ (§472).

610. Tarp tų, kuriuos Jėzus galėjo pamatyti nuo kryžiaus, buvo už kelių žingsnių tikrai mažas būrelis, teikęs jam paguodos. O gal tai buvo ne paguodos, bet dar didesnio skausmo šaltinis? Tą būrelį sudarė jo artimieji ir draugai, kuriems romėnų įstatymas nedraudė žiūrėti bausmės vykdymo, jei tik jie nebandė teikti pasmerktajam kokios nors pagalbos, o sargybiniai kaip tik buvo tam, kad neleistų. To arti kryžiaus stovėjusio būrelio asmenų vardus yra perdavęs mums evangelistas, kuris buvo kartu su jais, nors savo vardą jisai praleidžia, pasisakydamas apie save tiktai šitaip: „Mokinys, kurį Jėzus mylėjo“ (§155). Su juo stovėjo Jėzaus „motina, jo motinos sesuo, Marija Kleopė ir Marija Magdalena“[17]).

Po Jėzaus mirties sinoptikai savo ruožtu yra suminėję žymiai didesnį būrelį toliau nuo kryžiaus stovėjusį, kurį sudarė verkusios ir gailestį reiškusios moterys. Tai buvo tos moterys, kurios patarnaudavo Jėzui (§343) ir atsekė iš Galilėjos į Jeruzalę[18]). Toje antroje grupėje yra išvardytos „Marija Magdalena“ (kaip ir pirmojoje grupėje), „Jokūbo Jaunesniojo ir Juozapo motina Marija“ (ir ši Marija pasirodo ir pirmojoje grupėje, kaip Marija Kleopė), be to, „Salomė ir Zebediejaus sūnų motina“ (§496), kurios abi yra

16) Tuo klausimu žiūrėk Strack und Billerbeck cituotame veikale, II, p. 264-269; p.1016-1165.

17) Jono 19,25. Daug buvo ginčytasi dėl to, ar išvardijamos keturios moterys, ar trys, tai yra, ar Marija Kleopė yra jo motinos sesuo, ar visiškai kita moteris. Senovinėje sirų laidoje čia buvo išvardytos keturios moterys, ir toksai aiškinimas atrodo pats patikimiausias, nes, be kita ko, jei Marija Kleopė yra buvusi Jėzaus motinos sesuo, ji nebūtų turėjusi tokio pat vardo.

18) Mato 27,55-56; Morkaus 15,40-41

viena ir ta pati. Jei bent dvi moterys yra išvardytos abiejose grupėse, tai nėra ko stebėtis, nes jos minimos skirtingu metu: pirmoji grupė minima prieš Jėzaus mirtį, ir kai kurios jų galėjo tuo tarpu pereiti iš vienos grupės į kitą.

Arčiausiame prie kryžiaus būrelyje stovėjo ir Jėzaus motina su mylimuoju jo mokiniu. Ar jam, kabančiam ant kryžiaus, teikė paguodos jos buvimas? Kareiviai neleido jai prieiti prie jo, o jam vinys neleido parodyti jai kokio nors mosto. Tarp savęs jie galėjo susisiekti tik žvilgsniu: Marijai prabilti trukdė verksmas, o Jėzui — nepaprastas nusilpimas. Žiūrėdama į savo sūnų, motina gal bus galvojusi, kokioje pasibaisėtinoje padėtyje atsidūręs tasai kūnas, vieninteliu pasaulyje būdu susiformavęs jos įsčiose. O sūnus, žiūrėdamas į motiną, gal bus svarstęs, kokia didžiausio pasigailėjimo verta pasidarė toji, kuri buvo paskelbta „pagirta tarp moterų". Bet vienu metu, sukaupęs šiek tiek jėgų, Nukryžiuotasis linktelėjo galva savo motinai ir tarė: „Moteriške (§283), štai tavo sūnus". O paskui savo mylimajam mokiniui tarė: „Štai tavo motina". Šiuo savo testamentu mirštantysis visam laikui sujungė du labiausiai žemėje savo mylėtuosius — Betliejaus moteriškę ir jaunuolį, kuris jautė jo širdies plakimą paskutinės vakarienės metu. Nuo tos dienos Jonas paėmė Mariją į savo namus (§156).

611. Nukryžiuotasis silpo greitai. Staiga pradėjo temti: „Nuo šeštos valandos pasidarė tamsu visoje žemėje iki devintai valandai"[19]), arba nuo vidurdienio iki trečiai valandai po pietų. Išsireiškimas „visoje žemėje" čia reiškia Judėją, kaip kartais žymima žydų Biblijoje.

Mes neturime duomenų spręsti, kodėl sutemo. Tikrai tai nebuvo saulės užtemimas, kuris negali įvykti, kai būna mėnulio pilnatis, o tada toks jis ir

19) Mato 27,45

buvo. Tai jau senovėje yra pastebėję Origenas, Jeronimas ir Jonas Krizostomas. Teisybė, kad tariamasis Dionyzas Areopagita pasakojo, jog Heliopolyje būdamas jis yra matęs, kaip visas pasaulis aptemo dėl Jėzaus mirties, ir jis aiškino tai mėnulio judėjimu, būtent, kad mėnulis tariamai pajudėjo, uždengdamas saulę[20]). Tačiau tas pasakojimas yra gryna fantazija, nes šiandien jau aišku, kad tas nežinomasis autorius rašė ne anksčiau kaip V šimtmetyje ir jo aiškinimuose nepaisoma labai pagrįstų stebėjimų, kuriuos yra atlikę aukščiau minėtieji senieji rašytojai. Net ir saulės užtemimas, kurį atžymėjo Flegonas, Hadrijono laisvėn paleistasis vergas, ir suminėjo kai kurie Bažnyčios Tėvai[21]), turėjo įvykti 32 m. ir dėl to negali nieko bendra turėti su mums rūpimuoju klausimu. Aišku, kad evangelistai į šį žemės aptemimą Jėzaus mirties metu žiūrėjo, kaip į kažką stebuklinga, taip pat kaip į stebuklingus ženklus, kurie lydėjo jo gimimą. Bet ar dėl to aptemimo kalti tiršti debesys, ar kas nors kita, sunku nuspręsti.

Toje tamsumoje, kuri kabojo ties fizine gamta, Jėzaus žemiškasis gyvenimas pamažu geso agonijoje, kuri tęsėsi apie tris valandas ir kurią evangelistai pridengia pagarbios tylos šydu. Jo gyvybė ir jėgos nukraujavo ištampytomis rankomis ir kojomis ir nuo plakimo atsivėrusiomis žaizdomis. Galva buvo subadyta erškėčių vainiko dygliais. Jo kūne nebuvo nė vieno raumens, kuris galėtų pailsėti šioje padėtyje ant kryžiaus. Skausmas kankino be perstojo, nes skausmas vijo skausmą, ir kiekvienu metu tai darėsi vis labiau nebepakeliama.

Tame tamsiame mėšlungių okeane tiktai jo sielos gilumoje buvo giedra, mąstyme apie Tėvą.

Mirštantysis kabojo tylėdamas.

612. Vienu tarpu apie devintą valandą Jėzus sušuko, aramaiškai tardamas: „Eli, Eli, lema shebaq-

20) Epistol. VII, ad Polycarpum

tani“. Tai buvo greičiau ne šiaip sušukimas, o citata. Tie žodžiai yra 21 psalmės pradžia, ir lygiai tokie, kaip aramaiškame „Targun“ (išskyrus „lema“ vietoje „metuel mah“). Jie reiškia, kaip Matas ir Morkus pasako graikiškajame vertime: „Mano Dieve, mano Dieve, kam mane apleidai?“ Kadangi tai yra citata, tai jos prasmės reikia žiūrėti tame ištisame dalyke, kurio čia yra tik pradžia. Toji psalmė iš tiesų pranašauja Mesijo paskutines kančias, o, nuo kryžiaus kartodamas pirmąsias jos eilutes, Jėzus norėjo jas prisitaikyti sau. Senoji psalmė, be kita ko, sakė:

—Mano Dieve, mano Dieve, kam tu mane apleidai?
Toli tu esi nuo maldų, nuo mano šauksmo žodžių.
Mano Dieve, aš šaukiu per dieną, o tu neišklausai,
Ir naktį, o tu manęs neklausai!
.....
Argi esu kirminas, o ne žmogus,
Pasityčiojimas ir žmonių atmata?
Visi, kurie mane mato, išjuokia mane,
Kraipo lūpas, judina galvą:
„Jis pasitikėjo Viešpačiu: tegu išlaisvina jį,
Teišgelbėja jį, jei jį myli“.
.....
Nes aplink mane stovi daug šunų,
Piktadarių gauja supa mane.
Jie perdūrė mano rankas ir mano kojas,
Aš galiu suskaityti visus savo kaulus.
O jie žiūri ir matydami mane džiaugiasi;
Dalina sau mano drabužius
Ir dėl mano tunikos meta burtą.

Tad Jėzaus sušukimas dar kartą patvirtina, kad jis yra Mesijas, o įrodyti tam skelbia, kad cituojamoji pranašystė išsipildo jame pačiame.

Bet kai kam nebuvo aiškūs patys pirmieji to sušukimo žodžiai „Eli, Eli“. Ten buvusieji mokyti Rašto žinovai, žinoma, atpažino citatą, bet kiti, mažiau ži-

nių turintieji, priėmė juos kaip kreipimąsi į senovės pranašą Eliją (§404), jeigu tik neapsimetė taip supratę, kad iš naujo galėtų tyčiotis iš mirštančiojo, tarytum jis būtų kliedėjęs nuo skausmo. Todėl smalsumo apimti ir pasityčiodami jie pradėjo sakyti: „Štai! Jis šaukia Eliją!“

613. Belaukiant, Nukryžiuotasis tarė kitą žodį: „Trokštu!“ Netekus kraujo ir ištemptoje padėtyje, troškulys buvo labai natūralu, bet tai dar ne viską paaiškina. Iš tiesų psalmėje, kurią ką tik citavo Jėzus, taip pat buvo sakoma:

Išdžiuvo kaip šukė mano gerklė,
Ir mano liežuvis prilipo prie mano gomurio.

Taigi troškulys buvo taip pat dalis Mesijo kančių pranašiškojo regėjimo, todėl Jonas (19,28) atkreipia dėmesį į tai, kad Jėzus ištarė „Trokštu!“, jog galėtų išsipildyti Raštas.

Į mirštančiojo paskutinįjį prašymą šį kartą susilaukta visiškai jautraus atsiliepimo iš vieno kareivių, saugojusių kryžius. Neturėdami nieko geresnio, romėnų kareiviai troškuliui malšinti naudodavo vandens ir acto mišinį, dar ir dabar plačiai tebenaudojamą Italijos kaimuose piūties metu. Net ir lotyniškas jo vardas "posca“ dar tebėra išlikęs kai kurių Italijos sričių kaimuose. Pramatydami, kad teks gana ilgai prabūti sargyboje po kryžiais, kareiviai atsinešė su savim ąsotį. Išgirdęs Jėzų sušukus, vienas jų pamirkė kempinę, pamovė ją ant ieties[22]) ir pa-

21) Origeno Contra Celsum, II,33

22) Matas ir Morkus vadina tai „nendre“, o Jonas (19,29) sako, kad „jie užmovė ant ysopo kempinę, pilną acto, ir pakėlė prie jo burnos“. Tai yra gana keista, jeigu prisiminsime, kad ysopas yra laibas augaliukas, kurio stiebas, net ir paties didžiausio, būtų per menkas ir niekada neatlaikytų sumirkytos kempinės svorio. Labai galimas dalykas, kad į Jono tekstą perrašinėjant yra įsibrovusi klaida ir išsireiškimą reikėtų skaityti „ysso

kėlė prie jo lūpų. Šis kareivio veiksmas nepatiko tiems, kurie kalbėjo apie Eliją, ir tie bandė jį sudrausti, sakydami: „Liaukis, žiūrėkime, ar ateis Elijas jo išvaduoti“[23]). Jų nuomone, jeigu Elijas išgelbės Jėzų, tai jis taip pat pasirūpins kaip nors ir jo troškulį numalšinti. Atrodo, kad kareivis atsakė jiems tuo pat šūktelėjimu (Morkaus 15,36: „Palaukite, žiūrėkime, ar ateis Elijas jo nuimti“), tartum sakydamas, kad gali būti geriau truputį pastiprinti Nukryžiuotąjį, kol laukiama Elijo.

Jėzus, kuris prieš kelias valandas buvo atsisakęs vyno su mira, dabar paragavo nuo kempinės to skysčio. Evangelistai vadina tai actu tuo aiškiu sumetimu, kad derintųsi su psalmės 68,22 vieta, kurioje sakoma: „Mano troškulyje girdė mane actu“. Jėzus, paragavęs acto, sušnabždėjo: „Atlikta!“

Netrukus tuojau po to mirštančiojo sužalotu kūnu perėjo lyg koks drebulys, ir jis balsiai sušuko: „Tėve, į tavo rankas aš atiduodu savo dvasią!“[24]). Po to nulenkė galvą.

Mirė.

614. Tuo metu mieste vyko nepaprasti dalykai. Šventyklos viduje kabojo dvi didelės išsiuvinėtos uždangos: viena skyrė prieangį ir „šventąją vietą“, kita — pastarąją nuo „šventų šventosios“ vietos (§47). Tos uždangos primindavo Dievo neprieinamumą ir nematomumą, kuris gyveno „šventų šventojoje“ vietoje. Apie devintą valandą, Jėzui mirštant, viena tų uždangų (veikiausia — vidinė) perplyšo pusiau nuo viršūnės iki pat apačios, lyg tarytum reikštų, kad jos

---

peritentes“, tai yra, „užmovė ant kareiviškos ietie s“, ant romėniškojo „pilum“. Tuo atveju abiejų sinoptikų „nendrės“ turėtų būti suprantamos ne griežtai botaniškąja prasme, bet plačiau — kaip ietis, kartis.

23) Mato 27,49

24) Psalmė 30,6

pareiga jau baigta, nes nematomasis Dievas nebėra jau neprieinamas.

Įvyko ir žemės drebėjimų, „uolos skilo, ir kapai atsidarė, ir daug kūnų šventųjų, kurie buvo užmigę, kėlėsi iš numirusiųjų. Ir išėję iš kapų po jo prisikėlimo, jie atėjo į šventąjį miestą ir pasirodė daugeliui“[25]). Tasai mirusiųjų prisikėlimas šioje pastraipoje, greičiausia, įjungtas tiktai iš anksto, nes atrodo, kad tai yra įvykę po Jėzaus prisikėlimo, su kuriuo tai ir susieta. Jau ketvirtajame šimtmetyje minimas plyšys, matomas uolotoje Kaukolės dalyje, įjungtas į Šventojo Karsto bazilikos užimamąjį plotą, ir jis buvo rodomas, kaip žemės drebėjimo pasėka (Lucijonas Kankinys, Kirilas iš Jeruzalės). Plyšys yra apie 1.70 m ilgio ir 0.25 m pločio, ir visiškai kitaip negu būna kitų žemės drebėjimų atvejais, eina jis ne išilgai uolos rievių, bet kerta jas skersai.

Kai šimtininkas ir sargybą ėjusieji kareiviai pamatė tuos keistus reiškinius, kurie lydėjo Jėzaus mirtį, ir prisiminę, be kita ko, kaip rimtai ir nepaprastai greit visa tai buvo įvykę, tada grįžo jiems atmintin visa jo ypatinga laikysena bylos svarstymo metu, o visus įvykius sudėję į krūvą jie įsitikino, kad toksai kalinys ne tik nekaltas buvo, bet dar ir labai nepaprasta būtybė. Jie pradėjo sakyti: „Tikrai šitas žmogus buvo teisus“, o jungdami tai su jam primetamaisiais kaltinimais jie kalbėjo: „Iš tikrųjų šitas žmogus buvo Dievo Sūnus“[26])

Pasikeitė taip pat ir minios laikysena. Kai tik Jėzus mirė, sinedriumo nariai, išdidžiai vaikščioję apie kryžių, džiaugdamiesi laimėjimu, dabar jau nebeturėjo ko bijotis, bent šiuo metu, taigi išsivaikščiojo namo velykinės vakarienės ruošti. Tad nebeliko nieko, kas įsakinėja miniai juoktis bei tyčiotis iš Nukryžiuotojo, ir žmonės galėjo jau reikšti tikruosius

25) Mato 27,51-53

26) Luko 23,47; Morkaus 15,39

savo jausmus. Juos taip pat paveikė dienos aptemimas ir žemės drebėjimas, o prisiminę, kas atsitiko svarstant bylą, jie pradėjo skirstytis nuo kryžiaus, „mušdamies sau į krūtinę“[27]).

Dar tebebuvo vis tie du būreliai Jėzaus artimųjų. Vienas jų stovėjo prie kryžiaus, o kitas tolėliau, ir kai kurie vaikščiojo nuo vieno būrelio prie kito.

615. Grįždami namo, sinedriumo nariai staiga atsiminė vieną teisinį priesaką. Jie vis kartojo sau, kad yra atlikę labai šventą darbą, nukryžiuodami Jėzų, bet tasai jų šventumas būtų netobulas, jeigu jo kūnas bus paliktas taip kaboti per naktį. Ne, jis turi būti nuimtas nuo kryžiaus ir tuo pat popiečiu palaidotas dar prieš saulės laidą, kaip reikalavo Įstatymas[28]). Ypačiai dar ir dėl to, kad nuo saulėlydžio prasideda iškilmingos Velykos. Tad pakeliui jie užsuko pas prokuratorių ir paprašė, kad būtų pasielgta pagal tą priesaką, nurodydami dar, kaip paprasčiausia būtų tai įvykdyti. Pakaktų tik sulaužyti visiems trims nukryžiuotiesiems blauzdikaulius (§601), ir netrukus tuoj būtų galima visus juos laidoti.

Per keletą akimirksnių prieš juos pas prokuratorių buvo nuėjęs vienas taip pat sinedriumo narys, prašydamas palaidoti Jėzų. Jėzui mirus, šiek tiek atsigavo nusiminę jo mokiniai. Tarp jų buvo ir tūlas Juozapas, kilęs iš Arimatėjos (senovinė Ramathaim, šiandien Rentis, esanti į šiaurės rytus nuo Lydos), labai gero vardo turtingas žmogus, sinedriumo narys, o taip pat ir „Jėzaus mokinys, tik slaptas iš baimės žydų“[29]). Dvasiškai jis kiek panašus į Nikodemą, kuris taip pat buvo sinedriumo narys (§228), nors Juozapas turėjo drąsos nesutikti su savo draugais sinedriumo nariais, kai jie pasmerkė Jėzų[30]).

27) Luko 23,48

28) Deuteron. 21,23

29) Jono 19,38

30) Luko 23,51

Dabar jis išdrįso dar daugiau. Gal prašomas Jėzaus artimųjų ir draugų, kurie, suprantama, galėjo kreiptis į tokį įtakingą, kaip jis, nuėjo jisai pas Pilotą ir paprašė palaidoti Jėzaus kūną, kaip romėnų įstatymai leido (§601). Pilotas noriai išklausė jo prašymą, bet stebėjosi, kad Jėzus taip greit mirė; dėl to jis pašaukė šimtininką, ir kai tasai patvirtino Jėzaus mirtį, Pilotas leido Juozapui palaidoti kūną.

616. Beveik tuo pat metu atvyko kiti sinedriumo nariai, ir Pilotas, išklausęs ir jų prašymo, įsakė kitiems kareiviams, ne tiems, kurie prie kryžių ėjo sargybą, atlikti „cruri fragium" — sulaužyti blauzdų kaulus ir nuimti lavonus. Evangelistas, kuris buvo prie kryžiaus, kai jie atvyko, sako: „Todėl kareiviai atėjo ir sulaužė blauzdas vienam ir kitam, kurie buvo prikalti ant kryžių drauge su juo. Priėję prie Jėzaus ir pamatę, kad jis jau miręs, jie nelaužė jo blauzdų, tik vienas kareivis atvėrė jam ietimi šoną, ir tuojau išėjo kraujo ir vandens"[31]). Taigi abu piktadariai pragyveno Jėzų, ir jiems teko praeiti „crurifragium" — buvo sulaužyti blauzdikauliai; to daryti Jėzui nebereikėjo, nes visiškai aiškiai buvo matyti, kad jis yra miręs, o dėl to kareiviai dar ir darbo sau šiek tiek susimažino. Tačiau vienas jų paleido Jėzaus širdies kryptim ietį, kad nebekiltų jokių abejonių. Ietis atvėrė šone didelę žmogaus rankos didumo kiaurymę[32]), ir iš jos ištekėjo kraujo ir vandens.

Mokyti anglai fiziologai bandė išaiškinti tą kraujo ir vandens klausimą, darydamiesi prielaidą, kad Jėzaus širdis jau buvo trūkusi prieš perveriant ją ietimi. Jie sako, kad jeigu jau buvo trūkusi širdis, tai priešširdyje turėjo būti prasidėjęs vidinis kraujoplūdis (hemorragia) ir kraujo išsiskyrimas. Raudonieji kraujo rutulėliai tada tvenkiasi apačioje, o vandeningasis kraujo serumas kyla į viršų. Taigi kai to-

31) Jono 19,32-34

32) Jono 20,25...27

kiu atveju po mirties atidaromas prieširdis, tai tos sudėtinės dalys išteka atskirai. Remiantis tais fiziologais, staigi Jėzaus mirtis aiškintina širdies plyšimu, dėl kurio kaltos dvasinės kančios. Jėzus mirė iš širdgėlos plyšus širdžiai tikrąja to žodžio prasme.

Kiek bebūtų vertas šitoks aiškinimas, evangelistas, kuris matė šį įvykį, įžiūri čia daug gilesnę ir žymiai paslaptingesnę prasmę: „Nes tai atsitiko, kad įvyktų Raštas (kurs sakė): Kaulo nesulaužysite jame. Vėl kitas Raštas sako: Žiūrės į tą, kurį jie pervėrė". Pirmoji citata yra iš Išėjimo knygos 12,46 (Skaičių kn. 9,12) ir kalba apie velykinį avinėlį. Žydams nebuvo galima laužyti jo kaulų, kai valgydavo jį Velykų vakarienės metu. Evangelistui tasai priesakas patvirtina tai, kad Jėzus buvo tikroji atpirkimo auka, Senojo Testamento pranašysčių velykinis avinėlis. Antroji citata yra iš Zakarijo knygos 12,10, kuri pranašauja, kad žydų tauta apverks tą, kurį jie pervėrė, kaip raudama viengimio.

Evangelistas mums nepateikia vardo to kareivio, kuris pervėrė Jėzaus šoną, bet krikščioniškoji legenda jam davė nepamirštamą vardą, pavadindama jį Longinu. Graikiškai ietis yra „lonche", ir dėl to kareivis buvo pavadintas Longinu.

617. Kareiviai bus atlikinėję liūdną savo darbą, o Juozapas iš Arimatėjos stovėjo ir laukė, kad galėtų pasinaudoti Piloto duotuoju leidimu. Jis buvo prašęs Jėzaus kūno, nes jam ir tiems, kurie jį buvo prašę veikti, rūpėjo, kad jis nebūtų įmestas į bendrą kapą kartu su abiejų nužudytųjų piktadarių lavonais. Kai tik Jėzaus kūnas buvo nuimtas, Juozapas tuojau pat ėmė ruoštis tinkamoms laidotuvėms, kurios tačiau turėjo būti paskubom atliktos dėl įsigalinčio įstatymais numatytojo poilsio, prasidedančio su saulės laida (§537).

Juozapui padėjo ir kiti. Vardu vadinamas jo dvasinis brolis „Nikodemas, kuris atėjo... ir atnešė

apie šimtą svarų miros ir aloės mišinio"[33]). Nesunku įsivaizduoti, kad abiems vyrams šiame darbe padėjo ir pamaldžiosios moterys, kurios buvo ten jį kryžiuojant, o pirmoji tarp jų jo motina, kuri, tikriausia, neatsisakė sopulingo džiaugsmo paimti į savo rankas kūną, kai jis buvo nuleistas nuo kryžiaus. Kaip Nikodemas atnešė kūnui paruošti kvepalų, taip jam įvynioti Juozapas buvo nupirkęs maršką (sindonę) (§561); čia tas žodis neturi išskirtinės lengvam naktiniam drabužiui aptarti prasmės, o reiškia ploną lininį audeklą, paklodę.

Kadangi nedaug tebuvo laiko, tai kūnas apruoštas per gana trumpą laiką: „Paėmė Jėzaus kūną ir aprišo jį paklodėmis su kvepalais, kaip buvo žydų paprotys laidoti"[34]), iš tiesų taip, kaip anksčiau buvo paruoštas Lozorius (§491). Tada kūnas įvyniotas į maršką (sindonę). Laiko trūkumas neleido gabenti kūno laidoti kur nors toliau, bet toji kliūtis buvo lengvai nugalėta dėl Juozapo kilnumo, kuris pasiūlė savo paties kapą, buvusį kaip tik Kaukolės kalvoje, nes „ten buvo daržas, o darže naujas kapas, kuriame niekas dar nebuvo paguldytas"[35]). Daržas buvo Kaukolės pašlaitėje, o „kapas buvo iškaltas uoloj"[36]), kuri sudarė vieną išsikišimų, sudariusių Kaukolės aukštumėlę. Gali būti, kad kiti pasiturintieji Jeruzalės miestiečiai ten taip pat turėjo pasiruošę kapus. O tai puikiai sutiko su papročiu kryžiavimą vykdyti arti kapinių (§599).

618. Kapas, kurį Juozapas atidavė Jėzui palaidoti, viduje buvo taip įrengtas, kaip ir visi žydų kapai (§491) su prieangiu, o paskui su laidojamuoju kambariu, turinčiu nišą kūnui padėti. Išorinės durys buvo užremtos didžiuliu akmeniu, primenančiu

33) Jono 19,39

34) Jono 19,40

35) Jono 19,41

36) Morkaus 15,46

didelę girnapusę, užristą prie įėjimo. Įeiti galima buvo tik atritinus akmenį, ir tai ne be didesnių pastangų, į kairę ar dešinę, o jis pariedėdavo į bet kurią pusę uoloje iškaltu grioveliu.

Kadangi Jėzus buvo miręs apie trečią valandą popiet, tai viskas buvo jau baigta prieš šešias, kai Juozapas „pririto didelį akmenį prie kapo angos ir nuėjo"[37]).

Bet kapas dar ne tuoj pat buvo paliktas: „Buvo tenai Marija Magdalena ir kita Marija (Jokūbo ir Juozapo motina), sėdėjusios ties kapu"[38]). Taip pat ir kitos pamaldžiosios moterys atėjo arčiau pasižiūrėti kapo ir kaip palaidotas garbingasis kūnas. Paskui grįžusios į miestą ir pasinaudodamos paskutiniu dar likusiu dienos truputėliu, „jos prirengė kvepalų ir tepalų" (§537). Matyt, jų pamaldumui nepakako to gausaus kiekio, kurį atgabeno Nikodemas, ir jos ruošėsi ištepti Jėzaus kūną dar rūpestingiau ir dėl to grįžti prie kapo, kai tik baigsis subata[39]).

Nė vienas apaštalų nėra suminėtas ryšium su šitomis gailestingomis paslaugomis. Tik vien Jono rašto santūrume lengvai įžiūrima, kad jis padeda Jėzaus motinai ir paima ją į savo namus, pasiruošęs rūpintis ja, kaip jos įsūnis. Ten jie abu laukė.

619. Ta naktis tarp penktadienio ir subatos tikrai puiki buvo džiūgaujantiems sinedriumo nariams. Jie šventė prie Velykų stalo ne tik tradicinio išorinio linksmumo supami, bet dar jausdami ir ypatingą vidinį pasitenkinimą, kuris nieko bendra neturėjo — arba atrodo, kad neturėjo — su Velykų iškilmingumu.

Tasai galilėjietis Rabbis iš tikrųjų jau buvo dingęs; jis jau miręs, tikrai miręs! Nebebuvo pavojaus, kad jiems dar kada nors reikėtų klausytis jo užsi-

37) Mato 27,60

38) Mato 27,61

39) Luko 23,55-56

puolimų ir būti žeminamies žmonių akyse! Tie keturi mokiniai, kuriuos jis turėjo su savim, dabar, kai jau jų mokytojas miręs, be abejo, išsisklaidys, ir niekas apie jį daugiau jau nebekalbės. Padedant ne tiek Mozei ar Elijui, kiek tam neapipiaustytajam Pilotui, ačiū jam, viskas išėjo labai gerai; šiaip ar taip, ar jis apipiaustytas, ar ne, o pasisekimas buvo gražus, ir mintijant tai, velykinės vakarienės skonis didėjo.

O vis dėlto pergalvodami tie įžvalgūs vyrai ėmė pastebėti žvilgančioje savo pergalės kristalinėje taurėje nedidelį plyšį. Mažą dalyką, bet tokį, kurio negalima taip palikti. Jie prisiminė, kad Jėzus, kol dar tebebuvo gyvas, buvo pranašavęs, kad po savo mirties trečią dieną jis prisikelsiąs (§446). Nėra abejonės, kad tai buvo grynas pasigyrimas; daugelis jų buvo įsitikinę sadukėjai ir dėl to laikėsi nuomonės, kad mirusiojo prisikėlimas neįmanomas (§515). Bet pasigyrimas, kad ir kaip nepagrįstas, gali duoti pagrindo apgaudinėti, gandams skleisti ir kitokioms nemalonioms pasėkoms; taigi geriau būtų užtaisyti tą plyšelį ir užkirsti kelią tai bėdai. Taigi kitą dieną, nors jiems buvo Velykos, kai kurie jų paėjėjo iki Piloto namų su labai gerais patarimais: „Valdove, mes atsiminėme, kad tas suvedžiotojas (gr. „planos"), dar gyvas tebebūdamas, sakė: Po trijų dienų aš prisikelsiu. Liepk tat sergėti kapą iki trečiajai dienai, kad kartais neateitų jo mokiniai, jo nepavogtų ir nesakytų liaudžiai: Jis kėlėsi iš numirusiųjų; tas paskutinis suklaidinimas (gr. „plane") būtų piktesnis už pirmąjį". Pilotas jiems grubiai atsakė: „Jūs turite sargybą; eikite, sergėkite, kaip mokate".

Prokuratorius tik atrodė grubus; jam tai padėjo pridengti jau ir vėl jo daromąją jiems nuolaidą. Iš tiesų jis patenkino prašymą ir leido sinedriumo nariams pasinaudoti sargybos būriu, sudarytu iš romėnų karėivių, kurį būdavo pratęs duoti jiems[40]).

40) Mato 28,14; plg. Jono 18,12

Trumpai sakant, prokuratorius, kad ir kalbėdavo susiraukęs, vis tiek sinedriumo nariams visuomet teigiamai atsakydavo. O tai ir buvo visa, ko jie norėjo, ir dėl to tą pačią subatos dieną jie nusivedė prie kapo kareivius.

Bet niekas negalėtų atsargumu pralenkti šitų žydų vadų; jie ėmėsi priemonių apsidrausti nuo tokios galimybės, kuri kam nors kitam vargu būtų atėjusi į galvą. Jie pramatė, kad kareiviai, eidami prie kapo sargybą, gali būti Jėzaus mokinių papirkti, jog įleistų į kapą. O kai dar du jų draugai iš sinedriumo, Juozapas ir Nikodemas, yra parodę tiek drąsos, padėdami laidoti nukryžiuotąjį Jėzų, tai galima taip pat tikėti, kad jie gali pamėgdžioti sinedriumą ir siklais papirkti sargybinius, kaip sinedriumas papirko Judą. Todėl jie pridėjo antspaudus ant akmens, kuriuo buvo užverstas kapas, ir ant uolos, kurioje buvo iškaltas kapas.

Dėl šio išmintingo atsargumo niekas nebūtų galėjęs įeiti į kapą, nesulaužydamas antspaudų, už kuriuos kareiviai buvo atsakingi, ir mirusysis nebūtų prisikėlęs niekados.

ANTRASIS GYVENIMAS

...Iš tamsybių
Dieviškieji palaikai pakilę,
Galingą pareiškė troškimą
Antrojo gyvenimo.
Manzoni, Sekminės

620. Tie patys dokumentai, tie patys istoriniai liudijimai, kurie iki šios vietos pasakojo Jėzaus darbus, nesustoja ties jo mirtim, bet tuo pačiu autoritetingumu ir tuo pačiu žinių gausumu, kaip ir anksčiau, tęsia pasakojimą apie jo prisikėlimą ir antrąjį gyvenimą.

Tiek jau yra daugiau negu pakankama, nes tie, kurie nepripažįsta antgamtiškumo galimybės, — ir ne tik šiandieniniai, bet ir senovės laikų (plg. Apaštalų darb. 17,32), — atmeta negailuodami visą antrąją evangelinio pasakojimo dalį. Tai darydami šitie neigėjai pasirodo logiški, laikydamiesi filosofinių dėsnių, kuriais jie remiasi. Bet svarbu gerai pabrėžti, kad jie verčiami neigti grynai vien tik dėl tų filosofinių dėsnių, o ne dėl to, kad būtų dokumentų trūkumas ar būtų abejojimo tų dokumentų autentiškumu. Dokumentų iš tikro yra, ir jų žinių teikėjai yra tie patys, kaip ir anksčiau; bet kadangi jie šioje vietoje kaip tik prieštarauja labiau negu bet kada tiems jau minėtiesiems jų dėsniams, tai dokumentai privalės būti „aiškinami" tų dėsnių šviesoje, arba pajungti jiems. Studijos ir tyrinėjimai, apimantieji antrąjį gyvenimą, yra ne kas kita, kaip dar kraštutinesnis, nuodugnesnis tęsinys anų parašytų apie pirmąjį. Jo pirmojo gyvenimo atveju buvo uždavinys, ką pasirinkti iš Jėzaus darbų, ar priimti jo pamokslą ar kelionę laivu, kaip natūralų dalyką, bet atmesti aklu gimusiojo išgydymą, arba mirusio žmogaus prikėlimą, kaip antgamtinį ir dėl to neįmanoma. Bet, priešingai, antrajame gyvenime nieko nebėra ką pasirinkti, nes viskas čia yra antgamtiška ir dėl to neįmanoma. Čia uždavinys yra tiktai išaiškinti, kaip iš viso tarp tiesioginių Jėzaus mokinių kilo tikėjimas į jo antrąjį gyvenimą.

Bet tas metodas, tyrinėjimo būdas, nors ir logiškas, nėra pakankamai logiškas. Jis sustoja pusiaukelėje ir nenuveda iki galutinių ir pačių sprendžiamųjų išvadų to paties filosofinio dėsnio, kuriuo jis remiamas. Norint būti tikrai iki galo logiškais, reikėtų paneigti ne vien tik antrąjį Jėzaus gyvenimą, bet taip pat ir pirmąjį, ir tvirtinti, kad jis iš viso niekada nebuvo žemėje. Keletas pačių naujausiųjų laikų tyrinėtojų jau yra pradėję šitaip daryti, o prie jų, tik-

riausia, jungsis vis daugiau ir daugiau ateities kritikų. Aptardami tuos pačius paskutiniuosius tyrinėjimus (§221), esame iškėlę jų dialektinį taiklumą ir pabrėžėme priežastis, kodėl, kai tik pradedama dokumentų patvirtintus faktus pajungti tokiems filosofiniams dėsniams, tai neišvengiamai baigiama viską paneigiant. Čia vėl norėjome priminti atitinkamas moksliininkų pozicijas, nes tas dalykas, kurį ruošiamės aptarti, reikalauja labiau kaip niekad laikytis dėsnio „unicuique suum", kiekvienam, kas priklauso: istorijai, kas yra istorijos, o filosofinėms teorijoms, kas iš jų ateina.

Taip pat antrojo Jėzaus gyvenimo pasakojime keturi evangelistai laikosi to paties savo metodo, kurį keletą kartų iškėlėme. Jie nė nesiekia duoti pilną, smulkmenišką ir griežtai chronologišką įvykių pasakojimą. Jie iš visos eilės įvykių pasirenka tik tuos dalykus, kurie jiems atrodo labiau reikalingi, ir savo turimąją medžiagą sutvarko, kaip jiems patogiau kiekvieno jų tikslams, šen ir ten pakeisdami laiko eigą. Pasakodami, kaip buvo atrastas tuščias Jėzaus kapas, Matas ir Morkus gana sutampa. Lukas nepateikia tiek daug vardų, bet jo pasakojimas nedaug kuo skiriasi nuo Morkaus. Pagaliau Jonas yra labiau schematiškas, atpasakodamas bendrais bruožais, nes ir čia jis nori patikslinti ir papildyti kai kuriuos sinoptikų pasakojimų atvejus savo ypatingu autoritetu, kaip savo akimis įvykius matęs liudininkas.

PASIRODYMAI JUDĖJOJE

621. Niekas nematė Jėzaus prisikeliant iš numirusiųjų. Nė vienas evangelistas nepasako, kaip jis pakilo iš kapo; vienas jų užsimena, kad jis atliko tai visiškai nepajudindamas prie įėjimo užversto akmens, nors jo prisikėlimą lydėjo nepaprasti ženklai: „Ir štai pasidarė didelis žemės drebėjimas, nes Vieš-

paties angelas nužengė iš dangaus, prisiartinęs nurito akmenį ir ant jo atsisėdo. Jo pavidalas buvo kaip žaibas, ir jo drabužiai kaip sniegas“[1]). Taigi angelas nuritino šalin akmenį, bet kapas tuomet jau buvo tuščias, ir kaip tik dėl to buvo nuritintas akmuo, kaip nebeturįs jokios prasmės.

Visi keturi evangelistai nurodo, kad sekmadienio rytą labai anksti paaiškėjo, jog kapas tuščias. Kareiviai, kuriuos nusiuntė sinedriumo nariai, ėjo ten sargybą nuo užvakar, ir tikriausias dalykas, kad tą ankstyvą ryto valandą išsitiesę žemėje dar tebemiegojo. Žemės drebėjimas, angelo pasirodymas ir plačiai atidarytas kapas taip išgąsdino juos, kad jie tuojau pat pabėgo, stengdamiesi paspukti pro arti esančius miesto vartus. Atsidūrę apgyventoje vietoje ir atsigavę nuo išgąsčio, jie atsiminė, kad tasai pabėgimas yra tikras sauvališkas pasišalinimas iš sargybos vietos ir nusipelno pačios aukščiausios bausmės, kokią numato romėnų karinė drausmė[2]). Jiems reikėjo rasti kokią nors išeitį, ir jie sumaniai nusprendė, kad jų didžiausia viltis yra sinedriumo nariai, kuriems tas reikalas labiausiai rūpėjo. Tad jie nuvyko tiesiog pas juos tartis (§627).

Kapas neilgam tebuvo paliktas vienas, nes būrelis pamaldžiųjų moterų jau buvo pakeliui iš miesto. Tai buvo tos pačios moterys, kurios penktadienio vakare pasiruošė kvepalų, pasiryžusios mylimojo Jėzaus kūnui suteikti tinkamesnes laidotuves, kai tik baigsis įstatyminis subatos poilsis; čia iš vieno, čia iš kito evangelisto patiriame vardus, kad ten buvo Marija Magdalena, kita Marija — Jokūbo motina, Salomė, Joana „ir kitos su jomis“ (Luko 24,10). O Morkus 16,2 labai įdomiu būdu nurodo laiką, kada moterys atėjo prie kapo: „Labai anksti (gr. „lian proi“) pirmą savaitės dieną (tai yra sekmadienį) jos atėjo

1) Mato 28,2-3

2) Plg. Žydų karas, V,482

pas kapą, saulei jau užtekėjus“. Iš pirmo žvilgsnio sunku suderinti „labai anksti“ su „saulei jau užtekėjus“, nes pirmasis išsireiškimas turėtų reikšti pirmuosius aušros ženklus arba maždaug ketvirtą valandą ryto, o antrasis, atrodo, nusakytų žymiai vėlesnį laiką, ne ankstesnį kaip šeštą valandą. Tai yra kitas Morkaus įprastas neapdailinto stiliaus atvejis (§132), kuris čia yra truputį perdaug sutrauktas. Viskas paaiškėja, jei imame skaityti tarp eilučių: „Labai anksti... jos išėjo pas kapą (ir jį pasiekė) saulei jau užtekėjus“. Suprantama, kad joms nereikėjo toli eiti, jog pasiektų kapą, o kodėl jos taip ilgai užtruko, tai nurodo pats Morkus (16,1), kuris ką tik buvo sakęs, kad kai subata pasibaigė, taigi tą patį rytą jos „nusipirko kvepalų eiti Jėzaus patepti“. Jų prisirišimas nepasitenkino tais kvepalais, kuriuos kai kurios buvo paruošusios prieš porą vakarų, ir kitos norėjo prisidėti kvepalais, o jiems nupirkti reikėjo šiek tiek laiko.

622. Šio moteriško gaišimo buvo perdaug kilniausiajai ir karščiausiajai tarp jų — Marijai Magdalenai, tai vienintelei, apie kurią kalba Jonas, ir pirmajai tarp tų, kurias mini trys sinoptikai. Tam tikru metu ji paliko užimtas ir neskubančias savo drauges ir, didžiosios savo meilės skubinama, nubėgo prie kapo. Atėjo ji ten, kaip sako Jonas, visiškai sutardamas su Morkum, „labai anksti (gr. „proi“)... kai dar tamsu buvo“ (20,1). Bet ką ji vos atėjusi pamatė, jai sukėlė siaubą. Ji nieko nežinojo apie kareivius, kurie buvo ten pastatyti subatos dieną, ir dėl to jos nenustebino tai, kad jų ten nėra. Tačiau ji pamatė, kad akmuo nuritintas į šoną ir įėjimas atdaras iki galo. Gali būti, kad smalsumas nuvedė ją iki pat angos, o užteko tada tik žvilgterėti vidun, kad paaiškėtų, jog kapas tuščias.

Kas atsitiko? Kas galėtų jai pasakyti? Suprantama, kad ne tos užgaišusios jos draugės, išsisklai-

džiusios po miestą ir ieškančios kvepalų, kurie dabar jau nebereikalingi. Jai reikia eiti pas jo mokinius; gal jie ką nors žino, ypač Petras ir Jonas, kaip buvo atidarytas kapas ir išgabentas kūnas. „Todėl ji pabėgo ir, atvykus pas Simoną Petrą ir pas kitą mokinį, kurį Jėzus mylėjo, juodviem tarė: Paėmė Viešpatį iš kapo, ir nežinome, kur jį padėjo“[3]). Toji daugiskaita „nežinome“ yra puikus ryšys tarp Jono ir sinoptikų pasakojimo. Anie kalba apie keletą prie kapo susirinkusių moterų, o jis vien tik apie Mariją Magdaleną, bet perduoda jos pasakymą „nežinome“ daugiskaitoje ir tuo perdėm patvirtina, ką sako sinoptikai. Marija kalbėjo ir savo suvėlavusiųjų draugių vardu.

623. Anos tuo tarpu baigė apsipirkti ir ėjo prie kapo. Bet baigdamos eiti staiga prisiminė dar vieną kliūtį, apie kurią anksčiau visai nepagalvojo: „Jos kalbėjosi tarp savęs: Kas mums atris akmenį nuo kapo angos?“[4]) Žinome, kad tie apvalieji kapų angų akmenys būdavo labai dideli ir sunkūs, ir moterys, kaip visiškai suprantama, nebūtų pajėgusios nuritinti to, kuris buvo prieš Jėzaus kapo angą. „Atėjusios pas kapą ir pažvelgusios, pamatė akmenį atristą; o jis buvo labai didelis“. Nemažiau nustebusios už Mariją Magdaleną, be netokios staigios, kaip ji, jos įėjo vidun, o „įėjusios į kapą, jos pamatė jaunikaitį, sėdintį dešinėje pusėje, apvilktą baltu drabužiu, ir nusigando“[5]). Lukas žymiai tiksliau pasako, kad ten buvo „du vyru žibančiais rūbais“ (24,4).

Morkaus jaunikaitis tarė moterims: „Nenusigąskite! Jūs ieškote Jėzaus Nazarėno, kurs buvo prikaltas prie kryžiaus; jis prisikėlė, jo nėra čia; štai vieta, kur jį buvo padėję. Bet eikite, pasakykite jo mokiniams ir Petrui, kad jis eina pirma jūsų į Galilėją; tenai jį matysite, kaip jis yra jums sakęs“ (16,

3) Jono 20,2

4) Morkaus 16,3

5) Morkaus 16,5

6-7). Panašiais žodžiais, bet plačiau paskutiniąją mintį nusako ir savo žodžiais kitokią išdavą pateikia abu Luko pasirodžiusieji. Pagal Morkų, moterys „pabėgo nuo kapo, nes jas buvo apėmęs drebulys ir išgąstis. Jos niekam nieko nesakė, nes bijojo". Morkaus pasakojimas čia staiga nutrūksta, o kartu ir jo evangelija, kuri turi dar trumpą priedą, bet tiesiogiai nesusijusį su tuo, kas prieš tai buvo vykę. Kita vertus, pagal Luką, moterys, grįžusios nuo kapo, „jos paskelbė visa tai vienuolikai ir visiems kitiems"; o tai sako taip pat ir Matas (28,8). Morkaus pasakojimas, greičiausia, nusako tiktai pirmąjį moterų įspūdį; iš pradžių jos buvo taip apsiulbusios iš baimės ir sumišimo, kad nieko ir nesakė. Tačiau jei jo pasakojimas nebutų čia ir baigęsis, tai gali būti, kad jis butų nusakęs, kaip tos moterys, atsigavusios po to patirtojo pirmojo išgąstingojo įspūdžio, pasielgė taip, kaip kiti du sinoptikai nupasakoja. Bet kuriuo atveju žinia, kurią jos ruošėsi perduoti, suprantama, nebuvo tokia, kad nupelnytų joms labai nuoširdų priėmimą, ir tai gal yra kita priežastis, kodėl jos delsė, kaip tai tvirtina Morkus. Sugrįžusios į miestą, papasakojo tuos dalykus apaštalams, bet tas pasakojimas jiems pasirodė, „lyg tuščios pasakos, ir jie joms netikėjo", kaip sako Lukas 24,11.

624. O tuo tarpu Marijos Magdalenos pranešimas padarė žymiai didesnį įspūdį Petrui ir Jonui. Vos tik išgirdę jaudinantį ir kvapą užimantį jos pasakojimą, „tuomet Petras ir anas kitas mokinys išėjo ir atėjo pas kapą. Juodu bėgo drauge, bet anas kitas mokinys bėgo greičiau už Petrą ir pirmas atvyko pas kapą. Pasilenkęs jis pamatė padėtas paklodes, tačiau į vidų neėjo. Atėjęs Simonas Petras, kurs jį sekė, įėjo į kapą ir matė padėtas paklodes, taip pat ir skepetą, buvusią ant jo galvos. Ji buvo padėta ne su paklodėmis, bet atskirai suvyniota kitoje vietoje. Paskui įėjo į kapą ir tas mokinys, kurs buvo pirmas atėjęs

pas kapą; jis pamatė ir įtikėjo. Nes jie dar nebuvo supratę Rašto, kad jam reikėjo keltis iš numirusiųjų. Po to du mokiniai vėl parėjo namo“[6]). Ką jie pamatė, jiems užteko įsitikinti, kad kūnas nebuvo pavogtas, kaip Marija Magdalena spėjo. Jeigu taip būtų atsitikę, tai nebūtų buvę tikslo nuvynioti linines marškas ar rūpestingai sulankstyti skepetą ir padėti atskirai. Taigi nebebuvo ką čia daugiau bedaryti, ir dėl to abu jie, svarstydami tai, ką buvo matę, nuskubėjo atgal į miestą, trokšdami pasitarti su kitais mokiniais.

625. Marija Magdalena, kuri grįžo prie kapo su jais ar truputį vėliau pati viena, nebepasitraukė kartu su jais, bet „stovėjo pas kapą lauke ir verkė“[7]). Po kurio laiko ji pasilenkė dar kartą pažvelgti pro žemas ir siauras prieangio duris į laidojamojo kambario nišą, nes gilus nuliūdimas vertė ją tikėti net ir tuo kuo nebesitikima. Bet šįkart ji nelauktai pamatė du angelus, sėdinčius vieną galvugalyje, o kitą kojūgalyje prie tos nišos, kur buvo padėtas kūnas. O šiedu tarė jai: „Moteriške, ko verki? Ji jiems atsakė: Nes paėmė mano Viešpatį ir nežinau, kur jį padėjo!“ Tai pasakiusi, ji atsigręžė atgal, lyg dar ieškodama jo, ir pamatė prieš save stovintį žmogų. Bet ji vargu ar apžvelgė jį, nes, persiėmusi savo liūdesiu, bus palaikiusi jį daržininku. O žmogus tarė jai: „Moteriške, ko verki?“ Ji atsakė: „Viešpatie, jei tu jį išsinešei, pasakyk man, kur jį padėjai; aš jį pasiimsiu“. Bet tasai žmogus buvo Jėzus.

„Jėzus jai tarė: Marija!“

„Atsigręžusi ji jam tarė: Rabbi! tai yra: Mokytojau!“

Tai buvo pirmas kartas, kai prisikėlusis buvo pamatytas ir pažintas žmogiškojo asmens, jeigu jis

6) Jono 20,3-10

7) Jono 20,11

nebuvo dar prieš tai apsireiškęs savo motinai, nors evangelistai mums nieko apie tai nesako.

Atpažinusi mokytoją, Marija puolėsi apkabinti jo kojų, bet Jėzus tarė jai: „Neliesk manęs, nes aš dar neužžengiau pas savo Tėvą. Eik verčiau pas mano brolius ir jiems sakyk: Aš žengiu pas savo Tėvą ir jusų Tėvą, pas mano Dievą ir jūsų Dievą"[8]). Reikėjo skubiai pasakyti jo mokiniams, kuriuos jis vadina broliais, kad jis netrukus užžengs pas savo Tėvą ir savo ir jų Dievą, ir dėl to ji, reikšdama savo atsidavimą, neturėjo nudelsti perduoti žinią[9]).

Ji tuojau pat atliko tai, kas buvo nurodyta: „Marija Magdalena nuėjo ir paskelbė mokiniams: Aš mačiau Viešpatį! ir jis man tai pasakė"[10]). Bet jos džiaugsmingas pranešimas susilaukė visiškai pažeminančio atbalsio: „Jie, išgirdę jį gyvą esant ir ją jį mačius, netikėjo"[11]).

626. Iš tiesų pirmieji krikščionys prisikėlimo liudininkių moterų parodymus apskritai priėmė labai abejingai. Kai tos pamaldžiosios moterys grįžo nuo kapo ir pranešė, kad rado jį tuščią, ir pakartojo perduotąją žinią, tai joms buvo pasakyta, kad jų kalbos yra „kaip tuščios pasakos" (§623). Kai Marija Magdalena praneša, kad mačiusi Jėzų ir kalbėjusi su juo, tai ir ji niėko geresnio nesusilaukė. Net ir vėliau, kai apaštalai ir visa Bažnyčia nebepajudinamai ir oficialiai buvo įsitikinę Jėzaus prisikėlimu, dar vis tebesilaikyta tam tikro atkaklaus nenoro neatsi-

8) Jono 20,17

9) Jono pasakojimas yra lygiagretus su Mato 28,9-10 pagal kurį tačiau, kaip atrodo, tasai įvykis yra susietas su moterų atėjimu prie kapo (plg. 28,1: „Marija Magdalena ir kita Marija"). Iš tikro 9 eilute pradedamas atskiras epizodas — vienos Marijos Magdalenos, nors Matas, kaip ir kitais atvejais, čia naudojasi daugiskaita.

10) Jono 20,18

11) Morkaus 16,11

žvelgti į moterų parodymus. Iš tiesų nė viena moteris nėra suminėta toje žymiojoje pastraipoje, kurioje Povilas išvardija daugelį Kristaus prisikėlimo liudininkų, nors ir ne visus: „Prisikėlė trečiąją dieną, kaip sako Raštai; kad pasirodė Kefui ir po to vienuolikai. Paskiau jis pasirodė daugiau kaip penkiem šimtams brolių vienu kartu, kurių daugelis tebėra gyvi iki dabar, o kai kurie užmigo. Paskiau jis pasirodė Jokūbui, paskui visiems apaštalams. Visų paskiausiai jis pasirodė man, lyg ne laiku gimusiam“[12]). Šie visi liudininkai buvo vyrai. Gali būti, kad tokią oficialią Bažnyčios laikyseną skatino išmintingas apdairumas, jog žydai ir stabmeldžiai negalėtų kaltinti, kad per greitai priimami perdaug savo vaizduotę paleidžiančių moterų liudijimai.

Betgi tikras dalykas, kad patys tiesioginiai Jėzaus mokiniai, kaip toliau vis labiau aiškės, visiškai nebuvo linkę tikėti niekam, ar tai būtų vyras, ar moteris, kas tik sakėsi, kad yra matęs prisikėlusįjį Jėzų.

627. Priešingai, sinedriumo nariai, pas kuriuos prisistatė nuo kapo pabėgę kareiviai (§621), buvo žymiai greitesni patikėti jiems. Tiems žydų vadams neatrodė kuo nors nepatikima ta istorija, kurią papasakojo nuo bėgimo ir baimės dar vis kvapo neatgaunantieji kareiviai. Bet, žinoma, jie, kaip ir kareiviai, matė reikalą ieškoti išeities patiems sau ir tiems sargybiniams, kuriuos jie buvo ten pastatę. Kaip ir paprastai, jie pradėjo skleisti prieš saulę uždangas, kad nepraeitų šviesa. „Vyriausieji kunigai, susirinkę su vyresniaisiais ir pasitarę, davė kareiviams daug pinigų, tardami: Sakykite, kad jo mokiniai atėjo naktį ir jį pavogė, mums bemiegant. Ir jei apie tai išgirstų valdovas, mes jį perkalbėsime ir apsaugosime jus nuo pavojaus. Taigi, jie, paėmę pinigus, padarė, kaip buvo pamokyti; ir tas gandas yra paplitęs žyduose iki šiai dienai“[13]).

12) I Korint. 15,4-8 13) Mato 28,12-15

Pamokymas, kurį pabėgusieji kareiviai gavo iš sinedriumo narių — sakyti, kad „jį pavogė, mums bemiegant", — nebuvo koks nors akylumo stebuklas, ir šv. Augustino trumpas atsakymas yra galutinis, kai jis iškalbingai kreipiasi į sinedriumą ir sąmojingai klausia: „Kaipgi čia yra? Ar pristatai užmigusius liudininkus?" Žymiai didesnio įspūdžio darė jų pinigai ,paimti iš to paties iždo, iš kurio buvo duota ir Judui. Šiaip ar taip, o melas paplito, ir kai Matas rašė savo evangeliją, tas melas buvo jau pasidaręs oficialus žydų aiškinimas, dėl ko kapas buvo tuščias. Iš tiesų čia galima įžiūrėti sėklą tų šmeižtų derliaus, kuris sekančiais šimtmečiais aprūpino oficialųjį judaizmą medžiaga Jėzaus biografijai sudarinėti (§88-89).

628. Ar yra pagoniškų dokumentų, kurie atlieptų tą šmeižtą? 1930 m. buvo paskelbtas graikų kalba įrašas, pavadintas Cezario Reskriptas, graikiškai — „Diatagma kaisaros", iš esmės nukreiptas prieš kapo išniekinimą „violatio sepulchri". Jame imperatorius įsako, kad kapai privalo būti amžinai neliečiami ir kad jei kas bandytų išimti ar išimtų mirusiojo kūną, arba būtų pernešęs į kitas vietas, melagingai apgaudamas (gr.„dolo ponero"), arba panaikintų įrašus ir t.t., bus atiduodamas teismui. Paskui baigia tokia išvada: „Visiškai niekam nėra leidžiama palaikus pernešti (gr. „metakeinesai"), kitaip toks bus nubaustas mirtimi už kapo išniekinimą". Tasai įrašas, anksčiau buvęs privačioje Froehner kolekcijoje, dabar yra Paryžiuje. Mirusio kolekcionieriaus turto sąrašas rodo, kad tai buvo atsiųsta iš Nazareto 1878 m.

Nazareto vardo suminėjimas ir įrašo turinys leido susidaryti patraukliam spėliojimui. Tasai vardu nesuminėtasis Cezaris turėtų būti Tiberijus, savo įsakymu siuntęs nurodymus į Judėją dėl vieno ypatingo atvejo. Šitas atvejis, opus ir pavojingas, buvo tuščias Jėzaus kapas, nes, remiantis sinedriumo na-

rių melu, mokiniai pasiėmė mirusiojo kūną. Kai tik jų tasai pasakojimas, kuris galėjo turėti rimtų politinių pasėkų, pasidarė visuotinai žinomas, Pilotas pasiuntė smulkų pranešimą Tiberijui[14]) apie Jėzaus teismą ir jo kūno dingimą. Piloto pranešimas davė pagrindo visos imperijos masto įsakymui, kuris buvo iškaltas marmure ir viešai išstatytas Nazarete, Jėzaus tėviškėje.

Spėliojimas, kaip jau esame sakę, yra patrauklus, bet kaip tik dėl to turime būti atsargūs. Kai tik įrašas ir jo aiškinimas buvo paskelbti, prasidėjo ginčai. Buvo apsvarstytos už ir prieš pasisakančios smulkmenos; ir paaiškėjo, kad ta teorija kai kuriuos dalykus ima kaip tikrai buvusius ir tvirtina, kas toli gražu nebuvo.

Pirmiausia, ar tasai įrašas tikrai yra kilęs iš Nazareto? Vienintelis įrodymas, kad šitaip tikrai ir yra, tėra trumpa kolektoriaus (Froehnerio) pastaba, o jis yra jau miręs, o tai per menka garantija, kad aklai priimtumėm, kaip tikrą dalyką. Tasai įrašas galėjo būti atsiųstas iš Nazareto, bet jis galėjo būti surastas ir kur nors kitur, nes iš patyrimo žinome, kad Palestinos beduinai, iškasę kokią senieną, nešiojasi ją su savim iš vienos vietos į kitą, kol suranda jai pirkėją. Be kita ko, kas yra tasai įsakymo „Cezaris"? Aišku, kad tai yra imperatorius, kuris pats tiesiogiai valdo savo provincijas, ne taip, kaip provincijos valdomos senato laikais, ir dėl to įsakymas negali būti ankstesnis kaip iš 27 m. prieš Kr. (§20). Bet nuo šios datos tenka toli nueiti beieškant, ir vis tiek nei tekstas, nei raidžių forma neduoda mums rimto pagrindo priskirti tai kuriam nors laikotarpiui. Ar tai priskirtina Augustui, Tiberijui, Kaligulai ar Klaudijui? Visi tie imperatoriai buvo siejami su tuo, net Vespasijonas su Adrijonu, ir už visus juos buvo pateikta dau-

14) Plg. Justino I Apol. 35; Tertulijono Apol. 21; Euzebijaus Histor. eccl. II,2

giau ar mažiau pagrįstų įrodymų. Tačiau, nesileidžiant į kokius nors patiės įrašo pobūdžio svarstymus, vis dėlto atrodo rizikinga sieti tai su Tiberijum ir Nazaretu ir ypač su Jėzaus kapo istorija. Teoriškai gali būti įvairių aiškinimų, ir visi jie panašūs į tiesą, bet, deja, nėra priemonių atskleisti, kuris aiškinimas galėtų būti tikras.

629. Grįžtant prie evangelijos pasakojimo, pasakytina, kad tebebuvo sekmadienis po Jėzaus mirties, ir dvi ar trys valandos praėjusios, kol įvairūs jau suminėtieji asmenys vaikščiojo prie kapo ir atgal. Tuo tarpu žinia, kad moterys auštant buvo nuėjusios prie kapo ir rado jį tuščią, pasklido tarp Jėzaus mokinių, susirinkusių miestan Velykoms ,kurie dabar buvo atsargus ir baukštūs dėl tragiško savo mokytojo likimo. Žinia, kad Marija Magdalena yra mačiusi Jėzų ir kalbėjusi su juo, dar nebuvo spėjusi pasklisti.

Bet visa tai „buvo moterų pasakos“ (§623), ir nereikėjo joms teikti reikšmės. Kita vertus, Velykų iškilmės nereikalavo, kad maldininkai išbūtų mieste visas aštuonias dienas, ir dėl to pirmąją dieną po Velykų, Nisano 16 d., daugumas jų ruošėsi jau keliauti namo. Šitaip padarė ir du Jėzaus mokiniai, kurių vienas vadinosi Kleopas. Netekę vilties ir nuotaikos dėl to, kas atsitiko, jie vieni atskirai iškeliavo į Emmaus, kur gyveno. Turėjo būti apie 9 val. ryto. Apie jų kelionę Lukas pasakoja su tokiu švelnumu ir psichologiniu įžvalgumu, kad tai atrodo kaip tikra idilė, ir tai negalima būtų nusakyti kuriais nors kitais žodžiais[15]).

15) Kuri šiandieninė vietovė atitinka Luko minimąjį Emmaus, tai yra senas klausimas, nors pastaraisiais metais vėl iš naujo keltas. Nuo Kryžiaus žygio karų bent keturios vietovės buvo prisiėmusios evangelinio Emmaus garbę; šiandien beliko tiktai dvi varžovės — Nikopolis ir el Qubeibeh. Prieš Kryžiaus žygio karus į tą garbę reiškė teisių vien Nikopolis, ir tai buvo laikoma Palestinos tradicija, kuriai atstovavo tokie vyrai, kaip

Eidami „juodu kalbėjosi tarp savęs apie visa tai, kas buvo įvykę. Atsitiko, kad, jiedviem besišnekant ir tarp savęs besiteiraujant, pats Jėzus prisiartino ir ėjo drauge su jais. Jų akys buvo sukliudytos, kad jo nepažintų. Jis jiems tarė: Kokios čia kalbos, kurias eidami kalbate tarp savęs?“ Kas buvo tas nepažįstamasis keliauninkas, kuris klausinėdamas palietė gyvą žaizdą? Staigmena akimirksniui nutraukė keliavimą. Jie stovėjo tylėdami, nuliūdę. „Atsakydamas vienas, kurs buvo vardu Kleopas, jam sakė: Tu vienas teesi svetimas Jeruzalėje, kurs nepatyrei, kas jo-

---

Origenas, Cezarėjos Euzebijus, Jeronimas, Jeruzalės Hesyhius, Sozomėnas, o taip pat ir maldininkų kelionių vadovai. Be to, Nikopolio vardas žinomas tik nuo III šimt. po Kr., bet miestas tuo pat metu išlaikė ir Amwas vardą, kuris yra aiškiai kilęs iš Emmaus, kai tuo tarpu jokia kita vietovė neturi už save kalbančio šitokio vardinio argumento. Kliūtis dėl Emmaus-Nikopolio yra ta, kad iš Jeruzalės iki evangelinio Emmaus atstumą paduoda dvi skirtingos Luko evangelijos laidos: 24,13 — šeši graikiški uncialiniai ir keletas mažesniųjų kodeksų sako, kad yra 160 stadų (beveik 30 km), o beveik visi kiti dokumentai sako, kad yra 60 stadų (apie 11 km). Kaip aiškintinas tasai skirtumas? Ar grakiška raidė, skirta šimtui žymėti, buvo praleista originalinėje laidoje, ir dėl to išėjo 60, ar ji vėliau buvo pridėta, ir dėl to išėjo 160? Senovės laikais iš Jeruzalės į Emmaus-Nikopolį buvo keletas skirtingo ilgio kelių, — 144, 152 ir 160 stadų. Atstumas tarp Jeruzalės ir el Qubeibeh šiandien yra beveik 13 km (maždaug 70 stadų). Kitas prieštaravimas dėl Emmaus - Nikopolio taip pat remiamas nuotoliu nuo Jeruzalės. Buvo pabrėžtinai pažymėta, kad abu tie mokiniai per dieną negalėjo suvaikščioti į abu galus, iš viso padarydami 320 stadų (beveik 60 km). Bet ta kliūtis nėra tokia jau nenugalima, nes grįždami tie mokiniai galėjo pasirinkti trumpiausią kelią, o galėjo jie net ir joti. Didelis troškimas palaikė juos šioje antroje kelionėje, kaip kad kiti motyvai palaikydavo kitais atvejais priverstus žygiuoti, kaip nurodyta Apaštalų darbų 23,23...31-33 ir Žydų kare II, 551-554.

je atsitiko šiomis dienomis? Jis juos paklausė: Kas gi? Juodu atsakė: Su Jėzumi Nazarėnu, kurs buvo pranašas, galingas darbais ir žodžiais Dievo ir visos tautos akivaizdoje, kaip vyriausieji kunigai ir mūsų vyresnieji įdavė jį, kad būtų pasmerktas nužudyti, ir prikalė jį ant kryžiaus. O mes tikėjomės, kad jis atpirksiąs (gr. „lytroystai") Izraelį". Apie kokį „atpirkimą" galvojo Kleopas? Sunku nedaryti prielaidos dėl nacionalistinio mesianizmo, būtent, kad Jėzus būtų turėjęs išvaduoti šventąją tautą iš svetimųjų priespaudos, Izraelio Dievo stebuklingai padedamas. Bet su Jėzaus mirtimi ta viltis dingo, ir dėl to Kleopas tęsia toliau: „Dabar po viso to šiandien trečia diena, kaip tai įvyko. Tiesa, kai kurios moterys iš mūsiškių, kurios prieš išaušiant buvo prie kapo, nustebino mus; neradusios jo kūno, jos parėjo ir sakė, kad jos net mačiusios pasirodžiusius angelus, kurie sakė jį esant gyvą. Kai kurie mūsiškiai buvo irgi nuėję pas kapą ir rado taip, kaip moterys sakė, o jo paties nerado".

630. Šie paskutinieji žodžiai rodo, kad abudu jie paliko Jeruzalę dar negirdėję Marijos Magdalenos pranešimo, kad ji yra mačiusi Jėzų, o antraip jie ir tai būtų suminėję, nors tik ir tam, kad iškeltų abejonių. O kai Kleopas baigė, staiga pasikeitė nepažįstamojo laikysena; iki tol atrodęs nieko neišmanančiu, dabar jis pasirodė ypač gerai viską žinąs. Tuomet jis tarė jiems: „O, neišmanėliai ir nerangios širdies tikėti visam, ką yra kalbėję pranašai! Argi nereikėjo, kad Kristus tai kentėtų ir taip įeitų į savo garbę? Ir pradėjęs nuo Mozės ir visų pranašų, jis aiškino jiems iš viso Šventojo Rašto, kas buvo apie jį pasakyta". Taigi tas rūpestis, kurio ėmėsi visi evangelistai apskritai, o Matas ir Jonas ypačiai, iškeldami senųjų biblinių pranašysčių išsipildymą Jėzaus darbuose, iš tikro yra ne kas kita, kaip tęsinys to, ką pats Jėzus yra atlikęs šioje pasivaikščiojimo pamokoje.

Ta pamoka buvo ilga, kaip ilga ir pati kelionė, bet mokiniams viena ir kita atrodė perdaug trumpa. Iš tikro pasakojimas tęsiasi: „Taip jie prisiartino prie miestelio, į kurį juodu ėjo, o jis apsimetė toliau einąs. Bet juodu privertė jį, sakydami: Pasilik su mudum, nes artėja vakaras, ir diena jau baigiasi. Ir jis ėjo su jais". Nėra reikalo būtinai manyti, kad jau buvo vakaras. Išsireiškimas „artėja vakaras" buvo galima pritaikyti bet kuriam laikui po vidurdienio (plg. Teisėjų kn. 19,9 su 14), ir jei abu mokiniai paliko Jeruzalę apie devintą valandą ryto ir nukeliavo apie trisdešimt kilometrų, tai turėjo būti jau apie antrą ar trečią popiečio valandą. „Atsitiko, kad, sėdėdamas su jais prie stalo, jis ėmė duonos, laimino, laužė ir jiems davė. Dabar jų akys atsivėrė, ir jie pažino jį, bet jis pražuvo iš jų akių. Tuomet juodu kalbėjo vienas kitam: „Argi mūsų širdis nebuvo užsidegusi mumyse, kada jis kalbėjo kelyje ir aiškino Raštą?" Tai, kad abu mokiniai atpažino Jėzų laužant duoną, dažnai būdavo siejama su „duonos laužymo" išsireiškimu, kuris ankstyvajai Bažnyčiai reiškė Eucharistiją, ir būdavo daroma išvada, kad Jėzus Emmaus mieste pakartojo šią apeigą. Bet, istoriškai šnekant, išvada nepasitvirtina, nes mes nežinome, ar tie du mokiniai žinojo, kad Jėzus prieš tris dienas buvo įsteigęs Eusharistiją, arba kad Jėzus būtų kalbėjęs su jais apie tai pakeliui, arba kad būtų patikėtina, jog jis atliktų tas apeigas kam nors, kas apie tai neturi supratimo. Jeigu raidiškai apsiribojame pasakojimu, tai galime tiktai darytis išvadą, kad mokiniai atpažino Jėzų, kai jis laužė duoną, tai yra, prieš valgant ją, o nežinome, ar jie valgė paskui, ar ne, nustebę, kai atpažino.

631. Jie taip susijaudino ir nustebo, kad tuojau pat išsiruošė keliauti: „Atsikėlę tą pačią valandą, juodu sugrįžo į Jeruzalę ir rado susirinkusius vienuolika ir kitus drauge su jais buvusiais, kurie sakė:

Viešpats iš tikrųjų prisikėlė ir pasirodė Simonui! Tuomet ir juodu papasakojo, kas buvo atsitikę kelyje ir kaip juodu pažino jį, kada jis laužė duoną"[16]). Jei jie vėl iškeliavo iš Emmaus apie 2-3 val. po pietų ir pasirinko trumpiausią kelią, gal net ir jojo, tai Jeruzalę galėjo pasiekti apie 8-9 val. vakare.

Bet net ir pasiekusiems miestą jiems nelengva buvo surasti apaštalus, nes niekas nebuvo jų matęs ir niekas nežinojo, kur jie yra. Pagaliau surado juos pakankamai saugioje slėptuvėje, rūpestingai užsišovusius visas duris „dėl žydų baimės"[17]). Nepaisant to išorinio atsargumo, visi jie buvo labai susijaudinę. Kai tik į vidų pateko abu sudulkėję keleiviai, manydami, kad jie atneša tikrai nuostabią žinią, juos sutiko toks prasiveržimas, kuris neleido jiems nė žodžio pratarti. Visi apaštalai susigrūdo aplink juos pasakyti jiems: „Viešpats iš tikrųjų prisikėlė ir pasirodė Simonui!" Taigi tą pačią dieną, kai tie du mokiniai paliko Jeruzalę ir kai jau buvo pasirodęs Marijai Magdalenai, tada Jėzus pasirodė taip pat ir Simonui Petrui; pastarasis tuojau nuskubėjo papasakoti apaštalams ir kitiems mokiniams, laimėdams jų tikėjimą, kurio nebuvo susilaukusi Marija Magdalena.

Nė vienas evangelistas nepasakoja jokių smulkmenų apie Jėzaus pasirodymą Simonui Petrui aną sekmadienį po jo mirties, bet neabejotina, kad tai yra tas pats pasirodymas, kurį Povilas išvardija pirmuoju tarp prisikėlusiojo pasirodymų (§626). Lukas, Povilo mokinys, patyrė tai iš savo mokytojo, o pastarasis savo ruožtu, be kitų, buvo sužinojęs tai iš paties Petro, kai jis, dar naujai įtikėjęs, „nuėjo į Jeruzalę Petro pamatyti ir pasiliko pas jį penkiolika dienų"[18]). Bažnyčios Uola buvo išskirtas iš kitų apaštalų pareigomis; jam, kuris buvo išsigynęs Jėzaus, su

16) Luko 24,14-35

17) Jono 20,19

18) I Galat. 1,18

kaupu buvo atleista, nes jis gausiai išliejo gailesčio ašarų, kokių neliejo Judas.

Kai abu keleiviai pagaliau susilaukė progos prabilti, ką jie yra patyrę, jų žodžiai buvo sutikti nelauktai šaltai. Ar tai buvo tam tikras nepasitikėjimas, kurį jautė tiems dviems iš Emmaus, ar įtarimas, kad tiems nežymiems mokiniams buvo suteikta ta pati privilegija, kuri buvo suteikta Petrui, o tuo tarpu dar paneigta apaštalams. Iš tikro jei ne visi, tai bent daugumas iš čia esančiųjų „nė jiems netikėjo"[19]). Lengva įsivaizduoti, koks gyvas kilo ginčas tarp tų, dviejų, kurie tvirtino, kad jie yra matę mokytoją, ir tų, kurie tebeneigė, kad taip buvo, ir tasai ginčas gal bus ilgiau nusitęsęs tą vakarą.

632. Bet toji diena turėjo baigtis ne tokiais ginčais, bet visuotiniu tikrumu: „Jiems taip bekalbant, Jėzus atsistojo tarp jų ir jiems tarė: Ramybė jums, tai aš, nebijokite. Nusigandę ir pilni baimės, jie tarėsi matą dvasią. Tuomet jis jiems tarė: Ko esate nusigandę ir kodėl tokios mintys kilsta jūsų širdyse? Matykite mano rankas ir kojas, kad tai aš pats; čiupinėkite ir žiūrėkite; juk dvasia neturi kūno ir kaulų, kaip kad matote mane turint. Tai pasakęs, jis parodė jiems rankas ir kojas. Jiems dar netikint ir besistebint iš džiaugsmo, jis tarė: Ar neturite čia ko nors valgyti? Jie padavė jam keptos žuvies dalį ir medaus korį. Paėmęs jis valgė jų akivaizdoje ir, kas liko, jiems atidavė"[20]). Reikia atsiminti, kad tą sceną nupasakoja gydytojas ir psichologas. Ta pati scena, pasakojama Jono (20,19-23), neturi tokio praktiško pastabumo bruožų, kuriais išsiskiria mokslo žmogaus galvojimas, nei tokio švelnaus nusakymo, kad apaštalai „netikėjo iš džiaugsmo", tai yra iš baimės, kad nereikėtu apsivilti, nes tuo, kuo trokštama tikėti, perdaug lengvai patikima. Jų abejones išblaškė fizinė

19) Morkaus 16,13

20) Luko 24,36-43

tikrovė. Jėzus savo antrajame gyvenime turi tą patį kuną, kaip ir prieš tai; jis gali valgyti, kaip ir anksčiau. Tai nėra miglotas šešėlis, pakilęs iš Sheol (§79). Jo fizinis kunas prisikėlė ir susijungė su siela.

Įtikinęs juos tuo, kas dabar yra, Jėzus pasako jiems ateitį, ir Jonas tai perduoda mums ypatingu budu: „Kaip Tėvas mane siuntė, taip ir aš jus siunčiu. Tai pasakęs, jis kvėpė į juos ir jiems tarė: Imkite Šventąją Dvasią. Kam nuodėmes atleisite, tam jos atleistos, ir kam sulaikysite, jos sulaikytos" (20,21-23). Čia buvo įkunytas senasis pažadas apaštalams dėl Bažnyčios valdymo ateityje (§397,409).

633. Tą vakarą tarp atsargiai besilaikančių apaštalų nebuvo nepasitikinčio ir abejojančio Tomo (§372,489). Gal jo nebuvimas buvo dar vienas jo būdo pasireiškimas? Ar jis atsisakė leistis į ginčus dėl Marijos Magdalenos ir Petro tvirtinimų ir dėl to vengė kitų apaštalų draugijos? Mes nežinome, ir bet koks mūsų bandymas atsakyti būtų tik spėjimas. Tiktai tikras dalykas, kad kai šiek tiek vėliau jis buvo su apaštalais ir šie įtikinėjo jį: „Mes matėme Viešpatį!", jis purtė galvą beveik pasipiktinęs ir su didžiausia energija pareiškė: „Jei nepamatysiu jo rankose vinių perdūrimų, neįdėsiu savo piršto į vinių vietą ir neįdėsiu savo rankos į jo šoną, netikėsiu!"

Iš viso jie privalo būti protingi! Kaip galėtų prisikelti žmogus, jei jis yra buvęs nukryžiuotas, kurio visas kūnas buvo padengtas žaizdomis, rankos ir kojos perkaltos, perverta širdis? Marija Magdalena matė jį? Iš kur galima būtų rasti kokio nors pagrindo patikėti bet kuriai isteriškai moteriškei, iš kurios buvo išėję ne mažiau kaip „septyni velniai"? (§343). Kiti apaštalai matė jį ir ypač įsižiūrėjo į jo rankas ir kojas? Na, tie apaštalai yra geri žmonės, bet jie šiek tiek lengvapėdiškai ir per lengvai įsivaizduoja, kad matė, ką jie norėjo matyti! Jis, Tomas, buvo tas ramusis, apdairusis žmogus tarp jų, kaip tik toksai, ko-

kio jiems tam tikrais atvejais ir reikia; o tokiais atvejais, kaip šis, nepakanka tik pamatyti — reikia paliesti ir pajusti ir įdėti savo pirštus; tiktai tokiomis sąlygomis jis galėtų patikėti!

Pozityvistų ir griežtųjų kritikų kunigaikščio įsitikinimas išliko nepajudinamas astuonias dienas, ir joks apaštalų argumentas negalėjo jo nuomonės supurtinti. „Bet po astuonių dienų, jo mokiniai vėl buvo viduje, ir Tomas drauge su jais. Jėzus atėjo, durims esant užrakintoms, atsistojo viduryje ir tarė: Ramybė tebunie jums! Po to jis tarė Tomui: Įdėk čia savo pirštą, matyk mano rankas, ištiesk savo ranką ir įdėk į mano šoną, ir nebūk netikėlis, bet tikintis. Tomas atsakė ir jam tarė: Mano Viešpats ir mano Dievas. Jėzus jam tarė: Kadangi mane matei, Tomai, tu įtikėjai; palaiminti, kurie nematė ir tikėjo!“ Ar Tomas išlaikė savo pasiryžimą paliesti prisikėlusiojo kūną? Yra visiško pagrindo tikėti, kad ne. Jo pozityvizmas ir per didelė kritika sugriuvo, kaip visuomet atsitinka, ne tiek dėl mokslinio ištyrimo, kiek dėl pasikeitusių dvasios sąlygų.

PASIRODYMAI GALILĖJOJE

634. Visi tie Jėzaus pasirodymai, apie kuriuos iki šiol esame kalbėję, įvyko Jeruzalėje ir jos apylinkėse, tai yra Judėjoje. Buvo dar ir kitų, apie kuriuos taip pat pasakoja evangelistai ir kurie tuojau po to įvyko Galilėjoje; iš tų, kuriuos užrašė Povilas (§628), kai kurie, nėra abejonės, įvyko Judėjoje, o kai kurie Galilėjoje.

Krašto įvairumas turi savo svarbos. Apsireiškusieji prie kapo angelai įpareigojo pamaldžiąsias moteris pasakyti apaštalams ir Petrui, kad jie eitų į Galilėją, kur pamatys prisikėlusįjį (§623). Tai pasakoja Matas ir Morkus, perduodami tiktai Galilė-

joje įvykusius pasirodymus (išskyrus Mato 28,9-10 ir Morkaus priedą 16,9-20). Lukas ir Jonas to įsakymo neperduoda, tačiau jie plačiau aprašo Judėjoje įvykusius pasirodymus, nors visiškai nepraleidžia ir tų, kurie įvyko Galilėjoje (pvz., Jono 21). Bet tie skirtumai priklauso visiškai nuo atitinkamų evangelistų tikslo ir nuo savito medžiagos pasirinkimo. Galilėjoje Jėzus pasirodė žymiai didesniam liudininkų grupių skaičiui ir davė išsamesnių ir daugiau pagrindinių nurodymų, susijusių su dangaus karalyste[1]). Matas ir Morkus nepasakoja tų dalykų išsamiai, o daugiau tik užsimena. Dėl tos priežasties norėdami atkreipti skaitytojų dėmesį į šiuos pasirodymus, jie iš anksto primena angelų duotąjį nurodymą mokiniams eiti į Galilėją. Bet tasai pirmųjų dviejų sinoptikų pasirinkimas neišjungia ir to perdavimo, susijusio su pasirodymais Judėjoje, kuriuos savo pasirinktųjų tikslų siekdami labiau iškelia Lukas ir dalinai Jonas. Iš seno patyrimo žinome, kad nė vienas evangelistas nesiekia pilnai aprašyti, ir šito dalyko čia turime aiškiausią Luko patvirtinimą. Papasakojęs Jėzaus pasirodymus prisikėlimo sekmadienį (24,1-49), jis tuojau pat pereina į dangun žengimą (24,50-53), dėl to, jei skaitytume vien tik jo evangeliją, turėtumėm pasidaryti teisingą išvadą, kad prisikėlimas ir dangun žengimas įvyko tą pačią dieną. Bet baigęs evangeliją, tas pats Lukas rašo taip pat ir Apaštalų darbus, kuriuose (1,3) jis žymiai aiškiau primena, kad prisikėlęs Jėzus „apaštalams pasirodė gyvas tūleriopais būdais, nes per keturiasdešimt dienų davėsi jiems matomas ir kalbėjo apie Dievo karalystę". Taigi Naujajame Testamente turime du perdavimus: vienas susijęs su pasirodymais Galilėjoje, kitas Judėjoje. Nė vienas jų atskirai nėra pilnas, nė vienas jų neužkerta kelio kitam, nors kiek-

1) Plg. Mato 28,16-17 ir I Korint. 15,6

vienas rašantysis paseka vienu arba kitu jų, o kartais ir abiem, kaip Povilas ir Jonas[2]).

635. Kai baigėsi visos Velykų švenčių iškilmės, apaštalai, klausydami Jėzaus jiems duotojo įsakymo, sugrįžo į Galilėją[3]), skatinami, be to, dar ir tai, kad Galilėjoje jie bus pakankamai toli nuo tiesioginės sinedriumo priežiūros ir dėl to laisvesni laukti, kol prisikėlusysis Jėzus pasirodys jiems, kada ir kaip panorės. Jėzaus pažade iš tiesų buvo suminėta vieta,

2) Racionalistų aiškinimas yra visiškai kitoks. Tame prisikėlusiojo Kristaus pasirodymo dvigubame perdavime jie įžiūri pėdsakus, kaip vyko prisikėlusiojo Kristaus mito vystymasis. Pasirodymų Galilėjoje perdavimą jie laiko senesniu, o su Judėja susijusiųjų — naujesniu. Pirmasis tariamai kilęs šiuo būdu: kai tik Jėzus buvo prikaltas ant kryžiaus, siaubo apimti apaštalai pabėgo į savo gimtąją Galilėją. Juo daugiau jie galvojo, juo sunkiau jiems buvo patikėti, kad jis iš tikro yra palikęs juos. Visiškai apimti šitos minties (iš tikro neatrodo, kad Tomas buvo labiau persiėmęs ja, o taip pat net ir kiti, kurie ramiai nuėjo sau žvejoti, kaip ir anksčiau, bet visa tai yra dalis išsigalvojimų), apimti ir persekiojami jos, vieną gražią dieną jie pradėjo kalbėti apie mokytoją, tartum jis būtų gyvas, jie įtikino save, kad jis yra, kartais jie įsivaizdavo tarytum mato jį, ir štai prisikėlimas pasidarė tikras dalykas. Iš tikro, kai po tragedijos Jeruzalėje apaštalai pabėgo į Galilėją, įvyko „atsipeikėjimas ir, beveik galima sakyti, staigi jų tikėjimo reakcija, kuri kėlė vizijas, sukūrė tikėjimą į jo prisikėlimą“ (Loisy). Kartą jau įsitikinę prisikėlimo faktu, vėliau jie bandė jį patvirtinti ir pataisyti, įsivaizduotuosius pasirodymus nukeldami prie kapo, ir šitaip gimė Jėzaus pasirodymų Judėjoje tradicija. — Tai puikus aiškinimas tiek psichologiniu, tiek kritiniu požiūriu. Iš tikro visi žino, kad ištikimieji senosios gvardijos narsuoliai bent šimtą kartų išlaisvino Napoleoną iš šv. Elenos salos po 1815 m., bent tūkstantį kartų prikėlė jį iš kapo po 1821 m.; iš tiesų po Waterloo mūšio ir po gegužės 5 d. įvyko atsipeikėjimas ir, beveik galima sakyti, staigi jų tikėjimo reakcija, kuri kėlė vizijas“ ir t.t.

3) Mato 26,32; §623

bet ne laikas, ir dėl to nieko kita neliko, kaip tik laukti. Gali būti, kad apaštalai paliko Jeruzalę kelioms valandoms praslinkus po Jėzaus pasirodymo Tomui, kai jie jau galėjo būti susirinkę kartu pradėti grįžtamąją kelionę. Po keleto dienų dar kartą užtinkame Tiberiados ežero pakrantėse Simoną Petrą, Tomą, Natanaelį (Baltramiejų), Jokūbą su Jonu ir dar du vardais nesuminėtus apaštalus, kurie galėjo būti Andriejus ir Pilypas.

Gali būti, kad būrelis prasimaitino vis dar iš tų bendrųjų įplaukų, kaip ir tada, kai Jėzus buvo kartu su jais ir kai piniginę laikė Judas. Gali būti, kad, Judui dingus su visais jų ištekliais ir apmokėjus išlaidas Jeruzalėje, kelionei maža kas beliko arba ir nieko. Žodžiu sakant, žvejai, kas jie ir buvo, negalėjo toliau bedykinėti, kai taip viliojamai raibuliavo prieš juos ežeras, ir dėl to jie, diena iš dienos laukdami pasirodant prisikėlusiojo, ėmėsi vėl savo senojo užsiėmimo, kad galėtų tuo tarpu užsidirbti pragyvenimą. Vieną vakarą Simonas Petras tarė kitiems: „Einu žvejoti“. O jie atsakė: „Ir mes einame su tavimi“. Naktį žvejoti geriau buvo turint padėjėjų, nes tada būtų galima pasinaudoti ilgaisiais tempiamaisiais tinklais. Taigi jie sulipo į laivą ir išmetė tinklus, bet naktis buvo beviltiškai bloga, ir auštant jie dar nebuvo nieko pagavę. Pagaliau Simonas Petras jau buvo išgyvenęs panašių naktų (§303). Dėl to jie vėl yrėsi į krantą.

Kai buvo jau apie du šimtus mastų (arba apie šimtą metrų) nuo kranto, tada pro rūkus jie įžiūrėjo figūrą; aiškiai įžiūrėti jie negalėjo jos, bet atrodė, kad ten žmogus laukia jų. Gal jis norėjo pirkti, ką jie sugavo. Kai jie pasiyrė jau tiek, kad buvo galima išgirsti balsą, jis paklausė: „Vaikai, ar neturite ko valgyti?“ Po ilgos tuščių pastangų ir nevaisingo triūso nakties klausimas skambėjo truputį ironiškai, ir iš laivo atėjo greitas ir šiurkštus atsakymas

„Ne!“, kuris paprastai būtų turėjęs atimti drąsą toliau besikalbėti. Bet žmogus vėl šūktelėjo pro ryto miglą: „Įleiskite tinklą dešiniame laivo šone ir rasite!“

Kas gi čia tas nepažįstamasis, kuris šitaip pasitikėdamas patarinėja jiems? Ar jisai kalbėjo tiktai tam, kad ką nors pasakytų, ar žinojo, ką kalba? Abu atvejai galimi. Tiek daug kartų patyrę žvejai pajėgdavo užtikti vertingų žuvų iš kokio nors menko ženklo vandenyje, ir šis žmogus gal užmatė kokį ženklą nuo kranto, kur jis stovi. Tiesą sakant, po to, kai jie jau tiek daug tuščiom pasidarbavo, ne ką čia bereikštų dar kartą pabandyti. Tinklas buvo užmestas, kur nepažįstamasis buvo nurodęs, ir „jo jau nebegalėjo patraukti dėl žuvų daugybės“.

Su tuo pasisekimu žvejų atmintyje sukilo seni prisiminimai (§303). Po akimirksnio baimingo abejojimo tasai mokinys, kurį Jėzus mylėjo, prišoko arti Petro ir, rodydamas į nepažįstamojo pusę, sušuko: „Tai Viešpats!“ Tada tiems žmonėms viskas pasidarė aišku ir natūralu.

636. „Simonas Petras, kaip tik išgirdo, kad tai Viešpats, susijuosė priejuoste, nes buvo neapsivilkęs, ir įšoko į jūrą. Kiti gi mokiniai plaukė laivu, nes buvo netoli krantas, tik apie du šimtu mastų, traukdami tinklą su žuvimis“. Nekantrusis Petras, žinoma, negalėjo laukti; jis turėjo šokti į vandenį ir kaip galima greičiau atsidurti krante. Kad patogiau būtų plaukti, jis susijuosė plačia priejuoste, kurią žvejojant dėvėdavo ant nuogo savo kūno. Taigi jis buvo nuogas (gr. „gymnos“), nes nevilkėjo įprastinės tunikos, o tiktai vien priejuostę, kurią jis, Jonui šūktelėjus, susijuosė per juosmenį. Dar keli mostai, ir plaukiantysis pasiekė krantą, ir netrukus jis buvo jau prie savo prisikėlusiojo mokytojo kojų, o kiti dar tebebuvo laive, kuris pamažu plaukė, gabendamas didelį kiekį žuvies.

Išėję į krantą, jie pamatė jau sukurtą ugnį, o ant žarijų padėta žuvies ir duonos paruošta jiems. Jėzus tarė jiems: „Atneškite žuvų, kurių dabar sugavote!“ Petras nuėjo atgal į laivą ir kartu su kitais apaštalais ištraukė tinklą į krantą; jame buvo šimtas penkiasdešimt trys didelės žuvys[4]). „Nors jų taip daug buvo, bet tinklas nesuplyšo“. Jėzus jiems tarė: „Eikite čia ir valgykite. Nė vienas iš sėdėjusiųjų valgyti nedrįso paklausti jį: Kas tu, nes žinojo, kad tai Viešpats“. Apaštalai jautė tam tikrą pagarbią baimę, beveik mistinį santūrumą, kuris neleido jiems klausti savo prisikėlusįjį mokytoją ko nors apie jį patį. Nebuvo jokios abejonės, kad tai buvo jis pats; bet kaip, pagaliau kaip gi jį paklausti: kaip prisikėlei iš numirusiųjų? Kur buvai visas šias dienas? Kaip čia atėjai? Kur būni, kai nesi su mumis? Bet iš pagarbos nė vienas negalėjo prabilti ir paklausti jį.

4) Kodėl tas 153 skaičius? Aišku, kad apaštalai suskaičiavo savo laimikį, kaip žvejai paprastai darydavo, tai paaiškėjo, kad esama 153. Senovės aiškintojai čia surado paslaptingą mistinę reikšmę tuose skaitmenyse, o kai jų aiškinimas skirtas pamokyti, tai negalima nieko prieš jį pasisakyti. Pavyzdžiui, šv. Augustinas pažymėjo, kad 153 yra visų skaitmenų nuo 1 iki 17 suma, todėl pirmosios dešimties suma vaizduoja Dekalogą, o tolimesni 7 skaitmenys vaizduoja Šv. Dvasios dovanas, kurios padeda užlaikyti Dekalogą. Kiti įžiūrėjo čia pagonių atsivertimą (100) ir žydų (50) ir tikėjimą į Trejybę (3). Tokia mistiška prasmė buvo įžiūrima senovėje. Šių dienų tyrinėtojai, kurie IV evangelijoje neįžiūri nieko kita, kaip alegorijas, turėtų čia kitą puikią progą paremti savo teigimus šiais skaitmenimis, kaip jie yra padarę samarietės moters septynių vyrų, Bezertos tvenkinio prieangių ir pasmerktojo turtuolio brolių atvejais: bet čia jie nieko nepadarė. Ar, geriau sakant, jie padarė gal perdaug, nes perdaug ir tokių nesąmone dvelkiančių sprendimų buvo pasiūlyta, kad pačių pastarųjų metų tyrinėtojai priėjo žymiai išmintingesnės išvados, jog tasai skaičius yra mįslė. Visuomet surandamos mįslės, kai atmetami protingi aiškinimai.

637. Tačiau pagarba netrukdė jų apetitui, ir visi jie džiaugsmingai valgė Jėzaus padalytąją duoną ir žuvis. O kai jų kūnai atsigavo, Jėzus prabilo į jų sielas. Kai jie pavalgė, Jėzus taria Simonui Petrui: „Jono sūnau, Simonai, ar myli mane labiau, kaip šitie? Jis jam atsako: Taip, Viešpatie, tu žinai, kad aš tave myliu. Jis jam taria: Ganyk mano avinėlius. Jis vėl jį klausia: Jono sūnau, Simonai, ar myli mane? Jis jam atsako: Taip, Viešpatie, tu žinai, kad aš myliu tave. Jis jam taria: Ganyk mano avinėlius. Jis klausia jį trečią kartą: Jono sūnau, Simonai, ar myli mane? Petras nuliūdo, kad jis jį trečią kartą klausė: Ar myli mane? ir jam atsakė: Viešpatie, tu visa žinai, tu žinai, kad aš tave myliu. Jis jam tarė: Ganyk mano avis". Tas maloningai švelnus trigubas Jėzaus klausimas nedarė užuominų į praeitį, bet su skaudžiąja praeitim buvo gana gerai susietas savo trigubu pakartojimu. Aną tamsybės valandą Petras buvo tris kartus išsigynęs savo mokytojo, o dabar, šviesos valandą, jam tris kartus išpažįsta savo meilę.

Bet dar ir kita prasme tas trigubas klausimas buvo susijęs su praeitimi. Pilypo Cezarėjos dieną Jėzus tą patį Simoną Petrą buvo paskelbęs Uola, kuri sudaro Bažnyčios pamatus, ir pavedęs jam vadovauti jai, kaip piemuo tvarko kaimenę (§397). Dabar Simonas Petras privalo atsiminti, kad ta jam patikėtoji valdžia turės būti meilės triūsas, pasėka tos meilės, kurią jis išpažino Jėzui. Aukščiausiasis Ganytojas pasitrauks nuo savo kaimenės, bet nepaliks jos nesaugomos. Savo vietoje jis skiria vietininką, kuris turi valdyti remdamasis ta pačia meile ir tai pačiai meilei, dėl kurios veikė Aukščiausiasis Ganytojas.

Dėl tos meilės Aukščiausiasis Ganytojas buvo nužudytas; taigi gali būti, kad toksai pat likimas laukia ir jo vietininko. Jėzus pačiam Petrui tai pramato kaip tikrą dalyką, nes jis tęsia: „Iš tikrųjų, iš tikrųjų, sakau tau, kaip buvai jaunesnis, susijuos-

davai ir vaikščiodavai, kur norėjai", kaip Petras iš tikro ką tik ir buvo padaręs, „o pasenęs tu ištiesi savo rankas, kitas sujuos tave ir ves, kur tu nenori. Tai pasakė, nurodydamas, kokia mirtimi jis turėjo pašlovinti Dievą". Kai Jonas rašė šį paskutinįjį pareiškimą, Petras jau prieš keletą metų buvo nužudytas dėl savo tikėjimo į Jėzų ir dėl jam patikėtųjų pareigų meilės. Iš tiesų kiti jį sujuosė grandinėmis ir nuvedė į bausmės vykdymo vietą, taigi vietininkas pasekė Vyriausiojo Ganytojo pavyzdžiu net ir mirdamas. Tai dėl to Jėzus baigė savo nurodymus Petrui paragindamas ir suramindamas jį šiais žodžiais: „Sek mane!"

638. Šis, o taip pat ir kiti Jėzaus pasirodymai Galilėjoje, matyt, neturėjo to iškilmingumo, kurį sumini Matas (28,16). Anas atsitikimas įvyko ant kalno, kuris, kaip atsitiktinai pasakyta mums, Jėzaus buvo paskirtas, kaip apaštalų su juo susitikimo vieta. Tik tiek težinant, suprantama, neįmanoma nustatyti, kurio tai būta kalno; galime galvoti, kad tai būta Palaiminimų ar Kalno pamokslo kalno (§316), bet remdamiesi tik aprašomųjų vaizdų panašumu. Labai galimas dalykas, kad pradžioj ar pabaigoj šio pasirodymo, kuris bus turėjęs būti ilgas, be apaštalų, dalyvavo dar ir kitų mokinių; bet toli gražu nėra tikra, kad Povilas turi galvoje kaip tik tą atsitikimą, kai jis sumini, kad prisikėlęs Jėzus „pasirodė daugiau kaip penkiems šimtams brolių vienu kartu, kurių daugelis tebėra gyvi iki dabar"[5]).

Šį kartą nėra nurodytų jokių įvykio smulkmenų. Taigi nežinome, nei kokiomis aplinkybėmis, nei kuriems asmenims taikoma pastaba „kai kurie abejojo". Gal tie abejojantieji buvo ne apaštalai, o jei tai buvo apaštalai, tai jų abejojimai nieko bendra neturi su prisikėlimo tikrove, o gal buvo tik iškilęs klausimas dėl tų aplinkybių, kurios padėtų nustatyti pri-

5) I Korint. 15,6; §626

sikėlusiojo mokytojo asmenybę. Kai apaštalai jau buvo tikri, kad čia yra jis, tada Jėzus tarė jiems: „Man duota visa valdžia danguje ir žemėje. Eikite tat ir mokykite visas tautas, krikštydami juos vardan Tėvo ir Sūnaus ir šventosios Dvasios ir mokydami juos laikyti visa, ką tik esu jums įsakęs. Ir štai aš esu su jumis visas dienas, iki pasaulio pabaigos“ (plg. §525)

Jėzaus įsteigtoji Bažnyčia dabar įėjo į naują istorijos laikotarpį, kuris tęsis iki pasaulio pabaigos. Aukščiausiojo Ganytojo vietą jau užima jo vietininkas. Kaimenė turi būti sudaryta iš visų tautų, visų kraštų ir visų giminių, o ne vien tik iš išrinktosios Izraelio tautos. Visi naujai ateinantieji į kaimenę bus Jėzaus mokiniai, kaip ir tie, kurie, pažinodami jį, yra buvę tiesioginiai jo mokiniai. Į šią kaimenę bus įeinama per krikštą ir tikėjimą: „Vardan Tėvo ir Sūnaus ir šventosios Dvasios“. Naujųjų mokinių pareiga bus užlaikyti tai, ką Jėzus buvo liepęs užlaikyti seniesiems mokiniams. Aukščiau visa ko bus Aukščiausias Ganytojas, kuris padės kaimenei ir saugos ją; nematomu, bet nemažiau sėkmingu būdu jis bus tarp savo mokinių „iki pasaulio pabaigai“.

Dėl to čia baigiasi Jėzaus gyvenimas ir prasideda Bažnyčios; pasibaigia Kristaus istorija „pagal kūną“ ir prasideda „mistinio Kristaus“ istorija (Efez. 5,23; Kolos. 1,18).

ĮŽENGIMAS Į DANGŲ

639. Visiškai perimti tos minties, kad Kristaus pagal kūną istorija yra ne kas kita, o tik pirmasis Bažnyčios istorijos skyrius, evangelistai maža teteikė reikšmės jo fiziniam atsiskyrimui su žeme — jo dangun žengimui. Matomojo ir apčiuopiamojo jo netekimas nebereiškė jau ypač daug dabar, kai jie jau tikėjo, kad jis ir nematomas bus ir toliau teiks pagal-

bą iš dangaus. Taigi matome, kad Matas iš viso nepasakoja apie dangun žengimą; Morkus trumpai sumini priede (16,19); Jonas (20,17) vos tik užsimena ir tai pranašystės forma; vienintelis evangelistas, kuris išsamiau aprašo, tai Lukas (24,50), bet šitaip atsitinka kaip tik dėl to, kad jis, baigęs savo evangeliją, kuri yra Kristaus pagal kūną istorija, yra pasiruošęs tuojau pat tęsti mistinio Kristaus istoriją. Jo Apaštalų darbai yra epizodinė Bažnyčios istorija, ir šio naujojo darbo pradžioje (1,1-11) jis pakartoja dangun žengimo istoriją, kuria jis yra baigęs savo evangeliją.

Dangun žengimas įvyko nuo Alyvų kalno, netoli Betanijos, keturiasdešimt dienų po prisikėlimo. Kadangi apaštalai iškeliavo iš Jeruzalės į Galilėją ne anksčiau kaip aštuonios dienos po prisikėlimo (§635) ir vėl atsidūrė Jeruzalėje šiek tiek prieš dangun žengimą, tai Galilėjoje jie turėjo išbūti trumpiau, kaip mėnesį. Tam laikotarpiui kaip tik ir tenka daugelis kitų pasirodymų, kuriuos prabėgom nurodo Povilas (§626), o taip pat ir Lukas, kai jis sako, kad prisikėlęs Jėzus pasirodė apaštalams, „tūleriopais būdais", jog jis gyvas, kalbėdamas apie Dievo karalystę ir dažnai susitikdamas su jais[1]). Be abejo, į Jeruzalę jie nukeliavo vėl Jėzaus siunčiami, ir ten susitiko paskutinį kartą. Prisikėlusysis mokytojas čia davė jiems paskutinius nurodymus, kurių tarpe ir tą, kad neišeitų iš Jeruzalės ir ten lauktų „Tėvo pažadą, apie kurį jūs girdėjote iš manęs. Jonas krikštijo tik vandenimi, o jūs, nedaugeliui dienų praslinkus, būsite apkrikštyti Šventąja Dvasia"[2]).

640. Pažadas buvo susijęs su tuo, kas netrukus po to įvyko žydų Sekminių dieną (§76), kai Šventoji Dvasia nužengė ant jų. Bet ir to paskutinio su prisikėlusiuoju mokytoju susitikimo metu apaštalai ne-

1) Apaštalų darbų 1,3-4

2) Apaštalų darbų 1,4-5

aiškiai jautė, kad turi kažkas nepaprasta atsitikti. Tai jų galvose vėl kilo senosios mesijinės mintys, tokios įsišaknijusios jų sielose, kad jos iš dalies pergyveno net ir Jėzaus mirties ir prisikėlimo tikrovę.

Taigi jie priėjo prie Jėzaus, kupini vilties ir meiliai šypsodamiesi, tarytum prašydami pasitikėti jais, ko jie taip seniai jau tikėjosi, ir jie paklausė: „Viešpatie, ar šiuo laiku tu sugrąžinsi karalystę Izraeliui?“ Nelaimingajam Izraeliui iš tiesų jau daug metų kaip buvo atimtos visos politinės teisės ir jis padarytas pirmiausiai pavaldžiu nesantuokoje gimusiems Erodams, o paskui neapipiaustytiems romėnams; iš tiesų būtų patogi proga sukurti Izraelyje puikią karalystę, kurios karalium, suprantama, būtų pats Jėzus, o apaštalus jis paskirtų savo ministeriais. Šitaip susitvarkius, būtų ypač patogu išsiuntinėti į visas pasaulio šalis armijas sumušti romėnų ir tuo pačiu metu skelbti Jėzaus mokslą. Ką gi pakenktų sujungus abu tuos dalykus į krūvą — būti politiniais nukariautojais ir tuo pačiu metu evangelijos misionieriais su kardu rankoje! Senovinė psalmė išgarbino tuos Izraelio šventuosius, kuriems

— Šlovinimai Dievo jų burnoje
Ir dviašmeniai kalavijai jų rankose.[3])

Dabar Jėzus, kuris pats prisikėlė iš numirusiųjų, galėtų prikelti mirusį Izraelį naujam politinės garbės gyvenimui!

Deja, prisikėlusiojo Mesijo atsakymas šįkart buvo lygiai toks pat, kaip ir daug kartų ta tema prieš jo mirtį, ir tai akimirksniu atšaldė karštą apaštalų dvasią: „Ne jūsų dalykas žinoti laikus ar valandas, kurias Dievas nustatė savo valdžia; be kaip tik Šventoji Dvasia ant jūsų ateis, jūs gausite galios ir būsite man liudytojai Jeruzalėje, visoje Judėjoje, Samarijoje ir iki žemės pakraščių“[4]). Ne apaštalų reikalas

4) Apaštalų darbų 1,7-8

3) Psalmė 149,6

rūpintis iškilmingąja Dievo karalystės pergale; tos pergalės valandą nustatė dangiškasis Tėvas, ir ji ateis, kada jis panorės. Užuot galvoję apie didelius politinius užkariavimus, apaštalai teimasi nukariauti Jėzaus mokslui visą pasaulį, žydiškąjį ir nežydiškąjį, o nukariaus jie ne kariniu ar politiniu gudrumu, bet vien tik remdamiesi ta jėga, kurią jie gaus, kai Šventoji Dvasia nužengs ant jų.

Tuo Jėzus atsisveikino su savo mylimaisiais. Baigęs kalbėti, jis kartu su jais paliko Jeruzalę ir nusivedė juos tuo žinomuoju ir brangiuoju keliu, kuris ėjo į Betaniją. Pasiekus Alyvų kalno viršūnę, Jėzus sušaukė juos aplink save ir pakėlė rankas palaiminti jiems: „Laimindamas jis atsiskyrė nuo jų ir pasikėlė į dangų[5]); jiems beregint, jis buvo pakeltas aukštyn. Debesis uždengė jį nuo jų akių"[6]).

Keturi oficialieji Jėzaus biografai nesiekia toliau kaip žemę; jie baigia pasakojimą su dangun žengimu ar dar prieš tai. Tiktai Morkaus evangelijos priedas (16,19) meta dar žvilgsnį į dangų ir nurodo, kad „Jėzus buvo paimtas į dangų ir sėdi Dievo dešinėje". Šie paskutinieji žodžiai, skelbiantieji, kad žmogus Jėzus patapo dangiškojo Tėvo garbės ir galybės dalininku, yra daugiau padiktuoti Bažnyčios minties. Ta mintis vengia nubrėžti bent vieną jo dangiškosios biografijos bruožą, tepasakydama tiktai kaip esminį pagrindą: „Jis sėdi Dievo dešinėje".

ŽVILGSNIS ATGALIOS

Jėzus yra didingiausias paradoksas, keistenybė, kokią tik istorija žino.

Jis ateina į Romos imperijos antraeilės reikšmės sritį, į tautą, kurią jos užkariautojai nedvejodami

5) Luko 24,51

6) Apaštalų darbų 1,9

ryžosi vadinti „pačia niūriausia“ (Tacitas) ir „pragaistingiausia kitoms“ (Kvintilijonas), „niekingų vergų samburiu“ (Tacitas). Per visą savo gyvenimą jis nė karto nepasitraukia nuo šios savo tautos, nė karto neparodo jokio noro pažinti pasaulio išminčius, estetus, politikus ar užkariautojus, kurie savo rankose laikė to meto civilizuotąją visuomenę. Savo šalyje bent devynias dešimtąsias savo gyvenimo jis praleidžia pačiame prasčiausiame kaimelyje, žinomame tik dėl priežodžiu tapusio savo žemumo. Ten jis nelanko mokyklos, nesklaido mokslui skirtųjų pergamentų, nepalaiko ryšių su toliau gyvenančiais savo tautos žymiausiais išminčiais. Jis yra tiktai dailidė. Ištisą trisdešimt metų niekas nežino, kas jis toks yra, išskyrus porą ar trejetą žmonių, kurie taip pat nutyli tai, kaip ir jis.

Sulaukęs trisdešimt metų, jis staiga išeina į viešąjį gyvenimą ir pradeda veikti. Nesinaudoja žmogiškomis priemonėmis: neturi nei ginklų, nei pinigų, nei akademiškos išminties, nei esteto galybės, nei politinių įrodinėjimų. Beveik visą laiką praleidžia tarp vargšų žvejų, žemdirbių; ypač rūpestingai ieško nusidėjėlių, prostitučių ir kitų gerosios draugijos atmestųjų. Tarp tų žmonių jis daro daug įvairių stebuklų. Pasirenka būrelį žvejų, kurie nuolat lydi jį, kaip išskirtiniai mokiniai. Jo veikla nesitęsia nė pilnų trejų metų.

Jo veikla yra skelbti mokslą, kuris nėra nei filosofinis, nei politinis, bet išimtinai religinis ir moralinis. Tai niekada dar pasaulyje negirdėtas mokslas. Mokslas, kuris, kaip atrodo, yra sudarytas iš visa tai, ką visos filosofijos vieningai buvo atmetusios, iš visa tai, nuo ko visas pasaulis, kiekvienas kraštas nuolat stengėsi būti kaip galima toliau. Kas pasauliui yra blogis, tas Jėzui gėris. Ką pasaulis laiko gėriu, Jėzui tai yra blogis. Neturtas, nuolankumas, klusnumas, tylus įžeidimų pakentimas, pasitraukimas kitiems iš

kelio — štai tos didžiosios blogybės pasauliui ir didžiausias gėris Jėzui. Priešingai ,turtai, garbė, viešpatavimas kitiems ir visi kiti dalykai, kurie pasauliui sudaro laimę, Jėzui atstovauja žalai ar bent didžiausiam pavojui. Jėzus yra pasaulio priešingybė.

Pasaulis iš tiesų mato tik tai, kas regima ir paliečiama. Jėzus pareiškia, kad jis mato taip pat ir tai, kas neregima. Pasaulis žvilgsnį kreipia ne į tą kita, o tik į žemę ir mato ją iš apačios. Jėzus savo žvilgsnį kreipia ypač į dangų ir žemės dalykus svarsto iš dangaus. Jėzui žemė pati savyje neturi prasmės. Tai tik skausmingas ir praeinantis epizodas, kuris pats savyje neturi tinkamo išsprendimo. Jam žemė tinkamai išsisprendžia danguje ir prasmę įgauna tiktai iš dangaus. Dabartinis gyvenimas tiek turi vertės, kiek yra pasiruošimas busimajam gyvenimui. Tai varginga ir nepastovi buveinė, bet jos vertė yra kaip atramos taško, nuo kurio pasikeliama skristi į pastovią ir laimingą buveinę. Nepastoviosios buveinės įnamiai, kurie visas savo viltis sudeda tiktai į ją ir nenori nuo jos atsiskirti, sudaro pasaulio karalystę. Priešingai, įnamiai, kurie gyvena joje tik atsiduodami Dievui, bet ilgėdamiesi pastoviosios buveinės, vis ruošdamies kelionei į ją, sudaro Dievo karalystę.

Tarp abiejų karalysčių vyksta neatlaidus karas tiek dabar, tiek ir ateityje, kuris tik tada pasibaigs, kai viena karalystė visiškai nugalės kitą. Abiejų karalysčių atitinkamą jėgą sudaro meilė, bet dviems skirtingiems dalykams. Pasaulio karalystės valdiniai myli tik save pačius, tai yra tai, kas naudinga ar teikia malonumo sau patiems. Visoms kitoms žemės ir dangaus būtybėms jie jaučia arba formalią neapykantą, arba šaltą abejingumą. Dievo karalystės valdiniai pirmoje vietoje myli Dievą, o paskui, einant būtybių hierarchija žemyn, ypatingą meilę turi nelaimingiems arba nenaudingiems žmonėms ir ieško daryti gera kitiems, kurie daro bloga ar nežino, kaip

daryti gera. Jiems duoti reiškia gauti, ir dėl to tie nepažįsta neapykantos, kuri yra didžiausias šykštumas. Tosios Dievo karalystės, kurios galybė yra Dievo ir žmonių meilė, Jėzus yra steigėjas.

Dievo karalystė yra iš anksto Izraelio senovės pranašų paskelbta, kurios steigėjas būsiąs išrinktajai tautai pažadėtasis Mesijas. Jėzus, skelbdamas savo antžemiškąjį mokslą, žino, kad jis yra Mesijas; tačiau iš pat pradžios juo nepasiskelbia, vengdamas, kad politinio mesianizmo vilčių apimtosios minios nepriimtų jo kaip tautinio vado ir jo mokslo neišsiaiškintų kaip politinio atsišaukimo. Taigi jo pasiuntinybė yra labai sunki. Jis turi mokyti minias tokių dalykų, kurie tikrai bus blogai suprasti, nes kai jis kalbės apie pergalę prieš blogį, tai minios supras kaip pergalę prieš romėnus, o kai jis paminės Dievo karalystę, tai jos supras, kad jis turi galvoje Izraelio viešpatavimą. O jis vis tiek turi kalbėti apie tuos dalykus ir naudotis tiksliais išsireiškimais, nes jie jau buvo nustatyti Dievo tautos Šv. Rašte. Jėzus, kaip Mesijas, atėjo vykdyti to Rašto, o ne panaikinti jo, papildyti, o ne sugriauti. Jo pasiuntinybė tiesiogiai skirta išrinktajai tautai, paveldėjusiai senuosius Dievo pažadus. Tačiau kai tie pažadai buvo išpildyti, jo pasiuntinybės padariniai pasieks visas žemės tautas.

Tam tikslui jis įsteigia pastovią draugiją — Bažnyčią.

Bet didžioji išrinktosios tautos dalis nepriima jo mokslo, ir labiausiai prieš jį nusistatę yra ne kurie kiti, o kaip tik tautos vadai, būtent, šventyklos vyriausieji kunigai ir sinagogų fariziejai. Galilėjoje jo veikla atneša gana maža vaisių, ir todėl jis palieka ją ir eina į Judėją ir į sostinę Jeruzalę. Čia vaisiai ne didesni negu Galilėjoje, bet priešiškumas dar žymiai didesnis. Vyriausieji kunigai ir fariziejai tiki jo galia daryti stebuklus ir daugeliu atveju sutiktų su jo mokslu. Bet jie nedovanoja jam atviro pasisakymo

prieš valdančiųjų klasių veidmainingumą ir tai, kad jis neatlaidžiai pasmerkia jų tuščią formalizmą, kuris stingdo religinį gyvenimą. Kurį laiką nenorom dar pakentė jį, pagaliau išdavikiškai suima, savo aukščiausiajame tautos teisme pagal religinius kaltinimus pasmerkia jį ir dar kartą pasmerkia jį Romos atstovo tribunole pagal politinius kaltinimus.

Jėzus mirė ant kryžiaus.

Po trijų dienų pasmerkusieji jį įsitikino, kad jis prisikėlė. Mokiniai pradžioje netikėjo, bet vėliau pojučiais buvo įtikinti, nes pamatė jį ir daug kartų rankomis palietė ir kalbėjosi su juo, kaip ir prieš mirtį.

* * *

Bet Jėzaus savotiškumas nesikeisdamas tęsiasi ir po jo mirties. Kaip savo pirmojo gyvenimo metu jis buvo pasaulio priešingybė, taip ir jo įsteigtoji Bažnyčia labiausiai neįtikimu būdu tęsia tą pasaulio neigimą.

Savo meto visuomenės aukštuosiuose sluoksniuose jis nepaliko jokio atgarsio. Visoje Romos imperijoje istorikai jo nepastebi, išmintingieji nepažįsta jo mokslo, valdžios žmonės daugiausia ką padarė, tai raštu atžymėjo jo mirtį, kaip vieno sukilusio vergo, ir daugiau apie jį negalvojo. Patys jo tautos vyresnieji, patenkinti jo dingimu, yra daugiau negu pasiruošę visiškai jį pamiršti. Jo įsteigtoji Bažnyčia atrodo suvesta į jo nukankintojo kūno agoniją ant kryžiaus. Prieš Jėzaus Bažnyčią stovi pasaulis, kaip nugalėtojas tos mirties akivaizdoje, kaip vyriausieji kunigai džiūgaudami stovėjo jo kryžiaus papėdėje.

Ir vis dėlto, sukrėsta agonijos, ši institucija staiga prisikelia ir į savo rankas suima visą pasaulį. Praeina trys persekiojimų ir kraujo praliejimo šimtmečiai, trys šimtmečiai, kurie tarytum prailgina agoniją ant kryžiaus ar lyg atnaujina trijų dienų buvimą kape, bet po trečiojo šimtmečio civilizuotoji visuomenė oficialiai pasidaro Jėzaus sekėja.

Pasaulio karalystė tačiau nėra nugalėta, ir kova tebevyksta kiek pasikeitusiomis formomis, bet vis tuo pačiu atkaklumu, kaip ir anksčiau. Jėzus arba jo įsteigtoji Bažnyčia darosi vis didėjančiu prieštaravimo ženklu žmogiškosios civilizacijos istorijoje. Jo paradoksiškąjį mokslą priėmė begalinis skaičius žmonių ir jį praktikuoja neišmatuojama meile iki galutinės aukos. Daugybė kitų žmonių su nepalaužiamu atkaklumu atmeta jo mokslą ir jo neapkenčia pašėlusiu įniršiu. Galėtų būti sakoma, kad prie šio prieštaravimo ženklo susibūrė visos labiausiai civilizuotos žmonijos dalies pastangos, vienos aukštindamos jį, kitos mindžiojančios jį.

Šėlstančioje kovoje pasitaiko taip pat klastos ir veidmainystės. Dažnai pasirodo būriai, kurie mojuoja vėliavomis, nukopijuotomis pagal „prieštaravimo ženklą", ir skelbdami šūkius, pradedamus pagal Jėzaus įsakymų toną. Jie skelbia broliškumus ir altruizmus, nusiteikimus atsidėjus rūpintis kitų gerove, nežinomus pasaulio valdiniams. Bet klasta neilgai tetrunka, ir veidmainystė pasibaigia išsiduodama balso ir ištarimo skirtingumu.

Tikra tiesa, kad Jėzus šiandieną žmonėse yra labiau gyvas negu bet kada. Visiems jis reikalingas arba mylėti jį ,arba keikti jį, o ką mažiau padaryti nė negalime. Praeityje buvo daug labai mylimų žmonių, Sokratas — savo mokinių, Julius Cezaris — savo legionierių, Napoleonas — savo karių. Bet šiandien tie žmonės yra jau nebeatšaukiamai praėję. Jokia širdis nebeplaka dėl jų asmens. Joks žmogus neatiduotų už juos savo gyvybės ar bent turtų, nors jų idealai būtų kitų skleidžiami. O jei jų idealams būtų prieštaraujama, niekas nė nepagalvotų keikti nei Sokratą, nei Julių Cezarį, nei Napoleoną, kadangi jų asmenys jau nebeturi veiksmingumo ir yra praėję. Jėzus — ne! Jėzus ir dabar yra mylimas ir dabar yra

keikiamas. Dėl jo meilės ar neapykantos ir dabar atsisakoma turtų ir net gyvybės.

Niekas iš gyvųjų nėra taip gyvas kaip Jėzus.

* * *

Jis yra „prieštaravimo ženklas" taip pat kaip istorinis faktas. Tikra tiesa, kad anuometinio didžiojo oficialaus pasaulio garsieji istorikai nepastebėjo jo. Tai nenuostabu, nes tiems istorikams, apakintiems Augusto Romos žibėjimo, trūko aštraus įžvalgumo ir net dokumentų surasti neaiškų barbarą iš „niekingojo vergų sambūrio". Bet tai nereiškia, kad Jėzaus figūra istoriškai būtų mažiau paremta dokumentais ir mažiau tikra, negu Augusto ir kitų jo žymiausių bendralaikių. Suprantama, šiandieną būtų mūsų karštas troškimas žinoti apie jį daug daugiau dalykų, negu žinome. Bet jei mūsų troškimui permaža yra mums papasakotų dalykų, tačiau atlyginimu eina tie rašytojai, kurie juos pasakoja, nes naudojasi pirmiausiuoju autoritetu. Iš tų keturių rašytojų du yra patys savo akimis matę liudininkai, buvę šalia Jėzaus dieną ir naktį beveik visą jo viešojo gyvenimo metą. Kiti du pažino ir plačiai apklausinėjo savo akimis mačiusius liudininkus. Visi keturi pasakoja paprastai ir su tuo tokiu brangiu šiurkštumu ir „nejautrumu", vis tiek, ar dalykas būtų malonus, ar skaudus, jokiu būdu neatsisakydami savo prisirišimo, bet pajėgdami dar pakilti aukščiau už jį. Be abejonės, visi keturi rašytojai turi propagandinį tikslą, nes jų tikslas yra supažindinti su Jėzum ir plėsti tikėjimą į jį. Bet kaip tik tokiam tikslui pasiekti buvo reikalinga sekti bešališkumo ir tiesos kelią, nes tūkstančiai susidomėjusių liudininkų būtų kėlę balsą ir priešinęsi, jei tie pasakojimai būtų netikri ir šališki, Su mūsų turimąja įvykių ir Jėzaus mokslo istoriškumo garantija negali lygintis net ir Augustas ir kiti žymieji jo bendralaikiai.

Bet ir čia, beje, „prieštaravimo ženklui“ yra prieštaraujama. Keturių istorikų mums pristatytasis Jėzus nėra tikras, jis ir negali būti tikras, kadangi jis yra antgamtinis. Keturių evangelistų piešiamąjį jo paveikslą reikia racionaliai susiaurinti iki natūralių proporcijų, atmetant, kas stebuklinga. Tokia ir yra racionalistų kritikos programa.

Pradeda ją Reimarus ir tvirtina, kad evangelistai yra storžieviški apgavikai ir melagiai. Seka Paulus ir gina evangelistus: jie yra tobulai gero tikėjimo, tik neprityrę entuziastai ir gerai nesupranta to, ką mato. Straussas tęsia: evangelistai nesiekia pasakoti tikros istorijos, bet tik dėsto mitus, atitrauktines sąvokas istorinių faktų forma. Bauras mato dalykus skirtingai: evangeliniai pasakojimai yra Bažnyčios susidūrimo su socialine aplinka padarinys, ir juose gana maža tėra istoriško. Priešingai, Baueris kiek vėliau prideda: evangelijose visiškai nieko nėra istoriška, o Jėzaus niekada nebuvo, jis tėra tik mitiškas kūrinys. Tada iškyla liberalinė mokykla, kuriai Jėzus yra savos rūšies protestantų pastorius, saldžiai švelnus pamokslininkas, skelbęs pamaldumo moralę žmonėms ir religinį jausmą Dievui. Bet į priekį išeina eschatologinė mokykla ir išranda, kad Jėzus yra liguistas svajotojas, kuris galvoja, kad netrukus įvyks pasaulio galas, ir dėl to skelbia atsižadėjimu ir savęs paneigimu paremtą savo paradoksinį, negirdėtai savaimingąjį mokslą. Pagaliau grįžtama prie Bauerio minties ir tvirtinama, kad Jėzus yra mitiška būtybė, kurios žemėje niekada nebuvo.

Taigi visi tie įvairūs aiškinimai nenutrūkstamai kyla iš vienos teorijos prieštaravimo kitai, ir paskutinioji iš pagrindų paneigia viską, ką pasakė ankstyvesnioji teorija. Tik vienu atveju visi puikiai sutaria, būtent, kad evangeliniai pasakojimai neatitinka istorinės tikrovės ir dėl to tradicijos Jėzus yra netikras.

Iš čia kyla labai iškalbinga praktiška išvada. Jei tradicijos Jėzus yra klaidingas ir jei, iš kitos pusės, dar nėra surasta įrodymų, kokiu būdu ir iki kokio laipsnio jis yra klaidingas, tai tada seka, kad šiandien negalima parašyti mokslinės Jėzaus biografijos. Iš tikrųjų taip ir atsitinka: tie didieji Jėzaus Gyvenimai, kurių tiek gausi buvo ypač liberalinė mokykla, šiandien jau daugiau nebepasirodo. Daugiausia pasitenkinama labai trumpais Jėzaus figūros bruožais, kur tikrosios istorinės linijos beveik sunyksta. Išdava yra tokia, kad istorinis Jėzus išeina nebeapčiuopiamas ir nebesuvokiamas, praktiškai labai artimas visiškai mitiškam Jėzui. Štai paskutinis žodis racionalistinės kritikos, pritaikytos evangelijoms.

Taigi visa tai nėra kas kita, kaip dar vienas epizodas šimtmečiais trukusios kovos tarp Jėzaus ir pasaulio. Sakėme, kad ta kova nepasibaigs, kol vienas iš dviejų priešininkų bus visiškai parblokštas. Dėl to pasaulis parbloškia Jėzų istorinėje srityje, išbraukdamas, kiek tik gali, jo figūrą.

Tai yra sena taktika. Fariziejai taip pat norėjo išbraukti iš Jėzaus viską, jo darbus, jo mokslą, jo įsteigtąją Bažnyčią. Bijojo net ir jo mirusio atšalusio kūno, užantspauduodami jį kape, pastatydami priešais sargybą. Po fariziejų ir kitus tūkstančius kartų Jėzus būdavo išbraukiamas nuo žemės paviršiaus ir užantspauduojamas kape ir pagal laikus prieš jo kapą būdavo statomos sargybos: valstybė ar religija, filosofija ar mokslas, demokratija ar aristokratija, proletariatas ar tauta.

Bet kas yra atsitikę praeityje? Kas atsitiks ateityje?

* * *

Evangelijos pasakoja, kad Jėzus fariziejų užantspauduotame kape prisikėlė. Istorija pasakoja, kad

Jėzus, po to nužudytas tūkstančius kartų, pasirodė kas kartą vis gyvesnis, negu prieš tai. Taigi, kai tebėra vis ta pati taktika, yra visiško pagrindo tikėti, kad tas pats atsitiks Jėzui, kurį istorinė kritika prikalė ant kryžiaus.

Tokie kritikai iš tiesų neturi jokio originalumo. Jie nedaro nieko kita, kaip tik kartoja vis tą pačią taktiką, kopijuoja vis tuos pačius senus metodus. Jie nuplagijavo, pasisavino fariziejų metodą, jie net ir velnią nuplagijavo.

Renanas, vos papasakojęs Jėzaus mirtį, taip išsireiškia: „Ilsėkis savo garbėje, kilnusis iniciatoriau! Tavo darbas yra atliktas, tavo dieviškumas yra nustatytas. Jau daugiau nebebijok, kad dėl kokios nors klaidos gali griūti tavo pastatytasis rūmas. Nuo šiol, laisvas nuo silpnybių, tu žiūrėsi iš dieviškos taikos aukštybių į nesuskaičiuojamas savo darbų pasėkas... Tūkstančius metų pasaulis klausys tavęs: mūsų nesutarimų vėliava, tu būsi tasai ženklas, apie kurį vyks pačios pikčiausios kovos. Tūkstančius kartų gyvesnis, tūkstančius kartų labiau mylimas po savo mirties, negu tavo žemiškosios kelionės dienomis, tu patapsi kertiniu žmonijos akmeniu. Tavo vardą išbraukti iš pasaulio būtų tas pats, ką ir supurtinti jį iš pamatų. Tarp tavęs ir Dievo daugiau nebebus skirtumo“ ir t.t.

Taigi čia tik gryna iškalba. Tai paprastas iškalbos pažymys, neturintis nei nuoširdumo, nei tikro jausmo. Dar blogiau, ši visa iškalba yra nuplagijuota ir kaip tik tiksliai iš velnio. Lukas iš tikro pasakoja (4,41), kad Jėzaus įsakymu „taip pat ir velniai išeidavo iš daugelio šaukdami ir sakydami: „Tu esi Dievo Sūnus!“ Gerai, jei išplėstume šį nuosaikų ir esmingą velnio pareiškimą į kelis sakinius, ir bus gaunama Renano iškalbos tirada.

Iš tų dviejų šiuo atsitikimu pirmenybė tenka

velniui. „Melo tėvas“ yra daug daugiau nusimanantis, o, svarbiausia, jis labiau myli tiesą.

* * *

Ir kova dėl „prieštaravimo ženklo“ tęsis tol, kol šiame pasaulyje bus žmogaus vaikų.

PABAIGA

GARBĖS LEIDĖJAI

Jonas ir Teofilė Bakaičiai paaukojo 133 svarus.

Pranas Vilutis 31 svarą.

Kun. Juozas Gutauskas 20 svarų.

Henrikas ir Albina Petrauskai 13 svarų.

Po 10 svarų: Inž. Rotislavas Baublys su šeima, Domas Jelinskas, Jonas ir Janina Jurkoniai, Margarita Smolskytė.

Prelatas Dr. Liudvikas J. Mendelis 25 dolerius.

Ignas Dailidė 8 svarus.

Po 20 dolerių: Prelatas Juras, Vincas Užkuraitis.

Po 7 svarus: Regina Kvedaravičiūtė, Liudas Nemeika.

Po 6 svarus: Jonas Mačianskis, Jurgis ir Stanislava Reiniai.

Kostulė Noreikaitė 5 svarus ir 5 šil.

Po 15 dolerių: Telesforas ir Konstancija Grikinai, Jonas Klimas.

Po 5 svarus: Kazimieras Bivainis, Stasys ir Monika Blotniai, Antanas ir Danutė Briedžiai, Vladas Dambrava, Kazimieras Drungilas, Vincas Jokubaitis, Petronelė Jurkšaitė, Genovaitė Kaminskienė, Juozas ir Marija Kleizai, Kazimieras ir Zosė Kriaučiūnai, Aleksas ir Olimpija Kukanauskai, Danielius ir Janina Narbutai, Petronelė Norvelaitienė, Juozas Pakalnis, Jonas ir Mikalina Paruliai, Pranas Pupalaigis, Joana Sarafinaitė, Veronika Sinskienė, Justinas Snabaitis, Juozas Stundžia, Vacys ir Elena Šerniai, Vincas Tamašauskas, Jonas Urba, Stasys Valaitis, plk. Tomas Vidugiris, Eugenija Žukauskienė.

Kostas Ežerinskas 4 sv. 10 šil.

Po 4 svarus: Pranas ir Brigita Batakiai, Kazimieras Blažys, Petras ir Ona Bulaičiai, Stasys Čereškevičius, Klemensas Jankauskas, kun. Valentinas Kamaitis, Bronius Kmieliauskas, Silvestras Krasauskas, Dr. B. Medzikauskas, A. Misiunienė, Inž. Steponas ir Petrutė Nenortai, Kazimieras ir Stasė Pucinskai, Bronius ir Bronė Puodžiūnai, Pranas Putinas, Juozas ir Adelė Sadunai, Antanas Tarvydis, Petras Varkala.

Po 10 dolerių: Prelatas Ignas Albavičius, J.E. Vyskupas Dr. Vincentas Brizgys, kun. Viktoras Kaleckis, Vincas Kamaitis,

kun. Antanas Šeštokas, kun. Dr. Tomas Žiūraitis, OP, kun. Jonas Švagždys.

Po 3 sv. 10 šil.: Petras Gelažius, Ignas ir Rozalija Vasiliauskai.

Po 3 svarus: Juozas Akavitas, Vytautas ir Mikasė Anelauskai, Vincas Anelauskas, kun. Dr. Vytautas Balčiūnas, Mykolas Balčiūnas, Marija Balkauskaitė, Antanas Baronas, Raulas Biekša, Petras Bugailiškis, Adolfas Černiauskas, Anicetas ir Vanda Demeniai, Jonas Diržius, J. Dubickas, Inž. Dr. Vilius ir Danutė Fidleriai, Izidorius Geštartas, Jonas ir Sofija Grupilijonai, Jonas Gudaitis, Stasys Jackūnas, A. Jakimavičius, J. Jonkaitis, Stasys ir Ona Kačinai, Kazimieras ir Ema Kamarauskai, Stasys Karalevičius, Stasys ir Angelė Kasparai, Bronius Kliorys, Alfonsas Knabikas, B. Kurtinaitis, Konstancija Kuzmickienė, Kazimieras ir Salomėja Levinskai, Lietuvių Socialinis Klubas Manchesteryje, Ona Liudžiuvienė, Kazimieras Makūnas, Kazimieras Makaras, kun. Dr. Kazimieras A. Matulaitis, MIC, Jonas Matulis, Kazys Mendickas, Petras Miklovas, Kazimieras Navakauskas, Ona Paliulaitytė, Albinas ir Elena Pranskūnai, Juozas ir Zina Račkauskai, Antanas Ragauskas, Juozas ir Petronelė Renteliai, P. Ritbergerienė, Jonas Sasnys, Prof. Rafaelis ir Danguolė Sealey, St. Skibiniauskas ir Vladas Girėnas, Jonas Simanavičius, Jonas Stakėnas, plk. Vladas Strimas, Stasys Strolia, Stasys Štarolis, Stasys Tadaravičius, Dr. K. Valteris, Albinas Velička, Ona Zakarevičienė, K. Zdranys užsakė Jonui Juškai, Stasys Žilinskas.

Agota Pranckūnienė 8 dolerius.

Po 2 svarus ir 10 šil.: P. Adomaitis, Viktoras Bumbliauskas, Jonas ir Julė Bliznikai, Mečys Čiukšys, Julius Dyvas, Justas Dirvonskis, Balys Grinius, Pranas Ivanauskas, Kazimieras Kairys, Zigmas ir Stasė Kalsevičiai, Antanas Kusta, Juozas Laurušonis, Petras Laurušonis, Juozas Lekys, Albina Mašalaitienė, Ona Matchak, Kazimieras Mažylis, Nikodemas Mockus, Stasys ir Viktorija Puidokai, B. Raslanas, Aleksas Rukšte'ė, Motiejus Raštelis, Jonas Šėma, Stasys Štarka, Bronius ir Stefanija Urbanavičiai.

Po 7 dolerius: Stasys Griškėnas, Antanas Kaušpėdas, Emilija Kudlienė, Prof. Jonas Paltarokas, Kazys Rimas.

Po 2 sv. 5 šil.: Albinas Brazinskas, Bronius Gleveckas.

GARBĖS PRENUMERATORIAI
(įmokėję po 2 svarus arba 6 dolerius)

Liudas Adamkavičius, Jaras ir Roma Alkiai, M. Andrikonis, Vytautas ir Danutė Anoniai, Vytautas ir Benedikta Andruškevičiai, Viktoras Arlauskas, Z. Augaitis.

Kun. Dr. Petras Bačinskas, A.P. Bagdonas, Petras-Povilas Balkus, P. Baltrūnas, Miss M. Bancewicz, Simas Barčaitis, J. Baršauskas, Pranas Bataitis, Jonas Baublys, M. Baumanienė, Tėvas Alf. Bernatonis, Antanas Bernatonis, Antanas Bernotas, Antanas Braškys, Bernardas Brazdžionis, kun. Jonas Bružikas, S.J., kun. Ladislaus Budreckas, Alfa ir Birutė Budriai, Stasė Budrienė, A. Bučys, V. Butkevičius, Petras Burokas, E. Bliudžiutė, kun. Petras Butkus, Napoleonas Butkūnas.

Lorencas - Marina Cox, Čečys, Alfonsas Čižeika, Justas Černis, Bronius ir Bronė Černiauskai.

Teklė Dambrauskaitė, L. Dambriūnas, Izabelė Daniškevičienė, A. Darskus, Vacys Daugintis, Jonas Dimša, A. Diržys.

Vladzė Frančikienė. Petras Gabrėnas, P. Gasiūnas, Marcelė ir Balys Gavėnai, Balys Gedeika, Jonas ir Natalija Gerveliai, Alfonsas Giliauskas, Ignas Gylys, P. Girdžiūnas, Izidorius Giriūnas, Balys Grinius, F. Grinevičius, Gražina Grybaitė, Povilas Gugas, Tėvas Konstantinas Gulbinas, OfmCap.

V. Ignaitis, Prof. Dr. Zenonas ir Paulina Ivinskiai, Julija Ivinskienė, Juozas Janulaitis, Viktorija Jablonskienė, Jonas Januševičius, Alfonsas Jomantas, Marija Juraitienė, Juozas Jurkšaitis, kun. Dr. Povilas Jatulis, K. Jankus, Kazimieras Jurka, Ona Jarmalavičienė, F.S. Janušienė.

Aleksas Kadžionis, Katerina Kališienė, Kazimieras Kaminskas, R. Karalius, Andrius Kaziūnas, A. Kairaitis, Anatolijus Kateiva, Povilas Karpavičius, G. Karpuškaitė, Vincas Kasputis, Vladas Karoba, Povilas Karosas, J. Každalis, M. Kišonienė, kun. Laurynas Kemėšis, Stasys Kemėšius, Augustas Keturvaitis, K. Kriščiukaitis, Jonas Kriščiūnas, J. Krivickas, kun. Viktoras Kriščiunevičius, Jonas Krutulys, Augustinas ir Rusnė Kubiliai.

Ona Lašaitienė, Vaclovas Leonas, E. Leškauskienė, Ona Ličkuvienė, J. Liutikas, Jonas Liudžius, Juozas ir Emilija Lūžos, Vytautas Lagunevičius, Viktorija Lukoševičius.

Andrius Mačys, kun. Dr. Pranas Manelis, Petras Mašalaitis, Bronius ir Evelina Masiokai, Katarina Masiulienė, Izidorius ir Elzbieta Markevičiai, H. Matušauskas, Vytautas Matažinskas, Sofija Mauragienė, Alfonsas ir Olga Mikalauskai, A. Mickus, Magdalena Miknevičienė, Jonas Mikolaitis, Miliauskienė, Barbora Miškinytė, Bronius Mozuras, J. Mulokas, kun. Leonardas Musteikis, Mečys Musteikis.

Ona Naginevičienė, Vincas Naujokaitis, Bronius Navaslauskas, Justinas ir Magdalena Navickai, Antanas Navickas, Ona Neiberkienė, Nekalto Prasidėjimo Seserys, Zigmas Orvidas.

Antanas ir Marija Paulavičiai, P. Peleckas, A. Pisarskis, Jonas ir Salomėja Perminai, Adomas Petkevičius, Jadvyga Petraitienė, Mykolas Petronis, kun. Jonas Petrošius, E. Petrukėnas, Bronius Pivariūnas, Jonas ir Julė Platkauskai, Kazimieras Plūkas, Petras ir Lena Poviliūnai, Jonas ir Ona Pranauskai, Adolfas ir Hilda Pukščiai, S. Pumputienė, A. Pupelis, Pranas ir Saulutė Pusdešriai, Jonas Pustila.

Vytautas Račiūnas, F. Radis, Juozas Ramanauskas, Marija Raštikaitienė, Matilda Raulinaitienė, Povilas Remėza, Albinas Rimkus, F. Ročius.

P. Sabulienė, Juozas Sadūnas, Sakalas, L. Sakalauskas, Juozas Sauliūnas, Francis ir Frances Senkus, Marija Senkuvienė, Seliokienė, Petras ir Stasė Serafinai, Leonas Sličius, Antanas Sperauskas, Kostas Sruoga, A. Stasytys, V. Stagis, J. Stankevičius, B. Starinskienė, Kostas Stepaniukas, O. Stravinskienė, Jurgis Strazdas, Viktoras Šalčiūnas, Aleksandras Šalūga, Antanas Šimkus, Juozas ir Vladzė Šližiai, Rimantas ir Dainora Šovai, Aleksandras Šumskas.

Marija Tamošaitytė, Klemensas Tamošiūnas, kun. Juozas Tautkus, A. Taškūnas, Jokūbas Trapeckas, Ona Tumosienė, Pranas ir Kunigunda Urbonai.

Juozas Varnaitis, Uršulė Vasarienė, kun. Pranas Vaseris, Jonas Vaitkus, Adolfas Vasiliauskas, Romas Verbyla, Martynas Vereika, Liudas Vastokas, Vladas Velička, Kazimieras Vikšrys,

M. Vitalius, Kazimieras Vitkus, Jonas ir Marija Vikaniai, Vasiliauskienė, Č. Volodka.

K. Zanys, Jonas Zakarauskas, Viktoras ir Joana Zdanavičiai, Jonas Zokas, Jurgis Žamba, Vladas Žemaitis, Natalija Žygienė, R. Žudžius, Napoleonas ir Povilas Žvirbliai, Magdutė Rudzevičiutė, Angelė Varkalaitė . Stasys Skopas užsakė Vasario 16 d. Gimnazijai.

TURINYS

Vertėjo žodis 5
Dedikacija 6
Pratarmė 7

ĮVADAS

Jėzaus šalis 13
Erodas Didysis 19
Erodo įpėdiniai: Arkelajus, Antipa, Pilypas 28
Romos prokuratoriai: Poncijus Pilotas 35
Sadukėjai, fariziejai, Rašto žinovai ir kitos žydų grupės 44
Šventykla ir kunigystė 65
Didžioji Taryba 75
Sinagoga 82
Judaizmo praktika ir tikėjimas 87

ŠALTINIAI 109

Nekrikščioniškieji šaltiniai 109
Oficialusis judaizmas 109
Flavijus Juozapas 113
Romėnai ir kiti rašytojai 115
Krikščioniškieji šaltiniai 118
Šalia Naujojo Testamento esantieji dokumentai 118
Naujojo Testamento neevangeliniai dokumentai 127
EVANGELIJOS 130
Matas 139
Morkus 153
Lukas 164
Sinoptikų klausimas 182
Jonas 195

JĖZAUS GYVENIMO CHRONOLOGIJA 222

Jėzaus gimimas 224
Jono Krikštytojo veikimo pradžia 227
Jėzaus viešojo gyvenimo ilgumas 231
Jėzaus mirties data 234

Jėzaus gyvenimo chronologinė lentelė 241
Kvirino surašymas 242
Jėzaus išvaizda 252
Racionalistiniai Kristaus gyvenimo aiškinimai 258

KRISTAUS GYVENIMAS

PRIVATUS GYVENIMAS 315

„Visas pasaulis taikoje“ 315
Apreiškimas Zakarijui 316
Apreiškimas Marijai 320
Jono Krikštytojo gimimas 329
Marijos sužadėtinis Juozapas 334
Jėzaus gimimas 338
Jėzaus paaukojimas šventykloje 351
Išminčiai 357
Nekaltųjų vaikelių žudynės 366
Viešnagė Egipte 369
Nazaretas 371

NUO VIEŠOJO GYVENIMO PRADŽIOS IKI PIRMŲJŲ VELYKŲ 381

Jonas Krikštytojas ir Jėzaus krikštas 381
Tyrai ir gundymai 389
Jono pasitraukimas, Jėzaus iškilimas 397
Galilėjoje 400
Kanos vestuvės 403

NUO PIRMŲJŲ IKI ANTRŲJŲ VELYKŲ 411

Šventyklos prekiautojai 411
Nikodemas 415
Jono Krikštytojo saulėleidis 419
Samarietė 422
Grįžimas į Galilėją ir ten pirmieji darbai 430
Kaparnaume ir kitur 433
Keturių išrinkimas 436
Kiti stebuklai ir pirmieji sunkumai 440
Dvylika apaštalų 450

Kalno pamokslas 456
Kaparnaumo šimtininkas ir Naimo našlė 481
Jono Krikštytojo pranešimas 485
Bevardė nusidėjėlė 490
Smulkesnioji tarnyba 494
Audros nutildymas ir Gerazėnų šalies apsėstasis 499
Jairo duktė. Kraujoplūdžiu sirgusi moteriškė. Du aklieji 505
Dvylikos apaštalų pasiuntinybė 510
Jono Krikštytojo mirtis 515
Jėzus išvarytas iš Nazareto 519
PRILYGINIMŲ DIENA 525
Prilyginimas 525
Prilyginimų tikslas 529
Karalystės prilyginimai 535

NUO ANTRŲJŲ VELYKŲ IKI PASKUTINIOSIOS PADANGČIŲ ŠVENTĖS 542

Pirmasis duonos padauginimas 542
Jėzus eina virš vandens. Pamokslas apie Gyvąją duoną 548
Betsaidos stabo ištiktasis 557
Senųjų tradicija 561
Jėzus Fenikijoje ir Dekapolyje. Antrasis duonos padauginimas 564
Ženklas iš dangaus. Fariziejų raugas. Betsaidos aklasis 568
Pilypo Cezarėjoje 571
Mesijinės idėjos patikslinimas 577
Atsimainymas 580
Nuomariu sergąs velnio apsėstasis 584
Paskutinės dienos Galilėjoje 586

NUO PASKUTINĖS PADANGČIŲ ŠVENTĖS IKI PASKUTINĖS ŠVENTYKLOS ŠVENTĖS 595

Chronologinis ir geografinis klausimas 595
Padangčių šventė 598
Svetimoterė 607
Aklas gimęs žmogus 613
Gerasis Ganytojas 618

Dievo karalystės plitimas Judėjoje 621
Gerasis samarietis 626
Morta ir Marija. Tėve mūsų. Prilyginimai apie maldą. 629
Velnio apsėstojo pagydymas ir fariziejų šmeižtai.
Palaimintieji kaip Jėzaus motina. Jonos ženklas 633
Jėzus pietauja pas fariziejų. Priekaištai ir perspėjimai 637
Finansiniai klausimai. Aukščiausias lūkestis 642
Prieštaravimo ženklas. Atsivertimo skuba 645
Pagydymas sulinkusios moteriškės ir vyro, sergančio
vandens liga. Klausimai puotoje 649

NUO PASKUTINĖS PAŠVENTINIMO ŠVENTĖS IKI
PASKUTINĖS JĖZAUS KELIONĖS PER JUDĖJĄ 656

Pašventinimo šventėje 656
Jėzus Transjordanijoje 660
Sąlygos Jėzui sekti 662
Pražuvusi avis ir pamestoji drakma 665
Sūnus palaidūnas 667
Neištikimasis užvaizdas ir turtingasis pokyliautojas 674

NUO PASKUTINĖS KELIONĖS PER JUDĖJĄ IKI
KANČIOS SAVAITĖS 680

Dešimt raupsuotųjų. Dievo karalystės reikalai 680
Neteisingas teisėjas. Fariziejus ir muitininkas 683
Moterystės klausimai. Jėzus ir vaikai 687
Turtuolis ateina pas Jėzų. Mokymas apie turtus 694
Vynuogyno darbininkai 702
Lozoriaus iš numirusiųjų prikėlimas 704
Jėzus Efraime ir Jerike 713
Minų ir talentų prilyginimas 723
Pokylis Betanijoje 727

KANČIOS SAVAITĖ: SEKMADIENIS IR PIRMADIENIS 731

Iškilmingas įžengimas į Jeruzalę 731
Graikai nori būti pristatyti Jėzui 741
Prakeiktasis figos medis 744

KANČIOS SAVAITĖ: ANTRADIENIS IR TREČIADIENIS 748

Jėzaus valdžia. Dviejų sūnų prilyginimas 748
Prilyginimas apie vynininkus žmogžudžius 750
Mokestis Cezariui 752
Sadukėjai ir prisikėlimas 755
Didžiausias įsakymas. Mesijas, Dovydo sūnus 758
„Elenchos" prieš Rašto žinovus ir fariziejus. Našlės auka 760
Pamokslas apie paskutiniuosius dalykus 768
Prilyginimas apie mergaites. Paskutinysis Teismas 779
Trečiadienis. Judo išdavimas 782

KANČIOS SAVAITĖ. KETVIRTADIENIS 787

Pasiruošimas paskutinei vakarienei 787
Chronologinis klausimas 790
Išdaviko nurodymas 798
Eucharistijos įsteigimas 805
Pranašystė apie Petro išsigynimą 814
Paskutinieji pasikalbėjimai 815

KANČIOS SAVAITĖ. PENKTADIENIS 822

Getsemanė 822
Suėmimas 829
Religinė teismo byla sinedriume 835
Jėzaus įžeidinėjimai. Petro išsigynimas. Judo
Iskarijoto galas 847
Civilinė teismo byla pas Pilotą ir Erodą 857
Jėzaus nukryžiavimas ir mirtis 882

ANTRASIS GYVENIMAS 913

Pasirodymai Judėjoje 915
Pasirodymai Galilėjoje 932
Įžengimas į dangų 940

ŽVILGSNIS ATGALIOS 943

GARBĖS LEIDĖJAI 955
GARBĖS PRENUMERATORIAI 957
TURINYS 961

PASTEBĖTŲ KLAIDŲ ATITAISYMAS

55 p. II pastr. 13 eilutė iš viršaus — neleidžantieji; turi būti — neleidžiantieji.

58 p. 3 eil. iš apačios — Tikrass; turi būti—Tikrasis.

928 p. I pastr. 8 eil. iš apačios — Eusharistija; turi būti — Eucharistija.